

שבוע ראש השנה ופרשת האזינו - שבת שובה

(17 - 23 September 17)

כ"ו אלול תשע"ז - ג' תשרי תשע"ח

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:
**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁתְּחַזְרֶנָּה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְתָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, גוֹתֵן
הַתוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:
וַשְׁמֹו אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל"ראש) לפני הדיוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעַד:**

**וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנְיֶךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׂדְּךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לְחַת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית-תובת "לד'י") כציווה שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניהם בחרור, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ייהפך "לחרד ובית של צדקה".

קמו.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:
הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־שָׁמַעַ | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָיִ | ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: | ג אֶפְפוּנִי | חֲבַל־מָוֶת
וּמִצְרֵי שְׁאוֹל מִצְאוּנִי צָרָה וַיִּגֹּן אִמְצָא: | ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: | ה חֲנוּן יְהוָה
וַצַּדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: | ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלְתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: | ז שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלַיכִי: | ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינַי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדְּחִי: | ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: | י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: | יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּן כִּלְהָאֲדָם כּוֹזֵב: | יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה
כִּלְתַּגְּמוֹלוֹהִי עָלַי: | יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: | יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־צָא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמָּוֶתָה לַחֲסִידָיו: | טז אֲנִה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי־עֲבַדְךָ בְּיָאֲמַתְךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי:
יז לֵךְ אֲזַבַּח וְזָבַח תִּזְדָּה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: | יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־צָא לְכָל־עַמּוֹ: | יט בַּחֲצֹרוֹת |
כִּי יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מוזמר משני פסוקים רמו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִים: | ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדוֹ וְאֱמַת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

ב"ה. נוסח המברק ששלח כ"ק אדמו"ר שליט"א
לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת ר"ה התשמ"ח הבע"ל

לשנה טובה דשנת הקהל תכתבו ותחתמו ושבתא טבא.

/ מנחם שניאורסאהן /

נקודות משיחות קודש - מזמור קטז מתוך "תהילות מנחם"

טו - יקר בעיני הוי' המותה לחסידיו

היוקר והחביבות של מעלה

א. הפירושי ב"יקר בעיני הוי' המותה לחסידיו הוא שדבר קשה וכבד הוא בעיניו להמית את חסידיו".

כ"ק מו"ח אדמו"ר מפרש²: "יקר בעיני הוי' המותה לחסידיו - דלמעלה הוא יקר וחביב מאוד המיתה והביטול מה שהחסידים עושים בנפש הבהמית, דענין החסידות הו"ע העבודה לפעול כפי' וביטול בהנפש הבהמית, וכמאמר³ מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא, ואיזהו

המשך בעמוד כז

(1) רש"י, מצו"ד, מצו"צ, וראב"ע כאן.

(2) סה"מ תרפ"ח ע' קא.

(3) ב"ק סה, א.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין.....ב	כא) עין יעקב מסכת תענית.....רו
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז.....ג	כב) מסכת סנהדרין עם ביאורים
ג) מאמר ד"ה תקעו בחודש שופר	מדף סג עד דף סט.....רח
ה' יום ב' דראש-השנה, ה'תשח"י.....ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ד) שיחת שבת פרשת האזינו,	כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
שבת תשובה ה'תשח"י.....כב	אדמו"ר הזקן.....רלו
ה) שיחת יום ב' דראש-השנה ה'תשמ"ח.....כח	כד) שולחן ערוך הלכות יום טוב
ו) שיחת שבת פרשת האזינו,	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן.....רלז
שבת שובה ה'תשמ"ח – התוועדות א'.....לג	כה) לקוטי תורה
ז) שיחת שבת פרשת האזינו,	אדמו"ר הזקן.....רמ
שבת שובה ה'תשמ"ח – התוועדות ב', המשך לר"ה.....מו	כו) שערי תשובה
ח) לקוטי שיחות פרשת האזינו כרך יט.....נט	אדמו"ר האמצעי.....רמה
ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל	כז) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
רי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....סה	אדמו"ר ה"צמח צדק".....רמו
י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת האזינו.....סז	כח) תורת שמואל תרל"ב
יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת האזינו.....סח	אדמו"ר מוהר"ש.....רמו
יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת האזינו.....צה	כט) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)	אדמו"ר מוהרש"ב.....רמו
לשבוע פרשת האזינו.....צו	ל) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
יד) לוח "היום יום" לשבוע פרשת האזינו.....קז	אדמו"ר מוהרי"צ.....רמז
טו) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....קי	לא) ספר השיחות הי"ש-ת"ש"א בלה"ק
	אדמו"ר מוהרי"צ.....רמט
	לב) אגרות קודש
	אדמו"ר מוהרי"צ.....רנא
	לג) חומש לקריאה בציבור.....רנב
	לד) קריאת התורה למנחת שבת קודש.....רס
	לה) לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו.....רסא
	לו) עירוב תבשילין.....רסב
	לז) סדר מצות הדלקת נרות לערב ליל א' וב' דראש השנה
	ושבת קודש.....רסג
שיעורי רמב"ם	
טז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת האזינו.....קיג	
יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת האזינו.....קעג	
יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת האזינו.....קצג	
יט) נביאים וכתובים	
ישעיה פרק מח, איוב פרק לא.....קצו	
כ) משניות – מסכת יומא	
ביאור קהתי.....קצח	

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

43	וְהַשְׁפָּעוֹת ⁵ שְׁהָרִי עֲשִׂירוֹת נֹבְעַת מְרִיבֵי הַשְּׁפָעָה, וְהַעֲנִיּוֹת נֹבְעַת	1	אודות המצווה לתקוע בשופר בראש השנה, נאמר בספר תהילים:
44	מְחִסְרוֹן הַשְּׁפָעָה.	2	תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר בְּכֶסֶה לְיוֹם חֲגֹנוּ ¹ , וְאֵיתָא בְּגִמְרָא ²
45	וְצִרִיף לְהִבִּין מַהוּ הָעֲנָן לְפִי פְּנִימֵי הַרְבִּיבִים, עַל פִּי חֲסִידוֹת	3	כִּיִּצְדַּק יִדְרְעִים שֶׁהַכְּתוּב מְדַבֵּר עַל תְּקִיעַת שׁוֹפֵר בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה, אֵיזְהוּ חֲגֹ
46	שְׁבָרָא־הַשְּׁנָה צִרִיף לְהִיּוֹת עֲנָן הַרְשׁוֹת וְהַעֲנִיּוֹת, עֲנִין	4	מַחְגֵּי וּמוֹעֲדֵי הַשְּׁנָה הָאֲמֹרִים בְּתוֹרָה שְׁהַחֲדָשׁ הַיּוֹם כְּחוֹדֵשׁ שְׁבוּ חַל הַחֲגֹ
47	הַכִּסּוּי וְהַהֶעֱלֵם, הִיפֵךְ עֲנִין הָאוֹר	5	הַזֶּה, הוּא יוֹם שְׁבוּ הִירַח מִתְּפֹסֶה
48	וְהַגִּילּוּי וְהַשְּׁפָעָה?	6	בּוֹ וְאִינוּ נֹרְאָה בְּגִלוּי, הָרִי אֹמֵר
49	וּמָה שְׁפָרֵשׁ רִשׁוֹ כְּכוּוֹנַת דְּבָרֵי	7	זֶה רֵאשׁ-הַשְּׁנָה שְׁחַל בֵּא' בְּתַשְׁרִי
50	הַגְּמָרָא "שְׁנָה שְׂרַשָּׁה (עֵנִיָּה) בְּתַחֲלָתָה"	8	וּבְתַחֲלִיל הַחֲדוּשׁ הִירַח מִכּוּסָה.
51	שְׂיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עֲצָמָן רִשִּׁין	9	שְׁהַפְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט בְּדְבָרֵי הַגְּמָרָא
52	מִתְּנַהֲגִים כְּמוֹ עֵנִי הַמְּבַקֵּשׁ וּמִתְחַנֵּן	10	הוּא, שְׁבָרָא־הַשְּׁנָה הַלְּבָנָה
53	בְּרֵאשׁ-הַשְּׁנָה לְדַבֵּר תְּחִנּוּנִים	11	הִיא בְּכֶסֶי, וְהִירַח אִינוּ נֹרְאָה
54	וּתְפִלָּה (שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא	12	שְׁזָהוּ הַהֶפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בֵּין
55	יְתֵן לָהֶם בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה שְׁנָה	13	רֵאשׁ-הַשְּׁנָה לְשָׂאֵר הַמוֹעֲדִים,
56	טוֹבָה וּמְתוּקָה בְּבִינֵי בְּנֵי חַיִּי	14	חֲג הַפֶּסַח וְחַג הַסּוּכוֹת שְׁבִכְל
57	חַיִּים (בְּרִיאוֹת) וּמְזוּנֵי מוֹזֵן (פְּרִנְסָה)	15	הַמוֹעֲדִים הַחֲלִים בְּיוֹם ט"ו בְּחוֹדֵשׁ,
58	רְוִיחֵי בְּרִיחוֹ, בְּשַׁפְּעָה, הָרִי עֲנָן	16	פֶּסַח בְּט"ו בְּנוֹסֵן וְסוּכוֹת בְּט"ו בְּתַשְׁרִי,
59	זֶה שֶׁל בְּקִשַׁת הַצְּרִיכִים מֵאֵת הַקְּדוּשׁ-	17	הַיּוֹם בְּאֲמִצַּע הַחֲדוּשׁ, הַלְּבָנָה הִיא
60	בְּרוּךְ-הוּא כְּמוֹ עֵנִי הַמְּבַקֵּשׁ לְקַבֵּל	18	בְּמַלּוּי, כִּי בְּאֲמִצַּע הַחֲדוּשׁ הִירַח
61	הַשְּׁפָעָה הוּא לְאוֹ-דְּוָקָא	19	מֵלֵא, וְבְרֵאשׁ-הַשְּׁנָה שְׁחַל בְּיוֹם
62	בְּרֵאשׁ-הַשְּׁנָה, בֵּין שְׁגָם בְּכָל	20	הַרְאִשׁוֹן לְחוֹדֵשׁ תַּשְׁרִי הִיא הַלְּבָנָה
63	הַשְּׁנָה צִרִיף לְהִיּוֹת עֲנָן	21	בְּהַעֲלֵם וְכֶסֶי, וְהָרִי עֲנָן
64	הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנּוּנִים לְהַקְדוּשׁ-	22	הַכֶּסֶי וְהַהֶעֱלֵם הוּא הַפֶּךְ
65	בְּרוּךְ-הוּא שְׂיִתֵּן לְאִדָּם הַמְּתַפַּלֵּל	23	עֲנָן הָאוֹר שְׁעִנְיֵי גִילּוּי.
66	וּמִתְחַנֵּן, כְּמוֹ עֵנִי, כָּל הָעֲנָנִים	24	וְעֲנָן זֶה שֶׁתְּקִיעַת הַשׁוֹפֵר בְּרֵאשׁ
67	הַנְּצַרְכִּים, וּמָהוּ הַטַּעַם	25	הַשְּׁנָה הִיא בְּעַת שְׁחִירָה מִתְּכַסָּה, בּוֹמֵן
68	שְׁבָרָא־הַשְּׁנָה דְּוָקָא הוּא	26	שֶׁל הַהֶעֱלֵם וְהַסְתֵּר, הִיפֵךְ עֲנִין הָאוֹר
69	עֲנָן הַרְשׁוֹת וְהַעֲנִיּוֹת?	27	וְהַגִּילּוּי, מִתְּאִים גַּם-בֵּין עִם
70	גַּם צִרִיף לְהִבִּין מַהִּי הַמַּעֲלָה	28	מֵאֲמֵר הַגְּמָרָא ³ עַל פְּסוּקָא ⁴
71	אִיזְהוּ יִתְרוֹן יֵשׁ בְּעֲנָן הַרְשׁוֹת	29	הָאֲמֹר בְּתוֹרָה עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
72	וְהַעֲנִיּוֹת, שְׁהָרִי מְדַבְּרֵי	30	"אֶרֶץ אֲשֶׁר גּוֹ' ה' אֱלֹקֶיךָ
73	הַגְּמָרָא מְשַׁמֵּעַ שְׂיֵשׁ מַעֲלָה	31	דְּרוּשׁ אוֹתָהּ, תְּמִיד עֵינֵי הָרִי'
74	וְיִתְרוֹן בְּעֲנָן הַרְשׁוֹת, שְׁעַל-	32	אֱלֹקֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית מִהַתְּחַלֵּת
75	דְּיִזְהוּ שְׂרֵשָׁה הַשְּׁנָה	33	הַשְּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שְׁנָה",
76	בְּתַחֲלָתָה אֲזִי מִתְעַשְׂרֵת	34	הַיּוֹם תְּמִיד בְּלֵי הַפֶּסַח, וְעַל כֵּךְ אֲמֹר
77	בְּסוּפָה", וּמִשְׁמַע שְׁהִרְשׁוֹת'	35	בְּגִמְרָא שֶׁהַכְּתוּב מְדִיִּיק וְאוֹמֵר
78	וְהַעֲנִיּוֹת הִיא הַגְּוֹרְמַת אֵת הָעֲשִׂירוֹת,	36	"מְרִשִׁית" חֲסֵר אֶל"ף, וְלֹא
79	וְכִדְוָעָה ⁶ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת	37	"מְרִאשִׁית", לְלַמְּדֵנוּ כִּי "כָּל שְׁנָה
80	שְׁ"מִתְעַשְׂרֵת בְּסוּפָה" לֹא	38	שְׂרֵשָׁה עֵנִיָּה, מִלְשׁוֹן עֵנִי וְרֵשׁ,
81	קָאִי אִין הַכוּוֹנָה עַל סוּף הַשְּׁנָה	39	בְּתַחֲלָתָהּ מִתְעַשְׂרֵת בְּסוּפָה",
		40	וְהָרִי עֲנָן הַרְשׁוֹת וְהַעֲנִיּוֹת
		41	הוּא כְּעֲנָן הַהֶעֱלֵם וְהַכֶּסֶי,
		42	הַפֶּךְ הָאוֹר, הַהִמְשָׁכוֹת

(1) תהלים פא, ד. 2) ר"ה ח, סע"א ואילך. 3) שם טז, ב. 4) עקב יא, יב. 5) ראה ד"ה תקעו תרכ"ח (סה"מ תרכ"ז ע' תכח. ע' תלז). 6) לקוטי לוי"צ אג"ק ע' תכא.

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו

ביאור בדרך אפשר

1 דוֹקָא, לְאַחַר זְמַן, וְרַק אִז בַּא הַאֹר וְהַשְּׁפַע אֶלְא הַפְּנֹנָה הִיא
 2 שְׁׁמַתְעַשְׂרֵת׃ מִיַּד לְאַחֲרֵי שְׁׁרְשָׁה, עוֹד בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה עֲצֻמוֹ,
 3 מִיַּד לְאַחַר שְׁהִיתָה ״רִשָׁה״ וְעִנְיָה וְעַל-דֶּרֶךְ מָה שְׁכַתּוּב⁷ בְּתַהֲלִים מִן
 4 הַמְּצַר קָרְאֵתִי יְיָ עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יְיָ, שְׁפֹאֲשֹׁר ״מִן הַמְּצַר
 5 קָרְאֵתִי״ כִּאֲשֶׁר יֵשׁ קְרִיאָה וּבִקְשָׁה
 6 מִתּוֹךְ הַמְּצַר וְהִדּוּק, כְּמוֹ בִקְשָׁתוֹ
 7 וְתַחֲנִיתוֹ שֶׁל הַעֲנִי, אֲזִי נַעֲשֶׂה מִיַּד
 8 לְלֵא שִׁיחִי ״עֲנֵנִי בְּמִרְחַב״,
 9 מִרְחַב עֲצָמִי, ״מִרְחַב״ (הִיפֶךְ
 10 הִדּוּק וְהַמִּיצַר) בְּעֵצֵם מִהוֹתוֹ, וְלֹא רַק
 11 מִרְחַב יַחֲסִי, שְׁפִכְלָלוֹת הִיא
 12 בְּחִינַת ״יְיָה״, ״הַמִּרְחַב הַעֲצָמִי״
 13 נִדְמוּ בְּאוֹפֶן כְּלָלִי בְּשֵׁי הָאוֹתוֹת
 14 הָרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל שֵׁם הוִי״ ״יְיָה״ עוֹלָם
 15 הֶרְחַקְבוֹת, עַל שֵׁם שְׁהוִי״ד שֶׁהִיא
 16 נְקֻדָּה בְּלִבָּד בֵּאָה וְיִוֹרֵד וּמִשְׁפִּיעָה
 17 לְהַ״ שֵׁשׁ בַּה אֹרֶךְ וְרוּחַב (וּכְמִבּוֹאֵר
 18 בְּחִסְדוֹת שְׁלֹפֵי פְּנִימוֹת הַעֲנִינִים
 19 הַכוֹנֵה לְהֵאָרָה שֶׁל בְּחִינַת הַחֲכֵמָה
 20 שֶׁמִּתְרַחֵב וּמִסְתַּעֲפֵת בְּבִחִינַת הַבִּינָה)
 21 הִנֵּה פֶשֶׁם שְׁהַעֲנִין דְ״עֲנֵנִי
 22 בְּמִרְחַב״ נַעֲשֶׂה מִיַּד אַחֲרֵי
 23 הַתְּנוּעָה דְ״מִן הַמְּצַר״, וְלֹא רַק
 24 לְאַחַר זְמַן רַב, כְּמוֹ-כֵן הִיא גַם
 25 בְּעֲנִין דְּבִרֵי חֲכָמֵינוּ ז״ל עַל הַכְּתוּב
 26 שְׁעִנֵי הַ״ נְתוּנוֹת עַל אֹרֶץ יִשְׂרָאֵל
 27 ״מְרִישֵׁת הַשְּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שְׁנָה״,
 28 ״שְׁנָה שְׁרָשָׁה בְּתַחֲלָתָהּ
 29 מִתְעַשְׂרֵת בְּסוֹפָה״, שְׁהַפְּנֹנָה
 30 הִיא שְׁפֹאֲשֹׁר הִיא ״רְשָׁה״
 31 בְּתַחֲלָתָהּ״ בְּתַחֲלִיל יוֹם רֵאשׁ
 32 הַשְּׁנָה, הִנֵּה מִיַּד לְאַחֲרֵי-זֶה וְלֹא
 33 רַק בְּסוֹף הַשְּׁנָה, כְּעִבּוֹר זְמַן רַב,
 34 ״הִיא מִתְעַשְׂרֵת״, וְצָרִיף
 35 לְהַבִּין, מֵהִי מַעֲלַת ״רְשָׁה״
 36 שֶׁהוֹדוֹת לִכְן זֹכִים לְמַתְעַשְׂרֵת׃
 37 וּבִיּוֹתֵר אֵינּוּ מוֹבֵן, אֵיךְ
 38 מִתְאַיֵּם זֶה דְּבִרֵי הַגְּמָרָא עַל רֵאשׁ
 39 הַשְּׁנָה שֶׁהִשְׁנָה ״מַתְעַשְׂרֵת בְּסוֹפָה״
 40 כְּתוּצָאָה מִכֵּן שֶׁהִיא רִשָׁה בְּתַחֲלִילָה״
 41 עִם דְּבִרֵי הַמְּדַרְשׁ⁸ (שְׁמַבִּיא
 42 כְּבוֹד-קְדוּשַׁת מוֹרֵי-וְחָמִי אֲדָמוֹ״ר בְּמַאֲמְרֵי חִסְדוֹת שְׁלוֹ

ביאור בדרך אפשר

המבארים את התוכן הפנימי של ראש-השנה⁹) על הפסוק¹⁰ האמור
 בתורה אודות ראש השנה ובחודש השביעי חודש תשרי שהוא החודש
 השביעי מחודש ניסן, עליו נאמר בתורה שהוא החודש הראשון באחד
 לחודש ביום א' לחודש תשרי, מקרא קדש גו'. ״שביעי שהוא
 משופע מלשון שפע ושובע בכל, גתות של יין בתוכו, פרכות בתוכו, כפור בתוכו, ספה בתוכו, לולב וערבה בתוכו״. והינו, שחודש זה חודש תשרי הוא משופע יש בו שובע ושפע בכל, וממנו חודש תשרי נמשך שבע ושפע על כל השנה, ואם-כן איך מתאים זה דברי חכמינו ז"ל במדרש על השפע הגדול והמיוחד של חודש תשרי עם דברי הגמרא שצריך להיות ״רשה בתחלתה״ והרשות והעניות היא הדרך להגיע למתעשרת בסופה?
 (ב) ויובן זה בהקדים תחלה¹¹ באור התרוץ על הקושניא הידועה¹² בתורת החסידות מפני מה קביעות ראש-השנה היא ביום הששי למעשה בראשית, יום סיום הבריאה ולא ביום הראשון למעשה בראשית, יום התחלת הבריאה, כ"ה באילול שבו נברא העולם¹³. והמענה לשאלה הוא שזהו לפי שהיום הששי למעשה בראשית הוא אמנם היום האחרון מששת ימי הבריאה, אבל ביום השישי יש מעלה ויתרון ביחס לכל שאר הימים ואפילו ביחס ליום הראשון שהוא יום ברא אדם הראשון, שאמר¹⁴ ביום שנברא הו' מלך גאות לבש, שעל-די-זה בהכרח על מלכות הקדוש ברוך הוא בעולם פעל אדם הראשון קיום בפריאה, וזהו ענין זה של מלכות הקדוש ברוך הוא על הבריאה שנפעל על ידי אדם הראשון עקר כל קיום בפריאה, ולכן קביעות ראש-השנה היא ביום זה

(7) תהלים קיח, ה. 8) ויק"ר פכ"ט, ח. 9) ד"ה עלה אלקים בתרועה תש"ח פ"ב (י"ל לתשרי שנה זו (תשח"י) - סה"מ תש"ח ס"ע 4 ואילך). ד"ה יו"ט של ר"ה תש"י פ"א (סה"מ תש"י ע' 3). 10) אמור כג, כד. 11) ראה ד"ה תקעו הנ"ל (ע' תלד). 12) לקו"ת נצבים מז, א. ובכ"מ. 13) ויק"ר ר"פ כט. פדרי"א פ"ח. וראה ר"ן ר"ה טז, א. 14) תהלים צג, א. פדרי"א פ"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 למעשה בראשית, יום בריאת אדם הראשון דוֹקא. וְהִינוּ, דְעַם הָיִית׃
 2 שְׁגַם בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית הָיָה אֱלֻקוֹת בְּעוֹלָם,
 3 שְׁהָרִי "בְּדַבַּר הַרְוִי" שְׁמִים נַעֲשׂוּ"15, וגם בריאת השמים, ביום
 4 הראשון למעשה בראשית, כ"ה אלול היא על ידי דבר ה' שאמר 'יהי רקיע'
 5 ו"בְרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֻקִים"16,
 6 וגם הרברים שנבראו בתחילת הבריאה
 7 נבראו על ידי הקדוש ברוך הוא, ואם
 8 לכאורה לא נפעל שום חידוש מיוחד
 9 ביום השישי למעשה בראשית, וְכַתָּב
 10 רַבְּנוֹ אֲדַמְרִי הֶזְקֵן ב'שָׁעַר הַיַּחֲוֹד
 11 וְהָאֲמוּנָה"17 שבספר התניא דְכִינֵן
 12 שְׁמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית אֵינוֹ
 13 הַתְּהוּת יֵשׁ מִיֵּשׁ, כִּי־אִם יֵשׁ מֵאֵין, הָרִי כָּל
 14 מְצִיאוֹת הַיֵּשׁ הוּא דְבַר הַרְוִי, וְאִם־כֵּן הָרִי גַם
 15 בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית הִיְתָה כָּל
 16 מְצִיאוֹת הָעוֹלָם אֱלֻקוֹת, מִכָּל־מְקוֹם עַל־יְדֵי
 17 עֲבוּדָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן שְׁאָמַר "הַרְוִי מְלֹךְ
 18 גְּאוֹת לְבַשׁ", הַמְשִׁיף בְּעוֹלָם הַמְשַׁכָּה נְעֻלִית
 19 יוֹתֵר. וּמַעֲלַת הַהִמְשַׁכָּה שְׁהַמְשִׁיף אָדָם הָרֵאשׁוֹן,
 20 עַל הַהִמְשַׁכָּה שְׁהִיְתָה קֹדֶם - הִיא כְּעֵנִין מַעֲלַת
 21 הָעֲנִיּוֹת.
 22 (ג) וְהָעֲנִין בְּזָה"18, דְהִנֵּה כְּתִיב"19 תְּפִלָּה לְדוֹד
 23 הֵטָה ה' אֲזַנְךָ עֲנִי כִי עֲנִי וְאֲבִיוֹן
 24 אֲנִי, דְהִגַּם שְׁאָמַר עַל עֲצָמוֹ "כִּי חֲסִיד אֲנִי"20,
 25 מִכָּל־מְקוֹם כְּשֶׁהַתְּפִלָּל בְּעַד כְּלֻוֹת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
 26 אָמַר "כִּי עֲנִי וְאֲבִיוֹן אֲנִי", שְׁהוּא הַהֶפֶךְ מִבְּחִינַת
 27 חֲסִיד, לְפִי שְׁתְּפִלָּה זֹו מִתְּקַבְּלַת בְּיוֹתֵר. דְהִנֵּה,
 28 "תְּפִלָּה לְעֲנִי" וְתְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּדֵאִיתָא
 29 בְּזִהְרִי21 עַל הַפְּסוּק"22 "תְּפִלָּה לְמִשָּׁה", שְׁתְּפִלַּת
 30 מִשָּׁה הִיא 'תְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 31 מִבְּקֶשׁ בְּעַד עֲצָמוֹ, כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 32 לְכָלוּם, וְרִק מִבְּקֶשׁ בְּעַד הַמְּדִינָה, וּמִכָּל־מְקוֹם
 33 הִנֵּה תְּפִלַּת עֲנִי שְׁהוּא הַהֶפֶךְ מִבְּחִינַת
 34 חֲסִיד, לְפִי שְׁתְּפִלָּה זֹו מִתְּקַבְּלַת בְּיוֹתֵר. דְהִנֵּה,
 35 "תְּפִלָּה לְעֲנִי" וְתְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּדֵאִיתָא
 36 בְּזִהְרִי21 עַל הַפְּסוּק"22 "תְּפִלָּה לְמִשָּׁה", שְׁתְּפִלַּת
 37 מִשָּׁה הִיא 'תְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 38 מִבְּקֶשׁ בְּעַד עֲצָמוֹ, כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 39 לְכָלוּם, וְרִק מִבְּקֶשׁ בְּעַד הַמְּדִינָה, וּמִכָּל־מְקוֹם
 40 הִנֵּה תְּפִלַּת עֲנִי שְׁהוּא הַהֶפֶךְ מִבְּחִינַת
 41 חֲסִיד, לְפִי שְׁתְּפִלָּה זֹו מִתְּקַבְּלַת בְּיוֹתֵר. דְהִנֵּה,
 42 "תְּפִלָּה לְעֲנִי" וְתְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּדֵאִיתָא
 43 בְּזִהְרִי21 עַל הַפְּסוּק"22 "תְּפִלָּה לְמִשָּׁה", שְׁתְּפִלַּת
 44 מִשָּׁה הִיא 'תְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 45 מִבְּקֶשׁ בְּעַד עֲצָמוֹ, כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 46 לְכָלוּם, וְרִק מִבְּקֶשׁ בְּעַד הַמְּדִינָה, וּמִכָּל־מְקוֹם
 47 הִנֵּה תְּפִלַּת עֲנִי שְׁהוּא הַהֶפֶךְ מִבְּחִינַת
 48 חֲסִיד, לְפִי שְׁתְּפִלָּה זֹו מִתְּקַבְּלַת בְּיוֹתֵר. דְהִנֵּה,
 49 "תְּפִלָּה לְעֲנִי" וְתְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּדֵאִיתָא
 50 בְּזִהְרִי21 עַל הַפְּסוּק"22 "תְּפִלָּה לְמִשָּׁה", שְׁתְּפִלַּת
 51 מִשָּׁה הִיא 'תְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 52 מִבְּקֶשׁ בְּעַד עֲצָמוֹ, כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 53 לְכָלוּם, וְרִק מִבְּקֶשׁ בְּעַד הַמְּדִינָה, וּמִכָּל־מְקוֹם
 54 הִנֵּה תְּפִלַּת עֲנִי שְׁהוּא הַהֶפֶךְ מִבְּחִינַת
 55 חֲסִיד, לְפִי שְׁתְּפִלָּה זֹו מִתְּקַבְּלַת בְּיוֹתֵר. דְהִנֵּה,
 56 "תְּפִלָּה לְעֲנִי" וְתְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּדֵאִיתָא
 57 בְּזִהְרִי21 עַל הַפְּסוּק"22 "תְּפִלָּה לְמִשָּׁה", שְׁתְּפִלַּת
 58 מִשָּׁה הִיא 'תְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 59 מִבְּקֶשׁ בְּעַד עֲצָמוֹ, כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 60 לְכָלוּם, וְרִק מִבְּקֶשׁ בְּעַד הַמְּדִינָה, וּמִכָּל־מְקוֹם
 61 הִנֵּה תְּפִלַּת עֲנִי שְׁהוּא הַהֶפֶךְ מִבְּחִינַת
 62 חֲסִיד, לְפִי שְׁתְּפִלָּה זֹו מִתְּקַבְּלַת בְּיוֹתֵר. דְהִנֵּה,
 63 "תְּפִלָּה לְעֲנִי" וְתְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּדֵאִיתָא
 64 בְּזִהְרִי21 עַל הַפְּסוּק"22 "תְּפִלָּה לְמִשָּׁה", שְׁתְּפִלַּת
 65 מִשָּׁה הִיא 'תְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 66 מִבְּקֶשׁ בְּעַד עֲצָמוֹ, כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 67 לְכָלוּם, וְרִק מִבְּקֶשׁ בְּעַד הַמְּדִינָה, וּמִכָּל־מְקוֹם
 68 הִנֵּה תְּפִלַּת עֲנִי שְׁהוּא הַהֶפֶךְ מִבְּחִינַת
 69 חֲסִיד, לְפִי שְׁתְּפִלָּה זֹו מִתְּקַבְּלַת בְּיוֹתֵר. דְהִנֵּה,
 70 "תְּפִלָּה לְעֲנִי" וְתְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּדֵאִיתָא
 71 בְּזִהְרִי21 עַל הַפְּסוּק"22 "תְּפִלָּה לְמִשָּׁה", שְׁתְּפִלַּת
 72 מִשָּׁה הִיא 'תְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 73 מִבְּקֶשׁ בְּעַד עֲצָמוֹ, כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 74 לְכָלוּם, וְרִק מִבְּקֶשׁ בְּעַד הַמְּדִינָה, וּמִכָּל־מְקוֹם
 75 הִנֵּה תְּפִלַּת עֲנִי שְׁהוּא הַהֶפֶךְ מִבְּחִינַת
 76 חֲסִיד, לְפִי שְׁתְּפִלָּה זֹו מִתְּקַבְּלַת בְּיוֹתֵר. דְהִנֵּה,
 77 "תְּפִלָּה לְעֲנִי" וְתְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּדֵאִיתָא
 78 בְּזִהְרִי21 עַל הַפְּסוּק"22 "תְּפִלָּה לְמִשָּׁה", שְׁתְּפִלַּת
 79 מִשָּׁה הִיא 'תְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 80 מִבְּקֶשׁ בְּעַד עֲצָמוֹ, כְּמוֹ הָעֲשִׂיר שְׁאֵינוֹ
 81 לְכָלוּם, וְרִק מִבְּקֶשׁ בְּעַד הַמְּדִינָה, וּמִכָּל־מְקוֹם
 82 הִנֵּה תְּפִלַּת עֲנִי שְׁהוּא הַהֶפֶךְ מִבְּחִינַת
 83 חֲסִיד, לְפִי שְׁתְּפִלָּה זֹו מִתְּקַבְּלַת בְּיוֹתֵר. דְהִנֵּה,
 84 "תְּפִלָּה לְעֲנִי" וְתְּפִלַּת עֲשִׂיר', כְּדֵאִיתָא

(15) תהלים לג, ו. (16) בראשית א, א. (17) פ"א ואילך. (18) בהבא לקמן - ראה אוה"ת דרושים לר"ה ע' אשצא. ד"ה תקעו הנ"ל (ע' תכט ואילך). (19) תהלים פו, א. (20) שם, ב. (21) ח"א קסח, ב. וראה גם ד"ה תפלה למשה תר"ס. ארשב"ב תר"ץ. (22) תהלים צ, א. (23) שם לר, ז.

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (לפסוק) לומר "עני קרא", ולמה נאמר "זה עני קרא", אף
2 הענין הוא, ד"זה" קאי על משה, כדאיתא כמובא
3 במנחות²⁴ "יבא "זה", זה משה, דכתיב²⁵ זה משה
4 האיש" (וזה לשון הגמרא: יבוא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים. יבוא טוב,
5 זה משה דכתיב 'ותרא אותו כי טוב
6 הוא'. ויקבל טוב, זו תורה דכתיב 'כי
7 לקח טוב נתתי לכם'. מטוב זה הקדוש-
8 ברוך-הוא, דכתיב 'טוב ה' לכל'.
9 לטובים אלו ישראל דכתיב 'הטיבה ה'
10 לטובים'. יבוא זה ויקבל זאת מזה לעם
11 זו. יבוא זה, זה משה דכתיב 'כי זה
12 משה האיש' ויקבל זאת, זו התורה
13 דכתיב 'וזאת התורה אשר שם משה'.
14 מזה, זה הקדוש-ברוך-הוא דכתיב 'זה
15 אלי ואנוהו'. לעם זו, אלו ישראל
16 שנאמר 'עם זו קניתי'. וכך גם בפסוק
17 שלפנינו 'זה עני קרא', המילה "זה"
18 מכוונת למשה וזהו "זה עני קרא
19 והוי' שמע", דגם "זה"
20 שקאי מכון על משה שהוא
21 מצד עצמו בחינת עשיר, הנה
22 כרי שיהיה משה בטוח שיהיה
23 "הוי' שמע" ותפלתו תתקבל
24 ותיענה, העמיד עצמו במדרגת
25 עני, "זה עני קרא (ועל-ידי-
26 זה כיוון שהתפלל בתור עני) והוי'
27 שמע" ומזה רואים כמה גדולה
28 וחשובה התפילה לעני.
29 וזהו גם-כן החדוש המיוחד
30 שיחדש לעתיד לבוא על-ידי
31 משיח, ומובא בחסידות בשם הוזהר
32 ד"משיח אתא לאתבא
33 צדיקא בתיובתא²⁶, משיח בא
34 להשיב צדיקים בחשובה,
35 שהצדיקים שמצד מעשיהם הם
36 בדרגה יותר גבוהה מבעלי תשובה
37 יבאו גם הם לבחינת התשובה,
38 כפי שממשיך ומבאר. דהנה,
39 צדיקים ובעלי-תשובה הם
40 בחינת עני (בעלי תשובה) ועשיר
41 (צדיקים), שהרי כדברי חכמינו ז"ל בגמרא אין עני אלא בדת ואין
42 עשיר אלא בדת²⁷, הינו דעת ידיעה והכרה באלקות, הנה

הצדיקים שהנהגתם היא באופן ד"תמידים כסדרם",
הולכים בדרך הטובה והישרה בקביעות, ללא שינויים ותהפוכות, שהולכים
תמיד בדרך המלך דרך ה' שהיא הדרך הנכונה ומאירים להם
נמשכים ומתגלים להם מלמעלה אורות אלקיים וגלויים רוחניים נעלים
כו', הרי הם הצדיקים בחינת
עשירים ברוחניות, ובעלי-
תשובה שיש בהם ענינים
בלתי רצויים שצריכים להפכם
לזכיות, הרי הם מצד מעשיהם
בחינת ענינים ברוחניות ומכל-
מקום, למרות שהצדיקים עשירים
ובעלי התשובה הם 'עניים', בכל זאת
הנה מעלת בעלי-תשובה
גדולה ממעלת הצדיקים,
כמאמר²⁸ חכמינו ז"ל במקום
שבעלי-תשובה עומדים -
אין צדיקים גמורים עומדים,
ותירה מזו שאפילו אינם יכולים
לעמוד, כנ"ל בענין מעלת
העני על העשיר למרות
שלאורה העשיר נעלה מהעני, בכל
זאת תפילת העני מתקבלת יותר
מתפילת העשיר. וזהו החדוש
שיחדש משיח לעתיד לבוא,
שגם הצדיקים יבאו לבחינת
התשובה, שהו דוגמת מה
שכתוב אודות מעלת העני על
העשיר "זה עני קרא והוי'
שמע", שמשה רבנו שכאמר
נרמז במילה "זה" שהיה בחינת
עשיר, העמיד עצמו במדרגת
עני ודווקא על ידי זה תפלתו
מתקבלת, וכפי שממשיך ומבאר להלן.
(ד) ולהבין זה מעלת התפילה
לעני, תפילה מן המצר, ועל פי זה
יתבאר ענין המעלה של שנה שהיא
"רשה בתחילתה" ומעלת עבודת האדם
ביום השישי למעשה בראשית לגבי
בריאת האדם בדבר ה' בשאר ימי
הבריאה שקדמו לבריאת האדם, יש
להקדים¹¹ מה שאמרנו²⁹ במדרש בתחלה
עלה במחשבה העליונה של הקדוש-ברוך-הוא לברא את העולם

(24) נג, ב. (25) תשא לב, א. (26) לקו"ת ר"ה נח, ד. האזינו עה, סע"ב. שמע"צ צב, ב. שה"ש מה, א. נ, סע"ב. וראה זהר
ח"ג קנג, ב. (27) ראה נדרים מא, ריש ע"א. זח"ג רעג, ב. (28) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. (29) רש"י בראשית א, א. ב"ר
פ"ב, טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הוה במדת הדין, רָאָה הקדוש-ברוך-הוא שְׁאִין העולם מתקנים
 2 אם הבריאה תהיה עליי מידת הדין, שְׁתָּף עֲמוֹ עם מידת הדין גם את
 3 מַדַּת הַרְחָמִים.
 4 וְלִכְאוּרָה יש מקום לשאול, מֵאַחַר שֶׁעֲצָמוֹתוֹ וּמַהוֹתוֹ יִתְבַרְךָ
 5 עצם המהות של הקדוש-ברוך-הוא
 6 בעצמו הוא תְּכִלִּית שיא הַטּוֹב
 7 וּשְׁלֵמוֹת הַטּוֹב, אֵיךְ עָלָה
 8 בַתְּחִלָּה בַּמַּחְשָׁבָה העליונה
 9 לְבְרִיא בְּמִדַּת הַדִּין שלכאורה
 10 אינה טוב מוחלט?
 11 אֵךְ הֶעֱנִין הוּא, דְּמַצַּד
 12 הַגְּלוּיִים שְׁלֹמְעָלָה, לפי הסדר
 13 שבו האור האלוקי העליון נמשך
 14 למלמעלה למטה ומתגלה בעולמות
 15 ונבראים הַרְי בַתְּחִלָּה קודם
 16 שנברא העולם הִיָּה אור-אין-סוף
 17 בְּרוּךְ-הוּא האור האלוקי האינסופי,
 18 האור הבלי-גבול מְמַלֵּא הוא לבדו
 19 אֶת מְקוֹם הַחֲלָל וְלֹא הִיָּה
 20 מְקוֹם היינו נתינת מקום, אפשרות
 21 לְמַצִּיאוֹת הַעוֹלָמוֹת, כי כאשר
 22 אור אין-סוף הוא בגלוי, שום
 23 מציאות אחרת לא יכולה להתקיים
 24 והיא מתבטלת לחלוטין אל מול
 25 עוצמת האור וּבְכִדֵי שְׁיֵהִיָּה
 26 מְקוֹם אפשרות קיום לְעוֹלָמוֹת
 27 מוגבלים הַצָּרֵף לְהִיּוֹת תְּחִלָּה
 28 לפני בריאת עולמות ונבראים מוגבלים
 29 הַצְּמִצּוֹם של האור אין-סוף
 30 שְׁסַלֵּק הקדוש-ברוך-הוא, כביכול,
 31 אורו הַגְּדוֹל האינסופי, הבלי-גבול
 32 עַל הַצֵּד³⁰, שְׁהוּא הַצְּמִצּוֹם של
 33 אור אין-סוף עד לסילוקו עֲנִין שֶׁל
 34 דִּין שהרי עניין ההעלם וההסתר,
 35 היפך הגילוי, נובע ממידת הדין. וְגַם
 36 הַהֲמַשְׁכָּה והגילוי של האור האלוקי
 37 שְׁאַחֲרֵי הַצְּמִצּוֹם כמבואר בקבלה
 38 וחסידות שלאחר הצמצום הראשון חזר
 39 הקדוש-ברוך-הוא והאיר אור אלוקי
 40 מצומצם ולכן, גם ההמשכה שלאחר הצמצום, אף שהיא עניין של גילוי
 41 והמשכה, ולכאורה הרי שייכת למידת החסד והרחמים, מכל-מקום לאמיתו
 42 של דבר הִיָּתָה הַמַּשְׁכָּה בְּכַחֲנֵת דִּין דְּוָקָא, דְּהִיָּנוּ הַמַּשְׁכַּת קו
 43 דק וקו קָצֵר שאורו מועט וּמַצְמִצֵּם. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן, למרות
 44 שלכאורה ההמשכה והגילוי ממידת הדין הם לצורך התהוות קיום העולמות

45 "רָאָה הקדוש-ברוך-הוא שְׁאִין העולם מתקנים" בדרך זו של המשכת
 46 אור מועט ומצומצם בלבד, הִיָּנוּ שֶׁהַפְּנִיָּה והמטרה האלוקית בבריאה
 47 הִיא שְׁיֵהִיָּה הַגְּלוּי וההמשכה של האור האלוקי בעולמות לֹא רַק
 48 בְּכַחֲנֵת קו, היינו אור מועט ומצומצם, כִּי-אִם שְׁתֵּהִיָּה בעולמות
 49 הַמַּשְׁכָּת והתגלות אור הַבְּלִי-
 50 גְּבוּל, וְהוּוּ פִירוּשׁ דְּבְרֵי הַמְדַרֵּשׁ
 51 "שְׁאִין העולם מתקנים" במידת
 52 הדין, הִיָּנוּ שְׁאִין זֶה כְּפִי הַפְּנִיָּה
 53 העליונה, שְׁאֵז בְּרִיאָה שלא בהתאם
 54 לכוונה ולמטרה האלוקית בבריאה
 55 אינו עֲנִין הַקְּיוּם. וְלָכֵן "שְׁתָּף
 56 הקדוש-ברוך-הוא עֲמוֹ יחד עם מידת
 57 הדין שממנה בא הצמצום גם את
 58 מַדַּת הַרְחָמִים", שְׁנִתָּן
 59 לְיִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁעַל-
 60 זֶה על קיום המצוות נֶאֱמַר³¹
 61 בַתְּהִלִּים כָּל מִצְוֹתַיִךְ צִדְקָה,
 62 וְצִדְקָה נֹכַחַת מִמִּדַּת הַרְחָמִים,
 63 ומשמעות הדברים על פי חסידות היא
 64 שְׁעַל-יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת
 65 מְמַשְׁכִּים לעולם את גילוי אור
 66 הַבְּלִי-גְּבוּל, שְׁנַעֲשֶׂה מִצַּב
 67 העולם כעת, לאחר שנברא, כְּמוֹ
 68 לְפָנֵי הַצְּמִצּוֹם, שְׁמְקוֹם
 69 הַחֲלָל הִיָּה מְמַלֵּא עִם אור-
 70 אין-סוף, וְעוֹד לְמַעְלָה מִזֶּה,
 71 כְּמִבְּאֵר בְּאַרְיֹכוֹת כְּכֶמָה
 72 מְקוֹמוֹת בקבלה וחסידות שהאור
 73 המאיר ונמשך על ידי תורה ומצוות
 74 נעלה יותר מהאור שהאיר קודם שנברא
 75 עולם, כשעדיין לא היה עניין של קיום
 76 תורה ומצוות בתוך העולם.
 77 וְהִנֵּה עֲנִין הַצְּמִצּוֹם של האור
 78 אין-סוף כדי לברוא עולמות ונבראים
 79 מוגבלים וְגַלּוּי אור הַבְּלִי-גְּבוּל
 80 בעולם לאחר שנברא (עַל-יְדֵי
 81 הַמִּצְוֹת) שְׁהֵם בְּחִינַת הַדִּין
 82 שורש הצמצום וְהַרְחָמִים שורש
 83 הגילוי כְּפִי שְׁהֵם בְּשֵׁרֶשׁם,
 84 למעלה באלוקות, הִנֵּה כְּפִי שְׁהֵם מידת הדין ומידת הרחמים בְּעוֹלָמוֹת
 85 שְׁלֹמְטָה הַרְי זֶה עֲנִין השמות הקדושים "הַרְי" השם של מידת
 86 הרחמים, שורש הגילוי וְאַלְקִים השם מידת הדין, שורש הצמצום, כפי
 87 שממשיך ומבאר. דְּהִנֵּה כְּתִיב³² בַתְּהִלִּים כִּי שְׁמֵשׁ וּמַגֵּן הַרְי'
 88 אֱלֹקִים, השמות הוי' ואלוקים נמשלו לשמש ולמגן (נרתיק) המכסה את

(30) ראה עץ חיים שער א (דרוש עיגולים ויושר) ענף ב. (31) תהלים קיט, קעב. (32) שם פד, יב. וראה תניא שעהיוה"א פ"ד

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 העולם בשמיות הרי האור המאיר
 2 כי המחשבה לברוא את העולם במידת הדין היא לא כדי לעשות מעשה של
 3 היפך הטוב, חס ושלום, אלא ש**בְּשִׁרְשׁוֹ** כפי שמידת הדין היא בשרוש
 4 הרברים, למעלה באלוקות, הוא **עֲנִין הַצְּמִצּוֹם הַרְאִשׁוֹן** של אור
 5 האין־סוף הכלי־גבול **שֶׁהוּא**
 6 ה**הַעֲלָם** וההסתר על האור האין־סוף
 7 **לְגַבֵּי קְלָלוֹת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת**,
 8 כדי שירידת והמשכת האור האלוקי
 9 מלמעלה למטה תהיה באמצעות 'סדר
 10 השתלשלות' שבו האור האלוקי מרוד
 11 ומוגבל ונמשך מבחינה לבחינה לפי
 12 סדר והדרגה, דבר שלא יתכן כאשר
 13 האור האין־סוף הכלי־גבול מאיר בגלוי
 14 ללא כל צמצום ו**בְּעוֹלָמוֹת**
 15 **שְׁלֵמֻטָּה** כפי שמידת הדין פועלת
 16 בעולמות התחתונים הוא **עֲנִין**
 17 ה**הַעֲלָם שֶׁל שָׁם אֱלֹקִים** על שם
 18 הוי' המהווה את הנבראים **שְׁמַעְלִים**
 19 ומסתיר את האור האלוקי **לְגַבֵּי**
 20 ה**נְבִרָאִים**, כך שאם כי לפי האמת
 21 התהוותם היא מהאלוקות ולכן אין
 22 להם מציאות עצמאית נפרדת מאלוקות
 23 ובאמת הם בטלים לאלוקות, הרי
 24 כתוצאה מכך ששם אלוקים מסתיר על
 25 שם הוי', לגבי הנבראים, הרי לפי
 26 הרגשתם הם 'יש' ומציאות נפרדת,
 27 ומה **שֶׁהַצֶּרֶף לְהִיּוֹת מֵדַת**
 28 ה**דִּין**, אין זה עניין של היפך הטוב
 29 אלא **הַרִי זֶה לְפִי שֶׁבְּאוֹפֵן אַחֵר**
 30 ללא צמצום והעלם של האור האין־
 31 סוף, **לֹא הָיָה אֶפְשָׁר יְכוֹל לְהִיּוֹת**
 32 ה**הִתְהַוּוּת**, **וְאִם־כֵּן בְּאֵמַת**
 33 ה**רִי זֶה עֲנִין שֶׁל חֶסֶד** וטובה
 34 לנבראים, כי אם לא כן אינם יכולים
 35 להתהוות ולהתקיים.
 36 ו**מְכַל־מְקוֹם**, למרות שבתחילה זו
 37 היתה המחשבה של הקדוש־ברוך־הוא שהבריאה תהיה על ידי מידת הדין כדי
 38 שעל ידי העלם וההסתר יוכלו להתהוות ולהתקיים נבראים עם תחושה של
 39 'יש' ו'נפרד', בכל זאת **"רָאָה שְׂאִין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם"** כראוי בדרך זו,
 40 **שֶׁהָרִי הַכְּפוֹנָה** והתכלית של הבריאה **היא לא שִׁיְהִיָּה מְצִיאוֹת יֵשׁ**
 41 **וְדָבָר נִפְרָד**, בריאה שנפרדת מהכוח האלוקי הבורא **אֲלֹא שֶׁתְּהִיָּה**
 42 **הַמְּשַׁכֵּת אֱלֹקוֹת בְּעוֹלָם** ובסופו של דבר יהיה גילוי אלוקות בעולם.
 43 **וְלָכֵן "שִׁתְּף הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוא עֲמוֹ** עם מידת הדין **מֵדַת הַרְחֵמִים"**,
 44 המידה שממנה בא האור והגילוי כדי **שִׁיתְּגַלֵּה בְּעוֹלָם גְּלוֹי שָׁם הָרִי'**

1 השמש **דְּכָשֶׁם שֶׁב־שֶׁמֶשׁ וּמִגֵּן** בגשמיות הרי האור המאיר
 2 לעולם ופועל פעולתו להאיר ולחמם הוא **מִהַשְׁמֶשׁ** עצמה שהיא גוף
 3 מאיר וחם, **אֵף כִּיֵּן שֶׁהָאֹר כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁף מִהַשְׁמֶשׁ עֲצָמוֹ אִין**
 4 **הָעוֹלָם יְכוֹל לְסַבְּלוֹ** מאחר שהוא אור חזק ותקיף מאד (כשם שאדם
 5 לא יכול להביט בעיניו אל השמש
 6 עצמה כי האור החזק מסנוור אותו).
 7 **לָכֵן נִמְשָׁף הָאֹר** המאיר מהשמש
 8 ומתגלה בפועל **עַל־יְדֵי הַמִּגֵּן**
 9 **וְנִרְתִּיק שֶׁמְכַסֶּה עַל הַשְּׁמֶשׁ**
 10 **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** הודות לכיסוי
 11 שמכסה את השמש ומצמצם וממעיט
 12 את אור השמש **יְכוֹל הָעוֹלָם**
 13 **לְסַבְּלוֹ** ולהינות מאור השמש, הנה
 14 **כְּמוֹ־כֵן** בדומה לאמור על השמש'
 15 **וְהַמִּגֵּן הוּא בְּעֲנִין "הָרִי"**
 16 **וְאֵלֵקִים"**,
 17 ה**הִתְהַוּוּת** של העולמות והנבראים
 18 בכוח האלוקי המהווה אותם **היא**
 19 **מִשָּׁם הָרִי'**, כפי שמובא בקבלה
 20 וחסידות כי **"הָרִי" הוּא לְשׁוֹן**
 21 **מִהָרִי³³**, **אֲלֹא שֶׁאֵלֹו הִיְתָה**
 22 ה**הִתְהַוּוּת** של העולמות והנבראים
 23 **מֵצִד שָׁם הָרִי עֲצָמוֹ** כוח הכלי
 24 גבול שהוא המהווה 'מאין' ל'יש', **לֹא**
 25 **הָיָה הָעוֹלָם** נברא כפי שהוא כעת
 26 **בְּמְצִיאוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד**
 27 מהכוח האלוקי המהווה אותו **כָּל־**
 28 אלא היה בטל לחלוטין למקור חיותו
 29 האלוקי, **וְלָכֵן** כיוון שעלה ברצונו של
 30 הקדוש־ברוך־הוא לברוא עולמות
 31 ונבראים שלפי תפיסתם ותחושתם הם
 32 מציאות 'יש' והכוח האלוקי המהווה
 33 אותם לא ניכר בהם בגלוי, משום כך
 34 ה**הִתְהַוּוּת** בפועל **היא עַל־יְדֵי**
 35 **שָׁם אֱלֹקִים**, **כְּמוֹ שֶׁתְּכּוֹב**
 36 בתורה על בריאת העולם בששת ימי
 37 בראשית **"בְּרִאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים"**, **הִיָּנוּ שְׁשֵׁם אֱלֹקִים** של
 38 מידת הדין, ממנה נמשך הצמצום והעלם **מְעֵלִים** ומסתיר **עַל הָאֹר**
 39 **שֶׁל שָׁם הָרִי'** שלא יהיה נראה וניכר בגלוי בעולמות ובנבראים,
 40 **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** כתוצאה מההעלם ששם אלוקים מעלים ומסתיר על שם הוי'
 41 **נַעֲשֶׂה** העולם והנבראים **מְצִיאוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בְּהַרְגָּשָׁתוֹ** לפי
 42 ההרגשה והתחושה שלו, למרות שלאמיתו של דבר הכל בטל לאלוקות.
 43 **וְזֶהוּ עֲנִין מַה שֶׁ"עֲלָה בְּמַחְשָׁבָה, לְבְרָא אֶת הָעוֹלָם בְּמֵדַת**
 44 **הַדִּין"**, כלומר, בתחילה עלה במחשבתו של הקדוש־ברוך־הוא לברוא את

ואילך. אוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ. 33) פרס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיהו"א רפ"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁלֹמֶעֱלָה מִשֵּׁם אֱלֹקִים, שְׁזָהוּ הַגִּילוי שֶׁל שֵׁם הוֹי' שְׁבַא כְּתוּצָא
 2 מִמִּידַת הַרְחָמִים הוּא גְלוֹי שֵׁם הוֹי' שְׁלֹמֶעֱלָה מִעֲנֵן הַהֲתַהוּוֹת,
 3 בַּה מְתַגְלָה שֵׁם הוֹי' עַל יַדִּי שֵׁם אֱלֹקִים (כְּמוֹ אֹרֵחַ הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁמְתַגְלָה עַל יַדִּי
 4 הַנְּחַתִּיק הַמַּכְסֵה וּמַעֲלִים עֲלָיו) כִּי־אֵם אֵלָּא מְדוּבָר בַּהֲתַגְלוֹת שֶׁל שֵׁם הוֹי'
 5 כִּפִּי שְׁהוּא הוֹי' מִלְשׁוֹן "הִיָּה
 6 הִיָּה וַיְהִיָּה עֲבַר הוּוּה וְעַתִּיד
 7 כְּאֶחָד"³⁴, שְׁהוּא לְמַעְלָה
 8 מִהַזְמָן, וְהַגְדָרִים שֶׁל הַזְמָן (עֲבַר,
 9 הוּוּה וְעַתִּיד) לֹא חֲלִים עֲלָיו הֵינּוּ
 10 שְׁהַזְמָן עֲצָמוֹ "הִיָּה הוּוּה וַיְהִיָּה"
 11 הוּא בְּבַחֲבִינַת כְּלִי זְמָן, שְׁזָהוּ
 12 "הִיָּה הִיָּה וַיְהִיָּה כְּאֶחָד",
 13 שְׁכַל שְׁלוֹשֶׁת הַמַּצְבִּים כְּאִם בְּבַת אַחַת
 14 וְכְמוֹ־כֵן הוּא מַצַּד שֵׁם הוֹי' בְּרִגְגָה
 15 זו גַּם בְּעֲנֵן הַמְקוֹם, שְׁהַמְקוֹם
 16 עֲצָמוֹ עִם הַגְדָרִים הַמוֹגְבִּלִים שֶׁל
 17 הוּא בְּבַחֲבִינַת לְמַעְלָה
 18 מִהַמְקוֹם, וְלְמַעְלָה יוֹתֵר
 19 וְהַשִּׁיתוּף שֶׁל מִידַת הַרְחָמִים, שֵׁם הוֹי',
 20 כְּבִרְיָאָה, הוּא גַם שֶׁל שֵׁם הוֹי' כִּפִּי
 21 שְׁהוּא בְּרִגְגָה עוֹד יוֹתֵר נַעֲלִית (לֹא רַק
 22 הוֹי' מִלְשׁוֹן הוֹי' וְאֶפִּילוֹ לֹא רַק הוֹי'
 23 מִלְשׁוֹן הוֹי', הוּוּה וַיְהִיָּה, אֵלָּא) בְּחִינַת
 24 הוֹי' שְׁאִין בּוֹ נְקוּדוֹת שְׁהוּא
 25 הוֹי' שְׁבַעֲצָמוֹת³⁵ וְכַמְבוּאָר
 26 בְּאִרְכּוֹת בְּמִקוֹם אַחֵר כְּבִמְאֹרֵי הַרְבִּי
 27 שׁוֹ דְרַגָּה שְׁלִישִׁית וְעֵלְיוֹנָה יוֹתֵר בִּשְׁם
 28 הוֹי', הַרְגָּה שְׁבַה שֵׁם הוֹי' נִקְרָא
 29 כְּתוֹרַת הַסּוּר 'שֵׁם הַעֲצָם'.
 30 וּמִדִּיק "שְׁתַּף עֲמוֹ" כּוֹ',
 31 הַמְדַרְשׁ הָאוֹמֵר שְׁבַעַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם
 32 הַקְדוּשׁ־בְרוּךְ־הוּא פֶּעַל הֵן בְּמִידַת הַדִּין
 33 וְהֵן בְּמִידַת הַרְחָמִים מִדִּיק וְאוֹמֵר "שִׁיתַף עֲמוֹ", כְּלוֹמֵר שְׁמַדַּת הַדִּין
 34 וְהַרְחָמִים יְהִיּוּ בְּשִׁיתוּף, כִּךְ גַּם פְּעוּלַת מִידַת הַדִּין וְגַם פְּעוּלַת מִידַת
 35 הַרְחָמִים תִּהְיֶה נִכְרַת וּמוֹדַגְשֶׁת, הֵינּוּ לֹא שִׁיתַבְטַל הַהֲעֵלֵם שֶׁל שֵׁם
 36 אֱלֹקִים, כִּי־אֵם שְׁבַעֲעוֹלָם כִּפִּי שְׁהוּא בְּמַצִּיאֹתוֹ יִתְגַּלֶּה גְלוֹי
 37 עֲצָם שֵׁם הוֹי' שְׁלֹמֶעֱלָה מִעֲנֵן הַהֲתַהוּוֹת, כְּלוֹמֵר, הַפְּעוּלָה שֶׁל
 38 מִידַת הַרְחָמִים הִיא בְּתוֹךְ 'שׁוֹתַף' לַפְּעוּלָה שֶׁל מִידַת הַדִּין, הֵינּוּ שְׁצִירוּף מִידַת
 39 הַרְחָמִים כְּבִרְיַאת הָעוֹלָם לֹא מְבַטֵּל אֶת עֲנֵן הַצְמָצוֹם וְהַהֲעֵלֵם שְׁבַא עַל יַדִּי
 40 שֵׁם 'אֱלֹקִים', אֵלָּא גַם אַחֲרַיִם שִׁיתוּף מִידַת הַדִּין, הַהֲעֵלֵם נִשְׁאָר אֵלָּא שְׁבַעֲעוֹלָם
 41 כִּפִּי שְׁהוּא, עִם גְּדָרֵי מַצִּיאֹתוֹ, יִהְיֶה גִילוֹי וּפְעוּלָה שֶׁל שֵׁם הוֹי' שְׁלֹמֶעֱלָה מִכֹּל
 42 הַגְדָרִים (כְּמְבוּאָר לְעֵיל שַׁעַל יַדִּי יֵשׁ בְּתוֹךְ גְּדָרֵי הַזְמָן וְהַמְקוֹם, גְּדָרֵי הַמַּצִּיאֹת,

הארה שלמעלה מזמן ומקום) שְׁהַרִי הַעֲנֵן שְׁהוֹי' הוּא מִלְשׁוֹן
 44 מְהוּדָה³⁶, הֵינּוּ כִּפִּי שְׁשֵׁם הוֹי' נְתַצְמָצֵם בְּשֵׁם אֱלֹקִים,
 45 "אֱלֹקִים" לְשׁוֹן רַבִּים³⁶, וּבְרִגְגָה זוֹ שֵׁם אֱלֹקִים אֲכַן מַעֲלִים לְגַמְרֵי
 46 עַל שֵׁם הוֹי' וְמֵה שְׁמוּדַגֵּשׁ וְנִיכָר הוּא מִידַת הַדִּין וְלֹא מִידַת הַרְחָמִים, אָמְנָם
 47 הַכְּפֹנָה הִיא שְׁבַעֲעוֹלָם כִּפִּי
 48 שְׁהוּא בְּמַצִּיאֹתוֹ עִם כָּל הַגְדָרִים
 49 שֶׁל עַל־יַדִּי שֵׁם אֱלֹקִים,
 50 יִמְשֹׁף עֲצָם שֵׁם הוֹי'
 51 שְׁלֹמֶעֱלָה מִעֲנֵן הַהֲתַהוּוֹת
 52 (שְׁבוֹ יֵשׁ הָעֵלֵם שֶׁל שֵׁם הוֹי' עַל יַדִּי
 53 שֵׁם אֱלֹקִים, וְכִפִּי שַׁעַלָה בְּמַחֲשַׁבָה
 54 בְּתַחֲלִילָה לְבִרְוֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִידַת
 55 הַדִּין), שְׁזָהוּ הַמַּשְׁכַּת הָעֲצָם שֶׁל שֵׁם
 56 הוֹי' (שְׁלֹמֶעֱלָה מְהוּדָה לְשׁוֹן מְהוּוּה
 57 וְלַמַּעֲלָה אֶפִּילוֹ מַעֲנִין הוֹי' מִלְשׁוֹן הוֹי'
 58 הוּוּה וַיְהִיָּה כְּאֶחָד) בְּתוֹךְ גְּדָרֵי הָעוֹלָם
 59 שֶׁגַם בְּהֵם הִי' נִיכָר עֲנִין שְׁלֹמֶעֱלָה
 60 מִהַגְבּוּלוֹת עֲנֵן שְׁתוּף מִדַּת הַדִּין
 61 וּמִדַּת הַרְחָמִים שְׁמַצַּד אַחַד נִיכְרַת
 62 פְּעוּלַתָה שֶׁל מִידַת הַדִּין, שֵׁם אֱלֹקִים,
 63 וְלִכֵּן הָעוֹלָם הוּא מַצִּיאֹת מוֹגְדַת
 64 וּמוֹגְבַלַת וּמַצַּד שְׁנֵי נִיכְרַת פְּעוּלַתָה שֶׁל
 65 מִידַת הַרְחָמִים וְלִכֵּן יִכּוּלָה לְהִיֵּת בְּתוֹךְ
 66 הַמַּצִּיאֹת הַמוֹגְבַלַת הַתַּגְלוֹת שֶׁל בְּלִי
 67 גְבוּל, עֲצָם שֵׁם הוֹי'.
 68 וּבְשִׁרְשָׁם שְׁתֵּי בַחֲבִינּוֹת אֵלוֹ שֶׁל
 69 'מִידַת הַרְחָמִים', שֵׁם הוֹי', וּמִידַת הַדִּין,
 70 שֵׁם אֱלֹקִים, הַפְּעוּלוֹת בְּעוֹלָם, כְּאִמּוֹר,
 71 הִנֵּה כִּפִּי שֶׁהֵן בְּשִׁרְשֵׁן לַמַּעֲלָה בְּאֱלֹקוֹת
 72 הוּא יְחוּד 'קוֹ' וַיְרִשִׁימוֹ,
 73 כְּמְבוּאָר בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת, לֵאחֲרַיִם
 74 הַצְמָצוֹם הָרֵאשׁוֹן שְׁהִיָּה 'סִילּוֹק' שֶׁל
 75 אֹרֵחַ אֵין סוּף הַבְּלִי גְבוּל, חוּד וְהֵאִיר מֵהָאֵין סוּף אֹרֵחַ מוֹעֵט וּמְצוּמָצֵם שְׁנַמְשַׁל
 76 לְקוֹ דֵק, וּבּוֹסֵף לִכְךָ, לְמִרּוֹת שְׁאוֹר הָאֵין סוּף הַבְּלִי גְבוּל 'נִסְתַּלַּק' נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ
 77 'רִשִׁימוֹ' (רוּשֵׁם מְסוּיִם) וְעַל כֵּךְ מְבוּאָר כִּאֵן שִׁישִׁיתוּף מִידַת הַרְחָמִים וּמִידַת
 78 הַדִּין כִּפִּי שְׁהוּא בְּשׁוֹרֵשׁ הַדְּבָרִים, הוּא 'יְחוּד', חִיבּוּר פְּנִימִי שֶׁל בַּחֲבִינַת הַקִּר'
 79 וּבַחֲבִינַת הַרִשִׁימוֹ שְׁהַרִי הַקִּר' שְׁחוּד וְהֵאִיר אַחֲרַיִם הַצְמָצוֹם הָרֵאשׁוֹן
 80 עֲנִינּוֹ גְלוֹי (דְּעַם הַיְיּוֹתוֹ קוֹ קָצֵר וּמְצָמָצֵם וְלִכֵּן, בִּיחַס לְאוֹר אֵין
 81 סוּף שְׁהֵאִיר קוֹרֵם הַצְמָצוֹם הַרִי הוּא אֹרֵחַ מוֹעֵט בְּלַבָּד (כְּפִ"ל), מְכַל־
 82 מְקוֹם פְּלָלוֹת עֲנִינּוֹ שֶׁל הַקִּר' הוּא תְנוּעָה שֶׁל גְלוֹי וְהֵאִיר),
 83 וַיְרִשִׁימוֹ הָרוּשֵׁם שְׁנוֹתֵר מְאוֹר הָאֵין סוּף אַחֲרַיִם הַצְמָצוֹם הוּא תְנוּעָה שֶׁל
 84 הָעֵלֵם וְלֹא תְנוּעָה שֶׁל גִּילוֹי, וְהַחֲחִידוּשׁ הוּא שְׁשֵׁנִי הַעֲנִינִים הַשְּׁנִיִים

(34) זח"ג רנו, ב. חניא שעהיה"א פ"ז (פב, א). (35) ראה ד"ה הוי' לי בעוזרי, שאו ידיכם קודש, ברוך הגומל - תשי"ז (תורת מנחם - התוועדויות ח"כ ע' 105 ואילך; ע' 145 ואילך; ע' 166 ואילך). (36) ראה גם פרש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז.

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והסותרים לכאורה מתאחדים, 'שיתוף' של הקו (השורש של מידת הרחמים)
2 עם הרשימו (השורש של מידת הדין) וְזָהוּ עניין זה שהקו הוא שורש מידת
3 הרחמים, עניין הגילוי, והרשימו הוא שורש מידת הדין, עניין ההעלם, הוא
4 הטעם לכך שְׁהִ'קו' הוא מְקוֹר הָאוֹרוֹת, וְהִ'רְשִׁימו' הוא מְקוֹר
5 הַפְּלִים כמבואר בקבלה ותסידות,
6 האור האלוקי הנמשך ומאיר ב'סדר' 1 הָעֵלֶם, וְזָהוּ שְׁהִ'קו' הוא מְקוֹר הָאוֹרוֹת,
7 השתלשלות' ובעשר הספירות, בא 2 וְהִ'רְשִׁימו' הוא מְקוֹר הַפְּלִים. ובכִּלְלוֹת הוא
8 בדרך של 'אורות', שהם ביטוי לעניין 3
9 האור והגילוי. ו'כלים' המגבילים 4
10 ומגדירים את האורות שיבואו דווקא 5
11 בתוכן ובאופן מסויים, ועל כך מבואר 6
12 כאן ששורש עניין האורות למעלה 7
13 באלוקות הוא ה'קו' שעניינו גילוי, 8
14 ושורש עניין הכלים הוא הרשימו 9
15 שעניינו העלם. ובכִּלְלוֹת 'יחוד' 10
16 ו'שיתוף' זה בין מידת הדין למידת 11
17 הרחמים ובין הקו והרשימו ובין 12
18 האורות והכלים, הוא עֲנִין 'יחוד' 13
19 הַיְוִ' (מידת הרחמים) וְאֵלֵקִים 14
20 (מידת הדין)'. 15
21 ה) אָמְנָם עֲדִין צְרִיף לְהִבִּין, 16
22 דְהֵן אָמַת שְׁאִי-אֶפְשָׁר לֹא יִכּוּלָה 17
23 לְהִיּוֹת הַתְּהִיוּת מְצִיאוֹת שֶׁל 18
24 נבוא שחש עצמו יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד 19
25 מְצִיאוֹת נִפְרֶדֶת מֵהַכּוּחַ הָאֱלוּקִי 20
26 שמהווה אותו כִּי-אֵם עַל-יְדֵי 21
27 הָעֵלֶם שֶׁל שָׁם אֵלֵקִים, 22
28 שְׁבִשְׁרָשׁוּ לְמַעַלָּה בְּאֱלוּקוֹת הָאֵם 23
29 הַצְּמִצּוּם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל אֹרֶךְ אֵין- 24
30 סוּף הַבְּלִי-גְבוּל שִׁישְׁתִּלְק' וְלֹא יֵאִיר, 25
31 וְלֹכֵן "עֲלָה בְּמַחְשָׁבָה הַעֲלִינָה 26
32 בתחילה לְבִרְאֵי אֵת הָעוֹלָם בְּמִדַּת 27
33 הַדִּין", כִּי אֵם לֹא כֵן, הָעוֹלָם יִתְבַטֵּל 28
34 כלפי האור אֵין-סוּף וְלֹא יִכּוּל 29
35 להתקיים, אָמְנָם הָאֵם גּוֹפָא אֵת זֶה 30
36 עצמו צְרִיף לְהִבִּין, מְהִי 31
37 הַמַּעַלָּה שִׁיְהִיָּה הָעוֹלָם יֵשׁ 32
38 וְדָבָר נִפְרָד דְּיוֹקָא וְמדוע לֹא רֵצָה הַקּוֹדֶשׁ-בִּירוּךְ-הָאֵם לְבְרוּא עוֹלָם שֶׁהָאֹר 33
39 האלוקי יהיה ניכר ונרגש בו והעולם יהיה בטל לאלקות?
40 אֶף הָעֲנִינָן הָאֵם, שְׁזָהוּ עַל-דֶּרֶךְ מַעַלְתָּה עֲנִינָה הַנוֹכַח לְעִיל 34
41 לגבי מעלת ה'תפילה לעני' שהיא מתוך דוחק, 'מן המצר' ודווקא היא נענית
42 ומביאה ל'מרחב' וזו גם המעלה של שנה שהיא 'רשה בתחילה', וכפי
43 שממשיך ומבאר בפרטיות יותר.

44 וְיִוָּכֵן זֶה עַל-פִּי דְבָרֵי הֶרֶב-הַמַּגִּיד³⁷ מִמְעוּרִישׁ שֶׁהִקְשָׁה עַל
45 מָה שְׁכַתּוּב³⁸ בַּתְּפִילַת 'עֲשֵׂמֶת כֹּל חִי' שֶׁאֵפִילוֹ אֵם "וְעִינֵינוּ מְאִירוֹת
46 בְּשִׁמְשׁ וְכִכְרִח", אֵין אֵנוּ מִסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לָהּ עַל חֲסִידוֹ, וְשׁוֹאֵל הֶרֶב
47 הַמַּגִּיד שֶׁלְכֹאֲרָה אֵינוּ מוּבֵן, שְׁאֵם אָנוּ אֹמְרִים וְעִינֵינוּ מְאִירוֹת
48 "בְּשִׁמְשׁ", מָה שְׁיָף לֹאמֵר
49 עוֹד "וְכִכְרִח", וּמִשְׁמַע שְׁבַעֲנִיִים
50 מְאִירוֹת כִּירָח יֵשׁ יִתְרוֹן כִּלְשֵׁהוּ לְגַבִּי
51 עִינֵים מְאִירוֹת כְּשִׁמְשׁ, הָרִי כָּל אֹר
52 הִירָח אֵינוּ אֵלָא מָה שְׁהִיא
53 הִירָח מְקַבֶּלֶת מְאֹר הַשֶּׁמֶשׁ
54 וְאֵין לִירָח אֹר מִצַּד עֲצֻמוֹ, וְאֵם-כֵּן
55 אֵינוּ מַעַלָּה יִכּוּלָה לְהִיּוֹת
56 בְּיָרֵחַ עַל הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבְּגִלְגָּלָה גַּם
57 לְאַחַר שְׁמוּכִירִים 'כְּשִׁמְשׁ' יֵשׁ מְקוֹם
58 לְהוֹסִיף 'זִכְרָח' ?
59 וְתִרְגֵּן הֶרֶב-הַמַּגִּיד, שְׁמַעַלְתָּ
60 אֹר הִירָח לְגַבִּי אֹר הַשֶּׁמֶשׁ (שֶׁלֹּכֵן
61 מוֹסִיפִים 'זִכְרָח' אֶף שֶׁכָּבַר אִמְרוּ
62 'כְּשִׁמְשׁ) הָאֵם בְּעֲנִינָן הַתַּעֲנוּגָה,
63 כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמְבֹאֵר, דְּהִנֵּה אֹר
64 הַשֶּׁמֶשׁ הָאֵם אֹר עֲצֻמִי אֹר
65 בְּעֵצֶם מֵהוֹתוֹ שְׁאֵין בּוֹ שְׁנוּנִים כִּי
66 הַעֵצֶם לֹא מִשְׁתַּנֵּה (וְהַשְּׁנוּנִים הֵם רַק
67 בְּמִידַת הַהֵאָרָה וְהַגִּילּוּי), וְתַעֲנוּגָה
68 תְּמִידִי שְׁאֵין בּוֹ חֲדִישׁ וְהַפְתַּעְתָּה אֵלָא
69 הָאֵם נִמְשָׁךְ תְּמִיד בְּאוֹתָהּ צוּרָה בְּדִיוֹק
70 אֵינוּ תַעֲנוּגָה, מְהֵ-שְׁאֵין-כֵּן
71 בְּיָרֵחַ שִׁישׁ בּוֹ בְּמִידַת הָאוֹרוֹת
72 שְׁנוּנִים, לְפַעְמִים בְּאִמְצַע הַחֲרוֹדֶשׁ
73 הָאֵם בְּמִלּוּי וּמְאִיר יוֹתֵר
74 וְלְפַעְמִים בַּתְּחִילַת הַחֲרוֹדֶשׁ וּבִסוּף
75 הַחֲרוֹדֶשׁ אֵינוּ בְּמִלּוּי וּמְאִיר פְּחוּת,
76 וְעַד שֶׁלְפַעְמִים הָאֵם מְכַסֶּה
77 לְגַמְרִי וְאֵינוּ מְאִיר כֹּלֵל, הִנֵּה מְצַד
78 הַשְּׁנוּנִים וְהַתְּחִידִישׁוֹת שֶׁבְּאוֹר
79 הִירָח יֵשׁ בְּזָה תַעֲנוּגָה כֹּל פַּעַם
80 שְׁאוֹר הִירָח מִתְחַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ וְגוֹלָה,
81 וְהִירָח בְּכּוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה לְמַעַלָּה בְּאֱלוּקוֹת הַתַּעֲנוּגָה הָאֵם כִּתְּ
82 הַיּוֹתֵר נַעַלָּה שְׁבוֹ תְלוּנִים כָּל הַכּוּחוֹת כִּי כֹאשֶׁר יֵשׁ תַעֲנוּגָה בְּדָבָר
83 אֵזִי יֵשׁ הַתְּעוּרָרוֹת שֶׁל רֵצוֹן וּבְהַמְשָׁךְ לֹזֵה פְעוּלַת הַשְׁכַּל וְהַמִּידוּת וְשֹׁאֵר
84 הַכּוּחוֹת. וְזָהוּ שְׁאוֹמְרִים, בְּ"נִשְׁמַת" כְּנוֹכַח לְעִיל, "וְעִינֵינוּ מְאִירוֹת
85 בְּשִׁמְשׁ וְכִכְרִח", שִׁיְהִיו שְׁתֵּי הַמַּעַלְלוֹת, גַּם מַעַלַת הַשֶּׁמֶשׁ וְגַם
86 מַעַלַת הִירָח דְּמַעַלְתָּה הַשֶּׁמֶשׁ הָאֵם בְּעֲנִינָן הָאֹר שְׁהוּא 'אֹר

(37) אור תורה להה"מ סימן רצז (בהוצאת תשס"ו ע' שמט). הובא באוה"ת דרושים לר"ה שם ס"ע א.ת. סה"מ תרכ"ז שם ס"ע תלז ואילך. (38) ב'נשמת כל חי'.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עֲצָמִי, ולכן הוא אור חזק ואור תמידי ללא שינויים ומעלת הירח שיש
2 בו התחדשות ושינויים היא בענן התענוג, וזהו "בשמש וכירח"
3 וכירח", היינו שתי המעלות גם יחד שיהיה אור עצום אור עצמי
4 ותמידי ותענוג עצום בגלל ההתחדשות, כמבואר לעיל.

ממאה זהובים, והינו לפי שאצל המלך אין זה האוצרות הגדולים
והיקרים חדוש, ואצל העני מאה זהובים שהרויח הוא חדוש,
ועל-ידי החדוש נעשה התענוג, כמבואר לעיל באריכות. וכמו-
כן הוא גם בענן העני ברוחניות, שדוקא בעלי-תשובה

5 וכשם שבענן השמש ירח,

6 הרי אף על פי שאור השמש חזק לאין
7 שיעור והירח הוא המאור הקטן, מכל
8 מקום יש מעלה בירח על
9 השמש, כמו-כן הוא גם
10 בענן עני ועשיר, שאף כי בודאי
11 העשיר נמצא במצב יותר נעלה מהעני,
12 מכל מקום יש מעלה ויתרון בעני ביחס

1 האור שהוא 'אור עצמי', ומעלת הירח היא
2 בענן התענוג, וזהו "בשמש וכירח", שיהיה
3 אור עצום ותענוג עצום. וכשם שבענן השמש
4 וירח, יש מעלה בירח על השמש, כמו-כן הוא
5 גם בענן עני ועשיר, שגדולה מעלת העני
6 ברוחניות, והוא ענין מעלת בעלי-תשובה על
7 צדיקים, שהצדיקים שאצלם "תמידים כסדרם",
8 ללא התחדשות, אזי הם מגיעים רק בבחינת
9 האורות והגלויים בלבד, אמנם בעלי-תשובה
10 שעבודתם היא להפך את הדונות לזכיות,
11 וכללות ענין עבודתם היא "מן המצר" ו'עקתא',
12 הנה מצד ההתחדשות שבוה הרי הם מגיעים
13 לעצמותו יתברך. וכמו שכתב הרב-המגיד שם
14 המשל מעני בגשמיות, שפאשר העני משתפר
15 מאה זהובים, הרי הוא מתענג יותר מהמלך
16 שיש לו אוצרות כסף וזהב, והינו לפי שאצל
17 המלך אין זה חדוש, ואצל העני הוא חדוש,
18 ועל-ידי החדוש נעשה התענוג. וכמו-כן הוא
19 גם בענן העני ברוחניות, שדוקא בעלי-תשובה
20 מגיעים לבחינת 'התענוג העצמי'.

מגיעים לבחינת 'התענוג
העצמי' למעלה באלוקות ואילו
עבודת הצדיקים אינה מגעת גבוה כל
כך.
13 ובוה יוכן הטעם הפנימי לכך
14 שהפונה האלוהית העליונה היא
15 שהנברא יהיה יש ודבר נפרד
16 דוקא ולפי ההכרה והתחושה שלו
הוא מצאיות עצמאית ואילו הכוח
האלוקי המחיה ומקיים אותו לא ניכר
בו בגלוי, ומכל-מקום למרות
תחושת הישות, הנה על-ידי
העבודה דאתפניא סטרא-
אחרא כפית והכנעת הצד האחר,
הצד ההפוך מצד הקדושה ויתירה מזו
הוא מצאיות עצמאית ואילו הכוח
האלוקי המחיה ומקיים אותו לא ניכר
בו בגלוי, ומכל-מקום למרות
תחושת הישות, הנה על-ידי
העבודה דאתפניא סטרא-
אחרא כפית והכנעת הצד האחר,
הצד ההפוך מצד הקדושה ויתירה מזו
הוא מצאיות עצמאית ואילו הכוח
האלוקי המחיה ומקיים אותו לא ניכר
בו בגלוי, ומכל-מקום למרות
תחושת הישות, הנה על-ידי
העבודה דאתפניא סטרא-
אחרא כפית והכנעת הצד האחר,

13 לעשיר, כיוון שגדולה מעלת
14 העני ברוחניות, והוא ענין
15 מעלת בעלי-תשובה אף על פי
16 שהיו אצלם דברים בלתי רצויים על
17 צדיקים שמעולם לא חטאו,
18 שהצדיקים שאצלם עבודת ה'
19 היא באופן של "תמידים
20 כסדרם", ובדרך כלל זו בהחלט
21 מעלה, אבל מצד שני כיוון שהעבודה
22 היא בתמידות ללא התחדשות,
23 אזי הם מגיעים עבודת ה' של
24 הצדיקים מגעת ונוגעת למעלה
25 באלוקות רק בבחינת האורות
26 והגלויים המאירים ומתפשטים
27 מהאלוקות בלבד אבל לא לעצמיות
28 האלוהית, אמנם בעלי-תשובה
29 שעבודתם היא להפך את
30 הדונות לזכיות, וכללות ענין
31 עבודתם היא "מן המצר"
32 מתוך דוחק ו'עקתא', מיצר (כלשון
33 הגמרא 'בי עקתא' – בית צר). הנה
34 מצד ההתחדשות שבוה
35 ביציאה מן המצר והתקרבות לאלוקות
36 לאחר הריחוק בגלל העוונות הרי
37 הם בעלי התשובה בעבודתם
38 מגיעים לעצמותו יתברך עצם
39 המהות של הקדוש-ברוך-הוא, ולא רק
40 האורות והגלויים המאירים
41 ומתפשטים ממנו. וכמו שכתב
42 הרב-המגיד שם המשל
43 לחדוש שבעבודת העני ברוחניות
44 (בעלי תשובה) לגבי עבודת העשיר ברוחניות (צדיקים) מעני בגשמיות,
45 שפאשר העני משתפר מאה זהובים, הרי הוא מתענג מריוח
46 זה יותר מהמלך שיש לו אוצרות כסף וזהב השווים הרבה יותר

21 ובוה יוכן שהפונה היא שהנברא יהיה יש
22 ודבר נפרד דוקא, ומכל-מקום הנה על-
23 ידי העבודה דאתפניא סטרא-אחרא ואתהפכא
24 סטרא-אחרא ימשיכו גלוי אור ב'יש', בין
25 שעל-ידי החדוש שבוה ממשיכים את העצמות.
26 וזהו העלוי במדת הדין שהוא ענין ההעלם, כי
27 מצד ענין הגלוי בלבד, מאחר שאין בזה
28 התחדשות, הרי זה רק בחינת אורות וגלויים
29 בלבד, אמנם פאשר ההתהוות היא מצד מדת
30 הדין, שהוא ענין ההעלם, הנה על-ידי-זה נעשה
31 המשכת העצמות, ולכן צריך להיות שתוף מדת
32 הדין והרחמים. ובשרשם הוא ענין יחוד 'קו'
חידוש שלמרות ההעלם יש גם המשכה וגלוי, הנה על-ידי-זה נעשה
המשכת העצמות, ולכן צריך להיות בריאה שתוף מדת
הדין והרחמים ביחד. ובשרשם הוא ענין יחוד 'קו' שענינו

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מהותם הם שני עניינים שונים שם מ"ה ענינו גלוי, אלא שהוא
 2 גלוי בלבד, היינו רק הארה והתפשטות מהעצם ולא העצם עצמו
 3 וכידוע³⁹ בתורת הסוד שהמשכתו ההתגלות וההארה של שם מ"ה
 4 היא על-ידי הפסק המצח, הארת שם ב"ן נמשלה לאור המאיר
 5 מהמוח ובדרכו הוא מתמעט ונעשה
 6 להארה מצומצמת על ידי כך שהמצח
 7 מהווה מעין מסך ומחיצה המונעים את
 8 השפע מה-שאיין-בן בשם ב"ן
 9 נמצא העצם ולא רק הארה, אלא
 10 שהוא בהעלם, ולזה כדי שיהיה
 11 גם את העצם וגם את הגילוי (על דרך
 12 המבואר לעיל לגבי יחוד הקו, עניין
 13 הגילוי עם הרשימו שבו נמצא העצם)
 14 צריך להיות ענין יחוד מ"ה
 15 וב"ן, פי שם מ"ה שענינו
 16 גלוי (אף שלמעשה הגילוי שלו
 17 עצמו הוא מצומצם, אבל עניינו
 18 וה'תנועה' שלו היא גלוי, ולכן) הרי
 19 הוא מגלה בשם ב"ן את
 20 ענינו העצמי. ובכללות הוא
 21 ענין יחוד ה'ו' ענין הגילוי
 22 ואלקים ענין ההעלם, שהוא
 23 היחוד של הו' ואלוקים באופן
 24 של התפללות שילוב שני
 25 הפכים העלם וגילוי, שעל-ידי
 26 זה על ידי היחוד והשילוב נמשך
 27 אור שלמעלה משניהם,
 28 והוא ענין המשכת והתגלות
 29 העצמות שלמעלה מגדר העלם
 30 וגילוי באותה מידה שהרי העצמות
 31 היא למעלה מכל הגדרים.

32 (1) והנה כמזכר על דרך ענין
 33 גילוי העצם (שבהעלם) וחיבור יחוד
 34 הגילוי וההעלם המבואר לעיל בכמה
 35 בחינות ומדריגות (הקו והרשימו, הו'
 36 ואלוקים, אורות וכלים, מ"ה וב"ן)
 37 מצינו גם בענין ראש-השנה,
 38 כפי שממשיך ומפרט, ד'הנה אמרו
 39 רז"ל⁴⁰ בגמרא שהקדוש-

1 גילוי ו'רשימו' שענינו העלם כפ"ל, והינו, שה'קו' ענינו הוא
 2 הגלוי הארה והתפשטות מהאור-אין-סוף שלפני הצמצום,
 3 אמןם בין שאומרים שהוא גלוי, הרי מזה גופא מוכן
 4 שהוא גלוי בלבד ולא העצם, ואילו העצם לא מתגלה, הינו
 5 שהוא גלוי והארה מסוימת קו
 6 העצם, ולא לפי אופן העצם
 7 כי העצם עצמו לא מתגלה ואילו
 8 ההארה ממנו היא כבר לא אותו ענין
 9 כמו העצם עצמו, מה-שאיין-בן
 10 ה'רשימו', הרושם שנותר מהאין
 11 סוף לאחר הצמצום עם היותו
 12 העלם, הנה בהעלם זה ישנו
 13 העצם והוא 'רשימו' מהעצם עצמו
 14 ולא רק הארה והתגלות מהעצם.
 15 אמןם, בין שהעצם
 16 ב'רשימו' הוא בהעלם,
 17 בהתאם לענינו של הרשימו' שהוא
 18 העלם (ולכן הוא שורש הכלים
 19 המגבילים את האור, כמבואר לעיל)
 20 לכן הנה ה'קו' שענינו גלוי
 21 מגלה את העצם שנמצא
 22 ב'רשימו', וזהו ענין יחוד
 23 'קו' ו'רשימו' שכאשר שתי
 24 ה'תנועות' של העלם (הרשימו) וגילוי
 25 (הקו) מתאחדות אוי ה'קו' פועל את
 26 גילוי מה שנמצא בתוך הרשימו,
 27 העצם עצמו. ולמטה יותר בדריגות
 28 נמוכות יותר מאשר האין סוף עצמו
 29 הוא ענין יחוד 'אורות'
 30 ו'כלים', ד'קו' הוא מקור
 31 האורות, ו'רשימו' מקור
 32 הכלים, כמבואר לעיל, וכשהם
 33 פועלים כאחד, אוי פועלת האורות
 34 והכלים היא בשלימות כי האורות
 35 מאירים את הכלים והכלים מגבילים
 36 את האורות.

37 וכמו-כן הוא גם בענין יחוד
 38 וחיבור להיות אחד של שני השמות
 39 הקדושים מ"ה וב"ן, כאשר שם הו'
 40 כתוב במילוי אותיות אל"ף, היינו יו"ד, ה"א, ו"ו, ה"א, הגימטריא של
 41 האותיות הללו היא מ"ה (45), וכאשר שם הו' כתוב במילוי אותיות ה"א,
 42 היינו יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה הגימטריא של האותיות הללו היא ב"ן (52).
 43 ומבואר בקבלה וחסידות ששם מ"ה משפיע לשם ב"ן (ועל ידי קיום התורה
 44 והמצוות פועלים 'יחוד' וחיבור (השפעה פנימית) של מ"ה וב"ן, שמצד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

צריכה להיות פעולה מיוחדת מצד בני ישראל (של אמירת הפסוקים והתקיעה
 בשופר) כיוון ש**הם** בני ישראל **מגיעים** ועבודתם ומעשיהם 'נוגעים'
בעצמותו **יתברך**, **כמאמר רז"ל**⁴³ **ש"מחשבתם של ישראל**
 המחשבה האלוקית העליונה לברוא את נשמות ישראל **קדמה** והיא יותר
 נעלית מהמחשבה והרצון העליון
לכל דבר, **גם** אפילו **למחשבת**
התורה, **שנאמר** בתורה **דבר**
אל בני ישראל, **צו את בני**
ישראל,⁴⁴ וכיוון שהתורה מדברת
 אל בני ישראל, מובן שבני ישראל עלו
 והם קיימים לפני התורה, **ולכן** מאחר
 שהנשמות מושרשות למעלה יותר מכל
 הנבראים **הנה הנשמות דוקא**
'מגיעות' במעשיהם ועבודתם
בעצמותו יתברך.
 ומכל-מקום, **הנה נשמות-**
ישראל עם כל מעלתם ואף שקדמו
 לתורה, בכל זאת הם **צריכים לומר**
פסוקי התורה דוקא, לפי
שהתורה מגלה את מעלת
הנשמות כי ענין זה עצמו שנשמות
 ישראל קדמו לתורה בא לידי גילוי על
 ידי התורה **והינו דעם היות**
שגדלה מעלת הנשמות על
התורה, **שהתורה היא בחינת**
אורות וגלויים, התגלות
 והתפשטות מהעצם ולא העצם עצמו
 והנשמות הן **"חלק אלוהה**
ממעל ממש" **מעצמותו**
יתברך, **מכל-מקום בנשמות**
העצם הוא בהעלם ואינו
 מתגלה, **ולכן צריך** כדי לפעול את
 גילוי העצם **לתורה שהיא**
 במהותה **בחינת גלוי, והינו,**
שהתורה מאירה ומגלה את
מעלת הנשמות. ועל-דרך מה
שנתבאר לעיל בענין יחוד
מ"ה וב"ן, שמ"ה שענינו
 והוא ב'תנועה' של גלוי מגלה את
העצם שפישם ב"ן ועל דרך
 המבואר לעיל באריכות בכמה בחינות
 ומדריגות, שגילוי העצם הוא דווקא על ידי הבחינות שענינם הוא גלוי, אף
 שבחינות אלו הם במדריגה יותר נמוכה מהעצם.

בראש-השנה את הפסוקים בתורה **שמבאר בהם ענין**
המלכות והזכרונות כו'. **ולכאורה**, לפי פשטות הדברים נשאלת
 השאלה **למה צריכים לומר בראש השנה פסוקים אלו** כדי לפעול
 את ענין התעוררות המלכות והזיכרון, **דמאחר שהם פסוקי התורה,**
הרי גם מפלעדי האמירה של
 בני ישראל פסוקים אלה בראש השנה
נפסקה כבר ההלכה בתורה
שכך צריך להיות, היינו
 שהקדוש-ברוך-הוא הוא מלך העולם
 והוא זוכר את כל הנבראים **וכמו**
שכתוב⁴¹ בתהילים **מגיד דבריו**
ליעקב חקיו ומשפטיו
לישראל, ואמרו על כך חכמינו ז"ל
 במדרש **שמה שהוא הקדוש-ברוך-**
הוא מצוה בתורה לבניו
לעשות, הרי זה חקיו
ומשפטיו יתברך ואת החוקים
 והמשפטים שלו, שהוא עצמו מקיים
 ונוהג בהם, אותם הוא מצווה לבניו
 לעשות, **ואם-כן** כיוון שהדברים
 כבר נפסקו ונקבעו בתורה **למה**
צריך לאמירת הפסוקים על ידי
 בני ישראל בראש השנה?
 אף **הענין הוא**, **שכל זה** שעצם
 העובדה שהדברים כתובים בתורה היא
 פסק דין הפועל את פעולתו הוא
בכל השנה, מה-שאינ-כן
בראש-השנה פאשר כל
הדברים שירדו ונשפעו מלמעלה
 למטה להוות ולהחיות ולקיים את
 הנבראים **חוזרים לשרשם**
וצריך להמשיך את כל ההמשכות
 לעולם **מעצמותו יתברך** מחדש,
אזי לא מספיק פפי שהוא
 ההמשכה והגילוי מאלוקות לעולם
מצד התורה בלבד, הגם
ש"אורייתא וקודשא-ברוך-
הוא כולא חד⁴², התורה
 והקדוש-ברוך-הוא הכל אחד, ואם כן
 מה שנאמר ונפסק בתורה, כבר נמצא
 ומתקיים מצד הקדוש-ברוך-הוא, מכל
 מקום בשעה שכל העניינים חוזרים לשרשם, לא די בזה **אלא צריך גם**
לנשמות-ישראל דוקא, וכדי שהדברים יחזרו וירדו ויתגלו מחדש

(41) תהלים קמו, יט. שמור"ר פ"ל, ט. (42) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחלתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד. (43) ב"ר פ"א, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ז) וַעֲדִין צְרִיף לְהַבִּין, בעניין פעולתם של בני ישראל לעורר את הויכרון
2 למעלה על ידי אמירת פסוקי זיכרונות, דְּמַמָּה שְׁכַתוּב בדברי הגמרא
3 שהובאו לעיל "אִמְרוּ לְפָנַי כּוֹ' זְכוֹנוֹת כְּדֵי שְׂעִילָה זְכוֹנוֹכֶם
4 לְפָנַי לְטוֹבָה, וּבַמָּה בְּשׁוֹפֵר", הָרִי מוֹכֵן שְׁהַעֲנֵן עֲצָמוֹ
5 שְׁצָרִיף לְהַזְכִּירוֹ יִשְׁנֹו גַם
6 קוֹדֶם לָכֵן, מִבְּלַעֲדֵי אֲמִירַת (ז) וַעֲדִין צְרִיף לְהַבִּין, דְּמַמָּה שְׁכַתוּב "אִמְרוּ
7 הַפְּסוּקִים, הֵינּוּ ש"זיכרונכם" קיים 2
8 וישנו אלא שאמירת הפסוקים פועלת
9 ישעלה וזיכרונכם' והוא דבר זה
10 שלמעשה הויכרון קיים תמיד הוא עֲנֵן
11 פְּרִית־תְּהַבְרִית שְׁפָרַת הַקְּדוּשָׁ-
12 בְּרוּף-הוּא עִם אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ
13 לזכור את בני ישראל, שְׁדָבָר זֶה קָיָם לְעוֹלָם, וְאִם-כֵּן
14 לְעוֹלָם וְאִינוּ נִפְסָק, וְאִם-כֵּן אֵינוֹ
15 מוֹכֵן, מֵהוּ הַצְרִיף לְהַזְכִּיר זֹאת
16 על ידי אמירת פסוקי התורה המדברים
17 על עניין הויכרון?
18 אִף הַעֲנֵן הוּא, דְּעַם הַיּוֹת
19 שְׁעֲנֵן פְּרִית־תְּהַבְרִית של
20 הקדוש-ברוך-הוא עם אברהם אבינו
21 יִשְׁנֹו תְּמִיד, מִכָּל-מְקוֹם מִצַּד
22 הַעֲנִינִים הַבִּלְתִּי רְצִיִּים שֶׁהָיוּ
23 בְּמִשָּׁף הַשָּׁנָה כּוֹ' 44, יְכוֹל
24 לְהִיּוֹת שְׁזָה יִפְעַל עֲנֵן
25 הַשְּׁכָחָה, וְלָכֵן צְרִיף לְהַזְכִּיר
26 אוֹתוֹ בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה כְּדֵי לְעוֹרֵר וּלְחַזֵּק
27 את הברית ואת הויכרון מחדש.
28 "וּבַמָּה וְכִיצַד פּוֹעֵלִים אֶת הַתְּעוֹרוֹרוֹת
29 הַמְּלוּכָה וְהוֹיכְרוֹן מִחֹדֶשׁ בְּשׁוֹפֵר",
30 כִּי הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל תְּקִיעַת שׁוֹפֵר
31 הוּא כְּמִבּוֹרֵא בַחֲסִידוֹת עֲנֵן
32 צַעֲקַת הַלֵּב בְּקִלְא פְּנִימָאָה
33 דְּלֹא אֲשַׁתְּמַע 45 בקול פנימי שאינו
34 נשמע, כפי שממשיך ומבאר.
35 דְּהִנְהָ, יִשְׁנֹם כְּמָה אֹפְנִים
36 בְּצַעֲקָה שְׂבֹאפוֹן כְּלָלִי הִיא בִּישׁוּי
37 לְדַבֵּר שְׁנוּגַע לְאִדָּם מְאוּד, יוֹתֵר מִדְּבַר
38 רִגִּיל שְׁאוֹתוֹ הוּא מְבִיעַ בְּדִיבּוֹר רִגִּיל,
39 יִשׁ צַעֲקָה שְׂיִכוֹל הָאָדָם
40 לְכַטֵּא בְּאוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר, הֵינּוּ
41 שְׁצוּעַק תוֹךְ שִׁימוּשׁ בְּמִלִּים, אִם
42 בְּאוֹתִיּוֹת מְסַדְּרוֹת בְּמִלִּים
43 בְּרוּרוֹת וּמוֹבְנוֹת אִם בְּאוֹתִיּוֹת בְּלִתֵּי מְסַדְּרוֹת אוֹ שֶׁהַעֲנֵן נוֹגַע בְּנַפְשׁוֹ
- בימדה כזו שהוא אמנם מבטא את עצמו במילים אבל הוא מתרגש ומתפעל
בימדה כזו שאינו מסוגל להתבטא במילים ברוורות ומובנות, אֲכָל בְּכָל
אוֹפֵן מְכַל מְקוֹם, עֲרִיץ הַצּוּעַק יְכוֹל לְהוֹצִיא זֹאת וּלְכַטֵּא אֶת עֲצָמוֹ
בְּאוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר. וְיִשׁ צַעֲקָה שְׂאִין הָאָדָם יְכוֹל לְהוֹצִיא
בְּאוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר, וְאִין לֵה כֵל
ביטוי במילים אֵלֹא הַצַּעֲקָה הִיא
בְּקוֹל פְּשׁוּט לֹא מוֹגֵד בְּמִלִּים
מסוימות. וְיִשׁ צַעֲקָה שְׂאִינוֹ
יְכוֹל לְהוֹצִיא וּלְכַטֵּא גַם אִפִּילוֹ
קוֹל פְּשׁוּט, אֵלֹא הִיא צַעֲקַת
הַלֵּב שְׂאִין לֵה בִּישׁוּי חִיצוֹנִי, וְכִמּוֹ
שְׁכַתוּב גַּבִּי חֲנָה 46 אִמוֹ שֶׁל
שמואל הנביא כשהתפללה לפני ה'
שִׁיתָן לֵה בֵן רַק שְׁפָתֶיהָ נְעוֹת
וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע, שֶׁהוּא עֲנֵן
צַעֲקַת הַלֵּב שְׂאִין לֵה כֵל בִּישׁוּי
חיצוני. וְעֲנֵן זֶה 'צַעֲקַת הַלֵּב' שֶׁל
חנה כֹּא מִצַּד הַהִתְבּוֹנְנוֹת
בְּמַצְבָּה הַמְּיוּחַד שֶׁ"לְפָנֶיהָ אֲשֶׁתוֹ
הַשְּׁנִייה שֶׁל אֲלִקְנָה בְּעֵלָה וְיִשׁ יְלָדִים
וּלְחִנָּה לֵה עֲצָמָה אֵין
יְלָדִים" 47, הֵנּוּ, וּמִשְׁמַעוֹת
הַדְּבָרִים בְּעִבּוּדוֹת ה' שֶׁל כֵּל אִדָּם הִיא
שְׂכֹאשׁוֹר הָאָדָם מִתְּבוּנָן בְּכֵךְ
שְׂבִי'לְעוֹמֵת-זָה' הַצַּד שֶׁל הִיפֵךְ
הַקְּדוּשָׁה יִשְׁנֹם אֲצִלוֹ כָּל
הַעֲנִינִים, וּבְקִדּוּשָׁה "אֵין
יְלָדִים", מֵאִי מֵה הֵם
תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים
תּוֹרָה וּמַעֲשֵׂים טוֹבִים 48,
וְעַל-יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּזָה
שְׁחֲסִרִים אֲצִלוֹ עֲנִינֵי תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים
טוֹבִים נַעֲשָׂה אֲצִלוֹ מְרִירוֹת גְּדוּלָה
וְהוּא זוּעַק לֵלֹא כֵל בִּישׁוּי חִיצוֹנִי,
צַעֲקַת הַלֵּב. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה
יִתְכַן שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוֹת שֶׁל הָאָדָם בְּמַצְבוֹ
תְּגוּרֹם לִצַּעֲקַת הַלֵּב יְכוֹל לְהִיּוֹת לֹא
רַק כֹּאשֶׁר הַמַּצְבׁ חֲמוּר בִּישׁוּר שִׁישׁ לוֹ
שִׁפְעַ וְרִיבֵי בְּעִינִים שֶׁל הִיפֵךְ הַקְּדוּשָׁה
אֲבָל בְּתוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים חֲסֵר לוֹ,
אֵלֹא הַעֲנֵן קִיִּים גַּם בְּדַקּוֹת,
בְּעִבּוּדֵת הַצְּדִיקִים, הָרִי מְאֵן
דְּמַחְוֵי בְּמַחּוֹג קָדָם מְלָכָא כּוֹ' 49, שֶׁלֹּא זֹו בְּלִבְד
דְּמַחְוֵי בְּמַחּוֹג קָדָם מְלָכָא כּוֹ' 49, אִמְרוֹ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּגִמְרָא

(44) חסר קצת (המו"ל). (45) לקו"ת נצבים מד, ב ואילך. (46) שמואל א - א, יג. (47) שם, ב. (48) פרש"י נח ו, ט. (49) ראה חגיגה ה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 רחוק ומופלא ממנו, ומפלא-שכן שיהיה אצלו ענין הראיה
 2 באלקות היינו שנייני אלוקות יקלטו אצלו כמו דבר מוחשי, הרי לשם
 3 כך נדרשת יגיעה גדולה עוד יותר.
 4 ולכן מאחר שגם לגבי צדיקים גדולים העובדים את ה' באהבה בדרגה
 5 גבוהה, אין הביטול שלם ועדיין יש
 6 מקום לצעקת הלב על שהקירבה
 7 לאלוקות איננה בשלימות, הרי גם
 8 בצדיקים גמורים שיש ענין
 9 התשובה, וכמבאר ב'לקוטי
 10 תורה' פרשת האזינו⁵³ על
 11 פסוק⁵⁴ והרוח תשוב אל
 12 האלקים אשר נתנה, שענין
 13 התשובה אינו רק על חטא ועון חס
 14 ושלום אלא שגם בצדיקים שלא
 15 חטאו מעולם שיש ענין
 16 התשובה, שישב את נשמתו
 17 ויעלה וירומם אותה לאותה
 18 הבחינה כמו שהיתה למעלה.
 19 וכאשר כל אחד ואחד לפי מדרגתו
 20 מתבונן בכל זה, עד כמה, אפילו
 21 אם הוא במדרגת צדיק, מעמדו ומצבו
 22 עדיין אינו בביטול ובקירבה לאלוקות
 23 בתכלית השלימות, הרי זה נוגע
 24 לעצם נפשו, ואז הוא צועק
 25 בצעקת הלב, והצעקה היא כל כך
 26 עמוקה וכל כך פנימית שאינו יכול
 27 לגלות ולבטא אותה כלל גם אפילו
 28 בקול פשוט והיא בקול פנימי
 29 שאינו נשמע.
 30 וזהו ענין השופר, שאינו
 31 יכול לבטא את הצעקה הפנימית
 32 של נפשו באותיות הדבור, וגם
 33 לא בקול פשוט, פני-אם
 34 בבחינת "צעק ללבם"⁵⁵, צעקת
 35 הלב שהרי קול השופר אינו
 36 קול האדם, פני-אם קול קרן
 37 הבהמה, ובמדרגות הנפש
 38 הרי זה מורה שהענין נוגע לו
 39 ביטול מוחלט לאלקות או באופן יותר
 40 חמור, במדרגות יותר נמוכות, כמבואר לעיל, נוגע לו בעצם נשמתו,
 41 לא בבחינת נפש-רוח-נשמה שהם כחות פנימיים המלוכשים
 42 בגוף, פני-אם במקיפים כחות נעלים שלא מתלששים בגוף בפנימיות

1 שהעומד לפני המלך ובסך הכל מחווה בידו תנועה מסוימת, הרי זה כבר
 2 מעשה של מרידה במלך, כי בעמידה לפני המלך צריך להיות בביטול מלא
 3 ומוחלט, וכך גם בעבודת הצדיקים, בהתבוננות מעמיקה, יוכל האדם למצוא
 4 בעצמו, אמנם בדרגות ביחס למי שאינו במדרגת הצדיקים, חיסרון בעבודתו
 5 עד כדי כך שלא זו בלבד שאין
 6 זה עבודה, אלא אדרבה,
 7 שזהו היפך העבודה, שגם
 8 כאשר עובד הוי' בדחילו
 9 ורחימו, ביראה ובאהבה, הרי
 10 הוא "יש מי שאוהב"⁵⁰,
 11 מציאות של אדם שאוהב את ה'
 12 ואינו בביטול במציאות ועדיין
 13 אינו בביטול מוחלט, וגם התבוננות זו
 14 מביאה ליצעקת הלב.
 15 וכמו-כן כאשר מתבונן בענין
 16 ירידת נשמתו למטה, גם מבלי
 17 להיכנס לפרטים לגבי מעמדו ומצבו
 18 בתורה ומצוות ואופן הביטול שלו
 19 לאלוקות, אלא בעצם העובדה
 20 שנשמתו ירדה משורשה ומקורה
 21 העליון באלוקות, למטה להתלבש
 22 בגוף גשמי בעולם הזה
 23 נשמתו כמו שהיא למעלה
 24 בשורשה ומקורה באלוקות הרי כל
 25 עבודתו אינה בערך קלל, ואין
 26 לה כל יחס והשוואה וכמו שכתב
 27 רבנו⁵¹ אדמו"ר הזקן בספר התניא
 28 דגם כשיהיה צדיק גמור
 29 עובד הוי' ביראה ואהבה
 30 רבה בתענוגים עבודה של אהבת
 31 ה' בדרגה גבוהה ביותר, לא יגיע
 32 למעלת כו' הביטול במציאות
 33 בצורה מלאה ומוחלטת, שהרי
 34 בנשמה כמו שהיא למעלה
 35 כתיב בה⁵² אשר עמדתי
 36 לפניו, וכשהנשמה עומדת לפני ה'
 37 ממש הרי היא בתכלית הביטול וכמו
 38 שירדה למטה הרי גם לגבי
 39 הנשמה ענין האלקות הוא
 40 בהתחדשות כדבר חדש ומופלא
 41 שצריך האדם פמה וכמה יגיעות עד שיהיה אצלו ענין
 42 השמיעה הבנה באלקות בדרגה של שמיעה כאדם השומע על דבר

(50) תו"א ויקהל קיד, ד. (51) תניא פל"ה. פל"ז. (52) מלכים א' יז, א. וראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. ובכ"מ. (53) עא, ג ואילך. (54) קהלת יב, ז. (55) איכה ב, יט.

ביאור בדרך אפשר

1 אלא נשארם כ'מקיפם' על האדם מלמעלה והם החלקים הנעלים יותר של
 2 הנשמה הנקראים 'חִידָה-יְחִידָה' וכוחות אלה הם עצם הנשמה.
 3 ובפֿרטיִות יוֹתֵר האמור לעיל שמדובר על תשובה מצד עצם הנפש
 4 והכוונה לדרגות חייהיחידה של הנשמה, הוא באופן כללי ואם לפרט יותר
 5 הוא עֵנִין הַתְּשׁוּבָה שְׁמַצַד
 6 בְּחִינַת הַיְחִידָה דְּנֶקָא, כִּי
 7 אמנם גם 'חיה' וגם 'חידה' הם
 8 'מקיפים' (בחינות נעלות שלמעלה
 9 מהתלבשות בפנימיות), אבל בפרטיות
 10 יותר בְּחִינַת 'חִידָה' הוא מְקִיף
 11 הַקְּרוֹב כמבואר בחסידות שיש
 12 'מקיף הקרוב' בדוגמת לבוש המתאם
 13 למידות האדם שעם היותו לבוש
 14 שלובשים מעל הגוף ואינו נכנס
 15 בפנימיות, בכל זאת הוא 'מתלבש' על
 16 האדם לפי מידותיו ויש 'מקיף הרחוק'
 17 כמו בית שרחוק ממידותיו של האדם
 18 ובכוחות הנפש 'מקיף הקרוב' הוא כוח
 19 שאמנם לא מתלבש בפנימיות כמו
 20 כוחות השכל והמידות אבל יש לו
 21 שייכות קרובה לאדם, והכוונה לכוח
 22 הרצון שהוא כוח 'מקיף' אבל 'מקיף
 23 הקרוב' שְׁפוּעֵל וְנִרְגָּשׁ בַּכּוּחַ
 24 הַפְּנִימִיִּים, וְכַמְאָמֵר⁵⁶ חכמינו
 25 ז"ל בגמרא לְעוֹלָם יִלְמוּד אָדָם
 26 בְּמָקוֹם שְׁלֵבוֹ חִפְץ, שְׁעַל-
 27 יְדִיזָה שְׁ"לֵבוֹ חִפְץ" בלימוד
 28 זה דוק אֲזִי נַעֲשֶׂה הַתְּעוֹרְרוֹת
 29 בְּשִׁבְלָה ללמוד ולהבין טוב יותר,
 30 מֵה-שְׂאִינְךָ בְּחִינַת מְקִיף
 31 דִּיחִידָה שֶׁהוּא לְמַעְלָה
 32 מְעֵינֵן הַכּוּחַ הַפְּנִימִיִּים
 33 לְגַמְרֵי וּמוֹפֵשֵׁט לְחִלוּטִין מֵהַתְּלַבְּשׁוֹת
 34 פְּנִימִית וְנִקְרָא 'מְקִיף הַרְחוֹק'. וְזֶהוּ
 35 עֵנִין הַשׁוֹפֵר שֶׁהוּא עֵנִין
 36 הַתְּשׁוּבָה בַּעֲקֵת הַלֵּב שְׁמַצַד
 37 עֲצָם הַנְּשָׁמָה מִמֶּשׁ, בְּחִינַת
 38 'יְחִידָה'.
 39 וְעַל-יְדִיזָה כאשר עצם הנשמה
 40 חוזרת ומתקרבת לאלוקות נַעֲשֶׂה
 41 מְמִילָא בַּעֲקֻבַּת עֲלִיית הַעֲצָם גַּם
 42 עֲלִית הַכּוּחַ הַפְּנִימִיִּים, כְּמֵאָמֵר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב⁵⁷ בְּמָקוֹם
 43 שְׂרִצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁם הוּא נִמְצָא, וגם אם בפועל האדם נמצא
 44 בְּמָקוֹם אַחֵר, הַמְצִיאוֹת הָאִמִּיתִית שֶׁלוֹ הֵיא בְּמָקוֹם שֶׁבוֹ נִמְצָא וְאֵלּוּ שׁוֹאֵף

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו

ביאור בדרך אפשר

הרצון שלו דִּי"רִצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם" הֵינּוּ בְּחִינַת 'יְחִידָה' שְׁבִנְפֶּשׁ,
 עצם הנשמה, וְזֶהוּ "בְּמָקוֹם שְׂרִצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם", בְּשַׁעַת עֶר
 שְׂפִאֲרֵט זִיף אֵיִין בְּכָל עֲצָם נִפְשׁוֹ,
 בְּבְחִינַת 'יְחִידָה' שְׁבִנְפֶּשׁ, על דרך לשון הכתוב "וּתְקַעְתִּיזוּ יְתֵד
 בְּמָקוֹם נֶאֱמָן"⁵⁸, ביטוי שמשמעו
 התחברות חזקה ותקיפה למקום אֲזִי
 "שֶׁם הוּא נִמְצָא", וזה הופך
 להיות המציאות האמיתית שלו הֵינּוּ,
 שְׁהֵגַם שְׁלִפֵי שַׁעָה לַעַת עֵתָה,
 בפועל נִמְצָאִים כַּחוּתִיו
 הַגְּלוּיִים של האדם בְּמָקוֹם אַחֵר
 וההתעוררות שבעצם הנשמה (החפץ
 והרצון ה'מקיף') עדיין לא השפיעה על
 הכוחות הפנימיים (כמו השכל
 והמידות), הֵנָּה כְּאֲשֶׁר רִצוֹנוֹ שֶׁל
 אָדָם נִמְצָא בְּמָקוֹם זֶה וּמִצַּד
 העצם, היחידה שבנפש, הוא כבר קרוב
 לאלוקות, הֵנָּה עַל-יְדִיזָה "שֶׁם
 הוּא נִמְצָא" כולו, שְׁפוּעֵל מִצַּב
 עצם הנפש גַּם עַל כַּחוּתִיו
 הַגְּלוּיִים וגם הם מתעלים.
 וְזֶהוּ "וּבְכֹה גּוֹרֵמִים אֶת הַתְּעוֹרְרוֹת
 מִלְּכוּתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בִּירוּךְ-הוּא בַּעֲלָם
 וּזְכוּרֵן הַבְּרִיאָה לַמַּעֲלָה בְּשׁוֹפֵר",
 שֶׁהוּא עֵנִין צַעֲקַת הַלֵּב
 שְׁמַצַד בְּחִינַת 'יְחִידָה'
 שְׁבִנְפֶּשׁ, כמבואר לעיל באריכות,
 וְעַל-יְדִי הַתְּשׁוּבָה הַחוּזָה
 והקירוב לאלוקות בְּבְחִינַת
 'יְחִידָה' הֵרִי הוּא מַגִּיעַ עַד
 לַעֲצָמוֹתוֹ יַתְבַּרְךָ, כִּי הַתּוֹרָה
 הֵיא רַק בְּחִינַת גְּלוּי וְהָאֵרָה
 בְּלִבְךָ מֵהַעֲצָמוֹת, אֶף עַל-יְדִי
 הַתְּשׁוּבָה שְׁמַצַד הַיְחִידָה'
 הֵרִי הוּא מַגִּיעַ בַּעֲצָמוֹתוֹ
 יַתְבַּרְךָ.
 וּבְזֶה עַל הַמְּבֹאֵר לַעֲלֵל בַּמַּעֲלָת
 הַתְּשׁוּבָה שְׁנוֹגַעַת בַּעֲצָם הַנֶּפֶשׁ שֶׁל
 האדם ומגעת עַד 'עֲצָמוֹת' האלוקות,
 יוֹכֵן מַעֲלָת בַּעֲלִי-תְשׁוּבָה עַל
 צַדִּיקִים וּרְפוּלֵי עַל צַדִּיקִים
 גְּמוּרִים, כִּי הַמְּשַׁכָּה שְׁעַל-יְדִי עֲבוֹדַת
 הַצַּדִּיקִים הֵיא מִצַּד עֵנִין הַתּוֹרָה, וְלִכֵּן הֵרִי זֶה
 בְּחִינַת אֲרוֹת וְגְלוּיִים בְּלִבְךָ, מֵה-שְׂאִינְךָ
 גְּמוּרִים, כִּי הַמְּשַׁכָּה וְגִלּוּי הַאֲלוּקוֹת שְׁעַל-יְדִי עֲבוֹדַת
 הַצַּדִּיקִים בְּלִימוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמְּצוּוֹת הֵיא מִצַּד עֵנִין הַתּוֹרָה,
 וְלִכֵּן הֵרִי זֶה בְּחִינַת אֲרוֹת וְגְלוּיִים בְּלִבְךָ וְלֹא הַעֲצָמוֹת,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מה־שְׁאִי־כֵן בַּעֲלֵי־תְשׁוּבָה שֶׁעֲבוּדָתָם הִיא מִצַּד הַנְּשֻׁמָּה, 2 'יְחִידָה' שֶׁבִּנְפֶשׁ, הַעוֹמֵק וְהַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הַנִּשְׁמָה, עֵצֶם הַנֶּפֶשׁ, הָרִי 3 עַל־יְדֵי־זֶה מְגִיעִים לְעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ. 4 וְלִכֵּן הִנֵּה בַּעֲבוּדַת הַצַּדִּיקִים יֵשׁ הַגְּבֻלָּה עַד כִּמָּה הִיא פּוֹעֶלֶת 5 וְאִיזָה אֹר אֱלוֹקֵי נִמְשָׁךְ עַל יְדָה, 6 וְהַגְּבֻלָּה וְהַהֲגֵרֹת שֶׁל עֲבוּרַת 7 הַצַּדִּיקִים בְּאִים לִידֵי בִיטוּי גַם כִּכֵּן 8 שִׁישְׁנו חֲלוּק בֵּין מְצוֹת־ 9 עֲשֵׂה וּמְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, 10 שֶׁעַל־יְדֵי מְצוֹת־עֲשֵׂה שְׁהוּא 11 עֲנִין הַכְּלִים שֶׁכַּהֵם וְעַל יְדֵם נִמְשָׁךְ 12 וְנִקְלַט הָאוֹר הָאֱלוֹקִי הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי 13 לִימֹרֵד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמְצוֹת 14 מִמְּשִׁיכִים מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה רַק 15 אֶת הָאוֹרוֹת הַשִּׁיכִים לְכָלִים 16 וּמוֹתָאִים לְפִי עֵרֵךְ הַכְּלִים וּמִתְלַבְּשִׁים 17 בָּהֶם, וְהָאוֹרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה 18 מִהַכְּלִים אִי־אֶפְשָׁר 19 לְהַמְשִׁיכֵם מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה 20 וְלִהְיִיאַם לִידֵי גִילּוּי כִּי־אִם עַל־ 21 יְדֵי מְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁהוּא 22 עֲנִין שְׁלִילַת הַכְּלִים, אֲבָל 23 לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹת אֱלוֹ הַנִּמְשָׁכִים 24 עַל יְדֵי קִיּוּם מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה 25 בְּכָלִים אִי־אֶפְשָׁר, לְפִי שְׁהֵם 26 אוֹרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִהַכְּלִים, 27 וְנַעֲלִים מְכִיד לְהִיּוֹת מְלוּבָשִׁים בְּכָלִים 28 וּמוֹגְבִילִים (כַּמְבוּאֵר בְּחִסְדֵיּוֹת כַּכֵּה 29 מְקוּמוֹת, וּמָהֶם בִּלְקוּטֵי תוֹרָה/ 30 לְאִדְמוּרֵי הוֹקֵן פְּרֻשַׁת פְּקוּדֵי: ...) 31 מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הוּא שְׁלִילַת וּמְנִיעַת 32 דְּבַר הַמִּסְתֵּיר עַל אוֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ 33 הוּא וְקֹדְשׁוֹ. וְלִכֵּן עַל יְדֵי קִיּוּם בְּחִינָה 34 זוֹ שֶׁמְסִירִים הַסְּתֵר עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ... 35 גִּילּוּי אוֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא... בִּידֵיעַת 36 הַשְּׁלִילוֹת... וְאִף שְׁאֵין זֶה יִדֵיעַת 37 הַמַּהוּת הִנֵּה הוּא קִירוּב וְגִילּוּי גְדוֹל... 38 לְמַעְלָה מִהַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת דְּאוֹרוֹת וְכָלִים... 39 וְרַק בְּבַחֲיַת לֹא בְּלִבָּד הוּא שִׁיכוּל 40 לְהַתְּגַלּוֹת וְהִינֵנו בְּדֶרֶךְ יִדֵיעַת 41 הַשְּׁלִילוֹת... אִמְנֵם רַמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה 42 הַנֵּן... אוֹרוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּכָלִים וְהוּא כִּמוֹ בְּחִינַת הַשְּׁגַת הַמַּהוּת... אֲבָל בְּאִמַּת 43 הִלָּא תַעֲשֶׂה גְבוּהִים יוֹתֵר...") וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁהַמְשָׁכָה 44 שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוּדַת הַצַּדִּיקִים הִיא מִצַּד עֲנִין הַתּוֹרָה, שְׁהוּא

בַּעֲלֵי־תְשׁוּבָה שֶׁעֲבוּדָתָם הִיא מִצַּד הַנְּשֻׁמָּה, 2 'יְחִידָה' שֶׁבִּנְפֶשׁ, הָרִי עַל־יְדֵי־זֶה מְגִיעִים 3 לְעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְלִכֵּן הִנֵּה בַּעֲבוּדַת הַצַּדִּיקִים 4 יֵשׁ הַגְּבֻלָּה, שִׁישְׁנו חֲלוּק בֵּין מְצוֹת־עֲשֵׂה וּמְצוֹת 5 לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁעַל־יְדֵי מְצוֹת־עֲשֵׂה שְׁהוּא עֲנִין 6 הַכְּלִים מִמְּשִׁיכִים רַק אֶת הָאוֹרוֹת הַשִּׁיכִים 7 לְכָלִים, וְהָאוֹרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִהַכְּלִים אִי־אֶפְשָׁר 8 לְהַמְשִׁיכֵם כִּי־אִם עַל־יְדֵי מְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה 9 שְׁהוּא עֲנִין שְׁלִילַת הַכְּלִים, אֲבָל לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹת 10 אֱלוֹ בְּכָלִים אִי־אֶפְשָׁר, לְפִי שְׁהֵם אוֹרוֹת 11 שֶׁלְּמַעְלָה מִהַכְּלִים, וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁהַמְשָׁכָה 12 שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוּדַת הַצַּדִּיקִים הִיא מִצַּד עֲנִין 13 הַתּוֹרָה, שְׁהוּא עֲנִין שֶׁל אוֹר וְגִילּוּי בְּלִבָּד, וְלִכֵּן 14 יֵשׁ בְּזֶה הַגְּבֻלָּה. אִמְנֵם אֲצַל בַּעֲלֵי־תְשׁוּבָה הָרִי 15 זְדוּנוֹת נַעֲשִׂים לָהֶם כְּזִכְיוֹת⁵⁹, שְׁגָם הָאוֹרוֹת 16 שֶׁלְּמַעְלָה מִהַכְּלִים הָרִי הֵם מִמְּשִׁיכִים בְּכָלִים, 17 שֶׁהַעֲנִינִים הִלָּא טוֹבִים שֶׁעָשׂוּ - הֵם עֲצָמָם 18 נַעֲשִׂים כְּזִכְיוֹת, שֶׁנַּעֲשִׂים עֲכָשׁוּ בְּאִפְּן שֶׁל חַיּוּב 19 וְכָלִים, וְנִמְשָׁךְ בָּהֶם הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִהַכְּלִים. 20 וְכִמוֹ בְּ'מְצוֹת דְּרַבְּנָן' שֶׁמִּדְּבַרֵי סוֹפְרִים, שֶׁעַל־ 21 יְדָם נִמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִהַכְּלִים בְּכָלִים⁶⁰. 22 וְהִנֵּנו לְפִי שֶׁהַתְּשׁוּבָה שֶׁמִּצַּד הַנְּשֻׁמָּה מְגַעַת 23 בַּעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלִכֵּן אֵין בְּזֶה שׁוּם מְדִידוֹת 24 וְהַגְּבֻלוֹת כָּלֵל.

(ח) וְזֶהוּ "כָּל שְׁנָה שְׁהִיא רְשָׁה בְּתַחֲלָתָהּ 25 מִתְעַשְׂרֵת בְּסוֹפָה", דְּ"רְשָׁה 26 בְּתַחֲלָתָהּ" הוּא עֲנִין הַתְּשׁוּבָה בְּצַעֲקַת הַלֵּב, 27 בְּקֶלָא פְּנִימָאָה דְּלֹא אֶשְׁתַּמְעַ, וְכִמוֹ הָעֲנִי שְׁאֵין 28 לוֹ כְּלוּם, וְכִמוֹ־כֵן גַּם עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה 29

(59) יומא פו, ב. 60) ראה אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תסד.

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַתְּשׁוּבָה בַּצְּדִיקִים, בַּיּוֹן שְׂמָאן דְּמַחְוֵי בְּמַחּוּג קָמֵי מְלָפָא
2 (בַּנְּזָכָר לְעִיל) וְכִיוּן שְׂכַאשֵׁר עוֹמְרִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ אֲפִילוּ תְנוּעָה אַחַת הִיא
3 סְתִירָה לְבִטּוּל הַמוּחַלְט, נִמְצָא שְׂגָם בַּעֲבוּרַת הַצְּדִיקִים יֵשׁ צוּרָךְ בַּתְּשׁוּבָה
4 מַעֲוֹמָק פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, כַּמְבוּאָר לְעִיל בְּאֵרִיכוֹת.
5 וְהִנֵּה, עֲנִין "רְשָׁה בַתְּחַלְתָּה"
6 תְּשׁוּבָה מִתּוֹךְ עֲנִיּוֹת וְרוּחַק (בְּרוּחָנִיּוֹת)
7 צְרִיף לְהֵיּוֹת בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה
8 דְּנָקָא, דְּאָף שְׂגָם בְּכָל הַשָּׁנָה
9 צְרִיף לְהֵיּוֹת עֲנִין הַבְּטוּל שֶׁל
10 הָאָדָם לְאֵלּוּקוֹת, שְׁלֹכָן הַתְּחַלַּת
11 עֲבוּדַת כָּל יוֹם כֹּל יְמֵי הַשָּׁנָה
12 הִיא בְּכַחֲנֵת הַהוֹדָאָה, בְּאֵמִירַת
13 "מִוְדָה אֲנִי בְּכַדֵּי לְהַמְשִׁיף הָעֲנִין
14 דְ"יִחוּד קוּדְשָׁא-בְּרִיף-הוּא
15 וְשִׁכְנִיתִיָּה" עַל-יְדֵי הַמְצוֹת,
16 וְכִמוֹ שְׂאוּמְרִים קָדָם כָּל
17 מְצוּהָ "לְשֵׁם יִחוּד קוּדְשָׁא-
18 בְּרִיף-הוּא וְשִׁכְנִיתִיָּה"⁶¹,
19 (וְכַמְבוּאָר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה לְאֵדְמוּר
20 הַקּוּן: "... דִּהְנָה נִרְדַּע שִׁישׁ ב' בְּחַי'
21 בַּהַשְׁתַּלְשׁלוֹת 'מִמְלָא כֹל עֲלִמִין' וְסוּבֵב
22 כֹּל עֲלִמִין... 'מִמְלָא כֹל עֲלִמִין שְׁהוּא
23 בְּחִינַת הַחַיִּית הַנִּתְפַּס תּוֹךְ עֲלִמִין
24 לְהַחִיּוֹת שֶׁהַחַיִּית תִּתְמַעַט מִיַּעוּט אַחַר
25 מִיַּעוּט עַד בְּחִינַת דּוּמָם הוּא חַיִּית
26 מוֹעַט הַיּוֹתֵר אַחֲרָיו... וּבְחִינַת הַחַיִּית
27 שֶׁבְּבְחִינַת 'מִמְלָא כֹל עֲלִמִין' נִקְרָא
28 בְּשֵׁם שְׁכִינְתֵי לְשׁוֹן וְשִׁכְנֵי בְּתוֹכָם כִּי
29 שֶׁהַחַיִּית מִתְלַבֵּשׁ בְּעֲלִמִין כְּנִשְׂמָה
30 הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף כִּי וּבְחִינַת 'סוּבֵב כֹּל
31 עֲלִמִין' הוּא גַם כֵּן חַיִּית וְאוּר אֵין סוּף
32 בְּתוֹךְ כֹּל הָעוֹלָמוֹת אֲלֵא שְׂאִינוּ בְּבְחִינַת
33 גִּילּוּי הַתְּחַלְקוֹת רִיבֵי וּמִיַּעוּט שֶׁהַחַיִּית
34 הַהוּא שׁוּוֹה וּמִשׁוּוֹה קִטְן וְגִדּוּל כִּי
35 וְנִקְרָא 'סוּבֵב' כִּמוֹ הַעִיגוּל עַל דֶּרֶךְ
36 מִשֶׁל שֶׁמַּעֲלָה וּמִטָּה שׁוֹרִים שֶׁבְּחִינַת זוֹ
37 נִקְרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא קְרוֹשׁ וּמוֹבֵל
38 שְׂאִינוּ נִתְפַּס בְּבְחִינַת עֲלִמִין כִּלְל... וְהוּ
39 עֲנִין לְשֵׁם יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
40 וְשִׁכְנִיתֵי שֶׁעַל יְדֵי הַמְצוּת מִמְשִׁיכִים בְּחִינַת 'סוּבֵב כֹּל עֲלִמִין' בְּחִינַת קוּדְשׁ
41 לְהֵיּוֹת בְּגִילּוּי בְּבְחִינַת 'מִמְלָא כֹל עֲלִמִין', מְּכַל-מְקוֹם הַמְּשַׁכּוֹת שֶׁל
42 אוּר אֵלּוּקֵי בְּעוֹלָם עַל יְדֵי הַמְצוּת שְׁבָכָל הַשָּׁנָה הֵן הַמְּשַׁכֵּת עֲנִינִים

(61) ראה פע"ח שער הזמירות ספ"ה. שער רוח הקודש (תל-אביב, תשכ"ג) לח, ב. לקו"ת ואתחנן ט, א. ר"ה נה, ג. סא, א. וראה שער הכולל (להרא"ד לאוואוט) פ"ו ס"ב. תורת מנחם - ספר המאמרים אלול ע' רמה. וש"נ. 62) תהלים עג, כה. (63) ראה ר"ה כז, ב. שו"ע או"ח סתקפ"ו סי"ב.

ביאור בדרך אפסר

ביאור בדרך אפסר

1 הָרִי רוֹחַנִיּוֹת וְגִשְׁמִיּוֹת שְׁוִין, שְׁהָרִי הַעֲצֻמוֹת' הִיא לַמַּעֲלָה מִכֹּל
 2 הַגֵּדֵרָה אִיזוֹ שְׁחֵהִיָּה לְכֵן הַהִמְשָׁכָה מִ'הִמְרַחֵב הַעֲצֻמִּי' בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
 3 הִיא לֹא רַק בְּרוֹחַנִיּוֹת אֲלָא גַם בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְכִמּוֹ שֶׁכָּתַב
 4 כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרֵי־וְחִמֵי אֲדָמוֹר בְּמֵאֲמָרֵי רֹאשׁ־הַשָּׁנָה⁶⁴,
 5 שְׁבֹרָשׁ הַשָּׁנָה נִמְשָׁךְ פְּרִנְסָה
 6 בְּרוֹחַנִיּוֹת וּפְרִנְסָה בְּגִשְׁמִיּוֹת. 1 וְגִשְׁמִיּוֹת שְׁוִין, לְכֵן הַהִמְשָׁכָה הִיא לֹא רַק
 7 וְזֶהוּ גַם־כֵּן עֲנִין "בְּפִסְה", 2 בְּרוֹחַנִיּוֹת אֲלָא גַם בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְכִמּוֹ שֶׁכָּתַב כְּבוֹד־
 8 הַאֲמוֹר בְּפִסְוֹ הַפּוֹתַח אֶת הַמֵּאמֶר, 3 קְדוּשַׁת מוֹרֵי־וְחִמֵי אֲדָמוֹר בְּמֵאֲמָרֵי רֹאשׁ־
 9 עֲנִין הַכִּיּוּסִיּוֹ וְהַהֶעֱלֵם שְׁמֵתָאִים עִם 4 הַשָּׁנָה⁶⁴, פְּרִנְסָה בְּרוֹחַנִיּוֹת וּפְרִנְסָה בְּגִשְׁמִיּוֹת.
 10 עֲנִין הַרְשוּת וְהַעֲנִיּוֹת פְּנֹזָר 5 וְזֶהוּ גַם־כֵּן עֲנִין "בְּפִסְה", שְׁמֵתָאִים עִם עֲנִין
 11 לְעִיל. וְאִין זֶה סוֹתֵר לְמָה 6 הַרְשוּת וְהַעֲנִיּוֹת פְּנֹזָר לְעִיל. וְאִין זֶה
 12 שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ עַל הַפְּסוּק 7 סוֹתֵר לְמָה שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ עַל הַפְּסוּק "בַּחֲדָשׁ
 13 "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי" שֶׁהוּא 8 הַשְּׁבִיעִי" שֶׁהוּא מְשַׁבֵּעַ כֹּלל, הִיפֵךְ עֲנִין הַעֲנִיּוֹת,
 14 מְשַׁבֵּעַ כֹּלל, הִיפֵךְ עֲנִין הַעֲנִיּוֹת, 15 דְּאֲדַרְבָּה, הִיא הַנּוֹחֲתָה,
 16 שְׁדוּקָא עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, 9 שֶׁהוּא עֲנִין הַרְשוּת וְעֲנִיּוֹת, נִמְשָׁךְ שְׁבַע עֲצָמֵי מִצַּד הַעֲצָמוֹת מִמֶּשׁ. וְכִיּוֹן
 17 שֶׁהוּא עֲנִין הַרְשוּת וְעֲנִיּוֹת, 10 שֶׁהַהִמְשָׁכָה הִיא מִצַּד הַעֲצָמוֹת, הָרִי זֶה נִמְשָׁךְ גַם בְּגִשְׁמִיּוֹת, שְׁנִמְשָׁךְ שְׁבַע
 18 עַל כָּל הַשָּׁנָה הֵן בְּרוֹחַנִיּוֹת הֵן בְּגִשְׁמִיּוֹת, "גַּתוֹת בְּתוֹכוֹ, בְּרֹכוֹת בְּתוֹכוֹ, כְּפוֹר 11
 19 בְּתוֹכוֹ, סִפָּה בְּתוֹכוֹ, לוֹלֵב וְעֵרְבָה בְּתוֹכוֹ", וְנִמְשָׁךְ שָׁנָה טוֹבָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד 12
 20 בְּכָל הַמִּצְטָרֵף לוֹ, בְּבִגְי חַיִּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי.
 13 וּמִמֶּשְׁךְ שֶׁפֶע גְּדוֹל בִּיּוֹתָה.

(64) סד"ה עלה אלקים בתרועה תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 14).

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

1 שֶׁשֶׁם גְּדוֹל מִקֵּם לַפְּחוֹת שָׁנָה, וְהֵם גְּדוֹל מִיַּסֵּף לַפְּחוֹת שָׁנָה, נִמְצָא
 2 שֶׁשֶׁם גְּדוֹל מִיַּסֵּף שְׁתֵּי שָׁנִים. וְכַתִּיב (שם טו) 'וְנָח בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
 3 וְהַמְּבוּל הָיָה טַיִם עַל הָאָרֶץ', וּלְפִי זֶה הִיָּה שֵׁם בֶּן מֵאָה שָׁנָה כְּאֲשֶׁר
 4 הַתְּחִיל הַמְּבוּל, וְכַתִּיב (שם טז) 'וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת שָׁם, שָׁם בֶּן מֵאָה
 5 שָׁנָה וְיֹלְדָה אֶת אֲרַבְּבָשָׁד שְׁנַתִּים אַחֵר הַמְּבוּל', שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא, וְכִי
 6 שְׁנַתִּים אַחֵר הַמְּבוּל הִיָּה שֵׁם בֶּן מֵאָה שָׁנָה, הִלָּא כִּי מֵאָה וְתַרְתִּין
 7 שָׁנִים הָיָה – בֶּן מֵאָה וּשְׁתֵּי שָׁנִים הִיָּה, שְׁהָרִי בְּמִבּוּל הוּא הִיָּה בֶּן
 8 מֵאָה אֲלָא דִּרְךָ חֲקִמְתָּן קָא חֲשִׁיב לְהוּ – הַפְּסוּק מֵנָה אֶת בְּנֵי נַח לְפִי
 9 גְּדוֹל חֲכֻמָּתָם, וְשֵׁם שְׁהִיָּה חֲכָם מְכוּלָם נֹזְכֵר רֹאשׁוֹן, אֲבָל בְּאֵמֶת
 10 הִיָּה שֵׁם הַקְּטָן שְׁבֹאחִים, וְכַשִּׁירֵד הַמְּבוּל הִיָּה בֶּן תְּשַׁעִים וּשְׁמוֹנֶה
 11 וּשְׁנַתִּים אַחֵר כִּי הִיָּה בֶּן מֵאָה. וְהִכָּא נִמֵּי – גַם כֹּאן בְּפִסְוִי עַל בְּנֵי
 12 תַרְחָ, דִּרְךָ חֲקִמְתָּן קָא חֲשִׁיב לְהוּ – הַפְּסוּק הַזֶּה הוֹכִירָם לְפִי גְּדוֹל
 13 חֲכֻמָּתָם וְלֹא לְפִי טַרְדַּת הוֹלְדָתָם.
 14 אָמַר רַב כְּהֵנָּה, אֲמִירְתָּה לְשִׁמְעָתָה קִמְיָה דְרַב זְבִיד מְנַהֲרְדָּעָא –
 15 אֲמִירְתָּה לְפִנֵּי רַב זְבִיד מְנַהֲרְדָּעָא אֶת הַרְאִיָּה שֶׁשֶׁם לֹא הִיָּה גְּדוֹל
 16 הָאֲחִים, מִהַפְּסוּק שְׁמִבּוֹאֵר בּוֹ שְׁנַתִּים אַחֵר הַמְּבוּל הִיָּה שֵׁם בֶּן
 17 מֵאָה, וְאָמַר לִי רַב זְבִיד, אֲתוּן מִהֲכָא מִתְּנִיּוֹ – אֲתָם שְׁנִיתָם רִאִיָּה
 18 מִפְּסוּק זֶה, וְאִנִּין מִהֲכָא מִתְּנִיּוֹ לֵה – וְאֲנַחְנוּ שְׁנִינוּ רִאִיָּה מִפְּסוּק
 19 אַחֵר, שְׁנִאֲמַר (בְּרֹאשִׁית כ"א) 'וְלִשְׁם יֹלְדָה גַם הוּא אָבִי כָּל בְּנֵי עֶבֶד, אֲחֵי
 20 יַפֵּת הַגְּדוֹל', וּמִבּוֹאֵר שִׁיפֵת הַגְּדוֹל שְׁבֹאחֵיו הוּא – הִיָּה, וְלֹא שֵׁם.
 21 הַגִּמְרָא מְבִיאָה מְקוֹר אַחֵר שְׁדוּרוֹת הָרֹאשׁוֹנִים הִיוּ יוֹלְדִים כְּשֵׁהם
 22 בְּנֵי שְׁמוֹנֶה שָׁנִים. שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: אֲלָא מְנַלָּן – לֹאחֵר שְׁנִדְחוּ
 23 הָרִאִיּוֹת מֵאֲחִיתוּפּוֹל וּמִבְּנֵי תַרְחָ, אִם כֵּן מְנַלָּן לְנוּ שְׁדוּרוֹת הָרֹאשׁוֹנִים
 24 יִלְדוּ בְּגִיל שְׁמוֹנֶה שָׁנִים. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: מִהֲכָא – מִפְּסוּק זֶה,
 25 שְׁנִאֲמַר (שְׁמוֹת ל"ח כ"ב) 'וְכַצְּלָאֵל בֶּן אוּרִי בֶּן חוֹר לְמִטָּה יְהוּדָה, וְכַתִּיב

26 (דברים הימים א' ב' ט) 'וְתָמַת עֲזוּבָה (אִשֶׁת כָּלֵב) וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אִפְרַת
 27 וַתְּלֵד לוֹ אֶת חוֹר', נִמְצָא שְׁכֵלֵב הִיָּה אֲבִיו שֶׁל חוֹר שְׁהִיָּה סֹבֵר שֶׁל
 28 בְּצִלְאֵל, וְכִי עֶבֶד – וְכַשֵּׁעֶשָׂה בְּצִלְאֵל אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּרַב כְּמָה הָיוּ – בֶּן
 29 כְּמָה הִיָּה, כִּי תֵלִיסֶר – בֶּן שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת לו' ד) 'אִישׁ אִישׁ
 30 מִמְּלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עוֹשִׂים', וְכִיּוֹן שְׁקִרְאוֹ הַכְּתוּב 'אִישׁ לְמַדְנוּ
 31 שְׁהִיָּה לַפְּחוֹת בֶּן שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים, וְתִנְיָא בְּבִרְיָתָא, בְּשָׁנָה
 32 הַרְאִישׁוּנָה שְׁהָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבַּר עֲשֶׂה מִשָּׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבִשְׁנָה
 33 הַשְּׁנִיָּה הִקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּשְׁלַח אֶת הַמְּרַגְלִים, וְכַתִּיב (יְחֻזְשֵׁעַ י"ד ט')
 34 שְׁכֵלֵב אָמַר 'בֶּן אֲרַבְּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בְּשִׁלַּח מִשָּׁה עֶבֶד ה' אֲתִי מִקְדָּשׁ
 35 בְּרִנְעָה לְרַגְלֵךְ אֶת הָאָרֶץ וְגו', וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חֲמִשׁ וּשְׁמֹנִים
 36 שָׁנָה', כְּמָה הוּוֵיָא לְהוּ, אֲרַבְּעִין – לְמַדְנוּ שְׁכֵלֵב הִיָּה בֶּן אַרְבַּעִים
 37 כְּשִׁנְשַׁלְחוֹ הַמְּרַגְלִים, וְאוּז הִיָּה בְּצִלְאֵל לַפְּחוֹת בֶּן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה,
 38 שְׁהָרִי כְּשִׁעֲשׂוֹ אֶת הַמִּשְׁכָּן הִיָּה בֶּן שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה וּשְׁנָה אַחֵר כִּי
 39 נִשְׁלַחוּ הַמְּרַגְלִים. דֵּל אֲרַבְּסוֹר דְּהָהוּ בְּצִלְאֵל – הַפְּחוֹת אֶת שְׁנוֹת
 40 בְּצִלְאֵל מִשְׁנוֹת כֹּלֵב, בְּשָׂא לְהוּ עֲשָׂרִים וְשִׁתֵּי – נִשְׁאָרוּ עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ,
 41 כְּלוֹמֵר שְׁכֵלֵב הִיָּה בֶּן עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ כְּשִׁבְצִלְאֵל נִינּוּ נוֹלַד. דֵּל תְּרִי
 42 שְׁנֵי דְתִלְתָּה עִיבּוּרֵי – הַפְּחוֹת שְׁנַתִּים שֶׁל שְׁלוֹשָׁה עִיבּוּרִים וְשֶׁל חוֹר,
 43 שֶׁל אוּרִי וְשֶׁל בְּצִלְאֵל, נִשְׁאָרוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנִים שְׁבָהם נוֹלְדוּ
 44 שְׁלוֹשָׁה דוּרוֹת, אֲשֶׁתְּבַח דְּכָל חַר וְחַד בְּתִמְנֵי אוּלְדֵי – נִמְצָא שְׁכֵל
 45 אַחַד יִלְדָה אֶת בְּנוֹ כְּשִׁהִיָּה בֶּן שְׁמוֹנֶה שָׁנִים. שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה (לְעִיל ס"ה),
 46 שְׁלוֹמִידִם מִהַפְּסוּק 'כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵד' (דְּבָרִים כ"א י"ח), בֶּן
 47 וְלֹא בַת.
 48 תִּנְיָא בְּבִרְיָתָא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, קְרִין הוּא שְׁתָּהָא בַת רַחֲוִיָּה לְהוּיָת
 49 כְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵד, לְדוֹנָה בְּסִקִּילָה אִם תֹּאכַל וְתִשְׁתֶּה כְּדִינֵי בֶּן סוֹרֵר
 50 וּמוֹרֵד,

בס"ד. שיחת שבת פרשת האזינו, שבת תשובה ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- 1 א. הענין¹ של ראש השנה ועשרת ימי תשובה הוא – עבודת התשובה מפנימיות הנפש, "בקשו פני"².
- 2 התחלת התשובה היא בחודש אלול, שאז צריכים לערוך חשבון-נפש מכל הענינים שנעשו במשך
- 3 השנה, ובפרט בי"ב הימים האחרונים שמח"י אלול עד ראש השנה, שבהם צריך להיות החשבון-נפש
- 4 באופן דיום לחודש יום לחודש³.
- 5 ולאחרי התחלת התשובה שבחודש אלול, מתחילה מדריגה נעלית יותר בתשובה – התשובה דראש
- 6 השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים עד לנעילה (וד' הימים שבין יום הכיפורים לסוכות), שהרי אינה
- 7 דומה התשובה דחודש אלול לתשובה דראש השנה, התשובה דראש השנה לתשובה דעשרת ימי תשובה,
- 8 עשרת ימי תשובה ליום הכיפורים, וכללות יום הכיפורים לתפילת נעילה.
- 9 ב. החילוק שאנו רואים בין התשובה שבכל השנה לתשובה דראש השנה – שבכל השנה צריך
- 10 להתוודות על חטאיו, באמירת "אשמנו כו", להתחרט עליהם ולבקש מחילה סליחה וכפרה, מה-שאיין-כן
- 11 בראש השנה, לא זו בלבד שאין צורך בכך, אלא עוד זאת, שאסור להזכיר ענין של חטא⁴, שזה מורה
- 12 על מדריגה נעלית יותר בתשובה.
- 13 בכל השנה צריך להיות וידוי וחרטה – בגלל שעוסקים עם הרע (ענין החטא), ויש צורך לעקור אותו,
- 14 והעקירה היא על-ידי הוידוי והחרטה, כפי שמבאר ה'צמח צדק'⁵ שעל-ידי הוידוי נעקר גוף החטא,
- 15 ועל-ידי החרטה נעקר נפש החטא. והיינו, שעקירת החטא היא באופן שמתעסקים עם הרע, בדרך
- 16 התלבשות כו'.
- 17 מה-שאיין-כן בראש השנה – נעמדים במדריגה נעלית יותר, "כי קדוש היום לאדוננו"⁶, ועל-ידי
- 18 העמידה במדריגה נעלית יותר נפטרים במילא מהרע, ונמשכת במילא מחילה סליחה וכפרה.
- 19 כלומר: בכל השנה העבודה היא באופן ד"סור מרע", היינו, שמתעסקים עם הרע וצריכים לסור ממנו;
- 20 ובראש השנה העבודה היא באופן ד"עשה טוב", ומצד ריבוי הטוב סר במילא הרע.
- 21 ובכללות⁷, הרי זה החילוק שבין תשובה תתאה – שענינה תיקון הפגם וכו', ולכן היא במרירות,
- 22 לתשובה עילאה – שבה אין מלכתחילה נתינת מקום לפגם, וענינה בכללות הוא השבת הנפש למקורה⁸,
- 23 ולכן היא בשמחה⁹.
- 24 ג. על-פי האמור שבעשרת ימי תשובה גופא ישנם כמה חילוקי מדריגות, תחילה התשובה דראש
- 25 השנה, אחר-כך התשובה דעשרת ימי תשובה ואחר-כך התשובה דיום הכיפורים – הרי מובן שביום
- 26 הכיפורים היא המדריגה היותר נעלית בתשובה עילאה גופא.
- 27 וכיון שכן, הרי אם בראש השנה לא מתעסקים עם הרע – מכל-שכן ביום הכיפורים, וזהו שיום
- 28 הכיפורים נקרא "שבת שבתון"¹⁰.
- 29 ועל-פי-זה יוקשה מהו ענין הוידוי דיום הכיפורים?
- 30 אך הענין בזה – דכיון שבתשובה עילאה נעשית הסליחה ומחילה בדרך ממילא, הרי לפעמים קשה
- 31 לפעול עקירת החטא בדרך ממילא, אלא יש צורך בפעולה שהיא בדרך התלבשות, ולכן, ביום הכיפורים

(5) בסהמ"צ מצות וידוי ותשובה פ"א (דרמ"צ לח, ב).

(6) פיוט "חמול על מעשיך" בתפלת מוסף דימים נוראים.

(7) ראה גם שיחת ש"פ נצו"י תשי"ז ס"ו ('דבר מלכות' פרשת

נצו"י ע' לד).

(8) ראה לקו"ת ר"פ האזינו.

(9) ראה תניא אגה"ת פ"י.

(10) אחרי טז, לא. ועוד.

(1) תוכן וקיצור שיחה זו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א,

ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ד ע' 1359 ואילך.

(2) תהלים כז, ח.

(3) קונטרס ח"י אלול ה'תש"ג ע' 42 ואילך (סה"ש תש"ג ע'

177 ואילך).

(4) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ד ס"ב.

וראה לקו"ש שם הערה 3.

1 שהוא יום האחרון של עשרת ימי תשובה, ואין עוד זמן לדחות זאת, משתדלים לעקור את החטאים
2 על-ידי התשובה בכל סוגי האופנים.

3 ועל-דרך שמצינו בנוגע ליום הכיפורים שחל בשבת, שאף שאין אומרים כמה תפילות, וביניהם גם
4 תפילת אבינו מלכנו (אף שנתקנה על-ידי התנאים¹¹), מכל-מקום, בתפילת נעילה אומרים "אבינו מלכנו"
5 גם ביום הכיפורים שחל בשבת "לפי שעכשיו הוא גמר החתימה . . . ואם לא עכשיו אימתי"¹².

6 ד. על-פי הנ"ל שהתשובה דראש השנה היא תשובה עילאה, שלמעלה מענין החטא – נמצא שראש
7 השנה ושבת תשובה ענינם אחד, שהרי גם שבת הוא ענין תשובה עילאה, כמבואר בתניא.

8 ובהקדם מה שכתוב במדרש¹³ על הפסוק¹⁴ "מזמור שיר ליום השבת", שכאשר אדם הראשון ראה
9 אחרי חטא עץ הדעת (שהיה החטא הראשון בעולם, ועל-ידו נעשה נתינת מקום לכל החטאים), שבבוא
10 יום השבת נתבטל כל ענין החטא ונתקבלה תשובתו, הרי זה עורר אצלו את אמירת "מזמור שיר ליום
11 השבת".

12 וזהו גם מה שמצינו שביום השבת אין שולט הגהינם¹⁵, והוא שמור מן המזיקין¹⁶ – כיון שבשבת
13 אין מציאות הרע כלל.

14 ונמצא, שגם שבת ענינו תשובה, וכפי שמביא אדמו"ר הזקן ש"שבת אותיות תשב"¹⁷, אלא שאופן
15 התשובה אינו בדרך התלבשות ברע על-ידי וידוי וחרטה (שהרי בנוגע ליום השבת נאמר¹⁸ "לא תבערו
16 אש"), אלא באופן של תשובה עילאה, כנ"ל.

17 ה. וגדולה מעלת השבת על מעלת ראש השנה¹⁹:

18 בראש השנה – מתוודים בלחש בשעת התקיעות (בין סדר לסדר), כיון שזהו עת רצון, ו"השטן הוא
19 מעורבב"²⁰, ולכן אין חשש שהוידוי יגרום ענין של יניקה (קטרוג) חסו-שלום.

20 מה-שאיין-כן בשבת – אין אומרים וידוי אפילו בזמן רעוא דרעוין, שאז אין חשש לקטרוג כו'²¹.

21 ונמצא, שבראש השנה ישנו (בלחש, בהעלם על-כל-פנים) מציאות הפגם²², וצריכים לבטלו, אלא
22 שכדי שהשטן לא יקטרג, הנה אופן הביטול אינו על-ידי הקו ד"סור מרע", אלא על-ידי הקו ד"עשה
23 טוב", בדרך ממילא, אבל אף-על-פי-כן, כאשר יש הזדמנות לענין של וידוי, עושים זאת ("בשעת מ'קען
24 דאָס אַרײַנכאַפֿן – כאַפּט מען דאָס אַרײַן"), דכיון שישנה מציאות הרע, הרי הדרך הטובה ביותר לבטל
25 זאת היא בדרך התלבשות דוקא.

26 מה-שאיין-כן מדריגת יום השבת היא למעלה ממציאות הרע, ושם אין מקום לפגם כו', אפילו בהעלם,
27 ולכן אפילו ברעוא דרעוין אין אומרים וידוי.

28 ו. ופנימיות הענין בזה:

29 שבת – כולו "קודש להוי"²³, וקודש הוא בחינת אצילות²⁴, ששם "איהו וחיהו חד איהו וגרמוהו
30 חד"²⁵, ו"לא יגורך רע"²⁶, ולכן אין שם מקום למציאות הרע כלל.

31 ועוד זאת, שבשבת ישנו גם ענין השמחה²⁷. – בנוגע לראש השנה מצינו ש"לא ניתנו לשמחה"²⁸,

11 ראה שער הכולל פמ"ב סי"ב. וש"נ.

12 שו"ע אדה"ז או"ח סתרכ"ג ס"ט.

13 ב"ר ספכ"ב. וש"נ.

14 תהלים צב, א.

15 ראה זח"ב רג, ב. ובהנסמן בנצו"ז שם אות ו.

16 ראה יהל אור עה"פ (ע' שכח ואילך. ס"ע תר"ל ואילך).

וש"נ.

17 ראה גם יפ"ת לב"ר שם. ועוד.

18 ויקהל לה, ג. וראה זח"ב שם.

19 ראה גם תו"מ ח"ד ריש ע' 309. וש"נ.

20 שו"ע אדה"ז שבהערה 4.

21 ראה זח"ב פח, סע"ב.

22 עייג"כ לקו"ד ח"א ג, ב ואילך. המשך ר"ה תש"ד ספי"ג

(סה"מ תש"ד ע' 30).

23 תשא לא, טו.

24 ראה תו"א לך לך יג, א. לקו"ת פינחס עט, ג. המשך

תעריב ח"ב ע' א'קח. ובכ"מ.

25 תקו"ז בהקדמה (ג, ב).

26 תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, סע"ג. וש"נ.

27 ראה גם תו"מ ח"כ ע' 234. וש"נ.

28 שו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ב סי"י.

1 מה-שאינ-כן בשבת אומרים "ישמחו במלכותך שומרי שבת"²⁹, ויתירה מזה, ששבת הוא ענין התענוג
2 שלמעלה משמחה³⁰. ומצד השמחה, ובפרט מצד התענוג שמגיע בתענוג העצמי ותענוג הפשוט שלמעלה
3 – אזי "באור פני מלך חיים"³¹.

4 ועל-פיו יובן שמה שכתב אדמו"ר הזקן שענין השבת הוא תשובה עילאה, הכוונה בזה היא
5 למדריגה נעלית בתשובה עילאה גופא³² – כי, אף-על-פי שגם ראש השנה ענינו תשובה עילאה,
6 מכל-מקום, ה'תשובה עילאה' דשבת (ובפרט שבת תשובה) היא במדריגה נעלית יותר.

7 ז. וכיון שקביעות שנה זו היא באופן שמראש השנה נכנסים תיכף ליום השבת, כך, שבמשך שלשה
8 ימים רצופים (ב' ימי ראש השנה³³ ושבת תשובה) נמצאים במדריגת תשובה עילאה, ובתשובה עילאה
9 גופא עוברים ממדריגה אחת (ראש השנה) למדריגה נעלית יותר (שבת ככלל ושבת תשובה בפרט) –
10 הרי בתלתא זימני הוי חזקה³⁴.

11 ומזה ממשיכים הכח על התנועה דתשובה עילאה במשך כל השנה – שכל אחד יפעל על עצמו לא
12 רק שלילת החטא בפועל, אלא שלא יהיה שום שייכות ונתינת מקום כלל לחטא, להיותו מושקע לגמרי
13 בטוב.

14 ועל-ידי-זה שמושקעים לגמרי בטוב (ברוחניות), הרי זה יומשך גם בגשמיות, שיהיה אך טוב, בבני
15 חיי ומזוני רויחי.

* * *

16 ח. הלשון³⁵ שבפרשת השבוע³⁶: "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי" – מצינו גם אצל
17 ישעיהו הנביא, אבל באופן הפוך: "שמעו שמים והאזיני ארץ"³⁷.

18 ואיתא במפרשים³⁸, שזהו לפי ששמיעה היא מרחוק והאזנה היא מקרוב³⁹, ולכן, משה רבינו שהיה
19 קרוב לשמים יותר מאשר לארץ, אמר "האזינו השמים ותשמע הארץ", וישעיהו שהיה קרוב יותר לארץ,
20 אמר "שמעו שמים והאזיני ארץ".

21 ט. משה רבינו היה נשמה דאצילות, והיינו, שגם בהיותו כאן למטה היה במדריגת האצילות. וכמבואר
22 ברמב"ם⁴⁰ בענין מעלת נבואת משה על נבואת שאר הנביאים, שאצל כל הנביאים היה צריך להיות
23 התפשטות הגשמיות בשעת נבואתם, כיון שגופם הגשמי היה מבלבל להנבואה (שזהו גילוי דאצילות),
24 אבל אצל משה לא היה צריך להיות התפשטות הגשמיות, כיון שלא זו בלבד שגופו הגשמי לא היה
25 מבלבל לאלקות, אלא יתירה מזה, שהיה כלי לאלקות, שהרי שכינה מדברת מתוך גרונו⁴¹.

26 וזהו גם טעם ההפרש בין כל הנביאים למשה, שכל הנביאים נתנבאו ב"כה" – בריאה-יצירה-עשיה,
27 ומשה נתנבא ב"זה" – אצילות⁴².

28 ולכן, בשעה שמשה רבנו דיבר אודות שמים (אצילות), אמר "האזינו", לשון קרוב. ובשעה שדיבר
29 אודות ארץ, דקאי על בריאה-יצירה-עשיה בכלל ועולם הזה בפרט, אמר "ותשמע", לשון ריחוק.

30 אבל ישעיהו, שנבואתו היתה בכלל נבואת שאר הנביאים – הגם שראה את המרכבה, מכל-מקום,

(29) ראה גם מכתב ו' תשרי שנה זו (אג"ק חט"ז ס"ע ח).
(30) ראה סה"מ תש"ט ס"ע 130. ועוד.
(31) משלי טז, טו. וראה לקו"ת מסעי צג, א. ובכ"מ.
(32) ראה תר"מ סה"מ תשרי ע' קד.
(33) נזכר שבי' ימים דר"ה הם "יומא אריכתא" (שו"ע אדה"ז
או"ח סת"ר ס"ג ואילך) – חסר המשך הענין (המו"ל).
(34) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.
(35) שיחה זו הוגעה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית),
ונדפסה בלקו"ש ח"ב ע' 415 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד
איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(36) ריש פרשתנו.
(37) ישע"י א, ב.
(38) תנחומא פרשתנו ב – הובא בדעת זקנים מבעלי התוספות
ובאור החיים בריש פרשתנו.
(39) האזנה מלשון אוזן.
(40) הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו.
(41) להעיר מזה"ג רלב, א ושם ז, א. רסה, סע"א. שמו"ר פ"ג,
טו. ויק"ר פ"ב, ג. מכילתא שמות יח, יט. לקו"ת ויקרא נ, א.
(42) ראה ספרי ר"פ מטות. לקו"ת מטות פב, א.

1 היה זה רק מרכבה דבריא – הנה על שמים (אצילות) אמר "שמעו", לשון ריחוק, ועל ארץ – "האזיני",
2 לשון קירוב.

3 י. אבל על-פי-זה אינו מובן: מדוע הוצרך משה רבינו בכלל לדבר אודות עולמות בריאה-יצירה-עשיה,
4 וישעיהו הנביא אודות עולם האצילות?

5 נשמה דאצילות, הרי כל מה שרואה - הוא אצילות, שהרי עולם האצילות אינו באיזה שהוא מקום
6 ("ערגעץ וואו"), אלא עולם האצילות הוא כאן למטה, כמבואר ב'לקוטי תורה'⁴³ שרוחניות אינו בגדר
7 מקום⁴⁴.

8 ואם-כן, היה משה רבינו צריך לדבר רק אודות עולם האצילות?

9 וכמו כן ישעיהו שראה מרכבה דעולמות בריאה-יצירה-עשיה – לשם מה דיבר אודות שמים?

10 אך הענין בזה הוא:

11 כשם שעל-פי נגלה מבארים טעם הלשונות ההפוכים שבמשה וישעיהו, שזהו לפי שמים וארץ הם
12 שני עדים⁴⁵, וכיון שבעדים צריך להיות עדותם מכוונת⁴⁶, היינו, ששני העדים יאמרו דבר אחד, לכן אמרו
13 משה וישעיהו לשונות הפוכים, בכדי שביחד יהיו אצל שני העדים – שמים וארץ – ב' הלשונות, האזנה
14 ושמיעה.

15 כך גם ברוחניות, צריכים להשוות עולם האצילות עם עולמות בריאה-יצירה-עשיה (עדותם מכוונת);
16 שעולם האצילות יומשך בעולמות בריאה-יצירה-עשיה, ועולמות בריאה-יצירה-עשיה יתעלו לעולם
17 האצילות.

18 ולכן דיבר משה גם אודות עולמות בריאה-יצירה-עשיה – כדי להמשיך עולם האצילות בעולמות
19 בריאה-יצירה-עשיה; וישעיהו דיבר גם אודות עולם האצילות – כדי להעלות עולמות בריאה-יצירה-עשיה
20 לעולם האצילות.

21 והיינו לפי שמשה ענינו המשכה מלמעלה למטה, שזהו הענין שמשה המשיך תורה למטה. וישעיהו
22 הנביא ענינו העלאה מלמטה למעלה, שהרי הנביא היה מוכיח, וענין התוכחה הוא לפעול בנבראים עליה
23 מלמטה למעלה. ולכן דיברו שניהם אודות שני הענינים, בכדי לפעול ההתכללות דמעלה עם מטה⁴⁷.

24 יא. ההוראה מזה בעבודה היא⁴⁸:

25 שמים – קאי על יושבי אוהל, וארץ – על בעלי עסק. וצריכה להיות התכללות שני הענינים.

26 יושבי אוהל צריכים לידע ש"כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו"⁴⁹, אלא צריך להיות
27 גם קיום המצוות, כי הלימוד צריך להיות על מנת לעשות דוקא, תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי
28 מעשה⁵⁰.

29 ובעלי עסק, שעיקר עבודתם בקיום המצוות, צריכים לידע שמוכרחת להיות קביעות עתים לתורה בכל
30 יום, על-כל-פנים פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית⁵¹.

31 החילוק אינו אלא מהו עיקר ענינם, שבקו זה צריך להדר יותר, אבל אצל שניהם צריכים להיות שני
32 הקוין⁵².

(לעיל ע' 9) שתכלית הכוונה היא לפעול התכללות האורות
וכלים, מ"ה וב"ן, ובכללות הרי זה הקישור דמשפיע ומקבל –
שהמשפיע ירגיש ויגלה את מעלת המקבל, והמקבל יהי' בטל אל
המשפיע (מהנחה בלתי מוגה).

(48) ראה גם שיחת ש"פ נצו"י תשי"ז ס"ט (שם ע' לה).

(49) יבמות קט, ב.

(50) קידושין מ, ב. וש"ג.

(51) מנחות צט, ב. ה' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד.

(52) ראה תניא אגה"ק ס"ה (קט, א).

(43) נצבים מט, ב.

(44) וכמבואר (שם, א) המשל על זה – ש"מקום משכן השכל
הוא במוח, וכן משכן הרצון הוא ג"כ במוח, וגם הרהור אותיות
המחשבה הוא מהרהר ומחשב במוח, הרי שבמוח אחד יש ג' מיני
התלבשות, שמתחלה מתלבש בחכמה, והחכמה מתלבשת ברצון,
והרצון מתלבש באותיות המחשבה, והכל במקום אחד הוא
המוח" (מהנחה בלתי מוגה).

(45) פרש"י ריש פרשתנו.

(46) ראה סנהדרין פ"ה. רמב"ם הל' דעות פ"א-ב.

(47) וכמשנ"ת בהמאמר (דיום ב' דר"ה – ד"ה תקעו ספ"ה

1 וכמו כן עובדי הוי' בנשמתם ועובדי הוי' בגופם⁵³ :
 2 עובדי הוי' בנשמתם – אף שעיקר עבודתם היא מצד הנשמה, צריכים הם להתעסק גם עם הגוף –
 3 המשכה למטה; ועובדי הוי' בגופם צריכים להתעסק גם בשמיעה וקליטת ("הערן און דערהערן") אור
 4 הנשמה – העלאה למעלה.
 5 וכמו כן בכל מצוה בפרט, צריך להיות מעשה המצוה עם כוונת המצוה, כי מצוה בלא כוונה כגוף
 6 בלא נשמה⁵⁴.

* * *

7 יב. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' דרשו הוי' בהמצאו גו'.

* * *

8 יג. עומדים עתה לקרוא (בתפלת מנחה) פרשת וזאת הברכה.
 9 בפרשה זו מדובר אודות הברכות שברך משה רבינו את כל בני ישראל "עד היום האחרון"⁵⁵, הן
 10 הברכות שברך כל שבט בפרט, והן הברכות שכללם כולם כאחד⁵⁶, שכן, מצד זה ש"כל ישראל ערבים
 11 זה בזה"⁵⁷, צריכים להיות אצל כל אחד מישראל גם הענינים של כל בני ישראל.
 12 וברכות אלו הם לא רק ברוחניות, אלא גם בגשמיות, כי, כשם שבקיום המצוות נדרשת העבודה גם
 13 בגשמיות, כמו כן השכר על העבודה צריך להיות גם בגשמיות, שזהו העיקר.
 14 יד. ועל-פי-זה יובן מה שמשה רבינו רצה להכנס לארץ ישראל הגשמית:
 15 הענין דארץ ישראל ברוחניות, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה"⁵⁸ – היה למשה רבינו גם בהיותו
 16 במדבר, וכנ"ל (סעיף ט) שבהיותו למטה היה במדריגת עולם האצילות, ואם כן, פשיטא שהיה אצלו
 17 הענין דארץ ישראל הרוחנית, אלא שרצונו היה בארץ ישראל הגשמית.
 18 ובכדי לפעול זאת – התחנן והתפלל תקט"ו תפילות⁵⁹: ת"ק – מורה על ההפסק בין מדריגה אחת
 19 למדריגה השניה, כמובן מדברי הגמרא⁶⁰ "מן הארץ עד לרקיע מהלך ת"ק שנה וכו'", וט"ו – הוא מספר
 20 כל המעלות ומדריגות כפי שהם בכללות⁶¹. וזהו שמשה התפלל תקט"ו תפילות – שעבר את כל ההפסקות
 21 של כל המדריגות שבסדר ההשתלשלות והגיע למעלה מסדר השתלשלות, בשביל לפעול את הכניסה
 22 לארץ ישראל הגשמית⁶².
 23 וביאור מעלתה של ארץ ישראל הגשמית – לפי שכל העולמות, אפילו העולמות שלמעלה מאצילות,
 24 הרי הם נקראים בשם עולמות, היינו, שישנה איזו מציאות ודבר נוסף מלבד אין-סוף עצמו, מה-שאין-כן
 25 ארץ ישראל הגשמית ענינה הוא עצמותו יתברך ממש, כמבואר בתניא⁶³ (בשיעור היומי) שהתהוות היש
 26 הגשמי היא מ"מהותו ועצמותו של המאציל ברוך-הוא שמציאותו הוא מעצמותו . . הוא לבדו בכחו
 27 ויכלתו לברוא יש מאין כו'", ולעתיד לבוא יראו אכן בגילוי שהיש הנברא הוא היש האמיתי⁶⁴.
 28 ולכן תהיה גם ביאת המשיח בגשמיות כפשוטה, דאף שענין המשיח הוא גילוי אלקות, מכל-מקום,
 29 יהיה זה בגשמיות כפשוטו – שיבוא יהודי, נשמה בגוף⁶⁵, ויוציא אותנו מהגלות הגשמי ויביא אותנו
 30 לארץ ישראל הגשמית, ודוקא בזה הוא גילוי עצמותו יתברך.

(53) ראה המשך תרס"ו ע' קנז ואילך. סה"מ תש"ח ע' 210
 (60) תגיגה יג, א.
 (61) ראה בחיי תרומה כה, ז. הובא בתו"מ סה"מ אלול ס"ע ואילך. ועוד.
 (54) ראה של"ה מסכת תמיד עמוד התפלה ענין חנוכה (רמט),
 סע"ב). תניא רפ"ח.
 (55) ברכה לד, ב ובספרי ופרש"י.
 (56) ראה פרש"י ויחי מט, כה.
 (57) שבועות לט, סע"א. וש"נ.
 (58) עקב יא, יב.
 (59) ראה דב"ר פ"א, יו"ד.
 (62) ולאחרי כל זה – לא זכה לכך, והיינו, לפי שארץ ישראל
 הגשמית היא נעלית עוד יותר (כ"ה בזכרון אחדים. המו"ל).
 (63) אגה"ק ס"ב (קל, סע"א ואילך).
 (64) ראה ביאורה"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג ואילך. ובכ"מ.
 (65) ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

1 וההכנה להגילוי דלעתיד לבוא היא העבודה שבזמן הגלות⁶ בקיום המצוות בגשמיות דוקא.

2 טו. ובנוגע לענייננו:

3 כיון שהעבודה צריכה להיות בגשמיות, הרי גם השכר על העבודה צריך להיות בגשמיות.

4 והיינו, שהכתיבה וחתימה טובה שניתנה בראש השנה, תומשך בגשמיות כפשוטו – שנה טובה
5 ומתוקה בגשמיות, למטה מעשרה טפחים.

(66 ראה תניא רפ"ז).

המשך מעמוד ג

חסיד המתחסד עם קונו עם קן דילי" בעבודה בפועל" (ולפי"ז מבואר דיוק הלשון "יקר" דוקא, ולא "קשה", "כבוד" וכיו"ב).

וממשיך שם, שהסיבה שזה "יקר בעיני הוי"ו", היא "להיותו חידוש דבר, וכמשל ציפור המדברת, שזה דוקא מטה לב המלך כו", כן ע"י ביטול הנפש הבהמית נמשך בה עצמות ב"ה".

ב. וביאור הענין, מבואר בחסידות⁵ שלמרות המעלה שיש ביראה עילאה (ביטול במציאות) לגבי יראה תתאה (ביטול היש), מ"מ יש מעלה גם ביראה תתאה לגבי יראה עילאה, והוא שהביטול שביראה עילאה אינו חידוש, שהרי הוא במצב שנרגש בו גילוי א"ס ב"ה, שלגביו כולא קמי' כלא חשיב, וכל שהוא יותר קמי' הוא יותר כלא⁶, ובמילא זה שהוא בביטול אינו חידוש. ואילו הביטול שביראה תתאה שהוא גם כשאין נרגשת אצלו הגדלות והרוממות של א"ס ב"ה, ואעפ"כ הוא בביטול, הרי בביטול זה יש בו חידוש, ובמילא הוא "מעורר וממשיך מבחי' התענוג דעצמות ב"ה"⁷.

ויתירה מזו, המעלה בביטול שביראה תתאה אינה רק מצד גודל החידוש שבזה, אלא גם מצד ענין הביטול עצמו, שהרי הביטול שביראה עילאה הוא מצד שמכיר ומרגיש הגילוי (שהוא באין ערוך לגביו), ונמצא שהביטול קשור עם מציאות האדם (ההכרה שלו). ואמיתית ענין הביטול הוא בדוגמת העבודה דקבלת עול, שהוא כמו עבד, שמצד עול האדון שמוטל עליו הוא מוכרח לקיים רצון האדון⁸, שזהו ביראה תתאה.

ולכן כאשר עבודת האדם היא באופן של אתכפיא בנפש הבהמית, הנה אף שהיא רק במעט – "קטלא פלגא"⁹, הנה מכיון שלגבי כל המדריגות שלמעלה היא בבחי' חידוש כנ"ל, היא בבחי' "יקר בעיני הוי"ו"¹⁰.

(4 ראה תקו"ז בהקדמה א, סע"ב. תניא פ"י.

(5 ראה לקו"ת פ' ראה לב, א. ס"פ במדבר (כ, א). סה"מ פר"ע' לך. סה"מ תרפ"א ע' קכא. וראה לקו"ש ח"ז ע' 172.

(6 אגה"ק ס"ב.

(7 לשון המאמר בסה"מ תרפ"ח שם.

(8 במאמר כאן מקשר ענין זה להביטול שע"י תק"ש שבחודש אלול לגבי התקיעות שבר"ה. עיי"ש.

(9 נתבאר לעיל קט, כב.

(10 מסה"מ מלוקט ג ע' רסג (ד"ה אני לדודי ה'תשל"ב).

בס"ד. שיחת יום ב' רראש-השנה ה'תשמ"ח.

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה, ואחר-כך צוה להכריז שיאמרו 'לחיים' לפני
- 2 השקיעה.
- 3 א. ידועה הנהגת כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן - כפי שסיפר בנו וממלא מקומו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
- 4 דורנו¹ - שביום השני של ראש-השנה סמוך לשקיעת החמה היה אומר מאמר חסידות, והיה כולל בו
- 5 מתורתם של כל נשיאי החסידות, בהזכרת שמותיהם - הבעל-שם-טוב, המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר
- 6 האמצעי, ה'צמח צדק', עד לאביו (אדמו"ר מהר"ש).
- 7 ועל-דרך-זה היה נוהג כ"ק מו"ח אדמו"ר להזכיר את כל נשיאי החסידות, והיה מוסיף גם את אביו
- 8 (אדמו"ר נשמתו-עדן).
- 9 ומזה מובן גם בנוגע אלינו - שנוסף לכך שמזכירים מתורתם (בהזכרת שמותיהם) של כל הנשיאים,
- 10 עד לאדמו"ר מהר"ש, יש להזכיר גם את בנו, אדמו"ר נשמתו-עדן, וכן את בן בנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר
- 11 נשיא דורנו.
- 12 ב. ובהקדמה - שהזכרת שמותיהם של נשיאי החסידות במאמר חסידות הוא ענין מיוחד שיש בו
- 13 לימוד וכו', שהרי ידוע הפתגם של החסיד רבי הלל מפאריטש שאמירת המאמר על-ידי האדמו"ר (בעת
- 14 אמירת המאמר) היא "כנתנתה מסיני"², ולכן כל פרט ופרט הוא בתכלית הדיוק כו'.
- 15 ומזה מובן, שיש לדייק גם באופן הזכרתם - לא בשמותיהם³, כי-אם בתואר מסויים, כמו הבעל-שם-טוב
- 16 או המגיד, ועל-דרך-זה אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, וכן ה'צמח צדק'.
- 17 [ולהעיר שבנוגע לתוארים "אדמו"ר הזקן", "אדמו"ר האמצעי" וה'צמח צדק' יש צורך בהסבר מיוחד
- 18 שנקראים בתוארים שנתחדשו רק לאחר הסתלקותם (מה-שאינ-כן בנוגע לתואר של הבעל-שם-טוב
- 19 והמגיד):
- 20 התואר "אדמו"ר הזקן"⁴ - הוא מצד ענין הזקנה (לא בשנים, אלא) בנשיאות (אדמו"רות). ומכיון שכן,
- 21 הרי תואר זה אינו שייך בזמן נשיאותו, כי-אם בדור שלאחר-זה, ובעיקר לאחר שני דורות (בזמן
- 22 נשיאותו של ה'צמח צדק'), שאז שייך לומר עליו תואר של זקנה בנשיאות - "אדמו"ר הזקן".
- 23 ועל-אחת-כמה-וכמה התואר "אדמו"ר האמצעי" - ש'אמצעי' שייך רק כשישנו אחד לפניו (אדמו"ר
- 24 הזקן) ואחד לאחריו (ה'צמח צדק'), כלומר, לאחר הסתלקותו, בזמן הנשיאות של האדמו"ר השלישי.
- 25 ועל-דרך-זה התואר 'צמח צדק' - על שם ספרו שנדפס לאחר הסתלקותו, ונוסף לזה, תואר זה נועד
- 26 (בעיקר) עבור אלו שלא הכירוהו כי-אם באמצעות ספרו, בעל מחבר ספר 'צמח צדק' (ועד שנקרא בקיצור
- 27 - ה'צמח צדק')].
- 28 וכיוצא בזה בנוגע לתוארי האדמו"רים שלאחר-זה, החל מאדמו"ר מהר"ש (ועל-דרך-זה בנו ובן בנו)
- 29 - ששמותיהם נרמזו באופן של ראשי-תיבות.
- 30 ולהעיר, שאדמו"ר מהר"ש לא נזכר בשם זה על-ידי כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן - שהרי, מצד כיבוד אב
- 31 אין להזכיר את שם האב (אפילו לא בראשי-תיבות כו'), וכפי שאזנינו שמעו שכ"ק מו"ח אדמו"ר היה
- 32 מזכיר את אביו בשם "דער טאטע", ללא תוספת תואר כו' (ורק בכתביה היה מוסיף לפעמים תוארים

כמשה רבינו, ש"שכינה מדברת מתוך גרונו" (נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1087).

(3) עם היותם שמות שניתנו בעת ההכנסה בבריתו של אאע"ה - "ברית עולם".

(4) כפי שנקרא בפי "עמא דבר" (ראה ברכות מה, רע"א. ב"ק צב. סע"א ואילך) - לא "עמא דבר" (לשון חוץ) כפשוטו, שהרי מדובר בנוגע לחסידים.

(1) שיחת ליל ב' דר"ה תש"ד בתחילתה (סה"ש תש"ד ע' 3).

(2) להעיר, מהשייכות המיוחדת לשנת הקהל - שהרי שמיעת הפרשיות מפי המלך היא "כיום שניתנה בו בסיני .. כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא"ל" (רמב"ם הל' חגיגה בסופן).

ואדרבה: אמירת מאמר חסידות היא באופן נעלה יותר - לא רק כהקריאה ע"י המלך שאינו אלא "שליח", אלא יתירה מזה -

- 1 (כו). וכדי לדעת כיצד היה נוהג כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן להזכיר את אביו במאמר 'דברי־אלקים־חיים'
 2 - יש לברר אצל זקני החסידים ששמו לב לדייק בדבר זה, שכן על־פי הלכה, "כל מילתא דלא רמיא
 3 עליה דאיניש.. לאו אדעתיה" ("לשום אל לבו.. להיות זכור")⁵, היינו, שאין לסמוך על זכרונו של פלוני
 4 אלא־א־מ־כ־ן נתן לב להתבונן בדבר זה, שאם לא כן, יתכן שאין זה אלא דמיון בעלמא (גם אם סומכים
 5 עליו בשאר הענינים להיותו בר־סמכא ודייקן וכו').
- 6 ובכל אופן, פרטי הענינים בהזכרת השמות, התוארים וכו', הוא ענין בפני־עצמו, והדיוק בדבר הוא
 7 מצד גודל החביבות וכו'; אבל העיקר הוא עצם הזכרתם, באופן שיודעים שהכוונה לאדמו"ר זה.
- 8 ג. ונוסף לזה, נהוג גם לנגן ניגונים מרבותינו נשיאינו – על־פי הידוע ומבואר בשיחותיו של כ"ק
 9 מו"ח אדמו"ר⁶ שניגון הוא "קולמוס הלב", שלכן יש בזה עליו אפילו לגבי הזכרת תורתם.
- 10 ובזה גופא - ניגון ללא תיבות, שיש בו מעלה יתירה לגבי ניגון עם תיבות, שאינו מוגבל בהגבלת
 11 התיבות⁷, וכידוע, ונראה גם במוחש, שהענין ד"כלות הנפש" שייך בניגון ללא תיבות יותר מאשר בניגון
 12 עם תיבות (אף־על־פי שגם בנוגע לתיבות, מצינו ש"נפשו יצאה בדברו")⁸. ובהתאם לכך, ינגנו עתה
 13 ניגונים מרבותינו נשיאינו - ניגונים שלהם או המיוחסים אליהם, כולל גם ניגון השייך לשנים או שלשה
 14 מהם, ולפני כל ניגון יזכירו גם את בעל הניגון, ניגון של אדמו"ר פלוני.
- 15 ד. ויהי־רצון שניגונים אלו יפעלו פעולתם - בהתאם לרצון וכוונה של בעל הניגון, ובפרט כשנוסף
 16 גם הצירוף של כל הניגונים של כל רבותינו נשיאינו גם יחד.
- 17 ועוד והוא העיקר - שמניגונים אלו זוכים בקרוב ממש לניגון ה"שירה העשירית"⁹,
- 18 - ובלשון הכתוב "אז ישיר משה ובני ישראל גו"¹⁰, "שר לא נאמר אלא ישיר"¹¹, לשון עתיד
 19 (כשיקויים היעוד¹² "הקיצו ורננו שוכני עפר"), כולל גם שירת האזינו - "האזינו השמים ואדברה ותשמע
 20 הארץ אמרי פי"¹³, שזוכים לשמוע עוד פעם ממשה רבינו, "גואל ראשון הוא גואל אחרון"¹⁴, תיכף ומיד
 21 בביאת משיח צדקנו¹⁵ -
- 22 ובפרט כשנכנסים מראש־השנה ליום השבת¹⁶ - "מזמור שיר ליום השבת"¹⁷, "ליום¹⁸ שכולו שבת
 23 ומנוחה לחיי העולמים"¹⁹, שאז יהיה גם הענין ד"עלי עשור"²⁰.
- 24 ומזה מובן גם שנעשה באופן עבודת יום השבת - "כל מלאכתך עשויה"²¹, כולל גם המלאכה ד"עמדו
 25 הכן כולכם"²² לקבל פני משיח צדקנו, ועל־אחת־כמה־וכמה מלאכת "צחצוח הכפתורים"²³ - מלאכות
 26 שאסור לעשותן בשבת, ובפרט שעל־ידן נעשה גם ה"מכה בפטיש" של כללות מעשינו ועבודתנו כל
 27 זמן משך הגלות - שמלאכה זו היא "עשויה" מצדם של ישראל, כך שלא נותר אלא שהקב"ה יעשה את שלו
 28 לגאול את ישראל, ומכיון שאין הדבר תלוי אלא בו - הרי בוודאי ש"לא עיכבן המקום כהרף עין"²⁴.

ובניו ומשה עמהם", היינו, שכאשר יבנה ביהמ"ק (תיכף ומיד
 כשכא משיח צדקנו), יצטרכו לשאול אצל משה רבינו כו'.
 16) ובהדגשה יתירה בשבת שובה - ענין התשובה (ובפרט
 בהמשך ובסמיכות ממש לר"ה, ש"הוא בחי' התשובה" (לקו"ת
 נצבים מד, א)), כידוע ש"מזמור שיר ליום השבת" קשור גם עם
 ענין התשובה (ראה ב"ר ספכ"ב).
 17) תהלים צב, א.
 18) תמיד בסופה.
 19) ומעין זה - בכל שבת ושבת, שלכן אומרים בו "מזמור
 שיר ליום השבת".
 20) תהלים צב, ד. ערכין יג, ב.
 21) מכילתא ופירש"י יתרו כ, ט. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח הל'
 שבת שש"ו ס"ח (סכ"א).
 22) אג"ק אדמו"ר מוהרי"י ח"ד ריש ע' רעט. וש"נ.
 23) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.
 24) מכילתא ופירש"י בא יב, מא. מכילתא שם, מב.

5) שבועות לד, ב ובפירש"י. וראה רמב"ם הל' טוען ונטען
 פ"ו ה"ד.
 6) לקו"ד ח"ג תקי, סע"ב.
 7) ראה שיחת יום ב' דר"ה תשמ"ה ס"ג (התוועדיות ח"א
 ע' 29). ועוד.
 8) שה"ש ה, ו. וראה המשך תרס"ו ע' תצג. ועוד.
 9) מכילתא בשלח טו, א. תנחומא שם יו"ד. תרגום שה"ש
 בתחלתו. וראה אוה"ת שה"ש שם.
 10) בשלח שם.
 11) סנהדרין צא, ב. פירש"י עה"פ.
 12) ישעי' כו, יט.
 13) ר"פ האזינו - פרשת השבוע.
 14) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רנג, א.
 שעה"פ פ' ויחי (מט, פי"ד). תו"א ר"פ משפטים. ובכ"מ.
 15) דאף שבנוגע לתחיית המתים יש חילוקי זמנים כו', הרי
 צדיקים קמים לתחי' תיכף ומיד (זח"א קמ, א), וכמפורש בגמרא
 (יומא ה, ב) בנוגע למשה רבינו - "לעתיד לבוא .. כשיבואו אהרן

- 1 ובפשטות - שתיכף ומיד יוצאים כל בני ישראל מהגלות, ובלשון הכתוב בהפטרות היום השני
 2 דראש־השנה "קהל גדול ישוּבו הנה"²⁵, "קהל" שלמעלה מ"ציבור", ובזה גופא "קהל גדול", שנוסף בו
 3 ענין הגדלות, ובאופן כזה - "ישוּבו"²⁶ הנה", לשון של גילוי (נוכח), זריזות, וגם שמחה.
 4 ו"כן תהיה לנו" - מתוך שמחה וטוב לבב, באופן ד"שמח תשמח", שלימות השמחה שלמעלה גם
 5 מתענוג הבלתי מורגש²⁷, שמחה שפורצת את כל הגדרים²⁸, עד לגילוי והמשכת מהותו ועצמותו יתברך
 6 למטה מעשרה טפחים, בעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה ממנו.
 7 [ניגנו הניגונים - בהקדמת הכרזת בעל הניגון: ג' תנועות של הבעל־שם־טוב, המגיד ואדמו"ר הזקן,
 8 ניגון מאדמו"ר הזקן (התנועה דתפילת ליל ראש־השנה), ניגון מאדמו"ר האמצעי (הקאפעליע), ניגון
 9 מה'צמח צדק', ניגון מאדמו"ר מהר"ש (לכתחילה אריבער), ניגון מאדמו"ר מהורש"ב (הכנה), ניגון
 10 מאדמו"ר מהוריי"צ (הבינוני), וניגון מכ"ק אדמו"ר שליט"א (שאמיל)].
 11 * * *
 12 ה. מאמר דיבור־המתחיל "ויכולו השמים והארץ" גו'.
 13 [לאחרי המאמר, התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "הוא אלקינו", ועמד מלא קומתו ורקד על
 14 מקומו].
 15 ו. ידועה תורת אדמו"ר הזקן²⁹ ש"צריכים לחיות עם הזמן", היינו, חלק התורה השייך לזמן זה -
 16 פרשת השבוע והיום.
 17 ומזה מובן גם בנוגע לשאר שיעורי תורה שנקבעו בהשגחה פרטית לזמן זה, החל מהשיעור היומי
 18 ב"משנה־תורה" להרמב"ם, כפי שנתפשט המנהג בתפוצות ישראל, והולך ומתפשט יותר, ללמוד ג'
 19 פרקים בכל יום.
 20 ובהתאם לכך, יש להתעכב גם על שיעורי היום בחומש וברמב"ם, ולבאר את הקשר והשייכות לענינא
 21 דיומא - מעלתם של ישראל, "אתם קרויין אדם"³⁰, על שם אדם הראשון³¹, תכלית הבריאה [דאף שנברא
 22 אחרון למעשה בראשית, הרי אדרבה - מזה גופא מוכח שהבריאה כולה היא בשבילו, "כדי שיכנס לסעודה
 23 מיד" ("שימצא הכל מוכן")³², ונוסף לזה, שעל־ידו נפעל עילוי ושלימות בכל הבריאה], שלכן נקבע
 24 ראש־השנה ליום הששי של מעשה בראשית, יום ברוא אדם הראשון, כדלקמן.
 25 ז. ובהקדמה - שמכיון דאתינן להכי (בריאת אדם הראשון), יש להזכיר אודות הנהגת רבותינו נשיאינו
 26 בענין שיש לו קשר ושייכות לאופן בריאת אדם הראשון:
 27 בריאת אדם הראשון בראש־השנה היתה באופן שונה מכל שאר הנבראים - שכולם נבראו זוגות זוגות,
 28 זכר ונקבה, ואילו האדם נברא יחיד³³, ורק לאחר־יזה היה הענין ד"ויבן גו' את הצלע גו' לאשה"³⁴
 29 (להיות "עזר כנגדו"³⁵).
 30 וביחד עם זה, מצינו שבראש־השנה מודגש הענין ד"ויבן גו' את הצלע גו' לאשה" דוקא, העילוי
 31 ד"בינה יתירה ניתנה באשה"³⁶, עד לכללות ענין 'בנין המלכות' ('נוקבא') דוקא (כמבואר בדרושי
 32 ראש־השנה³⁷), ואין כאן המקום להאריך בתיווך הדברים, ואפילו לא בקיצור.

כל .. נפש אחת מישראל.. עולם מלא" (מאדם אחד נברא מילואו
 של עולם - פירש"י), היינו, שהענין ד"נברא יחיד" שייך גם
 לכאורא מישראל.
 (34) בראשית ב, כב.
 (35) שם, כ.
 (36) נדה מה, ב.
 (37) לקו"ת תבוא מב, ב ואילך. ובכ"מ. המשך ר"ה תרנ"ט
 בתחלתו. ועוד.

(25) ירמ' לא, ז.
 (26) גם מלשון תשובה.
 (27) ראה סה"מ תרנ"ז ע' רס ואילך.
 (28) ראה בארוכה סה"מ הנ"ל ס"ע רכג ואילך.
 (29) "היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.
 (30) יבמות סא, רע"א.
 (31) ראה לקו"ת נצבים מז, ב.
 (32) סנהדרין לח, א ובפירש"י
 (33) סנהדרין לו, סע"א (ובחדא"ג מהרש"א). ושם: "ללמדך..

1 ובכל אופן, מכיון שבראש־השנה מודגשת מעלת האשה - מתבטא הדבר גם בהנהגת רבותינו נשיאינו,
 2 שבערב ראש־השנה, סמוך לראש־השנה, היו נכנסים לשוחח זמן־מה עם זוגתם הרבנית.
 3 ומכיון שהנהגה זו נתגלתה לנו, ומפרסמים זה - לאחרי משך זמן שלא ידעו אודות הנהגה זו, וגם
 4 לאחרי שנודע הדבר, לא שמו לב כל כך³⁸ - הרי זה הוראה לכל אחד ואחת.
 5 ותוכן ההוראה - עד כמה נוגע וחשוב הענין ד'שלוש בית', שהרי "דעת לנבון נקל" גודל ויוקר מעלת
 6 הזמן של רבותינו נשיאינו, ועל־אחת־כמה־וכמה בערב ראש־השנה כו', ואף־על־פי־כן היו נכנסים לשוחח
 7 עם הרבנית.
 8 ויש להוסיף, שהענין ד'שלוש בית' - במובן הרחב - כולל גם את הענין ד"שלוש בפמליא של מעלה
 9 ובפמליא של מטה"³⁹.
 10 ונחזור לעניננו, שיש למצוא את תוכן ענין ראש־השנה - מעלת האדם (ישראל) שנברא בראש־השנה,
 11 שלימות הבריאה - בשיעורי היום בחומש וברמב"ם.
 12 ח. שיעור היומי ברמב"ם:
 13 בפרק האחרון בשיעור יום א' דראש־השנה⁴⁰ - כותב הרמב"ם: "כל דברי הכשר אוכלין דברי קבלה
 14 הן, מפי השמועה למדנו שזה שנאמר⁴¹ וכי יותן מים על זרע.. והוא שינתן עליהם ברצון בעלים.. לאחר
 15 שנעקרו האוכלין (מן הקרקע) ונתלשו המשקין".
 16 כלומר, בהיותם מחוברים, כטבע בריאתם על־ידי הקב"ה - אינם מוכשרים לענין היפך הטהרה; וכדי
 17 שיהיו מוכשרים לכך - שיוכל להיות הענין ד"להבדיל בין גו' ובין הטהור"⁴² - הרי זה רק "לאחר שנעקרו
 18 האוכלין ונתלשו המשקין", היינו, שנעשה בהם שינוי מטבע בריאתם, שהאוכלין אינם מחוברים לקרקע,
 19 והמשקין נתלשו ממקומם, מים שאובים, ותנאי נוסף, "שינתן עליהם ברצון בעלים".
 20 ובענין זה מודגשת מעלת האדם (ישראל) - שהכל תלוי ברצון ודעת האדם. שלכן, אם הדבר נעשה
 21 שלא לרצונו, הרי זה כמו שלא נעשה, מכיון שהאדם הוא בעל־הבית על מציאות הבריאה כולה.
 22 והדגשה יתירה בזה - בשיעור יום השני דראש־השנה⁴³ - "הטובל במים, הרי כל המים שעל בשרו
 23 תלושין ברצון. אבל העובר במים, כל המים שעל בשרו אינן תלושין ברצון":
 24 גם כאשר תלישת המים היא על־ידי פעולת האדם עצמו, על־ידי־זה ש"עובר במים", מכל־מקום מכיון
 25 שרצה רק "לעבור (במים)", ולא רצה שהמים יבואו עליו, שאז יתלשו חלק מהמים שבאו עליו (דלא
 26 כ"הטובל במים" שרצונו שהמים יבואו עליו) - "אינן תלושין ברצון".
 27 וחיידוש גדול יותר - שהרי אי־אפשר לעבור במים מבלי לתלוש המים, היינו, שתלישת המים היא
 28 באופן ד"פסיק רישיה", שבשבת (דביה קיימינן) חייב בכגון דא אפילו אם אינו מתכוין⁴⁴, ואף־על־פי־כן
 29 בנידון־זה מועילה דעתו (שלא רצה כ־אם לעבור, ולא לתלוש המים) שיהיה דינם כמו שלא נתלשו.
 30 זאת ועוד: מסתימת לשון הרמב"ם משמע, שדין זה הוא (לא רק כשאין דרך אחרת לעבור בה, אלא
 31 גם) כשיכול לעבור בדרך אחרת, ואף־על־פי־כן החליט ברצונו "לעבור במים" דוקא, אלא שרצונו רק
 32 "לעבור", ולא שהמים יבואו עליו. וגם באופן כזה - שבו מודגש יותר ה"פסיק רישיה" - מועילה דעתו
 33 להיחשב "אינן תלושין ברצון".
 34 ובענין זה מודגשת יותר גודל מעלת האדם - בעלותו על מציאות הבריאה כולה, כאמור, שזהו גם
 35 התוכן דראש־השנה, יום ברוך אדם הראשון, שבו נקבע ראש־השנה בנוגע לכל הבריאה כולה, להיותו
 36 תכלית הבריאה, שעל־ידו נפעלת שלימות בבריאה כולה.

(38) ע"ד האמור לעיל (ס"ב) ש"מילתא דלא רמיא עלי' דאיניש .. לאו אדעתיה".

(42) שם, מז י

(43) פי"ג ה"ה.

(44) שבת עה, סע"א. דמב"ם הל' שבת פ"א ה"ו. טוש"ע

ואדה"ז או"ח הל' שבת ר"ס שלו.

(39) סנהדרין צט, ב. וראה לקו"ת מטות פה, סע"ד ואילך.

(40) הל' טומאת אוכלין רפ"ב.

(41) שמיני יא, לח.

1 ט. שיעור היומי בחומש:

2 בשיעור חומש של יום שני דראש־השנה, נאמר: "הרנינו גוים עמו"⁴⁵, "לאותו הזמן ישבחו אומות
3 העולם את ישראל כו"⁴⁶.

4 ותוכן הענין - שמעלתם של ישראל, שבשבילם נברא ומתחדש העולם בראש־השנה, היא באופן גלוי
5 גם לעיני אומות העולם (כל שבעים אומות העולם, "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל"⁴⁷), כולל -
6 שמכירים בבעלותם של ישראל על הבריאה כולה, שלכן, משבחים את ישראל, ופשיטא, שעושים כל
7 התלוי בהם לעזור ולסייע לישראל בעבודתם למלא את תכלית ומטרת הבריאה כולה.

8 ויש להוסיף, שענין זה שייך במיוחד לחג הסוכות - שבו מתגלים עניני ראש־השנה, "בכסה ליום
9 חגיגו"⁴⁸ - שבו מקריבים ישראל שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם⁴⁹, שעל־ידי־זה ניתוסף
10 ב"הרנינו גוים עמו", מכיון שיודעים ומכירים בפעולת עבודתם של ישראל בבית־המקדש לטובת העולם
11 כולו⁵⁰.

12 ומזה באים להדגשה המיוחדת בשנה זו - 'שנת הקהל'. שבחג הסוכות באים כל ישראל
13 לבית־המקדש, "בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר.. הקהל את העם האנשים
14 והנשים והטף גו"⁵¹, ולכן מודגשת עוד יותר פעולתם של ישראל ובעלותם על העולם כולו באופן גלוי
15 לעין כל, שעל־ידי־זה נוסף עוד יותר ב"הרנינו גוים עמו".

16 י. ויהי־רצון שבחג הסוכות השתא נזכה לקיים מצות "הקהל" - "מקץ שבע שנים במועד שנת
17 השמיטה בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר.. הקהל את העם
18 האנשים והנשים והטף גו"⁵² - בפועל ממש, מכיון שעוד לפני זה, תיכף ומיד ממש, יבוא משיח צדקנו
19 ויבנה בית־המקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל⁵³.

20 ובפרט בעמדנו בסיומו של ראש־השנה, אשר כבר בערב ראש־השנה יודעים ש"זוכים בדין", ועד
21 שהדבר נראה באופן גלוי לעין כל, אפילו אומות העולם, ש"לובשים לבנים ומתעטפים לבנים"⁵⁴,
22 ועל־אחת־כמה־וכמה בראש־השנה עצמו, ובפרט לאחר התקיעות, כמוזכר לעיל (במאמר) בפירושו מאמר
23 רבותינו ז"ל⁵⁵ "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", ש"מתעשרת בסופה" היינו מיד לאחר
24 תקיעת שופר,

25 ובזה גופא - לאחר תקיעת שופר בשני הימים של ראש־השנה, "כפלים לתושיה"⁵⁶, אשר גם היום
26 השני של ראש־השנה, יום־טוב שני של גלויות, יש בו כל התוקף של ראש־השנה, ועד ש"שני הימים
27 הן קדושה אחת וכיום אחד ארוך"⁵⁷ (על־דרך הענין ד"יום שכולו ארוך"⁵⁸, כפירושו רבינו הזקן ש"גם
28 בתחילתו הוא ארוך"⁵⁹), כולל גם בנוגע לברכת שהחיינו (אף שלכתחילה יש למצוא עצה, בגד חדש
29 וכיוצא בזה, כדי שיוכלו לברך שהחיינו)⁶⁰. ובפרט שלאחרי ראש־השנה נכנסים מיד ל'שבת שובה' -
30 שאז נוסף גם עליו עבודת התשובה, היינו, שמלבד העילוי של צדיקים (דרגתם של כל אחד ואחד
31 מישראל בראש־השנה) נוסף גם עליו התשובה, "לאתבא צדיקייא בתיובתא" - דוגמת חידושו של משיח
32 צדקנו, "משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא"⁶¹.

(54) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. טאו"ח הלי' ר"ה סו"ס תקפא.

(55) ר"ה טו, רע"ב.

(56) איוב יא, ו. שמור"ר רפמ"ו.

(57) רמב"ם הלי' יו"ט ספ"א. ובארוכה - שו"ע אדה"ז או"ח
הלי' ר"ה סת"ר ס"ג ואילך.

(58) ראה קידושין לט, ב. חולין בסופה.

(59) תו"א תולדות יח, סע"ד. ובכ"מ.

(60) שו"ע אדה"ז שם ס"ה ואילך.

(61) הובא בלקו"ת דרושים לשמע"צ צב. שה"ש נ, סע"ב.

וראה זח"ג קנג,ב.

(45) לב, מג.

(46) פירש"י עה"פ.

(47) שם, ח ובפירש"י.

(48) תהלים פא, ד. לקו"ת דרושים לר"ה נד, רע"ד. ובכ"מ.

(49) סוכה נה, ב. פירש"י פינחס כט, יח. שם, לה.

(50) ראה במדב"ר פ"א, ג. וש"נ. וראה ד"ה הללו את ה'

תשל"א. ד"ה בסוכות תשבו תשל"ו ותשל"ח פ"ח. ועוד.

(51) וילך לא, יא-יב.

(52) שם, יו"ד ואילך.

(53) רמב"ם הלי' מלכים ספ"א.

1 ובפשטות - ביאת משיח צדקנו בפועל ממש, היינו, ש"רוחו של משיח" שהיתה כבר בתחילת הבריאה,
2 כמו שכתוב⁶² "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", "זה רוחו של מלך המשיח"⁶³, מתגלה ומתלבשת
3 באופן של נשמה בגוף, לגאול את ישראל בגאולה האמיתית והשלימה.
4 וכל ענינים אלו - מתוך שמחה וטוב לבב, ובלשון הכתוב בהפטרות היום השני של ראש-השנה "אז
5 תשמח בתולה במחול"⁶⁴, ומתוך שמחה וריקוד ("תשמח גו' במחול") ממשיכים והולכים עד ל"זמן
6 שמחתנו", חג הסוכות, שמיני-עצרת ושמחת-תורה.
7 ושמחה פורצת גדר - החל מפריצת גדרי הגלות, ותיכף ומיד - "קהל גדול ישובו הנה", "בנערינו
8 ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁶⁵, [כ"ק אדמו"ר שליט"א בירך ברכת המזון].

בס"ד. שבת פרשת האזינו, שבת שובה ה'תשמ"ח

– התוועדות א' –

9 א. ביום השבת-קודש הזה ישנן כמה וכמה מעלות מיוחדות¹:
10 (א) יום השבת שבחודש תשרי - החודש הראשון של השנה, שהקב"ה מברכו בעצמו, כתורת אדמו"ר
11 הזקן ששמע ממורו ורבו הרב המגיד בשם מורו ורבו הבעל-שם-טוב², שחודש תשרי מברכו הקב"ה
12 בעצמו, ובכח זה מברכים ישראל את כל חדשי השנה (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפני-זה³).
13 (ב) בין השבתות של חודש תשרי עצמו - השבת שבעשרת הימים שבין ראש-השנה ליום הכיפורים,
14 עשרת ימי תשובה, שבהם גופא יש עליו מיוחד ביום השבת⁴. ונוסף לזה, על-פי המבואר בסידור
15 האריז"ל ששבעת הימים שבין ראש-השנה ליום הכיפורים, הכוללים את כל שבעת ימי השבוע, הם כנגד
16 ימי השבוע של כל השנה כולה. נמצא, שהשבת שבעשרת ימי תשובה, שבת שובה⁵, הוא כנגד כל שבתות
17 השנה כולה, ופועל בהם תיקון והשלמה, וגם שלימות.
18 (ג) ב'שבת שובה' עצמו, יש מעלה יתירה בקביעות שנה זו - להיותו בסמיכות ובהמשך אחד (ללא
19 הפסק בינתיים) לראש-השנה⁶, שמצד זה נוסף עליו בענין השבת עצמו - על-דרך וברוגמת 'שבת
20 בראשית' (השבת הראשון בשבעת ימי בראשית) שבא בסמיכות ממש לראש-השנה, יום ברוא אדם
21 הראשון (גמר ושלמות ותכלית הבריאה כולה), ביום הששי למעשה בראשית, שמיד לאחריו נכנס יום
22 השבת, אשר מכיון שהקביעות היא כפפעם הראשונה ממש (ביום הששי בשבוע), מודגש בו ביותר הענין
23 ד"הימים האלה נזכרים ונעשים"⁷.
24 ב. והנה, מבין שני הענינים ד'שבת שובה' (ענין השני והשלישי הנ"ל⁸) - הרי, המעלה המיוחדת
25 שבקביעות שנה זו קשורה גם (ובעיקר) עם ראש-השנה. ולכן, הזמן המתאים לדבר על העילוי המיוחד
26 שבקביעות שנה זו, הוא בהתוועדות השניה,

5) וגם בקביעות שנה זו שיוהכ"פ חל ביום השבת, הרי השבת
דיוהכ"פ הו"ע בפ"ע (אף שישנו צד השוה, דינים משותפים כו',
בין שבת שובה לשבת דיוהכ"פ), וענין השבת שכנגד, מתקן
ומשלים שבתות כל השנה כולה, הוא - השבת שבין ר"ה
ליוהכ"פ, שבת שובה.
6) נוסף לכך שהוא השבת שלאחרי ר"ה, שבו נפעל העילוי
והשלמות דעניני ר"ה באופן ד"ויכולו" (ראה אוה"ת בראשית
עה"פ).
7) ל' הכתוב - אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בסי תיקון שובבים,
הובא מת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
8) משא"כ ענין הא' השייך לכל השבתות דחודש תשרי.

62) בראשית א, ב.
63) ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א.
64) ירמ' לא, יב.
65) בא יו"ד, ט.
1) נוסף לכללות ענין ומעלת השבת (ככל השבתות), שגם בו
ישנם כמה פרטים, כמדובר כמ"פ.
2) "היום יום" כ"ה אלול. ובכ"מ.
3) שיחת ש"פ נצו"י, בתחילתה.
4) ונקרא "שבת שובה" - ע"ש התחלת ההפטרה "שובה
ישראל". או "שבת תשובה" - ע"ש היותו בעשרת ימי תשובה
(ראה בארוכה שיחת שבת שובה תשמ"ו בתחילתה (התוועדויות
ח"א ע' 56 ואילך)).

- 1 - כנהוג בשנים האחרונות שכאשר 'שבת שובה' חל בסמיכות ממש לראש-השנה, ישנן שתי
 2 התוועדות: התוועדות אחת - של 'שבת שובה' (בזמן הרגיל), והתוועדות שניה (בסוף היום) - בהמשך
 3 להתוועדות דראש-השנה, שבה ממשיכים בביאור עניני ראש-השנה -
- 4 ואילו בהתוועדות זו - נתעכב בעיקר על עצם הענין ד'שבת שובה', השבת של כל עשרת ימי תשובה,
 5 ללא קשר עם אופן קביעותו בשנה זו דוקא.
- 6 ג. בעשרת ימי תשובה - הקשורים כולם עם השבת שלהם, מכיון שמתברכים ממנו או שמתעלים בו
 7 — ישנם שני אופנים (בכללות), המרומזים בלשון הגמרא⁹ "עשרה ימים שבין ראש-השנה ליום
 8 הכיפורים"¹⁰ :
- 9 א) "עשרה ימים", היינו, שגם ראש-השנה ויום הכיפורים הם בכלל ה"עשרה ימים" - מצד הנקודה
 10 הכללית שבכל עשרת ימי תשובה בשנה. ובפרט על-פי המבואר בכתבי האריז"ל¹¹ שתוכנם של עשרת
 11 ימי תשובה הוא 'בנין המלכות' בכל עשר הספירות שבה, שבזה מודגשת הנקודה הכללית של עשרת ימי
 12 תשובה, שכולם המשך וענין אחד — 'בנין המלכות'.
- 13 ב) "שבין ראש-השנה ליום הכיפורים". היינו, שבעת הימים מלבד ראש-השנה ויום הכיפורים. היינו,
 14 שעשרת ימי תשובה נחלקים לשני סוגים: ימים רגילים - שבעת הימים שבין ראש-השנה ליום הכיפורים,
 15 וימים מיוחדים - ראש-השנה ויום הכיפורים.
- 16 ובפרטיות יותר - מלבד החילוק שבין הימים הרגילים ד'עשרת ימי תשובה' (שבעת הימים) והימים
 17 המיוחדים שבהם (שני ימי ראש-השנה ויום הכיפורים), הרי גם בימים המיוחדים עצמם יש חילוק בין
 18 ראש-השנה ליום הכיפורים.
- 19 והענין בזה:
- 20 ישנו אמנם ענין כללי המשותף לראש-השנה ויום הכיפורים - ששניהם הם בחינת 'ראש', בדוגמת
 21 ה"ראש שבו נכלל חיות כל הגוף", כידוע ש"יום הכיפורים נקרא גם-כן ראש-השנה בכתוב¹² והוא בחינת
 22 נשמה ופנימיות כו"¹³,
- 23 אבל ביחד עם זה, ישנו גם (ובעיקר) ענינו הפרטי והמיוחד דראש-השנה ויום הכיפורים בפני-עצמם:
 24 ראש-השנה - "תמליכוני עליכם.. ובמה בשופר"¹⁴, ויום הכיפורים - "לכפר על בני ישראל.. אחת
 25 בשנה"¹⁵, "קץ מחילה וסליחה לישראל"¹⁶.
- 26 ועל-פי הכלל ש"המעשה הוא העיקר"¹⁷, יש לבאר את הלימוד וההוראה מכל האופנים האמורים -
 27 (א) כללות הענין ד'עשרת ימי תשובה', (ב) הענין הכללי של הימים המיוחדים שביניהם - ראש-השנה
 28 ויום הכיפורים, (ג) ענינם הפרטי דראש-השנה ויום הכיפורים כל אחד בפני-עצמו - בנוגע לעבודת האדם
 29 בפועל ממש, כדלקמן.
- 30 ד. ההוראה מכללות הענין ד'עשרת ימי תשובה':
- 31 נזכר לעיל (סעיף ג) שענינם של 'עשרת ימי תשובה' הוא — 'בנין המלכות' בכל עשר הספירות שבה.
 32 וענינו בעבודת האדם: ספירת המלכות הוא ענין קבלת-עול, היינו, שנקודת קבלת-עול הכללית
 33 דראש-השנה, "תמליכוני עליכם", צריכה לחדור בכל פרטי כחות האדם, שכללותם במספר עשר, שיהיו
 34 חדורים כולם בענין קבלת-עול.

(9) ר"ה יח, א. וש"נ.

(10) בהבא לקמן — ראה לקו"ש חכ"ט ע' 203. וש"נ.

(11) פ"ח שער ר"ה. הובא בלקו"ת נצבים נא, רע"ג. ובכ"מ.

(12) יחזקאל מ, א. - ומובן, שאף שנמצא רק בכתוב אחד

בלבד, בוודאי יש בזה כל התוקף ד"תורת-אמת" ו"תורת-חיים",

(13) אבות פ"א מ"ז.

שכן הוא באמת לאמיתו, ומהוה הוראה בחיים, ככל עניני התורה.

(14) לקו"ת דרושים לר"ה נח, א.

ובסגנון אחר קצת - ובהקדמה¹⁸:

1 כללות בני ישראל נחלקים לעשרה סוגים, כלשון הכתוב¹⁹ "אתם נצבים היום (ראש־השנה²⁰) כולכם,
2 ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציך ועד שואב מימך", "פירט הכתוב עשר מדרגות" (כמבואר בזהר²¹
3 ש"שבטיכם" הוא סוג בפני־עצמו, שלכן לא נאמר "ראשיכם לשבטיכם", אלא "ראשיכם שבטיכם").
4 והנה, כלל ישראל משתקף גם אצל כל אחד ואחד מישראל - "ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציך
5 ועד שואב מימך" שבכל אחד ואחד מישראל.
6 ולכן, כשם שהענין ד"נצבים גו' לפני ה' אלקיכם" - עמידה באופן של קבלת־עול - הוא בכל הסוגים
7 שבישראל, הן אצל "ראשיכם שבטיכם" והן אצל "חוטב עציך" ו"שואב מימך", כמ־וכן בנוגע לכל אחד
8 ואחד מישראל, שענין קבלת־עול ("נצבים גו' לפני ה' אלקיכם") צריך לחדור הן בבחינת "ראשיכם
9 שבטיכם" שבו, והן בבחינת "חוטב עציך" ו"שואב מימך" שבו, ובכללות - לא רק בבחינת ה'רגל' (עד
10 ליעקב שברגל), ענין המעשה, אלא גם בבחינת ה'ראש', ענין השכל וההכנה, שחדור גם בענין
11 קבלת־עול.
12

13 ה. ההוראה מהימים המיוחדים שבעשרת ימי תשובה - ראש־השנה ויום הכיפורים:
14 הענין המשותף לראש־השנה ויום הכיפורים - ששניהם נקראים "ראש השנה", "על־דרך־משל כמו
15 הראש שבאדם" (דיברה תורה כלשון בני אדם²²), שמלבד ענינו הפרטי שהוא אחד מאברי הגוף, יש בו
16 גם ענין כללי - "מקור החיות לכל האברים, שבו נכלל חיות כל הגוף"²³ (כולל גם חיות ה'ראש' כאבר
17 פרטי), וגם לאחר גילוי והמשכת החיות בפרטי אברי הגוף, הרי ה'ראש' הוא המנהיג את כל אברי הגוף.
18 וענינו בעבודת האדם - שהמעמד ומצב הכי נעלה דראש־השנה ויום הכיפורים, צריך להיות באופן
19 של 'ראש' הכולל ומנהיג את כל ימי השנה כולה.

20 ובפרטיות יותר: בראש־השנה ויום הכיפורים נמצא כל אחד ואחד מישראל במעמד ומצב נעלה שלא
21 בערך לגבי כל ימי השנה - הן בנוגע לראש־השנה, "תמליכוני עליכם", ובמיוחד בעת התקיעות, "במה
22 בשופר" (בחינת ה'ראש' דראש־השנה עצמו), והן בנוגע ליום הכיפורים, שכל ישראל הם "דוגמת מלאכי
23 השרת" (שאינן אצלם אכילה ושתייה), ועד שהדבר בא לידי ביטוי בלבושים - "ללבוש בגדים לבנים"²³.
24 כדי להיות דוגמת מלאכי השרת²⁴.

25 אמנם, מכיון שראש־השנה ויום הכיפורים הם בבחינת 'ראש', הרי המעמד ומצב הנעלה שבו נמצא
26 כל אחד ואחד מישראל בראש־השנה ויום הכיפורים, צריך להיות בבחינת 'ראש' הכולל ומנהיג את הימים
27 של כל השנה כולה, שעל־ידי־זה תהיה הנהגת כל אחד ואחד מישראל כפי המתחייב על־פי מעמדו ומצבו
28 בראש־השנה ויום הכיפורים.

29 ו. ההוראה מענינם הפרטי של ראש־השנה ויום הכיפורים - כל אחד בפני־עצמו:
30 מהחילוקים שבין ראש־השנה ליום הכיפורים - הנראים בגלוי ובפשטות - שיום הכיפורים הוא יום
31 תענית, עינוי העדר אכילה ושתייה כו', מה־שאינ־כן בראש־השנה "אסור להתענות", אלא "מצוה לאכול
32 ולשתות כו"²⁵, "נוהגין²⁶ לאכול בשר שמן.. וכל מיני מתיקה.. אכלו²⁷ משמנים ושתו ממתקים"²⁸.

18) בהבא לקמן - ראה לקו"ת ר"פ נצבים.

19) ר"פ נצבים.

20) לקו"ת שם. רמ"ז לזח"ב לב. ב (הובא בלקו"ת תבוא מא,

ג). וראה גם זח"ג רלא, א. פענח רוא ס"פ נצבים.

21) ח"ב פב, א. הובא בלקו"ת נצבים שם.

22) ברכות לא, ב. וש"נ. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט.
ועוד.

23) להעיר מהידוע (לקו"ת אחרי כח, ג. ובכ"מ) בגודל העילוי

ד"לבן" - גוון עצמי כו'.

24) שו"ע אדה"ז או"ח הל' יוהכ"פ סתר"י ס"ט.

25) שם הל' ר"ה רסתקצ"ז.

26) שם סתקפ"ג ס"ד.

27) נחמ"י ח, יו"ד.

28) ואפילו באופן שהתירו להתענות - "אסור להתענות

בלילות של ר"ה" (שם סתקצ"ז ס"ה). ולהעיר גם מהחילוק בנוגע

לאמירת "יעלה ויבוא .. ביום הזכרון הזה" בברכת המזון, שאם

שכח ביום, אינו חוזר. אבל בליל ר"ה, חוזר (סידור אדה"ז

ברהמ"ז. וראה שער הכולל פל"ד ס"א).

- 1 כלומר, בראש-השנה ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע לענינים גשמיים, ואילו ביום הכיפורים ההדגשה
2 היא בנוגע לענינים רוחניים, כולל - שהגוף הגשמי עצמו מתעלה לדרגת הרוחניות, עד שהחיות הגשמית
3 של הגוף היא מהצום והעינוי, "לחיותם ברעב"²⁹, שהחיות גופא היא מבחינת הרעב³⁰.
- 4 וזוהי ההוראה מהחילוק שבין ראש-השנה ליום הכיפורים, שפעולת ה'ראש' (הענין הכללי של
5 ראש-השנה ויום הכיפורים) בכל השנה כולה צריכה להיות הן בנוגע לענינים גשמיים (ענינו הפרטי של
6 ראש-השנה), והן בנוגע לענינים רוחניים (ענינו הפרטי של יום הכיפורים).
- 7 ז. ליתר ביאור - בחילוק שבין ענינים הכללי דראש-השנה ויום הכיפורים, לענינים הפרטי של כל אחד
8 בפני-עצמו:
- 9 באופן כללי, הרי העבודה היא על-ידי הגוף והנשמה (גשמיות ורוחניות) יחדיו, באופן שאין לחלק
10 ביניהם, שכן בנוגע לענינים הרוחניים, הרי תכלית הכוונה היא שיפעלו בגשמיות. ועד כדי כך, שגם
11 המצוות הקשורות עם השגה שבמוח ורגש הלב, מצוות רוחניות, לכאורה, צריכות לפעול בגשמיות הגוף,
12 בחומר הגשמי של מוח ולב כפשוטם³¹.
- 13 אמנם, בפרטיות יותר, נחלקים הם לשני אופני עבודה, ועד שיש הפסק בין ענינים רוחניים לענינים
14 גשמיים, על-דרך מה שכתוב³² "אף עשיתיו", "אף" הפסיק³³, היינו, שיש הפסק בין עולם העשיה
15 לעולמות שלמעלה ממנו, ודוגמתו בעבודת האדם: "בפיך ובלבבך לעשותו"³⁴, שדיבור ומחשבה ("בפיך
16 ובלבבך") - שהם בדרגת הרוחניות בערך המעשה - קשורים ומחוברים על-ידי וא"ו המחברת, שכן דיבור
17 אמיתי הוא שקשור ומחובר עם המחשבה, אבל "לעשותו" (מעשה) - דרגת הגשמיות בערך הדיבור
18 והמחשבה - הוא ענין בפני-עצמו³⁵.
- 19 וסדר העבודה הוא - שתחילה ישנה המשכת בחינת ה'ראש' באופן כללי, שאז לא ניכר החילוק שבין
20 הגשמיות לרוחניות, ואחר-כך באה ההמשכה בפרטיות יותר, גם במקום ודרגה שהרוחניות והגשמיות הם
21 שני אופני עבודה, ולבסוף מתאחדים שניהם יחדיו, בגשמיות וברוחניות, וברוחניות ובגשמיות, גם יחד.
- 22 ח. והמעשה הוא העיקר:
- 23 כל אחד ואחד צריך לנצל את ה'נתינת כח' ד'שבת שובה' - השבת של כל עשרת ימי תשובה, בנוגע
24 לכל פרטי ההוראות שלמדים מעשרת ימי תשובה (הן מהענין הכללי של עשרת ימי תשובה, הן מענינים
25 הכללי של הימים המיוחדים שבו, ראש-השנה ויום הכיפורים, והן מענינים הפרטי של כל אחד
26 בפני-עצמו, כנ"ל בארוכה), לקיימם בפועל ממש, במחשבה דיבור ומעשה³⁶, אשר "קרוב אליך הדבר
27 מאד בפיך ובלבבך לעשותו"³⁴.
- 28 ובפרטיות יותר - בקשר לנתינת-כח ד'שבת שובה':
- 29 נזכר לעיל (סעיף א) מה שכתוב בסידור האריז"ל ששבעת ימי השבוע של עשרת ימי תשובה, הם
30 כנגד שבעת ימי השבוע של כל השנה שעברה, לתקנם ולהשלימם כו'.
- 31 וכבר נתבאר במקום אחר³⁷ שבענין זה נכללת גם הפעולה על שבעת ימי השבוע של השנה החדשה,
32 היינו, שכל עשרת ימי תשובה (לא רק ראש-השנה ויום הכיפורים, אלא גם שבעת ימי השבוע שביניהם)
33 הם בבחינת "ראש השנה", שממשיכים חיות לכל ימי השנה ומנהיגים אותם (כנ"ל סעיף ה).

(29) תהלים לג, יט.
(30) ראה לקו"ת שה"ש יד, ב. ובכ"מ.
(31) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב רצ, ב ואילך. ועוד.
(32) ישע"י מג, ז.
(33) לקו"ת ר"פ בלק. סידור (עם דא"ח) רפב, א. ובכ"מ.
(34) נצבים ל, יד.
(35) לקו"ת וסידור שם. לקו"ש ח"ח ע' 108. וש"נ.
(36) להעיר מהקשר ושייכות לשיעור היומי בתניא: "האותיות הנגלות לנו הן במעשה דיבור ומחשבה כו'" - "אותיות", מלשון "אתא בוקר" (לקו"ת במדבר יא, ג. ובכ"מ), הו"ע הגילוי, היינו, שהגילוי נמשך במחשבה דיבור ומעשה.
(37) שיחת ש"פ האזינו, שבת שובה תשר"מ ס"ב (התוועדויות ח"א ע' 34). ועוד.

ומזה מובן גודל העילוי ד'שבת שובה' - שכולל את החיות של כל שבתות השנה כולה, שבהם נכללים כל ימי השנה כולה, נוסף לכך שכולל את ימי השבוע של עשרת ימי תשובה, הכוללים את ימי השבוע של כל השנה כולה. ולכן, יש בו נתינת כח מיוחדת לפעול את כל פרטי עניני עשרת ימי תשובה האמורים לעיל, ובכללות - להמשיך את החיות של ראש-השנה, הכולל את כל עשרת ימי תשובה, על כל השנה כולה.

ט. ויהי-רצון שעל-ידי המשכת החיות של ראש-השנה על כל השנה כולה - הן בנוגע לעבודתו בעצמו, והן בנוגע לעבודתו עם הזולת, שנעשה בבחינת "מחיה חיים"³⁸ - יתוסף עוד יותר בענין "ואתם"³⁹ הדבקים בהוי' אלקיכם (שהוי' נעשה אלקיכם, כוחכם וחיותכם)⁴⁰, ועל-ידי-זה) חיים כולכם היום"⁴¹.

והרי, המעמד ומצב ד'ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום" קשור עם הכניסה לארץ - כפי שמצינו בנוגע לכניסה לארץ בפעם הראשונה: "כולם שלמים ועומדים ליכנס לארץ.. אלו מאותן שכתוב בהן חיים כולכם היום"⁴².

ומזה מובן גם בנוגע לכניסה לארץ בגאולה האמיתית והשלימה - שכאשר "אתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", אזי "כולם שלמים ועומדים (תיכף ומיד) ליכנס לארץ" - "ארץ"⁴³ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁴⁴,

ובאופן של שלימות - "כולם שלמים" - שלימות העם, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁴⁵, ביחד עם שלימות התורה ומצוותיה, "כספם וזהבם אתם"⁴⁶ ברוחניות, אהבה ויראה⁴⁷, הכוללות כל רמ"ח מצוות-עשה ושס"ה מצוות לא-תעשה⁴⁸,

- ו"נשתלשלו מהן"⁴⁹ גם "כספם וזהבם" כפשוטו ממש, "כימי צאתך מארץ מצרים"⁵⁰, שיצאו "ברכוש גדול"⁵¹, ואחר-כך ניתוסף בזה עוד יותר על-ידי ה'שלל' של כיבוש הארץ כו' -

וההתחלה בזה - ברגעים האחרונים של זמן הגלות, שכל ישראל זוכים לעשירות מופלגה, הן בגשמיות והן ברוחניות, ובגשמיות וברוחניות גם יחד, והעיקר, שתיכף ומיד באים לארצנו הקדושה, כפי שהיא בשלימותה, ויתירה מזה - ירחיב ה' אלקיך את גבולך"⁵².

וכל ענינים אלו - מתוך שמחה וטוב לבב, ובפרט שהשנה היא שנת "תשמח", אשר שמחה פורצת גדר⁵³, כולל גם גדרי השמחה עצמה, שמחה שלמעלה ממדידה והגבלה, וטוב לבב שלמעלה ממדידה והגבלה, ועד לפריצת גדרי הגלות, באופן שלמעלה ממדידת והגבלת הזמן, "לא עיכבן המקום כהרף עין"⁵⁴, תיכף ומיד ממש.

* * *

י. נוסף על הענין הכללי ד'שבת שובה' בכל השנים, ישנו ענין מיוחד ב'שבת שובה' בשנה זו - 'שנת הקהל'.

ובהקדמה: אף שקיום הציווי ד'הקהל את העם גו'" בפועל ממש הוא בחג הסוכות, הרי זה ענין השייך גם לכל השנה כולה, החל מראש-השנה, וכמודגש בפשטות הכתובים - "מקץ שבע שנים במועד

במעשה התחתונים .. בעשיית" (אגה"ק סי"ד).

(38) יומא עא, א. וראה סה"מ תשי" ע' 44.

(45) בא יו"ד, ט.

(39) ואתחנן ד, ד.

(46) ישעי' ס, ט.

(40) ראה שו"ע או"ח ס"ה. שו"ע אדה"ז שם ס"ג.

(47) תו"א ר"פ וישב. לקו"ת בהעלותך לב, ד. ובכ"מ.

(41) ומ"ש "היום" - אין הכוונה לר"ה דוקא (כבכ"מ ש"היום"

(48) ראה תניא פ"ד. שם חינוך קטן.

סתם קאי על ר"ה), אלא "היום" כפשוטו, כל יום ויום.

(49) לשון אדה"ז - בתניא רפ"ג.

(42) פירש"י חוקת כ, כב.

(50) מיכה ז, טו.

(43) עקב יא, יב.

(51) לך-לך טו, יד. וראה פירש"י בא יג, יג.

(44) להעיר מהשייכות המיוחדת לראש השנה ("רשית השנה")

(52) שופטים יט, ח ובפירש"י.

(53) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

- "כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל ער"ה כשהחודש

(54) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

מתכסה בו, ואח"כ ע"י תקיעת שופר והתפילות נמשך אור חדש

עליון מבחי' עליונה יותר .. להאיר לארץ כו", ו"גילוי.. תלוי

1 שנת השמיטה⁵⁵, כלומר, מוצאי שביעית⁵⁶, שזמן זה מתחיל בראש-השנה. ומזה מובן, שגם ב'שבת
2 שובה' (ובפרט כשבא בסמיכות ממש לראש-השנה) ישנו העילוי ד'שבת שובה', שפועל ומשפיע ומוסיף
3 בעניני 'שבת שובה'.

4 וההסברה בזה צריכה להיות (לא רק על-פי רזין שבתורה, אלא גם) באופן המובן בפשטות לכל אחד
5 ואחד מישראל - בהתאם לתוכן ד"הקהל", "הקהל את העם האנשים והנשים והטף"⁵⁷, כולל אפילו קטני
6 קטנים⁵⁸ - על-ידי "מביאייהם"⁵⁹, היינו, שצריך להיות רק מי שיביאם (יסבירם) לשמוע (להבין) ענין זה,
7 ואז יכולים גם הם להבין בשכלם ודעתם⁶⁰.

8 ולהבין זה, יש להקדים תחילה תוכן ענין השמיטה, כאמור, שבנוגע ל"הקהל" מדגישה התורה "מקץ
9 שבע שנים במועד שנת השמיטה", מוצאי שמיטה דוקא, שענינה "שבת לה"⁶¹, כדלקמן.

10 יא. ביאור ענין השמיטה - יובן על-פי ביאור ענין השבת, כאמור, ששנת השמיטה היא "שבת לה",
11 "כשם שנאמר בשבת בראשית"⁶²:

12 ענין השבת הוא - שבייתה מכל עניני מלאכות העולם הזה הגשמי, "כל מלאכתך עשויה"⁶³, כ-אם
13 ענינים רוחניים, תורה ותפילה כו', ולא עוד, אלא שגם הענינים הגשמיים של יום השבת מתעלים לדרגת
14 הרוחניות, קדושה ואלקות.

15 ובפרטיות יותר: גם ביום השבת ישנם ענינים גשמיים, אכילה ושתייה ודומיהן. שהרי "מצוה לענגו
16 בעונג אכילה ושתייה"⁶⁴, "בשר שמן ויין ישן"⁶⁵, "לחם משנה"⁶⁶ וכו' [ואדרבה - אכילת בשר שמן שייכת
17 בשבת דוקא, מה-שאין-כן בימות החול יש מקום לשקלא-וטריא (אפילו על-פי 'שולחן ערוך',
18 ועל-אחת-כמה-וכמה מצד דרכי החסידות) אם מותר לאכול בשר כו'⁶⁷], אלא, שאכילה גשמית זו הוא
19 ענין של מצוה, עונג שבת.

20 ויתירה מזה - שהמאכל הגשמי עצמו נעשה ענין רוחני, כי: העונג מאכילת בשר שמן אינו אלא
21 כשהבשר הוא מבושל. ולאידך, בישול בשבת אסור, ואם-כן אפשרות אכילת בשר שמן בשבת היא -
22 על-ידי-זה שהקב"ה מכין את המאכל ליהודי!

23 דוגמא לדבר - "לחם מן השמים"⁶⁸, "כזרע גד.. וטעמו כצפיהית בדבש"⁶⁹, ועד שהיה משתנה לכל
24 הטעמים שבעולם⁷⁰, כפי שהיה נרגש לחיך הגשמי ("חיך אוכל יטעם"⁷¹) החילוק בינו ל"לחם מן הארץ"
25 שקנו מתגרי אומות העולם, כלומר, מאכל גשמי שהוא בעצם רוחני.

26 ותכלית הכוונה היא - שעילוי יום השבת יפעל גם על כל ימי החול, שגם בימי החול, בעסקו בעניני
27 העולם, יהיה חדור בקדושה ואלקות, כמובן גם ממה שכתב ה'חינוך'⁷² שתוכן ענין השבת הוא "לקבוע
28 בנפשותינו אמונת חידוש העולם, שהוא חבל המושכת כל יסודי הדת כו'", שענין זה נוגע (לא רק ליום
29 השבת עצמו, אלא) גם לכל ימי השבוע.

(65) ראה רמב"ם הל' שבת פ"ל ה"ז. שו"ע שם ס"ב. תניא פ"ז (י"א ב).

(66) רמב"ם שם ה"ט. שו"ע שם סרע"ד ס"ב.

(67) ראה פסחים מט, ב. לקו"ת בהעלותך לא, ג ואילך. ולהעיר, שבזמן שהיו ישראל במדבר לא אכלו בשר סתם, כ-אם בשר שלמים (רמב"ם הל' שחיטה פ"ה הי"ז. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1108 ואילך), ואכ"מ.

(68) בשלח טז, ד.

(69) ראה שמור"ר פכ"ה, ג. במדבר"ר פ"ז, ד. פירש"י בהעלותך יא, ה. שם, ח.

(70) ראה שמור"ר פכ"ה, ג. במדבר"ר פ"ז, ד. פירש"י בהעלותך יא, ה. שם, ח.

(71) איוב יב, יא.

(72) מצוה לב. וראה גם מצוה לא.

(55) וילך לא, יו"ד.

(56) פירש"י עה"פ.

(57) שם, יב.

(58) ראה לקו"ש חכ"א ע' 489 בהערה. וש"נ.

(59) חגיגה ג, סע"א. פירש"י עה"פ שם.

(60) ועאכו"כ שאופן ההנהגה עמהם פועל ומשפיע על כל משך חייהם, שלכן יש להשתדל להקפיד על אופן ההנהגה עם קטני קטנים, החל מרגע יציאתם לאויר העולם, עי"ז שתולים סביבם עניני קדושה, "שיר המעלות", קמיעות כו', וכיו"ב (ראה בארוכה קונטרס משיחות י"ט כסלו תשמ"ז).

(61) בהר כה, ב. שם, ד.

(62) פירש"י שם, ב.

(63) מכילתא ופירש"י יתרו כ, ט. טוש"ע (ואדה"ז) אר"ח הל'

שבת סש"ו ס"ח (סכ"א).

(64) שו"ע אדה"ז שם סרמ"ב ס"א.

1 יב. ועל-דרך-זה מובן גם בנוגע לתוכן ענין שנת השמיטה - "שבת לה". ובהקדמה:
 2 תוכנה של שנת השמיטה - שאחת לשבע שנים יניח יהודי את התעסקותו בעניני עולם הזה, ויקדיש
 3 את כל זמנו לעבודת ה', "גם עובדי האדמה כאשר ישבתו בשנה ההיא יתעוררו לדרוש את ה'"73.
 4 והטעם שמצות השמיטה נקבעה לעבודת האדמה דוקא, "שבת שבתון גו' שדך לא תזרע וכרמך לא
 5 תזמור"74 (אף שישנם עוד ריבוי מלאכות, ל"ט מלאכות, שבהם עוסקים אלו שעבודתם בקו של זבולון)
 6 — יש לומר על-פי הכלל ש"דיבר הכתוב בהוה"75, "התורה על הרוב תדבר"76 - מכיון שבעת כניסת בני
 7 ישראל לארץ, "כי תבואו אל הארץ", עסקו רובם בעבודת האדמה.
 8 [ומזה מובן שתוכנה הרוחני של מצות השמיטה77 שייך גם אצל אלו שעוסקים בשאר מלאכות.
 9 ועל-דרך-זה בחוץ-לארץ שאין מקיימים מצות השמיטה כפשוטה78 - כי שייכותה לעבודת האדמה דוקא
 10 היא מפני שבה עסקו רוב בני ישראל, כנ"ל].

11 והענין בזה:

12 גם בשנת השמיטה ישנם הענינים הגשמיים, אכילה ושתיה. הן בנוגע לדברים המוכרחים לקיום האדם,
 13 "שד"ך", "ארץ ממנה יצא לחם"79, "לחם לבב אנוש יסעד"80, והן בנוגע לדברים של תענוג, "כרמך".
 14 אלא, שהדברים הגשמיים עצמם הם בדרגה נעלית - "וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית גו'"81,
 15 דלכאורה, מכיון שלא זרע כו', מניין יש לו מה לאכול?! ועל כן צריך לומר, שאכילתו במשך שנת
 16 השמיטה82 אינה אלא מברכתו של הקב"ה, היינו, שהקב"ה בעצמו נותן לו צרכיו הגשמיים, על-דרך
 17 וברוגמת "לחם מן השמים". ותכלית הכוונה היא - שהעילוי של שנת השמיטה יפעל גם על שש השנים
 18 שלאחרי-זה, "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך", שגם אז יהיה חדור בידיעה והכרה ש"הכל
 19 ברשות אדון הכל"83, כפי שהראה בגלוי בשנת השמיטה ששדהו וכרמו היו הפקר לכל בפועל ממש.
 20 יג. על-פי-זה יש לבאר את העילוי המיוחד ב'שבת שובה' בשנה זו - לאחר השנה השביעית, "שבת
 21 לה"':

22 ענין התשובה - המודגש ביותר ב'שבת שובה' - הוא באופן שנעשה מציאות חדשה לגמרי, שלכן
 23 מתבטל לגמרי ענין העונש, מכיון שאין כאן מציאותו של החוטא, כ-אם מציאות חדשה לגמרי84.
 24 ולכן, כאשר השנה כולה היא "שבת לה", ועל-אחת-כמה-זכמה השבתות שבה - אזי העילוי
 25 והשלימות של 'שבת שובה' (כולל תיקון ושלימות השבתות של כל השנה שעברה) היא ביתר שאת וביתר
 26 עוז.

27 ומזה מובן גם בנוגע לפעולת 'שבת שובה' על כל השבתות (ועל-ידן גם על כל הימים) של השנה
 28 החדשה - שלכן מוצאי שמיטה, "שבת לה", היא 'שנת הקהל', שנה שבה נפעל הענין ד"הקהל את העם
 29 האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה'", היינו, אחדותם של כל ישראל בנקודה אחת, "ליראה את ה'",
 30 ובאופן ד'פעולה נמשכת' - "כל הימים אשר אתם חיים על האדמה".

31 ולהעיר, שגם בנוגע ל"הקהל" ישנו תוכן הענין ברוחניות (עוד לפני שזוכים לקיים מצות "הקהל"
 32 כפשוטה בבית-המקדש השלישי) — שכל אחד ואחד צריך להקהיל את כל השייכים אליו, האנשים והנשים
 33 והטף, ולפעול עליהם בכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה, שתוכנם ונקודתם - "ליראה את ה'".

(73) ספורנו, בהר כה, ד.

(79) איוב כח, ה.

(80) תהלים קד, טו.

(81) בהר כה, כא.

(75) ב"ק נד, ב — במשנה. פרש"י משפטים כא, כח ועוד.

(76) ראה מו"מ ח"ג פל"ד.

(82) ועד"ז בנוגע לשנה השמינית (שנת הקהל) — "ועשת את

התבואה לשלוש השנים (למקצת הששית..ולשביעית

ולשמינית)..עד השנה התשיעית" (שם, כא-כב ובפירש"י).

(83) חינוך מצוה שכח. וראה גם מצוה פד.

(84) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ד. ד"ה ביום השמע"צ

תש"מ הערה 62 (סה"מ מלוקט ע' שסח).

(77) ונוסף לזה, ע"י הציפי' והתשוקה ל"כי תבואו אל הארץ",

שאו יקיימו מצות השמיטה (גם) כפשוטה ממש, יש לו שייכות
 גם להקיום בפועל ממש.

(78) ואפילו בארץ ישראל — הרי, לדעת רוב הפוסקים קיומה

בזמן הזה אינה אלא מדברבן.

- 1 ובפשטות - מילוי שליחותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו לעסוק בהפצת התורה והיהדות, כולל
 2 ובמיוחד הפצת המעיינות (של פנימיות התורה) חוצה. היינו, שגם ב"חוצה", כולל חוצה שאין מחוץ
 3 הימנו, מביאים את ה"מעיינות" עצמם (לא רק מי המעיין), באופן של "הפצה". היינו, לא רק טיפין טיפין,
 4 ולא רק "די מחסורו אשר יחסר לו"⁸⁵, או אפילו "לעשרו"⁸⁵, אלא יתירה מזה - באופן של הפצה.
 5 וכל זה - באופן ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף", היינו, שהפצת המעיינות חוצה היא לכל
 6 אחד ואחד מישראל, מגדול ועד קטן, גם לקטנים וקטני קטנים, ואדרבה - מכיון ש"דרך התינוק לפרר"⁸⁶,
 7 יש לתת להם בריבוי גדול יותר כדי שיספיק גם לאחרי שיפררו כו'.
 8 יד. ויהירצון שמהדיבור אודות "הקהל" - נזכה לקיום מצות "הקהל" במעשה בפועל, בבית-המקדש
 9 השלישי שיבנה במהרה בימינו ממש.
 10 והזירו בזה - על-ידי ההוספה ב"מעשינו ועבודתינו" בכל עניני תורה ומצוות, שכן "מעשינו
 11 ועבודתינו" בזמן הגלות הם הפועלים את כל הגילויים דלעתיד-לבוא⁸⁷, באופן שישנם בפועל כבר
 12 עתה, אלא שמונחים אצלו בקופסא (כידוע המשל בדרושי אדמו"ר מהר"ש⁸⁸ - לכתחילה אריבער⁸⁹), ולא
 13 עוד, אלא שיש בידו גם ה"מפתח", כך שביכלתו לפתוח את התיבה בכל עת שירצה.
 14 ומכיון שאין הדבר תלוי אלא ברצונו - בוודאי יפתח את התיבה, ואז יראה בפועל ממש את הגאולה
 15 האמיתית והשלימה, ובפשטות, שמוצא את עצמו ("ער כאפט זיך אז ער געפינט זיך") בקודש הקדשים,
 16 בבית-המקדש, בהר הקודש, בירושלים עיר הקודש ובארץ הקודש, בפועל כפשוטו ממש, תיכף ומיד
 17 ממש.
 18 טו. מאמר דיבור-המתחיל "שובה ישראל" גו'.
 19 * * *
 20 טז. נהוג בכל התוועדות יום השבת-קודש ללמוד פסוק בפרשת השבוע (תורה שבכתב) עם פירוש
 21 רש"י, וכן הלכה בשיעור היומי ברמב"ם (תורה שבעל-פה), כמנהג שנתפשט בתפוצות ישראל ללמוד ג'
 22 פרקים בכל יום. וכן ענין בהערות אדמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע (פנימיות התורה).
 23 וכרגיל בכגון-דא - לבאר את הקשר והשייכות לענינא דיומא, כדלקמן.
 24 יז. בנוגע לפירוש רש"י בפרשת השבוע - על-פי ההצעה שיעורו אודות פירושי רש"י הדורשים
 25 ביאור והסבר - נתעכב על הפסוק⁹⁰ "זכור ימות עולם וגו'" (שהעירו אודותיו), הקשור עם ענין הבריאה,
 26 כולל בריאת הזמן, שמתחדש בראש-השנה.
 27 רש"י מפרש: "זכור ימות עולם, מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו. בינו שנות דור ודור, דור אנוש
 28 שהציף עליהם מי אוקיינוס, ודור המבול ששטפם. דבר-אחר: לא נתתם לבבכם על שעבר, בינו שנות
 29 דור ודור, להכיר להבא שיש בידו להיטיב לכם ימות המשיח והעולם הבא. שאל אביך, אלו הנביאים
 30 שנקראים אבות, כמו שנאמר⁹¹ באליהו אבי אבי רכב ישראל ופרשיו. זקניך, אלו החכמים. ויאמרו לך,
 31 הראשונות".
 32 והנה, מה שהעירו בפירוש רש"י זה (כדלקמן) - מובן בפשטות, אבל הפירוש כולו מלא קושיות,
 33 ולפלא שלא העירו אודותם:
 34 השאלה שהעירו בפירוש רש"י זה היא - מדוע בפסוק זה צריך רש"י לבאר את כפל הלשון ("בינו
 35 שנות) דור ודור" (ובשני פירושים!), ואילו בפסוק⁹² "מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (שלפני-זה), לא
 36 מפרש רש"י מהו כפל הלשון "מדור דור".

(89) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריו.

(90) לב, ז.

(91) מ"ב, ב, יב.

(92) ס"פ בשלה.

(85) פ' ראה טו, ח ובפירש"י.

(86) פסחים י"ד, ב. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ב ה"ט.

(87) ראה תניא רפ"ז.

(88) סה"מ תרכ"ז ס"ע תג ואילך. תרכ"ט ריש ע' רט ועוד.

- 1 והביאור בזה - שהפירוש ד"מלחמה לה' בעמלק מדור דור" מובן בפשטות (שלכן לא צריך רש"י
2 לבאר מאומה), דמכיון שנאמר למשה "כתוב זאת זכרון בספר ושם באזני יהושע"⁹³, הרי הפירוש "מדור
3 דור" הוא - דורו של משה ודורו של יהושע, וגם שזוהי מצוה לדורות⁹⁴.
- 4 אמנם, בפירוש רש"י זה יש 'קלאץ-קושיא' - מהו הצורך באריכות הפירוש כו', כאשר הפסוק מובן
5 בפשטות גם לולי פירוש רש"י. וכמה פרטים בזה:
- 6 (א) מהו הכרחו של רש"י ש"בינו שנות דור ודור" קאי על שני דורות אלו ("דור אנוש.. ודור המבול")
7 דוקא?. לכאורה, על-פי פשוטו של מקרא הרי זה ענין כללי, שבמשך הדורות (לאו דוקא דורות מסויימים)
8 העניש הקב"ה אלו שהכעיסו לפניו?
- 9 (ב) כשרש"י אינו מסתפק בפירוש אחד, אלא מוסיף עוד פירוש - הרי זה מפני שיש קושי בפירוש
10 הראשון, שלכן מוכרח רש"י להוסיף עוד פירוש, שבו סרה הקושיא שבפירוש הראשון. ולאידך, למרות
11 הקושי שבפירוש הראשון, הרי הוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא מהפירוש השני, שמביאו רק כדי להסיר
12 את הקושיא שבפירוש הראשון. ועל-פי-זה צריך להבין בנידון-דין - מהו הקושי בפירוש הראשון (קאי
13 על "דור אנוש.. ודור הפלגה"), שבגללו מוסיף רש"י עוד פירוש - "בינו שנות דור ודור, להכיר להבא
14 שיש בידו להיטיב לכם ימות המשיח והעולם הבא"?
- 15 (ג) מהו הכרחו של רש"י לפרש "שאל אביך, אלו הנביאים" - (1) היפך פשוטו של מקרא, ש"אביך"
16 קאי על אביו כפשוטו (כמו "כבד את אביך"⁹⁵), או על-כל-פנים רבו, כפי שפירש רש"י על הפסוק⁹⁶
17 "ושננתם לבניך" ש"התלמידים קרויים בנים.. והרב קרוי אב", אבל לא על "נביאים", (2) ועיקר: "נביאים"
18 - מאן דכר שמייהו? (3) מהו הצורך ב'נבואה' כדי לדעת ולזכור "מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו"?!?
- 19 (ד) ועל-דרך-זה "זקניך, אלו החכמים" - ולא כפשטות הכתובים ש"זכור ימות עולם" גו' הוא
20 על-ידי-זה ש"שאל אביך" (כפשוטו), ויתירה מזה, "זקניך" (כפשוטו), דור שלפני-זה, בהתאם למה
21 שכתוב "בינו שנות דור ודור"?
- 22 (ה) ולאידך, מפרש רש"י "ויאמרו לך, הראשונות" - דלכאורה, לאחרי שפירש "אביך אלו הנביאים"
23 ו"זקניך אלו החכמים", מתאים יותר לפרש ש"ויאמרו לך" קאי על הענינים ד"ימות המשיח והעולם הבא",
24 ולא על "הראשונות", דברים שיודעים גם "אביך ו"זקניך" כפשוטם!?
- 25 וכפי שיתבאר לקמן - באופן המובן בפשטות ל'בן חמש למקרא', ללא צורך בעיון וחיפוש במפרשי
26 רש"י.
- 27 יח. בהערות אמו"ר⁹⁷ מובא מאמר הזוהר⁹⁸ בפירוש הכתוב⁹⁹ "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו"
28 - מעלתם של ישראל, "אתם קרויין אדם"¹⁰⁰, על שם אדם הראשון¹⁰¹, שנברא בראש-השנה - "דלא יהב
29 להו לרברבא ולא למלאכא ולא לממנא אחרא וכו'".
- 30 ומבאר אמו"ר: "רברבא הוא השרפים שבבריאה.. מלאכא הוא החיות שביצירה.. ממנא הוא האופנים
31 שבעשיה, והוא על-דרך מלאך שרף שליח האמור בהגדה.. ותיבת אחרא האמור כאן, הוא על-דרך אני
32 הוא ולא אחר האמור שם" (ומוסיף, "עייין ב'לקוטי תורה' בדיבור-המתחיל "להבין מה שכתוב בהגדה
33 מצה זו כו' ע"ש", שמבאר ההוספה ד"אני הוא ולא אחר"),
- 34 ויש לומר, ששלוש דרגות המלאכים בג' עולמות בריאה-יצירה-עשיה, הם כנגד ג' הענינים מחשבה
35 דיבור ומעשה שבאדם התחתון (כידוע¹⁰² שג' עולמות בריאה-יצירה-עשיה הם כנגד ג' בחינות: מחשבה

(93) שם, יד.

(94) להעיר מהפירוש דתיב"ע "לתלתי דריא, מדרא דעלמא דין ומדרא דמשיחא ומדרא דעלמא דאתי", אבל פשוטו של מקרא - ככפנים.

(95) יתרו כ, יב. ואתחנן ה, טז.

(96) ואתחנן ו, ז.

(97) לקוטי לוי"צ פרשתנו ע' תסד"ה.

(98) פרשתנו רצה, ב.

(99) פרשתנו לב, ט.

(100) יבמות סא, רע"א.

(101) ראה לקו"ת נצבים מז, ב.

(102) לקו"ת אחרי כו, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

- 1 דיבור ומעשה), שנקרא "אדם" על שם "אדמה לעליון"¹⁰³. וגם בפרט זה מודגש הקשר והשייכות
 2 לראש-השנה, יום ברוא אדם הראשון - שבריאתו בדוגמא שלמעלה כו'. ויש להוסיף ולבאר גם את
 3 הלימוד וההוראה בעבודת האדם לקונו, כפי שיתבאר לקמן.
- 4 יט. בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם - קדימה לענין של "סיום", סיום הלכות טומאת אוכלין, הלכה
 5 שלימה וארוכה שיש בה ט"ז פרקים.
- 6 וכרגיל - לבאר את הלימוד וההוראה ב"לתקן הדעות"¹⁰⁴. ובנידון-דידן, אין צורך לחפש לימוד
 7 והוראה, מכיון שמפורש הדבר ברמב"ם, כדרכו לסיים כמה וכמה הלכות בעניני תיקון הדעות כו', וכפי
 8 שיתבאר לקמן.
- 9 כ. והנה, תכלית המכוון ד"לתקן הדעות" הוא - שיפעל בפועל ממש, "המעשה הוא העיקר", ובהוספה
 10 יתירה מצד ה"שטורעם" המיוחד של 'שנת הקהל', ושנת 'תשמח', שעל-ידי-זה נוסף יותר בכל עניני
 11 יהדות, תורה ומצוותיה. ובהתאם לכך, יש להזכיר כאן התוועדויות ומסיבות - התקהלות כמה וכמה
 12 מישראל מתוך שמחה - בקשר להוספה בעניני יהדות, תורה ומצוותיה, פתיחת בתי-חב"ד חדשים, וכיוצא
 13 בזה.
- 14 וכרגיל - יגשו עתה אלו שהכינו קנקני משקה, ויכריזו פרטי הדברים, ויזמינו את כל המסובים
 15 להשתתף בהתוועדויות ומסיבות אלו, מה טוב בגופם ממש, ואלו שאינם יכולים להשתתף בגופם ממש,
 16 ישתתפו במחשבתם, כתורת הבעל-שם-טוב¹⁰⁵ ש"במקום שמחשבתו של אדם - שם הוא נמצא".
- 17 ויש לקשר זה עם מאמר הזוהר הנ"ל בביאור מעלתם של ישראל, "חלק ה' עמו", "דלא יהב להו
 18 לרברבא כו'":
- 19 תורת הבעל-שם-טוב הנ"ל היא - על הפסוק¹⁰⁶ "שרפים עומדים ממעל לו", דלכאורה, "צריך להבין
 20 האיך השרפים עומדים ממעל לו הוא שם אד' שנאמר תחילה"? והתירוץ, "לפי שמחשבתם ורצונם
 21 בהשגתם הוא בבחינת קדוש ומוכדל שזהו למעלה משם אד', לכן הרי הם כאילו עומדים שם".
- 22 ומזה מובן גם בנוגע למעלתם של ישראל - שהם בדרגה נעלית יותר גם מהשרפים (שלכן, "לא יהב
 23 להו לרברבא", שרפים) - דמכיון שנשמת כל איש ישראל היא "חלק אלקה ממעל ממש"¹⁰⁷, "חלק הוי'
 24 עמו", הרי מחשבתו היא אודות שם הוי', ואם-כן "שם הוא נמצא"!
- 25 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].
- 26 כא. הביאור בפירוש רש"י:
- 27 בפרשת "וילך" ישנה הקדמה ארוכה בנוגע לגודל הפלאות פרשת (שירת) האזינו - "ועתה¹⁰⁸ כתבו
 28 לכם את השירה הזאת ("האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו"¹⁰⁹).. למען תהיה לי השירה הזאת לעד
 29 בבני ישראל", "וענתה השירה הזאת לפניו לעד ("שהתירתי בו בתוכה על כל המוצאות אותו"¹⁰⁹) כי לא
 30 תשכח מפי זרעו"¹¹⁰, ובהמשך לזה - "ויצו משה.. הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושוטריכם ואדברה
 31 באזניהם את הדברים האלה ואעידה במ את השמים ואת הארץ"¹¹¹ ("עכשיו בא לומר האזינו השמים
 32 וגו'"¹⁰⁹), "וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תומם"¹¹².
- 33 ומזה מובן, שבשירת "האזינו" ישנו ענין מיוחד כו' שלא נאמר עד עתה, שלכן יש בכוחו להבטיח
 34 את הנהגתם הטובה של בני ישראל בדורות הבאים (שלילת ההנהגה ד"אכל ושבע ודשן ופנה גו' והפר
 35 גו'"¹¹³, על-ידי-זה ש"וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו").

108) וילך לא, יט.

109) פירש"י עה"פ.

110) שם, כא.

111) שם, כה-כח.

112) שם, ל.

113) שם, כ.

103) עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב ח"ב סל"ג. של"ה ג, א, כ, ב.

שא, ב. עבוה"ק ח"א פי"ז ואילך. ועוד.

104) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.

105) כש"ט הוספות סל"ח. וש"נ.

106) ישע"י ו, ב.

107) תניא רפ"ב.

1 ועל-פי-זה, כאשר ה'בן חמש למקרא' לומד בשירת "האזינו" את הפסוק "זכור ימות עולם בינו שנות
 2 דור ודור וגו'" (שפירושו בפשטות הוא שיש לזכור ולהתבונן במאורעות שהיו בדורות הקודמים כדי
 3 לראות שהקב"ה מעניש את עוברי רצונו) - מתעוררת אצלו שאלה פשוטה:
 4 תוכן הדברים הנ"ל - אמר משה לישראל כבר ריבוי פעמים, ובפרט בדברי התוכחות ב'משנה-תורה',
 5 כמו: "עיניכם הרואות את אשר עשה ה' בעל פעור כי כל האיש אשר הלך גו'"¹¹⁴, "לא את בניכם אשר
 6 לא ידעו ואשר לא ראו את מוסר ה' אלקיכם.. אשר עשה בתוך מצרים.. אשר הציף את מי ים סוף על
 7 פניהם.. ויאבדם.. ואשר עשה לדתן ואבירם.. כי עיניכם הרואות גו'"¹¹⁵, וכיוצא בזה בריבוי מקומות.
 8 [ועל-דרך-זה רואה ה'בן חמש למקרא' בחייו הפרטיים - שמזמן לזמן מזהירים אותו שיתנהג באופן
 9 הרצוי, על-ידי-זה שמזכירים לו שכאשר התנהג באופן בלתי-רצוי נענש כו].
 10 ואם-כן, מהו החידוש המיוחד שנוסף כאן - שבגלל זה מקדימים את כל ה"שטורעם" אודות גודל
 11 הפלאת שירת "האזינו"!
 12 ולכן, מוכרח רש"י לפרש בפשוטו של מקרא שבפסוק זה ישנו חידוש מיוחד שלא נאמר לפני-זה, אלא
 13 בשירת "האזינו" - התראה אודות העונש ד"דור אנוש שהציף עליהם מי אוקיינוס, ודור המבול ששטפם",
 14 עונש הכי מבהיל (שעדיין לא התרו בו), כדלקמן.
 15 כב. "דור אנוש שהציף עליהם מי אוקיינוס":
 16 הצפת דור אנוש במי אוקיינוס הוא ענין מבהיל שלא בערך (לא רק לגבי הצפת מי ים סוף על חיל
 17 מצרים, שהיו בתוך הים ביבשה, ושם הציף ה' עליהם את מי ים סוף, אלא אפילו) לגבי סתם עונש הצפת
 18 היבשה על-ידי ים (או נהר) שעולה על גדותיו, כי: ים (או נהר) שעולה על גדותיו ומציף את היבשה -
 19 הרי זה רק בחלק קטן הסמוך לשפת הים, ולא יותר, שהרי "גבול שמת בל יעבורון בל ישובון לכסות
 20 הארץ"¹¹⁶.
 21 מה-שאינ-כן הצפת דור אנוש במי אוקיינוס - הרי: מקום מושבם של דור אנוש היה בשטחה של
 22 ארץ ישראל, בסמיכות מקום לגן-עדן (כפשטות הכתובים), ששם היה מקומו של אדם הראשון (לאחרי
 23 שגורש מגן-עדן), שת, אנוש ודורו¹¹⁷! ואילו ה"אוקיינוס" - "הים הגדול שבכל הימים"¹¹⁸ - הוא במרחק
 24 עצום משטחה של ארץ ישראל.
 25 [ה'בן חמש למקרא' אינו יודע היכן הוא האוקיינוס, אבל כשישאל אצל רש"י האם יכולים לראות
 26 את האוקיינוס על החוף של צרפת, ישיב לו רש"י, שהאוקיינוס הוא בריחוק מאות מילין מצרפת,
 27 ועל-אחת-כמה-וכמה מארץ ישראל].
 28 ומזה מובן גודל ההבהלה בעונש ד"דור אנוש שהציף עליהם מי אוקיינוס" - שהקב"ה הביא את
 29 האוקיינוס ממרחק עצום כדי להציף דורו של אנוש!
 30 ועל-אחת-כמה-וכמה עונש דור המבול - שבגלל חטאיהם הביא הקב"ה את מי המבול לא רק במקום
 31 שלהם, או אפילו "שליש עולם" (כבדור אנוש ש"עלה אוקיינוס והציף שליש העולם"¹¹⁹), אלא "וימח
 32 את כל היקום אשר על פני האדמה גו'"¹²⁰, כל העולם כולו!
 33 ועל-פי-זה מובן החידוש שנוסף בהתראת שירת "האזינו" - "בינו שנות דור ודור, דור אנוש שהציף
 34 עליהם מי אוקיינוס, ודור המבול ששטפם", התראה אודות עונש הכי מבהיל, שבכל המקומות שלפני-זה
 35 לא מצינו שמשא (יספר ו)יתרה בישראל אודות עונש מבהיל וחמור זה.

על פני כל הארץ" (נח יא, ט).
 (118) פירש"י בראשית א, ט.
 (119) פירש"י שם ו, ד.
 (120) נח ז, כג.

(114) ואתחנן ד, ג.
 (115) עקב יא, ב"ז
 (116) תהלים קד, ט.
 (117) שהרי רק בדור הפלגה, לאחרי דור המבול, "הפיצם ה'

- 1 כג. אמנם, פירוש זה אינו מספיק, כי:
- 2 שירת "האזינו" נאמרה "באזני כל קהל ישראל", כלומר, לא רק לכלל ישראל, אלא גם לכל אחד
- 3 ואחד מישראל, בנוגע להנהגתו הפרטית כו'.
- 4 ועל-פי-זה נשאלת השאלה: מה מקום להתראה בעונש דור אנוש ודור המבול, שהדור כולו (לא רק
- 5 יחידים, או מיעוט כו') הכעיס את הקב"ה [דורו של אנוש - "אז הוחל לקרוא (את שמות האדם ואת
- 6 שמות העצבים) בשם ה' (לעשותם אלילים ולקרותן אלהות)]¹²¹, על-ידי כל אנשי הדור, ודור המבול -
- 7 "ותמלא הארץ חמס.. כי השחית כל בשר גו"¹²²] - להנהגתם של יחידים מישראל, שאפילו אם יתנהגו
- 8 באופן בלתי-רצוי חס-ושלום, בוודאי לא יענש הדור כולו בגללם?!
- 9 וכדי לתרץ שאלה זו, מביא רש"י פירוש נוסף (אף שהפירוש עצמו רחוק יותר מפשוטו של מקרא)
- 10 - "בינו שנות דור ודור להכיר להבא, שיש בידו להיטיב לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא".
- 11 שכן, בשכר עולם הבא וימות המשיח שייכים חילוקי דרגות לפי-ערך מעמדו ומצבו של כל אחד ואחד
- 12 מישראל, הן בנוגע ל"עולם הבא", "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"¹²³, חלקו הפרטי של כל אחד
- 13 ואחד מישראל, והן בנוגע ל"ימות המשיח", על-דרך ובדוגמת הכניסה לארץ בפעם הראשונה, "איש תחת
- 14 גפנו ותחת תאנתו"¹²⁴, שלפי-ערך מעמדו ומצבו בקיום התורה ומצוות, "בחוקותי תלכו ואת מצוותי
- 15 תשמרו"¹²⁵, קיבל את ברכתיו של הקב"ה, "ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה וגו'"¹²⁶, בשדהו
- 16 וכרמו.
- 17 כד. וממשיך רש"י, "אביך אלו הנביאים.. זקניך אלו החכמים": דובר כמה פעמים שכאשר רש"י
- 18 מביא שני פירושים בחלק מסוים של הפסוק, אין הכרח שפירושו בכל התיבות שבפסוק הוא בהתאם
- 19 לשני הפירושים, אלא יתכן גם שיפרש את המשך הפסוק לפי אחד הפירושים בלבד, כי לפי הפירוש
- 20 השני מובן המשך הכתוב בפשטות.
- 21 ובנידון-דידן: הפירוש "אביך אלו הנביאים.. זקניך אלו החכמים" (ולא "אביך" ו"זקניך" כפשוטם)
- 22 - בא בהמשך לפירוש "בינו שנות דור ודור, להכיר להבא שיש בידו להיטיב לכם ולהנחיל לכם ימות
- 23 המשיח והעולם הבא", דמכיון שב"ימות המשיח והעולם הבא" עסקינן, לא שייך לשאול על זה אצל "אביך"
- 24 ו"זקניך" כפשוטם, אלא אצל "נביאים", ויתירה מזה¹²⁷ - אצל "חכמים", "חכם עדיף מנביא"¹²⁸. אבל לפי
- 25 הפירוש "בינו שנות דור ודור, דור אנוש.. ודור המבול" - יש לפרש "אביך" ו"זקניך" כפשוטם, שכן
- 26 כדי לדעת "מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו", אין צורך ב'נבואה' או ב'חכמה' (עד לחכמה שלמעלה
- 27 מנבואה), אלא מספיק לשאול אצל מי שמבוגר ממנו, "אביך" ו"זקניך" (שקיבלו ושמעו מאבותיהם
- 28 ואבות אבותיהם כו'). ומסיים רש"י, "ויאמרו לך, הראשונות":
- 29 לפי הפירוש השני, קאי "ויאמרו לך" על השכר ד"ימות המשיח והעולם הבא", ואין צורך לפרש
- 30 מאומה.
- 31 ורש"י מוסיף, שגם לפי הפירוש הראשון, "זכור מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו.. דור אנוש.. ודור
- 32 המבול", יש לבאר מה שכתוב "ויאמרו לך" - "הראשונות".
- 33 ויש להאריך בכל הנ"ל, ו"תן לחכם ויחכם עוד"¹²⁹.

(127) דמכיון ש"זקניך ויאמרו לך" בא לאחרי "שאל אביך ויגדך", מובן, שיש דברים שבהם לא מספיק לשאול אצל "אביך", אלא צריכים להוסיף ולשאול גם אצל "זקניך".

(128) ב"ב יב, סע"א.

(129) משלי ט, ט.

(121) בראשית ד, כו ובפירש"י.

(122) נח ו, יא-יב.

(123) סנהדרין ר"פ חלק.

(124) מ"א ה, ה. מיכה ד, ד.

(125) ר"פ בחוקתי.

(126) שם כו, ד.

כה. הביאור בהערות אאמו"ר:

1

2 ממאמר הזוהר למדים גודל מעלתם של ישראל, "חלק ה' עמו" - שגם בהיותם בעולם הזה הגשמי,
3 ובהנהגת הטבע, הרי הנהגתם אינה על-ידי המלאכים (אופנים) של עולם העשיה ("ממנא"), ואפילו לא
4 המלאכים (חיות) של עולם היצירה ("מלאכא"), ואפילו לא על-ידי המלאכים (שרפים) של עולם הבריאה
5 ("רברבא"), כי-אם על-ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו.

6 כלומר, אף שגדלה ביותר מעלת המלאכים, שלוחי הקב"ה, ובפרט בעת השליחות, ש"כל מלאך שהוא
7 שליח מלמעלה אזי נקרא בשם ה' ממש השוכן בקרבנו", מכל-מקום מעלתם של ישראל גדולה יותר -
8 להיותם "חלק ה' עמו", שלכן גם בהיותם בעולם הזה הגשמי, ובהנהגת הטבע, שהשפעה להם נמשכת
9 על-ידי המזלות וכל צבא השמים והשרים שעליהם כו' "לא יהב להו לרברבא כו'", אלא הקב"ה בכבודו
10 ובעצמו מנהיגם.

11

זאת ועוד:

12 בהמשך הענין מבאר אאמו"ר מה שכתוב¹³⁰ "ה' בדר ינחנו ואין עמו אל נכר", "הוא בלחודו... דלא
13 דבר להו לא למלאכא ולא ממנא אחרא, דאיןון אקרון אל נכר" - שכאן "נקט מלאכא וממנא ולא הזכיר
14 רברבא, כי "אל נכר" הוא מצד עץ-הדעת-טוב-ורע שזה מתחיל מעולם היצירה ולמטה, מה-שאיין-כן
15 בעולם הבריאה לא שייך לומר "אל נכר", כי אין רע ונוגע בכסא כבודו של הקב"ה, שהוא עולם הבריאה,
16 עולם הכסא". ויש לומר ההוראה בעבודת האדם - שנוסף לכך שנפש האלקות היא "חלק ה' עמו", שלכן
17 הנהגתה על-ידי הקב"ה לבדו, הרי גם בנוגע לנפש הבהמית, שבה שייך טוב-ורע - "הוי' בדר ינחנו ואין
18 עמו אל נכר". הקב"ה בכבודו ובעצמו!

19 כו. ויש לקשר זה עם שיעור היומי ברמב"ם (סוף הל' טומאת אוכלין) - שההוראה ב"לתקן הדעות"
20 מפורשת ברמב"ם:

21 "אע"פ שמותר לאכול אוכלין טמאין ולשתות משקין טמאים, חסידים הראשונים היו אוכלין חולין
22 בטהרה, ונזהרין מן הטומאות כולן כל ימיהן, והן הנקראין פרושים. ודבר זה קדושה יתירה היא ודרך
23 חסידות שיהיה נבדל אדם ופורש משאר העם.. שהפרישות מביאה לידי טהרת הגוף ממעשים הרעים,
24 וטהרת הגוף מביאה לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות, וקדושת הנפש גורמת להדמות בשכינה,
25 שנאמר¹³¹ והתקדשתם והייתם קדושים, כי קדוש אני ה' מקדישכם".

26 וענין זה שייך גם להאמור לעיל אודות מעלתם של ישראל - בקשר ובשייכות לבריאת האדם
27 בראש-השנה (כנ"ל סעיף יח) - "כי חלק ה' עמו", "לא יהב להו לרברבא כו'", עד כדי כך, שהם דומים
28 לשכינה, "שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' מקדישכם", ובאופן שהדבר בא לידי ביטוי
29 אפילו בעניניהם הגשמיים, אכילה ושתיה ודומיהן.

30 כז. וההוראה בנוגע למעשה בפועל - בפשטות:

31 יהודי צריך לדעת שלהיותו "חלק ה' עמו", "והייתם קדושים כי קדוש אני ה' מקדישכם", הרי בכל
32 פעולה שעושה ובכל מקום שהולך כו', נמצא יחד עמו הקב"ה בכבודו ובעצמו, לא רק מלאכים, אופנים,
33 חיות, או אפילו שרפים, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו!

34 וכסיפור הידוע אודות חסיד שחזר באישון לילה מהתוועדות חסידית, ופגשו שוטר ושאלו "קטא
35 אידיאט" ("מיהו ההולך") [במדינה ההיא, אדם שמסתובב ברחוב באישון לילה, מעורר מיד חשד כו'],
36 והשיב החסיד - בהיותו לאחרי התוועדות... במעמד ומצב שהיה יכול לומר את האמת לאמיתתה ממש
37 - "אין עוד מלבדו אידיאט" (או "ביטול אידיאט"), "אין עוד מלבדו מהלך"...

38 כלומר, אף שבגלוי ובחיצוניות (כפי שנראה לשוטר) רואים שהולך אדם עם רמ"ח אברים ושס"ה
39 גידים כו', הרי האמת היא שכל מציאותו אינה אלא "חלק ה' עמו", ולכן המהלך כאן הוא "אין עוד מלבדו",

- 1 היינו, שמציאות ההילוך גופא (תנועה של מציאות) אינו אלא מצד "אין עוד מלבדו", "אין עוד מלבדו
2 מהלך"!
- 3 (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:) ישנם החושבים שסיפור זה שייך לעיירה קטנה במדינה ההיא,
4 מה שאין כן בעיר גדולה ומפותחת כמדינה זו, איך שייך לומר ל"שוטר" "אין עוד מלבדו אידיאט" (וכיוצא
5 בזה) - הרי זו הנהגה מוזרה!...
- 6 והמענה לזה - "לא מעבר לים היא", הנהגה שהיתה שייכת בעיירה קטנה מעבר לים, אלא "קרוב
7 אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שאצל כל אחד ואחד יהיה ניכר בפועל ובגלוי שכל מציאותו היא
8 "חלק ה' עמו", כך ש"אין עוד מלבדו", כאמור, "אין עוד מלבדו מהלך"!
- 9 ויש להוסיף, שלאחרי גילוי תורת החסידות (שבה נתבאר הענין ד"אין עוד מלבדו") באופן של הבנה
10 והשגה בחכמה בינה דעת שבנפש, הרי זה לא רק באופן ד"קרוב גו' מאד" (כמו שכתב רבינו הזקן ב"דף
11 השער" של ספר התניא), אלא יתירה מזה, באופן של "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו"¹³².
- 12 והעיקר - שהדיבור בכל זה יומשך עד למעשה בפועל, וכאמור, באופן ד"קרוב גו' מאד".
- 13 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז אודות הסדר - אמירת ברכה אחרונה, תפילת מנחה, הפסקה,
14 ולפני השקיעה - התחלת התוועדות השניה. ואחר כך אמר:]
- 15 כנהוג בכל התוועדות, מכריזים בסיומה - שכל אלו שנתחייבו בברכה אחרונה יברכו ברכה אחרונה,
16 שכן כדי לברך ברכה אחרונה צריך שיעור, מה שאין כן ברכה ראשונה שמברכים אפילו על כל שהוא¹³³.
- 17 אמנם, מכיון ש"כל ישראל בחזקת כשרות"¹³⁴ - בוודאי שכל אחד ואחד אמר 'לחיים' על יין כשיעור
18 (או שני שיעורים כו') שמחוייב בברכה אחרונה, וכל הספק אינו אלא אם נתחייב גם בברכת "על המחיה"
19 (כשאכל מזונות כשיעור), או רק "על הגפן".
- 20 והעיקר - שמהדיבור אודות שיעורים כו' נזכה למעמד ומצב שלמעלה משיעורים, ובלשון הידוע¹³⁵
21 "שנזכה לשותת כשיהיה כולה משקה", ובפרט בעמדנו בזמן ד"רעוא דרעוין", בחינת התענוג העצמי
22 שלמעלה מכל מדידה והגבלה¹³⁶, שיומשך ויתגלה בפועל ממש בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי
23 משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

בס"ד. שיחת שבת פרשת האזינו, שבת שובה ה'תשמ"ח - התוועדות ב', המשך לראש-השנה -

בלתי מוגה

- 24 כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה. ואחר כך צוה להכריז שעדיין יכולים ליטול ידיים
25 לסעודה, ואלו שלא יטלו ידיהם, יזדרו באמירת 'לחיים' לפני השקיעה.
- 26 א. התוועדות זו היא בהמשך להתוועדות בראש-השנה, כלומר, עם היות שנמצאים ביום השבת
27 שלאחרי ראש-השנה, מכל-מקום להיותו בסמיכות ממש לראש-השנה, הרי זה בהמשך אחד ונקודה אחת
28 עם ראש-השנה.
- 29 ולהעיר, שענין 'המשך אחד' ונקודה אחת' מצינו להלכה בנוגע לשני ימי ראש-השנה - "שני ימים
30 טובים של ראש-השנה.. נחשבים כיום אחד ארוך וקרושה אחת"¹.

(136) ראה המשך תרס"ו ר"ע תקמה.
(1) רמב"ם הל' יו"ט ספ"א. ובארוכה - שו"ע אדה"ז או"ח
הל' ר"ה סת"ר ס"ג ואילך.

(132) תניא פ"ה ט, ב).
(133) רמב"ם ריש הל' ברכות.
(134) שם הל' קידוה"ח פ"ב ה"ב.
(135) המשך וככה תרל"ז רפמ"ו.

1 וכאמור, בקביעות שנה זו שיום השבת הוא בסמיכות ממש לראש-השנה - נוסף גם יום השבת לשני
2 ימי ראש-השנה, כי כמה וכמה פרטי דינים שבראש-השנה נמשכים גם ביום השבת (לא רק בנוגע
3 לשלילה, איסור מלאכה, אלא גם בנוגע לחיוב כו') - ונמצא, שכל שלושת הימים נעשים המשך אחד
4 ונקודה אחת.

5 ולהעיר, שגם ביום השבת ישנו ענין 'המשך אחד' ו'נקודה אחת' - כדאיתא במכילתא² "שלא יהיו
6 ישראל אומרין הואיל וחיללנו את מקצתה נחלל את כולה, תלמוד-לומר כו'", היינו, שענין השבת הוא
7 נקודה אחת, שלכן יש צורך בלימוד מיוחד שאיסור חילול שבת הוא על כל רגע ורגע, אפילו כהרף עיף³.
8 ולכן, הרי זה הזמן המתאים להמשיך בביאור עניני ראש-השנה, כאמור, שיום השבת נעשה 'המשך
9 אחד' ו'נקודה אחת' עם ראש-השנה.

10 ב. ובהקדמה:

11 בנקודה ישנם שני קצוות: מחד גיסא - נקודה שאין לה ציור, שאם לא כן, הרי זה 'שטח' או 'קר',
12 ולא 'נקודה'. אבל, לאידך גיסא - ממנה נמשכים כל פרטי ציור 'קר' ו'שטח', ולכן הם כלולים ב'נקודה'.
13 וכמובן גם מענין ה'נקודה' (בגשמיות) בחכמת החשבון - שעם היותה למעלה ממקום [היינו, שלגבי
14 הנקודה - המקום אינו תופס מקום, שהרי המקום שתופס ציור הנקודה אינו אלא מצד גדר הגשמיות,
15 שאין אפשרות אחרת לצייר נקודה, אבל ענין ה'נקודה' הוא למעלה מ'שטח' (מקום)], הרי, ממנה דוקא
16 נמשך קו ללא שום הגבלה עד אין קץ, עד לריבוי קוין שמהם נעשה שטח הכי גדול עד אין קץ. ונמצא,
17 שכל ריבוי הפרטים של 'קר' ו'שטח' - כלולים ב'נקודה'. וענין זה (נקודה שכוללת הכל) מודגש בכללות
18 ענין ראש-השנה (כדלקמן סעיף ג), ובהדגשה יתירה בראש-השנה בשנה זו, 'שנת הקהל' (כדלקמן סעיף
19 ה), וכן ביום השבת שלאחרי ראש-השנה, 'שבת שובה' (כדלקמן סעיף ט).

20 ג. ביאור כללות ענין ראש-השנה⁴:

21 העילוי של ראש-השנה (יום השישי למעשה בראשית, יום ברוא אדם הראשון) הוא - שבו נשלמה
22 תכלית ומטרת הבריאה - גילוי מלכותו של הקב"ה בעולם, על-ידי אדם הראשון שהכתיר את הקב"ה
23 למלך, באמרו "ה' מלך גאות לבש"⁵, ועד שפעל בכל הבריאה כולה - "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה
24 לפני ה' עושונו"⁶.

25 ועל-דרך-זה בכל ראש-השנה, שענינו "תמליכוני עליכם"⁷, היינו, שבני ישראל ("אתם קרויין אדם"⁸,
26 על שם אדם הראשון⁹), "עם קרובו"¹⁰, מכתירים את הקב"ה למלך, והקב"ה מקבל את ההכתרה ונעשה
27 "מלך ישראל"¹¹, ועל-ידי-זה - "מלך על כל הארץ"¹².

28 והנה, הכתרת המלך - "תמליכוני עליכם" - הוא ענין של 'נקודה', הן בנוגע לעבודתם של בני ישראל
29 הפועלים את ההכתרה, והן בנוגע להקב"ה שמקבל את ההכתרה:

30 בנוגע לבני ישראל שפועלים את ההכתרה - הרי, העבודה ד"תמליכוני עליכם" היא בביטול כל
31 מציאותו, על-ידי מסירת ונתינת כל עצמותו למלך, כלומר - לא קבלת-עול בנוגע לענינים פריים, כ-אם
32 ביטול והנחת כל עצמותו למלך.

33 אמנם, ביחד עם זה, הרי נקודת הביטול ד"תמליכוני עליכם" היא באופן שכוללת (ונמשכת ובאה
34 ב) כל פרטי כחות הנפש, מהכח הכי עליון עד לכח הכי תחתון, עד לפרטי עניני העבודה במעשה בפועל
35 ממש,

(7) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(8) יבמות סא, רע"א.

(9) ראה לקו"ת נצבים מז, ב.

(10) תהלים קמח, יד. וראה ואתחנן ד, ז.

(11) ישע"י מד, ו (בפסוקי מלכיות בתחילת מוסף דר"ה).

(12) בתפילת העמידה דר"ה (ברכת "אלקינו כו' מלך כו'").

(2) תשא לא, יד.

(3) צפע"נ עה"ש שם. וראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 50 ואילך.

(4) בהבא לקמן - ראה גם מכתב מוצש"ק פ' נצו"י כ"ה אלול.

שיחת ש"פ נצו"י שתמ"ז ס"י ואילך.

(5) תהלים צג, א. פרדר"א פ"א.

(6) תהלים צה, ו. זהר ח"א רכא, ב. ח"ג קז, ב. תקו"ז תנ"ו

1 וכמודגש גם בפירושו ד"שופר" – שעל-ידו נעשית הכרת המלך, "תמליכוני עליכם.. ובמה בשופר"⁷
 2 - מלשון "שפרו מעשיכם"¹³, היינו, שמקשרים את ה"שופר"¹⁴ עם "מעשיכם", מעשה בפועל, אלא שכל
 3 ריבוי הפרטים כלולים באופן של 'נקודה', 'נקודה' שכוללת הכל. ובנוגע להקב"ה שמקבל את ההכרה
 4 - עצם נקודת המלכות, כפי שהיא למעלה מהתפשטות וגילוי המלכות (ועד לבחינת עצמותו שלמעלה
 5 גם ממלוכה, כולל גם למעלה מדרגת "מלך מלכי המלכים"), אשר עם היותה כוללת הכל (במכל-שכן
 6 וקל-וחומר מהענין ד"הנשיא הוא הכל"¹⁵), הרי זה באופן של 'נקודה', 'נקודה' שכוללת הכל.

7 ועד לתכלית השלימות – שבני ישראל (שמכתירים את הקב"ה למלך) והקב"ה (שנעשה מלך ישראל)
 8 מתאחדים למציאות ונקודה אחת, להיותם "בנים אתם לה' אלקיכם"¹⁶, בדוגמת הבן שמציאותו היא מעצמות
 9 האב, היינו, שהם מציאות אחת ממש עם הקב"ה, "חלק אלקה ממעל ממש"¹⁷, אשר "העצם כשאתה
 10 תופס בחלקו אתה תופס בכלולו"¹⁸, ויתירה מזה, שלא מחלקים בין ה'חלק' ל'עצם', אלא "ישראל¹⁹
 11 וקודשא-בריך-הוא כולא חד"²⁰, שישראל נעשים חד ממש²¹ עם עצמותו ומהותו יתברך.

12 ועל-ידם נמשך גם בכל העולם כולו - "מלך על כל הארץ", שניכר בגלוי בכל הנבראים שמציאותם
 13 אינה אלא "אמיתת המצאו", כלשון הרמב"ם בתחילת ספר הי"ד: "כל הנמצאים משמים וארץ ומה
 14 שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", ועד שהעולם כולו נעשה דירה לעצמותו ומהותו יתברך²².

15 ד. והנה, תחילת כל הענינים היא בתורה, שהיא באופן של 'נקודה אחת' הכוללת הכל:
 16 בתורה ישנו ריבוי הכי גדול, כלשון המשנה²³ "הרבה להם תורה ומצוות", עד לתכלית הריבוי
 17 דאין-סוף.

18 וביחד עם זה, כל פרטי עניני התורה ומצוות כלולים בעשרת הדברות²⁴, ועד שענין זה מתבטא גם
 19 בלוחות עצמם - כדאיתא בירושלמי²⁵ "מזה ומזה הם כתובים.. בין כל דיבור ודיבור דקדוקיה ואותיותיה
 20 של תורה", כולל גם "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש", ש"ניתן למשה מסיני"²⁶, בעשרת הדברות,
 21 ועשרת הדברות עצמם כלולים בדיבור ראשון, "אנכי ה' אלקיך גו"²⁷, הכלול בתיבה הראשונה "אנכי"
 22 (ראשית-יבות "אנא"²⁸ נפשי כתבית יהבית"²⁹), הכלולה באות א' ד"אנכי"³⁰ (ראשית-יבת "אנא"), והאות
 23 א' עצמה כלולה בקוץ ונקודת האל"ף - מהותו ועצמותו יתברך דלא אתרמיז בשום אות וקוץ³¹ (ואפילו
 24 לא בנקודה).

25 ולהעיר, שראש-השנה קשור עם מתן-תורה, ואדרבה, ראש-השנה הוא למעלה ממתן-תורה:
 26 איתא במכילתא³² שהקב"ה אמר לישראל "קבלו מלכותי, ואחר-כך אגזור עליכם גזירות". "גזירות" -
 27 קאי על כל פרטי המצוות, שכולם גזירותיו יתברך [כפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר³³ שגם המצוות

(23) מכות כג, רע"ב.
 (24) ראה פירש"י משפטים כד, יב (בשם ה"רס"ג).
 (25) שקלים פ"ו סה"א.
 (26) נסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.
 (27) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.
 (28) שבת קה, א – ע"פ גירסת הע"י.
 (29) גם בלשון תרגום, ע"ד ישראל וקוב"ה כולא חד" (כנ"ל הערה 20).
 (30) ראה סה"ש תש"ג ע' 144. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז ע' קמו. לקו"ש חכ"ה ע' 382. וש"נ.
 (31) ראה זח"ג יא, א. רנו ב. לקו"ת פינחס פ, ב. ובכ"מ.
 (32) יתרו כ, ג. וראה תו"כ ופירש"י אחרי יח, ב. ברכות יג, א.
 (33) ראה ד"ה למען דעת תר"ץ פ"ה (סה"מ קונטרסים ח"א פד, א). ד"ה הוי' לי בעוזרי תרצ"א (תרפ"ז) פ"ג (סה"מ שם קפ, א). סה"מ אידיש ע' 46. ועוד.

(13) ויק"ר פכ"ט, ו.
 (14) מלשון "שפור", ענין התענוג. עד לפנימיות התענוג
 דעצמותו ומהותו שמעוררים ע"י ההכרה (כמבואר בדרושי
 תק"ש (סידור עם דא"ח שער התקיעות רמד, ג ואילך)).
 (15) פירש"י חוקת כא, כא.
 (16) פ' ראה יד, א.
 (17) תניא רפ"ב.
 (18) כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ.
 (19) ראה זח"ג עג, א.
 (20) ועד שענין זה חדר גם בלשון תרגום.
 (21) להעיר משני הפירושים ב"חלק אלקה ממעל) ממש": (א)
 "ממש" - הדגשת אמיתת הדבר, ממש חלק אלקה, (ב) ממש
 מלשון ממשות (ראה "היום יום" כ"ג מנ"א). ועד"ז בנדוד, ד,
 "ישראל וקוב"ה כולא חד" ממש. שאמיתת הענין דכולא חד
 ממש, נמשך עד למטה מטה באופן של ממשות.
 (22) ראה תחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ז. ובכ"מ. וראה
 ד"ה זה היום תשמ"א (קונטרס ר"ה תשמ"ח) פי"ב. וש"נ.

ד'משפטים', שיש להם טעם שכלי, צריכים לקיימם (לא מצד הטעם השכלי, אלא) באופן של קבלת-עול,¹
 מצד ציווי המלך, כמו 'חוקים', "חוקה חקקתי גזירה גזרתי", "אין לך רשות להרהר אחריה"³⁴, וההקדמה
 לזה - "קבלו מלכותי", הביטול הכללי למלך. והנה, אף שגם במתן-תורה ישנו (לא רק ענין "אגזור
 עליכם גזירות", אלא) גם ענין "קבלו מלכותי", שזהו ענין "הקדמת נעשה לנשמע", הרי כאשר שני
 ענינים אלו ("קבלו מלכותי" ו"אגזור עליכם גזירות") באים בזמני השנה - אזי ענין "אגזור עליכם
 גזירות" הוא במתן-תורה. וענין "קבלו מלכותי" הוא בראש-השנה.

ויתירה מזה: ענין ראש-השנה הוא לא רק "קבלו מלכותי", שבני ישראל מקבלים מלכותו של הקב"ה,
 אלא אדרבה - שהם פועלים את הכתרת המלך, "תמליכוני עליכם".

ה. ובענין זה נוספת הדגשה יתירה בראש-השנה בשנה זו - תחילת 'שנת הקהל'³⁵:

ציווי "הקהל"³⁶ הוא - "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה' גו'³⁷, כפי שהדבר
 בא לידי ביטוי בשמיעת הפרשיות מפי המלך "באימה וביראה.. כיום שניתנה בו בסיני.. כאילו עתה
 נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל"³⁸. כלומר, התוכן ד"הקהל"
 הוא - ביטול ושליטת ההתחלקות ד"האנשים והנשים והטף", מכיון שנעשים מציאות אחת, 'נקודה'
 הכוללת את כל ריבוי הפרטים של בני ישראל כפי שהם באופן של 'נקודה'.

ותוכן אחדותם של כל ישראל - "ליראה את ה'", עד לתכלית השלימות - 'יראה עילאה', נקודת
 הביטול להקב"ה, "כיום שניתנה בו בסיני.. כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה", "קבלו
 מלכותי", על-ידי-זה ששומעים קריאת הפרשיות מהמלך ("הנשיא הוא הכל"), "שליח.. הא-ל", שפועל
 בהם את הביטול וקבלת עול מלכות שמים - נקודה הביטול הכוללת את כל ריבוי פרטי העבודה, כנ"ל
 בארוכה.

ו. והנה, הנקודה של "תמליכוני עליכם" בראש-השנה (כולל גם ההדגשה המיוחדת ד"ליראה את ה'"
 ב'שנת הקהל') - נקודה הכוללת הכל - נמשכת על כל השנה כולה. ובאה לידי ביטוי בעבודת כל יום³⁹:

תחילת היום היא - באמירת "מודה אני לפניך" (על-דרך "תמליכוני עליכם"), ביטול והודאת כל
 מציאותו, נקודה עצמית שלמעלה מהתחלקות [שלכן, יכולה להיות גם בהיותו במעמד ומצב שלפני
 נטילת ידים⁴⁰]. אלא שכוללת את כל פרטי עבודת כל היום, כפי שכוללים בנקודה אחת.

ובפרטיות יותר:

לאחרי שהביטול וההודאה הכללית ("מודה אני לפניך") נמשכת בפרטי כחות הנפש, באופן של הבנה
 והשגה, ידיעת אלקות (בפרטי ההתבוננות בעבודת התפילה), אזי מגיעים לבסוף לתכלית השלימות -
 "תכלית הידיעה שלא נדעך"⁴¹.

ובלשון הידוע שאמר גדול בישראל - "אני מתפלל לדעת זה התינוק"⁴², שאין לו מושג כלל בעניני
 ספירות כו', כך שאין צורך לשלול את הענין ד"אליו ולא למדותיו"⁴³, דמכיון שאינו יודע אודות
 "מדותיו", כ-אם אודות עצמותו ומהותו יתברך, הרי תפילתו היא "אליו", לעצמותו ומהותו ממש. ועל זה
 אמר הגדול בישראל - שגם תפילתו היא "לדעת זה התינוק" שכוונתו לעצמותו ומהותו יתברך.

וכידוע⁴⁴ הלשון שהיה נשמע מרבינו הזקן בעת דביקותו: "איך וויל ניט דיין גן-עדן, איך וויל ניט
 דיין עולם-הבא, איך וויל מערניט אז דין אלייך" ("אינני חפץ בגן-עדן שלך, בעולם-הבא שלך, כ-אם

(41) ראה נתיבות עולם ח"ח פ"ב. עיקרים פ"ד מ"ב ספ"ל.
 של"ה קצא, ב.

(42) שו"ת הריב"ש סקנ"ז. הובא בסהמ"צ להצ"צ שורש מצות
 התפילה רפ"ח.

(43) ספרי, הובא ונת' בפרדס של"ב פ"ב. סידור (עם דא"ח)
 שער הק"ש פה, ב ואילך. ועוד.

(44) סהמ"צ להצ"צ שם פ"מ.

(34) יומא סז, ב. פירש"י ר"פ חוקת. תנחומא חוקת ג. ח.
 במדבר פ"ט. א. שם. ח. וראה רמב"ם הל' מעילה בסופן.

(35) ראה גם התוועדות הא' ס"י.

(36) ראה גם מכתב הנ"ל. שיחה הנ"ל ס"ד.

(37) וילך לא, יב"ג.

(38) רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ו.

(39) בהבא לקמן - ראה גם מכתב הנ"ל. שיחה הנ"ל סט"ז.

(40) ראה קונטרס 'ענינה של תורת החסידות' הערה 78. וש"נ.

1 אותך בלבד"), היינו, שלאחרי שלימות הידיעה וההשגה במעלת גן-עדן ועולם-הבא כו', הגיע לתכלית
2 השלימות - שכל חפצו אינו אלא עצמותו ומהותו ממש.

3 ושני ענינים אלו ("אני מתפלל לדעת זה התינוק", ולשונו של רבינו הזקן בעת דביקותו) מביא ה'צמח
4 צדק' ב"שורש מצות התפילה"⁴⁵, ששם מבאר פרטי עניני התפילה באופן של התבוננות וידיעת אלקות
5 - כדי להדגיש שתכלית הידיעה היא "שלא נדעך", היינו, לא הידיעה וההשגה כו', אלא הביטול
6 וההתאחדות של הנקודה העצמית של בני ישראל (אצל בעלי השגה ותינוקות בשוה ממש) עם מהותו
7 ועצמותו יתברך.

8 ויש לקשר ענין זה עם התפילה "שיר המעלות ממעמקים גו"⁴⁶ שאומרים בראש-השנה (ובהמשך לזה
9 גם בכל עשרת ימי תשובה) - כידוע⁴⁷ ש"ממעמקים" (שני עומקים), עומק לפנים מעומק, קאי על בחינת
10 עומק שלמעלה מגדר של התחלקות כו', וביחד עם זה, הרי הוא נמשך ופועל בכל הפרטים ופרטי פרטים,
11 ועד שהם מתאחדים ונעשים מציאות אחת עם נקודת העומק שלמעלה מגדר של התחלקות.

12 ז. ובכל האמור נוסף עליו מיוחד גם מצד אופן קביעות ראש-השנה בשנה זו (מלבד היותה 'שנת
13 הקהל') - בסמיכות ממש (ללא הפסק כלל) ליום השבת: ענינו של יום השבת - "ויכולו השמים והארץ
14 וכל צבאם"⁴⁸, שזהו ענין של כליון וביטול, היינו, ביטול המציאות באופן של כליון, עד שכל המציאות
15 כולה נכללת בבחינת התענוג⁴⁹.

16 כלומר, מחד גיסא, ישנה כל מציאות הבריאה בתכלית השלימות, לא רק השלימות ד"טוב מאד"⁵⁰
17 (ביום הששי), אלא גם השלימות שנוספה בכניסת השבת, "באת שבת באת מנוחה"⁵¹: ולאידך גיסא,
18 מציאות הבריאה כולה היא באופן של ביטול וכליון, שכל הנבראים מתעלים ונכללים בנקודה אחת⁵² -
19 נקודת התענוג. ונמצא, שנקודת ראש-השנה, "תמליכוני עליכם" - מתעלה בנקודת התענוג של יום השבת.
20 ולא עוד, אלא שבאים בהמשך אחד ונעשים נקודה אחת. ובהדגשה יתירה ביום השבת גופא - לאחרי
21 חצות היום, 'רעוא דרעוין', שלימות התענוג⁵³, ובפרט בסמיכות לסיומו וחותמו, לאחרי שכבר נתגלו
22 בפועל כל פרטי עניני יום השבת (כולל גם שמוסיפים על הזמן של יום השבת), עד לסיומם וחותמם,
23 כפי שכולם כלולים בנקודה הכי נעלית של התענוג הפשוט.

24 ולאידך - מקשרים זה עם סעודה גשמית, היינו, המשכת בחינת התענוג הפשוט עד למטה מטה.

25 ח. והמעשה הוא העיקר⁵⁴:

26 בעמדנו בסיום וחותם יום השבת שב'המשך אחד' ו'נקודה אחת' עם ראש-השנה - צריך כל אחד
27 ואחד לקחת את ה'נקודה' דראש-השנה, "תמליכוני עליכם", כדי להמשיכה ולגלותה בכל הפרטים ופרטי
28 פרטים, ובאופן שכולם חדורים ומאוחדים עם ה'נקודה', עד לתכלית השלימות ד"ישראל וקודשא-בריך-
29 הוא כולא חד", מציאות אחת עם מהותו ועצמותו יתברך.

30 ואף שזהו ענין הכי נעלה - תובעים ענין זה מכל אחד ואחד מישראל, ו"איני מבקש כו' אלא לפי
31 כחן"⁵⁵ לפי כחו של כל אחד ואחד מישראל, ובלשון הכתוב⁵⁶ "לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא,
32 לא בשמים היא גו' ולא מעבר לים היא גו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו".

ד"ה. ועוד.

(50) בראשית ב, א.

(51) פירש"י בראשית ב, ב. פירש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל).

וראה ב"ר פ"י ט.

(52) נוסף על האמור לעיל (ס"א) שיום השבת כולו הוא נקודה

אחת.

(53) ראה המשך תרס"ו ריש ע' תקמה.

(54) אבות פ"א מ"ז.

(55) תנחומא נשא יא. במדב"ר פ"ב, ג.

(56) נצבים ל, יא-ד.

(45) להעיר, ש"שורש מצות התפילה" הוא מהענינים שמתחילים ללמוד בתורת החסידות עם נערים כו' (לאחרי בר-מצוה, או אפילו לפני בר-מצוה), כמנהג החסידים. ולכן, כשנכנסים לעולמה של החסידות, ידיעה והשגה באלקות, יש להדגיש תיכף ומיד ש"תכלית הידיעה שלא נדעך", ככפנים.

(46) תהלים קל, א.

(47) ראה ד"ה שיר המעלות שנאמר בהתוועדות. וש"נ.

(48) בראשית ב, א.

(49) ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ (כרך א' - מב, ב ואילך. כרך

ג' - תקח, א ואילך). ד"ה ויכולו שנאמר בהתוועדות דיום ב'

1 ויתירה מזה - כאמור בהתוועדות שלפני-זה⁵⁷ - שלאחרי גילוי תורת החסידות בחכמה-בינה-דעת
 2 שבנפש, הרי זה לא רק "קרוב גו' מאד", אלא באופן ד"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו"⁵⁸.
 3 ומאחדותם של ישראל עם הקב"ה, "ישראל וקודשא-בריך-הוא כולא חד", נמשך גם בעולם כולו -
 4 "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו גו'"⁵⁹. היינו, שמתבטלות כל המדידות וההגבלות של 'סדר
 5 השתלשלות', עד להמשכת וגילוי עצמותו ומהותו בכל העולם כולו, שנעשה דירה לעצמותו יתברך.
 6 ו"כן תהיה לנו" - במהרה בימינו ממש, בשעתא חדא וברגעא חדא, עד לנקודה שלמעלה מהתחלקות
 7 הזמן, "לא עיכבן המקום כהרף עין"⁶⁰, תיכף ומיד ממש.

* * *

9 ט. נוסף על האמור לעיל אודות המשך יום השבת לראש-השנה, ששלושת הימים (שני ימי ראש-השנה
 10 ויום השבת שבסמיכות אליהם) נעשים 'המשך אחד' ו'נקודה אחת' - ישנו גם ענינו העצמי של יום
 11 השבת⁶¹, כמודגש ב"שמו אשר יקראו לו"⁶², 'שבת שובה' או 'שבת תשובה'⁶³, ענין התשובה.
 12 והנה, גם התשובה היא 'נקודה אחת' הכוללת הכל - הן בנוגע לתשובה כפשוטה (על ענינים
 13 בלתי-רצויים), והן (ועל-אחת-כמה-וכמה) בנוגע לשלימות התשובה, "והרוח תשוב אל האלקים אשר
 14 נתנה"⁶⁴ (כדלקמן סעיפים י"א).
 15 ובהגשה יתירה - כשקביעות 'שבת שובה' היא בסמיכות ובהמשך לראש-השנה, ובפרט ראש-השנה
 16 של 'שנת הקהל', במוצאי שביעית, "שבת לה"⁶⁵ (כדלקמן סעיף יג).
 17 י. ביאור ענין התשובה - 'נקודה אחת' הכוללת הכל - בתשובה כפשוטה:

18 תשובה כוללת ומתקנת את כל עניני התורה ומצוות - "אין לך דבר שעומד בפני התשובה"⁶⁶ - להיותה
 19 למעלה מהם⁶⁷, אבל אין זה באופן פרטי על כל ענין וענין בפני-עצמו, כי-אם שהאדם מתעלה למעמד
 20 ומצב חדש, באין-ערוך לגבי מעמדו ומצבו הקודם, עד שנעשה מציאות חדשה לגמרי (על-דרך ובדוגמת
 21 חידוש ההתהוות מאין ואפס המוחלט), ובדרך ממילא מתתקנים כל הענינים כו'. וכמודגש גם בלשון
 22 חכמינו ז"ל⁶⁸ "תשובה ו(אחר-כך) מעשים טובים": לכאורה, הסדר הוא שתחילה צריכים להיות "מעשים
 23 טובים", ורק כשישנו איזה חסרון כו' ב"מעשים טובים", אזי צריך להיות תיקון על-ידי התשובה, ואם-כן,
 24 מדוע נאמר "תשובה ומעשים טובים", ולא "מעשים טובים ותשובה"?

25 והביאור - שהתשובה היא נקודה כללית (קירוב והשבה להקב"ה) הפועלת שכל המעשים שלאחרי-זה
 26 יהיו טובים. ונמצא, שהתשובה כוללת את כל ה"מעשים טובים", כפי שהם באופן של נקודה אחת -
 27 תשובה, לשוב אל ה', שעל-ידי-זה יהיו כל המעשים על-פי רצון הקב"ה - "מעשים טובים".
 28 ויש לומר, שמצינו דוגמת זה בכללות הבריאה - "תשובה קדמה לעולם"⁶⁹, כדי שע"ז יהיו כל
 29 המעשים באופן שהקב"ה יוכל להעיד ולומר עליהם "והנה טוב מאד"⁵⁰, "מעשים טובים".

(תשובה). וראה לקו"ש ח"ד ע' 144. וש"נ. ובארוכה - שיחת
 שבת שובה תשמ"ו בתחילתה (התוועדויות ח"א ע' 56 ואילך).
 (64) קהלת ז, יב. וראה לקו"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.
 (65) בחר כה, ב. שם, ד.
 (66) רמב"ם הל' תשובה ספ"ג.
 (67) ראה לקו"ת אחרי כו, רע"ד. שהמ"צ להצ"צ מצות וידוי
 ותשובה. ועוד.
 (68) אבות פ"ד מ"ז. וראה תו"א מג"א בתחילתו. לקו"ח
 מטות סב, א. דרושים לשמע"צ פה, א. שה"ש מ, ג.
 (69) ראה פסחים נד, א. ב"ר פ"א ד.

(57) התוועדות הא' בסופה.
 (58) תניא פ"ה (ט, ב).
 (59) ישע"י מ, ה.
 (60) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.
 (61) נוסף לכך שבו נעשה העילוי והשלימות - "ויכולו" -
 של כל עניני ר"ה.
 (62) כתורת הבעש"ט (שעיהיה"א בתחילתו) ש"שמו אשר
 יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות כו", וממילא, מורה גם על תוכן
 הדבר הנקרא בשם זה.
 (63) שו"ע אדה"ז אור"ח הל' שבת סרפ"ד ס"ח.
 הל' פסח סתכ"ט ס"ב (שובה). הל' ר"ה סתקפ"ב ס"ד

- 1 יא. ובעומק יותר:
- 2 אמיתית ענין התשובה (על-פי המבואר בפנימיות התורה, "חכמת האמת"⁷⁰) הוא - לא על ענינים
- 3 בלתי-רצויים, כ-אם - "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", היינו, ההשבה לשרשו ומקורו הראשון,
- 4 "האלקים אשר נתנה" - "כל הנותן בעין יפה הוא נותן"⁷¹, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁷²,
- 5 עד לבחינה שלמעלה גם מגדר "ידו" - עצמותו ומהותו יתברך, שממנו ניתן ונמשך למטה מטה לכל
- 6 אחד ואחד מישראל.
- 7 ובלשון הכתוב בהפטרת 'שבת שובה' - "שובה ישראל עד הוי' אלקיך"⁷³, ובזה גופא שני אופנים:
- 8 "עד ועד בכלל", ולמעלה מזה, "עד ולא עד בכלל", היינו, לא רק בבחינת הגילויים שהם בבחינת גבול,
- 9 אלא גם בבחינת עצמותו יתברך שהוא בבחינת ולא עד בכלל⁷⁴, ולמעלה מזה - "ושבו אל ה'"⁷⁵, שזהו
- 10 ענין נעלה יותר מ"שובה גו' עד הוי' אלקיך"⁷⁶.
- 11 כלומר, ענין התשובה הוא - ההתקשרות העצמית של בני ישראל עם הקב"ה, מצד עצם נקודת
- 12 היהדות, שלא שייך בה חילוקי דרגות בין "ראשיכם שבטיכם" ל"חוטב עציך ושואב מימין" (חילוקי
- 13 דרגות בחיצוניות, או אפילו גם בפנימיות, אבל לא מצד העצם ממש), כתורת רבינו הזקן⁷⁷ על הפסוק⁷⁸
- 14 "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד"⁷⁹, "א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אפגעריסן פון אלקות"
- 15 ("יהודי אינו רוצה ואינו יכול ליפרד חס-ושלום מאלקות"), מצד ההתקשרות העצמית של כל אחד ואחד
- 16 מישראל עם "ה' אחד", עד לבחינת "יחיד" שלמעלה מ"אחד"⁸⁰, ועד לבחינה שלמעלה גם מ"יחיד" -
- 17 עצמותו ומהותו ממש.
- 18 ומכל זה מובן, שגם ענין התשובה הוא באופן של 'נקודה אחת' - ההתקשרות העצמית של בני ישראל
- 19 עם הקב"ה, שכוללת הכל, כל פרטי הענינים של כל אחד ואחד מישראל: מהפשוט שבפשוטים, "חוטב
- 20 עציך ושואב מימין" - שגם אצלו נקודת היהדות היא בשלימותה, ועד לגדול שבגדולים, "ראשיכם
- 21 שבטיכם" - שכלל שתגדל מעלתו ושלימותו בעבודת ה', הרי שלימות זו היא רק לפי ערך מצבו בהווה
- 22 (ולא לפי ערך המצב שיכול וצריך להתעלות בעתיד. ועל-אחת-כמה לעתיד-לבוא, כשתהיה שלימות
- 23 כל הענינים "כמצות רצונך"⁸¹), ולכן צריך להיות "כל ימיו בתשובה"⁸², להשיב נפשו לשרשה ומקורה
- 24 כו', מציאות אחת ממש עם עצמותו ומהותו יתברך.
- 25 יב. והנה, אף שתשובה הוא ענין של 'נקודה כו' - נמשכת היא למטה בגדרי הזמן, ב'שבת שובה':
- 26 ידוע ש'שבת, אותיות תשב"⁸³. ש'ענין שבת וענין תשובה הכל אחד, דהיינו חזרת הדברים למקורן
- 27 ושרשן"⁸⁴.
- 28 ואם הדברים אמורים בנוגע לכל שבת - ב'שבת שובה' על-אחת-כמה-וכמה.
- 29 ובפרט על-פי המוזכר לעיל⁸⁵ - על-פי מה שכתוב בסידור האריז"ל - ש'שבת שובה' כולל את כל
- 30 שבתות השנה שעברה, לתקנם ולהשלימם כו', ומשפיע גם על כל שבתות השנה החדשה, היינו, שב'שבת
- 31 שובה' מודגש גם כללות ענין השבת.

(70) ראה הלי' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד.

(71) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

(72) ברכה שלישית דברהמ"ז.

(73) הושע יד, ב.

(74) ראה לקו"ת פקודי ד, ד ואילך. המשך תרס"ו ע' יז ואילך.

ועוד.

(75) הושע יד, ג.

(76) ראה המשך תער"ב ח"א ע' קמב ואילך. ד"ה שובה

ישראל שנאמר בהתוועדות הא'. ועוד.

(77) "היום יום" כ"ה אלול. ובכ"מ.

(78) ואתחנן ו, ד.

(79) להעיר, שתוכן פרשת שמע הוא - קבלת עול מלכות

שמים, כמארז"ל (ברכות רפ"ב) "למה קדמה פרשת שמע לזה"א
אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואח"כ
מקבל עליו עול מצוות", הנקודה הכללית דקבעמ"ש, "קבלו
מלכותי" (ויתירה מזה - "תמליכוני עליכם"), הכוללת כל פרטי
עניני המצוות, "אגזור עליכם גזירות".

(80) נסמן בלקו"ש ח"א ע' 11.

(81) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך.

ועוד.

(82) שבת קנג, א. וראה לקו"ת ריש פרשתנו.

(83) אגה"ת ספ"י. לקו"ת דרושים לשבת שובה סו, ג.

(84) לקו"ת שם.

(85) התוועדות הא' ס"ח.

1 יג. ובכל זה נוסף עוד יותר ב'שבת שובה' בשנה זו:

2 (א) 'שבת שובה' ד'שנת הקהל' - הן מצד התוכן ד'הקהל', אחדותם של ישראל בנקודת ה'קבלת-עול'
3 ד'ליראה את ה'' (כנ"ל סעיף ה), והן מצד היותה במוצאי שביעית, "שבת לה", שאז התיקון והשלימות
4 של כל שבתות השנה שעברה (שכולה "שבת לה", ועל-אחת-כמה-יוכמה השבתות שבה) ב'שבת שובה'
5 הוא באופן נעלה יותר, ופועל גם בנוגע לשבתות (ועל-ידם - גם בימות החול שלהם) של השנה החדשה,
6 'שנת הקהל' (כמדובר בארוכה בהתוועדות הקודמת⁸⁶).

7 (ב) מצד סמיכותו לראש-השנה - דאף שהאמור לעיל אודות ענין התשובה שייך גם ל'שבת שובה'
8 שאינו סמוך ממש לראש-השנה, אבל מכיון שתוכנם שוה (ההתקשרות העצמית של בני ישראל עם
9 הקב"ה, שבאה לידי ביטוי ב"תמליכוני עליכם" בראש-השנה, ובענין התשובה של 'שבת שובה'), מובן,
10 שבהיותם בסמיכות זה לזה, עד שנעשים 'המשך אחד' ו'נקודה אחת', אזי נוסף ביתר שאת וביתר עוז
11 (עד כמה ששייך המושג של הוספה ב'נקודה עצמית').

12 יד. ויש להוסיף, שלמרות העילוי והפלאות כל האמור לעיל, הרי זה שייך לכל אחד ואחד מישראל.
13 וכאמור - "לא בשמים היא גו' ולא מעבר לים היא גו'", אלא "קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך
14 לעשותו",

15 ובפרט לאחרי התגלות תורת החסידות - החל מספר התניא, תורה שבכתב של תורת החסידות⁸⁷, "מיוסד
16 על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאד.. לבאר היטב איך הוא קרוב מאד", עד להבנה והשגה באופן ד"יחוד
17 נפלא שאין יחוד כמוהו" (כנ"ל סעיף ח),

18 ויתירה מזה - לאחרי שנתגלה גם "פירושה", תורה שבעל-פה, במאמרי החסידות שלאחרי-זה, הן
19 של רבינו הזקן, והן של רבותינו נשיאנו שלאחרי-זה, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, "הנשיא הוא
20 הכל" (כולל גם כל הענינים שקדמו לו כו').

21 אשר כל זה ניתן לכל אחד ואחד מישראל ממש, שכן אף שלכאורה נכתב ספר התניא עבור "אנשי
22 שלומינו" (כמבואר ב'הקדמת המלקט'), הרי ידוע פתגם רבינו הזקן⁸⁸ שתורת החסידות אינה עבור חוג
23 מסויים, אלא עבור כלל ישראל, עד לכל אחד ואחד מישראל ממש, מכיון שמכל-מקום נכללים גם הם
24 בסוג ד'אנשי שלומינו".

25 טו. ויהי-רצון שבעמדנו בסיום וחותם שלושה ימים הראשונים (שני ימי ראש-השנה ויום השבת) של
26 השנה החדשה (לאחרי שלימות העבודה בחודש אלול, ובפרט לאחרי ח"י אלול, ימי הסליחות, עד לערב
27 ראש-השנה) - שאז, ישנם כבר כל הענינים ב'מזומן' ממש, כך שצריך רק להושיט את היד ולקחת⁸⁹ -
28 יקח כל אחד ואחד את ה'נקודה העצמית' של ימים אלו להמשיכה בעבודת כל השנה כולה, שעל-ידי-זה
29 יתוסף ביתר שאת וביתר עוז בכל עניני העבודה בתכלית השלימות, עד לשלימות שאין לה ערך ויחס
30 כלל לגבי המצב הקודם, למעלה מגדר סיבה ומסובב כו', ועל-ידי-זה יתוסף גם בברכותיו של הקב"ה
31 על כל השנה כולה - כמו שכתוב⁹⁰ "בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו גו'", אזי "ונתתי גשמיכם בעתם
32 וגו'", ככל הברכות האמורות בפרשה.

33 ובפשטות - שנה מבורכת בכל עניני טוב הנראה והנגלה, הן טוב ורחני, שנת הפצת (התורה והיהדות,
34 כולל ובמיוחד הפצת) המעיינות חוצה, בכל אופני האפשרויות, בתכלית השלימות, והן טוב גשמי כפשוטו
35 ממש, ברוחניות ובגשמיות - ברוחניות תחילה, ומזה נמשך ונשתלשל גם בגשמיות; או בגשמיות וברוחניות

שהדבר הוא ברשותו כו', אלא שרצה הקב"ה שתהי' גם המעלה
דבחירה חפשית, "ובחרת בחיים", בחירה שמצד מציאותם
העצמית דישראל (למעלה גם מציווי התורה).
(90) ר"פ בחוקותי.

(86) שם ס"ו.
(87) ראה אג"ק אדמו"ר מהורו"צ ח"ד ע' רסא ואילך. וש"נ.
(88) ראה אגה"ק הנ"ל ח"י ע' דש. וש"נ.
(89) כולל - שאין צורך להמתין עד שיתנו לו מלמעלה, מכיון

1 - תחילה בגשמיות, ואחר-כך גם ברוחניות, על-דרך המבואר בסיפורי⁹¹ כ"ק מו"ח אדמו"ר⁹² אודות
 2 הנהגתו של הבעל-שם-טוב לעודד ולסייע לבני ישראל בגשמיות תחילה, ואחר-כך גם ברוחניות.
 3 ועד להברכה העיקרית והפנימית - שתיכף ומיד, בשעתא חדא וברגעא חדא, "כהרף עין", אתי מר,
 4 מלכא משיחא, ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה
 5 ועד אחרית שנה"⁹³, ובפרט בעמדנו ב"רשית השנה" (בהמשך ל"אחרית שנה" שלפניה)⁹⁴.
 6 ו"כן תהיה לנו" - שבמשך השנה כולה, בכל הימים והרגעים שבה, יומשך המעמד ומצב של
 7 ראש-השנה (על-דרך ובדוגמת ההמשכה מה'ראש' לכל הגוף, ועד ל'נקודה העצמית' שכוללת הכל,
 8 "מבלי ימצא.. ראש וסוף"⁹⁵) - "אתם נצבים היום (ראש-השנה"⁹⁶) כולכם"⁹⁷, "לאחדים כאחד" ממש,
 9 "מבלי ימצא האדם ראש וסוף"⁹⁵, ועמידתם היא "לפני ה' אלקיכם"⁹⁷, הפנימיות של שם הוי', עצמותו
 10 ומהותו ממש, ובפרט ב'שנת הקהל', "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה' כל הימים
 11 גו'", בפשטות ממש, למטה מעשרה טפחים, תיכף ומיד ממש.

* * *

12
 13 טז. מאמר דיבור-המתחיל "שיר המעלות ממעמקים" גו' - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א.
 14 יז. דובר כמה פעמים שבכל ענין הקשור עם תורה ויהדות יש גם לימוד והוראה - במכלל-שכן
 15 וקל-וחומר מתורת הבעל-שם-טוב⁹⁸ שבכל דבר שיהודי רואה או שומע, אפילו בעניני העולם, יש לימוד
 16 והוראה בעבודתו לקונו, ועל-אחת-כמה-וכמה בעניני תורה, מלשון הוראה⁹⁹, שכל ענינה מלכתחילה הוא
 17 לימוד והוראה, כולל גם "מנהג ישראל תורה היא"¹⁰⁰.

18 ובהתאם לכך, יש להתעכב על הלימוד וההוראה ממנין השנים - ענין על-פי תורה, בנוגע לשטרות
 19 כו' - ובהקדמה:

20 בנוגע למנין השנים - מצינו בתורה כמה אופנים¹⁰¹: למלכים (למלכי ישראל - בזמן הבית, או למלכי
 21 אומות העולם - לאחר החורבן). המנין הידוע בשם "לשטרות" (שיש הנוהגים עד היום במנין השטרות).
 22 והמנין ליצירה, מתחילת בריאת העולם. אמנם, אופן המנין שנקבע ברוב תפוצות ישראל הוא - מנין
 23 השנים לבריאת העולם.

24 ובמנין לבריאת העולם גופא - כמה אופנים¹⁰²: "מולד אדם" - מראש-השנה שבו נברא אדם הראשון.
 25 "מולד תוהו" (בהר"ד), דמכיון שבכ"ה באלול נברא העולם, מתחילים למנות ממולד תשרי שלפני
 26 הבריאה. ויש אופן שמונים מראש-השנה שלאחרי בריאת האדם, שבו נשלמה שנה ראשונה לאדם
 27 הראשון. אמנם, אופן המנין שנקבע בכל תפוצות ישראל הוא - מולד תוהו.

28 ועל-פי-זה, שנה זו היא - שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושמונה לבריאה.

29 יח. וביאור הלימוד וההוראה ממנין זה - בפשטות: ובהקדמה - שבכתבת התאריך בשטרות על-פי
 30 תורה שבהם מוכרחים לדעת את הזמן המדוייק, נוגע בעיקר המנין של יחידות עשירות ומאות,
 31 מה-שאינ-כן מנין האלפים, שמכיון שאין מקום לטעות בו, הרי גם אם לא נכתב בשטר - השטר כשר¹⁰³.

98 "היום יום" ט' אייר. כש"ט הוספות סק"ד-קכט. וש"נ.
 99 ראה רד"ק לתהלים יט, ת. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג,
 ב.

100 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד ס"ז. לקו"ש חכ"ב ע'
 56 הערה 2. וש"נ.
 101 בהבא לקמן - ראה ספר "המועדים בהלכה" (לרש"י
 זעורין) ערך ר"ה פ"ב, וש"נ.

102 ראה "פירוש" לרמב"ם הל' קידוה"ח פ"ו ה"ח. לקו"ש
 ח"י ע' 185.
 103 ראה שו"ע אה"ע סו"ס קכז.

91 להעיר, ש"סיפורים" שייכים גם לנשים וטף, כולל גם
 קטני קטנים, ואדרבה - מטבעם של הקטנים (כפי שהטביע
 הקב"ה) שאוהבים סיפורים יותר מאשר הגדולים.

92 ראה "התמים" ח"ב ע' מד. לקו"ש ח"א ע' 133. ועוד.
 93 עקב יא, יב.

94 ראה אגה"ק סי"ד.
 95 לקו"ת ר"פ נצבים.

96 לקו"ת שם. רמ"ז לזח"ב לב, ב (הובא בלקו"ת תבוא מא,
 ג). וראה גם זח"ג רלא, א. פענח רזא ס"פ נצבים.

97 ר"פ נצבים.

1 וכפי שמצינו בכמה וכמה אגרות-קודש מגדולי ישראל שלא צויין בתאריך מנין האלפים, כִּי-אם מנין
2 היחידות העשיריות והמאות.

3 ונוסף לזה, גם כאשר כותבים מנין האלפים - הרי זה מנין בפני-עצמו, כמודגש גם בכתיבתו -
4 ה'תשמ"ח, ה"א עם מקף בפני-עצמו, ואחר-כך מנין המאות העשיריות והיחידות.

5 ועל-פי-זה, במנין המאות והעשיריות והיחידות של שנה זו (מלבד מנין האלפים) - תשמ"ח - מודגש
6 בגלוי ההוראה המיוחדת של שנה זו: שנת "תשמח"!

7 כלומר, מנין השנה מדגיש ומכריז: תשמח! היינו, לשון ציווי, וגם הבטחה¹⁰⁴, לנוכח, לכל אחד ואחד
8 מישראל, שצריך להיות בשמחה.

9 יט. ויש להוסיף ולבאר גם בנוגע לרמז שנת תשמ"ח - בדרך ראשי-תיבות:
10 בשנים האחרונות נעשתה רגילות לקשר את הראשי-תיבות של השנה עם משיח - הרמז הכללי של
11 אות מ' (מנין העשיריות), ראשי-תיבות 'משיח', ועל-דרך-זה בנוגע לרמז במספר היחידות, כמו בשנה
12 שעברה, תשמ"ז, 'תהא זו שנת משיח'. ובהתאם לכך, יש למצוא גם רמז המתאים לשנת תשמ"ח.

13 אמנם, יש כאלו שלא אוהבים להתאמץ יתר על המדה, ולכן בנוגע לכל ענין וענין משתדלים למצוא
14 מישהו שיעשה את המלאכה עבורם, "מלאכתו נעשית על-ידי אחרים" - אף שבנידון-דין אין זו מלאכה
15 האסורה בשבת - ולכן הולכים לשאול אצל פלוני, אולי יוכל למצוא איזה ראשי-תיבות לשנת תשמ"ח.
16 (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:) שמא תשאלו הא מניין לך? - הרי "בדידי הוה עובדא", ששאלו
17 אותי שאלה זו!

18 וכשענית, מהו הצורך לחפש ראשי-תיבות, כשישנו סימן של תיבה שלימה, "תשמח" - השיבו לי,
19 'מ'דארף האבן משיחין' ("צריכים את משיח")... על מענה זה לא היה לי מה להשיב, שהרי גם אני רוצה
20 ומרעיש כו' אודות המשיח!

21 ענין השמחה - "תשמח" - יכול להיות מצד כמה וכמה ענינים, ברית-מילה, פדיון הבן, עד לשמחת
22 נישואין, "שמח תשמח", שמחה בלי-גבול. אבל נוסף לזה, יש למצוא גם רמז הקשור עם משיח.

23 ואכן, למרות שזוהי "טירחא גדולה" - לא התעצלתי, עד שמצאתי רמז באות ח' - תשמ"ח - הקשור
24 עם הגאולה, כדלקמן.

25 כ. השינוי במנין שנה זו לגבי שנה שעברה הוא - במספר היחידות, ח' במקום ז'.
26 וענין זה מתאים גם לכך ששנה שעברה היתה שנת השמיטה, "שנה השביעית" (ז'), ושנה זו, 'שנת
27 הקהל', היא "מקץ שבע שנים", "שנה השמינית"¹⁰⁵ (ח').

28 ומכאן באים לרמז של מספר ח' בנוגע למשיח - כדאיתא בגמרא¹⁰⁶ "כינור של מקדש של שבעת
29 נימין היה.. ושל ימות המשיח שמונה", היינו, שענינו של משיח קשור עם מספר שמונה (ח')¹⁰⁷.

30 כא. ויש להוסיף בפרטיות יותר - בכינור החילוק שבין ז' (שנה שעברה) לח' (שנה זו):
31 אף-על-פי שמבואר בגמרא ש"כינור של מקדש של שבעת נימין היה", היינו, שמספר שבעה הוא
32 לפני השלימות של ימות המשיח - הרי כשנמצאים בזמן הגלות, גם "כינור של מקדש" ("של שבעת
33 נימין") קשור עם ביאת משיח צדקנו, מכיון שאף אחד (אפילו גדולי ישראל כו') אינו יכול לבנות את
34 בית-המקדש מלבד משיח צדקנו, כפסק-דין הרמב"ם¹⁰⁸ "המלך המשיח.. בונה המקדש כו'" (לאחרי
35 ש"ילחם מלחמות ה' וינצח", שאז "יבנה מקדש במקומו"¹⁰⁹).

107 ראה גם קונטרס משיחות ש"פ וישב, א' דחנוכה תשמ"ז
בסופו. וש"נ.
108 הלי' מלכים רפי"א.
109 שם ספי"א.

104 ע"ד המבואר בתו"א תשא פו, ג. לקו"ת דרושים לסוכות
פ, סע"ד. ובכ"מ.
105 וילך לא, י"ד ובפירש"י.
106 ערכין יג, ב.

- 1 ונמצא, ששניהם (ז' וח') קשורים עם הגאולה, אלא שבימות המשיח גופא ישנן שתי דרגות - שבעה,
2 ולמעלה יותר - שמונה.
- 3 כב. ויובן בהקדים ביאור החילוק בין מספר שבע למספר שמונה – על-פי המבואר בתשובות
4 הרשב"א¹¹⁰ שמספר שבע כולל שבעת ימי ההיקף (שבעת ימי השבוע, שבע שני השמיטה, שבע שמיטין
5 וכו'), ומספר שמונה הוא למעלה מההיקף, שומר ההיקף¹¹¹.
- 6 ודוגמתו בנוגע לימות המשיח - שתי תקופות: התקופה הראשונה - שלימות הבריאה (היקף).
7 והתקופה השניה - למעלה משלימות מהבריאה. ובהקדמה¹¹²:
- 8 דובר כמה פעמים שגם לדעת הרמב"ם שכותב¹¹³ "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר
9 ממנהגו של עולם, או יהיה שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג, וזה שנאמר בישעיהו¹¹⁴
10 וגר זאב עם כבש.. משל וחידה.. וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים כו'" - בהכרח
11 לומר שיהיה גם "חידוש במעשה בראשית". כי: תחיית המתים ("הקיצו ורננו שוכני עפר"¹¹⁵) הוא אחד
12 מיסודי התורה (כפי שמאריך הרמב"ם ב'אגרת תחיית המתים'). והרי, אין לך חידוש במעשה בראשית גדול
13 יותר מ'תחיית המתים'¹¹⁶. אלא, שזהו ענין בפני-עצמו, ואינו קשור בהכרח עם גדר ביאת המשיח, שיכול
14 להיות גם בדרך הטבע, ואין הכרח שיהיה באופן של ביטול מנהגו של עולם וחידוש במעשה בראשית.
15 [וכפי שכותב ב'אגרת תחיית המתים'¹¹⁷: "ודע שאלו היעודים וכיוצא בהם שנאמר שהם משל, אין
16 דברינו זה החלטי כו'", וכוונתו בספר הי"ד, שעל-פי הלכה אין הכרח שביאת המשיח תהיה באופן נסי,
17 אף שבוודאי יתכן שיהיה כן בפועל. וכבר הוכרע בתורת החסידות¹¹⁸ שכל היעודים שנאמרו בנוגע לימות
18 המשיח הם כפשוטם ממש].
- 19 ובנוגע לפועל - הרי זה באופן שיש שתי תקופות בימות המשיח: תקופה ראשונה - "עולם כמנהגו
20 נוהג", ותקופה שניה - "חידוש במעשה בראשית".
- 21 כג. על-פי-זה יש לומר ששתי התקופות בימות המשיח, מרומזות בשני המספרים (השייכים לגאולה)
22 - שבע ושמונה, ז' וח':
- 23 שבע (ז'), שלימות ההיקף - מורה על התקופה הראשונה של ימות המשיח, "עולם כמנהגו נוהג",
24 אלא שהנהגת העולם היא בתכלית השלימות, ביטול "שעבוד מלכיות"¹¹⁹, "לא יהיה שם לא רעב ולא
25 מלחמה ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר.. ולא יהיה עסק
26 כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד"¹²⁰, שזוהי שלימות שבעת ימי ההיקף.
- 27 ושמונה (ח'), למעלה מההיקף - מורה על התקופה השניה של ימות המשיח, ש"יהיה שם חידוש
28 במעשה בראשית", החל מהחידוש הכי עיקרי - תחיית המתים, למעלה משלימות ההיקף.
- 29 כד. ויש לקשר ענין זה גם עם החילוק שבין "שמיטה" (שנה השביעית, ז') ל'הקהל'(שנה השמינית,
30 ח'):
- 31 ב'שמיטה' - ישנם כל פרטי הענינים של שדה וחרם, שלוקחים תבואת השדה ופירות החרם, "עולם
32 כמנהגו נוהג", אלא שהכל שוים בהם, הפקר לכל, "לך ולעבדך ולאמתך גו' ולבהמתך ולחיה אשר בארצך

(116) ולא עוד, אלא שאפילו אצל אלישע, שגדלה מעלתו באופן ד"פי שנים ברוחך" לגבי אליהו הנביא (מ"ב ב, ט) - הי' זה דבר חד-פעמי, באופן היוצא מן הכלל לגמרי, משא"כ בימות המשיח - ש"הקיצו ורננו שוכני עפר", כולם ממש.
(117) פרק ו.

(118) ראה אוה"ת נח (כרך ג) תרלד, א ואילך. תרלז, ב. תרסט, א ואילך. המשך וככה תרל"ז פצ"ה-צו.

(119) רמב"ם הל' תשובה שם. הל' מלכים שם ה"ב.

(120) הל' מלכים שם ה"ה.

(110) ח"א ס"ט. הובא ונת' בסה"מ תרע"ח ע' רסט. תש"ד ע' 192. תש"ה ע' 167. ועוד.

(111) ועד"ז בנוגע למ"ת (הקשור עם ר"ה) - "שבעה שבועות תספר לך", שלימות ההיקף, ולאח"ז "יום החמישים", למעלה מההיקף.

(112) הבא לקמן - ראה הדרן על הרמב"ם (לקו"ש בחוקותי תשמ"ה. קונטרס משיחות יו"ד שבט תשמ"ז). וש"נ.

(113) הל' מלכים רפ"ב. וראה גם הל' תשובה ספ"ט.

(114) יא, ו.

(115) ישע"י כו, יט.

- 1 גו"י¹²¹, "אפקעתא דמלכא"¹²², שניכרת בגלוי בעלותו של הקב"ה, "הכל ברשות אדון הכל"¹²³ – על־דרך
 2 ובדוגמת התקופה הראשונה בימות המשיח, שלימות הנהגת העולם, שלימות ההיקף.
- 3 מה־שאינ־כן ב"הקהל" - נמצאים כל ישראל, "האנשים והנשים והטף", בבית־המקדש, ושומעים קריאת
 4 הפרשיות מפי המלך. כלומר, מצב של יציאה והתעלות ממצייאות העולם לגמרי, כולל גם יציאה מהגבלה
 5 וציור פרטי, כ־אם שמתאחדים כולם יחדיו ב"ליראה את ה'" – על־דרך ובדוגמת התקופה השנייה בימות
 6 המשיח, תכלית השלימות למעלה מההיקף לגמרי.
- 7 כה. ומכאן באים גם לרמז בראשי־תיבות של אות ח' - תשמ"ח: אות ח' היא ראשי־תיבות 'חירות'
 8 (וכן 'חיים'), היינו, חירות מכל הענינים, לא רק מ"שעבוד מלכיות", אלא גם 'חירות' מכל הענינים,
 9 כולל גם "חירות ממלאך המות"¹²⁴, אשר חירות אמיתית ממנו היא - לא רק שמכאן ולהבא בטלה
 10 פעולתו, אלא יתירה מזה, שלא נשאר רושם מפעולתו גם בעבר, שזהו ענין "תחיית המתים"¹²⁵,
 11 ועד לשלימות ענין החירות - חירות מכל עניני מדידה והגבלה של סדר השתלשלות, עלמא דחירו¹²⁶.
- 12 ויש לקשר ענין זה עם מאמר הזוהר בפרשתנו¹²⁷ (שנתבאר בהתוועדות הקודמת¹²⁸) בענין "כי חלק
 13 ה' עמו"¹²⁹, "דלא יהב להו לרברבא כו" - שהנהגתם של ישראל אינה על־ידי המלאכים [כמו אומות
 14 העולם, ש"אתייהבו לרברבן"¹³⁰, ולכן לא הוזהרו על השיתוף¹³¹, לפי שמקבלים השפעתם באמצעות
 15 המזלות וכל צבא השמים והשרים שעליהם, כמו שכתוב¹³² "מאותות השמים גו' יחתו הגוים"¹³³], לא
 16 על־ידי אופנים שבעולם העשיה, לא על־ידי חיות שבעולם היצירה, ואפילו לא על־ידי שרפים שבעולם
 17 הבריאה¹³⁴, כ־אם על־ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו. ובהתאם לכך, באה ההצעה בנוגע לראשי־תיבות של
 18 שנת תשמ"ח - שאות ח' תהיה ראשי־תיבות 'חירות', שבזה מודגש ענין הגאולה בתכלית השלימות
 19 (באופן נעלה יותר מהגאולה כפי שקשורה עם אות ז'), כנ"ל בארוכה.
- 20 ובפשטות: לאחרי כל ה"שטורעם" וה"געוואלד" ד"עז מתי", באופן ד"אחכה לו בכל יום שיבוא",
 21 ביום זה ממש¹³⁵ - הרי, בשנה שעברה לא זכינו עדיין ש'תהא זו שנת משיח"; אמנם, בשנה זו, תשמ"ח,
 22 שנוסף גם ענין ה'חירות' בנוגע ל'משיח' (תכלית השלימות בימות המשיח, התקופה השנייה) - אזי נקל
 23 וקרוב יותר לפעול את הגאולה בפועל ממש.
- 24 כו. ויהי־רצון שמהראשי־תיבות הנ"ל נזכה תיכף ומיד לעיקר כל העיקרים - ביאת משיח צדקנו בפועל
 25 ממש, למטה מעשרה טפחים, שגואל את כל אחד ואחד מישראל וכלל ישראל,
 26 ובשעתא חדא וברגעא חדא, ורודים כולם יחדיו - מתוך שמחה אמיתית בלתי מוגבלת, על־פי הציווי
 27 (וההבטחה) של שנת "תשמח" - לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה
 28 ועד אחרית שנה", לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית המקדש, "מקדש אדני־ כוננו ידיך"¹³⁶,
 29 שיבנה במהרה בימינו על־ידי משיח צדקנו, כאמור, ש"יבנה מקדש במקומו"¹³⁷.

133) אף שלאמיתו של דבר לא שייך להודות להם, כפי שמבאר הצ"צ (דרמ"צ ו, ב) שהענין ד"חמרא למרא טיבותא לשקיי" (ב"ק צב, ב) שייך רק בנוגע לאדם, שהוא בעל בחירה, משא"כ בנוגע למזלות והשרים כו', שאינם אלא כגרוץ ביד החוצב בו.

134) לקוטי לוי"צ פרשתנו ע' תסד־ה.

135) כמדובר כמ"פ שאין הכוונה "בכל יום" הוא מחכה שסוף כל סוף יבוא, כ־אם שבכל יום מחכה שיבוא היום, "כי לישועתך קיינו כל היום".

136) בשלח טו, יז.

137) התיווך בזה (אם ביהמ"ק השלישי יבנה ע"י הקב"ה או ע"י משיח צדקנו) – נתבאר במק"א (לקו"ש ח"י ע' 418. ועוד). ואכ"מ.

121) בהר כה, ר"ז.

122) לשון הגמרא – ב"מ לט, רע"א. קו, א. ועוד.

123) 'חינוך' מצוה שכה. וראה 'חינוך' מצוה פד.

124) שמו"ר פמ"א, ז.

125) נוסף לכך שאות ח' היא גם ר"ת ד"חיים".

126) ראה לקו"ת דרושים לר"ה ס, ב. וש"נ.

127) רצח, ב.

128) התוועדות הא' סי"ח. סכ"ה.

129) פרשתנו לב, ט.

130) ראה זחר ח"ב יד, ב. ח"ג סד, א. רצח, ב. סהמ"צ להצ"צ

מצות אחדות ה' בתחילתה.

131) ראה לקו"ש חכ"א ע' 41 הערה 36. וש"נ.

132) ירמי' יו"ד, ב.

- 1 זזוכים לקיים מצות "הקהל" כפשוטה - שבחג הסוכות שנה זו (תשמ"ח) זזוכים כל ישראל לבוא
- 2 לבית-המקדש השלישי, "בנוי לתלפיות"¹³⁸, ולשמוע את קריאת הפרשיות מפי המלך, דוד מלכ משיחא.
- 3 ו"כן תהיה לנו" - נשמות בגופים, רמ"ח אברים ושס"ה גידים, שלימות העם, ו"כספם וזהבם אתם"¹³⁹,
- 4 כולל גם ברוחניות, שלימות התורה ומצוותיה, ושלימות הארץ, "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך"¹⁴⁰, ועיקר
- 5 כל העיקרים - תיכף ומיד ממש.
- 6 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון אדה"ז (בבא הרביעית – פעם אחת). ניע זשוריצי
- 7 כלאפצי. שיבנה בית המקדש. כ"ק אדמו"ר שליט"א בירך ברכת המזון.
- 8 ואחר-כך אמר: אלו שיחטפו מה"שיריים" - יזהרו שלא לאכול עד לאחרי הברכה ו"כוס של ברכה".
- 9 לאחרי תפילת ערבית והברכה - חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א "כוס של ברכה".
- 10 טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו"].

(140) שופטים יט, ח ובפירוש"י.

(138) ברכות ל, א.

(139) ישעי' ס, ט.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' א

- 1 אחרים, ולא רק את העגל. ונמצא שרבי יוחנן סבר ודרש כאחרים.
- 2 שנינו במשנה: אָבֵל הַמְנַשֵּׁק וְהַמְנַשֵּׁק הַמְכַבֵּד וְהַמְכַבֵּד בִּו' הוֹסֵךְ
- 3 והמלביש והמנעיל את העבודה זרה עובר בלא תעשה. וכן הנודר
- 4 בשם עבודה זרה והנשבע בשמו עובר בלא תעשה.
- 5 הגמרא מבארת על איזה מאיסורים אלו לוקה ועל איזה אינו
- 6 לוקה: בִּי אֵתָא וְכִשְׁבֹּא רַב דְיִמִי מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְבַבְלָא, אָמַר בְּשֵׁם
- 7 רַבִּי אֶלְעָזָר, עַל כּוֹלֵם – עַל כָּל הָעֲבוּדוֹת שֶׁמְבוֹאֵר בְּמִשְׁנֵה שְׁעוּבָר
- 8 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, לֹקֵה עֲלֵיהֶם, חוּץ מִהַנּוֹדֵר בְּשֵׁמוֹ שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה
- 9 וְהַמְקַיֵּים [הַנִּשְׁבָּע] שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶם אֵינוֹ לֹקֵה.
- 10 שואלת הגמרא: מֵאֵי שְׁנָא – בְּמָה שׁוֹנֵה הָאֵלֹהִים שֶׁל הַנּוֹדֵר בְּשֵׁמוֹ
- 11 וְהַמְקַיֵּים בְּשֵׁמוֹ, שְׁהוּא וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ' (שמות כג א),
- 12 דְּלֹא לָקִי עֲלוֹי כְּבִשְׂאֵר אִיסוּרִים, מִשּׁוֹם דְּהוּא לִיָּה לְאֹו שְׁאֵין בּוֹ
- 13 מְעֻשָׂה, שְׁנָדָר וְשׁוֹבְעָה הֵם דִּיבּוּר שְׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, וְלֹא שְׁאֵין בּוֹ
- 14 מַעֲשֶׂה אֵין לֹקִים עֲלֵיוֹ, אִם כֵּן הֵינִי נִמְי' – גַּם שָׂרָה הָעֲבוּדוֹת, הָאֵלֹהִים
- 15 הָאֵמּוּר בְּהֵם לְאֹו שְׁבַבְלָלוֹת הוּא – לֹא הַכּוֹלֵל בְּלִשׁוֹנוֹ כְּמָה
- 16 אִיסוּרִים, שְׁהֵי מַה שְׁנֵאמַר (דברים ו יד) 'לֹא תִלְכּוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים
- 17 אֲחֵרִים, מִשְׁמַעוֹתוֹ שְׁאֵסוּר לִלְכַת אַחֲרֵי עֲבוּדָה זָרָה בְּכָל דְּרָבִי
- 18 עֲבוּדָתָהּ, וְכוֹלֵל כְּמָה מֵינִי עֲבוּדוֹת שְׁנֵאסָר לַעֲשׂוֹתָן לַעֲבוּדָה זָרָה,
- 19 וְאֵין לֹקִין עַל לְאֹו שְׁבַבְלָלוֹת, כִּיּוֹן שְׁלֹא נִתְיַחֵד הָאֵלֹהִים עַל כָּל אַחַד
- 20 מֵאִיסוּרִים אֵלֹו. וְכֵן מַצִּינוֹ שְׁאֵין לֹקִים עַל לְאֹו שְׁבַבְלָלוֹת, דְּתַנְיָא
- 21 בְּבֵרִייתָא, נֵאמַר (ויקרא יט כו) 'לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם, וְלִמְדִים מֵלֹאֵו זֶה
- 22 כְּמָה אִיסוּרִים. אִיסוּר רֵאשׁוֹן, מִיָּינוּ לְאֹוֹכֵל מִן הַבְּהֵמָה אַחַר
- 23 שְׁחִיתָהּ קוֹדֵם שְׁתַּצֵּא נַפְשָׁה כְּשֶׁעֲדִין מִפְּרִכְסָתָהּ, שְׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא
- 24 תַעֲשֶׂה, תִּלְמִיד לֹמַר 'לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם', כְּלוּמַר לֹא תֹאכְלוּ בְּהֵמָה
- 25 בְּעוֹד שְׁדַמָּה בָּהּ, דְּהֵינּוּ בְּחִייה. אִיסוּר שְׁנִי, דְּבָר אַחֵר, הַפְּסוּק 'לֹא
- 26 תֹאכְלוּ עַל הַדָּם' בֹּא לְלַמַּד גְּבִי בִּשְׂר קִדְשִׁים, שְׁלֹא תֹאכְלוּ אֵת
- 27 הַבְּשָׂר וְעִדְיִין יֵשׁ דָּם בְּמִזְרֵק שְׁלֹא זִרְקוּהוּ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. אִיסוּר
- 28 שְׁלִישִׁי, רַבִּי דִּזְקָא אֹמֵר, מִיָּינוּ שְׁאֵין מְכַרֵּין – אֵין נוֹתֵנים סְעוּדָת
- 29 הַבְּרָאָה לְאַבְלִים הַמֵּתֵאבְלִים עַל לְמַר לֹא הָרוּגִי מִיתוֹת בֵּית דִּין, תִּלְמִיד
- 30 לֹמַר 'לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם', כְּלוּמַר לֹא תֹאכְלוּ סְעוּדָת הַבְּרָאָה עַל
- 31 הַנְּרִצָּה שְׁנִשְׁפָּךְ דָּמָה, וְסָבְרָא הֵיא שְׁהַכּוּנָה לְהַרוּגִי מִיתוֹת בֵּית דִּין,
- 32 שְׁלֹא יִנְהַגוּ בְּהֵם מִנְהַג כְּבוֹד כְּדִי שִׁיתְכַּפְּרוּ מֵעוֹנוֹם. אִיסוּר רְבִיעִי,
- 33 רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, מִיָּינוּ לְפָנֵהֶרְדִּין שְׁהָרוּג אֵת הַנֶּפֶשׁ – שְׁדוּנו לְמִיתָה

- 34 את מי שנתחייב בה על עבירה שעשה, שאין מועמין בלום לאחר
- 35 פסיקתם בל אותו היום, תלמוד לומר 'לא תאכלו על הדם', כלומר
- 36 לא תאכלו לאחר שדנתם אדם למיתה. איסור חמישי, (אמר רבי
- 37 יוחנן), אזהרה לבן סורר ומורה שלא יאכל בשר ויין בשיעור מסוים
- 38 מין, שהרי ודאי לא ענשו הכתוב אלא אם הוזיירו שלא לעשות
- 39 כך, תלמוד לומר 'לא תאכלו על הדם', כלומר לא תאכלו אכילה
- 40 כזו שתיהרגו עליה. ונמצא מבואר שחמשה איסורים נלמדים
- 41 מפסוק זה. ואמר רבי אבין בר חייה, ואיתמיא – ויש אומרים שאמר
- 42 זאת רבי אבין בר בהנא, על כולם – על כל אלו שאיסורן נלמד
- 43 מהפסוק 'לא תאכלו על הדם', אינו לוקה, משום דהוה ליה לאו
- 44 ששבבללות, כלומר לאו שכוללים בו כמה איסורים, ואין לוקים
- 45 עליו. וכיון שמצינו שאין לוקים על לאו שבכללות, מדוע לוקים
- 46 בעבודה זרה על העבודות שיש בהן מעשה, הרי נאסרו בלאו
- 47 שבכללות.
- 48 הגמרא מביאה ביאור הפוך בדעת רבי אלעזר בענין זה: אלא, בי
- 49 אָתָא וְכִשְׁבֹּא רַבִּין אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר, עַל כּוֹלֵם – עַל כָּל
- 50 הָאִיסוּרִים הַמְבוֹאֵרִים בְּמִשְׁנֵה שְׁעוּבָר עֲלֵיהֶם בְּלֹא תַעֲשֶׂה, אֵינוֹ
- 51 לֹקֵה, חוּץ מִן הַנּוֹדֵר בְּשֵׁמוֹ שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה וְהַמְקַיֵּים [הַנִּשְׁבָּע]
- 52 בְּשֵׁמוֹ, שֶׁהָעוֹשֶׂה כֵן לֹקֵה, וְיִתְבָּאָר טַעַם הַחִילּוֹק בּוֹה לְהֵלֵךְ.
- 53 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מֵאֵי שְׁנָא – מַה שׁוֹנֵה אַחֲרֵי דְלֹא לָקִי – שָׂרָה
- 54 הָאִיסוּרִים חוּץ מִנּוֹדֵר וְנִשְׁבָּע שְׁאֵינוֹ לֹקֵה עֲלֵיהֶם, מִשּׁוֹם דְּהָאֵלֹהִים
- 55 שְׁלִמְדִים מִמְּנָא אֵת אִיסוּרֵיהֶם הוּא לִיָּה לְאֹו שְׁבַבְלָלוֹת, כְּמִבּוּאֵר,
- 56 אִם כֵּן הֵינִי נִמְי' – גַּם עַל נוֹדֵר וְנִשְׁבָּע אֵין לוֹ לִלְקוֹת, שְׁהֵי לְאֹו שְׁאֵין
- 57 בּוֹ מְעֻשָׂה נִינְהוּ – הָאֵלֹהִים שֶׁל וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ' (שמות
- 58 כג א) אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, מִשּׁוֹם שְׁעֻקְמַת שְׁפִתֵינוּ אֵינָה נִחְשָׁבַת מַעֲשֶׂה,
- 59 וְאֵין לֹקִים עַל כֵּךְ כְּמִבּוּאֵר.
- 60 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵהוּא – מַה שְׁאֵמַר רַבִּי אֶלְעָזָר שְׁבַנּוֹדֵר וְנִשְׁבָּע
- 61 לֹקִים אָף שְׁאֵין בְּהֵם מַעֲשֶׂה, מִשּׁוֹם שְׁסָבַר רַבִּי יְהוֹדָה דְּאָמַר שְׁלֹאֵו
- 62 שְׁאֵין בּוֹ מְעֻשָׂה לֹקִין עֲלֵיוֹ. דְּתַנְיָא בְּבֵרִייתָא, נֵאמַר בְּקִרְבָן פֶּסַח
- 63 (שמות יב ט) 'לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְהַנְּחָר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר פֶּאֶשׁ
- 64 תִּשְׂרַפּוּ, וּמַה שְׁצִיּוּהָ לְשַׂרוּף אֵת הַנּוֹתָר אַחַר שְׁאֵסָר לְהוֹתִירוֹ,
- 65 מִשּׁוֹם שְׁכָּא הַתְּנוּבָה לִיתָן מִצּוֹת עֲשֶׂה אַחֵר הָאִיסוּר לֹא תַעֲשֶׂה,

לקוטי-שיחות פרשת האזינו כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

25 שישראל לא הסכימו לאפשר את פטירת משה,
26 וכתשובה על כך אמר הקדוש-ברוך-הוא "הריני מכניסו
27 בחצי היום...".

28 אך יש להבין:
29 א) אכן בני דורו של נח יכולים היו לחשוב
30 שבכוחם למנוע את כניסת נח לתיבה, ואף המצרים
31 יכולים היו להשלות את עצמם שהם יצליחו למנוע את
32 יציאת ישראל ממצרים, מפני שהם היו הרוב. אך כיצד
33 ייתכן שישראל יסברו שביכלתם למנוע את פטירתו של
34 משה, דבר שאיננו נתון כלל בידי בשר ודם?⁸

35 ב) לשם מה מסביר רש"י כאן ש"בג' מקומות נאמר
36 בעצם היום הזה", ואף מפרט ומסביר בהרחבה על שני
37 המקומות האחרים. היה עליו לפרש את פשוטו של
38 מקרא, את הפסוק שלנו בלבד, ולומר שישראל סרבו
39 להרשות את פטירת משה, ואז "אמר הקדוש-ברוך-
40 הוא...!" במיוחד תמוה הדבר לאור העובדה שאכן כך
41 הוא עושה בפירושו למילים אלו בפרשת נח³, שם הוא
42 אומר "למדך הכתוב שהיו בני דורו...? אמר הקדוש-
43 ברוך-הוא אני מכניסו לעיני כולם...". ואינו מביא שום
44 דוגמא ממקום אחר לכך שזהו פירוש הביטוי "בעצם
45 היום הזה"?

46 הדברים תמוהים עוד יותר: אם בפעם הראשונה
47 שהוא מסביר מילים אלו באופן כזה, אין הוא זקוק
48 לדוגמאות והוכחות, על-אחת-כמה-וכמה שאין הוא
49 זקוק לכך בפעם השלישית.

50 יתר-על-כן: בפרשת בא אין רש"י מפרש דבר על
51 הפסוק "בעצם היום הזה הוציא ה'¹⁰, ונראה

א.

דברי רש"י על המילים "בעצם היום הזה" לגבי
מות משה

1 בסוף הפרשה¹ מסופר: "וידבר ה' אל משה בעצם
2 היום הזה לאמר עלה אל הר העברים הזה הר נבו...
3 ומות בהר...". רש"י מתעכב על המילים "וידבר ה' אל
4 משה בעצם היום הזה" ומסביר: "בג' מקומות נאמר
5 בעצם היום הזה", ומציין את שני המקומות האחרים²
6 שבהם נאמר כך: בכניסת נח לתיבה ("בעצם היום הזה
7 בא נח..."³) וביציאת מצרים ("בעצם היום הזה הוציא
8 ה'").⁴ בשני מקומות אלו כוונת הביטוי היא שבני דורו
9 של נח והמצרים אמרו "בכך וכך אם אנו מרגישים...
10 ולא עוד אלא אנו נוטלין...", ותכננו לא לאפשר לנח
11 להכנס לתיבה ולישראל לצאת ממצרים, כפי שמרחיב
12 ומפרט רש"י, ואז "אמר הקדוש-ברוך-הוא הריני...
13 בחצי היום וכל מי שיש בו⁵ כח למחות יבוא וימחה".
14 כך גם במות משה אמרו ישראל "אין אנו מניחים אותו
15 (ורש"י מציין את הטובות שעשה משה לישראל), אמר
16 הקדוש-ברוך-הוא הריני מכניסו בחצי היום...".

17 העובדה שרש"י רואה צורך להסביר את המילים
18 "בעצם היום הזה" מובנת בפשטות, כי מילים אלו הן,
19 לכאורה, מיותרות⁶: בתחילת הענין (בפרשת וילך)⁷
20 כבר כתוב "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", והרי
21 משה נפטר באותו היום. מובן כבר אפוא, שכל
22 האירועים שארעו לאחר מכן התרחשו באותו יום, ומה
23 באות לחדש המילים "בעצם היום הזה"?

24 לפיכך מסביר רש"י שמילים אלו רומזות לכך

6) אבל אין לפרש דקשה לרש"י ההוספה "בעצם (היום הזה)" – שהרי נח⁹ נאמר בתורה "בעצם היום הזה" וכיו"ב ולא פרש"י כלום (בא יב, יז, אמור כג, יד, כא, כח, כט, ל). וגם בפ' נח (ז, יג), לך (יז, כג, כו), בא (יב מא) – אינו מפרש תיבת "בעצם" (כבפי' כאן "במראית אורו כו", ועד"כ בפרש"י משפטים כד, י). ולהעיר מרמב"ן אמור (שם, כח). ואכ"מ.

7) לא, ב ובפרש"י.

8) ראה ש"ך עה"ת כאן.

9) השינויים שבין פרש"י כאן ופרש"י דפ' נח – ראה לקמן הערה

22.

10) אלא מפרש מש"נ שם לפני"ז (יב, מא) "בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' גו'" – "מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף

1) לב, מח ואילך.

2) מש"נ באברהם (לך יז, כג) "וימל גו' בעצם היום הזה גו'" ופרש"י "לא נתיירא כו" – אינו שייך לגדולת, שהרי שם המדובר ב(גדולת מדרי') אברהם (ד"בו ביום שנצטווה כו' ולא נתיירא כו"), משא"כ בנדר"ד ד"בעצם גו" הוא מענה הקב"ה לאמירה ד"אין אנו מניחין כו". וראה בארוכה מפרשי רש"י כאן. – ו"ל שזהו שמפרט רש"י הנטין: בג' מקומות – למעוטי הנ"ל. וראה בארוכה שיחת ש"פ האזינו תשמ"א.

3) נח ז, יג.

4) בא יב, נא. וראה לקמן הערה 10.

5) אצל נח כ' רש"י "שיש בידו" (אף שבספרי עה"פ אי' גם בנח "שיש בו"). וטעם שינוי י"ל – כי באם יש "בו" כח אבל ידו חלושה – לא יוכל לבקע התיבה, כהמשך פרש"י.

28 לא ימנעו רק את הכניסה והיציאה וכו', אלא יבטלו
29 לחלוטין את האפשרות לכניסה וליציאה – ("מבקעין
30 את התיבה", "הורגין בהם")?

31 ג) מהי הסיבה לכך שבתוספת זו "ולא עוד אלא
32 אנו נוטלין..." מציינ רש"י שני פרטים, הן אצל נח והן
33 מצרים. אצל נח – (א) כשלין (ב) וקרדומות; אצל
34 מצרים – (א) סיפות (ב) וכלי זיין?

35 ד) אצל נח ומצרים מביא רש"י את דברי הקדוש-
36 ברוך-הוא עד סופם "אמר הקדוש-ברוך-הוא... וכל מי
37 שיש בידו (או "בו") כח למחות יבא וימחה", ואילו
38 במקרה שלנו הוא אומר: "אמר הקדוש-ברוך-הוא
39 הריני מכניסו בחצי היום וכו'", ואיננו מזכיר את
40 ההמשך. ולכאורה תמוה: אם לגבי מצרים הוא כותב
41 את הדברים עד הסוף, ואיננו מסתמך על כך שכבר
42 אמרם לגבי נח, מדוע כאן הוא רומז על כך ב"וכו"?
43 ממה-נפשך: או שהוא כותב בשניהם "וכו", או שהוא
44 מפרט בשניהם את סוף הדברים.

45 ה) מדוע בוחר רש"י, בפרטו את הטובות שעשה
46 משה רבינו לישראל, דוקא בטובות אלו¹²: "הוציאנו
47 ממצרים, וקרע לנו את היסוד, והוריד לנו את המן, והגיו
48 לנו את השליו, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את
49 התורה"¹³? והרי במשך ארבעים שנות שהותם במדבר
50 עשה משה רבינו לישראל טובות רבות בנוסף על אלה,
51 כגון: המתקת המים המרים במרה, כיבוש ארץ סיחון
52 ועוג¹⁴, ועוד.

53 ו) יתר-על-כן: בספרי נאמר כאן גם "ועשה לנו
54 ניסים וגבורות", ומדוע משמיט זאת רש"י¹⁵?
55 [לצורך הבנת הדברים יש להסביר, שלמרות
56 שלשוננו של רש"י, שעליה מוסבים כל הדיוקים דלעיל,
57 לקוחה מה'ספרי', בכל זאת, כיון שרש"י מפרש לפי

1 בפשטות, שהסיבה לכך היא מפני שהוא מסתמך על
2 פירושו בפרשת נח. מדוע, איפוא, הוא צריך בכל זאת
3 להסביר כאן את כוונת התורה בביטוי "בעצם היום
4 הזה", וזאת בהרחבה ובתוספת דוגמאות והוכחות?

5 הכרחי לומר, שבפסוקנו אין הפירוש הזה "חלק"
6 כל כך, אך העובדה שזהו פירושו של הביטוי הזה
7 במקומות אחרים מוכיחה שזהו פירושו גם כאן¹¹.

8 [ולפיכך מדייק רש"י באמרו, לאחר הבאת
9 הדוגמאות על נח ומצרים, "אף כאן..."], שלא כנאמר
10 בספרי, שהוא המקור לפירושו הזה של רש"י, ששם
11 כתוב, כמו בענין יציאת מצרים, "ומה ראה לומר
12 כאן..."; וזאת כדי להדגיש שרק לאחר שמוצאים שזהו
13 פירוש הביטוי אצל נח ומצרים, ניתן ללמוד ש"אף
14 כאן" זהו פירושו].

ב.

דיוקים וקשיים נוספים על לשונו של רש"י
15 ישנם עוד מספר דיוקים וקשיים בלשונו של רש"י.
16 להלן חלק מהם:

17 א) אצל נח ומצרים אין רש"י מסביר את הסיבות
18 לכך שבני דורו של נח והמצרים אמרו "אין אנו
19 מניחים...", מפני שהדבר מובן מעצמו, ואילו אצל
20 משה צריך רש"י לציין את הטובות שעשה לישראל,
21 אשר בגללן "אין אנו מניחים אותו". מדוע אין מובן
22 ופשוט גם כאן, שישראל לא רצו במותו של משה?

23 ב) אצל נח ומצרים אין רש"י מסתפק בדבריהם
24 "אין אנו מניחים...", כבענינו, אלא מוסיף על כך: אצל
25 נח – "ולא עוד אלא אנו נוטלין כשלין וקרדומות
26 ומבקעין את התיבה", ואצל המצרים – "ולא עוד אלא
27 אנו נוטלין סיפות וכלי זיין והורגין בהם". כלומר, הם

בנדוד כו' – כי זה ש"בג' מקומות נאמר כו' אינו מתרץ כלל קושיא זו.

12) וראה פרש"י שלח יג, ל. ונת' בלקו"ש ח"ח שיחה א' לפ' שלח.
13) טעם שינוי הסדר שברש"י מבספרי (בספרי – "והוריד לנו את התורה" לפני "והוריד לנו את המן", וברש"י – הוא לבסוף) – כי בספרי מונה על סדר החשיבות, משא"כ בפרש"י מונה ע"ד הפשט – ע"פ סדר הזמנים.

14) ובפרט ע"פ פרש"י (דברים א, ד) "מה היטיב לנו כו' המתין עד שהפיל סיחון ועוג וכו'".

15) ולאידך – מוסיף רש"י "והעלה לנו את הבאר", ובספרי ליתא.

עין כו'. ומה שלא פ' שם דמצרים אמרו "אין אנו מניחין כו' אמר הקב"ה הריני מוציאן בחצי היום כו'..." – כי מכיון שבעת מכת בכורות אמרו "קומו צאו מתוך עמי" וגם "ותחזק מצרים גו' למהו לשלחם גו' (שם, לא-לג), קשה לומר שבמשך שעות אחדות התחרטו ואמרו "אין אנו מניחין כו' (אף שבמשך ימים אחדים נן התחרטו). ולכן "בעצם" הראשון* מפרש רש"י שלא עיכבן כהרף עין. ורק "בעצם" השני, להיותו מיותר, פירש שאמרו "אין אנו מניחין כו' [אלא שבכ"ז אין צריך רש"י לפרשו שם בהדיא, כי אף שאי"ז מובן כ"כ בפשטות הענינים, אבל גי' "מונח" בפשטו דקרא, שהרי במשך ימים אחדים נן התחרטו כנ"ל (משא"כ בנדוד"ד – כדלקמן ס"ג)].

11) ואין לומר שהקושיא היא קושיא הנ"ל בפנים (אין שייך לעכב

*) ופרט שלשון הספרי כאן ("במצרים בעצם היום" – ותו לא) אפשר לפרש גם על כתוב זה, וכמו שפ' בתו"ת בא שם.
(**) והא דלא פרש"י כלום על מש"נ שם לפני"ד (שם, יז) "כי בעצם היום הזה הוצאתי גו' – כי שם הוא (לא סיפור היציאה, כ"א) טעם על "ושמרתם גו'".

32 כשם שבני דורו של נח והמצרים רצו למנוע מעבר
33 ממקום אחד לאחר (את כניסת נח ואת יציאת ישראל),
34 כך גם בענינינו: ישראל רצו למנוע את מעברו של משה
35 ממקום למקום – את עלייתו לחר. וכיון שה' אמר
36 "וימות בחר...", תגרום מניעתה של עליית משה להר,
37 לעיכוב פטירתו¹⁷.

ה.

ההבדל בין בני דורו של נח והמצרים לבין ישראל

38 בכך מובן מדוע מספיק לומר במקרה שלנו "אין
39 אנו מניחים אותו", ואילו בשני המקרים האחרים זקוק
40 רש"י להוספה "ולא עוד...":
41 בני דורו של נח והמצרים, בהיותם רשעים, לא היו
42 בטוחים שהוראת הקדוש־ברוך־הוא על הכניסה לתיבה
43 "לימים עוד שבעה"¹⁸ ועל יציאת מצרים "כחצות
44 הלילה... ואחרי כן אצא"¹⁹ חייבת להתבצע בדיוק כך.
45 לכן אין הם מסתפקים ב"אין אנו מניחים אותו" ביום
46 המיועד, אלא יהיה עליהם להזהר ימים ושבעות,
47 באופן תמידי, שנח לא יכנס לתיבה ושישראל לא ייצאו
48 ממצרים. לכן הם היו מוכרחים לבצע פעולה שתבטל
49 לחלוטין את האפשרות לכניסה ויציאה – "מבקעין את
50 התיבה", "הורגין בהם".

51 לא כך במקרה שלנו, כאשר מדובר על צדיקים,
52 שידעו בודאות שגזירת הקדוש־ברוך־הוא שהביאה
53 לדברי משה "היום מלאו ימי" – ביום זה אמות²⁰ היא
54 מדויקת, והם סברו שאם משה לא יהיה על ההר ביום
55 זה, שעליו נגזר מות משה, תבטל הגזירה [בדומה
56 לדברי רש"י קודם לכן²¹, שלאחר כיבוש ארץ סיחון
57 ועוג חשב משה ש"הותר הנדר"].

58 לכן הם הסתפקו ב"אין אנו מניחים אותו" לעלות
59 להר ביום זה, כדי להסיר את הגזירה על פטירת משה.

ו.

ההסבר לציון שני הפרטים בהצטיידות בני נח והמצרים

60 ההסבר לכך שרש"י מציין שני פרטים בענין של
61 "ולא עוד אלא אנו נוטלין..." הוא:
62 בני דורו של נח ראו שהקדוש־ברוך־הוא מתכוון
63 להציל את נח מן המבול על־ידי כניסתו לתיבה. לכן

1 פשוטו של מקרא, ובמיוחד כיון שאין הוא מציין כאן
2 כי פירושו לקוח מה'ספרי', הכרחי לומר שבכל
3 הדיוקים הללו הוא מסביר את פשוטו של מקרא].

4 (ז) רש"י מסביר בפירוש רק את המילים "בעצם
5 היום הזה". מדוע הוא מצטט איפוא ב"דיבור
6 המתחיל" גם את המילים "וידבר ה' אל משה"?

ג.

כאן אין מדובר על רשעים שפועלים בניגוד לרצון ה'

7 ההסבר לכך הוא:
8 ההבדל, בפשטות, בין המקרה שלנו לבין הדוגמאות
9 המובאות מנח ומן המצרים הוא: בני דורו של נח
10 והמצרים היו רשעים והתכוונו לפעול בניגוד לרצונו של
11 הקדוש־ברוך־הוא, ולכן מובן מדוע הם סירבו לאפשר
12 את כניסת נח לתיבה ואת יציאת בני־ישראל ממצרים,
13 בניגוד לרצון ה'.
14 אך במקרה שלנו לא מובן: כיצד ייתכן לומר
15 שישראל ימרדו, ח"ו, בקדוש־ברוך־הוא ויפעלו בניגוד
16 לרצונו? כאן אין מדובר על דור המדבר, שאצלם
17 מוצאים מספר מקרים שבהם פעלו נגד רצון ה', אלא
18 על הדור שנכנס לארץ, שעליהם נאמר "ואתם הדבקים
19 בה' אלקיכם"¹⁶, וקשה לפרש שהם התייצבו נגד רצון
20 ה' בענין פטירת משה רבינו.

21 לפיכך, ללא ההוכחה ש"בג' מקומות נאמר בעצם
22 היום הזה..."²², לא היה מתקבל, מסיבה זו, הפירוש הזה
23 (שזוהי תשובת ה' על "אין אנו מניחים...") כאן; אך
24 כיון ש"בג' מקומות נאמר...", ובשני המקומות
25 האחרים הפירוש ברור מן המילים ללא שום קושי,
26 מהווה הדבר הוכחה לכך ש"אף כאן" הפירוש הוא כך.

ד.

בשלושת המקומות רצו למנוע מעבר ממקום למקום

27 כיצד חשבו ישראל למנוע את פטירת משה? – גם
28 לכך רומז רש"י באמר, לאחר הבאת הדוגמאות על נח
29 ומצרים בהרחבה, "אף כאן...". בכך הוא מדגיש
30 שהענין של "אין מניחים..." זהה בכל שלושת
31 המקומות.

(19) בא יא, ד"ח.

(20) וילך לא, ב ובפרש"י שם.

(21) ר"פ ואתחנן. ועד"ז בפרש"י פינחס כז, יב.

(16) ואתחנן ד, ד.

(17) עד"ז תי' גם בספרי דבי רב לספרי כאן.

(18) נח, ז, ד.

26 שכאשר הקדוש-ברוך-הוא מברך יהודי בשדה מניב
27 פירות, אסור לו להיות כפוי טובה, והוא חייב להביא
28 ביכורים ולהודות לה'.

29 טענו ישראל: משה רבינו עשה להם טובות רבות
30 כל כך, ולכן חלה עליהם חובה שלא להיות כפויי טובה
31 כלפיו, ולעשות ככל יכלתם כדי למנוע את פטירתו, אף
32 אם זה נגד ציווי ה' 28 "עלה אל הר העברים...".

33 לפיכך אין רש"י מסתפק בהבאת דוגמא אחת
34 לטובות שעשה משה לישראל ותיבת "וכו", אלא
35 מפרטן, כי ככל שרב מספר הטובות שקבלו ישראל
36 ממשה, כך גדלה ומתחזקת חובתם לא להיות כפויי
37 טובה כלפיו, וכך מובנת יותר השתדלותם למניעת
38 "עלה אל הר...".

ה.

מטובות אלו נהנו ישראל ביום עליית משה להר

39 לפי זה מובן מדוע בוחר רש"י מבין הטובות
40 שעשה משה לישראל, דוקא דוגמאות אלו, ולא
41 אחרות:

42 על הטובות שעשה משה רבינו לישראל בכל שנות
43 העבר, הם בודאי כבר הביעו את תודתם כלפיו, שהרי
44 לא היו כפויי טובה.

45 לכן מונה רש"י רק את הטובות שישראל נהנו מהן
46 (גם) "ביום הזה", ביום עליית משה להר, שעליהן חלה
47 עתה חובתם להביע תודה, ולא להיות כפויי טובה.

48 אין להקשות על כך שרש"י מציין גם "הוציאנו
49 ממצרים וקרע לנו את היס... ונתן לנו את התורה" 29,
50 כי טובות אלו נמשכות לכל ישראל בכל הדורות ובכל

1 הם סברו, שבגלל שבירת התיבה, מקום מקלטו של נח,
2 "לא יוכל" הקדוש-ברוך-הוא להביא את המבול.

3 לפיכך, בהבינם שנח ישתדל למנוע את שבירת
4 התיבה, הם היו מוכרחים לחפש דרך שבה יוכלו
5 לשבור את התיבה, וביחד עם זאת להזהר מהריגת נח,
6 מפני שאם הם יהרגו את נח, הרי שוב יוסר המכשול
7 בפני הורדת המבול 22.

8 לכן אומר רש"י שהם הצטיידו בנוסף ל"קדומות",
9 שבהם "מבקעין התיבה", גם ב"כשילין":

10 בפרשת שופטים 23 כבר ציין רש"י של"שרי
11 צבאות" היו "כשילין של ברזל בידיהם וכל מי שרוצה
12 לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו" – כשילין אינם
13 הורגים. [הדבר רמוז במילה "כשילין", מלשון כשלון:
14 מכשול, מחסום, אך לא הריגה 24]. וכך בעניננו, הם
15 הצטיידו ב"כשילין" כדי למנוע את הפרעתו של נח
16 לשבירת התיבה.

17 בדומה לכך גם במצרים: המצרים ידעו שאם הם
18 יהרגו בישראל, תפרוץ מלחמה על-ידי ישראל. לכן הם
19 הצטיידו לא רק ב"סייפות" (כלי הריגה) אלא גם ב"כלי
20 זיין" 25 הכוללים כלי הגנה 26.

ז.

ישראל לא רצו להיות כפויי טובה כלפי משה

21 עדיין תמוה: כיצד, בכל זאת, רצו ישראל לבצע
22 פעולה לעיכוב פטירת משה – הן זהו בניגוד לרצון
23 ה'?

24 על כך ממשיך רש"י ואומר, שישראל אמרו "אדם
25 שהוציאנו ממצרים...": בפרשת תבוא 27 לימדה התורה

יט, ג. תצא כב, יב. ועוד. וראה גם (בענינו – מיתת משה) פרש"י מטות
(לא, ה) "ומששמעו שמיתת משה תלוי' בו' לא רצו ללכת עד שנמסרו
על כרחן" – אף שהי' ציווי "נקם גו' החלצו גו'" (שם, ב.ג). וראה לקמן
הערה 33.

29 מזה שמביא רש"י "והגזי' לנו את השלו" תיכף לאחרי "והוריד
לנו את המן" משמע, שכונתו (לא להשלו דפ' בהעלותך, שהרי
"פורעניות" הי' ולא טובה, כ"א) למש"נ בפ' בשלה (טו, יג) "ותעל
השלו" שעלה מעת ירדת המן, ונעפמשנ"ת בפנים) דעתו שזה נמשך כל
זמן היותם במדבר – וכפשש"מ שהובטח ביחד עם המן, וראה פרש"י
ערכין טו, רע"ב. וראה בארוכה רמב"ן בשלה (שם, יב). אבל, עיין פרש"י
בהעלותך יא, ד. רמב"ן שם. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 182. –
ובכל אופן, צ"ע לשון רש"י "והגזי'" (דשלו דבהעלותך) ולא "והעלה"
(כבשלו דבשלה).

22 ואף שבנת שם פרש"י: "שהיו בני דורו אומרים אילו אנו רואים
אותו נכנס לתיבה אנו שוברים אותה והורגין אותו כו'" – הרי שם כותב
רש"י "אנו רואים אותנו נכנס". ועוד שינויים*. והנקודה: "בעצם"
דפרשתנו מאכט גלאטער לומר שגם דור המבול האמינו במדה גדולה
בכח ה' במה שנאמר "בעצם גו'" (ולכן נשינס לתיבה – איז פארפאלן
כו'**), מוש"כ קודם שלומדים פרשתנו כו', בפשטות הכתובים ה"ה "רק
רע גו'" וכופרים במבול כו' (ולהעיר מפרש"י נח שם, ז).

23 כ, ט.

24 להעיר מפרש"י סוטה מד, סע"א): לשמור כו'. אבל ראה פרש"י
תהלים עד, ו. ערוך ע' כשיל.

25 ומשנה מלשון הספרי – (סייפים) וחרבות".

26 ראה פרש"י תצא (כג, יד) אונן, כמו כלי זיין.

27 כו, ב ואלך. פרש"י שם, ג.

28 וע"ד שמצינו בכ"מ שציווי א' דוחה את השני – כפרש"י קדושים

(* וראה גם פרש"י יחזקאל יד, יד. ואכ"מ.

(** אבל להעיר מפרש"י נח שם, טו.

שיש בו כח למחות... ניתן היה לפרש זאת, כמו לגבי 31
בני דורו של נח והמצרים כמרידה ("מוחה") של 32
ישראל כנגד הקדוש-ברוך-הוא³⁶. לכן הוא רומז על כך 33
באמרו "וכו". 34

י.

ישראל הבינו את דברי ה' למשה כפתח לתליית הדבר בו

בכל זאת יש צורך להרחיב את ההסבר: הן סוף 35
סוף היה ציווי של ה' למשה לעלות להר, וכיצד רצו 36
ישראל לא לאפשר לו לקיים את ציווי ה' ? 37
ההסבר לכך הוא: ישראל הבינו, שעצם העובדה 38
שה' דבר רק אל משה, והציב תנאי למותו (לאחר קיום 39
"עלה אל הר") מוכיחה, שלא רק שדבר זה יתאפשר רק 40
"על כרחן"³⁷ של ישראל, כבמלחמת מדין, אלא "כאן 41
פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו"³⁸ (למנוע את 42
ה"עלה"), ובמיוחד כאשר משה יהא אנוס – כמו 43
בגזירת מעשה העגל. 44

יא.

פטירת משה נוגעת ל"עצם" קיום ישראל

לעומקם של דברים ולפנימיותם יש לומר: אמנם 45
כבר היה זה לאחר קביעת גזר-הדין על פטירת משה, 46
אך כיון שזהו ענין של ציבור, יכולה תשובת הציבור 47
לבטל את גזר הדין "אף-על-גב שנחתם"³⁹. 48
זהו גם הטעם לכך שרש"י איננו ממשיך ואומר "כל 49
מי שיש בו כח למחות..." מפני שלאמיתו של דבר יש 50
לישראל כח למחות, כביכול, ולבטל את גזר-הדין [כפי 51
שמוצאים זאת שלש פעמים, באמצעות תפילת משה 52
בעצמו]⁴⁰, וכשם שתפילת משה הועילה⁴¹ לביטול 53
מחצית הגזירה של "ובאהרן התאנף ה'", כך יכלו 54
תפילת הציבור ומעשיו לבטל את "גם בי התאנף הוי"⁴² 55
ואת "והוי' התאנף בי" – כמו שמוצאים זאת לגבי 56
התורה, שהקדוש-ברוך-הוא אומר נצחוני בני 57
נצחוני"⁴². 58

התקופות: על יציאת מצרים, וקריעת ים סוף שהיא 1
חתימתה³⁰, כבר נאמר לפני-כן³¹, "כי ישאלך בנך 2
מחר..." – ומשמעותו של "מחר", לפי פירוש רש"י, 3
היא "מחר שהוא אחר זמן", ללא הגבלה – אזי 4
"ואמרת לבנך... ואותנו הוציא משם..." ; וכך גם נתינת 5
התורה איננה מוגבלת לדור ההוא בלבד, אלא היא לכל 6
ישראל במשך כל הדורות³². 7

[לפיכך משמיט רש"י את הכתוב בספרי "ועשה לנו 8
ניסים וגבורות", כיון שרש"י מונה רק את הטובות 9
שישראל נהנו מהן (גם) ביום עליית משה להר, ולא 10
סתם "ניסים וגבורות" שהיו בעבר]. 11

ט.

הציווי על העלייה להר מכוון למשה, ולא לישראל

לכאורה, בכל זאת אין הענין "חלק": הן היה בכל 12
זאת ציווי מפורש של הקב"ה "עלה אל הר...", וכיצד 13
יכלו ישראל לחשוב שבגלל החובה לאי כפיות טובה 14
מותר להם לעכב את פטירת משה? 15

כדי לתרץ תמיהה זו, מצטט רש"י מן הפסוק גם 16
את המילים "וידבר ה' אל משה" – הציווי "עלה אל 17
הר העברים..." כוון רק למשה ולא אליהם. 18

וכיוון שעליהם אין שום ציווי בענין זה³³, ומשה 19
לא היה עולה להר בהיותו אנוס, שעל כך נאמר "לא 20
תעשה דבר"³⁴, הם רק גורמים לכך שמשה לא יקיים 21
את ציווי ה' אליו – סברו ישראל, שהחובה החלה 22
עליהם שלא להיות כפויי טובה, דוחה את ענין 23
הגרימה³⁵. 24

לפי כל הנ"ל מובן מדוע אין רש"י ממשיך ואומר 25
את סוף דברי ה' "וכל מי שיש בו כח למחות יבוא 26
וימחה", אלא מציינם ברמז בלבד (וכו'): ישראל לא 27
התכוונו, חלילה, למחות נגד הקב"ה, אלא להיפך, 28
לקיים לפי דעתם, את חובתם מהתורה על אי כפיות 29
טובה; לפיכך, אם היה רש"י כותב בפירוש "כל מי 30

(35) וגם ע"ד ההלכה יל"ע בזה, שה"ז השתדלות לבטל הגזירה (פקדו'), רק גרם. ע"י שב ואל תעשה ועוד.

(36) ואי"ז דומה למ"ש רש"י שאמרו "אין אנו מניחין אותו" – דקאי על משה, משא"כ "כל מי שיש בו כח למחות" – דקאי על הקב"ה.

(37) פרש"י מטות לא, ה.

(38) תשא לב, י. ובפרש"י.

(39) ר"ה יח, א.

(40) פרש"י קורח טז, ד.

(41) פרש"י שמיני י, יב.

(42) ב"מ נט, ב.

(30) ראה לקו"ש שם ע' 164.

(31) ואתחנן ו, כ ואילך. וראה בא יג, ח (אבל שם: "לי בצאתי גר").

שם, יד ובפרש"י.

(32) ולהעיר דרש"י משנה מלשון הספרי "והוריד לנו את התורה", וכ' – "ונתן לנו כו'".

(33) משא"כ באם ה' ציווי מפורש לבני"י לל דלא היו מוחים. ואינו דומה ל"נמסרו על כרחן" דפ' מטות (כנ"ל הערה 28), כי שם לא בא ציווי בפרט לאלה שנמסרו, כ"א בכלל, ולכן כאו"א בפרט לא רצה – אבל ראה לקמן בפנים.

(34) תצא (כב, כו) ובפרש"י.

כפי שמסביר אדמו"ר הזקן בהרחבה בתניא⁴⁶. יכול
 אפוא היהודי לטעון: אם הקדוש-ברוך-הוא רוצה
 שאלמד תורה ואקיים מצוות, מדוע הוא קבע שבחינת
 משה שבנפשו תהיה בהעלם, עד כדי כך שניתן לחשוב
 שאין היא קיימת כלל ח"ו, ובגילוי חשים רק את הנפש
 הבהמית?
 התשובה על כך היא, שזוהי טובה לישראל, כי
 דוקא כך מתהווה הענין של "בעצם היום הזה": רק
 כאשר מושקעת כאן עבודה – כאשר היהודי עמל כדי
 להסיר את ההסתרה הקיימת בו ובעולם בכלל – רק אז
 מתגלה ה"עצם", עצמותו של היהודי⁴⁷, ואז רואים
 שההעלם וההסתרה היוו רק הכנה להתעלות הבאה
 לאחריהם, לגאולה על-ידי בחינת משה שבנפשו,
 ומגאולה פרטית לגאולה כללית, שהרי משה הוא גואל
 ראשון הוא גואל אחרון⁴⁸.

(משיחת ש"פ האזינו תשכ"ז)

1 אם כך, מדוע באמת לא ביטלו ישראל את הגזירה?
 2 על כך רומז הפסוק באמרו "בעצם היום הזה", ש"היום
 3 הזה" – פטירת משה ביום זה – נוגעת ל"בעצם" –
 4 לעצם קיום ישראל; אם היה משה מכניס את ישראל
 5 לארץ ישראל, ומעשי משה הם נצחיים⁴³, לא יכול היה
 6 להיות אחר כך הענין של "גלינו מארצנו"⁴⁴, ואז לא
 7 היה ענשם של ישראל באופן של "שפך הקדוש-ברוך-
 8 הוא חמתו על העצים ועל האבנים"⁴⁵, אלא על ישראל
 9 עצמם, חלילה. לפיכך היה מוכרח להתקיים הענין של
 10 "עלה אל הר העברים...".

יב.

ההוראה לכל יהודי

11 ההוראה הנלמדת מכך לעבודת ה' של כל אחד
 12 ואחד היא:
 13 בנפשו של כל יהודי קיימת "בחינת" משה רבינו,

שם. קדושין לא, ב ד"ה איסתייעא.
 (46) ר"פ מב.

(47) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט (ע' 13 הערה 65. ע' 58) שדוקא
 מצד זה שהכניסה לא"י היתה ע"י יהושע נתגלה אמתית ענין המס"נ כו',
 עיי"ש.

(48) נסמן ונתבאר בלקו"ש ח"א ע' 8.

(43) ראה סוטה ט, סע"א. אוה"ת ואתחנן ע' סה. צג. צפע"נ ר"פ תרומה.
 ועוד.

(44) ראה מגלה עמוקות אופן קפה* (הובא בילקוט ראובני פ'
 ואתחנן). אלשיך, אוה"ת ועוד ר"פ ואתחנן. אוה"ת שבעה הקודמת.
 שעת" – לאדמוהאמ"צ – ח"ב חינוך בתחילתו. ועוד.

(45) ראה איכ"ר פ"ד, יד. מדרש תהלים מזמור עט. פרשי תהלים

(* ביל"ד שם (וכן נענת באוה"ת שם ע' צג). קפז. והוא טה"ד.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' א

8 שאני דנתי ישראל מישאל, דהיינו דין מכשפה מדין סיני, ששניהם
 9 נאמרו בישראל, שריפה בהן הכתוב מיתות תרבה – שמצאנו
 10 בתורה לגביהם סוגי מיתות שונים, ומ"לא יחיה האמור בסיני
 11 למדתי שלא תחיה הוא בסקילה. ואתה דנתי ישראל מעוברי
 12 בוכבים – דין מכשפה בישראל שיש להם כמה סוגי מיתות, מדין
 13 הריגת שבע האומות שהן עובדי כוכבים שלא ריפה בהן הכתוב –
 14 שאין בהם כמה סוגי מיתות אצל

1 כאן מכשפה לא תחיה, ונאמר להלן באיסור העליה להר סיני
 2 בשעת מתן תורה, (שמות יט א') אם בהמה אם איש לא יחיה, מה להלן
 3 בענין הר סיני הכוונה בסקילה, שהרי נאמר (שם) 'כי סקול יסקל או
 4 ירה יורה/ אתה פסקי'לה.
 5 אמר לו רבי יוסי לרבי עקיבא, הלימוד שלי עדיף משלך, שאני דנתי
 6 ו-למדתי/ לא תחיה/ מ'לא תחיה', שהן מילים דומות לגמרי, ואתה
 7 דנתי 'לא תחיה' מ'לא יחיה'. אמר לו רבי עקיבא, הלימוד שלי עדיף.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

10 מצרים בצפרדעים. אומרת הגמרא: כהנאי – בדבר זה נחלקו
 11 תנאים. רבי עקיבא אמר, צפרדע אחת היתה ומלאה כל ארץ
 12 מצרים. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה, עקיבא מה לך עוסק אצל דברי
 13 הנדה שאינם נהירים לך, בלה מדרותיך – סיים את דבריו, וליך
 14 אצל ננעים ואלוהות שהם חמורים והם נהירים לך, לפי שבמכת
 15 הצפרדעים, צפרדע אחת היתה שעלתה מהיאור, ושקקה להם לכל
 16 שאר הצפרדעים והם באו, ולא שהשריצה ממעיה.
 17 נאמר במשנה: אמר רבי עקיבא בו' משום רבי יהושע, שנים לוקטין
 18 קשואין וכו' העושה מעשה חייב.

1 אתם שתו מהמשקה שלי. אשקייה – השקה את האשה במים
 2 שכישה, הואי חמרא – ונעשתה לחמור. רבבה פליק לשוקא – רכב
 3 עליה ועלה לשוק. אתא חברתה – הגיעה חברתה פשרה לה –
 4 והמסה את הכשפים, וחזרה להיות אשה. ותנייה וראוהו/ דרבי
 5 וקא/ אאיתא בשוקא – שהיה רוכב על אשה בשוק.
 6 אופן התפשטות מכת הצפרדע במצרים: נאמר בפסוק (שמות ח ב)
 7 'ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים', אמר רבי אלעזר, נאמר
 8 'הצפרדע' בלשון יחיד, ללמד שצפרדע אחת היתה שעלתה
 9 מהיאור והשריצה ממעיה הרבה צפרדעים ומלאה את כל ארץ

י"ל, כי הגבורות והדינים הם בג' מקומות³ במל',

אדום" ומוסיף בזה עוד הפעם התיבות "בארץ אדום", ואח"כ מפרש "באתר דכל דינין וכו'", משא"כ בפסוק ל"ב "וימלוך בארץ אדום" אין כתוב בזה עוד הפעם "באדום" אלא מפרש מיד "רזא חדא היא", למה מוסיף בפסוק ל"א עוד הפעם תיבות "בארץ אדום", ה' יכול לפרש מיד "באתר דכל דינין"? וע"ז מבאר:

(5) פירוש (בקיצור), מבואר בחסידות דיש ד' עולמות אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. עולם אצילות הוא שם הוי' (בכללות בחי' חכמה), ועולמות ב"ע הוא בחי' אלקים, וכמו שיש ג' עולמות כמו"כ יש ג' בחי' אלקים — צמצומים, עולם הבריאה הוא בחי' בינה, יצירה — ז"א, עשי' — מלכות.

ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן קכז, שהוא כנגד מצות לא תעשה — מלכות, מצות עשה — ז"א, ולימוד עסק התורה — בינה. וראה לקוטי שיחות חלק לט עמוד 90 ביאור על אגרת התשובה ז' עמוד 90 ואילך.

(והוא ג"כ הג' אופנים בגימטריא דשם אלקים, אלקים דמילוי יודיין הוא בחי' בינה, אלקים דאחוריים בחי' ז"א, אלקים בפשוט בחי' מלכות, ראה תורת לוי יצחק עמוד רסא. הערות על תניא עמוד 10. לקוטי לוי יצחק הערות לזה פרשת בראשית עמוד קטז).

ביאור הג' דרגות בעבודה, ראה תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ג חלק ג עמוד 1610-1609. וז"ל: מבואר בכ"מ בפ' הכתוב (תהלים צט, ד) "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", "משפט" לפני "צדקה" — שלכל לראש צריך האדם לשפוט את עצמו (לפי מעשיו ועבודתו כו') כמה מגיע לו מכל רכושו, וע"י "משפט" זה מגיע למסקנא שחלק גדול מרכושו אינו מגיע לו, ולכן נותן זאת לצדקה.

דוגמא פשוטה ל"משפט" המביא לצדקה — המבואר באגה"ק (סט"ז) שכאשר "העני צריך לחם לפי הטף ועצים וכסות בקרה וכה"ג, כל דברים אלו קודמין לכל מלבושי כבוד וזבח משפחה בשר ודגים וכל מטעמים... שאינן חיי נפש ממש", וכפי שמסיים שם שזהו עפ"י שורת הדין גמור", וכתוצאה ממשפט" זה — נותן הוא לצדקה את על עניני המותרות ביחס לחיי נפש ממש.

ועפ"ז מובן ענינם של ג' הבחי' דגבורה (גבורה דמלכות, גבורה דז"א, וגבורה דבינה) — בעבודת האדם:

ענין ה"משפט" (דין וגבורה) בשייכות אל המעשה בפועל ממש — הרי זה בחי' "דינה דמלכות", כי ספירת המלכות ענינה — מעשה בפועל.

ענין ה"משפט" בשייכות למדות שבלב — הוא בחי' גבורה דז"א. דהנה, מכיון שנתינת הצדקה צריכה להיות בסכר פנים יפות ומתוך שמחה (ולא מספיק רק המעשה בפועל) — מובן, שענין המשפט" צריך לחזור גם ברגש הלב, היינו, במקום שיהי' בו הרגש "ארץ לא שבעה מים", "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים כו'" — יפעול בעצמו את הרגש שכל המותר ביחס לחיי נפשו מגיע לזולת. וזהו בחי' גבורה דז"א בעבודת אדם — ענין ה"משפט" (גבורה) ביחס לרגש שבלב. וזהו הקשר לבחי' יצחק (כמ"ש אאמור": "ויצחק תקן כו' הוא מדת הגבורה דז"א שזהו בחי' יצחק") — כי עבודתו של יצחק היא בחפירת בארות, היינו, שצריך לחפור (באופן של יגיעה רבה כו') כדי שענין ה"משפט" יחדור גם ברגש שבלב.

וענין ה"משפט" בשייכות לשכל והבנה והשגה — הוא בחי' גבורה דבינה, שזוהי ההתבוננות בשכלו ומחשבתו בכל הקשור לענין ה"משפט". דהנה, מבואר בתניא (פ"ל) החשבון השכלי שמביא את האדם להיות במעמד ומצב ד"הוי שפל רוח בפני כל האדם"

בראשית לו, לא"ל: וְאֵלֶּה הַמַּלְכִּים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדוּם לִפְנֵי מֶלֶךְ-מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדוּם בְּלַע בְּנֵי-עֶזְרָא וְשֵׁם עִירוֹ דְנִהְבָּה:

צו

ביאור דיוק לשון הפסוק "אשר מלכו בארץ אדום", ואח"כ "וימלך באדום", ומעם הכפל וכו'

ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום, בארץ אדום, באתר דכל דינין מתקיימין תמן, וכולהו לא אתקיימו... וימלוך² באדום, רזא חדא הוא, אתר דכל דינין מתקטרין תמן, ותליין מתמן.

ספר הזהר — אדרא רבא — פ' נשא דף קלה ע"א

בארץ³ אדום הלשון באתר דכל דינין מתקיימין תמן, ואח"כ על וימלוך באדום נקטו הלשון אתר דכל דינין מתקטרין תמן ותליין מתמן.

(1) [תרגום ללה"ק] ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום (מפורש בתורה שבעה מלכים שמלכו באדום ואחר כך מתו. ומה שכתוב בארץ אדום באתר דכל דינין מתקיימין תמן (במקום שכל הדינים מתקיימים שם, אבל) וכולהו לא אתקיימו (וכולם לא נתקיימו) כי נשברו ומתו, והוא שרש ז' מלכי דתהו דמשם כל הגבורות (דינים).

(2) [תרגום ללה"ק] (ועתה בא רבי שמעון לפרש כי מה שכתוב וימלוך באדום) קשה הלא כבר כתיב מקודם אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום, ועתה ה' צריך לומר "וימלוך בלע", למה חזר להזכיר פעם שנית וימלוך "באדום", והשיב) רזא חדא הוא (הם סוד אחד, דהיינו) אתר דכל דינין מתקטרין תמן (מקום שכל הדינים מתקשרים שם) ותליין מתמן (וכולם תלויים ומשתלשלים ויורדים משם).

(3) בסימן זה מדייק בלשון הזהר כמה שאלות, והכל נובע מדיוק לשון הפסוק, דבפסוק ל"א כתוב "בארץ אדום", ובפסוק ל"ב "באדום" סתם בלי ארץ. ראה הערה 4.

(4) מבאר דיוק הלשון בזהוהר, ד"בארץ אדום" (פסוק לא) כתוב "מתקיימין תמן", ובי"אדום" — "וימלך באדום" (פסוק לב) נקט הלשון "מתקטרין תמן ותליין מתמן". דחילוק הלשון הוא בשלשה: א) דלא כתיב באדום הלשון "מתקיימין" רק כתוב "מתקטרין ותליין", משא"כ ב"בארץ אדום" נקט "מתקיימין", משמע דיש שם קיום לדינים?

ב) ב"אדום" נקט ב' לשונות "מתקטרין" ו"תליין", משא"כ ב"בארץ אדום" נקט רק לשון א' "מתקיימין תמן"?

ג) ב"וימלוך באדום" נקט מקודם הלשון "תמן", ואח"כ הלשון "מתמן" בתוספות אות "מ". — "מתקטרין תמן", ותליין מתמן" — מה טעם השינוי?

ד) לקמן מבאר עוד דיוק, דבפסוק "וימלוך באדום" מדייק "רזא חדא הוא" ואח"כ מפרש "אתר דכל דינין וכו'", משא"כ בפ' "בארץ אדום" מתחיל מיד "באתר דכל דינין וכו'", מה טעם השינוי?

ה) וכן יבואר עוד דיוק בלשון הזהר, ד"בארץ אדום" כתוב "באתר דכל דינין" בתוספות אות ב', משא"כ בפסוק "וימלוך באדום" כתוב "אתר דכל דינין" בלי אות ב', מה טעם השינוי?

ו) עוד דיוק, דבפסוק ל"א כתוב "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ

ילקוט לוי יצחק על התורה

וימלוך באדום שכאן לא כתיב תיבת בארץ, זה קאי על הדינים והגבורות, דגבורה, ודבינה. על דינים דגבורה, נקט מתקטרין תמן, כי בגבורה הוא התגברות כל הדינים.

ועל דינים דבינה, נקט תליין מתמן, רק תליין בלבד, ונקט מתמן ולא תמן, כי בבינה עצמה אין דינים, רק מה שממנה¹⁰ מתפשטין דינים למטה, דינים מתערין מינה בסופה.

ונקט ע"ז וזא וזא, כי דינים דמל' הם בגילוי כי מל' היא בחי' גילוי, משא"כ בינה היא בחי' אתכסיא, וכן גבורה דז"א מכוסה בבינה עדיין.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמונת דברים עמוד שח

סעיף כט.

10 ראה זהר חלק א' קנא, א. חלק ג' י, סע"ב ואילך. סה, א. עץ חיים שער יג (שער א"א) פ"ח. שער יד (שער או"א) פ"ב. ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"ב עמוד תרכ. ביאורי הזהר במדבר לאדמו"ר האמצעי קמה, ד. ולאדמו"ר הצמח צדק חלק א' עמוד תסז. שער האמונה פרק מח. המשך תרס"ו עמוד עו (קה"ת תשע"א).

פירוש: מבואר בחסידות, דבחי' חכמה (אמונה) "היא בחי' אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו (תניא פרק לה בהגהה), דבדרגא זו מאיר אלקות בפשיטות, בחי' ביטול בתכלית. (ראה ילקוט לוי יצחק על התורה חלק א' סימן רטו הערה 7. סימן קצו הערה 5. קצו הערה 11). וזהו שכתוב (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה, דבחי' דין וגבורה מסתעף מבחי' בינה דוקא. והטעם בזה מבואר, דמבחי' בינה מתחיל בחי' "אותיות", ויכול להעלים על ה"אור" דחכמה, ומבינה גופא רק דינים מתערין (פי' נשתלשל) מיני' בחי' אחוריים דבינה.

וראה בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס סוף עמוד רצט וז"ל: בחי' חכמה הוא בחי' אור בכלל, שאין שם בחי' כלי ולבוש לכסות. וכידוע שחכמה הוא בחי' חיוהי בכלל כמ"ש והחכמה תחי', שהוא בחי' אור בכלל, וגרמוהי בחי' כלים ולבושים מתחיל מבינה ולמטה, ועיין בלקו"ת בהביאור* דשבת שבתון ע"ש. ובינה היא בחי' כלי ולבוש לכסות על אור דחכמה, כי בבינה יש בחי' אותיות (ועיין בלקו"ת בד"ה ושאתם מים** בששון ע"ש) שאותיות הם מכסים על האור שבתוכן. ע"ש.

(* לקוטי תורה דרושים ליום הכיפורים ע,ג.

** שם דרושים לסוכות פ, א.

ובגבורה דז"א, ובבינה, כמ"ש בזוהר ח"ג דף קכ"ז ע"א בענין ענבים שכר ויין, ועיין ג"כ בפ' אחרי דף ס"ה ע"א ובפ' בראשית דף ל"א ע"ב אלקים עלאה. אלקים דפחד יצחק, אלקים בתראה, ועיין במאורי אור מע"ב אלקים בג' מקומות ע"ש.

זהו בארץ אדום הוא בבחי' גבורות ודינים דמל'. כי מל' נקראת ארץ, ושם יש להדינים⁸ קיום כי שם הוא סיומם, (והוא בחי' ה"ב"ן דתהו).

— עי"ז שמוצא לימוד זכות על הזולת, ש"מקומו גרם לו לחטוא, להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות. . ויצרו בוער כתנור בוערה מאופה כו", וכך הולך ומלמד עליו זכות (היינו, אפילו כאשר בגלוי לא רואים בו ענין של זכות, הרי הוא מתייגע ללמוד עליו זכות). והנה, מובן וגם פשוט שכל עניני לימוד זכות הנ"ל צריכים להיות ביחס לכל אדם, מלבד בנוגע לעצמו! כי — כאשר האדם יתחיל ללמד זכות על עצמו [שמה שיצרו מתאוה כו' — הרי זה מפני שכך בראו הקב"ה, ומה שאינו יכול לכבוש את יצרו — הרי זה מפני ש"יצרו בוער כתנור כו", וכיו"ב], מי יודע לאיזה מצב עלול הוא להגיע. . . ! אלא בנוגע לעצמו — צריך להיות ענין של "משפט" (גבורה ודין), וזוהי בחי' גבורה דבינה — ההתבוננות בשכלו ומחשבתו לעשות "משפט" בנוגע לעצמו. ע"ש.

6 וז"ל: אלקים בג' מקומות, בבינה, וגבורה, ומלכות. ובינה נק' אלקים חיים מלובש ב' קצוות ז"א הנק' אלה עכ"ל.

7 ראה לקוטי פרשת במדבר עמוד ה, ב. תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט חלק א' עמוד ער ואילך. חלק ד' עמוד קסח. ומצינו בחז"ל "שדה" ו"ארץ" נמשלה לאשה — נקבה, וכמארז"ל (תענית ו, ב) "מיטרא בעלה דארעא הוא", וכן (כתובות ג, ב) "אסתר קרקע עולם הוא", דכמו הארץ מקבל הגשם ועי"ז מצמיח, כן האשה מקבל מהזכר ועי"ז מוליד, (ועיין פירוש המשניות להרמב"ם פאה פרק ח' משנה א').

ובלשון הקבלה וחסידות בחי' מלכות — נמשלה לאשה וארץ — שמקבלת מספירות העליונות, וכמו"כ "דיבור" שמקבל מהשכל ומדות וכו'.

8 וראה זהר "אדרא זוטא" חלק ג' — פרשת האזינו — דף רצב וז"ל: "ואלה המלכים אשר מלכי בארץ אדום. . בארץ אדום באתר דדינים מתאחדין תמן", וזהו הדיוק "באתר" בתוספות אות ב' דיש שם להדינים קיום. וד"ל.

9 ראה ספר המאמרים אדמו"ר האמצעי דברים חלק ג' עמוד תתצה. אור התורה ענינים עמוד רנ. שיחות קודש ה'תש"מ פרשת האזינו

המשך ביאור למסת סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

11 שנתחללה מכהונתה בביאתו, אם זינתה מיתתה בְּהִנְיָקָה. וְהָיָה קְאָמֵר רבי, אִם תְּחִלָּתָא אֶחְלָתָה – התחיל חילולה מהכהונה רק בְּזִנְיָתָא זו, דינה בְּשִׁרְיָתָה, וְאֵיךְ – אך אם כבר נתחללה מהכהונה על ידי גישואיה לאדם פסול, אם זינתה דינה בְּהִנְיָקָה.
14 שואלת הגמרא: וּמָאי יָבֵן – ומה כוונת רבי בראיתו מהפסוק 'לבדו' שנאמר בנערה מאורסה, הלא אין דמיון בין שתי ההלכות, שבת כהן לא הקפידה התורה אלא שתהא ביאה זו תחילת חילולה מכהונה, ולא הקפידה שביאה זו תהא ביאתה הראשונה, שהרי מדובר בבת כהן נשואה. אולם בנערה המאורסה, התורה הקפידה שביאה זו תהא הראשונה.

1 באו עליה כמה בני אדם, רק הראשון בסקילה והשאר בחנק. הָאָמֵר נָמִי בְּתַחֲלִילָתָא בִּיאָה קְמִשְׁתַּעֵי קְרָא – גם כאן בבת כהן הכתוב שמחייב שריפה מדבר בביאה ראשונה בלבד, כלומר כשהיא ארוסה.
5 אָמֵר לִיה רַב כִּיבִי פִּר אֲבִי לִרְב הוּנָא בְרִיה דְרַב יְהוּשֻׁעַ, מִר לֹא הָיָי אָמֵר – מורי לא ביאר כך את דברי רבי בברייתא, וּמֵנָּה – ומיהו מורי, רַב יוֹקֵה, אלא ביאר שרַבִּי סוּבֵר שבת כהן נשואה בשריפה, אלא שרַבִּי מָאִיר סְבִירָא לִיה, דְאָמֵר שהתורה חייבה אותה שריפה, דווקא אם היתה נשואה לאדם כשר שלא התחללה בביאתו, אבל אם נשאת לְאָחֵד מִן הַפְּסוּלִין כגון חלל, נתין וממזר,

ולסברה זו אין בידו ית' כביכול להגלנו מארץ ישראל שלא לפרנסתינו שהשפע יורד לארץ ישראל וחוז' לארץ ניוזון מתמצית, ותו בחוץ לארץ שאין לנו נחלה שדה וכרם אין בידינו להשיג פרנסתינו כי אם ע"י יגיעה וטירחא יתירא לשוטט במקומות אחרים שאנחנו בגדר אשה להקב"ה כביכול וכל כבודה בת מלך פנימה.

וזה ביאר המדרש הכנסתי אתכם לארץ ישראל אמרתי לא יגלו ממנו לעולם שאתם בגדר אשה, וכ"כ בת מלך פנימה, ואם יגלו יצטרכו לשוטט למקומות אחרים אחר פנסתם, אבל כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד וגלייתם דעתכם דאין כל כבודה בת מלך פנימה ורציתם לפסלו, אמרתי גלו יגלו מעל אדמתו, שאוכל לומר צאו מעשה ידיכם במזונותיכם אף שתצטרכו לשוטט אחר המחוי' וכלכלה לית דחש לכל כבודה בת מלך פנימה, הקב"ה דן מדה במדה לפי סברתו ודעתו.

אבי שלום

ב. לט – ראו עתה כי אני הוא ואין אלקים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מצייל

ב. ראו עתה כי אני הוא ואין אלקים עמדי אני אמית ואחיי מחצתי ואני ארפא ואין מידי מצייל. כ' בעל הטורים ד' פעמים אני בפסוק נגד ד' גלויות ע"ד (יחזקאל א, א) ואני בתוך הגולה ע"ש, והנה נגד בבל ומדי שהיו תכופים וסמוכים בלי הפסק ביניהם על כן ב' אני סמוכים אני אני הוא, ונגד יון אשר כמעט אבדה תקוה ר"ל אמר אני אמית ואחיי, אמנם נגד אדום אמר מחצתי ואני ארפא, ולא אמר אני מחצתי וארפא, מפני ב' טעמים כי להיות כי אני הוא השכינה הנקראת אני וע"ד ואני בתוך הגולה שהשכינה עמנו בגלות (כתוס' סוכה מה) ובגלות הארוך הזה כבר ירדנו עד עפר לא ניכר כלל היות השכינה עמנו כ"א בתכלית ההסתר כדכתיב ואני הסתר אסתיר, לכן לא כתיב אני גבי מחצתי, אמנם להיות הגאולה הבאה אח"כ יותר שלימה, על כן כתיב אח"כ ואני בוי"ו משא"כ באחרות, כי ואני בוי"ו באה לרמוז על יחוד קב"ה ושכינתו. [תקס"א].

ראו עתה כי אני הוא וגו' מחצתי ואני ארפא, על דרך פשטות, על דרך שאמר בתחלת צמיחת ישראל (שמות ג, יד) אהי אשר אהי בגלות אחר כפירש"י שם, ואמר עתה הגיע אותו הזמן אשר אני הוא, אלא אז בגאולת מצרים הי' הדבר עתיד לאחר זמן לכן אמר אהי לעתיד עמכם, ועכשיו בגאולה אחרונה שכבר הגיע אותו הזמן אמר בהוה אני הוא וק"ל.

חתם טו"פ

לב, יב – ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר

א. (דברים לב, יב) ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר. והענין שעתה השם הוי' בהעלם ולכך יש שליטה להסטר אחרא כי בשם אלקים נאחזים ג"כ אלהים אחרים, אך לעתיד לבא שיהי' התגלות הוי' ויקרא כמו שנכתב (פסחים נ) לא יהי' עוד שליטה להסטר אחרא, וז"ש ה' בדד ינחנו שהשם הוי' לבד ינהג אותנו ואין עמו אל נכר כי בו אין אחיזה להסט"א ולזה יבער רוח הטומאה מן הארץ כי יתגלה שם הוי'.

קול יעקב'

לב, כ – ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון במ

א. בילקוט האזינו אמרו חז"ל, כי דור תהפוכות המה, הכנסתי אתכם לארץ ישראל, אמרתי לא תהו גולין ממנו לעולם, כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד אמרתי ישראל גלו יגלו מעל אדמתו.

צריך ביאור למה ע"י שאמרו אין לנו חלק בדוד גלו. דבמשנה פ"ק דגיטין (יא): האומר תן גט זה לאשתך ושחרור זה לעבדי, עד שלא בא לידם יכול לחזור בשתייהן משום דחוב הוא לעבד ואשה לצאת מיד בעלה ורבו דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים חוזר בגט אשה ולא בעבד, שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין אלא בפניו ואם רצה שלא לזון עבדו רשאי ושלם לזון אשתו אינו רשאי והוה חוב לאשה לצאת מיד בעלה ויכול לחזור, אבל לעבד זכות ואינו יכול לחזור.

ופריך (שם יב) ש"מ יכול הרב לומר לעבד עשי עמי ואינו זנך, ומשני הכא במאי עסקינן דא"ל צאי מעשה ידיך במזונותיך, דכוותה גבי אשה דא"ל צאי מעשה ידיך במזונותך אמאי לא, אשה בדלא ספקא עבדא נמי בלא ספקי עבדא דנהום כרסי' לא שוי למרא למאי מבעי וכו' ואם מספקא באשה וא"ל צאי מעשה ידיך במזונותך רשאי, מספקת מאי למימרא מהו דתימא כל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל, פירש"י צנועה ואין דרכה לצאת ולסבב בעיר אחרת אחר מלאכה להשתכר, כגון אשה שגלה לעיר מקלט, ושם אין אדם מכירה להביא לה מלאכה לביתה בעלה חייב לפרנסה קמ"ל דאם ספקי יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך. ובפרק הערל (יבמות עז), שדנו לפסול דוד שבא מרות המזאבי' וסברו אפילו מזאבית לא יבא בקהל ע"ד אשר לא קדמו בלחם ומים והתירוהו לבא לקהל שאין דרכו של אשה לקדם בלחם ומים משום כל כבודה בת מלך פנימה.

(1) ר' יעקב צבי יאליש ז"ל, בעל מחבר ספר מלא הרועים על הש"ס ועוד.

♦ יום ראשון כ"ו אלול ♦

לב (א) האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ

א אציתו שמיא ואמלל ותשמע ארעא אמרי
פמי:

אמרי פי:

עדים שהם קימים לעולם. ועוד, שאם יזכו, יבואו העדים ויתנו שכרם: הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה, והשמים יתנו טלם, ואם יתחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה: (לעיל יא) "ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה", ואחר-כך: "ואבדתם מהרה", על-ידי העובדי-כוכבים.

האזינו השמים • שאני מתרה בהם בישׂראל, ותהיו אתם עדים בדבר שפך אמתתי להם שאתם תהיו עדים, וכן "ותשמע הארץ". ולמה העיד בהם שמים וארץ? אמר משה: 'אני בשר-ודם, למחר אני מת, אם יאמרו ישׂראל: לא קבלנו עלינו הברית, מי בא ומכחישם? לפיכך העיד בהם שמים וארץ,

כלי יקר – עזי והדר

הקדוש ברוך הוא מדבר כנגד הטובים שבהם, כי בן משמע הלשון 'כי אתה תביא את בני ישראל' ולא קראם בשם 'עם' לפי שבגדולי ישראל הוא מדבר המקבלים מרות ומרדות, לכה אמר 'כי אתה תביא' בעל כרחם, ועמיהם מדברים כל דבור הקשה, ושם הוכחנו כל זה ברצינות ברורות ענין שם:

לכה נאמר האזינו השמים, הם הגבוהים במעלה כגבה שמים מעל הארץ" (ע"פ תהלים ק"א), ואדברה, כי כל דבור קשה כמו שנאמר (בראשית מב ב) "דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות" (ראה מכות י"א), כי הגבוהים במעלה מקבלים מרדות דבור קשה. אבל הפחותים שנמשלו לארץ אמר ותשמע הארץ אמרי פי, כי עמיהם צריה אני לדבר אמירה רבה:

יערף במטר לקחי (פסוק ב), הם הדברים שלקחתי מפי הגבורה, כי הקדוש ברוך הוא אמר ליהושע 'כי אתה תביא את בני ישראל בעל כרחם טל מקלי' כו' והם הם דברים קשים, וממנו יתברך לקחתי ולמדתי לדבר קשות, אבל לא עם כל אדם, כי היורד בגבורה אבל אין הכלל שמחים בו (ראה רש"י), כך דברים קשים אשר לקחתי ולמדתי מפי הגבורה לדבר בהם אין הכלל שמחים בהם, כי אנשי המעלה לביד שמחים בהם אבל לא רב ההמוני עם, על בן צריך המוכיח למעט בהם מפני בבוזן של ישראל "יעיר שם ועיר שם" במטר היורד טיף

התורה, דאם לא כן לא היו קימים ועומדים אלא היו חוזרים כבר לתהו ובהו:

ומעמו של דבר שקיים שמים וארץ תלוי בתורה, לפי שהעליונים ותחתונים הם שני הפכים וצריכים לאמצעי המצרפם, והוא האדם המרכיב מן חמר וצורה, והרכבה זו היא על ידי התורה, כי זולת התורה היה האדם נמשל לבהמה ולא היה בו חלק מן העליונים. לפיכך העוסק בתורה משים שלום בין פמליא של מעלה ושל מטה' (סנהדרין ע"ב), שלא יהיו מתנגדים זה לזה כי האמצעי מצרפם. והו שאמר (פסוק ג) יערף במטר לקחי, כי כל 'נצוק חבור' (ע"י טו), וכמו המטר היורד מן השמים עד לארץ דומה באלו הוא מחבר שמים לארץ כי כל נצוק דומה לחבור, כך לקחי דהינו התורה הלוקחה מן השמים לארץ, היא מקום 'הנשקי ארעא ורקיע' (ע"פ ב"ב ע"ד):

האזינו השמים ואדברה, כבר כתבנו למעלה פרשת וילך (לא ז) שמושה אמר ליהושע "כי אתה תבוא את העם" וקנים שבדור עמך הכל לפי דעתם ועצתם, אבל הקדוש ברוך הוא אמר ליהושע (שם פסוק כג) "כי אתה תביא" בעל כרחם כו', ולא סתרי אהדדי, כי משה מדבר כנגד הפחותים שקרא בשם 'העם' הבעיטם בכל דברים הקשים ואינן מקבלים מרות ומרדות, על בן צריך לדבר עמיהם בנחת ורכות לפי דעתם ועצתם. אבל

לב (א) האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ

אמרי פי. פרש רש"י 'למה העיד בהם שמים וארץ, שאם יאמרו ישׂראל לא קבלנו עלינו הברית מי בא ומכחישם, על בן העיד בהם שמים וארץ עדים שהם קימים לעולם ועד שאם יזכו וכו'. לספרים דגרסינן 'שהם קימים לעולם ועד שאם יזכו וכו', אם כן הכל חד טעמא. אבל לספרים דגרסינן 'ועוד שאם יזכו, אם כן הוא שני טעמים, וקשה לטעם ראשון וכי השמים והארץ יש להם פה להעיד. ואין לומר שודאי "אין שם אמר ודברים" (ע"פ תהלים ט"ד) זולת מתוך שיתנו השמים טל ומטר "והאדמה תתן יבולה" כשעושיין רצונו של מקום ולא יתנו בשאין עושיין רצונו, זה מופת שקבלו ישראל הברית, אם כן מהו שאמר 'ועוד שאם יזכו וכו', הינו הך של טעם הראשון:

ונראה לישב גרסא זו, לפי שאמרו רבותינו ז"ל (שבת פח) "יום הששי" (בראשית א לא) ה'א יתרה, לומר שכלם תלויין ועומדים עד יום ששי בסיון אם יקבלו ישראל התורה מוטב, ואם לא יחזר העולם לתהו ובהו. ואם כן מאחר שאנו רואין כהיום ששמים וארץ קימים ולא החרו לתהו ובהו זה מופת חותך שקבלו ישׂראל התורה. והו שאמר 'על בן העיד בהם שמים וארץ, ומהו העדות שיעידו, שהם קימים לעולם, כי קיומם נתן 'עדות ה' נאמנה" שכבר קבלו ישׂראל

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ האזינו, שבת תשובה התשס"ח)

החלוק אינו אלא מהו עקר ענינם, שפקו זה צריך להדר יותר, אבל אצל שניהם צריכים להיות שני הקוין. וכמו כן עובדי הו' בנשמתם ועובדי הו' בגופם: עובדי הו' בנשמתם - אף שעקר עבודתם היא מצד הנשמה, צריכים הם להתעסק גם עם הגוף - המשכה למטה; ועובדי הו' בגופם צריכים להתעסק גם בשמיעה וקליטת ("הערן און דערהערן") אור הנשמה - העלאה למעלה. וכמו כן בכל מצוה בפרט, צריך להיות מעשה המצוה עם כונת המצוה, כי מצוה בלא כוונה פגומה בלא נשמה.

ההוראה מזה בעבודה היא: שמים - קאי על יושבי אהל, וארץ - על בעלי עסק. וצריכה להיות התפללות שני הענינים. יושבי אהל צריכים לידע ש"כל האומר אין לי אלא תורה אפלו תורה אין לו", אלא צריך להיות גם קיום המצות, כי הלמוד צריך להיות על-מנת לעשות דוקא, תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה. ובעלי עסק, שעקר עבודתם בקיום המצות, צריכים לידע שמכרחת להיות קביעות עתים לתורה בכל יום, על-פל-פנים פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות כרך יט פרשת האזינו)

לגבי קיום התורה והמצות למעשה לא יתכן שיהודי, חס ושלום, יכחיש, ובמזיד לא יקים תורה ומצות. רק יתכן שנקנסה בו רוח שטות ו"נדמה לו" ש"עודנו ביהדותו".

הסבה בפנימיות הענינים לכה ששפכשת נצבים, כשמדבר על קיום התורה והמצות בכלל, די בעדות פסימן וזפרון, ואלו בפרשתנו, לגבי הברית, יש צורך בעדות ממש, היא:

כלי יקר - עזו והדר

שיתקנס העולם בנכות התורה העומדת במקום מטר וטל, "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם פי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" (לעיל א ח). ואולי שעל זה אמר (פסוק א) **כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו**, כי כשאקרא בשם ה' לגור איזו דבר כנגד מנהגו של עולם כמו "שמש בגבעון דום" וגו' (יהושע י יא) וכמו "אם טל יהיה על הגנה ועל כל הארץ חרב" (שופטים ו לו) וכיוצא בהם, אז **הבו גדל לאלהינו** ותשמעו לדברי הגזר עליכם בשם ה', כדרך שעשיתם עכשו בגזרת **האזינו השמים** דהינו השתיקה מתנועתם: **ומה** שנאמר **האזינו השמים לשון צויו, ותשמע הארץ** אינו לשון צויו אלא משמע שתשמע מעצמה, נראה שפק פרושו, כי מאחר שלכך העיד בהם שמים וארץ שאם לא ישמעו ישראל צויו השמים לא יתנו מטר והאדמה לא תתן יבולה, על כן אמר דרך צויו לשמים לומר שאני מצוה לכם שאם לא ישמרו ישראל התורה או לא תתנו להם מטר, אבל על הארץ אין אני צריך לצוות, כי אם לא יתנו השמים מטר אף תתן האדמה יבולה בלא מטר. על כן אמר **ותשמע הארץ אמרי פי**, שנדיא תשמע מעצמה בלא גזרה שלא תתן יבולה, כי זה נמשך מזה: תורה ב

נקרא 'עשב' (שם), רמו ליחידי סגלי הדור שאינן נכנסים בערבוביא עם כל הקמון עם, והם "חברים מקשיבים" בקול דברים קשים היורים כרביב וכחץ: **וקרוב** לפרוש זה כתב מהר"י אברבנאל המשנה, שהשמים בנוי לזכרים והארץ בנוי לנקבות "כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים וגו' והולידה והצמיחה" (ישעיה נה יא), וכתוב במתן תורה (שמות יט א) "כה תאמר לבית יעקב" אלו הנשים תאמר להם אמירה רכה, "ותגיד לבני ישראל" אלו הזכרים תגיד להם דברים קשים כגידין (רשי שם), לכך נאמר **האזינו השמים ואדברה**, דבור קשה עם הזכרים, **ותשמע הארץ אמרי פי**, אמירה רכה לנקבות: **ונראה** לפרש בהפך זה, כי **השמים** הינו גסי הרוח אשר דעתם גסה עליהם ועמקם דבר קשות, אמנם הצדיקים מכניעים עצמם עד **לארץ** ועמקם דבר רכות, על דרך שנאמר (משלי י ט) "תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה": **ויש** אומרים שאמר **האזינו השמים** שיעמדו וישתקו מתנועתם, ואם תאמרו כל היום ההוא במה יתקיים העולם, על זה אמר **יערף במטר לקחי**,

טיף, לכך נאמר **יערף** שהוא לשון טפה: **אמנם תול פטל אמרתי**, מה שאמרת משלי יהושע' כי אתה תבוא את העם הכול לפי דעתם ועצתם, כי זהו הדבר שהכל שמחים בו פטל זה שהכל שמחים בו (ראה רש"י) לפיכך אין אני צריך למעט באותן הדברים, על כן אמר **תול המורה על רבוי זוילה**. כי כזה מישב מה שהוקיר אצל המטר 'יערף' ואצל הטל 'תול' ודרך העולם הוא בהפך שהמטר נוזל והטל מטפטף, אלא להורות על הענין שהוכרנו שכל זה משל ודרך הנהגתו עם השומעים דבריו. ומה שאמר **לקחי**, הינו דבור קשה שהוקיר הדומה כאלו לקחו ברוע בחזקת היד ומכריחו לקבל דבריו, ומה שנאמר **אמרתי**, הינו אמירה רכה כאמור: **כשערים עלי דשא**, פרש רבנו בחיי 'שעירים' כמו 'צעעירים', והוא המטר הדק דומה לטל, והוא יפה **עלי דשא** שהוא כולל לבישת הארץ בדשאים שנקרא דשא (ראה רש"י בראשית א יא), והוא רמו לכלל הקמון עם אשר עמקם הוא צריך לדבר בדברים רכים בלתי מרגשים, כמטר דק זה שאינו פועל בחזקה. **וכרביבים**, הינו המטר הרב והגס היורה כרביב וכחץ הוא יפה **עלי עשב**, כי כל עשב לעצמו

והסבה לכך היא: הברית להתחזקות בקיום התורה והמצוות מתבצעת על-ידי גלוי כח מסירות הנפש הקיים אצל ישראל. וגלוי זה נעשה באמצעות ענין העדות: העדות, כפי שמבאר בהרחבה אדמו"ר הזקן, היא על דבר נסתר, ואלו על דבר גלוי אין צורך בעדות, וגם על דבר שעשוי להתגלות אין צורך ב"עדות גמורה". רק על דבר נסתר לחלוטין יש צורך בעדים, שרק על-ידם הוא מתגלה. ולפיכך, כדי לגלות את כח מסירות הנפש הנובע מדרגת ה"יחידה" שבנפש, שהיא נסתרת ביותר, מעל לגילויים, יש צורך בעדות ממש.

ולכן, די לשם כך בסימן ותזכרת. ועדות זו היא בשתי צורות: "כאשר תקרה אתכם הרעה יהיו עדים שאני התריתי בכם בכל זאת". כלומר, העדים מזכירים שהרעה באה עקב איקיום תורה ומצוות, וכך נזכר היהודי שהוא מתנתק על-ידי זה מאלקות.

והדרך השנייה היא, ש"שמים וארץ עצמן" מעוררים לקיים את התורה והמצוות.

לעמית זאת בפרשתנו מדבר על ברית, שאיננה רק על קיום התורה למעשה, אלא בעקר על יתר התחזקות בקיום התורה והמצוות לכל פְּרִיטָה, ולשם כך אין די בסימן ואות, אלא יש צורך בעדות ממש.

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטר שיחות כרך יט עמוד 336 – מתוך 'לקראת שבת')

ב' כתי עדים – שמים וארץ

האזינו השמים . . ותשמע הארץ

האזינו השמים – שאני מתנה בהם בישראל, ותהיו אתם עדים בדבר, שפך אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן ותשמע הארץ" (לב, א. ובפירוש רש"י).

יש להקשות: מאחר ו"עלפי שני עדים יקום דבר", צריכה העדות להיות כזאת ובאותו האופן, ואיך השמים והארץ יכלו להיות עדים, בשעה שלשמים אמר בלשון האזינו, ולאֶרֶץ בלשון ותשמע?

[ב'ספרי' תרג' שמשעם זה אמר ישעיה "שמעו שמים והאזינו ארץ" דבזה השום: דגם בשמים יש לשון שמיעה

וגם בארץ לשון האזנה].
והנה קשיא זו תרג' רש"י בהעתיקו מן הפסוק את התבות "האזינו השמים" ומפרש "ותהיו אתם עדים בדבר" – דמשמע שהשמים לבדם יתנו עדות גמורה. דבשמים עצמם ישנו רבוי (כמו שמצינו בפירוש רש"י ואתחנן ד, לה: שבעה רקיעים, ועוד) והם יתנו עדות גמורה לבדם. ומלבד זאת גם "ותשמע הארץ", וכלשון רש"י "וכן ותשמע הארץ" וגם הארץ הפלושה מהרבה ארצות, יתנו עדות גמורה. ואם כן ישנם אכן שתי כתי עדים, פת אחת בלשון "האזנה" וכת אחרת בלשון "שמיעה".

(ב) יֶעֱרַף כַּמְטֵר לְקַחֵי תִזְלַת כַּפְּלֵי אֲמַרְתִּי בְּשַׁעֲרֵי עַל־יְדֵי־שָׂא וְכַרְבִּיבִים עַל־יַעֲשֵׂב:

ב'בסם כמטרא אוּלְפִי תִקְבַּל כְּטִלָּא מִימְרֵי פְּרוּחֵי מְטָרָא דְנִשְׁבִּין עַל דְתָאָה וְכַרְבִּיסֵי מְלִקוּשָׂא דִי עַל עֲשָׂבָא:

בְּשַׁעֲרֵי • לְשׁוֹן רוּחַ סַעְרָה, כְּתַרְגוּמוֹ: 'פְּרוּחֵי מְטָרָא, מֵה הַרוּחוֹת הַלְלוּ מִחֲזִיקֵי אֵת הַעֲשָׂבִים וּמִגְדִּילֵי אוֹתָם, אִף דְבָרֵי תוֹרָה מִגְדִּילֵי אֵת לוּמְדֵיהֶן. וְכַרְבִּיבִים • טְפֵי מְטֵר. וְנִרְאֶה לִי עַל שֵׁם שִׁינְיָה פַחַץ נִקְרָא רְבִיב, כְּמָה דְאֵתָא אָמַר: (בראשית כא) "רוּבָה קִשְׁתָּ". דְשָׂא • אַרְבִּי"ץ (גראזנוויכס), עֲטִיפַת הָאֶרֶץ מְכֻסָּה בְּיָרֵק. עֲשָׂב • קֶלַח אֶחָד קְרוּי עֲשָׂב, וְכַל מִין וּמִין לְעֲצָמוֹ קְרוּי עֲשָׂב.

כִּי־יֶעֱרַף כַּמְטֵר • זו היא העדות שתעידו, שאני אומר בפניכם, תורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם, כמטר הזה שהוא חיים לעולם (ספרי), כאֶשֶׁר יַעֲרֹפוּ הַשָּׁמַיִם טַל וּמְטֵר. יַעֲרַף • לְשׁוֹן יִטְיָה, וְכֵן (תהלים סח) "יַרְעִפּוּן דְּשָׁן", (לקמן לב) "יערפו טל". תִּזְלַת כַּפְּלֵי • (ספרי) שֶׁהַכַּל שֶׁמַּחִים בוֹ, לְפִי שֶׁהַמְטֵר יֵשׁ בוֹ עֲצָבִים לְבָרִיּוֹת (ספרי אחרים: יֵשׁ עֲצָבִים בוֹ), כְּגוֹן הוֹלְכֵי דְרָכִים וּמִי שֶׁהִיא בּוֹרוֹ מֵלֵא יֵין.

כלי יקר – עוז והדר

החוטא, ומתוך תשובת התורה אין תשובה לבהמה שעל כל פנים תלך למיתה לכפרת עון האדם, אכל מתוך תשובת הקדוש ברוך הוא שאמר יעשה תשובה ויתכפר, הנה בזה מצא תשובה לשניהם לאדם ולבהמה, לכך נאמר 'אדם ובהמה תושיע ה'':

שאלו לתורה חוטא מה יעשה ויתכפר, השיבה יביא קרבן ויתכפר, שאלו להקדוש ברוך הוא חוטא מה יעשה ויתכפר, השיבה יעשה תשובה ויתכפר, שנאמר (תהלים כה ה) "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך". ואם כן מתוך דברי הנבואה אין תשובה לאדם

(ב) יֶעֱרַף כַּמְטֵר לְקַחֵי תִזְלַת כַּפְּלֵי אֲמַרְתִּי. נראה לפרש על

דרך ששמעתי פרוש על פסוק (תהלים לו) "אדם ובהמה תושיע ה'", על פי המדרש (ילקוט יחזקאל שבת) "שאלו לנבואה חוטא מה יעשה ויתכפר, השיבה 'הנפש החטאת תמות'" (יחזקאל יח ד),

(א) **כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבו גְּדַל לְאַלְהֵינוּ:**

ג אָרִי בְשֵׁמָא דִּי אָנָּא מְצַלִּי הָבו רְבוּתָא קְדָם אֱלֹהֵנָּא:

וברכו שמו. מכאן אמרו שעונין: "ברוך שם כבוד מלכותו", אחר ברכה שבמקדש (תענית טז) *

כ"ט - כי שם ה' אקרא • הרי 'כי' משמש בלשון 'פאשר', כמו (ויקרא כג): "כי תבואו אל הארץ", כשאקרא ואזכר שם ה', אתם הבו גדל לאלהינו

~ נקודות משיחות קודש ~ (התועדויות תשמ"ב כרך א עמוד 106 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ענינת 'ברוך שם' - במקדש

כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבו גְּדַל לְאַלְהֵינוּ:

ויש לבאר בזה: דלכאורה קשה, הרי משה רבנו הזכיר לבני ישראל "שם ה'" רבוי פעמים במושג הארבעים שנה, ומדוע חכה עד יומו האחרון - בפרשת האזינו, לומר להם שצריך להיות "הבו גדל לאלהינו"? ומזה למד שכאן מדבר על הזכרת ה' באפן מיוחד שלא היתה לפני זה, הזכרת ה' בשם המפורש שהיתה במקדש, דעל זה עונים "ברוך שם". ולכן אמר זאת להם ביומו האחרון קדם הפניסה לארץ, כי קיום צווי זה שיהי רק לאחר הפניסה לארץ ונבית המקדש. (מהראשונים במשכן הרי כתב רש"י "שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה שם, וזהו בית הבחירה" דוקא ולא במשכן וכו').

כשאקרא ואזכיר שם ה' . . . מכאן אמרו שעונין 'ברוך שם כבוד מלכותו' אחר ברכה שבמקדש (לב, ג. ובפירוש רש"י). הנה ב'ספרי' שנינו: מנין שעונין אמן אחר המברך, תלמוד לומר הבו גדל לאלהינו. וצריך להבין טעמו של רש"י - המפרש פשוטו של מקרא - דפרש שהבו גדל לאלהינו קאי על אמירת 'ברוך שם' אחר ברכה שבמקדש, ולא כפרוש ה'ספרי' דקאי על כל ברכה, המתאים לכאורה יותר בפשטות הפתויים, שלא נתפרש בהם אודות ברכה מיחדת במקדש? גם צריך להבין - לפרושו - השיכות דפסוק זה המדבר אודות ברכה שבמקדש, לדברי משה בפרשת האזינו?

כלי יקר - עזו והדר

ארץ" על פן באה הבהמה תמורת האדם, ובחמלת ה' על כל ברואייו בין אדם בין בהמה הורה "דרך תשובה לכת השוכה" (ע"פ סליחות לצום גדליה). ואף על פי שלשון 'משוכה' אינו שיהי כי אם על האדם החוטא ולא על הבהמה, מכל מקום כשאדם מביא קרבן וסומך ידו עליו ומתוודה עליו, דומה כאלו כל עונותיו נשואים באותה בהמה כמו שצאמר (ויקרא טז כב) "ונשאת השעיר עליו את כל עונותם", לכך שיהי לכלל גם הבהמה בתבת 'משוכתם': **ואמר** 'אהבם נדבה', כי לא על צד החיוב אהבתים כי אם בנדבה, כי כן בראתים לכתחלה בנדבה ראה תהלים פט א, כך גם עתה אוהב אני כל מעשה ידי בנדבה. 'כי שב אפי ממנו', מן האדם, על פן נפטרו שניהם האדם והבהמה. 'כי אהיה כטל לישראל', כטל זה שהכל שמהים בו. 'יפרח כשושנה', כי כל בעל תשובה דומה כאלו נולד באותו יום, כמו שצאמר (תהלים קג ג) "הסלח לכל עונכי" וסמיק ליה "יתחדש כפנשר נעורכי": תורה ג

לאדם או לבהמה, והרי המה **כמוטר** הנה שאין הכל שמהים בו, כך לעולם אין כאן שמחה או לאדם או לבהמה. אמנם **תזל כטל אמרתי**, כי 'אמרת אלוה צרופה' משמחת אדם ובהמה כטל זה שהכל שמהים בו, כך 'אדם ובהמה תושיע ה' והכל שמהים בתשועת ה', כמו שצאמר בהפטרת "שוכה ישראל" (חושע יד ה) "ארפא משוכתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו, אהיה כטל" לישראל יפרח כשושנה" וגו': **ורבותינו** ו"ל (יומא פו) למדו מכאן 'שאפלו יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם, שצאמר 'ארפא משוכתם' לשון רבים, ובתיב 'כי שב אפי ממנו'. ולדברינו יאמר 'ארפא משוכתם' על האדם והבהמה כמו שאמר למעלה (חושע שם א) "ונשלמה פרים שפתינו", כי על ידי ודוי שפתינו נשלם חובותינו כי בזה יפטרו גם הפרים מן ההקרה, כי טעם הקרבן הוא לפי שכח הבהמי שבאדם בו הוא משתף לשאר בהמות 'וחייתו

ועל זה האפן יתבארו פסוקים הללו, על פי המדרש שמסיק ביבליקוט (רמז תתקמב) **'האזינו השמים הסתכלו בשמים שמא שנו מדתם כו', ותשמע הארץ הסתכלו בארץ שמא שנתה מדתה כו'**. וענין שנוי המדה באדם הוא המשנה רצון בוראו ויוצא מגדר התורה והמצוה, על פן אמר אחר כך שאם תשנו מדתכם הנה כפי דעת הנבואה והתורה אי אפשר להפטר מן ההריגה או לאדם או לבהמה, אבל "אמרת ה' צרופה" (תהלים יד לא) לפטר אדם ובהמה מן ההריגה, והחוטא ישוב אל ה' ו'רפא לו': **והו** שאמר **יערף כמוטר לקחי**, ואמרו רבותינו ו"ל (תענית ז) 'אין ערפיה אלא הריגה שצאמר (לעיל בא ד) 'וערפו שם את העגלה"', **ולקחי** בנוי לתורה ולנבואה, כי התורה נקראת "לקח טוב" (משלי ד ג), וכן הנבואה לקוחה מאתו יתברך. ואמר משה **שלקחי** הינו מה שלקחתי אני מאת ה' התורה והנבואה, שניהם **יערפה**, כי מתוך שניהם תצא הריגה לאחד מהם או

(ד) הצור תמים פעלו כי כל־דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא:

עול • אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה. צדיק וישר הוא • הכל מצדיקים עליהם את דינו, וכך ראוי וישר להם. צדיק מפי הבריות, וישר הוא וראוי להצדיקו.

הצור תמים פעלו • אף-על-פי שהוא חזק, כשמביא פרענות על עוברי רצונו, לא בשטף הוא מביא כ־אם בדין, כי תמים פעלו. אל אמונה • לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא, ואף-על-פי שמאחר את תגמולם, סופו לאמן את דבריו. ואין

(ה) שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל:

שחת לו וגו' • בתרגומו: חבילו להון ולא ליה. בניו מומם • בניו היו, והשחתה שהשחיתו היא מומם. בניו מומם • מומם של בניו היה ולא מומו. דור עקש • עקום ומעקל, כמו: (מיכה א) "ואת כל הישרה יעקשו", ובלשון משנה: 'חלדה ששניה

עקומות ועקושות'. ופתלתל • אנטורטיליי"ש (פערודעט, פערוויקקעלט), כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל. פתלתל • מן התכות הכפולות, כמו: 'ירקרק, אדמדם, סחרחר, סגלגל.

כלי יקר – עזו והדר

על בנים" (תהלים קג יא) ולא יביט באוניות שלכם. ועוד שמתוך זה "גבה לכם עד להשחית" (ע"פ דברי הימים ב' טו כז), ומתוך רום לבכם באו לידי חטא. ובסמוך יתבאר פסוק זה עוד. ועין בפרשת בן סוטר ומורה (לעיל בא יח) בטול דעה זו: תורה ה

(ה) שחת לו לא בניו מומם. בילקוט (רמז תתקמב) מטיק, **האזינו השמים** (פסוק א) הסתכלו בשמים שבגראתי לשמשכם שמיא שנו מדתם כו', ומה אלו שגבראו לא לשכר ולא להפסד ואינן חסים על בנייהם ועל בנותיהם לא שנו מדתם, אתם שיש לכם שכר והפסד ואתם חסים על בניכם ועל בנותיכם על אחת כמה וכמה שלא תשנו את מדתכם. ומי הגיד לבעל מדרש זה שהופיר בנות או בנים בקל וחמר זה. ולמעלה פרשת נצבים (ל ט) פרשתי שלמד זה ממה שנגמר שם "העדתי בכם את השמים ואת הארץ", וכתוב בתריה "למען תחיה אתה ורעך", ולמה הזכיר ביעוד זה ורעו יותר מבשאר כל היעודים. אלא כך אמר לו, אם אין אתה עושה למען חייך, עשה נא למען חיי ורעך שהרי אתה חס בטבע על בן ובת:

ובן בפרשה זו אחר שאמר האזינו השמים וגו', אמר שחת לו לא

צד, והמה בקשו חשבנות רבים' פי מצדם באה ההשחתה ולא מצדו יתברך:

זהו שנאמר (פסוק ה) **שחת לו**, בתרגומו 'חבילו להון ולא ליה', כי החבלה תלויה 'בהון' מצד רע החירתם, ולא ליה' כי אין לתלות החבלה בו יתברך כלל. **לא בניו מומם**, לומר שאין הדבר כמו שחשבו לתלות מומם במה שהם בניו, לאמר לך אל האמן אשר עשני בעל חמר כי 'מידו היתה זאת לי' (ע"פ ישעיה נא), אלא עקר מומם מצד עצמם מה שהם **דור עקש ופתלתל**, ואין להם שום מום וחסרון מצד שהם בניו יתברך, כי הצור פעלם בתמימות בלא חסרון, והמה בחרו להם דרכים מקלקלים אשר לא צוה ה:

גם לפרש רש"י אתי שפיר שפרש לו כלפי הקדוש ברוך הוא, ורוצה לומר שהשחתה זו ליחסה לו יתברך, **לא**, רוצה לומר זה אינו כן, אלא **בניו מומם**, בניו היו וההשחתה 'מומם' מום שלהם:

דבר אחר, **שחת לו**, ליחס ההשחתה לו יתברך, **לא**, זה אינו, אלא **בניו מומם**, שעקר מומם הוא מה שנקראם הקדוש ברוך הוא בניו ולעיל י' א' וגדלם ורומם, על בן פשוט בעיניהם שרחה ה' עליהם 'כרחם אב

(ד) הצור תמים פעלו. מבאר בדרך שאמר שלמה (קהלת ז כט) "אשר האלהים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבנות רבים", והוא כבי להסיר מלב האדם מחשבות און "לדבר על ה' תועה" (ע"פ ישעיה לב ו) שהאמן אשר בראו נתן בו החמר שיש לו נטיה אל התאוות המוחשות ומידו היתה לו השחתה זו, שכן אנו אומרים דרך ההנצלות "וכור כי עפר אבחנו" (תהלים קג יד), וכן אמר איוב (יט) "וכר נא כי כחמר עשיתיני" וגו', ואולי יבוא החוטא לתלות אשמתו ביוצרו:

על זה אמר שאין הדבר כן, אלא הצור אשר יצר את האדם ברחמי תמים פעלו, כי אין ציר כאלהינו (ברכות י) וכל פעלתו תמים בלא חסרון. והמופת על זה **כי כל דרכיו משפט**, ואלו היה האדם חסר מצד יצירתו, אם כן, לא היה בעל בחירה כי היה כמקרח במעשיו ולא היה מן הראוי לבא במשפט על מעשיו, והרי אתה מודה שקל דרכי ה' משפט "וחללה לשיי מעול" (ע"פ איוב לד ט), כי **אל אמונה** לשלם לצדיקים, ואין עול לשלם אפלו לרשעים, וכשם שאתה מודה שבדין הוא נותן שכר טוב לעושי רצונו, כך בדין הוא מעניש לרשעים, לפי ש**צדיק וישר הוא** ועשה את האדם ישר' מכל

(1) ה' ליהוה תגמלו־זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכנך:

והא קדם יי אתון גמלין דא עמא דקבילו אורייתא ולא חפיימו הלא הוא אבוך ואת די לה הוא עבדך ואתקנך:

קנך • שנקנך, שנקנך בקן הסלעים ובארץ חזקה, שתקנך בכל מיני תקנה. הוא עשך • אמה באמות. ויכנך • אחרי-כן בכל מיני כסים וכן, מכס כהנים, מכס נביאים ומכס מלכים, כרך שהכל תלוי בו.

ה'לה' תגמלו־זאת • לשון תימה, וכי לפניו אתם מעציבין, שיש בידו ליפרע מכס, ושהטיב לכם בכל הטובות? עם נבל • ששכחו את העשוי להם. ולא חכם • להבין את הנולדות, שיש בידו להטיב ולהרע. הלוא-הוא אביך

כלי יקר – עזי והדר

לו מן קיום המצות: על זה אמר שאתה טועה בשניהם, כי בענין ההשקחה אמר תחלה (פסוק ה) **שחת לו לא**, בתרגומו 'חבילו להון ולא ליה' כי 'אם רבו פשעיך מה תעשה לו', ועקר ההשקחה להם היא, ומומם היא ולא של השם יתברך. ואחר כך אמר על קיום המצות, כי לשון 'גמול' נופל על איזו גמול טוב, ואמר הלה' **תגמלו זאת**, ה"א של 'חלה' רבתי לרמו על חמשה חמשי תורה, וכי אתה חושב לגמל להקדוש ברוך הוא איזו טובה בקיומך חמשה חמשי תורה שנקראו 'זאת' שנקאמר (לעיל ד מה) 'וזאת התורה':

עם נבל ולא חכם, אף על פי שאין ולא חכם הפכו של עם נבל, מכל מקום נראה לי שך פרושו, כי במלת 'נבל' באו פרושים שונים בדברי המפרשים, ואני אומר שכל מי שאינו נדיב לב נקרא נבל, וראיה ממה שנקאמר (ישעיה לב ה) 'לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע', מקלל שהנבל הפך הנדיב. ונבל הפרמלי יוכיח, כי הוא אמר (שמואל א' כה יא) 'ולקחתי את לחמי וגו' ונתתי לאנשים אשר לא ידעתי אי מזה המה', ועליו נאמר (שם פסוק כה) 'כי כשמו כן הוא נבל שמו ונבלה עמו'. ואולי נגזר שם זה מן לשון יובל ו'יבולה' שפרושו אף מה שאתה מוביל לה (ראה רש"י ויקרא כו כ), כך זה שאינו נדיב לב כל היום הוא מוביל מאחרים אליו אכל הוא לא יתן כלום לאחרים:

והנה זה הטועה החושב שיש להקדוש ברוך הוא איזו צרך במצותיו, מי הביאו הלום לחשב מחשבה נפסדה זו, אין זה כי אם מצד שהוא עצמו נבל ולא נדיב, ורחוק בעיניו שאחד יעשה איזו טובה לזולתו בחנם אם לא שיודע

(ראה סוטה יד), כמו שנקאמר (פסוק ו) **הלוא הוא אביך קנך ויהי לך לילך בדרךכו**: דבר אחר שבניו רמו למעשיו שנקראו תולדותיו של אדם, הן תולדותיהן של צדיקים מעשים טובים (רש"י בראשית טו), הן מעשה הרשעים כמו שנקאמר (תהלים י טו) "הרה עמל וילד שקר". והרשע אינו מודה על האמת לעולם, ובכל תולדותיו הרעים שהוא מוליד יאמר כי לא בניו המה, וזהו עקר המום שבהם, שלא "ישם אשם בנפשו" בכל תולדותיו הרעים וכחש לאמר כי לא בניו המה, לא אני ילדתיים. וסבה לזה לפי שהם דור עקש ופתלתל, כי מצד היותו דור עקש אינו מודה על האמת לעולם, ואומר לכל מוכיח "לא פעלתי אנו" (משלי ל ט), סבה שניה, מצד היותו עובר עברה ונשנה בו ומרגל לעשותה פעמים רבות עד שנעשה הדבר אצלו בזהר (ראה יומא פא), וזהו שנקאמר ופתלתל, כפתילה זו המשלשה, כך העובר ונשנה ושלש נעשה לו בזהר ואינו שב מן דרכו לעולם: תורה ו

(1) הלה' תגמלו־זאת עם נבל ולא חכם וגו'. קשור פסוקים אלו עם הפסוקים הקודמים, נראה לפרש על דרך שנקאמר (איוב לה י"א) 'אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו, אם צדקת מה תתן' לו או "מה מידך יקח". באותו סדר שנוכרו שם נוכרו גם כאן, כי קדם שנקנס עמהם בדברי תוכחה הניח להם הקדמה זו שלא יחשבו על ה' תועה לאמר שיש אל השם יתברך נפקותא בדבר אם תעשה רע או טוב, ותחשב לומר שהשם יתברך תועלת עצמו דורש לדחות מעליו הנזק המגיע לו מן פשעיך, ולקרב אליו התועלת הנמשך

בניו מומם, מתחלה אמר שחת לו שהחוטא ורב מרי משהית לו לעצמו, ולא זו לו, אלא אפלו על חיי בניו אינו חס כאלו לא בניו המה, וזהו מומם הגדול, כי לפעמים חמדת שעה תלחצהו שאינו מתבונן בסוף הענש כי יבוא, אבל בניו מה חטאו לו כי אין להם חלק בהנאה זו אבל יש להם חלק בענש: וזהו שנקאמר בסמוך (פסוק ט) **וירא ה' וינאץ מפעס בניו ובנתיו**, כי בשלמא מה שלא היה חס על עצמו אינה הכעסה גדולה כל כך, לפי שישמן ישרון ויבעט שמונת עבית וגו' (פסוק טו), רוצה לומר הנאת שעה תלחצהו. אבל בניו ובנותיו שאין להם אפלו הנאת שעה, איך לא יחוס עליהם להביאם במצודת הענש ההוא, זהו הדבר המכעיס להקדוש ברוך הוא ביותר. וזה שאמר מיד אחר שמונת עבית וגו', **וירא ה' וינאץ מפעס בניו ובנתיו**, שניאץ ה' עליו ממה שהוא מכעיס בניו ובנותיו:

לכך נזכרו כאן שני השקחות אלו והגדיל ביותר ההשקחה שגורם לבניו ממה שהוא משחית נפשו, כי לכך נאמר (פסוק יט) **וירא ה' וינאץ מפעס בניו ובנתיו**, וכאן שחת לו לא בניו מומם, אף על פי ששחת לו לעצמו מכל מקום אין מום זה שבו גדול כל כך כמו המום שהוא פוגם בבניו, כי דומה לו כאלו לא בניו המה, זהו עקר מומם:

דבר אחר בניו מומם, זה עקר מומם שהם בניו של השם יתברך ולא הביטו אל צור אשר חצבו ממנו' (ע"פ ישעיה נא א), כי הצור תמים פעלו (פסוק ד) והיה להם ללכת בדרך אביהם שבשמים כמו שנקאמר (לעיל יג ה) "אחרי ה' אלהיכם תלכו" והלך אחרי דרכיו

~ נקודות משיחות קודש ~ (190 השיחות תנש"א כרך א עמ' 65)

הלה' תגמלו זאת (לב, ו) האות ה"א של תבת הלה', שהיא תבה של אות אחת, מורה על אחדות. וְאוֹת זו מוֹפִיעָה לְפַעַל אֲחָדוּת בְּמִקּוֹם שֶׁל הַתְּחַלְקוּת דְּוָקָא. וְכִידּוּעַ,

כלי יקר – עוז והדר

שהמקבל טובתו יחזור וישלם לו בגמול ידו. כי אם אינו מצפה לתשלום גמול למה יעשה טובה לזולתו בחנם. כך הוא חושב גם על הקדוש ברוך הוא בראותו גדל הטובות אשר עשה ה' אתו, יחשב למה זה עושה הטובות ההם עמדי בחנם, אין זה כי אם לכדי שיקבל גם הוא תועלת ממני יותר מהמה, על כן קרא לחושב מחשבה זה **נבל** ולא נדיב, כי רחוק בעיניו שיעשה ה' אליו הטובות על צד הנדיבות והחסד:

לכה נאמר בסמוך (פסוק טו) **וינבל צור ישעתו**, רצה לומר דבר עליו כדבר על אחד הנבלים, ועל כן מדה כנגד מדה **בגוי נבל אכעיסם** (פסוק כא). עוד קראו **לא חכם**, כי מלבד מה שהוא נבל ולא נדיב, הנה הוא בן לא חכם כי לא מחקמה שאל על זאת (ע"פ קהלת י):

ואחר כך באר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. כי מה שאמר **עם נבל** על זה אמר **הלוא הוא אביך קנה**, כי לו הנח "הן יהי כדברך" (ע"פ בראשית ל' ל"ח שאין שום אדם עושה טובה לזולתו בחנם, הני מלי לאיש נכרי, אבל האב לבנו אפלו מי שהוא צר עין בזולתו, מכל מקום וכי אין דרך העולם שהאב עושה לבנו כמה טובות מיום הולדו על צד הנדיבות בחנם ואינו מצפה לתשלום גמול. כך הקדוש ברוך הוא **הלוא הוא אביך קנה**, והוא מרחם עליך "כרחם אב על בנים" (ע"פ תהלים ק"א) אף על פי שאין לו שום תועלת ממך:

ועל מה שקראו בן **לא חכם**, רצה להוכיח זה באמרו **הוא עשך ויכוננה**, מאחר שהוא עשך, אם בן כל מה שאתה עושה יכול הוא יתברך גם כן לעשותו בקל וחמר, כי אם עשה אותך אם בן כל אשר תמצא בכתך לעשות פשיטא שיש גם בכתו יתברך לעשותו, כמו שנאמר (ע"פ ד' ט) "הנגט און הלא ישמע אם יצר עין הלא יביט", וכמו שנאמר (שם ג') "אם ארעב לא אמר לך כי לי תבל ומלאה". על כן

הלוא הוא אביך קנה ורצה להוכיח מזה שמצד היות הקדוש ברוך הוא אביך על כן הוא מטיב עמך על צד הנדבה כרחם אב על בנים, האם גם בזה תהיה מספק שמא גם האב לא יעשה דבר לבנו בחנם, על זה אמר **שאל אביה ויגדה**, כי יגיד לך כל מה שהוא מטיב עמך על צד הנדבה, וממנו תקיש גם אל אביך שבשמים:

ועל שקראו בן **לא חכם** ורצה להוכיח מן **הוא עשך ויכוננה** (שם) וממה שאמר **בינו שנות דר ודר**, על זה אמר אם על כל פנים לא יהיה כך חכמה ובינה להבין במה שהיה לשעבר, או שאל **זקניה ויאמרו לה**, פרש רש"י 'זקניה הם החכמים' והמה יאמרו לך דברי חכמה ממה שהיה לשעבר:

וכבר זה מחבר **הלוא הוא אביך קנה** אל מה שקראו **עם נבל**, ואחריו נמשך פסוק **זכר ימות עולם** ופסוק **שאל אביה ויגדה**, כי הכל נמשך אל מה שקראו **עם נבל**. וכן לא ידך גיטא מה שקראו בן **לא חכם**, נמשכו אחריו פסוקים **הוא עשך ויכוננה**, **בינו שנות דר ודר**, **זקניה ויאמרו לה**:

ונראה לפרשם עוד בדרך אחר, כי כבר אמרנו שעשה הוכחה מן **הוא עשך ויכוננה** שבן **לא חכם** אתה, ואחר כך עשה הוכחה על הוכחת **הוא עשך ויכוננה**, כי אולי תכחיש גם את זה לאמר מאן יאמר כי "ה' אלהים הוא עשנו" (ע"פ תהלים ק"א), שמא כל הנולדים נולדו בטבע איש מן איש, כדעת האפיקורסים האומרים שהעולם קדמון ואישי הנולדים נמשך בטבע מעולם מאיש לאיש תמיד "דור הלך קדמון בא" (קהלת א' ד), והעולם קדמון כמו הקדוש ברוך הוא שהוא גם כן קדמון עם העולם, ואולי תחור לטורף לומר שיש לו איזו צרך במעשיה:

על זה אמר **בינו שנות דר ודר**, כי מן אדם עד נח היו שני חיי האדם מגיע כמעט לאלף שנים, ואחר כך לכמה מאות, ומשם והלאה היו שנות כל דור ודר הלוך וחסור עד דורות

אמר **הוא עשך**, והרי עשה אותך ואת כל אשר תמצא בכתך לעשותו ביחד, ואם בן היה הוא יתברך יכול לעשות כל מה אשר אתה עושה אם היה לו איזו צרך בו, ומאחר שלא הבנת דבר זה משכלך, ודאי אתה בן **לא חכם**:

ואחר כך אמר (פסוק ה) **זכר ימות עולם**, אתה הנבל ולא נדיב שרחוק בעיניך שעשה הקדוש ברוך הוא דבר על צד הנדיבות מבלי שיצפה לתשלום גמול, **זכר ימות עולם** הימים אשר בהם ברא הקדוש ברוך הוא העולם, כי בזה תצטרך להודות על כל פנים שעולם חסד יבנה, שהרי קדם שנברא העולם היה הוא יתברך לבדו, ומציאתו היה מספיק בעצמו ולא היה צריך אז לשום נמצא כי לא היה עדין שום דבר במציאות, ואם בן בימות עולם כשברא עולמו ודאי לא בראו כי אם מנדבת לבו ורצונו, כמו שנאמר "עולם חסד יבנה" (תהלים פ"א):

בינו שנות דר ודר, פרש רש"י דור המבול ודור הפלגה, כי בשני דורות אלו היה מעשה כל באי עולם מקלקלים, ובזה רצה להחזיק מה שאמר **הוא עשך ויכוננה**, כי אלו היה לו צרך במעשיה, איך עשה הקדוש ברוך הוא בשני דורות מקלקלים אלו אשר "השחיתו התעיבו" ודרכם על הארץ, ויבא "הקדוש ברוך הוא" כי אין איש וגו' ויתושע לו ורעו וצדקתו היא סמכתהו" (ישעיה נ"ט טו), ולא היה מקבל תועלת משום נמצא, ובדורות הללו חזר העולם לתהו ובהו, ואף על פי כן הוא יתברך עשאו ויכוננהו על מכונו כבראשונה לא חסר דבר. ועל כן אמר **בינו** כלפי מה שקראו (פסוק ו) בן **לא חכם** ורצה להוכיח שטותו מן **הוא עשך ויכוננה** (שם), ועכשו חזר להוכיח שהוא נעדר מן החכמה והבינה ממה שאמר **בינו שנות דר ודר**, "כי לא עם בינות הוא" (ישעיה כ"א א) אשר לא נתבונן בשנות דור ודור:

ואחר כך חזר לפרש על ראשון ראשון, על מה שאמר (פסוק ו)

שתכלית הפונה של בריאת העולם היא לעשות לו יתברך | תחתונים (לא כפי שמתעלים לעליונים) יהיו דינה לו דינה בתחתונים, כלומר: שהתחתונים כפי שהם במצב של יתברך.

♦ יום שני כ"ז אלול ♦

(1) זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר שאל אביך | ז אדפר יומין דמן עלמא אסתפל בשני דר ודר שאל אביך ויתוי לך סביך וימרין לך: | ויגדך ויגידך ויאמרו לך:

משי זכר ימות עולם • מה עשה בראשונים | שהציף עליהם מי אוקנוס, ודור המבול ששטפם. | דבר אחר: לא נתתם לבככם על שעבר. בינו

כלי יקר – עזי והדר

במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, רצה לומר שאומרים לרשע רע, ראה כי דבר גדול אתה מאבד שהרי נברא בעשרה מאמרות. וכן בששה ימים מנה השעם, שהיה יכול להבראות ברגע אחד, אלא שאומרים לרשע שבחטא הוא מאבד דבר גדול שנברא בששה ימים ובעשרה מאמרות. ועשה לו הקדוש ברוך הוא כונניות בתורה שבכתב הכלולה בעשרת הדברות ובתורה שבפעל פה הכלולה בששה סדרים, להורות שקיום העולם תלוי בהם. על פן אמר זכר ימות עולם, שנברא העולם בששה ימים, והשמר לך שלא תאבד דבר גדול זה:

וכן בינו שנות דר ודר, הם עשרה דורות מן אדם עד נח ומן נח עד אברהם. על דרך שנאמר (קהלת ח יא) "אשר חטא עשה רע מאת ומאריך לו" וגו', ותחשב לומר מאחר שהקדוש ברוך הוא מאריך אף ואינו גובה דידיה לאלתר לית דין ודין, ועל פן יהיה "מלא לך לעשות רע" (ע"פ קהלת ח יא). הנה בשקר אתה בושת, ותבין בינה מן אותן דורות שהיו מכעיסים לפניו יתברך עד שהביא עליהם מי המבול, ועד שבא אברהם וקבל שכר כלם, וכמו שמשיק בפרקי אבות (סא) אחר 'בעשרה מאמרות' כו' הנזכר מיד (מ"א) ענין עשרה דורות אלו 'להודיע כמה ארך אפים לפניו יתברך', כך אין לך לסמך על תנחומי הכל אלו. ובשם שנסמכו בפסוק זה, כך סמכם התנא בפרקי אבות, כי שניהם מוסר אל החוטאים כפאמור: תורה ו

שנתנהו בהאריך הימים, ובהו ינדע לך באמת כי הוא יתברך עשה ויכנה, וזה מופת חותך לך שאין לו יתברך צרך כך ולא במעשיך:

ומה שאמר (פסוק ח) בהנחל עליון גוים וגו', נתן מופת על הטעות שהזכיר, ואמר ראה איך אתה טועה באמרך שיש להקדוש ברוך הוא צרך ותועלת במה שאתה עושה מצותיו, כי בלי ספק אלו היה מקבל ממך איזו תועלת, אם כן למה לא נתן התורה לכל העמים ומסרה לך מתי מספר עד שפגג כל איש מישראל היה אמה שלמה, כי הציב גבלת עמים למספר בני ישראל (סא), כי שבעים אמות היו כנגד שבעים מישראל (ראה רש"י), וכי לא היה לו יותר טוב אלו היה מקבל אותו תועלת מן עמים רבים:

ודוק לאורך גיטא, בשלמא אי אמרת שלא נתן התורה כי אם לצרף בה הבריות, לא קשה למה לא חש לצרף עמים רבים, לפי שחלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו (פסוק ט) וכל האמות הם כקלפות, על פן לא היה חש לגדר כי אם שדהו כי מצאו שדה בור כמדבר הנה חסר מכל שלמות. וזה שאמר (פסוק י) ומצאנו בארץ מדרב ובתהו ילל ישמו, רצה לומר היו חסרים מכל "פרץ גדרו ויהיה למרמס" (ישעיה ה ח), על פן יסבבהו יבונהו, כי במה שלמדו תורה נעשה מסובב ומשמר "כאישון בת עין" (ע"פ תהלים יז ח). ובסמוך יתבאר כל הפסוקים בדרך אחר:

דבר אחר זכר ימות עולם, הוא על דרך שאמרו רבותינו ז"ל (אבות פ"ה מ"א) 'בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר והלא

הללו שהקדמו על שבעים שנה, וזה מופת שהעולם מחדש ואינו קדמון, על פן חיו האנשים ההמה שהיו קרובים אל זמן בריאות העולם זמן רב יותר מן הדורות שנתרחקו מן זמן הבריאה מן הטעמים שהניחו המפרשים. כי יש אומרים כי בהיות העולם מחדש היה האויר עדין טוב בתכלית כי לא נתקלקל עדין בהמשך הזמן. ויש אומרים כדי שיולידו הרבה בנים ובנות בימים הרבים ההם. ויש אומרים כדי שיוכלו ללמד באותן השנים כל עניני חכמה ומלאכה שהיה העולם צריך להם, כי בכמה מאות שנים לא היו יכולין ללמד כל כך דברים מחדשים כמו שכול ללמד בדורות הללו בשנה אחת, וכן האריך מנה בעקרה. סוף סוף שנות דר ודר מופת גדול על חדוש העולם, וממנו תלמד כי הוא עשה ויכנה:

ואם תכחיש גם את זה לאמר מאן יימר שקיו אותן הדורות זמן רב יותר מן הדורות הללו, על זה אמר שאל זקניך ויאמרו לך, כי הזקנים החקמים החוקרים לדעת הדברים הקודמים שהיו מימות עולם, קבלו דבר זה איש מפי איש עד הדורות ההם. ונקט 'זקניך', כי הזקנים שקפצו עליהם זקנה בדורות הללו המה יאמרו ההבדל שבין שנותם לשנות אבות, כי אף אם לא יחקרו אחר חדוש העולם כי אין להם נפקותא כל כך בדבר, מכל מקום הזקנים אשר קפצו עליהם זקנה בשנים מועטות, המה יחקרו אם היה פן לעולמים, ועל ידי החקירה יודע להם באמת כי שנות כל דור ודור היה הולך וחסור מחמת קלקול האויר

שנאמר באִלְהוּ: (מלכים ב) "אָבִי אָבִי רַכֵּב יִשְׂרָאֵל".
זְקִינָה • (קידושין לב) אֵלֹהֵי הַחֲכָמִים. וַיֵּאמְרוּ-לָהּ •
הַרְאֵנוּתָּה.

שְׁנוֹת דִּרְ-וָדָר • לְהַפִּיר לְהַבָּא, שֵׁשׁ בְּנָדוּ לְהַטִּיב
לָכֶם וּלְהַנְחִיל לָכֶם יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ וְהָעוֹלָם הַבָּא.
שָׂאֵל אָבִיךָ • אֵלֹהֵי הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרְאוּ אָבוֹת, כְּמוֹ

ח בַּחֲסָנָא עֲלָהָ עֲמִמָּא בְּפִרְשֻׁתָּהּ בְּנֵי
אֲנָשָׁא קִיָּים תְּחוּמֵי עֲמִמָּא לְמַנְיָן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:
(ח) בְּהַנְחִיל עֲלֵינוּ גֹזִים בְּהַפְרִידוּ בְּנֵי אָדָם יֵצֵב גְּבֻלַת
עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

גְּבוּלוֹת עַמִּים", קִיָּמָם וְלֹא אֲבָדָם. לְמִסְפַּר בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל • בְּשִׁבִיל מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲתִידִין לְצֵאת
מִבְּנֵי שָׁם, וּלְמִסְפַּר שְׁבָעִים נֶפֶשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
שֶׁיֵּרְדוּ לְמִצְרַיִם, הַצִּיב גְּבוּלוֹת עַמִּים שְׁבָעִים לְשׁוֹן.

כִּי" • בְּהַנְחִיל עֲלֵינוּ גֹזִים • כְּשֶׁהַנְּחִיל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
הוא לְמַכְעִסְיוֹ אֶת חֶלֶק נִחְלָתָם, הַצִּיפָם וּשְׁטָפָם.
בְּהַפְרִידוּ בְּנֵי אָדָם • כְּשֶׁהַפִּיץ דוֹר הַפְּלִגָּה הִזָּה בְּדָרוֹ
לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֲלֹא "יֵצֵב

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שמחת תורה תשס"ו - תורת מנחם התוועדות יג עמ' 83)

יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּזְרוּ לְבֵינֵי הָאֲמוֹת": אֵין צָרָךְ שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יֵגִיעוּ לְכָל מְקוֹם בְּעוֹלָם, אֲלֹא דִי בִיהוּדֵי אֶחָד ("אֶחָד
מִכֶּם"). וּלְפָעִמִּים, כַּאֲשֶׁר יְהוּדֵי נִמְצָא בְּפָנָה שׁוֹמְמָה,
מִתְעַבְּרָת בּוֹ נְשִׁמַת צְדִיק, וְאֶפִּילוֹ נְשִׁמוֹת הָאָבוֹת וּמִשָּׁה
רַבֵּנוּ, כְּדִי שִׁיכַל לְבַרֵּר אֶת הַמְּקוֹם הַהוּא.

יֵצֵב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ב, ח) הַקְּשֶׁר בֵּין
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגְבוּלוֹת עַמִּים הוּא, שֶׁעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַרֵּר אֶת
אֲרָצוֹת הָעַמִּים, הֵינּוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם. כִּיצַד עוֹשִׂים זֹאת? -
עַל יְדֵי זֶה שֶׁ"אֶחָד מִכֶּם גּוֹלָה לְבִרְבְּרֵיָא . . . דּוֹמָה כְּמִי
שֶׁגִּלְתָּם כְּלָכֶם". זֶהוּ שֶׁאִמְרוּ רַז"ל "צְדָקָה עֲשֵׂה הַקֶּבֶ"ה עִם

ט אַרִי חֲלָקָא דִּי עֵמָה יַעֲקֹב עֲדָב אַחֲסָנָתָה:
(ט) כִּי חֲלַק יְהוָה עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נִחְלָתוֹ:

אָבִיו, וְזִכּוֹת אָבִיו, וְזִכּוֹתוֹ, הָרִי שֶׁלֵּשׁ, כִּחְבֵּל הַזֶּה
שֶׁהוּא עֲשׂוֹי בְּגַ' גְּדִילִים. וְהוּא וּבְנָיו הָיוּ לוֹ
לְנִחְלָה, וְלֹא יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֲבָרָהָם, וְלֹא עֲשׂוֹ בְּנוֹ
שֶׁל יַצְחָק.

כִּי" • כִּי חֲלַק ה' עִמּוֹ • לָמָּה כָּל זֹאת? לָפִי שֶׁהִיָּה
חֲלָקוֹ כְּבוֹשׁ בִּינִיחָם וְעֲתִיד לְצֵאתָם. וּמִי הוּא חֲלָקוֹ?
עִמּוֹ, וּמִי הוּא עִמּוֹ?. יַעֲקֹב חֶבֶל נִחְלָתוֹ • וְהוּא
הַשְּׁלִישִׁי בְּאָבוֹת, הַמְּשַׁלֵּשׁ בְּשֵׁלֶשׁ זְכִיּוֹת: זִכּוֹת אָבִי

י סִפִּיק צְרִפִּיהוֹן בְּאַרְעָא מְדַבְּרָא וּבֵית
צְחֻנָּא אַתְר דִּי לִית מִזָּא אֲשֶׁרְנוֹן סְחוֹר
סְחוֹר לְשִׁכְנָתָהּ אֲלַפְנוֹן פְּתַגְמֵי אֲרִיָּתָא
נְטַרְנוֹן כְּפֻכַת עֵינֵיהוֹן:
(י) וַיִּמְצְאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתַהוֹ יֵלֵל יִשְׁמֹן יִסְבְּבָנְהוּ
יְבוֹנְנָהוּ יִצְרְנָהוּ בְּאִישׁוֹן עֵינָיו:

כלי יקר - עז והדר

שֶׁנֶּאֱמַר פִּרְשַׁת וְאֶתְחַנֵּן (לעיל ד ט) וַיִּפֹּן
תִּשָּׂא עֵינָיָהּ הַשְּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת
הַשָּׁמַיִם וְגו' אֲשֶׁר חֲלַק ה' לְכָל הָעַמִּים,
כְּנֶגֶד זֶה אָמַר כָּאֵן כִּי חֲלַק ה' עִמּוֹ,
רוֹצֵה לִזְמַר שְׁאוֹתָן שְׁנַיִם עֶשֶׂר מְזֻלוֹת
מִסַּר לְחֲלֹק כָּל הָעַמִּים, אֲמַנָּם חֲלַק ה'
עִמּוֹ, כִּי הֵם גַּם בֵּן בְּמִסְפַּר שְׁנַיִם עֶשֶׂר
שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל חֲלַק כְּחֲלַק יְהוָה שְׁנֵה
בְּשֻׁדָּה (ראה ב"ר ט ט):
מִסְפַּר שְׁלִישִׁי הוּא שְׁלֹשָׁה עוֹלְמוֹת
הַכּוֹלָלִים כָּל הַמִּצִּיאוֹת, עַל זֶה
אָמַר יַעֲקֹב חֶבֶל נִחְלָתוֹ, כְּחֶבֶל זֶה
הַמְּשַׁלֵּשׁ, כִּי הָעַמִּיד שְׁלֹשָׁה אָבוֹת
יְסוּד לְכָל הַמִּצִּיאוֹת: תּוֹרַת ט
(י) וַיִּמְצְאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וְגו'. פְּסוּק
זֶה יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ בְּשִׁבְחָן שֶׁל

פְּרִטֵי מִהֶם שְׁקוּל כְּאִמָּה שְׁלֵמָה, כְּמוֹ
שֶׁפָּרַשׁ בְּעֶקְדָה פִּרְשַׁת בְּהַעֲלִתְךָ עַל
פְּסוּק (תהלים פו ד-ה) "אֲזַכִּיר רַחֵם וּבְכַל
וְגו', וּלְצִיּוֹן יֵאָמֵר אִישׁ וְאִישׁ יֵלֵד בְּה'":
כִּי חֲלַק ה' עִמּוֹ וְגו' (פסוק ט), הוֹרָה
שֶׁבְשֻׁלְשָׁה מִיָּנֵי מִסְפַּר הָרָאָה
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲבַת יִשְׂרָאֵל כִּי
הִמָּה שְׁקוּלִים כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצִּיאוֹת.
מִסְפַּר אֶחָד, "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יֵרְדוּ
אָבוֹתֵינוּ מִצְרֵימָה" (ע"פ לעיל י יב), כְּנֶגֶד
שְׁבָעִים אֲמוֹת וּשְׁבָעִים שָׁרִים שֶׁל
מַעְלָה, עַל זֶה אָמַר יַעֲבֹב גְּבֻלַת עַמִּים
לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
מִסְפַּר שְׁנֵי הוּא שְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבָטֵי
יִשְׂרָאֵל, כְּנֶגֶד שְׁנַיִם עֶשֶׂר
מְזֻלוֹת אֲשֶׁר חֲלַק ה' לְכָל הָעַמִּים כְּמוֹ

(ח) בְּהַנְחִיל עֲלֵינוּ גֹזִים בְּהַפְרִידוּ בְּנֵי
אָדָם. מַעֲתָה הַתְּחִיל
לְסַפֵּר הַחֲסִדִים שֶׁעָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא עִם יִשְׂרָאֵל בְּיַתֵּר שְׂאֵת עַל כָּל
הָעַמִּים, וְהָרָאָה כִּי יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלִים
כְּנֶגֶד כָּלֶם. עַל זֶה אָמַר בְּהַנְחִיל עֲלֵינוּ
גֹזִים, כִּשְׁחֲלַק הָעוֹלָם לְנִחְלָה לְכָל
הַגּוֹיִם, בְּאוֹתוֹ פִּעַם הַפְּרִיד וְהַבְּדִיל
מִהֶם אֶת אֲבָרָהָם וְאָמַר לוֹ (בראשית יב א)
"לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ־צָרְ", זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַפְרִידוּ
'בְּנֵי אָדָם', כִּי אֲתָם קְרוּיִן אָדָם וְלֹא
הָאֲמוֹת' (ראה יבמות סא), וְהַפְרִידֶם הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא מִן הָאֲמוֹת וּלְקַחֶם לְצַד אֶחָד
וַיֵּצֵב גְּבֻלַת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
שְׁבָעִים אֲמוֹת כְּנֶגֶד שְׁבָעִים נֶפֶשׁ שֶׁל
יַעֲקֹב (ראה ר"ש), כִּי בְּזֶה הוֹרָה שֶׁכָּל אִישׁ

בַּעֲנָנִים וְסַבְבֵּם בְּדָגְלִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת, וְסַבְבֵּם בְּתַחֲתִית הַהָר, שֶׁכִּפְּהוּ עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית. יְבוֹנְנָהוּ • שֶׁם, בְּתוֹרָה וּבִינָה. יִצְרָנָהוּ • מִנְחֵשׁ, שָׂרָף, וְעִקְרָב וּמִן הָעוֹבְדֵי-כּוֹכְבִים. כְּאִישׁוֹן עֵינָיו • הוּא הַשָּׁחַר שֶׁכִּעֵין שֶׁהַמְּאֹר יוֹצֵא הַיָּמִנוּ. וְאוּנְקָלוֹס תְּרַגֵּם: "יִמְצָאֵהוּ", 'סְפִיקָהוּ כֹל צָרְכוֹ בַּמְדַּבֵּר', כְּמוֹ: (במדבר יא) "וּמִצָּא לָהֶם", (יהושע יז) "לֹא יִמְצָא לָנוּ הַהָר". יִסְבְּבָנָהוּ • 'אֲשָׁרֵנוּן סָחֹר סָחֹר לְשִׁכְנָתָה', אֲהֵל מוֹעֵד בְּאֲמָצֵעַ וְאַרְבַּעָה דָגְלִים לְד' רוּחוֹת.

כִּי יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מְדַבֵּר • אוֹתָם מִצָּא לוֹ נְאֻמִּים בְּאֶרֶץ מְדַבֵּר, שֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם תוֹרָתוֹ וּמְלֻכוֹתוֹ וְעָלוּ, מִזֶּה שֶׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׁמַעְאֵל וְעָשׂוּ, שְׁנֵאמַר: (לקמן לב) "וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ, הוֹפִיעַ מִהָר פֶּאֶרֶן". וּבִתְהוֹ יֵלֵל יִשְׁמֹן • אֶרֶץ צִיָּה וְשִׁמְמָה, מְקוֹם לְלֵת תַּיִנִּים וּבְנֹת יַעֲנָה, אִף שֶׁם נִמְשְׁכוּ אַחַר הָאֱמוּנָה, וְלֹא אָמְרוּ לְמִשָּׁה: 'הֵיאָף נִצָּא לְמַדְבְּרוֹת, מְקוֹם צִיָּה וְשִׁמְמוֹן? כְּעֵנֶן שְׁנֵאמַר: (ירמיה ב) "לִכְתֹּף אַחֲרֵי בַּמְדַּבֵּר". יִסְבְּבָנָהוּ • שֶׁם סַבְבֵּם וְהִקְיַפִּם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תש"ז)

זֶה קָאֵי עַל נְשֻׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְעֲלֵיהֶם נֵאמַר יִצְרָנָהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו, שֶׁנְשֻׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים אִישׁוֹן עֵינָיו. וְיֻבֵן זֶה

וְלִהְבִּין זֶה בְּעִבּוּדָה, הִנֵּה כְּתִיב יִצְרָנָהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו, וְקָאֵי עַל מַה שֶׁכְּתוּב לְעִיל מִיָּצִיָּה כִּי חִלַּק הַיָּי עִמּוֹ, הִינּוּ שֶׁפְּסוּק

כלי יקר – עזי והדר

הוא מי מושל בי הצדיק וכו', וכבר בארנו כל זה בפרשת יתרו (שמות יט ד) בפסוק 'וְאִשָּׁא אֲתֹכֶם עַל כַּנְּפֵי נְשָׁרִים' וגו':

וְאִי קִשְׁיָא לָךְ, הֲרֵי שֶׁם מְבַאֵר פְּסוּק 'וְאִשָּׁא אֲתֹכֶם עַל כַּנְּפֵי נְשָׁרִים' בְּזֵמַן שֶׁהוּא קוֹרָא אוֹתָם 'בַּת' כְּאִשָּׁר יִשָּׂא הָאֵמָן אֶת הַיֶּנֶק" (במדבר יא יב, וראה דברי רבנו שמת שם), וְכֵאן בְּעַל כְּרִיךְ תִּפְרֹשׁ יִקְחָהוּ וְיִשָּׂאֵהוּ עַל אַבְרָתוֹ לומר ש'צדיק מושל ב'יראת ה'. תשובה לְדָבָר, כִּי שֶׁם הַזְּכִיר הַכְּנָפִים אֲבָל לֹא עַל גּוֹפוֹ, וְכֵאן הַזְּכִיר בְּמִקוֹם הַכְּנָפִים 'אַבְרָתוֹ', וּמִצָּאֵתִי בְּהִדְיָא כְּתוּב בְּדַבְּרֵי הַמַּחְבְּרִים ש'אַבְרָה' הִינּוּ הַנוֹצֵחַ שְׁעַל גּוֹפּוֹ מִמֶּשׁ, וְזוֹ בְּאֲמַת הוֹרָאָה עַל שֶׁהַשְּׁלִיט הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַצְּדִיק עֲלָיו שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ גּוֹזֵר גּוֹרָה וְהַצְּדִיק מִכְּטֻלָּה. וְשֵׁנִי קְצוּוֹת אֵלּוּ נִזְכְּרוּ כָאֵן, וְהַשְּׁמִיט הַמְּמַצֵּעַ שֶׁבִּין שְׁתֵּי קְצוּוֹת אֵלּוּ:

וְאִם תִּרְצֶה לְפָרֵשׁ יִפְרֹשׁ כְּנָפֵי יִקְחָהוּ הִינּוּ אֵלָיו וְלֹא עֲלָיו, נִרְמֹזוּ כָאֵן כֹּל שְׁלֹשָׁה מְדַרְגוֹת כְּסֻדְרָם. כִּי מִתְחַלָּה עַל גּוֹזְלֵי יִרְחָה, הֲרֵי הַגּוֹזְלוֹת לְמִטָּה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְהוּוּ כְּשֶׁקְרָאָם 'בַּת'. וְאַחַר כֵּן יִפְרֹשׁ כְּנָפֵי יִקְחָהוּ אֵלָיו, דוּמָה לוֹ, וְהוּוּ שֶׁקְרָאָם 'אַחוּתִי'. וְאַחַר כֵּן יִשָּׂאֵהוּ עַל אַבְרָתוֹ הַגּוֹזְלוֹת לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בְּכִיכּוֹל, וְהוּוּ כְּשֶׁקְרָאָם 'אֵם', כְּדָרְךָ שֶׁנִּזְכְּרוּ שְׁלֹשָׁה מְדַרְגוֹת אֵלּוּ בְּפִרְשַׁת יִתְרוֹ עֵצֵן שֶׁם כֹּל הַעֲנִיָּן וְתִמְצָאֵנוּ בְּאֵר הַיִּטֵּב: תורה יא

כְּאִישׁוֹן עֵינָיו' לֹא 'עֵינֵי בְּשָׂר' אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ. וְהַרְמַב"ן פִּרֵּשׁ שֶׁקָּאֵי עַל הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁהָאִישׁ יִנְצֵר אֶת אִישׁוֹן עֵינָיו:

וְעַל צַד הֲרִמּוֹ יִרְמֹז אֶל הַתּוֹרָה, שֶׁהִיָּתָה כְּתוּבָה בְּאֵשׁ שְׁחוּרָה עַל גְּבִי אֵשׁ לְבָנָה (ירושלמי שקלים פ"ו ה"א), כְּעֵין זֶה שֵׁיֵשׁ בּוֹ שְׁחוּר וְלָכֵן, כֵּן הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהּ נִגְלָה כְּמִרְאָה לְכֹן וְנִסְתָּר כְּמִרְאָה שְׁחוּרָה, עַל כֵּן 'יִצְרָנָהוּ' הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמוֹ שֶׁהֵם נוֹצְרִים הַתּוֹרָה שֶׁנִּמְשָׁלָה ל'אִישׁוֹן עֵינָיו', כִּי שֵׁנִי שְׁמִירוֹת אֵלּוּ תְלוּיִים זֶה בְּזֶה:

כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִפּוֹ עַל גּוֹזְלֵי יִרְחָה (פסוק יא), הֲרֵי הַנֶּשֶׁר לְמַעְלָה וְהַגּוֹזְלִים לְמַטָּה, וְאַחַר כֵּן יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחָהוּ וְיִשָּׂאֵהוּ עַל אַבְרָתוֹ, הֲרֵי הַגּוֹזְלוֹת לְמַעְלָה מִן הַנֶּשֶׁר, מִסְפִּים לְדַעַת הַמְּדַרְשׁ (שיר השירים ג כא) שֶׁהִבִּיא הַרְמַב"ן כְּפֶרֶת חֲזִי שָׂרָה (בראשית כד א) 'שִׁי-שָׂרָאֵל נִקְרָאוּ בַת וְאַחוֹת וְאֵם' וְכוּ'. כִּי כְּפִי הַנֶּשֶׁר אֵין זֶה כְּסֻדֵּר הַמְּדַרְגוֹת, וְנִרְצָה שֶׁמִּתְחַלָּה קְרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ל'יִשְׂרָאֵל 'בַּת' 'שִׁמְעֵי בַת' וגו' (תהלים מה יא), כִּי כְּמוֹ שֶׁהָאֵם מוֹשֶׁלֶת עַל הַבֵּת כֵּן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשֶׁל בְּיִשְׂרָאֵל. וְאַחַר כֵּן קְרָאָם 'אַחוּתוֹ', כִּי כֹל אֶחָד וְאַחוּת שׁוּיָן, כֵּן הַצְּדִיקִים דוּמִים כְּאֵלּוּ נַעֲשׂוּ שְׁתַּפִּים לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כִּי (ראה ב"ד ח ז). וְאַחַר כֵּן קְרָאָם 'אֵם', כְּמוֹ שֶׁהָאֵם מוֹשֶׁלֶת עַל הַבֵּת כֵּן 'צְדִיק מוֹשֶׁל בְּיִרְאָת ה'" (שמואל ב' כג א), כְּאֶמְרוּ רַבְתִּינּוּ ז"ל (מ"ק טו) 'אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ

יִשְׂרָאֵל, לומר שֶׁאֵפְלוּ בְּאֶרֶץ מְדַבֵּר מְקוֹם תְּהוּ הַלְכוּ אַחֲרָיו יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (ירמיה ב ב) "לִכְתֹּף אַחֲרֵי בַּמְדַּבֵּר" וגו' כְּפִירוֹשׁ רַש"י, אִף שֶׁכְּפִי מִשְׁמַעוֹת הַפִּרְשָׁה שֶׁבָּא לְהוֹכִיחַם כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (לעיל לא כז) "כִּי יְדַעְתִּי אֶת מְרִיךְ וְאֶת עֶרְפָּךְ הַקֶּשֶׁה" וגו', נוֹכַח לומר שֶׁבְּגִיטָתוֹ הוּא מְדַבֵּר:

כִּי יִדְוַע שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הָיוּ 'רַעִים וְחֻטְאִים לַה' מְאֹד" (ע"פ בראשית יג יא), כְּדֹאֵיתָא בִּיהֻקְאֵל (ב ה"ז) "וְאִנְדַּע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו', וְאִמַּר אֲלֵהֶם אִישׁ שְׁקִיצִי עֵינָיו הַשְּׁלִיכוּ וגו', וְלֹא אָבוּ לְשַׁמְעַי וגו', וְסִמַּךְ זֶה לְתוֹכְחוֹת שֶׁל מַעְלָה וְאִמַּר, שְׁעַל כֹּל הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר חִלַּקְתִּי לָכֶם בְּיַתֵּר שְׂאֵת עַל כֹּל הָעַמִּים מִכֹּל מְקוֹם לֹא נִדְבַקְתֶּם בִּי, וְאִף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתְכֶם ב'כּוֹר הַבְּרָזֵל" בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא הָיוּ הִיסוּרִים הֵהֶם מִחוּזִירִים אֲתֹכֶם לְמוֹטֵב "עוֹד אֲכַלֶּם בְּפִיֵּהֶם" (תהלים עח ט), אִךְ כְּאִשָּׁר הוֹצִיאָם אֶל הַמְּדַבֵּר מְקוֹם תְּהוּ וְלֵל יִשְׁמֹן, לֹא יִדְוַע וְתִאָּנָה, לֹא לָחֵם לְאֲכֹל, לֹא מִים לְשִׁתוֹת, אוֹ "אִזּוּ יִכְנַע לְבָבְכֶם הָעֵרֶל" וְשִׁבּוּ אֵל ה' (ע"פ ויקרא כו מא):

וְהוּוּ שְׁאֵמַר יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מְדַבֵּר, לֹא קֵדָם לְכֹן, אִף עַל פִּי שֶׁכְּבָלוּ יִסוּרֵין בְּמִצְרַיִם לֹא מִצָּא ה' אֶת לְבָבְךָ שֶׁלֶם עִמּוֹ, כִּי אִם בַּמְּדַבֵּר לְגִדְל לַחֵץ רַעַב וְצָמָא אִזּוּ מִצָּא ה' אֶת לְבָבְךָ שֶׁלֶם עִמּוֹ. וְכִאֲשֶׁר מִצָּא אֶת לְבָבְךָ שֶׁלֶם עִמּוֹ, אִזּוּ יִסְבְּבָנָהוּ בְּעֵנֵי כְבוֹדוֹ, יְבוֹנְנָהוּ יַדְעָה בִּינָה וְהִשְׁכַּל בְּנִתְיַת הַתּוֹרָה, וְיִצְרָנָהוּ

ועל-דרך-משל באדם למטה, שענין הראייה הוא על ידי אישון שבעין, שהוא השחור שבעין. וכמו כן למעלה יש בחינת עיני הנוי, כמו שכתוב שבעה אלה עיני הנוי המה משוטטים בכל הארץ, וכתוב כי הנוי עיניו משוטטות בכל הארץ, דקאי על המלאכים דבחינת דכורא (משוטטים) ובחינת נוקבא (משוטטות), שהם פלים ולבושים, והם שלוחי ההשפעה למטה, דכיון שלמטה אי אפשר שיתקבל האור כמו שהוא, לכן נעשה המשכת האור על ידי המלאכים שהם שלוחי ההשפעה. ויובן זה על-דרך-משל באדם למטה, שהענינים הן מצמצמות את אור הראייה, שהרי אור הראייה כמו שהוא מצד הנפש הוא בלי גבול, ולא שיך שיתצמצם לראות איזה דבר גשמי, והענינים הן מצמצמות את אור הראייה. וזה מקרח גם כן מהלשון סגי נהור, הינו שאור הראייה מצד עצמו הוא ברבוי יותר, ובכדי שיתצמצם לראות איזה דבר גשמי הוא על ידי צמצום העינים, לפי שיש בעינים לבושים וקרומים שהם מלבישים ומצמצמים את אור הראייה, וכאשר נחסר מהלבושים וקרומים על ידי רבוי השמוש בהם והדומה, אזי נתגלה עצם אור הראייה כמו שהוא, שהוא ברבוי יותר, וזהו סגי נהור, שלכן אין ביכלתו להתצמצם לראות דבר גשמי.

ועל-דרך-זה יובן למעלה, שעצם האור כמו שהוא אי אפשר להיות על ידו ענין ההשגחה למטה, לפי שהאור הוא ברבוי ביותר, וכיון שהפננה היא שהעולמות ישארו במציאותם ולא יתבטלו, וכמו שהם במציאותם ומשך בהם האור שלמעלה, לכן בהכרח שהאור יתצמצם, והצמצום הוא על ידי עיני הנוי משוטטים והנוי עיניו משוטטות, דקאי על המלאכים, שהם לבושים וכלים הפועלים שנוי בהאור או שמעלימים ומסתירים על האור, ועל ידי זה נמשך האור למטה. ובהכרח לומר דעיני הנוי קאי על המלאכים ולא על הנשמות, שהרי נאמר שבעה אלה עיני הנוי המה משוטטים, ובנשמות יש רק ב' עינים, כדאיתא בספר יצירה בענין שבעה השערים שהם ב' עינים ב' אזנים ב' נקבי האף והפה, הינו שהענינים הם רק שתיים, ומאחר שאומר שבעה אלה עיני הנוי, בהכרח לומר שקאי על המלאכים, שעליהם היא ההשגחה למטה. אמן, כל זה הוא בכללות העולמות, מה שאין כן בנשמות ישראל כתיב יצרנהו כאישון עינו, והינו שבבני ישראל ישנה השגחה נעלית יותר (א טיפוערע השגחה), שאינה על ידי פלים או לבושים, אלא מבחינת כח הראייה עצמו.

בנפיו
יא כנשרא דמחיש לקנה על בנהי מתחופה פריס גדפויה מקבלהון מנטלהון על תקופה אברהי:

בנפיו
(יא) כנשר יעיר קנו על-גוזליו ירחף יפרש יקחהו ישאהו על-אברתו:

יבא, זו רוח רביעית. יפרש כנפיו יקחהו • כשפא ליטלן ממקום למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על כנפיו, אומר: מוטב שיפגס החץ בי ולא יפגס בכני, אף הקדוש-ברוך-הוא: (שמות ט) "ואשא אתכם על כנפי נשרים", כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום (חונים) על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד: (שמות יד) "ויסע מלאך האלהים וגו', ויבא בין מחנה מצרים וגו'".

כנשר יעיר קנו • נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמי על בניו, ואינו נכנס לקנו פתאם, עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה לחברתה, כדי שיעורו בניו ויהא בהן כח לקבלו. יעיר קנו • יעורר בניו. על-גוזליו ירחף • אינו מכביד עצמו עליהם, אלא מחפף, נוגע ואינו נוגע, אף הקדוש-ברוך-הוא, (איוב לו) שדי לא מצאנוהו שגיא כח, כשפא ליתן תורה, לא נגלה עליהם מרוח אמת אלא מארבע רוחות, שנאמר: (להלן) ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן, ואתה מרבבות קדש", (חבקוק א) "אלה מתממן

יב יי בלחודוהי עתיד לאשרייתהון בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולא יתקנם קדמוהי פלחן טעון:

(יב) יהוה בדר ינחנו ואין עמו אל נכר:

באחד מפל אלהי העובדי-כוכבים להראות כחו ולהלחם עמם. ורבותינו דרשוהו על העתיד,

ה' בדר • ה' - בדר לבטח נהגם במדבר. ואין עמו אל נכר • לא היה כח

כלי יקר - עז והדר

(יב) ה' בדר ינחנו ואין עמו אל נכר. במסכת ברכות (ו) דרשו פסוק "את ה' האמרת היום" (לעיל ב' ו) 'אתם עשיתם אותי חטיבה אחת בעולם שנאמר (שם ד) 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד', 'וה' האמירך' וגו' לעשות אתכם חטיבה אחת שנאמר (דבי הימים א' יז כא) 'ומי בעמך ישראל גוי אחד'. והו' שנאמר ה' בדר

וכן תרגם אוינקלוס. ואני אומר: דברי תוכחה הם להעיר השמים והארץ, ותהא השירה להם לעד, שסופן לכגד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם, ולא הנולדות שהוא עתיד לעשות להם,

לפיכך צריך לישוב הדבר לכאן ולכאן, וכל הענין מוסב על "זכר ימות עולם, בינו שנות דר-ודר", כן עשה להם, וכן עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכר.

יום שלישי כ"ח אלול

(יג) ירפבהו על-במתי ארץ ויאכל תנוכת שדי וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור:

יג אשננון על תקפי ארעא ואוכלנון בנת סנאיהון ויהב להון בנת שליטי קרוין ונקסי יתבי כרפין תקיפין:

כ"ט ירפבהו על-במתי ארץ • כל המקרא בתרגומו. ירפבהו וגו' • על שם שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות. ויאכל תנוכת שדי • אלו פרות ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתבשל מפל פרות הארצות. וינקהו דבש מסלע • מעשה באחד שאמר לבנו בסיכני: 'הבא לי קציעות מן החכית'. הלך ומצא הדבש צף על פיה, אמר לו: 'זו

של דבש היא', אמר לו: 'השקע ידך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה' (פסוק). ושמן מחלמיש צור • (מנחות פה) אלו יתים של גוש חלב. במתי ארץ • לשון גבה. שדי • לשון שדה. חלמיש צור • תקפו וחזקו של סלע. כשאינו דבוק לתבה שלאחריו נקוד 'חלמיש', וכשהוא דבוק נקוד 'חלמיש'.

נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כרך כו עמ' קסז)

ירפיהו על במתי ארץ (לב, יג) על שם שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות (רש"י) זה עתה קבלתי ידיעה . . משובו של מר לארצנו הקדושה. ואף-על-פי שבה מארץ הרים וגבעות, כמו שאמרנו, הרי . . ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, זאת אומרת ששובו . . בודאי יש בה עליה בכל

המובנים, הן בגשם והן ברוח, שזה בזה תלוי. ובפרט בנוגע ליהודים, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לגוי קדוש היושב בארץ הקדש. וביתר שאת על פי תורת החסידות, אשר תכלית כל עבודת האדם היא הגברת הצורה על החומר והרוחניות על הגשמיות.

(יד) חמאת בקר וחלב צאן עסחלב פרים ואילים בגיבשן ועתודים עסחלב פליות חטה ודם-עגב תשפתה-חמור:

יד יהב להון בנת מלכיהון ושליטיהון עם עמר ברביהון ומקפיהון עמא דארעהון ואחסנתיהון עם בנת חיליהון ומשרתיהון ודם גבריהון איתשד כמא:

כ"י חמאת בקר וחלב צאן • זה היה בימי שלמה, שנאמר: (מלכים א' ט) "עשרה בקר בריאים ועשרים בקר

רעי ומאה צאן". עם-חלב פרים • זה היה בימי שנאמר: (מלכים א' ט) "עשרה בקר בריאים, שנאמר: (עמוס ו) "ואוכלים פרים

כלי יקר - עו והדר

מעלה בבכור: ובמלת יצב גבלת עמים (פסוק ח) פרש בעל הטורים 'גבלת' חסר וי"ו, לומר שנים עשר מזלות יצב למספר בני ישראל. פרוש לפרושו, כשתכתב וי"ו, הנעלם ממנו גם כן ו', ככה המזלות ששה משרתים ביום הנגלה, וששה משרתים בלילה הנסתרת, ולפי שאין מזל לישראל' (שבת קנז) על כן 'גבלת' חסר וי"ו, לומר שאין להם ממשלה על שנים עשר שבטים כי אם על העמים, לכך נאמר יצב גבלת עמים: תורה יד

שפרש. ואני אומר שו"י יתרה זו רמז אל ששה פעמים 'ארץ' שנזכרו בפרשת עקב (לעיל ח ד"ט) בשבח ארץ ישראל, לכך אמר במותי ארץ, באלו אמר ששה ארץ, וקל להבין: ואחר כך אמר וינקהו דבש מסלע, במלת וינקהו חסר יו"ד, נראה לי שרמזו בה שבעבור שהניק להם דבש מסלע, ישמן וישרון ויבעט (פסוק טו) ושכחו התורה הפלולה בעשרת דברות. וזה יותר נכון מפמה שפרש בעל הטורים. וכן צור ילדך תשי (פסוק יח) יו"ד קטנה, פי בעבור שעברו על עשרה דברות גרמו תשות כח כלפי

ינחוג, רצה לומר עשה את ישראל חטיבה אחת בעולם, כי נהגם בדרך כמו שנאמר (במדבר כג ט) "הן עם לכבד ישפן", ויבדד קאי על ישראל שהבדילם מן העמים להיותם עם אחד מיחד אליו ותברך, בדרך המה לבדם ולא האמות. אך בתנאי זה, כשאין עמו עם ישראל אל נבר, רצה לומר שיגעשו אותו ותברך חטיבה אחת בעולם, אז גם את זה לעמת זה עשה האלהים" (קהלת יד): תורה יג (יג) ירפבהו על במתי ארץ וגו'. במלת 'במתי' כתיב וי"ו יתרה, ופרש בה בעל הטורים מה

שיעור יומי ליום רביעי כ"ט אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - לב - פרשת האזינו פא

אומן, נודריתור"ה בלע"ז (ערציהען). דָּבַר אַחַר: "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע", וּלְשַׁעֲה קִלְהָ בְטָלוּ הַבְּטָחָתָם "אָמֵן", לְשׁוֹן אָמוּנָה, כְּתַרְגוּמוֹ. אָמְרוּ בְּסִינֵי וְעָשׂוּ הָעֵגֶל.

כא אנון אקניאו קדמי בלא דחלא ארגיוו קדמי בפלחן טעון ואנא אקנוני בלא עם בצמא טפשא ארגונון: **הם קנאוני בלא אל פעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם:**

כש"כ קנאוני • הקעירו חמתי. בלא אל • בדבר שאינו אלה. בלא עם • בעובדי כוכבים שאין להם שם, כמו שנגאמר: (ישעיה כג) "הן ארץ פשדים זה העם לא ה'ה", ובעשו הוא אומר: (עובדיה א) "בזוי אתה מאד". בגוי נבל אכעיסם • אלו הכופרים, וכן הוא אומר: (תהלים יד) "אמר נבל בלבבו אין אלהים".

כב ארי קדום תקיף פאשא נפם מקדמי ברגי ושאי עד שאול עראית ואסף ארעא ועללתה ושצית עד סיפי טוריא: **כפיאש קדחה באפי ותיקד ערשאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי הרים:**

כש"כ קדחה • בערה. ותיקד • בכם עד היסוד. ותאכל ארץ ויבלה • ארצכם ויבולה. ותלהט •

כג אסף עליהון בישין מכתשי אשאי בהון: **אספה עלימו רעות חצי אכלהבם:**

כש"כ אספה עלימו רעות • אחר רעה על רעה, לשון (ישעיה כט) "ספו שנה על שנה", (לעיל כט) "ספות הרנה", (ירמיה ז) "עולותיכם ספו על זבחיכם". דבר אחר

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ערב ראש השנה תשמ"ז - התוועודיות תשמ"ז ד עמ' 430)

לכלות הנפש? ועל דרך תורת הבעל שם טוב, שזה חסד מה' שאדם נשאר חי אחר התפלה. אמנם, העדר פלות הנפש הוא לטובה, שהרי תכלית הפונה היא נשמה בגוף ונקא. ואדרבה, אהבת ה' ויראת ה' מוסיפות חיות בנשמה בגוף. **חצי אכלהבם** (לב, כג) **חצי פלים והם אינם פלים** (רש"י) **חצי** (למוטוב) - הינו אהבה ויראה. **והם אינם פלים** - בכלות הנפש (בתמיהה)? וכמבאר בחסידות על הפסוק אני הו' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, שיש להתפלא: איך מתבונן יהודי ב"אני הו' לא שניתי" בעת התפלה ולא מגיע

כלי יקר - עזו והדר

כי "פחשו בה" ויאמרו 'לוא הוא" (ירמיה ה יא). **פעסוני בהבליהם**, להפך כל המלות. וכנגד שני הפוכים אלו **אני אקניאם בלא עם**, לאמר "להם לא עמי אתם" (ישעיה ב א), ב'לא' חטאו וב'לא' ילקו, ב'נבל' חטאו וב'נבל' לקו, וזהו שנגאמר **בגוי נבל אכעיסם**. לקו נאמר (פסוק כט) **לו חכמו, יבינו לאחרייתם** שהוא 'לקו', שילבנו מעשיהם על ידי התשובה לשוב אל ה' שנגאמר בו (וינאל טו) "לבושה בתלג חור ושער ראשה בעמר נקא", ואו ה'יה מקים בהם "אם יהיו חטאיכם בשנים פשלג ילבינו, ואם יאדימו כתולע בצמר יהיו" (ישעיה א יח): תורה כא

'לקו' ל'נבל', כמו שנגאמר **עם נבל ולא חכם**. ולמעלה פרשתי פסוק 'עם נבל' במי שאוהב כסף והוא כילי, ועליו נאמר (ירמיה יז יא) "עשה עשר ולא במשפט וגו' ובאחרייתו יהיה נבל", כמו שנגאמר כאן **אראה מה אחרייתם: וקצת** ראיה לסמך זה, כי הענין מתחיל ב'נבל' ומסיים ב'נבל', מתחיל בו שנגאמר (פסוק טו) **וינבל צור ישעתו**, ומסיים בו שנגאמר (פסוק כא) **בגוי נבל אכעיסם**, וזהו שנגאמר **פי דור תהפכת המה**, שמהפכין 'לקו' ל'נבל', ומזה הצד הם **בנים לא אמן בם**: **הם קנאוני בלא אל** (פסוק כא), כי הפכו גם מלת 'אל' שהוא בהפוכו 'לא',

(כ) **אראה מה אחרייתם פי דור תהפכת המה**. ושראל נקראו בשלשה שמות, יעקב, ושראל, ושרון, וסוף תבות שלהם 'לקו', על שם שבזכותו של יעקב ילבין ה' עונותם. והמה הפכו מלת 'לקו' ל'נבל' כמו שנגאמר למעלה (פסוק ו) **עם נבל ולא חכם**, כאמרו רבותינו ו"ל (סנהדרין צו) 'דור של משיח יתהפך הכל למינות, מאי קרא, שנגאמר (ויקרא יג א) "כלו הפך לקו טהור הוא", רוצה לומר כי הפוך תבת 'לקו' הוא 'נבל': **על** בן אמר כאן **אראה מה אחרייתם**, כי אחריית של שלשה שמות אלו אותיות 'לקו' המרמו על שילבינו מעשיהם, **והמה דור תהפכת**, שהפכו

(כד) מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רִשָּׁף וְקָטַב מְרִירִי וְשָׁן-בְּהֵמַת אֲשַׁלְחֶבְכֶם עִם-חֶמֶת זַחְלֵי עֶפְרָיִם:

כד נִפְחִי כָפֶן וְאֶכּוּלִי עוֹף וּכְתִישִׁי רוּחִין בִּישָׁן וְשָׁן חֵינִת פָּרָא אֲגַרִי בְּהוֹן עִם חֶמֶת תַּנְיִנָא דְזַחְלִין בַּעֲפָרָא :

שָׁשְׂמוּ מְרִירִי. קָטַב - כָּרִיתָהּ, כְּמוֹ (הושע יג) "אֵהִי קָטַבְךָ שְׂאוֹל". וְשָׁן-בְּהֵמַת • (ספרי) מַעֲשֵׂה הַיָּה וְהָיוּ הַרְחִלִים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין. חֶמֶת זַחְלֵי עֶפְרָא • אָרֶס נֹחֲשִׁים הַמְתַּהֲלָכִים עַל גְּחוֹנָם עַל הָעֶפְרָא, כַּמִּים הַזּוֹחֲלִים עַל הָאֲרֶץ. זַחְלֵהּ, לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמִּים עַל הָעֶפְרָא, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דְּבַר הַמְשַׁפֵּשֵׁף עַל הָעֶפְרָא וְהוֹלֵךְ.

כ"ד • מִזֵּי רָעַב • אֲוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם: 'נִפְחִי כָפֶן', וְאִין לִי עַד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמְשֻׁמוּ שֶׁל רַבִּי מִשֵּׁה הַדְרָשָׁן מִטּוּלוֹשׁ"א שְׂמַעְתִּי: שְׁעִירֵי רָעַב, אָדָם כְּחוֹשׁ מְגַדֵּל שְׁעַר עַל בְּשָׂרוֹ. מִזֵּי • לְשׁוֹן אַרְמִי: שְׁעַר, מִזְנָא, דַּהֲוָה מְהַפֵּךְ בְּמִזְנָא. וּלְחָמִי רִשָּׁף • הַשָּׂדִים נִלְחַמוּ בָהֶם, שְׁנַאָמַר: (איוב ה) "וּכְגֵי רִשָּׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף", וְהֵם שָׂדִים. וְקָטַב מְרִירִי • וּכְרִיתוֹת שֶׁד

(כה) מַחוּץ תִּשְׁפַלְחֶרֶב וּמַחְדָּרִים אֵימָה גַם-בַּחוּר גַּם-בְּתוּלָה יוֹגֵק עִם-אִישׁ שִׁיבָה:

כה מִבְּרָא תַתְּפַל חֲרָבָא וּמַתְּנִינָא חֲרָגַת מוֹתָא אַף עוֹלָמִיהוֹן אַף עוֹלָמִתְהוֹן יִנְקִיהוֹן עִם אֲנָשׁ סְבִיבוֹן :

אחר: "מחוץ תִּשְׁפַלְחֶרֶב", על מה שֶׁעָשׂוּ בַחֲרוּצוֹת, שְׁנַאָמַר: (ירמיה יא) "וּמִסְפַּר חֲרוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שְׂמַתָּם מִזְבַּחוֹת לְבַשְׂתִּי". וּמַחְדָּרִים אֵימָה • עַל מַה שֶׁעָשׂוּ בַחְדָּרֵי חֲדָרִים, שְׁנַאָמַר: (יחזקאל ח) "אֲשֶׁר זָקַנְי בֵּית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בַּחֲשֶׁף אִישׁ בַּחְדָּרֵי מִשְׁכִּיתוֹ".

כ"ה • מַחוּץ תִּשְׁפַלְחֶרֶב • מַחוּץ לְעִיר תִּשְׁפַלֵּם חֲרָב גִּיסוֹת. וּמַחְדָּרִים אֵימָה • כְּשֶׁבוֹרַח וְנִמְלֵט מִן הַחֲרָב, חֲדָרֵי לְבוֹ נוֹקְפִים עָלָיו מַחֲמַת אֵימָה, וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דְּבַר אַחַר: "וּמַחְדָּרִים אֵימָה", שְׁבִיבִית תַּהֲיֶה אֵימַת דְּבַר, כְּמוֹ שְׁנַאָמַר: (ירמיה ט) "כִּי עָלָה מוֹת בַּחֲלוֹנֵינוּ", וְכֵן תַּרְגָּם אֲוֹנְקְלוֹס. דְּבַר

(כו) אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵהֶם אֲשִׁבִיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכָרִם:

כו אֲמַרְתִּי אַחוּל רְגִזִי עֲלִיהוֹן וְאַשְׁצַנּוּן אֲבַטַל מִבְּנֵי אֲנָשָׁא דוּכְרִנְהוֹן :

(ישעיה מו) "אֲאֲזַרְךָ", (איוב טו) "אֲאֲמַצְכֶם כְּמוֹ פִי", וְהָא' הַתִּיכּוֹנָה אֵינָה רְאוּיָה בּוֹ כָּלֵל. וְאֲוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם אַחַר לְשׁוֹן הַבְּרִיתָא הַשְּׁנוּיָה ב'סַפְרִי', הַחוּלְקַת תַּבָּהּ זו לְשִׁלֵּשׁ תַּבוֹת: אֲמַרְתִּי אַף אֵי הֵם, אֲמַרְתִּי בְּאִפִּי: 'אֲתַנֵּם כְּאֵלוֹ אֵינִם, שְׂאִימְרוּ רֹאֲיֵהֶם עֲלֵיהֶם: אֵי הֵם'?

כ"ו • אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵהֶם • אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי אֶפְאֵה אוֹתָם. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ "אֶפְאִיֵהֶם", אֲשִׁיתֶם פְּאָה, לְהַשְׁלִיכֶם מֵעַלֵי הַפֶּקֶר, וְדַגְמַתוֹ מְצִינּוֹ בַּעֲזָרָא: (נחמיה ט) "וַתַּתֵּן לָהֶם מַמְלָכוֹת וְעַמְמִים וַתַּחֲלִקֵם לְפָאָה", לְהַפְקֵר, וְכֵן חֲבָרוּ מְנַחֵם. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ כְּתַרְגוּמוֹ: 'זַחוּל רְגִזִי עֲלִיהוֹן', וְלֹא יִתְכַן, שְׂאֵם כֵּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב: 'אֲאֶפְאִיֵהֶם', א' אַחַת לְשִׁמוּשׁ, וְאַחַת לְיִסוּד, כְּמוֹ:

כלי יקר - עוז והדר

שְׂתִים דְּהָיוּ לְקַט, לְכַף נֶאֱמַר וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאַחַד אַחַד דְּהִינּוּ שְׂתִים. אֲבָל כְּשֶׁהַמְּפֹרָשִׁים רַבִּים יוֹתֵר מִשְׁנִים בְּמִקוּם אַחַד, אָז הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַעַל הַבַּיִת שֶׁל כָּל הָעוֹלָם יִלְקְטֶם בַּעֲצָמוֹ וּבְכַבּוּדוֹ יִתְבַרַךְ, וְהוּ שְׁנַאָמַר (ישעיה יז ח) "וַיִּרְעוּ שְׂבָלִים יִקְצוּר וְהָיָה כְּמִלְקַט שְׂבָלִים בְּעַמֶּק רְפָאִים" מִשְׁמַע שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹרְעוֹ יִלְקְטֶם לֹא עַל יְדֵי אַחַר, לְפִי שֶׁלֹא הוֹכִיר שְׂמָה 'לְאַחַד אַחַד' מִשְׁמַע שֶׁהוֹלְקִים יוֹתֵר מִן שְׂנִים בְּמִקוּם אַחַד, וְהֵם לֹא יִצְאוּ מִן רְשׁוֹת בַּעַל הַבַּיִת לְעוֹלָם. וְזֶה רְמוּז כָּחוֹן וְיִקָּר: תוֹרָה כו

אֲבָל לְקַט לֹא הוֹכִיר, כִּי אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְי"ל (פאה פ"ז מ"ח) 'שְׂנִים לְקַט שְׁלֹשָׁה אֵינּוּ לְקַט', וְכֵן הָיוּ הַמְּפֹרָשִׁים יוֹתֵר מִן שְׂנִים, עַל כֵּן אֵין לָהֶם דִּין לְקַט הַאֲסוּר לְבַעֲלָיו, אֲלָא עֲתִיד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְלַקֵּטֶם שְׁנַאָמַר (ישעיה כו יב) "וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאַחַד אַחַד" וְגו': וְכֵן שְׁנַאָמַר 'תִּלְקְטוּ' בְּשׂוֹרֵק מִשְׁמַע עַל יְדֵי אַחַר, כִּי יִהְיוּ נִלְקָטִים עַל יְדֵי מִלְךְ הַמְּשִׁיחַ, וְלְפִי שְׂנִים בְּמִקוּם אַחַד הָיוּ לְקַט, עַל כֵּן יִהְיוּ נִלְקָטִים דוֹקָא עַל יְדֵי מִלְךְ הַמְּשִׁיחַ שְׁנַאָמַר בּו (חכיה ט ט) "עֲנִי וְרַכֵּב עַל חֲמוֹר", וְעֲנִי מִתֵּר בְּלִקְטֵ שֶׁל 'אַחַד אַחַד' דְּהִינּוּ

(כו) אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵהֶם אֲשִׁבִיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכָרִם. 'אֶפְאִיֵהֶם' פֶּרֶשׁ רַש"י 'אֲמַרְתִּי לְשִׁיתֶם הַפֶּקֶר כְּפָאָה'. וְכִי הַפָּאָה לְבִדּוּהַ הַפֶּקֶר, וְהִלָּא לְקַט שְׂכָחָהּ וּפָאָה כְּלָם הַפֶּקֶר, וְלָמָּה נִקַּט פָּאָה דוֹקָא. וְנִרְאָה שֶׁהוֹכִיר כֵּן הַפָּאָה וְהַשְׂכָּחָה, כִּי אֶפְאִיֵהֶם הִינּוּ פָּאָה, אֲשִׁבִיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכָרִם הִינּוּ שְׂכָחָה, כִּי אִם יִשְׁבִּית זָכָרִם כִּי לֹא יִזְכֵּר אוֹתָם, הָרִי הֵם הַפֶּקֶר גַּם כְּמוֹ הַשְׂכָּחָה, כְּמוֹ שְׂאִין לְבַעַל הַבַּיִת חֵלֶק בְּפָאָה וְשְׂכָחָה, כִּי בְּמִקוּם שְׁנַאָמַר (פסוק ט) כִּי חֵלֶק ה' עִמּוֹ, אֲסִירִים מִנְּגִד פָּנָי כִּי לֹא יִקְרָאוּ עַל שְׁמִי עוֹד:

(כו) לֹא־יִפְּעַס אֹיֵב אֲגוּר פֶּן־יִנְכְּרוּ צָרִימוּ פֶּן־יֵאמְרוּ יִתְרַכֵּב בְּעַל דְּבָבָא דִּילְמָא יִמְרוּן יִדְנָא תְּקִיפַת לְנָא וְלֹא מִן קָדָם יִי הַתּוּת כַּל דָּא:

(כח) פִּי־גוֹי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בְּהֵם תְּבוּנָה: כח אַרִי עִם מְאֻבְדֵי עֲצָה אֲנוּן וְלִית בְּהוּן סוּכְלָתְנוּ:

פִּי־שׁ"י (כו-כח) לֹא־יִפְּעַס אֹיֵב אֲגוּר • אִם לֹא שִׁפְעַס הָאֹיֵב כְּנוּס עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְאִם יוּכַל לְהֵם וְיִשְׁחִיתָם, יִתְּלָה הַגְּדֻלָּה בּוֹ, וּבִאֲלֵהֵיו, וְלֹא יִתְּלָה הַגְּדֻלָּה בִּי, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן יִנְכְּרוּ צָרִימוּ", וְיִנְכְּרוּ הַדָּבָר לְתֻלוֹת גְּבוּרָתָם בְּעִבּוּרֵת־כּוֹכָבִים, שְׁאִין הַגְּדֻלָּה שְׁלוֹ. פֶּן־יֵאמְרוּ יִדְנּוּ רְמָה וְגוֹ', כִּי • אוֹתוֹ גּוֹי. אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בְּהֵם תְּבוּנָה • שְׁאֵלוּ הָיוּ חֲכָמִים יִשְׁפִּילוּ זֹאת: "אֵיכָה יִרְדֶּף וְגוֹ'".

♦ יום חמישי א' תשרי ♦

(כט) לֹו חֲכָמוּ יִשְׁפִּילוּ זֹאת יִבְיֵנוּ לְאַחֲרֵיתָם: כט אֵלוּ חֲפִימוּ אִסְתְּפִלוּ בְּדָא סְבָרוּ מָא יְהִי בְּסוּפִיָּהוּן: כש"י • יִבְיֵנוּ לְאַחֲרֵיתָם • יִתְּנוּ לֵב לְהַתְּבוּנָן לְסוּף פְּרַעְנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(ל) אֵיכָה יִרְדֶּף אַחַר אֶלְף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רַבְּבָה אִם־לֹא פִי־צוּרִם מְכָרָם וַיהוָה הַסְּגִירָם: ל אֶלְכֵדִין יִרְדֶּף חַד אֶלְפָא וּתְרִין יְעַרְקוּן לְרַבּוּתָא אֶלְהֵן אַרִי תְּקִיפָהוּן מְסָרְנוּן וַיִּי אֶשְׁלַמְנוּן:

כש"י • אֵיכָה יִרְדֶּף אַחַד • מִמֶּנּוּ אֶלְף מִיִּשְׂרָאֵל. אִם־לֹא פִי־צוּרִם מְכָרָם וְהִ' הַסְּגִירָם • מְכָרָם וּמְסָרָם בְּיָדְנוּ, דִּילְכַרִּיר בְּלַע"ז (איבערגעבעטן).

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת אחרון של פסח תשי"ז - תורת מנחם התנועדות כרך יט עמ' 223)

בְּתוֹף כָּל אַחַד וְאֶחָד). אֵלָא צוּרִם מְכָרָם וְהִ' הַסְּגִירָם - מִטַּעַם הַיְדוּעָה לִיּוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. וְהִנֵּה כְּבוֹד קִדְשֵׁת מוֹרֵי וְחֲמֵי אֲדָמוּ"ר אָמַר פַּעַם, שְׁאִין לְהַצְדִּיק אֶת ה' יוֹתֵר מִדָּא . . . אֲבָל כְּתִיב "אוֹדֵף ה' כִּי אֲנַפְתָּ בִּי", הִנֵּנוּ שְׁלַעֲתִיד יוֹדוּ לַה' עַל ה"אֲנַפְתָּ".

כִּי צוּרִם מְכָרָם וְהִ' הַסְּגִירָם (לב, ל) הַשְּׂמֻדוֹת ל"ע שֶׁהִיוּ בְּדוּרְנוּ - לֹא הָיוּ מִצַּד כְּחֵם שֶׁל אַמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהָרִי אִין לְגוֹי שְׁלִיטָה עַל יְהוּדֵי, שֶׁנֶּשְׁמָתוֹ הִיא חֶלֶק אֶלְקָה מִמַּעַל מְמֹשׁ. וְהִגַּע בְּעַצְמָה: אִם בְּעֲצֵי הַמְּקֻדָּשׁ הַגִּשְׁמִי וְאֲבָנָיו לֹא שְׁלֹט הָאֹיֵב, כְּכַתוּב טְבַעוּ בְּאָרְץ שַׁעֲרֵיהָ - כְּל־שְׁכֹן וְקַל־יְחַמֵּר שְׁאִין לוֹ שְׁלִיטָה בְּמִקְדָּשׁ רוּחָנִי (וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹכָם,

כִּי לֹא כְּסוּלְעָנוּ סְלַעַם. כָּל צוּר שֶׁבְּמִקְרָא, לְשׁוֹן סְלַעַם. וְאֹיֵבֵינוּ פְּלִילִים • וְעַכְשָׁו אֹיֵבֵינוּ שׁוֹפְטִים אוֹתְנוּ, שְׁהָרִי צוּרְנוּ מְכָרְנוּ לְהֵם (סְפָרִים אֲמָרִים: חֲרִי שְׁצוּרְנוּ מְכָרְנוּ לְהֵם).

(לא) כִּי לֹא כְּצוּרְנוּ צוּרִם וְאֹיֵבֵינוּ פְּלִילִים:

כִּי לֹא כְּצוּרְנוּ צוּרִם • כָּל זֶה הִזָּה לְהֵם לְאֹיֵבִים לְהַבִּין שֶׁהֵם הַסְּגִירָם, וְלֹא לְהֵם וְלֹא־לְהִיָּהֶם הַנְּצַחֵן, שְׁהָרִי עַד הַנֵּה לֹא יִכְלוּ כְּלוּם אֱלֹהֵיהֶם כְּנִגַּד צוּרְנוּ,

כִּי לֹא כְּצוּרְנוּ צוּרִם • כָּל זֶה הִזָּה לְהֵם לְאֹיֵבִים לְהַבִּין שֶׁהֵם הַסְּגִירָם, וְלֹא לְהֵם וְלֹא־לְהִיָּהֶם הַנְּצַחֵן, שְׁהָרִי עַד הַנֵּה לֹא יִכְלוּ כְּלוּם אֱלֹהֵיהֶם כְּנִגַּד צוּרְנוּ,

לֵב אַרִי כְּפַרְעֲנוֹת עֲמָא דְסוּדוּם פְּרַעְנוּתְהוּן וְלְקוּתְהוּן כְּעַם עֲמָרָה מְחַתְהוּן בִּישִׁין כְּרִשִׁי חֲזוּן וְחֲשַׁלְמַת עוֹבְדֵיהוּן בְּמַרְרוּתְהוּן:

(לב) כִּי־מִגְּפֵן סוּדוּם גִּפְנָם וּמִשְׁדָּמוֹת עֲמָרָה עֲנִבִי־רוּשׁ אֲשַׁפְּלַת מוֹרֵת לְמוֹ:

"בְּשְׂדָמוֹת קְדָרוֹן". עֲנִבִי־רוּשׁ • עֲשָׁב מַר. אֲשַׁפְּלַת מוֹרֵת לְמוֹ • מִשְׁקָה מַר רָאוּי לְהֵם, לְפִי מַעֲשֵׂה סוּדוּם וְעֲמָרָה. שְׂדָמוֹת • שְׂדֵה תְּבוּאָה, כְּמוֹ: עוֹבְדֵיהוּן בְּמַרְרוּתְהוּן •

כִּי־מִגְּפֵן סוּדוּם גִּפְנָם • מוֹסֵב לְמַעֲלָה: אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי אֲפֹאִיָּהֶם וְאֲשַׁבִּית זַכְרָם - לְפִי שִׁמְעֵשִׂיהֶם מַעֲשֵׂה סוּדוּם וְעֲמָרָה. שְׂדָמוֹת • שְׂדֵה תְּבוּאָה, כְּמוֹ: "וּשְׂדָמוֹת לֹא עֲשָׂה אֲכָל", (מִלְכִים ב כג)

(ג) חמת תנינים יינם וראש פתנים אכזר:

לג הא כמרת תנינא פס פּרענוטהון וכריש
פתני חוּזו אכזראין:

כ"ט ◀ חמת תנינים יינם • פתרגומו: 'הא כמרת
תנינא פס פּרענוטהון', הנה כמיררות נחשים כוס

משתה פּרענותם. וראש פתנים • כוסם, שהוא
אכזר לנשוף. אויב אכזרי יבא ויפרע מהם.

(ד) הלא הוא כמס עמדי חתום באוצרתי:

לד הלא כל עובדיהון גלן קדמי גניזין ליום
דינא באוצרי:

כ"ט ◀ הלא הוא כמס עמדי • פתרגומו, כסבורים
הם ששכחתי מעשיהם? כלם גנוזים ושמוחים

לפני. הלא הוא • פרי גפנם ותבואת שדמותם,
כמוס עמדי.

(ה) לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום
אידם וחש עתרת למו:

לה קדמי פּרענותא ואנא אשלם לעדן
דיגליון מארעהון ארי קריב יום תבריהון
ומבע דעתיד להון:

כ"ט ◀ לי נקם ושלם • עמי נכון ומזמן פּרענות נקם
ושלם להם כמעשיהם. הנקם שלם להם גמולם.
וגש מפרשים "ושלם", שם דבר כמו 'ושלום', והוא
מגזרת (רמיה ה): "והדבר אין בהם", כמו והדבור.
ואימתי אשלם להם? - לעת תמוט רגלם •
כשתתום זכות אבותם, שהן סמוכים עליו. פי
קרוב יום אידם • קשאַרְצָה להביא עליהם יום
אידם, קרוב ומזמן לפני להביא על-ידי שלוחים
הרבה. וחש עתדת למו • ומהר יבאו העתידות

להם. וחש • כמו (ישעיה ה) "מהר יחישו". עד כאן
העיד עליהם משה דברי תוכחה להיות השירה
הזאת לעד, כשתבא עליהם הפּרענות ידעו שאני
הודעתים מראש, מכאן ואילף העיד עליהם דברי
תנחומין שיבאו עליהם ככלות הפּרענות, ככל אשר
אמר למעלה: (לעיל ל) "והיה כי יבואו עליך כל
הדברים האלה הברכה והקללה וגו' ושב ה' אל־היך
את שבוּתך וגו'".

(ו) כִּי־יִדִין יְהוָה עִמּוֹ וְעַל־עַבְדָּיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה
כִּי־אֲזַלְתָּ יָד וְאָפַס עֲצוּר וְעֹזוּב:

לו ארי ידין יי דינא דעמה ופּרענות עבדוהי
צדיקנא יתפרע ארי גלי קדמוהי דבעדן
דתתקף עליהון ממת סנאה יהון מטלטלין
ושביקין:

כ"ט ◀ כִּי־יִדִין ה' עמו • כשישפט אותם בִּיסוריֵן
הָלְלוּ הָאֱמוּרַיִם עֲלֵיהֶם, כמו (איוב לו) "כי כם ידין
עמי", יִסַּר עַמִּים. 'כי' זה אינו משמש בלשון
'דָּהָא' לתת טעם לדברים של מעלה, אלא לשון
תחלת דבור, כמו (ויקרא כה) "כי תבאו אל הארץ",
כשיבאו עליהם משפטים הָלְלוּ וִיתְנַחֵם הַקְּדוֹשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא על עבדיו לשוב ולרחם עליהם. יִתְנַחֵם •
לשון הפך מחשבה, להטיב או להרע. כי יראה

כִּי־אֲזַלְתָּ יָד • כשיראה כי יד האויב הולכת וחוזקת
מאד עליהם, ואפס בהם עצור ועוזב. עצור • נושע
על-ידי עוצר ומושל שיעצר בהם. עוזב • על-ידי
עוזב. ועוצר הוא המושל העוצר בעם שלא ילכו
מפזרים בצאתם לצבא על האויב, בלשון לע"ז
מיינטינדרו"ר. עצור • הוא הנושע במעצור המושל.
עוזב • מחזק, כמו (נחמיה א) "ויעזבו את ירושלים עד
החומה", (רמיה מט) "אִיךָ לֹא עֲזָבָה עִיר תְּהִלָּה".

(ז) וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חֲסִיו בּוֹ:

לז ונימר אן דחלתהון תקיפא דהו רחיצין
בה:

כ"ט ◀ וְאָמַר • הקדוש־ברוך־הוא עליהם. אֵי
אֱלֹהֵימוֹ • עבודת־פוככים שעבדו. צור חסיו בו •

הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והצנה, כלומר
שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה.

(ח) אֲשֶׁר חָלַב זַבְחֵימוֹ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ וַיִּין
יִקוּמוּ וַיַּעֲזֹרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְּרָה:

לח די תרב נכסתהון הוּו אכלין שתן חמר
נספיהון יקומון קצן ויסעדונכון יהון
עליכון מגן:

כ"ט ◀ אֲשֶׁר חָלַב זַבְחֵימוֹ • היו אותן אלהות
אוכלים, שהיו מקריבים לפניהם ושותים יין

נסיכם. יהי עליכם סתרה • אותו הצור יהיה לכם
מחסה ומסתור.

לֹט חָזוּ כַעַן אָרִי אָנָּא אָנָּא הוּא וְלִית אֱלֹהַּ
בְּרַ מְנִי אָנָּא מְמִית וּמַחֵה מַחֲסִינָא וְאָף
מַסִּינָא וְלִית מִן יְדֵי מַשְׁזַב:
(לט) רְאוּ עֵתָה כִּי אָנִי אֲנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים עַמְדִי
אָנִי אָמִית וְאֲחִיָּה מַחְצְתִי וְאָנִי אַרְפָּא וְאִין מִיָּדִי
מִצִּיל:

כשי"א ראו עתה • הבינו מן הפרענות שהבאתי
עליכם ואין לכם מושיע, ומן התשועה שאושיעכם
ואין מוחה בדי. אני אני הוא • אני להשפיל ואני
להרים. ואין אלהים עמדי • עומד כנגדי למחות.
עמדי • דגמתי וכמוני. ואין מידי מציל •
הפושעים בי.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש
בחדשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי
אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור
מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת
השבוע."

התוועדויות תשמ"ה חלק א עמוד 351

עטרת מרים

וּלְחַנְּהָ אִין יְלָדִים: ג וְעֵלָהּ הָאִישׁ
הַהוּא מַעִירוּ מִיָּמִים יְמִימָה מִשְׁפָּחָה
לְשָׁנָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְהַתְּפַלֵּל לִפְנֵי ה'
וְלִזְבַּח שֵׁם שְׁלָמִי שְׁמַחָה וְשְׁלָמֵי חַיִּינָה
לְיַהוָה צְבָאוֹת בְּשֵׁלָה וְשֵׁם שְׁנֵי
בְנֵי-עֲלִי חֲפְנִי וּפְנִחָם כְּהֻנִּים סַנְיִ
הַכְּהֻנָּה לְיַהוָה כִּי עָלִי אֲבִיחָם שִׁמְשׁ
בְּכַהֲנָה גְדוּלָה: ד וַיְהִי הַיּוֹם שֶׁל

הפטרה ליום ראשון של ראש השנה

שמואל א פרק א-ב

א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הַרְמָתִים צוֹפִים
מִתַּר אֶפְרַיִם וְשִׁמּוֹ אֶלְקָנָה בְּנֵי־יִרְחָם בְּנֵי־
אֵלִיהוּא בְּנֵי־תַחוּ בְּנֵי־צוּף אֶפְרַתִּי: כ וְלוֹ שְׁתֵּי
נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשְּׁנַיִת פְּנִנָּה וַיְהִי

עטרת מרים

א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הַרְמָתִים
שְׁתֵּי רְמוֹת הוּא, צוֹפִים מִמִּשְׁפַּחַת
צוֹפִים, נְבִיאִים מִתַּר אֶפְרַיִם לוי הָיָה
וְשִׁמּוֹ אֶלְקָנָה בְּנֵי־יִרְחָם בְּנֵי־
אֵלִיהוּא בְּנֵי־תַחוּ בְּנֵי־צוּף אֶפְרַתִּי
גַם צוּף הָיָה מִתַּר אֶפְרַיִם: כ וְלוֹ שְׁתֵּי
נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם
הַשְּׁנַיִת פְּנִנָּה וַיְהִי לִפְנִנָּה יְלָדִים

לפננה ילדים ולחנה אין ילדים: ג וְעֵלָהּ הָאִישׁ הַהוּא מַעִירוּ מִיָּמִים יְמִימָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת וְלִזְבַּח
לְיַהוָה צְבָאוֹת בְּשֵׁלָה וְשֵׁם שְׁנֵי בְנֵי-עֲלִי חֲפְנִי וּפְנִחָם כְּהֻנִּים לְיַהוָה: ד וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה

כלי יקר – עוז והדר

מַחְצְתִי וּרְפוּאָה בְּאָחָד אִף מִיַּתָּה וְחַיִּים
בְּאָחָד. וְסִמְךָ לְדַבְרֵיהֶם מִדָּה שֶׁהַקָּדִים
מִיַּתָּה לְחַיִּים, כִּי כָּל אָדָם חַי קֹדֶם
שְׁמַת, אֶלֹּא שֶׁמְדַבֵּר בְּחַיִּים הַבָּאִים
לְאַחַר מִיַּתָּה. רְאֵיהָ שְׁנִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר אָנִי
אָמִית וְאֲחִיָּה כִּי מֵלַת 'אָנִי' קָאִי עַל
שְׁנֵיהֶם, וּבְמַחְצְתִי הַכְּנִים 'אָנִי' בְּאֶמְצַע
מַחְצְתִי וְאָנִי אַרְפָּא, לְפִי שֶׁבְּמִיַּתָּה
וְחַיִּים יֵשׁ מְקוֹם לְטַעוֹת וְלוֹמַר מִיַּתָּה
בְּאָחָד וְחַיִּים בְּאָחָד, עַל כֵּן לֹא הַכְּנִים
'אָנִי' בְּאֶמְצַע שְׁלֵא לְהַפְרִיד בֵּינֵיהֶם,
אֲבָל בְּמַחְצָה וּרְפוּאָה אִין מְקוֹם
לְטַעוֹת כִּי 'אִין רְפוּאָה בְּלֹא מַחְ' רִשִׁי
שֵׁם, וּבְיַדֵּי הַבֵּל בְּאָחָד: תורה מ

הָאָחָד לְהַקְיֹת אֶת הָאָדָם וְהָאָחָד
לְהַמִּיתוֹ, רְאוּי שִׁיחֵהּ הָאִישׁ הַהוּא מֵת
חַי חַי מֵת לְאֶלְתֵּר כְּהֶרֶף עֵינָן כּו'. לְכֵן
אָמַר כָּאֵן אָנִי אָנִי הוּא מוֹשֵׁל עַל
הַטּוֹבוֹת וְעַל הָרָעוֹת וְאִין אֱלֹהִים
עַמְדִי, וְהַמוֹפֵת עַל זֶה אָנִי אָמִית
וְאֲחִיָּה וְאִין מִיָּדִי מִצִּיל, וְאֵלּוּ הָיָה אָחָד
עַמְדִי הָיָה מִצִּיל מִיָּדִי וְהָיָה מֵת חַי חַי
מֵת כְּהֶרֶף עֵינָן, וּמִזֶּה תְּבִין וְתִשְׁכִּיל כִּי
אִין אֱלֹהִים עַמְדִי:
וְרַבּוֹתֵינוּ ו' (סנהדרין צא) לְמַדּוּ מִכָּאֵן
לְתַחֲזִית הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה,
'שֶׁנֶּאֱמַר אָנִי אָמִית וְאֲחִיָּה, וְכֹל
שֶׁתְּהָא מִיַּתָּה בְּאָחָד וְחַיִּים בְּאָחָד,
תִּלְמוּד לומר מַחְצְתִי וְאָנִי אַרְפָּא, מִדָּה

(לט) רְאוּ עֵתָה כִּי אָנִי אֲנִי הוּא. כְּפֹל
לוֹמַר 'אָנִי אָנִי', לְהוֹצִיא
מִדַּעַת הָאוֹמְרִים שְׁתֵּי רְשִׁיּוֹת הֵם, אָחָד
מוֹשֵׁל עַל הַטּוֹבוֹת וְאָחָד מוֹשֵׁל עַל
הָרָעוֹת. וְכֵן אֶמְרָה חַנָּה (שמואל א' ב' א'
"אֵל תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ גְבוּהָ גְבוּהָ" לוֹמַר
שֵׁשׁ שְׁנֵי גְבוּהִים בְּאֶמּוֹר, אֶלֹּא הַבֵּל
יֵצֵא מִהַתְּקָלָה אַחַת, "ה' מוֹרִישׁ
וּמַעֲשִׂיר, ה' מְמִית וּמְחַדֵּד" (שם פסוק רז),
כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ פּוֹעֵל כָּל הַהֶפְכִּים.
וּפְרַשׁ הַר"ר מִשָּׁה מְקוֹצֵי בְּתַחֲלַת מִצְוֹת
עֲשֵׂה (סמי' עש"ג א) בְּשֵׁם רַבְּנּוּ סַעֲדִיָּה
לְהַשִּׁיב לְכוֹפְרִים הָאוֹמְרִים שְׁתֵּי
רְשִׁיּוֹת הֵם, 'אם שְׁנֵיהֶם רְשָׁאִים
לְעֲשׂוֹת כָּל אָחָד מִדָּה שִׁירְצָה וּבִקְשׁ

עטרת מרים

הכאת קרבנותיו וזיבח אלקנה ונתן לפננה אשתו ולכל־בניה ובנותיה מנות מנחם השלמים: ה ולחנה יתן מנה אחת מיוחדת ביפי אפים הראיה להתקבל בכבוד פנים יפות פי את־חנה אהב ויהנה סגר רחמה: ו וכעסתה פניה צרתה (שתי נשים מאיש אחד תקראנה צרות)

גם־פעם פעמים רבות בעבור בכרי שתהיה חנה הרעמה ועיפה וקצופה כפי־סגר יהנה בעד כנגד רחמה: וכן יעשה אלקנה שנה בשנה נתן לה חלק מיוחד מיוחד להראותה שמחבבת מדי בכל זמן עלתה בבית יהנה כן לפי חנה שבעלה מראה לה תכעסנה פניה ותכבה חנה ולא תאכל: ח ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תכבי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא אנכי אהבתי אלוך טוב לך גם לעור ולמנו מעשרה בנים: ט ותקם חנה אחרי אכלה מעט בשלה להחיות את הנפש ואחרי שתה ועלי חנהן ישב על־הכפא על־מוזות היכל יהנה: יהיה מרת נפש בבואה להתפלל, היתה נפשה מרה לה במאד ותתפלל על־יהנה ובכה בכבה: יא ותדר נדר ותאמר יהנה צבאות א־ס־ראה תראה בעני אמתך כמה שאני מענה בעזר וזכרתני ולא־תשפח את־אמתך ונתתה לאמתך ורע אנשים שתה ורע חסוב לשרת לפני ה' ונתתיו ליהנה פלימי חיו ומורה וער לאיעלה על־ראשו כי יהיה נזיר וקדש לה: יב ויהיה פי

עטרת מרים

הרבחה להתפלל לפני יהנה לפני קדשי הקדשים ועלי שמר את־פיה היה ממתין לשמוע מ־בריה: יג אבל וחנה היא מדברת על־לבה בלחש רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה חשב אותה עלי לשפחה שלא היו רגילים להתפלל בלחש: יד ויאמר אליה עלי עדימתי תשתפרין כי שכור אסור להתפלל ולשהות במקדש, לכן הסירו את־

ונתן לפננה אשתו ולכל־בניה ובנותיה

מנות: ה ולחנה יתן מנה אחת אפים פי

את־חנה אהב ויהנה סגר רחמה: ו וכעסתה

צרתה גם־פעם בעבור הרעמה כפי־סגר יהנה

בעד רחמה: וכן יעשה שנה בשנה מדי

עלתה בבית יהנה כן תכעסנה ותכבה ולא

תאכל: ח ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה

תכבי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך

הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים: ט ותקם

חנה אחרי אכלה בשלה ואחרי שתה ועלי

חנהן ישב על־הכפא על־מוזות היכל יהנה:

יהיה מרת נפש ותתפלל על־יהנה ובכה

תכבה: יא ותדר נדר ותאמר יהנה צבאות

א־ס־ראה תראה בעני אמתך וזכרתני ולא־

תשפח את־אמתך ונתתה לאמתך ורע

אנשים ונתתיו ליהנה פלימי חיו ומורה

לאיעלה על־ראשו: יב והיה פי הרבחה

להתפלל לפני יהנה ועלי שמר את־פיה:

יג וחנה היא מדברת על־לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי לשפחה: יד ויאמר

אליה עלי עדימתי תשתפרין הסירו את־ינגד מעלוד: טו ותען חנה ותאמר לא אדני אשה

קשת־רוח אנכי ונין ושכר לא שתיתי ואשפך את־נפשי לפני יהנה: טז אל־יתן את־אמתך לפני

בת־בליעל פי־מרב שיחי וכעסי דברתי עדי־חנה: יז ויען עלי ויאמר לבי לשלום ואלהי ישראל

יתן את־שלתך אשר שאלת מעמו: יח ותאמר תמצא שפחתך חן בעיניך ותלך האשה לדרבה

ותאכל ופניה לא־היוי־לה עוד: יט וישכמו בכרך וישתחוו לפני יהנה ויבאו אל־ביתם

הרמתה וידע אלקנה את־חנה אשתו וזכרה יהנה: כ ויהי לתקפות תמים ותהר חנה ותלך כן

עטרת מרים

שְׂמוּאֵל כִּי אִמְרָה מִיהוָה שְׂאֵלְתִיו: כֹּא בִשְׂבֹא עַת עֲלִיתָ וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לִזְבַּח לַיהוָה אֶת־זִבְחַ הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ שֶׁהָיָה רָגִיל לִבְיֹתָ כָּל־שָׁנָה: כִּב וְחִנָּה לֹא עֲלָתָה בַשָּׁנָה הַהִיא כִּי־אִמְרָה לְאִישָׁה לֹא אָזוּ מִבֵּיתִי עַד וַיִּגְמַל הַנְּעָר תִּשְׁלַם וַיִּקְרָתָה הוּא 24 חֲדָשׁ, וְאַחֲרֵי

הַגְּמֹלָה וְהַבְּאֵתִיו גַּם אוֹתוֹ אֵל בֵּית ה' וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי וּלְהוֹדוֹת לוֹ עַל הַנְּעָר הַיָּלֵד וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד־עוֹלָם וְלֹא יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ: כג וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁה עֲשִׂי הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ כִּי הַפֶּה עֲשִׂי שְׂכִי עַד־גְּמֻלָּךְ אֹתוֹ אֲךָ יָקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ שֶׁהָיָה הַבֵּן בֹּהַ הַאֶפֶס שֶׁתִּקְּמָם בּוֹ מִתְּשׁוּבַת הַיָּהּ וְתִשָּׁב הָאִשָּׁה וְתִינַק אֶת־בְּנָה עַד־גְּמֻלָּהּ אֹתוֹ: כד כִּד וַתַּעֲלֶהּוּ עִמָּה פֶּאֶשֶׁר גְּמֻלָּתוֹ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה לִבְיֹתָ לָהּ וְאִיפָּה אַחַת קָמָה לַמִּנְחוֹת וַיִּגְבַּל זֶיִן לְזָכָם וְתִבְאֶהוּ אֶת הַנְּעָר בֵּית־יְהוָה שְׁלוֹ וְתִנְעֶר נְעֶר קָמָן וְרָד: כה וַיִּשְׁחַטוּ אֶת־הַפֶּה וַיִּבְאוּ אֶת־הַנְּעָר הָרִאשׁוֹן וַיִּבְאוּ אֶת־הַנְּעָר אֶל־עַלִי לְחֲרָאוֹתָה שֶׁתִּמְקַלֶּה תִּפְלֹתָ: כו וְהַאֲמֹר כִּי אֲדֹנָי מִלֹּא שְׂאֵלְתִי וְאֵת נֶחֱסֵי אֵת תִּלְדֵּי הַיָּהּ, וַיִּשִׂים עֵינֶיךָ עָלָיו חֵי נִפְשֶׁךָ אֲדֹנָי וְהִשְׁבַּעְתָּהוּ בְּחַיֵּי נַפְשׁוֹ, אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצְבֶּתָה אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי פֹה עִמָּכָה בְּיָהּ בְּהַיֹּחֵד גַּם אַתָּה יוֹשֵׁב פֹּה לְהַתְּפַלֵּל אֶל־יְהוָה: כז אֶל־כַּעֲבוֹד הַנְּעָר הַיָּהּ הַתְּפַלְלִיתִי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׂאֵלְתִי אֲשֶׁר שְׂאֵלְתִי מֵעַמּוֹ: כח וְגַם בַּעַת הַתְּפִלָּה נִרְדַּתִּי כִּי אֲנִי הִשְׁאֵלְתִּיהוּ לַיהוָה כִּלְיָמִים אֲשֶׁר הָיָה כֹּל וְזֶמַן אֲשֶׁר יִהְיֶה בֹהַ הָעוֹלָם הוּא שְׂאוֹל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שָׁם שְׂמוּאֵל לְהוֹדוֹת לַיהוָה אֲשֶׁר שָׁם תִּלְקוּ מַעֲוָבֵי ה': א וְתִתְפַּלֵּל חֲנָה וְהַאֲמֹר עֲלֶיךָ שָׁמָּה לְבִי בַיהוָה בְּהַשְׁמַעַת ה' רָמָה גְּבַהָה קָרְנֵי

עטרת מרים

בַּיהוָה לְנַחַם בּוֹ אוֹיְבָי, רָחַב פִּי עַל־אוֹיְבֵי עַל הַמַּקְעִים אוֹתִי בְּהַיֹּחֵי עֲקָרָה כִּי שִׁמְחֵתִי בִישׁוּעַתְךָ שֶׁנָּחַת לִי בֵן: ב אִין־קְדוֹשׁ בַּיהוָה כִּי־אִין בּוֹרָא בְּלִתְדָּה שְׂרָאוֹי לְהַתְּפַלֵּל אֵלָיו וְאִין צוֹר פֹּאֲלֵהֵינוּ וַיִּמּוּ מִתַּנְבְּרָאִים אֲשֶׁר תִּדְרָמָה קִדְשֵׁתוֹ לְקִדְשַׁת הַבּוֹרָא: ג אֶל־תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ גְבַהָה גְּבַהָה גָּאוֹת וְנִסְתוֹת, אֵל יִצְאָ עֲתָק דְּבַרֵּי חֲזֵק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דַּעוֹת יְהוָה הַיָּדוּעַ הַכֹּל וְלוֹ וְלִפְנֵינוּ נִתְפַּנּוּ וְנִמְנִים עֲלָלוֹת מַעֲשֵׂה הַכְּרִיזוֹת: ד וַעַל שֶׁהוּא יוֹדֵעַ הַכֹּל, לָהּ מִשְׁלֵם לְאִישׁ כַּמַּעֲשֵׂהוּ, וּפְתָאוֹם קָשָׁת גְּבָרִים חֲתִיָּם יִשְׁכְּרוּ וְנִכְשָׁלִים וְחִלְשִׁים אֲזוּרוּ חֵיל חֲרִיזָה פֹה: ה אֵלֶּה שְׂרָאוֹי שְׂבַעִים יִרְדּוּ מִנְּסִיחָם עַד בְּלָחֶם כַּעֲבוֹר פֹּת לָחֶם נִשְׁפְּרוּ עֲצָמָם, וְרַעֲבִים אֲשֶׁר הָיוּ מִשְׁפּוּרִים עֲצָמָם כַּעֲבוֹר הַרְעִבּוּן חֲדָלוּ מִנְּעוּ מִלְּחַשְׁפֵּיר עֲצָמָם, כִּי מִצָּאוּ דִי מִחֲסוּרָם עַד אֲשֶׁר מִי שֶׁהִתַּה עֲקָרָה יִלְדָה שְׂבַעָה בָּנִים וְרַבַּת בָּנִים אִמְלָלָה כִּי הִתַּה קוֹבֶרֶת בָּנֶיהָ: ו יְהוָה מִמִּית בְּנֵי רַבַּת הַבָּנִים וּמַחִיָּה בְּנֵי הַעֲקָרָה, וְכֹה מוֹרִיד אֶת פֶּת רַבַּת הַבָּנִים שְׂאוֹל לַעֲמַק הַחֲצוּרָה, וַיַּעַל הַעֲקָרָה מַעֲלָה: ז יְהוָה מוֹרִישׁ לָהּ וּמַעֲשִׂיר לָהּ מִשְׁפִּיל אֶת הַנְּבוּרִים הַמְּשׁוּלָּם בְּבוֹרְתָם אֶת־מְרוֹמָם אֶת הַעֲנִיִּים הַחֲלָשִׁים: ח ח' מִקִּים מַעֲפָר דָּל מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן מִבְּיֹדוֹ עַד לְהוֹשִׁיב אוֹתוֹ עִם־גְּדִיבִים שָׂרִים וְחִשְׁבוּם וְכַפָּא כְּבוֹד וַיַּחֲלֵם

וְתִקְרָא אֶת־שְׂמוֹ שְׂמוּאֵל כִּי מִיהוָה שְׂאֵלְתִיו: כא וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לִזְבַּח לַיהוָה אֶת־זִבְחַ הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ: כב וְחִנָּה לֹא עֲלָתָה כִּי־אִמְרָה לְאִישָׁה לֹא אָזוּ מִבֵּיתִי עַד וַיִּגְמַל הַנְּעָר וְהַבְּאֵתִיו וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד־עוֹלָם: כג וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁה עֲשִׂי הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שְׂכִי עַד־גְּמֻלָּךְ אֹתוֹ אֲךָ יָקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ וְתִשָּׁב הָאִשָּׁה וְתִינַק אֶת־בְּנָה עַד־גְּמֻלָּהּ אֹתוֹ: כד כִּד וַתַּעֲלֶהוּ עִמָּה פֶּאֶשֶׁר גְּמֻלָּתוֹ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה לִבְיֹתָ לָהּ וְאִיפָּה אַחַת קָמָה לַמִּנְחוֹת וַיִּגְבַּל זֶיִן לְזָכָם וְתִבְאֶהוּ בֵּית־יְהוָה שְׁלוֹ וְתִנְעֶר נְעֶר קָמָן וְרָד: כה וַיִּשְׁחַטוּ אֶת־הַפֶּה וַיִּבְאוּ אֶת־הַנְּעָר הָרִאשׁוֹן וַיִּבְאוּ אֶת־הַנְּעָר אֶל־עַלִי לְחֲרָאוֹתָה שֶׁתִּמְקַלֶּה תִּפְלֹתָ: כו וְהַאֲמֹר כִּי אֲדֹנָי מִלֹּא שְׂאֵלְתִי וְאֵת נֶחֱסֵי אֵת תִּלְדֵּי הַיָּהּ, וַיִּשִׂים עֵינֶיךָ עָלָיו חֵי נִפְשֶׁךָ אֲדֹנָי וְהִשְׁבַּעְתָּהוּ בְּחַיֵּי נַפְשׁוֹ, אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצְבֶּתָה עִמָּכָה בְּיָהּ בְּהַיֹּחֵד גַּם אַתָּה יוֹשֵׁב פֹּה לְהַתְּפַלֵּל אֶל־יְהוָה: כז אֶל־כַּעֲבוֹד הַנְּעָר הַיָּהּ הַתְּפַלְלִיתִי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׂאֵלְתִי אֲשֶׁר שְׂאֵלְתִי מֵעַמּוֹ: כח וְגַם

אֲנִי הִשְׁאֵלְתִּיהוּ לַיהוָה כִּלְיָמִים אֲשֶׁר הָיָה כֹּל וְזֶמַן הוּא שְׂאוֹל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לַיהוָה: ב א וְתִתְפַּלֵּל חֲנָה וְהַאֲמֹר עֲלֶיךָ לְבִי בַיהוָה רָמָה קָרְנֵי בַיהוָה רָחַב פִּי עַל־אוֹיְבֵי כִּי שִׁמְחֵתִי בִישׁוּעַתְךָ: ב אִין־קְדוֹשׁ בַּיהוָה כִּי־אִין בּוֹרָא בְּלִתְדָּה שְׂרָאוֹי לְהַתְּפַלֵּל אֵלָיו וְאִין צוֹר פֹּאֲלֵהֵינוּ: ג אֶל־תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ גְבַהָה גְּבַהָה יִצְאָ עֲתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דַּעוֹת יְהוָה וְלוֹ נִתְפַּנּוּ עֲלָלוֹת: ד קָשָׁת גְּבָרִים חֲתִיָּם וְנִכְשָׁלִים אֲזוּרוּ חֵיל: ה שְׂבַעִים בְּלָחֶם נִשְׁפְּרוּ וְרַעֲבִים חֲדָלוּ עַד־עֲקָרָה יִלְדָה שְׂבַעָה וְרַבַּת בָּנִים אִמְלָלָה: ו יְהוָה מִמִּית מוֹרִיד שְׂאוֹל וַיַּעַל: ז יְהוָה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפִּיל אֶת־מְרוֹמָם: ח מִקִּים מַעֲפָר דָּל מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם־גְּדִיבִים

עטרת מרים

כי ליהוה מצקו יסודות ארץ וישת ושם עליהם תבל את מקום הישוב, לכן ברו לעשות בעולמו כרצונו: מ אולם תבל במשפט, כי רגלי חסידיו ישמר מפלבת ורשעים בחשך ידמו ופרתו בעת נתמלא סאתם כילא ככה וגבר איש לא תועיל גבורתם ועשרם, כי תבל ביד ה': י נא יהוה יחתו יהו

עטרת מרים

ושברים מריכויו אנשי מלחמתו של בני עליו על תפלתם בשמים ירעם ועשה רעם גדול להבהיל אותם (לקמן ז: י). יהוה נא ידון בני אפסי קצות ארץ להיות שופט בישראל, וסבב במקומות עריהם לשפטם (שם טו) ויתן עזו למלכו אשר בני ימליך אותו והוא שואל ויהם קרן משיוהו על יוד אברה:

וכסא כבוד ינחלם פי ליהוה מצקו ארץ וישת עליהם תבל: ט רגלי חסידיו ישמר ורשעים בחשך ידמו כילא ככה וגבר איש: י יהוה יחתו מריכויו עליו בשמים ירעם יהוה ידון אפסי ארץ ויתן עזו למלכו ויהם קרן משיחו:

♦ יום שישי ב' תשרי ♦

(מ) פִּי־אִשָּׁא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאִמְרַתִּי חֵי אֲנֹכִי לְעֵלָם:

מ ארי אתקנית בשמיא בית שכנתי ואמרית קום אנא לעלמין:

דברתם באנני (במדבר יד כח), אף כאן] אני נשבע "חי אנכי".

כ"ט◀ כי אשא אל־שמים ידי • כי בחרון אפי, אשא ידי אל עצמי בשבועה. ואמרתי חי אנכי • לשון שבועה הוא, נכמו חי אני נאם ה' אם לא באשר

(מא) אִם־שְׁנוֹתַי בְּרַק חֲרָבִי וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יָדַי אָשִׁיב נָקָם לְצָרִי וְלִמְשַׁנְאֵי אִשְׁלָם:

מא אם על חד תרין כחזו ברקא מסוף שמיא ועד סוף שמיא תתגלי חרבי ותתקף כדינא ידי אתיב פרענותא לסנאי ולבעלי דכבי אשלם:

כ"ט◀ אם־שנותי ברק חרבי • אם אשנן את להב חרבי, כמו (יחזקאל כא) "למען היות לה ברק", פלנדור (בלאנץ). ותאחזו במשפט ידי • להניח מדת רחמים באויבי שהרעו לכם, אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה. דבר אחר: "ותאחזו ידי", את מדת המשפט להחזיק בה ולנקם נקם. אשיב נקם וגו' • למדו רבותינו באגדה, מתוך לשון המקרא,

שאמר "ותאחזו במשפט ידי", לא כמדת בשר ודם מדת הקדוש־ברוך־הוא: מדת בשר ודם חזק חזק ואינו יכל להשיבו, והקדוש־ברוך־הוא זורק חציו ויש בידו להשיבן כאלו אוחזן בידו, שהרי ברק הוא חצו, שנאמר כאן "ברק חרבי, ותאחזו במשפט ידי", והמשפט הזה לשון פרענות הוא, בלע"ז יושטיצא"ה.

(מב) אֲשַׁפִּיר חֲצִי מַדָּם וְחֲרָבִי תֹאכַל בְּשַׁר מַדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה מְרֹאֵשׁ פְּרַעוֹת אוֹיֵב:

מב ארוי גיני מדמא וחרבי תקטול בעממיא מדם קטילן ושבינן לאעדאָה כתרין מריש סנאה ובעל דכבא:

כ"ט◀ אשפיר חצי מדם • האויב. וחרבי תאכל בשר • בשרם. מדם חלל ושביה • זאת תהיה להם מעון דם חללי (ספרים אחרים: חללי דם) ישראל ושביה ששבו מהם. מראש פרעות אויב • מפשע תחלת

פרצת האויב, פי כשהקדוש־ברוך־הוא נפרע מהעובדי־כוכבים, הוא פוקד עליהם עונם ועונות אבותיהם מראשית פרצה שפרצו בישראל.

(מג) תְּרַנְּנוּ גוֹיִם עִמּוֹ פִּי דַם־עֵבְרָיו יִקּוּם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכַפַּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ: פ

מג שביחו עממיא עמה ארי פרענות עבדוהי צדיקא יתפרע ופרענות יתיב לסנאוהי ויכפר על ארעה ועל עמה:

כ"ט◀ תרננו גוים עמו • לאותו הזמן ישבחו העובדי־כוכבים את ישראל: ראו מה שכחה של

אמה זו שדבקו בהקדוש־ברוך־הוא בכל התלאות שעברו עליהם ולא עזבוהו, יודעים היו בטובו

וּבְשִׁבְחוֹ. פִּי דַם-עֶבְדְּךָ יָקוּם • שְׁפִיכוֹת דְּמִיָּהֶם, כְּמִשְׁמְעוֹ. וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו • עַל הַגָּזֵל וְעַל הַחֶמֶס, כְּעֵנִין שְׁנֵאָמַר: (ויאל ד) "מִצָּרִים לְשִׁמְהָ תִּהְיֶה, וְאָדוּם לְמַדְבָּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מִחֶמֶס בְּנֵי יְהוּדָה", וְאוֹמֵר (עובדיה א) "מִחֶמֶס אֶחִיד יַעֲקֹב וְגו'". וְכִפָּר אֲדַמְתוּ עִמּוֹ • וַיִּפֶּס אֲדַמְתוּ וְעִמּוֹ עַל הַצְרוֹת שְׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם, וְשַׁעֲשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב. וְכִפָּר • לְשׁוֹן רְצוּי וּפְיֹס, כְּמוֹ (בראשית לב) "אֲכַפְרָה פְּנֵיו", 'אֲנַחְנִינָה לְרַגְזָה'. וְכִפָּר אֲדַמְתוּ • וַמָּה הִיא אֲדַמְתוּ? עִמּוֹ: כְּשַׁעֲמוֹ מִתְנַחֲמִים, אֲרָצוֹ מִתְנַחֲמַת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים פח) "רְצִיתָ ה' אֲרָצְךָ", בְּמָה רְצִיתָ אֲרָצְךָ? "שִׁבְתָּ שְׁבוֹת יַעֲקֹב". בְּפָנִים אַחֲרִים הִיא נִדְרָשֶׁת ב'סְפָרִי', וְנַחֲלָקוּ בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה דוֹרֵשׁ פְּלָה כְּנִגְדַּת יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נַחֲמִיָּה דוֹרֵשׁ פְּלָה כְּנִגְדַּת הָעוֹבְדֵי-כּוֹכְבִים. רַבִּי יְהוּדָה דוֹרֵשׁה כְּלָפִי יִשְׂרָאֵל: "אֲמַרְתִּי אֶפְאִיָּהֶם", כְּמוֹ שִׁפְרַשְׁתִּי עַד "וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת". "כִּי גוֹי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה" – אֲבָדוֹ תוֹרְתִי, שֶׁהִיא לָהֶם עֲצָה נְכוֹנָה. "וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה" – לְהַתְּבוּנָה "אֵיכָּה יִרְדֵּף אֶחָד" מִן הָאֲמוֹת "אֶלֶף" מֵהֶם, אִם לֹא כִּי צוּרִם מְכָרִם, "כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרִם", הַכֹּל כְּמוֹ שִׁפְרַשְׁתִּי עַד תְּכִלִּיתוֹ. וְרַבִּי נַחֲמִיָּה דוֹרֵשׁה כְּלָפִי הָעוֹבְדֵי-כּוֹכְבִים: "כִּי גוֹי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה", כְּמוֹ שִׁפְרַשְׁתִּי תְּחִלָּה, עַד "וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים": כִּי מִגֶּפֶן סֹדֶם גִּפְּנָם • שֶׁל הָעוֹבְדֵי-כּוֹכְבִים. וּמִשְׁדָּמוֹת עֲמוּרָה וְגו' • וְלֹא יִשְׁמְעוּ לָבָם לְתִלּוֹת הַגִּדְלָה בִּי. עֲנַבְמוֹ עֲנַב־רוֹשׁ • הוּא שְׁאָמַר: "לוֹלִי כְּעַס אוֹיֵב אֲגוֹר", עַל יִשְׂרָאֵל לְהַרְעִילָם וּלְהַמְרִירָם. לְפִיכָּךְ "אֲשַׁפֵּל מִרְרַת לְמוֹ", לְהַלְעִיט אוֹתָם עַל מָה שֶׁעָשׂוּ לְכַנֵּי: חֲמַת תַּנְיָנִים וַיִּנָּם • מוֹכֵן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מָה שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם: כְּמַס

עֲמָדִי • אוֹתוֹ הַכּוֹס, שְׁנֵאָמַר: (תהלים עח) "כִּי כּוֹס בְּיַד ה' וְגו'": לְעַת תָּמוּט רַגְלָם • כְּעֵנִין שְׁנֵאָמַר: (ישעיה כח) "תִּרְמָסְנָה רַגְלֵךְ": כִּי-יִדְּיֵן ה' עִמּוֹ • בְּלִשׁוֹן זֶה מִשְׁמַשׁ "כִּי יִדְּיֵן", בְּלִשׁוֹן 'דְּהֵא', וְאֵין יִדְּיֵן לְשׁוֹן יִסּוּרִין, אֲלָא כְּמוֹ: 'כִּי יָרִיב אֶת רִיבָם מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם, כִּי יִרְאֶה כִּי אֲזַלְתָּ יָד וְגו'": וְאָמַר אֵי אֲלֵהִימוֹ • וְהָאוֹיֵב יֹאמֵר: "אֵי אֲלֵהִימוֹ", שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁאָמַר טִיטוּס הַרְשָׁע כְּשֶׁגָּדַר אֶת הַפְּרָכַת, כְּעֵנִין שְׁנֵאָמַר: (מִכָּה ז) "וְתָרָא אוֹיְבֵתִי וְתִכְסְּהָ בּוֹשָׁה, הָאוֹמְרָה אֵלַי אִיזוֹ ה' אֲלֵהִיךָ": רָאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי וְגו' • אִזּוֹ יִגְלֶה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִשׁוּעָתוֹ, וַיֹּאמֵר: "רָאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא", מֵאֲתִי בָּאת עֲלֵיהֶם הַרְעָה, וּמֵאֲתִי תָבֵא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה. וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל • מִי שִׁיִּצִּיל אֶתְכֶם מִן הַרְעָה אֲשֶׁר אָבִיא עֲלֵיכֶם: כִּי אֲשָׂא אֶל שְׁמַיִם יָדִי • כְּמוֹ 'כִּי נִשְׂאֲתִי', תְּמִיד אֲנִי מַשְׁרָה מְקוֹם שְׁכִינְתִּי בְּשָׁמַיִם, כְּתַרְגוּמוֹ. אֶפְלוּ חֲלַשׁ לְמַעֲלָה וּגְבוּרַת לְמַטָּה, אֵימַת הַעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן, וְכֹל-שֶׁפֶן שֶׁגְבוּרַת מְלַמְעָלָה וְחֲלַשׁ מְלַמְטָה. יָדִי • מְקוֹם שְׁכִינְתִּי, כְּמוֹ (במדבר ט) "אֵישׁ עַל יָדוֹ", וְהִנֵּה בְּיָדִי לְהַפְרֵעַ מִכֶּסֶם, אֲבָל אֲמַרְתִּי שְׁחִי אֲנִי לְעוֹלָם, אֵינִי מְמַהֵר לְפָרֵעַ, לְפִי שֵׁישׁ לִי שֶׁהוּא בְּדָבָר, כִּי אֲנִי חַי לְעוֹלָם, וּבְדוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם, וְהִכְלַת בְּיָדִי לְיַפְרַע מִן הַמַּתִּים וּמִן הַחַיִּים. מְלַךְ בְּשֶׁר-וְדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְמוֹת, מְמַהֵר נִקְמָתוֹ לְיַפְרַע בְּחַיָּיו, כִּי שְׁמָא יְמוֹת הוּא אוֹיְבוֹ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ, אֲבָל אֲנִי חַי לְעוֹלָם וְאִם לְמוֹתוֹ הֵם וְאֵינִי נִפְרָע בְּחַיָּיהֶם, אֶפְרַע בְּמוֹתָם: אִם שְׁנוֹתֵי בְּרַק חֲרָבִי • הַרְבֵּה 'אִם' יֵשׁ שְׂאִינָם תְּלוּיִים, כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן בְּרַק חֲרָבִי וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפֵּט יָדִי וְכוּ', כְּמוֹ שִׁפְרַשְׁתִּי לְמַעֲלָה.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש - "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד - יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד - יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התוועדות תשמ"ה חלק א עמוד 351

<p>עטרת מרים</p> <p>יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת, אָמַת הוּא זֶה כִּי מִרְחֹק לִפְנֵי זְמַן רְחוֹק יְהוּדָה נִרְאָה לִי אִךְ עֲתָה הַסִּמְרַן פְּנֵי מִבְּנֵי בְּגִלּוֹת. עֲנָה אוֹתָם הָאֵל, לֹא הִתְהַ אֲהַבְתִּי מִרְחֹק לְפִי שֶׁעָה אֲלֵא וְאֶהְבֵּת עוֹלָם</p>	<p>הפטרה ליום שני של ראש השנה</p> <p>ירמיה פרק לא</p> <p>אֶבָּה אָמַר יְהוָה מִצָּא חֵן בְּמַדְבָּר עִם שְׂרִידֵי חֵרֵב הַלְלוּךָ לְהַרְגִיעוֹ יִשְׂרָאֵל: כִּי מִרְחֹק יְהוָה</p>	<p>עטרת מרים</p> <p>אֶבָּה אָמַר יְהוָה מִצָּא חֵן בְּעַת שֶׁהִלְכוּ אַחֲרַי בְּמַדְבָּר עִם יִשְׂרָאֵל שְׂרִידֵי חֵרֵב מִצָּרִים הַלְלוּךָ הָאֵל הַלֹּךְ לִפְנֵיהֶם לְהַרְגִיעוֹ לְחֹלוֹ אֲרִין מִרְחֹק יִשְׂרָאֵל: כִּי אֲמַרְתָּ נִסְתָּ</p>
--	--	--

עטרת מרים

אהבתיהך על־פני משכתיך לך חסד וגראתי לך בכבודי על הר סיני להיות אהבתי לך לעולם: ג הבית הראשון והשני בנו בני אדם ונחרבו, אבל עוד אבנך אני בעצמי בגן שלשי ונבנית ותשאר בנייה עד עולם. בתולת ישראל עדת ישראל עוד תעדי תקשטי תפוך בכל מיני פאר ויצאת

במחול והצא בראש משחקים של שמחה: ד עם פי עתה המה שוממין עוד תפעי את כרמים בהרי שמרון נטעו נטעים יתחם האויב וחללו יסדו בכסף את פרים, כי מגדל הרבו לא יוכלו להביאם לירושלים: ה פי ישׂיום מוכן אשר קראו יכריו בקול נצרים צופים העומדים בהר אפרים קומו ונעלה ציון אליהוהו אלהינו כי פאה הנאולה ותורה השכינה למקומה לציון: ו פיר כה אמר יהוה לישׂראל רנו בקול ליעקב בשמחה כל תחלת הנאולה וצהלו קול גדול בראש הגוים במקומות הנבזים שבארצות הגוים השמיעו ותללו את ה' ואמרו הושע יהוה את־עמך את שארית ישראל: ז כי הננו מביא אותם מארץ צפון אשר הגלו לשם וקבצתים את בני עשרת השבטים מירפתי מסוף ארץ שגלו לצות הארץ. במ אתם ודך גם עור ופפח הרה וילדת יחדו קהל גדול ישׂובו הנה: ח בבכוי יבאו על ידי תפלה ותשובה אנאלם ובתחנונים אובילם אנהים אובילכם אל אצל נחלי מים בדרך ישׂר לבעו לא יפשלו בה פירייתתי לישׂראל לאב וארחם עליהם ואפרים חביב עלי כבן בכרי הוא: ט שמעו דברי־יהוה גוים והגידו באיים ממרחק ואמרו מזרה ישראל וקבצנו ושמרו פרעה עדרו: י פירפה יהוה את־יעקב וגאלו מיד חזק ממנו: יא ובאו ורננו במרום־ציון ונהרו אל־טוב יהוה על־דגן ועל־תירש ועל־יצהר ועל־בני־צאן ובקר והיתה נפשם כגן רוה ולא־יוספו לדאבה עוד: יב אז תשמח בתולה במחול ובחרים וזקנים יחדו והפכתי אכלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם: יג וריותי נפש הפהנים דשן ועמי את־טובי ישבעו נאם־יהוה: יד פה אמר יהוה קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על־בניה מאנה להנחם על־בניה פי איננו: טו פה אמר יהוה מנעי קולך מפכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעלתך לפעלת בגיך ששכלו תגלות ולא שכחו את שמו ולא עברו על בריתי נאם־יהוה ובגמול זה ושבו מארץ אויב: טז ויש־תקנה לאחריהך לאחריית טוב לבגיד נאם־יהוה ושבו

עטרת מרים

יהוה לקבל טובה מרובה על־דגן ועל־תירש ועל־יצהר ועל־בני־צאן ובקר והיתה נפשם שבעים בטובה כגן רוה שבעה מטוב ה' ולא־יוספו לדאבה להיות בעצבון ודאנה עוד: יב אז תשמח כל בתולה במחול בראש של שמחה ובחרים וזקנים ושמחו יחדו והפכתי אהפוך אכלם שניה להם מאו לששון ונחמתים על הצרות ששכלו בעבר ושמחתים שמחת הלב יותר מיגונם: יג וריותי אשביע נפש הפהנים דשן שמן התקבנות שירבו מפל המקומות ועמי את־טובי את הטוב הבא להם מאתי ישבעו נאם־יהוה: יד פה אמר יהוה קול ברמה בשמי מרום נשמע נהי קול יללת בכי תמרורים בכי מה, והוא הקול של רחל אפנו אשר מבכה על־בניה מאנה מקאנת להנחם לקבל תנחומים על־בניה פי איננו ואין מי נשאר בארצם כי כלם גלו: טו פה אמר יהוה מנעי קולך מפכי ועיניך מנעי מדמעה כי יש שכר לפעלתך לפעלת בגיך ששכלו תגלות ולא שכחו את שמו ולא עברו על בריתי נאם־יהוה ובגמול זה ושבו מארץ אויב: טז ויש־תקנה לאחריהך לאחריית טוב לבגיד נאם־יהוה ושבו

נראה לי ואהבת עולם אהבתיהך על־פני משכתיך חסד: ג עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל עוד תעדי תפוך ויצאת במחול משחקים: ד עוד תפעי כרמים בהרי שמרון נטעו נטעים וחללו: ה פי ישׂיום קראו נצרים בהר אפרים קומו ונעלה ציון אליהוהו אלהינו: ו פירכה אמר יהוה רנו ליעקב שמחה וצהלו בראש הגוים השמיעו הללו ואמרו הושע יהוה את־עמך את שארית ישראל: ז הננו מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירפתי־ארץ במ עור ופפח הרה וילדת יחדו קהל גדול ישׂובו הנה: ח בבכוי יבאו ובתחנונים אובילם אובילכם אל־נחלי

מים בדרך ישׂר לא יפשלו בה פירייתתי לישׂראל לאב ואפרים בכרי הוא: ט שמעו דברי־יהוה גוים והגידו באיים ממרחק ואמרו מזרה ישראל וקבצנו ושמרו פרעה עדרו: י פירפה יהוה את־יעקב וגאלו מיד חזק ממנו: יא ובאו ורננו במרום־ציון ונהרו אל־טוב יהוה על־דגן ועל־תירש ועל־יצהר ועל־בני־צאן ובקר והיתה נפשם כגן רוה ולא־יוספו לדאבה עוד: יב אז תשמח בתולה במחול ובחרים וזקנים יחדו והפכתי אכלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם: יג וריותי נפש הפהנים דשן ועמי את־טובי ישבעו נאם־יהוה: יד פה אמר יהוה קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על־בניה מאנה להנחם על־בניה פי איננו: טו פה אמר יהוה מנעי קולך מפכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעלתך לפעלת בגיך ששכלו תגלות ולא שכחו את שמו ולא עברו על בריתי נאם־יהוה ובגמול זה ושבו מארץ אויב: טז ויש־תקנה לאחריהך לאחריית טוב לבגיד נאם־יהוה ושבו

עטרת מרים

בָּנִים הַדּוֹר הַחֲדָשׁוֹן בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשׁוֹבוֹ לְגִבּוֹלָם: יוֹ שְׁמוּעַ שְׁמַעְתִּי אָמַר ה' אֶפְרַיִם מִלְכּוֹת עֲשֵׂרֶת הַשְּׁבֵטִים מִתְנַזֵּד וּמְתוֹכַח עִם ה' וְאוֹמֵר הִנֵּה יִסְרְתֵנִי בְּיַסְרֵיךָ וְאֹסֵר אֶכֶל לֹא הוֹעֵלֶת שְׂאֵשׁוֹב עַל־יְדִיךָ בְּתַשׁוּבָה, כִּי אֲנִי דוֹמָה כְּעֵגֶל לֹא לְמֹד לְמוֹשֶׁה כְּעֹל, כְּשִׁנְפוֹרוֹ וְעַתָּה דַּבְּרוּ עוֹד יוֹתֵר, וְלֹכֵן אֲנִי מִבְּקֵשׁ הַשְּׁבִי וְאַשׁוּבָה עַל יְדֵי שְׂמֵרָאָה לִי הַשְּׁנֵהֲתִיךְ כִּי אֲתֵה יְהוָה אֱלֹהֵי: יח בְּיַאֲחָרֵי שׁוֹבִי אֲלִיד נְחֻמְתִּי מִמַּעֲשֵׂי הָרַעִים שְׁעֵשִׂיתִי וְאַחֲרֵי הַדְּרֵעִי שְׁנֹרַעְתִּי בְּעַצְמִי שְׂאֵל עֲשִׂיתִי הַטּוֹב סִפְקֵתִי עַל־יָרֵךְ כְּרֹדֵד אָדָם הַמִּתְחַרֵּט בְּשֵׁתִי בְּעַצְמִי בַּמַּעֲשִׂים שְׁעֵשִׂיתִי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי נִשְׂאֵתִי כְּשִׁזְכַּרְתִּי חֲרַפְתִּי הַעֲזוֹת שְׁעֵשִׂיתִי מֵאֹד

עטרת מרים

נְעוּרָי: יח הֲבֵן יִקְרוּ לִי שְׂמָא בְּנֵי יִקְרוּי הוּא אֶפְרַיִם שְׂאֵל חָטָא לִי מַעֲוָלָם אִם יֵלֵד שְׁעֵשׂוּעִים קָטָן הוּא שְׁהַגֵּם שִׁחְטָא לְפָנֵי אָבִיו בְּכָל זֹאת יֵאָחַבְנוּ, כִּי־מִדֵּי בְּכָל עַתָּה דַּבְּרִי שְׂאֵדְבֵר בּוֹ זָכַר אֲזַכְרֶנּוּ עוֹד בְּאַהֲבַתִּי הַקְּדוּקָה עַל־כֵּן הָמוּ מַעֲלֵי לֹא וְהוֹלִלּוּ רַחֲמֵי עֲלֵיו וְרַחֲמֵ אֲרַחֲמֶנּוּ וְאִם כֵּן אֵיךְ תִּבְקֵשׁ שְׂאֵעֲשֵׂה לְךָ עֲתָה נִפְלְאוֹת וְאוֹהֵב אוֹהֵךְ כְּמוֹ בְּיַמֵּי קִדְמֵ נְאֻם־יְהוָה:

לְאַחֲרֵיתֶךָ נְאֻם־יְהוָה וְשׁוֹבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם:

יוֹ שְׁמוּעַ שְׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנַזֵּד יִסְרְתֵנִי וְאֹסֵר כְּעֵגֶל לֹא לְמֹד הַשְּׁבִי וְאַשׁוּבָה כִּי אֲתֵה יְהוָה אֱלֹהֵי: יח בְּיַאֲחָרֵי שׁוֹבִי נְחֻמְתִּי

וְאַחֲרֵי הַדְּרֵעִי סִפְקֵתִי עַל־יָרֵךְ בְּשֵׁתִי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי נִשְׂאֵתִי חֲרַפְתִּי נְעוּרָי: יח הֲבֵן יִקְרוּ לִי אֶפְרַיִם אִם יֵלֵד שְׁעֵשׂוּעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכַר אֲזַכְרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מַעֲלֵי לֹא רַחֲמֵ אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה:

♦ שבת קודש ג' תשרי ♦

(מד) וַיְבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאֲזְנוֹי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בֶּן־נוּן:

מד וַאֲתָא מֹשֶׁה וּמְלִיל יָת כָּל פְּתַגְמֵי תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא קִדְמָ עִמָּא הוּא וְהוֹשֵׁעַ בֶּר נוּן:

כִּשִׁי « הוּא וְהוֹשֵׁעַ בֶּן־נוּן • (סוטה יג) שְׁבַת שֶׁל דִּיוּגִי הָיְתָה, נִטְלָה רְשׁוֹת מִזָּה וְנִתְּנָה לָזֶה. הַעֲמִיד לּוֹ מֹשֶׁה מִתְּרַגְּמָן לִיהוֹשֵׁעַ, שִׁיְהָא דוֹרָשׁ בְּתִיּוֹ, כְּדִי שְׂאֵל יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: 'בְּחַיֵּי רַבָּךְ לֹא הָיָה לְךָ לְהָרִים רֹאשׁ'.

וְלָמָּה קוֹרְאָהוּ כֵּן 'הוֹשֵׁעַ'? לּוֹמַר שְׂאֵל זָחָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, שְׂאֵף־עַל־פִּי שְׁנִתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה, הַשְּׁפִיל עַצְמוֹ כְּאִשְׁרֵי מִתְחַלְתּוֹ (ספרי).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 201)

הוּא וְהוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן (לב, מד) וְלָמָּה קוֹרְאָהוּ כֵּן הוֹשֵׁעַ . שְׂאֵף־עַל־פִּי שְׁנִתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה הַשְּׁפִיל עַצְמוֹ כְּאִשְׁרֵי מִתְחַלְתּוֹ (רש"י) כְּאִשְׁרֵי יְהוּדֵי זוֹכֵה לְגְדֻלָּה, גְּדֻלוֹת שֶׁל שְׂרָרָה אוֹ גְדֻלוֹת בְּעִנְיָן אַחֵר, שְׂאִזְכָּה לְבִרְכוֹת נְעֻלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם - הוּא עֲלוֹל לְחֻשָׁב, שְׁמִזָּה גּוֹפָא שְׁהוּא זָכָה לְכָר,

סִימָן שְׁהוּא רְאוּי לְדַבֵּר, וְכַתּוּבָאָה מִכָּף תְּהִיָּה אֲצִלוֹ תְּנוּעָה שֶׁל הַרְחַבַת הַדַּעַת וְרוּמָמוֹת. לּוּמְדִים אָנוּ מִיהוֹשֵׁעַ, שְׂאֵדְרָבָה: דִּזְנָקָא מִי שְׂאִזְכָּה לְגְדֻלָּה צְרִיף לְהַשְּׁפִיל אֶת עַצְמוֹ כְּאִשְׁרֵי מִתְחַלְתּוֹ. וְזֵהוּ גַם הַכְּלִי לְכָר שְׁהַגְדֻלָּה תִּתְקַנֵּם בִּידוֹ.

(מה) וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל:

מה וְשַׁעֲי מֹשֶׁה לְמַלְלָא יָת כָּל פְּתַגְמֵיָא הָאֵלִין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל:

(מו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׂיִמּוּ לְבַבְכֶם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲדִי בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְוּם אֶת־בְּנֵיכֶם לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

מו וַאֲמַר לְהוֹן שׁוּוֹ לְבַכּוֹן לְכָל פְּתַגְמֵיָא דִּי אָנָּא מִסְּהַד כְּכּוֹן יוֹמָא דִּין דִּי תְּפַקְדְּנוּן יָת בְּנֵיכּוֹן לְמַשְׁר לְמַעַבְדַּד יָת כָּל פְּתַגְמֵי אוֹרִיתָא הָדָא:

כלי יקר - עוז והדר

(מד) הוּא וְהוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן, לְפִי שְׂאֵל קָרְאוּ 'הוֹשֵׁעַ' כִּי אִם עַל שֵׁם 'יְהוֹשִׁיעָד מִעֲצַת מֶרְגְּלִים' (סוטה ד:), וְכָל זְמַן שְׂאֵחָד מִן אוֹתוֹ דוֹר הָיָה קִיָּם הָיָה נִקְרָא בְּשֵׁם 'הוֹשֵׁעַ', וְכִאֲשֶׁר תָּם כָּל הַדּוֹר הַהוּא לֹא הָיָה מְקוּם

הבית, שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה, צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים להבין - דברי תורה, שהן פהרין תלויין בשערה, על-אחת-פמה-וכמה.

ש"י • שימו לבבכם • צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים לדברי תורה, וכן הוא אומר: (יחזקאל ט) "בן אדם ראה בעיניו ובאזניו שמע ושים לבך וגו'", והרי דברים קל-וחמר, ומה תבנית

~ נקודות משיחות קודש ~ יום ב' דראש השנה ה"תשכ"ח

הוא מדרגת חכמה דאצילות, והיה משכיל נפלא, אבל אף-על-פי-כן היה דבורו עם בני ישראל כמו "עובד". [ואומר שם דבר נפלא ("א פלא'דיקער ווארט") - שמצד זה יש יתרון במדרגת משה על מדרגת חכמה דאצילות, ומובן, שמצד מעלה זו, הנה חכמה דאצילות מקנאה במשה:].

רש"י משנה מסדר הפתוב ביחזקאל: עינים אונים ולב, וכותב: עינים לב ואזנים - כי בפירוש רש"י מדבר בנוגע לתורה. ואילו ביחזקאל מדבר בנוגע לעולמות, שהענין היותר נעלה שבו הוא בית-המקדש:

וזהו שלאחרי ארבעים שנה התחיל משה לדבר "ערוסטה רייד", ואמר לבני ישראל "שימו לבבכם". וענין זה צריך להיות גם אצל כל אחד מישראל - מצד בחינת משה שבנפשו, שפועלת שגם ענין היראה יהיה אצלו "מילתא זוטרת", כמבאר בתנא.

בתורה - הסדר הוא "נעשה ונשמע". והינו, שקדם השמיעה (לא שמיעה כפשוטה, שמוכרחת להיות קדם העשיה, כדי לדעת מה לעשות, אלא שמיעה) שפירושה הבנה והשגה, צריך להיות הענין ד'נעשה' קבלת עול. ולכן הסדר הוא: לב - קבלת עול, ואחר-כך אונים - שמיעה, הבנה והשגה.

והענין ד'"שימו לבבכם" צריך לפעל עליו לעסק גם עם הזאת - פהמשה הפתוב: "אשר תצוים את בניכם", כמאמר רבותינו ז"ל "ושונתם לבניך - אלו התלמידים"; וזהו ההוכחה שיש אצלו הענין ד'"שימו לבבכם", ואם חסר בפעולה עם הזאת, הרי זו הוכחה על החסרון בעצמו.

ובפרטיות יותר: לכל-לראש צריך להיות ענין הראיה (עינים), שהוא ענין החכמה, אמונה; ולאחרי-זה בא ענין ה'קבלת עול' (לב), ואחר-כך בא ענין השמיעה (אזנים).

וכסוים הפתוב: "ובדבר הזה תאריכו ימים וגו'", ועד "לרשתה" - ירושת ארץ ישראל, שענין הירושה הוא אפילו אצל תינוק בן יומו, ובאפן ש"אין לה הפסק", בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

אבל בעולמות - הסדר הוא שכלל-לראש צריך להיות הענין דיחוד חכמה-ויבנה, עינים (חכמה) ואזנים (בינה), ואחר-כך בא ענין הדעת, שקשור עם הרגש הלב - "לב לדעת"; ולאחרי-זה הנה "לבא פליג לכל שייפין", ועד שנעשה בנין הבית (על-ידי שבעת ימי הבנין) בשלמות, שזהו ענינו של בית-המקדש, שהוא תכלית העליה שבעולם, כנ"ל.

האמור לעיל בענין "שימו לבבכם" - מכוון לכל אחד ואחד, ובכדי שיבא בפועל ממש, והינו, שאין זה ענין שנקמר בתורה בלבד (אף-על-פי שזהו העיקר) שאמרו משה לאנשי דורו, אלא זהו ענין שנוגע לכל הזמנים, וצריך להיות בפעל בכל אחד ואחד.

וסדר הדברים - שתחלה ישנו הענין כפי שהוא בתורה, ובלשון רש"י "וכן הוא אומר", ואחר-כך נמשך גם בעולם, בנוגע לבית-המקדש.

ועל-ידי-זה נעשה כל אחד 'בעל-הבית' על חמשת האברים, עינים אונים וכו', ועד שנעשה במעמד ומצב ד'"תמים תהיה עם ה' אלקיך", ומתוך בריאות הנכונה, בגשמיות וברוחניות, בטוב הנראה והנגלה.

ויש לבאר גם את הענין ש"דברי תורה" הם "פהרין תלויין בשערה" על-פי "ינה של תורה" - שגם לאחרי שהתורה נסעה וירדה כו' עד שבאה לעולם הזה הגשמי, הרי היא למטה כמו שהיא למעלה. וזהו ענין הרין תלויין בשערה, שאף-על-פי שתלויין בשערה, שזהו מה שנמשך למטה, הרי זה נשאר "הרין", כפי שהוא למעלה.

ועד לטוב האמתי שבאים מתוך ריקוד ("אריינטאנצן") אל הגאולה האמתית והשלמה, בקרוב ממש.

והענין בזה בעבודת האדם: ידועה השיחה של כ"ק מוח אדמו"ר משנות הצדי"ק, שבה מדבר אודות הענין ד'"שימו לבבכם", ומבאר, שמשנה

מז ארי לא פתגם רקא הוא מנכון ארי הוא חייכון וכפתגמא הדין תורכון יומין על ארעא די אתון עברין ית ירדנא תמן למירתה:

(מז) פ' לא-דבר רק הוא מכם פ' הוא חייכם וזה תאריכו ימים על-האדמה אשר אתם את-הירדן שמה לרשתה: פ

חייכם". דבר אחר: אין לך דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שחר, תדע לך שכן אמרו

ש"י • פ' לא-דבר רק הוא מכם • לא לחנם אתם יגיעים בה, פ' הרבה שחר תלוי בה, "כי הוא

להודיע שבחו של אברהם, שהיו שלטונים ומלכים מתאזים לידבק בזרעו.

חז"ל: (בראשית לו) "ואחות לוטן תמנע, ותמנע היתה פילגש וגו'", לפי שאמרה: 'איני פדאי להיות לו לאשה, הלואי ואהיה פילגשו', וכל-כך למה?

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שמחות תורה תשכ"ב - תורת מנחם התנועדות כרך לב עמ' 128)

לפרטים. ומזה, ש"דבר" לשון יחיד (בנגוד ל"שימו לבבכם לכל הדברים", לשון רבים), מורה על שלילת הדבור, אבל לא שלילה מחלטת, שאז אין זה דבור כלל, אלא הפסקה באמצע הדבור. והיכן מצינו שיש להפסיק את הדבור בתורה - במי שלומד בדרך ובא למבוא שאינו נקי.

ובדבר הזה תארכו ימים (לב, מז) היה מהלך במבואות המטופות לא יקרא קריאת שמע. . אם היה קורא ובא, פוסק. . עליו הפתוב אומר ובדבר הזה תארכו ימים (ברכות כד, ב) יש לתמה, היכן נרמזה הלכה זו בפסוק. ויש לומר, דהנה דבור ענינו רבוי - הסברה והתחלקות

ז' וידבר יהוה אל-משה בעצם היום הזה לאמר: מח ומליל יי עם משה בכרן יומא הדין למימר:

מניחין אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין ספופות וכלי זין והורגין להם. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בו פח למחות, יבא וימחה'. אף כאן במיתתו של משה נאמר: 'בעצם היום הזה', לפי שהיו ישראל אומרים: 'בכך וכך אם אנו מרגישין בו, אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את היס, והוריד לנו את המן, והגיד לנו את השליו, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה, אין אנו מניחין אותו'. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום וכו'.

כשי' וידבר ה' אל-משה בעצם היום הזה • בשלשה מקומות נאמר "בעצם היום הזה": נאמר בנח (טו) "בעצם היום הזה בא נח וגו'", במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים: 'בכך וכך, אם אנו מרגישין בו, אין אנו מניחין אותו ליפגס בתבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין פשילין וקרדמות ומבקעין את התבה'. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו פח למחות, יבא וימחה'. במצרים נאמר: (שמות יב) "בעצם היום הזה הוציא ה'", לפי שהיו מצרים אומרים: 'בכך וכך אם אנו מרגישין בהם, אין אנו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט פרשת האזינו)

מתנהה הענין של "בעצם היום הזה": רק כאשר משקעת כאן עבודה - כאשר היהודי עמל כדי להסיר את ההסתרה הקימת בו ובעולם בכלל - רק אז מתגלה ה"עצם", עצמיותו של היהודי, ואז רואים שההעלם וההסתרה היו רק הכנה להתעלות הבאה לאחריהם, לגאולה על-ידי בחינת משה שבנפשו, ומגאולה פרטית לגאולה כללית, שהרי משה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון.

ההוראה הנלמדת מן לעבודת ה' של כל אחד ואחד היא: בנפשו של כל יהודי קימת "בחינת" משה רבינו, כפי שמסביר אדמו"ר הזקן בהרחבה בתניא. וכל אפוא היהודי לטעון: אם הקדוש-ברוך-הוא רוצה שאלמד תורה ואקים מצות, מדוע הוא קובע שבחינת משה שבנפשו תהיה בהעלם, עד כדי כך שניתן לחשוב שאין היא קימת כלל חס-וישלום, ובגלוי חשים רק את הנפש הבהמית? התשובה על כך היא, שזוהי טובה לישראל, כי דוקא כך

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות כרך יט עמוד 343 - מתוך 'לקראת שבת')

עבוב מיתתו של משה

וצריך להבין, בשלמא בנח חשבו בני דורו לעצר את נח מלהכנס לתבה, וכן המצרים חשבו למנוע מבני ישראל לצאת מארצם, אבל איך חשבו בני ישראל למנוע מיתה, דבר שאינו בבחם?

וידבר ה' אל-משה בעצם היום הזה לאמר: בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה, נאמר בנח. . במצרים נאמר. . במיתתו של משה נאמר.. (לב, מח. ובפירוש רש"י).

כלי יקר - עוז והדר

מח) בעצם היום הזה. לפי שיום המות נקרא הערב שמשו של אדם, ומשה "במתו לא כהתה עינו ולא נס ליחה" (לקמן לד), על כן היה דומה באלו היה עומד עדין באמצע ימיו, דהיינו בעצם היום הזה כשהשמש

בעצומו: תורה מט חסלת פרשת האזינו

ושנותיו, ולכן חשבו שאם משה לא יהיה ביום זה בהר, תתבטל הגזרה. (ועל-דרך מה שכתב רש"י שאחרי כיבוש ארץ סיחון ועוג, חשב משה שהותר הנדר).

וגש לבאר בזה: מצווי הקב"ה למשה עלה אל הר העברים הזה, וביום ש"היום מלאו ימי ושנותי", הבינו בני ישראל שמיתתו תלויה בעליה להר העברים ביום זה שמלאו ימיו

עצם הקיום דבני ישראל – "יום הזה"

פטרית משה נוגע בעצם הקיום של בני ישראל. שכן פמבאר בספרים (מגלה עמוקות ועוד), אלו משה היה מכניס את בני ישראל לארץ ישראל, לא היתה יכולה להיות גלות אחר-כך, וממילא העניש לא היה באפן של "שפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים" אלא על בני ישראל חסוֹן־שולם, ומטעם זה היה צריך להיות "עלה אל הר העברים".

וידבר ה' אל-משה בעצם היום הזה לאמר: (לב, מח) וגש לבאר, דהטעם שאמרו ישראל אין אנו מניחים אותו, אף שפבר נגזרה הגזרה על פטרית משה, הוא משום שמיתת משה הוא ענין השפך לצבור, ותשובת הצבור יכולה לבטל גזר דין, אף-על-פי שנתתם (ראש השנה יח, א). והטעם שבני ישראל לא הצליחו באמת לבטל הגזרה, מרמז הפסוק באמרו "בעצם היום הזה", ד"היום הזה"

מט סק לטורא דעבראי הדיו טורא דנבו די בארעא דמואב די על אפי ירחו וחזוי ית בארעא דקנען די אנא יחב לבני ישראל לאחסנא:

(מט) עלה אל-הר העברים הזה הר-נבו אשר בארץ מואב אשר על-פני ירחו וראה את-ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה:

נומות בטורא די את סלק לתמן ואתכנש לעמקד קמא דמית אהרן אחוה בהור טורא ואתכניש לעמה:

(ג) ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל- עמיד באשר-מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל-עמיו:

למטה! ועלה. 'פשט ידך'! ופשט. 'פשט רגליך'! ופשט. 'עצם עיניך'! ועצם. 'קמץ פיך'! וקמץ, והלך לו. אומר משה: אשרי מי שמת במיתה זו.

כש"כ באשר-מת אהרן אחיך • באותה מיתה שראית וחדמת אותה, שהפשיט משה את אהרן כגד ראשון והלבישו לאלעזר, וכן שני וכן שלישי, וראה בנו בכבודו. אומר לו משה: אהרן אחי, עלה

נא על די שקרתון במימרי כגו בני ישראל במי מצות רקם מדברא דצן על די לא קדשתון יתי כגו בני ישראל:

(נא) על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש מדבר-צן על אשר לא-קדשתם אותי בתוך בני ישראל:

מימיו בלא הפאה, היה מתקדש שם שמים, שהיו ישראל אומרים: 'ומה הסלע הזה שאינו לשכר ולא לפרענות, אם זכה אין לו מתן שכר, ואם חטא אינו לזקה, כך מקים מצות בוראו, אנו לא כל-שכן'?

כש"כ על אשר מעלתם בי • גרמתם למעל בי. על אשר לא-קדשתם אותי • גרמתם לי שלא אתקדש, אמרתי לכם: (במדבר ט) "ודברתם אל הסלע", והם הכוהו, והצרכו להפכותו פעמים, ואלו דברו עמו ונתן

נב ארי מקבל תחזי ית בארעא ולתמן לא תעול לארעא די אנא יחב לבני ישראל: פ פ

(נב) כי מנגד תראה את-הארץ ושמה לא אל-הארץ אשר-אני נתן לבני ישראל:

תבוא • כי ידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך: 'עלה וראה':

כש"כ כי מנגד • מרחוק. תראה וגו' • כי אם לא תראנה עכשו, לא תראנה עוד בחיך. ושמה לא

נ"ב פסוקים, כ"ב סימן. חסלת פרישת האזינו

שיעורי תהלים לשבוע פרשת האזינו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - כ"ט אלול פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קנ ופרקים פה-פז</p>	<p>יום ראשון - כ"ו אלול פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק ופרקים עו-עח</p>
<p>יום חמישי - א' תשרי פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים פח-צ</p>	<p>יום שני - כ"ז אלול מפרק קכ עד סוף פרק קלד ופרקים עט-פא</p>
<p>יום שישי - ב' תשרי פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים צא-צג</p>	<p>יום שלישי - כ"ח אלול מפרק קלה עד סוף פרק קלט ופרקים פב-פד</p>
<p>שבת קודש - ג' תשרי פרק כ מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים צד-צו</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ו אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, וזהו רחבה מצותך... עד עמ' קכו, מנוחה כו':

1 להלן, חזר רבנו הזקן לפרש הפסוק "רחבה מצותך מאד",
2 שלעיל פירש המלה "מצותך" שהכוונה היא למצות הצדקה
3 הנקראת "מצותך" (המצוה שלך), המצוה של הקדוש ברוך הוא.
4 כעת יפרש המלה "רחבה", שמצות הצדקה היא כלי ושטח רחב,
5 שתוכל להתלבש בה
6 ההתגלות של "אור איך
7 סוף" שתהיה בזמן
8 התחייה. ובלשון רבינו
9 הזקן: וזהו "רחבה"
10 מצותך מאד, היא
11 מצות הצדקה, שהיא
12 כלי ושטח רחב מאד,
13 להתלבש בה הארת –
14 והתגלות, אור אינסוף
15 ברוך הוא (וכמו
16 שכתוב: – בפיוט ראש
17 השנה: "לבוש צדקה"),
18 – שצדקה היא לבוש
19 לקבלת "אור אינסוף"
20 ברוך הוא, אשר יאיר

אגרת הקדש

וזהו רחבה מצותך מאד היא מצות הצדקה שהיא כלי ושטח רחב מאד להתלבש בה הארת אור א"ס ב"ה (וכמו"ש לכושו צדקה) אשר יאיר לעתיד בבחינת בלי גבול ותכלית בחסד חנם באתערותא דלתתא זו הנק' דרך ה' וזהו לשון מאד שהוא בלי גבול ותכלית. אבל לכל תכלה ראיתי קץ תכלה היא מלשון כלות הנפש שבג"ע שהיא בבחי' קץ ותכלית וצמצום כג"ל ולכל תכלה הוא לפי שיש כמה וכמה מעלות ומדרגות ג"ע זה למעלה מזה עד רום המעלות כמו"ש בלקוטי הש"ס מהאריז"ל בפיו מארז"ל ת"ח אין להם מנוחה כו' שעולים תמיד ממדרגה למדרגה בהשגת התורה שאין לה סוף כו' עד אחר התחי' שיהיה להם מנוחה כו':

21 לעתיד בבחינת בלי גבול ותכלית בחסד חנם – של הקדוש
22 ברוך הוא, ב"אתערותא דלתתא" – על ידי עבודת האדם
23 למטה בענין חסד וצדקה, זו, הנקראת "דרך ה'". – וכנוכר
24 לעיל (בתחילת האגרת) שלמרות שישנה התעוררות מלמטה
25 על ידי עבודת הצדקה – בכל זאת זה "חסד חנם". שכן, לאמיתו
26 של דבר התעוררות האדם מלמטה אינה בערך כלל שהיא
27 תעורר התעוררות כזו למעלה של התגלות אלקית בלתי
28 מוגבלת כזו, אלא זה חסד חנם, והצדקה היא כלי בלבד לקבלת
29 חסד זה והתגלות זו. וזהו לשון "מאד", – "רחבה מצותך מאד",
30 שהוא כלי גבול ותכלית. – שמצות הצדקה היא כלי רחב בלי
31 גבול ותכלית לקבלת ההתגלות האלקית שהיא בלי גבול
32 ותכלית. אבל – התחלת הפסוק "רחבה מצותך מאד" היא:
33 "לכל תכלה – ראיתי קץ", "תכלה" – היא מלשון "כלות

הוא אומר "לכל תכלה"? – הוא לפי שיש כמה וכמה מעלות
ומדרגות ונצטרך זה למעלה מזה עד רום המעלות, כמו
שכתוב בלקוטי הש"ס מהאריז"ל ו"ל בפרוש מאמר רבותינו
וכרונם לברכה⁴²: "תלמידי חכמים אין להם מנוחה כו",
– לא בעולם הזה ולא בעולם הבא", מפרש האריז"ל, שהכוונה
היא, שעולים תמיד ממדרגה למדרגה בהשגת התורה שאין
לה סוף כו', – ואין להם מנוחה לעמוד במדריגה אחת, אלא
הם עולים תמיד ממדריגה למדריגה, עד אחר התחייה שיהיה
להם – אז, מנוחה כו': – כמו אחרי זמן התחייה הנקרא "יום
שכולו שבת ומנוחה"⁴³, שכן, יתגלה אז אור מ"עצמות אינסוף"
ברוך הוא, שאין בו שום התחלקות של מדריגות, הרי שלא
שייך אז שום עליה ממדריגה למדריגה, אלא זה ענין של מנוחה
ועונג מ"עצמות אינסוף ברוך הוא".

יום שני כ"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, יח כתיב מה יפית... עד עמ' 252, בלק"א.

72 של עבודה בפועל או של צדקה, ראוי להשתדל למצוא את הקשר שבין
73 הענין אודותו מדובר ב'אגרת קודש' זו לעבודה בפועל בכלל ולצדקה
74 בפרט, ואם הדבר אפשרי – גם את ההמשך של אותה אגרת קודש למה
75 שדובר באגרת הקודמת, ואשר לכן קבעו בני הגאון המחבר אגרת זו
76 אחרי האגרת שלפניה?²

67 יח. כבר הוזכר לעיל כמה וכמה פעמים, שהאגרות קודש (ש"בני הגאון
68 המחבר" קבעו ב"אגרת הקודש" כחלק מספר ה"תניא") נכתבו רובן
69 ככולם כעניני התעוררות לעבודה בפועל¹ ובמיוחד בענין הצדקה
70 בהקשר ל"כולל חב"ד", להחזיק בעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל.
71 בהתאם לכך הרי אגרת שלמראית עין לא נראה שמדובר בה אודות ענין

42. סוף ברכות. 43. סוף מסכת תמיד. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל' הסכמת הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע: להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי נסדרו לא ע"פ סדר הזמן שנכתבו כ"א ע"פ סדר

46 שהיא מעין הגילוי שב'אן עדן', וגם (אפילו) התגלות שהיא מעין הגילוי
47 של לעתיד-לבוא בתחיית המתים.
48 שכן, למרות שלא כל אחד יכול להגיע ל"אהבה בתענוגים" שהיא ענין
49 של מתנה מלמעלה – הרי מדובר בחסידות⁷ בענין "גביע הכסף" שטמן
50 יוסף "באמתחת בנימין"

51 ש"יוסף" זה מדריגת צדיקים, ו"בנימין" – מדריגת בינונים
52 (ר'מדת הבינוני" היא הרי "מדת כל אדם"⁸), ו"גביע
53 הכסף" הוא מדריגת "אהבה בתענוגים" (כסף" מלשון
54 "בכסף נכספת") השייך ליוסף, הרי זה יורד לפעמים
55 גם לבנימין (לבינונים), אלא באופן של "הטמין", שהוא
56 עצמו אינו יודע מכך; וכפי שרבונו הזקן אומר בפרק י"ד בחלקו הראשון
57 של ספר ה"תניא", שגם על העבודה של "שמחו צדיקים בה"¹⁰, צריכה
58 להיות השתדלות. שכן, יכול להיות שזה יהיה אצלו באופן של "עיבור"
59 של נשמת צדיק. כך, שגם האהבה של "אהבה בתענוגים" שהיא מעין
60 ההתגלות של עולם הבא ושל זמן התחייה – יכול להיות שתהיה ביהודי
61 התגלות מעין זו על ידי אופן של שלימות בקיום המצוות, שהוא מקיים
62 מצוות בחיות של אהבה ה'.

63 **כְּתִיב: – כתוב¹¹: "מֵה יִפִּית וּמֵה נִעְמָתָ, אֲהַבָה בְּתַעֲנוּגִים¹².** – מה יפית ומה נעמת להתחבר אתך על-ידי
64 "אהבה בתענוגים", על ידי אהבה שיש בה משום הנאה ותענוג
65 בדביקות של האהבה, שלא באופן שהארה מחפש את הנאהב
66 ורוצה להיות דבוק בו, אלא שהוא כבר דבוק בנאהב ויש לו
67 תענוג מהדביקות ומהאהבה. הַנְּהָ ב' מִיְנֵי – וסוגי אֲהַבּוֹת הֵן,
68 – באהבה ישנן מדריגות מרובות, אך באופן כללי ישנם שני
69 סוגים כלליים: הָא' – "אֲהַבָה בְּתַעֲנוּגִים", דְּהֵינּוּ שִׁמְתַעֲנֵג
70 עַל ה' עֲנֵג נִפְלָא, בְּשִׁמְחָה רַבָּה וְעִצּוּמָה, שִׁמְחַת הַנֶּפֶשׁ
71 וְכִלּוֹתָהּ, בְּמַעֲמָה כִּי מִזַּב ה' וְנִעִים, נְעִימוֹת עֲרִיבוֹת עַד
72 לְהַפְלִיא, – לא נעימות ועריבות של השגה שמשגיגים, אלא
73 באופן של "פלא", שלמעלה מהשגה, מְעִיֵן עוֹלָם הַבָּא מִמֶּשׁ,
74 ש' – בעולם הבא הרי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם
75 וְנִגְהָנִין בּוֹ, – ומתענגים מאלקות, וְעַל זֶה – על אופן האהבה
76 בתענוג ושמחה מאלקות, כְּתִיב: – כתוב¹³: "שִׂמְחוּ צְדִיקִים
77 בָּהּ"; – שבצדיקים ישנו אופן התענוג ושמחה באלקות, וְלֹא
78 כָּל אָדָם זֹכֵה לְזוֹה, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת "פְּהֵנָא – כהנים
79 שעבודתם היא בבחינת פְּרֻעוּתָא דְּלִפְאָ" שְׁבוּרָה הַקְּדוּשָׁה,¹³ –
80 העבודה בכהנים היתה באופן של "חשאי", שלא בשיר ורצוא
81 של כוסף ותשוקה וכליון כפי שזה היה אצל הלויים, האופן של
82 חשאי ו"רעותא דלכא" הוא רצון עצמי של פנימיות הלב, וְעַל
83 זֶה נֶאֱמַר¹⁴: "עֲבֹדֵת מִתְּנָה וְגו'" – אתן את כהנתכם –
84 שבחינת הכהונה ("אהבה בתענוגים") היא באופן של מתנה

90

1 באגרת הקודש סימן ח"י מסביר רבנו הזקן שני סוגים כלליים באהבה ה'
2 – סוג אחד של אהבה הבאה מלמעלה ואין בכוח עבודת האדם להגיע
3 אליה, שכן היא רק ענין של מתנה מלמעלה, וזו היא בחינת ומדריגת
4 "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא (שם "נהנין מזוי השכינה"),
5 כלומר, אהבה זו יש בה משום
6 הנאה ותענוג מאלקות. סוג
7 שני של אהבה – אהבה של
8 צמאון ותשוקה לאלקות,
9 אליה יש בכוח האדם להגיע
10 על ידי עבודתו והתבוננותו.
11 שייכות אגרת הקודש הזו
12 לאגרת הקודמת (סימן יז),
13 ובמילא מה היא מוסיפה
14 בעבודה בפועל בכלל ולגבי
15 ענין הצדקה במיוחד – יכול

16 להיות שהיא: הרי באגרת הקודש הקודמת בא ליד ביטוי המעלה
17 הנעלית של עבודת הצדקה, שבעשיית מצות צדקה, יש באמת לאדם
18 העושה, בשעת מעשה, גם מגן-עדן וגם מעולם הבא, מומן התחייה (שכן,
19 בגן עדן יתגלו ה"פירות" בלבד – הארה הארה של המצוה, ובעולם
20 הבא (בזמן התחייה) תתגלה ה"קרן", השכר של המצוה עצמה). שבענין
21 ההתגלות, שהאדם "יקח" אותו בענין של הבנה ובאופן של השגת
22 המהות שהוא מבין את המהות של האלקות שבמצוה – הרי זה יהיה רק
23 בגן עדן ובעולם הבא. אך, עצם הענין יש לאדם בשעה שהוא מקיים את
24 המצוה (שהוא מתחבר על-ידיה "מצוה" מלשון "צוותא וחבור") עם
25 "עצמות איך-סוף ברוך-הוא", מצוה המצוה). שלכן "יפה שעה אחת
26 בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא"³, שעצם
27 עשיית תשובה ומעשים טובים (שעל-ידי הקדמת התשובה, המעשים של
28 המצוות הם – טובים ומאירים)⁴ בעולם הזה טוב יותר מאשר כל הבחינות
29 והמדריגות של עולם הבא.

30 אך, כל זה הוא באופן של "העלם", שאין האדם חש בכך, ואין זה בגילוי
31 בנפשו. באגרת הקודש זו – סימן ח"י – יסביר רבנו הזקן שני סוגים אלה
32 באהבה, שאהבה היא הרי ענין של התגלות בנפש (הרגש הנפש באופן
33 של התגלות), סוג אחד של אהבה ("אהבה בתענוגים") הוא התגלות
34 שיש לה שייכות להתגלות שתהיה לעתיד לבוא בתחיית המתים, שכן
35 כיוון שיהיה אז "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזוי
36 השכינה"⁵, ההנאה והתענוג מ"שכר מצוה" שיתגלה אז, לכן אהבה זו
37 היא "אהבה בתענוגים", אהבה מלווה בענין של תענוג, וכפי שהוא אכן
38 מזכיר, שזה "מעין עולם הבא ממש שנהנין בו" (מזוי השכינה). האהבה
39 השנייה, שהיא באופן של כוסף ותשוקה (שהוא רוצה להיות דבוק
40 באלקות), היא התגלות ומעין הגילוי שבגן-עדן, שם קיים "תכלה", כוסף
41 ותשוקה, בקץ וגבול (כפי שהסביר באגרת הקודש הקודמת את הפסוק⁶
42 "לכל תכלה ראיתי קץ", שלכוסף ולכליון שבגן-עדן יש קץ וגבול), כך,
43 שלא זו בלבד שיש ליהודי בשעה שהוא מקיים את המצוה, עצם ענין
44 ההתקשרות עם הקדוש-ברוך-הוא (מצוה המצוה) שזה הרי באופן של
45 העלם; אלא יכול גם שתהיה לו התגלות מכך בנפשו – גם מההתגלות

46

אגרת הקדש

יה כתיב מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים.

הנה ב' מיני אהבות הן הא' אהבה בתענוגים דהיינו שמתענג על ה' עונג נפלא בשמחה רבה ועצומה שמחת הנפש וכלותה בטעמה כי טוב ה' ונעים נעימות עריבות עד להפליא מעין עוה"ב ממש שנהנין בו' וע"ז כתיב שמחו צדיקים בה' ולא כל אדם זוכה לזה וזו היא בחינת כהנא ברעותא דלכא שבוה"ק וע"ז נאמר עבודת מתנה וגו' והזר

הענינים (סה"ש תש"ה ע' 110). 3. אבות פ"ד מי"ז. 4. לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ. 5. ברכות יז, א. 6. תהלים קיט, צו. 7. לקו"ת מסעי ד"ה לכאר ענין המסעות אות ב'. 8. לעיל ח"א ר"פ י"ד. 9. ויצא לא, ל. 10. תהלים צז, יב. 11. שיר השירים ז, ז. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' רבים – תו"א תולדות ח, א באריכות (בקיצור כסה"מ תקס"ח לאדה"ז)". 13. ראה זח"ג קעז, ב. 14. קרה

25 שכן, על ידי יגיעה הוא בוודאי יגיע אליה. אבל אהבה רבה זו
26 [אהבה בתענוגים], נופלת לאדם מאליה מלמעלה בלי
27 שיכין ויבון לה, – אך, היא באה אך ורק אחר שנתנוע
28 ב"ראת הרוממות", – במדרגה העליונה שב"ראה", שהוא

29 ירא מפני רוממותו של

30 הקדוש ברוך הוא, ו –

31 אחרי ש – הגיע לתכלית

32 מה שיוכל להשיג ממנה

33 – מיראת הרוממות, לפי

34 בחינת נשמתו – שאחד

35 בהתאם לשורש נשמתו

36 יכול להגיע למדרגה זו

37 ביראה, ושני – למדרגה

38 עליונה יותר, הרי, אם הוא

39 כבר הגיע למדרגה

40 העליונה ביותר שבכוחו

41 להגיע – אזי ממילא

42 באה ה"אהבה

43 בתענוגים" מלמעלה, לשכן ולהתחד עם היראה, כי "דרבו

44 של איש לחזר בו", – על אשה¹⁸ כמו שנתפאר בלקומי

45 אמרים. – ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ג, שאהבה נקראת

46 "איש" ו"זכר", ויראה נקראת "אשה יראת ה"¹⁹ – כוונת מאמר

47 רבותינו ז"ל זה: "דרכו של איש לחזר על אשה" בעבודה היא,

48 שדרך בחינת אהבה זו היא לחזר ולהגיע היכן שישנה "יראה".

1 מלמעלה, והזר תקרב וגו'¹⁵. – לאופן זה של עבודה, זה לגבי

2 היפך החיים. שכן, אין הוא שייך לזה, כי אין דרך להשיגה

3 על-ידי יגיעת בשר, כמו היראה, ששואלין עליה: "יגיעת

4 ביראה", ו"אוי לבשר שלא נתנוע ביראה", – להגיע

5 ל"יראה", כמו שכתוב

6 ב"ראשית חכמה"¹⁶,

7 וכתוב ביראה: – לגבי

8 "יראה" כתוב:¹⁷ "אם

9 תבקשנה ככסף וגו' –

10 וכמטמונים תחפשנה אז

11 תבין יראת ה", מלמד

12 שצריכה – ה"יראה",

13 יגיעה רבה ועצומה

14 כמחפש אחר אוצרות. –

15 כנזכר בפרק מ"ב בחלק

16 הראשון של ספר

17 ה"תניא", שכמו מי

18 שמחפש אוצר שבדאי

19 טמון בקרקע, שאז אין הוא מתעייף בעבודת החפירה, בידעו

20 בוודאות שהאוצר נמצא במעמקי האדמה – כך על יהודי לחפש,

21 לחפור, עד שיגיע לאוצר של יראת שמים שנמצא בדאי ב"בינת

22 הלב" של כל יהודי. ברם, כל האמור הוא ביחס לענין של

23 "יראה", שאפילו לגבי המדרגה העליונה ביותר ביראה, "יראה

24 עילאה" (עליונה), גם כן שייך להתייגע ולהשתדל להגיע אליה.

אגרת הקדש

הקרב וגו' כי אין דרך להשיגה ע"י יגיעת בשר כמו
היראה ששואלין עליה יגעת ביראה ואוי לבשר שלא
נתינוע ביראה כמ"ש בר"ח וכתוב ביראה אם תבקשנה
ככסף וגו' מלמד שצריכה יגיעה רבה ועצומה כמחפש
אחר אוצרות. אבל אהבה רבה זו [אהבה בתענוגים]
נופלת לאדם מאליה מלמעלה בלי שיכין ויכוון לה
אך ורק אחר שנתנוע ביראת הרוממות והגיע לתכלית
מה שיוכל להשיג ממנה לפי בחינת נשמתו אוי ממילא
באה האהבה בתענוגים מלמעלה לשכון ולהתייחד
עם היראה כי דרכו של איש לחזר בו' כמ"ש בלק"א.

יום שלישי כ"ח אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 252, והשנית היא אהבה... עד עמ' קכז, דעהו:

67 רבינו, מסביר את הלשונות "מתאוה", "אוהבת", "חפיצה"

68 ו"לדבקה" במדרגות שונות של הנשמה כפי שהן בארבעת

69 העולמות: "מתאוה" – בעשיה, "אוהבת" – ביצירה, וכו'. ו"אהבה

70 זו היא מוסתרת בלב כלל ישראל, – של כל אחד מישראל,

71 אפלו ברשעים, – כפי

72 שמוסבר בפרוטרוט בפרק

73 י"ח וי"ט בחלק הראשון

74 של ספר ה"תניא",

75 שאהבה מסותרת זו ישנה

76 גם ברשעים, וממנה –

77 מהאהבה המסותרת,

78 באה להם – לרשעים,

79 התרומה. – החרטה

80 שישנה ברשעים אחרי

81 עשיית עבירה (כמאמר חכמינו ז"ל: "רשעים מלאים חרטה") –

82 באה מאהבה מסותרת זו. אלא, אם כך הדבר, שיש להם אהבה

83 זו להקדוש ברוך הוא – מדוע, איפוא, הם רשעים? אומר על כך

84 רבנו הזקן להלן: אך מפני שהיא מוסתרת ונעלמה בבחינת

49 והשנית – הסוג השני היא אהבה ותאוה, שהנפש מתאוה

50 ואוהבת וחפצה לרבקה בה, לצדד – להיות קשור, בצדד

51 החיים, וקרבת אלהים טוב לה מאד, וכו' – בקרבה אל

52 האלקים, תחפין, – חפצה ורצונה הפנימי הוא רק להיות קרוב

53 אל הקדוש ברוך הוא, ורע

54 לה מאד להתרחק ממנו

55 והתרחק חסדו שלום,

56 להיות מחצה של ברזל

57 מהחיצונים – מהקליפות

58 שהן היפך הקדושה,

59 מפסקת – בינו לבין

60 אלקות חסדו שלום. –

61 מחיצה כזו מתהווה

62 מענינים שהם היפך רצון

63 העליון, הרי רע הדבר במאד שיהיה כך חסדו שלום. כלומר,

64 באהבה שהוא רוצה להיות קרוב להקדוש ברוך הוא, כלולה גם

65 יראה, שלא להיות רחוק חסדו שלום מאלקות. ב"לקוטי לוי

66 יצחק" להרה"ג וכו' ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של כ"ק

47 תמיד אצל אביו, וכמו אש העולה למעלה תמיד במבעה
48 למקורה. - כפי שהסביר בפרק י"ט בחלק הראשון של ספר
49 ה"תניא", שטבע האש הוא שהיא נמשכת תמיד למעלה
50 לשרשה, וכל מה שיתמיד לחשב בשכלו כסף זה -
51 השתוקקות זו, ככה

52 ותגבר ויתפשט כסף זה
53 גם בפיו ובכל אבריו
54 לעסק בתורה ומצות,
55 לדבקה בהם - על ידו,
56 בה' ממש, דאורייתא
57 וקדשא בריריה הוא כלא
58 תד²¹. - כי, תורה והקדוש
59 ברוך הוא הם דבר אחד,
60 ולכן תשפיע אהבה זו
61 במוחו ובפיו ובשאר
62 אברים, ללמוד תורה
63 ולקיים מצוות באהבה זו.
64 ועל כסף זה - על אהבה
65 זו, שנגילוי רב כתיב: -
66 כתוב²²: "צמאה נפשי
67 וגו'", - לאלקים, באדם
68 הצמא למים ואין לו
69 תענוג עדן כלל. -
70 כשהוא מרוח את
71 צמאונו, יש לו תענוג, אך,
72 בהיותו צמא, אין לו שום
73 תענוג, אלא צמאון חזק -
74 כך אהבה זו היא ענין של
75 צמאון לאלקות, לא
76 אהבה שיש בה תענוג תוך
77 כדי השגת דביקות

78 באלקות, כפי שהדבר במדריגה הראשונה של "אהבה
79 בתענוגים", אלא כאן מדובר בצמאון לאלקות. וגם²³ על כסף
80 זה ואהבה זו המוסתרת בנו, אנו מעתירים - אנו מתפללים
81 לה' להיות בעוננו, להוציאנו ממסגרת, - כלומר, למרות
82 שאהבה זו איננה ענין שעל האדם לזכות שיעניקו לו אותה
83 מלמעלה, שכן עצם אהבה זו ישנה בכל אחד מישראל, וגילוי
84 אהבה זו תלוי הרי בעבודתו ובהתבוננותו - בכל זאת גם על
85 אהבה זו מתפללים אל הקדוש ברוך הוא שיעזור להתגלותה
86 ולהוציא אותה מההעלם אל הגילוי, ושיהיה הלב מלא
87 ממנה לבדה, ולא תכנס צרתה בבייתה - שלא תשרור בלב
88 שום אהבה אחרת ותאווה שהן נגד האהבה להקדוש ברוך הוא,
89 שהיא - ה"צרה" היא תאות עולם הזה, - שהתאוה היא ניגוד
90 לאהבת ה', רק שתהיה היא - בלבד, עקרת הבית - בעלת
91 הבית, השליטה היחידה של הלב, למשל בצרתה ולגרשה
92 החוצה ממחשבה דבור ומעשה על-בליפנים, הנם שלא

1 גלות פגוע - הרי הקלפה יכולה לשלט עליה, וזהו רוח
2 שמות המחמיא לאדם²⁰. - ה"רוח שטות" מכסה ומסתירה על
3 אהבה זו, שלא יחוש שעל ידי החטא הוא מתרחק וניתק
4 מהקדוש ברוך הוא, ועל כן, - ולכן, עבודת האדם לקונו
5 היא, להתחזק ולהתגבר
6 על הקלפה בכל מכל

אגרת הקדש

7 כל. - בכל הענינים,
8 דהינו, מתחלה לגרשה -
9 ראשית דבר לגרש את
10 הקליפה, מהגוף למרי,
11 - שלא תהיה לה שום
12 שליטה על אברי הגוף,
13 ממחשבה - שלא יחשוב
14 שום ענינים שהם היפך
15 רצון ה', שזה ענין של
16 קליפה, דבור - שלא
17 ידבר שום דיבורים שהם
18 היפך רצון ה', ומעשה -
19 שלא יעשה שום מעשים
20 שהם היפך רצון ה', ש -
21 שלשה ענינים אלה הם
22 במח' ולשון וק"ח
23 אברים, - שהמוח לא
24 יחשוב, הלשון לא תדבר
25 והאברים לא יעשו שום
26 ענינים של קליפה. ואחר
27 כך יוכל גם כן להוציא
28 ממסגרת אסיר פתוח יד,
29 - אחרי שלא ירשה
30 לקליפה להתלבש בגופו,
31 להישמר בענינים של

32 סור מרע", שלא לחשוב ולא לדבר ולא לעשות ענינים של
33 קליפה (ענינים שהם היפך רצון ה'), יוכל גם לגלות את
34 ה"אהבה המוסתרת", שתתבטא בגילוי בענינים של "עשה טוב",
35 שהמוח יחשוב בגדלות ה', דבר שיביא אותו לחוש בגילוי אהבה
36 לה', ובאהבה זו ללמוד תורה ולקיים מצוות בדיבור ובמעשה,
37 דהינו, להיות חזק ואמיץ לבו בגבורים, להיות האהבה
38 המסתרת נגלית בגילוי רב בכל כחות חלקי הנפש שפגועה.
39 דהינו, - כלומר, העקר בשכל ובמחשבה שבמת, - שכן,
40 השכל עוזר הרי לגילוי האהבה, וכשהאהבה היא בהתגלות -
41 מביא הדבר להתאמתות האהבה בשאר האברים, שהשכל
42 יחשוב ויתבונן תמיד כפי שכלו והשפלתו בבורא ותבונה,
43 איך שהוא חיי החיים בכלל - בעולם, וחי נשמתו בפרט,
44 - הנשמה היא הרי חיי האדם, והקדוש-ברוך-הוא החיים של
45 הנשמה, ועל כן - ולכן, יכסף ויתאוה להיות דבוק בו
46 וקרוב אליו, כסף טבעי, כגון תפוסה - המשתוקק להיות

20. סוטה ג, א. 21. ראה זח"א כד, א. ח"ב ס, א. 22. תהלים מב, ג. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוכרח להוסיף זה כאן - לתרץ מש"כ ס"ד שזה הגילוי נעשה לא ע"י התבוננות כ"א ע"י תפלה וצדקה. - ועפ"י יש בעבודה זו גם שייכות לצדקה".

15 **בְּאֵיִלָּה וְשִׁתְּיָהּ**, – שכדי שהנפש האלקית תתקיים בגוף
16 ותוכל לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שהאדם יאכל וישתה
17 – הרי שישתמש ברצון הנפש הבהמית לענינים גשמיים,
18 לבצע רצון הנפש האלקית בענינים של תורה ועבודת ה',

19 **בְּדַכְתִּיב:** – כמו

20 שכתוב²⁴: **"כָּכֵל דְּרִכְיָךְ"**

21 **דְּעֵהוּ:** – בכל הדרכים

22 שלך תדע את (ותהיה

23 קשור אל) הקדוש ברוך

24 הוא, כלומר, מדובר,

25 אודות "דרכיך", הדרכים

26 והענינים הגשמיים של האדם. אך, שיהיה בזה "דעהו",

27 הדעת וההתקשרות באלקות, משתמשת הרי הנפש האלקית

28 ברצון של הנפש הבהמית כדי שיהיה "דעהו"²⁵.

1 **יֻכַּל לְשַׁלְּחָה לְנַמְרֵי מַלְבוֹן**, – שלא תהיה לו שום תאוה בלב,
2 שכן, אהבה זו היא הרי ב"בינונים", בהם קיימת בלב התאוה
3 של הנפש הבהמית, אלא שהוא לא נותן שתעלה במחשבה
4 דיבור ומעשה (כפי שהוסבר למעלה בפרק י"ב בחלק

5 הראשון של ספר

6 "התניא", **עַל־כֵּל־פְּנִים**

7 **תְּהִיָּה הִיא מְסַתְרָת**

8 **בְּבַחֲנֵינָת גְּלוּת וְעֵבְדוּת**

9 **לְעֵקְרַת תְּפִיַּת נְבֻרְתָּהּ,**

10 – היא האהבה לאלקות,

11 שבמקום שהאהבה

12 לאלקות תהיה "אהבה מסותרת" ובבחנית גלות – תהיה

13 התאוה של הנפש הבהמית מסותרת ובבחנית גלות,

14 **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ** – בתאוה, **לְדַבְּרִים הַכְּרִחִים לָהּ לְבַד,**

אגרת הקדש

מלבו עכ"פ תהיה היא מוסתרת בבחי' גלות ועבודת
לעקרת הבית גברתה להשתמש בה לדברים הכרחים
לה לבד כאכילה ושתיה כדכתיב בכל דרכיך דעהו:

יום רביעי כ"ט אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, יט עוטה אור... עד עמ' 254, דאצילות.

53 **דְּאֵצִילוּת,** – שכן, ב"חכמה עילאה" ישנן מדריגות שוק

54 למעלה מ"חכמה דאצילות", כמו חכמה שבכח וחכמה ד'אדם

55 קדמון' וכדומה – והוא מפרש, שמה שהוא אומר שהשגת משה

56 רבנו לא היתה בפנימיות החכמה העליונה, אין הכוונה רק

57 למדריגות החכמה

58 שלמעלה מ"אצילות",

59 אלא גם בפנימיות החכמה

60 העליונה שב"אצילות"

61 (כפי ש"חכמה עילאה"

62 נקראת "אבא דאצילות",

63 **וְכָל־שִׁבְּן** **בְּסִפְרֵי**

64 **הַכְּתָר שְׁלִמְעֵלָה מִמֶּנָּה,**

65 – מ"חכמה", **הַנְּקָרָא**

66 **"אֲרִיךְ אֲנִשְׁיָן"**, – הרי

67 בודאי שלא היתה לו השגה בזה, שכן "אריך אנפין" הוא הרי

68 בחינה של "אריך", אריכות בלי גבול; ונשמה המלוכשת בגוף

69 שהוא בעל גבול – אין בכוחה להשיג ענין של בלי גבול, **כִּי־אִם**

70 – משה השיג, **בְּבַחֲנֵינָת אַחֻרָיִם** – החיצוניות, **דְּחִכְמָה** – אין זו

71 הפנימיות ועצם מדריגת ה"חכמה", אלא החיצוניות שיש לה

72 כבר שייכות לירידה במדריגות שלמטה מ"חכמה", **הַמְלַבְּשֵׁת**

73 **בְּבִינָה, הַמְתַּלְבְּשֵׁת** – "בינה" מתלבשת ב'ספירות תחתונות

74 **שֶׁנֶקְרָאוּת "זְעִיר אֲנִשְׁיָן"**, – ענין של "זעיר", קטנות וצמצום

75 והגבלה, אלו הן שבע המדות הנקראות בשם "מדות", מלשון

76 "מדה" ושיעור. שכן, זה כבר כפי ש"אור אין סוף" מתלבש בענין

29 **י.מ.** אגרת הקדוש זו – סימן יט – מתיחסת לפסוק: "עוטה אור כשלמה".

30 ידוע², שפסוק זה מדבר אודות תורה, שהיא ממוצע בין "אור אין סוף" לבין

31 עולמות. שכן, "אור אין סוף" הוא הרי ענין של "אין סוף" (כלי גבול), ועולמות

32 הם בעלי גבול, במילא אוקיים לממוצע על ידו תהיה התהוות העולמות

33 וההשפעה בעולמות. הממוצע

34 ביניהם הוא – תורה. כן ידוע³,

35 שכל ממוצע מן ההכרח

36 שתהייה בו משתי המדריגות

37 שהוא מחבר, לכן יש בתורה

38 שתי הבחינות "אור" ו"שלמה":

39 "אור" של תורה הוא פנימיות

40 התורה, שהיא ענין של אין סוף

41 (כלי גבול), "ארוכה מארץ"

42 מדה⁴; ו"שלמה" שהיא לבוש

43 – היא הענין של גליא דתורה (התורה הנגלית). שיש בה גבול ושיעור, יש

44 לה שייכות לעולמות. באגרת זו מסביר רבנו הזקן שבנגלה דתורה יש

45 בהעלם את הענין הנעלה יותר של "אור", פנימיות התורה, וכן מסביר את

46 ההבדל בין השגה של תורה לבין השגה של נבואה.

47 **"עִמָּה אֹר שְׁלִמָּה וְגו'".** – הכוונה, שהאור מתלבש ומסתתר

48 בלבוש. ורבנו הזקן יסביר שאור התורה שלמעלה מזהתגלות

49 מתעטף ומתלבש בלבוש והעלם. הנה, **בְּלִקְוֵי הַתּוֹרָה שֶׁל**

50 **הָאֲרִי וְז'ל פְּרִשֵׁת כִּי תִשָּׂא וּפְרִשֵׁת וְיִקְרָא כְּתָב,** **כִּי הִשְׁתַּ**

51 **מִשָּׂה רַבְּנוּ עֲלִיּוֹה־הַשְּׁלוֹם לֹא הָיְתָה בְּבַחֲנֵינָת פְּנִימִיּוֹת**

52 **דְּחִכְמָה עֲלָאָה,** – פנימיות החכמה העליונה, **הַנְּקָרָא "אֲבָא**

24. משלי ג, ו. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכפס"ד השו"ע או"ח סרל"א בארוכה". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עצ"ע מהי השייכות להכתוב מה יפית גו'?! ו"ל ע"פ המבואר בתו"ח שם הטעם להיפוי והנועם ובאופן ההפלאה (מה גו' ומה גו') - מובן שאהב"ת היא כמבואר באגה"ק כאן (וכן בנוגע לאהמ"ס - שלכן אין בה ההפלאה דיופי ונועם)". 1. תהלים קד, ב. 2. ראה יהל אור (רשימות הצ"צ) עה"פ. 3. ראה לקו"ש ח"ט ע' 11 ואילך. וש"נ. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב יא, ט. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש היטב איך ללמוד כהנ"ל באגה"ק - ממ"ש בל"ח, ואיך שנלמד דוקא בצירוף הנא' ככ"ת ובויקרא". 6. בתניא שלפנינו: "המלוכשת", אבל ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל ככפנים.

1 של מדה ושל שיעור להיות מקור לעולמות, סוד התורה, —
 2 "חכמה עילאה" (עליונה) כפי שהיא יורדת (על ידי "בינה")
 3 בשבע המדות — זה הסוד של ענין התורה, שההלכות והדינים
 4 של התורה, כשר ופסול, חייב וזכאי, טמא וטהור, באים
 5 מהמדות: כשר, זכאי
 6 וטהור — ממדת החסד.

7 פסול, חייב וטמא — ממדת
 8 הגבורה, וכו', ומתפשטת
 9 עד סוף ד' ספירות
 10 התחתונות, ששן: נצח
 11 הודי־סוד־מלכות, —
 12 שבמדות עצמן, ספירות
 13 אלו אינן עצמיות המדות,
 14 כי אם הענפים של מדות
 15 חסד, גבורה, תפארת,
 16 להוריד ולממש את
 17 המדות "חסד", "גבורה",
 18 "תפארת", ושם היתה
 19 השגת נבואתו — של

20 משה רבנו, בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת, דְּהִינּוּ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת דְּנִצְחָה
 21 הוֹדִי־סוֹד־מַלְכוּת, — דוקא בספירות אלו, שענינן להוריד את
 22 ההשפעה מהספירות העליונות יותר בעולמות שלמטה
 23 מ"אצילות" — שם דוקא היתה יכולה להיות ואכן היתה השגת
 24 הנבואה של משה רבנו בפנימיות ועצמיות ספירות אלו, אֲכַל
 25 לְמַעַל מִנִּצְחָה הוֹדִי־סוֹד־מַלְכוּת לֹא הָיְתָה לוֹ שׁוּם הַשְׁגָּה
 26 בְּפְנִימִיּוֹת, כִּי־אִם בְּבְחִינַת אַחֲרָיִם — החיצוניות, דְּחֻקֵּי
 27 הַמַּלְכּוּת⁷⁴ בְּבִינָה, הַמַּלְכּוּת וּמִתְפַּשֵּׁטת תוֹךְ פְּנִימִיּוֹת
 28 דְּנִצְחָה הוֹדִי־סוֹד־מַלְכוּת, — רק שם היתה לו השגה בפנימיות.
 29 הרבי מציין ב"הערות ותיקונים" השאלה: מה מחדש רבנו הזקן
 30 בחזרו עוד הפעם על הענין של אחוריים דחכמה המתלבש
 31 בבינה, המתלבשת בנהי"ם; הרי אמר זאת כבר לפני זה? ויש
 32 לציין שכאן אין רבנו הזקן מזכיר את ההתלבשות בשאר המדות
 33 כנזכר לעיל, אלא ההתלבשות שבבינה ובינה"ם בלבד. כְּסוֹד —
 34 שאומר במדרש: "נובלות חכמה שלמעלה — תורה", —
 35 "חכמה" כפי שהיא יורדת במדריגה תחתונה ביותר, עד שהיא
 36 רק כמעין ודוגמא למדריגת ה"חכמה" (שזה ענין של "נובלות")
 37 — זהו ענין התורה. הרי משמעות הדבר היא, שהתורה איננה
 38 העצמיות של "חכמה עילאה" (עליונה), כִּי־אִם ה"נובלות"

והחיצוניות של "חכמה עילאה"; שכן רק זה יכול לרדת
 בהתגלות גמורה, בבחינת תורה שהיא ענין של התגלות, בחינת
 נגלה דתורה, שְׁהִיא — תורה היא בְּבְחִינַת "זְעִיר אֲנִפִּין", —
 כנזכר לעיל, ענין של קטנות וצמצום וגבול, וּבְדַכְתִּיבּוֹ: — וכמו
 שכתוב: "וְרִאִיתָ אֶת
 אַחֲרָי, וּפְנֵי — הפנימיות,
 לֹא יֵרְאוּ", — פסוק זה
 נאמר על משה רבנו, כי גם
 משה רבנו יכול היה
 לראות רק בחינת
 "אחוריים" ולא הפנימיות
 והעצמיות של ה"חכמה"
 שלמעלה, עֵצוֹן שָׁם —
 ב"לקוטי תורה" של
 האריז"ל, וּבְשֵׁעַר
 הַנְּבוּאָה פָּרַק א.
 וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהַפְלִיא;
 הֲרֵי נִאֲמָר: "וְלֹא קָם
 נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל
 כְּמֹשֶׁה", — שמשו רבנו השיג במדריגות הגבוהות ביותר
 בנבואה, וְאִיךָ הִשִּׁיג הָאָרִי וְלֹא יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְדָרַשׁ כְּמָה
 דְּרוֹשִׁים בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוֹת, אֲפִלּוּ בְּסִפִּירוֹת וּמְדֻרְגוֹת רְבוֹת
 שְׁלִמְעֵלָה מִהַחֲכָמָה וְכֵתֵר דְּאֲצִילוֹת? — שישנם "דרושים"
 מרובים בקבלת האריז"ל לא רק בפנימיות "חכמה" דאצילות,
 אלא גם בפנימיות המדריגות שלמעלה מ"חכמה" דאצילות,
 ואפילו מ"כתר" דאצילות; הרי, כיון שהאריז"ל אומר על משה
 רבנו שלא השיג בנבואתו בפנימיות "חכמה" דאצילות, אלא רק
 באחוריים של "חכמה", כפי ש"חכמה" יורדת בהתלבשות וכו' —
 הרי, שהאריז"ל השיג יותר מאשר משה רבנו! ב"לקוטי הגהות"
 ל"תניא"¹⁰ מובא כאן לשון "חידושי הריטב"א"¹¹: "מעשה מרכבה
 העליונה הקדושה שלא נסתכלו בה נביאים מעולם וסודה ידועה
 לבעלי האמת" — מעשה המרכבה העליונה ("מרכבה" שלמעלה
 מ"אצילות". שכן, יש ענין ה"מרכבה" בעולם ה"בריאה",
 ו"מרכבה" בעולם ה"אצילות", וישנו ענין ה"מרכבה" למעלה
 מ"אצילות"). הרי מעשה מרכבה העליונה (שלמעלה מעולם
 ה"אצילות"), שהנביאים מעולם לא הסתכלו בה, (לא השיגו
 אותה בנבואתם), וסודה ידועה לבעלי האמת, אלה המקובלים
 היודעים חכמת הקבלה הנקראת "חכמת האמת".

יום חמישי א' תשרי
 מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 254, אך הענין הוא... עד עמ' קכה, האותיות.

אגרת הקדש
 77 אֲךָ הָעֵנִין הוּא פְּשוט
 78 וּמוֹבֵן לְכֹל, שֵׁישׁ הַפֶּרֶשׁ¹³
 79 גָּדוֹל בֵּין הַשְּׁנַת חֲכָמֵי¹⁴
 80 הָאֱמֶת פְּרִשְׁפִּי וְהָאֵרִי¹⁵ הַשְּׁנַת חֲכָמָה וְדַעַת וּבֵין הַשְּׁנַת מֵרַע"ה וְשֵׁאר הַנְּבִיאִים

7. ב"ר פי"ו, ז. 8. תשא לג, כג. 9. ברכה לד, י. 10. קה"ת תשל"ג. 11. לסוכה כח, א.

43 אחר: **בְּנֵעָלָם**] – על-דרך "שמיעה" הקולטת דבר רוחני,
 44 שה"רוחני" נשאר אז ברוחניותו והשמיעה וההשגה "לוקחת"
 45 אותו ברוחניותו, כך הם קולטים בהשגתם את הענין שהוא
 46 נעלם ונפלא, אך לא שהענין הנעלם מתגלה אליהם בהתגלות
 47 של ירידה למדריגתם.

48 **וּמְפֹלָא מַהֵם. וְלִבְנֵן**
 49 **אֲמַרוּ:** – חכמינו ז"ל:¹⁸
 50 **"חֲכָם עָרִיף מְנַבֵּיא",**
 51 **שְׂכִיבֹל – הַחֲכָם, לְחַשֵּׁיג**
 52 **בְּחֻכְמָתוֹ לְמַעֲלָה מַעֲלָה**
 53 **מִמְדְּרֵגוֹת שְׂכִיבֹלוֹ לִירֵד**
 54 **לְמַטָּה בְּבַחֲנֵית הַתְּגִלּוֹת**
 55 **לְנַבִּיאִים בְּמַרְאֵה**
 56 **נְבוֹאָתָם¹⁹,** – שכן, כיוון
 57 שאל הנביאים, צריך
 58 הדבר לרדת למטה באופן
 59 של ראייה, הרי המדריגות
 60 הגבוהות ביותר – על-דרך
 61 שנוכר לעיל, הפנימיות
 62 של "חכמה עילאה"
 63 (עליונה) – אי אפשר להן
 64 לרדת למטה בהתגלות,
 65 כי לא יוכלו לירד
 66 ולהתגלות אליהם, –
 67 לנביאים ב"מראה
 68 הנבואה", רק מדרגות
 69 התחתונות, שֶׁהֵן: –

70 ספירות נצח-הודי-סוד-מלכות, שֶׁהֵן הֵן הַיּוֹרְדוֹת תָּמִיד
 71 וּמֵתְגַלְּוֹת מִמְשַׁפֵּיעַ לְחֻכְמָתָן בְּבַחֲנֵית מַחֲוֵן וְחֵיוֹת, בְּיַדוֹעַ
 72 לְיֹדְעֵי חֵן, – כידוע לזומדי תורת הקבלה, שֶׁהַנְּצִיחַ-הוֹדִי-סוֹדֵר
 73 מְלָכוּת שֶׁל הַעֲלִיּוֹן – של המדריגה העליונה יותר, שזו
 74 המדריגה התחתונה ביותר של המדריגה העליונה, מְתַלַּבְּשִׁים
 75 בְּתַחְתּוֹן – במדריגה התחתונה יותר, לְחַיּוֹתוֹ, שֶׁהֵן הֵן כְּלֵי
 76 הַשְּׁפָעָה וְהוֹרְדֵת הַחֵיוֹת מֵהַעֲלִיּוֹן לְתַחְתּוֹן – מהמדריגה
 77 העליונה יותר למדריגה התחתונה יותר, כְּכֹל הַעוֹלָמוֹת
 78 וְהַמְדְּרָגוֹת, וְלִכֵּן גַּם-כֵּן הֵן הֵן הַמֵּתְגַלְּוֹת לְנַבִּיאִים בְּבַחֲנֵית
 79 הַתְּגִלּוֹת מְמֹשׁ, – כפי שהדבר בענין הנבואה, כנוכר לעיל, שזה
 80 יורד אליהם באופן של התגלות. וְכַתּוּב: – בספירות נצח-הוד-
 81 יסוד-מלכות, מְלַבֵּשׁ אוֹר – ספירת הַבִּינָה, שֶׁהִיא בְּחֵינֵת
 82 הַבְּנֵת הַאֱלֹהוֹת מְאוֹר [נֶסֶח אַחֵר: וְאוֹר] אִי־סוֹף בְּרוּךְ-הוּא,
 83 – או לפי הנוסח השני, בחצאי ריבוע – הבנת האלקות ואור
 84 אִי־סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, שגם "אור אִי־סוֹף" ברוך-הוא יורד בהבנה

1 **נְבוֹאָה¹², הַמְּכַנֵּה בְּכַתּוּב בְּשֵׁם "רְאִיָּה" מְמֹשׁ: –** שעל ידי
 2 "ראייה" רואים את "מהות" הדבר, ואילו בהשגה של חכמה
 3 ודעת מבינים רק את "מציאות" הדבר (ולא מהותו). על כך,
 4 שנבואה נקראת "ראייה", מביא רבנו הזקן ראיית ממה שכתוב
 5 במשה רבנו: **"וְרִאִיתָ אֶת**
 6 **אֶתְרִי"**, – ולא רק במשה
 7 רבנו (שמדריגת הנבואה
 8 שלו היתה הגבוהה ביותר)
 9 כתוב הלשון "ראייה", אלא
 10 גם בישעיה הנביא כתוב:¹³
 11 **"וְרִאִיָּה אֶת ה'", –**
 12 ואפילו לפני מתן תורה,
 13 באברהם אבינו, כבר
 14 כתוב גם כן הלשון "ראייה"
 15 נבבואתו: **"וַיֵּרָא אֵלָיו**
 16 **ה'"¹⁴, –** כתוב הרי לשון
 17 "ראייה", שהיא ראיית
 18 המהות ממש. וְאַף שֶׁ –
 19 הלשון "ראייה" בענין
 20 הנבואה והוֹ דֶרֶךְ מְשַׁל, –
 21 "ראייה" זה משל על
 22 נבואה, וְאִינָה רְאִיָּת עֵין
 23 בְּשֵׁר גְּשָׁמִי מְמֹשׁ. מְכַל –
 24 מְקוֹם, הַנְּמַשֵּׁל צָרִיף
 25 לְהֵיוֹת דוּמָה לְמַשֵּׁל, –
 26 וכיוון שבמשל הכוונה
 27 היא ראיית מהות הדבר,

28 כפי שרואים בעין הגשמית, כך גם בנמשל (ראיית הנבואה)
 29 צריכה להיות הכוונה, סוג כזה של ראייה רוחנית ה"לוקחת" את
 30 המהות של המדריגה האלקית שרואים נבבואה, וְכַתְּבוּם:
 31 **"וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" –** וְאִתְגַּלְּוֹת לִיה וְכוּ", שֶׁהוּא בְּחֵינֵת
 32 הַתְּגִלּוֹת, שְׁנִגְלָה אֵלָיו¹⁵ הַנְּעָלָם בְּרוּךְ-הוּא – נעלם ונסתר,
 33 למעלה מהתגלות, בְּבַחֲנֵית הַתְּגִלּוֹת. – "התגלות" משמעותה,
 34 שזה נקלט גם בדרגה הנמוכה יותר, על-דרך כמו בראייה
 35 גשמית, שלא כמו בשמיעה הקולטת רק דבר רוחני, שהרוחני
 36 אינו יכול להיקלט במדריגה התחתונה יותר של ראייה, הוא
 37 נשאר בידיעה רוחנית בלבד, ומשמעות הדבר שאין זה
 38 בהתגלות לגבי הדרגה התחתונה יותר. ואילו "התגלות"
 39 פירושה – שזה נקלט גם בדרגה התחתונה יותר, כי הדבר הוא
 40 בהתגלות, מֵהַשְּׂאִינֵן כֵּן פְּהַשְּׁנֵת חֲכָמֵי הָאָמֶת, – המקובלים,
 41 שֶׁלֹּא נִגְלָה אֵלֵיהֶם¹⁶ הוֹיָה הַנְּעָלָם בְּרוּךְ-הוּא¹⁷ בְּבַחֲנֵית
 42 הַתְּגִלּוֹת, רַק שֶׁהֵם מְשִׁיגִים תְּעוֹלוֹמוֹת חֲכָמָה הַנְּעָלָם [נֶסֶח

12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ השגתם ב"השגת חכ" ודעת" השיגו בכתר וכו'". 13. ישע"ו ו, יא. 14. וירא יח, א.
 15. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א "אליו הו' הנעלם". 16. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי'
 כאן שצ"ל: עליהם, ומעיר ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות שם וז"ל: כן הוא בכת"י המעתיק (גוף כתיב"ק הצ"צ אינו). ואולי טעה
 וצ"ל: אליהם. וכמו"ש באגה"ק לפני: אליו. 17. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: הו' בבחי'
 (בלי תיבות "הנעלם ביה"). 18. ב"ב יב, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ בהשגתם, כנ"ל."

46 משיג) כתוב²³ "לכל תכלה ראיתי קץ" (שלהשגה ולכליון של
 47 גן־עדן יש קץ וגבול), ואילו המצוה עצמה "רחבה מצותך מאד"
 48 היא "רחבה", בלי גבול, שכן יש בה גבוה וגבוה יותר²⁴. מה
 49 שהוא אומר שרק "באיזהו מקומן" נתגלה טעם המצוה,
 50 שלכאורה ישנן הרי הרבה
 51 מצוות של "משפטים"
 52 ו"עדות", שיש בהן טעם
 53 גלוי, והן רוב המצוות.
 54 כיצד, אפוא, הוא אומר
 55 שרק באי אלה מצוות
 56 נתגלה טעמן? מובא על
 57 כך ב"לקוטי ביאורים" על
 58 "תניא" (להרב קארף שי)
 59 בשם הרבי, שגם באותן
 60 מצוות יש טעם רק למצוה
 61 בכלל, ואילו פרטיה
 62 המרובים של המצוה –
 63 לא נתגלה טעמם, כמו,
 64 למשל, מצות תפילין,
 65 שהמצוה בכלל יש לה
 66 טעם, שיהיה "לאות על
 67 ירך"²⁵, ואילו פרטיה

68 הרבים של מצות תפילין: שתהיינה מרובעות, ארבע פרשיות
 69 בארבעה "בתיים" בשל ראש, ובשל יד "בית" אחד בלבד,
 70 רצועות שחורות, וכדומה – כל אלה אין להם טעם בגלוי. וכן
 71 כָּבֵל דְּבוֹר וְדְבוֹר שְׂרָא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְנִבְיָאִים,
 72 הַתְּבוּכִים בְּתַנּוּךְ, – שכל דיבור של נבואה שבתנ"ך הוא
 73 נבואה לכל הדורות, לא רק לאותו זמן שהנבואה נאמרה ב²⁶,
 74 הֵן דְּבָרֵי תוֹכְחָה – שנביאים הוכיחו את בני ישראל בדבר ה'
 75 של נבואה שנתגלה אליהם, שאז הרי אין זה שהנביא מוכיח את
 76 בני ישראל, אלא שהקדוש־ברוך־הוא מוכיח את בני ישראל על
 77 ידי הנביא, וְהֵן סְפוּרֵי מַעֲשֵׂי־יָתֵד – אם הסיפור מופיע בתורה או
 78 בנביאים או בכתובים, הרי אמת הדבר שזה כפשוטו, שכן אירע,
 79 אך כיוון שזה נקבע בתורה, משמעותו הוא ענין נצחי לכל
 80 הזמנים, מְלוּבָּשׁ בְּתוֹכָם – בדברי התוכחה ובסיפורי המעשיות,
 81 בְּחִינַת חֻמַּת אֱלֹהוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁכַל וְהַהֲבֵנָה, בְּנִרְאָה
 82 בְּחוּשׁ מַעֲנֵן הַ"קָּרִי" וְהַ"בְּתִיב", – מילים בתנ"ך שיש הבדל
 83 בין איך שכותבים אותן לבין איך שקוראים אותן, בִּי הַ"קָּרִי" –
 84 איך שקוראים את המלה, הוא לְפִי הַהֲבֵנָה הַנְּגִלָּתִית לְנוּ,
 85 וְהַ"בְּתִיב" – איך שכותבים את המלה, הוא לְמַעַל מִהַשְּׁכַל
 86 וְהַהֲבֵנָה, שְׂתַבַּח זֶה בְּתִיבֵיהֶּה – כפי שנכתבה, אִין לָהּ לְבוּשׁ
 87 בְּחִינַת הַהֲבֵנָה, וּבְקִרְיָאֲתָהּ בְּפָה – יֵשׁ לָהּ לְבוּשׁ. – של
 88 הבנה, שמבנים את המלה לפי תוכנו הפשוט של הענין. כמו
 89 למשל, "הוא עשנו ולא (ולו) אנחנו עמו וצאן מרעייתו"²⁷,
 90 שהכתיב הוא "ולא" (באל"ף) שהכוונה היא "ואין", והקרי הוא

1 זו, וּבְתוֹכָהּ – ב"בינה", מְלוּבָּשִׁים אַחֲרֵיהֶם דְּחֻמַּת, שְׁהִיא –
 2 "חכמה" היא, מְדַרְגָּה שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁכַל וְהַהֲבֵנָה בְּאֱלֹהוֹת
 3 בְּרוּךְ־הוּא, בִּי שֵׁם "חֻמַּת" מוֹרָה עַל מְקוֹר הַשְּׁכַל
 4 וְהַהֲבֵנָה. – כנזכר בפרק י"ח בחלק הראשון של ספר ה"תניא",
 5 שהמלה "חכמה" היא "בח

6 מה"²⁸, דבר שאינו בר
 7 הבנה והשגה בשכל, וְלָכֵן
 8 אִמְרוּ בְּהַר, דְּ"אִוְרֵי־תָא
 9 מְחַבְּמָה נַפְקַת", – תורה
 10 באה מחכמה, בזהר
 11 בשלח (סב, א) נאמר
 12 שאורייתא (תורה) באה
 13 מ"חכמה עילאה"
 14 (עליונה), וכך גם בזהר
 15 חוקת (קפב, א) ואתחנן
 16 (רסא, א) ובעוד מקומות,
 17 בִּי טַעְמֵי מִצְוֹת לֹא
 18 נִתְגַּלְוּ, – כענין של שכל
 19 ושל הבנה, וְהֵם לְמַעַלָּה
 20 מִהַשְּׁכַל וְהַהֲבֵנָה, –
 21 למעלה מ"חכמה". וְגַם
 22 בְּאִיזְהוּ מְקוֹמָן שֶׁנִּתְגַּלְוָה

23 וְנִתְפָּרַשׁ אִיזָה טַעַם הַמוֹבֵן לְנוּ לְכַאוּרָה – אִין זֶה הַטַּעַם
 24 הַמוֹבֵן לְנוּ לְכַדְו תְּכַלִּית – סוף, הַטַּעַם – של המצוה, וְגַבּוּלוּ,
 25 – שנאמר שכאן מסיימים הטעם ואין לו עומק יותר, אֶלָּא בְּתוֹכוֹ
 26 בתוך הטעם, מְלוּבָּשׁ פְּנִימִיּוֹת וְתַעֲלוּמוֹת חֻמַּת שְׁלֹמֶעֱלָה
 27 מִהַשְּׁכַל וְהַהֲבֵנָה. – בשיחה קדושה²¹ הסביר פעם הרבי, שרבנו
 28 הזקן מדייק בלשון שאין זה "תכלית הטעם", אין זה סוף הטעם
 29 של המצוה, כלומר, שלא זו בלבד שאין זה תכלית המצוה
 30 עצמה, אלא זה אפילו לא תכלית הטעם של המצוה, שכן ענינה
 31 האמיתי של מצוה הוא הרצון העליון שלמעלה לגמרי מטעם,
 32 שלכן הרי עיקר קיום המצוות הוא כדי לקיים רצון הקדוש ברוך
 33 הוא. וכפי שכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" כותב בספרו "דרך
 34 מצותיך" (הנקרא גם "ספר טעמי המצוות, כי הוא ספר של
 35 טעמים על מצוות) מיד במצוה הראשונה²², שיעקר הכוונה
 36 הנדרשת בקיום מצוה היא, לכוון בעשיית המצוה שכן ציוונו
 37 בורא העולם לעשות, ושידע האדם שבאותו מעשה הוא מקיים
 38 ציוויו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא, למרות שאין הוא יודע את
 39 המכוון והמטרה של המצוה, והוא אומר שם להלן שמה שמוכן
 40 משהו מטעם המצוה (כמו על דרך הקבלה והחסידות, החקירה
 41 והדרוש) אין זה באמת רק רמז של הענין, וכטיפה מים
 42 האוקיינוס, ויתירה מזו באי"ערוך ממש, שכן האדם שלבוש
 43 בחומר (הגוף) אי אפשר לו להשיג רוחניות, ומשה רבנו שכבר
 44 למעלה משלוש אלפים שנה בגן־עדן והולך תמיד מחיל אל
 45 חיל בעומק השגת טעמי המצוות, ועל כל אלה (מה שמשנה רבנו

20. זח"ג כח, א. 21. ש"פ וישב ה'תשכ"ד. 22. ד. ב. 23. תהלים קיט, צו. נתבאר לעיל סימן יז. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהמשנה (ברכות לג ב): האומר... אשר במו"צ ח"ג פמ"ח פ"י טעם המצוה דשה"ק [דשילוח הקן] כדי לקבוע... ובפיה"מ כ' הרמב"ם עצמו שהיא מצוה שאין לו טעם!" 25. ואתחנן ו, ח. 26. ראה מגילה יד, א. 27. תהלים ק, ג. וראה ב"ר רפ"ק.

- 1 "ולו" (בוא"ו) שהכוונה היא "ואליו" – הרי הקרי "ולו" (ואליו)
 2 יש לו לבוש לפי פשוט הענין, שמדובר כאן: "כי הוא עשנו" –
 3 "ולו אנחנו", ואליו אנו
 4 מיוחדים בתור "עמו וצאן
 5 מרעיתו"; ואליו הכתיב
 6 הוא "ולא" (באל"ף)
 7 "ואין", הרי במשמעותו

אגרת הקדש

וכן הענין באותיות גדולות שבתנ"ך שהן מעלמא
 עילאה ומאירות משם בגילוי בלי לבוש כשאר האותיות.

יום שישי ב' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכה, והנה בחי' חכמת... עד עמ' 256, מהאריו"ל.

- 15 והנה בחינת חכמת אלהות ברוך-הוא המלכות בתנ"ך
 16 – 613, מצות התורה – נקראת בשם "בחינת אחרים
 17 דחכמה", – חיצונית ה"חכמה". לעיל אמר רבנו הזקן, שמה
 18 שהשיג משה רבנו בנבואה, בספירת ובחינת ה"חכמה", הוא רק
 19 "אחוריים דחכמה",
 20 ולאחר מכן אמר, שגם מה
 21 שתורה "מחכמה נפקת"
 22 (באה מבחינת "חכמה") זה
 23 גם כן בחינת "אחוריים"
 24 של חכמה, שגם "אחוריים"
 25 דחכמה" הוא ענין
 26 שלמעלה משכל ומהבנה
 27 – אומרים לכן שתורה
 28 באה מחכמה, וכן הוא
 29 אומר שחכמת אלקות
 30 המלוכשת בתרי"ג מצוות
 31 – היא גם כן בחינת
 32 אחוריים של חכמה, כי
 33 כל אחרים שבספירות
 34 הן מדרגות החיצונות
 35 והתחתונות במעלה
 36 שבספירה זו, מה
 37 שיוכלו לירד ולהתפשט
 38 למטה

אגרת הקדש

והנה בחי' חכמת אלהות ב"ה המלוכשת בתרי"ג
 מצות התורה נק' בשם בחינת אחוריי' דחכמה כי כל
 אחוריים שבספירות הן מדרגות החיצונות והתחתונות
 במעלה שבספירה זו מה שיוכלו לירד ולהתפשט
 למטה להתלבש בברואים להחיותם ובחי' הפנים היא
 הספירה עצמה המיוחדת במאצילה א"ס ב"ה בתכלית
 היחוד כגון ד"מ ספירת חכמה שהיא מיוחדת במאצילה
 א"ס ב"ה בתכלית היחוד כי הקב"ה וחכמתו אחד
 (כמ"ש לעיל) ומה שמאיר ומתפשט מחכמתו ית'
 למטה בתחתונים שהם בעלי גבול ותכלית ומתלבש
 בהם נק' אחוריים ונק' ג"כ בחי' עשיה שבאצי' פי'
 עד"מ כמו שבאדם התחתון שיש בנשמתו ה' מדרגות
 זו למטה מזו שהן בחי' השכל והמדות ומחשבה
 ודבור ומעשה והמעשה היא התחתונה שבכולם
 שהחיות המתפשט מהנשמה ומלוכש בכח המעשה
 הוא כאן לגבי החיות המתפשט ממנה ומלוכש בכח

- 1 ומתפשט" יכול הרי להיות באופן של "מקף", שהאור אינו
 2 מתצמצם לפי ערך הדבר שבו הוא מאיר ומתפשט, ואינו
 3 מתאחד בו, ואילו "התלבשות" היא הרי, שהאור מתצמצם לפי
 4 ערך הדבר שבו הוא מתלבש ומתאחד אתו. הרי, אם הנבראים
 5 שבהם מתלבש האור, הם
 6 בעלי גבול ותכלית, אי
 7 אפשר הרי להיות שהאור
 8 המתלבש בהם יהיה אור
 9 שבבחינת בלי גבול – כפי
 10 שהדבר בספירה עצמה
 11 שהיא מאוחדת במאציל
 12 בתכלית היחוד, וכשם
 13 שהמאציל הוא "אין סוף"
 14 ו"בלי גבול", כך גם
 15 הספירה היא בבחינת "בלי
 16 גבול", הרי מה שמאיר
 17 ומתפשט ומתלבש
 18 בנבראים
 19 "אחוריים", – החיצונית
 20 של הספירה ולא הספירה
 21 עצמה, ונקרא גם-כן
 22 בחינת "עשיה
 23 שבאצילות"²⁹.
 24 ה"אחוריים" והחיצונית
 25 של ספירת ה"חכמה" (ש"חכמה" היא הרי הבחינה של
 26 "אצילות") נקרא בחינת העשיה שב"אצילות" – בחינה של
 27 "אצילות" שיכולה לרדת למטה. פרוש, על דרך-משל, כמו
 28 שבאדם התחתון שיש בנשמתו ה' מדרגות, זו למטה
 29 מזו, שהן בחינת השכל והמדות ומחשבה ודבור ומעשה,
 30 והמעשה היא – המדרגה התחתונה שבכולם, – גילוי הנפש
 31 שישנו ב"מעשה" הוא במדרגה פחותה בהרבה מאשר בשאר
 32 הבחינות שעליהן הנפש מתגלה, שהחיות המתפשט
 33 מהנשמה ומלכש בכח המעשה, הוא כאן לגבי החיות

- 39 בברואים לתחיותם; ובחינת הפנים, – הבחינה הפנימית של
 40 הספירה, היא הספירה עצמה המיוחדת במאצילה אין-סוף
 41 ברוך-הוא בתכלית היחוד. כגון דרך-משל, ספירת חכמה
 42 – אודותה מדובר כאן, שהיא מיוחדת במאצילה אין-סוף
 43 ברוך-הוא בתכלית היחוד, כי הקדוש-ברוך-הוא וחכמתו
 44 אחד (כמו שנתבאר לעיל), – בפרק ב' ובפרק ג' בחלק
 45 הראשון של ספר ה"תנאי", ומה שמאיר ומתפשט מחכמתו
 46 ודרך למטה בתחתונים, שהם בעלי גבול ותכלית, – יש
 47 להם גבול וסוף, ומתלבש בהם – בפנימיות, שכן "מאיר"

28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"א קכ, ב. אוה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים עה"פ. וש"נ. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל עיין פירשי' שם". 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"ה בהדפוסים שראיתי. ולכאורה הול"ל עשי' שבחכמה. ואולי אפ"ל שכאן מדבר בהחילוק הגבול ובל"ג – ב"ע ואצילות – תורתך – תורה דאציל', שלמדנתו – תורה דבריא, ולכן מדגיש שבאצי'. והשייכות שבין זל"ז – דבל"ג דאצי' ה"ה הא דאצי' הוא חכ' (יר"ד שבשם) וכ"ע שאר הספירות".

39 ויורד למטה ומתלבש בתורה גשמיית שלנו, שעקרה
40 ותכליתה – של תורה, הוא קיום המצוות לא תעשה ועשה
41 בפעל ומעשה ממש, כמאמר³⁴: "היום לעשותם", – וכפי
42 שהגמרא אומרת בעירובין³⁵ על כך: "היום לעשותם ולא למחר
43 לעשותם", שזמן קיום

44 המצוות הוא דווקא היום,
45 בעולם הזה. ו"גדול
46 תלמוד שמביא לידי
47 מעשה"³⁶, – הרי
48 שהגדלות של תלמוד
49 (לימוד) היא מפני שזה
50 מביא לעשיית המצוות,
51 הרי שהתכלית היא –
52 קיום המצוות, ו"תלמוד
53 שלא לעשות – נח לו
54 שנהפכה שלייתו וכו"³⁷,
55 – ולא היה נברא, וכל
56 אדם מוכרח להתגלגל
57 עד שינקים כל התרי"ג –
58 מצוות בפעל ממש,
59 כנודע מהאר"י ו"ל³⁸: –
60 ב"הל אור" להרבי
61 ה"צמח צדק", על תהלים,
62 עמוד 369, מביא על
63 אגרת קודש זו: רבנו הזקן

64 מתחיל את האגרת בפסוק "עוטה אור כשלמה", ובאגרת חסר
65 הביאור על פסוק זה, אלא מההקדמה מסתבר ש"אחוריים
66 דחכמה הנקרא "נובלות חכמה שלמעלה תורה", זה ה"שלמה"
67 (הלבוש) ונגלה דתורה, ובחינת פנימיות אבא (פנימיות החכמה)
68 היא טעמי תורה, (שבעיקרו זה יתגלה בביאת המשיח, כפי
69 שרשי"א אומר על הפסוק³⁹, "ישקני מנשיקות פיהו", שמישיח יגלה
70 טעמי תורה, ומעין זה היא התגלות החסידות שהיא הכנה
71 למשיח, על-דרך שטועמים ממאכלי השבת – בערב שבת)⁴⁰.
72 והוא (ממשיך ה"צמח צדק" ב"הל אור") ה"אור" המלוּבש
73 ב"שלמה". שכן, זה האור שנברא ביום ראשון ש"גנו לצדיקים",
74 וזיכּן גנו – בתורה⁴¹, וזהו "פנימיות יסוד אבא", כפי שהרמ"ז
75 אומר בפרשת בהעלותך⁴². וה"צמח צדק" מציין שם מה"סידור"
76 במאמר "ועשו להם ציצית"⁴³.

1 המתפשט ממנה ומלבוש ככה הדבור, שהוא – כוח
2 הדיבור, הוא כאין לגבי תחיות המתפשט ממנה –
3 מהנשמה, ומלבוש כמתחשבה ומדות ושכל – כל אלה
4 מאוחדים עם הנפש. שכן, אפילו מחשבה שהיא "לבוש" לנפש,
5 אבל היא לבוש המאוחד

6 עם הנפש, והיא קיימת
7 תמיד כשם שהנפש
8 עצמה קיימת תמיד, ואילו
9 דיבור ומעשה הם
10 "לבושים נפרדים",
11 מהנפש, (שכן אפילו
12 דיבור הרי "עת לדבר
13 ועת לחשות מלדבר"⁴¹),
14 ובהם גופא, "מעשה"
15 נפרד הרבה יותר מהנפש
16 מאשר דיבור, כן על-
17 דרך זה ממש – כמו
18 שהדבר במשל של הנפש,
19 היא בחינת חכמתו
20 ותורה, מה שיוכל
21 להתפשט ממנה
22 (להשפיע) [להתלבש]
23 בתחנותים בלם, – שכן,
24 הרי "כולם בחכמה
25 עשית"⁴², הכל נתהווה על

26 ידי "חכמה", הרי ש"חכמה" מתלבשת בכל הנבראים, ואיזו
27 בחינה של "חכמה" יכולה להתלבש בכל הנבראים הם⁴³ כאין
28 לגבי בחינת פנים – פנימיות ה"חכמה", המיוחד במאציל
29 ברוך-הוא, דכלא קמיה בלא חשיב, – שכן, הכל לגבי
30 הקדוש ברוך הוא נחשב לכולם – הרי שהבחינה שהיא "קמיו"
31 (מאוחדת אתו) – היא לגביו כלא כלום. ויהשפעה לכל
32 הנבראים בלם שהם פעלי גבול ותכלית – נחשבת ירידה
33 וצמצום ככיוול לגבי המאציל אין-סוף ברוך-הוא, על
34 דרך-משל, כמו שנחשבת ירידה וצמצום לשכל האדם
35 המשכיל המצומצם באיזה עשיה גשמיית וקמית ממש.
36 ולכן משה רבנו עליו-השלוש, שהשיג עד אחרים דחכמה,
37 – כנזכר לעיל, וזה שתנתן על-ידו התורה, שהיא – התורה,
38 היא "נובלות חכמה שלמעלה", פרוש מה שנוכל ממנה

אגרת הקדש

הדבור שהוא כאין לגבי תחיות המתפשט ממנה ומלוּבש במחשבה ומדות ושכל כן עד"ז ממש היא בחי' חכמתו ית' מה שיוכל להתפשט ממנה (להשפיע) [להתלבש] בתחנותים כולם הם כאין לגבי בחינת פנים המיוחד במאציל ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב וההשפעה לכל הנבראים כולם שהם בעלי גבול ותכלית נחשבת ירידה וצמצום ככיוול לגבי המאציל א"ס ב"ה עד"מ כמו שנחשבת ירידה וצמצום לשכל האדם המשכיל המצומצם באיזה עשיה גשמיית וחומרית ממש ולכן משה רבינו ע"ה שהשיג עד אחוריים דחכמה וזה שתנתן ע"י התורה שהיא נובלות חכמה שלמעלה פי' מה שנוכל ממנה ויורד למטה ומתלבש בתורה גשמיית שלנו שעיקרה ותכליתה הוא קיום המצוות ל"ת ועשה בפועל ומעשה ממש כמאמר היום לעשותם וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה והלומד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שלייתו וכו' וכל אדם מוכרח להתגלגל עד שיקיים כל התרי"ג מצוות בפועל ממש כנודע מהאר"י ל':

יום שבת קודש ג' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכט, האותיות הנגלות לנו... עד עמ' קכט, כנודע.

79 אגרות קודש, כפי שכותב ר' אשר מניקולייב ב"מודעה רבה", שנוספו
80 "השטות מהאגה"ק"⁴⁴.

77 האגרת הבאה, דיבור-המתחיל "האותיות הנגלות" היא מהאגרות
78 שנוספו בהוצאת שנת תר"ס. כפי הידוע נוספו באותה הוצאה כמה

31. ראה קהלת ג, ז. 32. תהלים קד, כד. 33. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל הוא. 34. ואתחנן ז, יא. 35. כב, א. 36. קידושין מ, ב. 37. ירושלמי שבת פ"א ה"א. 38. ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד ובהנסמן שם בציונים ומ"מ. 39. שה"ש א, ב. 40. ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ובהנסמן בהערות שם. 41. לקו"ש ח"י ע' 10 ובהנסמן שם. 42. ח"ג קסב, א. 43. סידור עם דא"ח (קה"ת, תשכ"ה). 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר שמצינו שאדה"ו בעצמו הוסיף באגה"ק לאחר זמן (סה"מ תש"ח ע' 31).

44 אותיות של מעשה וכתב, ויעשה של השתלשלות בריאה
 45 יצירה עשיה, וכן באשר שומע אותיות הדבור - הן נרשמות
 46 במחשבתו ומהרהר בהן, וזה נקרא בחינת 'דבור
 47 שפמחשבה' - איך שבמחשבה הוא מהרהר באותיות של
 48 דיבור, ו - זוהי בחינת

49 "יצירה"; - שכן, מחשבה
 50 עצמה היא בחינה של
 51 "בריאה", שבראתיו
 52 יצרתיו אף עשיתיו⁴⁶ הוא
 53 כנגד "מחשבה דיבור
 54 ומעשה", הרי, מחשבה
 55 היא - בחינת "בריאה",
 56 דיבור - בחינת "יצירה",
 57 ומעשה - בחינת "עשיה".
 58 ואם כן "מחשבה" היא הרי
 59 - בחינת "בריאה", ואילו
 60 כשהוא מהרהר במחשבה
 61 אותיות של דיבור, הרי זה
 62 דיבור שבמחשבה -
 63 בחינת "יצירה"
 64 שבבריאה). ואותיות
 65 המחשבה לכה גלי
 66 הרהר אותיות הדבור -
 67 נקרא "מחשבה
 68 שפמחשבה", בחינת
 69 "בריאה". והנה, אותיות
 70 הדבור ממש, - לא דיבור
 71 שבמחשבה, כי אם דיבור
 72 ממש, הן מתהוות
 73 ומקבלות חיותן
 74 מאותיות אלו עצמן

75 שפמחשבה. ואף שלפעמים מדבר אדם ומהרהר - בשעת
 76 מעשה, פדבר אחר - ולכאורה אין אותיות הדיבור מקבלות או
 77 חיות מאותיות המחשבה, שהרי הוא אינו מהרהר בענין שהוא
 78 מדבר, הרי אינו יכול לדבר - כשאין הוא מהרהר במה שהוא
 79 מדבר, כ"אם אותן דבורים וצופים - של מלים, שפדבר
 80 דברים והיו במחשבתו פעמים רבות מאד, ונשאר בדבורים
 81 וצופים אלו הרשימו - הרושם, מהמחשבה שנכנסה בהם
 82 פעמים רבות. - הרי שהרושם של אותן אותיות המחשבה, הוא
 83 החיות של אותיות דיבור אלו. וזהו - כפי שהדבר ב"ספירות",
 84 בחינת אחרים וחינוניות נצחה הודי סוד מ"פ רצוף העליון"
 85 שנכנס בתחתון, - מפרצוף המדריגה העליונה שנכנס
 86 במדריגה התחתונה, להיות לו בחינת מחין וחיות, פנודע:

1 המשך אגרת זו לאגרת הקודמת הוא, שהרי באגרת הקודמת מדובר איך
 2 שרק הבחינות "נחיים" - נצח, הוד, יסוד, מלכות - של המשפיע נמשכות
 3 במקבל, ובסוף אגרת זו (דיבור המתחיל "האותיות הנגלות") מוסבר גם
 4 כן אותו תוכן⁴⁵, שרק האחריים והחינוניות של בחינות נח"י - נצח, הוד,
 5 יסוד - של העליון, נמשכות
 6 בתחתון.

7 האותיות הנגלות לנו,
 8 הן: במעשה דבור
 9 ומחשבה. דמעשה, -
 10 אותיות ה"מעשה", הבאות
 11 בכתב ובמעשה, הן
 12 תמונת האותיות
 13 שפכתב אשורי שפספר
 14 תורה. - כפי שהוסבר
 15 בהגדה בפרק י"ב של
 16 "שער היחוד והאמונה",
 17 הרי כל אות מכ"ב אותיות
 18 התורה היא המשכה וכוח
 19 וחיות פרטי מיוחד שאיננה
 20 נמשכת באות אחרת, ולכן
 21 יש לכל אות בכתיבתה
 22 (בכתב אשורי של ספר -
 23 תורה) ציור מיוחד המורה
 24 על ציור ההמשכה ועל
 25 אופן התגלות האור,
 26 החיות והכוח הנמשכים
 27 באותה אות, ובכתב ספר
 28 תורה הרי האותיות עצמן
 29 הן ענין עיקרי וקשורות
 30 בכמה פרטי דינים על
 31 צורת כתיבתן, ואותיות

32 הדבור נחקקות בהבל וקול, המתחלק לכ"ב חלקים שונים
 33 זה מזה בצורתן, שהיא הברת ומכא הכ"ב אותיות פכל
 34 לשון, כי אין הפרש בין לשון תקדש ובין שאר לשונות
 35 במהות הברת - ביטוי, האותיות, כ"אם בצרופן⁴⁸. - בצירוף
 36 האותיות קיים הבדל בין שפה אחת לשניה, ואילו בעצם ביטוי
 37 האותיות הדבר שווה בכל הלשונות. ואותיות המחשבה, הן
 38 נכ"ב בכל לשון שאדם מחשב תבות - הלשון, ואותיות
 39 הלשון, שהן כ"ב לבד. רק שפמחשבה, יש בה ג' מיני
 40 בחינות אותיות, שהרי פשרואה פספר תורה תמונת
 41 האותיות - הן מצטרות במחשבתו, - בהתאם לכפי שהוא
 42 רואה אותן בספר התורה, וזה נקרא בחינת "עשיה
 43 שפמחשבה"; - כפי ש"מחשבה" מהרהרת ענין של מעשה,

אגרת הקדש

האותיות הנגלות לנו הן במעשה דבור ומחשבה.
 דמעשה הן תמונת האותיות שבכתב
 אשורי שבכ"ב חלקים שונים זה מזה בצורתן. שהיא
 המתחלק לכ"ב חלקים שונים זה מזה בצורתן. שהיא
 הברת ומכא הכ"ב אותיות בכל לשון. כי אין הפרש
 בין לה"ק ובין שאר לשונות במהות הברת האותיות
 כ"א בצירופן. ואותיות המחשבה הן ג"כ בכל לשון
 שאדם מחשב תיבות ואותיות הלשון שהן כ"ב לבד.
 רק שבמחשבה יש בה ג' מיני בחי' אותיות. שהרי
 כשרואה בס"ת תמונת האותיות הן מצטרות במחשבתו
 וזה נקרא בחינת עשי' שבמחשבה. וכן כאשר שומע
 אותיות הדבור הן נרשמות במחשבתו ומהרהר בהן
 וזה נקרא בחינת דבור שבמח' ובהי' יצירה. ואותיות
 המחשבה לכה בלי הרהר אותיות הדבור נק' מח'
 שבמחשבה. בחי' בריאה. והנה אותיות הדבור ממש
 הן מתהוות ומקבלות חיותן מאותיות אלו עצמן
 שבמח'. ואף שלפעמים מדבר אדם ומהרהר בדבר
 אחר. הרי אינו יכול לדבר כ"א אותן דבורים וצירופים
 שכבר דברם והיו במחשבתו פעמים רבות מאד ונשאר
 בדיבורים וצירופים אלו הרשימו מהמחשבה שנכנסה
 בהם פעמים רבות. וזהו בחי' אחרים וחינוניות נח"י
 מפרצוף העליון שנכנס בתחתון להיות לו בחי' מוחין
 וחיות כנודע:

170. ובכ"מ". 45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דוגמא - עפמש"נ ומבשרי אחזה אלוהה איך שזהו באדם - במחדו"מ". 46. הערת
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכנה"ל יל"ע באמ"ב ש' הק"ש פל"ב ב"י שלכאורה באו"א קצת. וי"ל". 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 "מעלת האותיות דדיבור ומח' (משא"כ דעשי' - תמונתן - מתעלמות בתמונות אחרות)". 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מה
 שייך צירופן להברתן הדוצרך לשלול? ואולי מתרץ שאינן קדושות הרי צ"ל בירידה מלשה"ק (עאכ"כ - בשינוי) - ומבאר שזהו
 בצירופן". 49. ישע"י מג, ז.

ה'תש"ג	יום ראשון	כז אלול	יום ראשון
			שיעורים. חומש: האזינו, פ' ראשונה עם פירש"י. תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. עו"עח. תניא: אך הענין . . . "קכח" האותיות.
			סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שרי', מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שרי' – וויקען זיך אין דברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שרי', מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שרי' – להשרות עצמו בדברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.

ה'תש"ג	יום שני	כז אלול	יום שני
			שיעורים. חומש: האזינו, שני עם פירש"י. תהלים: קכ"ד. עט"פא. תניא: והנה בחי' . . . "256" ושכל.
			מדברי קודש רבינו הזקן: ישראל גוי אחד בארץ, דער עם ישראל אויך אין דער ערדישער וועלט איז פארבונדען מיט ה' אחד, השי"ת מאכט פון רוחניות גשמיות, און דער עם ישראל מאכט פון גשמיות רוחניות.

מדברי קדש רבינו הזקן: "ישראל גוי אחד בארץ". עם ישראל, גם בארצות העולם, קשור הוא עם ה' אחד. ה' יתברך עושה מהרוחניות גשמיות, ועם ישראל עושה מהגשמיות רוחניות.

ה'תש"ג	יום שלישי	כח אלול	יום שלישי
			שיעורים. חומש: האזינו, שלישי עם פירש"י. תהלים: קלה"קלט. פב"פד. תניא: כן עד"ו . . . "256" מהאריז"ל.
			ברכת ד' היא תעשיר, בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזוק היהדות, וכמאמר: דער אויבערשטער ב"ה בלייבט ניט קיין בעל חוב, פאר יעדער גוטער זאך וואס א איד טוט, צאלט ער במיטב מיט בני חיי ומזוני רויחי.

"ברכת ה' היא תעשיר", בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזוק היהדות, וכמאמר: הקדוש-ברוך-הוא לא נשאר בעל חוב. צבור כל דבר טוב שיהודי עושה, משלם הוא ב'מיטב', בכני חיי ומזוני רויחי [=בכנים, חיים, ופרנסה ברוח].

ה'תש"ג	יום רביעי	כט אלול, ערב ר"ה	יום רביעי
			סליחות באשמורת הבקר, ואין נפילת אפים. התרת נדרים, ובשורה. ערוב תבשילין. שיעורים. חומש: האזינו, רביעי עם פירש"י. תהלים: קמ"ק. פה"פו. תניא: האותיות הנגלות . . . כנודע.
			יום הולדת את הצ"צ – שנת תקמ"ט.

מפתגמי רבינו הזקן: מען האָט גאָר קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי"ת דער גוף פון א אידען.

יום ה'לדת א'ת ה'צמח צדק" - שנת תקמ"ט.

מפתגמי רבנו הזקן: אין לנו שום משג, עד כמה יקר אצל הקדוש-ברוך-הוא גופו של יהודי.

יום חמישי

יום חמישי א תשרי, א דר"ה ה'תש"ד

שיעורים. חומש: האזינו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א"ט. פח"צ.
תניא: כ. איהו . . . "258" בלה"ק.

ברכת הדלקת הנרות: של יום הזכרון. שהחנינו. אין כופלין "לעלא" בקדיש, לבד מנעילה. לודוד גו' הארץ ומלוואה גו' - קדם עלינו. בקדוש היום: תקעו, כי חק. ואין אומרים "אלה מועדי", ו"אתקינו". לתשליך: מנערים שולי הטלית-קטן.
"יהי רצון" שעל התפוח - אחר הברכה וקדם האכילה. אוכלים ראש איל, אבל אין אומרים "יהי רצון" כ"אם על התפוח.

יום שישי

יום ששי ב תשרי, ב דר"ה ה'תש"ד

לאל עורך דין - בתפלת מוסף.
שיעורים. חומש: האזינו, ששי עם פירש"י.
תהלים: י"ז. צא"צג.
תניא: והגם שהיש . . . "קל" עילתו.
במנחה אין אומרים הודו, אבל אומרים פתח אליהו.

מה שכתוב בסדור "שער הקריאת-שמע" דבור-המתחיל "להבין ההפרש" (ע"ד עמוד א), שקדם תקיעת שופר אומרים "אנא בכח", פרושו: בדרך כלל הם הפונות מהפסוקים שראשי תבות שלהם שם שני משם מ"ב, אמנם יש שמכונים התבות "אנא בכח כו" במחשבה, אבל אין אומרים האותיות והתבות. והעוסק בכונות צריך ללמד הענינים ברור בכתבי האריז"ל, ואז פונתו רצויה.

שבת קודש

שבת ג תשרי ש"ת ה'תש"ד

מותחילין "מוזמור לודוד" ולא "לכו נרננה", וכן בכל שבת מוצאי יום טוב.
הפטורה: שובה - יפסלו בם. מי אל כמוך - מימי קדם.
שיעורים. חומש: האזינו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יחכב. צדצו.
תניא: אך נשמת . . . 260 בבי"ע.

ביחידות ה'צמח צדק" אצל רבנו הזקן ב תצא בששי באלול תקס"ד ספר לו רבנו: שבת פרשת תבוא תקכ"ח אמר מורי ורבי (הרב המגיד ממעזריטש) - תורה, והתחלתה "ושבת עד הוי' אלקיך", ובאר כי עבודת התשובה צריכה להיות עד אשר הוי', שהוא למעלה מהעולמות, יהיה אלקיך, אלקים בגימטריא הטבע, בראשית ברא אלקים. כל החכריא קדישא היו בהתעוררות גדולה מתורה היא. הרב הצדיק ר' משולם זוסיא מאניפאלי אמר, כי הוא אינו יכול להגיע למעלת תשובה כזו, ועל כן יחלק את התשובה לחלקים, כי תשובה ראשי תבות: ת, תמים תהיה עם הוי' אלקיך. ש, שויתי הוי' לנגדי תמיד. ו, ואהבת לרעך כמוך. ב, בכל דרכיך דעהו. ה, הצנע לכת עם ה' אלקיך.

כְּשֹׁפֵר לִי אֲדִנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְשִׁיב] אֶת הַנֶּלֶל, סִימָה: תַּבְת "תְּשׁוּבָה" צְרוּפָה מְחַמֵּשׁ
אוֹתִיּוֹת, אֲשֶׁר כָּל אוֹת הוּא דֶרֶךְ וְאֶפֶן בְּעִבּוּדַת הַתְּשׁוּבָה - וּבְאֵר בְּאֵרֵיכוֹת חֲמֵשׁ הָאֲפָנִים - וְכֻלָּם
בְּאִים מַלְכָּא אֶל הַפְּעַל עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

34 לא נשרף.
35 הגמרא מביאה מאמר המבאר מדוע עבדו ישראל עבודה זרה:
36 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, יוֹדְעִין הוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּעִבּוּדַת בּוֹכְבִים שְׂאִין
37 בְּהַ מְשֵׁ, כְּלוּמַר שְׂאִין בַּה כּוּחַ אֱלֹהוֹת כֻּלָּל, וְלֹא עַל אִיסוּר עֲבוּדָה
38 זְרָה תִּקְפֵס יִצְרָם, וְלֹא עֲבָדוּ לְעִבּוּדַת בּוֹכְבִים אֲלֵא מִשׁוּם שְׂתִקְפֵס
39 יִצְרַר הָעֵרִיּוֹת, וְעַל יְדֵי הָעֲבוּדָה זְרָה רִצּוּ לְפִרוּק מַעֲלִיהֶם עוֹל תּוֹרָה
40 וּמִצְוֹת, וּבִכֵּר לְהַתִּיר לָהֶם אִיסוּרֵי עֲרִיּוֹת בְּפִרְהֶסְיָא - בְּגִלוּי, וְלֹא
41 יוֹכִיחוּ אוֹתָם עַל כֵּךְ.
42 מדברי הגמרא אלו מבואר שלא היה לישראל כלל יצר הרע
43 לעבודה זרה. וע"ז מקשה הגמרא: מְתִיב רַב מִשְׁרְשָׁיָא, נֹאמַר בְּפִסּוּק
44 עַל עֲבוּדָה זְרָה שְׁהִיו עוֹבְדִים בְּנֵי יְהוּדָה (רמיה פ א-ב) 'חֲטָאת יְהוּדָה
45 בְּתוֹבָה בְּעַט בְּרָזָל וְגו' כְּפִזְרָ בְּנִיהֶם מִקְּהָלָם' וְגו', וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,
46 פִּירוּשׁ הַפִּסּוּק הוּא, שְׁהִיו זוֹכְרִים וּמִתְגַּעְגְּעִים לְמִזְבְּחוֹת הָעֲבוּדָה
47 זְרָה פְּאָדָם שִׁישׁ לֹו נְעֻנְעִין עַל כֵּן וְכַשׁוּכַר בּוּ נֹאנָה. וּמִבּוּאֵר שְׁהִיו
48 דְּבוּקִים לְעֲבוּדָה זְרָה, וְנִמְצָא שְׁהִיהָ לָהֶם יִצְרַר הָרַע לְעוּבָדָה.
49 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: מִתְחִילָה לֹא הִיהָ לְיִשְׂרָאֵל יִצְרַר לְעוּבָדָה זְרָה, וְמָה
50 שְׁנֹאמַר בְּפִסּוּק שְׁהִיו מִתְגַּעְגְּעִים אֵלֶיהָ, הֵינּוּ בְּתַר דְּאָבִיקוּ בֵּיהּ -
51 לֹאחַר שְׁעִבְדָּה כְּדִי לְפִרוּק מִעֲצָמָם עוֹל תּוֹרָה וְלִהַתִּיר לָהֶם
52 עֵרִיּוֹת, שְׂאוּ נִקְשְׂרוּ אֵלֶיהָ מִעֲצָמָם.
53 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לְהַקְשׁוֹת עַל רַב: תָּא שְׁמַע, נֹאמַר בְּתוֹכַחָה שְׁבַסְפֵּר
54 וְיִקְרָא (כז ל), אִם יִחְטָאוּ יִשְׂרָאֵל, וְנִתְתִּי אֶת פְּנִיכֶם עַל פְּנֵי
55 גְּלוּלֵיכֶם, כְּלוּמַר, יִפְלוּ בְּמוֹתָם עַל הָעֲבוּדָה זְרָה שְׁלָחָם. (אמור)
56 וְ[אָמְרוּ], שְׂאִכֵּן הִיהָ מַעֲשֵׂה כּוּחַ בּוּזֵן חוֹרְבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן,
57 שְׂאֵלְהֵוּ הַצְּדִיק הִיהָ מְחֹרֵר עַל תְּפִיחֵי רַעֲב - מִסּוּבָב בֵּין הַנְּפוּחִים
58 מִרּוּב רַעֲב שְׁהִיו מוֹטְלִים בִּירוּשָׁלַיִם. פְּעַם אַחַת מְצָא תִינוּק שְׁהִיהָ
59 תְּפִיחָ - נִפְחוּ מִרּוּב רַעֲב, וּמִזְמַל בְּאֲשָׁפָה בּוּזִיּוֹן. אָמַר לֹו אֵלֶיהוּ
60 לִילַד, מֵאִיּוֹה מִשְׁפָּחָה אֲתָה. אָמַר לֹו הִילַד, מִמִּשְׁפָּחָה פְּלוּזִיּוֹת אֲנִי.
61 אָמַר לֹו אֵלֶיהוּ, כְּלוּם נִשְׁתַּיִיר אָדָם בְּחַיִּים מֵאֲוֹתָה מִשְׁפָּחָה. אָמַר לֹו
62 הִילַד, לֹאוּ - לֹא נִשְׂאֵר אָדָם מֵאֲוֹתָה מִשְׁפָּחָה חַיִּין מְמַנִּי. אָמַר לֹו
63 אֵלֶיהוּ לִילַד, אִם אֲנִי מְלַמְּדֶךָ דְּבַר שְׂאָם תַּעֲשֶׂהוּ אֲתָה חַי בּוּ - עַל
64 יְדוּ, הָאִם אֲתָה לְמַד מִמֶּנִּי. אָמַר לֹו הִילַד, חַן - כֵּן. אָמַר לֹו אֵלֶיהוּ,
65 אָמַר בְּכָל יוֹם 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד' (דברים יד), וּבִכֵּר
66 תִּשְׂאֵר בְּחַיִּים. אָמַר לֹו הִילַד,

1 הגמרא מביאה דרשה על עבודה זרה שעשו נכרים שבאו לארץ
2 ישראל: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, נֹאמַר עַל אוֹמוֹת שְׁהִבִּיא סְנַחְרִיב
3 לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיבֵם בְּשׁוּמְרוֹן וְעֵרִיהָ (מלכים ב' ז ל) 'וְאֲנִשִּׁי כָּבֵל
4 עָשׂוּ אֶת סְכוּת בְּנוֹת, כְּלוּמַר, עָשׂוּ עֲבוּדָה זְרָה שְׁשִׁמְהָ סְכוּת
5 בְּנוֹת, וּמֵאִי נִיהוּ - וְכִיצַד הִיתָה עֲשׂוּיָה, כְּדִמּוֹת תְּרַנְגוּלָת נִקְבָה.
6 וְהִיתָה נִקְרָאת 'סְכוּת בְּנוֹת, עַל שֵׁם שְׁמִסּוּכַת כְּנַפְיָה עַל
7 אִפְרוּחִיהָ לְהַגֵּן עֲלֵיהֶם. וּבְהַמְשָׁךְ (שם) נֹאמַר 'וְאֲנִשִּׁי כוֹת עָשׂוּ אֶת
8 יְרֵגָל, כְּלוּמַר, אֲנִשִּׁי אוֹמָה שְׁשִׁמְהָ 'כוֹת' עָשׂוּ עֲבוּדָה זְרָה שְׁשִׁמְהָ
9 יְרֵגָל, וּמֵאִי נִיהוּ - וְכִיצַד עֲשׂוּיָה, כְּדִמּוֹת תְּרַנְגוּל זֹכֵר. שְׁרַגְל'
10 הוּא תְּרַנְגוּל בְּדִיפּוּךְ הָאוֹתִיּוֹת. וּבְהַמְשָׁךְ (שם) נֹאמַר 'וְאֲנִשִּׁי חֲמַת
11 עָשׂוּ אֶת אֲשִׁמָּה, וּמֵאִי נִיהוּ - וְכִיצַד עֲשׂוּיָה 'אֲשִׁמָּה', כְּדִמּוֹת
12 בְּרִחָא קְרָחָא - עֵז. וּבְהַמְשָׁךְ (שם ז לא) נֹאמַר, 'וְהָעֵינִים עָשׂוּ (את נכחן)
13 [נִבְחָו] וְאֶת תְּרַתְקָ, כְּלוּמַר, אֲנִשִּׁי אוֹמַת ה'עֵינִים' עָשׂוּ שְׁתֵּי עֲבוּדוֹת
14 זְרוֹת שְׁשִׁמְן 'נִבְחָו' וְתְרַתְקָ, וּמֵאִי נִיהוּ - כִּיצַד הִיוּ עֲשׂוּיּוֹת, הַנִּבְחָו'
15 עֲשׂוּיָה כְּדִמּוֹת פְּלֵב נּוּבַח וְנִקְרָאת 'נִבְחָו' עַל שֵׁם נִבְחַתוּ, וְהַתְּרַתְקָ'
16 עֲשׂוּיָה כְּדִמּוֹת חֲמוֹר, וְנִקְרָא 'תְּרַתְקָ' עַל שֵׁם שְׁנוּשָׂא אֶת הַמִּשְׂא
17 שְׁעֵלִיו בְּשֵׁנֵי שְׂקִים, כְּדִי לְהַשׁוּוֹת אֶת כּוּבַד הַמִּשְׂא בְּשֵׁנֵי צִדָּיו.
18 וּבְהַמְשָׁךְ (שם) נֹאמַר 'וְהַסְפָּרִיִּים שׁוֹרְפִים אֶת בְּנֵיהֶם (וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם)
19 בָּאֵשׁ לְאֶדְרַמְלֶךְ וְעֵנְמֶלֶךְ אֱלֹהֵי סְפָרַיִם', שְׂאֲנִשִּׁי אוֹמַת ה'סְפָרַיִם' הִיוּ
20 עוֹבְדִים לְשְׁתֵּי עֲבוּדוֹת זְרוֹת שְׁלָחָם שְׁשִׁמְן 'אֶדְרַמְלֶךְ' וְ'עֵנְמֶלֶךְ',
21 בְּכַךְ שְׁהִיו שׁוֹרְפִים אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לְכַבּוֹדָם, וּמֵאִי נִיהוּ - וְכִיצַד
22 הִיוּ עֲשׂוּיּוֹת, ה'אֶדְרַמְלֶךְ' כְּדִמּוֹת הַפִּדְרָ, וְה'עֵנְמֶלֶךְ' כְּדִמּוֹת הַפּוּם,
23 הַפִּדְרָ נִקְרָא 'אֶדְרַמְלֶךְ', מִלְשׁוֹן 'אֶדְרָ מֶלֶךְ', מִשׁוּם דְּאֶדְרָ לִיחַ לְמָרְיָה
24 - שְׁמַכְבַּד וּמַהֲדָר אֶת אֶדְוִינֵי בְּמַעֲנֵהָ, שְׁמַשְׁלִיךְ הָאֶדְוִין עֲלֵיו אֶת
25 מִשְׂאוֹ שְׁהִיהָ עֲלֵיו לְנוּשָׂא עַל צוּאָרוֹ. וְהַסּוּס נִקְרָא 'עֵנְמֶלֶךְ', מִשׁוּם
26 דְּעֵנֵי לִיחַ לְמָרְיָה - שְׁמַסִּיעַ לְאֶדְוִינֵי בְּנִקְרָא - לְהַלְחֵם בְּמַלְחָמָה.
27 מִבִּיבָא הַגְּמָרָא מַעֲשֵׂה בַעֲנִין זֶה: וְאֶף בְּתוֹקְנָה מְלֶךְ יְהוּדָה, בִּיקְשָׁ
28 אָבִיו אַחַז הַמֶּלֶךְ לְעֲשׂוֹת לֹו כֵּן, דְּהֵינּוּ לְשׁוֹרְפוּ בָּאֵשׁ לְעוּבָדָה זְרָה
29 כְּפִי שְׁהִיו עוֹשִׂים הַסְפָּרַיִם, שְׁנֹאמַר עַל אַחַז (שם יט א) 'וְגַם אֶת בְּנֵי
30 הָעִבְרִי בָּאֵשׁ כְּתַעֲבוֹת הַגּוֹיִם', וְלֹא מִצִּינּוּ שְׁהִיהָ לֹו בֶן מַלְכָּד חוּקִיָה,
31 אֲלֵא שְׂקוּדָם שְׁהַכְּסִיטוּ אֲבִיו לֹאֵשׁ סְכָתוֹ אִמּוֹ בְּדָם חַיָּה קִטְנָה
32 שְׁשִׁמְהָ 'סְלִמְנִדְרָא', שְׁיוּצָאת מִתְּנוּרָה שְׁהָאֵשׁ בַּעֲרָה בּוּ שְׁבַע שְׁנִים
33 בְּלֹא הַפְּסָק, וְהַסָּךְ מִדְּמָה אִין הָאֵשׁ שׁוֹלְטַת בּוּ (הַגִּיטָה כז), וְלִכֵּן חוּקִיָה

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' א

17 תְּלַמּוּד לְזִמְרָ - 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל'.
18 הַגְּמָרָא מִתְרַצַּת אֶת הַקּוּשִׁיא לְמִ"ד 'אֱלֹהִים' קוּדִישׁ: הִלֵּא לְמֵאֵן
19 דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' חוּל, וְהַכּוּוֹנָה לְדִינָן, גְּמַר קוּדִישׁ מְחֹל - וְדֹאֵי לּוּמַד
20 אִיסוּר בְּרַבַּת הַשֵּׁם מֵאִיסוּר קִילְלַת דִּינָן, שְׁמַתוּךְ כֵּךְ שְׁהַתּוֹרָה
21 קִרְאָה לְדִינָן 'אֱלֹהִים', יֵשׁ לְהַבִּינַן שְׁגַם בְּרַבַּת הַשֵּׁם בְּכֻלָּל הָאִיסוּר,
22 וּמַעֲתָה גַם לְמֵאֵן 'אֱלֹהִים' קוּדִישׁ, וְהַכּוּוֹנָה לְבִרְכַת הַשֵּׁם,
23 גְּמַרִּינַן חוּל מְקוּלָת - לְמוּדִים אִיסוּר קִילְלַת דִּינָן מֵאִיסוּר בְּרַבַּת
24 הַשֵּׁם. וְאִם כֵּן שׁוּב יֵשׁ לָנוּ פִּסּוּק לְאִיסוּר קִילְלַת דִּינָן, וּמֵאִיסוּר
25 קִילְלַת דִּינָן וְאִיסוּר קִילְלַת חֲרַשׁ נִלְמַד אִיסוּר קִילְלַת נְשִׂיא, וְנִמְצָא
26 שְׁהַפְּסוּק בְּנִשְׂאֵי מִיּוֹתֵר, וְאִם אִינוּ עֵנִין לְנִשְׂאֵי תְּנַדּוּ עֵנִין לְאִבּוּי.
27 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא לְמֵאֵן דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' חוּל, גְּמַר קוּדִישׁ וְאִיסוּר
28 בְּרַבַּת הַשֵּׁם הַחֲמוּר מְחֹל (וְאִיסוּר קִילְלַת דִּינָן הַקַּל, אֲלֵא לְמֵאֵן
29 דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' קוּדִישׁ, וְכִי גְמַר חוּל מְקוּדִישׁ דִּימְלָא - שְׂמֵא אֶקְוִישׁ
30 אֶתְרָ - הַזּוֹהֵרָה הַתּוֹרָה, אוֹלָם חוּל לֹא אֶתְרָ.
31 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִם כֵּן שְׁכּוּנַת תּוֹרָה לְהַזְהִיר רַק עַל בְּרַבַּת
32 הַשֵּׁם, לְכַתּוּב קְרָא 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל',

1 הברייתא לומדת בדרך אחרת: אֲלֵא, אִם כֵּן מְדוּעַ צִרִיךְ שְׁלֹשָׁה
2 פְּסוּקִים לְדִינָן נְשִׂיא וְחֲרַשׁ, נִבְתּוּב קְרָא אוֹ אֶת פְּסוּקֵי 'אֱלֹהִים' (דִּינָן)
3 וְחֲרַשׁ בְּלַבָּד, וְדִינּוּ שֵׁל נְשִׂיא לִמַּד מֵהֶם וּפְסוּקוֹ מִיּוֹתֵר, אוֹ אֶת
4 פְּסוּקֵי נְשִׂיא וְחֲרַשׁ, וְהַפְּסוּק 'אֱלֹהִים' אוֹדוֹת קִילְלַת דִּינָן לְמַה לִּי,
5 שְׂאִפְשֵׁר לְלוּמַדוֹ מִנְשִׂיא וְחֲרַשׁ. וְכִיוּן שְׁפִסּוּק אַחַד, בְּנִשְׂאֵי אוֹ
6 דִּינָן, מִיּוֹתֵר, אִם אִינוּ עֵנִין 'אִינוּ נִצְרָךְ לְגִיפּוֹ, תְּנַהוּ עֵנִין - יֵשׁ
7 לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ לְאִיסוּר קִילְלַת אָבִיו.
8 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הִנֵּיחָא לְמֵאֵן דְּאָמַר שְׂאֵלְהֵוּ הַנּוֹזֵכַר בְּפִסּוּק אִינוּ
9 שֵׁם ה' אֵלֵא חוּל הוּא וְהַכּוּוֹנָה לְדִינָן, אִפְשֵׁר לְלַמּוֹד כְּאִמּוֹר - אֲלֵא
10 לְמֵאֵן דְּאָמַר שְׁהוּא שֵׁם קוּדִישׁ, וְהַפְּסוּק אוֹסֵר אֶת בְּרַבַּת הַשֵּׁם, מֵאִי
11 אִיקָא לְמִימְרָ, שְׁהִרִי אִין פְּסוּק עַל דִּינָן כֻּלָּל, וְאִין יִיתוּר לְלַמּוֹד עַל
12 אַב.
13 הַגְּמָרָא מִבִּיבָא בְּרִייתוֹת שְׁמוּבָא בְּחֵן דְּעָה זֶה: דְּתַנִּינָא, 'אֱלֹהִים'
14 דְּנֹאמַר בְּפִסּוּק 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל' הוּא חוּל וְהַכּוּוֹנָה לְדִינָן, דְּבִרִּי
15 רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר 'אֱלֹהִים' קוּדִישׁ, וּבֹא לְבִרְכַת הַשֵּׁם.
16 וְתַנִּינָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כֵּן יַעֲבֹד אוֹמַר, אוֹתְרָה לְמִבְרַךְ אֶת הַשֵּׁם מְנַיִן,

כיבוד אב רשע

יום ראשון כ"ו אלול ה'תשע"ז

ושני חלקים אלו נובעים משני ענינים שונים: החובה למלא את צרכי האב היא בתורת הכרת הטוב על כך שגידל אותו ומילא את צרכיו, ואילו ההנהגה בדרך כבוד אפילו שלא בפניו, אינה כדי לגמול לאב טובה שהרי האב אינו מרויח בזה מאומה, אלא דין בפני עצמו שצריך לכבדו מצד חשיבותו, כמו מצות כבוד נשיא ותלמיד חכם.

והנה, חלק הראשון שייך רק בחיי האב, כאשר הבן גומל לו טובת הגוף כנגד הטובה שעשה עמו, אך לאחר מותו בטל דין כיבוד זה ונותר רק הדין השני של יחס הערכה וחשיבות. וכאשר האב רשע ובעל עבירות, אין זה מבטל את דין הכרת הטוב כלפיו ולכן בחייו צריך לכבדו ולמלא את צרכיו, אך לאחר מיתה בטל דין כבוד זה ונותר רק דין החשיבות, וזה אינו שייך באב רשע.

(משנת יעבץ – הלכות שמיטה ויובל, עמ' 7)

הלכות ממרים פרק ו, הלכה יא: **אִפְלוּ הָיָה אָבִיו רָשָׁע וּבְעַל עֲבֻרוֹת - מְכַבְּדוֹ וּמְתַרְאֵם מִמֶּנּוּ.**

ה'טור' (יו"ד סי' רמ) חולק על הרמב"ם וכתב שאין חובה לכבד אב רשע, וכמפורש בגמרא (בבא קמא צד, ב) שיתומים אינם חייבים בכבוד אביהם הרשע אם לא עשה תשובה קודם מותו.

ובדעת הרמב"ם ביאר ה'לחם משנה': אמנם אין חייבים בכבוד אב רשע לאחר מותו, אך מכל מקום בחייו חייבים בכבודו. והביאור:

במצוות כיבוד אב יש שני חלקים: א. לשמש את אביו ולמלא את רצונו ובקשתו (כמבואר לעיל הלכה ג: 'מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה'). ב. לחלוק לו כבוד והערכה, אפילו שלא בפניו.

האם מותר לכהן קטן להיטמא לקרוביו?

יום שני כ"ז אלול ה'תשע"ז

להיטמא לקרוביו, אין לחנוכו להימנע מטומאה לקרוביו? והנה, כתב הרמב"ם (להלן פ"ג הי"ב): "כהן קטן, הרי הגדולים מוזהרים שלא יטמאוהו, ואם בא להתטמא מעצמו, אין בית דין מצווין להפרישו אבל אביו צריך לחנוכו בקדושה".

ולפי זה כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה רסד. וכ"כ ה'מחנה ליהי' סי' צ סק"א) שהגדול מוזהר שלא לטמא את הקטן בידיים אפילו לקרוביו, כי אף שמדין חינוך צריך הקטן לנהוג בדיני אבלות ומדין אבלות עליו להיטמא לקרוביו (לדעת הרמב"ם) – הרי חינוך הוא מדרבנן ואינו דוחה איסור מן התורה (מ'אמור... ואמרת' למדים שצריך להזהיר גדולים על הקטנים).

אך הקטן עצמו יכול להיטמא לקרוביו ואין אביו צריך להפרישו כדי לחנוכו בקדושה, כי מדין חינוך הרי אדרבא, כשיגדל מצוה עליו להיטמא לקרוביו משום מצות אבלות, וכשנטמא לקרוביו כעת, הרי הוא מתחנך למצוה זו.

הלכות אבל פרק ב, הלכה ו: **בְּמַה הַמּוֹרֵה מְצֻוֶה אֲבָלוֹת, שֶׁהָרִי נִדְחֵית לֹא הַטְּמֵאָה מִפְּנֵי קְרוֹבָיו, כִּדִּי שִׁיתַּעֲסֵק עִמָּהּ וְיִתְאַבֵּל עִלְיָהּ.**

וכן כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (מ"ע לו): "שציוונו שיטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה... כי כל איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ולחזק חיוב זה באר אותו ככהן שהוא מוזהר על הטומאה שיטמא... כדי שלא יחלש דין האבלות".

ובספר 'ושב הכהן' (ס' נו. הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' שעג סק"א) הסתפק:

לדעת הרמב"ם שהמצווה על הכהן להיטמא לקרוביו היא כדי שיתאבל עליהם – האם מותר לכהן קטן להיטמא לקרוביו שהרי הקטן אינו חייב להתאבל, או אולי כיון שחיוב האב להפרישו מטומאה הוא מדין חינוך, כדי לחנוכו להיזהר ולקיים את המצוה כשיגדל והרי בגדלותו מצווה עליו

אשת כהן מעוברת

יום שלישי כ"ח אלול ה'תשע"ז

'בלוע' בבטן אמו אינו נטמא ואם כן אמו המעוברת אינה צריכה לחשוש לטומאה מלכתחילה, ומדוע התיר הרוקח רק מטעם ספק-ספיאק?

ותירצו האחרונים (נתיב חיים או"ח שם – הובא במ"ב שם): דברי הרוקח אמורים כאשר כבר קרבו ימי האישה ללדת והיא נכנסת לאוהל המת "ונראה לנו בודאי שתלד שם ולד ושמא יהיה זכר ויטמא שם", היינו במצב שיש חשש שמא הוולד הנולד ייטמא – ומכל מקום מותרת להיכנס לאוהל המת משום ספק-ספיאק האמור, אבל כאשר לא קרבו ימיה ללדת, אכן מותרת גם ללא הטעם של ספק-ספיאק.

אמנם יש לעיין בגוף ההיתר של 'ספק ספיאק' שהספק

הלכות אבל פרק ג, הלכה יא: **בְּנוֹת אֶהְרֵן לֹא הֻזְהָרוּ עַל טְמֵאת מַת. שְׁנַאמַר: אָמַר אֵל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהְרֵן - וְלֹא בְּנוֹת אֶהְרֵן.**

ויש לברר: האם אשת-כהן מעוברת שיתכן שעוברת הוא זכר צריכה להיזהר מלהיטמא בטומאת מת?

והנה, כתב הרוקח (הובא בש"ך יו"ד סי' שעג סק"א) שאשת כהן מעוברת מותרת להיכנס באוהל המת כיון "דספק ספיאק הוא": ספק שמא העובר נקבה ואפילו אם העובר זכר, ספק נפל הוא.

והקשה עליו ה'מגן אברהם' (או"ח שמג סק"ב): הרי כלל הוא שדבר הבלוע אינו מקבל טומאה, ובענייננו, כיון שהעובר

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קיא

שיש לצרף את המיעוט שהם נפלים למחצה שהם נקיבות ("סמוך מיעוט נפלים למחצה נקיבות") וביחד יש כאן רוב נגד זכרים בני-קיימא שהם המיעוט וכלל הוא שלא חוששים למיעוט.

השני הוא שמא הוא נפל – והלא רוב הנשים יולדות בני קיימא ולא נפלים (כפי שהקשה הפמ"ג שם)?
וביארנו האחרונים (שו"ת חת"ס יו"ד סי' שנד; מנ"ח מצוה רסג אות ג)

יום רביעי כ"ט אלול ה'תשע"ז

קריעה על כל מת

וה'מרדכי' (מו"ק סי' תתקכא) כתב שאם מת לו קרוב בתוך ימי השבעה על מת אחר, עולים לו ימי האבלות המשותפים לכאן ולכאן, ולמד דין זה מדברי הירושלמי שאינו צריך לקרוע קריעה נוספת על המת השני. והוא הדין שאינו צריך לנהוג שבעת ימי אבלות מיוחדים למת השני.

ואף על פי שלהלכה נפסק שלא כדברי הירושלמי אלא שחייב לקרוע קריעה חדשה על המת השני, הרי זה משום שהמצוה מתקיימת בפעולת הקריעה ולכן אינו יכול לצאת ידי חובה בקריעה הקיימת שהרי אינו עושה פעולת קריעה, אך בדינים שאינם תלויים בפעולה, אכן יכול לצאת ידי חובה עבור שני מתים כאחד.

(שיעורי הרב – אבילות סי' 17)

הלכות אבל פרק ח, הלכה י: מי שמת לו מת וקרע עָלָיו, ואחר כך מת לו מת אחר: אם בתוך שבעה - קורע קרע אחר.

מקור ההלכה הוא בגמרא (מו"ק כו, ב), אך ב'תלמוד ירושלמי' נאמר שאם מת לו מת נוסף בתוך שבעה, אינו צריך להוסיף כלום אלא יוצא ידי חובת קריעה בבגד הקרוע כבר. ונראה שמחלוקת הבבלי והירושלמי היא במהות חיוב הקריעה. לדעת הירושלמי המצווה מתקיימת בכך שהולך לבוש בבגד קרוע ולכן יכול לצאת ידי חובת קריעה גם על המת השני בלבישת אותו בגד, אך לדעת הבבלי המצווה מתקיימת בפעולת הקריעה, ולכן נדרשת פעולת קריעה חדשה עבור כל מת.

יום חמישי א' תשרי ה'תשע"ח

אבלות במועד

שהמצווה לשמוח בו היא מן התורה, אך אפשר לדמות שמחה זו לשבת (שאינו בה מצוה שמחה מן התורה) שאין אבלות נוהגת בה אלא בדברים שבצנעה.

וה'בית יוסף' (או"ח סי' תקמח ד"ה והוי) הקשה: אם בשבת נוהג דין אבלות בדברים שבצנעה, מדוע אין הדין כך גם ביום טוב? ומבאר: דין אבלות נוהג שבעת ימים וכיון שאין שבעת ימים ללא שבת, לכן יש בשבת מקצת אבלות (בדברים שבצנעה) אבל כיון שיום טוב מפסיק אבלות שהחלה לפני יום טוב (כמובא בהמשך הלכה זו), הרי כשעדיין לא חלה האבלות, "דין הוא שלא ינהוג בו כלל".

וכתב ה'בית יוסף' שכדעת הרמב"ן סוברים התוספות והרא"ש (כתובות סו) ונראה לו שכך היא הלכה למעשה. וכך פסק ב'שלחן ערוך' (או"ח ס"ח פ"ד) שהקובר מתו ברגל, נוהג אבלות בדברים שבצנעה. וב'שערי תשובה' (שם) הוסיף עם זאת שמתור ללמוד תורה כי "לא נכון לישב בטל לגמרי מדברי תורה" ו"כדאי הוא הרמב"ם דסבירי ליה דברגל אין נוהג אפילו דבר שבצנעה".

הלכות אבל פרק י, הלכה ג: הרגלים, וכן ראש השנה יום הכיפורים - אין דבר מדברי אבלות נוהג בהן.

לדעת הרמב"ן (מועד קטן כד, א), אבלות בפרהסיא אינה נוהגת במועד אבל נוהגת ב'דברים שבצנעה' (רחיצה בחמין וכד), והוכיח כן מדברי הגמרא (כתובות ד, א. לפי גירסתנו) שאין אבלות נוהגת בחתן וכלה בשבעת ימי המשטה ואף על פי כן ב'דברים שבצנעה' נוהגים אבלות, ומביאה מזה ראייה לדברי רבי יוחנן שאף שאין אבלות במועד, יש אבלות בדברים שבצנעה.

אך לדעת הרמב"ם אין אבלות במועד כלל, וכפי שכתב להלן (ה"ח) "הקובר את מתו בתוך הרגל לא חלה עליו אבלות כלל", היינו אפילו דברים שבצנעה. ולגירסתו בגמרא דינו של רבי יוחנן שבדברים שבצנעה נוהגת אבלות, נאמר בשבת ולא במועד.

וכתב הריטב"א (מו"ק כג, ב) שגירסת הרמב"ם שבשבת נוהגת אבלות בדברים שבצנעה מדויקת יותר, כי שמחת ימי המשטה של חתן וכלה היא מדרבנן ואין לדמותה ליום טוב

יום שישי ב' תשרי ה'תשע"ח

תכשיטי המת אסורים בהנאה?

והנה, כתב ה'שלחן ערוך' (שם): "נויי המת המחוברים בגופו, כגון פאה נכרית וכיוצא בה אסורים כמו המת עצמו". והוסיף הרמ"א: "ודווקא כשהם קשורים בשערות, אבל אינם קשורים מותר", והוא על פי דברי רש"י (ערכין סו) שלדעת רב נאסרה גם פאה נכרית הקשורה לשערות הראש.

ולפי זה כתב הגר"צ פרנק (הר צבי יו"ד סי' רעו) שדין שיניים תותבות מזהב של המת תלוי בשתי דעות אלו: לדעת ה'שלחן ערוך' - אסורות בהנאה כמו נויי המת המחוברים לגופו, שדינם כשער של מת האסור בהנאה, ואילו לדעת הרמב"ם

הלכות אבל פרק יד, הלכה כא: תמת אסור בהנאה בלוי; הויז משערו שהוא מת בהנאה, מפני שאינו גופו.

לדעת רב אסור ליהנות משערות אשה שמתה כי המת אסור בהנאה, ולדעת רב נחמן בר יצחק שערות המת מותרות בהנאה, כי "שיער המת לאו בר מיתה הוא" שאינו עשוי להשתנות על ידי המיתה (ערכין ז, ב ורש"י שם ד"ה אלא).

ופסק הרמב"ם כרב נחמן בר יצחק וכן דעת התוספות (בבא קמא י, א ד"ה שהשור). אך הטור וה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שטט ס"ב) פסקו כרב ששער המת אסור בהנאה (לחם משנה).

קִיב הַלְכָה יוֹמִית לַעֲיּוֹן בְּרַמְבַּ"ם – בְּנוֹסֵף לְשִׁיעוּרִים הַיּוֹמִיִּים ג' פ' לְיוֹם, פ"א לְיוֹם, וְסַהַמ"צ

מה'בכור שור' שתכשיטי המת האסורים בהנאה הם רק ב'תכשיטים כעין גופו', כמו פאה נכרית הקשורה לשערות (בימיהם) או שן תותבת, אבל שאר תכשיטים לא נאסרו "דלא עדיפי תכשיטי כסף וזהב ממלבושי המת דפשוט אפילו קשורים בו בשעת מיתה לא נאסרו". ויש להתיר תכשיטים 'שלא מעין הגוף' אפילו אם היו קשורים וקלועים בשעת המיתה "ולא להשחית ממונם של ישראל".

והתוספות שמתוה ליהנות משיער המת, מסתבר שנויי הגוף המחוברים וכן שיני זהב תותבות מותרים בהנאה. אך למסקנה כתב שגם לשיטת הרמב"ם שיני זהב אסורים בהנאה, כי השיער שאינו 'בר מיתה' אינו כגוף המת אלא דבר בפני עצמו ואינו נאסר מחמת המיתה, אבל שיני הזהב מחוברים וטפלים לגוף ואסורים בהנאה. ובדין נויי המת שה'שלחן ערוך' והרמ"א אסרו כשהם מחוברים וקשורים לגוף, הביא ה'פתחי תשובה' (יר"ד שם סק"ד)

שבת קודש ג' תשרי ה'תשע"ח

האם להקדיש את ספר התורה?

אך יש שכתבו שדין זה נאמר רק לגבי המצוה של המלך לכתוב לו שני ספרי תורה, אך כל אדם יוצא ידי חובתו בעצם כתיבת הספר אף אם אחר כך יצא מרשותו, וטעם החילוק הוא משום שהמצוה של המלך מתקיימת בכך שיש בידו ספר תורה שני, ככתוב 'וכתב לו את מושנה התורה הזאת על ספר', ואם בעת כתיבת הספר השני אין מצוי בידו הספר הראשון, אין זה קרוי 'משנה תורה'.

ויתכן כי אפילו אם ספר התורה נאבד לאחרי שכבר כתב את הספר השני, מכל מקום אינו יוצא ידי חובה, כי לא די בכך שבעת הכתיבה היה בבחינת 'משנה תורה' אלא לעולם עליו להיות כזה. וכל זה בספר התורה של המלך שנאמר בו 'והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו', ולכן גם הספר הראשון צריך להתקיים תמיד, כדי שהספר השני יהיה בבחינת 'משנה תורה', אך בספר תורה של כל אדם יתכן שהמצוה מתקיימת בעצם הכתיבה ואינו צריך להתקיים ברשותו כל הזמן (עמק ברכה, מצות כתיבת ס"ת, ג).

הלכות מלכים פרק ג, הלכה א: **בְּעַת שְׂיֻשָּׁב הַמֶּלֶךְ עַל כְּפֵא מְלָכוֹתוֹ, כּוֹתֵב לוֹ סְפָר־תּוֹרָה לְעַצְמוֹ יִתֵּר עַל הַסֶּפֶר שֶׁהֵנִיחוּ לוֹ אָבוֹתָיו... אִם לוֹ הֵנִיחוּ לוֹ אָבוֹתָיו אוֹ שֶׁנֶּאֱבָד - כּוֹתֵב שְׁנַי סְפָר־תּוֹרָה.**

הכותב ספר תורה והקדיש אותו לבית הכנסת – האם קיים את מצוות כתיבת ספר תורה?

הגר"מ פיינשטיין פשט שאלה זו מהלכה זו ש"אם לא הניחו לו אבותיו או שאבד כותב שני ספרי תורה" ובוודאי הכוונה ש'נאבד' לאחר שכבר ירש אותו (כי אם נאבד קודם לכן, הרי זה בכלל 'לא הניחו לו אבותיו'), ומכך שחייב לכתוב לעצמו שני ספרי תורה מבואר שהמצווה מחייבת שיימצא ספר התורה ברשותו כל הזמן ואינו יוצא ידי חובה בכך שהספר היה ברשותו זמן מסוים.

ומכאן שאם כותב ספר תורה ומקדיש אותו לבית הכנסת, הרי הוא מבטל את המצווה שהרי מעתה אין הספר ברשותו (אגרות משה א"ח א ס"ב).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אלול, תיש"א

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיי"ג אלול עם הפ"נ, אשר קראתיו ביום הבהיר ח"י אלול על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע.

ומה שכותב במכתבו שמצטער הוא בענין בריאותו, אין לו ממה להצטער כלל וכלל, ובטח קרא בהזכרונות בארוכה ע"ד עבודת כ"ק אביו של אדמו"ר הזקן בגן ובשדה, ואין אתנו יודע בסוד הברורים ובאיך ובאיזה ענין ואופן עלינו להשלים את הכוונה העליונה, ועל אבינו שבשמים נשען אשר נחננו בדרך הטובה לטוב לנו בטוב הנראה ונגלה בגשמיות וברוחניות.

נהניתי לקרות במכתבו מהשתדלותו בהחזקת היהדות של... וגם את שמותיהם הזכרתי על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר, ואקוה אשר תקל עליו עתה ההשתדלות עמהם; וכבהטחת רז"ל (תמורה ט"ו ע"א) עשיר ורש נפגשו מאיר עיני שניהם כו' הרי כיון שמשפיע עליהם וכיו"ב ביהדות ותורה ומצות, הנה יאיר גם עיניו ה' להצליח לו בלימוד הנגלה והחסידות ובשאר עניניו.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכת הצלחה בלימודיו ובשאר עניניו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ו אלול תשע"זג' תשרי תשע"ח

יום ראשון כ"ו אלול ה'תשע"ז

הִלְכוֹת מְמַרִּים

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת. דברים המביאים לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאינה מביאה לידי עונש כרת.

1 א. זה שחלק על בית דין הגדול בדבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת, בין שהיו הן אוסרים והוא מתיר בין שהיו הן מתירין והוא אוסר - הרי זה חייב מיתה³. אפלו הוא היה אומר מפי הקבלה, ואמר: פך קבלתי מרבנתי, והן אומרים: פך נראה בעינינו שהדין נותן⁴, הואיל ונשא ונתן⁵ עליהן בדבר, ועשה או שהורה לעשות - הרי זה חייב. ואין צריך לומר אם הם מורים מפי הקבלה⁶. וכן אם חלק עליהם בגזרה מן הגזרות שגזרו בדבר שיש בשגגתו חטאת וזדונו פרת, כגון שהתיר החמץ⁷ ביום ארבעה עשר בניסן בשעה ששית⁸, או אסרו בהנאה בשעה חמישית⁹ - הרי זה חייב מיתה¹⁰. וכן כל פיוצא בזה.

2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי ייפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף כאן" וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. 3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. 4) מצד הסברא והעיון העצמי. 5) דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". 6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פח, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. 7) אכילת חמץ. 8) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. 9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. 10) כיוון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת. וראה ברמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשרוש ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה

לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עברינא" (=מי שעבר על איסור דרבנן מותר לקרותו עבריין) - הרי שלא הזכירו אלא את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה מן הגזירות - חייב (קריית מלך).

ב. אחד שנחלקו בדבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת, או שנחלקו בדבר המביא לידי דבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת. כיצד? נחלקו באשה זו אם היא ערוה¹¹ אם לאו¹², אם מראה דם זה מטמא באשה או לא¹³, אם זו טמאה לדה או לא¹⁴, אם זו זבה או לא¹⁵, אם חלב זה אסור¹⁶ או מותר, וכל פיוצא באלו - הרי חולק בדבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת. וכיצד דבר המביא לידי דבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת? כגון שנחלקו בעבור שנה, אם מעברים עד הפורים או בכל אדר - הרי זה חייב; שזה מביא לידי חמץ בפסח¹⁷. וכן אם נחלקו בדין מדיני ממונות או במנין הדינין¹⁸ שדיני דיני ממונות - הרי זה חייב; שהרי לדבריו של זה שאומר שזה חייב לזה, כל שנטל ממנו - פדין נטל, ועל פי בית דין נטל; ולדבריו של זה שאומר פטור, או שאמר שאין אלו ראויין לדון¹⁹, כל שנטל²⁰ - גזל הוא בידו, ואם קדש בו אשה - אינה מקדשת²¹; ולדברי האומר שלו נטל²², תבא עליה במזיד - ענוש פרת, בשוגג - חייב חטאת²³; ונמצא הדבר מביא לידי דבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת. וכן אם נחלקו בדיני מפות, אם זה חייב מלקות או אינו, או שחלק במנין הדינים שלוקין בפניהם²⁴ - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר אינו לוקה²⁵ - חובלין הם בו, וחייבין לשלם²⁶, וכל שישטל מהן - פדין נטל; ולדברי האומר בן מלקות הוא²⁷, כל שישטל מהן - גזל הוא בידו, ואם קדש בו אשה - אינה מקדשת²⁸. וכן אם נחלקו בערכין²⁹ או פתרמין³⁰, אם זה חייב לתן או אינו - הרי זה³¹ חייב; שהרי לדברי האומר אינו חייב לתן, אם לקחו ממנו - הרי זה גזל, והמקדש בו אשה - אינה מקדשת³². וכן אם חלק עליהן בפדיון קדשים, אם נפדו או לא נפדו³³ - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר אין זה פדיון, אם קדש בו אשה - אינה מקדשת³⁴. וכן אם נחלקו בעריפת העגלה³⁵, אם אלו חייבין להביא או לא³⁶ - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר חייבים להביא -

אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו), ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו. (17) שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברוה עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). (18) כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. (19) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. (20) התובע. (21) שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). (22) בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלווייה. (23) שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). (24) אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א). (25) שאינו חייב מלקות. (26) כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). (27) שבית דין של שלושה דן דיני מכות. (28) סנהדרין פז, ב. (29) כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מכן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מכן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). (30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. (31) זקן ממרא זה. (32) סנהדרין שם. (33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. (34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). (35) שמביאים על מצציאת חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, א-ג). (36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. (37) בכתב יד תימן: בה. (38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). (39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. (40) כמו ששינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה

1 הרי היא אסורה בהנאה, והמקדש בו³⁷ אשה - אינה
2 מקדשת³⁸. וכן אם נחלקו בערלה³⁹. וכן אם נחלקו
3 בלקט שכחה ופאה, אם זה לעניים או לבעל הבית⁴⁰
4 - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר לבעל הבית -
5 הרי זה גזל פיד העני, ואם קדש בו אשה - אינה
6 מקדשת. וכן אם חלק עליהן פאב מאבות הטמאה,
7 פגון נגעי בשר⁴¹ או נגעי פתים⁴² או נגעי בגדים⁴³
8 - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר טהור - מתר
9 להפנס במקדש ולאכל⁴⁴ קדשים; ולדברי האומר
10 טמא, אם נכנס⁴⁵ או אכל פמזיד - ענוש פרת,
11 ובשוגג - חייב חטאת. וכן אם נחלקו בטרת מצרע,
12 אם יש לזה⁴⁶ טהרה או אין לו. וכן אם נחלקו
13 בהשקאת סטה, אם זו צריכה לשנות או אינה
14 צריכה⁴⁷ - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר
15 צריכה, אם מת הבעל קדם שתשתה - הרי זו אסורה
16 ליבמה⁴⁸; ולדברי האומר אינה צריכה - מתפכמת.
17 וכן כל פיוצא פזה - צריכין לבדק ולחקר אם היתה
18 מחלקת זו מביאה לידי דבר זה, ודבר זה מביא לידי
19 דבר שני, אפלו אחר מאה דברים, אם יבוא בסוף
20 לדבר שזדונו פרת ושגנתו חטאת, בין שהיה הזקן
21 מקל והן מחמירין בין שהיה הוא מחמיר והן מקלין
22 - חייב⁴⁹.

(11) אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. (12) כגון, בתו מאנוסתו (=שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת), שאין אסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבת בתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה ו). (13) כגון, שראתה דם יורק, שהחכמים מטהרים (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן מהלאל מטמא (שם פז, ב). (14) כגון, ששפעה דם מתוך שבועיים (ללידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טהור של יולדת נקבה, שהם ישישים ושישה יום (ראה ויקרא יב, ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב וראה הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). (15) כגון "קשתה שלושה ימים (=שראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה), ושפתה מעת לעת (=נחה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה, הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה ויום כלילי שבת ויומו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת (נדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב). (16) כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור,

6 בְּחִיצוֹן; וְשֶׁהִפִּית הַחִיצוֹן שְׁאִינוּ רוֹאֶה אֶת הָאֱוִיר⁵⁵ -
 7 תְּמִיד⁵⁶ פְּסוּל. וְחִיּוּב זְקֵן מִמָּרָא עַל דְּבַר זֶה - הִלְכָה
 8 מִפִּי הַקְּבֵלָה⁵⁷. אָבָל אִם נִחְלְקוּ בְּשִׂאָר מְצוֹת, כְּגוֹן
 9 שְׁחָלַק בְּדָבָר מְדַבְּרֵי לִוְלָב⁵⁸ אוּ צִיצִית⁵⁹ אוּ שׁוֹפָר,
 10 זֶה אוֹמֵר פְּסוּל, וְזֶה אוֹמֵר פָּשֵׁר, זֶה אוֹמֵר יֵצֵא יָדָי
 11 חוּקְתוֹ, וְזֶה אוֹמֵר לֹא יֵצֵא, זֶה אוֹמֵר טָהוֹר, וְזֶה
 12 אוֹמֵר שְׁנֵי לְטֻמְאָה⁶⁰ - הֲרֵי זֶה פְּטוּר מִן הַמִּיתָה⁶¹.
 13 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

ונתנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשינוי מעשה (סנהדרין פח, א). (41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטהר (שם פז, ב). (42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זוית (שם). (43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א). (44) שהרי שני דברים נפרדים הם. (45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. (46) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד"ז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. (47) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תיסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיו גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). (48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדין ערווה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשנה אחר מן השוק קידושו תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשנה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושו תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשנה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת-איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת-איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. (49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

(50) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. (51) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. (52) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לה, ב דיבור המתחיל לטוטפת. (53) או שהוא בעצמו עשאה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. (54) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. (55) כגון, זה שהוסיף בציודו דבר אחר, המסתירו מפני האוויר שבחורץ. (56) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. (57) שכל עניין ראיית הבית את האוויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פח, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירושו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין" וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסלן. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בברייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת" וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה ורדב"ז). (58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. (59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. (60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. (61) אבל מכים ועושים אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בנייתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד

1 ג. וְאִם לֹא תִבְיָא הַמַּחְלָקֶת לְיָדָי כְּפָן⁵⁰ - הֲרֵי זֶה
 2 פְּטוּר. חוּץ מִמְצוֹת תְּפִלִּין בְּלִבָּד⁵¹. מֵיֵצֵד? הוֹרָה
 3 לְהוֹסִיף טוֹטְפֵת חֲמִישִׁית⁵² בְּתִפְלִין וְיַעֲשֶׂנָה⁵³ חֲמֵשׁ
 4 טוֹטְפוֹת - הֲרֵי זֶה חַיֵּב. וְהוּא שְׁיַעֲשֶׂה בְּתַחֲלָה
 5 אַרְבָּעָה פְתִים פְּהִלְכָתָן זֶה⁵⁴, וְיִבְיָא חֲמִישִׁית וְיִדְבֵק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם" (12) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א "המקלל עצמו וחבירו, ככולן עובר בלא-תעשה", וכן בירושלמי שם פ"ד, ה"י.

ג. וכן המקלל אביו ואמו - הרי זה מקלל אֶחָד מִשְׁאֵר הַקְּהָל¹³.

(13) שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אביו; ואת אמו - ולא את אבי אמו".

ד. אזהרה של מקלל אביו ואמו מניין? ¹⁴ ענש שִׁמְעוּנו בְּפִרוּשׁ, אֲבָל הָאֲזְהָרָה הִרִי הִיא בְּכִלְלֵי לֹא תִקְלַל חֵרֶשׁ¹⁵. הוֹאִיל וְהוּא מְזַהֵר שְׂלֵא לְקַלֵּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הִרִי אָבִיו בְּכִלְלֵי יִשְׂרָאֵל¹⁶.

(14) והלא אין עונשים אלא-אם-כן מזהירין, כמבואר בסנהדרין נו, ב. (15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו ושפלותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכתוב לומר, שאפילו חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו ה"א, וכביאורנו שם. (16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם מנין? תלמוד-לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

ה. הַמִּפְּהָ אָבִיו וְאִמּוֹ¹⁷ - מִיִּתְּנוּ בְּחִנּוּק; שְׁנֹאֲמַר: מִפֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת¹⁸. וְצָרִיף עֲדִים¹⁹ וְהִתְרַאָּה, כְּשֶׁאָר כָּל מַחֲיִבֵי מִיתַת בֵּית דִּין²⁰. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטְּמֵטוּם וְהַנְּדִרִיגִינוּס. וְהוּא שְׁיַגִּיעוּ לְכָלֵּל עֲנֻשֵׁין. אִינוּ חֲבִיב חֲנֻק עַד שְׁיַעֲשֶׂה בְּהֵן חַבּוּרָה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה בְּהֵן חַבּוּרָה - הִרִי זֶה כְּמִפֶּה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל²¹. וְהַמִּפְּהָ אוֹתָן לְאַחַר מִיתָה - פְּטוּר²².

(17) שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד. (18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סייף, שהיא חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סייף (מכות ח, ב). וראה סנהדרין שם. (19) ראה לעיל בבאורנו אות ג. (20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינו (=משווים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). (21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ט ה"ד, אות קלא. (22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

ו. מִי שֶׁהִפָּה אֶת אָבִיו עַל אָזְנוֹ וְחִרְשׁוֹ - חֲבִיב²³

הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לכן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לכן להשיעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב הרוצח.

א. הַמִּקְלֵל אָבִיו וְאִמּוֹ - נִסְקָל; שְׁנֹאֲמַר: אָבִיו וְאִמּוֹ קָלֵל, דְּמִיו בּוֹ². וְאֶחָד הַמִּקְלֵל בְּחַיִּיהֶן אוֹ לְאַחַר מִיִּתְּנָן - הִרִי זֶה נִסְקָל³. וְצָרִיף עֲדִים⁴ וְהִתְרַאָּה, כְּשֶׁאָר כָּל מַחֲיִבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין⁵. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה⁶, וְכֵן הַטְּמֵטוּם וְהַנְּדִרִיגִינוּס⁷. וְהוּא שְׁיַגִּיעוּ גְדוּלִים⁸ שְׁהִגִּיעוּ לְכָלֵּל הַעֲנֻשֵׁין.

(2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם בם" - מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א). וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתי רעות: קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאין המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה', להלן ה"ב), והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. (3) שנאמר: אביו ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק: "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו' - לרבות לאחר מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם - פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו, מנמק: כי הקללה מועילה, שיש חיזוק לאב לנשמתו, מה-שאינ-כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית, ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער רוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). (4) שלא תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג), הכל מאותו הטעם (כסף-משנה). (5) בניגוד לזקן ממרא, השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". (6) שלא תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב'תוספות' שם ד"ה לרבות). (7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ שאנדרוגינוס כריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם). (8) בני שלש-עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

ב. אִינוּ חֲבִיב סְקִילָה עַד שְׁיַקְלֵלֵם בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַמִּתְדַּיִן⁹; אֲבָל אִם קָלְלֵם בְּכוּנִים¹⁰ - פְּטוּר מִן הַסְּקִילָה¹¹, וְלוֹקָה כְּדָרְף שְׁלוֹקָה עַל קָלְלַת כָּל אָדָם כְּשֶׁר מִיִּשְׂרָאֵל¹².

(9) המיוחדים בזה, שאסור למחקם. ושבעה שמות הם: "השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ואל, אלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון ורחום, ארך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. (11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה'... בנקבו שם יומת", "מה תלמוד-לומר "שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וְנִהְיֶה. שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׂיַעֲשֶׂה חֲרַשׁ בְּלֹא חֲבוּרָה, אֲלֵא
2 יִצְאֵת טַפַּת דָּם בְּפָנִים²⁴ בְּאֵזֶן וְנִתְחַרְשׁ.
- 23 מיתת חנק. 24 בבא-קמא פו, א. ובכת"י תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.
- 3 ז. הַמְקִיז דָּם לְאֲבִיו²⁵, או שְׂהִיָּה רוּפֵא וְחֲתַף לוֹ
4 בְּשָׂר או אֶבֶר - פְּטוּר²⁶. אָף עַל פִּי שֶׁהוּא פְטוּר,
5 לְבַתְחָלָה לֹא יַעֲשֶׂה. או הַלּוֹצִיָּא סִלּוּן²⁷ מִבְּשָׂר אֲבִיו
6 או אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שְׂמָא יַעֲשֶׂה חֲבוּרָה²⁸. בְּמָה
7 דְּבָרִים אֲמֹרִים? פְּשִׁיט שָׁם אַחַר לַעֲשׂוֹת; אֲכַל אִם
8 אֵין שָׁם מִי שְׂיַעֲשֶׂה אֲלֵא הוּא, וְהָרִי הֵן מַצְטַעְרִין -
9 הָרִי זֶה מְקִיז וְחֹתֵף כְּפִי מֵה שְׂיַרְשֶׁהוּ²⁹ לַעֲשׂוֹת.
- 25 לרפואה. 26 סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הזיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. 27 קוץ. 28 והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). 29 האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.
- 10 ח. אֲזַהְרָה שֶׁל מִפֶּה אֲבִיו מִנֵּין? עֲנֵשׁ שְׂמַעְנֹו,
11 אֲזַהְרָה לֹא שְׂמַעְנֹו. הוֹאִיל וְהוּא מְזַהֵר שְׂלֹא לְהַכּוֹת
12 אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל³⁰ - הָרִי אֲבִיו וְאִמּוֹ בְּכָלֵל³¹.
- 30 שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציוה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל-וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, ה"ב. 31 מכילתא לשמות כא, טו. ונזכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חנינך" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הרוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשהו... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מְנַעְנֵנו בדברים, והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.
- 13 ט. שְׂתוּקִי³² - חֵיב עַל אִמּוֹ, וְאִינוּ חֵיב עַל אֲבִיו³³.
14 אָף עַל פִּי שְׂנַבְדָּקָה³⁴ אִמּוֹ וְאִמְרָה: בְּן פְּלוֹנִי הוּא³⁵
15 - אִינוּ נִסְקָל או נִחָק עַל פִּיָּה³⁶. אֲכַל בְּנוֹ מִן
16 הַשְּׂפָחָה וּמִן הָעוֹבְדֵת פּוֹכְבִים - אִינוּ חֵיב לֹא עַל
17 אֲבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ³⁷. וְכֵן גַּר שֶׁהוֹרֵת³⁸ שְׂלֹא
18 בְּקִדְשָׁה³⁹, אָף עַל פִּי שְׂלֵחָתוֹ בְּקִדְשָׁה⁴⁰ - אִינוּ חֵיב
19 עַל מַפְת אֲבִיו וְקָלְלָתוֹ⁴¹.
- 32 שנולד לאמו הפנויה, שנתעברה בזנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"ב: "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו", ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסי אביו, שאינו ירשו, שהרי הבנים מדחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. 33 על הכאתו או על קללתו. 34 נשאלה ונחקרה. 35 של איש כשר, שאינו
- 36 שְׂתוּקִי (36) אינה נאמנת לחייבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו, אף-על-פי שאינו חייב על אביו". 37 שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחיו (יבמות כב, ב), וכרכרי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שורע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה - גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חייב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנולד" שאין לו כל יחוס עמה (כסף-משנה). 38 הרינו. 39 שהולידו אביו כשהיה גוי. 40 שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. 41 אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל גר שנתגייר, כקטן שנולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם.
- 19 י. כְּשֵׁם שְׂאִינוּ חֵיב עַל אֲבִיו, כֶּף אִינוּ חֵיב עַל אִמּוֹ. 20
21 שְׂנַאֲמַר: וּמְקַלֵּל אֲבִיו וְאִמּוֹ. אֵת שֶׁהוּא חֵיב עַל אֲבִיו
22 - חֵיב עַל אִמּוֹ, וְזֶה שְׂאִינוּ חֵיב עַל אֲבִיו⁴² - אִינוּ
23 חֵיב עַל אִמּוֹ⁴³.
- 42 שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פי"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פי"ד, ה"א. 43 ירושלמי יבמות פי"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרכי עקיבא שם. ובכל זאת חייב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חייב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חייב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חייב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף-משנה ורדב"ז).
- 24 יא. הַגֵּר אֲסוּר לְקַלֵּל אֲבִיו הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וְלְהַכּוֹתוֹ. 25
26 וְלֹא יִבְזֶהוּ. כְּדִי שְׂלֹא יֵאמְרוּ: בְּאוּ מְקַדְשָׁה חֲמוּרָה
27 לְקַדְשָׁה קְלָה⁴⁴, שְׂהָרִי זֶה מְבַזֶּה אֲבִיו. אֲלֵא נוֹהֵג בּוֹ
28 מְקַצֵּת כְּבוֹד⁴⁵. אֲכַל הָעֶבֶד⁴⁶ - אֵין לוֹ יְחוּס⁴⁷, אֲלֵא
29 הָרִי אֲבִיו כְּמִי שְׂאִינוּ אֲבִיו לְכָל דְּבָר⁴⁸, אָף עַל פִּי
שְׂנַשְׂתְּחַרְרוּ⁴⁹.
- 44 שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזהר עליו בעונש, כמבואר בנזיר סא, א. ועכשיו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור עריות בגרים. 45 כבימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו שאמרו ב'מדרש רבה' (לך-לך פל"ט): "אמר לו הקב"ה (=לאברהם), לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". 46 עבד כנעני. 47 אינו מתייחס אחר אביו. 48 כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל מודים בעבד שאין לו חיים (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו, ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". 49 האב והבן ונתגיירו, הרי הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור שמח" הביא ראייה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שמותר לו לבזותו.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 יד. לפל אין הַבֵּן נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְהַפּוֹתוֹ וּלְקַלְלוֹ, חוּץ
16 מִמַּסִּית וּמִדֵּיחַ⁵⁸. שְׁהָרִי אֶמְרָה תּוֹרָה: לֹא תַחְמֹל וְלֹא
17 תִּכְסֶּה עָלָיו⁵⁹.

58) אם היה אביו מסית את חבירו לעבודה-זרה או שהדיח רוב אנשי העיר לעבדה, ראה דברים יג, יד. (59) סנהדרין פה, ב. ושם לא הוזכר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב (השייך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח, וכן בשאלתות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

18 טו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה לְבָנוּ - כִּף רְאִינוּ בּוֹ תְּמִיד,
19 שְׂאִינוּ מְשַׁבְּעוֹ בְּשְׁבוּעַת הָאֱלֹהִים⁶⁰, שְׁהָרִי זֶה כָּא
20 לְקַלְלַת אָבִיו, אֲלֵא מְשַׁבְּעוֹ שְׁבוּעָה שְׂאִין בָּהּ
21 אֲלֵה⁶¹. וְכִכָּר בְּאֶרְצוֹ⁶², שְׁהָאֵב שְׁהָרֵג אֶת בְּנוֹ - אִין
22 אֶחָד מֵאֲחֵיו שֶׁל נְהָרֵג נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם⁶³. וְלֹא עַל
23 הַפָּאָה וְלֹא עַל הַקְּלָלָה בְּלִבְדֵּי הַקְּפִידָה תּוֹרָה, אֲלֵא
24 אֶף עַל הַבְּזוּיּוֹן. שְׁכַל הַמְּבֻזָּה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֶפְלוּ
25 בְּדָרִים וְאֶפְלוּ בְּרַמְיָהּ - הָרִי זֶה אֲרוּר מִפִּי
26 הַגְּבוּרָה⁶⁴. שְׁנֵאמַר: אֲרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ⁶⁵. וְהָרִי
27 הוּא אוֹמֵר: עֵין תִּלְעַג לְאָבִי⁶⁶ וְתִבְזוּ לִיקָהָת אִם⁶⁷
28 וְגוֹמֵר. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת עַל זֶה מִכַּת מְרִדוֹת
29 וְלַעֲנֹשׁ כִּפֵּי מַה שְׁפִירָאוּ⁶⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארור מקלה אביו ואמו, והרי הוא אומר עין תלעג לאב ותבזו ליקהת אם וגו'".

והקשה הרדב"ז, לשם מה הביא הרמב"ם את הפסוק מהכתובים "עין תלעג לאב כו" ולא הסתפק בפסוק מהתורה "ארור מקלה אביו ואמו כו'".

ויש לומר, שחייב כיבוד אב ואם לא נאמר בבני נח, שהרי הגמרא אומרת (סנהדרין נו, ב) "שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", היינו שבני נח לא נצטוו על כיבוד אב ואם.

וא"כ קשה מדוע נענש חם על שלא נהג כבוד בנח אביו, וכן לבן נענש על ש"קפץ להשיב לפני אביו", אלא שהגם שאין על בני נח חיוב כיבוד אב ואם, הרי שיש עליהם חיוב שלא לבזותם, ואת זה משמיע הרמב"ם בפסוק הנ"ל. כי הנה נאמר "אלמלא לא ניתנה תורה כו" היה צריך ללמוד כמה וכמה הנהגות מבעלי חיים, והפסוק שמביא הרמב"ם מדבר בהנהגת העורב ללעוג לאביו ולאמו, כי אמנם לבני נאמר הציווי "ארור מקלה אביו ואמו" ועל בני נח אין חיוב לכבד אב ואם, אבל יש חיוב שלא לבזותם - ואותו ילמוד מהעורב.

(על"פ "לקו"ש חלק כ"ז עמוד 155 הערה 43)

60) שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא ארוור לה", או ארוור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל' שבועות פ"א, ה"ט). 61) הריני נשבע בה... שאיני חייב לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה

1 יב. מִי שְׁהָרִי אָבִיו וְאִמּוֹ רְשָׁעִים גְּמוּרִים וְעוֹבְרֵי
2 עֲבֻרוֹת, אֶפְלוּ נִגְמַר דִּינָן לְהַרְיָגָהּ וְהֵם יוֹצְאִים לְהַרְג
3 - אֶסוּר לְהַפּוֹתָן וּלְקַלְלָם⁵⁰. וְאִם קָלַל אוֹ חָבַל בְּהֵן
4 - פְּטוּר⁵¹. וְאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה - הָרִי זֶה חַיֵּב, וְנִהְרַג
5 עָלֵיהֶן, אֶף עַל פִּי שְׁהָרִי הֵן יוֹצְאִין לְמִיתָה⁵². בְּמָה
6 דְּבָרִים אֶמּוּרִים? בְּנֹו; אֲבָל אַחַר שְׁבָא וְהַפְּהוּ
7 וְקָלְלוּ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, אֶף עַל פִּי שְׁעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה
8 - הָרִי זֶה פְּטוּר, הוֹאִיל וְהוּא הוֹלֵךְ לְמִיתָה⁵³. וְאִם
9 בִּישׁוּ - חַיֵּב בְּקִנְס הַמְּבִישׁ⁵⁴.

50) כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח (שמש בית-דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך ה"ג. ובוזוהר פרשת ויצא קסד, ב מציינו, שרחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים, למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין בנה (שירי ברכה ליו"ד ס' רמא סעיף ד). 51) סנהדרין שם עמ' א, שנאמר (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו. כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. 52) אין זה גרוע ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חייב. ואע"פ שהמכה אביו לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חייב עד שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתה אין חבורה, אבל זה חי הוא אלא שסופו למות (רש"י שם עמ' ב). 53) והתורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקויים שבעמך, שראוי להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן פ"ז, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו דם". 54) בקנס שחייב כל מבייש לפי גודל הבושה. וכוונת רבינו שהמבייש חייב לתת הקנס לבנים היוורשים, שהרי גרם להם בושה בביישו את אביהם, וכמו שאמרו (סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חייב", שהרי נתביישו בניו, והוא-הדין כאן. אלא שבהל' חובל ומזיק פ"ג ה"ג, כתב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו, אין גובים בושת זו מן המבייש, ואם תפסו היוורשים אין מוציאים מידם", משום שזאת היא בעיא שלא נפשטה בכבא-קמא פו, ב. ומספק אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חייב בקנס המבייש, כדון "בייש ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היוורשים - אין מוציאים מידם.

10 יג. עֵבֶר אָבִיו וְאִמּוֹ עַל עֲבֵרָה שְׁלוֹקִין עָלֶיהָ, וְהִיָּה
11 הוּא חָזוֹן⁵⁵ לְפָנֵי הַדֵּינָיִם - לֹא יָכֵה אוֹתָם. וְכֵן אִם
12 נִתְחַיֵּבוּ נְדוּיָם⁵⁶ - לֹא יִהְיֶה שְׁלִיחַ לְנִדְוֹתָם. וְלֹא יִדְחַף
13 אוֹתָם וְלֹא יִבְזֶה אוֹתָם בְּשְׁלִיחוֹת בֵּית דִּין, אֶף עַל פִּי
14 שְׁהֵן רְאוּיִין לְכַף וְלֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה⁵⁷.

55) שמש, המכה על-פי הדיינים. ראה לעיל הל' סנהדרין פט"ז, ה"א. 56) על שלא ציית לפסק-דין בית-הדין, או שביזה החכם וכדומה, ראה הל' תלמוד תורה פ"ו ה"ב, והי"ד, שאומרים עליו: "פלוגי יהיה בשמתא" (שם פ"ז, ה"ב). 57) ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה, אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה - הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב (שם לא, א).

- ג. אי זהו מורא, ואי זהו כבוד? מורא - לא עומד
 11 במקומו¹¹, ולא יושב במקומו¹², ולא סותר את
 12 דבריו, ולא מכריע את דבריו¹³. ולא יקרא לו בשמו,
 13 לא בחריו ולא במותו, אלא אומר: אבא מרי¹⁴. הנה
 14 שם אביו או שם רבו פשם אחרים - משנה את
 15 שמם¹⁵. יראה לי, שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא
 16 פלא¹⁶, שאין הפל דשין בו¹⁷; אבל השמות שקוראין
 17 בהן את העם, כגון אברהם יצחק ויעקב משה
 18 וכיוצא בהן, בכל לשון ובכל זמן - קורא בהן
 19 לאחרים¹⁸ שלא בפניו, ואין בכך פלוס¹⁹. אי זהו
 20 כבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה - משל
 21 האב²⁰. ואם אין ממון לאב, ויש ממון לבן - כופין
 22 אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול²¹. ומוציא
 23 ומכניס ומשמשו בשאר הדברים שהשמים
 24 משמשים בהן את הרב²². ועומד מפניו פדרך שהוא
 25 עומד מפני רבו²³.

11 במקום המיוחד לו, לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו
 בעצה (רש"י לקידושין לא, ב) או במקום המיוחד לו
 להתפלל (י"ד סי' רמ סעיף ב). 12 במקום המיוחד לו
 להסב בביתו (י"ד שם). 13 אם היה אביו וחכם אחר
 חלוקים בדבר הלכה, לא יאמר: נראים לי דברי אבא,
 שנראה כמכריע את דבריו, אלא אם יש לו להשיב על
 החולק - משיב (קידושין לא, ב וכפירוש הרמ"ה הובא
 בכסף-משנה). 14 חכם - משנה שם אביו, ומפרש
 רש"י: אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו... אומר: כך
 אמר אבא מורי, וראה לקמן ה"ה. 15 של אחרים,
 שהשומע יחשוב שקורא את אביו או רבו, ויש כאן זלזול
 (רדב"ז). ומקור דברי רבינו ב"תשובות הגאונים" הובאו
 דבריהם ב"הערוך" ערך אביי, וכן בתוספות הרא"ש
 להוריות יד, א, שרבה קרא לתלמידו בן אחיו: "אביי",
 אע"פ ששמו האמיתי היא: נחמני - מפני שגם שמו של אבי
 רבה היה: נחמני, ולא רצה לקרוא בשמו מפני כבוד אביו,
 וקרא אותו: אביי בלשון ארמית, כאדם שקורא: אבי, ויצא
 מזה: אביי. ורבה שהיה חברו של אביי, קרא לו בשמו
 נחמני, ראה שבת לג, א (ביאור הגר"א ל"ד סי' רמ, ס"ק
 ז), וראה גיטין לד, ב ברש"י ד"ה והלכתא כנחמני.
 16 מופלא ומובדל משאר שמות האנשים, כלשון הכתוב
 (שופטים יג, יח), "והוא פלאי". 17 רגילים. 18 שכן
 אנו מוצאים (כתובות קג, ב) שרבי אמר לפני מותו: "שמעון
 בני - חכם", למרות שזה היה שם אביו ורבו. והשווה הל'
 תלמוד תורה פ"ה ה"ה. 19 משמע מזה, שבפניו - אפילו
 בשמות אלה אסור לקרוא לאחרים, ולא ראינו את העם נזהר
 בזה? והרדב"ז ממליץ, שכל האיסור אינו אלא שקורא להם
 בשמם בלא תואר כבוד, אבל אם קורא אותם דרך כבוד,
 כגון ר' אברהם, או "סיד"י אברהם - בערבית, אין בזה שום
 זלזול לאביו ורבו. 20 קידושין לב, א. וכפסוק הרי"ף שם.
 ואע"פ ששינונו שם: "כבד את אביך... בחסרון כיס"?

בט"ז ל"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשמם, שהמנהג לומר
 לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי
 קללת אביך. 62 בהל' רוצח פ"א ה"ג. 63 להמית את
 אביו, ומקורו במכות יב, א. 64 הקב"ה, שכל הגבורה
 שלו (סנהדרין צח, ב). 65 ומפרש רש"י שם: מקלה -
 מזלזל, לשון ונקלה אחיך. 66 אפילו ברמיזה בעין.
 67 לקבוץ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקתה עמים"
 (בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב במשלי שם:
 "יקרוה עורבי נחל". 68 כמו שמצינו בחולין קי, ב
 שכפתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו
 ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה
 (=למען יאריכון ימך) אין בית-דין שלמטה מוזהר עליה,
 זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי
 שמכים אותו מכת מדרות ("לב אריה" לחולין שם).

פרק עשוי

1 דיני כיבוד אב ואם ומוראם. כיבוד האב לאחר מותו.
 החיוב על האב שלא להכביד עולו על בנוי, ולדקדק שלא
 יביאם לידי מכשול. איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם.
 חיוב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף.
 כיבוד אשת אביו או בעל אמו.

- 1 א. כבוד אב ואם - מצות עשה גדולה. וכן מורא
 2 אב ואם. שקל² אותן הפתויב כבודו וכבודו³.
 3 פתויב: כבוד את אביך ואת אמך, וכתוב: כבוד את יי
 4 מהוונך. וכבודו ואמו פתויב: איש אמו ואביו תיראו,
 5 וכתוב: את יי אלהיך תירא. פדרך שצנה על כבוד
 6 שמו הגדול ומוראו, כך צנה⁴ על כבודם ומוראם⁵.

2 השוה. 3 ובכת"י תימן: ככבודו וכמוראו.
 4 קידושין לב, ב. 5 ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי
 שמעון בר יוחאי: "גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה
 יותר מכבודו, נאמר: כבוד את אביך ואת אמך. ונאמר (משלי
 ג, ט): כבוד את ה' מהונך, ממה אתה מכבדו ממה שחננך,
 מפריש לקט שכחה ופאה... ועושה סוכה ולולב... ומאכיל
 את העניים ואת הרעבים... אם יש לך, אתה חייב ככולם.
 ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל...כיבוד אם
 ואם, בין שיש לך הון, בין שאין לך הון - כבוד את אביך
 ואת אמך, ואפילו אתה מסבב על הפתחים".

- 7 ב. המקלל אביו או אמו - בסקילה, והמגדף⁶ -
 8 בסקילה. הנה השנה אותן בענש⁷. הקדים אב לאם
 9 לכבוד⁸, והקדים אם לאב למורא⁹. ללמד ששניהם
 10 שוים, בין למורא בין לכבוד¹⁰.

6 מברך את ה', ראה ויקרא כד, טו-טז. 7 קידושין ל, ב.
 ושם סיימו: "וכן בדין, ששלשתם שותפים בו... בזמן שאדם
 מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם,
 כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". 8 ככתוב: כבוד את אביך
 ואת אמך. 9 ככתוב: איש אמו ואביו תיראו. 10 אלא
 מתוך שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו
 בדברים, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ומתוך

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 ה. וְחַיֵּב לְכַבְּדוֹ אֶפְלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. פִּיּעַד? הִיָּה
11 אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה³⁴ מִפִּי - לֹא יֹאמֵר: כִּי אָמַר
12 אָבִי; אֲלֵא אוֹמֵר: כִּי אָמַר אָבִי מֵרִי, אֲנִי כִּפַּרְתִּי
13 מִשְׁכַּבְּבוֹ³⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עֶשֶׂר
14 הַדָּשׁ שְׁלֹאֲחֹר מִיתָתוֹ; אֲבָל לְאַחַר שְׁנַיִם עֶשֶׂר הַדָּשׁ³⁶
15 - אוֹמֵר: זְכָרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא³⁷.

34) דבר הלכה. (35) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על
נפשו. וכעין זה בנגעים פ"ב, מ"א: "רבי ישמעאל אומר:
בני ישראל, אני כפרתם". (36) שכבר קיבל מה שקיבל,
שאר משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש.
37) שם וברש"י. וביר"ד סי' רמ סעיף ט, מוסיף שיש
להחמיר אפילו בכתיבה להזכיר כנ"ל. וכתב הט"ז שם (ס"ק
יג) שנוסח הגמרא הוא: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא,
ולפיכך אלה החותמים: זלה"ה מחסרים הלמ"ד, וצריך
לחתום: זלה"ה.

16 ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חִיְבִין בְּמוֹרָא וְכַבּוּד³⁸;
17 אֲלֵא שְׁהָאִישׁ יֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהָאִשָּׁה אֵין בְּיָדָהּ
18 לַעֲשׂוֹת, שְׁהָרִי רְשׁוּת אַחֲרֵיהֶם עָלֶיהָ³⁹. לְפִיכָךְ, אִם
19 תִּגְרָשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה - הָרִי שְׁנֵיהֶם⁴⁰ שְׁוִים⁴¹.

38) שהרי נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" - הרי כאן שנים.
39) בעלה, שמשועבדת לו. ואם אין בעלה מקפיד, חייבת
בכל דבר האפשרי כמו האיש (ש"ך ליר"ד סי' רמ ס"ק ט).
40) האיש והאשה. (41) קידושין ל, ב. ובנוגע לנתאלמנה
- מקורו בירושלמי פאה פ"א, ה"א.

20 ז. עַד הֵיכָן הוּא כְּבוֹד אָב וְאִם? אֶפְלוּ נָטְלוּ פִּיס שֶׁל
21 זְהוּבִים שְׁלוֹ וְהִשְׁלִיכוּ בְּפָנָיו לֵימִם - לֹא יִכְלִימֵם⁴²,
22 וְלֹא יַצְעֵר⁴³ בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יַעֲסֵם בְּנִגְדָם; אֲלֵא יִקְבֵּל
23 גְּזֵרַת הַפְּתוּב⁴⁴ וְיִשְׁתַּק. וְעַד הֵיכָן מוֹרָאָן? אֶפְלוּ הִיָּה
24 לוֹבֶשׁ⁴⁵ בְּגָדִים חֲמוּדוֹת⁴⁶ וְיֹושֵׁב בְּרֹאשׁ בְּפָנֵי הַקְּהָל,
25 וְכֹא אָבִיו וְאִמוֹ⁴⁷ יִקְרְעוּ בְּגָדָיו וְהִפְוִהוּ בְּרֹאשׁוֹ וְיִרְקַו
26 בְּפָנָיו - לֹא יִכְלִימֵם, אֲלֵא יִשְׁתַּק⁴⁸ וְיִירָא וְיִפְחַד
27 מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים שְׁעֻזוֹ בְּכֶךְ. שְׂאֵלוֹ מִלֶּךְ בְּשׂוֹר
28 וְדָם גָּזַר עָלָיו דְּבַר שֶׁהוּא מְצַעַר יִתֵּר מְזָה - לֹא הִיָּה
29 יָכוֹל לְפַרְסֵם⁴⁹ בְּדָבָר; קַל וְחֹמֵר לְמִי שְׂאָמַר וְהִיָּה
30 הָעוֹלָם פְּרָצוֹנוֹ.

42) שם לב, א. ואע"פ שרבינו פסק לעיל ה"ג שכיבוד אב
אינו אלא משל האב - בכל זאת אסור לבן לצער ולהכלימו
אפילו כשהכיס הוא שלו. כי הבדל יש בין כיבוד לצער,
שאפילו הוא מאבד לו את כל ממונו אסור לבן לצער
(כסף-משנה ורדב"ז). וגירסת רבינו בגמרא שם... "ויזרקנו
ליים בפניו ואינו מכלימו? מכלימו שאני (=שונה), וכי הא
דבחה" וכו' (ביאור הגר"א ליר"ד סי' רמ ס"ק יח). ולדעת
הלחם-משנה, כוונת רבינו, אחרי שהשליך האב את הארנק
אסור לבן לצער, כי "מה שהיה היה", אבל ודאי טרם
שהספיק להשליך את הכיס, מותר לבן להכלימו ולמגעו
מלהפסיד את ממונו, כי אינו מצווה על כיבוד שיש בו
חסרון כיס, וכן דעת הרמ"ה בטור יר"ד סי' רמ.

הכוונה לביטול הבן ממלאכתו כדי לשמשו, כמבואר בגמרא
שם. (21) בתורת צדקה, שכופים על הצדקה, כמבואר
בכתובות מט, ב. ובהל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. ובירושלמי
פאה פ"א ה"א, אמר רבי יוסי ב"ר בון: "הלוואי ויהיו כל
השמועות ברורות לי כזו, שכופין על הבן לזון את האב".
(22) נדרים לח, ב: "מותר למלאות לו חבית של מים,
ולהדליק לו את הנר" וכו' (הגר"א ליר"ד סי' רמ ס"ק ט).
(23) שחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלוא עינו, עד
שיתכסה ממנו, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ז.
ובקידושין לא, ב אמרו: רב יוסף כשהיה שומע קול צעדי
אמו, אמר: אקום מפני השכינה שבאה.

1 ד. וְהָאֵב שֶׁהִיָּה תַלְמִיד בְּנוֹ - אֵין הָאֵב עוֹמֵד מִפְּנֵי
2 הַבֵּן²⁴, אֲבָל הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא
3 תַלְמִידוֹ²⁵. וְחַיֵּב²⁶ לְכַבְּדוֹ בְּשָׂרָר דְּרָכָיו בְּשַׁעַת עֲשִׂיַת
4 מְשָׁאוֹ וּמְתָנוּ וְעֲשִׂיַת חִפְצָיו. פִּיּעַד? הַנְּשַׁמֵּעַ בְּדָבַר
5 אָבִיו לְמָקוֹם²⁷ - לֹא יֹאמֵר: מִהֲרוֹנִי²⁸ בְּשִׁבִיל
6 עֲצָמַי²⁹! פְּטָרוֹנִי³⁰ בְּשִׁבִיל עֲצָמַי³¹! אֲלֵא: מִהֲרוֹנִי
7 בְּשִׁבִיל אָבִיא³²! פְּטָרוֹנִי בְּשִׁבִיל אָבִיא! וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
8 בְּזָה, לְעוֹלָם יִכְלָל בְּכָלֵל דְּרָכָיו שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ כְּכַבּוּד
9 אָבִיו³³ וְשִׁמְתִירָא מִמֶּנּוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"האב שהיה תלמיד בנו... הבן עומד מפני אביו".

בגמרא "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו" היא איבעיא
שלא נפשטה. הרמב"ם פסק ש"אין האב עומד מפני הבן,
אבל הבן עומד בפני אביו", אבל הרא"ש כתב "ויעמדו זה
מפני זה", ומביא שם: "אמרו עליו על המהר"ם מרוטנבורג
שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו
יבוא אליו".

והרמב"ם איל לשיטתו, שבן חייב בכבוד אביו אפילו הוא
רשע (פ"ו הי"א), ועאכו"כ אם הוא (רק) תלמידו.

(על"פ לקו"ש ח"ה עמוד 310 הערה 65)

(24) למרות שהבן הוא רבו. (25) קידושין לג, ב. וכדעת
רבינו חננאל, הובאה בר"ן שם. ולדעת הרא"ש שם, הואיל
ושתי שאלות אלו הן בעיות שנשאלו בתלמוד ולא נפשטו,
הרי זה ספק תורה ולהחמיר, ויעמדו זה מפני זה, ולכן
ממשיך הרא"ש: "אמרו על רבינו מאיר מרוטנבורג, שמיום
שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא
אליו". וכן ביר"ד סי' רמ סעיף ז, שיש לחוש לבזיון התורה
אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להתרחק זה מזה.
(26) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: כאן התחלת הלכה.
(27) אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו, וימלאו את
רצונו בדברים שיאמר בשמו. (28) סדרו לי מהר את עניני.
(29) שאני צריך ללכת. (30) שלחוני. (31) אע"פ שיודע
שיכבדוהו כאביו. (32) שהוא צריך לי, יתלה הכבוד באביו
(קידושין לא, ב וברש"י). (33) ולפיכך אם הוא יודע שאינו
נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו,
שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ו אלול - ספר שופטים - הלכות ממרים קכא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 יאמר לו: אָבָא, פְּתוּב בְּתוֹרָה קֶךָ וְכָךְ? פְּאֵלוּ הוּא
17 שׁוֹאֵל מִמְּנֵי, וְלֹא מִמְּהִירוֹ.⁶⁵

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו".

אבל ה'טור' כתב ש"אביו רשע, כל זמן שלא עשה תשובה אינו חייב בכבודו".

ויש לומר שמחלוקתם תלויה לכאורה בשני הפירושים ברש"י על הפסוק "וימת תרח בחרן". א. "ולמה הקדים מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהיה הדבר מפורסם לכל, ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו כו".

ב. "ועוד, שהרשעים בחייהם קרויים מתים.

התירוץ ש"שלא יהיה הדבר מפורסם", מתאים לדעת הרמב"ם כי זה שהיה רשע אינו סיבה שלא לכבדו, אבל התירוץ ש"הרשעים בחייהם קרויים מתים" מתאים לדעת ה'טור' שאין חייב בכבוד אביו רשע.

(על-פי לקו"ש ח"ה עמוד 309)

59 שנוולד מאיסור ערוה, כגון שבא אביו על אחותו והוליד את זה. 60 ממיתה. 61 שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך. וזה שבא על ערוה, אינו עושה מעשה עמך - כל עוד שלא עשה תשובה (יבמות כב, ב). 62 בכת"י תימן: שאפילו. 63 וכן פסק הרי"ף ליבמות שם, אע"פ שהבן פטור על הכאתו וקללתו, כשלא עשה אביו תשובה - אבל איסור יש בהכאתו, אפילו כשלא חזר בתשובה, כמו ששינו (סנהדרין פה, ב): "לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית". וראה לעיל פ"ה הי"ב, ובביאורו שם אות מט. ואע"פ שבהל' מלוה פ"ד ה"ד, פסק רבינו: "הניח להם אביהם פרה וטלית של ריבית וכל דבר המסוים, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, כמה דברים אמורים כשעשה תשובה... אבל אם לא עשה תשובה, אין חוששים לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירים". ומקורו בבבא-מציעא סב, א - הרי שאינם חייבים בכבודו? שם מדובר כשמת בלא תשובה, שאינו יכול עוד לתקן את אשר עיוות, וכאן מדובר כשאביו חי, ויש תקוה שיחזור בתשובה, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור, שהחי מצטער (רדב"ז). ובי"אור שמח" הביא ראייה לדעת רבינו שממזר חייב בכבוד אביו, שכן בסנהדרין עא, א אמרו: שאם אמו אינה ראויה לאביו, כגון שהיא אסורה עליו בעונש כרת או מיתת בית-דין (שהבן הנוול מהם הוא ממזר). נידון הבן כסורר ומורה, אם חטא ולא שמע לקולם, ככתוב: בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו', והרי שם לא עשה אביו תשובה, שהרי אמו נמצאת אצל אביו, ובכל זאת נתחייב אם לא שמע לקולם, והרי כל ענשו מתחייב מצד כיבוד הורים, שהרי אם רצו אביו ואמו למחול, מוחלים לו, ראה לקמן פ"ז ה"ח, ומכאן שגם ממזר מצווה על כיבוד אב ואם. 64 שהרי מצערו בכך, וגם פוגע בכבודו. 65 קידושין לב, א. והוא יבין מעצמו ולא יתבייש (יר"ד סי' רמ סעיף יא).

43) ובכת"י תימן: יצעוק. 44) שאמר: כבד את אביך ואת אמך וגו'. 45) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציאה שי"א, חסרה כל הפיסקה, ולפיכך הקפתיה בסוגריים. 46) מלשון הכתוב בכראשית כז, טו. 47) בכת"י תימן: או אמו. 48) קידושין לא, א. וכתב הש"ך ביר"ד שם ס"ק א: אבל מותר (לבן) לתבעו בדין. 49) להתלבט ולהתחבט. ובחולין פ"ב, מ"ו: "עד שתפרכס ביד וברגל" - שתנענע באבריה.

1 ח. אף על פי שפְּכָךְ נִצְטוּיְנוּ, אָסוּר לְאָדָם לְהִכְבִּיד
2 עָלוּ עַל בְּנֵיוֹ⁵⁰ וְלִדְקָדֵק בְּכַבּוּדוֹ עִמָּהֶם, שְׁלֹא יִבְיֵאֵם
3 לְיַדֵּי מְכַשׁוּל⁵¹, אֲלֵא יִמְחַל וְיִתְעַלֵּם⁵²; שְׁהָאֵב שְׁמַחַל
4 עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מְחוּל⁵³.

50) לדרוש מהם יותר מדאי. 51) שיסרבו לשמוע לו ויבעטו בו. 52) אם פגע בכבודו. 53) קידושין לב, א. ונפטר הבן מעונש, אם לא כיבדו (רדב"ז ח"א תקנד).

5 ט. וְהִמְכָּה בְּנוֹ גְדוֹל - מְנַדִּין אוֹתוֹ⁵⁴, שְׁהָרִי הוּא
6 עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכַשְׁל⁵⁵.

54) אומרים לו: "פלוגי זה בשמתא", והוא מרוחק מהציבור, ואין יושבים עמו בארבע אמות, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז ה"ב, וה"ד. 55) שגורם שיבעט בו, וב'נמוקי יוסף' למועד קטן יז, א מפרש: "שמא לא יוכל לעמוד בפני יצר הרע, ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה". וכן עשתה שפחתו של רבי, כשראתה אדם מכה את בנו הגדול, אמרה: יהא אדם זה כשמתא (מועד קטן שם). ואינו נקרא גדול לעניין זה, רק אחר כך או כד שנה (רש"י לקידושין ל, א ד"ה משיתסר, וביר"ד סי' רמ סעיף כ). וכשהוא נשוי, אפילו פחות מגיל זה נקרא גדול (רש"ל לקידושין שם, סימן סח).

7 י. מִי שֶׁנִּשְׁטַרְפָּה⁵⁶ דַּעְתּוֹ שֶׁל אָבִיו אוֹ שֶׁל אָמוּ - מִשְׁתַּדֵּל
8 לְנַהֵג עִמָּהֶם כְּפִי דַּעְתָּם עַד שְׁיִרְחֵם עֲלֵיהֶן. וְאִם אֵי
9 אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁטַטְטוּ בִּיתְרוֹ - יִנִּיחֵם וְיִלְךְ
10 לוֹ⁵⁷, וְיִצְנֶה אַחֲרֵיהֶם לְהַנְהִיגֵם פְּרָאוּי לָהֶם⁵⁸.

56) נתבלבלה. 57) קידושין לא, ב: רב אסי היתה לו אם זקנה, אמרה לו: אני רוצה תכשיטין, עשה לה. אמרה לו: אני רוצה להנשא לגבר, שיהיה יפה כמוך, עזבה והלך לארץ ישראל. 58) מצד המוסר וההגינות. והראב"ד קובל: אין זו הוראה נכונה, אם הוא ילך ויניחם, למי יצוה לשמרם, והרדב"ז ממליץ על רבינו, שדווקא ביחס לבנה, אינה מתביישת ממנו, וגם אינו יכול לגעור בה, אבל אחרים גוערים בה, ואפשר ע"י הכאה תחזור משטותה, ומעשים בכל יום כיוצא בזה, אבל הבן אי-אפשר לו לעשות פעולות אלו, נמצאו דברי רבינו נכונים וצודקים.

11 יא. הַמְּמַזְרֵר⁵⁹ חֵיב בְּכַבּוּד אָבִיו וּמוֹרָאוֹ, אֵף עַל פִּי
12 שְׁהוּא פְּטוּר⁶⁰ עַל מִפְּתוֹ וְקַלְלָתוֹ עַד שְׁיִעֲשֶׂה
13 תְּשׁוּבָה⁶¹. אֶפְלוּ⁶² הִיָּה אָבִיו רָשָׁע וּבִעַל עֲבֵרוֹת -
14 מְכַבְּדוֹ וּמוֹתֵרָא מִמְּנֵוֹ⁶³. רָאֵהוּ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה
15 - לֹא יֹאמֵר לוֹ: אָבָא, עֲבַרְתָּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה⁶⁴! אֲלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מותו: "הזהרו בכבוד אמכם", והתכוון לאם חורגתם, שלאחר מותו אינם מצווים על כיבודה מצד הדין, אלא משום צוואתו. (73) שם, שנאמר "את אמך" - לרבות בעל אמך. (74) ובי"ד סי' רמ סעיף כא, מסיים: "ומכל-מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה". שהרי רבינו הקדוש ציוה לכבדה אף לאחר מותו, וכנ"ל אות סט (באר הגולה, שם). (75) כתובות שם "ואת אמך" - וא"ו יתירה, לרבות את אחיך הגדול. ובי"ד שם סעיף כב, מציין: "בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו". וראה ב"מגילת אסתר" ל"ספר המצוות" לרבינו שרש שני, שדעת רבינו, שהקטן חייב לכבד את אחיו הגדול, אפילו לאחר מיתת ההורים. תדע, שהרי לא התנה רבינו בחיוב כבוד אחיו הגדול שהוא רק בחיי ההורים, כדרך שהתנה באשת אביו. וראוי להעיר שבי"ד שם סעיף כד, אמרו: "חייב אדם לכבד חמיו". ומקורו במדרש 'שוחר טוב' תהלים ז, שכן דוד אמר לשאול חותנו (שמואל-א, כד, יב): "ואבי ראה גם ראה - מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו כאביו".

יום שני כ"ז אלול ה'תשע"ז

פרק שביעי

(1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדוייק של חיוב בן סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו. אם הבת נידונית כסוררת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג, למי?

- א. בן סורר ומורה האמור בתורה²⁰, הרי נתפרשה בו סקילה²¹; ולא ענש הפתוב אלא אם בן הזהיר²², והיכן הזהיר? לא תאכלו על הדם - לא תאכל אכילה המביאה לידי שפיכות דמים; וזו אכילת בן סורר ומורה²³, שאינו נהרג אלא על אכילה מבערת שאכל. שנאמר: זולל וסבא. מפי השמועה למדו, שזולל הוא האוכל פשר פרעבתנות, וסבא - השותה יין פרעבתנות²⁴.

(2) דברים כא, יח-כא. (3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (שם כא). (4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה, ובביאורנו שם. (5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על לא שבכללות, ולא זה כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש, לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות" (ספר המצוות לרבינו לא-תעשה קצה). (6) זכר לדבר, שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החינוך" מצוה רמח: "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמך ישורון ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם ליך שתהא מבעטת בי, אלא כרשינין שהאכלתיך". ודרך כלל אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים ... שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבוננות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת

יב. מי שאמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין שאמר לו לעבר על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה, אפלו של דבריהם⁶⁶ - הרי זה לא ישמע לו. שנאמר: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו - פלגם תביין בכבודי⁶⁷.

(66) של החכמים, כגון הדלקת נר חנוכה או נר של שבת, ראה הל' שבת פ"ה, ה"א. (67) יבמות ו, א. ובבבא-מציעא לב, א הדגישו: "אני ה' אלהיכם - כולכם חייבים בכבודי". וראה רש"י ליבמות ה, ב ד"ה כולכם. ואפילו מצוות של "דבריהם" - הואיל והתורה צויה (דברים יז, יב): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", הרי הם כדברי תורה (כסף-משנה), וכלשון רבינו פ"א, ה"ב: "ואחד הדברים שעשאו סייג לתורה... מצות-עשה לשמוע להם, והעובר על כל אחד מהם, עובר בלא-תעשה".

יג. אמר לו אביו: השקני מים! ויש פירו לעשות מצוה⁶⁸: אם אפשר למצוה שהעשה על ידי אחרים - תעשה, ויתעסק בכבוד אביו; שאין מבטלין מצוה מפני מצוה. ואם אין שם אחרים לעשותה - יתעסק במצוה ויניח פבוד אביו; שהוא ואביו חייבים בדבר מצוה⁶⁹. ותלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם⁷⁰.

(68) כגון לקבור את המת או ללוותו. (69) קידושין לב, א. וכל זה במצוה שזמנה עובר, שאילו אין זמנה עובר, אפילו אם אין אחרים לעשותה עוסק תחילה בכבוד אביו, ואח"כ הוא מתפנה לעשיית המצוה (כסף-משנה בשם הרא"ש). (70) כמו ששינונו (פאה פ"א, מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובמגילה טז, ב אמרו: "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר (י"ד שנים למד תורה בבית עבר), לא נענש" על ביטול כיבוד אביו, כשפירש מאביו, ועל שאר כל השנים שנשתהה בבית לבן נענש (רש"י שם).

יד. אמר לו אביו: השקני מים! ואמרה לו אמו: השקני מים! - מניח פבוד אמו ועוסק בכבוד אביו תחלה, מפני שהוא ואמו תביין בכבוד אביו⁷¹.

(71) קידושין לא, א. וכן במשנה כריתות כח, א. וראה הל' אישות פט"ו, ה"כ: "וכן ציוו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". ומובן, שאם נתגרשה מאביו, כבוד שניהם שוה, ולאיזה מהם שירצה יקדים, כמבואר בקידושין שם, וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' רמ, סעיף יד.

טו. חיב אדם לכבד את אשת אביו, אף על פי שאינה אמו, פל זמן שאביו קיים; שזה בכלל פבוד אביו⁷². וכן מכבד בעל אמו, פל זמן שאמו קיימת⁷³; אבל לאחר מיתתה - אינו חיב⁷⁴. ומדברי סופרים, שיהיה אדם חיב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו⁷⁵.

(72) כתובות קג, א, שנאמר: "כבד את אביך" - "את" לרבות אשת אביך. ושם מסופר, שרבינו הקדוש ציוה לבניו לפני

פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכו"ל. (18) שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. (19) שפוחד שלא יראנו אביו. (20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת. (21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך ולהתמיד בהם, אין לחוש לו (סנהדרין ע"א, א), שכל חטאו של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה לסוף דעתו, שסופו לכלות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזולל בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם ע"ב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. (22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב). (23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. (24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. (25) שגנב ממעות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". (26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה ח. (27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא י"א, יג) "לא יאכלו שקץ הם". (28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין ע"ב, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב ובביאורו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד. ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. (29) שבת דין גוזר על הציבור להתענות. (30) כדברי רבינו בהלכות תעניות פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". (31) סנהדרין ע"ב, ב.

ג. אַכַּל כָּל מֵאֲכָל וְלֹא אֲכַל בְּשֵׁר בְּהֶמָּה, אָף עַל פִּי שְׂאֵכָל אֲכִילָה זֶה מִבְּשֵׁר הָעוֹף - פְּטוּר. וְאִם אֲכַל אֲכִילָה זֶה מִבְּשֵׁר בְּהֶמָּה, וְהַשְּׁלִיִּם הַחֲמִשִּׁים דִּינָרִים מִבְּשֵׁר הָעוֹף³² - חַיִּב. שְׂתָה כָּל מִשְׁקָה וְלֹא שְׂתָה יֵיִן - פְּטוּר³³.

(32) כזית ממנו (רש"י שם). (33) שם.

ד. אֲכַל בְּשֵׁר חַי וְשְׂתָה יֵיִן חַי³⁴ - פְּטוּר; שְׂתָה קְרִי³⁵ הוּא, וְאִין אָדָם יְכוּל לְהַמְשִׁיךְ בָּזָה³⁶. וְכֵן אִם אֲכַל בְּשֵׁר מְלִיחַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִלְחָתוֹ³⁷, או שְׂתָה יֵיִן מִגְתָּו³⁸ - פְּטוּר; שְׂאִין אָדָם יְכוּל לְהַמְשִׁיךְ בָּזָה. (34)

(34) בלתי מזוג במים. (35) מקרה, שאין אדם נוהג לאכול בשר ויין כשהם חיים. (36) שם עמוד א. ואמר החכם (שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידיים". (37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. (38) כשהוא יוצא מן הגת ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיון ישן, וכל זמן שהוא תוסס (=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתיה (סנהדרין ע"א, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר

החומר, תיחלש עיסת הנפש.. ועל כן תמנענו תורתנו לטובתנו מהרבות באכילה ושתיה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

ב. אֲכִילָה זֶה שֶׁהוּא חַיִּב עָלֶיהָ - דְּבָרִים הַרְבֵּה יֵשׁ בָּהֶם⁸, וְהֵן פְּלֵן הַלְכָה מִפִּי הַקְּבָלָה⁹. אִינוּ חַיִּב סְקִילָה עַד שְׂגָנֵב מִשָּׁל אָבִיו וְיִקְנֶה בְּשֵׁר בְּזוּל וְיֵיִן בְּזוּל¹⁰; וְיֵאכַל וְיִשְׂתָה חוּץ מִרְשׁוֹת אָבִיו¹¹ בְּחִבּוּרָה שְׂפָלָן רִיקָנִין וּפְחוּתֵינָן¹²; וְיֵאכַל הַבְּשֵׁר חַי וְאִינוּ חַי, מִבְּשָׁל וְאִינוּ מִבְּשָׁל, פְּדָרָךְ שֶׁהַגְּנָבִים אוֹכְלִים¹³, וְיִשְׂתָה הַיֵּיִן מְזוּגָה¹⁴ פְּדָרָךְ שֶׁהַגְּרָגְרָנִים¹⁵ שׁוֹתִים. וְהוּא שְׂיֵאכַל מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים דִּינָרִין¹⁶ מִבְּשֵׁר זֶה בְּמִלּוּגְמָא אַחַת¹⁷, וְיִשְׂתָה חַצִּי לִגְ¹⁸ מֵיִן זֶה בְּבַת אַחַת. גָּנֵב מִשָּׁל אָבִיו, וְאֲכַל אֲכִילָה זֶה בְּרִשׁוֹת אָבִיו¹⁹; או שְׂגָנֵב מִשָּׁל אַחֲרִים²⁰, וְאֲכַל אֲכִילָה זֶה הַמְכַעֶרֶת בֵּין בְּרִשׁוֹת אָבִיו בֵּין בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים - הֲרִי זֶה פְּטוּר²¹. וְכֵן אִם גָּנֵב מִשָּׁל אָבִיו, וְאֲכַל אֲכִילָה מְכַעֶרֶת כְּזוֹ בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים, וְהִיתָה אֲכִילַת מְצוּהָ אֶפְלוּ מִדְּבָרֵיהֶם [או אֲכִילַת עֲבָרָה אֶפְלוּ מִדְּבָרֵיהֶם] - פְּטוּר. שְׂנֵאמַר: אִינְנֵה שְׂמַע בְּקִלְנוּ - שְׂאִינוּ עוֹבְרֵי בְּאֲכִילָה זֶה אֶלָּא עַל קוֹלָם. יֵצֵא זֶה שְׂעֵבֵר בָּה עַל דְּבָרֵי תוֹרָה²², או שְׂאֲכִילָה בְּדַבֵּר מְצוּהָ²³. פִּיצֵד? אֲכַל אֲכִילָה זֶה הַמְכַעֶרֶת עִם הַחִבּוּרָה הֲרַעָה שְׂאֹכְלֵי עִמָּהֶם בְּדַבֵּר מְצוּהָ²⁴, או שְׂאֲכִלוּ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם²⁵, אֶפְלוּ אֶפְלוּ בְּתַנְחוּמֵי אֲבָלִים²⁶ שֶׁהִיא מְצוּהָ מִדְּבָרֵיהֶם - הֲרִי זֶה פְּטוּר. וְכֵן אִם אֲכִילָה מִנְּבִלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׂקָצִים²⁷ וּרְמָשִׁים²⁸, אֶפְלוּ אֲכַל בְּתַעֲנִית צְבוּרָה²⁹ שֶׁהִיא עֲבָרָה מִדְּבָרֵיהֶם³⁰ - הֲרִי זֶה פְּטוּר מִן הַמִּיתָה³¹.

(7) תנאים והגבלות. (8) בכתב יד תימן: בה. (9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) אבל ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע"ב, א וברש"י). (11) שאינו פוחד שם מאביו. (12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב וברש"י). (13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד א) אמרו: "בשר חיי", ופירושו: שזהו מבושל ואינו מבושל ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל ואינו מבושל. (14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתיתו (רש"י שם). (15) הסוכאים. (16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעה משקל שש עשרה שעורות". (17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א, משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 אַחַר שֶׁהִתְרוּ בַּיּוֹם הַזֶּה הִיא עֲדוֹת אַחֲרוֹנָה. אֶפְלוּ הָיָו
26 הַשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנִים⁵⁵ הֵם הָאֲחֲרוֹנִים⁵⁶. וְאַחַר
27 שֶׁמִּקְבָּלִין יְעוּדָתָן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא הִקִּיף הַשְּׁעָר אֶת
28 כָּל הַגֵּיד. אִם לֹא הִקִּיף וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה
29 חֳדָשִׁים - גּוֹמְרִין דֵּינּוּ כְּדָרָךְ כָּל הַרוֹגֵי בַּיּוֹם הַזֶּה
30 וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ נִסְקָל עַד שֶׁיְהִי שֵׁם שְׁלֹשָׁה
31 הָרִאשׁוֹנִים⁵⁷. שְׁנָאֲמַר: בְּנֵנוּ זֶה - זֶה הוּא שְׁלֹקָה
32 בְּפִנְיֵם⁵⁸.

50 המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין
פרק ה, הלכה ד. (51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים,
אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב בברש"י).
52 ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה,
וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם
מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא
תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו
שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות
(שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). (53) הדין
דיני נפשות. (54) אביו ואמו. (55) העדים הראשונים.
56 תוספתא שם פרק י"א, משנה ג "בננו זה מלמד שאחד
מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה".
57 הדיינים שחייבוהו מלקות. (58) שם עא, א.

33 ח. ואם מחלו לו אביו ואמו⁵⁹ קדם שייגמר דינו⁶⁰ -
34 פטור⁶¹.

59 ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח,
הלכה ו. (60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין.
61 ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו,
אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך.
וראו להעיר, שרש"י בסנהדרין פח, ב מפרש: "אם רצו
למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם:
ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין
אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי
הנ"ל (משנה למלך).

35 ט. ברח עד שלא נגמר דינו, וְאַחַר כֵּן הִקִּיף הַשְּׁעָר
36 מְלֻמְטָה - פטור⁶². וְאִם מִשְׁנֵינְגְמַר דֵּינּוּ בְּרַח, אֶפְלוּ
37 הַזְקִין - כָּל עַת שֶׁיִּמְצָא יִסָּקֵל; שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּגְמַר דֵּינּוּ
38 - הָרִי הוּא כְּפָרוּג וְאִין לוֹ דָם⁶³.

62 שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר,
כמבואר לעיל הלכה ה. (63) משנה בסנהדרין עא, ב.

39 י. הִיָּה אָבִיו רוֹצֵה⁶⁴ וְאִמּוֹ אֵינָה רוֹצֵה, אִמּוֹ רוֹצֵה
וְאָבִיו אֵינּוּ רוֹצֵה - אֵינּוּ נֶעְשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה.
40 שְׁנָאֲמַר: וְתִפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ. הִיָּה אֶחָד מֵהֶן גֵּדֵם
41 אוֹ חֲגָר אוֹ אֶלֶם אוֹ סוּמָא אוֹ חֲרֹשׁ - אֵינּוּ נֶעְשֶׂה בֶּן
42 סוֹרֵר וּמוֹרֵה. שְׁנָאֲמַר: וְתִפְשׂוּ בוֹ - וְלֹא גִדְמִים;
43 וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ - וְלֹא חֲגָרִים; וְאָמְרוּ - וְלֹא אֶלְמִים;
44 בְּנֵנוּ זֶה⁶⁵ - וְלֹא סוּמִים; אֵינְנוּ שֹׁמְעֵי כְּקִלְנוּ - וְלֹא
46 חֲרָשִׁים⁶⁶.

ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו
ארבעים יום מסחיתתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי
מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לעניין
נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה
ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א.

1 ה. לֹא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב קֶטֶן³⁹ שְׁלֹא בָּא לְכָלֵל הַמִּצְוֹת.
2 וְכֵן אִישׁ שֶׁגָּדַל וְהָרִי הוּא בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ - אֵינּוּ נִסְקָל
3 מִפְּנֵי שְׁגָב וְאָכַל וְשָׁתָה אֶכִּילָה זֶה הַמְכַעֲרֵת⁴⁰. הָא
4 כִּיצַד⁴¹? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ, שְׁאִין דֵּין זֶה אֶלָּא בְּכֵן
5 שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת,
6 עַד שֶׁיִּקִּיף⁴² כָּל הַגֵּיד⁴³; וְאַחַר שֶׁיִּקִּיף הַשְּׁעָר כָּל
7 הַגֵּיד - הָרִי הוּא בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ וְאֵינּוּ נִסְקָל.

39 פחות משלוש עשרה שנה. (40) שנאמר: "בן סורר -
בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). (41) מהו הזמן,
שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. (42) בכתב
יד תימן: עד שיקיף השיער. (43) שם, שנאמר: וכי יהיה
לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

8 ו. כָּל יָמָיו שָׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינּוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה
9 חֳדָשִׁים מֵאַחַר שֶׁיִּבְיֵא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת⁴⁴. לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר
10 שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ⁴⁵ וְיִהְיֶה עֹבְרָה נִכְר בְּשְׁלֹשָׁה
11 חֳדָשִׁים⁴⁶, וְנִאֲמַר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה -
12 וְלֹא אָב⁴⁷ סוֹרֵר וּמוֹרֵה. הָא לְמַדְתָּ⁴⁸, שְׁאִם הִקִּיף
13 הַשְּׁעָר אֶת כָּל הַגֵּיד קָדָם שֶׁיִּשְׁלִים שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים -
14 הָרִי זֶה פְטוֹר⁴⁹.

44 שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני
יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות
אישות פרק ב, הלכה י. (45) ממנו, אחרי שהביא שתי
שערות. (46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא,
ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה
הרה". (47) סנהדרין טט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב".
48 מכאן אתה למד. (49) שאם נתקבל מפי השמועה,
שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה קודם
שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממילא
אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב",
נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים;
מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שיער, אינו
נעשה סורר ומורה (שם).

15 ז. כִּיצַד דֵּינּוּ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה? מִבִּיאִין אוֹתוֹ אָבִיו
16 וְאִמּוֹ תִּחְלָה לְבֵית דֵּין שָׁל שְׁלֹשָׁה⁵⁰ וְאוֹמְרִין לְהֵן:
17 בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה. וּמִבִּיאִין שְׁנֵי יְעָדִים שֶׁגָּבַב מִשָּׁל
18 אָבִיו, וְקָנָה בֶּשֶׁר וַיִּזֵּן בְּמָה שֶׁגָּבַב, וְאָכַל אוֹתָהּ
19 אֶכִּילָה הָאִמּוֹרָה אַחַר הַהִתְרָאָה⁵¹. וְזוֹ הִיא עֲדוֹת
20 הָרִאשׁוֹנָה. וּמִלְקִין אוֹתוֹ כְּשֶׁאֵר חִיבֵי מְלָקוֹת,
21 שְׁנָאֲמַר: וְיִסְרוּ אוֹתוֹ⁵² וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם. חֲזַר וְגָבַב
22 מִשָּׁל אָבִיו וְאָכַל אֶכִּילָה זֶה - אָבִיו וְאִמּוֹ מִבִּיאִין
23 אוֹתוֹ לְבֵית דֵּין שָׁל שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים⁵³, וּמִבִּיאִין שְׁנֵי
24 יְעָדִים וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁגָּבַב וְאָכַל אֶכִּילָה זֶה הָאִמּוֹרָה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ירושתו, וכן מצינו (שמואל-ב יד, ז) "ונמיתהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את הירוש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבבם על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרוצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).

**בְּרִיף בְּחִמָּא דְּסִייעָן
הַלְכוֹת אֲבֵל**

יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאֶפְלוּ פֶהֶן מִטְּמֵא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאִין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הַרוּגֵי בֵּית דִּין. וְלִפִּי זֶה בְּלִלְתֵי הַלְכוֹת אֵלּוּ בְּסִפְרָה 2, שֶׁהֵן מִעִין 3 קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. 4. (ב) שְׁלֹא יִטְמָא פֶהֶן גְּדוּל לְקְרוֹבִים. (ג) שְׁלֹא יִפְגַּס עִם הַמֵּת בְּאַהֲלָה. (ד) שְׁלֹא יִטְמָא פֶהֶן הַדְּיוּט לְנֶפֶשׁ אָדָם אֲלֵא לְקְרוֹבִים בְּלִבָּד.

ובאור מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֵק רִאשׁוֹן 5

1) מתבאר בו המצוה להתאבל על הקרובים ומקורה בתורה. מאימתי יתחייב אדם באבל קרוביו שמתו, ובהרואי מלכות שאין מניחים אותם להיקבר. תינוק שמת ביום היולדו מה דין אבלו. ההבדל בין הרוגי מלכות להרוגי בית דין באבלם ובקבורתם. הפורשים מדרכי ציבור, והמומרים והמוסרים שמתו - מה דינם באבל. המאבד עצמו לדעת - איך מתעסקים עימו ושאר דברי אבלו.

- 14 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שְׁנַאָמַר: 14
- 15 וְאֶכְלְתִי חֲטָאת הַיּוֹם, הַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי יְיָ. 15 וְאִין אֲבֵלוֹת
- 16 מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלִבָּד, שֶׁהוּא יוֹם 16
- 17 הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה? 17 אֲבֵל שְׂאָר הַשְּׂבָעָה יָמִים -
- 18 אֵינּוּ דִין תּוֹרָה. אֵף עַל פִּי שְׁנַאָמַר בַּתּוֹרָה: 18 וַיַּעַשׂ
- 19 לְאֲבִיו אֲבֵל שְׂבָעַת יָמִים - נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה 19
- 20 הַלְכָה. 20 וּמִשָּׁה רַבְּנֵי תַקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׂבָעַת יָמֵי
- 21 אֲבֵלוֹת וְשְׂבָעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה. 21

2) כמבואר לקמן פ"א, ה"ט. 3) בספר שופטים, הדין בתפקידי השופטים וסמכותם. 4) מענין. 5) הנזכרת בהרואי בית-דין, ככתוב (דברים כא, כג): "כי קבור תקברנו ביום ההוא", וכבר הדגיש רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ו, ה"ח: "ולא הרוגי בית-דין בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא-תעשה", וראה לקמן פ"ד ה"ח, דינים מפורטים בזה. 6) לאכול קדשים ביום אנינותו על מות בנו, ומכיון שנדחית אכילת קדשים, שהיא מצוה-עשה של תורה מפני האנינות, סובר רבינו שהאנינות, שהיא אבלות על הקרובים ביום הראשון למותם, היא מצוה-עשה מן התורה (רדב"ז). וראה זבחים קא, א שאכילת קדשים באנינות, אסורה בקל-וחומר ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו" -

64) להביאו לבית דין ולהאשימו. 65) משמע שמראים אותו באצבעים. 66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחרי כן, שאינו מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו, משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם (שם עמוד א וברש"י).

- 1 יא. גִּזְרַת הַכְּתוּב הוּא שִׁיפְקַל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה. אֲבֵל 1
- 2 הַבֵּת - אֵינָה נִדְוֶנֶת בְּדִין זֶה, שְׁאִין דְּרַפְּה לְהַמְשִׁיךְ 2
- 3 בְּאֶכְלִיָּה וּשְׂתִיָּה פְּאִישׁ 67. שְׁנַאָמַר: בֶּן - וְלֹא בַת 68, 3
- 4 וְלֹא טְמֵטוֹם וְאֲנִדְרוּגִינוֹס 69. 4

67) ולא תבוא ללסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה בכיורנו לעיל הלכה ב. 68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראוייה להיות כבן סורר ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן - ולא בת". 69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים מספק.

- 5 יב. טְמֵטוֹם שְׁנִקְרַע 70 וְנִמְצָא זָכָר - אֵינּוּ נַעֲשֶׂה בֶּן 5
- 6 סוֹרֵר וּמוֹרָה. שְׁנַאָמַר: פִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר 6
- 7 וּמוֹרָה - עַד שִׁיְהִיָּה בֶּן מִשְׁעַת הַתְּרָאָה 71. 7

70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם לבבא בתרא קכו, ב). 71) משמע מזה, אילו היה נקרע לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם בדפוס ויניציאה שי"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת הווייה" וכפירושו הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק ב, הלכה ג.

- 8 יג. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה צְרִיף הַכְּרָזָה. בְּיַצַּד מְכַרְזִין 8
- 9 עֲלוּ? כּוֹתְבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: בְּבֵית דִּין פְּלוּנֵי סְקָלְנוּ 9
- 10 פְּלוּנֵי מַפְגִּי שְׁהִיָּה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה 72. 10

72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר (דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו וייראו" והשווה לעיל פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.

- 11 יד. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה הָרִי הוּא כְּכֹל הַרוּגֵי בֵּית דִּין 11
- 12 שְׁמֻמוֹנָם לְיִרְשִׁיהֶן 73; שְׂאָף עַל פִּי שְׂאֲבִיו גָּרַם לוֹ 12
- 13 סִקְלָה - הָרִי הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נְכָסָיו 74. 13

73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד להרוגי המלך, שממונם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים פרק ד, הלכה ט. 74) ואין חושדים בו שמה עיניו נתן בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו באחאב, אחרי ששמע כי מת נבות, ויקם "לרדת אל כרם נבות הזיזרעאלי לרשתו" (מלכים-א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קדשים (=החמורים ממעשר) לא כל-שכן. וביספר המצוות עשה לו, כותב רבינו: "שנצטונו שיתטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה (ויקרא כא, ב-ג)...מצוה זו עצמה היא מצות אָבֵל. כלומר, שכל אדם מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ומחמת חומר חיוב זה, פָּרַשׁ בכהן, שהוא מוזהר על הטומאה, שיתטמא על-כל-פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדיני האבלות... ובפירוש אמרו (מועד קטן יד, ב) "אבל אינו נוהג אבלות ברגל, אִי אבלות דמעיקרא (שמלפני הרגל) הוא - אָתִי 'עשה' דרבים (=שמחת החג שהיא מוטלת על כל ישראל), ודחי 'עשה' דיחיד". הנה נתבאר שחיוב האבלות הוא דאורייתא, ושהיא מצות-עשה".

- ד. מִי שֶׁשָּׁבַע בַּפֶּה¹⁷ או מִי שֶׁאֲכַלְתוּ חֵיָה רָעָה - 9
מִשְׁנֵיתָאֵשׁוּ לְבִקָּשׁ. מִצְּאוּהוּ אִיבָרִים אִיבָרִים - אֵין 10
מוֹנִין לוֹ עַד שְׂמִימָצָא רֵאשׁוֹ וְרַבִּי¹⁸ או יִתְיַאֲשׁוּ 11
מִלְּבִקָּשׁ¹⁹. 12

שמחות שם, הי"ב. וב"העיתור" אות ק מביא בשם תשובת הרי"ף שאין חיוב אבלות אלא אם טבע במים שיש להם סוף, כי אז בידוע שהוא מת, כי אילו היה חי היה יוצא מן המים לעינינו, אבל אם טבע במים שאין להם סוף שהוא בחזקת חי, ואין מתירים את אשתו להנשא לאחרים, שמא יצא במקום אחר ולא ראינוהו, כמבואר בהל' גירושין פ"ג הט"ז - אין מתאבלים עליו. כי אם תחמיר להתאבל עליו, יחשבוהו כמת ויבואו להתיר את אשתו להנשא, וכן ביו"ד סי' שעה סעיף ז. ודעת רבינו סתומה בזה, וכנראה שסובר הואיל ואבילות ביום ראשון היא מצות-עשה מן התורה - אין לדחותה משום חשש שמא יבואו להתירה להינשא, ויתכן שגם הרי"ף עצמו לא נתכוון אלא בשאר הימים שהאבילות בהם אינה אלא מדבריהם בלבד, ועדיין הדבר צריך הכרע (רדב"ז). (18) שניהם יחד, ומספיק שהראש יצטרף לשיעור הרוב, אבל ראש בלא רוב הגוף או להיפך - אין מתאבלים עליו ('פרישה' ליו"ד שם, אות יט).

(19) שמחות שם. ואם נמצא אחר שנתיאשו ממנו, אין הקרובים צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים - אם הם שם בשעה שנמצא, מתאבלים אותו היום בלבד, שאין זה גרוע מדין "ליקוט עצמות אביו", שמתאבל הכן עליהם כל היום, ראה לקמן פ"יב ה"ח (יו"ד שם, סעיף ז).

- ה. מִי שֶׁדָּרְפֵן לְשִׁלַּח הַמֶּת לְמַדִּינָה²⁰ אַחֲרַת לְקָבְרוֹ, 13
וְאֵינָם יוֹדְעִים מְתֵי יִקְבְּר - מַעַת שְׂיִחְזִירוּ פְּנֵיהֶן 14
מִלְּלוֹתוֹ מִתְחִילִין לְמָנוֹת שְׂבָעָה וְשְׁלֹשִׁים וּמִתְחִילִין 15
לְהִתְאַבֵּל²¹. 16

(20) לעיר. (21) מועד קטן כב, א. וההולכים עמו מונים משיקבר, וראה לקמן פ"ז, ה"ד. וכתב הרדב"ז: אבל אם נקבר בעיר עצמה, אע"פ שהוא חוץ לתחום, אין אבילות נוהגת עד שיחזרו הקבורים וידעו כולם שנקבר.

- ו. הַנִּפְלִים²² - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן²³. וְכֹל שֶׁלֹּא 17
שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁴ בְּאָדָם²⁵ - הָרִי זֶה נִפְלֵ²⁶. אֶפְלוּ 18
מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלָיו²⁷. 19

(22) ולד מת שהפילתו אמו, או שנולד חי ואינו בן קיום, ככתוב (קהלת ו, ג-ד) "טוב ממנו הנפל...ובחשך שמו יכוסה". (23) נדה מד, ב. (24) שלא חי שלשים יום משעת לידתו. (25) בניגוד לבהמה, שאם חי הולד שמונה

קדשים (=החמורים ממעשר) לא כל-שכן. וביספר המצוות עשה לו, כותב רבינו: "שנצטונו שיתטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה (ויקרא כא, ב-ג)...מצוה זו עצמה היא מצות אָבֵל. כלומר, שכל אדם מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ומחמת חומר חיוב זה, פָּרַשׁ בכהן, שהוא מוזהר על הטומאה, שיתטמא על-כל-פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדיני האבלות... ובפירוש אמרו (מועד קטן יד, ב) "אבל אינו נוהג אבלות ברגל, אִי אבלות דמעיקרא (שמלפני הרגל) הוא - אָתִי 'עשה' דרבים (=שמחת החג שהיא מוטלת על כל ישראל), ודחי 'עשה' דיחיד". הנה נתבאר שחיוב האבלות הוא דאורייתא, ושהיא מצות-עשה".

(7) דעת הגאונים הובאה ברי"ף לברכות פ"ב, וכן אמרו בגמרא שם טז, ב: שנאמר (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחירתיה כיום מר", הרי שהאבל והמרירות אינם אלא יום אחד. וראה ברבינו יונה שם, שמביא שיטת "רבני צרפת" שאפילו האבילות של יום ראשון אינה אלא מדברי חכמים, ואע"פ שהאנינות היא דין תורה - אנינות לחוד, ואבילות לחוד. ומה שאסור באנינות - מותר באבלות, דוגמא לכך, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. (8) שאין אבלות אלא יום ראשון בלבד, ואין למדים דבר מקודם מתן-תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג, ה"ה), והשווה שבת קלה, א "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה". (9) ירושלמי כתובות פ"א, ה"א. ובירושלמי במועד קטן שם, דרשו: "הפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח, י) - מה חג שבעה, אף אבילות שבעה". וכן בבבלי כ, א.

- ב. מֵאֵימְתֵי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאָבֵל? מִשְׂפֹּתָם הַגּוֹלָל¹⁰. 1
אָבֵל כֹּל זֶמַן שֶׁלֹּא נִקְבְּר הַמֶּת - אֵינוֹ אֶסוֹר בְּדָבָר מִן 2
הַדְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אֶסוֹר בָּהֶן¹¹. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה רָחַץ 3
דָּוִד וְסָף כְּשִׁמַּת הַלֵּל¹² טָרַם שְׂיִקְבְּר¹³. 4

(10) לאחר שישמו את המת בקבר וימלאו הקבר עפר (מועד קטן כז, א). ובמדרש "שוחר טוב" פט"ז: "לא נקראו (=האבות) קדושים, עד שניתנו בארץ ונסתם הגולל בפניהם, שנאמר: לקדושים אשר בארץ המה". גולל - אבן גדולה שנותנים על הקבר לסותמו, מלשון: "וגללו את האבן" (רמב"ן ב'תורת האדם'). ורבינו בפירוש המשנה (אהלות פ"ב, מ"ד) אומר: "ויקרא כסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר, כאמרו: "אבן גלל" (עזרא ו, ד) ענינו מתגלגלת". (11) כגון תספורת וכיכוס, רחיצה וסיכה וכו', כמבואר לקמן פ"ה, ה"א. (12) אשר ילדה אשת אוריה לדוד (שמואל-ב יב, טו, כ). (13) שעדיין לא חלו עליו דיני אבלות, אבל דיני אנינות חלים על האונן, משעת מיתת המת עד שיקבר, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ו.

- ג. הַרוּגֵי מַלְכוּת שְׂאִין מַנִּיחִין אוֹתָן לְהִקְבְּרוֹ¹⁴, 5
מֵאֵימְתֵי מִתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן וְלִסְפֹּר שְׂבָעָה 6
וְשְׁלֹשִׁים? מִשְׂיִתְיַאֲשׁוּ לְשֶׁאֵל¹⁵ לְמַלְךָ לְקָבְרוֹ, אֶף עַל 7
פִּי שֶׁלֹּא נִתְיַאֲשׁוּ מִלְּגַנְבֵי אוֹתָן¹⁶. 8

(14) מחמת שנאה וכדומה. (15) בכת"י תימן: מלשואול. (16) מתאבלים עליהם, כי נדיר מאד הוא שיצליחו לגנבם (מסכת שמחות פ"ב, ה"א). וכתבו הרמב"ן והרא"ש, הובאו

ט. **כָּל הַרוּגֵי מַלְכוּת**³², אָף עַל פִּי שְׁנֵהֲרֹגוּ בְּדִין
 הַמֶּלֶךְ, וְהַתּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ רִשּׁוֹת לְהַרְגֵן³³ - הָרִי אֱלוֹ
 מִתְאַבְּלִין עָלֶיהָ³⁴, וְאִין מוֹנְעִין מִהֵן כָּל דְּבָרִי³⁵,
 וּמְמוֹנֵם לְמֶלֶךְ³⁶, וְנִקְבְּרִין בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶן³⁷. אָבֵל כָּל
 הַרוּגֵי בֵּית דִּין³⁸ - אִין מִתְאַבְּלִין עָלֶיהֶן³⁹, אָבֵל
 אוֹנְנִין; שְׂאִין אֲנִינֹת אֱלָא פְּלֵב⁴⁰. וְאִין נִקְבְּרִין עִם
 אֲבוֹתֵיהֶן⁴¹ עַד שִׁיתְאַפֵּל הַבְּשָׂר⁴², וּמְמוֹנֵם
 לְיִוְרִשְׁיָהֶם⁴³.

32) שמרדו במלך. (33) ככתוב (יהושע א, יח): "כל איש אשר ימרה את פיך... לכל אשר תצוונו וימת". (34) שמחות פ"ב, הי"א. (35) להספידם וכדומה, הואיל ואין חטאם אלא שבזו את המלך, אע"פ שנהרגו בדין המלכות - מיתתם היא כפרתם ואסור לבזותם יותר (לחם-משנה). (36) סנהדרין מת, ב. והשווה הל' מלכים פ"ד, ה"ט. (37) שמיתתם כיפרה עליהם (שם מז, ב). (38) על עבירות חמורות, שבית-דין ממת עליהן, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד, הלכה א. (39) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (משנה בסנהדרין מז, ב וברש"י). (40) ואין זה כבוד להרוג, ולפיכך אין כפרתו נמנעת בכך (שם וברש"י). (41) שאין קוברים רשע אצל צדיק. (42) כבר נתכפרו במיתתם ובזיונם, ומלקטים עצמותיהם לקברן בקברות אבותיהם (שם עמ' א וברש"י), והשווה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד הלכה ט. (43) סנהדרין מת, ב.

י. **כָּל הַפּוֹרְשֵׁין מִדְּרָבִי צְבוּר, וְהֵם הָאֲנָשִׁים שְׁפָרְקוּ
 עַל הַמְּצוֹת מֵעַל צְאוֹרָן, וְאִין נִכְלָלִין בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל
 בְּעֲשִׂיַת הַמְּצוֹת וּבִכְבוֹד הַמוֹעֲדוֹת וְיִשִּׁיבַת בְּתֵי
 כְּנִסְיוֹת וּבְתֵי מִדְּרָשׁוֹת, אֱלָא הָרִי הֵן כְּבִנֵי חוֹרִין
 לְעֲצָמָן, וְכֵן הָאֲפִיקוּרוֹסִין [וְהַמוֹמְרִים] וְהַמוֹסְרִין⁴⁴
 - כָּל אֵלוֹ אִין מִתְאַבְּלִין עָלֵיהֶן; אֱלָא אַחֵיהֶם וְשָׂאֵר
 קְרוֹבֵיהֶם לּוֹבְשֵׁין לְבָנִים וּמִתְעַטְפִּים לְבָנִים וְאוֹכְלִים
 וְשׁוֹתִים וְשִׁמְחִים⁴⁵, שְׂהָרִי אָבְדוּ שׁוֹנְאֵיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא. וְעָלֵיהֶם הַכְּתוּב אוֹמֵר: הַלּוֹא מְשֻׁנְאֵי יוֹ
 אֲשָׁנָא.**

44) מפורש לעיל הל' ממרים פ"ג, ה"ב. (45) שמחות פ"ב, ה"י. וכן נאמר (משלי יא, י) "ובאבוד רשעים רנה". וראה סנהדרין לט, ב. ושם מז, א אמרו: "יכול אפילו פירשו אבותי מדרכי ציבור - יטמא? תלמוד-לומר: לא יטמא בעל בעמיו - בעושה מעשה עמיו". והשווה לקמן פ"ב, ה"ח. וכתב הטור יו"ד סי' שמה: "מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים... וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו". וב'מדרכי' למועד קטן פ"ג אות תתפו, מביא בשם רבי יצחק מוינא, שרבינו גרשום התאבל על בנו שהמיר עם אמו ומת. ובהגהות אשר"י לרא"ש שם פ"ג אות נט מביא: "רבינו גרשון התאבל על בנו כשהמיר דתו, ארבעה עשר יום. קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום", ע"פ דברי התלמוד (בבא-קמא כה, א) "ואביה ירוק ירוק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים - קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום".

יא. **הַמְּאָבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת⁴⁶ - אִין מִתְעַסְקִין עִמּוֹ לְכָל**

ימים מותר לאכול, ואינו נפל (שבת קלה, ב). (26) שנאמר (במדבר יח, טז) "ופרויו מבן חודש תפדה" - עכשיו נתברר שהוא בן קיום ולא קודם לכן (שם וברש"י). (27) שיום שלושים הרי הוא כיום שלפניו (בכורות מט, א), והשווה הל' בכורים פ"א, הי"ז. ואע"פ שבהל' יבום פ"א ה"ה, כתב רבינו: "ואם מת בתוך השלושים... הרי זה ספק נפל, ספק בן קיימא" - ? אין מתאבלים על הספק (רדב"ז).

ז. **וְאִם נוֹדַע בְּוֵדָא שְׁנוּלַד לְתַשְׁעָה חֳדָשִׁים
 גְּמוּרִים²⁸, אֲפֵלוּ מֵת בַּיּוֹם שְׁנוּלַד - מִתְאַבְּלִים
 עָלָיו²⁹.**

28) שלא שימשה עם בעלה כל ימי עיבורה, ועברו תשעה חדשים משימשה עד שילדתו (רש"י לשבת קלו, א ד"ה לא נצרכא). (29) נדה מד, א "תינוק בן יום אחד... הרי הוא לאביו ולאמו... כחתן שלם". וביארו בגמרא שם עמ' ב, שהכוונה לענין אבילות שמתאבלים עליו, וכגון שנודע לנו שגמרו חדשיו. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ו: "אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו... הרי זה נהרג עליו... והוא שכלו לו חדשיו". וכתב הרמ"א באבן-העזר סי' קנו, סעיף ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחודש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה, הרי זה ולד של קיימא, ואע"פ שאמרו (יבמות מב, א): יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים (חודש תשיעי חסר) - כבר תמהו על זה רבים, שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר, שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". והשווה 'תוספות' לחולין מז, א ד"ה כל הגני; וכן בע"ז כד, ב ד"ה פרה וחמור.

ח. **כֵּן תַשְׁעָה חֳדָשִׁים שְׁנוּלַד מֵת, וְכֵן שְׁמוֹנָה שָׁמַת
 אֲפֵלוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וּמִי שִׁיצָא מִחֻתָּף אוֹ מִרְסָס³⁰
 אָף עַל פִּי שְׁפָלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו - הָרִי זֶה נֶפֶל; וְאִין
 מִתְאַבְּלִין עָלֵיהֶן, וְלֹא מִתְעַסְקִין עִמָּהֶם³¹.**

30) מערך לרסיסים, כלשון הכתוב (עמוס ו, יא) "והכה הבית לרסיסים". ובכתי' תימן, הנוסח: או מסורס. ואמנם במס' שמחות פ"א ה"ז שהיא המקור לדברי רבינו, כתוב: מחותן מפורט. ופירשו שם: שיצא הפוך מבטן אמו, שאינו יכול לחיות, וכן ברי"ף מועד קטן סוף פ"ג, וב'נמוקי יוסף' שם. (31) שאין מתבטלים ממלאכה עבורם (שמחות שם, וראה ב'נמוקי יוסף' למועד קטן שם. וביו"ד סי' שדמ, סעיף ח: "אין מתעסקין להספד וללוות". וכתב הש"ך שם: אבל בצרכי מיטה וקבורה מתעסקים עמהם. והראב"ד משיג, ולדעתו כל בן שמונה חדשים שמת לאחר שלשים יום אינו נפל, הואיל ושהה שלשים יום, הרי זה בן שבעה אלא שנתעכב בטנן אמו עוד חודש וראוי היה לחיות, שהרי כך אמר רבן שמעון בן גמליאל (שבת קלה, ב) "כל ששהה שלשים יום באדם - אינו נפל"! ודעת רבינו, הואיל ובתוספתא (שבת פט"ז, ה"ד) חולקים החכמים עליו, ולדעתם אין שלשים יום מועילים בדבר, אלא חדשי ההריון קובעים בזה, הרי ממילא אין להתאבל עליו, שכבר אמרו (מועד קטן יח, א): "הלכה כדברי המקיל באבל". וכל זה, כשהוא בן שמונה ודאי, אבל אם אינו יודע באיזה חודש נולד, וחי שלשים יום, יצא מתורת נפל ומתאבלים עליו (רדב"ז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כהנים' שם, דרשו: "מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו ואחותו שהוא יורשו, יצאו אחיו ואחותו מאמו, שאינו יורשו", והשווה לקמן הי"ב. (3) סובר רבינו, אע"פ שכתוב: "כי אם לשאריו הקרוב אליו", ודרשו (יבמות כב, ב) שארו - זו אשתו, אין זה אלא דרש מדרבנן, ופשוטו של מקרא הוא: לקרובו הקרוב אליו, כתרגום אונקלוס שם, וכן אין רבינו גורס במועד קטן כ, ב "אשתו" עם הקרובים שמתאבל עליהם מן התורה, אלא עם אלה הקרובים המנויים שם ב"הוסיפו עליהם" וכו', שאינם אלא מדבריהם (רדב"ז). והשווה הל' נחלות פ"א ה"ה, ש"הבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים". (4) שכן אמרו (מועד קטן שם): האשה שמת חמיה או חמותה... כופה מיטתה, ונוהגת עמו אבלות" - לכבוד בעלה, וזה בהתאם לכלל האמור שם: "כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו", ואם על בעלה אינה מתאבלת, איך תתאבל על חמיה וחמותה (לחם-משנה). וכן שנינו ביבמות מא, א: "כל הנשים יתארו חוץ מן האלמנה, מפני האיבול", הרי שמתאבלת על בעלה, וכדברי הגמרא שם מג, ב "וכמה איבול שלה - שלשים יום" (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שעד). (5) מו"ק שם.

- ב. אָפְלוּ הַפֶּהֶן, שְׁאִינוּ מִשְׁמָא לְאָחִיו וְאָחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, 15
וְלְאָחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה אֶף עַל פִּי שְׁהִיא מֵאֲבִיו - 16
מִתְאַבֵּל הוּא עֲלֵיהֶן. 17 וְאִם הָיְתָה אָחוֹתוֹ זו הַנְּשׂוּאָה
מֵאֲבִיו - הָרִי הוּא מִתְאַבֵּל עֲלֶיהָ דִּין תּוֹרָה. 18

(6) ראה ויקרא כא, ג "ולאחותו... אשר לא היתה לאיש, לה יטמא". ולהלן הי"ב. (7) מו"ק שם: "ואחותו נשואה, בין מאביו בין מאמו", ומפרש רבינו: או מאביו או מאמו, בניגוד לרבינו יואל שמפרש: בין מאביו בין מאמו - משני הצדדים, אבל מן האב או מן האם בלבד, אינו מתאבל עליה, ועשה מעשה בעצמו שרחץ ביום שנפטרה אחותו נשואה מאמו, להורות הלכה לתלמידים, שאין מתאבלים עליה. וכדברי רבינו, מפורש גם ב'תוספות' שם ד"ה ואחותו (הגהות מיימוניות). (8) דין זה אין לו מקור, וכבר העיר הרמב"ן על זה ש"לא ידענו לו צד סמך ומקום טענה". וביותר יפלא, הואיל ואנו למדים אבלות מטומאה, כמבואר לעיל בביאורנו פ"א ה"א, אות ה, איך מתאבל עליה דין תורה, והלא אסור לו להטמא אליה, ולהלן ה"ו נביא יישוב לפליאה זו.

- ג. בְּנוֹ אוֹ אָחִיו הִבָּא מִן הַשְּׁפַחָה וּמִן הַנְּכַרִּית - אִינוֹ 19
מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן כְּלָל. 20 וְכֵן מִי שְׁנַתְּגִיר הוּא וּבְנֵיו, 21
או נְשִׁתְתָּרֵר הוּא וְאָמוֹ - אִין מִתְאַבֵּלִין זֶה עַל זֶה. 21
וְכֵן אֶשְׁתּוֹ אֲרוּסָה - אִינוֹ מִתְאַבֵּל עֲלֶיהָ. 22 וְלֹא אוֹנֵין, 23
וְכֵן הִיא לֹא אוֹנֵנת. 24 וְלֹא מִתְאַבֵּלֶת עֲלֵיו. 25

(9) שבנה כמותה, ואין זה בנו או אחיו לשום דבר, וכן שנינו (שמחות פ"ד, הי"ז) "מטמא כהן על הקרובים... חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית", והשווה הל' יבום פ"א, ה"ד: "שזרע הבא מן השפחה - עבדים; והבא מן הגויה - גוים וכאלו אינם". ומקורו ביבמות כב, א. (10) שאין עוד שום קירבה ביניהם, כמו שאמרו (שם): "גר שנתגייר - כקטן שנולד דומה". ובקידושין יז, ב שנינו: "גר את הגר -

1 דָּבָר, 47 וְאִין מִתְאַבֵּלִין עֲלֵיו, 48 וְאִין מִסְפִּידִין אוֹתוֹ.
2 אָבֵל עוֹמְדִין עֲלָיו בְּשׂוּרָה, 49 וְאוֹמְרִין עֲלָיו בְּרַפְת
3 אֲבִלִים, 50 וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא כְּבוֹד לַחַיִּים. 51 וְאִי זֶהוּ
4 הַמֵּאבֵּד עֲצָמוֹ לְדַעַת? לֹא שֶׁעָלָה לָגֹג וְנִפְלָ וּמֵת, 52
5 אֶלָּא הָאוֹמֵר: הֲרִינִי עוֹלָה לְרֹאשׁ הַגֶּג! רְאוּהוּ שֶׁעָלָה
6 מִיַּד דֶּרֶךְ פֶּעֶס, אוֹ שֶׁהָיָה מְצֻר, 53 וְנִפְלָ וּמֵת - הָרִי
7 זֶה בְּחֻזְקַת שְׂאֵבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת. אָבֵל אִם רְאוּהוּ חָנוּק
8 וְתִלְוִי בְּאֵילָן, אוֹ הָרוּג וּמִשְׁלָף עַל גֶּב סִיפּוֹ - הָרִי
9 זֶה בְּחֻזְקַת כָּל הַמֵּתִים, 54 וּמִתְעַסְקִין עִמּוֹ וְאִין מוֹנְעִין
10 מִמֶּנּוּ דָּבָר.

(46) לרצונו ובהכרתו המליאה. (47) לקרוע עליו או ללוותו. (48) שמחות פ"ב ה"א, שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשתיכם אדרוש" - מיד נפשתיכם אדרוש את דמכם (בבא-קמא צא, ב). וראה ע"ז יח, א "מוטב שיטלנה מי שנתנה (=הקב"ה), ואל יחבל הוא בעצמו". (49) כשחוזרים מהקבורה, עומדים המלווים סביב לאבלים שורה לפני שורה לנחמם, כדברי רבינו לקמן פי"ג, ה"א. (50) "דברים שאומרים בבית האבל" (לקמן פי"ב ה"ו), והם דברי שבח להקב"ה, ומסיימים בה: "מחיה מתים במאמרו, ברוך אתה ה' מחיה המתים" (כתובות ה, ב). (51) שמחות שם. אבל האבילות עצמה אינה אלא כבוד המתים. ואע"פ שאבילות יום ראשון מן התורה היא? לא חייבה תורה אלא למי שעושה מעשה עמך, ומאבד זה - אינו עושה מעשה עמך (רדב"ן). (52) שמא נפל מאונס ושלא מדעתו, ומתאבלים עליו. (53) שרוי בצער. (54) שמחות שם. הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת (טור יו"ד סי' שמה). וקטן המאבד עצמו, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס, כשאויל המלך (שירא, פן ידקרוהו הפלשתיים ויתעללו בו, והחזיק בחברו ונפל עליה, שמואל-א לא, ד), אין מונעים ממנו כל דבר (יו"ד שם סעיף ג). וכן אמרו ב'מדרש רבה' נח, פרשה לד "ואך את דמכם לנפשתיכם אדרוש - יכול כשאויל? תלמוד-לומר אך" אין אך, אלא למעט. וביבמות עה, ב תבע הקדוש-ברוך-הוא את כבודו של שאול, "שלא נספד כהלכה", הרי שחייבים בהספדו (ביאור הגר"א שם, ס"ק ה).

פְּרָק שְׁנִי

(1) מי הם הקרובים שחייב להתאבל עליהם דין תורה. הקרובים שהחכמים הוסיפו עליהם. הקרובים שהכהן מיטמא להם. שאין הכהן מיטמא למת חסר. שהטומאה לקרובים דחוייה היא, ולא הותרה לכל, ולפיכך נקברים קרובי הכהנים בסוף בית-הקברות.

11 א. אֵלוֹ שְׂאֵדָם חֵיב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה: אִמוֹ
12 וְאָבִיו, בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְאָחִיו וְאָחוֹתוֹ מֵאֲבִיו. 2. וּמִדְּבָרֵיהֶם
13 שִׁיתְאַבֵּל הָאִישׁ עַל אֶשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה, 3. וְכֵן הָאִשָּׁה עַל
14 בְּעָלָהּ, וּמִתְאַבֵּל עַל אָחִיו וְעַל אָחוֹתוֹ שֶׁהֵן מֵאִמוֹ. 5.

(2) כל אלה מפורשים הם בתורה (ויקרא כא, ב-ג) לענין טומאת כהנים, ובמועד קטן כ, ב שנינו: "כל האמור בפרשת כהנים, שכהן מיטמא להם, אָבֵל מתאבל עליהם". וב'תורת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר בביאורנו לעיל הל' ממרים פ"ו, הט"ו. וכן לשון השו"ע שם, סעיף ו: "אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמו, משום כבוד חמיו וחמותו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": כיום נוהגים להקל באבילות עם הקרובים שמתאבלים עליהם, שאין זו אלא משום כבוד האבלים, והיום כל האבלים נוהגים למחול על כבודם, ואדרבה מי שמתאבל עמהם, אינו אלא מן המתמיהים ואינו כמכבדם, אלא כלועג להם. וכן ב"יורה דעה" שם.

- 18 ו. כִּמְהַר מְצוּת אַבְלוּת, שְׁהָרִי נְדָחִית לֹא
- 19 הַטְּמָאָה²⁶ מִפְּנֵי קְרוֹבֵיו, כְּדֵי שְׂיִתְעַסֵּק עִמָּהּ וַיִּתְאַבֵּל
- 20 עָלֶיהָ. שְׁנֵאמַר: כִּי אִם לְשֹׂארוֹ הִקְרַב אֵלָיו, לְאָמוֹ
- 21 וְגוֹמֵר, לָהּ יִטְמָא - מִצְוַת עֲשֵׂה; שָׂאֵם לֹא רָצָה
- 22 לְהִטְמָא - מִטְּמֵאִין אוֹתוֹ עַל כְּרַחוּ²⁷. בְּמַה דְּבָרִים
- 23 אֲמוּרִים? ²⁸ בְּזִכְרֵים, שְׂזַהְרֵהוּ עַל הַטְּמָאָה²⁹; אֲבָל
- 24 הַפְּהֻנּוֹת, הוֹאִיל וְאֵינָן מְזַהְרֹת עַל הַטְּמָאָה, כֵּן אֵינָן
- 25 מִצְוֹת לְהִטְמָא לְקְרוֹבִים³⁰; אֲלֵא אִם רָצוּ -
- 26 מִטְּמָאוֹת, וְאִם לָאוּ - לֹא מִטְּמָאוֹת.

(26) איסור טומאה האמורה בכהן. (27) כדברי רבי עקיבא, האומר (זבחים ק, א): "לה יטמא - חובה", וכל זה "כדי שלא יקלו בדיני האבילות", כלשון רבינו בי'ספר המצוות 'עשה' לו. (28) שהכהנים מצווים להטמא לקרוביהם. (29) שנאמר (ויקרא כא, א) "אמור אל הכהנים בני אהרן...לנפש לא יטמא" - בני אהרן ולא בנות אהרן (קידושין לה, ב). (30) כל שישנו ב"לא יטמא" לזרים, ישנו ב"יטמא" לקרובים, וכל שאינו ב"לא יטמא" - אינו ב"יטמא". וכן ב'ספר המצוות' שם. וב'מרכבת המשנה' מוסיף לבאר זה, שהרי רואים אנו בישראל זכר, שמצווה על האבילות (מועד קטן יד, ב) ובכל זאת אינו מצווה על התטמאות לקרוביו. והטעם, כי אין לחוש בו שיתרשל במצות אבילות, בניגוד לכהן, הואיל והוא מוזהר על התטמאות למתים, חששה התורה שאם לא יצטווה להטמא לקרוביו יתרשל מלהתאבל, והוצרכה לחייבו להטמא להם בתורת מצוה, והוא הדין לגבי נשים כהנות, שאינן עדיפות בזה מישראלים זכרים, שאינם מצווים להטמא לקרוביהם, שממילא לא יפרשו מהאבילות. וכשם שלא נתבטלה מצות אבילות מישראלים וכהנות, למרות שאינן מצוות על היטמאות לקרוביהם, כך כהן שמתה עליו אחותו הנשואה אע"פ שאינו רשאי להטמאות לה, - כי בעלה חייב בקבורתה, והוא יתעסק בה - אין זה פוטרו מלהתאבל עליה. שאין הוא גרוע מישראלים וכהנות, שמחוייבים להתאבל למרות שלא נצטוו על הטומאה, ולפיכך בצדק פסק רבינו לעיל ה"ב: אחותו הנשואה מאביו, מתאבל עליה דין תורה, כי שלילת ההתטמאות אינה יכולה לשמש עילה להפקעת האבילות.

- 27 ז. אֲשֶׁתוֹ שֶׁל פֶּהָן - מִטְּמָא לָהּ עַל כְּרַחוּ³¹. וְאֵינּוּ
- 28 מִטְּמָא לָהּ אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים³². עֲשֹׂאוּהָ פְּמַת
- 29 מְצוּהָ³³; כִּינֵן שְׂאִין לָהּ יוֹרֵשׁ אֲלֵא הוּא, לֹא תִמְצָא
- 30 מִי שְׂיִתְעַסֵּק בָּהּ³⁴. וְאֵינּוּ מִטְּמָא אֲלֵא לְנִשְׂוָאָה
- 31 בְּלָבָד; אֲבָל הָאֲרוֹסָה - אֵינּוּ מִטְּמָא לָהּ³⁵.

אינו (=יורש) לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". (11) שאינו עדיף מגר. ונקט רבינו בעבד: "הוא ואמו" ולא "הוא ובניו", כי עבד אין לו ייחוס כלל, ואין בניו מתייחסים אחריו, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ה ה"א, בניגוד לגוי שבניו מתייחסים אחריו בהיותם בגיורתם, כמבואר ביבמות סב, א. ובכת"י תימן, הנוסח: או נשתחרר הוא ובניו. (12) שהרי הכהן אסור לו להטמא לה, כמבואר לקמן ה"ז. ואבילות תלויה בטומאה, כמו שאמרו (מועד קטן כ, ב) "כל... שכהן מיטמא להן - אבל מתאבל עליהן". (13) להאסר באכילת קדשים ביום מיתתה, ולכל שאר הדברים השנויים לקמן פ"ד ה"ו, לענין אנינות (יבמות כט, ב). (14) להאסר באכילת קדשים וכו'. (15) שם, כי התורה אמרה (ויקרא כא, ב) "כי אם לשארו (=אשתו) הקרוב אליו" - וארוסתו אינה קרובה לו. וראה שם מג, ב.

- 1 ד. כִּל קְרוֹבִים שֶׁהוּא חֵיב לְהִתְאַבֵּל עָלֶיהָ - הָרִי זֶה
- 2 מִתְאַבֵּל עִמָּהֶם¹⁶ בְּפִנְיָהֶם¹⁷ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. כִּי־עַד?
- 3 הָרִי שְׂמַת בֶּן בְּנוֹ אוֹ אָחִי בְּנוֹ¹⁸ אוֹ אִם בְּנוֹ¹⁹ - חֵיב
- 4 לְקַרְעַת בְּפִנְיָ בְּנוֹ וְלִנְהַג אַבְלוֹת בְּפִנְיָ; אֲבָל שְׂלֵא
- 5 בְּפִנְיָ - אֵינּוּ חֵיב. וְכֵן בְּשֹׂאֵר הַקְּרוֹבִים²⁰.

(16) כשמת עליהם קרוב. (17) בנוכחותם, משום כבודם. (18) מן האם, שאחיו המת אינו בנו כלל. (19) שנתגרשה ממנו בחייה, ואינו חייב להתאבל עליה בתורת אשתו. (20) כגון שמת אבי אביו או אבי אמו, וכן בן בתו או בן אחותו (מועד קטן כ, ב וברש"י שם).

- 6 ה. אֲשֶׁתוֹ הַנְּשׂוּאָה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ
- 7 - אֵינּוּ מִתְאַבֵּל עִמָּהּ עַל שֹׂאֵר קְרוֹבִים; אֲלֵא עַל
- 8 אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִשּׁוּם כְּבוֹד אֲשֶׁתוֹ, נוֹהֵג אַבְלוֹת
- 9 עָלֶיהָ בְּפִנְיָהּ. כִּי־עַד? מִי שְׂמַת חֲמִיו אוֹ חֲמוֹתוֹ -
- 10 כּוֹפֵה²¹ מִטְּוֹ נוֹהֵג אַבְלוֹת עִם אֲשֶׁתוֹ בְּפִנְיָהּ, אֲבָל
- 11 לֹא שְׂלֵא בְּפִנְיָהּ. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׂמַת חֲמִיהָ אוֹ חֲמוֹתָהּ
- 12 - נוֹהֵגַת אַבְלוֹת בְּפִנְיָו. אֲבָל שֹׂאֵר קְרוֹבִים, כְּגוֹן
- 13 שְׂמַת אָחִי אֲשֶׁתוֹ אוֹ בְּנֵיהָ²², וְהָאִשָּׁה שְׂמַת אָחִי בְּעִלָּהּ
- 14 אוֹ בְּנוֹ - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה²³. וְכֵן יִרְאֶה לִי,
- 15 שָׂאֵם מִתָּה אֲשֶׁת קְרוֹבוֹ אוֹ בְּעַל קְרוֹבָתוֹ, כְּגוֹן שְׂמַתָּה
- 16 אֲשֶׁת בְּנוֹ אוֹ בְּעַל בָּתוֹ - אֵינּוּ חֵיב לְהִתְאַבֵּל עָלֶיהָ²⁴.
- 17 וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בְּנָה²⁵.

(21) הופכה, וכמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. (22) מבעל אחר. (23) מו"ק שם. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "שמואל אמר: לא שנו אלא חמיו או חמותו, הא (=אבל) אחד מכל הקרובים - לא". (24) שאינו מתאבל אלא על קירבת שאר משפחה, אבל לא על קירבה הבאה ע"י קידושין, שעלולה להתרחק ע"י גירושין, שאם נתגרשה כלתו ומתה, אפילו בנו אינו מתאבל עליה. (25) כגון אשת אחיו, או בעל אחותו. ובכל זאת, אם מתה אשת אביו בחייו, או בעל אמו בחייה - נוהג אבילות עד מוצאי שבת הראשונה, שהרי אלה חייב בכבודם, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ו הט"ו (פתחי תשובה ליו"ד סי' שעד ס"ק ב). ויתכן, שזהו הטעם, שמתאבל עם אשתו על חמיו וחמותו, שכן הוא חייב בכבודם בחייהם,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל אם נולד כהן זה לאמו חללה, הרי הבן כהן חלל, ומותר לו להיטמא לכל המתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"א. וראה בש"ך ליו"ד סי' שעג ס"ק ו. ולשון השו"ע שם: "ומיטמא לאמו, אפילו נתחללה". וב'תורת כהנים' דרשו: "לאמו ולאביו" - למה נאמר: לאמו, והלא מה אביו שהוא חזקה (רק חזקה, אבל אין זה ודאי שהוא אביו מיטמא לו, אמו ודאי, אינו דין שיטמא לה? אילו כן, הייתי אומר אביו שאינו מתחלל, אף אמו שאינה מתחללת, אמו שנתחללה מניין? תלמוד-לומר: לאמו. (44) חללים, שנולדו מגרושה לכהן. (45) יבמות כב, ב, שהמזור "בנו הוא לכל דבר", והשווה ה' נחלות פ"א, ה"ז.

- 14 י. אַחֲוֹת הַנְּשׂוּאָה⁴⁶ - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ, אָף עַל פִּי
15 שְׁהִיא נְשׂוּאָה לְכַהֵן. שְׁנֵאמַר: הַבְּתוּלָה הַקְּרוּבָה
16 אֲלֵיו אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ. הַבְּתוּלָה - פָּרֵט לְאַנְוֶסָה
17 וּמִפְתָּהּ. וְכֹל שְׂאֵנִי מוֹצִיא אֶת הַבּוֹגֶרֶת⁴⁷ וּמִפֶּת
18 עֵץ⁴⁸? תְּלַמּוּד לֹמַר: אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ - מִי
19 שְׁהִיְתָה בִּידֵי אִישׁ⁴⁹. אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ - פָּרֵט
20 לְאַרְוֶסָה, שְׂאֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ⁵⁰, אָף עַל פִּי שְׁהִיא
21 אַרְוֶסָה לְכַהֵן.

(46) אפילו כשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואפילו כשנתגרשה (רדב"ז). (47) שנתמעטו בתוליה, והשווה ה' איסורי ביאה פ"ז, ה"ג. (48) שהוכתה בעץ באותו מקום, ונשרו בתוליה. (49) יצאו אלו, שאין הווייתן (הפסד בתוליהן) ע"י איש (יבמות ס, א). (50) שנתקדשה לאיש. ש"הויה" לשון קידושין הוא (שם וברש"י).

- 22 יא. נִתְגַּרְשָׁה אַחֲוֹת מִן הָאַרְוֶסִין - מִטְּמֵא לָהּ.
23 שְׁנֵאמַר: הַקְּרוּבָה אֲלֵיו - לְהַבִּיא אֶת הַמְּגֵרֶשֶׁת מִן
24 הָאַרְוֶסִין⁵¹.

(51) שנתרחקה ונתקרבה אליו (שם), אבל כשלא נתגרשה נתרחקה ממנו, וכן מתרגם יונתן בן עוזיאל: הקרובה אליו - דקריבא ליה ולא מארסא. וביור"ד סי' שעג סעיף ד, מוספי: ומיטמא לשומרת יבם. יבמה שנפלה לפניו להתייבם, כיון שיוורש כתובתה, וכבר שנינו (כתובות פא, א) "יורשי כתובתה חייבים בקבורתה" והרי היא כמת מצוה, כמבואר לעיל ה"ז (ביאור הגר"א שם, ס"ק יא).

- 25 יב. אַחֲוֵי וְאַחֲוֹת מֵאֲמוֹ - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהֶן.
26 שְׁנֵאמַר: וְלִבְנוֹ וְלִבְתּוֹ וְלִאֲחֵיו וְלֵאֲחֹתוֹ. מֵהַ בְּנוֹ
27 הָרְאוּי לִירֶשְׁתּוֹ, אָף אַחֲוֵי וְאַחֲוֹת הָרְאוּיִים
28 לִירֶשְׁתּוֹ⁵².

(52) ואחיו מן האם אינו יורשו ('תורת כהנים' שם).

- 29 יג. הַסְּפָקוֹת - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהֶן. שְׁנֵאמַר: לָהּ יִטְמֵא
30 - מִטְּמֵא הוּא עַל הַיְדָאִי, וְאֵינּוּ מִטְּמֵא עַל הַסְּפָק⁵³.
31 לְפִיכָּךְ, הַיְלָדוֹת שְׁנִתְעַרְבוּ⁵⁴, וְהַבֵּן שֶׁהוּא סֶפֶק בֵּן
32 שְׁבָעָה לְאַחְרוֹן אוֹ בֶּן תְּשָׁעָה לְרֵאשׁוֹן⁵⁵, וְכֵן פֶּלַע
33 פִּיּוּצָא בְּהֵן - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהֶן מִסְּפָק⁵⁶. וְכֵן פֶּלַע

(31) "מעשה ביוסף הכהן, שמתה אשתו בערב הפסח, ולא רצה להטמא (כדי שיוכל להקריב קרבן הפסח), ונמנו אחיו הכהנים, וטימאוהו בעל-כרחו" (זבחים ק, א). (32) כבר נתבאר לעיל ה"א, שרבינו סובר שאבילות בעל על אשתו, אינה אלא מדבריהם. תדע, שאינו מיטמא לה מדין תורה, שהרי ביחזקאל (מד, כה) הוא אומר: "ואל מת אדם לא יבוא לטמאה, כי אם לאב ולאם ולבן ולבת לאח ולאחות אשר לא היתה לאיש - יטמאו" - הרי שהוא מונה את כולם ואינו מזכיר את אשתו (רש"י). (33) שאין לו קוברים, ראה לקמן פ"ג, ה"ח. שאפילו כהן גדול חייב להיטמא לו ולקברו. (34) יבמות פט, ב לגבי נישואי קטנה יתומה, וסובר רבינו שהוא הטעם לגבי אשתו הגדולה (כסף-משנה). (35) שהרי אינו יורשה, ואחיה יורשה יתעסקו בה ויקברוה (שם כט, ב), והשווה לעיל ה"ג.

- 1 ח. וְכֵן פֶּלַע אוֹתָן שְׂאֲמָרוּ שְׂאֵין מִתְּאֲבָלִין עֲלֵיהֶן,
2 כְּגוֹן הַרוּגֵי בֵּית דִּין וְשִׁפְרָשׁוּ מִדְּרָכֵי צְבוּר וְהַנְּפָלִים
3 וְהַמְּאֲבָד עֲצָמוֹ לְדַעַת³⁶ - אֵין הַפֶּה מִטְּמֵא לָהֶן³⁷.
4 וְעַד מִתִּי מִצְוֶה לְהִתְטַמֵּא לְקְרוּבָיו? עַד שְׁיִסְתַּם
5 הַגּוֹלְלִל³⁸. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּם הַגּוֹלְלִל - הָרִי הֵן בְּשִׁפְרָא
6 כָּל הַמֵּתִים, שְׂאֵם נִטְמָא בְּהֵן - לוֹקָה³⁹.

(36) המנויים לעיל פ"א, ה"ריא. (37) פרשו מדרכי ציבור, שנאמר: "לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו" וגו' - בעושה מעשה עמך (סנהדרין מז, א): נפלים, שנאמר: לאמו ולאביו - מה אמו ואביו בני קיימא, אף בנו ובתו בני קיימא, יצאו הנפלים שאינם בני קיימא (תורת כהנים); הרוגי בית-דין ומאבד עצמו לדעת, הואיל ואין מתאבלים עליהם, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט וי"א, אין להטמא להם, שלא נדחית הטומאה אלא כדי שיתעסק בקרוביו ויתאבל עליהם, כמבואר לעיל ה"ו (כסף-משנה). (38) שיתנו המת בקבר וימלאו הקבר עפר, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. (39) שמחות פ"ד, ה"יא: "מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד, ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל להטמא לו, ובאו ושאלו לחכמים, ואמרו: אל יטמא, אלא יפתחו חצר הקבר ויראה" כנוסח הרא"ש מ"ק פ"ג, סימן לט, וראה מעדני יו"ט לה' טומאה להרא"ש סימן ז אות ג.

- 7 ט. אֲשֶׁתוֹ הַפְּסוּלָה⁴⁰ - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ⁴¹. לְפִיכָּךְ, מִי
8 שְׁשָׂמְעָה שְׂמוּעָה שְׂמַת בְּעֵלָה וְנִשְׂאָתָה, וּבָא בְּעֵלָה -
9 שְׂגִיחֵן אֵין מִטְּמֵאִין לָהּ, שְׁהִרִי הִיא פְּסוּלָה
10 לְשְׂגִיחֵן⁴². אֲבָל מִטְּמֵא הוּא לְאֲמוֹ אָף עַל פִּי שְׁהִיא
11 חֲלָלָה⁴³. וְכֵן מִטְּמֵא לִבְנוֹ וְלִבְתּוֹ וְלִאֲחֵיו וְלֵאֲחֹתוֹ
12 אָף עַל פִּי שְׁהֵן פְּסוּלִין⁴⁴. אֲפִלּוּ הֵיוּ מְמֻזְרִים -
13 מִטְּמֵא לָהֶן⁴⁵.

(40) שאסורה לו. (41) שהרי עליו להוציאה, ואינה אשתו (יבמות כב, ב). (42) שם צ, ב "לא יטמא בעל בעמיו להחלו - יש בעל שמיטמא, ויש בעל שאינו מיטמא... מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא לאשתו פסולה. (43) שמכל-מקום אמו היא. ומדובר, שלאחר שנולד בן זה, נתגרשה אמו ונשאת לכהן אחר, ונתחללה.

11 לְקָרְבָיו. שְׁנֵאמַר: לָהּ יִטְמָא - אֵינוּ מִטְמָא לְאַחֲרִים
 12 עִמָּה. שְׁלֵא יֵאמַר: הוּאִיל וְנִטְמָאתִי עַל אָבִי, אֲלֵקֵט
 13 עֲצָמוֹת פְּלוֹנִי אוֹ אֲנַע בְּקָבֵר פְּלוֹנִי⁷⁰. לְפִיכָךְ, כִּהֵן
 14 שְׁמַת לוֹ מֵת - צָרִיף לְהִזְהֵר וּלְקַבְרוֹ בְּסוֹף בַּיִת
 15 הַקְּבָרוֹת⁷¹, פְּדֵי שְׁלֵא יִפְגַּס לְבֵית הַקְּבָרוֹת וְלֹא יִטְמָא
 16 בְּקָבָרוֹת אַחֲרִים פְּשִׁיקְבֵר מֵתוֹ⁷².

65) נזיר מג, ב. ומפרש רש"י: אע"פ שהראש בצד הגוף, הואיל וכבר נקטע אינו מטמא, כי התורה מקפידה שיהא שלם, שלא נתפרדו איבריו זה מזה, וכתב הרדב"ז: אפילו תפר הראש עם הגוף אין זה חיבור, ואינו מיטמא לו. ושם מד, א אמרו: "מעשה שמת אביו של רבי יצחק בגינזק, ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים שעמו (=להביאו לקברי אבותיו). ואמרו: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר", שלאחר שלש שנים, אי-אפשר לו שאינו חסר (רש"י). ואפילו נקטעה רק אצבעו - אין זה שלם, ואינו מיטמא לו, אלא רבינו משמיענו חידוש יותר גדול, אע"פ שקטיעת ראשו ומיתתו באו לו כאחת, הרי זה כאילו נקטע ראשו לאחר מיתה, שאי-אפשר שלא קדמה מיתה לקטיעת הראש, אבל אם נקטע אבר מאביו בחיים ואח"כ מת - הרי זה כשלם ומיטמא לו, כיון שהוא לאחר מיתה באותה שלימות שהיה בה בחיים, הריני קורא בו: "לאביו" (רדב"ז, ורמב"ן הובא בבית יוסף ליו"ד סי' שעג). 66) אינו מיטמא להם כשהם חסרים כל שהוא. 67) נידחת מפניהם בגלל קרבתם. 68) לומר, שאין איסור טומאה קיים לכהנים ביום שנטמאו לקרוביהם, והרי הם כישראל זד שמותר לו להטמא לכל, והשווה הל' ביאת מקדש פ"ד, ה"טו: "שהטומאה לא הותרה בציבור, אלא באיסורה עומדת, ודחוייה היא עתה מפני הדחק". 69) לנגוע בו או להאחיל על קברו. 70) תורת כהנים' שם. מסגנון לשון רבינו: "אפילו בעת שמתטמא לקרוביו... אינו מיטמא לאחרים עמה" - אפשר להבין, שאפילו בשעה שהוא עוסק ונוגע במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אולם במס' שמחות פ"ד ה"טו, שנינו: "היה עומד וקובר את מתו, עד שהוא עומד בתוך הקבר, מקבל מאחרים וקובר (כיון שהוא עוסק במתו ונוגע בו הרי זו כטומאה אחת, והתורה אמרה: "לא יחלל" - מי שאינו מחולל, שעדיין לא נטמא, יצא זה שהוא מחולל ועומד, שעדיין לא נסתלק מטומאה ראשונה, נזיר מב, ב), פירש, הרי זה לא יטמא". משמע שכל עוד שהוא במגע עם מתו - מותר לו להטמא לאחרים. ואפשר לפרש גם דברי רבינו בכיוון זה, שאינו אסור אלא כשפירש, ומה שכתב: "לאחרים עמה" - לא עמה ממש, אלא עם טומאתה (רדב"ז). 71) רחוק מקברים אחרים. 72) ויחזור, ואחרי שפירש מן הטומאה אסור לו להטמא לאחרים, ומדובר שאין שם דרך להכנס אלא על הקברים, אבל אם אפשר לעבור שם ולא להאחיל על הקברים אין חוששים לזה, וראה ברדב"ז לקמן פ"ג, ה"יג. ולדעת הב"ח לטורי' יו"ד סי' שעג, אפילו בהליכתו לבית הקברות, אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו, כיון שאפשר לו לקבור את מתו בסוף בית הקברות, ולדעתו אפילו כשהוא תפוס ועוסק במתו,

1 המִתְגַּרְשֵׁת סִפְקָ גְרוּשִׁין⁵⁷ אוּ פְּגִט פְּסוּל⁵⁸ - אֵינוּ
 2 מִטְמָא לָהּ⁵⁹.

53) 'תורת כהנים' שם: שהייתי יכול לומר, הואיל והותרה טומאת כהנים מכללה אצל קרובים, תותר גם אצל הספקות, משמיענו הכתוב לאסור (רדב"ז). כי הכינוי "לה" הוא מיותר, אחרי שכבר נאמר: ולאחותו, והוא מוזר בלשון, לפיכך עלינו לדרשו: לה - דוקא (מלבי"ם שם). 54) ואין אחד מהם יודע מי אביו, וכן האבות אינם יודעים מי זה בנם. 55) כגון שלא שהתה אמו אחר מות בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו יודע אם בן תשעה חדשים הוא לבעל הראשון, או בן שבעה לבעל השני, שלא היתה מעוברת מהראשון. 56) שמה אינו אביו הוא, ואסור לו להטמא לו (יבמות ק, ב). ושם שאלו: אם אמו נישאה לבעל השני אחרי מות בעלה הראשון, איך אפשר לומר שאינו מיטמא לראשון, והלא אינו קיים מזמן. ותירצו, שלא שהתה אחר בוועלה הראשון בזנות, ועדיין הוא קיים ונשאת לבעל אחר. אבל אין לומר שנתגרשה מבעלה הראשון ונשאה לשני, שאם כן מותר לבן להטמא לראשון על-כל-פנים. אם בנו הוא, הרי מותר לו. ואם בן השני הוא, הרי הוא חלל, שנוולד מגרושה, וכהן חלל מותר לו להטמא למתים אפילו שאינם קרובים, כמבואר לקמן פ"ג, ה"יא. 57) כגון זרק לה בעלה גט, ספק קרוב לו - ואינה מגורשת, ספק קרוב לה - ומגורשת, ראה הל' גירושין פ"ה, ה"יג. ודינה, שלא תינשא, ואם נשאת תצא, שם פ"ה, ה"ג. 58) כגון שיש עליו עדים ואין בו תאריך, ראה שם פ"א הכ"ה, ודינה לא להנשא לתחתילה, ואם נשאת לא תצא, שם פ"ה, ה"ב. 59) שהרי מן התורה גט כשר הוא, ואסור לו להטמא לגרושתו, שאינה עוד אשתו, וכן בספק מגורשת, שמה גרושה היא ואין מיטמאים לספק.

3 יד. אֵין הַפְּהֵן מִטְמָא לְאָבֵר מִן הַחַי מְאָבִיו⁶⁰, וְלֹא
 4 לְעֵצִים מְעֵצְמוֹת אָבִיו⁶¹. וְכֵן הַמְּלַקֵּט עֲצָמוֹת אָבִיו⁶²
 5 - אֵינוּ מִטְמָא לָהֶן, אֲף עַל פִּי שֶׁהִשְׁדָּרָה⁶³ קִיָּמָת⁶⁴.

60) שאבר מן החי מטמא במגע ובמשא ובאהל, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ג ה"א, והכהן מזהר מלהטמא לו אפילו לקרוביו, שנאמר: "לה יטמא - אינו מטמא על אבריה, שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו" (תורת כהנים, וכן בניזיר מג, ב). 61) שאם מצא עצם מעצמות אביו המת - אינו מיטמא לה, שאינו מיטמא אלא לאביו בזמן שהוא שלם, כמבואר להלן ה"טו. 62) אינו נוגע בהן ואינו נושאן, אבל אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, ראה הל' טומאת מת פ"ב, ה"ט. 63) מערכת חוליות לאורך הגב. 64) אין זה מספיק להתיר לו להטמא להן, שאינו מיטמא אלא לגוף אביו שלם, ללא כל חסרון.

6 טו. נִקְטַע רֵאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו - אֵינוּ מִטְמָא לוֹ.
 7 שְׁנֵאמַר: לְאָבִיו - בְּזִמְן שֶׁהוּא שְׁלֵם, וְלֹא בְּזִמְן
 8 שֶׁהוּא חָסֵר⁶⁵. וְכֵן שְׁאָר הַקְּרֹבִים⁶⁶. הַטְּמֵאָה
 9 לְקְרֹבִים - דְּחֻוּיָהּ הִיא⁶⁷, וְלֹא הַתְּרָה לְכָל⁶⁸. לְפִיכָךְ
 10 אָסוּר לְכַהֵן לְהִטְמָא לְמֵת⁶⁹ אֲפִילוּ בְּעַת שֶׁמִּטְמָא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה א. ונקט רבינו: "נוגע הוא בבגדים" כי במשא ובאוהל אינם מטמאים כלל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג.

- ג. וכן אם נכנס לאהל טמא שנכנסה לו הטמאה - 12
 לוקה, אף על פי שעצמה של טמאה בבית אחרי. 13
 וכבר בארנו¹² כל האהלים שתפנס להן הטמאה¹³ או 14
 שתצא מהן¹⁴, ודין הסככות והפרעות¹⁵, וכל 15
 הדברים המביאין את הטמאה¹⁶ והחוצצין בפני 16
 הטמאה¹⁷, ואי זה מהן דין תורה ואי זה מהן 17
 מדבריהן¹⁸ - הפל בהלכות טמאת מת¹⁹. ושם בארנו, 18
 שאין עובדי כוכבים מטמאין באהלה²⁰, ולפיכך 19
 קברותיהם טהורים²¹, ומתן לכהן לפנס לשם ולדרוך 20
 על קברותיהם²². ואינו אסור אלא שישע בטמאה או 21
 שישאנה, כמו שבארנו שם²³. 22

11) שכבר יצאה הטומאה מאוהל זה למקום אחר, שהרי נטמא האוהל ולא נטהר עד שיוזע עליו מאפר הפרה, ככתוב (במדבר יט, יח) "והיזהר על האוהל" וכו'. והתורה אמרה (שם, יד) "כל הבא אל האוהל... יטמא". (12) בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ב. (13) שאף על פי שיצאה ממנו נטמא האוהל עד שיוזע עליו, והם: אוהלים הנעשים מבגד, או שק או כלי עץ (=פשתן הנעשה מעץ, והכתוב קוראו (יהושע ב, ו) "בפשתי העץ") או עור. (14) שאין האוהל טמא מחמת הטומאה שנכנסה לתוכו, ומשיצאה הטומאה ממנו אין האוהל מטמא את הבא אליו, והם: אוהל הנעשה מנסרים של עץ או ממתכות, או שהוא בניין, כל אלה אינם מטמאים את האדם אלא בשעה שהטומאה נמצאת בהם, והאוהל עצמו לא נטמא כלל, וכשיצאה הטומאה ממנו הרי הוא טהור, כשהיה לפני הכנסת הטומאה. (15) סככות - שריגי האילנות הסוככים על הארץ; פרעות - אבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, אם הן בריאות ועומדות, הרי הן מביאות הטומאה, וחוצצות מפני הטומאה; ואם אינן ראיות לקבל מעזיבה בינונית (שעושים מקנים, ושופכים עליהם טיט מועט) אלא הן נופלות - הרי אלו מביאות מדבריהם, ואינן חוצצות (הלכות טומאת מת פרק י"ג, הלכה ב). (16) שאם אהילו על הטומאה ואדם או כלים, נטמא האדם או הכלים אף על פי שלא נגעו בטומאה. (17) אם הטומאה תחתיהם, ואדם או כלים על גביהם, הרי הם מצילים עליהם מלהיטמא, לפי שהם חוצצים בפני הטומאה. וכן אם הטומאה על גבם מבחוץ, מצילים הם על הכלים שתחתיהם מלהיטמא (שם, הלכה ג). (18) כגון, אוהל רעוע אינו חוצץ בפני הטומאה, והכלים שעל גביו מאהילים על הטומאה שמתחתיו, ונטמאו: ומביא את הטומאה מדברי סופרים (שם הלכה ב ופרק י"ב, הלכה א). (19) פרק א, הלכה י"ג. (20) אלא במגע ובמשא בלבד, "הרי הוא אומר במלחמת מדין (במדבר לא, יט) "וכל נוגע בחלל תתחטאו" ולא הזכיר שם אוהל". (21) שאין הקבר מטמא אלא מפני שהוא מאהיל על המת. (22) שהנוגע באהלם לא נטמא (יבמות סא, א) כרבי שמעון בן יוחאי, וכן עשה אליהו הנביא, שהיה עומד בבית הקברות של נכרים, למרות שכהן הוא, וענה לשואליו,

אסור לו להטמא לאחרים, אלא שאינו לוקה על זה, כמשמעות לשון התלמוד בניזר מב, ב: "יכול יהא חייב? תלמוד-לומר ולא יחלל" וכו', חיוב אין כאן, אבל איסור יש בזה, וכן דעת "באר הגולה" שם ס"ק כב בהבנת דברי רבינו, שאפילו בעודו מחובר לטומאת קרוביו, אסור לו להיטמא לאחרים.

יום שלישי כ"ח אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) דין כהן שנכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה. שהכהן מיטמא לנשיא ולמת מצוה. שהמת תופש ארבע אמות שלו לטומאה. לאיזה דבר מצוה מותר לכהן לצאת לחוץ לארץ. שכבוד הבריות דוחה איסור טומאה מדבריהם.

- 1 א. פֶּל כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמַת, חוּץ מִשְׁשָׂה מֵתִים
 2 הַמְּפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה² או אֲשֶׁתוֹ³, בְּעֵדִים וְהַתְּרָאָה -
 3 הָרִי זֶה לֹקְהָ. שְׁנֹאמֵר: לְנִפְשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמּוּי.
 4 וְאֶחָד הַנוֹגֵעַ בְּמַת או הַמְּאֵהִיל⁴ או הַנוֹשֵׂא. וְאֶחָד
 5 הַמַּת וְאֶחָד שְׁאָר הַטְּמָאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמַּת.⁵
 6 שְׁנֹאמֵר: לְנִפְשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמּוּי⁶. וְכִבֵּר פְּרֻשְׁנוּ
 7 בְּהִלְכוֹת טְמָאת מַת? פֶּל דְּבָרִים הַמְּטַמְּאִין מִן הַמַּת
 8 מִן הַתּוֹרָה או מִדְּבָרֵיהֶם⁸.

2) ויקרא כא, א-ג, שמצווה להיטמא להם. (3) שמצווה להיטמא לה מדברי סופרים, ראה לעיל פרק ב, הלכה ז. (4) את גופו על המת, כגון שהמת בחוץ תחת כיפת השמים, והוא סוכך בגופו עליו, אף על פי שלא נגע בו. (5) כגון, רביעית דם מן המת, או כזית מן המת המטמא כמת שלם, וכן אבר הפורש ממנו או עצמות המת שיש בהן כדי רובע הקב. (6) תורת כהנים: "מניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש, ואומר: כי הדם הוא הנפש, מניין לרבות את הטומאות הפורשות מן המת, תלמוד לומר: ואמרת אליהם - לרבות את הטומאות הפורשות ממנו". (7) פרק ב. (8) כגון דם תבוסה (=תערובת רביעית דם, שאינו ידוע כמה יצא מן הגוף מחיים, וכמה יצא אחר מיתה), שם הלכה י"ג. ומובן, שאם נטמא לדבר שאינו מטמא אלא מדברי סופרים אינו לוקה. ובתוספתא מכות פרק ג הלכה י שנינו: "זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה... וכל... שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה" וראה בשמחות פרק ד, הלכה כ"א.

- 9 ב. וְכֵן אִם נֹגַע הִפְהֵן בְּקִבְרָו⁹ - לֹקְהָ. אֲכָל נֹגֵעַ הוּא
 10 בְּבָבְדִים שֶׁנִּגְעוּ בְּמַת, אִף עַל פִּי שֶׁמְטַמָּא בְּהֵן טְמָאת
 11 שְׁבַעָה¹⁰.

9) והוא הדין אם אהיל עליו, שהקבר מטמא במגע ובאוהל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ט"ו, שנאמר: "או במת או בעצם אדם או בקבר". ובשמחות שם הלכה כ"ב שנינו: "או שנכנס לבית הקברות הרי זה לוקה". (10) כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג - בכל זאת, הואיל ואין הנזיר מגלח עליהם, ראה הלכות נזירות פרק ז, הלכה ח, אין הכהן מוזהר עליהם, כמבואר לעיל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ח אול - ספר שופטים - הלכות אבל קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכהן מזיד, אין אתה קורא בו לא יטמא, אלא עובר הוא על "ולפני עיוור" וגו' (רדב"ז). ומקור הדברים בתוספתא מכות פרק ג, הלכה ז: המטמא את הכהן וכו'.

קבריהם של גויים אינם מטמאים (כבא מציא קיד, ב). (23) הלכות תומאת מת פרק א, הלכה י"ב, "ודבר זה קבלה הוא" (שם הלכה י"ג).

16 ו. פהן גדול אינו מטמא לקרובים; שְׁנֵאמַר: לְאָבִיו
17 וְלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא. וְכֵן אֵינוֹ נִכְנָס עִם הַמֵּת בְּאֵהָלָא,³¹
18 אֲפִלּוּ קְרוּבָיו; שְׁנֵאמַר: יָעַל כָּל נַפְשֵׁת מֵת לֹא יִבְאֵא.³²
19 הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהוּא חַיִּב בְּלֹא יָבֵא וְחַיִּב בְּלֹא יִטְמָא.³³
20 פִּיֶצֶד? נִגַע אוֹ נִשָּׂא - לֹקְהָ אַחַת. נִכְנָס לְאֵהָל וְיֵשֵׁב
21 שָׁם עַד שְׁמַת עָלָיו הַמֵּת; אוֹ שְׁנִכְנָס לְשִׁדָּה³⁴ תָּבֵה
22 וּמִגְדֵּל³⁵, וְכֹא חֲבָרוּ וּפְרַע³⁶ עָלָיו גַּג הַשְּׂדֵה, שֶׁהָרִי
23 טְמֵאָה וּבִיָּאָה בְּאִין פְּאָחֵד - הָרִי זֶה לֹקְהָ שְׁתֵּים:
24 מְשֻׁם לֹא יָבֵא וּמְשֻׁם לֹא יִטְמָא.³⁷

1 ד. פהן שְׁנִכְנָס לְאֵהָל הַמֵּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת
2 בְּשִׁגְגָה, וְאַחַר שְׂיַדַע הִתְרוּ בוּ: אִם קָפֵץ וְיִצָּא -
3 פְּטוּר; וְאִם יֵשֵׁב שָׁם כְּדֵי הַשְׁתַּחֲוִיָּה²⁴, כְּמֹו שְׁבִאֲרֵנוּ
4 בְּעִנְיַן טְמֵאת מְקַדְשׁ²⁵ - הָרִי זֶה לֹקְהָ. נִכְנָס וְיִצָּא,
5 וְחָזַר וְנִכְנָס וְיִצָּא, אִם הִתְרוּ בוּ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם -
6 לֹקְהָ עַל כָּל פְּנִיסָה וּכְנִיסָה. וְכֵן אִם נִגַע בְּמֵת וְהִתְרוּ
7 בוּ, וּפְרָשׁ וְחָזַר וְנִגַע וְהִתְרוּ בוּ²⁶, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים
8 - לֹקְהָ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת²⁷. הִיָּה נִגַע וְלֹא פְרָשׁ,
9 אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְנִגַע בְּמֵתִים אַחֲרֵים,
10 אֲף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בוּ כְּמָה פְּעָמִים - אֵינוֹ לֹקְהָ אֲלֵא
11 אַחַת; שֶׁהָרִי מְחַלְל וְעוֹמֵד כָּל זְמַן שְׁלֹא פְרָשׁ²⁸.

(31) כשהמת באוהל. (32) בניגוד לכהן הדיוט שלא הוזהר, אלא על "לא יטמא" בלבד. (33) משום "לא יטמא". (34) מרכבה עשויה כעין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נוי, עגלות צב". (35) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. (36) סתור וגילה. (37) ומדובר, שסייע אף הוא להסיר הגג, והתרו בו שלא סיר, כי אם לא כן אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה (נזיר מג, א ובתוספות שם דיבור המתחיל כגון שנכנס). ובהלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ח מסיים רבינו: "אבל אם נכנס כדרכו, טומאתו קודמת לביאתו, שמאותו זמן שנכנס חוטמו או אצבעות רגליו נטמא (=שאוהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו נגע חוטמו בטומאה), ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו", נמצא שהוא מחולל ועומד משום "לא יטמא" ואין איסור "לא יבוא" חל עליו. וכל זה ככהן גדול, שהוזהר על "לא יבוא", אבל כהן הדיוט שנכנס לאוהל בשירה ופרעו עליו הגג, אינו חייב אלא אחת, שאינו מוזהר אלא על "לא יטמא" בלבד.

(24) כדי לקרוא: "ויכרעו אפיים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים ב ז, ג). (25) הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה כ"ג והשווה הלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ט. ואף על פי שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב, בכל זאת, כיוון שבידו לפרוש מהטומאה ואינו פורש, הרי זה כמטמא עצמו בידים (על פי הריטב"א למכות כא, ב הובא בכסף משנה הלכות כלאיים פרק י, הלכה ל), וראה בביתאורנו להלכות נזירות פרק ה יישוב אחר לזה. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א וכן בנזיר יז, א. (26) סמוך לנגיעתו. (27) נזיר מב, א. (28) שם עמוד ב. "ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד", שכל זמן שהוא נוגע בטומאה הראשונה, נחשב הכול לטומאה אחת, אבל כשפירש מהטומאה וחזר ונטמא, הרי נסתלקה הטומאה הקודמת, והשנייה חוזרת וחלה (רש"י שם). והתוספות שם הסבירו: בשעה שפירש מן המת וחזר ונגע, יש כאן תוספת טומאה, שבאותה שעה שהוא מחובר למת, כל אדם שיגע בו יטמא שבעת ימים, אבל כשפירש מן המת ויגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב בלבד, נמצא בשעה שהוא נוגע במת והתרו בו אין כאן שום תוספת ואינו לוקה אלא אחת.

25 ז. נְטֵמָא מְקַדְשֵׁם³⁸ וְאַחַר כֶּף נִכְנָס לְאֵהָל, אִם הִתְרוּ
26 בּוּ³⁹ - לֹקְהָ אֲף עַל הַבִּיָּאָה⁴⁰.

12 ה. הַמְטֵמָא אֶת הַכֹּהֵן: אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִין - הָרִי
13 הַכֹּהֵן לֹקְהָ, וְזֶה שֶׁטְמָאוּ עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא
14 תִּתֵּן מְכַשְׁלָא²⁹; הִיָּה הַכֹּהֵן שׁוֹגֵג, וְזֶה שֶׁטְמָאוּ מְזִיד -
15 הָרִי זֶה שֶׁטְמָאוּ לֹקְהָ³⁰.

(38) שנגע במת או נשאו. (39) משום "לא יבוא". (40) שמאחר שפירש מהטומאה הקודמת לוקה גם על השנייה, כמבואר לעיל הלכה ד, לגבי כהן הדיוט, אלא, שבכהן הדיוט צריך להתרות בו משום "לא יטמא", כי אם התרו בו משום "לא יבוא" לא ילקה, שאין הוא מוזהר עליו, ואין התראה מועילה, אם לא יזהירו אותו בלאו הראוי לו (רדב"ז ז), וראה בתוספות מועד קטן, ב, ב דיבור המתחיל משום מאי מתרינן.

27 ח. פהן שְׁפָגַע בְּמֵת מִצְוָה בְּדֶרֶךְ - הָרִי זֶה מְטֵמָא
28 לוֹ. אֲפִלּוּ פִּהֵן גְּדוֹל חַיִּב לְהִטְמָא לוֹ וּלְקַבְּרוֹ⁴¹. וְאִי
29 זְהוּ מֵת מִצְוָה? אַחַד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה מְשַׁלֵּךְ בְּדֶרֶךְ
30 וְאֵין לוֹ קוֹבְרִין. דְּבָר⁴² זֶה הַלְכָה מִפִּי הַקְּבָלָה⁴³. בְּמָה
31 דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַכֹּהֵן לְבָדוּ וְאֵין עִמּוֹ אַחַר,
32 וְאֲפִלּוּ קָרָא שָׁם בְּדֶרֶךְ וְאֵין לוֹ עוֹנֵה; אֲכָל אִם
33 כְּשֶׁיִּקְרָא אַחֲרֵים עוֹנִים אוֹתוֹ - אֵין זֶה מֵת מִצְוָה,
34 אֲלֵא יִקְרָא לְאַחֲרֵים וְיִבְאוּ וְיַעֲסִקוּ בוּ⁴⁴.

(29) אבל אינו לוקה, שלא זו כולל דברים הרבה, ואין לוקים על לאו שבכללות. ומדובר, שלולא זה שטימאו, לא היה הכהן יכול להגיע לטומאה כלל, אבל אם הטומאה מונחת במקום שהכהן בעצמו יכול להגיע שם, אין חבירו עובר על "ולפני עיוור" וגו', כי אין הוא אלא מסייע, ומסייע אין בו ממש (רדב"ז). (30) שנאמר: לא יטמא, ואפשר לקרוא: לא יטמא שזה מכוון למטמא את חבירו, בזמן שאין אתה קורא לא יטמא, כגון שהיה הכהן שוגג, קרא בו לא יטמא את אחרים, ובזמן שאתה קורא בו לא יטמא, שהיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

41) משנה בנויר מז, א. (42) בכתב יד תימן: ודבר. (43) שנתקבל למשה מסיני. וב"תורת כהנים" דרשו: "לנפש לא ייטמא בעמיו (ויקרא כא, א) - בזמן שעמיו שם (=יש אנשים) אינו מיטמא, מיטמא הוא למת מצוה", ובנויר שם עמוד ב דרשו: "ועל כל נפשות מת לא יבוא (שם, יא) - במה הכתוב מדבר? אי ברחוקים, קל וחומר הוא, ומה כהן הדיוט... אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים אינו דין... אלא בקרובים הכתוב מדבר, ולאביו הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה". (44) יבמות פט, ב "קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה".

ט. הוּ הַיּוֹ כֹהֵן וְנֹזֵר מֵהַלְכִין בְּדֶרֶךְ וּפְגַעוּ בַמֵּת מִצֻּוּהָ - יִתְעַסֵּק בּוֹ הַנְּזִיר, לְפִי שְׂאִין קִדְשָׁתוֹ קִדְשָׁת עוֹלָם⁴⁵, וְאֵל יִטְמָא בּוֹ הַכֹּהֵן, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹהֵן הַדְּיוֹט. הִיָּה פֶהֶן גְּדוֹל וְכֹהֵן הַדְּיוֹט - יִטְמָא הַהַדְּיוֹט⁴⁶. וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַעֲלָה - מֵתְאַחֵר בְּטִמְאָה⁴⁷. וּסְגָן⁴⁸ עִם מְשִׁיחַ מִלְחָמָה⁴⁹ שֶׁפְּגַעוּ בַּמֵּת מִצֻּוּהָ - יִטְמָא מְשִׁיחַ מִלְחָמָה, וְאֵל יִטְמָא הַסְּגָן⁵⁰.

45) סתם נזירות אינה אלא שלוש יום, ואפילו היה נזיר מן הבטן ונזירותו נזירות עולם - כנזירות שמשון - אין קדושתו אלא על ידי הנרת אביו, בניגוד לכהן הדיוט, שקדושתו באה לו ממאלי (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה וזו אינו תורה" - קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות נזירות פרק ב, הלכה י"ג-יד. (46) נזיר מז, א, והשווה הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. (47) ובהלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות בכהנים: כהן גדול המשוח קודם למרובה בגדים, ומרובה בגדים קודם למשוח שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכהן משוח מלחמה, וזה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקון [=כן כתב רבינו גם בפירושו המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתיקון וקתיקון נותן לכהן גדול, הרי שקתיקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל.], וזה - לאמרכל, וזה - לגזבר, וזה - לראש משמר, וזה - לראש בית אב, וזה קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים. (48) שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ז). (49) שמושחים אותו בשמן המשחה, וממנים אותו לדבר אל העם בשעת המלחמה, ראה דברים כ, ב-ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז, הלכה א. (50) שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה).

יא. בְּנוֹת אַהֲרֹן לֹא הִזְהָרוּ עַל טְמֵאת מֵת. שְׂנֵאָמַר: 11
אָמַר אֵל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן - וְלֹא בְנוֹת אַהֲרֹן⁵⁴. וְכֵן 12
הַחֲלָלִים⁵⁵ מִתְּרִין לְהִטְמָא. שְׂנֵאָמַר: בְּנֵי אַהֲרֹן - עַד 13
שְׂיָהוּ בְּכַהֲנֵי⁵⁶. 14

54) קידושין לה, ב. (55) שנולדו מגרושה לכהן. (56) השווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה י: "אבל חלל... הרי הוא כזר... ומיטמא למתים, שנאמר: אמור אל הכהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בכיהונם", ומקורו ב"תורת כהנים" שם: "בני אהרן, יכול חללים? תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים, ומניין לרבות בעלי מומים, תלמוד לומר בני אהרן", שהרי הם בכיהונם לענין אכילת קדשים, ככתוב בויקרא כא, כב, בניגוד לחלל שאסור באכילת קדשים, שהרי הוא "כזר לכל דבר" (הלכות תרומות פרק ו, הלכה ז, וכן בהלכות איסורי ביאה שם). וראה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ח.

יב. פֶּהֶן קָטָן - הַרִי הַגְּדוֹלִים מְזַהְרִים שְׂלֵא 15
יִטְמָאוּהוּ⁵⁷. וְאִם בָּא לְהִטְמָא מְעַצְמוֹ - אֵין בֵּית דִּין 16
מְצִוִין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ⁵⁸. אֲבָל אָבִיו צָרִיף לְחַנְכוֹ 17
בְּקִדְשָׁה⁵⁹. 18

57) יבמות קיד, א שנאמר: "ואמרת אליהם" - להזהיר גדולים על הקטנים, שלא יטמאוהו בידיים, כמבואר שם. (58) כלל הוא: קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווה להפרישו (שם). והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז, הלכה כ"ז. (59) בקדושת כהונה וכן בקדושת כל המצוות, משום שנאמר (משלי כב, ו): חנוך לנער על פי דרכו, וכדברי רבינו שם הלכה כ"ח.

יג. מֵת תּוֹפֵשׁ אֲרַבַּע אַמּוֹת שְׁלוֹ לְטִמְאָה⁶⁰. וְכָל כֹּהֵן 19
שֶׁנֶּכְנַס לְתוֹךְ אֲרַבַּע אַמּוֹת - מְכִין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת. 20
וְכֵן אִם נֶכְנַס לְבֵית הַפְּרָסִי⁶¹, או יִצֵּא חוּצָה לְאֶרֶץ⁶², 21
או שְׁנֵטְמָא בְּדַם תְּבוֹסָה⁶³, או בְּגוֹלָל וּבְדוֹפֵק⁶⁴ 22

8 י. נְשִׂיא⁵¹ שְׂמֵת - הַפֶּל מִטְמָאִין לוֹ, אֶפְלוּ פְהֵינִים. 8
9 עֲשָׂאוּהוּ בְּמֵת מִצֻּוּהָ לְפָל, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּל חֵיבִין 9
10 בְּכַבּוּד⁵². וְכֵן הַפֶּל אוֹנְיִן עָלָיו⁵³. 10

45) סתם נזירות אינה אלא שלוש יום, ואפילו היה נזיר מן הבטן ונזירותו נזירות עולם - כנזירות שמשון - אין קדושתו אלא על ידי הנרת אביו, בניגוד לכהן הדיוט, שקדושתו באה לו ממאלי (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה וזו אינו תורה" - קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות נזירות פרק ב, הלכה י"ג-יד. (46) נזיר מז, א, והשווה הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. (47) ובהלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות בכהנים: כהן גדול המשוח קודם למרובה בגדים, ומרובה בגדים קודם למשוח שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכהן משוח מלחמה, וזה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקון [=כן כתב רבינו גם בפירושו המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתיקון וקתיקון נותן לכהן גדול, הרי שקתיקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל.], וזה - לאמרכל, וזה - לגזבר, וזה - לראש משמר, וזה - לראש בית אב, וזה קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים. (48) שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ז). (49) שמושחים אותו בשמן המשחה, וממנים אותו לדבר אל העם בשעת המלחמה, ראה דברים כ, ב-ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז, הלכה א. (50) שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה).

8 י. נְשִׂיא⁵¹ שְׂמֵת - הַפֶּל מִטְמָאִין לוֹ, אֶפְלוּ פְהֵינִים. 8
9 עֲשָׂאוּהוּ בְּמֵת מִצֻּוּהָ לְפָל, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּל חֵיבִין 9
10 בְּכַבּוּד⁵². וְכֵן הַפֶּל אוֹנְיִן עָלָיו⁵³. 10

שהרגו והוא ירד אחרינו? וכן בהלכות מלכים פרק ה, הלכה ט. (68) ברכות יט, ב שגדול כבוד הבריות ודוחה לא- תעשה של דבריהם. (69) קופצים ודורכים, ורש"י שם מפרש: מדלגים מארון לארון. (70) לקבל פניהם ולראות בכבודם. (71) כלשון הגמרא שם: "שאם יזכה יבחיך" ומפרש רש"י (שם ט, ב) "שאם יזכה לעולם הבא, לראות גדולתם של ישראל, יבחיך כמה הרבה גדולתם יותר על האומות עכשיו". וטומאת ארון אינה אלא מדבריהם, כי דבר תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאינ בו חלל טפח אינו חוצץ, שנקראת "טומאה רצופה" ובוקעת ועולה. ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו חכמים (שם יט, ב). (72) להגיש ערעור בבית משפטם על נכסים שמחזיק בהם הגוי והם שלו. (73) מציל את שלו, שגזלו ממנו, ולא לעשות סחורה בתחילה (עבודה זרה יג, א וכן בעירובין מז, א). (74) ראה שמחות פרק ד, הלכה כ"ה: "לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקדש את החודש, ולעבר את השנה".

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) מתבאר בו מנהג ישראל במתים ובקבורה. שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבר. דין מי שמתו מוטל לפניו ועדיין לא נקבר, דברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון לאבלו.

- 18 א. מְנַהֵג יִשְׂרָאֵל בְּמַתִּים וּבִקְבוּרָהּ כָּף הוּא:
- 19 מְאֻמְצִין? עֵינָיו שֶׁל מֵת. וְאִם נִפְתַּח פִּי - קוֹשְׁרִין
- 20 אֶת לְחָיָיו. וּפּוֹקֵקִין? אֶת נְקָבָיו? אַחַר שְׁמִדְיָהוּן
- 21 אוֹתוֹ. וְסָכִין אוֹתוֹ בְּמִינֵי בְּשָׂמִים? וְגוֹזְזִין שְׁעָרוֹ.
- 22 וּמְלַבִּישִׁין אוֹתוֹ תְּכָרִיכִין תְּפוּרִין בְּחוּט? שֶׁל פְּשָׁתָן
- 23 לְבָנִים? וְלֹא יֵהִיוּ דְמִיָּהוּן יְקָרִים. וְנִהְיִי חֲכָמִים
- 24 בְּסוּדָר שְׁוֵה זוּז, שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת מִי שְׂאִין לוֹ?¹⁰
- 25 וּמְכַסִּין פְּנֵי הַמֵּת, שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת הָעֵנִיִּים שְׁפָנִיהֶם
- 26 מְשַׁחְרִין בְּרַעַב?¹¹

(2) סוגרים. ולשון המשנה (שבת פכ"ג, מ"ה) מעמצין, מלשון "ועוצם עיניו" (ישעיה לג, טו). (3) כענין שנאמר (בראשית מז, ד) "ויוסף ישית ידו על עיניו". (4) סותמים. (5) שלא יכנס בהם הרוח ויתפח ('פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שנב). (6) להעביר ממנו וזה המתו, כדי שלא יקוץ העם בטלטולו ('בית יוסף' שם). (7) כדי שיבוא בטהרה למנוחה, כדרך שהיה רגיל לילך בכל שבת לבית הכנסת ('פרישה' שם). ולדעת הרדב"ז קיבל רבינו כל המנהג הזה מהגאונים בתשובותיהם. (8) ובכתב-יד תימן, תיבה זו איננה. (9) ירושלמי כלאים פרק ט הלכה ג, בצוואתו של רבי יאשיה. (10) מועד קטן כזו, ב: "עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן". וכתב הרדב"ז: עכשיו נהגו בתכריכין של מנה (=מאה זוז), וסמכו על מה שאמרו (כתובות קיא, ב): "עתידין צדיקים שיעמדו במלבושיהם", ואין חוששים לתקנת העניים, שמי שאין ידו משגת הרי הוא מוטל על הציבור ויקברו אותו לפי כבודו. וב'נמוקי יוסף' למו"ק שם, מדיגיש: כל העושה תכריכין נאים למת וחשובים, מכירים

1 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת, מִפִּין שֶׁהֵן
2 אֲבוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת טָמְאָת
3 מֵת⁶⁵. אֲבָל אִם נִכְנַס לְבֵית הַקְּבֻרוֹת - לֹאֲקָה מִן
4 הַתּוֹרָה⁶⁶.

(60) מדבריהם. כדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב לו, ויסברו שלא האהילו, ויש לחוש שמא יפשוטו יד ויאהילו ולא ירגישו (סוטה מד, א וברש"י), והשווה הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ב. והוא הדין לקבר שתופס ארבע אמות, אם לא עשו מחיצות סביבותיו להיכר, כמבואר בסוטה שם (רדב"ז). וראה ברש"י לבבא בתרא יב, א דיבור המתחיל פרץ. (61) שדה שנחרש בה קבר ואבדו עצמות בעפרה, והיא מטמאה מאה אמות מהקבר לכל רוח, שמא התגלגלה עצם כשעורה על ידי החרישה (אהלות פרק י"ז, משנה א). (62) שגזרו טומאה על גושה ועל אווירה (שבת טו, ב והלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה י"א). (63) לשון תערובת. שזב דם מהגוף בשעת מיתה מקצת רביעית מחיים (= שאינה מטמאה) והשאר לאחר מיתה (אהלות פרק ב, משנה ב). (64) גולל - אבן גדולה, שסותמים בה פי הקבר מלמעלה; דופק - שתי אבנים גדולות מזה ומזה, שהגולל נשען עליהן, ונקראו כך, על שהן דוחקות ודופקות המת סביב, מלשון "ודפקום יום אחד" (אהלות פרק ב, משנה ד). (65) פרק ב, הלכה י"ג-ט"ז. (66) שהרי הוא מאהיל על הקבר, והקבר מטמא באוהל, ככתוב (במדבר יט, טז) "או במת... או בקבר" וראה הלכות טומאת מת פרק ב, הלכה טו. וכתב הרדב"ז: אין זה אלא כשאין שם דרך להיכנס אלא על הקברות, אבל אם יש דרך להיכנס לבית הקברות ולא יאהיל על הקבר ממש, אינו לוקה דין תורה, ואם עבר בתוך ארבע אמותיו לוקה מדבריהם, ומחוץ לארבע אמותיו לא נטמא כלל.

5 יד. מֵתָר לְכַהֵן לְהַטְמֵא בְּבֵית הַפָּרֶס אוֹ בְּחוּצָה
6 לְאַרְץ לְדַבֵּר מְצוּה, בְּזִמְן שְׂאִין שֶׁם דֶּרֶךְ אֵלָא הִיא.
7 כְּגוֹן שֶׁהֵלֵךְ לְשֵׂא אִשָּׁה אוֹ לְלַמֵּד תּוֹרָה⁶⁷. אָף עַל פִּי
8 שֵׁישׁ שֶׁם מִי שִׁילְמֵדְנוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - לֹא מִן הַפֶּל
9 אֲדָם זֹכָה לְלַמֵּד. וְכֵן מְטַמֵּא בְּטָמְאָה מְדַבְּרֵיהֶם
10 לְכַבֵּד הַפְּרִיזוֹת⁶⁸. פִּיצֵד? אֲבָל שֶׁהֵלֵךְ בְּבֵית הַפָּרֶס -
11 הַפֶּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו שֶׁם לְנַחְמוֹ. וְכֵן מְדַלְּגִין⁶⁹ עַל
12 גְּבֵי אַרְוֹנוֹת שֶׁל מַתִּים לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁰. וְאַפְלוּ
13 מַלְכֵי עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים, כְּדִי לְהַבְחִין בֵּינֵם לְבִין מַלְכֵי
14 יִשְׂרָאֵל שֶׁשִּׁיחֲזוּ כְּבוֹדָן לְמִקוּמוֹן⁷¹. וְכֵן כָּל פִּיוּצָא
15 בְּזוֹה. וְכֵן מְטַמֵּא בְּטָמְאָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְדוֹן עִם
16 הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים וְלַעֲרַעֵר⁷² עִמָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצִיל
17 מִיָּדָם⁷³. וְכֵן כָּל פִּיוּצָא בְּזוֹה⁷⁴.

(67) עבודה זרה יג, א "מעשה ביוסף הכהן שהלך לצידן ללמוד תורה", וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ללמוד תורה, שאינו מותר לצאת לחוץ-לארץ, אלא כשדעתו לחזור לארץ-ישראל, אבל אם אין דעתו לחזור הרי אמרו (כתובות קיא, א): "אם אחיו של זה (היבס) נשא גויה ומת (שהלך מארץ ישראל לחו"ל, וכאילו נשא גויה), ברוך המקום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו שהוא מודה בתחיית המתים, ותבוא עליו ברכה. (11) מחמת הבצורת, והכוונה לעניים חיים שלא יתיישו (מועד קטן כז, א).

1 ב. ואסור לקבר בתקריבין של משי ובגדים המזוהבין
2 הרקומין, אפלו לנשיא שבישראל; שזוהו¹² גסות
3 הרוח, והשקתה¹³, ומעשה עובדי פוכבים.
4 וסובלין¹⁴ את המת¹⁵ על הפתה¹⁶ עד בית הקברות.

(12) בכת"י תימן: שזו. (13) השחתת כלים, שכל המשבר כלים וקורע בגדים, עובר ב"לא תשחית", כמבואר לקמן הל' מלכים פ"ז ה"י. ולשון רבינו לקמן פ"ד, הכ"ה: "מוטב לתתם לעניים ואל ישליכם לרימה ותולעה" וכו'. (14) נושאים. (15) מוטל על מיטתו. (16) ולא על סוסים, כי כן נמצא בדרשות ר"י אבן שועיב, פ' יוחי בשם הרמב"ן, שלא לישא בבהמות כ"אם על כתף, ככתוב (בראשית נ, ג): "וישאו אותו בניו ארצה כנען", כי הצורך לשאתו על סוסים הוא עונש, ככתוב (מלכים ב' יד, כ) "וישאו אותו על הסוסים", וכן בדברי הימים (ב כה, כד-כח) "ומעת אשר סר אמציהו... וישאוהו על הסוסים" (צינוני מהר"ן).

5 ג. ונושאי המטה אסורין בנעילת הסנדל, שפא
6 תפסק רצועה מסנדלו של אחד מהן, ונמצא מתעכב
7 מן המצוה¹⁷.

(17) ירושלמי ברכות פ"ג, ה"א. וזה דוקא בזמנם שהיו להם כתפים מיוחדים לשאת המיטה. אבל בזמננו, שהכל מסייעים לישא, אין איסור בנעילת סנדל (כסף-משנה), וכן ביו"ד סי' שנח סעיף ג.

8 ד. וחופרין בעפר מערות¹⁸, ועושין פוה¹⁹ בצד
9 המערה, וקוברין אותו בו ופניו למעלה²⁰, ומחזירין
10 העפר והאבנים עליו. ויש להן²¹ לקבר בארון של
11 עץ. והמלויין אותו אומרים לו: לך בשלום²².
12 שגאמר: ואתה תבוא אל אבתך בשלום. ומצינין
13 את כל בית הקברות²³, ובונין נפש²⁴ על הקבר.
14 והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם,
15 שהצדיקים הם זכרונם²⁵. ולא יפנה אדם לבקר
16 הקברות²⁶.

(18) ירושלמי מו"ק פ"א, ה"ה: "בראשונה היו קוברים אותו במהמורות", כדי שיתאכל הבשר מהר. (19) חלל מארך וצר בכותל המערה, כמין ארגז (מו"ק פ"א מ"ו, וב"תפארת ישראל" שם). וראה בבא-בבא ק"ב. (20) שם עד, א "וגנו אפרקיד". ובירושלמי נזיר פ"ט ה"ג: איזהו מושכב כדרכו? רגליו מופשטות וידיו על לבו. (21) מותר להם, אבל לכתחילה אין לקברו בארון, ובירושלמי כלאים פ"ט ה"ג, מצינו שרבינו הקדוש ציוה: אל תרבו עלי תכריכין, ויהא ארוני נקוב בארץ, למדנו שמצוה מן המובחר בעפר ממש (רדב"ז). רמז לזה: "הכל היה מן העפר, והכל שב אל העפר" (קהלת ג, כ) וכפירוש הרמב"ן ב"תורת האדם" שהקבורה בקרקע מצוה, ואפילו בחוץ לארץ (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסב ס"ק ג). וביור"ד סי' שסג סעיף א, מעיר: יש

נוהגים לתת מעפר א"י בקבר, שעפר א"י מכפר, ככתוב: וכפר אדמתו עמו. וראה מדרש תנחומא פ' יוחי אות ג. (22) מועד קטן כט, א. (23) בדפוס וניציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: את הקברות. סדים את הקברות בסיד, כדי שלא יגשו שם אוכלי תרומה, רמז לדבר (יחזקאל לט, טו) "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (מו"ק ה, א). (24) מצבה לזכרון, שקלים פ"ב מ"ה. (25) ירושלמי שם, ומפרש ה"פני משה": דבריהם שמוניחים לעולם, מה שחידשו בדברי תורה - הם זכרונם. (26) לפקוד בזה את זכרם, כי אין צורך בזה. הם נזכרים ע"י דבריהם ומעשיהם הטובים (ריב"ש הובא בכסף-משנה).

17 ה. הגוסס²⁷ - הרי הוא פחי לכל דבר²⁸. אין קושרין
18 להקיו, ואין פוקקין נקביו, ואין מניחין פלי מתכות
19 וכלי מקר על טבורו שלא יתפח, ולא סכין אותו,
20 ולא מדיחין אותו, ולא מטילין אותו על החלל²⁹ ולא
21 על המלח, עד שפעה שיעמות. והנוגע בו - הרי זה
22 שופף דמים³⁰. למה זה דומה? לנר ששטפתו, פיון
23 שיגע בו אדם יכבה. וכל המאמץ עיניו עם יציאת
24 נפש - הרי זה שופף דמים³¹; אלא ישא מעט,
25 שפא נתעלה³². וכן אין קורעין עליו, ולא חולצין
26 קתף³³, ולא מספידין, ולא מכניסין עמו ארון
27 ותקריבין בפית³⁴ עד שיעמות.

(27) חולה הנוטה למות. (28) שמחות פ"א, ה"א. והרי"ף למו"ק פ"ג מביא ברייתא זו, ומפרש ה'נמוקי יוסף' שם: לכל דבר - ליתן גט, ולמתנה, וכהן רשאי להכנס לביתו, אע"פ שרוב גוססים למיתה. (29) שלא יסריח. (30) שהוא מקרב את מיתתו. (31) שבת קנא, ב. (32) ועדיין חי הוא. (33) "חולץ כתפו ומוציא זרועיו מן הקרע של חלוק, ונמצא זרועו עם כתפו מגולין" (רי"ף למו"ק פ"ג, לדרך כב), וראה לקמן פ"ח, הלכה ג. (34) שלא להבעיתו ותתקרב מיתתו (שמחות שם ה"ה).

1. מי שמתו מטל לפניו - אוכל בבית אחר³⁵. אין
2 לו בית אחר - עושה מחיצה ואוכל. אין לו דבר
3 לעשות מחיצה - מחזיר פניו ואוכל. ובין פה ובין
4 פה אינו מסב³⁶ ואוכל, ולא אוכל בשר ולא שותה
5 יין³⁷. ואינו מברך³⁸ ואינו מזמן³⁹, ואין מברכין
6 עליו⁴⁰ ואין מזמנין עליו⁴¹. ופטור מקריאת שמע
7 ומן התפלה ומתפילין⁴² ומכל מצות האמורות
8 בתורה⁴³. בשבת⁴⁴ - מסב, ואוכל בשר ושותה יין,
9 ומברך ומזמן, ומברכין עליו ומזמנין עליו. וחיב
10 בכל מצות האמורות בתורה, חוץ מתשמיש
11 המטה⁴⁵. נקבר המת - הרי זה מתר לאכל בשר
12 ולשתות יין מעט, פדי לשרות אכילה שבמעיו, אכל
13 לא לרוות⁴⁶.

(35) שלא יהא נראה כ"לועג לרש" (ברכות יז, ב וברש"י). (36) כדרך המסובים בחשיבות, על צדו השמאלי ועל מיטה (רש"י שם). (37) שעליו לעסוק בצרכי המת וקבורתו, ולא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ח אלו - ספר שופטים - הלכות אבל קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקצת הלילה אין בו אפילו איסור, אלא כדי להיות משוכת, יש למהר להוציאו. ובוזרה פ' אמור דף פח, ב מבואר דשיעור "לא תלין" - הוא כ"ד שעות כשיעור יום וליילה.

ט. הָאֲבֵל בַּיּוֹם רֵאשׁוֹן בְּלַבָּד⁵⁴ - אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין וְלֶאֱכֹל מִשְׁלוֹ, וְחַיִּב לֵישֵׁב עַל מִטָּה כְּפוּיָה⁵⁵. וּבִשְׁאָר יְמֵי הָאֲבֵל - מִתֵּר לוֹ לֶאֱכֹל מִשְׁלוֹ, וְלֵישֵׁב עַל גַּבִּי מִפְּסָג⁵⁶ אוֹ קֶרְקֶעַץ⁵⁷, וּמְנִיחַ תְּפִלִּין. וּמְנִיחַ שֶׁהוּא אָסוּר בַּיּוֹם רֵאשׁוֹן לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין? שֶׁהָרִי נֶאֱמַר לִיחְזָקָאֵל: פְּאָרְדָּךְ⁵⁸ חֲבוּשׁ עֲלֶיךָ. מִפְּלֵל שְׁפָל הָעַם אָסוּרִין⁵⁹. וְנֶאֱמַר לוֹ: וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכַל. מִפְּלֵל שְׁפָל הָעַם אוֹכְלִין מִשְׁלַל אֲחָרִים בַּיּוֹם רֵאשׁוֹן, וְאָסוּרִין לֶאֱכֹל מִשְׁלַל עֲצָמָן⁶⁰.

54) שזהו עיקר האבילות, ככתוב (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר" (מו"ק כא, א). 55) הופך אותה, פניה למטה ורגליה למעלה (שם טו, ובר"ן). ובר"טו' יו"ד סי' שפז גורס בדברי רבינו: וחייב לישון על מיטה כפויה. 56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. 57) ואינו חייב לישב על מיטה כפויה, ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, אמרו: "וישבו אתו לארץ (איוב ב, יג) - על הארץ אין כתיב כאן, אלא לארץ: דבר שהוא סמוך לארץ, מכאן שהיו ישנים על מיטות כפויות". ושוב אמרו שם: "אמר איני כופה את המיטה, הרי אני ישן ע"ג הספסל, אין שומעים לו". וראה בבאורנו לקמן פ"ה ה"ח, מקורות נוספים לכפיית המיטה. 58) פאר - אלו התפילין, ובתרגום יונתן שם: טוטפתך היוין עלך. 59) מו"ק טו, א. שכן הכתוב מונה שם הרבה דברים, שעליו לנהוג בהם, בניגוד לשאר אבלים, והוא מזהירו: "ולא תספור ולא תבכה... מתים אבל לא תעשה...ונעליך תשים ברגלך". ובכתובות ו, ב פטרו אבל מתפילין, שנאמר בהן: פאר, ומפרש רש"י: "ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, ואין זה פאר לתפילין". ורש"י לסוכה כה, א מוסיף: "וכשתפאר, מראה בעצמו שאינו אבל". 60) מו"ק כז, ב. וסובר רבינו, שכל הסעודות של אותו היום אינן משלו, וכן דעת ה'תוספות' שם ד"ה יום ראשון. ובר'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שעח מטעים: כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות כמו שמת קרובו, על כן ציוו על שכניו שיאכילוהו משלהם. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "תבוא מאירה (קללה) לשכנים שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה" (לפי נוסח הרא"ש). ולדעת הרא"ש שם אות פט, אין האיסור אלא בסעודה ראשונה, אבל שאר הארוחות שבאותו יום מותר לו לאכלן משלו. וכן פסק השו"ע יו"ד סימן שעח, סעיף א. ובי"הגהות מיימוניות" הביאו, שרבינו נתנאל היה יושב בתענית, וסמך לדבריו: לא תאכלו על הדם, ובלילה היה סועד משלו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) הדברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון מן התורה; ובשאר הימים מדבריהם. ההבדל בין שלושת ימים הראשונים לשאר ימי השבעה - לענין עשיית מלאכה. שותפים או אחים שאירע אבל לאחד מהם - מה דין חנותם

להמשך באכילה ושתייה יתירה (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). 38) ברכת המוציא. 39) ברכת המזון. 40) אין צריך שיברכו לו אחרים ברכת המזון. 41) אינו מצטרף על שלשה לברך ברכת המזון בזימון (רש"י לברכות יח, א). 42) אע"פ שמצוות אלו יש בהן קבלת עול מלכות שמים - פטור מהן, הואיל וטרוד בקבורת מתו, והעוסק במצוה פטור מן המצוה. 43) שם. ובירושלמי שם פ"ג ה"א, שנינו: "אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעים לו, למה? מפני כבודו של מת, או משום שאין לו מי שישא משאו". ומפרש ה"פני משה" מפני כבודו של מת: שמראה עצמו שאינו חשוב בעיניו להתאבל עליו. ולפי זה, אפילו יש מי שיעסוק בקבורתו, אסור לו להחמיר על עצמו. ובמסכת שמחות פ"י ה"א, הזכירו רק טעם זה. וראה באו"ח סי' עא סעיף א: "ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו... אין מוחים בידו". ועל זה סומכים האוננים, שהולכים לבית הכנסת ומתפללים, במקום שיש מתעסקים ומשמרים המת (ט"ז שם). 44) שאינו טרוד בה בצרכי קבורת המת, שהרי אסור לקברו בשבת, וגם אין מתאבלים בה, כמו שאמרו (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה) "ברכת ה' היא תעשיר - זו ברכת שבת; ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות". 45) שדברים שבצנעה נהגת בהם אבלות בשבת, כמבואר לקמן פ"ה ה"א, ואפילו האונן אסור בתשיש, שיש בזה משום "שמחה יתירה וחוצפה" (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). כל דיני אבילות מיום המיתה עד לקבורה נקראים: דיני אנינות. ושאר פרטי דיני האנינות, כתבם רבינו בהל' מעשר שני פ"ג, ה"ה-ז. 46) לשמות הרבה לרוייה, שמא ישתכר ויסיח דעתו מהאבילות (כתובות ח, ב) "התחילו היו שותים ומשתכרים - החזירו הדבר ליושנו". ומפרש הרמב"ן, שלא ישתו אלא בתוך הסעודה, שאינו משכר.

1 ז. אֵין מְשִׁיחִין אֶת הַמֵּת⁴⁷, אֶלָּא מְדַחִין⁴⁸ מִשְׁתוֹ מֵיָד. 2 וְכָל הַמְּדַחֵה מִשְׁתוֹ - הָרִי זֶה מְשִׁיחָה⁴⁹. וְעַל אָבִיו 3 וְעַל אִמּוֹ - הָרִי זֶה מְגַנְהָה⁵⁰.

47) מלקבורו. 48) ממחרים להוציאו. 49) מו"ק כב, א. 50) שם. וכתב הש"ך יו"ד סי' שנו סק"א, לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל הרבה על שאר קרוביו, לפיכך יותר כבוד הוא להם שיקברו במהרה, משישתהו הרבה ולא יספדום, אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה, הממהר להוציאם הוא מגונה.

4 ח. הֵיךְ עָרַב שֶׁבֶת אוֹ עָרַב יוֹם טוֹב, אוֹ שֶׁהָיוּ 5 גְּשָׁמִים מְזַלְפִּין עַל הַמִּטָּה - מִתֵּר; שְׁלֹא מִהָרֵ אֶלָּא 6 לְכַבֵּד אָבִיו וְאִמּוֹ⁵¹. וְכָל הַמְּלִין אֶת מֵתוֹ - עוֹבֵר 7 בְּלֹא תַעֲשֶׂה⁵², אֶלָּא אִם פֶּן הֵלִינוּ לְכַבֵּדוֹ וְלִהְשָׁלִים 8 צָרְכֵינוּ⁵³.

51) שם, ובשמחות פ"ט. 52) של "לא תלין נבלתו על העץ" (דברים כא, כג), ונאמר שם: כי קבור תקברנו - לרבות כל המתים, אפילו אינם הרוגי בית-דין (סנהדרין מו, ב). 53) שם עמ' א. וכתב הרדב"ז בתשובותיו סימן שיא, דוקא אם הלין אותו כל הלילה עד הבוקר עובר בלאו, אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 וְאֵל תְּסוּכֵי שְׁמֶן. וְרַחֲצֵה בְּכֹלל סִיכָה¹⁶, וְשִׁחַרְצֵהָ
19 קוֹדֶמֶת לְסִיכָה, שְׁנֹאמֶר: וְרַחֲצֵת וְסִכַּת¹⁷. וְכֹשֶׁם
20 שְׂאֵבֶל אָסוּר בְּכַפּוּס בְּגָדִים, כִּף אָסוּר לְלַבֵּשׁ בָּלִים
21 לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגַהֲצִין¹⁸.

15 בלתי מכובסים (שם טו, א). (16 שם עמ' ב. ורש"י מפרש: "שנאמר (תהלים קט, יח) ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". כשם שהשמן סכים בו מבחוץ ונבלע בעצמות, אף "מים בקרבו" - נבלעים בו דרך רחיצה, שהיא מבחוץ (יומא עו, ב וברש"י שם). (17 דרש זה אינו נמצא בגמרא שם. וב'בית יוסף' סימן שפא, מדגיש: "שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה". (18 אבל בגדים צבועים, אין גיהוצם וחיודושם ניכר בהם הרבה (מו"ק כג, א), וראה לקמן פ"ו, ה"ד. וכתב הרדב"ז: דעת רוב האחרונים, שאסור אפילו להציע תחתיו סדינים מוגהצים, שכמו שאדם שמח כשלוש בגדים נאים, כן הוא שמח כשמציעים תחתיו, ואפשר שכך היא דעת רבינו. וכן ביו"ד סי' שפט, סעיף א.

22 ד. אָסוּר לְסוּף מְקַצֵּת גּוֹפּוֹ כְּכֹל גּוֹפּוֹ¹⁹. וְאֵם לְהַעֲבִיר
23 אֶת הַזֵּהָמָא - מִתְרַעוּ²⁰. וְכֵן אָסוּר בְּרַחֲצֵת מְקַצֵּת גּוֹפּוֹ
24 בְּחַמִּין; אֲבָל בְּצוּזָן - רוֹחֵץ פְּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, אֲבָל
25 לֹא כֹל גּוֹפּוֹ²¹.

19 תענית יג, ב. (20 שאין זו לתענוג. ובירושלמי (יומא פ"ח, ה"א) שנינו: "בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה... שאינה של תענוג מותר", וסובר רבינו שיש להשוות דין אבל לתשעה באב, שגם הוא משום אבילות על חורבן הבית, כמבואר בתענית יג, א. וראה ה' תעניות פ"ה, ה"י. (21 שם עמ' ב. וביו"ד סי' שפא, סעיף א: "ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה, ורוחץ כדרכו ואינו חושש".

26 ה. מִזֵּין לְאֲבֵל שְׂאֵסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה? שְׁנֹאמֶר: 26
27 וַיִּנְחֵם דָּוִד אֶת בֵּית שָׁבַע אֲשֶׁתוֹ וַיִּבְאֵ אֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב
28 עִמָּה²². מְכַלֵּל שְׂהִיָּה אָסוּר מִקֶּדֶם²³. וְכֵן לֹא יִשָּׂא
29 הָאֲבֵל אִשָּׁה²⁴, וְלֹא תִשָּׂא אִשָּׁה, אִף עַל פִּי שְׂאִין
30 מִשְׁמָשִׁין מִטַּתָּן²⁵. וּמִתָּר לְהַתִּיחַד עִם אֲשֶׁתוֹ, וְאִף עַל
31 פִּי שְׂהוּא אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה²⁶.

22 לאחר האבילות על ילדם. (23 מו"ק טו, ב. ושם כד, א אמרו: "מעשה באחד ששימש מיטתו בימי אבלו, ושטחו חזירים את גוויתו". (24 לכנסה לחופה. (25 ואפילו כל שלשים יום אסור לו לישא, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ה (שם כג, א). (26 ואין חוששים שמא יבוא עליה (כתובות ד, ב). וכל זה בשאר אבילות, אבל אם מת אביו של חתן ונכנס לחופה, אסור לו להתייחד עם אשתו "כדי שלא ישמש מיטתו", כמבואר לקמן פ"א ה"ה, ובביאורנו שם. והשווה ה' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א.

32 ו. מִזֵּין שְׂהָאֲבֵל אָסוּר בְּנִעִילַת הַסַּנְדֵּל? שְׂהַרִי נֹאמֶר
33 לִיתְחַזְקֵאל²⁷: וַיַּעֲלֶיךָ תִשָּׂים בְּרַגְלֶיךָ²⁸. מְכַלֵּל שְׂכָל
34 הָעָם אָסוּרִין²⁹. הָיָה בָּא בְּדַרְךָ³⁰ - נוֹעֵל וְהוֹלֵךְ;
35 וְכִשְׂיִכָּס בְּמִדְיָנָה³¹ - חוֹלֵץ מְנַעֲלָיו³².

27 כשמתה עליו אשתו. (28 בניגוד לשאר אבלים, כי

המשתפת. שאילת שלום לאבל מהתחלת ימי אבלו, עד תום י"ב חודש לאבל אביו ואמו.

1 א. אֵלוֹ דְבָרִים שְׂהָאֲבֵל אָסוּר בְּהֵן בְּיוֹם רֵאשׁוֹן מִן
2 הַתּוֹרָה, וּבְשָׂאָר יָמִים מְדַבְּרֵיהֶם²: אָסוּר לְסַפֵּר,
3 וּלְכַבֵּס, וּלְרַחֵץ, וּלְסוּף³, וּלְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ, וּלְנַעַל אֶת
4 הַסַּנְדֵּל, וּלְעִשׂוֹת מְלָאכָה, וּלְקָרוֹת בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה,
5 וּלְזַקֵּק אֶת הַמָּטָה⁴, וּלְפָרַע אֶת רֵאשׁוֹ⁵, וּלְשָׂאֵל
6 שְׁלוֹם. הַכֹּל אֶחָד עֶשְׂרֵי דְבָרִים⁶.

2 רבינו לשיטתו, שאין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון, שהוא יום המיתה ויום הקבורה, כדבריו לעיל פ"א ה"א. (3 בשמן מבושם, שסכים בו אחר הרחיצה, כמבואר להלן ה"ג. (4 שכל המיטות שיש לו בתוך ביתו, חייב להפכן ראשן למטה, ורגליהן למעלה, ראה להלן ה"ח. (5 לגלות, שחייב בעטיפת הראש, כלהלן ה"ט. (6 וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

7 ב. וּמִזֵּין שְׂהָאֲבֵל אָסוּר בְּתַסְפִּירָתוֹ? שְׂהַרִי הַזֵּהוֹרִי בְּנֵי
8 אַהֲרֹן: רֵאשִׁיכֶם אֵל תִּפְרָעוּ⁷. מְכַלֵּל שְׂכָל הַמֵּתֵאֲבֵל
9 אָסוּר לְסַפֵּר שְׂעָרוֹ, אֲלֵא מְגַדֵּל פְּרָעוֹ⁸. וְכֹשֶׁם שְׂאֵסוּר
10 לְגַלְחַת שְׂעַר רֵאשׁוֹ, כִּף אָסוּר לְגַלְחַת שְׂעַר זָקְנוֹ וְכָל
11 שְׂעַר שֵׁישׁ בּוֹ⁹. אֶחָד הַמְּגַלַּח¹⁰ וְאֶחָד הַמֵּתַגְלַח¹¹.
12 הָיָה מְגַלַּח וְשִׁמַּע שְׂמַת אָבִיו - מְשָׁלִים תְּגַלְחַת
13 שְׂעָרוֹ. אֶחָד הַמְּגַלַּח וְאֶחָד הַמֵּתַגְלַח¹². וְכֵן אָסוּר
14 לְגַלְחַת שְׂפָה, וּלְטַל צְפָרְנָיו בְּכָל יוֹם¹³; אֲבָל בְּשָׁנָיו, או
15 שְׁנוּטָל צְפָרְןָ בְּצַפְרָן - מִתָּר¹⁴.

7 אל תגדלו שיעור, כשמתו אחיהם נדב ואביהוא. (8 מועד קטן יד, ב. וטעם ההבדל בין בני אהרן לשאר האבלים, שגידול שיעור נחשב לניווול וצער, ואין זה כבוד לבני אהרן שיראו מנוולים לפני העם, הואיל ו"שמן משחת ה'" עליהם, ככתוב שם ז. וכנראה שמשנה נצטווה מפי ה' "כ"הוראת שעה", שבני אהרן ישתוו בזה לאביהם שהוא כהן גדול, שאינו מיטמא לקרוביו, ואינו נוהג דיני אבל (ראה שם כא, י), והכל שלא לערב משחתו של מקום בימי המילואים (רמב"ם שם), וראה לקמן פ"ו, ה"ב. (9 שמחות פ"ז. וכן ב'תוספות' ליבמות מג, א ד"ה במקום שמותר. (10 אם הוא אבל, אינו יכול לגלח אחרים. (11 אם הוא אבל, לא יניח את המגלח שיגלחו, שאסור לסייע בידי עוברי עבירה (רדב"ז). והשווה ה' נזירות פ"ה, ה"א. (12 שמחות פ"ה ה"ח, משום כבוד הבריות. ולפיכך מותר, אפילו כשהמגלח הוא אבל. וכן בירושלמי שבת פ"א ה"ב, ולפיכך אם היה בעיר ספר אחר שאינו אבל, יגמור השני ולא האבל (יו"ד סי' שץ, סעיף ב). (13 מו"ק יח, א. "ובגנוסטרא אסור". ומפרש הסמ"ג (עשין דרבנן ב): גנוסטרא - מספרים, והוא הדין בתער. ואע"פ שבמו"ק שם אמרו: "ביקשו ממנו שפה (המעכבת את האכילה) והתיר להם" = לגלח, אין זה אלא בחול המועד, אבל באבילות אסור בכל פנים, וראה ה' יו"ט פ"ז, ה"כ. (14 מועד קטן, שם.

16 ג. וּמִזֵּין שְׂהָאֲבֵל אָסוּר לְכַבֵּס בְּגָדָיו וְלְרַחֵץ גּוֹפּוֹ
17 וּלְסוּף? שְׁנֹאמֶר: הַתְּאֲבֵלִי נָא וְלִבְשֵׁי בְּגָדֵי אֲבָל¹⁵

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ח אלול - ספר שופטים - הלכות אבל קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתעסק השותף בעסק השותפות, והשכר מתחלק לשניהם, כמבואר לקמן הי"א ב"מוחכרים או מושכרים מקודם... הרי אלו יעשו", משום שאין זה מפורסם שבהמה זו היא של פלוני האבל, וכנראה שרבינו מסכים לזה (כסף-משנה). וכן פסק ב"י"ד שם, סעיף כא: "אבל יכול לעשות בצנעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל הוא אדם חשוב והשותפות נקראת על שמו...אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו". ומקורו במו"ק יא, ב, בעובדה של מריזן ושותפו מר בריה דרב אחא.

- 13 י. אִפְלו דְּרָרִים שְׁמַתָּר לְעִשְׂוֹתָן בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁴⁰ -
- 14 אָסוּר לְאָבֵל לְעִשְׂוֹתָן בְּיָדוֹ בִּימֵי אָבֵלוֹ⁴¹; אָבֵל אַחֲרֵים
- 15 עוֹשִׂים לוֹ. פִּינֵד? הֵיוּ זֵיתָיו לְהַפֵּךְ⁴², וְכִדְיוֹ לְגוֹף⁴³,
- 16 וּפְשָׁתָנוּ לְעֵלוֹת מִן הַמְּשָׁרָה⁴⁴, וְצִמְרוּ מִן הַיּוֹרָה⁴⁵ -
- 17 שׁוֹכְרֵי אַחֲרֵים לְעִשְׂוֹתָן לוֹ כְּדֵי שְׁלֹא יֵאָבְדוּ⁴⁶.
- 18 וּמְרַבְּצִין⁴⁷ לוֹ שְׂדֵהוּ מְשַׁתְּגִיעַ עוֹנֵת הַמַּיִם⁴⁸.

40) שאם לא ייעשו, יהיה לו הפסד רב, וכמבואר בהל' י"ט פ"ז, ה"ב-ג. (41) מו"ק שם, כדי שלא ישכח אבלו (ר"ן שם). (42) שהגניעה שעתם להפכם בכלי הנקרא "מעטן" כדי שיתרככו היטב, ויוכשרו לדרכם בבית הבר. ורבינו גורס במו"ק שם: "אלו דברים העושים לאבל, זיתיו להפוך" (מגיד-משנה להל' י"ט, שם ה"ג). (43) לסתום במגופה, שאם לא יוגפו יתקלקל השמן החדש שבכדים. (44) דרך לשום גבעולי פשתן במשרת מים כדי שיתרככו, ואח"כ מייבשם בתנור וסורקם, וכשישהו במים יותר מהראוי ירקבו. (45) שנתנו שם לקלוט צבע ממי צבע שביורה. (46) בניגוד לחול המועד, שעושה כל מלאכות אלו בעצמו (מו"ק שם). (47) משקים השקיה מועטת. (48) עונת ההשקיה, ואם לא ישקוה קודם הזריעה, שוב אינה נזרעת בשנה זו (רמב"ן). ובמו"ק שם הגירסא: "עונת המים שלו", ומפרש רש"י: יגיע זמנו להשקות השדה, שהמים חלוקים לשדות שבבקעה, לכל אחד יומו, או שבוע שלו, ואם לא ישקו לו עתה יאבד תורו והפסדו רב.

- 19 יא. הָאָרִיסִין⁴⁹ וְהַחֲכִירִין שְׁלוֹ וְהַקְּבֻלָּיִין⁵⁰ - הָרִי אֵלוֹ
- 20 יַעֲשׂוּ כְּדָרְפִין⁵¹. אָבֵל הַחֲמָרִים⁵² וְהַגְּמָלִים בְּבִהְמוֹת
- 21 שְׁלוֹ⁵³ וְהַסְּפָנִים בְּסִפְיָה⁵⁴ שְׁלוֹ - הָרִי אֵלוֹ לֹא
- 22 יַעֲשׂוּ⁵⁵. וְאֵם הֵיוּ מְחַפְּרִים⁵⁶ אוֹ מְשַׁפְּרִים מְקַדְּם לְזִמָּן
- 23 קְצוּב⁵⁷ - הָרִי אֵלוֹ יַעֲשׂוּ⁵⁸.

49) שמקבל שדה מחבירו לעבדה, ויתן לבעל הקרקע שלישי התבואות או רביע מהן, כפי שיתנו ביניהם (הל' שכירות פ"ח ה"ב). (50) חוכר - שכר מחבירו שדה לזרעה, ויתן למשכיר פירות קצובים כגון עשרים כור לשנה, בין אם תעשה מעט או הרבה; קבלן - ששכר השדה בסכום כסף קבוע לשנה (שם, ה"א). ובתוספתא דמאי פ"ו ה"ב, שנינו: "מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות; והחוכר - בפירות". (51) אע"פ שבעל השדה הוא אבל, מותר להם לעשות בשדה, שהרי הם עושים לעצמם, וכאילו בשלהם הם עוסקים (מו"ק יא, ב) "הרי אלו יעשו". ולא כגירסת הש"ס שלפנינו: "הרי אלו יעשו אחרים בשבילם" (רא"ש שם אות ג). (52) מוליכים משאות ע"ג חמורים, וכן

יחזקאל שימש בזה למופת, שבבוא ימי החורבן על ישראל, לא יתאבלו ולא יבכו, מרוב בהלה ותדהמה, כמפורש שם כד. (29) מו"ק טו, ב. וכל זה בסנדל של עור, אבל בשל עץ או של לבד מותר, שאין מנעל אלא של עור (יו"ד סי' שפב, סעיף א) והשווה הל' שביתת עשור פ"ג, ה"ז. (30) שקשה לו ללכת יחף. (31) לעיר. (32) מו"ק טו, ב. ובשמחות פ"ה, ה"י. והשווה הל' תעניות פ"ג, ה"ד.

- 1 ז. רָמָז לְאָבֵל שְׁאָסוּר בְּעִשְׂוֹת מְלֵאכָה, זֶה שְׁנֵאמַר:
- 2 וְהַפְּכֵתִי חֲגִיכֶם לְאָבֵל. מֵה חֵג אָסוּר בְּעִשְׂוֹת מְלֵאכָה,
- 3 אָף אָבֵל אָסוּר בְּעִשְׂוֹת מְלֵאכָה³³. וְכָשֶׁם שֶׁהוּא אָסוּר
- 4 בְּעִשְׂוֹת מְלֵאכָה, כִּף הוּא אָסוּר לְשֵׂא וּלְתַן³⁴
- 5 בְּסַחֲוֶרָה, וְלִילָף מְמַדִּינָה לְמַדִּינָה בְּסַחֲוֶרָה³⁵.

33) מו"ק שם, ומתוך שאין זו ראייה גמורה, שהרי לא כל מה שאסור בחג אסור באבל, ולא כל מה שמותר בחול מותר באבל, נקט רבינו: "רמז לדבר" (רדב"ז). (34) לקנות ולמכור, ומקורו בירושלמי, מובא בבבאורנו לקמן ה"ט, אות לח. (35) ודבר זה אסור כל שלשים יום, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. וכתב הרדב"ז: אם היה מסחרו דבר האבד, אחרים מוכרים לו סחורתו, ומסך רבינו על מה שכתב בהל' שביתת יו"ט פ"ז, ה"כ"ב: "אין עושים סחורה במועד (=חול המועד), בין למכור בין לקנות, ואם היה דבר אבד, שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות... שבאו, או שהם מבקשים לצאת ומכור בזול, או לקחו ביוקר, הרי זה מותר לקנות או למכור". וכן ב"יורה דעה' סי' שפ, סעיף ו.

- 6 ח. כָּל שְׁלֵשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים אָסוּר בְּעִשְׂוֹת
- 7 מְלֵאכָה אִפְלוּ הֵיךָ עָנִי הַמְתַּפְּרָנֵס מִן הַצְּדָקָה. מִכַּאֵן
- 8 וְאֵילָף, אִם הֵיךָ עָנִי - עוֹשֶׂה בְּצַנְעָה בְּתוֹף בֵּיתוֹ,
- 9 וְהָאִשָּׁה טוֹה בְּפִלְף³⁶ בְּתוֹף בֵּיתָה³⁷.

36) כישור, קנה שעליו נכרכים החוטים הנתוים. (37) מו"ק כא, ב. ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, מסיים בה: "אבל אמרו, תבוא מאירה (=קללה) לשכיניו, שהצריכוהו לכך". והטעם לשלשת ימים, מבואר שם, "שאינן תוקפו של אבל אלא עד שלשה ימים", כי כל שלשה ימים הראשונים הנפש מרחפת על הגוף, סוברת שעוד תחזור אליו, כיון שהיא רואה שנשתנה זיו הפנים, היא מניחתו והולכת לה. והראב"ד כותב: הואיל ושלשה ימים הראשונים הם לבכי (ראה לקמן פ"ג ה"א), אם יתעסק בהם במלאכה, נמצא מתעצל בכבי (כסף-משנה). ולדעת הרדב"ז, אשה טווה כפלך, אפילו בשלשה ימים הראשונים ואפילו היא עשירה, שהבטלה מביאה לידי זימה. ואם היא עניה, עושה את מלאכתה אחר שלשה ימים כאיש, בכל אומנות שהיא.

- 10 ט. שְׁנֵי אַחִים אוֹ שְׁנֵי שְׁתֵּפִינִין³⁸ שֶׁהֵיוּ בְּחִנּוּת אַחַת,
- 11 וְאַרְעֵ אָבֵל לְאַחַד מֵהֶן - נוֹעֲלִין אֶת הַחִנּוּת כָּל
- 12 שְׁבַע³⁹.

38) בכת"י תימן: שהן. (39) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, שהרי השותף עוסק במלאכת שניהם, וכאילו הוא שליחו של האבל. ולדעת הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ב, אות ה, אין השותף עוסק בחנות בפרהסיא, אבל בביתו בצנעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגמלים. (53) של האבל. ששוכרים ממנו בהמותיו. (54) מעבירים משא בספינה ששוכרים אצל האבל. (55) אסור להם לשכור את כל אלו בימי אבלו, ואפילו שכרום לפני אבלו וכלה הזמן לפני מקרה האבל, אסור להם להמשיך בשכירותם, כיון שבהמות אלו אינן אצל השוכרים ב"אריסות", אלא בשכירות רגילה, הרי זו "מלאכת אבל", ואבל מצווה על שביטת בהמתו. אבל בשדה, שהיא עומדת בדרך כלל לאריסות, ואפילו נשלם זמן האריסות, אין המנהג לסלק את האריס אלא הוא ממשיך באריסותו כמקודם, לפיכך אפילו נגמר הזמן לפני אבילות המשכיר, ממשיך האריס בעבודתו ואין זו מלאכת האבל, אלא מלאכת האריס שעושה בה לעצמו (שם), וכפירוש הראב"ד ברא"ש ש(ם).

8 יְמֵי הָאֲבִלוֹת⁶⁹. וְאִם הָיָה דָּבָר אֲבָד⁷⁰ - עוֹשֶׂה
9 שְׁלִיחַ⁷¹. כִּנְהוּ הַזֹּרוּ הַגְּאוּנִים.

(69) שגם זו בכלל עשיית מלאכה היא, כי מתוך בהילותו אחרי ממונו ישכח את אבלו. (70) כגון שבעל-דינו עומד לילך לחוץ לארץ, או שעדי חולים, וחושש שמא ימותו, ויפסיד עדותם. (71) כדין האמור לעיל ה"י, שבדבר האבד שוכר אחרים לעשות לו.

10 טו. מִנֵּין שֶׁהָאֲבָל אֲסוּר בְּדַבְרֵי תוֹרָה? שֶׁהָרִי נֶאֱמַר
11 לִיחֻזְקָא: הַאֲגָן דֵּם⁷².

(72) דום, ולא תלמוד תורה (מו"ק טו, א).

12 טז. אֲסוּר לְקָרוֹת בְּתוֹרָה בְּנִבְיָאִים וּבְכַתוּבִים,
13 וְלִשְׁנוֹת בְּמִשְׁנֵה וּבְמִדְרָשׁ⁷³ וּבְהִלְכוֹת⁷⁴. וְאִם הָיָה
14 רַבִּים צְרִיכִין לוֹ⁷⁵ - מִתְּר. וּבְלִבְד שְׁלֵא יַעֲמִיד
15 תַּרְגָּמָן⁷⁶; אֲלֵא לִחֹשׁ לְאַחַר בְּצֵדוֹ, וְזֶה שֶׁבְּצֵדוֹ אֹמֵר
16 לְתַרְגָּמָן, וְהַתַּרְגָּמָן מְשִׁמֵּעַ לְרַבִּים⁷⁷.

(73) מדרש תנאים, כגון ספרא וספרי, שהם מדרשי הפסוקים (פירוש הרא"ש לנדרים לו, ב). (74) הלכה למשה מסיני (שם). ובברייתא במו"ק כא, א שהיא המקור להלכה זו, מנו: "ובהלכות ובש"ס ובאגדות". ואמנם בכת"י תימן, הנוסח כאן: ובהלכות ובהגדות. וכנראה שהאיסור הוא משום שמחה, שבדברי תורה נאמר (תהלים יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". והשווה הל' תעניות פ"ה הי"א, לענין אבל תשעה באב. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "אבל שונה הוא במקום שאינו רגיל", שאין זו שמחה. עוד אמרו שם: "אם היה להוט אחר התורה מותר". ולדעת "הגהות מיימוניות" מותר לאבל לעסוק בהלכות אבילות, וכן קודא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיהו, וכן ביו"ד סי' שפד סעיף ד, וכנימוק הרדב"ז: "שע"י קריאה זו לא ישכח את אבלו, ולא יהיה שמח, ולא יהיה יושב ובטל. והשווה הל' תעניות שם. (75) להורות באיסור והיתור, ואין שם אחר, או שהוא נשיא ודורש ברבים (ר"ן). (76) המתרגם ומשמיע דרשתו בקול לעם, כדרך שהוא רגיל שלא בימי אבלו. (77) מו"ק כא, א.

17 יז. וּמִנֵּין שֶׁאֵין הָאֲבָל יוֹשֵׁב עַל הַמָּטָה?⁷⁸ שֶׁנֶּאֱמַר:
18 וַיִּקַּם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אַרְצָה⁷⁹.

(78) כשהיא זקופה, אלא כופה ויושב עליה, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (79) סמוך לארץ, כפה מיטתו וישב עליה (מו"ק שם וברש"י).

19 יח. וְחֵיב לְכַפּוֹת הַמָּטָה⁸⁰ כֹּל שֶׁבָעָה⁸¹. וְלֹא מִטָּתוֹ
20 בְּלִבְד הוּא כּוֹפֶה, אֲלֵא כֹּל הַמָּטוֹת שֵׁישׁ לוֹ בְּתוֹךְ
21 בֵּיתוֹ הוּא כּוֹפֶה. אֲפִלּוֹ עֵשֶׂר מִטּוֹת בַּעֲשָׂרָה בָתִּים
22 וּבְעֵשֶׂר עִירוֹת - חֵיב לְכַפּוֹת אֶת כָּלָן. וְאֲפִלּוֹ חֲמִשָּׁה
23 אַחִים, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - כָּלָן כּוֹפִין אֶת מִטּוֹתֵיהֶן⁸².
24 הַמָּטָה הַמִּיחֲדָת לְכֻלָּם אוֹ לְמַעוֹת⁸³ - אֵינוֹ צָרִיךְ
25 לְכַפּוֹתָהּ⁸⁴. דְּרַגְשׁ⁸⁵ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹתוֹ, אֲלֵא מֵתִיר
26 אֶת קַרְבֵּיטוֹ⁸⁶ וְהוּא⁸⁷ נּוֹפֵל מֵאֲלִיו. מִטָּה

1 יב. שֹׁכֵר יוֹם⁵⁹, אֲפִלּוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת⁶⁰ - לֹא יַעֲשֶׂה
2 לֵא⁶¹.

(59) פועל שנשכר לאבל לעבודת יום בעבודת קרקע. (60) שלא ידוע שם שאירע אָבֵל למעביד. (61) שכל עבודת קרקע הרי זו פרהסיא, ואסור לו לעשות מלאכת האבל בשביל האבל (מו"ק שם).

3 יג. הָאֲבָל שֶׁהֵיחָה מְלֹאכֶת אַחֵרִים⁶² בְּיָדוֹ, בֵּין
4 בְּקַבְלָנוֹת⁶³ בֵּין שְׁאִינָה בְּקַבְלָנוֹת⁶⁴ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶⁵.
5 הֵיחָה מְלֹאכֶתוֹ בְּיָד אַחֵרִים⁶⁶: בְּבֵיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶⁷,
6 בְּבֵית אַחֵר - עוֹשִׂין⁶⁸.

(62) מלאכת דבר תלוש, כגון בגד לתפור. (63) בסכום מסוים עבור העבודה, ולא שכר לפי הימים, וברשותו לגמרה לאחר זמן. (64) שאינה בשכר קצוב עבור התפירה, אלא לפי שעות העבודה, נמצאת מלאכה זו אינה שלו. (65) שם, שאפילו הוא מפסיד ימי עבודתו - אסור לו לעשות בימי אבלו. (66) שמסר לחייט לתפור לו בגד, לפני שאירע לו האבל. (67) שלא יחשדוהו שהוא בעצמו מסייע במלאכה, או יאמרו שבימי אבלו - שכר לו פועל זה. (68) הואיל וזה דבר תלוש ונעשה בצנעה, לא ידעו שמלאכת אבל היא (שם). אבל בהלכה הקודמת מדובר בעבודת קרקע או במחובר לקרקע כגון בנין בית וכדומה, שזה גלוי ומפורסם, ולפיכך אסור לאחרים לעשות לו.

7 יד. הָיָה לוֹ דִין עִם אָדָם - אֵינוֹ תוֹכְעוֹ כֹּל שֶׁבָעַת

לירי שחוק גדול בין הגוים. ובש"ך ליו"ד סי' שפו ס"ק א, מעיר שיש לנהוג בעטיפה קצת, שהיא למשוך הכובע למטה מהעינים.

כ. ומנין שהאבל אסור בשאלת שלום? שנאמר: 11: האנק דם⁹⁶. כל שלשה ימים הראשונים⁹⁷, מי שנתן לו שלום - אין מחזיר לו, אלא מודיעו שהוא אבל; ומשלושה ועד שבעה, מי ששאל בשלומו - מחזיר לו שלום; ומשבעה ועד שלשים - שואל בשלום אחרים⁹⁸, אבל אחרים אין שואלין בשלומם⁹⁹ עד לאחר שלשים. ועל אביו ועל אמו - אין שואלין בשלומם עד לאחר שנים עשר חדש¹⁰⁰. אם בשאלת שלום נאסר האבל, קל וחומר שהוא אסור להרבות דברים ולשחק; שנאמר: דם. ולא יאחז תינוק בידו, שלא יביאנו לידי שחוק¹⁰¹. ולא יפגס למקום שמחה, כגון בתי המשפחות וכיוצא בהן¹⁰².

96 דום, ואל תשאל שלום (מו"ק טו, א וברש"י).
 97 שהם עיקר האבל, כמבואר לעיל ה"ח ובביאורנו שם.
 98 שהרי הם שרויים בשלום. 99 שהוא אינו שרוי בשלום (שם כא, ב). 100 שם. וראה לקמן פ"ה הי"א, דין שאילת שלום בשבת שבתוך השבעה. 101 שם כו, ב. והברייתא מסיימת שם: "נמצא מתגנה על הבריות". 102 שם כב, ב. ודבר זה אסור כל שלשים יום, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב, וראה שם ה"ז, שעל אביו ואמו לא יכנס לשמחת מרעות עד שנים עשר חודש.

יום רביעי כ"ט אלול ה'תשע"ז

פרק שש

1) הדברים שהאבל אסור בהם כל שלושים יום - מדברי סופרים. אבל על אשתו שמתה, מה דינו לענין נישואין. מי שהוריו צלובים בעיר, המותר לו לשכון באותה העיר. שמקצת היום ככולו, בין לגזירת שבעה, בין לגזירת שלושים.

א. מדברי סופרים, שיהיה האבל נוהג במקצת דברי אבילות כל שלשים יום. ומנין סמכו חכמים לשלשים יום? שנאמר: ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים². מפלל שהאבל מצטער כל שלשים יום³.

2) וביבמות מ, ב אמרו: "ירח - שלושים יום". 3) לדעת הרב"ז מקור דרש זה בירושלמי, אולם גדולי האחרונים מעירים, שלא מצאו דרש כזה בירושלמי שלפנינו (ראה תורה תמימה לפסוק זה, ועוד) ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ה' דרשו: "ויתמו ימי בכי אבל משה, ימי - שבעה; בכי - שנים; אבל - שלושים". ובבבלי מועד קטן יט, ב אמרו: מניין לתספורת שאסורה כל שלושים יום? למד גזירה שווה פרע פרע מניזר, נאמר באבל: ראשיכם אל תפרעו, ונאמר בניזר: גדל פרע שער ראשו, מה להלן שלושים, אף כאן שלושים.

ב. ואלו דברים שהאבל אסור בהן כל שלשים יום: 27:

1 שנקלטייה⁸⁸ יוצאין ממנה, שהרי אי אפשר להפקה 2 - זוקפה⁸⁹ ודין⁹⁰. הפך כל מטותיו, והיה הוא ישן 3 על גבי מטות אחרים⁹¹, או על גבי כסא, או על גבי ארון, או על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו, אלא 4 ישן על גבי המטה הפפויה⁹². 5

80) להפכה ראשה למטה ורגליה למעלה. 81) כלומר, החובה לישוב על מיטה כפוייה אינה אלא ביום ראשון לאבלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט, אבל המיטות חייבות להשאר כפויים כל שבעה (כסף-משנה). ובמו"ק טו, א שנינו: "דמות דיוקני (=צורת) נתתי בכס, ובעונותיכם הפכתיה (לפי נוסח ה"ר"ף), כפו מיטותיכם עליה". כלומר, אתם גרמתם בעונותיכם להפוך את צורתי מחיים למיתה, כי האדם נברא בצלם אלקים - לפיכך יהפכו כל הראויים להתאבל - את מיטותיהם על אבידתם. ובירושלמי ברכות פ"ג ה"א, אמרו: "מתוך שהוא ישן על מיטה כפוייה, הוא נוער (=ניעור) בלילה ונוצר שהוא אבל". 82) מו"ק כז, א. 83) בגמרא שם, תיבות: או למעות, אינן. וראה שבת מד, ב "מיטה שייחדה למעות". 84) כי עיקר טעם כפיית המטה הוא, על שם שהיא מקום מושב ומנוחה של אדם, שבימיהם היו יושבים על המיטות דרך שררה וכבוד ('פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שפו אות א). 85) מיטה שאינה סרוגה בחבלים, אלא מתוחה עור, וקושרים אותו ברצועות לארוכות המיטה. 86) רצועותיו. 87) מצע העור. 88) מוטות זקופים היוצאים מעל למיטה, כדי למתוח עליהם את הכילה. 89) על צידה. 90) מו"ק שם. 91) מיטות זקופות של אנשים אחרים. 92) כבר נתפרש לעיל פ"ד ה"ט, מקור דברי רבינו בירושלמי שם פ"ג ה"ה, שאפילו כפה מיטתו וישן על הקרקע, לא יצא ידי חובת כפיית המיטה, עד שיישן עליה. וכל זה ביום ראשון, אבל בשאר הימים יכול הוא לשבת או לישון על גבי מפץ או קרקע, ובלבד שמיטתו תהא כפוייה, וראה לקמן פ"ג ה"ג, שאפילו המנחמים אינם יושבים אלא ע"ג קרקע. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": עכשיו אין אנו נוהגים בכפיית המיטה, כי סומכים אנו על הירושלמי (שם) האומר: "הדר בפונדק (אכסניא) אין מחייבים אותו לכפות, שלא יאמרו עליו חרש (=מכשף) הוא", וכמו כן אנו בין הנכרים, ויש בינינו עבדים ושפחות. וראה 'תוספות' למו"ק כא, א ד"ה אלו דברים, וכן ביו"ד סי' שפו סעיף ב, שהוסיפו עוד לפטור, הואיל ואין המיטות שלנו עשויות כמיטות שלהם, שהרי נקליטים יוצאים ממנה, ואין הכפיה ניכרת בהן.

6 יט. מנין לאבל שאסור בפריעת הראש? שהרי 7 נאמר ליחזקאל: לא תעטה על שפם. מפלל ששאר 8 האבלים תבינן בעטיפת הראש⁹⁴. והסודר שמכסה 9 בו ראשו עוטה מקצתו מעט על פיו⁹⁵. שנאמר: ועל 10 שפם יעטה, ואנקלוס תרגם: כאבלא יתעטף.

93) בגילוי ראש. 94) מו"ק טו, א. 95) ושם כד, א אמרו: "כל עטיפה (עטיפת הראש בסודר) שאינה כעטיפת הישמעאלים - אינה עטיפה", וכתבו ה'תוספות' שם כא, א שאין אנו נוהגים כיום בעטיפת הראש, הואיל וזה היה מביא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחילה, ואחרי כן לובשו האבל, ואפילו במגוהץ מותר באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבלים. ובנוגע לבגד חדש, לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם נתנו לאדם אחר ללבושו שניים או שלושה ימים מותר לאבל ללבושו, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו.

ה. בַּנְשׂוּאִין בְּיַצֵּד? אָסוּר לְשֵׂא אִשָּׁה¹⁷ כֹּל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁸. וּמִתֵּר לְאַרְשָׁה¹⁹ אֶפְלוּ בְיוֹם הַמִּיתָה²⁰. וּמִי שִׁמְתָה אִשָּׁתוֹ: אִם פָּכַר קָיָם מְצוֹת פְּרִיָה וּרְבִיָה²¹, וְיֵשׁ לוֹ מִי שִׁישְׁמִשְׁנוּ, וְאֵין לוֹ בָּנִים קְטָנִים - הֲרִי זֶה אָסוּר לְשֵׂא אִשָּׁה אַחֲרַת עַד שִׁיעֲבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים²²; אֲבָל מִי שִׁלָּא קָיָם מְצוֹת פְּרִיָה וּרְבִיָה, אוֹ שִׁקָּיָם וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים קְטָנִים²³, אוֹ שִׁאֵין לוֹ מִי שִׁישְׁמִשְׁנוּ²⁴ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְאַרְשָׁה וּלְכַנֵּס מִיָּד, וְאָסוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁵. וְכֵן הָאִשָּׁה שִׁהְיָתָה אֲבֵלָה²⁶ - לֹא תִבְעַל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁷.

(17) לכנסה לביתו. (18) מועד קטן כג, א. (19) לקדשה לו, ועדיין אינו כונסה לביתו עד לנישואין. (20) שמא יקדמנה אחר ברחמים. וכמו שאמרו בירושלמי (כתובות פרק א, הלכה א): מותר לארס בתשעה באב, שלא יקדמנו אחר בתפילה. והשווה הלכות אישות פרק י, הלכה י"ד. ומדובר כאן, באירוסין בלא סעודה, אבל עם סעודה, אסור בתוך שלושים, שזוהי שמחה יתירה (כסף משנה וכן ביורה דעה סימן שצב סעיף א). (21) שיש לו בן ובת (הלכות אישות פרק ט"ו, הלכה ד). (22) מועד קטן שם. וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם: כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה כשהיה עם השנייה. והוסיף ה"ט"ו ליררה דעה סימן שצב סעיף קטן ב, שעל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה. ומקורו ברא"ש שם פרק ג אות מת. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל עד שיעברו: "כדי שיישא אחרת, ואל יהא זכור מן הראשונה, שלא יהיו שתי דיעות במטה" וכו'. (23) ואין לו מי שיטפל בהם. (24) ירושלמי יבמות פרק ד, הלכה י"א. (25) מועד קטן שם: "מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי את בני אחותך. ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה" (=לאחר שלושים יום). ואף על פי שאסור לו לבעול בתוך שלושים - בכל זאת התירו למי שלא קיים מצוות פרייה ורבייה, לכנסה בתוך שלושים, כי אם לא תתיר לו, שמא תלך זו, ואחרי שיעברו שלושים יתעכב שוב, ולא ימצא אשה אחרת (רדב"ז). (26) על אחד משאר קרוביה חוץ מבעלה. (27) כלומר, בדרך כלל אסור לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, אלא מפני צורך האיש, שאין לו בנים, או שיש לו בנים קטנים, ואין מי שיטפל בהם, התירו לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, ובלבד שלא תיבעל עד לאחר שלושים, כי הבעילה היא שמחה יתירה, אבל אם היא אבלה על מות בעלה אסור לה אפילו להתארס עד תשעים יום, כדי להבחין בין זרע בעלה הראשון לזרע השני, כמבואר בהלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ח (על פי "לחם משנה"). אבל אין האשה צריכה להמתין אחרי מות בעלה שלוש רגלים כאיש, כי

1 אָסוּר בַּתְּסַפְּרָת, וּבְגַהוּץ, וּבְנִשְׂוֹאִין, וּבְשִׁמְחַת
2 מַרְעוּת⁴, וְלִילָף בְּסַחֲרָה מִמְדִּינָה לְמְדִינָה⁵. הַפֶּל
3 חֲמִשָּׁה דְּבָרִים⁶.

(4) סעודה שרעים ואהובים עושים זה לזה (מועד קטן כב, ב), ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (5) מעיר לעיר. (6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

4 ג. בַּתְּסַפְּרָת בְּיַצֵּד? בְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר כֹּל שְׁעָר
5 גּוֹפוֹ אוֹ לְגַלַּח שְׂפָמוֹ אוֹ לְקַץ צַפְרָנָיו בְּכָלִי כֹּל
6 שְׁבַע⁷, פֶּן אָסוּר כֹּל שְׁלֹשִׁים יוֹם⁸. בְּמָה דְּבָרִים
7 אֲמוּרִים? בְּאִישׁ; אֲבָל בְּאִשָּׁה - מִתֵּרַת בְּנִטְלַת שְׁעָר
8 לְאַחַר שְׁבַע. וְהָאִישׁ - עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אֲבִיו
9 וְעַל אִמּוֹ - חִיָּב לְגַדֵּל שְׁעָרוֹ עַד שִׁישְׁלַח פְּרַע⁹, אוֹ
10 עַד שִׁיִּגְעְרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו¹⁰.

(7) ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (8) מועד קטן שם. (9) גידול שיער הרבה מאוד. (10) שכבר גידל פרע יותר מדאי (מועד קטן כב, ב), אלא ששם הנוסח: "על אביו ואמו עד שיגערו בו חבריו" ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח הנוסח כדברי רבינו. ולדעת הרדב"ז יש טעות בדברי רבינו והנוסח הנכון הוא: "עד שישלח פרע ויגערו בו חבריו" ולדעתו כן הוא הנוסח גם בירושלמי ה"ל. וכתב הכסף משנה: גערת חבריו אינה מועילה אלא לאחר שלושים יום, אבל אם גערו בו בתוך שלושים, אינה כלום.

11 ד. וְכֵן אָסוּר לְלַבֵּשׁ פְּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגַהֲצִין¹¹
12 כֹּל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹². אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. הֵיוּ
13 צְבוּעִין וּמְגַהֲצִין - מִתְרִין¹³. וְכֵן אִם לֹא הָיוּ חֲדָשִׁים,
14 אָף עַל פִּי שְׁהֵן לְבָנִים וּמְגַהֲצִין - מִתְרִין¹⁴. וּכְלִי
15 פְּשֵׁטָן - אֵין בְּהֵן מְשׁוּם גַּהוּץ¹⁵. וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם
16 - מִתֵּר בְּגַהוּץ אֶפְלוּ עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ¹⁶.

(11) מוחלקים יפה במגהץ, ראה בר"ן לתענית כט, ב, שהגיהוץ אינו מכוון לליבוץ הבגד, אלא על האבן שמעבירים עליו, כשמכבסים אותו, שעל ידי כן הוא מחזירו לחידושו. (12) מועד קטן כג, א. (13) שם, שאין הגיהוץ ניכר בהם כל כך. (14) שאין גיהוץ עומד זמן מרובה, כי לאחר זמן קצר הוא מתמעך. (15) כמו שאמרו (תענית כט, ב) לעניין שבוע שחל בו תשעה באב: "כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ" ומפרש הרדב"ז, משום שמתקלקלים מיד, והרא"ש שם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה. (16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב שהדגישו שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים. וראוי להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה ועלינו לפסוק כמותו. וביורה דעה סימן שפט סעיף ג כתב הרמ"א שנהגו איסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל י"ב חודש, ושם בסעיף א כתב הרמ"א שנוהגים לא ללבוש

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ט אלול - ספר שופטים - הלכות אבל קמג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לכל הדרך, אף על פי שבביתו לא התירו לו לקנות אלא כמיות מעטות בלבד (מועד קטן כז, א): "יגלגל עימהן" וכפירוש רבינו חננאל שם.

15 יא. מי שהיה בעלה צלובה⁴⁴ בעיר, או אשתו צלובה, או אביו ואמו - אסור לו לשפן באותה העיר עד שיקלה הפשר⁴⁵. ואם היתה עיר גדולה פאנטוכיא⁴⁶ - יש לו לשפן בצד האחר שאינן צלובין ב⁴⁷.

44 תלוי. "ותלית אותו על עץ" (דברים כא, כב) מתרגם אונקלוס: ותצלב ויתיה על צליבא. ומדובר, שנתלה בידי מלכות האומות ואין בידינו לקברו (פרישה לטור יורה דעה סימן שמו). 45 שמחות פרק ב, הלכה י"ג. "שאינ הצורה ניכרת בעצמות", כלומר, שגורם לבזות המת, שיאמרו הרי אביו של זה צלוב, ואינו נוהג עליו אבילות אבל משכלה הבשר אין מקום עוד להתאבל (רדב"ז). ולשון הר"ן למועד קטן סוף פרק ג: "עד שיהיה הבשר מעוכל לגמרי, - כיוון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד". 46 עיר עתיקה, קריית ממלכה בצפון סוריה. במדרש בראשית רבה פרשה כג "אנטוכיא על שם אנטיוכוס". 47 ומתוך שאין אנשי צד זה מכירים באנשי הצד ההוא, לא יבוא לבזותו, שלא ידעו, שצלוב פלוני הוא אביו של זה (שמחות שם).

19 יב. יום שביעי - מקצתו פכלו⁴⁸, והוא עולה לבאן וילכאין⁴⁹. ולפיכך מתר לכבס ולרחץ ולעשות שאר הדברים ביום שביעי⁵⁰. וכן יום שלשים - מקצתו פכלו, ומתו לספר ולגהץ ביום שלשים⁵¹.

48 שאחרי הנץ החמה נגמרה האבלות ומותר לו להתרחץ ולעשות מלאכה וכו'. אבל מקצת ליל שביעי אינו ככל היום (רדב"ז וכן בתוספות מועד קטן כא, ב דיבור המתחיל אפילו). 49 לגמר ימי השבעה ולהתחלת מניין השלושים, שאם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, הרי זה כאילו התחיל אבלות שלושים, ובטלה ממנו גזירת שלושים, כמבואר לקמן פרק י, הלכה ה (מועד קטן יט, ב). 50 שכבר נגמרה גזירת שבעה. וכל זה מצד הדין, אבל היום "נהגו לאסור רחיצה כל ל' יום... ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייסד על פי ותיקין" (רמ"א ליוורה דעה סימן שפא סעיף א, ומקורו ב"הגהות מיימוניות" הלכות אבל פרק י אות ו). 51 מועד קטן שם.

23 יג. מי שתקפוהו אבלי⁵² והכפיד שער⁵³ - מקל בתער, לא במספרים⁵⁴. ומכבס קסותו במים, אכל לא בנתר⁵⁵ ולא בחול⁵⁶. ורחץ פל גופו בצונן, אכל לא בחמין⁵⁷. וכן מי שתקפוהו אבלי ופא ממדינת הים⁵⁸ ומבית השביה⁵⁹, או שניצא מבית האסורים, או שהיה מנדה⁶⁰ והתר, או שהיה מדר ונשאל על נדרו והתר⁶¹, וכל היוצא מטמאה לטהרה⁶² - הרי אלו מגלחין בימי אכלם⁶³; הואיל ותכבסם אכל אחר אכל ולא מצאו פנאי⁶⁴.

52 באו עליו ברציפות, זה אחר זה, וטרם שקם מאבלו הראשון, אירע לו אבל שני. 53 שלא יכול היה להסתפר

האשה ב"כל שהוא" נוח לה, ושוכחת אהבת בעלה הראשון לאחר שלושים יום (מרדכי, הובא בש"ך ליוורה-דעה סימן שצב סעיף קטן ב).

1 ו. שמחת מרעות שהיה חייב לפרע אותה מיד²⁸ - 2 מתר לעשותה מיד לאחר שבועה²⁹. אכל אם אינו 3 חייב לפרעה³⁰ - אסור להפנס לה עד שלשים יום³¹.

28 שחייב לשלם לחבריו סעודה, כנגד מה שהאכילוהו קודם שנעשה אבל. 29 שאי אפשר לו, שלא לפרוע (מועד קטן כב, ב וברש"י). 30 אלא חבירו מזמין אותו לסעודה אצלו, כדי שבעתיד יערוך אף הוא סעודה כמותו. 31 שם.

4 ז. במה דברים אמורים? בשאר פל מתים; אכל על 5 אביו ועל אמו, בין פה ובין כף³² - לא יפנס לשמחת 6 מרעות עד שנים עשר חדש³³.

32 אפילו כשחייב לפרוע אותה מיד. 33 שם. ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח שנינו: "אם הייתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר", כלומר לסעודת מצוה מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אפילו על אביו ואמו. ולפיכך נפסקה ההלכה ביוורה-דעה סימן שצא סעיף ב, שאם משיא האבל יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אבל תוך שלושים אסור בכל סעודת מצוה שבעולם. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל ולשמחת מריעות, שהכניסה למשתה בלא אכילה - מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

7 ח. על פל המתים פלן - מתו לילך בסחורה לאחר 8 שלשים³⁴; על אביו ועל אמו - עד שיגערו בו חבריו 9 ויאמרו לו: לך עמנו³⁵.

34 ירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ח, ומדובר שהולך לסחור למקום רחוק, ובשיירה גדולה, שיש בה פרסום גדול ודומה לשמחה, כי במשא ומתן רגיל מותר בו לאחר שבעה ימים. כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ז, שדינה כעשיית מלאכה (כסף משנה). 35 ירושלמי שם.

10 ט. על פל המתים פלן - רצה ממעט בעסקו³⁶, רצה 11 אינו ממעט³⁷; על אביו ועל אמו - ממעט בעסקו³⁸.

36 במשאו ומתנו, כדרך שאמרו בתעניות ציבור על עצירת גשמים: "עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן" ראה הלכות תעניות פרק ג, הלכה ח. 37 ולאחר שבעה ידובר כאן, שמותר בסחורה. 38 כל שלושים יום (מועד קטן כב, א).

12 י. ההולך ממקום למקום³⁹ אם יכול למעט 13 בעסקו⁴⁰ - ימעט⁴¹; ואם לאו⁴² - יקנה צרכי הדרך⁴³ 14 ודברים שיש בהן חיי נפש.

39 לאחר שבעה והוא אבל על אביו ואמו. 40 לא לקנות הרבה דברים. 41 כמבואר בהלכה הקודמת באבל על אביו ואמו. 42 שאין לו מי שיקנה עבורו, ואם לא יקנה שם תחסר לו צידה לדרך. 43 בכמות גדולה, שתספיק לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קורע אפילו על אביו ואמו. אולם מדברי הרי"ף שם, נראה - שעל אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "שכן על אביו ואמו אפילו למחר כמה, חייב לקרוע". וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' תב סעיף ד. (7) כלומר, מקצתו עולה לו לשבעה, ומקצתו עולה לו לשלשים (רדב"ז). (8) וממילא מותר הוא בכל הדברים שהאבל אסור בהם, בכל שלשים יום לאבלו (מו"ק שם עמ' ב).

11 **ב. פיצד מקצת היום ככלו? פיון שנהג אבלות שעה**
 12 **אחת⁹ - פאלו נהג פל היום פלו. ומתד לנעל ולרהין**
 13 **ולסוד ולגלח בפאר היום¹⁰, וכן הוא מתד פכל**
 14 **הדברים¹¹.**

(9) כגון שחלץ מנעלו לאות אבל, או כפה מיטתו, או עטף את ראשו, ואין צורך שיעשה את כולם (רמב"ן). (10) אע"פ שהתספורת אסורה כל שלשים יום. ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (11) מו"ק שם. ולדעת הרמב"ן על אביו ואמו הוא נוהג גזירת שלשים אפילו בשמועה רחוקה, ואינו מסתפר עד שייגערו בו חבריו (ראה לעיל פ"ו ה"ג), וכן אין שואלים בשלומו (ראה לעיל פ"ה ה"כ) ואינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חודש. ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה, אבל אם באה לו השמועה לאחר י"ב חודש, אינו נוהג אלא יום אחד לכל הדברים, וכן ביו"ד סי' תב סעיף א.

15 **ג. מי שפאה לו שמועה קרובה בתוך הרגל¹² או**
 16 **פיום שפתי¹³, ולאחר שפתי או אחר הרגל נעשית**
 17 **רחוקה¹⁴ - עולה לו¹⁵, ואינו נוהג לאחר הרגל או**
 18 **לאחר השפתי אלא יום אחד בלבד¹⁶, ומקצת היום**
 19 **ככלו, פמו שפארנו¹⁷.**

(12) שאין אבלות נוהגת בו בשום דבר, ראה לקמן פ"י, ה"ג. (13) שאין בו אבלות בדברים שבגלוי, שם ה"א. (14) שלמוצאי שבת, כבר עברו שלשים יום מיום המיתה (ראה בש"ך ליו"ד סי' תב ס"ק ה, שלענין "יום השמועה" מונים משעת מיתה ולא מיום הקבורה). (15) השבת או הרגל עולים לו למנין השלושים, והרי זה כאילו לא שמע אלא לאחר הרגל, כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבלות בימים אלה. (16) מו"ק כ, ב. ומכאן אתה למד, שיום שלשים דינו כתוך שלשים לענין "שמועה קרובה", כדברי רבינו לעיל ה"א, שהרי אמרו שם: "שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה" - הרי שהשבת גורמת, שתיעשה שמועה רחוקה, ואילו שמע אותה שמועה ביום חול, הרי זו שמועה קרובה, למרות שביום שלשים עצמו שמע, ועל-כרחו לדקדק מכאן, שיום שלשים דינו כתוך שלשים, ואין אומרים: מקצת היום ככולו אלא למי שנהג דיני אבלות, ולא למי שעדיין לא נהג אבלות כלל (רא"ש וינמוקי יוסף שם). (17) בהלכה הקודמת. שיותר בכל הדברים, שאבל אסור בהם בימי השלושים, והשומע שמועה רחוקה בשבת, אינו נוהג בה אפילו דברים שבצנעה, ולמוצאי שבת נוהג שעה אחת ודיו: וכן השומע שמועה קרובה בשבת, השבת עולה לו ליום אחד, ולמחר קורע,

בגמר השלושים לאבלו הראשון, שכבר תכפו האבל השני. (54) מוריד משער ראשו ומספר ממנו קצת. והדבר ידוע, שהמספר מן השיער קצתו, אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספריים (כסף משנה בשם הרמב"ן). (55) אחד ממלחי הנתרן, הידוע בימי קדם, כחומר מנקה ומטהר, ככתוב (ירמיה ב, כב) "אם תכבסי בנתר ותרכי לך בורית". (56) מועד קטן יז, ב ושם הנוסח: "ולא בנתר ולא באהל". אולם הרי"ף שם פרק ג גורס: ולא בחול, וכן הגירסה בתענית יג, ב "ולא בנתר ולא בחול ולא באהל". (57) רי"ף למועד קטן שם. (58) שהיה טרוד שם בסחורה ולא הספיק להתגלח עד אשר חזר לביתו, ותכפו כאן אבל אחר אבל. (59) ממהנה האוייב. (60) והמנודה אסור בתספורת, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. (61) נדר שלא להסתפר ושאל לחכם והתיר לו את נדרו. (62) כגון, טמא מת או בועל נידה, אין מי שיגלחם בימי טומאתם, שהרי מטמאים הם כל הנוגע בהם (שינויי נוסחאות למועד קטן פרק ג, משנה א). וראה ב"מגיד משנה" להלכות יום טוב פרק ז, הלכה י"ט: "שהטמא אין לו להתקשט קודם הרגל". וראוי להעיר שביותר דעה סימן שפט סעיף א מונה את כל אלה שלא יכלו להתגלח, ואילו "יוצא מטומאה לטהרה" אינו מונה עימהם. (63) כדרכם, בין בתער בין במספריים. (64) לפני אבלם, שאנוסים או טרודים היו (מועד קטן יז, ב). והוא הדין שיותר להם לכבס את כסותם בימי אבלם בנתר או בחול, כמבואר ביותר דעה סימן שפט סעיף א. וראה שם סימן שצ סעיף ג שמתפרים אפילו בתוך שבעה כשם שיותר להם לכבס בתוך שבעה לאבלם.

פרק שביעי

(1) דין מי שבאה לו שמועה קרובה או רחוקה על מיתת קרובו. מת לו קרוב ולא ידע עד שבא, איך ימנה את שבעת ימי אבלו. דיני כהן גדול ומלך באבלם על קרוביהם. מי הם מנחמי המלך באבלו.

1 **א. מי שפאה לו שמועה שמת לו קרוב²: אם בתוך**
 2 **שלשים יום הגיעה השמועה, אפלו יום שלשים**
 3 **עצמו - הרי זו שמועה קרובה³, וחייב לנהג שבועה**
 4 **ומי אבלות מיום שהגיעה השמועה, וקורע. ומונה**
 5 **שלשים לאסור התספורת עם שאר הדברים⁴. ככלו**
 6 **של דבר: יום שמועתו הקרובה - פיום הקבורה⁵.**
 7 **אבל אם הגיעה לו השמועה אחר השלשים יום -**
 8 **הרי זו שמועה רחוקה, ואינה נוהגת אלא יום אחד,**
 9 **ואינו קורע⁶. וכאלו יום השמועה הוא יום שביעי**
 10 **ויום שלשים⁷, ומקצת היום ככלו⁸.**

(2) שחייב להתאבל עליו. (3) כדעת הרי"ף למו"ק כ, ב בשם בעל הלכות, ולהלן ה"ג אות טו, נביא ראייה לדבריו. (4) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, שהאבל אסור בהם כל שלשים. (5) מו"ק כ, א. וכן מברין אותו סעודת הבראה, שהאבל אסור לו לאכול ביום ראשון משלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט (רא"ש שם). (6) ואפילו על אביו ואמו אינו קורע, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ח ה"ו, שלאחר שלשים אינו

"אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו". ובשו"ע יו"ד סי' שצג סעיף ב, מעיר: "ועכשיו נוהגים שאין יושבים במקומם כל שלשים, ועל אביו ואמו כל י"ב חודש". ולענין הליכת האבל לבית-הכנסת, כתוב בשו"ע שם סעיף ג, שאינו הולך שם אלא בשבת, ומקורו ברא"ש למו"ק שם אות מו, האומר: "האבל הולך לבית-הכנסת בשבת, ואחר התפילה האבל יוצא, וכל הקהל הולכים עמו, ויושבים שם שעה אחת. וסומכים על דברי אגדה בפרקי דרבי אליעזר (פי"ז): ראה שלמה שמידת גמילות-חסדים גדולה... וכשבנה בית-המקדש בנה שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמנודרים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבים בין שני שערים הללו, והנכנס בשער החתנים היו יודעים שהוא חתן... והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה, היו יודעים שהוא אבל, והיו אומרים לו: השוכן בבית הזה ינחמך... משחרב בית-המקדש התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיות... ורואים את האבל ויושבים עמו על הארץ, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתם בגמילות חסדים" וכו'. (31) מו"ק כג, א. ואפילו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת באמצע השבוע, מיד כשכלה אותו שבוע, ושנים שאחריו - נחשב השבוע הבא רביעי (יו"ד סי' שצג סעיף ב).

- 17 ו. פהן גדול חייב בקל דברי אבילות, אלא שאסור לו
- 18 לקרע בגדיו למעלה³², ולגדל פרע³³, ולצאת אחר
- 19 המטה³⁴. וכל העם באין לנחמו לביתו. וכשמברין
- 20 אותו³⁵ - כל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על
- 21 הספסל³⁶. ואמרין לו פשמנחמין אותו: אנו
- 22 בפרתך³⁷. והוא אומר להם: תתברכו מן השמים.
- 23 ואם רצה לנחם אחרים³⁸ - הממנה³⁹ ממצעו בתוך
- 24 העם⁴⁰, ואומר להם: תנחמו⁴¹.

(32) שנאמר (ויקרא כא, י) "ובגדיו לא יפרו" - אינו פורם (=קורע) כדרך שבני אדם פורמים, אלא הוא מלמטה (בשפת בגדו) וההדיוט מלמעלה (הוריות יב, ב). והשווה הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ו. (33) שנאמר (שם, שם) "את ראשו לא יפרע" - אינו מרבה פרע לעולם, אלא מסתפר מערב שבת לערב שבת, "הואיל ומשמרות מתחדשות" (סנהדרין כב, ב). ומפרש רש"י: משמרות כהנים מתחלפות ומתחדשות בשבת, זו יוצאת וזו נכנסת, וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה הנכנסת, שתראנו ביפיו. (34) ככתוב (ויקרא כא, יא) "ומן המקדש לא יצא", ובהל' כלי המקדש שם, ה"ה - כותב רבינו: "מת לו מת, אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש". וראה סנהדרין יח, א. (35) סעודת הבראה הנזכרת לעיל פ"ד, ה"ט. (36) סנהדרין שם. (37) בנו תתכפר, ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבוא עליך (שם וברש"י). (38) אחרי שחזרו אבלים מבית הקברות, עומד האבל במקומו וכל העם עובר איש-איש לנחמו, כמבואר לקמן פי"ג, ה"ב. (39) סגן הכהנים. העומד תמיד לימין הכהן, והוא ממונה על כל הכהנים, ראה הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ז. (40) שהממונה בימינו, וכל העם בשמאלו, והכהן הגדול באמצע, וגם האבלים בשמאלו, כמבואר לקמן פי"ג ה"ב: "אבלים עומדים

נמצא יום ששי בשבת הרי הוא לו שביעי לאבלות (יו"ד סי' תב סעיפים רז).

- 1 ד. מי שמת לו קרוב ולא ידע עד שבא¹⁸: אם היה
- 2 במקום קרוב, שהוא מהלך עשרה פרסאות¹⁹,
- 3 שאפשר שיבוא ביום אחד²⁰, אפילו בא ביום
- 4 השביעי, אם מצא מנחמים אצל גדול הבית, אף על
- 5 פי שנגערו²¹ לעמד, הואיל ומצא מנחמים²² - עולה
- 6 ²³, ומונה עמהן תשלום שלשים יום²⁴; ואם לא
- 7 מצא מנחמים - מונה לעצמו²⁵. וכן אם היה במקום
- 8 רחוק, אפילו בא ביום שני - מונה לעצמו שבועה
- 9 ושלשים ביום שבא²⁶.

(18) למקום שמת שם המת או שנקבר שם, וקרוביו מתאבלים שם עליו. (19) ופרסה היא שמונת אלפים אמה, שהפרסה היא ארבעה מילים, ומיל הוא אלפיים אמה. (20) שמהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, כמבואר בפסחים צג, ב. ואילו היה יודע, היה בא באותו יום אליהם, והרי הוא כאילו ישב עמהם (מו"ק כא, ב וכפירוש הגאונים, הובא ברא"ש שם פ"ג אות לח). (21) מתגעגעים ורוצים לעמוד ממקום ישיבתם, ראה לקמן פי"ג ה"ג, שהמנחמים יושבים ע"ג קרקע. (22) עדיין האבל נמשך. (23) כאילו מנה עמהם, ואינו צריך למנות שבועה לעצמו. (24) מו"ק כב, א. (25) שבועה, מיום שבא ונודע לו (שם). אבל אם נודע לו במקומו והתחיל להתאבל, לא יקצר אבילותו בגלל זה שבא אליהם (יו"ד סי' שעה, סעיף ח). (26) הואיל ולא היה יכול לבוא אליהם בתחילת האבילות - אינו יכול להצטרף עמהם (שם כא, ב וברש"י). ואם הלך גדול הבית לעיר שיש שם בית הקברות לקבור את המת, והנשארים חזרו לביתם - משחזירו את פניהם מללוותו, חל עליהם האבל, וגדול הבית אינו מתאבל אלא משיסתם הגולל, ראה לעיל פ"א, ה"ב וה"ה, ומשם מונה הוא אבילותו, ואפילו חזר אח"כ אצל בני הבית הם מונים לעצמם, והוא - לעצמו, והבא ממקום קרוב - מונה עם גדול הבית, שאחריו הוא נמשך, ולא אחר שאר בני הבית (כסף-משנה ורדב"ז).

- 10 ה. אבל בשלשה ימים הראשונים - אינו הולך אפילו
- 11 לבית אבל אחר²⁷; מפאן ואילף - הולך. ואינו יושב
- 12 במקום המנחמין, אלא במקום המתנחמין²⁸. ולא
- 13 יצא למקום אחר מפתח ביתו כל שבת הראשונה²⁹.
- 14 שניה - יוצא, ואינו יושב במקומו. שלישית - יושב
- 15 במקומו, ואינו מדבר פדרכו³⁰. רביעית - הרי הוא
- 16 ככל אדם³¹.

(27) אע"פ שהוא מענין אבילותו, וכל-שכן שאינו הולך להשתתף בשאר מצוות, שאינן מענין אבילות (רדב"ז). ובשמחות פ"ו, שנינו: "מת באותה העיר - ביום הראשון וביום השני אינו יוצא עמהם (=ללוותו)... אבל אם אין שם כדי נושאי המיטה וקובריה, יוצא עמהם אפילו ביום ראשון", שהרי הוא חייב בכל המצוות שבתורה, וכן ביו"ד סי' שצג סעיף א. (28) מו"ק כא, ב. (29) שבוע הראשון. (30) שם כג, א "ואינו מדבר", ומפרש רש"י לרי"ף שם:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 ב. כִּמְהָ שְׁעוֹר הַקֶּרֶעַ? טַפְחָ.⁶ וְאִין צְרִיף לְהַבְדִּיל
18 שְׁפַת הַבְּגָד. וּמִתֵּר לוֹ לְקַרְעַ בְּכָלִי.⁸ וְיֵשׁ לוֹ⁹ לְקַרְעַ
19 בְּפָנִים,¹⁰ שְׂלֵא בְּפָנֵי אָדָם. לְפִיקְףּ יֵשׁ לוֹ לְהַכְנִיס יָדוֹ
20 בְּפָנִים וְקוֹרְעָ¹¹ בְּצִנְעָה. וְאִינוּ חֵיב לְקַרְעַ אֶלָּא בְּגָד
21 הָעֲלִיּוֹן בְּלִבְדָּ.¹²

(6 שנאמר (שמואל-ב א, יא) "ויחזק דוד בכגדיו ויקרעם" - אין אחיזה פחות מטפח (מו"ק כב, ב). (7 אלא מניחה שלימה, וקורע משפת בית הצואר ולמטה, ואע"פ שלמעלה היא שלימה, ואינה קרועה לשנים (שם). (8 בסכין, שלא יפסיד הבגד (שם וברש"י). (9 מותר לו. (10 מתחת למקטורן - הוא המעיל העליון. (11 את הבגד העליון. (12 שם.

22 ג. כִּל שְׁבַעַת¹³ יָמֵי אֲבֵלוֹת הַקֶּרֶע לְפָנִים¹⁴. וְאִם בָּא
23 לְהַחֲלִיף¹⁵ - מִחֲלִיף, וְאִינוּ קוֹרְעַ קֶרַע אַחֵר; שְׁפַל
24 קֶרַע שְׂאִינוּ בְּשַׁעַת חֲמוּם¹⁶ - אִינוּ קֶרַע¹⁷. בְּמָה
25 דְּבָרִים אָמורים? בְּשֶׁאֵר הַמֵּתִים חוּץ מֵאֲבִיו וְאִמּוֹ;
26 אֲבָל עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ - קוֹרְעַ עַד שְׁמִיטָה אֶת
27 לְבוּשׁוֹ¹⁸. וּמִבְדִּיל שְׁפַת הַבְּגָד¹⁹. וְאִינוּ קוֹרְעַ בְּכָלִי, אֶלָּא
28 בְּיָדוֹ. מִבְּחוּץ, בְּפָנֵי כָּל הָעָם. וְקוֹרְעַ כָּל הַבְּגָדִים
29 שְׁעֲלִיו. וּבְגָד הַזֵּעָה הַדְּבִיק לְבָשָׂרוֹ - אִינוּ מְעַבְבִּים²⁰.
30 וְאִם הַחֲלִיף בְּגָד אַחֵר - חֵיב לְקַרְעַ כָּל שְׁבַעָה²¹. וְכֵן
31 עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ - חוֹלֵץ כְּתָפוֹ וּמוֹצִיא זְרוּעוֹ מִן
32 הַחֲלוּץ עַד שְׁמִיטָה כְּתָפוֹ וְזְרוּעוֹ²², וְהוֹלֵךְ כֶּף לְפָנָיו
33 הַמָּטָה. וְאַחֵר שְׂיִקְבֵר אֲבִיו וְאִמּוֹ - אִינוּ חֵיב
34 לְחֲלִץ²³.

(13 בכת"י תימן, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד לתיבות: במה דברים אמורים. (14 לפניו, שאינו מחזירו לאחוריו, כמו בשבת, ראה לקמן פ"ג ה"א. (15 בגד אחר. (16 בשעת מיתה, שהיא התחלת הצער. (17 מו"ק כד, א וברש"י. (18 קרע ארוך יותר מטפח, עד שמגיע ללבו (שם כב, ב). ובירושלמי שם פ"ג ה"ח, אמרו: "מפני שבטלה ממנו מצוות כיבוד" - התלוי בלב, לפיכך יגלה את לבו. (19 את בית צוארו, שיראה הבגד קרוע ומובדל לשנים. (20 שם כב, ב "ואפיקרסותו אינה מעכבת". ומפרש רבינו: בגד הזיעה. ורש"י שם מפרש: הסודר שעל ראשו. (21 ואע"פ שאינה שעת חימום (שם כד, א), וגם קרעים אלה אינם מתאחים לעולם, כנראה מסתימת דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א. (22 זהו הפירוש של חולץ, המוזכר שם כב, ב. ובריי"ף שם, מפרש: "חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוקו, ונמצא זרועו עם כתיפו מגולין". (23 שכן מצינו (בבא" קמא יז, א) "וכבוד עשו לו במותו - זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף". וסובר רבינו שחליצת כתף אינה אלא "לפניו" - לפני המיטה בלבד, ולא לאחר הקבורה (כסף-משנה). "ובזמן הזה לא נהגו לחלוצי כתף כלל" (יר"ד סי' שמ סעיף יז).

ד. קוֹרְעִין לְקִטְוִין²⁴, מִפְּנֵי עֲגַמַת נַפְשׁוֹ²⁵. וְחוֹלָה שְׁמַת²⁶

לשמאל המנחמים". ולשון רבינו בהל' כלי המקדש פ"ה, ה"ד: "והסגן ממצעו בינו לבין העם". (41 סנהדרין יט, א.

1 ז. וְכֵן הַמְּלִיךְ חֵיב בְּכָל דְּבָרֵי אֲבֵלוֹת, אֶלָּא שְׂאִינוּ
2 יוֹצֵא מִפְּתַח פְּלִטְרִין⁴² שְׁלוֹ אַחֵר מִתּוֹ⁴³; וְאִין צְרִיף
3 לוֹמַר אַחֵר מֵתִים אַחֵרִים. וְאִינוּ מְנַחֵם אֲבָלִים⁴⁴. וְלֹא
4 יֵצֵא דָּוִד אַחֵר אֲבָנֵר⁴⁵, אֶלָּא הַהוֹדִיעַ לְעַם שְׂלֵא נַהֲרַג
5 בְּרָצוֹנוֹ⁴⁶.

(42 ארמונו. (43 שם כ, א שגנאי הוא למלך ההראות עגום ועצב לפני העם, והכתוב אומר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". (44 תוספתא, סנהדרין פ"ד, ה"ב. (45 ראה - שמואל-ב ג, לא "והמלך דוד הולך אחרי המיטה". (46 סנהדרין כ, א. וכן הכתוב מעיד: "וידעו כל העם... כי לא היתה מהמלך, להמית את אבנר בן נר" (שם לז).

6 ח. אִין אָדָם נִכְנָס לְמִלְךָ לְנַחְמוֹ⁴⁷, אֶלָּא עֲבָדֵיו וְמִי
7 שָׁנְתָן לוֹ רִשׁוֹת לְהַפְּנֵם. וְאִין לְהֵן רִשׁוֹת לְדַבֵּר לוֹ
8 דְּבָרֵי תַנְחוּמִין, אֶלָּא כְּפִי מַה שְׂיִרְשָׁה אוֹתָם.
9 וְכִשְׂמִבְרִין אוֹתוֹ - כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא
10 מְסַב עַל הַדְּרָגָשׁ⁴⁸.

(47 תוספתא, סנהדרין שם: מלך ישראל אינו עומד בשורה להתנחם. (48 מיטה שמצעה עור, וקשור לארוכות המיטה ברצועות כמו ספה, והיא מכובדת יותר מספסל (סנהדרין שם). והשווה לקמן הל' מלכים פ"ב, ה"ד.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1 חיוב הקריעה על מתו ומקורה בתורה. שיעור הקריעה ומהיכן קורע. המותר לקרוע חלוק שאול. סדר הקריעה על מתים הרבה ובכללם אביו או אמו. הקורע על חולה שנחלף וסבור שמת, ואחר כך מת.

11 א. אֲבָל חֵיב לְקַרְעַ עַל מֵתוֹ. שְׁנֵאמַר: וּבְגָדֵיכֶם לֹא
12 תִּפְרְמוּ וְלֹא תִמְתּוּ. הָא אַחֵר - חֵיב לְפָרְם². וְאִין
13 קְרִיעָה אֶלָּא מֵעַמֵּד. שְׁנֵאמַר: וַיִּקֶּם הַמְּלִיךְ וַיִּקְרַע אֶת
14 בְּגָדָיו³. וְמַהֵיכֵן קוֹרְעַ? מִלְּפָנָיו⁴. וְהַקוֹרְעַ מֵאַחֲרָיו אוֹ
15 מִן הַצְּדָדִין אוֹ מִלְּמַטָּה - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבֵת קְרִיעָה.
16 אֶלָּא כְּהֵן גְּדוֹל, שְׁהוּא פוֹרֵם מִלְּמַטָּה⁵.

(2 מועד קטן כד, א. ולדעת הרמב"ן הובאה בכסף-משנה, אין הקריעה אלא מדרבנן, וההוכחה מהפסוק הנ"ל אינה משמשת אלא אסמכתא בלבד, שהרי אפשר להבין את הכתוב: אתם לא תפרומו, ואילו אבלים אחרים רשאים לפרום אבל אינם חייבים. וכנראה שזוהי גם דעת רבינו (כסף-משנה ורדב"ז). (3 שם כא, א. ומשמע מדברי רבינו, שהעמידה מעכבת, שאפילו אם שכח וקרע מיושב, הרי זה חוזר וקורע מעומד, וכן עשה אמיר (שם כ, ב) וכן נפסקה ההלכה ביר"ד סי' שמ סעיף א. (4 מתחת לבית הצואר. (5 מו"ק כו, ב. והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. וב"פתיח תשובה" ליו"ד שם ס"ק ב מביא בשם הרדב"ז, שאם קרע לרוחב הבגד לא יצא, שזה נראה כאילו נקרע מעצמו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"א. בבגד שאול מתאחים, שלא הקנה לו הבגד, אלא הרשהו לקרוע כדי שלא יתבייש (נמוקי יוסף' שם).
 (40) מה שנגרע הבגד מערכו בגלל הקרע (שם).
 (41) בכת"י תימן: בו. (42) מו"ק שם. ואם קרע לא יצא ידי חובת קריעה, שהרי זה שואל שלא מדעת. ונקרא גזול, והקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה, כמבואר ביו"ד שם סעיף כט (ש"ך שם ס"ק נ).

ח. מי שהיה לו חולה בתוך ביתו ונתעלף, וסבור 16
 שמת וקרע, ואחר כך מת: אם בתוך פְּדֵי דְבוּרָא⁴³ - 17
 אינו חוזר וקורע⁴⁴; ואם לאחר פְּדֵי דְבוּרָא מת - חוזר 18
 וקורע קרע אחר⁴⁵. וכן מי שאמר לו מת אביו, 19
 וקרע, ואחר כך נמצא שמת בנו; אמרו לו מת לו 20
 מת, וקסבור שאביו וקרע, ואחר כך נמצא בנו: אם 21
 תוך פְּדֵי דְבוּרָא נודע לו אמתת הדבר - יצא ידי 22
 קריעה; ואם לאחר פְּדֵי דְבוּרָא - לא יצא, וחיב לקרע 23
 קרע אחר⁴⁶. 24

(43) כדי שאילת שלום של תלמיד לרב: שלום עליך רבי, ראה ה' שבועות פ"ב, ה"ז. (44) נדרים פז, א. כיון שמת תוך כדי דיבור לקריעתו, הרי זה כאילו קרע עכשיו (ר"ן שם). (45) שהרי בשעה שקרע עדיין לא מת, וקריעתו אינה כלום (שם). (46) אע"פ שלא פירשו לו מי מת, ורק הוא בעצמו טעה וסבר שזהו אביו, בכל זאת חייב לקרוע קרע אחר (שם, ע"פ רב אשי), שהכל תלוי בכדי דיבור. וראוי לציין, שבכת"י תימן, כל המשפט: "אמרו לו מת לו מת... נמצא בנו" איננו, ורבינו אינו עוסק כשאמרו לו: מת לו מת סתם, אלא כשפירשו לו: מת אביו וכו'. ולפי זה, אם אמרו לו על מת סתם, אפילו נודעה לו אמתת הדבר לאחר כדי דיבור יצא, וזה ע"פ התירוך הראשון שבגמרא שם, ורב אשי לא בא לחלוק על התירוך הראשון, אלא מוסיף לחדש שאפילו כשפירשו לו מי מת, כל שמת בתוך כדי דיבור אינו חייב לקרוע קרע אחר, וכן ביו"ד סי' שמ, סעיף כד.

ט. מי שמתו לו מתים הרבה באחד - קורע קרע 25
 אחד לכלם. היה בכללן אביו או אמו - קורע על 26
 פְּלֵן קרע אחד, ועל אביו ועל אמו קרע אחר⁴⁷. 27

(47) מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה. ונראה מדברי רבינו, שעל אביו ואמו שמתו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם (רדב"ז), וכן ביו"ד שם סעיף כג.

י. מי שמת לו מת וקרע עליו, ואחר כך מת לו מת 28
 אחר: אם בתוך שבועה - קורע קרע אחר⁴⁸; ואם 29
 לאחר שבועה⁴⁹ - מוסיף על הקרע הראשון כל 30
 שהוא⁵⁰. מת לו מת שלישי אחר שבועה של שני - 31
 מוסיף כל שהוא. וכן מוסיף והולך עד טבורו. הגיע 32
 לטבורו⁵¹ - מרחיק שלש אצבעות⁵² וקורע⁵³. נתמלא 33
 מלפניו - מחזירו לאחוריו. נתמלא מלמעלה - 34
 הופכו למטה⁵⁴. אמרו לו מת אביו, וקרע, ואחר 35
 שבועה מת בנו והוסיף - מתאחה התחתון⁵⁵ ולא 36
 העליון, כמו שיתבאר⁵⁶. אמרו לו מת בנו, וקרע, 37

1 לו מת - אין מקרעין לו, ולא מודיעין לו, שלא 1
 תטרף²⁶ עליו דעתו. ומשתקין את הנשים מפניו²⁷. 2

(24) את בגדיו. (25) שיבכו הרואים וידבר בכבוד המת, ולא מפני שהוא אבל (מו"ק יד, ב וברש"י). ואפילו שעדיין לא הגיע לחינוך (רדב"ז). (26) תתבלבל. (27) שלא יבכו על המת בפניו (מו"ק כו, ב). וביו"ד סי' שלו סעיף א: "ואין מספידים בפניו, שלא ישבר לבו, ומשתקים את המנחמים מפניו". ומפרש הש"ך שם ס"ק ב, אפילו על מת שאינו קרובו של חולה - אין מספידים, שלא ישבר לבו, בראותו פלוני זה מת, מפחד הוא שמא ימות גם הוא.

3 ה. וקורע אדם על חמיו ועל חמותו, מפני כבוד 3
 אשתו²⁸. וכן האשה קורעת על חמיה ועל חמותה, 4
 מפני כבוד בעלה²⁹. 5

(28) שם כו, ב. וקריעה זו אינה אלא כקריעה על שאר מתים, המבוארת לעיל ה"ג, ולא כקריעת אשתו, שהיא על אביה ואמה (רדב"ז), וראה בבאורנו לעיל פ"ב ה"ה, וביו"ד סי' שמ סעיף ד, שאין נוהגים עכשיו כן, לקרוע על חמיו וחמותו. (29) אם מפני כבוד אשתו חייב לקרוע, מפני כבוד בעלה לא כל-שכן (כסף-משנה). וכן אמרו (מו"ק כ, ב) "וכן היא שמת חמיה או חמותה... נוהגת עמו אבלות".

6 ו. מי שאין לו חלוק לקרע³⁰, ונודמן לו חלוק בתוך 6
 שבועה - קורע; ואחר שבועה - אינו קורע³¹. ועל 7
 אביו ועל אמו, אפילו לאחר שבועה - קורע כל 8
 נשלים יום³². וכל היוצא בקבד קורע³³ לפני מתים, 9
 פלומר³⁴ שהוא קרע עתה עליהן - הרי זה גויב דעת 10
 הפריות³⁵, וזלזל בכבוד החיים והמתים³⁶. 11

(30) כגון שהיה לובש בגדים שאולים (רמב"ן). (31) שכבר שלמו ימי האבילות, ואין קריעה בלא אבילות (מועד קטן, שם). (32) משום כבודם (שם). ואע"פ שאמרו שם: "על אביו ואמו קורע והולך", סובר רבינו שלאחר שלשים אינו קורע, שכן רבי חייא לא קרע על אביו ואמו כשהגיעה אליו השמועה לאחר שלשים, וכמבואר ב'תוספות' שם ד"ה קורע. אבל ביו"ד סי' שמ סעיף יח, פסקו: על אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "יש קריעה בלא איבול, שכן על אביו ואמו אפילו לאחר כמה חייב לקרוע" (ביאור הגר"א ס"ק מ). (33) קודם לכן. (34) כאילו הוא אומר. (35) שהרי הוא מרמה אותן, מראה עצמו שקרע ולא קרע. (36) מו"ק כו, ב.

12 ז. האומר לחברו: השאילני חלוקך ואבקר את אבי 12
 שהוא חולה, והלך ומצאו שמת - קורע³⁷ ומאחה³⁸, 13
 ומחזיר לו את חלוקו³⁹, ונותן לו דמי קרעו⁴⁰. ואם לא 14
 הודיעו שהוא מבקר לו⁴¹ חולה - הרי זה לא יגע בו⁴². 15

(37) הואיל והודיע למשאל, שאביו חולה, והשאילו - הסכים מראש שיקרע, כדי שלא יתבייש שם. (38) תופר תפירה ישרה ומתוקנת. (39) שם. ואע"פ שהקרעים שאדם קורע על אביו - אינם מתאחים לעולם, ראה לקמן פ"ט,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר... וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים" וכו' (לשון רבינו הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט). (6) ראה הסנהדרין ונקרא גם כן ראש הישיבה, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. ובנוגע למלך שמת - ראה לקמן פרק י"ד, הלכה כה. (7) וזה המשנה לנשיא, הגדול שבשבעים סנהדרין, כמבואר בהלכות סנהדרין שם. (8) גידוף שם שמים, ראה להלן הלכה ז. (9) שנחברו, כמבואר להלן הלכה י. וכל אלה מקורם במועד קטן כו, א.

ג. כָּל אֵלוֹ הַקָּרְעִים קוֹרֵעַ עַד שְׁמֹגְלָה אֶת לְבוֹיָו,¹⁰ וְאֵינוֹ מֵאַחָה לְעוֹלָם¹¹. וְאָף עַל פִּי שְׂאִין מֵתֹאחִין - מֵתָר לְשַׁלְּזָן,¹² לְמַלְלָן וְלִלְקָטָן,¹³ וְלַעֲשׂוֹתָם פְּמִין סְלָמוֹת¹⁴; וְלֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּאֲחֹי אֲלֶפְסַנְדְּרִי בְּלִבְדָּא.¹⁵ וְכָל הַקּוֹרֵעַ מֵתוֹף הַשָּׁלָל אוֹ הַמְּלָל אוֹ הַלְּקוֹט - לֹא עָשָׂה פְּלוֹם¹⁶; אֲבָל קוֹרֵעַ מֵתוֹף הָאֲחֹי הָאֲלֶפְסַנְדְּרִי בְּלִבְדָּא.¹⁷ אֲפִלּוּ הַפֶּה הַפְּלִי¹⁸ וְנִעְשָׂה¹⁹ שְׁפָתוֹ לְמִטָּה - לֹא יִתְאַחֶה.²⁰

(10) בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו, שאינה אלא טפח בלבד, ראה לעיל פרק ח, הלכה ב"ג. (11) שם כו, א, שנאמר באלישע שקרע על אליהו רבו (מלכים-ב ב, יב) "ויחזק בבגדיו ויקרעם לשניים קרעים - ממשמע שנאמר: ויקרעם, איני יודע שלשניים, אלא, מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם" - שאינם מתאחים. ומכאן למד רבינו שיקרע עד שיגלה את לבו, שאז יש היכר שהוא קרוע לשנים, אבל בקריעת טפח בלבד אין היכר שהבגד קרוע לשנים (כסף משנה). (12) תפירה רחבה. (13) מלל - אוהז שני ראשי הקרע בין האצבעות וכורכם יחד כעין כריכת ספר, ותוחב שם שתיים או שלוש תפירות; לקט - אוגד כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט שתיים או שלוש פעמים (רש"י לאלפסי שם). (14) כמעלות הסולם, שתופר שתי תפירות ומפסיק, וחוזר ותופר למטה, שמניח בין תפירה לתפירה הפסק, כסולם הזה שיש בו הפסק בין שלב לשלב (שם). (15) תפירה מתוקנת, שהיא שווה למעלה ובולטת למטה והרמב"ן מפרש: סתם תפירה - שווה למעלה ובולטת למטה, ואיחוי אלכסנדר - שווה למעלה ומלמטה כעין אריגה (טור יורה דעה סימן שמ). ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז אמרו: "איזה איחוי? כל שאין מקומו ניכר". (16) שאין זה שלם, והרי זה כקרוע ועומד. (17) מועד קטן כו, ב. ובכתב יד תימן תיבת "בלבד" אינה. (18) הבגד. (19) בכתב יד תימן: ונעשית. (20) שם, וכדעת רבי שמעון בן אלעזר.

ד. וּכְשֶׁם שֶׁהַמוֹכֵר אָסוּר לְאַחֲתוֹ, כֶּף הַלּוֹקָח. לְפִיכָף, הַמוֹכֵר צָרִיף לְהוֹדִיעַ לְלוֹקָח שֶׁקָּרַע זֶה אֵינוֹ מֵתֹאחֶה.²¹

(21) שם. ואם מכרו לו בגד קרוע סתם, ולא הודיעוהו, אסור ללוקח לאחותו עד שידע, שקרע זה הוא מהמתאחים, וכן אסור למכרו לגוי (יורה דעה שם סעיף יט על פי מסכת שמחות פרק ט).

ה. וּמִנֵּין שֶׁקּוֹרֵעַ עַל רֵבּוֹ פְּדָרָף שֶׁקּוֹרֵעַ עַל אָבִיו? ²⁴

וְאַחַר שֶׁבָּעָה מֵת אָבִיו - אֵינוֹ מוֹסִיף⁵⁷, אֶלָּא קוֹרֵעַ קָרַע אַחַר; שְׂאִין אָבִיו וְאִמּוֹ בְּתוֹסֶפֶת.⁵⁸

(48) שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח, או מרחיק שלש אצבעות מצד הקרע, וקורע טפח (כסף-משנה בשם ה"טור"). (49) שכבר שללו, כמבואר להלן פ"ט, ה"א. (50) קורע תחילה כל השלילות ומוסיף כל שהוא, וניכר שעל מת אחר קרע (מו"ק כו, ב וברש"י). (51) ומת לו מת אחר. טבור - שָׁרָר, המקום השקוע בעור הבטן. (52) מצד הקרע הקודם. (53) וחוזר וקורע לפניו. (54) וחוזר וקורע מלמעלה (שם). ואם נתמלא מכאן ומכאן "נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע" (י"ד ס' שם, סעיף כא). (55) התוספת, שהקרעים שעל בנו, מותרים באיחוי = תפירה ישרה ומתוקנת. (56) לקמן פ"ט ה"א, שהקרע שעל אביו אינו מתאחה לעולם. (57) באותו קרע. (58) על קרע קודם, אלא חייב לקרוע עליהם קרע חדש (מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה). אבל עליהם אפשר להוסיף, שאם קרע עליהם ואח"כ מת לו מת אחר, הרי זה מוסיף עליהם כלשהו, ויצא ידי קריעה, כאמור לעיל.

יום חמישי א' תשרי ה'תשע"ח

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) מתי מותר לשלול את הקרעים, ואימתי מאחים אותם. הקריעה על רבו, ועל אב בית דין או נשיא. הקריעה על חורבן ערי יהודה וירושלים ושאר מאורעות לא טובים. הקריעה על המת בשעת יציאת נשמתו, אף על פי שאינו קרובו. קריעת תלמידי חכמים זה על זה למרות שהם שווים בחכמתם. האבל על אב"ד [=אב בית דין] ונשיא שנסתלקו. א. כָּל הַקָּרְעִים שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל שְׂאֵר קוֹרְבָיו - שוֹלֵל הַקָּרַע² לְאַחַר שֶׁבָּעָה, וּמֵאַחָה³ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - שוֹלֵל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְאֵינוֹ מֵאַחָה לְעוֹלָם. וְהָאִשָּׁה קוֹרֵעַת וְשׁוֹלֵלָת מִיָּד, אֲפִלּוּ עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת.⁴

(2) תופר תפירה בלתי ישירה, ואינה מעשה אומן. שלל - מלה ערבית, תפירה גסה, אחת הנה, ואחת הנה (הערוך השלם). ובתוספות יום טוב למועד קטן פרק ג, משנה ו מפרש: לשון שלל וביזה, שכן השלל מפוזר אחת הנה ואחת הנה, ואינו מונח וצבור. (3) תופר תפירה שווה ומתוקנת, וראה להלן הלכה ג בביאורנו ל"איחוי אלכסנדר". "ועת לתפור" (קהלת ג, ז) מתרגם: "ועידן בחירי לאחאה בזיעה". (4) מועד קטן כב, ב. ולשון הגמרא שם: "מפני כבודה", ומפרש ה"נמוקי יוסף": שגנאי הוא לאשה אף על פי שאין ליבה מגולה, לעמוד בבגדים קרועים.

ב. פְּדָרָף שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, כֶּף חֵיב לְקָרַע עַל רֵבּוֹ שֶׁלְמָדוֹ תוֹרָה⁵, וְעַל הַנְּשִׂיא⁶, וְעַל אֵב בֵּית דִּין⁷, וְעַל רֵב הַצְּפוּר שְׁנֵהָרָג, וְעַל בְּרֶפֶת הַשֵּׁם⁸, וְעַל סֶפֶר תוֹרָה שֶׁנִּשְׁרַף, וְעַל עֲרֵי יְהוּדָה, וְעַל רִישׁוֹלָם, וְעַל הַמְּקַדָּשׁ.⁹

(5) על רבו מובהק, שלמד ממנו רוב חכמתו, "אבל אם לא

20 וְלֹא קָרְעוּ אֶת בְּגֵדֵיהֶם הַמְלֶךְ וְכָל עַבְדָּיו. מִפְּלֵל
 21 שְׁחִיבִין לְקָרַע. וְאִין חִיבִין לְקָרַע אֲלֵא עַל סֵפֶר תּוֹרָה
 22 שְׁנֹשְׁרָף בְּזוֹרְעֵי³⁰, כַּמְעַשָּׂה שְׁהֵי³¹. וְחִיב לְקָרַע שְׁתֵּי
 23 קְרִיעוֹת: אַחַת עַל הַגְּוִיל³² וְאַחַת עַל הַכְּתָב. שְׁנֹאֲמַר: 23:
 24 אַחֲרֵי שֶׁרָף הַמְלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים³³.

29 מועד קטן כו, א, כיוון שקראו לפני המלך יהויקים בן יאשיהו, את הפסוק שבמגילת איכה (א, ה) "היו צריה לראש... כי ה' הוגה על רוב פשעיה" - מיד קדר כל אזכרות שבה ושרפן באש. (30) בכוח ובזדון, שיש כאן חילול השם, פרט אם פרצה דליקה ואינו יכול להציל ונשרף ספר תורה, שאין כאן חילול השם. (31) על ידי שריפת יהויקים. והוא הדין הרואה תפילין, או אפילו מגילה אחת מן הנביאים, או מן הכתובים, שנשרפה, חייב לקרוע (יורה דעה שם סעיף לו). וכן כשנקרע או נמחק בזרוע - חייב לקרוע (ש"ך סעיף קטן נו). (32) הקלף המקיף את הכתב. (33) מועד קטן שם.

25 י. וּמַנִּין שְׁקוֹרְעִין עַל עֲרֵי הַהוֹדָה וְעַל יְרוּשָׁלַיִם וְעַל
 26 הַמִּקְדָּשׁ שֶׁחָרְבוּ? שְׁנֹאֲמַר: וַיִּבְאוּ אֲנָשִׁים מִשְׁכֶּם
 27 וּמִשִּׁילָה וּמִשְׁמֹרֶן שְׁמָנִים אִישׁ מִגְּלַחֵי זָקָן³⁴ וּקְרָעֵי
 28 כְּבָדִים³⁵.

34 ומפרש רש"י שם: כשיצאו מביתם לא ידעו בחורבן הבית, ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם וגילחו זקנם. (35) ובהלכות תענית פרק ה הלכה ט"ז כותב רבינו: ראה ירושלים בחורבנה, אומר: ציון מדבר הייתה וגו' (ישעיה סד, ט); בית המקדש בחורבנו, אומר: בית קדשנו ותפארתנו וגו' (שם, י) וקורע", ומקורו במועד קטן שם.

29 יא. כָּל מִי שֶׁעֲמַד עִם הַמֵּת בְּשַׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָתוֹ,
 30 אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ קְרוֹבוֹ - חִיב לְקָרַע³⁶. וְכֵן אָדָם
 31 כְּשֶׁר³⁷ שָׁמַת - הַפֵּל חִיבִין לְקָרַע עֲלָיו³⁸, אֵף עַל פִּי
 32 שְׂאִינוּ חָכָם. וְקוֹרְעִין טֶפַח כְּשֶׁאָר הָאֲבָלִים³⁹. אֲבָל
 33 חָכָם⁴⁰ שָׁמַת - הַפֵּל קְרוֹבָיו⁴¹, וְהַפֵּל קוֹרְעִין עֲלָיו עַד
 34 שְׁמַגְלִין אֶת לְבָבָם⁴², וְחוֹלְצִין מִמֵּינֵם⁴³. וְבֵית מִדְרָשׁוֹ
 35 שֶׁל אוֹתוֹ חָכָם בָּטֵל כָּל שְׁבָעָה⁴⁴. וְכִכָּר נִהְגוּ תְלָמִידֵי
 36 חָכְמִים בְּכָל מְקוֹם לְקָרַע זֶה עַל זֶה טֶפַח, אֵף עַל פִּי
 37 שֶׁהָן שְׁוִין וְאִין אֶחָד מֵהֶם מְלַמֵּד אֶת חֲבֵרָו⁴⁵.

36 מועד קטן שם. "למה זה דומה לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע" ומפרש רש"י: התורה קרוייה נר שנאמר: כי נר מצוה ותורה אור, ונשמה נקראת נר, ככתוב: נר ה' נשמת אדם. ובשבת קה, ב מפרש רש"י: "אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו (=לספר תורה), שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוות". ולדעת רבי מאיר מרוטנברג, הובאה בכסף משנה, חייבים לקרוע אפילו על אדם רשע, חוץ מעל מומר לעבודה זרה, או עובר על אחת מכל המצוות שבתורה להכעיס, שנחשב כמומר. (37) שאינו חשוד על שום עבירה, ולא על שום ביטול מצוה ואין שמועתו רעה, אף על פי שאינו גדול בתורה (לשון היורה דעה שם סעיף ו). (38) אפילו שלא במעמד יציאת נשמתו.

1 שְׁנֹאֲמַר: וְהוּא מְצַעֵק אָבִי רַכְבּ יִשְׂרָאֵל וּפְרָשִׁיו,
 2 וְלֹא רָאָהוּ עוֹד, וַיַּחְזֹק בְּבִגְדָיו וַיִּקְרָעֵם לְשָׁנִים
 3 קְרָעִים²². מִפְּאֵן, שֶׁחִיב לְהַבְדִּיל הַשִּׁפְהָ²³.

22) ואף על פי שאלהיו חי הוא? כיוון "שלא ראהו עוד" הרי הוא אצלו כמת (מועד קטן כו, א). (23) את פתיחת בית צווארו, שייראה כאילו קרוע הוא לשניים, בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו שאינו צריך להבדיל שפת הבגד, אלא קורע תחתיה ומניח השפה שלימה, כמבואר לעיל פרק ח, הלכה ב.

4 ו. וּמַנִּין שְׁקוֹרְעִין עַל הַנְּשִׂיא וְעַל אֵב בֵּית דִּין וְעַל
 5 שְׁמוּעָה שֶׁבָּאָה שְׁנֵהֲרַג רַב צְבוּר? שְׁנֹאֲמַר: וַיַּחְזֹק
 6 דָּוִד בְּבִגְדָיו וַיִּקְרָעֵם, וְגַם כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ.
 7 וַיִּסְפְּדוּ וַיִּכְפוּ וַיִּצְמְדוּ עַד הָעֶרֶב, עַל שְׂאוֹל - זֶה
 8 נְשִׂיא, וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ - זֶה אֵב בֵּית דִּין, וְעַל עַם יִי
 9 וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נִפְלוּ בְּחֶרֶב - זֶה שְׁמוּעָה רָעָה²⁴.

24) ואין לדחות, שלא קרע דוד אלא על כל הצרות כולן, שהתגששו ובאו עליו כאחת, שהרי "על - על" הפסיק העניין, לומר, שעל כל צרה מהן, חייבים לקרוע (מועד קטן שם). מדברי רבינו נראה שאינו חייב לקרוע אלא אם נהרג רוב הציבור, אולם דעת הרמב"ן וה"נמוקי יוסף" שם, אם נקבץ רוב הציבור למלחמה, ונשמע שניגף לפני האוייב ואפילו לא נהרג אלא המיעוט, חייבים לקרוע. וכן ביורה דעה סימן שמ סעיף לו, והוא הדין אם הלכו בשבי (יורה דעה שם).

10 ז. וּמַנִּין שְׁקוֹרְעִין עַל בְּרַפְת הַשֵּׁם? שְׁנֹאֲמַר: וַיִּבֹא
 11 אֲלֵיקִים בֶּן חֶלְקִיהוּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וַשְׁבָּנָה הַסֹּפֵר
 12 וַיֹּאחַז בֶּן אֶסָף הַמְּזִכִּיר אֶל חֶזְקִיהוּ קְרוֹעֵי כְּבָדִים²⁵.
 13 אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ חִיבִין
 14 לְקָרַע²⁶.

25) על דברי החירוף והגידוף של רבשקה שליחו של סנחריב מלך אשור באמרו: "מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי, כי יציל ה' את ירושלים מידי" (שם לה). (26) שכן כתוב (שם יט, א) "ויהי כשמוע המלך חזקיהו (דברי רבשקה, מפי אליקים וחביריו) ויקרע את בגדיו" (מועד קטן כו, א), והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה י: "והוא שישמענה מישראל... אבל השומע מפי הגוי אינו חייב לקרוע; ולא קרעו אליקים ושבנא, אלא מפני שרבשקה היה ישראל מומר", ומקורו בסנהדרין ס, א.

15 ח. וְהַעֲדִים אִין חִיבִין לְקָרַע כְּשֶׁעִידוּ בְּבֵית דִּין²⁷,
 16 שֶׁכָּבֵר קָרְעוּ בְּשַׁעַת שֶׁשְׁמַעוּ²⁸.

27) על ברכת המגדף. (28) מפי המגדף (שם). וכן הכתוב אומר: "ויקרע את בגדיו" - חזקיה קרע, והם לא קרעו. וראה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח.

17 ט. וּמַנִּין שְׁקוֹרְעִין עַל סֵפֶר תּוֹרָה שְׁנֹשְׁרָף? שְׁנֹאֲמַר:
 18 וַיְהִי כִּקְרוֹא יְהוּדֵי שְׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה וְגוֹמֵר, עַד
 19 תָּם כָּל הַמְּגִלָּה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאֵח²⁹, וְלֹא פָחַדוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קורעים אפילו בשעת הספדו (ש"ך לורה דעה סימן שמ סעיף קטן יד). (52) כמבואר בהלכה הקודמת.

11 יד. אב בית דין שמת - הכל קורעין עליו, וחולצין
12 משמאל⁵³, וכל בתי מדרשות שבעירו בטלין⁵⁴. ובני
13 בית הפנסת נכנסין לבית הפנסת, ומשנין את
14 מקומן: היושבין בדרום ישובו בצפון, והיושבין
15 בצפון ישובו בדרום⁵⁵.

53) וחליצת שמאל עדיפה מימין, שהיא מגלה את לבו (רדב"ז לעיל הלכה י"א). (54) מלימוד תורה, כדי שיהיו פנויים להתעסק בהספדו (רמב"ן). (55) מועד קטן כב, ב.

16 טו. נשיא שמת - הכל קורעין עליו, וחולצין שתי
17 הידים מפאן ומפאן⁵⁶, ובכל בתי מדרשות⁵⁷ בטלים.
18 ובני בית הפנסת נכנסין בשפת לבית הפנסת וקוראין
19 שבעה⁵⁸. ולא יטילו בשוק, אלא יושבין משפחות
20 משפחות דוים⁵⁹ כל היום⁶⁰.

56) שם. (57) ובכתב יד תימן וכן בדפוס רומי ר"מ: וכל בתי מדרשות וכו'. ובשולחן ערוך יורה דעה סימן שדמ סעיף יח: "כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידים אותו בטלים". (58) בתורה. אבל אין מתפללים שם לגמרי אלא בבית האבל. והוא הדין ביום שני וחמישי קוראים בתורה בבית הכנסת, וכל אנשי אותה עיר מתפללים בבית האבל (כסף משנה וכן ביורה דעה שם). (59) כואבים ומצטערים. (60) מועד קטן כג, א ושם הנוסח: "יושבים ודומים". וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "יושבים ודומים". ובטור שם כתב בשם רבינו האי גאון: "חכם ואלוף וגאון מכניסים אותו לבית הכנסת ומניחים המיטה במקום שהיה דורש, וסופדים התלמידים וקהל ישראל, וכשמוציאים המיטה סופדים אותו עד לבית הקברות" וכו'.

פרק עשירי

1) דיני אבלות בשבת; ואם השבת עולה למניין האבילות. דין אבילות ברגלים ובראש השנה ויום הכיפורים. ביטול האבילות לקובר את מתו קודם הרגל. דין האבילות ביום טוב שני של גלויות, ואם עולה למניין שבעה.

21 א. השבת עולה למנין אבילות². ואין אבילות בשבת
22 אלא בדרברים שבצנעה, כגון עטיפת הראש³
23 ותשמיש המטה ורחיצה בחמין⁴; אבל דברים
24 שבגלוי - אינו נוהג בהן אבילות, אלא לובש
25 מגלעין⁵, וזוקף את המטה⁶, ונותן שלום לכל אדם⁷.
26 ואם יש לו בגד - מחליף, ולא ילפש בגד קרוע
27 בשבת, אפלו על אביו ועל אמו⁸. ואם אין לו
28 להחליף - מחזיר את הקרע לאחרי¹⁰.

2) מצטרפת למנין שבעה (מו"ק יט, א), שהרי נוהג בה אבילות בדברים שבצנעה, כבסמון. בניגוד לרגל שאין אבילות נוהגת בה כלל, ולפיכך אינה עולה לו כלל, כמבואר להלן ה"ח. (3) שחייב לכסות את ראשו עד לפיו, כמבואר לעיל פ"ה הי"ט, והואיל ואינו חייב בעטיפת הראש אפילו

(39) מועד קטן שם. (40) ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (41) כקרוביו. (42) כדין קריעה על אביו ואמו, ראה לעיל פרק ח, הלכה ג, בניגוד ל"אדם כשר" שאין קורעים עליו אלא טפה. (43) חליצת כתף המפורשת לעיל שם, ולא ביאר רבינו שם כדין: חולץ לאביו, אם מימין, או משמאל, כדין אב בית דין המבואר להלן הלכה י"ד, וכנראה שהכל תלוי ברצון הבן, שאם רצה חולץ משמאל ואפילו אם רצה לחלוץ שתי הידיים מכאן ומכאן כדין נשיא, ראה להלן הלכה ט"ו - חולץ (רדב"ז). (44) לפי שמספידים אותו, ואין עוסקים בתורה בבית מדרשו, שלא יתעצלו בהספדו (רמב"ן). ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שניים שניים ולומדים בבתייהם (יורה דעה סימן שדמ סעיף יח). (45) בבא מציעא לג, א ומפרש רש"י: לפי שהיו יושבים בבית המדרש יחד, ומקשים ומפרקים זה לזה, וכולם למדים זה מזה. נמצאו ארבע חלוקות הן: רבו מובהק, מפורש לעיל הלכה ב. ורבו שאינו מובהק, שלא למד רוב חכמתו ממנו, דינו מבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט שאינו קורע עליו אלא טפה, כשם שהוא קורע על כל המתים. חכם שהוא גדול ממנו, שקורע עליו מצד הדין כמבואר לפנינו. ותלמידי חכמים השווים זה לזה בתורתם, אינם קורעים אלא מחמת מנהג (רדב"ז).

1 יב. כל הקורעים על החכם שמת, פיון שהחזירו
2 פניהן מאחורי המטה שולל⁴⁶. ויראה לי, שהקורע
3 על החכם - מאחה למחר⁴⁷; שאפלו רבו⁴⁸ שמת -
4 אין מתאבל עליו אלא יום אחד בלבד, או יום מיתה
5 או יום שמועה⁴⁹. וכן יראה לי, שהקורע על הנשיא
6 וכיוצא בו - שולל למחר⁵⁰, אף על פי שאינו מאחה
7 עליהם לעולם.

46) מועד קטן כה, א. (47) ולדעת הרמב"ן מותר לו לאחות אפילו בו ביום. אולם דעת רבינו, הואיל ואמרו שם: כיוון שהחזיר פניהם... שוללים" הרי שלא התירו אלא לשלול, ולא לאחות באותו יום. (48) רבו מובהק. (49) שם עמוד ב. ולדעת הרמב"ן מתאבל עליו בחליצת נעל ושאר דיני אבילות. וביורה דעה רמב סעיף כה מסיים: "מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה", ודין רבו שאינו מובהק, נראה שהוא כ"חכם שמת" ואף על פי שהתלמיד גדול ממנו בחכמה ואין הגדול קורע על הקטן ממנו? כיוון שלימדו תורה חייב לקרוע עליו ומאחה למחר (רדב"ז) בדעת רבינו. (50) בניגוד לקרוע על קרוביו, שאינו שולל אלא לאחר שבעה ימים, ראה לעיל הלכה א. וכן אמרו בירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז לענין רבו מובהק: "הורה רב יסא לשלול למחר".

8 יג. חכם שבאה שמועתו שמת - אין קורעין עליו
9 אלא בשעת הספדו, וזהו כבודו⁵¹. ושולל בו ביום,
10 ומאחה למחר⁵².

51) מועד קטן כה, א "חכם כבודו בהספדו". וכל זה כשהספדו בתוך שלושים לקבורתו, אבל לאחר שלושים אין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי א' תשרי - ספר שופטים - הלכות אבל קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלה עליו אבלות כלל". ואע"פ שאמרו (כתובות ד, א): "אע"פ שאמרו אין אבלות במועד, אבל דברים של צנעא נוהג" - גירסת רבינו שם: בשבת, ולא: במועד, וכן גירסת 'בעל המאור' שם. וביו"ד סי' שצט סעיף א פוסק שדברים שבצנעה נוהג בהם אבלות אפילו ברגל, וכגירסת הגמרא בכתובות שלפנינו. וכן בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה. וראה ב'תוספות' למו"ק יט, ב ד"ה דלא נוהגין. (13) מו"ק יט, א 'רגלים מפסיקים', ורבך גמליאל אומר: "ראש השנה ויום הכיפורים כרגלים". וראה שם כ, א "אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת". ובירושלמי שם ניקמך: "אפשר לשבעה בלא רגל (=ולפיכך היא מפסקת), אבל אי אפשר לשבעה בלא שבת". ואם השבת תפסיק כמו רגל, לא תמצא לעולם אבלות שבעה. (14) אם קבר מתו לפני יום הכיפורים. (15) להשלים גזירת שלשים. ואין אומרים: ראש השנה הפסיק גזירת שבעה, ויוהכ"פ שלאחריו יפסיק גזירת שלשים. או כשקבר מתו לפני יוהכ"פ ובטלה ממנו גזירת שבעה, יבוא חג הסוכות ויבטל גזירת שלשים, כמבואר בסמוך ה"ה? כי אין עושים שתי הפסקות באבילות אחת, הואיל ולא מנה שבעה ימי אבילות כדרכה, בגלל הפסקת הרגל הראשון, מעתה עליו למנות כרגיל גזירת שלשים לפחות (כסף-משנה ע"פ הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ג אות כח). והראב"ד קורא: "שיבוש יש כאן", שהרי יום אחד לפני ראש השנה הרי הוא כשבעה, וראש השנה עצמו שבעה, הרי כאן ארבעה עשר יום ולא נשאר לגזירת שלשים אלא ששה עשר יום! ואמנם במו"ק כד, ב פוסק כך רב פפא, אולם רבינו סובר כרבי אושעיא שם, שדוקא עצרת (חג השבועות) נמנית כשבעה, שיש לה תשלומין כל שבעה (שאם לא הביא קרבנות חגיגתו ביום הראשון, מביא והולך כל שבעה), אבל ראש השנה ויוהכ"פ, שאין טעם זה שייך בהם, שאין חוגגים בהם כלל, אינם נמנים כשבעה, ודי להם שיפסיקו גזירת שבעה או שלשים כרגלים (לחם-משנה). (16) דינה כרגל של פסח או של סוכות העולה לשבעה ימים. (17) שנאמר (דברים טז, טז) "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" - מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה (=שאם לא חג והביא קרבנות החג ביו"ט, הראשון חוגג את כל הרגל), אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה (מו"ק כד, ב). ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף ו פוסק, שראש-השנה ויוהכ"פ דינם כשלש רגלים לבטל האבילות. ואם נהג שעה אחת לפני ראש השנה, בטלה ממנו גזירת שבעה, ויוהכ"פ מבטל גזירת שלשים, ואחרי יום הכיפורים אינו מונה כלום, כמבואר שם סעיף ט, באופן שעושים שתי הפסקות אפילו באבילות אחת, ולא כדעת הראב"ד, שהזכרה לעיל אות יד.

בימי החול - בפני אחרים, אלא בינו לבין עצמו, כמו ששנינו במס' שמחות פ"י: "בא לעמוד בשורה, מגלה את ראשו. יצא חוץ לשורה, מכסה את ראשו ונכנס לביתו. באו אחרים לנחמו, הרי זה מגלה את ראשו ופוטרם", נמצא שכל עטיפת הראש אינה אלא בצנעה, ולפיכך מכסה גם בשבת (רדב"ז). (4) רחיצת ידים ורגלים, וכגון שהוחמו בערב שבת, שאם הוחמו בשבת, אסור לרחוץ בהם משום שבת (מו"ק כד, א וב'מוקיי יוסף' שם). (5) ואע"פ שבגמרא שם אמרו: נעילת הסנדל בשבת רשות, שאפילו אינו נועל, אין זה נראה כאבל - שמא בימי התלמוד היו נוהגים לילך יחף, אבל בימי רבינו לא הלכו יחפים אלא האבל בלבד, ולפיכך אם ילך יחף בשבת - יהא נראה לכל שנוהג בה אבילות (כסף-משנה). (6) שהיתה כפויה בימי האבל, ראה לעיל פ"ה ה"ח. (7) ירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת - שואלים" - וכיון ששואלים בשלום, מכאן שהם משיבים שלום לכל שואליהם. שוב אמרו שם: רבי הושעיה הגדול, הלך למקום אחד, ראה אבלים בשבת ואמר: "איני יודע מנהג מקומכם, אלא שלום עליכם, כמנהג מקומנו". (8) שאינו קרוע. (9) ראה לעיל פ"ח ה"ג, שעל אביו ואמו אם החליף בגד אחר, חייב לקרוע כל שבעה. (10) שבת צואר שלהם היה מתוקן, כדי שיוכל להפוך חלוקו מה שלפנים לאחור (מו"ק כד, א וברש"י לרי"ף שם). וכל זה מפני כבוד השבת, שאין אבילות נוהגת בה בפרהסיא, כמו שאמרו בירושלמי שם ה"ה: "ברכת ה' היא תעשיר (משלי י, כב) - זו ברכת שבת (=שנאמר בה: ויברך אלקים את יום השביעי); ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות, ככתוב (שמואל-ב יט, ג) נעצב המלך על בנו" - מכאן שאין אבילות בשבת. ובכל זאת דברים שבצנעה נוהגים בה, מפני שלא כתוב בה: שמחה, אבל ברגל אין אבילות נוהגת בה כלל, שנאמר בה: ושמחת בחגך (תוספות' למו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר).

1 ב. מאימתי זוקפים את המטות בערב שבת? מן
2 המנחה ולמעלה. ואף על פי כן, לא ישב עליה עד
3 שתחשך. ואף על פי שלא נשתיר לו אלא יום אחד,
4 חוזר וכופה אותן במוצאי שבת.¹¹

(11) עד למחרת בבוקר, שמקצת היום ככולו, כמבואר לעיל פ"ו הי"ב (שם כז, א).

5 ג. הרגלים, וכן ראש השנה ויום הכיפורים - אין
6 דבר מדברי אבילות נוהג בהן.¹² וכל הקובר את מתו
7 אפילו שעה אחת קדם הרגל או קדם ראש השנה
8 ויום הכיפורים - בטלה ממנו גזירת שבעה.¹³ נמצא
9 מונה לאחר ראש השנה ויום הכיפורים¹⁴ שלשה
10 ועשרים יום¹⁵, ולאחר הפסח - ששה עשר יום;
11 שהרי בטלה גזרת שבעה, ושבעת ימי החג - הרי
12 ארבעה עשר. וכן אם קבר קדם עצרת¹⁶ - מונה
13 אחריה ששה עשר יום; אף על פי שהוא יום אחד
14 - הרי היא רגל ועולה לשבעה ימים.¹⁷

15 ד. קבר את מתו קדם חג הפסח - מונה אחר החג
16 תשעה ימים בלבד; שהרי שמיני עצרת רגל בפני
17 עצמו, ונמצא יום טוב הראשון מפסיק שבעה,
18 ושבעת ימי החג, ושמיני של חג רגל אחד - הרי
19 אחד ועשרים יום.¹⁸

(18) מו"ק שם.

20 ה. הקובר את מתו שבעת ימים קדם רגל מן

(12) ואפילו דברים שבצנעה, וכלשון רבינו לקמן ה"ח: "לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 הַרְגָלִים או קִדְם ראש השנה ויום הפפורים - בְּטֻלָה
 2 גִּזְרַת שְׁלֹשִׁים¹⁹. וּמִתֵּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס בְּעֶרְבַּ יוֹם טוֹב
 3 או בְּעֶרְבַּ יוֹם הַפְּפוּרִים²⁰, שֶׁמִּקְצַת הַיּוֹם כְּכֹל²¹,
 4 וְאֵינוֹ מוֹנֶה לְאַחֲרֵיהֶם כְּלוּם. וְאִם עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ
 5 הוּא מֵתָאָבֵל, אֶפְלוֹ מֵתוֹ קִדְם הַרְגָל שְׁלֹשִׁים יוֹם -
 6 אֵינוֹ מְגַלַּח עַד שִׁישְׁלַח פְּרַע²² או עַד שִׁיגְעֵרוּ בּוֹ
 7 חֲבָרָיו, וְאִין הַרְגָלִים מִפְּסִיקִין דְּבַר זֶה²³.
- 19) שם יט, כ. (20) אחר תפילת מנחה לפני שקיעת החמה
 (רדב"ז). (21) ועולה לכאן ולכאן, נחשב כשביעי וכשמיני,
 והרי הוא כאילו נהג גזירת שלשים בקצת אותו יום (שם
 וברש"י). (22) יגדל שיער ארוך יותר מדאי, ראה לעיל
 פ"ו. (23) ירושלמי שם פ"ג, ה"ח: "כל דבר שהוא תלוי
 בשבעה ושלשים - הרגל מפסיק. ברם כאן, עד שישלח פרע,
 או עד שיגערו בו חבריו". וראה ב'תוספות' למו"ק כב, ב
 ד"ה עד שיגערו.
- 8 ו. חַל שְׁשִׁי שְׁלוֹ בְּעֶרְבַּ הַרְגָל, וְאִין צְרִיף לִזְמַר
 9 חֲמִישִׁי או שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ מְגַלַּח, וְלֹא בְּטֻלָה מִמְּנוֹ
 10 אֶלָּא גִּזְרַת שְׁבַעַה בְּלִבְד²⁴. וְאֵינוֹ מִתֵּר לְרַחֵץ וְלְסוּף
 11 וְלַעֲשׂוֹת דְּבַר עַד שִׁיפְגֹס יוֹם טוֹב²⁵. וְיוֹם טוֹב מִפְּסִיק
 12 שְׁאֵר הַשְּׁבַעַה, וְלֹאֲחֵר יוֹם טוֹב מִשְׁלִים כֹּל שְׁלֹשִׁים
 13 יוֹם מִיּוֹם הַמִּיתָה, וְאִסּוּר בְּהֵן כֹּכַל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים²⁶.
- 24) ועדיין הוא נוהג אבילות שלשים, שאסור לו להסתפר
 בהם, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ג. (25) וביו"ט אינו נוהג
 אבילות כלל (מו"ק יט, ב): "הכל מודים כשחל שלישי שלו
 להיות ערב הרגל, שאסור ברחיצה עד הערב". ומפרש
 רש"י: ולערב רוחץ בצונן, או ימתין עד חולו של מועד
 וירחץ בחמין, ואע"פ שאמרו שם: "כשחל שלישי שלו"
 וכו' - כבר העיר הר"ף שם: הוא הדין אפילו יום ששי,
 שהרי עדיין לא שלמה אבילות שלו. (26) המנויים לעיל
 פ"ו, ה"ב.
- 14 ז. חַל שְׁבִיעִי שְׁלוֹ לְהִיּוֹת בְּעֶרְבַּ הַרְגָל, וְהָרִי הוּא
 15 שְׁבֵת²⁷ - בְּטֻלָה מִמְּנוֹ גִּזְרַת שְׁלֹשִׁים. וּמִתֵּר לְגַלַּח
 16 בְּתוֹף הַמוֹעֵד²⁸, שְׁהָרִי אָנוֹס הִיָּה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ
 17 לְגַלַּח בְּשְׁבֵת²⁹, וְכֵן מְגַלַּח אַחֵר עֲצָרַת³⁰ או אַחֵר
 18 רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַפְּפוּרִים, שְׁהָרִי בְּטֻלָה גִּזְרַת
 19 שְׁלֹשִׁים, וְיֵשׁ לוֹ לְגַלַּח כֹּכַל עַת שִׁירְצָה³¹.
- 27) שאסור לו להסתפר בה. (28) בחול המועד.
 29) ואנוס מותר בגילוח במועד, כמבואר בהל' יו"ט, פ"ז
 הי"ד"ה (מו"ק יז, ב). (30) בשחל שביעי שלו בשבת, ערב
 עצרת. (31) כאבא שאול, האומר (שם יט, ב) "מותר לגלח
 אחר הרגל".
- 20 ח. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּתוֹף הַרְגָל - לֹא תִלָּה עֲלָיו
 21 אֲבָלוֹת כְּכֹל³², וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֲבָלוֹת בְּרָגַל. אֶלָּא לְאַחֵר
 22 הַרְגָל מִתְחִיל לְמָנוֹת שְׁבַעַה, וְנוֹהֵג בְּהֵן כֹּל דְּבָרֵי
 23 אֲבָלוֹת³³. וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה³⁴, וְנוֹהֵג
 24 בְּשְׁאֵר הַשְּׁלֹשִׁים כֹּכַל גִּזְרַת שְׁלֹשִׁים.
- 32) אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר לעיל אות יא. וכמו
 שכתבו ה'תוספות' במו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר: שברגל
 נאמר: "ושמחת בחגך" ואין להתאבל בה כלל. (33) שם
 כ, א, אלא שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, כמבואר שם. וכן
 ביו"ד סי' שצט סעיף ב: "ולכשיכלו שבעה למיתת המת,
 אע"פ שעדיין לא כלו שבעת ימי האבילות, מלאכתו נעשית
 ע"י אחרים בבתיהם". (34) שם.
- ט. הַמְּקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים³⁵ - מוֹנֶה
 25 הַשְּׁבַעַה מִיּוֹם טוֹב שְׁנֵי הָאֲחָרוֹן³⁶, אִף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ
 26 נוֹהֵג אֲבָלוֹת³⁷. הוּאֵיל וּמְדַבְּרֵיהֶם הוּא - עוֹלָה לוֹ מִן
 27 הַמִּנְיָן³⁸, וּמוֹנֶה אַחֲרָיו שְׁשָׁה יָמִים בְּלִבְד. וּמוֹנֶה
 28 שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ שְׁאִמְרָנוֹ³⁹.
- 35) המקומות הרחוקים מארץ ישראל, שאין שלוחי בית-דין
 מגיעים אליהם, היו עושים שני ימים מפני הספק, לפי
 שאינם יודעים יום שקבעו בו בית-דין את החודש איזה יום
 הוא, מלשון רבינו בהל' קידוש החודש, פ"ג הי"א.
 36) קדושתו אינו אלא מדרבנן, שמן התורה אינו קדוש אלא
 היום הראשון בלבד, וביחוד בזמננו, שאנו בקיאים בקביעת
 החודש. ראה שם פ"ה ה"ו. (37) אם קברו המת בימים
 שלפניו, אבל אם קברוהו ביום-טוב שני, דינו יתבאר בסמוך
 ה"י. (38) רי"ף למו"ק, פ"ג דף רפט. (39) לעיל ה"ח.
- י. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי, שֶׁהוּא יוֹם טוֹב
 30 הָאֲחָרוֹן⁴⁰, או בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל עֲצָרַת⁴¹ - נוֹהֵג בּוֹ
 31 אֲבָלוֹת. הוּאֵיל וְיוֹם טוֹב שְׁנֵי מְדַבְּרֵיהֶם, וְאֲבָלוֹת יוֹם
 32 רֹאשׁוֹן שָׁל תוֹרָה⁴² - יִדְחָה עֲשָׂה שָׁל דְּבָרֵיהֶם⁴³ מִפְּנֵי
 33 עֲשָׂה שָׁל תוֹרָה⁴⁴. אֲבָל אִם קָבַר בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל
 34 רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֲבָלוֹת; שֶׁשְׁנֵיהֶן בְּיוֹם
 35 אַרְוֶה הֵן⁴⁵, מִטַּעַם שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קְדוּשַׁת הַחֲדָשׁ⁴⁶.
- 40) של פסח או סוכות, בניגוד ליו"ט שני של התחלת החג,
 שאינו נוהג בו אבילות, כלעיל ה"ח. (41) חג השבועות,
 שאין לו אלא שני ימים ובחורף לארץ. (42) ראה לעיל פ"א,
 ה"א. (43) שמחת החג של יו"ט שני. (44) האבילות,
 ככתוב (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאתי היום הייטב בעיני
 ה'" (רי"ף שם). "יבוא עשה דחידי, (=האבל) וידחה עשה
 דרבנן". וכל זה בששה מתים שמתאבל עליהם מדין תורה,
 אבל אלה שהוסיפו עליהם מדבריהם, כגון אשתו, או אחיו
 מאמו (ראה לעיל פ"ב, ה"א) - אין מתאבלים עליהם ביו"ט
 שני, שהרי אין בהם 'עשה' של תורה, יבוא 'עשה' של רבים
 (=רגל) מדבריהם, וידחה 'עשה' של יחיד מדבריהם (כסף-
 משנה בשם הרמב"ן). (45) ודינו כיו"ט ראשון.
 46) פ"ה, ה"ח: "הואיל והיו עושים אותו שני ימים, ואפילו
 בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושים - אפילו בני ארץ ישראל
 - אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעים על החשבון".
 והטעם, שעשו אותו שני ימים אפילו בזמן הראיה, לפי שלא
 ידעו יום שקבעו בו בית-דין את החודש, שאין השלוחים
 יוצאים ביום-טוב (שם ה"ז), וראה ביצה ד, ב "נולדה בזה
 אסורה בזה", שכיום אחד ארוך הם, וכן בהל' יו"ט, פ"א
 הכ"ד. ולדעת הרדב"ז, אין יו"ט שני של ראש השנה עולה
 לו למנין שבעה, שהרי כיום אחד ארוך הוא, ודינו כיו"ט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחליפים סעודותיהם זה לזה. (12) ככר העיר. (13) על מות קרובם, שהיו מברים אותם ברחבה, כמבואר בכתובות ה, ב וברש"י שם. (14) "שהכל כקרוביו" (מו"ק כה, א), והשווה לעיל פ"ט, ה"א.

ג. **בְּשִׁמְכֵרֶיךָ אֶת הָאֲבָלִים בְּמוֹעֵד - אֵין מְכַרֵּין אֶלָּא עַל מְטוֹת זְקוּפוֹת**¹⁵. **וְאֵין אוֹמְרִין בְּרֶפֶת אֲבָלִים בְּמוֹעֵד**¹⁶; **אֶבֶל עוֹמְדִין בְּשׁוֹרָה**¹⁷ **וּמְנַחֲמִין וּפּוֹטְרִין**¹⁸. **וְאֵין מְנַחֲמִין אֶת הַמְטָה**¹⁹ **בְּרָחוֹב, שְׁלֹא לְהַרְגִיל אֶת הַהֶסְפֵּד**²⁰; **שֶׁהַמוֹעֵד אֲסוּר בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִיּוֹת**²¹. **וְכֵן אֵין מְלַקְטִים עֲצָמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ**²² **בְּמוֹעֵד, שְׁאֶבֶל הוּא לוֹ**²³; **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר קְרוֹבִים**²⁴. **וְכֵן אֵין מְסַפְּדִין אֶת הַמֵּת בְּחִנְפָּה**²⁵ **וּבְפוּרִים**²⁶ **וְלֹא בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים**²⁷, **אֶבֶל נוֹהֲגִין בְּהֵן כָּל דְּבָרֵי אֲבָלוֹת**²⁸. **וּמִתָּר לְסַפֵּד לְפָנֵי חֲנִפָּה וּפוּרִים וְלֹא חֲתִרְיָהּ**²⁹.

(15) בניגוד לימי החול, שאין האבלים אוכלים אלא על מיטות כפויות לארץ, ראה לעיל פ"ד ה"ט, שביום הראשון לאבלו חייב האבל לישוב על מיטה כפויה, ואילו במועד אוכל האבל על מיטה זקופה (שם כד, ב). שאין כפיית המיטה נוהגת במועד כלל (נמוקי יוסף שם), וראה ב'תוספות' שם כ, א ד"ה שכבר, שרש"י היה אומר: שאין עושים הבראה ברגל, הואיל ואין בה אבליות. (16) כשחזרו מהלוויה, ועמדו כולם ברחוב, ועמד אחד ואמר ברכה מיוחדת לאבלים לנחמם, ומסיים בה: "בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך מנחם אבלים" (כתובות ה, ב), וראה במגילה כג, ב וברש"י שם ד"ה אין אבלים (מו"ק כז, א). והואיל וברכה זו היא ברחבה, במקום פומבי ביותר, אין לאמרה בחול המועד (רדב"ז). (17) המלווים את המת, כשחוזרים מהקבורה, עומדים בשורה בצד בית הקברות לנחם האבלים, ראה לקמן פ"ג, ה"א. (18) את הנחמתיים לביתם, ולא ילכו לביתו של האבל (מו"ק שם). (19) שהמת מוטל עליה. (20) שם, ומטעם זה "אין מוליכים המת לבית הקברות בחול-המועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן" (יו"ד סי' תא, סעיף א). (21) שהמועד כיו"ט, שחייב לשמוח בו (תענית יז, ב). (22) להוליכין למקום אחר לקברן בקברות אבותם. (23) צער יש לו בשעת לקיטתן (מו"ק ח, א). (24) שאינו שמח בהם כ"כ לקברם בקברות אבותם, ובוודאי יש לו צער בלקיטתן. וב'פרישה' ליו"ד סי' תג אות ה, מפרש: שעצמות שאר קרוביו ודאי אסור ללקט מפני שאינו חייב לכבדם. ובמס' שמחות פ"ב, שנינו: "כל שקורעים עליו בשעת מיתתו, קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות". וראה לקמן פ"ב, ה"ח. (25) שבת כא, ב. (26) מגילה ה, ב שנאמר בהם (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". (27) תענית יז, ב "ראש-חודש גופו יום-טוב הוא". (28) שאינם כרגילים המפסיקים את האבילות, וגם אינם כשבת, שאין אבליות נוהגת בה, והרי אמרו (מו"ק כה, ב): נשים מענות ומטפחות בהם (ביאור הגר"א לאו"ח סי' תרצו ס"ק ה). והרמ"א באו"ח שם מסכם: שאין אבליות נוהגת בפורים אלא בדברים שבצנעה בלבד. (29) אע"פ שאמרו (תענית יז, ב) "הימים האלה הכתובים במגילת תענית (=שלא להספיד

ראשון. ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף יג פסק, שנוהגים לא להתאבל בשום יו"ט שני של גלויות על שום מת, אפילו הוא יום מיתה וקבורה, שסוברים כדעת האומרים שאין שום אבליות מן התורה, "וכן המנהג פשוט ואין לשנות".

פָּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) דיני אבלות בחול המועד. אבלות והספד בחנוכה ובפורים ובראשי חודשים. שלא לעורר אבל על המת, שלושים יום קודם לחג. שבעת ימי המשתה לנישואי חתן וכלה דינם כרגל. חתן שהכין כל צרכי סעודת נישואיו, ומת לו מת קודם שייכנס לחופה - מה דינו.

א. **אָף עַל פִּי שְׁאֵין אֲבָלוֹת בְּמוֹעֵד**², **קוֹרֵעַ עַל מְתוֹ בְּמוֹעֵד וְחוֹלְצִין בְּתַפּוֹ**³. **וּמְכַרֵּין אֶת הָאֲבָלִים לְחָם**⁴ **בְּמוֹעֵד**⁵. **כָּל אֱלוֹ בְּחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד; אֶבֶל בְּיוֹם טוֹב, אֶפְלוֹ בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי**⁶ - **אֵין קוֹרְעִין וְלֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְכַרֵּין**.

(2) שנאמר (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך", ואין 'עשה' של אבליות יחיד דוחה 'עשה' של רבים (מועד קטן יד, ב), וראה לעיל פ"י, ה"ח. (3) מוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו וזרועו, כלשון רבינו לעיל פ"ח, ה"ג. (4) מאכילים אותם משל אחרים, שהאבל אסור לאכול ביום הראשון לאבלו משלו, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (5) מו"ק כד, ב. (6) שאינו אלא מדבריהם, ראה לעיל פ"י ה"ט, ובביאורנו. ואע"פ שאמרו (ביצה ו, א): יו"ט שני לגבי מת כחול עשאוהו חכמים - אין זה אלא בצרכי המת עצמו, כגון לקברו או לתפור לו תכריכין, אבל הקריעה היא צרכי החיים של המתאבלים (ר"ן שם, וכן ברדב"ן). ואם מת ונקבר כיו"ט, אין לקרוע בחול המועד עד אחרי יו"ט כשיתחיל להתאבל, שחול-המועד אינו שעת חימום, ולא שעת שמועה, ומכיון שנדחית הקריעה כיו"ט, תידחה עד זמן האבל, שהוא לאחר החג (משנה-למלך, וכן ב"מגן אברהם" או"ח סי' תקמו ס"ק ג). והשווה ה' יו"ט, פ"ו הכ"ג.

ב. **אֵין קוֹרְעִין בְּמוֹעֵד וְלֹא חוֹלְצִין אֶלָּא הַקְּרוֹבִים שְׁתֵּיבֵין בְּאֶבֶל**⁷, **אוֹ הַקוֹרֵעַ וְהַחוֹלְצִין עַל הַחֶכֶם**⁸ **אוֹ עַל אָדָם בְּשָׂר, אוֹ מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּשַׁעַת צִיאַת נְשָׁמָה**¹⁰. **וּמְכַרֵּין הַפֶּלֶל**¹¹ **עַל הַחֶכֶם בְּמוֹעֵד לְתוֹךְ הַרְחֻבָּה**¹², **כִּדְרָף שְׁמֵכֵרִין אֶת הָאֲבָלִים**¹³; **שֶׁהַפֶּלֶל אֲבָלִים עֲלוּי**¹⁴.

(7) פרט לאלה שאינם חייבים לקרוע, ורוצים לקרוע מפני הכבוד, שאסורים (מו"ק כד, ב). (8) הממונה על העיר ומבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (9) שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, אע"פ שאינו גדול בתורה (לשון השו"ע יו"ד סי' שמ, סעיף ו). (10) ואפילו אינו אדם כשר, ועל כל אלה חייבים לקרוע וקורעים במועד, כמבואר במו"ק כה, א. והשווה לעיל פ"ט, ה"א. וראה ביו"ד סי' תא סעיף ג' "שמע שמועה קרובה (=תוך שלושים יום למיתתו) בחול המועד - חייב לקרוע". (11) את הכל. וכל אחד מאכיל את חבירו ומחליף סעודתו עמו, כמו שמצינו ברכה ורב יוסף (מו"ק כז, ב) שהיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויללה. אבל מה שאנו נוהגים, שבגמר השנה, מספידים המת ומזכירים נשמתו - מותר, שאין זה "עירור" שלא ישכח מן הלב, אדרבה דעתו להפסיק ע"ז אבילותו, וכן בשו"ע או"ח סי' תקמו סעיף ה'. (42) שבין כך, המרירות חרותה בלבה ואין בה תוספת בגלל ההספד (ירושלמי שם). ושם אמרו: "איזה עירור? מזכירתו בין המתים; הספד - שהוא עושה לו הספד בפני עצמו".

- 20 ז. שבעת ימי החתנות⁴³ - הרי הן פְּרָגְלָה⁴⁴. ומי שמת
21 לו מת בתוך ימי המִשְׁתָּה, אָפְלוּ אָביו וְאִמּוֹ -
22 מְשָׁלִים שְׁבַעַת יְמֵי הַשְּׂמִיחָה, וְאַחַר כֵּן נוֹהֵג שְׁבַעַת
23 יְמֵי אֲבָלוֹת⁴⁵. ומוֹנֶה הַשְּׁלֹשִׁים מֵאַחַר יְמֵי הַשְּׂמִיחָה⁴⁶.

(43) ימי המשתה, שמשה רבינו תיקן לישראל, שהנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, כמבואר בהל' אישות פ"י הי"ב, ולעיל פ"א, ה"א. (44) שאין אבילות נוהגת בהם (כתובות ד, א). (45) כדן הקובר את מתו ברגל, המבואר לעיל פ"י, ה"ח. (46) והראב"ד שואל: למה לא יעלו ימי המשתה למנין השלושים, כמו ששנינו לעיל (שם) לענין הרגל ש"מונה שלשים מיום הקבורה"? והרמב"ן (הובא ב'טור' יו"ד סי' שמב) מתרץ, שברגל נוהג ממילא מצות שלשים, לענין גיהוץ ותספורת שאסור בהם מחמת הרגל, ולפיכך עולה לו למנין שלשים, אבל בשבעת ימי המשתה מותר בגיהוץ ותספורת, ולפיכך אינם עולים לו. ועדיין קשה, לפי שיתר רבינו לעיל פ"א ה"א, שאבילות יום ראשון היא מן התורה, איך דוחה שמחת ימי המשתה שאינה אלא מדבריהם, מצות אבילות שהיא מן התורה? והר"ן בכתובות שם מתרץ: יש כח ביד החכמים לבטל דברי תורה ב"שב ואל תעשה", שאינו חייב לעשות בימי שמחתו מעשה אבילות. ולפי זה, אסור יהיה לו לעסוק בפועל בדברי שמחה כל אותו היום, שאסור לו לדחות את אבולו ב"קום ועשה". ונראה, שנוהג הוא בדברים שבצנעה, ולא ישמש מיטתו, כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. והרדב"ז מתרץ, שכאן אין החכמים מבטלים את האבילות לגמרי, אלא דוחים אותה ליום אחר, ולפי זה אפילו בדברי שמחה בפועל, מותר לו לעסוק באותו יום.

- 24 ח. הכין כל צרכי הסעודה ואפה פתו וטבח טבחו
25 כְּדֵי שִׁיפְנֹסוּ לְשִׂמְחָה, וּמֵת לֹא מֵת קָדָם שִׁיפְנֹסוּ
26 לְשִׂמְחָה: אִם לֹא נָתַן מַיִם עַל גְּבִי בְּשָׂרָו⁴⁷ - מוֹכֵר
27 הַבֶּשֶׂר וְהַפֶּת, וְנוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי אֲבָלוֹת, וְאַחַר כֵּן
28 נוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה⁴⁸; וְאִם נָתַן מַיִם עַל גְּבִי
29 בְּשָׂרָו, שֶׁהָיָה אֵי אֶפְשָׁר לְמַכְרוֹ - מְכַנְיִסִין אֵת הַמֵּת
30 לְחֻדְרָו⁴⁹, וְאֵת הַחֶתֶן וְאֵת הַפֶּלֶה לְחֻפָּה, וּבוֹעֵל בְּעֵילַת
31 מְצוּהָ⁵⁰ וּפּוֹרְשׁ⁵¹, וְנוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה, וְאַחַר
32 כֵּן נוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי אֲבָלוֹת. וְכָל אוֹתָן הַיָּמִים נוֹהֵג
33 בְּדָבָרִים שְׁבַעַת יְמֵי אֲבָלוֹת. לְפִיכֵן הוּא יֵשֵׁן בֵּין
34 הָאֲנָשִׁים, וְאִשְׁתּוֹ יִשְׁנֶה בֵּין הַנְּשִׁימִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַשׁ
35 מְשִׁתּוֹ⁵³. וְאִין מוֹנְעִין תְּכַשִּׁיטִין מִן הַפֶּלֶה כָּל שְׁלֹשִׁים
36 יוֹם⁵⁴. הָיָה מְקוּמָם שְׂאֵפְשָׁר לְמַכּוֹר הַבֶּשֶׂר אִף עַל פִּי
37 שְׁנַתָּן עָלָיו מַיִם - מוֹכֵר, וְנוֹהֵג אֲבָלוֹת תְּחִלָּה. הָיָה

בהם, וחנוכה ופורים בכללם), לפנייהם ולאחריהם, אסורים" - כבר אמרו (ר"ה יח, ב) "בטלה מגילת תענית", ואע"פ שאמרו (שם יט, ב): חנוכה ופורים לא בטלו - הכוונה להם עצמם, ולא לימים שלפניהם ולאחריהם, שאינם עדיפים משאר ימי המגילה שבטלו (כסף-משנה).

- 1 ד. הַנְּשִׁימִים: בַּמוֹעֵד - מְעַנּוֹת אֲבָל לֹא מְטַפְחוֹת³⁰;
2 וּבְרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻנְפָּה וּבְפוֹרִים - מְעַנּוֹת³¹
3 וּמְטַפְחוֹת. אֲבָל אִין מְקוֹנְנוֹת לֹא בָּזָה וְלֹא בָּזָה.
4 נְקַבֵּר הַמֵּת - לֹא מְעַנּוֹת וְלֹא מְטַפְחוֹת³².

(30) מספקות כף אל כף. (31) יתבאר בסמוך בהלכה הבאה. (32) מו"ק כח, ב.

- 5 ה. אֵי זֶהוּ עֲנוּי? שְׂפָלָן עוֹנֹת פְּאַחַת³³. קִינָה?
6 שְׂאַחַת אוֹמְרָת וְכָלֵן עוֹנֹת אַחֲרֶיהָ. שְׂנֵאֲמַר: וְלִמְדָנָה
7 בְּנִתְיָכֶם נְהִי, וְאִשָּׁה רְעוּתָה קִינָה³⁴. בְּמָה דְבָרִים
8 אֲמוּרִים? בְּשָׂאֵר הָעַם שְׂמָתוֹ; אֲבָל תְּלִמִיד חָכֵם
9 שְׂמָת - סוֹפְדִים אוֹתוֹ בַּמוֹעֵד, וְאִין צָרִיף לוֹמַר
10 בְּחֻנְפָּה וּבְפוֹרִים וְרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים³⁵, אֲבָל לֹא בְיוֹם
11 טוֹב שְׂנֵי³⁶. וְאִין סוֹפְדִין אוֹתוֹ בְּיָמִים אֱלוֹ אֱלֹא
12 בְּפָנָיו³⁷. נְקַבֵּר - אֲסוּרִין בְּהַסְפֵּד. יוֹם שְׂמוּעָתָו³⁸ -
13 כְּכַפְנָיו הוּא, וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ, אִף עַל פִּי שְׁהִיא
14 רְחוּקָה³⁹.

(33) מרימות קולן בדברי קינות ונהי. (34) שאחת מלמדת את חברתה קינה, כשהיא תתחיל, תדע חברתה מה תענה (שם). (35) שהם מותרים בעשיית מלאכה, בניגוד לחול-המועד שאסור במלאכה (שם כז, ב). (36) של גלויות, שהוא במקום יו"ט ראשון, שאסור להספיד בו מן התורה (כסף-משנה). (37) טרם שנקבר, והוא מוטל לפנינו. והשווה הל' יו"ט, פ"ז הכ"ב. (38) שהגיעה השמועה שחכם פלוני מת. (39) לאחר שלשים יום למותו (מו"ק כז, ב), אלא ששם אינו מודגש: "אע"פ שהיא רחוקה". וראה ב'נמוקי יוסף' שם שיטה אחרת בזה.

- 15 ו. לֹא תַעֲזוֹר אִשָּׁה⁴⁰ עַל מֵת שְׂלֵה שְׁלֹשִׁים יוֹם קָדָם
16 לְחָג, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבוֹא הַחָג וְהָם דְּיוֹם⁴¹; שְׂאִין הַמֵּת
17 מְשִׁתְּפָח מִן הַלֵּב שְׁלֹשִׁים יוֹם. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים?
18 בְּמֵת יֵשֵׁן; אֲבָל אִם מֵת פְּתוּף שְׁלֹשִׁים יוֹם סְמוּךְ לְחָג
19 - מְעוֹרְרָת⁴².

(40) לא תביא ספדן לערער על מתה, שמת זה ימים רבים, לחזור אחרי קרובי המת, כדרך שחוזר הספדן, שצועק ואומר: בואו בכו עמי כל מרי לב, ומי שלבו דוה עליו הולך ומספיד על קרובו (מו"ק פ"א מ"ה, וברע"ב שם). (41) מו"ק ח, ב. וכדברי רבינו בהל' יו"ט, פ"ו הכ"ד: "כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג וכואב מזכרון הצער". ושם תפס רבינו לשון "ואסור לאדם שיעורר וכו'" כלשון המשנה במועד קטן, וכאן נקט רבינו לשון: לא תעורר אשה וכו', ע"פ לשון הירושלמי שם פ"א ה"ה: "לא תעורר אשה לוייתה (=אבל בעלה, שהוא חיבורה) במועד". וכתב הכסף-משנה: כל זה לפי מנהגם שהיו מעוררים ככי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז) "קראו למקוננות ותבואינה". (4) אבל אילו היה ההספד "כבוד החיים" לא היינו שומעים לו. שלא לפגוע בכבודם (סנהדרין מו, ב). (5) אלא שמסופקים בגמרא שם, אם המצוה היא "משום כפרה", שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות (רש"י שם), ולפיכך אם ציווה שלא לקברו - שומעים לו, שהרי אינו רוצה בכפרה, או "משום בזיון" היא, שלא יתבזה על החיים, שיראוהו מת ונרקב ונבקע, ולפיכך אפילו ציווה שלא לקברו אין שומעים לו, לבזות את החיים בגללו, ומתוך שזוהי בעייה שלא נפשטה, הולכים בה להחמיר (שם), והשווה הלכות זכייה ומתנה פרק י"א, הלכה כ"ד "שאסור להניחו בלא קבורה, אלא כופים את היורשים לקברו מנכסיו". וראה הלכות אישות פרק י"ד הלכה כ"ג-כ"ד בעניין חיובי הבעל בקבורת אשתו.

14 **ב. פֶּלַח הַמִּתְעַצֵּל בְּהַסְפְּדוֹ שֶׁל חָכֵם - אֵינּוּ מְאָרְפִין**
 15 **יָמָיו⁶. וְכָל הַמִּתְעַצֵּל בְּהַסְפֵּד אָדָם פֶּשֶׁר - רָאוּי**
 16 **לְקַבֵּר בְּחַיָּו⁷. וְכָל הַמּוֹרֵיד דְּמַעוֹת עַל אָדָם פֶּשֶׁר -**
 17 **הָרִי שְׂכָרוֹ שְׂמוֹר עַל כֶּף אֶצֶל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא⁸.**

6) שבת קה, ב "מידה כנגד מידה" - הוא לא התאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחשו מן השמים (רש"י). (7) שם, שנאמר (יהושע כד, ל) "ויקברו אותו (את יהושע) בגבול נחלתו... מצפון להר געש" - מלמד שרגש עליהם ההר להרגם" על שלא הספידוהו כראוי (שם וברש"י). וגם עונש זה הוא "מידה כנגד מידה" - כי אם הוא מתעצל בהספדו, הרי הוא מחשיבו כחי, והרי הוא כאילו מונח בקבר כשהוא חי, לפיכך ענשו להיקבר בחייו (מהרש"א שם). וראוי להעיר כי הנוסח שלפנינו בגמרא שם הוא: המתעצל בהספדו של חכם, ורבינו כנראה נמשך אחרי גירסת הרי"ף במועד קטן פרק ג דף רצג, שהיא: "בהספד של אדם כשר". (8) שבת שם, "הקדוש-ברוך-הוא סופרן ומניחן בבית גזויו", שנאמר (תהלים נו, ט) "נודי ספרת אתה, שימה דמעתי בנאדך".

18 **ג. אֵין מְנַיְחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטְתּוֹ שֶׁל חָכֵם⁹. וְאֵין**
 19 **מְשַׁנִּין אוֹתוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה¹⁰. וְאֵין מוֹצִיאִין מִטְתּוֹ**
 20 **אֶלָּא דֶּרֶךְ פְּתָחַיִם, לֹא שִׁישְׁלִשְׁלוֹהָ דֶּרֶךְ גִּגּוֹת¹¹.**
 21 **וּבִשְׂאָר הָעַם - מִתֵּר לְעִשׂוֹת¹².**

9) לומר: "קיים זה מה שכתוב בזה", כי אסור לישיב על גבי מיטה שספר תורה מונה עליה, כמבואר בהלכות ספר תורה פרק י, הלכה ו (מועד קטן כה, א). ודווקא על מיטתו, אבל להניח הספר לפניו על גבי ספסל, התיר רב האי גאון לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו, כמבואר בטור יורה דעה סימן שדמ וכן בש"ך שם ובטור יורה דעה סימן שנג. (10) אלא מוציאים אותו במיטה הראשונה שעשו לצרכו (מועד קטן שם) ובטור יורה דעה סימן שנג. (11) כגון, אם הייתה המיטה רחבה מפתח הדלת, שוברים הקיר ומרחיבים הפתח (מועד קטן שם). (12) שלא אמרו אלא: "חכם כבודו דרך הפתח", וכן: "חכם כבודו במיטה הראשונה".

22 **ד. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁבְּעָה מַעֲמָדוֹת לְמַת¹³. וְאֵין עוֹשִׂין**
 23 **מַעֲמָד וּמוֹשֵׁב בְּפִחוֹת מַעֲשָׂרָה¹⁴. וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא**

1 **בְּמָקוֹם שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְמַכֵּר הַבֶּשֶׂר אֶף עַל פִּי שְׂלֵא**
 2 **נִתֵּן עֲלָיו מַיִם - נוֹהֵג שְׁבַעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה תַּחֲלָה.**
 3 **בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? כְּשִׁמְתָּ אָבִיו שֶׁל חֵתָן אוֹ אִמָּה**
 4 **שֶׁל פֶּלֶה; שְׂאֵם יַפְסִידוֹ סְעֵדָה זוֹ - אֵין לָהֶם מִי**
 5 **שְׁיִטְרָה לָהֶם. אֲבָל אִם מַת אָבִיהָ שֶׁל פֶּלֶה אוֹ אִמּוֹ**
 6 **שֶׁל חֵתָן אוֹ שְׂאָר קְרוֹבֵיהֶם - נוֹהֵגִין שְׁבַעַת יָמֵי**
 7 **הָאֲבָל תַּחֲלָה, וְאַחַר כֶּף תִּפְנֵס לַחֲפָה וַיִּנְהֲגוּ שְׁבַעַת**
 8 **יָמֵי הַמִּשְׁתָּה¹⁵.**

47) עדיין ראוי הבשר למכירה. (48) הראב"ד שואל: למה לא יחכה עד שיעברו עליו שלשים יום של אבילות, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, שהאבל אסור בנישואין כל שלשים יום. והרמב"ן - הובא ב'טור' יו"ד ס' שמב - אומר, הואיל וכבר התכונן לחופה וטרח בה הרבה, אין לאחר החופה עד לגמר שלשים. (49) שלא יקברוהו, כדי שלא תחול עליו אבילות מיד לאחר סתימת הגולל, ואז לא יוכל לכנס עד שתעבור האבילות. (50) הבעילה הראשונה שהחתן בועל את אשתו הבתולה, נקראת "בעילת מצוה", כי ע"ז עשאה כלי, וכמו שאמרו (סנהדרין כב, ב) "אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי", ובאים לידי פריה ורביה, וכן הכתוב אומר (ישעיה נד, ה) "כי בועליך עושיך" ("תוספות' לכתובות ד, א ד"ה בעילת מצוה). (51) אחרי שקוברים את המת, אסור הוא בדברים שבצנעה, מחמת אבלו, כבסמוך. (52) ראה לעיל פ"י, ה"א. אבל ברגל ממש, מותר הוא אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר שם ה"ג ובביאורונו. (53) כתובות שם. והשווה ה'ל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מיעוט אנשים שנים, ומיעוט נשים שתיים. וביו"ד ס' שמב סעיף א, מעיר הרמ"א, שאסורים להתייחד גם ביום, ואם אינם ישינים בחדר אחד, אינם צריכים שימור כלל. (54) שם. כדי שלא תתגנה על בעלה. (55) שם. ולדעת רש"י שם ג, ב ד"ה אביו של חתן: אמה של כלה - אינה משמשת גורם לסעודה, אלא היא המכינה תכשיטין לכלה. והעיר הר"ן שם, כגון שהתמרוקים והקישוטים אינם מתקיימים. שאם לא כן, תינשא לאחר שבעת ימי האבלות באותם תמרוקים, שהכינה לה אמה מקודם.

יום שישי ב' תשרי ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) דיני הספד, ושבעה מעמדות למת. דיני ליקוט עצמות ופינוי ארון המת ממקום למקום - לעניין אבל והספד. בן כמה שנים יהיה הקטן, ויהיה ראוי להספד. סדרי הלווייה שונים בקטנים - בהתאם לגילם. עבדים ושפחות - לעניין הספד ותנחומים.

9 **א. הַהֶסְפֵּד כְּבוֹד הַמַּת הוּא². לְפִיכָּךּ כּוֹפִין אֶת**
 10 **הַיּוֹרְשִׁין לְתֵן שְׂכָר מְקוֹנְנִים וְהַמְקוֹנְנוֹת³ וְסוֹפְדִין**
 11 **אוֹתוֹ. וְאִם צָוָה שְׂלֵא יִסְפְּדוּהוּ - אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ⁴.**
 12 **אֲבָל אִם צָוָה שְׂלֵא יִקְבֵּר - אֵין שׂוֹמְעִין לוֹ;**
 13 **שֶׁהַקְּבוּרָה מִצְוָה, שְׁנֹאמַר: כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרוּ⁵.**

2) ולא כבוד החיים ויקרם. (3) מלשון הכתוב (ירמיה ט,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 בקרובים¹⁵. ואין עושיין אלא פיוס ראשון¹⁶, ובכית
2 הקברות, ובמקום שנהגו¹⁷. פיצד עושיין במקום
3 שנהגו? מעמידין שאר הקרובים ובני משפחה
4 שאינן בני אבל, ואמרין לפנייהם דברי קנינות
5 וכיצא בהן. ואחר כך אומר: שבו יקרים שבו!
6 ואומר לפנייהם דברים אחרים פשהו יושבין. ואחר
7 כך: עמדו קררים עמדו! ואומר פשהו עומדין.
8 וחזור ואומר כך עד שבע פעמים¹⁸.
- ז. המפנה ארוננו של מת ממקום למקום: אם
18 שדרו²⁹ קנימת - עומדין עליו בשורה³⁰, ואומרים
19 עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים³¹, ומספידין
20 אותו, אף על פי שהעבירוהו לאחר שנים עשר
21 הדש³²; ואם אין שדרו קנימת - אין מספידין אותו,
22 ואין עומדין עליו בשורה, ואין אומרין עליו ברכת
23 אבלים ולא תנחומי אבלים. ואלו הן: ברכת אבלים
24 - דברים שאומרים בבית האבל³³, תנחומי אבלים -
25 שאומרים בשורה³⁴.

(29) מערכת החוליות בגבו, וכן בכבא קמא טז, א "שדרו של אדם". (30) לנחמו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה א. (31) מועד קטן כה, א, אלא, ששם הנוסח: "שדרו קיימת" ומפרש רש"י: גופו קיים, ורבינו סובר, כיוון ששדרתו קיימת, הרי זה כ"שדרו קיים" שהשדרה היא עיקר בניין הגוף (לחם משנה). (32) ואין מספידים אפילו את החכם לאחר שנים עשר חודש למיתתו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה י, זה שהעבירו את ארונו ממקום למקום - מספידים הואיל ושלדו קיים ונקבר מחדש. (33) בברכת ה"שוב והמטיב" שבברכת המזון, שמוסיף בה דברים: דיין אמת, שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו וכו', כדברי רבינו בהלכות ברכות פרק ב, הלכה ח. ובירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה: ברכת אבלים - מה שאומרים בבית הכנסת, ומפרש ה"קרבן העדה" ברוך מנחם אבלים, וכן בירושלמי פסחים פרק ח, הלכה ח. וראוי להעיר שבכתובות ח, ב אמרו: "ברכת אבלים ברחבה" ומפרש רש"י: כשמברכים את האבל סעודה ראשונה משל אחרים, היו מברכים אותו ברחבה (רחוב העיר), ומברכים שם ברכת אבלים, ונוסח הברכה מפורש בגמרא שם: "אחינו המיוגעים המדוכאים באבל הזה... ברוך מנחם אבלים". (34) בירושלמי פסחים שם. כשחזרו מקבורת המת היו עומדים בצד בית הקברות לנחמו, כמבואר לקמן פרק י"ג, הלכה א.

- ח. המלקט עצמות אביו ואמו - הרי זה מתאבל
27 עליהן כל היום כלו³⁵; ולערב - אין מתאבל, אפלו
28 צרורין לו בסדינו. ואין אומרין עליהן קנינות³⁶.

(35) מועד קטן ח, א וכפירוש התוספות שם. ואותו היום נוהג בעטיפת הראש וכפיית המיטה... ורחיצה וסיכה. וכל מה שאסור באבל (כסף משנה בשם רבינו ירוחם). ולא דווקא בעצמות אביו אלא גם על עצמות כל הקרובים, מתאבל עליהם ביום לקיטתן, בכל הדברים הנוהגים באבל (טור יורה דעה סימן תג). (36) כבר הזכיר זה רבינו לעיל הלכה ו, וכן משמיענו שאפילו על עצמות אביו ואמו אין אומרים קנינות.

- ט. אין מספידין את הקטנים. וכן פמה שנים יהיה
30 ראוי להספיד? בני עניים או בני זקנים - בני
31 חמש³⁷; ובני עשירים - בני שש. אחד זכרים ואחד
32 נקבות.

(37) שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו

(13) בחזרתם מן הקבר הולכים מעט ויושבים, לנחם האבלים, או להרבות צער על המת ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה, כי חיי האדם הבל. ועומדים, והולכים מעט וחוזרים ויושבים מעט, כך עושים שבע פעמים, כנגד שבעה הבלים הכתובים בקהלת (א, ב) "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים (=הבלים שניים במשמע) הכל הבל" (בבא בתרא ק, ב וברשב"ם שם). ורש"י למגילה כג, ב אומר: "כשנושאים את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לבכות את המת, והרוצה לספרו יספור". (14) אנשים (מגילה כג, ב). (15) קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות לכבוד המת. (16) לקבורת המת. (17) בבא בתרא שם. (18) ולדעת הרשב"ם שם, לאחר שישבו מעט, היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר. ובטור יורה דעה סימן שעו מביא בשם גאון: "וצריך לישב שבע פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו, ובכל שעה שיושב בורחות ממנו".

- ה. פדרן עושיין מעמד ומושב לאנשים במקום
9 שנהגו, כך עושיין לנשים¹⁹. ומספידין הנשים
10 פאנשים בקל מקום²⁰. אבל אין מניחין מטת האשה
11 ברחוב לעולם²¹, שזה גנאי לאשה²², אלא סמוך
12 למיתתה קבורתה²³.

(19) בבא בתרא שם. (20) כשמתה אמו של בן זוא, הספידה רבן גמליאל הספד גדול (ראש השנה כה, א). וכן במגילה כח, ב "רפרם הספיד לכלתו בבית הכנסת". (21) אפילו שלא בימי חול המועד, אלא בכל ימות השנה, ראה לעיל פרק י"א, הלכה ג. (22) להיות מונחת מתה ברחוב לעיני הכל. (23) מועד קטן כח, א, שנאמר (במדבר כ, א) "ותמת שם מרים ותיקבר שם" - סמוך למיתה קבורה, ולשון ה"נמוקי יוסף" למשנה שם: "שגנאי הוא לנשים החיות, כשאשה מתה עומדת [שוכבת] בתכריכה לכושה לפני האנשים".

- ו. המלקט עצמות²⁴ - אין אומרים עליהם קנינים
14 ונהיה²⁵, ולא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים²⁶.
15 אבל אומרים עליהן דברי שבת להקדוש ברוך הוא²⁷
16 ודברי פבושים²⁸.

(24) מן הקבר, לקברן במקום אחר. (25) דברי בכי ומספד. (26) מפורש בסמוך בהלכה הבאה. (27) שהוא ממית ומחייה, מוריד שאול ועל (ירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה וכפירוש הטור ביוורה דעה סימן תג). (28) דברי מוסר, הכובשים את לבו של אדם ומכניעים את יצרו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50) הכנענים. 51) ברכות טז, ב. ושם אמרו: "רבי יוסי אמר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו, הוי איש טוב ונאמן, ונהנה מיגיעו, אמרו לו: אם כן, מה הינחת לכשרים".

פָּרֶק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

1) סדר ניחום אבלים. מת שאין לו אבלים להתנחם עליו, כיצד עורכים לו אבל וניחומים. באיזה כלים מביאים את המאכל לבית האבל להברותו. שלבי זמן שונים באבילות, לבכי, להספד, לתספורת ולשאר חיובי אבל. החובה לדאוג ולפשפש במעשים לחזור בתשובה - בימי האבל.

20 א. כיצד מנחמין את האבלים? אחר שקוברין את המת מתקבצין האבלים ועומדין בצד בית הקברות, וכל המלוין את המת עומדין סביב להן שורה לפני שורה. ואין שורה פחותה מעשרה, ואין אבלים מן המנחמין.²

2) סנהדרין יט, א. הואיל והשורה אינה דבר של חיוב כמו כל המצוות, אלא תוקנה לנחם אבלים, אינו ראוי שהמתנחם יהיה ממנין המנחמים (רדב"ז), אבל זה ברור שהאבל מצטרף לברכת הזימון, בין לשלשה, בין לעשרה, שהרי חייב בכל המצוות (שם) וכן ביו"ד סי' שעט סעיף ה. וראה כתובות ח, ב.

25 ב. האבלים עומדין לשמאל המנחמין, וכל המנחמין באין אצל האבלים אחד אחד, ואומרים להן: תנחמו מן השמים.⁴ ואחר כך הולף האבל לביתו. וכל יום ויום משבעת ימי אבלות באין בני אדם לנחמו, בין שבאו פנים חדשות⁵ בין שלא באו.⁶

3) סנהדרין שם. ופני האבלים מול פני המנחמים. 4) שם, לגבי כהן גדול המנחם את אחרים, והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. 5) שעדיין לא נחמוהו כלל. 6) מנחמים אותו כל שבעה, ואפילו אלה שנחמוהו אתמול, כמו שאמרו (מו"ק כב, א) "אפילו בא ביום השביעי... והוא שבא ומצא מנחמים אצלו". ושם כא, א: "ואם באו פנים חדשות".

31 ג. האבל מסב בראשו.⁷ ואין המנחמין רשאים לישב אלא על גבי קרקע. שנאמר: וישבו אתו לארץ.⁸ ואין רשאים לומר דבר עד שיתפתח האבל את פיו תחלה. שנאמר: ואין דבר אליו דבר; וקתיב: אחרי כן פתח איוב את פיהו וגומר, ויען אליפז. וכיון שענינו בראשו - שוב אין המנחמין רשאים לישב אצלו, שלא יטריחוהו יותר מדי.¹⁰

7) כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושיבים אותו בראש לנחמו. 8) מאמר רב יהודה, הביאו הר"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"ילקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. 9) אליפז היה ממנחמי איוב,

שמחה אחרת (מועד קטן כד, ב וברש"י). ושם אמרו: "בני זקנים - כבני עניים".

1 י. תינוק שמת: כל שלשים - יוצא פחיק³⁸, ונקבר באשה אחת ובשני אנשים; אבל לא באיש אחד ובשתי נשים, מפני היתוד³⁹. ואין עומדין עליו בשורה, ואין אומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים.⁴⁰ בן שלשים יום גמורים⁴¹ - יוצא בגלוסקמא⁴² קטנה הנטלת באגפים⁴³. ועומדין עליו בשורה, ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים.⁴⁴ בן שנים עשר חדש - יוצא במטה.

38) לבית הקברות, ולא בארון. 39) שאסור להתייחד אפילו עם שתי נשים, מפני שדעתן קלה, ושתייהן נוחות להתפתות, אבל בשני אנשים מותר, שהאחד בוש מחבירו (קידושין פ, ב וברש"י). וכל זה בשעת אבל, שיצרו שבור ונכנע, אבל שלא בשעת אבלו, אפילו אנשים הרבה אסור להם להתייחד עם אשה אחת, עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם, כדברי רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק כ"ב, הלכה ח ובכסף משנה שם. 40) מועד קטן כד, ב. 41) יצא מחזקת נפל, אבל יום שלושים עצמו כיום שלפניו הוא (בכורות מט, א), והשווה לעיל פרק א, הלכה ו. 42) תיבה או ארון בלשון יוונית. "ויישם בארון במצרים" (בראשית ג, כו) מתרגם יונתן: ושוון יתיה בגלוסקמא. ונוסח הגמרא במועד קטן שם: דלוסקמא. ונוסח הערוך בכל המקומות בתלמוד: גלוסקמא. 43) בזרועות שני אנשים דרך כבוד (רש"י שם). 44) כשאר כל אדם (שם). ולדעת הרמ"א ביורה דעה סימן שדמ סעיף ד אין אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק "עד שיהיה בן יב חודש, שיצא במיטה".

9 יא. כל היוצא במטה - רבים מצהיבין⁴⁵ עליו; וכל שאינו יוצא במטה - אין רבים מצהיבין עליו. וכל הנקר לרבים⁴⁶ - רבים מתעסקין בו⁴⁷; וכל שאינו נקר לרבים - אין רבים תיבין להתעסק בו. ומקום שנהגו נשים לצאת לפני המטה - יוצאות לפני המטה⁴⁸; לאחר המטה - יוצאות לאחר המטה⁴⁹.

45) שרויים בצער וסופדים. 46) שהיה רגיל לצאת מן הבית, והכירו אותו. 47) לספרו וללוותו. 48) ואין לחוש להרהור עבירה בשעת צער ואבל. 49) סנהדרין כ, א. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: לפני המיטה - שהן גרמו מיתה. לאחר המיטה - מפני כבוד בנות ישראל, שלא יהו (האנשים) מביטים בנשים. וביורה דעה סימן שנט סעיף א מסכם: "ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המיטה, ואין לשנות".

15 יב. העבדים והשפחות⁵⁰ - אין מספדין אותן, ואין עומדין עליהן בשורה, ואין אומרים עליהן ברכת אבלים ותנחומי אבלים; אלא אומרין לו פשם שאומרין לו על שורו ועל חמורו: המקום ימלא חסרונך.⁵¹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להתענג ולהתעדן, אבל כל זמן שהמת מוטל, מביאים בשמים לבית המת, או על המת עצמו, להעביר הריח הרע, אלא שאין מברכים על בשמים של מתים, כמבואר שם וב'נמוקי יוסף', והשווה הל' ברכות פ"ט, ה"ח.

ז. אין מוליכין לבית האבל המאכל שמברין בו לא
בכלי כסף ולא בכלי שנים²⁴ וכיוצא בהן, אלא בכלי
נשרים²⁵ של ערבה קלופה וכיוצא בהן; שלא לבייש
את מי שאין לו. ואין משקין בזוכית לבנה, אלא
בצבועה; שלא לבייש את העניים שאין יינותיהן
טובות²⁶.

(24) עשויים מקליפת אלון מיוחד. (25) בדפוס רומי ר"מ: בכלי נצרים. וכן הנוסח במו"ק שם. (26) ובזוכית צבועה, אין מראה היין ניכר מבחוץ (שם).

ח. אין שותין בבית האבל יתר על עשרה פוסות
לכל אהד ואהד: שלשה קדם אכילה, ושלושה בתוך
אכילה, וארבעה לאחר אכילה. ולא יוסיף, שמה
ישתפר²⁷.

(27) כתובות ח, ב "התחילו היו שותים ומשתכרים, החזירו הדבר ליושנה". ומפרש רש"י: ליושנה עשר כוסות. אלא שרש"י שם מפרש, שהיו משקים בעיקר את האבל, ככתוב (משלי לא, ו) "ויין למרי נפש", ואולי עם האבל היו שותים גם המנחמים. והרמב"ן - הובא בכסף-משנה - סובר, שלא ישתו אלא תוך הסעודה, שייך שבתוך הסעודה אינו משכר, וגם רבינו לא כתבה דרך חיוב אלא דרך שלילה, וראה לעיל פ"ד, ה"ו: "נקבר המת, הרי זה מותר... ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות". הרי שלכתחילה אין לו לשתות יין אלא בתוך הסעודה.

ט. אין אומרים שמועה²⁸ והגדה בבית האבל²⁹, אלא
יושבין דוין³⁰. וכן אין אומרים בפני המת אלא
דברים של מת³¹. אבל לעסק דברי תורה בפניו או
בבית הקברות - אסור³².

(28) דברי הלכה. (29) לפי שמושכים הלב, ולא יתעסקו באבילות (מו"ק כג, א. וב'נמוקי יוסף' שם). ואפילו בסתם דברי חול, נכון להחמיר, כדי שיתן אל לבו אבילותו (רדב"ז). ובירושלמי מו"ק פ"ג, הובא ב"הגהות מיימוניות" אמרו: אין לאכול עם האבל רוב עם, שיצטרכו להתחלק לשני מקומות, וכן ביו"ד ס' שעח סעיף י. (30) מצטערים וכוואים. (31) דברי הספד וצרכי הוצאתו וקבורתו. (32) ברכות ג, ב. יח, א. כי הכל חייבים לספר בדברי תורה, והמת דומם, הרי זה "לועג לרש", והכתוב אומר (משלי יז, ה) "לועג לרש חרף עושהו" (רש"י), אבל דברי חולין, שאין גנאי למחריש בהם - אין לאסור, ומעשים בכל יום, שעוסקים בדברי חול בפני המת, במעמד רבנים קשישים ואין מוחים בידם (הגהות מיימוניות). וכל שהוא לכבוד המת, ודאי שיותר לומר בפניו. ועל זה סומכים לקרוא פסוקים בבית-הקברות, ודרשה לכבוד המת (כסף-משנה, וכן ביו"ד ס' שדמ סעיף יז). וראה לקמן פ"ד הי"ג, וכן

ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כת, ב). (10) שם, כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא רוצה לפטור את מנחמיו לביתם, הוא שוחה בראשו, כתלמיד השוחה לפני רבו ליתן שלום (רדב"ז) בשם הרמב"ן.

ד. מת שאין לו אבלים להתנחם - באים עשרה בני
אדם פשרין ויושבין במקומו¹¹ כל שבעת ימי
האבלות¹², ושאר העם מתקבצין עליהן. ואם לא
היו שם עשרה קבועין - בכל יום ויום מתקבצין
עשרה משאר העם¹³ ויושבין במקומו¹⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מת שאין לו אבלים להתנחם באים עשרה בני אדם כשרין ויושבין בו".

והראב"ד השיג וכתב: "א"א זה אין לו שורש". ובפרק י"ד ה"ו כתב הרמב"ם שניחום אבלים הוא גמ"ח עם החיים ועם המתים ויש לומר שזהו יסוד מחלוקתם שלדעת הרמב"ם ניחום אבלים הוא גמ"ח גם עם המתים ולכן גם במת שאין לו אבלים להתנחם "באים עשרה בני אדם כו". אבל לדעת הראב"ד הוא גמ"ח עם החיים בלבד.

(על פי דק"ר"ש חלק כ' ע' 669)

(11) במקום שמת שם. (12) לדעת הרדב"ז, אין הכוונה שישבו שם כל היום, כדרך שהאבל יושב בקביעות כל היום, אלא באים בכל יום כבוקר ובערב, בזמן שהציבור רגיל לבוא לנחם האבלים. (13) שלא ישבו אתמול כמתנחמים. (14) שבת קנב, א: "מת שאין לו מנחמים" וכו', ומפרש רבינו: כאילו היה מנוקד מנחמים, שפירושו מתנחמים, שוודאי כל ישראל מנחמים הם, ולא תמצא אלא מת שאין לו אבלים להתנחם, ומתוך שלא הזכיר: אבלים, מכאן שעיקר ההקפדה שישבו עשרה אנשים בכל יום להתנחם, ושאר כל העם יבואו לנחמם (מרכבת המשנה).

ה. הפל חיבין לעמד בפני נשיא¹⁵, חוץ מאבל
וחולה¹⁶. ולכל העומד מפניו אומר לו 'שב', חוץ
מאבל וחולה. שמשמע: ישב באבלו, ישב בחליו¹⁷.

(15) כשנכנס לבית-המדרש. (16) שקשה עליהם העמידה, זה מפני אבלו המדכאו, וזה בגלל חליו. (17) מו"ק כז, ב. "אלא אומר להם: המקום יברך אתכם אל תרחו" (נמוקי יוסף' שם).

ו. מקבדין ומקבצין¹⁸ בבית האבל¹⁹, ומדיחין קערות
וכוסות וקיתונות²⁰ וצלוחיות²¹, ומדליקין את
הגרות. אבל אין מביאין שם לא את המגמר²² ולא
את הפשמים²³.

(18) מכבדים - מטאטאים; מרבעים - מזלפים מים על הרצפה להשכיב את האבק. (19) ואין בזה משום מלאכה לאבל (מו"ק כז, א). (20) כדים. (21) בקבוקים קטנים, ראה מלכ"ס ב, ב. (22) קטורת של בשמים, הנשרפים באש ומעלים ריחות נעימים. (23) שם, שאסור לאבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

41) שאין לבו מתרגש ומשתתף בצרת קרובו וחבירו.
 42) ימשמש ויבדוק. "ויחפש, בגדול החל" (שם מר, יב)
 מתרגם הירושלמי: ופשפש. 43) שבת קו, א. ומפרש
 רש"י: "ייראו מן המיתה. 44) מו"ק כז, ב. ושם הנוסח:
 בין שתי ירכותיו. ובריי"ף שם: בין כתפיו, ומפרש ה'נמוקי
 יוסף': שאילו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו, וכל כך
 יעמוד בכובד ראש. 45) עד י"ב חודש. 46) מו"ק שם.
 שמידת הדין מתוחה נגדו. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ז: "שכל
 אותה השנה, הדין מתוח כנגד המשפחה... כל שבעה -
 החרב שלופה, עד שלשים - היא רופפת, לאחר שנים-עשר
 חודש - היא חזרת לתערה, למה הדבר דומה? לכיפה של
 אבנים, כיון שנתערה (=נזדעזעה) אחת מהן, נתעררו כל
 כולן... ואם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתרפאת כל
 אותה המשפחה". 47) ובכ"י תימן: לחזור בתשובה וכו'.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

1) מתבארת בו מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, לנחם
 אבלים, להכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. גודל ערך
 מצות הכנסת אורחים והלויתם לדרכם. זמני ביקור חולים.
 ביטול מלאכה ותלמוד תורה להוצאת תלמיד חכם לקבורה.
 נחום אבילי גוים וביקור חוליהם. איסור הנאה מבתי קברות,
 בנין הקבר, המת וכל תכריכיו והכלים הנזקקים על מטתו
 מחמת צער. הכבוד שעושים למלך או נשיא שמתו.

26 א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים, וּלְנַחֵם
 27 אֲבָלִים, וּלְהוֹצִיא הַמֵּת, וּלְהַכְנִיס הַפְּלֵה,² וּלְלוֹוֹת
 28 הָאוֹרְחִים,³ וּלְהַתְעַסֵּק בְּכָל צְרִיכֵי הַקְּבוּרָה: לְשֵׂאת עַל
 29 הַבֶּתֶף,⁴ וְלִילֵף לְפָנָיו,⁵ וְלִסְפֹּד, וְלִחְפֹּר, וְלִקְבֹּר.⁶ וְכֵן
 30 לְשַׂמַּח הַפְּלֵה וְהַחֲתָן, וְלִסְעֵדָם בְּכָל צְרִיכֵיהֶם.⁷ וְאֵלּוּ
 31 הֵן גְּמִילוּת חֲסִדִים שְׁבִגּוּפוֹ, שְׂאִין לָהֶם שְׁעוֹר.⁸ אָף
 32 עַל פִּי שֶׁכָּל מִצְוַת אֱלֹו מְדַבְּרֵיהֶם, הָרִי הֵן בְּכֻלָּל
 33 וְאַהֲבָתָ לְרֵעֵךְ כְּמוֹךָ⁹ - כָּל הַדְּבָרִים שְׂאֵתָה רוֹצֵה
 34 שְׂעִישׂוּ אוֹתָם לָךְ אֲחֵרִים, עֲשֵׂה אֵתָה אוֹתָן לְאֲחֵיךָ
 35 בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת.¹⁰

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים".

מצות ניחום אבלים אינה מצוה שבגופו דווקא ואפשר
 לעשותה על ידי שליח (כמו שמצינו בדוד המלך ש"ב פ"י
 פ"ג) ואף על ידי מכתב.

ומה שכתב "ואלו הן מצות שבגופו" הוא להבדילה מן
 הצדקה שנזכרה בה"ג שם.

ועוד יש להוכיח ממה שכתב (פי"ד ה"ו) שהוא גמ"ח עם
 החיים ועם המתים ופשיטא שלמתים אין נפק"מ אם בא
 במכתב או על ידי שליח.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569)

~ נקודות משיחות קודש ~

"עשה אותם אתה לאחריך בתורה ובמצות".

יש שלמדו מכאן שמצות אהבת ישראל היא רק לרעה

בהלכה כה, ש"מושבים ישיבה על קברו (=של מלך)
 שבעה ימים", ובביאורו שם.

1 י. אִין בּוֹכִין עַל הַמֵּת יְתָר מִשְׁלֵשָׁה יָמִים, וְאִין
 2 מִסְפִּידִין יְתָר מִשְׁבַּעֲיָה³³. בְּמָה דְבָרִים אֲמּוּרִים?
 3 בְּשָׂאָר הָעַם; אֲבָל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים - הַכֹּל לְפִי
 4 הַחֲמִתָּן. וְאִין בּוֹכִין עַלֵּיהֶן יוֹתֵר מִשְׁלֵשִׁים יוֹם; שְׂאִין
 5 לָנוּ גְדוֹל מִמָּשָׁה רַבָּנּוּ, וְכַתִּיב: וַיִּתְּמוּ יָמֵי כָכִי אֲבָל
 6 מִשָּׂה³⁴. וְכֵן אִין מִסְפִּידִין יְתָר עַל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ.
 7 אִין לָנוּ בְּחֻמְכָּה גְדוֹל מִרַבָּנּוּ הַקְּדוֹשׁ, וּשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
 8 הַדָּשׁ בְּלִבְד נִסְפָד³⁵. וְכֵן חֲכָם שְׂבָאָה שְׂמוּעָתוֹ לְאַחֵר
 9 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ³⁶ - אִין סוֹפְדִין אוֹתוֹ.³⁷

33) מו"ק כז, ב. שנאמר (ירמיה כב, י) "אל תבכו למת ואל
 תנודו לו" - אל תבכו, יותר מדאי; ואל תנודו לו, יותר
 מכשיעור, שלשה - לבכי, ושבעה - להספד. 34) כתובות
 קג, ב, רבינו הקדוש ציוה להושיב ישיבה אחריו עם מלאת
 שלשים יום למותו, אמר: איני עדיף ממש רבינו וכו'.
 35) שם. עד שלשים יום ספדו ביום ובלילה, מכאן ואילך
 ספדו ביום ולמדו בלילה, או להיפך. 36) משמת.
 37) אפילו ביום שמועה. שכן מצינו (יבמות עט, א) שדוד
 המלך רצה להספיד את שאול המלך ולא הספידו, כיון
 שכבר עברו שנים עשר חודש מנפילתו, ומפרש רש"י:
 "שאיין דרך כבוד לספוד אחר י"ב חודש, אחר שנתקבלו
 נתחומין על המת, כאמור במועד קטן כא, ב".

10 יא. אַל יִתְקַשֶׁה³⁸ אָדָם עַל מְתוֹ יְתָר מְדִי. שְׂנֵאמַר:
 11 אַל תִּבְכוּ לְמַת וְאֵל תִּנְדּוּ לוֹ. כְּלוֹמַר: יְתָר מְדִי³⁹.
 12 שְׂזֵהוּ מִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם; וְהַמְצַעַר [עֲצָמוֹ יוֹתֵר] עַל
 13 מִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם - הָרִי זֶה טָפֵשׁ. אֲלֵא פִיּוּד יַעֲשֵׂה?
 14 שְׁלֵשָׁה לְבָכִי, שְׁבַעֲהָ לְהַסְפֹּד, שְׁלֵשִׁים יוֹם לְתַסְפֵּרָתָ
 15 וְלִשְׂאָר הַחֲמִשָּׁה דְבָרִים.⁴⁰

38) מרבה להתאבל. 39) מו"ק כז, ב ושם אמרו:
 "המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה".
 וב"פתחי תשובה" ליו"ד סי' שצד ס"ק א, מביא בשם 'ספר
 חסידים': אדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם, ושאר
 מתים - סובר "פתחי תשובה" שמותר לנשקם, ככתוב
 (בראשית נ, א) ביעקב אבינו "ויבך (=יוסף) עליו וישק לו".
 40) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, ובמו"ק שם אמרו: "מכאן
 ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם רחמנים בו יותר ממני".

16 יב. כָּל מִי שְׂאִינוּ מִתְאַבֵּל כְּמוֹ שְׂצוּר חֲכָמִים - הָרִי
 17 זֶה אֲכָזְרִי⁴¹. אֲלֵא יִפְחַד וְיִדָּאָג וַיִּפְשַׁשׁ⁴² בְּמַעֲשָׂיו
 18 וַיִּחְזֹר בְּתִשׁוּבָה. וְאִחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שְׂמַת - תִּדָּאָג
 19 כָּל הַחֲבוּרָה כְּלָה⁴³. כָּל שְׁלֵשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים
 20 יִרְאֶה אֵת עֲצָמוֹ כְּאֵלּוּ חֶרֶב מְנַחַת לוֹ עַל צְוָאוֹ⁴⁴;
 21 וּמִשְׁלֵשָׁה יָעַד שְׁבַעֲהָ - [כְּאֵלּוּ הִיא] מְנַחַת כְּקָרֵן
 22 זוֹית; מִכָּאֵן וְאִילָף⁴⁵ - [כְּאֵלּוּ] עוֹבְרַת כְּנַגְדוֹ בְּשׂוּק⁴⁶.
 23 כָּל זֶה לְהַכִּין עֲצָמוֹ, וַיִּחְזֹר⁴⁷ וַיַּעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ. וְהָרִי
 24 הוּא אוֹמֵר: הַפִּיתָה אֶתֶם וְלֹא חִלּוּ. מִכָּלֵל שְׂצָרִיךְ
 25 לְהַקְיִין וְלַחֹל.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אלקיים תלכו... הלך אחר מדותיו של הקב"ה, ...הקב"ה ביקר חולים... אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים... אף אתה נחם אבלים; הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבור מתים". ורבינו סובר, שכל אלה אינם אלא אסמכתאות, ואינם אלא מדבריהם, שהרי בפירוש אמרו (סנהדרין ע, ב): אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה, דבר שהוא מצוה - תנחמוי אבלים; דבר עבירה - תענית ציבור, ומפרש רש"י: תנחמוי אבלים - תקנת חכמים בעלמא הוא, וכן פירש רבינו לעיל הל' ממרים פ"ז, ה"ב.

ב. שְׂכַר הַלְוִיָּהּ¹¹ מִרְפָּה מִן הַפֶּלֶל¹². וְהוּא הַחֹק שֶׁחֲקָקוּ אֲבָרְהָם אֲבִינוּ, וְדָרַךְ הַחֶסֶד שֶׁנֶּהֱגַ פֶּה: מֵאֲכִיל עוֹבְרֵי דְרָכַיִם, וּמִשְׁקָה אוֹתָן, וּמִלְוֶה אוֹתָן¹³. וּגְדוּלָה הַכְּנֶסֶת אוֹרְחִים מִהַקְבֵּלַת פְּנֵי שְׂכִינָה, שְׁנֵאמַר: וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים¹⁴. וְלוֹוִיִּם יוֹתֵר מִהַכְּנֶסֶת. אֲמָרוּ חֲכָמִים: פֶּלַע שְׂאִינוּ מְלוּהָ - פְּאֵלוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים¹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה שנאמר וירא והנה שלושה אנשים.

לכאורה קשה מה הראיה מפסוק זה והיה לו להביא הראיה שהביאה הגמרא מהמשך הפסוקים (שבת קכ"ז) "ויאמר אדני-י אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך כו"י כי משם הראיה שאע"ה הקדים האורחים לשכינה. ועוד קשה לשון הרמב"ם בהלכה א' "מצות-עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים" שהוא שינוי מלשון המשנה - "הכנסת אורחים".

והביאור בזה: בפעולה של כל גמילות חסדים ישנם שני עניינים: האחד הוא מילוי מחסורו של חברו (בחפצא), והשני הוא מידת החסד הנדרשת מהאדם (מצד הגברא). כעין זה הוא בהכנסת אורחים שהמצוה היא סיפוק צרכיהם במאכל משתה ולינה, ובנוסף מצד מדת החסד של המארח צריכה להראות מצדו גם התעניינות ושימת לב לאורח.

זה החידוש במצות הכנסת אורחים, שגם סיפוק צרכי האורח אינו יכול להעשות באופן סתמי אלא חייב להיות תוך התעניינות ושימת לב של המארח. לכן הגדיר הרמב"ם את חיוב מצות הכנסת אורחים - "ללוות האורחים" ללמדך שגם סיפוק צרכיהם צריך להעשות בשימת לב והתעניינות בדיוק כמו בליווי האורחים.

ומעתה יובן גם מדוע הביא הרמב"ם הראיה מהפסוק "וירא והנה שלושה אנשים כו"י כי רק שם מודגשת שימת לבו של אברהם אבינו לאורחים שאף שהיה עסוק בהקבלת פני השכינה שהיא תענוג עילאי, היתה בו שימת לב לאורחים שנראו לעיניו מרחוק.

(על פי לקר"ש חלק כ"ה ע' 70)

בתורה ומצוות ואילו את הרשע מותר או מצוה לשנוא. אבל כבר העירו באחרונים מזה שלומדין מהפסוק ואהבת לרעך כמוך "ברור לו מיתה יפה" שכולל גם את הרשע (המחויב במיתה) ורק מסית נתמעט בפירוש ממצוות אהבת ישראל.

ומוכח מזה שהמצוה לשנוא את הרשע היא לא מפני שנתמעט מהלשון "ואהבת לרעך כמוך" אלא שהוא ציווי בפני עצמו. וכן מוכח מתיניא (פרק ל"ב) שגם אלו שמצוה לשנאתם מצוה לאהבם גם כן.

וכן מוכח גם מלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ו ה"ג) שסתם "לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו".

(על פי לקר"ש חלק י"ז עמוד 217 הערה 17)

~ נקודות משיחות קודש ~

"... הרי הם בכלל ואהבת לרעך כמוך...עשה אותם אתה לאחייך בתורה ומצות".

מדבריו משמע שמצות "ואהבת לרעך כמוך" אינה רק על הרגש האהבה שבלב אלא גם על המעשה - "עשה לאחייך".

וכן משמע ממה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל...כו" לפיכך צריך שיספר בשבחו ולחוס על ממונו כו"י היינו גם עשייה בפועל ולא רק הרגש הלב.

(על פי לקר"ש חלק עמוד 58 הערה 22)

(2 לחופה. 3) בדרכם למקומם. (4) השווה לעיל פ"ד, ה"ב: "וסובלים את המת על הכתף עד בית-הקברות", ובביאורו שם. (5) לפני מיטתו. (6) מר"ק כח, ב: "היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" (קהלת ז, ב) - דברים של מיתה. אם ספד - יספדהו; אם קבר - יקברוהו; אם טען (נשא) יטענוהו" וכו'. וראה לעיל פ"ב ה"ב, ובביאורו שם. (7) ברכות ו, ב: "ואם משמחו (לחתן), מה שכרו? זוכה לתורה שניתנה בחמשה קולות" וכו'. ובכתובות יז, א אמרו: "רבי יהודה בר אילעי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה". (8) פאה פ"א, מ"א: "אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים". ואמרו בירושלמי שם ה"א: במה דברים אמורים בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור, שהרי נמנו באושא, שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה. (9) וכדברי ה"תורת כהנים" שם: "רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה". (10) פרט לגוי שאינו בתורה ובמצוות. וראה שבת לא, א "דעלך סני, לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה". ובבבא-מציעא ל, ב דרשו: "והודעת להם את הדרך (שמות יח, כ) - זו גמילות חסדים; אשר ילכו - זה ביקור חולים; בה - זו קבורה; אשר יעשון - זו לפני משורת הדין". והשווה "ספר המצוות" לרבינו שורש א. והרמב"ן שם משיג על רבינו, ולדעתו ניחום אבלים וביקור חולים וכן קבורת המת - הן מצוות מן התורה, שכל אלו גמילות חסדים הן, ובכלל: ואהבת לרעך כמוך, הן. וכבר אמרו (סוטה יד, א) "אחרי ה'

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כך שינה ולא כתב "נוטל אחד מששים" אלא "כאילו" נטל "חלק" מחליו.

ובמאירי כתב (נדרים טז, ב.) "שהמבקר מיקל בחליו של חולה... ובני גילו ר"ל שביקורם ערב עליו שמצד הנאתו מהם חליו מיקל כו".

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 64 והע' 23)

25 נדרים טז, ב: "רמז לביקור חולים מן התורה, מניין? שנאמר (במדבר טז, כט): אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' - שהם חולים ומוטלים בעריסתם, ובני אדם מבקרים אותם (= ופקודת - לשון ביקור), מה הבריות אומרים: לא ה' שלחני. 26 על החולה, שאם זה מכביד עליו, יכנס לחדר החיצון לשאול עליו אצל בני-ביתו (בית יוסף' ליו"ד סי' שלה). 27 כל אחד נוטל חלק מששים ממה שהשאירו המבקרים הראשונים (נדרים שם). ושם הדגישו: "ובכן גילו", שאינו נוטל חלק מששים אלא בן גילו, ומפרש רש"י: בחור כמותו, או זקן לזקן. והר"ן שם, מפרש: שנוטל המבקר במזל של חולה. 28 שם מ, א "מעשה בתלמיד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (בציווי רבי עקיבא), היה אומר לו: רבי, החייתני. יצא ר"ע, ודרש: כל מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים", שהמבקר עושה לחולה כל צרכיו. וכתב ה'פרישה' ל'טור' י"ד סי' שלה, אפילו בימינו שהחולה שוכב על המיטה, ואין אבק הארץ מזיק לו, דעתו של אדם צלולה ונוחה כשהבית נקי. וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס, וחולה צריך לשמור נפשו יותר מאדם אחר, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ולפיכך יזהרו לכבד ולרביץ לפניו.

ה. אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי וְהֵלֵאָה²⁹. ואם קפץ עליו החלי והכבידו³⁰ - מבקרין אותו מִיָּד³¹. ואין מבקרין את החולה לא בשלש שעות ראשונות ביום ולא בשלש אחרונות, מפני שהן³² מתעסקין בצרכי החולה. ואין מבקרין לא חולי מעים ולא חולי העין ולא מחושי הראש, מפני שהבקור קשה להן³³.

29 שלא ירע מזלו, ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונא רעתו, יתוסף חליו (שם וברא"ש). 30 בבת אחת. 31 ירושלמי פאה פ"ג, ה"ז. ושם אמרו: הקרובים נכנסים אליו מיד, אפילו בחולי רגיל. 32 צ"ל: שבהן. כלומר, באותן השעות. וכן נראה מלשון ה'בית יוסף' ליו"ד סי' שלה. וראוי להעיר, שבנדרים מ, א, נימקו הטעם, שכל חולה מיקל עליו חליו בשעות הבוקר, ולא יחוש המבקר לבקש עליו רחמים, ובשלש שעות האחרונות - מכביד עליו חליו - ויתייאש מלבקש עליו רחמים. ורבינו חידש טעם משלו לפי בקיאותו בחללים (רדב"ז). 33 שם מא, א חולי מעיים - משום בושה; חולי עין וראש, שהדיבור קשה להם. ומסיים השו"ע בי"ד סי' שלה סעיף ח: "אלא נכנסים בבית החיצון, ושואלים ודורשים בו".

ו. הנכנס לבקר את החולה - לא ישב לא על גבי

11 בכת"י תימן: הלוי. 12 סוטה מו, ב: "ששכר הלוויה אין לה שיעור". 13 "ואברהם הולך עמם לשלחם - המשל אומר: האכלת, השקית, תלווה, כך: ואברהם הולך עמם לשלחם" (מדרש בראשית רבה, פמ"ח, אות כ). ובמדרש "שוחר טוב" פל"ז, אמרו: ויטע אש'ל בבאר שבע - אכילה, שתיה לויה. וכן ברש"י סוטה י, א ד"ה פונדק. 14 וירא וירץ לקראתם, הרי שהניח את השכינה, והלך לקבל האורחים (שבת קכז, א). 15 סוטה מו, ב "שאלמלי ליווה אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות, שנאמר (מלכים ב, כג-כד) ויעל משם... ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו... ויקללם בשם ה', ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים". וכך אמרו שם: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה, שבית-דין שופכים דמים? אלא לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לווייה".

1 ג. פּוֹפִין לְלוֹיָהּ¹⁶ פְּדָרָה שְׂפוּפִין לְצַדִּיקָה¹⁷. וּבֵית דִּין הָיוּ מְתַקְּנִין שְׁלוּחֵינָן לְלוֹת אָדָם הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם. וְאִם נִתְעַצְלוּ בְּדָבָר זֶה - מַעֲלָה עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ שִׁפְכוּ דָמִים¹⁸. אֶפְלוּ הַמְּלִיָּה אֶת חִבְרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת - יֵשׁ לוֹ שָׁכָר הַרְבֵּה¹⁹. וְכִמְהָ שְׁעוֹר לּוֹיָהּ שְׁחִיב אָדָם בָּהּ? הֲרֵב לְתַלְמִיד - עַד עֲבוּרָה שֶׁל עֵירוֹ²⁰. וְהָאִישׁ לְחִבְרוֹ - עַד תַּחֲוֹם שְׁבֵת²¹. וְהַתְּלָמִיד לְרֵב - עַד פְּרֻסָּה²². וְאִם הָיָה רֵבּוֹ מְבַהֵק²³ - עַד שְׁלֹשׁ פְּרֻסָּאוֹת²⁴.

16 את מי שאינו רוצה ללוות את חבירו לדרך, שילווחו (סוטה מו, ב). 17 לתת צדקה, ראה ה'ל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. 18 סוטה שם. שהמהלך יחידי בדרך צפוי לסכנת לסטים. וב"תפארת ישראל" למשנה שם (פ"ט, מ"ו) מנמק: "ואפשר שלכך נהרג מלסטים, שחשבוהו כאיש שאין לו אוהבים לדרוש דמו". 19 שם. "בשביל ארבע פסיעות שלויה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו', נשתעבד בכניו ארבע מאות שנה". 20 שבעים אמה ושיריים שנותנים אותן עבור (=בליטה) לעיר, ומהן והלאה מודדים תחום שבת (רא"ש לנדרים נו, ב). 21 שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר. 22 ארבעה מילים, ומיל הוא שיעור תחום שבת. 23 שרוב חכמתו קיבל ממנו. 24 סוטה, שם.

ד. בקור חולים - מצוה על הפל²⁵. אֶפְלוּ גְדוֹל מְבַקֵּר אֶת הַקָּטָן. וּמְבַקְרִין הַרְבֵּה פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְכָל הַמּוֹסִיף - מְשַׁבַּח. וּבִלְבַד שְׁלֹא יִטְרִיחַ²⁶. וְכָל הַמְּבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה - כְּאִלּוּ נֹטֵל חֶלֶק מִחֲלִיו²⁷. וְהֵקֵל מְעָלְיוֹ; וְכֵל שְׁאִינוֹ מְבַקֵּר - כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים²⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל המבקר את החולה כאלו נטל חלק מחליו והקל מעליו". ענינו של ביקור חולים הוא הקלה מייסורי החולה ויש בו הבאת סיוע לרפואתו, ואף שבגמרא משמע שהוא דווקא בן גילו הוא לענין אחד מששים, אבל ברמב"ם משמע שהוא הדין ב"כל המבקר" אף שאינו בן גילו, ואולי משום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 מָטָה, וְלֹא עַל גְּבֵי פְסָא, וְלֹא עַל גְּבֵי סַפְסָל, וְלֹא
2 עַל גְּבֵי מְקוֹם גְּבוּהָ, וְלֹא לְמַעְלָה מִמְרָא שׁוֹתִיו³⁴.
3 אֶלָּא מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב לְמָטָה מִמְרָא שׁוֹתִיו, וּמִבְּקָשׁ
4 עָלָיו רַחֲמִים וְיוֹצֵא³⁵.
- 34) שבת יב, ב "מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", ולפיכך מתעטף מאימת שכינה, כאדם היושב באימה ואינו פונה לצדדים (רש"י שם). ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, שהיושב גבוה ממנו. אבל כששוכב על המיטה, מותר לישוב על כסא (יו"ד סי' שלה סעיף ג).
35) שאומר: המקום ירחם עליו בתוך חולי ישראל (שבת שם). ובבבא-בבא קטז, א אמרו: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, יד): חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה". - ומנהג זה בצרפת, שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, מבקש לפני הרב התופס ישיבה, שיברך אותו. ומזה נהגו בכל המדינות לברך החולה בבית הכנסת, ולבקש עליו רחמים (דרכי משה ל"טור" יו"ד סי' שלה אות ב).
- 5 ז. יִרְאֶה לִי, שְׁנַחֲמַת אַבְלִים קוֹדֵם לְבִקּוּר חוּלִים;
6 שְׁנַחֲמַת אַבְלִים גְּמִילוֹת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם
7 הַמֵּתִים³⁶.
- 36) והרדב"ז מהסס בזה, כי יש מקום להעדיף ביקור חולים על ניחום אבלים, שהמבקר את החולה גורם לו שיחיה, ואם לא ביקרו כאילו שופך דמים, כמבואר לעיל ה"ד, ואילו ניחום אבלים אין בו מעלות אלו. וכדברי רבינו נראה, ממה שאמרו (שבת יב, ב) "בוקשי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת" - הרי שהקדימו ניחום אבלים לביקור חולים, ואע"פ שבסוכה מא, ב אמרו: "כך היה מנהגם של אנשי ירושלים... הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו" - שם ברגל, הואיל ואין בו אבילות, אפילו בדברים שבצנעה, צער האבל מועט. ולפיכך ביקור חולים קודם (אור שמח).
- 8 ח. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו מֵת וְכֻלָּה - מַגִּיחַ אֶת הַפְּלֵה
9 וּמִתְעַטֵּף עִם הַמֵּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: לֵב חֲקָמִים בְּבֵית
10 אָבֶל וְגוֹמְרִי³⁷. מֵת וְכֻלָּה שֶׁפָּגְעוּ זֶה בְּזֶה בְּדֶרֶךְ -
11 מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת³⁸ מִלְּפָנֵי הַפְּלֵה³⁹. וְזֶה וְזֶה עוֹבְרִין
12 מִלְּפָנֵי הַמָּלָךְ⁴⁰.
- 37) וסוף הפסוק: ולב כסילים בבית שמחה. ובמס' שמחות פי"ב, שינונו: "אבל חסידים הראשונים, היו מקדימים לבית האבל מלבית המשתה, שנאמר: טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" וגו'. (38) דרך צדדית. (39) והכלה עוברת עם אורחיה בדרך המלך, באופן שמקדימים את הכלה תחילה (כתובות יז, א), ובמס' שמחות פי"א, מנמקים: שכבוד החי קודם לכבוד המתים. (40) שכבוד המלך עדיף משניהם, שנאמר: שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, ואין כבודו להמתין עד שהמת או הכלה יעברו מלפניו (כתובות שם). ובמס' שמחות שם, אמרו: "אגריפס המלך עבר לפני הכלה (=נכנס לרחוב צדדי, וחיכה עד שמסע הכלה יעבור תחילה), ושיבחוהו חכמים, אמרו לו מה ראית? אמר להם: אני נוטל כתר בכל יום, וזאת תטול כתרתי שעה
- אחת". ולדעת הרמב"ן - הובאה ב'טור' יו"ד סי' שס, הכנסת כלה קודמת לקבורת המת, ולאחר שנכנסה לחופה, תנחומי אבל קודמים לשמחת חתן וכלה, וכן הבראת האבל קודמת למשתה חתן, ש"החתן מאכיל את האחרים, והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים".
- ט. מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאת הַמֵּת⁴¹ וְלַהֲכַנְסַת
13 הַפְּלֵה⁴². בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁאִין לוֹ פֶּלַ צָרְפוֹ;
14 אֶבֶל יֵשׁ לוֹ פֶּלַ צָרְפוֹ⁴³ - אֵין מְבַטְלִין⁴⁴. וְכֵל שֵׁאִין
15 מִתְעַטְּפִין בַּתּוֹרָה - חֲבִיבִין לְהִתְעַטֵּק עִמּוֹ⁴⁵.
16
- 41) ללוותו לקבורה. (42) ללוותה מבית אביה לבית חופתה (רש"י למגילה כט, א). (43) שיש לכל-הפחות עשרה אנשים, לעמידה בשורה ולקדיש ולברכת אבלים (רמב"ן ב'טור' יו"ד סי' שסא). (44) מגילה, שם. (45) אפילו יש לו כל צרכו, וביחוד מי שהוא יושב ובטל, מוטב שיתעסק עם המת מלהבטל (רדב"ז). ובשו"ע יו"ד סי' שסא סעיף א: "ותיניקות של בית רבן אין מתבטלים כלל", שהרי אפילו לבנין בית-המקדש אין מבטלים אותם, כמבואר בשבת קיט, ב.
- י. מֵת אֶחָד בְּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בְּעֵשִׂית
17 מְלֶאכָה עַד שִׁיקְבְּרוּהוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שִׁיתְעַסֵּק
18 בְּצָרְפוֹ - מְתָרִין⁴⁶.
19
- 46) מועד קטן כזו, ב. אבל מבטלים מלאכתם להוצאתו, כמבואר לעיל ה"ט. וביו"ד סי' שסא סעיף ג, פסק: "הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילוונו ארבע אמות".
- יא. תְּלִמִּיד חֲכָם שְׁמַת, אֶפְלוֹ הָיוּ עִמּוֹ עַד שֵׁשִׁים
20 רְבּוּא - מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאתוֹ⁴⁷. הָיוּ שֵׁשִׁים
21 רְבּוּא - אֵין מְבַטְלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לְאַחֲרֵים⁴⁸ -
22 אֵין לוֹ שְׁעוֹר, אֶלָּא מְבַטְלִין הַכֹּל לְהוֹצֵאתוֹ⁴⁹.
23
- 47) כתובות יז, א "נטילתה כנתינתה - מה נתינתה (=של תורה בסיני), בששים רבוא, אף נטילתה (=כשמת ותלמודו בטל) בששים רבוא". (48) מרביץ תורה ברבים. (49) שם.
- יב. קוֹבְרִין מֵתֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וּמְנַחֲמִין אַבְלֵיהֶם,
24 וּמְבַקְרִין חוּלֵיהֶם, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם⁵⁰.
25
- 50) גיטין סא, א. ובתוספתא שם פ"ג הי"ח: "מנחמים אבלי גוים מפני דרכי שלום", והשווה ה' מלכים פ"י הי"ב, ובביאורנו שם. והוא-הדין שמלווים מתי גוים מפני דרכי שלום, כמבואר ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' שפז, בשם ה'כלבו'. וכן מספידים אותם, כמבואר בתוספתא גיטין הנ"ל.
- יג. בְּתֵי הַקְּבֻרוֹת אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה. פִּיעֵד? אֵין אוֹכְלִין
26 בְּהֵן, וְאֵין שׁוֹתִין בְּהֵן⁵¹, וְאֵין עוֹשִׂין בְּהֵן מְלֶאכָה,
27 וְלֹא קוֹרִין בְּהֵן, וְלֹא שׁוֹנִין⁵² בְּהֵן. פְּלָלוּ שֶׁל דְּבָר:
28 אֵין גְּאוּתִין⁵³ בְּהֵן, וְלֹא נוֹהֲגִין בְּהֵן קְלוֹת רֵאשׁ⁵⁴. לֹא
29 יִלָּף אֲדָם בְּתוֹךְ אֲרָבַע אֲמוֹת שֶׁל קֶבֶר וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ⁵⁵
30
- 51) וכן ב'בבא קטז' א אמרו: "אין עושין ב'הן מלאכה, ולא קורין ב'הן, ולא שונים ב'הן". פללו של דבר: אין גאוותין ב'הן, ולא נוהגין ב'הן קלות ראש. לא ילף אדם בתוך ארבע אמות של קבר ותפלין בידו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביניהם עפר ששה טפחים, אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים - מותר ('טור' יו"ד סי' סב). ונראה שהכל תלוי בטיב העפר, שאם היא אדמת סלע או קרקע קשה, אפילו אין ביניהם אלא הפסק כלשהו מותר, וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל (בבא-בתרא קא, א) "הכל לפי הסלע" (רדב"ז). (65) מס' שמחות שם: "רבי יהודה אומר: האישי נקבר עם בתו הקטנה, והאשה עם בנה הקטן, ועם בן-בנה הקטן, זה הכלל: כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו" (לפי נוסח הרמב"ן ב"תורת האדם" הובא ב'טור' יו"ד סי' סב).

13 יז. עפר הקבר - אינו אסור בהנאה, שאין קרקע
14 עולם נאסרת⁶⁶. אבל קבר הבנין⁶⁷ - אסור בהנאה.

(66) שנאמר (מלכים-ב כג, ו) "וישלך את עפרה (=של האשירה) על קבר בני העם", מְקִישׁ (השוה) קבר בני העם לעבודה-זרה, מה ע"ז אינה נאסרת במחובר לקרקע, שכתוב "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם (=אין ההר נאסר כעבודה-זרה), אף הקבר אינו נאסר במחובר לקרקע (סנהדרין מז, ב). (67) שבנוהו למעלה מעל הקרקע, והרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו", ואסור במת כעבודה-זרה (שם). ויש אוסרים העפר שנטלו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, שהרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו" (יו"ד סי' שסד, סעיף א), ולדבריהם אינו מותר אלא העפר שבצדי המת ובתחתיתו, או החופר כוון בסלע שלא נתלש הגג כלל, ונשאר כבתחילתו (ש"ך שם).

15 יח. הבונה קבר למת - לא נאסר עד שיפגס בו
16 המת⁶⁸. ואפלו הטיל בו נפל⁶⁹ - נאסר בהנאה⁷⁰.

(68) אין ההזמנה בלבד אוסרתו. (69) תינוק שלא כלו לו חדשי לידתו. (70) סנהדרין שם.

17 יט. נפש⁷¹ שנעשה לשם חי⁷², ושם בו המת,
18 והוסיף בו דימוס⁷³ אָחַד לשם המת, אף על פי
19 שפגה המת - הפל אסור בהנאה⁷⁴. ואם הפיר את
20 התוספת - חולץ⁷⁵ אותה, והשאָר מת⁷⁶. נעשה
21 לשם המת⁷⁷ - פִּינֵן שְׁהוּטֵל בו המת נאסר, אף על
22 פי שפגה⁷⁸.

(71) בנין שעל הקבר. ובלשון המקרא: ציון, ראה יחזקאל לט, טו "ובנה אצלו ציון". (72) לכשימות יקבר בו, ועדיין חי הוא. והואיל ואין שם המת נקרא עליו, אין זו הזמנת "נפש" למת, שהיא רק אחרי מות האדם. (73) שורה של אבנים. (74) ואילו לא הוסיף בו דימוס, לא היה הקבר אסור אלא כל זמן שהמת בתוכו, והואיל ולא נעשה מתחילה לשם המת משמת. (75) מסיר. (76) שם מת, א, שאין כאן אלא מעשה בלא "הזמנה", ואינו אסור אלא כשהמת בתוכו. (77) אחרי מות האדם, בנה את הנפש לשמו, נמצא שנקרא שמו עליו, והרי זו "הזמנה". (78) שיש כאן "הזמנה ומעשה" - כאחד, ונאסר עולמית (שם). והשווה ה' תפילין פ"ד, ה"ט: "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניח בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו דברי חול; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חול כמו שהיה". שהזמנה, או מעשה - לבד, אינם מועילים.

1 וְסֵפֶר תּוֹרָה בְּרוּעוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרַחוּק אֲרַבַּע
2 אַמּוֹת - מִתָּרֵם.⁵⁶

(51) שזוהי קלות ראש, ובמגילה כט, א שנינו: "אין נוהגים בהם קלות ראש". וכשם שבבתי-כנסת שנינו שם כח, א: אין אוכלים ושותים בהם, ומפרש רש"י שם, משום קלות ראש, שמקילים אותם, כך הדין בבתי הקברות (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסח ס"ק א). (52) משנה. שהרי זה "לועג לרש", שהמת אינו קורא ואינו שונה (ברכות יח, א). (53) נהנים, כלשון המשנה (ברכות נא, ב) "אין מברכים על הנר - עד שיאתו לאורו". ומפרש רש"י: שיהנו. וכנראה שלמד רבינו דין איסור הנאה בבית-הקברות מדין בתי-הכנסת, שנאמר בהם (מגילה כח, ב) "ואין ניאותרים בהם", והשווה ה' תפילה פ"א, ה"ו. (54) כגון לעשות בהם צרכיו, כמפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, ובמגילה כט, א שנינו: "אין מרעים בהם בהמה... ואין מלקטים בהם עשבים... מפני כבוד מתים". (55) אפילו כשהוא אוזחן בידו, וקל-וחומר כשהן על ראשו, שהוא מקיים בהן המצוה, הרי זה "לועג לרש". ובברכות יח, א הנוסח: "ותפילין בראשו". (56) ברכות שם. וכל שהוא לכבודו של מת - מותר, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, בביאורנו. והשווה ה' תפילין פ"ד, ה"ג.

3 יד. המולץ עַצְמוֹת⁵⁷ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - לֹא יִתָּגֵם
4 בְּדִסְקָנָא⁵⁸ וְנִינְחֵם עַל גְּבִי חֲמוּרוֹ וְיִרְפֹּב עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי
5 שְׁנוּהֵג בְּהֵן מְנַהֵג בְּצִיּוֹן⁵⁹. וְאִם הָיָה מִתְיָרָא מִפְּנֵי
6 הַגְּנָבִים וּמִפְּנֵי הַלְּסָטִים - מִתָּר.

(57) עצמות המת. (58) מרצוף (שק) של עור. (59) ברכות יח, א והשווה ה' ספר תורה פ"ה ה"א, ושם מסיים רבינו: "ואם אין שם פחד, מניחו (ספר התורה) בחיקו, כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך". ובנוגע לעצמות, מפשילן לאחוריו על החמור, כמבואר ביו"ד סי' תג, סעיף י.

7 טו. אין מִפְּנֵי⁶⁰ אֶת הַמֵּת מִקְבֵּר לְקָבֵר, אֲפֵלוּ מִבְּזוּי
8 לְמִכְבֵּד⁶¹. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁶² - מִפְּנֵהוּ אֲפֵלוּ
9 מִמִּכְבֵּד לְבְּזוּי⁶³.

(60) מעבירים. (61) ירושלמי מו"ק פ"ב, ה"ד. ומפרש ה"קרבן העדה" שהבלבול קשה למתים, שמתיראים מיום הדין, ובשמואל הוא אומר (שמואל-א כח, טו) "למה הרגזתני להעלות אותי", ומפרש הרד"ק, שהיה מפחד מיום הדין, כי סבר שקוראים אותו לדין. (62) שהקבר השני, הוא בשדה המת. (63) ירושלמי שם, "ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו", והשווה ה' יו"ט, פ"ח ה"ט. ואם נתנהו שם על-מנת לפנותו - מותר בכל ענין, וכן מותר לפנותו כדי להעלותו לארץ ישראל (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שסג סעיף א).

10 טז. אין קוֹבְרִין מֵת עַל גְּבִי מֵת, וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים
11 בְּאֶחָד, שְׁבִיּוֹן הוּא⁶⁴. וְקָטָן הַיֵּשֶׁן עִם אִמּוֹ - נִקְבֵּר
12 עִמָּה⁶⁵.

(64) שמחות פ"ג. אלא-אם-כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם. ובנוגע לקבורת מת על גבי מת - דוקא שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

94 ליטלם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו (שם וברש"י), שבוודאי יתחרטו אחר-כך (ש"ך ל"ו"ד ס' שטט ס"ק ד). (95) שלא יתחלפו בתכריכין, וכאמור לעיל הכ"ב.

16 כד. מלמדין את האדם שלא יהא חפזן⁹⁶, ולא
 17 נפסיד את הפלים וישליכם לחפלה. מוטב לתתם
 18 לעניים, ולא ישליכם לרמה ותולעה⁹⁷. וכל המרבה
 19 פלים על המת - עובר בלא תשחית⁹⁸.

96 מקלקל ומשחית. (97) מס' שמחות פ"ט, ושם הנוסח: "מרבה עליו (על המת) רמה". (98) שם. שהתורה אמרה: "לא תשחית את עצה", ולקמן הל' מלכים פ"ו ה", מתבאר ש"לא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים... דרך השחתה, עובר בלא תשחית".

20 כה. מלך שמת - עוקרין סוס⁹⁹ שהיה רוכב עליו. ונגלה שהיה מושבת בקרון¹⁰⁰ שהיה יושב בו - מנשר¹⁰¹ פרסותיה מן הארכובה¹⁰² ולמטה¹⁰³, מקום שאין עושה אותה טרפה. ומושיבין ישיבה על קברו שבעה¹⁰⁴ מים. שנאמר: וקבוד עשו לו כמותו - זה שהושיבו לו ישיבה על קברו. ונשיא¹⁰⁵ שמת - אין מבטלין ישיבתו יתר על שלשים יום¹⁰⁶.

99 הגידים שעל פרסותיו, ואז אין יכול להשתמש בו לרכיבה (ע"ז יא, א), וראה לקמן הל' מלכים פ"ב ה"א, שאין רוכבים על סוסו של מלך. (100) עגלה, כלי רכב. (101) חותך ומשיר. (102) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. (103) כי אם יחתוך מן הארכובה ולמעלה הרי היא טריפה, ו"אסור לגרום לבהמה טריפות בידים" (שם וברש"י). (104) בבא-קמא טז, ב. תלמידים לעסוק שם בתורה. ואע"פ שאסור לעסוק בדברי תורה בפני המת או בבית-הקברות משום "לועג לרש", ראה לעיל פ"ב ה"ט - כל שהוא לכבוד המת, כגון בני ישיבה לכבוד רבם - מותר. או ידובר, בריחוק ארבע אמות מקברו (נמוקי יוסף' לבי"ק שם). (105) ראש הסנהדרין ונקרא גם ראש הישיבה, ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. (106) שכן צויה רבינו הקדוש (כתובות קג, ב): הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום, אינו עדיף ממש רבינו, שכתוב בו: "ויבכו בני ישראל את משה... שלשים יום", והשווה לעיל פ"ב, ה"י.

27 כו. מלך או נשיא שמת - יש להן לשרף מטתו וכל
 28 כלי תשמישו¹⁰⁷, ואין בזה דרך האמורי¹⁰⁸ ולא
 29 משום השחתתה¹⁰⁹. שנאמר: בשלום תמות
 30 ובמשרפות אבותיה¹¹⁰ הראשנים ישרפו לך.

107) שלא ישתמשו בהם אחרים, ואין זה לפי כבודם. (108) שאסור לנהוג כמותם, ככתוב (ויקרא יח, ג): "ובחוקותיהם לא תלכו". (109) איסור "לא תשחית" הנזכר לעיל הכ"ד. (110) בכת"י תימן: אבותיך המלכים. וכן הנוסח בפסוק: "ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים, אשר היו לפניך, כן ישרפו לך". ומכיון שזה לכבודו של מלך - אין זו השחתה, והואיל וזה מפורש בנביאים, אין בזה "דרך האמורי" שהרי לא נמשכנו בזה אחריהם, ולא מהם אנו למדים (סנהדרין נב, ב. וע"ז יא, א). אבל על

1 כ. הפונה קבר לאבי⁹⁹, והלך וקברו בקבר אחר -
 2 הרי זה לא יקבר בו מת אחר עולמית, והקבר הזה
 3 אסור בהנאה, מפני כבוד אביו⁸⁰.

(79) משמת. (80) שם. וכתב ה'טור' ב"ו"ד ס' שסד "לא יקבר בו הוא עולמית, אבל אחר מותר להקבר בו". ורבינו סובר, שאסור לבן לקבור בו אפילו מת אחר, משום כבוד אביו, וכנראה שחולק על דעת ה'טור' (לחם-משנה).

4 כא. המת אסור בהנאה⁸¹ בלו; חוץ משערו שהוא
 5 מותר בהנאה, מפני שאינו גופו⁸². וכן ארונו וכל
 6 תכריכיו⁸³ - אסורין בהנאה⁸⁴. אבל פלים המוכנים
 7 לתכריך⁸⁵ - לא נאסרו בהנאה. אפלו ארג פגד
 8 למת⁸⁶ - לא נאסר⁸⁷ עד שנגיע במטה הנקברת
 9 עמו⁸⁸. שאין ההזמנה⁸⁹ אוסרת⁹⁰.

(81) ע"ז כט, ב. נאמר: ותמת שם מרים, ונאמר: וערפו שם את העגלה בנחל, הריני למד ב'גזירה-שהו' "שם שם" - מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, שכפרה כתובה בה כקדשים, אף מת אסור בהנאה. ובירושלמי שבת פ"י ה"ה, משמע שמת גוי מותר בהנאה, שאמרו שם: המוציא מת גוי בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים - פטור, הואיל ומותר בהנאה, והוציאו ללמוד בו לצרכי רפואה, כי אילו היה אסור בהנאה היה חייב על הוצאתו, שהוא רוצה בביעורו שלא יכשל בו. וכן נראה מסנהדרין יט, ב שמאה ערלות של הפלשתים שהרג דוד, ראויות להשליכן לכלבים או לחתולים, הרי שמת גוי מותר בהנאה (משנה-למלך), אלא שבשו"ע י"ד ס' שטט סעיף א, פסק שמת גוי אסור בהנאה כמת ישראל. (82) ששיער אינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות (ערכין ז, ב כרב נחמן, וברש"י), וכן דעת ה'תוספות' בבבא-קמא י' א ד"ה שהשור. והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ד. (83) שכורכים ולובשים בהם את המת. (84) סנהדרין מח, ב. (85) שהזמינם לתרכיך, ועדיין לא כרך בהם. (86) לאחר שמת, ונקרא עליו שם המת. (87) כל עוד לא כרכו בו. (88) שנושאים אותו בה לקבורה, ורגילים היו לקברה עמו, ומשום שלא יתחלף בתכריכי המת אסרוהו (שם וברש"י). (89) בלא מעשה עמה. (90) שם מז, ב וכמבואר לעיל ה"ח"ט.

10 כב. כל הפלים שזרקין על המת⁹¹ על המטה
 11 הנקברת עמו - אסורין בהנאה, שלא יתחלפו
 12 בתכריכיו⁹².

(91) מחמת צער. (92) שלא יבואו להתיר גם התכריכין עצמם. אבל הכלים שנגעו במיטה שמת עליה, אין רגילים לכורכו עליה בתכריכי קבורה ולא נאסרו, שלא יבואו להחליפם בתכריכין (שם מח, ב וברש"י).

13 כג. היו אביו ואמו מזרקין פלים בתמתן על המת⁹³
 14 - מצוה על אחרים להציל⁹⁴. ואם הגיעו למטה
 15 הנקברת עמו - אין מצילין אותן⁹⁵.

(93) וזרקים בגדיהם עליו מפני חיבתו, ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם עליו (רש"י שם עמ' א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ידי כל אלה יהיה קיום כל התורה כולה בשלמות כולל שלושת המצוות הנ"ל למנות מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה.

(על פי לקו"ש חלק י"ח עמוד 276 והערה 39)

ובאור מצוות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) שלוש מצוות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ. מי הם הפסולים להיות מלך או כהן גדול. ההבדלים בין זכויות מלכי בית דוד למלכי ישראל. שכל השררות והמינויים בישראל עוברים בירושה לבן, ולבן הבן עד עולם.

- א. שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: 25
- למנות להם מלך, שנאמר: "שום תשים עליך 26
- מלך", 27 ו"להכרית זרעו של עמלק, שנאמר: "תמחה 27
- את זכר עמלק", 28 ולבנות בית הבחירה, 28 שנאמר: 28
- "לשכנו תדרשו ובאת שמה" 29.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה". דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבנות בית המקדש נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש" אבל הסמ"ג סבר שהוא מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום בין למשכן בין לשילה ונוב וגבעון ובין לבית עולמים שנאמר "ועשו לי מקדש" ולא משכן.

ומה שרצה ה'לחם משנה' להוכיח מכאן דעת הרמב"ם כהסמ"ג צריך-עיון, שהרי בספר המצוות מנה המצוה מו"עשו לי מקדש" והלא אין מונה במניין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהלכות בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם כו", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא הוא לכל הזמנים.

(על פי לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3)

2) ספרי לדברים יב, י וכן בסנהדרין כ, ב. 3) וזה לאחר כניסתם לארץ, ככתוב שם: "כי תבוא אל הארץ... וירישתה וישבת בה... שום תשים עליך מלך". 4) וגם זו היא לאחר כניסתם לארץ, כלשון הפסוק: "והיה בהניח... לך מכל אויביך... בארץ אשר ה' אלוקיך נתן לך נחלה לרשתה". 5) בית המקדש, כלשון הכתוב: "המקום אשר יבחר ה' אלויקכם... לשום את שמו שם". 6) ובהלכות בית הבחירה פרק א הלכה א מביא רבינו פסוק אחר: "שנאמר (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש", נראים הדברים, שטיק מצוות בניין בית הבחירה נלמד מהפסוק הנ"ל, אולם כדי שלא נטעה לומר, שהפסוק מכונן רק למשכן שבמדבר בלבד, כמשמעות הפשוטה של אותו כתוב (ראה עירובין ב, ב), לפיכך מביא רבינו כאן את הכתוב: "לשכנו תדרשו"

הדיוטות אסור לשרוף, משום הירות, ומשום איסור השחתה (תוספתא סנהדרין פ"ד, ה"ב. וביו"ד סי' שמח סעיף א). ובמס' שמחות פ"ח, אמרו: "כשמת רבן גמליאל הזקן, שרף עליו אונקלוס הגר יותר משמונים מנה, אמרו לו מה ראתי? אמר להם כתוב: ובמשרפות אבותיך וגו', ואין רבן גמליאל יפה יותר ממאה מלכים, שאין בהם צורך?!"

סליקו להו הלכות אבל בסיעתא דשמיא

יום ש"ק ג' תשרי ה'תשע"ח

הלכות מלכים ומלחמותיהם

- 1 יש בכללן שלש ועשרים מצוות. עשר מצוות עשה
- 2 ושלש-עשרה מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
- 3 (א) למנות מלך בישראל. (ב) שלא ימנה מקהלה
- 4 גרים. (ג) שלא ירבה לו נשים. (ד) שלא ירבה לו
- 5 סוסים. (ה) שלא ירבה לו כסף וזהב. (ו) להחרים
- 6 שבועה עממים. (ז) שלא לחיות מהן כל נשמה. (ח)
- 7 למחות זרעו של עמלק. (ט) לזכר מה שעשה
- 8 עמלק. (י) שלא לשכח מעשיו הרעים ואריכתו
- 9 בדרך. (יא) שלא לשפן בארץ-מצרים. (יב) לשלח
- 10 שלום ליושבי העיר כשצירים עליה ולדון בה,
- 11 כאשר מפרש בתורה: "ואם תשלים"; "ואם לא
- 12 תשלים". (יג) שלא לדרש שלום מעמון ומואב
- 13 בלבד כשצירים עליהם. (יד) שלא להשחית אילני
- 14 מאכל במצור. (טו) להתקין יד, שיצאו בו בעלי
- 15 המחנה להפנות בו. (טז) להתקין יתד לחפר בו. (יז)
- 16 למשח כהן לרבר באזני אנשי הצבא בשעת
- 17 המלחמה. (יח) להיות מארס, ובונה בנין, ונוטע
- 18 כרם, שמיחים בקנינם שנה תמימה, ומחזירין אותן
- 19 מן המלחמה. (יט) שלא יעבר עליהם לכל דבר,
- 20 ולא יצאו אפלו לצרכי העיר ולצרכי הגדוד ודומה
- 21 להם. (כ) שלא לערץ ולחזר לאחור בשעת
- 22 המלחמה. (כא) דין יפת-תאר. (כב) שלא תמכר
- 23 יפת-תאר. (כג) שלא יכבשנה לעבדות אחר
- 24 שנבעלה.

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע נסדרו הלכות אלו בסיום ספר שופטים.

"שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות בית הבחירה". ולכאורה היה מקום לסדר הלכות אלו הרבה קודם, ומדוע חיכה הרמב"ם עם הלכות מלכים לסוף ספרו.

והביאור הוא: הלכות מלכים הכוללות הלכות משיח מדברים במצב בו יהיה עם ישראל והעולם בתכלית השלמות כי המלך המשיח עתיד "להחזיר כל המשפטים כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה" "ויבנה בית המקדש" ועל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 לֹא שָׂרֵץ-צָבָא, לֹא שָׂר חֲמָשִׁים אוֹ שָׂר עֶשְׂרֵה, אֶפְלוּ
20 מִמֶּנָּה עַל אַמְתֵּי-הַמַּיִם¹⁵ שְׂמַחֲלֵק מִמֶּנָּה לְשָׂדוֹת¹⁶; וְאִין צָרִיף לֹמַר דִּזְן אוֹ נָשִׂיא, שְׂלֵא יְהֵא אֵלֵא
21 מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֹאֲמַר: "מִקְרָב אַחִיף תְּשִׁים עָלֶיךָ מִלֶּךְ"
22 - פֶּל מְשִׁימוֹת שְׂאֵתֵה מְשִׁים לֹא יְהוּ אֵלֵא מִקְרָב
23 אַחִיף¹⁷.
24

14) יבמות מה, ב ולדעת התוספות שם קב, א אם אביו מִיִּשְׂרָאֵל, ודאי שהוא כשר, וקוראים בו: מקרב אחיך. וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ט, ופרק י"א הלכה יא ובביאורו שם. ומטעם זה - כותב הכסף משנה - הוכשר רחבעם בן שלמה למלכות אף על פי שאמו הייתה נעמה העמונית כמפורש במלכים-א יד, כא. וראה יבמות עז, א. "שני מוסרות שהיו עלי פתחתם, רות המואבייה ונעמה העמונית". ובנודע ביהודה חושן משפט סימן א מחדש, שלא הזהיר הכתוב: "מקרב אחיך", אלא בתחילת ה"שימה" שראשית מינויו לא יהיה אלא מקרב אחיך, אבל כבן מלך, שהמלכות באה לו בירושה אינו צריך "שימה חדשה", ומכיוון שאביו מלך בהכשר, ממניס את בנו אפילו כשאין אמו מִיִּשְׂרָאֵל, ולפיכך אין מקום לפקפק על כשרותה של מלכות רחבעם. (15) תעלה להעברת מים.

16) המשותפת לאנשים רבים, וממונה עליה שלא ישקה איש ביומו של חבירו (קידושין עז, ב וברש"י). (17) שם. ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ה אמרו: "שום תשים עליך מלך - אין לי אלא מלך, מניין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דינים ומכים ברצועה? תלמוד לומר: מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך". וכתוב בסמ"ג לא-תעשה רכא, במה דברים אמורים (=שאמו מִיִּשְׂרָאֵל מכשירתו) בשאר שורות, אבל במלכות, שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ו אין מעמידים מלך אלא מן המשיאים לכהונה, והטעם, משום שנאמר "מקרב אחיך" - ממובחרים שבאחיך, ולפיכך נתחייבו שונאיהם של ישראל [=בלשון "סגי-נהורין" כלייה, כשהתניפו לאגריפס המלך ואמרו לו "אחינו אתה", כמבואר בסוטה מא, ב.

25 ה. אין מעמידין אשה במלכות, שְׁנֹאֲמַר: "עָלֶיךָ
26 מִלֶּךְ" - וְלֹא מִלְכָּה¹⁸, וְכֵן פֶּל מְשִׁימוֹת שְׂבִישְׂרָאֵל
27 אין מְמַנִּים פֶּהֶם אֵלֵא אִישׁ¹⁹.

18) ספרי פרשת שופטים אות קנז. ובברכות מט, א אמרו: "תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים". (19) כיוון שכל המשימות הושוו למלכות, לענין קהל גרים, הושוו גם לענין פסול אשה (קריית ספר). ובמדרש שוחר טוב פרק כ"ב פסוק ז אמרו: חשון הדור שהאשה מנהיגתו. ואין להקשות מדבורה הנביאה שהייתה שופטת את ישראל (שופטים ד, ד), כי שמא לא דנה, אלא מלמדת להם הדינים. ואולי קיבלו אותה עליהם משום שכינה, כלומר שזה היה על פי הדיבור (תוספות בבא קמא טו, א ונידה ג, א).

28 ו. ואין מעמידין מִלֶּךְ וְלֹא כְהֵן גְּדוֹל - לֹא קֶצֶב²⁰,
29 וְלֹא סֶפֶר, וְלֹא בָלֵן, וְלֹא בּוֹרְסִי²¹ - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן
30 פְּסוּלִין, אֵלֵא הוֹאֵל וְאִמְנִיתֵן נִקְלָה, הָעֵם מְזוֹלְלִין

המדבר במקדש שלעתיד, הוא בית הבחירה שבירושלים, גלגות בזה, שהציווי: "ועשו לי מקדש" כולל הכול, גם המשכן שבמדבר, וגם בית הבחירה שלעתיד, שקדושתו קדושת עולמים, והשווה ספר המצוות עשה כ (אבן האזל).

1 ב. מְנוֹי מִלֶּךְ קֹדֶם לְמִלְחָמָתָ עִמְלֵק, שְׁנֹאֲמַר: "אֲתִי
2 שְׂלַח ה' לְמַשְׁחֵךְ לְמִלֶּךְ... עֲתָה לֶךְ וְהִפִּיתָ אֶת
3 עִמְלֵק"⁷. וְהִכְרַתְתָּ זֶרַע עִמְלֵק קוֹדֶמֶת לְבְנֵי הַבֵּית, שְׁנֹאֲמַר: "וַיְהִי כִי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְה' הִנִּיחַ לוֹ
4 מַסְבִּיב מִפָּל אִיבֵיו. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נְתָן הַנְּבִיא, אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וְגו'⁸. מֵאַחַר שֶׁהִקְמַת מִלֶּךְ
5 מִצְוָה - לָמָּה לֹא רָצָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּשִׂשְׂאֵלוֹ
6 מִלֶּךְ מְשִׁמוּאֵל⁹? לְפִי שִׂשְׂאֵלוֹ בְּתַרְעֻמָּתוֹ¹⁰, וְלֹא שִׂשְׂאֵלוֹ
7 לְקִנְיַת הַמִּצְוָה, אֵלֵא מִפְּנֵי שֶׁקִּצְוֹ בְּשִׁמוּאֵל הַנְּבִיא,
8 שְׁנֹאֲמַר: "כִּי לֹא אֲתָךְ מֵאִסּוֹ, כִּי אֲתִי מֵאִסּוֹ וְגו'".
9
10

7) בסנהדרין כ, ב למדו זה, ממה שנאמר (שמות יז, טז) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק" - מכאן שמינוי מלך קודם, שאין "כס" אלא מלך, ככתוב (דברי הימים-א, כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה' למלך", אולם רבינו נקט דרשה פשוטה יותר, שזוהי דרכו להביא ראייה היותר פשוטה, והיותר נוחה, - אם אין הדבר נוגע לעצם הדין - אף על פי שבתלמוד דרשוה מפסוק אחר (לחם משנה), והשווה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ט, הלכה ט ובהלכות תמידין ומוספין פרק ב, הלכה ב, שגם שם מביא רבינו דרשות מפסוקים, שלא הזכירו בתלמוד וכנ"ל. (8) סנהדרין שם. (9) ראה שמואל-א ח, ז. (10) סנהדרין שם: "לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן" ומפרש רבינו, שהכוונה לפרשת המלך שבשמואל שם. וכן אמרו שם: "זקנים שבדור כהוגן שאלו, שנאמר תנה לנו מלך לשפטנו, אבל עמי הארץ שבהם קלקלו, שאמרו (שם כ): והיינו גם אנחנו ככל הגויים ושפטנו מלכנו, ויצא לפנינו".

11 ג. אין מעמידין מִלֶּךְ בְּתַחֲלָה, אֵלֵא עַל-פִּי בֵית-דִין
12 שֶׁל שְׂבָעִים זְקֵנִים¹¹ וְעַל-פִּי נְבִיא¹², כִּיהוֹשֻׁעַ שְׂמַנְהוּ
13 מִשָּׁה רַבְּנֵי¹³ וּבֵית-דִינֵו, וּכְשִׂאוֹל וְדוֹד, שְׂמַנְם
14 שְׁמוּאֵל הַרְמָתִי וּבֵית-דִינֵו.

11) בשינויי נוסחאות כתב יד המבורגר: "על פי בית דין של ע"א זקנים". וכן מבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, א, ומקורו בתוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ב. וכתב רבינו: בתחילה, לומר שאם בנו מלך אחריו, אינו צריך מינוי כזה, שהמלכות ירושה היא לו, כמבואר בסמוך הלכה ז. (12) ספרי פרשת שופטים אות קנז "אשר יבחר ה'... על נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים" ומפרש רש"י: שאול ודוד על פי שמואל. (13) שהיה נביא.

15 ד. אין מעמידין מִלֶּךְ מִקְהַל גְּרִים אֶפְלוּ אַחַר פְּמָה
16 דורות, עַד שֶׁתְּהִיֵּה אֲמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא
17 תִּכְבַּל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נְכָרִי אֲשֶׁר לֹא אַחִיף הוּא"¹⁴.
18 וְלֹא לְמַלְכוּת בַּלְבָּד, אֵלֵא לְכָל שָׂרוֹת שְׂבִישְׂרָאֵל:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 בְּהֵן לְעוֹלָם. וּמִשְׁעֵשֶׂה בְּמִלְאָה מְאֹלוּ יוֹם אֶחָד
2 - נִפְסָל²³.

20) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובמקומה כתוב: לא גרע. והוא אומן המקיז דם, על שם שמגרע את הדם (רש"י לקידושין פב, א). (21 מעבד עורות. 22) בריתא בקידושין פב, א, ושם כתוב במקום קצבים: כובסים, וכנראה שגירסת רבינו שם: קצבים (כסף משנה). ובתנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז נאמר: הגרע והבלן... אין מעמידים מהם לא מלך... ואין מוסרים להם דבר שיש בו שררה לרבים (קרית מלך). 23) וכל זה כשעסק באלו דרך אומנות ומקצוע, אבל אם עשה בהן דרך שחוק, כדרך הבחורים, שמספרים זה את זה, אין בכך כלום (כסף משנה).

3 ז. כְּשִׁמְעִימִידִין הַמְלִיךְ, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשִׁמְן
4 הַמְשֻׁחָה²⁴, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל אֶת פֶּה הַשִּׁמְן
5 וַיִּצַק עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשְׁקְהוּ"²⁵. וּמֵאַחַר שְׂמוֹשְׁחִין
6 הַמְלִיךְ, הָרִי זֶה זֹכֶה לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם; שֶׁהַמְּלָכוֹת
7 יִרְשֶׁה, שְׁנֹאֲמַר: "לְמַעַן יִצְרִיף יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ
8 הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל". הַגִּיחַ בֶּן קֶטֶן - מְשֻׁמְרִין
9 לוֹ הַמְּלוּכָה עַד שִׁנְדִּיל²⁶, כְּמוֹ שֶׁעֲשֵׂה הַוּוֹדָע
10 לְיוֹאֵשׁ²⁷. וְכֹל הַקּוֹדֵם בְּנִחְלָה²⁸ - קוֹדֵם לְיִרְשֶׁת
11 הַמְּלוּכָה²⁹. וְהַבֶּן הַגְּדוֹל, קוֹדֵם לְקֶטֶן מִמֶּנּוּ³⁰. וְלֹא
12 הַמְּלָכוֹת בְּלֶבֶד, אֲלֵא פֶל הַשְּׂרָרוֹת וְכֹל הַמְּנוּיִין
13 שְׁבִישְׂרָאֵל - יִרְשֶׁה לְבָנוֹ וּלְבָנֵי בָנוֹ עַד עוֹלָם³¹; וְהוּא,
14 שְׂיִהְיֶה הַבֶּן מְמַלֵּא מְקוֹם אָבוֹתָיו בְּחֻמְהָ וּבִירְאָה.
15 הִיָּה מְמַלֵּא בִירְאָה, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינֵי מְמַלֵּא בְּחֻמְהָ
16 - מִמְּעִימִידִין אוֹתוֹ בְּמָקוֹם אָבִיו³² וּמְלַמְדִין אוֹתוֹ. וְכֹל
17 מִי שְׂאִין בּוֹ יִרְאֵת-שְׂמִים, אֶף-עַל-פִּי שְׂחֻכְמָתוֹ
18 מְרַבֶּה - אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ לְמַנּוּי מִן הַמְּנוּיִין
19 שְׁבִישְׂרָאֵל³³. בֵּינָן שְׁנֹמְשַׁח דָּוִד, זְכֶה בְּכֹתֵר
20 מְלָכוֹת³⁴; וְהָרִי הַמְּלָכוֹת לוֹ וּלְבָנָיו הַזְּכָרִים עַד
21 עוֹלָם, שְׁנֹאֲמַר: "כִּסְאָךָ יִהְיֶה נְכוֹן עַד עוֹלָם". וְלֹא
22 זְכֶה אֲלֵא לְכֹשְׂרִים, שְׁנֹאֲמַר: "אִם יִשְׁמְרוּ בְּיָד
23 בְּרִיתִי"³⁵. אֶף-עַל-פִּי שְׂלֹא זְכֶה אֲלֵא לְכֹשְׂרִים - לֹא
24 תִּפְרַת הַמְּלוּכָה מְזַרְעֵ דָּוִד לְעוֹלָם³⁶. הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-
25 הוּא הַבְּטִיחוֹ בְּכֹף, שְׁנֹאֲמַר: "אִם יַעֲזֹבוּ בְּנֵי תוֹרָתִי
26 וּבְמִשְׁפָּטִי לֹא יִלְכוּ... וּפְקַדְתִּי בְּשֹׁבֵט פִּשְׁעֵם
27 וּבְנִגְעִים עֲוֹנִם. וְחִסְדִּי לֹא אֶפִיר מִעַמּוֹ"³⁷.

24) שעשה משה למשוח בו דברים הצריכים משיחה, ככתוב (שמות ל, כה) "ועשית אותו שמן משחת קודש" וסדר עשייתו מבואר בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ב-ג. 25) וכן אמרו (כריתות ה, ב): שמן שעשה משה במדבר... בו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. ומושחים אותו כמין נזר על ראשו, כמבואר בהלכות כלי המקדש שם הלכה ט. 26) כריתות שם. 27) שהחביאהו שש שנים בבית ה', ובשנה השביעית המליכהו, כמפורש במלכים-ב יא, ג; יב, א ובדברי הימים-ב כג, יא. וכן שבע שנים היה במלכו, כמפורש שם כד, א. 28) ליורשו בגלל קרבתו

המשפחתית. 29) תוספתא שקלים פרק ב, משנה ט"ו. ושם אמרו: בן ואת, בן קודם לאח, אח ובנו, אח קודם (=לכן אחיו). 30) ככתוב (דברי הימים-ב, כא, ג) "ואת הממלכה נתן (=יהושפט) ליהורם כי הוא הבכור". 31) ספרי שופטים אות קסב: "מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר: הוא ובניו בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל, בנו עומד תחתיו". 32) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציווה על בנו גמליאל שיהיה נשיא אחריו, אף על פי שלא מילא מקום אבותיו בחכמה, אלא ביראת חטא בלבד. והשווה הלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה כ. 33) תוספתא שקלים שם: "ובלבד שינהג כמנהג אבותיו". וכן אמרו בתורת כהנים פרשת צו פרק ה "יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אבותיו? תלמוד לומר (ויקרא טז, לב): ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו, ...אם אינו ממלא מקום אביו, יבוא אחר וישמש תחתיו". 34) כמו שאמרו (יומא עב, ב) "של שולחן - זכה דוד ונטלו". 35) ובמכילתא שמות יח, כה אמרו: שלושה דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל, ובית המקדש, ומלכות בית דוד... מלכות בית דוד מניין? שנאמר: אם ישמרו בניך בריתי. 36) שאין משיח בא אלא מזרע בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, בניגוד לשאול שמלכותו פסקה בימי דוד, וכן אמר נתן הנביא (שמואל-ב, ז, טו): "וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול, אשר הסירותי מלפניך". 37) ובמכילתא שם אמרו: עד שלא נבחר דוד, היו כל ישראל ראויים למלכות. משנבחר, יצאו ישראל, שנאמר (דברי הימים-ב יג, ה): "הלא לכם לדעת, כי ה'... נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח".

ח. נְבִיא שֶׁהֶעֱמִיד מֶלֶךְ מִשְׂאֵר שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיָּה
אוֹתוֹ הַמְּלִיךְ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמְצִיחַ וְנִלְחֵם
מִלְחָמוֹת ה' - הָרִי זֶה מְלִיךְ, וְכֹל מְצִוֵּת הַמְּלָכוֹת
נוֹהֲגוֹת בּוֹ³⁸; אֶף-עַל-פִּי שֶׁעָקַר הַמְּלָכוֹת לְדָוִד,
וְהִיָּה מִבְּנֵי³⁹ מְלִיךְ. שֶׁהָרִי אֲחִיָּה הַשִּׁילְנִי הֶעֱמִיד
יִרְבֵּעַם וְאָמַר לוֹ: "וְהִיָּה אִם תִּשְׁמַע אֶת פֶּל אֲשֶׁר
אֲצַוְךָ... וּבְנִיתִי לָךְ בֵּית נְאֻמָּן כְּאֲשֶׁר בְּנִיתִי לְדָוִד
וְגו'"⁴⁰. וְאָמַר לוֹ אֲחִיָּה: "וְלָבְנוֹ אֲתָן שְׁבֵט אֶחָד,
לְמַעַן הִיֹּת נִיר לְדָוִד עֲבָדֵי כָל הַיָּמִים לְפָנָיו
בִּירוּשָׁלַיִם"⁴¹.

38) ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב "מלך ישראל ומלך יהודה שניהם שווים, לא זה גדול מזה, ולא זה גדול מזה, שנאמר (מלכים-א, כב, י): "ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים... בגורן" - כבגורן. שהם שווים, כסנהדרין היושבים כחצי גורן עגול, וכולם שווים זה לזה (פני משה, שם). והשווה הלכות שגגות פרק ט"ו, הלכה ו. 39) של מלך ישראל. 40) וכן מצינו באלישע הנביא שציווה על תלמידו הנביא למשוח את יהוא למלך ישראל (מלכים-ב ט, א-ו). 41) שכבר הבטיחו הקדוש-ברוך-הוא, שלא תיכרת המלכות מזרעו לעולם, כאמור לעיל הלכה ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 אֲדֹנָיָה⁵⁴, וַיֹּאשׁ מִפְּנֵי עֲתֻלָּהּ⁵⁵, וּמִשְׁחוּ יְהוֹאָחָז⁵⁶
15 מִפְּנֵי יְהוֹזָקִים אַחֲיוֹ⁵⁷.

51) שהמלכות ירושה היא למלך לעולם ואין צורך במשיחתו (כריתות ה, ב). 52) כדי לסלק המחלוקת, ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו (שם, וכלשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה י"א). 53) שהעם מרגנים אחריו, והיא פחותה ממחלוקת (לחם משנה). 54) שרצה למלוך, ככתוב (מלכים-א, א, ה) "ואדונייה... מתנשא לאמור אני אמלוך". 55) אָם אחזיהו, שאיבדה את כל זרע הממלכה, ומלכה בעצמה שש שנים, כשיואש בן אחזיהו היה מוחאב מפניה בבית ה' (שם ב, יא, א). ובסוף שש שנים כשהוציא אוהו, כתוב (שם, יב) "וימליכו אותו וימשחוהו... ויאמרו יחי המלך". 56) שם כג, ל: "וימשחו אותו וימליכו אותו תחת אביו". 57) שהיה גדול ממנו שתי שנים (הוריות יא, ב). ויש להעיר, שאת יהואחז לא משחו בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון, שכבר בימי יאשיהו אביו נגנו שמן המשחה, וכמבואר בהוריות יב, א.

פֶּרֶק שְׁנִי

1) הכבוד הגדול שנוהגים במלך. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. שאין המלך חולץ או מייבם את אשת אחיו המת. הופעת העם והנביא לפני המלך. שמצוה על המלך לכבד לומדי תורה. ובייחוד הסנהדרין וחכמי ישראל. שלא לנהוג גסות לב בישראל יותר מדאי.

16 א. כְּבוֹד גְּדוֹל נוֹהֲגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמְשִׁימִין לֹא אִימָה¹⁶
17 וַיִּרְאֶה בְּלֵב כָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמָר: "שׁוֹם תִּשִׁים", שְׁתִּיחָא
18 אִימָתוֹ עֲלֵיךְ¹⁷. אִין רֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְאִין יוֹשְׁבִין עַל
19 כִּסְאוֹ, וְאִין מְשַׁמְשִׁין בְּשַׂרְבִיטוֹ¹⁸ וְלֹא בְּכַתְרוֹ וְלֹא
20 בְּאֶחָד מִפְּלֵי תְּשִׁמִּישׁוֹ¹⁹. וּכְשֶׁהוּא מֵת - פֶּלֶן²⁰
21 נִשְׂרָפִין לְפָנָיו²¹. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעַבְדָּיו וּשְׁפָחוֹתָיו
22 וּשְׁמִשׁוֹ, אֲלֵא מֶלֶךְ אַחֵר. לְפִיכָף, אֲבִישַׁג הֵיטָה
23 מִתְּרַת לְשִׁלְמָה²² וְאִסוּרָה לְאֲדֹנָיָה²³.

2) לכבודו. 3) סנהדרין יט, ב. וראה שם צה, א שבשעת הסכנה למלך, רכב אבישי בן צרויה על סוסו של דוד להצילו. 4) משנה, שם כב, א. שרביט - מקל-נוי שהמלך נושא בידו לאות שלטון, ככתוב (אסתר ד, יא): "מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב". 5) תוספתא שם פ"ד, מ"ב. 6) כל כליו וגם מיטתו. 7) שם, "כולם נשרפים עליו". וכן בע"ז יא, א. שנאמר (ירמיה לד, ה) "בשלום תמות, ובמשרפות אבותיך המלכים... כן ישרפו לך", והשווה לעיל הל' אבל פ"ד, הכ"ו. אבל סוסו אין שורפים, אלא עוקרים את גידי פרסותיו, כמבואר שם, ושוב אינו ראוי לרכיבה. 8) שהיה מלך, והיא שרתה את דוד המלך, ולא היתה לו בה תורת אישות, ככתוב (מלכים-א, א, ד): "והמלך לא ידעה". 9) שלא היה מלך, ואין הדיוט משתמש בשרביטו של מלך (סנהדרין כב, א). דמכאן הוציא רבינו שאסור להדיוט להשתמש במשרתי המלך, שהרי אבישג השונמית היתה משרתתו, ונאסרה לאדונייה (כסף-משנה). וראה מלכים-א, ב, כב. ובתוספתא (סנהדרין פ"ד, מ"ב) שנינו בפירושו: "ולא באחד מכל משמשי".

1 ט. מְלָכֵי בֵּית-דָּוִד הֵם הָעוֹמְדִים לְעוֹלָם⁴², שֶׁנֶּאֱמָר:
2 "כִּסְאָךָ יִהְיֶה נֶכּוֹן עַד עוֹלָם". אָבֵל אִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ
3 מִשְׁאָר יִשְׂרָאֵל - תִּפְסַק הַמְּלָכוֹת מִפִּיתוֹ⁴³, שֶׁהָיָה
4 נֶאֱמָר לִירְבָּעִים: "אֵף לֹא כָּל הַיָּמִים"⁴⁴.

42) שבניהם אחריהם ימלכו זה אחר זה. 43) ואפילו יהיו כשרים וצדיקים, לא ימשיכו למלוך. 44) וכן ביהוא בן נמשי נאמר (מלכים-ב י, ל): בני רביעים ישבו לך - "מכאן ואילך בליסטאות היו נוטלים אותה" (ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב). ולדעת הראב"ד אילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים, לא הייתה המלכות פוסקת מזרעו, אבל הייתה שנייה למלכות בית דוד, כגון קיסר ופלא (=חצי) קיסר, וזה בהתאם לאמור לעיל הלכה ז: "כל השררות וכל הימנויים שבישראל, ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם". וכוונת רבינו היא, שאין שום הבטחה מהקדוש-ברוך-הוא, להעמיד מלכי ישראל לעולם, אלא למלכי בית דוד בלבד, שהרי נדב בן ירבעם נהרג, ולא נותרה מבית ירבעם כל נשמה, ככתוב במלכים-א טו, כט (על פי הכסף משנה). ולדעת ה"אבן האזל" כוונת רבינו היא, לומר, שאם יחול הפסק במלכי ישראל, ואחרי כן יקום מי מבניהם שהוא כשר למלכות, אין שום חובה להמליכו, בניגוד למלכי בית דוד, שאפילו נפסקה מלכותם, ואחר כך קם מבניהם יורש, שהוא כשר למלכות, מצוה להמליכו, שכך הובטח לו: כסאך יהיה נכון עד עולם.

5 י. אִין מוֹשְׁחִין מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה⁴⁵, אֲלֵא
6 בְּשִׁמְן אֶפְרַסְמוֹן⁴⁶. וְאִין מְמַנִּין אוֹתָן בִּירוֹשְׁלַיִם
7 לְעוֹלָם, אֲלֵא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מְזַרַע דָּוִד⁴⁷. וְאִין
8 מוֹשְׁחִין⁴⁸ אֲלֵא זֶרַע דָּוִד⁴⁹.

45) שעשה משה במדבר, וכמבואר לעיל. 46) שמן ריחני המרוקח בבשמים אפרסמונים. ויש אומרים שזהו הצרי, והוא השרף הנוסף מעצי הקטף (הערון). 47) ככתוב: "למען היות ניר לדוד עבדי... לפני בירושלים" - מכאן, שאין ממליכים בירושלים אלא מזרע דוד בלבד (פרי חדש). 48) בכתב יד התימנים: ואין מושחים בה, והכוונה לירושלים. 49) הוריות יא, ב, שנאמר (שמואל-א, טז יב) "קום משחהו כי זה הוא" - זה טעון משיחה (בשמן המשחה), ואין אחר טעון משיחה, אלא בשמן אפרסמון בלבד.

9 יא. כְּשֶׁמוֹשְׁחִין מְלָכֵי בֵּית-דָּוִד, אִין מוֹשְׁחִין אוֹתָן
10 אֲלֵא עַל הַמַּעֲזִין⁵⁰.

50) כדי שתימשך מלכותם כמעייין (שם יב, א), שנאמר (מלכים-א, א, לג) "ויאמר המלך... והרכבתם את שלמה בני... והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן". וסובר רבינו, שאין זה אמור אלא במלכי בית דוד בלבד, שאנו מעוניינים בהמשך מלכותם, ולא במלכי ישראל (כסף משנה).

11 יב. וְאִין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ⁵¹, אֲלֵא-אִם-בֶּן הֵיטָה
12 שֶׁם מִתְּלַקְתָּ⁵² אוּ מִתְּלַמְּהָ⁵³, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ פְּדִי
13 לְסִלְקָהּ הַמִּתְּלַקְתָּ. לְפִיכָף מִשְׁחוּ שְׁלֵמָה מִפְּנֵי

לפליטין דפרעה. (20 סנהדרין כ, א. אבל חייב הוא בכל דברי אבילות כשאר אבל, כמבואר לעיל הל' אבל פ"ז, ה"ז. 21) סעודת הבראה שמכרים לכל אבל ביום הראשון לאבלו (שם פ"ד, ה"ט). (22) סנהדרין שם. דרגש - מיטה קטנה שנותנים לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (רע"ב לנדרים פ"ז, מ"ה). והשווה לעיל הל' אבל פ"ז ה"ח, ובביאורנו שם. (23) לחצר בית-המקדש. (24) סוטה מ, ב. ומפרש רש"י: שחלק להם הקב"ה כבוד, להראות שמלכותו שלימה, אבל מלכי ישראל אסורים לישב שם, שאין כבוד שמים בכך, ואפילו מלאכי השרת אין להם שם ישיבה, ככתוב (ישעיה ו, ב) "שרפים עומדים ממעל לו". ובסנהדרין קא, ב אמרו: שזוהי הלכה למשה מסיני. והשווה הל' בית הבחירה פ"ז, ה"ו.

1 ב. אָבֵל אֶשְׁתּוֹ שֶׁל מְלֶךְ אֵינָה נִבְעָלָת לְאַחַר לְעוֹלָם.
2 אָפְלוּ הַמְּלָךְ, אֵינּוּ נוֹשֵׂא אֶלְמִנְתּוֹ¹⁰ או גְרוּשְׁתּוֹ שֶׁל
3 מְלֶךְ אַחֲרָיו.

(10) סנהדרין יח, א. ואע"פ שהכתוב אומר (שמואל-ב יב, ח) "ואתנה לך את בית אדוניך (=שואל) ואת נשי אדוניך בחיקך"? לא נתכוון אלא לנשים הראויות (=המותרות) לו מבית המלך, והן מירב ומיכל בנותיו של שאול, אבל לא נשיו (שם יט, ב). (11) ירושלמי שם פ"ב, ה"ג. וכן הכתוב אומר (שמואל-ב, כ, ג) "ויקח המלך את עשר נשים פילגשים... ואליהם לא בא, ותהיינה צרוורות עד יום מותן אלמנות חיות", ואילו היתה גרושתו מותרת, היה לו לדוד לגרשן, ולא לענגן כל ימיהן (מראה הפנים' שם).

18 ה. הַמְּלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם²⁵, וּמִתְקַן עֲצָמוֹ וּמִתְנַאֵה
19 בְּמַלְבוּשֵׁי נָאִים וּמִפְאָרִים²⁶, שְׁנֹאֲמַר: "מְלֶךְ בִּינְיוֹ
20 תַחֲזִינָה עֵינָיךְ". וְיוֹשֵׁב עַל פֶּסֶא מַלְכוּתוֹ בְּפִלְטָרִין
21 שְׁלוֹ, וּמְשִׁים כְּתָר בְּרֵאשׁוֹ²⁷, וְכָל הָעַם בָּאִין אֵלָיו
22 בְּעַת שְׂרִירָה²⁸, וְעוֹמְדִין לְפָנָיו וּמִשְׁתַּחֲוִין אַרְצָה.
23 אָפְלוּ נְבִיא עוֹמֵד לְפָנֵי הַמְּלֶךְ - מִשְׁתַּחֲוֶה²⁹ אַרְצָה,
24 שְׁנֹאֲמַר: "הִנֵּה נִתֵּן הַנְּבִיא, וְנִבֵּא לְפָנֵי הַמְּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה
25 לְמֶלְכְךָ³⁰". אָבֵל כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינּוּ בָּא לְפָנֵי הַמְּלֶךְ אֶלָּא
26 אִם רָצָה³¹. וְאֵינּוּ עוֹמֵד לְפָנָיו, אֶלָּא הַמְּלֶךְ עוֹמֵד
27 לְפָנָיו כֹּהֵן גָּדוֹל, שְׁנֹאֲמַר: "וְלִפְנֵי אֱלֹעֲזָר הַכֹּהֵן
28 יַעֲמֵד". אָף-עַל-פִּי-כֵן מְצוּה עַל כֹּהֵן גָּדוֹל לִכְבֹּד אֶת
29 הַמְּלֶךְ וּלְהוֹשִׁיבוֹ וְלַעֲמֵד מִפְּנֵיו פְּשִׁיבֹא³² לִי³². וְלֹא
30 יַעֲמֵד הַמְּלֶךְ לְפָנָיו אֶלָּא פְּשִׁיבֹא לֹא בְּמִשְׁפַּט
31 הָאוּרִים³³. וְכֵן מְצוּה עַל הַמְּלֶךְ לִכְבֹּד לְוָמְדֵי הַתּוֹרָה.
32 וּבְשִׁיבְנוֹ לְפָנָיו סְנֵהֲדָרִין וְחֻקְמֵי יִשְׂרָאֵל, יַעֲמֵד
33 לְפָנֵיהֶם וְיוֹשִׁיבֵם בְּצִדוֹ; וְכֵן הִיָּה יְהוֹשֵׁפֵט³⁴ מְלֶךְ
34 יְהוּדָה עוֹשֶׂה, אָפְלוּ לְתַלְמִיד-חֻקְמֵם³⁵ הִיָּה עוֹמֵד
35 מִפְּסָאוֹ וּמִנְשָׁקוֹ וּקוֹרָא לוֹ: רַבִּי וּמוֹרִי³⁶! בְּמָה
36 דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שִׁיחֵיהַ הַמְּלֶךְ בְּבִיתוֹ לְבָדוֹ
37 הוּא וְעַבְדּוֹ, יַעֲשֶׂה זֶה בְּצַנְעָה; אָבֵל בְּפִרְהֶסְיָא, בְּפָנֵי
38 הָעַם - לֹא יַעֲשֶׂה. וְלֹא יַעֲמֵד מִפְּנֵי אָדָם, וְלֹא יִדְבֵר
39 רְפוּת³⁷, וְלֹא יִקְרָא לְאָדָם אֶלָּא בְּשֵׁמוֹ³⁸, פְּדֵי שְׁתִּיחֵיהַ
40 וְרֵאתוֹ בְּלֵב הַפֶּלֶא³⁹.

4 ג. וְאִסוּר לְרֵאוֹתוֹ פְּשִׁיבֹא עֲרֵם וְלֹא פְּשִׁיבֹא מִסְתַּפֵּר
5 וְלֹא פְּשִׁיבֹא בְּבֵית-הַמְּרֻחָץ וְלֹא פְּשִׁיבֹא מִסְתַּפְּגִי¹².
6 וְאֵינּוּ חוֹלְצִין¹³, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּרְקַה פְּגָנִיו", וְזֶה בִּזְיוֹן.
7 וְאָפְלוּ רָצָה - אֵין שׁוֹמְעִין לֹא¹⁴; שֶׁהַמְּלֶךְ שְׁמַחַל עַל
8 כְּבוֹדוֹ - אֵין כְּבוֹדוֹ מְחוּל. וְהוּאִיל וְאֵינּוּ חוֹלְצִין -
9 אֵינּוּ מְיַבֵּם¹⁵. וְכֵן אִם מֵת הוּא, כִּיּוֹן שְׂאֵי אָפְשֵׁר
10 לְיַבֵּם אֶת אֶשְׁתּוֹ¹⁶, כִּף אֵין חוֹלְצִין לָהּ¹⁷, אֶלָּא תִּשָּׁב
11 לְעוֹלָם בְּזִיקְתָּהּ¹⁸.

(12) מתנגב לאחר הרחיצה (סנהדרין כב, א). ובירושלמי שם פ"ב ה"ו, משום שנאמר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". וראה בהל' כלי המקדש פ"ה ה"ג, שגם כהן גדול מוזההים בו בכל אלה, אלא שאם רצה שירחצו אחרים עמו, הרשות בידו, שכהן גדול שמחל על כבודו - כבודו מחול. (13) לאשת אחיו, שמת בלא בנים. (14) שם יח, א. (15) שכל שאינה עולה לחליצה, אינה עולה לייבום (רע"ב שם). אמנם אין אנו מוצאים בתלמוד אלא: "כל שאינה עולה לחליצה וכו'. וכדברי רבותינו בעלי התוספות ביבמות מד, א ד"ה: כל שאינו, מצאנו גם כן מונח חדש זה. ורש"י בסנהדרין יט, ב מפרש: אינו מייבם - שגנאי הוא לו לקום על שם אחיו. וכן נראה מהירושלמי שם פ"ב, ה"ג: "אם כן נמצאת פוגם כבוד המלך". וכתב האור שמח, שהיבום צריך להיות בפני עדים (ראה הל' יבום פ"א ה"א, ובביאורנו שם אות ח), וגנאי הוא למלך לבוא על אשה בפני עדים, וכדברי התוספות בקידושין יב, ב ד"ה: משום פריצותא. (16) שאין נושאים אלמנתו של מלך. (17) שאפילו יחלצו לה אסורה היא להנשא, וגם גנאי הדבר, שאלמנת המלך תחלוץ נעל (כסף-משנה). (18) בקשרה לבעלה, מלשון הכתוב (איוב לח, ח) "אסורים בזקים" (רמ"א לאבן-העזר סי' קנז, סעיף א).

12 ד. מֵת לוֹ מֵת - אֵינּוּ יוֹצֵא מִפְּתַח פְּלְטָרִין¹⁹ שְׁלוֹ²⁰.
13 וּכְשִׁמְכִרִין אוֹתוֹ²¹ - כָּל הָעַם מְסִבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא
14 מְסִב עַל הַדְּרָגָשׁ²². וְאִם נִכְנַס לְעִזְרָה²³ וְהִיָּה מְזַרְע
15 דָּוָד - יִשָּׁב; שְׂאִין יִשְׁבֶּה בְּעִזְרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי
16 בֵּית-דָּוָד בְּלָבָד, שְׁנֹאֲמַר: "וְנִבֵּא הַמְּלֶךְ דָּוָד וַיִּשָּׁב
17 לְפָנֵי ה'"²⁴.

(25) סנהדרין כב, ב. (26) ירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"ו: "רבי יוחנן הלך לקבל פני הנשיא, יצא לקראתו בחלוק פשתן. אמר לו, חזור ולבוש חלוקך של צמר, משום: מלך ביפיו וגר". (27) ע"ז מד, א. "וינתן עליו את הנזר ואת העדות (מלכים-ב, יא, יב) - עדות היא לבית דוד, שכל הראוי למלכות - הולמתו (יושבת העטרה בראשו יפה), וכל שאינו ראוי למלכות - אינה הולמתו". וראה רש"י לסנהדרין כא, ב ד"ה "שביקש להולמו". (28) המלך. (29) בכת"י התימנים: ומשתחוה לו ארצה. כלומר, כשהוא מופיע לפניו, עליו להשתחוות תחילה, ואח"כ לעמוד לפניו. (30) ומסיים הכתוב: "על אפיו ארצה", ובזבחים קב, א אמרו: לעולם תהא אימת מלכות עליך... שנאמר (מלכים-א,

(19) היכל. "בית פרעה" (בראשית יב, טו) מתרגם יונתן:

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1 המצוה על המלך לכתוב לו ספר תורה לעצמו, כשישב
2 על כסא מלכותו. האיסור להרבות לו נשים ופלגשים. שלא
3 ירבה לו כסף וזהב להתנאות בו. החובה על המלך לעסוק
4 בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. שאין דנים מלכי
5 ישראל ולא מעידים עליהם, משום גזירה ותקלה. דיני מורד
6 במלך. הרשות למלך להרוג ולתקן העולם בהתאם לצורך
7 השעה.

- 17 א. בַּעַת שְׂיִשֵּׁב הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, כּוֹתֵב לוֹ
18 סֵפֶר-תּוֹרָה לְעַצְמוֹ יֵתֵר עַל הַסֵּפֶר שֶׁהֵנִיחוֹ לוֹ
19 אֲבוֹתָיו.² וּמִגִּיהוּ מִסֵּפֶר הַעֲזָרָה³ עַל-פִּי בֵּית-דִין שֶׁל
20 שְׂבָעִים וְאַחַד.⁴ אִם לוֹ הֵנִיחוֹ לוֹ אֲבוֹתָיו אוֹ שֶׁנֶּאֱבָד
21 - כּוֹתֵב שְׁנֵי סֵפֶר־תּוֹרָה: אֶחָד מִנִּיחוֹ בְּבֵית גִּנְזָיו,⁵
22 שֶׁהוּא מְצֻנָּה בּוֹ כָּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,⁶ וְהַשְּׁנִי לֹא יִזוֹז
23 מִלְּפָנָיו, אֲלֵא בַּעַת שְׂיִפְנֹס לְבֵית-הַכֶּסֶף אוֹ לְבֵית-
24 הַמֶּרְחָץ, אוֹ לְמָקוֹם שְׂאִין רְאוּי לְקִרְיָאָה.⁶ יוֹצֵא
25 לְמַלְחָמָה - וְהוּא עִמּוֹ; וְנִכְסֵי - וְהוּא עִמּוֹ; יוֹשֵׁב
26 בְּדִין - וְהוּא עִמּוֹ; מְסֻבֵּי וְהוּא פְּנִידוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר:
27 "וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".⁸

2 (2) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, יח): "וכתב לו את
3 משנה התורה הזאת" "משנה" - שתיים במשמע. (3) חצר
4 המקדש, שבאחת לשכותיה היה מונח ספר-תורה עתיק.
5 (4) ירושלמי שם פ"ב, ה"ו. והשווה הל' ספר תורה פ"ז ה"ב,
6 והל' יום-טוב פ"ז, ה"ג. (5) שנאמר בהם: "ועתה כתבו
7 לכם את השירה הזאת" (דברים לא, יט). (6) כגון בבית-
8 הקברות בתוך ארבע אמות של קבר, כמבואר בהל' ס"ת,
9 פ"י ה"ו, וכן אינו עמו כשהוא ישן על מיטתו (שם פ"ז
10 ה"ג), שנאמר: והיתה עמו וקרא בו - מקום הראוי לקרוא
11 בו (סנהדרין כא, ב). (7) לסעודה. (8) שם. וב'ספרי' שם
12 שנינו: ימי חייו - אלו הימים; כל ימי חייו - לרבות הלילות.
13 וראה בבבאורנו להל' ס"ת, פ"ז ה"ג, אות ז. וראוי לציין,
14 שבתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ד, שנינו: "ואין רשות להדיוט
15 לקרות בה, שנאמר: וקרא בו - הוא ולא אחר". ורבינו לא
16 חש להזכירו, מפני שכבר כתב (לעיל פ"ב, ה"א) שאין
17 משתמשים "באחד מכל כלי תשמישו" (פרי חדש).

- 28 ב. לֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁹ לְמַדּוֹ, שֶׁהוּא
29 לּוֹקֵחַ עַד שְׂמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה נָשִׁים - בֵּין הַנָּשִׁים
30 וּפְלִגְשִׁים¹⁰ - הַכֹּל שְׂמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה.¹¹ וְאִם הוֹסִיף
31 אַחַת וּבָעֵלָה - לּוֹקְדָה.¹² וְיֵשׁ לוֹ¹³ לְגַרְשׁ וּלְשֵׂא אַחֲרֶיהָ
32 תַּחַת זֶה שְׁגָרָשׁ.¹⁴

9 (9) שקיבלו חכמינו איש מפי איש עד למשה מסיני.
10 (10) נשים מיוחדות לו, בלא כתובה ובלא קידושין, כמבואר
11 לקמן פ"ד, ה"ד. (11) סנהדרין כא, א. שנאמר (שמואל-ב'
12 יב, ח) "ואתנה לך... ואת נשי אדוניך בחיקך... ואם מעט
13 ואוסיפה לך כהנה וכהנה", והדבר ידוע שעוד בחברון היו
14 לדוד שש נשים (שם ג, ה). וכאן פונה הנביא נתן לדוד
15 בהיותו בירושלים: אם מעט לך ואוסיפה לך כהנה וכהנה,
16 כהנה - שש; וכהנה - עוד שש, הרי ביחד שמונה-עשרה.

17 (יח, מו) "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני
18 אחאב", ומפרש רש"י: אחאב רוכב, והוא רץ לפניו.
19 (31) הכהן הגדול. (32) הוריות יג, א "מלך קודם לכהן
20 גדול, שנאמר (שם א, לג) ויאמר המלך להם (=לצדוק הכהן
21 הגדול ולנתן הנביא) קחו עמכם את עבדי אדוניכם" - הרי
22 שמלך עדיף מהם. (33) ככתוב שם: "ולפני אלעזר הכהן
23 יעמוד, ושאל לו במשפט האורים לפני ה'". ובהל' כלי
24 המקדש פ"י ה"א, נתבאר כיצד שואלים באורים ותומים,
25 ומה שואלים. (34) ובכת"י התימנים: היה אסא מלך
26 יהודה. (35) שלא הגיע עדיין למעלת חכם וזקן. ובכת"י
27 התימנים: תלמיד חכמים. (36) כתובות קג, ב. (37) כמו
28 שאמרו שם: "נהוג נשיאותך ברמים". (38) ללא תארי
29 כבוד. (39) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו, אמרו: שום
30 תשים עליך מלך - 'אשים' אינו כתוב, אלא "תשים",
31 שאתה תשים עליך בעצמך.

- 1 ו. פֶּדֶרֶף שֶׁחֶלֶק לוֹ הַכְּתוּב הַכְּבוֹד הַגָּדוֹל, וְחַיִּיב הַכֹּל
2 בְּכְבוֹדוֹ, כִּף צָוָהוּ לְהִיּוֹת לְבוֹ בְּקָרְבוֹ שֶׁשֶׁל וְחֵלְל⁴⁰,
3 שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלִבִּי חֵלֵל בְּקָרְבִי". וְלֹא יִנְהַג גְּסוּת-לֵב
4 בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִדִּי, שֶׁנֶּאֱמָר: "לְבַלְתִּי רוּם לְכַבּוֹ
5 מֵאֲחֵיו"⁴¹. וְיִהְיֶה חוֹנֵן וּמְרַחֵם לְקַטְנִים וּגְדוֹלִים⁴²,
6 וְיֹצֵא וְיִבּוֹא בַּחֲפְצֵיהֶם וּבְטוֹבָתָם, וְיַחֲוֹס עַל כְּבוֹד
7 קָטָן שֶׁבְּקַטְנִים. וְיִשְׁמַדְבֵּר אֶל כָּל הַקְּהָל בְּלִשׁוֹן
8 רַבִּים - יִדְבֵּר רַכּוֹת⁴³, שֶׁנֶּאֱמָר: "שִׁמְעוּנִי אַחֵי
9 וְעִמִּי"⁴⁴, וְאוֹמֵר: "אִם הַיּוֹם תִּהְיֶה עִבְדְּ לְעַם הַזֶּה
10 וְגו'⁴⁵; לְעוֹלָם יִתְנַהַג בְּעֲנֵה יִתְרָה. אֵין לָנוּ גְדוֹל
11 מִמּוֹשֶׁה רַבְּנּוּ, וְהוּא אוֹמֵר: "וְנַחֲנּוּ מָה לֹא עָלִינוּ
12 תְּלַנְתִּיכֶם". וְיִסְבֵּל טְרַחַם וּמִשְׁאֵם וּתְלַנּוֹתָם וְקִצְפָּם⁴⁶
13 כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאוֹמֵן אֶת הַיּוֹנֵק⁴⁷. רוּעָה קְרָא הַכְּתוּב:
14 "לְרַעוֹת בְּיַעֲקֹב עִמּוֹ". וְדַרְכּוֹ שֶׁל רוּעָה מִפְּרֵשׁ
15 בְּקַבְלָה⁴⁸: "פְּרַעְיָה עֲדָרוֹ יַרְעָה, בְּזָרְעוֹ יִקְבֹץ טְלָאִים
16 וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא וְגו'".

40 (40) נבוכ ונקוב. (41) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ד, אמרו:
41 שיר המעלות לדוד, ה' לא גבה לבי - בשעה שמשחני
42 שמואל; ולא רמו עיני - בשעה שהרגתי את גלית... כגמול
43 עלי נפשי - כתינוק הזה היורד ממעי אמו, כן היתה נפשי
44 עלי. (42) ובכת"י התימנים: לקטנם וגדולם. (43) בניגוד
45 למדבר אל יחיד, שאינו מדבר עמו רכות, כמבואר לעיל
46 ה"ה. (44) אחים וחברים אתם עמדי. וראה סוטה מ, א.
47 ובתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ב, שנינו: "הוא קורא אותם אחי
48 ועמי... והם קוראים אותו: אדונינו ורבינו, שנאמר (מלכים-
49 א, א, מג) "אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה".
50 (45) וכן אמרו (הוריות י, א) "כמדומים אתם ששררה אני
51 נתן לכם, עבדות אני נתן לכם, שנאמר: אם היום תהיה
52 עבד לעם הזה". (46) ספרי זוטא פרשת פנחס, אות יח
53 "איש אשר רוח בו - שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתם,
54 ועם המתונים כפי דעתם". (47) מלשון הכתוב (במדבר יא,
55 יב). (48) דברי נביאים, שקיבלו ברוח הקודש, כל נבואה
56 לפי צורך השעה והדור והמעשה (רש"י לחולין קלז, א).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ג' תשרי - ספר שופטים - הלכות מלכים קצא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולפי זה עלינו לומר, שבירושלים נשא דוד את בת שבע ועוד אשה אחת, והיתר היו עשר פילגשים, ככתוב (שם טו, טז) "ועיזוב המלך את עשר נשים פילגשים לשמור הבית" (רדב"ז). והראב"ד סובר, שהפילגשים אינן בכלל הי"ח, ומותר למלך להוסיף לו פילגשים נוסף על י"ח נשים הראויות לו. (12) משמע, שעל הקידושין לחוד אינו לוקה, כי עיקר ההקפדה היא ש"לא יסור לבבו" (ראה להלן ה"ו). ואין הסרת הלב אלא כשבעלה. דוגמא לכך, דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ז ה"ד, שבין כהן גדול, ובין כהן הדיוט שנשא אשה מן הארבע (גרושה זונה וחללה ואלמנה), ולא בעל - אינו לוקה, משום שנאמר בהן "ולא יחלל" - ואין חילול אלא כבעילה (לחם-משנה). (13) רשאי הוא. (14) סנהדרין כב, א: "בוא וראה כמה קשים גירושין, שהרי דוד המלך התירו לו לייחד (להתייחד עם אבישג השונמית, למרות שכבר גזרו על יחוד עם פנויה, ולא התירו לו לגרש" שיגרש אחת משמונה-עשרה נשיו, ויקח את אבישג לאשה, הרי שאם רצה המלך וגירש, מותר לו לישא אחרת במקום זו שגירש (כסף-משנה).

ב: "מי שכל רזי עולם גלויים לו, ישתה יין וישתכר? ויש אומרים: מי שכל רוזני עולם משכימים לפתחו, ישתה יין וישתכר". (23) תוספתא שם פ"ד, ה"ה: "ומה אם מלך ישראל, שלא עסק אלא בצרכי ציבור, נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו, שאר בני אדם (יש להם פנאי) על-אחת-כמה וכמה... ומה יהושע בן-נון שעסק בכיבוש הארץ, ועומד לחלקה לישראל, נאמר בו: לא ימוש ספר התורה הזה מפוך, והגית בו יומם ולילה, שאר בני אדם על-אחת-כמה-וכמה", וראה בבאורנו לעיל את ז דברי הספרי" בזה.

ו. וכן לא יהיה שטוף פנשים²⁴. אפילו לא יהיה לו אלא אחת - לא יהיה מצוי אצלם תמיד פשאר הטפשים, שנאמר: "אל תתן לנשים חילוף". על הסרת לבו הקפידה תורה²⁵, שנאמר: "ולא יסור לבבו", שלבו הוא לב פל קהל ישראל²⁶; לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם, שנאמר: "פל ימי חייו".

(24) להוט, ונתון בכל לבו. (25) סנהדרין כא, א: "רבי שמעון אומר: אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זה לא ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים, אפילו כאביגיל", שהיתה צדקנית. מכאן אתה למד, שבהסרת הלב הדבר תלוי (רדב"ז). (26) וכן אמרו ב'במדבר רבה' פ"ט, אות יז: "ללמדך שראש הדור - כל הדור" ('קרית מלך'). ובעירובין מא, א: "בתר רישא (=אחרי הראש) גופא אזיל" - הולך הגוף.

ז. פקר בארנף²⁷ שמלכי בית דוד, דנין אותן²⁸ ומעידין עליהן. אבל מלכי ישראל²⁹, גזרו חקמים שלא ידון ולא דנין אותן³⁰, ולא מעיד³¹ ולא מעידין עליו, מפני שלבן גס בהן³², ויבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת³³.

(27) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה. (28) סנהדרין יט, א: שנאמר (ירמיה כא, יב) "בית דוד כה אמר ה', דינו לבקר משפט". ואם לא דנים אותם, איך יוכלו לדון אחרים, והלא כלל הוא: קשט עצמך, ואח"כ קשט אחרים. (29) שאינם מבית דוד. (30) שם ע"ב. (31) נראה, שגם מלכי בית דוד אינם מעידים, שאינם גרועים מכהן גדול, שאינו מעיד לשום אדם מפני כבודו, וכמבואר לעיל הל' עדות פ"א, ה"ג (כסף-משנה). והדבר מפורש במס' שבועות דף לא, א: אין שבועת העדות נוהגת אלא בראייה להעיד, להוציא מלך. ומפרש רש"י: המלך אינו ראוי להעיד, שנאמר, שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין, ודרך בזיון הוא לו. ולדעת הלחם-משנה בהל' עדות שם, אם העדות מכוננת "להפריש בה מן האיסור", מעיד גם המלך, שזה כבודו. וכבר קדמוהו ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב ד"ה מעיד. (32) "ואינם נכנעים לדברי תורה", כלשון רבינו בהל' סנהדרין שם. (33) כמו שאירע לסנהדרין כשדנו את ינאי המלך, ובאותה שעה אמרו (סנהדרין יט, ב): מלך אינו דן ואין דנים אותו. וראה את פרטי המעשה בבאורנו לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה.

ח. פל המורד במלך ישראל, יש למלך רשות

ג. ולא ירבה לו סוסים, אלא פדי מרכבתו¹⁵. אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו פדרף שעושים שאר המלכים - אסור¹⁶. ואם הוסיף - לוקה¹⁷.

(15) כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו. (16) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, טז) "למען הרבות סוס" - אפילו סוס אחד והוא בטל - לא ירבה. "ואינו מותר שיהיה לו, זולתי סוס אחד, לרכוב בו כאחד העם" (פירוש המשנה לרבינו, שם). (17) ושם אמרו: שעובר בלא-תעשה על כל סוס וסוס, ובוודאי אינו לוקה אלא כשלקחם לו זה אחר זה, אבל אם לקח הרבה ביחד - אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז).

ד. ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגנותו¹⁸ ולהתנאות בו¹⁹ או להתנאות בו, אלא פדי שיתן לחילותיו ולעבדיו ולשמשיו. וכל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה', ולהיות שם מוכן לצרכי הצבור ולמלחמותם - הרי זה מצוה להרבותו²⁰. ואין אסור אלא להרבות לעצמו²¹ בבית גנזיו, שנאמר: "ולא ירבה לו". ואם הרבה - לוקה.

(18) באוצרותיו. (19) ככתוב (דברים ח, יג) "וכסף וזהב ירבה לך... ורם לבבך". (20) סנהדרין כא, ב. "וכסף וזהב לא ירבה לו - לו אינו מרבה, אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא", ומפרש רש"י: אספניא - שכר חיילות מדי שנה בשנה, הנכנסים והיוצאים עמו כל שנה. (21) וכן מצינו בדרך המלך (דברי הימים-א, כט, ד) שאצר לבנין בית-המקדש שלשת אלפים ככרי זהב, ושבעת אלפי ככרי כסף מזוקק.

ה. המלך אסור לשנות דרך שכרות, שנאמר: "אל למלכים שתו יין"²². אלא יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה, שנאמר: "והיתה עמו וקרא בו פל ימי חייו"²³.

(22) ומסיים הכתוב: "ולרוזנים אי שכר", דרשו בסנהדרין ע,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלימוד מסכת, ולא רצה לבטלם מלימודם. אמר: כתוב "כל איש אשר ימרה את פיך... ימת", יכול אפילו לדברי תורה? תלמוד-לומר: "רק חזק ואמץ". ומפרש רש"י, רק - מייעוט הוא. שאם בא המלך לבטל דברי תורה - אין שומעין לו. (42 הקב"ה. 43) המלך, שהוא עבדו. (44) לשון התלמוד, שם כט, א. (45) שגם המלך חייב בכבוד המקום. והשווה לעיל הל' ממרים פ"ו, הי"ב: "כולכם חייבים בכבודי".

- 13 י. כַּל הַהוֹרֵג נַפְשׁוֹת שְׁלֵא כְּרֵאִיהָ בְּרוּהָ 46 או כְּלֵא
- 14 הַתְּרֵאָה 47, אֶפְלוּ בְּעַד אֶחָד 48, או שׁוֹנֵא שְׁהַרְג
- 15 בְּשִׁגְגָה 49 - יֵשׁ לְמִלְחָה רְשׁוּת לְהַרְגוֹ 50 וְלִתְקַן הָעוֹלָם
- 16 כְּפִי מֵה שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה. וְהוֹרֵג רַבִּים בְּיוֹם אֶחָד 51
- 17 וְתוֹלָה, וּמְנִיחֵן תְּלוּיִים 52 יָמִים רַבִּים 53, לְהִטִּיל אִימָה
- 18 וְלִשְׁבֵּר יַד רְשָׁעֵי הָעוֹלָם.

46) כגון שהוכחשו העדים ב"בדיקות" ולא הוכחשו בחקירות (ראה לעיל הל' עדות פ"ב, ה"א-ב). או שלא היו העדים רואים אותו כאחת, אלא אחד אחר השני, שאין הרוצח נהרג על פיהם, כמבואר שם פ"ד, ה"א. (47) ג"כ אינו נהרג, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ב, ה"א. (48) שאינו נהרג בבית-דין, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"א. (49) שאינו נהרג, אבל חזקתו שהוא קרוב למזיד, וראוי להעניש. ואיזהו שונא? כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מפני האיבה (הל' רוצח פ"ו, ה"י). (50) שהרי מצינו שהרג דוד את העמלקי (שמואל-ב א, טו) בהודאת פיו, וכן את בני רמון (שם ד, ט) ע"פ הודאת פיהם, ועל-כרחך מדין מלכות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ו. וכן מצינו בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג, ששני עבריינים פחדו מאיש חסיד שראה בקלקלתם, וחששו שמא ילך להעיד עליהם, והמלך דוד יהרגם וכו'. ואע"פ שעד אחד הוא, ועל-כרחך מדין מלכות. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ד. (51) בניגוד לבית-דין שאינו דן שנים ביום אחד (לעיל הל' סנהדרין פ"ד, ה"י). (52) בניגוד לחייבי מיתת בית-דין, שאין מלינים אותם אפילו לילה אחד, אלא תולה אותם סמוך לשקיעת החמה, ומתיר אותם מיד (שם פט"ו, ה"ז). (53) כמו שמצינו בשבעת בני שאול, שהומתו ונשארו תלויים מתחילת קציר שעורים עד ימות הגשמים (שמואל-ב כא, י), ושאלו ביכמות עט, א: והלא כתוב: "לא תלין נבלתו על העץ"? ותיצרו: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים: מה עשו אלה, פשטו ידיהם בגרים גרורים. אמרו, אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו. והרי בני שאול לא הומתו מצד דין תורה, שאין להם משפט מות על עוון שאול אביהם, שהמית הגבעונים, אלא מדין מלך הומתו, וה"תיקון" היה להוסיף גרים (הגהות מהר"ץ חיות). וראה ברמב"ן לדברים כא, כב. וב"חתם סופר" או"ח סי' רח, בסוף הסימן.

- 1 לְהַרְגוֹ. אֶפְלוּ גָזַר עַל אֶחָד מִשְׁאָר הָעָם שְׁיִלַּף לְמִקּוֹם
- 2 פְּלוּנִי וְלֹא הִלָּף 34, או שְׁלֵא יֵצֵא מִבֵּיתוֹ וְיֵצֵא 35 - חֵיב
- 3 מִיתָה. וְאִם רָצָה לְהַרְגוֹ - יַהַרְג, שְׁנֵאמַר: "כָּל אִישׁ
- 4 אֲשֶׁר יִמְרֶה אֶת פִּיךָ". וְכֵן כָּל הַמְּבִיָּה אֶת הַמִּלְחָה או
- 5 הַמְּחַרְפוֹ, יֵשׁ לְמִלְחָה רְשׁוּת לְהַרְגוֹ פְּשָׁמְעֵי בֶן גֵּרָא 36.
- 6 וְאִין לְמִלְחָה רְשׁוּת לְהַרְג אֶלֶא בְּסִיף בְּלִבָּד 37. וְיֵשׁ לוֹ
- 7 לְאַסֵּר וְלַהֲפוֹת בְּשׁוּטִין 38 לְכַבּוֹד; אֲבָל לֹא יִפְקִיר
- 8 קָמוֹן 39. וְאִם הִפְקִיר - הָרִי זֶה גְזוּל 40.

34) כמו שמצינו בעמשא, ששלחו דוד להזעיק את איש יהודה "ויוחר מן המועד אשר יעדו" (שמואל-ב כ, ה), ורצה יואב לדונו כמורד במלכות, כמבואר בסנהדרין מט, א. וכן מצינו שאוריה החתי נחשב כמורד במלכות, משום שאמר לו דוד: רד לביתך ורחץ רגליך, והוא מיאן, ככתוב (שם יא, יא) "ויאמר אוריה אל דוד, האדון וישראל ויהודה יושבים בסוכות... ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות", ועל זה נתחייב מיתה, כמבואר בקידושין מג, א. וב'תוספות' שם ד"ה: מורד במלכות. (35) כמעשה שמעי בן גרא (מלכים-א ב, לו). (36) שם, ח. ובשמואל-ב טז, ב. ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ג, אמרו: "כל המקלל מלכות בית דוד, חייב מיתה". (37) ירושלמי שם פ"ז, ה"א. וכך לשון הכתוב (מלכים-א ב, ח) "ואשבע לו בה' לאמור אם אמינת בחרב", והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ב, ופ"ח ה"ו, ובביאורנו שם. וראה בזוהר פרשת משפטים קז, ב, שמקשה: וכי שמעי טיפש היה, שדוד נשבע לו שלא ימתינו בחרב, מכלל שבחנית או בחצים כן ימתנו? ומתריך שם ע"פ דרך הנסתר. (38) ככתוב (שם יב, יא) "אבי יסר אתכם בשוטים" ('אור שמח'). וכתב הרדב"ז, כל זה במלך שהומלך על-פי נביא, או שהסכימו עליו כל ישראל, אבל אם קם איש למלוך בזרוע ובחזקה אין חייבים לשמוע אליו, והממרה את פיו אינו נקרא מורד במלכות. (39) להפקיע שעבודו של בעל הממון ולהפקירו, ולזכות בו לעצמו. (40) כמעשה כרם נבות הזירעאלי, שאחאב רצה להפקירו לטובתו, והנביא קובל: "כה אמר ה', הרצחת וגם ירשת" (שם כא, יט). והשווה הל' גזילה פ"ה, ה"ג: "מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה, שלא בדינים שחקק, הרי זה גזלן... כללו של דבר... כל שיקח מאיש זה בלבד, שלא כדת הידועה לכל, אלא חמס את זה, הרי זה גזל".

- 9 ט. הַמְּבַטֵּל גְזֵרַת הַמֶּלֶךְ בְּשִׁבִיל שְׁנִתְעַסַּק בְּמִצְוֹת,
- 10 אֶפְלוּ בְּמִצְוֵה קִלְחָה, הָרִי זֶה פְּטוּר 41 - דְּבָרֵי הַרְבִּים 42
- 11 וְדָבָרֵי הָעֶבֶד 43, דְּבָרֵי הַרְבִּים קוֹדְמִין 44. וְאִין צְרִיף לֹאמַר
- 12 אִם גָּזַר הַמֶּלֶךְ לְבַטֵּל מִצְוֵה, שְׁאִין שׁוֹמְעִין 45.

41) כמו שמצינו בעמשא בן יתר, שהלך להזעיק את אנשי יהודה, במצות המלך דוד "ויוחר מן המועד" (שמואל-ב כ, ה) - אמרו חכמינו (סנהדרין מט, א): הלך ומצאם עוסקים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו אלול תשע"ז-ג' תשרי תשע"ח

יום ראשון כ"ו אלול ה'תשע"ז

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמְלַחְמוֹתֵיהֶם

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1 המצוה על המלך לכתוב לו ספר תורה לעצמו, כשישב
2 על כסא מלכותו. האיסור להרבות לו נשים ופוגשים. שלא
3 ירבה לו כסף וזהב להתנאות בו. החובה על המלך לעסוק
4 בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. שאין דנים מלכי
5 ישראל ולא מעידים עליהם, משום גזירה ותקלה. דיני מורד
6 במלך. הרשות למלך להרוג ולתקן העולם בהתאם לצורך
7 השעה.

1 א. בַּעַת שׁוֹיֵב הַמֶּלֶךְ עַל כֶּסֶּא מְלָכוֹתוֹ, כּוֹתֵב לוֹ
2 סִפְר־תּוֹרָה לְעַצְמוֹ יֵתֵר עַל הַסֶּפֶר שֶׁהֵנִיחוֹ לוֹ
3 אֲבוֹתָיו.² וּמַגִּיהוּ מִסֶּפֶר הַעֲזָרָה³ עַל־פִּי בֵּית־דִּין שֶׁל
4 שְׂבָעִים וְאַחַד.⁴ אִם לוֹ הֵנִיחוֹ לוֹ אֲבוֹתָיו אוֹ שֶׁנֶּאֱבַד
5 - כּוֹתֵב שְׁנֵי סִפְר־תּוֹרָה: אֶחָד מִגִּיחוֹ בְּבֵית גְּנָזִיו,
6 שֶׁהוּא מְצוּה בּוֹ כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,⁵ וְהַשְּׁנִי לֹא יִזוּז
7 מִלְּפָנָיו, אֲלֹא בַּעַת שִׁפְנָס לְבֵית־הַכֶּסֶּא אוֹ לְבֵית־
8 הַמְּרַחֵץ, אוֹ לְמָקוֹם שֶׁאֵין רְאוּי לְקַרְיָאָה.⁶ יוֹצֵא
9 לְמַלְחָמָה - וְהוּא עִמּוֹ; וְנִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ; יוֹשֵׁב
10 בְּדִין - וְהוּא עִמּוֹ; מִסִּבֵּי⁷ וְהוּא כְּנֹגֵדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:
11 "וְהִיָּתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ פֶלֶא מִי חַיִּיו"⁸.

2 סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, יח): "וכתב לו את
משנה התורה הזאת" "משנה" - שתיים במשמע. 3 חצר
המקדש, שבאחת לשכותיה היה מונח ספר-תורה עתיק.
4 ירושלמי שם פ"ב, ה"ו. והשווה הל' ספר תורה פ"ז ה"ב,
והל' יום-טוב פ"ז, ה"ג. 5 שנאמר בהם: "ועתה כתבו
לכם את השירה הזאת" (דברים לא, יט). 6 כגון בבית-
הקברות בתוך ארבע אמות של קבר, כמבואר בהל' ס"ת,
פ"י ה"ו, וכן אינו עמו כשהוא ישן על מיטתו (שם פ"ז
ה"ג), שנאמר: והיתה עמו וקרא בו - מקום הראוי לקרוא
בו (סנהדרין כא, ב). 7 לסעודה. 8 שם. וב'ספרי' שם
שנינו: ימי חייו - אלו הימים; כל ימי חייו - לרבות הלילות.
וראה בבאורנו להל' ס"ת, פ"ז ה"ג, אות ז. וראוי לציין,
שבתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ד, שנינו: "ואין רשות להדיט
לקרות בה, שנאמר: וקרא בו - הוא ולא אחר". ורבינו לא
חש להזכירו, מפני שכבר כתב (לעיל פ"ב, ה"א) שאין
משתמשים "באחד מכל כלי תשמישו" (פרי חדש).

12 ב. לֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁹ לְמַדוֹ, שֶׁהוּא
13 לּוֹקֵחַ עַד שְׂמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה נָשִׁים - בֵּין הַנָּשִׁים
14 וּפְיִלְגָשִׁים¹⁰ - הַכֹּל שְׂמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה¹¹. וְאִם הוֹסִיף
15 אַחַת וּבִעֲלָהּ - לּוֹקְהָ¹². וַיֵּשׁ לָזֶה¹³ לְגֵרֶשׁ וְלִשְׂאָ אַחֶרֶת
16 תַּחַת זֶה שֶׁגֵּרֶשׁ¹⁴.

9 שקיבלו חכמינו איש מפי איש עד למשה מסיני.

10 נשים מיוחדות לו, בלא כתובה ובלא קידושין, כמבואר
לקמן פ"ד, ה"ד. 11 סנהדרין כא, א. שנאמר (שמואל-ב
יב, ח) "ואתנה לך... ואת נשי אדוניך בחיקך... ואם מעט
ואוסיפה לך כהנה וכהנה", והדבר ידוע שעוד בחברון היו
לדוד שש נשים (שם ג, ה). וכאן פונה הנביא נתן לדוד
בהיותו בירושלים: אם מעט לך ואוסיפה לך כהנה וכהנה,
כהנה - שש; וכהנה - עוד שש, הרי ביחד שמונה-עשרה.
ולפי זה עלינו לומר, שבירושלים נשא דוד את בת שבע
ועוד אשה אחת, והיתר היו עשר פילגשים, ככתוב (שם טו,
טז) "ועזוב המלך את עשר נשים פילגשים לשמור הבית"
(רדב"ז). והראב"ד סובר, שהפילגשים אינן בכלל ה"י"ח,
ומותר למלך להוסיף לו פילגשים נוסף על י"ח נשים
הראויות לו. 12 משמע, שעל הקידושין לחוד אינו לוקה,
כי עיקר ההקפדה היא ש"לא יסור לבכור" (ראה להלן ה"ו).
ואין הסרת הלב אלא כשבעלה. דוגמא לכך, דברי רבינו
בהל' איסורי ביאה פ"ז ה"ד, שבין כהן גדול, ובין כהן
הדיט שנשא אשה מן הארבע (גרופה זונה וחללה
ואלמנה), ולא בעל - אינו לוקה, משום שנאמר בהן "ולא
יחלל" - ואין חילול אלא בבעילה (לחם-משנה).
13 רשאי הוא. 14 סנהדרין כב, א: "בוא וראה כמה
קשים גירושין, שהרי דוד המלך התירו לו לייחד (להתייחד
עם אבישג השונמית, למרות שכבר גזרו על יחוד עם פנויה,
ולא התירו לו לגרש" שיגרש אחת משמונה-עשרה נשיו,
ויקח את אבישג לאשה, הרי שאם רצה המלך וגירש, מותר
לו לישא אחרת במקום זו שיגרש (כסף-משנה).

17 ג. וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים, אֲלֹא כְּדֵי מְרַבְּתָיו¹⁵. אֲפִלוּ
18 סוּס אֶחָד פְּנוּי לְהִיּוֹת רֵץ לְפָנָיו כְּדָרְךָ שְׁעוֹשֵׂינִי שְׂאָר
19 הַמְּלָכִים - אֲסוּר¹⁶. וְאִם הוֹסִיף - לּוֹקְהָ¹⁷.

15 כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו. 16 סנהדרין כא,
ב. שנאמר (דברים יז, טז) "למען הרבות סוס" - אפילו סוס
אחד והוא בטל - לא ירבה. "ואינו מותר שיהיה לו, זולתי
סוס אחד, לרכוב בו כאחד העם" (פירוש המשנה לרבינו,
שם). 17 ושם אמרו: שעובר בלא-תעשה על כל סוס
וסוס, ובוודאי אינו לוקה אלא כשלקחם לו זה אחר זה, אבל
אם לקח הרבה ביחד - אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז).

20 ד. וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לְהִנִּיחַ בַּגְּנָזִיו¹⁸
21 וּלְהַתְנַאֲוֹת בּוֹ¹⁹, אוֹ לְהַתְנַאֲוֹת בּוֹ, אֲלֹא כְּדֵי שִׁיתֵן
22 לְחִילוֹתָיו וְלַעֲבָדָיו וְלַשְּׂמִיּוֹ. וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁיִּרְבֶּה
23 לְאוֹצֵר בֵּית ה', וְלְהִיּוֹת שָׁם מוֹכֵן לְצִרְכֵי הַעֲבִיר
24 וְלְמַלְחָמָתָם - הָרִי זֶה מְצוּה לְהַרְבּוֹת²⁰. וְאִין אֲסוּר
25 אֲלֹא לְהַרְבּוֹת לְעַצְמוֹ²¹ בְּבֵית גְּנָזִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
26 יִרְבֶּה לוֹ". וְאִם הִרְבֶּה - לּוֹקְהָ.

18 באצרותיו. 19 ככתוב (דברים ח, יג) "וכסף וזהב
ירבה לך... ורם לבבך". 20 סנהדרין כא, ב. "וכסף וזהב
לא ירבה לו - לו אינו מרבה, אבל מרבה הוא כדי ליתן
אספניא", ומפרש רש"י: אספניא - שכר חיילות מדי שנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומפרש רש"י: המלך אינו ראוי להעיד, שנאמר, שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין, ודרך בזיון הוא לו. ולדעת הלחם-משנה בהל' עדות שם, אם העדות מכוננת "להפריש בה מן האיסור", מעיד גם המלך, שזה כבודו. וכבר קדמוהו ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב ד"ה מעיד. (32) "ואינם נכנעים לדברי תורה", כלשון רבינו בהל' סנהדרין שם. (33) כמו שאירע לסנהדרין כשדנו את ינאי המלך, ובאותה שעה אמרו (סנהדרין יט, ב): מלך אינו דן ואין דנים אותו. וראה את פרטי המעשה בביאורנו לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה.

17 ח. פל המורד במלך ישראל, יש למלך רשות
18 להרגו. אפלו גזר על אחד משאר העם שילך למקום
19 פלוני ולא הלך³⁴, או שלא יצא מביתו ויצא³⁵ - חייב
20 מיתה. ואם רצה להרגו - יהרג, שנגאמר: "פל איש
21 אשר ימרה את פיך". וכן פל המבזה את המלך או
22 המקרפו, יש למלך רשות להרגו כשמעי בן גרא³⁶.
23 ואין למלך רשות להרג אלא בסוף בלבד³⁷. ויש לו
24 לאסור ולהפנות בשוטיין³⁸ לכבודו; אבל לא יפקיר
25 קמוין³⁹. ואם הפקיר - הרי זה גזול⁴⁰.

(34) כמו שמצינו בעמשא, ששלחו דוד להזעיק את איש יהודה (ויוחר מן המועד אשר יעדו) (שמואל-ב כ, ה), ורצה יואב לדונו כמורד במלכות, כמבואר בסנהדרין מט, א. וכן מצינו שאוריה החתי נחשב כמורד במלכות, משום שאמר לו דוד: רד לביתך ורחץ רגליך, והוא מיאן, ככתוב (שם יא, יא) "ויאמר אוריה אל דוד, האדון וישראל ויהודה יושבים בסוכות... ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות", ועל זה נתחייב מיתה, כמבואר בקידושין מג, א. וב'תוספות' שם ד"ה: מורד במלכות. (35) כמעשה שמעי בן גרא (מלכים-א ב, לז). (36) שם, ח. ובשמואל-ב טז, ב. ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ג, אמרו: "כל המקלל מלכות בית דוד, חייב מיתה". (37) ירושלמי שם פ"ג, ה"א. וכך לשון הכתוב (מלכים-א ב, ח) "ואשבע לו בה" לאמור אם אמיתך בחרב", והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"ד ה"ב, ופי"ח ה"ו, ובביאורנו שם. וראה בזה פרשת משפטים קז, ב, שמקשה: וכי שמעי טיפש היה, שדוד נשבע לו שלא ימתינו בחרב, מכלל שבחנית או בחצים כן ימתנו? ומתוך שם ע"פ דרך הנסתר. (38) ככתוב (שם יב, יא) "אבי יסר אתכם בשוטים" ('אור שמח'). וכתב הרדב"ז, כל זה במלך שהומלך על-פי נביא, או שהסכימו עליו כל ישראל, אבל אם קם איש למלון בזרוע ובחזקה אין חייבים לשמוע אליו, והממרה את פיו אינו נקרא מורד במלכות. (39) להפקיע שעבודו של בעל הממון ולהפקירו, ולזכות בו לעצמו. (40) כמעשה כרם נבות הזירעאלי, שאחאב רצה להפקירו לטובתו, והנביא קובל: "כה אמר ה', הרצחת וגם ירשת" (שם כא, יט). והשווה הל' גילה פ"ה, ה"ג: "מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה, שלא ברינים שחקק, הרי זה גולן... כללו של דבר... כל שיקח מאיש זה בלבד, שלא כדת הידועה לכל, אלא חמס את זה, הרי זה גול".

ט. המבטל גזרת המלך בשביל שנתעסק במצות, 26

בשנה, הנכנסים והיוצאים עמו כל שנה. (21) וכן מצינו בדרך המלך (דברי הימים-א כט, ד) שאצור לבנין בית המקדש שלשת אלפים ככרי זהב, ושבעת אלפי ככרי כסף מזוקק.

1 ה. המלך אסור לשנות דרך שכרות, שנגאמר: "אל
2 למלכים שתו יין"²². אלא יהיה עוסק בתורה
3 ובצרכי ישראל ביום ובלילה, שנגאמר: "והיתה עמו
4 וקרא בו פל ימי חייו"²³.

(22) ומסיים הכתוב: "ולרזנים אי שכר", ודרשו בסנהדרין ע, ב: "מי שכל רזי עולם גלויים לו, ישתה יין וישתכר? ויש אומרים: מי שכל רוני עולם משכימים לפתחו, ישתה יין וישתכר". (23) תוספתא שם פ"ד, ה"ה: "ומה אם מלך ישראל, שלא עסק אלא בצרכי ציבור, נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו, שאר בני אדם (שיש להם פנאי) על-אחת-כמה-וכמה... ומה יהושע בן-נון שעסק בכיבוש הארץ, ועומד לחלקה לישראל, נאמר בו: לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, והגית בו יומם ולילה, שאר בני אדם על-אחת-כמה-וכמה", וראה בביאורנו לעיל אות ז דברי ה'ספרי' בזה.

5 ו. וכן לא יהיה שטוף בנשים²⁴. אפלו לא יהיה לו
6 אלא אחת - לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר
7 הטפשים, שנגאמר: "אל תתן לנשים חילך". על
8 הסרת לבו הקפידה תורה²⁵, שנגאמר: "ולא יסור
9 ללבבו", שלבו הוא לב פל קהל ישראל²⁶; לפיכך
10 דבקו הפתוב בתורה יתר משאר העם, שנגאמר: "פל
11 ימי חייו".

(24) להוט, ונתון בכל לבו. (25) סנהדרין כא, א: "רבי שמעון אומר: אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זה לא ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים, אפילו כאביגיל", שהיתה צדקנית. מכאן אתה למד, שבהסרת הלב הדבר תלוי (רדב"ז). (26) וכן אמרו ב'מבדבר רבה' פי"ט, אות יז: "ללמדך שראש הדור - כל הדור" (קרית מלך). ובעירובין מא, א: "בתר רישא (=אחרי הראש) גופא אזיל" - הולך הגוף.

12 ז. פקר בארנו²⁷ שמלכי בית דוד, דגין אותן²⁸
13 ומעדין עליהן. אבל מלכי ישראל²⁹, גזרו חכמים
14 שלא ידון ולא דגין אותן³⁰, ולא מעיד³¹ ולא מעדין
15 עליו, מפני שלפן גס פהו³², וכבוא מן הדבר תקלה
16 והפסד על הדת³³.

(27) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה. (28) סנהדרין יט, א: שנאמר (ירמיה כא, יב) "בית דוד כה אמר ה', דינו לבקר משפט". ואם לא דנים אותם, איך יוכלו לדון אחרים, והלא כלל הוא: קשט עצמך, ואח"כ קשט אחרים. (29) שאינם מבית דוד. (30) שם עמ' ב. (31) נראה, שגם מלכי בית דוד אינם מעידים, שאינם גרועים מכהן גדול, שאינו מעיד לשום אדם מפני כבודו, וכמבואר לעיל הל' עדות פ"א, ה"ג (כסף-משנה). והדבר מפורש במס' שבועות דף לא, א: אין שבועת העדות נוהגת אלא בראויים להעיד, להוציא מלך.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני כ"ז אלול – ספר שופטים – הלכות מלכים קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

חיות). וראה ברמב"ן לדברים כא, כב. וב"חיתם סופר" או"ח ס"ו רת, בסוף הסימן.

יום שני כ"ז אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) המיסים שהמלך מטיל לצרכיו, ולצרכי מלחמה. שלוקח מבחורי העם הטובים שמשים לעמוד לפניו. איסור פילגש להדיוט. שכופה את המוכשרים בעם להיות שרים. לוקח מעשר מהתבואות והבהמות. חלקו של מלך המשיח בארצות שכובשים ישראל. מנת המלך בכיזה שהצבא בוזז. מגמת המלך להרים דת האמת.

- 10 א. רְשׁוֹת יֵשׁ לְמֶלֶךְ לְתֵן מִסַּע עַל הָעָם לְצָרְכָיו אוֹ
- 11 לְצָרְף הַמְלָחָמוֹת. וְקוֹצֵב² לוֹ מִכֶּסֶס³, וְאִסּוֹר לְהַבְרִיחַ⁴
- 12 מִן הַמֶּכֶס, שְׁיֵשׁ לוֹ לְגֹזֵר שֶׁכָּל מִי שְׁיִגְנֵב מִכֶּסֶס⁵ -
- 13 לְלַקֵּחַ מִמּוֹנֵוֹ אוֹ יְהַרְג, שְׁנֹאֲמַר: "וְאַתֶּם תְּהִיּוּ לוֹ"
- 14 לְעַבְדֵי⁷", וְלִהְלֵן הוּא אֹמֵר: "יְהִיּוּ לָךְ לְמִסַּע
- 15 וְעַבְדוֹךָ"⁸, מִפְּאֵן, שְׁנוֹתָן מִסֵּס וְקוֹצֵב מִכֶּסֶס¹⁰, וְדִינָיו
- 16 בְּכָל אֲלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בְהֵן - דִּין¹¹, שֶׁכָּל הָאָמוֹר
- 17 בְּפִרְשֵׁת מְלָךְ¹² - מְלָךְ זֹכֵה בּוֹ¹³.

(2) פוסק וקובע. (3) מס בשיעור מסויים, מסחורות שונות, בהתאם לערכן. (4) להעלים ולהסתיר. (5) שיכריח ולא ישלם המכס המגיע ממנו. (6) והפסוק מדבר במשפט המלך וזכויותיו. (7) ואי אפשר לפרשו בעבודת המלך והצבא, שכבר נאמר לעיל (פסוק יא) "את בניכם ייקח... ורצו לפני מרכבתו" וגו'. (8) הרי שהעבודת מתפרשת גם בנתינת מס. (9) מס גולגולת. (10) מהסחורה והרכוש בהתאם לערכם. (11) בבא קמא קיג, א, "דינא דמלכותא דינא", והשווה הלכות גזילה פרק ה, הלכה י"א. (12) בשמואל-א פרק ח המדבר במשפט המלך. (13) ומותר בו (סנהדרין כ, ב), כשמואל. בניגוד לדברי רב, האומר: "לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם" ואינו מותר לעשות כן.

- 18 ב. וְשׁוֹלֵחַ בְּכָל גְבוּל יִשְׂרָאֵל וְלוֹקֵחַ מִן הָעָם
- 19 הַגְּבוּרִים וְאֲנָשֵׁי-חַיִל, וְעוֹשֶׂה מִהֵן חֵיל לְמַרְפְּתוֹ¹⁴
- 20 וּבְפָרְשָׁיו¹⁵, וּמַעְמִיד מִהֵן עוֹמְדִים לְפָנָיו¹⁶, וּמַעְמִיד
- 21 מִהֵן אֲנָשִׁים לְרוּץ לְפָנָיו¹⁷, שְׁנֹאֲמַר: "וְיֵשׁם לוֹ
- 22 בְּמַרְפְּתוֹ וּבְפָרְשָׁיו וְרָצוּ לְפָנָיו מַרְפְּתוֹ". וְלוֹקֵחַ מִן
- 23 הַיָּפִיִּים שְׂבָהָם לְהִיּוֹת שְׂמָשִׁים וְעוֹמְדִים לְפָנָיו¹⁸,
- 24 שְׁנֹאֲמַר: "וְאַתֶּם בְּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים... יִקַּח, וְעוֹשֶׂה
- 25 לְמַלְאכְתּוֹ".

(14) למוליכי מרכבתו. (15) רוכבי סוסים. (16) לשמרו, משמר כבוד. (17) לפני מרכבתו, כמנהג הימים ההם בחצרות מלכי קדם. (18) לשרתו, ולעשות מלאכתו.

- 26 ג. וְכֵן לּוֹקֵחַ מִן בְּעָלֵי הָאֲמָנוּיּוֹת כָּל מַה שֶׁהוּא צָרִיף
- 27 וְעוֹשֶׂין לוֹ מְלֹאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן¹⁹. וְלוֹקֵחַ כָּל
- 28 הַבְּהֵמוֹת וְהַעַבְדִּים וְהַשְּׂפָחוֹת לְמַלְאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן

- 1 אֶפְלוּ בְּמַצְוֵה קְלָה, הָרִי זֶה פְּטוּר⁴¹ - דְּבָרֵי הַרְבֵּי⁴²
- 2 וְדָבָרֵי הָעֶבֶד⁴³, דְּבָרֵי הַרֵב קוֹדְמִין⁴⁴. וְאִין צָרִיף לוֹמַר
- 3 אִם גְּזַר הַמֶּלֶךְ לְבַטֵּל מַצְוֵה, שְׁאִין שׁוֹמְעִין לוֹ⁴⁵.

(41) כמו שמצינו בעמשא בן יתר, שהלך להזעיק את אנשי יהודה, במצות המלך דוד "ויותר מן המועד" (שמואל-ב כ, ה) - אמרו חכמינו (סנהדרין מט, א): הלך ומצאם עוסקים בלימוד מסכת, ולא רצה לבטלם מלימודם. אמר: כתוב "כל איש אשר ימרה את פיך... יומת", יכול אפילו לדברי תורה? תלמוד-לומר: "רק חזק ואמץ". ומפרש רש"י, רק - מי עוט הוא. שאם בא המלך לבטל דברי תורה - אין שומעין לו. (42) הקב"ה. (43) המלך, שהוא עבדו. (44) לשון התלמוד, שם כט, א. (45) שגם המלך חייב בכבוד המקום. והשווה לעיל ה' ממרים פ"ו, ה"ב: "כולכם חייבים בכבודי".

- 4 ל. כָּל הַהוֹרֵג נַפְשׁוֹת שְׁלֵא בְּרָאֵיהָ בְּרוּחַ⁴⁶ אוֹ כְּלֵא
- 5 הַתְּרָאָה⁴⁷, אֶפְלוּ בְּעַד אַחַד⁴⁸, אוֹ שׁוֹנֵא שְׂהַרְג
- 6 בְּשִׁגְגָה⁴⁹ - יֵשׁ לְמֶלֶךְ רְשׁוֹת לְהַרְגוֹ⁵⁰ וְלִתְנֵן הָעוֹלָם
- 7 כְּפִי מַה שֶׁהִשְׁעָה צָרִיכָה. וְהוֹרֵג רַבִּים בְּיוֹם אַחַד⁵¹
- 8 וְתוֹלָה, וּמְנַיֵחַן תְּלוּיִים⁵² יָמִים רַבִּים⁵³, לְהַטִּיל אִימָה
- 9 וְלִשְׁבֵר יַד רְשָׁעֵי הָעוֹלָם.

(46) כגון שהוכחשו העדים ב"בדיקות" ולא הוכחשו בחקירות (ראה לעיל הל' עדות פ"ב, ה"א-ב). או שלא היו העדים רואים אותו כאחת, אלא אחד אחר השני, שאין הרוצח נהרג על פיהם, כמבואר שם פ"ד, ה"א. (47) ג"כ אינו נהרג, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ב, ה"א. (48) שאינו נהרג בבית-דין, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"א. (49) שאינו נהרג, אבל חזקתו שהוא קרוב למזיד, וראוי להענש. ואיזהו שונא? כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מפני האיבה (הל' רוצח פ"ו, ה"י). (50) שהרי מצינו שהרג דוד את העמלקי (שמואל-ב א, טו) בהודאת פיו, וכן את בני רמון (שם ד, ט) ע"פ הודאת פיהם, ועל-כרחן מדין מלכות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ה, ה"ו. וכן מצינו בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג, ששני עבריניים פחדו מאיש חסיד שראה בקלקלתם, וחששו שמא ילך להעיד עליהם, והמלך דוד יהרגם וכו'. ו"אע"פ שעד אחד הוא, ועל-כרחן מדין מלכות. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ד. (51) בניגוד לבית-דין שאינו דן שנים ביום אחד (לעיל הל' סנהדרין פ"ד, ה"י). (52) בניגוד לחייבי מיתת בית-דין, שאין מלינים אותם אפילו לילה אחד, אלא תולה אותם סמוך לשקיעת החמה, ומתיר אותם מיד (שם פט"ו, ה"ז). (53) כמו שמצינו בשבעת בני שאול, שהומתו ונשארו תלויים מתחילת קציר שעורים עד ימות הגשמים (שמואל-ב כא, י), ושאלו ביבמות עט, א: והלא כתוב: "לא תלין נבלתו על העץ?" ותירצו: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים: מה עשו אלה, פשטו ידיהם בגרים גרורים. אמרו, אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו. והרי בני שאול לא הומתו מצד דין תורה, שאין להם משפט מות על עוון שאול אביהם, שהמית הגבעונים, אלא מדין מלך הומתו, וה"תיקון" היה להוסיף גרים (הגהות מהר"ן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 **שְׁכָרְךָ** 20 או דְּמִיָּהּ 21, שְׁנֹאֲמַר: "וְלִקְרַשׁ הָרִישׁוֹ
2 וְלִקְצֹר קְצִירוֹ וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵי מַלְחָמָתוֹ 22 וְכָלֵי רִכְבּוֹ.
3 וְאֵת עַבְדֵיכֶם וְאֵת שְׁפָחוֹתֵיכֶם וְאֵת בַּחֲוָרֵיכֶם הַטּוֹבִים
4 וְאֵת חֲמוּרֵיכֶם יָקָח, וְעָשָׂה לְמַלְאכְתּוֹ."
- 19 בניגוד לשמשיו המתפרנסים מבית המלך וזהו שכרם.
20 שכר מלאכתם. 21 משלם תמורתם ומעכבם לעצמו.
22 אלו בעלי האומנות, כתרגום יונתן שם.
- 5 ד. וְכֵן לִיקָח מִכָּל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל נָשִׁים 23 וּפְלִגְשִׁים:
6 נָשִׁים - בַּכְתָּבָה וְקִדּוּשִׁין, וּפְלִגְשִׁים - בְּלֹא כְתָבָה
7 וּבְלֹא קִדּוּשִׁין 24, אֲלֵא בַּחֲוָר 25 בְּלֶבֶד קוּנְיָה אוֹתָהּ
8 וּמִתַּת לּוֹ. אֲבָל הַהֲדִיט אָסוּר בְּפִלְגֶשׁ 26, אֲלֵא
9 בְּאִמָּה הַעֲבָרִיָּה 27 בְּלֶבֶד אַחֲרֵי יַעֲדוּ 28. וַיֵּשׁ לוֹ רְשׁוֹת
10 לַעֲשׂוֹת הַפְּלִגְשִׁים שְׁלוֹקָח לְאַרְמוֹנוֹ, טַפְחוֹת 29
11 וְאוֹפוֹת וְרַקְחָוֹת 30, שְׁנֹאֲמַר: "וְאֵת בְּנוֹתֵיכֶם יָקָח
12 לְרַקְחָוֹת וְלַטַּפְחוֹת וְלְאוֹפוֹת."
- 23 תוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ב, "ובורר לו נשים מכל מקום שירצה כהנות לויים וישראליות". 24 סנהדרין כא, א, ובוה יובן, מעשה אבשלום, שבא "אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל" (שמואל ב טז, כב), כי אילו היו מקודשות לדוד אביו, לא היה העם מסכים לעבירה זו (רדב"ז). וראוי לציין שרש"י לתורה (בראשית כה, ו) מפרש: פלגשים - בלא כתובה, נראה מדבריו, שהיא מקודשת לו בקידושין, וכבר העיר הרמב"ן שם, שהגירסה בסנהדרין כא, היא: בלא כתובה ובלא קידושין. והעיקר תלוי בקידושין, שהכתובה אינה אלא מדברי סופרים. 25 שמיחדה לו להיות לו לשפחה ולאשה. 26 שכבר פסק רבינו (הלכות אישות פרק א, הלכה ד): "כל הבעל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקח מן התורה", וראה הלכות נערה פרק ב, הלכה י"ז. 27 שמכרה לו אביה בהיותה קטנה. 28 שמיחדה לו לאשה, מלשון הכתוב (שמות כא, ח) "אשר לא יעדה". "ומצוות ייעוד, אומר לה בפני שניים: הרי את מקודשת לי... ואינו צריך ליתן לה כלום (=כסף קידושין) שמעות הראשונות (שנתן לאביה כשלקחה ממנו) לקידושין ניתנו" (הלכות עבדים פרק ד, הלכה ז). 29 מבשלות. 30 מתקנות בשמים ותמרוקי נשים.
- 13 ה. וְכֵן פּוֹפֵה אֵת הָרְאוּיִין לְהִיּוֹת שָׂרִים, וּמִמֶּנָּה
14 אוֹתָם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים 31, שְׁנֹאֲמַר: "וְלָשׁוֹם
15 לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים."
- 31 אף על פי שאינם רוצים במשא עול הציבור ולהתנהג בשורה.
- 16 ו. וְלוֹקַח הַשְּׂדוֹת וְהַזִּיתִים 32 וְהַפְּרָמִים לַעֲבָדָיו
17 כְּשִׁילְכוּ לְמַלְחָמָה, וַיִּפְשְׁטוּ עַל מְקוֹמוֹת אֱלוֹ אִם אֵין
18 לָהֶם מָה יֵאכְלוּ אֲלֵא מִשָּׂם, וְנוֹתֵן דְּמִיָּהּ, שְׁנֹאֲמַר:
19 "וְאֵת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֵת פְּרָמֵיכֶם וְזִיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יָקָח,
20 וְנָתַן לַעֲבָדָיו" 33.
- 32 השדות והזיתים וכו' שהם עיקר המחייה, ככתוב

(דברים יא, יד) "דגנך ותירושך ויצהרך". 33 ובתוספות (סנהדרין כ, ב דיבור המתחיל מלך מותר) שאלו, אם כן למה נעשו אחאב על מעשה כרם נבות הזירעאלי (מלכים א כא, יט)? ותירצו, שכונת הכתוב להתיר לקיחת השדות לעבדיו, ולא לעצמו. עוד תירצו, שאינו מותר אלא בשדה מקנה, ולא בשדה אחוזה שירש מאבותיו, ככתוב (שם ג) חלילה לי מה' מתיי את נחלת אבותי לך. ובעיקר תירצו שאין פרשת המלך נאמרת אלא במלך, שמלך על כל ישראל ויהודה ומאת ה', ואחאב לא מלך על יהודה, וגם לא מאת ה', וברד"ק לשמואל שם מתרין, שכונת הכתוב להיתר פירות בלבד ולא לגוף השדה.

21 ז. וַיֵּשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר מִן הַזֵּרְעִים וּמִן הָאֵילָנוֹת 34 וּמִן
22 הַבְּהֵמָה, שְׁנֹאֲמַר: "וְזֵרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעֲשֶׂר וְגו'."
23 צֶאֱנָכֶם יַעֲשֶׂר."

34 והמעשר לעצמו. אחרי שיפרישו הבעלים המעשר ללויים כמשפט (רד"ק שם).

24 ח. הַמְּלֶכֶךְ הַמְּשִׁיחַ נוֹטֵל מִכָּל הָאֲרָצוֹת שְׁכֹבְשִׁין
25 יִשְׂרָאֵל חֶלֶק אֶחָד מִשְׁלֹשֶׁה-עָשָׂר; וְדָבָר זֶה חֶק לוֹ
26 וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם 35.

35 רמז לזה דברי הכתוב (יחזקאל מח, כא): "והנותר לנשיא מזה ומזה... לעומת חלקים לנשיא" וגו', למדנו, שהיה נוטל חלק כאחד השבטים, והנשיא הוא מלך המשיח (רדב"ז). ובבבא בתרא קכב, אמרו: עתידה ארץ ישראל שתחלק לשלושה עשר שבטים, ואמר רב חסדא שהחלק הי"ג הוא לנשיא ("למלך המשיח", רשב"ם), שנאמר (יחזקאל מח, יט): "והעובד העיר (הנשיא שעול רבים מוטל עליו - רשב"ם) יעבדהו מכל שבטי ישראל".

27 ט. כָּל הַרוּגֵי הַמְּלֶכֶךְ 36 - מִמוֹנֵן לְמַלְכּוֹ 37. וְכָל
28 הַמְּמַלְכּוֹת שְׁכֹבְשִׁ, הָרִי אוֹצְרוֹת הַמְּלָכִים לְמַלְכּוֹ,
29 וְשָׂאָר הַבְּנֵה שְׁבוּזִין, בּוּזִין וְנוֹתְנִין לְפָנָיו, וְהוּא
30 נוֹטֵל מִחֲצָה בְּרֹאשׁ 38, וּמִחֲצִית הַבְּנֵה חוֹלְקִין אוֹתָהּ,
31 כָּל אֲנָשֵׁי הַצָּבָה בְּיַחַד עִם הָעָם הַיּוֹשְׁבִין עַל הַפְּלִים
32 בַּמְּחָנֶה לְשִׁמְרוֹן, חוֹלְקִין בְּשָׂוֶה, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי כָּחֶלֶק
33 הַיָּרֵד בַּמְּלָחְמָה וּכְחֶלֶק הַיֹּשֵׁב עַל הַפְּלִים יִחָדּוּ
34 יַחְלְקוּ" 39.

36 שמרדו בו ונתחייבו מיתה. 37 סנהדרין (מח, ב) בניגוד להרוגי בית דין שנכסייהם ליורשיהם, כמבואר לעיל הלכות אבל פרק א, הלכה ט. וכן מצינו בכתוב (מלכים א כא, טז) כשהעידו על נבות שברך את האלוקים ומלך, מיד, "ויקם אחאב לרדת אל כרם נבות הזירעאלי לרישתו" (גמרא שם). 38 שם כ, ב בבבביתא. ובמשנה שם שנינו: הוא נוטל חלק בראש, ומפרש רש"י: חלק היפה בורר ראשון, ונוטל מחצה. 39 וממי למד דוד את זה? מאברהם אבינו, שאמר (בראשית יד, כד) "רק אשר אכלו הנערים (=עבדי, שהלכו איתי למלחמה), וחלק האנשים אשר איתי, ענר אשכול וממרא (=שנשארו לשמור על הכלים) הם יקחו חלקם", הוא שאמר הכתוב (שמואל שם, כה) "מהיום

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ח אלול - ספר שופטים - הלכות מלכים קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6) אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, להלן פ"ז, ה"ד.
7) סנהדרין ב, א. וכן שם כ, ב. ומתוך שהודגש שם: "אין מוציאין למלחמת הרשות... של שבעים ואחד" משמע, שלמלחמת מצוה אינו צריך רשות בית-דין (כסף-משנה).
ג. ופר"ץ⁸ לעשות לו דרף⁹ ואין ממחין¹⁰ בידו. ודרף²⁰ המלך אין לה שעור¹¹, אלא כפי מה שהוא צריך. אינו מעקם הדרכים מפני פרמו של זה או מפני שדרו של זה, אלא הולך בשורה ועושה מלחמתו¹².
8) גדרות של כרמים ושדות. (9) לחייליו, בלכתם להלחם.
10) מעכבים. (11) לרוחב ולאורך. (12) סנהדרין כ, ב. ובבבא-קמא ס, ב.

ד. מצות עשה להחריס¹³ שבעה עממין¹⁴, שנאמר: "החריס תחרימם". וכל שפא לידו אחד מהן ולא הרגו - עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תחיה כל נשמה". וכבר אבד זכרם¹⁵.

13) לאבד ולהשמיד. (14) "כיון שהם היו עיקר עבודה-זרה ויסודה הראשון... כדי שלא נלמד מכפירתם" (ספר המצוות' לרבינו, עשה קפז), וראה לקמן פ"ו ה"א, ש"אין עושים מלחמה עם אדם בעולם, עד שקוראים לו לשלום". (15) "כבר עלה סנחריב מלך אשור, ובלבל את כל האומות" (ידיים פ"ד, מ"ד). וב'ספר המצוות' (שם) כותב רבינו: "וכך עשינו (שהשמדנום), עד שנשלמה השמדתם ע"י דוד, ונתפזרה השארית ונטמעה בין האומות, עד שאינה ידועה עוד".

ה. וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק¹⁶, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק". ומצות עשה לזכר תמיד מעשיו הרעים¹⁷ ואיריבתו¹⁸ כדי לעורר איבתו¹⁹, שנאמר: "זכור את אשר עשה לך עמלק". מפי השמועה למדו: "זכור" - בפ"ה²⁰, "לא תשכח" - בלב²¹, שאסור לשכח איבתו ושנאתו.

16) בין הזכרים ובין הנקבות. (17) שהיה הראשון להתגרות בישראל בצאתם מצרים, ככתוב (במדבר כד, ב) "ראשית גוים עמלק", ומתרגם אונקלוס: "ריש קרביא דישאל הוה עמלקאה". (18) ישיבתו במקום סתר, להתנפל על ישראל באופן פתאומי. (19) שנאתנו אליו. (20) ע"י קריאה בפה. (21) מגילה יח, א. וכן ב'ספרי' פרשת כי-תצא, אות רצו. וב'ספר המצוות' עשה קפט, מסיים רבינו: "הלא תראה, איך עשה שמואל הנביא כשבא לקיים מצוה זו: שהוא זכר תחלה, ואח"כ ציוה להרגם, והוא אמרו (שמואל-א טו, ב): "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל". וגם בעמלק אין עושים מלחמה טרם שיפתחו לו לשלום, כמבואר לקמן פ"ו, ה"א, ד. ולדעת הסמ"ג (הובאו דבריו ב"הגהות מיימוניות" כאן) אין מצוה זו נוהגת עד ימות המשיח, לאחר כיבוש הארץ, שנאמר: "והיה בהניח ה'... לך מכל אויביך... תמחה את זכר עמלק". אולם פרשת מחיית עמלק הנזכרת בשמואל-א, טו מהווה סתירה גלויה לדיעה זו (רדב"ז).

ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט לישראל" - ולא נאמר: "והלאה", לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם (מדרש רבה בראשית פרשה מ"ג אות ט).

י. כל הארץ שכובש⁴⁰, הרי היא שלו. ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה, ומניח לעצמו כפי מה שירצה; ובכל אלו הדברים - דינו דין. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים, ותהיה מגמתו⁴¹ ומחשבתו להרים דת האמת ולהלאת העולם צדק ולשבר זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה' ⁴². שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט⁴³ ומלחמות⁴⁴, שנאמר: "ושפטנו מלפנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתינו".

40) מלך ישראל, שאינו המלך המשיח, כי המשיח דינו מבואר לעיל הלכה ת. (41) שאיפתו, כלשון הכתוב (חבקוק א, ט) "מגמת פניהם קדימה". (42) השווה לקמן פרק י"א, הלכה ד ובביאורנו שם. (43) בישראל, בין איש לרעהו, וכן אמר שלמה (מלכים-א ג, ט) "ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך, להבין בין טוב לרע". (44) באויבי ישראל. וראה במסכת כלה רבתי פרק ח "שהמלכות נתנה בשלושים מעלות... במשפט ובצדקה, שנאמר (משלי טז, יב): כי בצדקה יכון כיסא".

יום שלישי כ"ח אלול ה'תשע"ז

פרק חמישי

1) שתחילת מלחמת המלך, אינה אלא מלחמת מצוה. מהי מלחמת רשות. המצוה להחריס שבעה עממים, ולאבד זכר עמלק, האיסור לחזור לשכון בארץ מצרים. איסור הירידה מארץ ישראל לחוץ לארץ. חיבת חכמי ישראל לארץ ישראל, ומעלת הזוכה לחיות בה ולהיקבר בתוכה.

א. אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה. ואין זו היא מלחמת מצוה? זו מלחמת שבעה עממים² ומלחמת עמלק³ ועזרת ישראל מיד צר שפא עליהם⁴; ואחר-כך נלחם במלחמת הרשות, והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדלתו ושמו⁵.

2) והם: החתי, והגרגשי, והאמורי, והכנעני, והפריזי, והחוי והיבסי (דברים ז, א), וראה בסמוך ה"ד. (3) לאבד את זרעו, כמבואר בסמוך ה"ה. (4) ככתוב (במדבר י, ט) "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם". (5) שיפחדו הגוים מלהתגרות בהם. ובסוטה מד, ב אמרו: מלחמת יהושע לכבש - חובה; מלחמות בית דוד לרווחה (=שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל) - רשות.

ב. מלחמת מצוה, אינו צריך לטל בה רשות בית-דין, אלא יוצא מעצמו בכל עת וכוּפּה העם לצאתה. אבל מלחמת הרשות, אינו מוציא את העם בה אלא על-פי בית-דין של שבעים ואחד⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 אֶלָּא לְהַשְׁתַּקֵּעַ שָׁם. וְאִין לֹקִין עַל לְאוֹ זֶה³³, שְׁפַעַת
16 הַכְּנִיסָה מִתֵּר הוּא³⁴. וְאִם יִחְשַׁב לִישֵׁב וְלֹהֵשְׁתַּקֵּעַ
17 שָׁם, אִין בּוֹ מַעֲשֵׂה³⁵. וְיִרְאֶה לִי, שָׁאֵם כָּבֵשׁ
18 אַרְצֵי-מִצְרַיִם מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל עַל-פִּי בֵּית-דִין, שְׁהִיא
19 מִתְּרָת; וְלֹא הִזְהִירָה אֶלָּא לְשׁוֹב לָהּ יִחִידִים, אוֹ
20 לְשֹׁכֵן בָּהּ וְהִיא בְּיַד עֶכְוִ"ם, מִפְּנֵי שְׁמַעְשֵׂיהָ
21 מִקְּלָקְלִין יוֹתֵר מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שְׁנֶאֱמַר: "כִּמְעַשֶׂה
22 אַרְצֵי מִצְרַיִם"³⁶.

30 לשם מקח וממכר סחורות שונות. 31 סחורה, בלשון יוונית. "עובר לסוחר" (בראשית כג, טז) מתרגם יונתן: מתקבלין בכל פרקמטיא. 32 ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"ח. 33 אפילו אם נשתקע לבסוף. 34 שעדיין לא נשתקע. 35 ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה (לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב). ואע"פ שמשמע מדברי רבינו שאם נשתקע ישנו איסור על-כל-פנים, בכל זאת נשתקע רבינו במצרים, כי אנוס היה על פי המלכות, בהיותו רופא למלך ולשרים (רדב"ז). אף הוא (הרדב"ז) מעיד ומתנצל: וגם אני נתיישבתי שם זמן מרובה ללמוד תורה וללמדה, וקבעתי שם ישיבה, וזה מותר, ושוב באתי לירושלים. וכדאי להעיר, שרבי אשתורי הפרחי, מעיד בספרו "כפתור ופרח" פרק ה, שרבינו היה חותם שמו באגרת, ומסיים בה: "הכותב, העובר בכל יום שלשה לאוין". והכוונה לשלושת הפסוקים במ הזהירה תורה לא תשוב למצרים. מכאן, שקשה בעיניו היתה לו ישיבתו במצרים. 36 ב'תורת כהנים' פרשת אחרי, פרשתא ח', אמרו: "מנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן המצריים? תלמוד-לומר: כמעשה ארץ מצרים" וגו'.

23 ט. אָסוּר לְצִאת מֵאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאַרְצֵי
24 לְעוֹלָם³⁷, אֶלָּא לְלַמֵּד תּוֹרָה³⁸, אוֹ לְשֶׂא אִשָּׁה³⁹, אוֹ
25 לְהַצִּיל⁴⁰ מִן הָעֶכְוִ"ם; וְיִחָזֵר לְאַרְצֵי⁴¹. וְכֵן יוֹצֵא הוּא
26 לְסוֹחְרָה⁴²; אֶבֶל לְשֹׁכֵן⁴³ בְּחוּצָה לְאַרְצֵי - אָסוּר,
27 אֶלָּא-אִם-כֵּן חִזַּק שָׁם הָרַעַב עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה שׁוֹה דִּינָר
28 חֲטִין בְּשָׁנֵי דִּינָרִין⁴⁴. בְּמָה דְּכָרִים אָמְרִים⁴⁵ בְּשָׁהִיו
29 הַמַּעוֹת מְצוּיִת וְהַפְּרוֹת בְּיָקָר, אֶבֶל אִם הַפְּרוֹת בְּזוּל,
30 וְלֹא יִמָּצֵא מְעוֹת וְלֹא בְּמָה יִשְׁתַּכַּר, וְאִבְדָה פְּרוּטָה
31 מִן הַפִּיס - יֵצֵא לְכָל מְקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ רֶחֶם⁴⁶.
32 וְאִף-עַל-פִּי שְׁמַתָּר לְצִאת - אֵינָה מְדַת חֲסִידוֹת,
33 שְׁהָרִי מְחַלּוֹן וְכִלְיוֹן, שְׁנֵי גְדוּלֵי הַדּוֹר הֵיזְוִי⁴⁷, וּמִפְּנֵי
34 צָרָה גְדוּלָה יֵצֵאוּ⁴⁸, וְנִתְחַיְבוּ כְּלֵיהּ לְמְקוֹם⁴⁹.

37 שמפקיע עצמו מן המצוות (רשב"ם לבבא-בתרא צא, א). 38 שהיא מצוה גדולה, כי גדול התלמוד שמביא לידי מעשה (ע"ז יג, א. וב'תוספות' שם ד"ה ללמוד תורה). ואפילו אם יש בארץ מי שילמדהו, מותר לו לצאת ללמוד בחו"ל, "לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל" (גמרא שם). והשווה לעיל הל' אבל פ"ג, הי"ד. 39 בגלל חשיבות המצוה, שנאמר בה (ישעיה מה, יח) "לא תהו בראה לשבת יצרה" ('תוספות' שם). 40 ממונו (גמרא שם). 41 שתהא דעתו לחזור. אבל אם אין דעתו לחזור, אפילו

1 ו. כָּל הָאֲרָצוֹת שְׁפוּבָשִׁין יִשְׂרָאֵל בְּמִלְךָ עַל-פִּי
2 בֵּית-דִין, הָרִי זֶה כְּבוֹשׁ רַבִּים, וְהָרִי הִיא פְּאָרְץ-
3 יִשְׂרָאֵל שְׁכַבֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ לְכָל דְּבָר²². וְהוּא, שְׁכַבְשׁוּ
4 אַחַר כְּבוֹשׁ כָּל אַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה²³.

22) 'ספרי' פרשת עקב, אות נא, שנאמר (דברים יא, כד) "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה", אם ללמד על תחומי א"י, הרי כבר נאמר (יהושע א, ד) "מהמדבר והלבנון הזה... יהיה גבולכם" - אלא כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו, הרי הוא שלכם... ומניין שמצוות נוהגות שם? הרי אתה דן: נאמר כאן "יהיה", ונאמר להלן "יהיה". מה להלן מצוות נוהגות שם, אף כאן מצוות נוהגות. אבל ארצות שכבש יחיד ישראל, או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמם מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם, "אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצוות" (כלשון רבינו בהל' תרומות פ"א, ה"ב). וכן אמרו (גיטין מז, א) "כיבוש יחיד - אין שמו כיבוש". 23) 'ספרי' שם, "מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה, ואין מצוות נוהגות שם? אמרו, דוד עשה שלא כתורה, התורה אמרה: משתכבשו לארץ, תהיו רשאים לכבוש חוץ לארץ. הוא לא עשה כן, אלא חזר וכבש ארם נהרים... ואת היבוס, שהיה סמוך לירושלים לא הוריש... אמר לו הקב"ה סמוך לפלטירים (=היכל) שלך לא הורשת, האיך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים" וכו'. והשווה הל' תרומות פ"א, ה"ג.

5 ז. וְיִתֵּר לְשֹׁכֵן כָּל הָעוֹלָם, חוּץ מֵאַרְצֵי מִצְרַיִם. מִן
6 הַיָּם הַגְּדוֹל²⁴ וְעַד הַמַּעַרְב²⁵, אַרְבַּע-מֵאוֹת פָּרְסָה עַל
7 אַרְבַּע-מֵאוֹת פָּרְסָה, כְּנֶגֶד אַרְצֵי כּוּשׁ²⁶ וְכְנַגַּד
8 הַמִּדְבָּר²⁷ - הַכָּל אָסוּר לְהִתְיַשֵּׁב בָּהּ. בְּשִׁלְשָׁה
9 מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה שְׁלֹא לְשׁוֹב לְמִצְרַיִם²⁸.
10 שְׁנֶאֱמַר: "לֹא תִסְפוּן לְשׁוֹב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד"; "לֹא
11 תִּסְיֵף עוֹד לְרֵאתָהּ"; "לֹא תִסְפוּ לְרֵאתֶם עוֹד עַד
12 עוֹלָם". וְאֶלְכַסְנַדְרִיא בְּכָל הָאֲסוּר²⁹.

24) הוא הים התיכון. 25) בכת"י תימן: הים הגדול המערבי. 26) היא אתיופיה שבאפריקה, וכוש הנזכרת בתנ"ך היא בדרום ערב אצל מצרים, וכן הכתוב אומר (יחזקאל כט, י) "ונתתי את ארץ מצרים לחרבות... שממה, ממגדל סונה ועד גבול כוש", וכן (דברי הימים-ב, כא, טז) "הפלשתים והערבים אשר על ידי כושים". 27) כל השטח מן הים, המקביל לארץ כוש, וכנגד המדבר, הכל נחשב מצרים. וכן אמרו (תענית י, א) "ארץ מצרים היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה". וראה במדרש 'שמות רבה' פרשה י אות ב: "המצריים אומרים עד כאן תחומנו, והכושים אומרים עד כאן תחומנו" וכו'. 28) ירושלמי סוכה פ"ה, ה"א. 29) סוכה נא, ב. אנשי אלכסנדריא של מצרים נענשו ונהרגו, על שעברו על מה שאמרה תורה: לא תסיפון לשוב בדרך הזה עוד, הרי שהיא בכלל מצרים (כסף-משנה).

13 ח. מִתֵּר לְחֹזֵר לְאַרְצֵי-מִצְרַיִם לְסוֹחְרָה³⁰
14 וְלְפָרְקַמְטִיא³¹ וְלְכַבֵּשׁ אֲרָצוֹת אַחֲרוֹת³², וְאִין אָסוּר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי כ"ט אלול – ספר שופטים – הלכות מלכים קעט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בחוץ-לארץ והעבירו ארוננו לקבורה בא"י, שסוף-סוף מת על אדמה טמאה (שם). (61) שם, ובמועד קטן כה, א. (62) שביקשו להעביר עצמותיהם לא"י לקבורה, למרות שמתו בחוץ-לארץ. ובירושלמי (כתובות פ"ב, ה"ג) אמרו: רבה ורבי אלעזר היו מטיילים ברחוב, ראו ארונות עם מתים באים מחוץ-לארץ, אמר רבה: מה הועילו אלו, אני קורא עליהם (ירמיה ב, ז): ונחלתי שמתם לתועבה - בחייכם (=שמאסתם בה ולא באתם לדור בה); ותבואו ותטמאו את ארצי - במיתתכם. אמר לו רבי אלעזר, כיון שמגיעים לארץ, היו נוטלים גוש עפר ומניחים על ארונם, וכתוב: וכפר אדמתו עמו. והעירו ב"הגהות מיימוניות" - מכאן סמך, למה שנהגו להניח עפר א"י על המתים בחוץ-לארץ. וראה מנהג זה בשו"ע י"ד סי' שסג, סעיף א.

לישא אשה אסור לו לצאת, כמבואר בכתובות קיא, א שלא התירו ליבם לצאת לחו"ל לישא את יבמתו, ובודאי מפני שלא היתה דעתו לחזור, כי בדעתו לחזור מותר לו, כמבואר בע"ז יג, א. וכן הוכיחו ה'תוספות' שם ד"ה: ללמוד תורה (כסף-משנה). (42) מועד קטן יד, א, שהיוצא להרוויח, דינו כיוצא למזונות, ובודאי אם אין לו מה לאכול, רשאי הוא לצאת כמבואר בסמוך (יד איתן). (43) בקביעות, שלא על-מנת לחזור. (44) בבא-בתרא צא, א: "אלא-אם-כן עמדו סאתיים בסלע", וידוע שהמחיר הרגיל הוא ארבעה סאין בסלע (עירובין פב, ב), הרי שאם הוקיר המחיר בכפליים - הרי זה רעב חזק (כסף-משנה). (45) שאם לא עלה המחיר כפליים - אסור לו לצאת. (46) ב"ב שם עמ' ב. כרבי יוחנן, המעיד שהוא זוכר, כשעמדו ארבע סאין קמח בסלע (=בזול) והיו רבים נפוחי רעב בטבריא, מחוסר איסור לקנות בו לחם. (47) פרנסי הדור היו. (48) שחזק הרעב בארץ, ככתוב במגילת רות א, א. (49) בבא-בתרא שם ע"א.

15 יב. לעולם ידור אדם בארץ-ישראל אפלו בעיר
16 שרפה עפו"ם, ואל ידור בחוצה לארץ ואפלו בעיר
17 שרפה ישראל; שכל היוצא לחוצה לארץ, פאלו
18 עובד עבודה זרה, שנאמר: "כי גרשוני היום
19 מהסתפח פנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים
20 אחרים"⁶³. ובפרעניות הוא אומר: "ואל אדמת
21 ישראל לא יבאו". כשם שאסור לצאת מהארץ
22 לחוצה לארץ, כך אסור לצאת מבבל לשאר
23 הארצות, שנאמר: "בבלה יבאו ושמה יהיו"⁶⁴.

1 י. גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ-
2 ישראל⁵⁰, ומנשקין אבניה⁵¹ ומתגלגלין על עפרה⁵².
3 וכן הוא אומר: "כי רצו עבדיך את אבניה, ואת
4 עפרה יחננו".

(50) כשדרכה רגלם על אדמת א"י והגיעו לתחילת תחומה. (51) כתובות קיב, א: "רבי אבא היה מנשק כיפי (=סלעים) דעכו", והיתה תחילת תחומי א"י, כמבואר בגיטין עו, ב כשהיו התלמידים בארץ נפודים מחביהם, שחזרו לחו"ל, היו נפטרים מהם בעכו, כי ליווים עד שם, ומשם ואילך אסור היה לתלמידי א"י לצאת, שמעכו והלאה - חוץ לארץ. (52) כתובות שם עמ' ב. וראה במדרש תנחומא פ' שלח, הובא ב'תוספות' שם עמ' א: "כשעלה רבי חנינא הגדול מבבל, ביקש לידע אם נכנס לא"י, והיה שוקל אבנים... כיון שמצאן כבידות, אמר: אין אלו אלא אבני א"י, והיה מנשקן וקרא עליהן את הפסוק הזה: כי רצו עבדיך את אבניה. והשווה ירושלמי שביעית פ"ד, ה"ז.

(63) כתובות קי, ב. והברייתא מסיימת שם: "וכי מי אמר לו לדוד, לך עבד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל, כאילו עובד ע"ז". וראה ב'תורת כהנים' פרשת בהר, פרשתא ה, ה"ד: "כל היוצא לחו"ל - כאילו עובד ע"ז". (64) שם קיא, א. ושם קי, ב אמרו: כל העולה מבבל לא"י - עובר בעשה, שנאמר: בבלה יבאו ושמה יהיו, עד יום פקדי אותם נאום ה'. ולדעת הכסף-משנה, כוונת רבינו ל"שאר ארצות" - אפילו לא"י. ורש"י שם קיא, א מפרש: אסור לצאת מבבל, לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד, ואינו מזכיר את הפסוק: "בבלה יבאו", כי פסוק זה אינו מדבר אלא בכלי המקדש ולא באנשים, וכדיחוי הגמרא שם, בטעמו של רבי זירא, שהיה משתדל לעלות מבבל לא"י, בניגוד לדעתו של רב יהודה האוסר עליה זו מהפסוק הנ"ל. ולפי זה, בזמן שיש ישיבות בא"י, מותר לעלות אליה אפילו מבבל.

5 יא. אמרו חכמים⁵³: כל השוכן בארץ-ישראל -
6 עונותיו מחולין, שנאמר: "ובל יאמר שכן חליתי,
7 העם הישב בה נשא עון"⁵⁴. אפלו הלך בה ארבע
8 אמות, זוכה לחיי העולם הבא. וכן הקבור בה⁵⁵ -
9 נתפטר לו, וכאלו המקום שהוא בו, מןבחה פפרה⁵⁶,
10 שנאמר: "וכפר אדמתו עמו". ובפרענות⁵⁷ הוא
11 אומר: "על אדמה טמאה⁵⁸ תמות". ואינו דומה
12 קולטתו מחיים⁵⁹ לקולטתו אחר מותו⁶⁰; ואף-על-
13 פיריך גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לשם⁶¹.
14 צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק⁶².

יום רביעי כ"ט אלול ה'תשע"ז

פרק ששי

(1) שאין עושים שום מלחמה בעולם, עד שיקראו לשלום תחילה. שלושה כתבים ששלח יהושע לשבעת העמים עד שלא נכנס לארץ. דין עמון ומואב בקריאת שלום. איסור קציצת אילן מאכל, והשחתת כל דבר ערך שהוא. דברים שפטרם חכמים במחנה צבא, ומצוות מיוחדות לצבא, כמחנה קדוש.

(53) כתובות קיא, א. (54) ומפרש רש"י: אל יתרעם לומר צר לי, כי כולם נושאי עוון. (55) שמת בחוץ-לארץ ונקבר בארץ. (56) שם. (57) כשהנביא הוכיח את אמציה כהן בית אל, וניבא עליו קשות. (58) הכוונה לחו"ל, שהיא אדמה טמאה. (59) שחי בארץ ונפטר בה. (60) שמת

א. אין עושין מלחמה עם אדם פעולם עד שקוראין לו שלום, אהד מלחמת הרשות², ואהד מלחמת²⁵

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ימעלו בהבטחתם, יש בזה חילול השם (ראה בסמוך סוף ה"ה), ומה גם שהתורה לא התירה לנו דמם, נמצא ההורגם הוא שופך דמים ורוצח.

ד. ואם לא השלימו, או שהשלימו ולא קבלו שבע מצות - עושין עמהם מלחמה והורגין כל הזכרים הגדולים¹³, ובוזזין כל ממונם וטפם. ואין הורגין אשה ולא קטן, שנאמר: "הנשים והטף" - זה טף של זכרים. במה דברים אמורים?¹⁵ במלחמת הרשות שהוא עם שאר האמות, אבל שבעה עממין ועמלק שלא השלימו - אין מניחין מהם נשמה, שנאמר: "בן תעשה לכל וגו'. רק מערי העמים... לא תחיה פל נשמה", וכן הוא אומר בעמלק: "תמחה את זכר עמלק"¹⁶. ומנין שאינו מדבר אלא באלו שלא השלימו? שנאמר: "לא היתה עיר אשר השלימה אל פני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון, את הפל לקחו במלחמה. פי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם"; מפלל, ששלחו להם לשלום ולא קבלו¹⁷.

13 סובר רבינו, שאפילו שאר האומות, תושבי הערים הרחוקות מגבול ישראל, מוכרחות לקבל שבע מצוות בני נח, שהרי אנו באים לכבוש אותן ולדור בארצותיהן, ואם ישארו בכפירתן יחטיאו אותנו, וכבר הבאנו לעיל את דעת הראב"ד בזה. 14 וסיום הכתוב: "... והבהמה וכל אשר יהיה בעיר... תבוז לך". 15 שמשאירים הנשים והטף. 16 ופירשו בבבא-בתרא כא, ב "זכר עמלק", שלא ישאר לו זכרון ואפילו הנקבות נהרגות, והכתוב אומר (שמואל א' טו, ג) "לך והכית את עמלק... והמתה מאיש עד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שה" וגו'. ובמכילתא פ' בשלח, דרשו: "כי יד על כס י"ה - נשבע המקום בכסא כבוד שלו, אם מניח אני נין ונכד לעמלק, תחת כל השמים - שלא יהו אומרים גמל זה של עמלק, רחל זו של עמלק". 17 ומכאן, שאם קיבלו - היו משלימים עמהם. וכן אמרו (סוטה לה, ב) "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם - הא למדת, שאם היו חוזרים בתשובה היו מקבלים אותם". אולם רש"י שם מפרש, שאין זה אלא לשבע אומות היושבות בחוף-לארץ, אבל ביושבות בתוך הארץ - אין מקבלים, שמחמת יראה הן עושות. וכבר דחה הרמב"ן (דברים כ, י) דיעה זו, שהרי הכתוב מדבר בערי העמים האלה, אשר ה' נתן לך נחלה, ומדגיש: למען אשר לא ילמדו אתכם, ומכאן שאם עשו תשובה - אין נהרגין, כדרשת הספרי שם, את רב.

ה. שלשה כתבים שלח יהושע¹⁸ עד שלא נכנס לארץ: הראשון שלח להם - מי שרוצה לברח, יברח. וחוזר¹⁹ ושלח: מי שרוצה להשלים, ישלים. וחוזר ושלח: מי שרוצה לעשות מלחמה, יעשה. אם-כן, מפני מה הערימו יושבי גבעון?²⁰ לפי ששלח להם בכלל²¹ ולא קבלו, ולא ידעו משפט

1 מצוה³, שנאמר: "כי תקרב אל עיר⁴ להלחם עליה, וקראת אליה לשלום"⁵. אם השלימו וקבלו שבע מצות שנצטוו בני נח עליהן - אין הורגין מהן נשמה, והרי הן למס, שנאמר: "יהיו לך למס ועבדוך". קבלו עליהם המס ולא קבלו העבדות, או שקבלו העבדות ולא קבלו המס - אין שומעין להם, עד שיקבלו שניהם⁸. והעבדות שיקבלו הוא, שיהיו נבזים ושפלים למטה, ולא ירימו ראש בישראל, אלא יהיו כבושים תחת ידם⁹. ולא יתמנו על ישראל לשום דבר שבעולם. והמס שיקבלו - שיהיו מוכנים לעבודת המלך בגופם וממונם, כגון בגן החומות¹⁰ וחזק המצודות ובגן ארמון המלך וכיוצא בו, שנאמר: "וזה דבר המס אשר העלה המלך שלמה לבנות את בית ה' ואת ביתו ואת המלוא ואת חומת ירושלים... ואת כל ערי המסכנות אשר היו לשלמה... פל העם הנותר מן האמרי... ויעלם שלמה למס עבד עד היום הזה. ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד, פי הם אנשי המלחמה ועבדיו ושריו ושלישיו ושרי רכבו ופרישיו".

2) שהיא בשאר האומות, כדי להרחיב גבול ישראל. 3) שהיא בשבעה עממים ומלחמת עמלק, כמבואר לעיל פ"ה, ה"א. 4) וכל עיר במשמע, אפילו עיר של שבעה עממים, וכן מצינו במשה רבינו שקרא לשלום לסיחון מלך האמורי, שהוא משבעת העמים (ראה דברים ב, כו), ובוודאי לא עבר משה על הלא-תעשה' - לא תחיה כל נשמה (רמב"ן לדברים כ, א). וב'מדרש רבה' דברים פ"ה, אות ג: "חיך שאני מקיים גזירתך, כל מלחמה שיהו הולכים, לא יהו פותחים אלא בשלום". 5) אבל רש"י לתורה שם, מפרש שכל הכתוב אינו מדבר אלא במלחמת רשות, וראה בפירוש רבי אליהו מזרחי שם. 6) והן מנויות לקמן פ"ט, ה"א. 7) ולדעת הראב"ד, אין קבלת שבע מצוות מעכבת במלחמת הרשות, ואפילו לא קיבלו המצוות - אין הורגים מהם נשמה, ומשלימים עמהם, שהרי בערים רחוקות הם יושבים, ולא יחטיאו אותנו. מה-שאי-כן במלחמת מצוה המכוונת כלפי העמים שבא", קבלת מצוות מעכבת בהם, ואם לא יקבלו מחרימים אותם, שלא יחטיאו אותנו. וראה בסמוך אות יב. 8) 'ספרי' שופטים, אות ר. 9) ושיוכל כל ישראל ליקח מהם לחטוב עציו ולשאוב מימיו, ונותן לו שכרו הראוי (רמב"ן לדברים כ, יא). 10) חומות ירושלים, כמפורש בכתוב הבא.

20 ב. ויש למלך להתנות עמהם שיקח חצי ממונם או הקרקעות ויניח פל המטלטלין, או המטלטלין ויניח הקרקעות¹¹, כפי מה שיתנה.

11) זהו הפירוש של "חצי ממונם".

23 ג. ואסור לשקר בביתם ולכזב להם אחר שהשלימו וקבלו שבע מצות¹².

12) שהרי קראו להם לשלום, והבטיחום שלא יהרגום, ואם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ט אלול - ספר שופטים - הלכות מלכים קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האומות הוא פורש, כמבואר בידיים פ"ד, מ"ד. והשווה הל' איסורי ביאה פי"ב, הכ"ה. 30) שלא אסר הכתוב אלא דרישתנו לשלומם, ולא היענותנו לקריאתם. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": אינו אסור אלא לדרוש בשלומם, אבל תשלומי שלום מותר, כגון אם עשו עמך חסד, מותר לפקדם לשלום, שנאמר (שמואל-ב י, א) וימת מלך בני עמון, וימלוך חנון בנו... ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון... כאשר עשה אביו עמדי חסד וישלח דוד לנחמו". ובכסף-משנה העיר, שבמדרש משמע, שלא עשה דוד כהגון בזה, כוונתו למדרש תנחומא פרשת פינחס אות ג, "אתה מוצא במי שבא עליהם במדת רחמים, לסוף בא לידי בזיון ומלחמות... זה דוד... אמר לו הקב"ה: אתה תעבור על דברי, שאני כתבתי לא תדרוש שלומם... אל תהי צדיק הרבה, שלא יהא אדם מוותר על התורה... ולבסוף בא לידי בזיון, ויקח חנון את עבדי דוד ויגלה את חצי זקנם (שמואל-ב י, ד), ואח"כ לידי מלחמה עם ארם נהרים" וכו'. וב'אור שמח' מדרך, שאם משלם חסד עם מטיבו עצמו - זה מותר, ודוד עשה חסד עם בנו, וזה אסור.

ז. כְּשֶׁצָרִין עַל עִיר לְתַפְשָׁהּ, אֵין מְקִיפִין אוֹתָהּ 17
מֵאַרְבַּע רִחוּתֶיהָ, אֲלֵא מְשַׁלֵּשׁ רִחוּתֶיהָ; וּמְנַחֲחִין 18
מִקּוּם לְבוֹרַח וְלִכְל מִי שְׂרִיצָה לְהַמְלִיט עַל נַפְשׁוֹ, 19
שְׁנֵאמַר: "וַיִּצְבְּאוּ עַל מַדִּין כַּאֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת 20
מֹשֶׁה - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדְוִי 31 שֶׁבִּכְךָ צָוָהוּ. 21

31) 'ספרי' פרשת מטות, אות קנו. וכתב הרדב"ז, מסתבר, שזה רק במלחמת הרשות, ובשאר האומות, דוגמת מדין, שלומד ממנה. וכל זה מדרכי התורה אשר כל נתיבותיה שלום. וכן גם דעת ה'חינוך' מצוה תקכו, שבמלחמת ז' עממים מקיפים אותה מכל צד. אולם הימנחת חינוך' שם סובר, שדעת רבינו שגם במלחמת מצוה אין מקיפים אותה אלא משלש רוחותיה, שהרי מלחמת מדין היתה על פי צו ה', והרי זו כמלחמת מצוה. ומה שהחיו בה את הטף (ראה שם, יח), אינה אלא גזירת הכתוב. וראה דעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' לרבינו, שמונה דין זה בתור מצוות-עשה בפני עצמה (שם מצוה ה), וגם לדעתו, מצוה זו אינה אלא במלחמת הרשות. והוא מנמק: שיש בזה תיקון, שנפתח להם פתח שיכרחו, ולא יתחזקו לקראתנו.

ח. אֵין קוֹצְצִין אֵילָנֵי מֵאֲכָל שְׁחוּץ לְמַדִּינָה 32 וְאֵין 22
מוֹנְעִין מֵהֶם אֲמַת 33 הַמֵּים פְּדֵי שְׂיִבְשׁוּ, שְׁנֵאמַר: 23
"לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה 34"; וְכֹל הַקּוֹצֵץ - לוֹקָה. וְלֹא 24
בְּמִצּוֹר בְּלָבָד, אֲלֵא כָּל מִקּוּם כָּל הַקּוֹצֵץ אֵילָן 25
מֵאֲכָל דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה - לוֹקָה 35; אֲבָל קוֹצְצִין אוֹתוֹ 26
אִם הָיָה מְזִיק אֵילָנוֹת אַחֲרָיִם 36, אוּ מִפְּנֵי שְׂמִיזִיק 27
בְּשָׂדֵה אַחֲרָיִם 37, אוּ מִפְּנֵי שְׂדֵמִיו יְקָרִים 38. לֹא אֶסְרָה 28
תוֹרָה אֲלֵא דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה. 29

32) כשצרים על עיר להלחם עליה, "כדי להציק לאנשיה ולהכאיב לבם" ('ספר המצוות' ל"ת נו). תעלה. 33) 'בכל דבר' ('ספרי' שופטים, אות כג). 35) מכות כב, א. ואזהרתו: "כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות".

1 יְשָׂאֵל, וְדַמוֹ שְׂשׂוּב אֵין פּוֹתְחִין לָהֶם לְשָׁלוֹם 22.
2 וְלָמָּה קָשָׁה הַדָּבָר לְנַשְׂיָאִים וְרָאוּ שְׂרָאוֹי לְהַכּוֹתָם
3 לְפִי הָרָב לוֹלִי 23 הַשְּׁבוּעָה 24? מִפְּנֵי שְׂפָרְתוֹ לָהֶם
4 בְּרִית 25. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִכְרַת לָהֶם בְּרִית"?
5 אֲלֵא הָיָה דִינָם שְׂיִהְיוּ לְמַס עֲבָדִים, וְהוֹאִיל וּבְטָעוֹת
6 נִשְׁבְּעוּ לָהֶם 26, בְּדִין הָיָה שְׂיִהְרָגוּ עַל שְׂהַטְעוֹם, לוֹלִי
7 חֲלוּל הַשֵּׁם 27.

18) ירושלמי שביעית פ"ו, ה"א. 19) לא שחכה במכתב השני, עד שיקבל תשובה למכתבו הראשון, אלא בבת אחת שלח שלשה כתבים בהם שלש הצעות, וכן נראה מלשון הירושלמי שם (רדב"ז). ושם אמרו: גרגשי פינה והלך לו לאפריקה. 20) לשקר ולומר: מארץ רחוקה באו עבדיך וגו' (יהושע ט, ט), והלא יכולים היו להצהיר על רצונם להשלים וינצלו? 21) לכל ערי כנען בצורה כוללת. 22) שחשבו הואיל ולא נענו בפעם הראשונה עם קבלת הפניה הכללית, שוב לא יקבל אח"כ שום קיבוץ מהם (כסף-משנה). 23) כמו: לולא. 24) שנשבעו להם נשיאי העדה, ככתוב (שם, טו), והלא אפילו לא נשבעו להם, אסור להכותם מאחר שהשלימו?! 25) שיהיו שווי זכויות כאזרחים חפשיים. 26) שחשבו, שהם מארץ רחוקה מאד, מן העמים שאין בדעתם לבוא עליהם כלל, ואינם חייבים לקבל עליהם עבדות ומסים (רמב"ן לדברים כ, יא). 27) שיאמרו הגויים, שהנשיאים חללו שבועתם, ולא ידעו כי השבועה לא חלה עליהם כלל, שבטעות היתה (גיטין מו, א). והראב"ד סובר, כל שלא השלימו טרם שעברו ישראל את הירדן, שוב אין ההשלמה מועילה להם, ולפיכך מוכרחים היו הגבעונים להערים שמארץ רחוקה הם. אולם, מתוך שאמרו (ע"ז כד, ב) ארוונה היבوسی גר תושב היה, שקיבל שבע מצוות, וקיבלו דוד, נראה כדעת רבינו, שכל מי שמשלים - מקבלים אותו ('קריית מלך'). וראה ב'תוספות' גיטין שם, ד"ה כיון דאמרו. ועדיין יש להעיר מדברי עזרא הסופר (עזרא ט, יב) בקשר להתערבות זרע קודש בעמי הארצות: הכנעני, החתי וגו' (כמפורש שם, ב): "ועתה בנותיכם אל תתנו לבניהם... ולא תדרשו שלומם וטובתם עד עולם", הרי שעם כניסתם לארץ, נאסרו להשלים עמהם ('אור שמח').

8 ו. עֲמוֹן וּמוֹאָב, אֵין שוֹלְחִים לָהֶם לְשָׁלוֹם, שְׁנֵאמַר: 8
9 "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם, כָּל יְמֵיךָ". אָמְרוּ
10 חֲכָמִים 28: לְפִי שְׁנֵאמַר, "וְהִרְאָתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם",
11 יְכוֹל עֲמוֹן וּמוֹאָב כֵּן? תִּלְמֹד לֹמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ
12 שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם 29". לְפִי שְׁנֵאמַר: "עֲמָךְ יֵשֵׁב
13 בְּקִרְבְּךָ... בְּטוֹב לוֹ, לֹא תוֹנְנוּ", יְכוֹל עֲמוֹן וּמוֹאָב
14 כֵּן? תִּלְמֹד לֹמַר: "וְטוֹבָתָם". וְאַף-עַל-פִּי שְׂאֵין
15 שׂוֹאֲלִים בְּשָׁלוֹמָם - אִם הַשְּׁלִימוֹ מְעַצְמָם תְּחִלָּה,
16 מְקַבְּלִין אוֹתָן 30.

28) 'ספרי' כ"תצא, אות רנא. 29) והעיר הרדב"ז: כבר בא סנחריב ובלבל את העולם. כלומר, שאין אנו יודעים כיום, מי הם עמונים ומואבים, וכל גוי הפורש, מרוב

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשבת". (49) אחרי שהתחילו במצור לפני השבת, אין מפסיקים המלחמה בשבת. (50) שבת יט, א, אל תרפה ממנה עד שתכבשנה. והשווה הל' שבת פ"ב, הכ"ה: "שלא כבש יהושע וייחו אלא בשבת". (51) שאפילו במלחמת רשות אין מפסיקים בשבת, וכמבואר ב'ספרי' שופטים אות רג, שבמלחמת רשות הכתוב מדבר. אבל זה ברור, שבמלחמת מצוה מתחילים אפילו בשבת, כמבואר בירושלמי שבת פ"א, ה"ח. וראה כסף-משנה להל' שבת פ"ב, הכ"ה.

15 יב. כְּשֶׁחֻנְיָן⁵², חֻנְיָן כָּל מְקוֹם⁵³. וּמִי שֶׁנִּהְרַג
16 בְּמִלְחָמָה - בְּמְקוֹם שִׁפְלָה, שָׁם יִקָּבֵר; קוֹנֵה מְקוֹמוֹ
17 כְּמַת-מְצוּהָ⁵⁴.

(52) אנשי המלחמה. (53) ואין רשות לבעל הקרקע לסלק מעל אדמתו. (54) "אחד מישראל שהיה מושלך בדרך ואין לו קוברים" (לעיל הל' אבל פ"ג ה"ח), ונקבר במקום שימצא בו (עירובין יז, א). כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ה, ה"ג. וכתב הרדב"ז, מסתבר אפילו מתו במלחמה מיתת עצמם, נקברים במקומם, כיון שהם טרודים במלחמה - עשאו כמת מצוה.

18 יג. אֲרָבָעָה דְּבָרִים פְּטָרוֹ בְּמַחְנֵה⁵⁵: אוֹכְלִים
19 הַדְּמָא⁵⁶, וּפְטוּרִים מִרְחִיצַת יָדַיִם בְּתַחֲלָה⁵⁷, וּמְבִיאִין
20 יַעֲצִים⁵⁸ מִכָּל מְקוֹם. וְאֶפְלוּ מִצָּאֵן תְּלוּשִׁים וַיְבִשִׁים⁵⁹
21 - אֵין מְקַפִּידִין עַל כֶּף בְּמַחְנֵה. וְכֵן פְּטוּרִין מִלְּעָרֵב
22 עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת בְּמַחְנֵה, אֲלֵא מְטַלְטְלִין מֵאֵהֶל לְאֵהֶל⁶⁰
23 וּמִסָּפֵה לְסָפֵה. וְהוּא, שִׁקִּיפוּ כָּל הַמַּחְנֵה מְחִיצָה
24 גְבוּהָהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה רְשׁוּת-הַיְחִיד, כְּמוֹ
25 שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת שַׁבָּת⁶¹, וְאֵין מְחִיצָה פְּחוּתָהּ
26 מִעֲשָׂרָה⁶². וְכִשֶּׁם שֶׁפְּטוּרִין מִכָּל אֵלוֹ בְּהַלְיָכָתוֹ, כֶּף
27 פְּטוּרִין בְּחֻזְרָתוֹ⁶³.

(55) היוצאת למלחמה, ואפילו למלחמת הרשות (עירובין שם, ובפירושו המשנה לרבינו). (56) פירות שנלקחו מעם הארץ, ואינו ידוע אם פירותיהם מעושרים כראוי. ראה הל' מעשר פ"ט, ה"א. ומתוך שרוב עמי הארץ מעושרים הם, נמצאת הפרשתם אינה אלא חומרא מדבריהם, הקילו חכמים עליהם (שם יז, ב וברש"י) "לפי שהם מתעסקים בכיבוש ארצות אויביהם" (פירוש המשנה לרבינו שם). (57) שלפני הסעודה, משום שהם טרודים במלחמה. אבל במים אחרונים, שלאחר הסעודה - חייבים, הואיל ונתקנו מחמת הסכנה של מלח סדום המסמא את העינים (ראה הל' ברכות פ"ו, ה"ג) - חמורה סכנה מאיסור (עירובין שם). (58) להסקה, או לכל צרכים אחרים, ואין בזה משום גול. (59) שבעליהם תלשום לצרכיהם וטרחו לייבשם, ואע"פ שאנשים אחרים אסורים ללקחם, משום גזל (ראה הל' נזקי ממון שם) - אנשי המחנה מותרים בהם (שם יז, א). (60) בלי כל עירוב, בניגוד לשאר אנשים הגרים בחצר אחרת, ולכל אחד בית בפני עצמו, אסור להם לטלטל מבית לבית, וכן מבית לחצר, עד שיתערבו בפת שלמה, שגובים מכל בית ובית ומניחים הכל בבית אחד מבתי החצר (הל' עירובין פ"א, ה"א-ו, טז). (61) פט"ז, ה"א. (62) טפחים

(36) אפילו בשלו (ב"ק צב, א). (37) כמו ששינו (בבא בתרא כו, א) "לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא אם-כן הרחיק ממנו ארבע אמות", שכשיחרוש אילנותיו לא יצטרך להכניס מחרשתו לתוך של חבירו. ושם כה, ב שנינו: "מרחיקים את האילן מן הבור כ"ה אמה... אם הבור קדם (ושרשי האילן מזיקים הבור) קוצץ ונותן דמים". (38) יקרים לבנין, יותר משבח פירותיו (בבא-קמא צא, ב וברש"י).

1 ט. כָּל אֵילָן סָרְקָן³⁹, מִתֵּר לָקֵץ אוֹתוֹ⁴⁰, וְאֶפְלוּ אֵינוֹ
2 צָרִיף לוֹ. וְכֵן אֵילָן מֵאֶכָּל שֶׁהִזְקִין וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֲלֵא
3 דְּבַר מוֹעֵט שְׂאֵינוֹ רְאוּי לְטַרְח בוֹ - מִתֵּר לָקֵץ
4 אוֹתוֹ⁴¹. וְכַמָּה יֵהָא הַזֵּית עוֹשֶׂה וְלֹא יִקָּצֵנוּ? - רַבֵּעַ
5 הַקָּב זֵיתִים⁴². וְדָקֵל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קָב תְּמָרִים, לֹא
6 יִקָּצֵנוּ⁴³.

(39) שאינו עץ מאכל. (40) ככתוב: "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא, אותו תשחית וכתר". (41) בבא-קמא צא, ב: "רק עץ אשר תדע - זה אילן מאכל". ומפרש רבינו: זה עץ מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט. (42) הקב - הוא ארבעה לוגין, והסאה ששה קבין (הל' עירובין פ"א ה"ג), ומתוך שהזיתים חשובים, נחשב בהם רובע הקב לדבר ניכר. (43) ב"ק שם.

7 י. וְלֹא הָאֵילָנוֹת בְּלֶבֶד, אֲלֵא כָּל הַמְשַׁבֵּר כָּלִים
8 וְקוֹרֵעַ בְּגָדִים⁴⁴ וְהוֹרֵס בְּנֵינִן וְסוֹתָם מַעֲיָן⁴⁵ וּמֵאֶבֶד
9 מֵאֶכְלוֹת דֶּרֶף הַשְּׁחֵתָה⁴⁶ - עוֹבֵר בִּ"לֹא תִשְׁחִית",
10 וְאֵינוֹ לוֹקֵה אֲלֵא מִכַּת-מִרְדוֹת מַדְבְּרֵיהֶם⁴⁷.

(44) כמו שאמרו (שבת קה, ב) "המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו... יהא בעיניך כעובד ע"ז. ושם קט, א: רב יהודה - בקעו בשבילו שולחן-ארוז, להסיק בעציו ולחממו ביום הקזתו, ושאלו: והלא עבר משום בל תשחית? וכשרב הונא קרע בגדי משי לעיני בנו, לראות אם יתרגז ויתחצץ, שאלו בגמרא (קידושין לב, א): והלא עבר משום בל תשחית. (45) ב'מדרש רבה' פרשת פינחס אות ו, משלו בקשר לכתוב (מלכים-ב ג, יט): "וכל מעיני מים תתומו", והלא התורה אמרה לא תשחית, ואתה אומר כן? ותיצו, שבמלחמת מואב מותר, שהכתוב מזהיר עליהם: לא תדרוש שלומם וטובתם. (46) ראה שבת קמ, ב. (47) שאינה שלשים ותשע מכות, אלא כפי ראות עיני הדיין. ודוקא כל אלה, שאזהרתם משום: לא תשחית, טובר רבינו, שאינו לאו גמור אלא איסור ישנו בדבר, אבל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה, אזהרתו משום "ואותו לא תכרות", ולוקה מכות של תורה, כמבואר במכות כב, א (רדב"ז).

11 יא. צָרִין עַל עֵירוֹת שָׁל עַפְוִים שְׁלֹשָׁה יָמִים קָדָם
12 הַשַּׁבָּת⁴⁸, וְעוֹשִׂין עִמָּהֶם מְלַחְמָה כָּכָל יוֹם, וְיוֹם,
13 וְאֶפְלוּ בְּשַׁבָּת⁴⁹, שְׁנֵאֵמַר: "עַד רִדְתָּה" וְאֶפְלוּ
14 בְּשַׁבָּת⁵⁰; בֵּין מְלַחְמַת מְצוּהָ, בֵּין מְלַחְמַת רְשׁוּת⁵¹.

(48) אבל פחות משלשה ימים קודם השבת, אין מתחילים במצור, כדברי רבינו בהל' שבת פ"ל, ה"ג: "כדי שתתישב דעת אנשי המלחמה עליהם, ולא יהיו מבוהלים וטרודים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

4) שעשה משה, כמפורש בתורה שמות ל, כה, וראה הלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ז. 5) שנמשח לתפקידו המיוחד בעת מלחמה, בניגוד לכהן גדול שנמשח לעבוד עבודת המקדש, שאינן כשרות אלא בו. וראה בהוריות יב, ב חמישה דברים, שהשווה בהם משוח מלחמה למעלת כהן גדול. ובסוטה מב, א דרשו: וניגש הכהן ודיבר אל העם - זה משוח מלחמה, ולא כל כהן שירצה, כמו שהוכיחו שם.

15 ב. שְׁתֵּי פְעָמִים מְדַבֵּר מְשֻׁחַ-מִּלְחָמָה אֶל הָעָם: 16 אחת בספר⁶ בעת שְׁיִזְצִיאוּ, קִדְּם שְׁיִעַרְכוּ הַמִּלְחָמָה, 17 אומר לָעָם: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא חָלְלוּ 18 וְגו'..." - כְּשִׁישְׁמַע דְּבָרָיו⁷, יַחֲזֹר מְעֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה⁸; 19 וְאַחַת בְּעֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה אומר: "אַל תִּירָאוּ וְאַל 20 תַּחֲפוּזוּ"⁹.

6) בגבול ארצם, שממנה יצאו למלחמה. 7) פעם שנית, כשעורכים המערכות, וכמבואר בסמוך חלק ג. שבפעם הראשונה אינו אלא מזמנים להקשיב שנית, דבריו, ישימיע בעת שהמערכות יקראו למלחמה (כסף משנה). וכן שנינו בתוספתא סוטה פרק ז, משנה י "בספר מהו אומר: ילך וישמע דברי כהן" משמעו, שילך למקום מערכות המלחמה, ושם ישמע דברי הכהן המשוח ויחזור. ובספרי (שופטים אות קצד) "ילך וישמע דברי כהן מערכי המלחמה וחזור" (אור שמח). 8) מהחזית, ששם ערוך מחנה הצבא בסדר מסויים, לקראת ההתקפה, ובדברי הימים-א יב, לח: "אנשי מלחמה עורדי מערכה". 9) סוטה מב, א. ולדעת הרדב"ז יש טעות בנוסח שלפנינו, והוא מצא בספרים ישנים נוסח יותר נכון: "שתי פעמים מדבר משוח מלחמה... קודם שיערכו מלחמה, אומר להם: מי האיש הירא ורך הלבב וכו', כשישמע הדבר חוזר מיד מעורכי המלחמה, ואחת בעורכי המלחמה אומר: אל תיראו ואל תחפזו. בעת שעורכים המערכות וכו'", נמצאת הלכה זו עוסקת במלחמת מצוה, שבה לא היו מכריזים על בונה בית ונוטע כרם, שכולם יצאו להילחם (ראה לקמן הלכה ד), ולא היו מכריזים אלא על הירא ורך הלבב כנ"ל, והלכה הבאה עוסקת במלחמת רשות, ובה מזכיר רבינו הכרזת הכהן על בונה בית ונוטע כרם. וראה בכיאוורנו לקמן סוף הלכה ד.

21 ג. עַת שְׁעֹרְכֵי הַמַּעַרְכוֹת¹⁰ וְהֵם קָרְבִּים לְהִלָּחֵם, 22 מְשֻׁחַ-מִּלְחָמָה עוֹמֵד בְּמָקוֹם גְּבוּהָ וְכָל הַמַּעַרְכוֹת 23 לְפָנָיו, וְאוֹמֵר לָהֶם בְּלִשׁוֹן-הַקֹּדֶשׁ¹¹: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל 24 אַתֶּם קָרְבִּים הַיּוֹם לְמִלְחָמָה עַל אֲבִיכֶם, אֵל יִרְךָ 25 לְבַבְכֶם אֵל תִּירָאוּ וְאַל תַּחֲפוּזוּ וְאַל תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם. 26 כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם, לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם 27 אֲבִיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם". עַד כָּאן אוֹמֵר מְשֻׁחַ- 28 מִלְחָמָה, וְכֵהֵן אַחַר תַּחֲפוּזוֹ מְשַׁמְּעַע אוֹתוֹ לְכָל הָעָם 29 בְּקוֹל רֶם. וְאַחֲרֵיכֵן מְדַבֵּר מְשֻׁחַ-מִּלְחָמָה: "מִי 30 הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֹדֶשׁ וְגו'... וְיִמִּי הָאִישׁ אֲשֶׁר 31 נָטַע כָּרֶם וְגו'... וְיִמִּי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ וְגו'"¹². עַד 32 כָּאן מְשֻׁחַ-מִּלְחָמָה מְדַבֵּר, וְהַשּׁוֹטֵר מְשַׁמְּעַע לְכָל 33 הָעָם בְּקוֹל רֶם. וְאַחֲרֵיכֵן מְדַבֵּר הַשּׁוֹטֵר מֵעֲצָמוֹ

גבוהה (שם הט"ו), ובכת"י תימן: ואין מחנה פחותה מעשרה. כלומר, עשרה אנשים. ומקורו בירושלמי עירובין פ"א ה"י, שנאמר (דברי הימים-א יב, כג) "עד למחנה גדול כמחנה אלהים", וכמה מנחה אלהים? עשרה. 63) מהמלחמה (ירושלמי שם), שגם בחזירתם הם בסכנה, שנאמר (שופטים ז, ג) "מי ירא וחרד, ישוב ויצפור מהר הגלעד". ולמה הם חוזרים בצפירה (=בשכמה)? - מפני השונאים", שלא יריגשו בהם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

1 יד. וְאֶסּוּר לְהַפְנוֹת⁶⁴ בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה אוֹ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה 2 בְּכָל מְקוֹם, אֲלֹא מִצְוֹת עֲשֵׂה לְתַגְנֹן שֵׁם דְּרָךְ מִיַּחַד 3 לְהַפְנוֹת בָּהּ, שְׁנֹאמַר: "וַיָּד תִּהְיֶה לָךְ"⁶⁵ מִחוּץ 4 לַמַּחֲנֶה.

64) לקטנים או לגדולים. "ולא יפנו בני אדם בכל מקום, ובין האהלים, כדרך שעושים האומות" ('ספר המצוות', עשה קצב). 65) דרשו ב'ספרי' (כ"י-צא, אות רנו) אין יד אלא מקום. שנאמר (שמואל-א טו, יב) "והנה מציב לו יד".

5 טו. וְכֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהִיּוֹת יָתֵד⁶⁶ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד 6 תְּלוּיָה עִם כְּלֵי מִלְחָמָתוֹ, וַיֵּצֵא בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ וַיַּחֲפֹר 7 בָּהּ, וַיִּפְנֶה וַיִּכְסֶה, שְׁנֹאמַר: "וַיָּתֵד תִּהְיֶה לָךְ עַל 8 אֲזַנְךָ וְגו'"⁶⁷. וַיִּבִּין שֵׁישׁ עֲמֵהֶן אֲרוֹן וַיִּבִּין שְׁאִין 9 עֲמֵהֶם אֲרוֹן⁶⁸, כִּף הֵם עוֹשִׂים תְּמִיד, שְׁנֹאמַר: "וְהִיָּה 10 מִחֲנֶךָ קְדוֹשׁ"⁶⁹.

66) דקר לחפור בו. 67) דרשו ב'ספרי' (שם) "אין אונך אלא מקום זיינך", כלומר, כלי מלחמתך. ולקטנים - אינו צריך לחפור ולכסות, כמבואר בברכות כה, א. אבל חייב לצאת לדרך שמחוץ למחנה, כמבואר שם. ובתרגום יונתן לפסוק זה: "ותשוד תמן מוי דריגלך" - ותטיל שם מי רגליך. 68) ארון אלקים ההולך עמם במחנה בעת המחנה. 69) וכתב ה'חינוך' מצוה תקסו "משרשי המצוה... שנפשותיהם של ישראל דבקות בשכינה לעולם, וכל-שכן במחנה, שכולם נקיי הנפש, כי כל הירא מעבירות שבידו כבר הלך לו ושב אל ביתו, ונשארו הטובים אשר רוח אלקים שוכנת בתוכם, וראוי להם לעמוד בנקיות".

יום חמישי א' תשרי ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) קריאת משוח מלחמה על העם. מי הם, שאינם יוצאים לעורכי המלחמה כל עיקר, שאסור לחשוב ולהרהר הרהורי פחד ובהלה במלחמה. כל הנלחם בלא פחד... מובטח לו שלא תגיעוהו רעה.

11 א. אֶחָד מִלְחָמַת מִצְוָה וְאֶחָד מִלְחָמַת הַרְשׁוּת², 12 מִמְּנִין פֶּהֵן לְדַבֵּר אֶל הָעָם בְּשַׁעַת הַמִּלְחָמָה³. 13 וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשִׁמְן הַמִּשְׁתָּה⁴, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא 14 "מְשֻׁחַ-מִּלְחָמָה"⁵.

2) ראה לעיל פרק ה, הלכה א איזוהי מלחמת מצוה ואיזוהי רשות. 3) הדברים המפורשים בסמוך הלכה ב.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וגו', "האיש", הרי זה בא לרבות כל אלו. (21) בגמרא שם מדמים "בית תבן" לבית הבקר שחוזרים עליו, ויפה הגיה הרש"ש שצריך להיות: "בית התבן... אבל הבונה בית שער" וכו'. וכן ברפוס רומי ר"מ. (22) בית קטן שעושים לפני שער החצר ושומר הפתח מסתופף שם. (23) פרוודור שלפני הבית ואינו מקורה. (24) יציע שלפני הבית, וכל אלה אינם ראויים לדירה (שם וברש"י). (25) שאינו ראוי לדירה (עירובין ג, א). (26) סוטה מג, א, שנאמר: "ולא חנכו" ולא נאמר: "ולא חנך", הרי זה מיעוט, זה - ולא אחר, פרט לגזול.

19 ו. אחד הנוטע פרום, ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל, ואפילו מחמשת מיני מאכל²⁷. אחד הנוטע, ואחד המבריק²⁸ ואחד המרפיב²⁹ הברכה והרפכה שהיא תיבת בערלה³⁰. אחד הלוקח, ואחד היורש, ואחד שנתן לו במתנה. אבל הנוטע ארבעה אילני מאכל, או חמשה אילני סרק, או שגול פרום - אינו חוזר עליו. וכן פרום של שני שתפין, אין חוזרין עליו³¹.

(27) אפילו מרוחקים זה מזה, כלשון התוספתא (סוטה פרק ז, משנה י"א) "מחמשת המינים אפילו בחמש עירות. ולא כרש"י הסובר (שם מג, א), שיהיו שני אילנות כנגד שניים ואחד יוצא זנב. (28) שכופף ענף של אילן ומסכהו בעפר, כדי שיכה שורשים ויצמיח ענפים חדשים. (29) אילן בחבירו, שנוקב האילן, ונוטל מן הרך שבענפי האילן ותוחב לתוכו, ועושה ענף בתוך הנקב, ונושא ממין אותו אילן שנוטל ממנו (רש"י שם עמוד ב). (30) שאז דינה כנטיעה גמורה שחוזרים עליה מהמלחמה, אבל אם אינה חייבת בערלה, כגון המרכיב נטיעה ילדה בזקנה (=שכבר עברו עליה ארבע שנים ונתחללה), שבטלה ילדה בזקנה, אינה נחשבת נטיעה, ואין חוזרים עליה (שם עמוד ב). ובהלכות מעשר שני פרק י נתבאר איזו נטיעה חייבת בערלה. ובדפוס וינציאה הנוסח: "ואחד המרכיב זקנה בחברתה (=בזקנה) שהיא חייבת בערלה". (31) שם. שאין זה כרמו המיוחד לו, שאין בו גפן, שאין לשניהם חלק בה (רש"י). ולדעת הכסף משנה, בית של שותפים חוזרים עליו, שבוודאי יש לכל אחד מהם מקום מיוחד להשתמש בו, ונקרא ביתו. וראה בלחם משנה, שבירושלמי שם פרק ח, הלכה ו מבואר, שגם בית של שותפים אין חוזרים עליו.

27 ז. אחד המאָרס אַת הַבְּתוּלָה, ואחד המאָרס אַת האַלְמָנָה³²; וכן אם נפלה לו יבמה³³. אפילו חמשה אחים ומת אחד מהם - פלן חוזרין³⁴. קדש אשה מעבדו ולאחר שנים-עשר חדש³⁵, ושלם הזמן במלחמה - חוזר ובא לו³⁶.

(32) סוטה מג, א. ובספרי פרשת תצא אות רעא שנינו: כי יקח איש אשה חדשה - אין לי אלא בתולה, מניין לרבות אלמנה וגרושה? תלמוד לומר: ושימח את אשתו - מכל מקום, אם כן, למה נאמר חדשה? מי שחדשה לו, פרט למחזיר גרושתו. (33) אף על פי שלא קידשה הוא, אלא

1 ואומר: "מי האיש הירא ורף הלכב", ושוטר אחר
2 משמיע לכל העם¹³.

(10) מחנות צבא ערוכות למלחמה, ככתוב (שמואל-א יז, כא) "מערכה לקראת מערכה". (11) סוטה מב, א. (12) וכל זה במלחמת רשות. כי במלחמת מצוה כולם משתתפים בה, כמבואר להלן הלכה ד. (13) שם מג, א.

3 ד. ואחר שחוזרין כל החוזרין מעורכי המלחמה, מתקנין את המערכות ופוקדים שרי צבאות בראש העם, ומעמידין מאחור כל מערכה ומערכה שוטרים חזקים ועזים, וכשיליין¹⁴ של פרזל בידיהם - הרוצה לחזור מן המלחמה, הרשות בידן לחתוף את שוקו, שתחלת נפילה - ניסה¹⁵. במה דברים אמורים שמתחזרין אנשים אלו¹⁶ מעורכי המלחמה? במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה, הפל יוצאין, ואפילו חתן מחדרו וכלה מחפתה¹⁷.

(14) קדרומות, ככתוב (תהילים עד, ו) "בכשיל וכילפות יהלומין". (15) סוטה מד, ב, שנאמר (שמואל-א לא, א) "וינוסו אנשי ישראל... ויפלו חללים". (16) בוני בית ונוטעי כרם וכו'. (17) סוטה שם, מפרש: מחופתה - מהחליים והעדדים (=קישוטים) שחופפים עליה בימי חתונתה. ולדעת הרדב"ז, במלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומזון לבעליהן, כמנהג הערביות כיום, אבל לא השתתפו בקרב, שאין דרכן של נשים לעשות מלחמה. וראוי להעיר, שבספר המצוות עשה קצא כותב רבינו: "נאום משיח מלחמה וההכרזה בעורכי המלחמה, אינה חובה אלא במלחמת הרשות... אבל מלחמת מצוה, אין בה שום דבר מכל זה לא נאום ולא הכרזה", ואשר על כן החליט רבי חיים הליר (שם אות ח) שמה שכתוב לעיל ראש הלכה א: "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת רשות" אינו שייך כלל לפרק זה, והוא שייך לסוף פרק ו הקודם, וכן צריך להיות שם: ...ובין שאין עימם ארון... מחניך קדוש, אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת רשות. כסיום דברי רבינו שם סוף הלכה י"א. ובאור שמח הוכיח, שגם במלחמת מצוה ממנים משוח מלחמה, שכן, במלחמת מדין הכתוב אומר (במדבר לא, ו) "וישלח אותם משה... ואת פינחס" - דרשו חכמינו (סוטה מג, א) "פינחס - זה משוח מלחמה" הרי שגם במלחמת מדין, שהייתה מלחמת מצוה על פי צו ה', מינו משוח מלחמה.

12 ה. אחד הבונה בית לשיבתו, ואחד הבונה בית הבקר, בית העצים, בית האוצרות¹⁸, הואיל וראוי לדירה¹⁹; ואחד הבונה, ואחד הלוקח, ואחד שנתן לו במתנה או היורש - הרי זה חוזר²⁰. אבל הבונה בית התבן²¹ ובית שער²² אכסדרה²³ ומרפסת²⁴, או בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות²⁵, או הגזול בית²⁶ - הרי זה אינו חוזר.

(18) שאוצרים בו יין ושמן ותבואה, ואין אדם דר בו. (19) סוטה מג, א. (20) שם, שנאמר: מי האיש אשר בנה

17 דָּרָךְ, וְלֹא שׁוֹמֵר בְּחֹמֶה, וְלֹא נוֹתֵן לְפִסֵּי הָעִיר⁴⁶,
18 וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו שׁוֹם דְּבַר בְּעוֹלָם⁴⁷, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא
19 יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דְּבַר"⁴⁸ - לְעֵבֶר
20 בְּשָׁנָיו לְאוֹיָו, לֹא לְצָרְכֵי הָעִיר וְלֹא לְצָרְכֵי הַגְּדוּד.

46 קרשי עץ לחזק שערי העיר (הערוך, ערך פס א), וראה בבא בתרא ח, א (תוספתא פרק ז, הלכה ט"ו). 47 סוטה מד, א. 48 שהוא צורך ציבורי. והרמב"ן לתורה שם, מפרש: לא יעבור עליו - על הצבא הנזכר, יאמר, שלא יעבור האיש הזה על הצבא: לא להיות פקיד על אנשי הצבא...או לכל הצריך להם, כגון סיפוק מים, לא ישגיח עליהם, אלא בשמחתו.

21 יב. בְּנֵה בַּיִת וְהִשְׁפִּירוּ לְאַחֲרֵים וְהִקְדִּים לוֹ שְׁכָרְךָ⁴⁹
22 - הָרִי זֶה כְּמִי שְׁחַנְכוּ⁵⁰. נִתֵּן לוֹ שְׁכָרְךָ לְאַחֵר
23 שְׁנַיִם-עָשָׂר חֲדָשׁ - הָרִי הוּא כְּמִי שְׁלֹא חָנְכוּ עַד
24 עֲתָה⁵¹.

49 שנתן השוכר דמי השכירות מראש. 50 משעת קבלת השכירות. 51 ואין מחשבים "ימי החינוך" אלא מעת קבלת השכר (ירושלמי סוטה פרק ח, הלכה ד). ושם אמרו: אשר בנה - פרט לנפל ביתו ובנאו, שאינו חוזר, ורבינו לא חשש להזכיר זה, כי נלמד מדין מחזיר גרושתו המבואר לעיל הלכה ח, שאינו חוזר (רדב"ז).

25 יג. בְּנֵה בַּיִת וְנָתַן בּוֹ חֶפְצָיו וְנָעַל עֲלֵיהֶם: אִם הִיָּה
26 צָרִיךְ לְבַטְלָם⁵² עַל שְׁמִיטָתְךָ⁵³, הָרִי זֶה כְּמִי שְׁחַנְכוּ
27 וְהִתְחִיל לִישֵׁב בּוֹ⁵⁴; וְאִם אֵינָן צָרִיכִין לִישֵׁב
28 וְלִשְׁמֹרְתָן⁵⁵, הָרִי זֶה כְּמִי שְׁלֹא חָנְכוּ⁵⁶.

52 מזמנו. 53 אילו לא נתנם בתוך הבית. 54 נתינתם בבית זוהי ישיבתו. 55 שהם חפצים גדולים וכבדים, שאינם נגנבים ומתקלקלים בחוץ. 56 שביתו לא הועיל להם כלום (ירושלמי שם).

29 יד. וְכָל הַבּוֹנֵה בַּיִת אוֹ נוֹטֵעַ פְּרִים בְּחוּצָה לְאַרְצָה -
30 אֵינּוּ חוֹזְרֵי עֲלֵיהֶן⁵⁷.

57 שם, "ולא חנכו - את שמצווה לחנכו, יצא זה שאינו מצווה לחנכו", שהדירה בחוץ לארץ אינה מצוה. ומכאן, שהמסיבות שעושים בחוץ לארץ לחנוכת בית חדש, אינן סעודות מצוה (שיירי קרבן שם וכן בבא שבע). ובמגן אברהם לאורח חיים תקסח, סעיף קטן ה הביא בשם המהרש"ל, שאם לא נתן לנהוג קלות ראש בבית, אלא עשה סעודה לחנכו תחילה לומר בה דברי תורה, ולדרוש מעין המאורע, הרי זו סעודת מצוה. ובירושלמי שם הלכה ו הוסיפו: הנושא את האילונית (אשה שאינה ראויה ללדת) הואיל ואין מצוה לישב עימה, אינו חוזר.

31 טו. "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַף הַלֵּבָב" - כְּמִשְׁמַעוֹ, שְׁאִין
32 בְּלִבּוֹ פֶּחַ לְעַמּוֹד בְּקִשְׁרֵי הַמְּלָחְמָה⁵⁸. וּמֵאַחֵר שְׁיַכְנֹס
33 בְּקִשְׁרֵי הַמְּלָחְמָה, יִשְׁעֵן עַל מְקוֹה יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעוֹ
34 בְּעַת צָרָה⁵⁹, וַיִּדַע שְׁעַל יְחֻדֵי הַשָּׁם הוּא עוֹשֶׂה
35 מְלָחְמָה⁶⁰, וַיִּשִׁים נַפְשׁוֹ כְּכַפּוֹ⁶¹ וְלֹא יִירָא וְלֹא יִפְחַד,

מכות אחיו המת באה לו (סוטה מד, א וברש"י). 34 שם, שהרי היא ראויה לכל אחד מהם, ושמא תתייבם לו, כמבואר שם מג, ב. ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה חוזר ובא לו (שם מג, א). 35 אם לא יחזור בו במשך הזמן תהיה מקודשת לו למפרע. 36 שהרי נתברר שנתקדשה לו לפני התחלת המלחמה, אבל אם לא אמר לה: מעכשיו, אלא קידשה לאחר י"ב חודש, והגיע הזמן והוא בתוך המלחמה אינו חוזר, שהרי קדמה המלחמה לתחלת קידושו, ואין אדם יכול לארס אשה בתוך המלחמה ולהפקיע עצמו מחובת לחימתו (ירושלמי סוטה פרק ח, הלכה ו). ואין זה דומה למת אחיו במלחמה, שלא עשה שום מעשה לפטור עצמו, אלא מן השמים הקדוה לו (כסף משנה). וכבר נתבאר בהלכות אישות פרק ו, הלכה י"ז, שכל האומר: "על מנת" כאומר מעכשיו, שכוונתו מעכשיו יחול המעשה על מנת שיתקיים התנאי (רדב"ז).

1 ח. הַמְּחִזֵּר אֶת גְּרוּשְׁתּוֹ³⁷, וְהַמְּאַרְס אִשָּׁה הָאִסוּרָה
2 עָלָיו, כְּגוֹן אֲלֻמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה³⁸
3 לְכַהֵן הַדְּיוּט, מְמַזְרֵת וְנִתְיַנְה³⁹ לְיִשְׂרָאֵל, בֵּית יִשְׂרָאֵל
4 לְמַמְזָר וּלְנִתְיָן - אֵינּוּ חוֹזְרִים⁴⁰.

37 שאינה חדשה לו. 38 אסורה לכוהן מדברי סופרים, שהיא כגרושה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ז). 39 מן הגבעונים, ויהושע נתנם להיות חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח (יהושע ט, כז), ורוד גזר עליהם, שלא יבואו בקהל לעולם (שם פרק י"ב, הלכה כ"ב-כ"ג). 40 סוטה מד, א, שנאמר: "אשר ארש אשה ולא לקחה" לקחה - משמע לזו ולא אחרת, פרט לנישואי עבירה, שהם לקיחת איסור. וראה לקמן בביאורנו בסוף הלכה י"ד.

5 ט. כָּל אֱלוֹ שְׁחֹזְרִין מְעוֹרְכֵי הַמְּלָחְמָה כְּשִׁשְׁמוּעֵין
6 אֶת דְּבָרֵי הַפֶּה, חוֹזְרִין וּמְסַפְּקִין מֵים וּמְזוֹן לְאַחֵיהֶם
7 שְׁבַצְבָּא, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים⁴¹.

41 שם מג, א.

8 י. וְאֵלּוֹ שְׁאִין יוֹצְאִין לְעוֹרְכֵי הַמְּלָחְמָה כָּל עֶקֶר,
9 וְאִין מְטַרְיָחִין אוֹתָם לְשׁוֹם דְּבַר בְּעוֹלָם: הַבּוֹנֵה בַּיִת
10 וְחָנְכוּ⁴², וְהַנוֹשֵׂא אַרוֹסְתּוֹ אוֹ שִׁיבָם, וּמִי שְׁחָלַל
11 בְּרַמְבָּם⁴³ - אֵין יוֹצְאִין עַד תָּם שָׁנָה, שְׁנֹאֲמַר: "נָקִי
12 הִיָּה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשָׂמַח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח".
13 מִפִּי הַקְּבֵלָה⁴⁴ לְמָדוֹ, שְׁיִהְיֶה נָקִי שָׁנָה, בֵּין לְבֵית
14 שְׁקָנָה, בֵּין לְאִשָּׁה שְׁנֹשָׂא, בֵּין לְכֶרֶם שְׁהִתְחִיל לְאָכַל
15 פְּרִיָּו⁴⁵.

42 שנכנס לגור בו. כי לבו וכל תאוותו לחינוך ביתו ולא למלחמה, על כן ינוס ויניס אחרים (רבי אברהם בן עזרא להרבים כ, ה). 43 בשנה הרביעית לנטיעתו, שהפירות - צריכים לאכלם בירושלים, או לחללם (=לפדותם) בדמים, ולהעלות את דמיהם לירושלמה. 44 שקיבלו החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 45 ועדיין לא עברה שנתו הרביעית (סוטה מג, א).

16 יא. כָּל הַשָּׁנָה אֵין מְסַפְּקֵי מֵים וּמְזוֹן, וְלֹא מְתַקְּנִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 א. חֲלוּצֵי צְבָא², פְּשִׁיפְנֵסוּ בַגְּבוּל הָעָפוֹ"ם³ וַיִּכְבְּשׁוּם
19 וַיֵּשְׁבוּ מֵהֶן - מִתֵּר לָהֶן לְאֹכַל נְבִלּוֹת וּטְרֵפוֹת⁴
20 וּבְשָׂרֵי-חַזִּיר וְכִיּוֹצָא בּוֹ, אִם יִרְעֵב וְלֹא מִצָּא מֵה לְאֹכַל
21 אֲלֹא מֵאֲכָלוֹת אֵלוֹ הָאֲסוּרִים⁵. וְכֵן שׁוֹתֵה יִין-נֶסֶךְ⁶.
22 מִפֵּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדּוּי: "וּבַתִּים מְלֵאִים כֹּל טוֹב" -
23 עֲרַפֵּי חַזִּירִים⁸ וְכִיּוֹצָא בְהֵן⁹.

(2) חיילים מזורזים, מלשון הכתוב (במדבר לא, ה) "שנים-
עשר אלף חלוצי צבא". על שם חגירת חלציהם למלחמה
(ראב"ע שם, ג). (3) כן בדפוסים קדומים. (4) מפורש
לעיל ה' סנהדרין פ"ט בבבאורנו, אות קסב-ג. (5) שאם
ישהה ויבקש מאכלות מותרים ירגישו בו העמים ויהרגוהו,
והרי זה כמסוכן. אבל קודם שיכנסו לגבול העמים, הרי הם
כשאר כל אדם, שאפילו ישוה לחזר אחרי מזון מצרכי מזון
כשרים, אין שום סכנה צפויה להם (כסף-משנה).
(6) שנתנסך לעבודה-זרה. ואע"פ שבע"ז נאמר: "יהרג ואל
יעבור"? סובר רבינו, כשם שהתורה התירה לו לבעול אשה
בגיותה, ראה בסמוך ה"ב - אע"פ שבגילוי עריות נאמר
ג"כ: יהרג ואל יעבור, כך התירה לו לכשיצמא לשתות יין
נסך, הוא שאמר הכתוב: ובתים מלאים כל טוב... ובורות
חצובים וגו' - הכוונה לבורות מלאים יין נסך ('אור שמח').
ולדעת הרמב"ן בפירושו לתורה (שם, י) אסורים הם ביין
נסך, שבכל איסורי ע"ז, היא עצמה, ותקרובת שלה - הכל
אסור מיד, ככתוב (שם ז, כה"כ) "לא תחמוד כסף וזהב
עליהם... שקץ תשקצנו... כי חרם הוא". (7) חולין יז, א.
(8) בנוסח שלפנינו, בחולין שם: כתלי דחזירי, אולם גירסת
רבינו שם: "קדלי (=ערפ) דחזירי", וכן הוא בתשובות
רבינו, הוצ' פריימן סמן קנד. וראה מגילה יג, א "שהאכילה
קדלי דחזירי". (9) והכתוב מסיים שם: "ואכלת ושבעת".

24 ב. וְכֵן בּוֹעֵל אִשָּׁה בְּגִוּוֹתֶיהָ¹⁰ אִם תִּקְפוּ יִצְרוּ¹¹; אֲבָל
25 לֹא יִבְעַלְנָה¹² וְיִלְךָ לּוֹ, אֲלֹא מִכְּנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ¹³,
26 שְׁנֹאֲמַר: "וְרֵאתָ בְּשִׁבְתָּהּ אִשֶּׁת יִפְת־תֹּאֵר"¹⁴. וְאֲסוּר
27 לְבַעַל אוֹתָהּ בִּיאָה שְׁנִיָּה¹⁵ עַד שְׂשִׂאָנָהּ¹⁶.

(10) בעודה גויה. (11) קידושין כא, ב. כי "לא דיברה תורה
אלא כנגד יצר הרע". ואפילו לא נתגיירה עדיין, מותרת לו
בביאה ראשונה. וכן דעת רב וחבריו בירושלמי מכות פ"ב,
ה"ו. וכל זה אינו מותר אלא במלחמה, שצריך ללחום
בחירוף נפש, ואסור לו לצער נפשו בהרהורי יצרו, כדי
שיוכל לעמוד בקשרי מלחמה ('תורה תמימה' שם).
(12) בדרך ובגלוי. (13) ושם יבלענה, וכמבואר בסמוך ה"ג.
(14) זה מוסב על תחילת ההלכה, שיפת תואר' מותרת לו
אפילו בגיותה (כסף-משנה). (15) שכבר נתקררה רוחו,
ואין יצרו תוקפו. (16) אחרי שתגיייר, וכמבואר בסמוך
ה"ה"ו. שנאמר (שם, יג) "ואחר-כך תבוא אליה ובעלתה" -
לאחר כל הסדר האמור בפרשה, מותרת לך.

28 ג. אִין אִשֶּׁת יִפְת־תֹּאֵר מִתְּרַת אֲלֹא בְּשַׁעַת הַשְּׁבִיָּה,

1 וְלֹא יִחַשְׁבֵהוּ לֹא כְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּבָנָיו, אֲלֹא יִמְחָה
2 זְכוֹנָם מִלְּבוֹ וַיִּפְנֶה מִכָּל דְּבַר לְמַלְחָמָה. וְכָל
3 הַמִּתְחַיֵּל לְחַשְׁבֵהוּ וְלִהְרַהֵר בְּמַלְחָמָה וּמִבְּהִיל עֲצָמוֹ -
4 עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "אֵל יִרְךָ לְבַכְּכֶם אֵל
5 תִּירָאוּ וְאֵל תַּחְפְּזוּ וְאֵל תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם"⁶². וְלֹא עוֹד,
6 אֲלֹא שְׁכָל דְּמֵי יִשְׂרָאֵל⁶³ תְּלוּיִין בְּצוּאָרוֹ. וְאִם לֹא
7 נִצַּח וְלֹא עָשָׂה מַלְחָמָה בְּכָל לְבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, הִרִי
8 זָה כְּמֵי שֶׁשָּׁפַךְ דְּמֵי הַכֹּל⁶⁴, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא יִמַּס אֶת
9 לֵבָב אָחִיו פְּלִכְבוֹ". וְהִרִי מִפְּרֵשׁ בְּקִפְלָה⁶⁵: "אָרוּר
10 עֲשֶׂה מְלֵאכֶת ה' רַמְיָה, וְאָרוּר מִנְעַ תְּרַבּוֹ מִדְּמֵם".
11 וְכָל הַנִּלְחָם בְּכָל לְבוֹ בְּלֹא פֶחַד, וְתִהְיֶה כּוֹנֵתוֹ לְקַדְּשׁ
12 אֶת הַשֵּׁם בְּלִכְבֹּד⁶⁶ - מִבְּטָח לוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָא נֶזֶק וְלֹא
13 תִּגְיַעְהוּ רַעַה, וְיִבְנֶה לוֹ בֵּית נֶכּוֹן בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִזְכֶּה לוֹ
14 וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם, וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֹאֲמַר:
15 "פִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה ה' לֵאדְנִי בֵּית נֶאֱמָן, פִּי מַלְחָמוֹת
16 ה' אֲדַנִּי נִלְחָם וְרַעַה לֹא תִמְצָא בְּךָ וְגו'". וְהִתְהַ
17 נַפֵּשׁ אֲדַנִּי צְרוּרָה בְּצְרוּר הַחַיִּים⁶⁸ אֶת ה' אֲלֵהֶיךָ".

(58) כשמתקשרים לעמוד צופים, שלא יפרידום אויבים
(סוטה מד, א וברש"י), וכדעת רבי עקיבא שם, בניגוד לרבי
יוסי הגלילי שם, האומר: הירא - זה המתירא מן העבירות
שבידו. ובספרי שופטים אות קצז רבי יוסי הגלילי אומר:
הירא ורך הלבב - זה בן ארבעים שנה, שתש כוחו (הגהות
מיימוניות). ובתוספתא סוטה פרק ז, משנה י"ד: רבי עקיבא
אומר, הירא, מה תלמוד לומר עוד "ורך הלבב" לומר לך,
שאפילו גיבור שבגיבורים וחזק שבחזקים, והיה רחמן חזון,
שנאמר: ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. (59) כלשון
הכתוב ירמיה יד, ח. (60) ככתוב (דברים כ, ד) "כי ה'
אלוקיכם ההולך עימכם להילחם לכם" = הם באים בנצחוננו
של בשר ודם, ואתם באים בנצחוננו של מקום (סוטה מב,
א). (61) יסכן עצמו, כלשון הכתוב (שופטים יב, ג).
(62) פירשו חכמינו (משנה בסוטה שם): "אל ירך לבבכם -
מפני צהלת סוסים וצניחנות חרבות; אל תיראו - מפני הגפת
תריסים (=צלצול המגינים זה בזה, להשמיע קול ולאיים)
ושפעת הקלגסים; אל תחפזו - מקול קרנות; אל תערצו -
מפני קול צווחות. (63) הנשפכים בקרב, בגלל פחדנותו
ועריקתו. (64) שהוא גרם לכך. ובמדרש ויקרא רבה פרשה
כ"ה, אות ב "כל מי שיוצא לדרך, ואינו מכוון לבו
למלחמה, סוף שהוא נופל במלחמה". (65) בדברי
הנביאים, וכמבואר בבבאורנו לעיל פרק ב, הלכה ו.
(66) שהוא הנלחם עם אויביו להושיענו. (67) המכוונת
לייחוד ה' וקידוש שמו. ויונתן תרגם שם: מלחמות עם ה'.
(68) "חיים אלו - לפי שאין עימם מוות... נקראו: צרור
החיים" (לשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה ג),
ובבבאורנו שם: החיים הנצחיים צרורים לעד ולא יפרדו.

יום שישי ב' תשרי ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) היתר מאכלות אסורות לחלוצי צבא במלחמה. דיני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדברי רבי עקיבא (יבמות שם): "אביה ואמה - זו עבודת כוכבים, וכן הוא אומר (ירמיה ב, כז) אומרים לעץ אבי אתה וגו' (31) שם עמ' א. (32) בניוולה. (33) ולא ישאנה. וב'ספרי' כ"תצא, אות ריג: "שתהא בת ישראל שמחה, וזו בוכה; זו מתקשטת וזו מתנוולת". (34) משתדל להשפיע עליה. (35) להתגייר. (36) בכת"י התימנים: ורצה בו. והכוונה שנתרצה להנשא לו.

- 23 ו. וצריכה להמתין שלשה חדשים: חדש של פכיה,
- 24 ושני חדשים אחריו³⁷. ונושא בכתבה וקדושין³⁸.
- 25 ואם לא חפץ בה³⁹ - משלחה לנפשה⁴⁰. ואם
- 26 מקרה⁴¹ - עובר בלא-תעשה, שגאמר: "ומכר לא
- 27 תמכרנה בכסף". ואם מכרה - אינה מכורה⁴²,
- 28 ומחזיר הדמים. וכן אם פכשה אחר שנבעלה, לשם
- 29 שפחה - משישתמש בה, עובר בלא-תעשה,
- 30 שגאמר: "לא תתעמר בה", שלא ישתמש בה⁴³.

(37) "להבחין בין זרע ראשון (=שלפני הגירות) לזרע אחרון" (ספרי' כ"תצא, אות ריג). שלאחר שלושת חדשי הריון, אפשר להכיר אם מעוברת היא או לא, וכדברי רבינו בהל' גירושין פי"א, ה"א: "ואפילו גר ואשתו שנתגיירו, מפרישים אותם תשעים יום, כדי להבחין בין זרע שנורע בקדושה (=לאחר גירותם), לזרע שנורע שלא בקדושה. וכן יפת-תואר אע"פ שנתנה לה תורה שלשים יום לתקנת עצמה, צריכה להמתין תשעים יום לתקנת הוולד". ואע"פ שהתורה התירה לו ביאה ראשונה מיד בלא הבחנה? אותו זרע אינו קדוש כלל, שאינו בנו לשום דבר, מפני שהוא מן הגויה, כמבואר בסמוך ה"ח (כסף-משנה). (38) מכיון שנתגיירה, הרי היא כישראלית וצריכה קידושין, והייב לכתוב לה כתובה. (39) שקץ בה, ולא קידשה. (40) בלא גט, שעדיין לא נתקדשה לו. (41) להיות שפחה אצל הלוקח, ואפילו לא נתגיירה, כמבואר במורה נבוכים ח"ג, פמ"א. (42) שכל דבר שאמרה תורה "אל תעשה" - אם עשה אינו מועיל (תמורה ד, ב). והשווה הל' בכורות פ"ו, ה"ה: "המוכר מעשר (=בהמה), לא עשה כלום, ולא קנה לוקח, ולפיכך אינו לוקה... וכמוכר יפת תואר". ומובן שאינו לוקה, ולפיכך לא מנאו רבינו לעיל הל' סנהדרין פי"ט ה"ד, בין הלאוין שלוקין עליהם. (43) ספרי' כי תצא, אות ריד: "שבלשון פרסי, קוראים לעבדות ושימוש: עימראה" (רש"י לתורה שם).

- 31 ז. לא רצתה להתגייר - מגלגלין עמה⁴⁴ שנים-עשר
- 32 חדש⁴⁵. לא רצתה - מקבלת שבע מצות שנצטוו בני
- 33 נח⁴⁶, ומשלחה לנפשה, והרי היא ככל הגרים
- 34 התושבים⁴⁷; ואינו נושא, שאסור לשא אשה שלא
- 35 נתגיירה⁴⁸.

(44) משתדלים ועוסקים עמה שתסכים להתגייר. (45) כדין הלוקח עבד כנעני ולא רצה לקבל מצוות העבדים, מגלגלים עמו כל שנים-עשר חודש (יבמות מח, ב). ובהל' עבדים פ"ח, הי"ב. (כסף-משנה). ובמדרש הגדול (דברים כא, יב). "ושלחתה לנפשה - מלמד שאם לא רצתה להתגייר לאחר שלשים יום, מגלגל עליה כל שנים-עשר חודש". ולדעת

- 1 שגאמר: "וראתי בשביה"¹⁷. בין בתולה, בין
- 2 בעולה, בין אשת-איש; שאין אישות לעכו"ם¹⁸.
- 3 "וחשקה" - אף-על-פי שאינה נכה¹⁹. "בה" - ולא
- 4 בחברתה, שלא יבעל שמים. "ולקחת לך לאשה" -
- 5 שלא יקח שנים ויבעל אחת, ויניח אחת לאביו או
- 6 לאחיו²⁰. ומנין שלא ילחצנה²¹ במלחמה? שגאמר:
- 7 "והבאתה אל תוך ביתך" - וינסיסה למקום²² ואחר-
- 8 כך יבעול.

(17) אם נתן מתחילה עיניו בה, ולא שלחה למכרה או לשפחות, ואח"כ נתן בה עיניו (קידושין כא, וברש"י). (18) כמו שאמרו (סנהדרין נב, ב) "אשת רעהו" - פרט לאשת אחרים. ומפרש רש"י: שאין קידושין לגויים. וכל זה בנוגע לישראל, אבל ביחס שבין גוי לחבירו - יש אישות, והייב מיתה על אשת חבירו, כמבואר לקמן פ"ט, ה"ה, ז. (19) בחשקו תלה הכתוב (קידושין כב, א). (20) שם, והוא-הדין שלא יקח אחת להביאה לאביו או לקרוב אחר ('תוספות' שם, ובלחם-משנה). (21) יבעלנה. (22) בכת"י התימנים: למקום פנוי. ולדעת הכסף-משנה - הכוונה, שיכניסנה לעיר.

- 9 ד. הכהן מתר בפת-תאר בכיאה ראשונה, שלא
- 10 דברה תורה אלא כנגד היצור²³; אבל אינו יכול
- 11 לשאנה אחר-כך²⁴, מפני שהיא גיורת²⁵.

(23) שאם לא תתירה לו, יעבור ויבעלנה באיסור, שיצרו מתגרה בו, ואפילו ככהן יש לחוש ליצר הרע (קידושין כא, ב וברש"י). (24) כשתתגייר, וכמבואר בסמוך ה"ו. (25) וככהן אסור בגירות, "הואיל ואינה בת ישראל, הרי זו זונה ואסורה לכהן", כדברי רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ח, ה"ג (קידושין שם).

- 12 ה. וכיצד דין ישראל בפת-תאר? אחרי שיבעלנה
- 13 ביאה ראשונה והיא בגויותה: אם קבלה עליה
- 14 להכנס תחת פנפי השכינה²⁶ - מטבילה לשם גרות²⁷
- 15 מיד²⁸; ואם לא קבלה - תשב בביתו שלשים יום,
- 16 שגאמר: "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים"²⁹,
- 17 וכן בוכה על דתה³⁰ ואינו מונעה, ומגדלת את
- 18 צפניה ומגלחת את ראשה כדי שתתגנה בעיניו³¹.
- 19 ותהיה עמו בבית. ונכנס ורואה אותה³², יוצא ורואה
- 20 אותה, כדי שיקוין בה³³, ומגלגל עמה³⁴ כדי
- 21 שתקבל³⁵ - אם קבלה ורצה בה³⁶, הרי זו מתגיירת
- 22 וטובלת ככל הגרים.

(26) להתגייר, ולקיים המצוות כולן. (27) שאין גירות בלא טבילה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, ה"ד. (28) ואין צורך לנוולה בגידול צפרניה ובגילוח ראשה (יבמות מח, ב). אבל עדיין אסור לו לבוא עליה עד שיעברו עליה שלשה חדשים, משום הבחנה, וכמבואר לקמן אות לו. (29) "כי יש לעצבים מנוחה בכייתם, ולהעיר אבלם, עד אשר יחלשו כוחותיהם הגופיים מלסבול זה המקרה הנפשי" (מורה נבוכים, ח"ג פמ"א). (30) על עובה פולחן אלוהיה,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אות ריד: "ושלחתה לנפשה - ולא לבית אלוהיה" (רדב"ז).
 עם ישראל, כשקרו בו אליה להלחם עליה. (60) כמבואר
 לעיל פ"ו, ה"א, ד. (61) סנהדרין נז, א: "על שבע מצוות
 בן נח נהרג". והשווה לקמן פ"ט, ה"ד. ועדיין תמוה, למה
 מקיימים את ה"יפת תואר" שנים-עשר חודש ומניחים אותה
 לעבוד ע"ז, בעוד שכל בן-נח העובד ע"ז והוא ברשותו
 נהרג מיד. וב"קריית ספר" להמבי"ט, העתיק דברי רבינו:
 "ואם לא רצתה להניח ע"ז, הורגים אותה ככל עיר
 שהשלימה". ותיבות: "י"ב חודש, השמיט לגמרי. וראוי
 להעיר שב'מורה נבוכים' ח"ג פמ"א, כתב רבינו: "וכן כל
 השלושים יום תחזיק בתורתה בפרהסיא ואפילו בע"ז, ולא
 יחלקו עליה באמונה עד הזמן ההוא", וכנראה שחסה עליה
 התורה, תחת אשר עינה, וזאת מן המידות הטובות,
 שנצטוינו עליהן, כדברי רבינו שם, וראה במדרש הגדול
 דברים כא, יב: "לא רצתה לקבל שבע מצוות, אחר
 השנים-עשר חודש, הורגים אותה". ואולי זהו המקור לדברי
 רבינו כאן.

16 י. מִשָּׁה רַבְּנֵנוּ לֹא הִנְחִיל הַתּוֹרָה וְהַמְצִיאוֹת אֶלָּא
 17 לְיִשְׂרָאֵל, שְׁנֹאמַר: "מִוְרָשָׁה קְהֵלֵת יַעֲקֹב"⁶², וְלָכֵל
 18 הַרוּצָה לְהַתְּגַיֵּר מִשְׁאֵר הָאֲמוֹת, שְׁנֹאמַר: "פָּקְסֶם
 19 בְּגֵר". אֶבֶל מִי שְׁלֹא רָצָה - אֵינן פּוֹפְיִין אוֹתוֹ לְקַבֵּל
 20 תּוֹרָה וּמִצְוֹת⁶³. וְכֵן צִוְּהָ מִשָּׁה רַבְּנֵנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה⁶⁴
 21 לְכַף אֵת כָּל בְּאֵי הָעוֹלָם לְקַבֵּל מִצְוֹת שְׁנֹצְטוּוּ בְּנֵי
 22 נֹחַ, וְכָל מִי שְׁלֹא יִקְבֵּל - יִהְרָג⁶⁵. וְהַמְּקַבֵּל אוֹתָם,
 23 הוּא הַנִּקְרָא "גֵּר תּוֹשֵׁב"⁶⁶ בְּכָל מְקוֹם; וְצִוְּיָה לְקַבֵּל
 24 עָלָיו בְּפָנָי שְׁלֹשָׁה חֳבָרִים⁶⁷. וְכָל הַמְּקַבֵּל עָלָיו לְמוֹל,
 25 וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁנַיִם-עָשָׂר חֳדָשׁ וְלֹא מָל - הָרִי זֶה כְּמִן
 26 הָאֲמוֹת⁶⁸.

(62) סנהדרין נט, א, שנאמר: תורה צוה לנו משה, מורשה -
 "לנו מורשה ולא להם" וראה לקמן פ"י, ה"ט. (63) שהרי
 מקיימים גר תושב בארצנו ומצויים להחיותו, למרות שלא
 קיבל אלא שבע מצוות בלבד (כסף-משנה). (64) הקב"ה,
 שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). (65) ראה למעלה
 הלכה ט, בכיארוננו אות נט. (66) "לפי שמותר לנו
 להושיבו בינינו בארץ ישראל" (הל' איסורי ביאה פ"ד,
 ה"ז). (67) חכמים ומלומדים. ובבבא-בבא-בבא, עה, א "אין
 חברים אלא תלמידי חכמים" (ע"ז סד, ב). והשווה הל'
 מטמאי משכב ומושב פ"י, ה"ה. (68) כשאר גוי שבאומות,
 שאין מעלים אותו מן הכור או מן הנהר, ואין מורידים אותו
 לכור להמיתו בידיים, כמבואר בהל' ע"ז פ"י ה"א, מכיון
 שביטל את קבלתו, חזר להיות גוי גמור ואין מצילים אותו
 בשעת סכנה (ע"ז סה, א וכפירוש הכסף-משנה). ובבבא-בבא
 התימנים, הנוסח: "הרי זה כמין מן האומות". כלומר, כומר
 לע"ז שהוא אדוק בה, והתימנים מורידים ולא מעלים,
 כמבואר בהל' ע"ז שם. וכן הנוסח בדפוס רומי, ר"מ.
 והשווה לעיל הל' עדות פ"א, ה"י.

27 יא. כָּל הַמְּקַבֵּל שְׁבַע מִצְוֹת וְנִזְהָר לְעֲשׂוֹתָן, הָרִי זֶה
 28 מִחֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁶⁹.
 29 וְהוּא, שְׂיִקְבֵּל אוֹתָן וְיַעֲשֶׂה אוֹתָן מִפְּנֵי שְׁצִוְּהָ בְּהֵן

ר"מ כשר, בספרו "הרמב"ם והמכילתא דרשב"י" עמ' קמח,
 מקור מדרש זה במכילתא לדברים. (46) והן מנויות לקמן
 פ"ט, ה"א. (47) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח,
 ומותר להם לשבת אתנו בארצנו, כמבואר בהל' איסורי
 ביאה פ"ד, ה"ז. וראה בסמוך ה"י. (48) ככתוב (דברים ז,
 ג) "ולא תתחתן בם". ואע"פ שכתב רבינו בהל' איסורי
 ביאה פ"ב, ה"ה: "והבא על בת גר תושב - אין הקנאים
 פוגעים בו, אבל מכים אותו מכת מרדות" - לענין חיתון
 הרי זו אסורה עליו מן התורה, כמבואר בהל' מאכלות
 אסורות פ"א ה"ז, שגר תושב יינו אסור בשתייה, וידוע
 שגזרו על יינם משום בנותיהם.

1 ח. נִתְעַבְּרָה מִבִּיאַה רֵאשׁוּנָה - הָרִי הַזֶּה גֵּר⁴⁹, וְאֵינוֹ
 2 כְּנֹ לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים⁵⁰, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִן הָעֶבְרִים⁵¹;
 3 אֶלָּא בֵּית-דִּין מְטַבִּילִין אוֹתוֹ⁵² עַל דְּעִתָּם⁵³. וְתַמְרָ⁵⁴
 4 מִבִּיאַה רֵאשׁוּנָה שֶׁל יַפְתָּ-תְּאֵר הֵיחָה⁵⁵; אֶבֶל
 5 אַבְשָׁלוֹם נוֹלַד מֵאַחַר הַנְּשׂוּאִין. נִמְצְאוֹת תַּמְרָ אַחֲת
 6 אַבְשָׁלוֹם מֵאִמּוֹ⁵⁶, וּמִתַּרְתֵּת לְהַנְּשֵׂא לְאִמְנוֹן⁵⁷. וְכֵן
 7 הוּא אוֹמֵר: "דְּבַר-נָא אֶל הַמֶּלֶךְ פִּי לֹא יִמְנַעֲנִי
 8 מִמְּךָ".

(49) בספר ה'חינוך' מצוה תקלב, הנוסח: הולד גוי.
 (50) לא לירושא, ולא לפטור את אשתו מזיקת יבום ועוד.
 (51) "ואין בנך הבא מן הגויה נקרא בנך אלא בנה" (יבמות
 כג, א). וראה הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ז. (52) לשם
 גירות, שאין לך גר בלא מילה וטבילה. (53) "הם נעשים
 לו אב, והרי הוא גר על ידיהם", כדן כל גר קטן, שאין לו
 אב, ואמו הביאתו לבית-דין להתגייר (כתובות יא, א
 וברש"י). והשווה הל' איסורי ביאה פ"ג, ה"ז: "שזכות היא
 לו". ואם בעודה מעוברת נתגיירה וטבלה, אין בנה צריך
 טבילה, אלא מילה בלבד, כדברי רבינו שם ('אור שמח').
 (54) בת מעכה, אם אבשלום. (55) שמעכה אמה יפת תואר
 היתה, ובא עליה דוד בגיותה, כשלקחה בשביה.
 (56) שנתגיירה אמה בהיותה מעוברת, נמצאת הורתה שלא
 בקדושה ולידתה בקדושה, והרי היא אחות אבשלום. כי אם
 נולדה שלא בקדושה, אין זו אחות אפילו מאמו, והרי היא
 נכרית אצלו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ב (ע"פ
 'אור שמח'). (57) בן דוד, שאינו אחיה מאמה, שאמו
 אחינועם הזרעאלית היתה, ולא מאביה, שהרי הורתה שלא
 בקדושה היתה, ואינה בת דוד כלל (סנהדרין כא, א), וראה
 ב'תוספות' שם.

9 ט. יַפְתָּ-תְּאֵר שְׁלֹא רָצָה לְהִנִּיחַ עֲבוּדָה זָרָה אַחַר
 10 הַשְּׁנַיִם-עָשָׂר חֳדָשׁ - הוֹרְגִין אוֹתָהּ⁵⁸. וְכֵן עִיר
 11 שֶׁהִשְׁלִימָה⁵⁹, אֵינן פּוֹרְתִין לָהֵן בְּרִית עַד שְׂיִכְפְּרוּ
 12 בְּעֲבוּדָה זָרָה⁶⁰ וְיִאָּבְדוּ אֵת כָּל מְקוֹמוֹתֶיהָ וְיִקְבְּלוּ
 13 שְׂאֵר הַמְּצוֹת שְׁנֹצְטוּוּ בְּנֵי נֹחַ, שְׂפָל עֶבְרִים שְׁלֹא
 14 קִבֵּל מִצְוֹת שְׁנֹצְטוּוּ בְּנֵי נֹחַ, הוֹרְגִין אוֹתוֹ אִם יִשְׁנֹ
 15 תַּחַת יְדֵינוּ⁶¹.

(58) אע"פ שעינה אותה - אין אומרים ישלחנה לנפשה,
 ואפילו עוברת ע"ז, אלא הורגים אותה. וב'ספרי' כ"תצא,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כאן ציוהו על הגזל. כלומר, לא הורשית לאכול אלא במה שהתרתי לך. וראה סנהדרין נו, א: "שבע מצוות נצטוו בני נח" וכו'. (3) שלא לגדף את שם ה'. (4) להושיב דיינים לדון במצוות אלו, ולהזהיר את העם עליהן, כמבואר לקמן הי"ד. (5) שכך נצטווה אדם הראשון. (6) הפסוקים שבתורה. (7) כמבואר לעיל אות א לפי המדרש רבה, וכך דרשו את הפסוק הנ"ל בסנהדרין נו, ב. (8) שלא נחתך ממנו אבר כשהוא חי - ונאכלנו. (9) כל זמן שנפשו בו, לא תאכלו הבשר ממנו (רש"י שם נו, א). (10) מדרש רבה משפטים פרשה ל, אות ט: "נתן לאדם שש מצוות, הוסיף לנח אחת". אבל אדם הראשון לא נצטווה על אבר מן החי, שהרי נאסר באכילת בשר בכלל, כמבואר בסנהדרין נט, ב: שנאמר (בראשית א, כט) "הנה נתתי לכם את כל עשב... לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ" - ולא חית הארץ לכם. ורבינו לא מנה מצוה זו באדם הראשון, שאינו מונה אלא מצוות הנוהגות לדורות (כסף-משנה). (11) ברכות כו, ב: "אברהם תיקן תפלת שחרית, שנאמר: וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם - ואין עמידה אלא תפילה" וכו'. (12) מדרש רבה פרשת תולדות, פרשה ס"ד, אות ו: "וימצא בשנה ההיא מאה שערים - מפני מה מדד אותה, מפני המעשרות". והראב"ד שואל: והלא גם באברהם נאמר (בראש יד, כ) "ויתן לו מעשר מכל"?! ואולם דעת רבינו, שאברהם לא נתן אלא הפרשה מהשלל שבא לידו מנצחונו במלחמה, ולא בתורת מעשר אלא כתגמול, לכיבוד, שכיבודו מלכי צדק, ואילו יצחק הוא הראשון שעיסר ממנו הוא, בתורת מעשר. (13) לעת ערב, וזוהי תפילת מנחה, כמבואר בברכות שם. (14) ראה בראשית לב, לג. ואע"פ שבמשנה בחולין ק, ב אמרו: "בסיני נאמר, אלא שנכתב במקומו" - משמע, לכאורה, שלא נאסרו בגיד הנשה אלא מסיני ואילך, ולאחר שנצטוו בסיני וסידר משה את התורה, כתב מקרא זה עם המאורע שאירע ליעקב אבינו? כבר הסביר רבינו בפירושו שם: "שים לבך אל העיקר הגדול... שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין עושים אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו... וכן גיד הנשה אין אנו הולכים אחרי איסור יעקב אבינו (שנאסר בו), אלא מצות משה רבינו... הלא תראה מה שאמרו: תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני, וכל אלו (=אבר מן החי, מילה, וגיד הנשה) מכלל המצוות". (15) ברכות שם. (16) ב'מכילתא' יתרו יט, י אמרו: שנצטוו במצוות מצוות יתירות על מצוות בני נח, ובוודאי ע"י עמרם, ש"גדול הדור" היה, כמבואר בסוטה יב, א (י"ד איתן). ובמדרש 'שמות רבה' פ"א, אות יג: "שהיה עמרם ראש סנהדרין".

1 הקדוש־פרוץ־הוא בתורה, והודיענו על־ידי משה
2 רבנו, שפני נח מקדם נצטוו בהן. אבל אם עשאן
3 מפני הכרע הדעת⁷⁰ - אין זה גר תושב, ואינו
4 מחסידי אמות העולם ולא מחכמיהם⁷¹.

(69) תוספתא סנהדרין פ"ג, מ"א: "צדיקי אומות העולם, יש להם חלק לעוה"ב" וראה בסנהדרין קה, א. וברש"י שם ד"ה מאן נינהו. והשווה לעיל ה' עדות פ"א, ה". (70) לפי שכלו ומצפוננו, ואינו מודה שצויה בהן הקב"ה. (71) בכת"י התימנים: אלא מחכמיהם. וכן הנוסח בתשובות מהר"מ אלשקר סימן קיז. והשווה דברי חכמינו (מגילה טז, א) "כל האומר דבר חכמה, אפילו באומות העולם - נקרא חכם". ומקור כל הלכה זו במדרש משנת רבי אליעזר, ניוירוק תרצ"ד, עמ' קבא: "במה דברים אמורים כשעושים אותן, ואומרים מכת שצוה אותנו אבינו נח מפי הגבורה, אבל אם עשו שבע מצוות ואמרו מפי פלוני שמענו, או מדעת עצמנו, שכך הדעת מכרעת וכו', אין לוקחים שחרם אלא בעולם הזה" (כבוד מלכים, לרמב"ם דפ' שולזינגר).

יום ש"ק ג' תשרי ה'תשע"ח

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) המצוות שנצטווה אדם הראשון, ומה הוסיף הקדוש־ברוך־הוא על נח. העריות האסורות על בני נח. במה נפקע איסור אשת־איש בבני נח. כיצד מצווים בני נח על הדינים. למה נחתיבו בני שכם להיהרג.

5 א. על ששה דברים נצטוה אדם הראשון²: על
6 עבודה זרה, ועל ברכת השם³, ועל שפיכות־דמים,
7 ועל גלוי־ערויות, ועל הגזל, ועל הדינים⁴; אף־על־
8 פי שפֶּלֶן הן קבלה בדינו ממשה רבנו⁵, והדעת
9 נוטה להן - מקלל דברי תורה⁶ יראה, שעל אלו
10 נצטוה⁷. הוסיף לנח איבר מן החי⁸, שנאמר: "אף
11 בשר בנפשו דמו לא תאכלו"⁹ - נמצאו שבע
12 מצוות¹⁰, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם. בא
13 אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה. והוא התפלל
14 שחרית¹¹. ויצחק הפריש מעשרו¹² והוסיף תפלה
15 אחרת לפנות היום¹³. ויעקב הוסיף גיד הנשה¹⁴
16 והתפלל ערבית¹⁵. ובמצרים נצטוה עמרם במצוות
17 תרות¹⁶, עד שבא משה רבנו, ונשלמה תורה
18 על־ידו.

(2) מדרש רבה בראשית פט"ז, אות ו, שנאמר: "ויצו ה' אלקים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכול תאכל" (בראשית ב, טז), ויצו - על עבודה־זרה, ככתוב (הושע ה, יא) "כי הואיל הלך אחרי צו". ה' - על ברכת השם, ככתוב (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה' מות יומת". אלקים - אלו הדיינים, שנאמר (שמות כב, כז) "אלהים לא תקלל". על האדם - זו שפיכות דמים, שנאמר (בראשית ט, ו) שופך דם האדם. לאמור - זה גילוי ערויות, שנאמר (ירמיה ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'. מכל עץ הגן אכול תאכל -

19 ב. בן־נח שעבד עבודה זרה - הרי זה חייב¹⁷. והוא,
20 שיעבד פדרפה¹⁸. וכל עבודה זרה שפית־דין של
21 ישראל ממתין עליה¹⁹ - בן־נח נהרג עליה²⁰; וכל
22 שאין בית־דין של ישראל ממתין עליה - אין בן־נח
23 נהרג עליה. ואף־על־פי שאינו נהרג - אסור בפלו²¹.
24 ואין מניחין אותו להקים מצבה²², ולא לטע
25 אשרה²³, ולא לעשות צורות²⁴ וכיוצא בהן לנוי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חיה - זה המוסר את חבירו לחיה להרגו". (37 שרף אחר חבירו להרגו. (38 את הנרדף. (39 של הורדף, כגון לקטוע רגלו. (40 סנהדרין נז, א. (41 שאע"פ שהוא "שופך דמים וחייב מיתה - אין בית-דין ממיתים אותו" (הל' רוצח פ"א הי"ג), וכהסבר הכסף-משנה שם, שהואיל ולא נתכוון אלא להציל את הנרדף, אין התראה שייכת בו, ואין ישראל נהרג בלא התראה, אבל בן-נח נהרג בלא התראה, כמבואר לקמן הי"ד.

10 ה. שש עריות אסורות על פני נח: האם, ואשת
11 האב, ואשת-איש, ואחותו מאמו, וזכור⁴², ובהמה,
12 שגאמר: "על-פן יעזב איש את אביו" - זו אשת⁴³
13 אביו⁴⁴, "ואת אמו" - כמשמעה, "ודבק באשתו" -
14 ולא באשת חבירו, "באשתו"⁴⁵ - ולא בזכור⁴⁶, "והיה
15 לבשר אחד" - להוציא בהמה, חיה ועוף, שאין
16 הוא והם בשר אחד⁴⁷; ונאמר: "אחתי בת אבי היא
17 אך לא בת אמי, ותהי לי לאשה"⁴⁸.

(42 משכב זכר, מעשה סדום. ראה ויקרא יח, כב.
(43 שאי-אפשר לפרש: אביו ממש, שזה נכלל במיעוט:
"באשתו" - ולא בזכר, כבסמוך. (44 ואפילו לאחר מות
אביו, שאינה עוד אשת איש. (45 בכת"י תימן: ודבק
באשתו. (46 שאין בו דיבוק, מתוך שאין הנשכב נהנה -
אינו נדבק עמו (סנהדרין נה, א וברש"י). (47 שאינו
ילדות מן האדם, בניגוד לאיש ואשה, שזרע יוצא מהם,
ונעשה בשר האב והאם אחד בו (שם וברש"י). (48 מכאן,
שאחותו מן האם אסורה לו, אבל אחותו מאביו מותרת לו,
שאינן אסורה אחיה בבני נח, אלא מן האם (שם עמ' ב).
והשווה הל' איסורי ביאה פי"ד, הי"ג.

18 ו. בן-נח חייב על מפתת אביו ואנוסת אביו⁴⁹ - הרי
19 היא אמו מפל מקום⁵⁰. וחייב על אשת אביו, אפלו
20 לאחר מיתת אביו⁵¹. וחייב על הזכור, בין קטן⁵², בין
21 גדול, ועל הבהמה, בין קטנה⁵³, בין גדולה; והוא
22 נהרג לבדו, ואין הורגין את הבהמה; שלא נצטוו
23 בהריגת בהמה אלא ישראל⁵⁴.

(49 שלא נישאה לאביו, אלא אנסה ונולד ממנה. (50 וכבר
נתבאר בהלכה הקודמת: "ואת אמו - כמשמעה", ועל-כרחך
באנוסת אביו - הכתוב מדבר, כי נשואתו, הרי היא בכלל:
"אביו - זו אשת אביו" (סנהדרין נח, א). (51 כי בחיי
אביו, הרי היא בכלל: "באשתו" - ולא באשת חבירו" (שם).
(52 פחות מבן י"ג שנה ולמעלה מבן תשע, שהוא בר
שכיבה, אבל על זכור קטן שהוא פחות מבן תשע - אינו
נהרג (כסף-משנה). ולדעת הרדב"ז - הכוונה, חייב אפילו
על קטן פחות מבן תשע, אע"פ שישאל פטור עליו,
כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"א, הי"ד. שבישראל נאמר:
ואת זכר לא תשכב וגו' ופחות מבן תשע אינו בר שכיבה,
אבל בן-נח כתוב: ודבק - ולא בזכור, וכל שנדבק עם
הזכור - נהרג עליו. (53 אפילו ביום לידתה, וגם ישראל
חייב מיתה עליה, כמבואר בסנהדרין נז, ב. ובהל' איסורי
ביאה שם הט"ז. (54 שם נה, א בעיא שלא נפשטה. כי

(17 מיתה בסייף, שכל מיתת בני נח אינה אלא בסייף,
כמבואר לקמן הי"ד, ובביאורנו שם. (18 שרף עבודתה
בכך, כגון פוער לפעור, וזורק אבן למרקוליס, ולא להיפך.
והשווה הל' ע"ז פ"ג, ה"ב. (19 כגון המגפף (=המחבק)
והמנשק ע"ז, שאינם אלא איסור "לא תעשה" בלבד (שם,
ה"ו). (20 סנהדרין נו, ב. (21 שישאל נאסר בה, וכן
אמרו (סנהדרין עד, ב) "אינהו וכל איבזרייהו" (=הן, וכל
השייך בהן). (22 מצבת אבן אחת, להקריב עליה אפילו
לשמים (רש"י לדברים טז, כב). וראה הל' ע"ז פ"ו, ה"ו.
(23 אילן הנטוע מתחילה כדי לעבדו (שם פ"ח ה"ג),
ומיוחד לעובדי הירח, כמבואר בביאורנו שם פ"ז הי"א, אות
ג. (24 צורות אדם, כמבואר שם פ"ג ה"י, ואע"פ שאינה
עבודה-זרה - כדי שלא יטעו בהם הטועים וידמו שהם לע"ז
(שם). וכל אלה אין בהם עונש מיתה לישראל אלא מלקות
בלבד (ראה הל' סנהדרין פי"ט ה"ג), וממילא אין בן-נח
נהרג עליהן, אלא שאסור בהן כישראל, וכמבואר לעיל אות
יט.

1 ג. בן-נח שברף את השם - בין שברף²⁵ בשם
2 המיחיד²⁶, בין שברף בכנויו²⁷ בכל לשון - חייב²⁸; מה
3 שאין פן בישראל²⁹.

(25 שקילל, ולשון נקיה היא כלפי מעלה. (26 שבירך את
השם המיוחד של ארבע אותיות, והוא: אדני. וכל-שכן שם
הוי"ה עצמו (ראה הל' ע"ז פ"ב, ה"ז). (27 שאר השמות
שאינם נמחקים, כגון: א-ל, אלקים, שדי, צבאות, שאסור
למחקם (הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב). (28 מיתת סייף.
(29 שאינו חייב אלא על ברכת שם המיוחד בלבד (סנהדרין
נו, א), שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה' מות יומת" -
אינו חייב אלא על שם המיוחד (=שהרי כתוב: ה', וזהו שם
המיוחד - רש"י). אבל בן-נח חייב אפילו בכינוי, שנאמר
שם: "כגר כאזרח". וזה מותר, להדגיש: גר ואזרח פטורים
על ברכת כינוי, ובן-נח חייב גם על הכינוי (שם). וראה הל'
ע"ז פ"ב, ה"ז.

4 ד. בן-נח שהרג נפש, אפלו עבר במעי עמו³⁰ -
5 נהרג עליו³¹. וכן אם הרג טרפה³², או שפפתו³³
6 ונתנו לפי³⁴ אריו³⁵, או שהניחו ברעב עד שמת -
7 הואיל והמית מפל מקום, נהרג³⁶. וכן אם הרג
8 ורדף³⁷ שיקול להצילו³⁸ באחד מאיבריו³⁹ - נהרג
9 עליו⁴⁰; מה שאין פן בישראל⁴¹.

(30 הכה את האם ויצא עובר. (31 סנהדרין נז, ב.
שנאמר (בראשית ט, ו) "שופך דם האדם, באדם דמו ישפך
- איזהו אדם שהוא באדם (=בתוך האדם), הוי אומר - זה
עובר שבאדם". אבל ישראל שהרג את העובר - אינו נהרג
עליו, ככתוב בשמות כא, כב. ומבואר בהל' חובל ומזיק
פ"ד, ה"א. (32 אדם חולה מחלה מסוכנת, והרופאים
קבעו שאין רפואה למחלתו ובה ימות, (הל' רוצח פ"ב
ה"ח), שישאל פטור עליו מדיני אדם. (33 פכלו.
(34 בדפוסים קדומים: לפני. (35 שבישראל פטור עליו.
"ודורש דמים, דורש ממנו דם" (שם פ"ג, ה"י).
(36 'מדרש רבה', בראשית פרשה ל"ד, אות יג. "מיד כל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התימנים: ויאמרו. (63 של בית. 64) שם נח, ב. ושם: רביא דפלוני. כלומר: ילדתו של פלוני עבד. (65) שלא תיקרא מיוחדת לעבד. (66) ויגלה, שהיו רגילות אף הגויות הנשואות, שלא לצאת בראש פרוע (רש"י שם). (67) שאינו עבד. (68) כדיני ישראל, שאין האשה מתגרשת אלא בכתב גט שיגיע לה (הל' גירושין פ"א ה"א). (69) כבעל המגרש. (70) ואפילו אין הבעל מסכים, הרי זו כגרושה, בניגוד לדני ישראל, שאין האשה מתגרשת אלא ברצון בעלה (שם). ובירושלמי קידושין פ"א ה"א, אמרו: "גוים אין להם קידושין... שאין להם גירושין, או ששניהם מגרשים זה את זה", רמז לכך, דברי הנביא (מלאכי ב, טז) "כי שנת שלח, אמר ה' אלוקי ישראל - בישראל נתתי גירושין; באומות העולם לא נתתי גירושין". וראה מדרש 'בראשית רבה' פרשה יח, אות ה.

22 ט. בן-נח חיב על הגזל - בין שגזל עפ"ם, בין
23 שגזל ישראל⁷¹, ואחד הגזל או הגונב ממון או
24 גונב נפש⁷², או הפובש שכר-שכיר⁷³ וכיוצא בו⁷⁴,
25 אפלו פועל שאכל שלא בשעת מלאכה⁷⁵ - על הכל
26 הוא חיב, והרי הוא בכלל גזלן; מה שאין כן
27 ב'ישראל'⁷⁶. וכן חיב על פחות מ'שוה-פרוטה'⁷⁷.
28 ובן-נח שגזל פחות מ'שוה-פרוטה', וכן אחר וגזלה
29 ממנו - שניהן נהרגין עליה⁷⁸.

(71) סנהדרין נז, א. (72) שם: "גנב וגזל, וכן יפת תואר". ומפרש רש"י: יפת תואר, גם היא גזל, שגוזלים את אשתו במלחמה - הרי שבן-נח מוזהר על גזילת נפש, והוא-הדין גניבת נפש (כסף-משנה). (73) סנהדרין שם. (74) שכבש שכר בהמתו או שכר כליו. (75) אבל בשעת מלאכה מותר לו לאכול, ככתוב (דברים כג, כה) "ואכלת ענבים כנפשך שבעך". (76) שאין חיובם בזה משום גזל, כובש שכר שכיר - עובר עליו משום "לא תעשוק שכיר" (שם כד, יד); פועל שלא בשעת מלאכה - משום: "ואל פליך לא תתן", ראה הל' שכירות פ"ב, ה"ג. וגזלן אינו נקרא אלא החוטף דבר מיד חבירו, ככתוב (שמואל-ב, כג, כא) "ויגזול את החנית מיד המצרי", וכמבואר בבבא-קמא עט, ב (רש"י בסנהדרין שם). (77) סנהדרין שם, ואפילו גזל מישראל, והלה מחל לו אחר-כך - בשעתו ציערו, הילכך גזל הוא, אלא שאין בית-דין של ישראל נזקק להשיבו, שבוודאי מחל לו אחר-כך. וישראל בישראל גם כן אסור לו לגזול ממנו פחות מ'שוה פרוטה', אלא שלא עבר על "לא תגזול", הואיל ואין אתה קורא בו: "והשיב את הגזילה", שהגזול מחל לו, וכל שאינו בהשבה אינו נקרא גזל. לא כן בן-נח, שאינו בר השבה, וכל דינו למיתה - אצלו דין פחות מ'שוה פרוטה', כדין פרוטה (רש"י שם). וראה הל' גזילה פ"א, ה"ו. (78) ע"ז עב, א. ובני ישראל - "בני מחילה הם", שעוברים על מדתם ומוחלים על דבר קל, ואינו נחשב גזל בעיניהם, אבל בני נח אכזרים הם ואינם עשויים למחול, והרי זה גזל בידם (סנהדרין נט, א וברש"י).

30 י. וכן חיב על אבד מן החי⁷⁹, ועל ב'שור'⁸⁰ מן החי,
31 בכל שהוא⁸¹. שלא נתנו השעורין אלא ל'ישראל'
32 בלבד⁸². ומתיר הוא בדם מן החי⁸³.

יתכן, שלא ציוותה תורה להרוג את הבהמה אלא משום קלון הבעל, שלא תהא בהמה עוברת בשוק, ויאמרו: זוהי שנסקל פלוני על-ידיה, ובני נח דרכם בכך ואינם מתביישים, וגם התורה לא חסה על קלונם, ולפיכך אין להרוג הבהמה מספק, אע"פ שבאה תקלה לאדם על-ידיה.

1 ז. אין בן-נח חיב על אשת חבירו, עד ש'יבוא עליה'
2 ב'דרכה'⁵⁵ אחר ש'נבעלה לבעלה'; אבל מארסה, או
3 ש'נכנסה לחפה'⁵⁶ ולא נבעלה - אין חיבין עליה,
4 שנאמר: "והיא בעלת בעל"⁵⁷. במה דברים
5 אמורים? ב'בן-נח שבא על בת-נח, אבל עפ"ם הבא
6 על ה'ישראלית', בין ב'דרכה', בין שלא ב'דרכה' -
7 חיב⁵⁸. ואם היתה נערה מארסה - נסקל עליה פ'דיני
8 ישראל'. בא עליה אחר ש'נכנסה לחפה ולא נבעלה'
9 - הרי זה בחנק פ'דיני ישראל'⁵⁹. אבל אם בא על
10 אשת ישראל אחר ש'נבעלה' - הרי זה כמי שבא על
11 אשת עפ"ם חבירו, ויהרג בסיף⁶⁰.

(55) שם נח, ב, שנאמר: "ודבק באשתו - ולא באשת חבירו". לא אסרה תורה אלא בדביקה. ובשלא כדרכה, הואיל ואינה נהנית בדבר, אינה נדבקת עמו (רש"י שם). (56) בכת"י התימנים: ועדיין לא נבעלה. (57) שם נז, ב, "בעולת בעל - יש להם; נכנסה לחופה לא נבעלה - אין להם", שאינו חייב משום קידושיו וחופתו, אלא משום בעילתו. וראה לעיל פ"ח ה"ג: "שאין אישות לעכו"ם" והכוונה לקידושיו. (58) שבעריות שלנו, אמרה תורה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו - לרבות גויים שמוזהרים על העריות כישראל". וב'ישראל' חייבים על אשת איש אפילו שלא כדרכה, שנאמר בה: "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (שם, וברף נד, א). (59) שאילו בדיניהם פטור לגמרי, ובדיננו - כל אשת איש, הבא עליה בחנק (שם). (60) כאן הוא חוזר לדניניהם, ומיתת בני נח בסיף, וסיף חמור מחנק, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ד, ולקמן הי"ד יתבאר בביאורנו המקור למיתת בני נח, שהיא בסיף.

12 ח. בן-נח ש'יחד שפחה לעבדו וכן עליה' - הרי זה
13 נהרג עליה משום אשת חבירו⁶¹. ואינו חיב עליה עד
14 ש'יפשט הדבר, ויאמרו⁶² לה העם: "זו דבית עבד
15 פלוני!"⁶⁴ ומאימתי תחזור לה'תרה'⁶⁵ מ'ש'יפרישנה'
16 מעבדו ו'יפרע'⁶⁶ ראשה בשוק. ומאימתי תהיה אשת
17 חבירו⁶⁷ כ'גרושה שלנו? מ'ש'יפרישנה' מ'ביתו ו'ישלחנה'
18 לעצמה, או מ'שתצא היא מ'מתחת רשותו ותלך לה',
19 שאין להן ג'רושין בכתב⁶⁸. ואין הדבר תלוי ב'⁶⁹
20 לבד, אלא כל זמן ש'יפרישה הוא או היא לפרש זה
21 מזה - פורשין⁷⁰.

(61) סנהדרין נז, א. ולדעת רש"י שם, הרי זה נהרג עליה משום גזל, אע"פ שאין זו "בעולת בעל" של אישות, אלא של זנות, כחמורו ובהמתו. אולם רבינו מפרש, שאין כאן גזל, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, וממילא קנינו של רבו היא, וע"כ משום אישות חייב עליה (רדב"ז). (62) בכת"י

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טהור) - אתה מצווה על איבריו, וכל שאין בשרו מותר - אי אתה מצווה על איבריו, ומכאן שבכ"נח, המותר בבהמה טמאה - מזהר על איבריה (חולין קב, א). (91) כמבואר לעיל אות פו. וסובר רבינו, שאפילו בבהמה טהורה המותרת לישראל בשחיטתה - אין שחיטתה מתירתה לגבי כ"נח, וזה כדעת רב אחא בר יעקב בחולין לג, א. ודעת הרשב"א, הובאה בכסף-משנה, שאין זה אלא בבהמה טמאה, אבל בהמה טהורה שנשחטה ע"י ישראל, הואיל ושחיטתה מתירתה לישראל, הרי אבר הפורש ממנה בעודה מפרקסת, מותר גם לבני נח, שאין לך דבר המותר לישראל ויאסר לבני נח, וזה ע"פ סוגיית הש"ס שם קכא, ב בברייתא דרב אושעיא, וסיומה של הברייתא "אחד גוי ואחד ישראל - מותרים בו".

(79) שנחתך מן החי. (80) שאין בו גידים ועצמות, בניגוד ל"אבר", שסתמו: בשר גידים ועצמות, פרט ללשון ולב וכדומה, שאין בהם עצמות (חולין קכב, ב). (81) אפילו פחות מכזית. (82) כמו שאמרנו (עירובין ד, א) "שיעורין... הלכה למשה מסיני הם". והלכה למשה מסיני לא ניתנה אלא לישראל (רדב"ז). ואמנם בישראל אינו חייב על אבר מן החי עד שיהיה בו כזית (הל' מאכלות אסורות פ"ה, ה"ג). (83) ואע"פ שכתוב בו: "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", אין זה מכוון לאסור לו דם מן החי, אלא להתיר לו אבר מן החי של שרצים, כמבואר בסנהדרין נט, א. וישראל - נאסר בדם, בין מן החי בין מן השחוט, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"ג-ד.

15 יד. וכיצד מצוין הן על הדינין? חִיבִין לְהוֹשִׁיב
16 דִּינֵינָן וְשׁוֹפְטִים בְּכָל פְּלִיף וּפְלִיף⁹² לְדוֹן פֶּשַׁשׁ מִצּוֹת
17 אֱלוֹהִים⁹³ וְלִהְזִהֵר אֶת הָעַם⁹⁴. וּבְנִינָה שְׁעָבַר עַל אַחַת
18 מִשְׁבַּע מִצּוֹת אֱלוֹהִים - יִהְרַג בְּסִיף⁹⁵. וּמִפְּנֵי זֶה נִתְחַיְבוּ
19 כָּל בְּעָלֵי שְׂכָם הַרְיָגָה, שְׁהָרִי שְׂכָם גּוֹל⁹⁶, וְהֵם רְאוּ
20 וַיִּדְעוּ וְלֹא דָנוּהוּ⁹⁷. וּבְנִינָה נִהְרַג פְּעֵד אֶחָד וּבְדִין
21 אֶחָד, בְּלֹא הַתְּרָאָה, וְעַל-פִּי קְרוֹבִינָן⁹⁸, אֲבָל לֹא
22 בְּעֵדוֹת אִשָּׁה⁹⁹, וְלֹא תְדוֹן אִשָּׁה לָהֶם.

1 יא. אֶחָד הָאָבֵר אוּ הַבֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה⁸⁴ אוּ
2 מִן הַחַיָּה⁸⁵; אֲבָל הָעוֹף - יִרְאָה לִי שְׂאִין בְּנִינָה נִהְרַג
3 עַל אֶבֶר מִן הַחַי מִמְּנוֹ⁸⁶.

(84) תוספתא ע"ז פ"ט, ה"ד: "על אבר מן החי, כיצד?
...בשר המדולדל בבהמה ואין בו להעלות ארוכה אסור לבני
נח". (85) חולין קא, ב. (86) ואינו אלא אסור בלבד,
ומקורו בחולין קב, א "אכל אבר מן החי ממנה (מהעוף),
אינו סופג את הארבעים", כלומר אינו נענש, והעמידה שם
בבני נח, הרי שאינו נענש על העוף. ומתוך שאחרים
העמידה שם בישראל, לא מלאו לבו של רבינו לפסוק
בהחלט שאינו נהרג עליו, וכתב: "יראה ליי" (כסף-משנה).
וישראל חייב על אבר מן החי גם מן העוף, כמבואר שם
קא, ב. ובהל' מאכלות אסורות פ"ה, ה"א.

4 יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, אֶפְלוּ שְׁחַט בָּהּ שְׂנֵי
5 הַסִּימָנִין⁸⁷ - כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפֻרָּקֶת⁸⁸, אֲבָר וּבֶשֶׂר
6 הַפּוֹרֵשִׁין מִמֶּנָּה, אֲסוּרִין לְבַנְיָנָה מִשּׁוּם אֶבֶר מִן
7 הַחַי⁸⁹.

(87) סימני השחיטה: וושט וגורת. (88) מפרפרת, מניעה
איבריה לכאן ולכאן. (89) שאין השחיטה מתרת הבהמה
לבני נח אלא המיתה, וכל עוד שהיא מפרפרת, עדיין לא
מתה הבהמה, ואבר ובשר הפורשים ממנה אסורים (חולין
לג, א; קכא, ב). ומשמע מדברי רבינו, שבכל זאת אינו נהרג
עליה, שאין זה אבר מן החי ממש, שמשעה שנשחטו רוב
סימניה - התחילה מיתתה (רדב"ז). ובישראל מותר לו
לאכול ממנה אבריה שנחתכו לאחר שחיטה, ובלבד שנייהם
וימתין עד שתצא נפשה, כמבואר שם לג, א. ובהל' שחיטה
פ"א, ה"ב.

8 יג. כָּל שֶׁאָסוּר עַל יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הַחַי -
9 אֲסוּר עַל בְּנֵי נַח. וַיֵּשׁ שְׂבִנֵי נַח חִיבִין וְלֹא יִשְׂרָאֵל;
10 שְׂבִנֵי נַח - אֶחָד בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאָה⁹⁰, בֵּין
11 טְהוֹרָה - חִיבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם
12 בֶּשֶׂר מִן הַחַי. וְאֶבֶר וּבֶשֶׂר הַפּוֹרֵשִׁין מִן הַמְּפֻרָּקֶת,
13 אֶף-עַל-פִּי שְׁשַׁחַט בָּהּ יִשְׂרָאֵל שְׂנֵי סִימָנֵין - הָרִי זֶה
14 אֲסוּר לְבַנְיָנָה מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הַחַי⁹¹.

(92) עיר מחוז (סנהדרין נו, ב). ושם הנוסח: "בכל פלך ופלך
ובכל עיר ועיר". וראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"א-ב.
(93) המנויות לעיל ה"א. (94) שלא יעברו עליהן.
(95) בחרב (סנה' נו, א) "כל מיתה האמורה בבני נח, אינה
אלא בסייף" ומפרש רש"י: שנאמר בהם (בראשית ט, ו)
"שופך דם האדם... דמו ישפך". וזוהי מיתת חרב השופכת
דם הרוצח, ומיתה אחרת לא הוזכרה בהם. וראה שם נו, א
שכל עונשי שאר המצוות למדים ממצות שפיכות דמים.
ובכת"י התימנים, הנוסח: "כיצד? אחד העובר ע"ז, או
שברך את השם, או ששפך דם, או שבעל אחת משש עריות
שלהם או שגזל אפילו פחות משה פרוטה, או שאכל כל
שהוא מאבר מן החי או בשר מן החי, או שראה אחד שעבר
על אחת מאלו ולא דנו והרגו, הרי זה ייהרג בסייף".
(96) את דינה בת יעקב, ראה בראשית לד, ב, כה.
(97) נמצא שעברו על הדינים, וחייבים בסייף. והרמב"ן
בפירושו לתורה שם יג, משיג על דברי רבינו, שאם כן, למה
כעס יעקב על שמעון ולוי הורגי עיר שכם, וקילל אותם:
ארור אפם כי עז (שם מט, ז), והלא זכו ועשו מצוה ובטחו
באלקים והצילם?! ולדעתו, מצות "דינים" שנצטוו עליה
בני נח, פירושה: דיני גניבה ואונאה, עושק ושכר שכיר, דיני
שומרים ואונס ומפתה, ואם עבר עליהם נהרג, ויחד עם זה
נצטוו להושיב דינים בכל עיר ועיר כישראל, ואם לא
הושיבו אינם נהרגים, שזוהי "מצות-עשה". ולא אמרו אלא
"אזהרתם זוהי מיתתם" (סנה' נו, א) ולא תיקרא אזהרה אלא
המניעה בלאו. (98) בין העד, ובין הדיין. (99) סנהדרין
נו, ב. שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם
אדרוש - אפילו בדיין אחד (=אדרוש, לשון יחיד); מיד כל
חיה - אפילו שלא בהתראה (=מיד כל דבר חי, רש"י);
אדרשנו ומיד כל אדם - אפילו בעד אחד; מיד איש - ולא
מיד אשה; אחיו - אפילו קרוב".

(90) וישראל אינו חייב, שנאמר (דברים יב, כג) "ולא תאכל
הנפש עם הבשר", אלא הבשר לבדו, "כל שבשרו מותר (מין

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו אלול תשע"ז-ג' תשרי תשע"ח

39 אַתְּ-אָבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ (שמות כ, יב; דברים ד, טז) וּכְבֹר
 40 נְתַבְּאָרוּ דִינֵי מַצְוָה זוּ בְכַמָּה מְקוּמוֹת בְּתַלְמוּד, רַבֵּם
 41 בְּקִדּוּשֵׁין (לא): וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ריש פרשת קדושים): "אֵיזְהוּ
 42 כְּבוֹד? מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה, מְלַבֵּישׁ וּמְכַסֶּה, מְכַנְּסִים וּמוֹצִיאִ".
 43 הַמַּצְוָה הַרִי"א — הַצּוּי שְׁנַצְטוּיֵינוּ לִירָא מֵאֵב וְאֵם.
 44 וְשִׁנְחָשְׁבֵם כְּמַעֲלַת מֵי שִׁירָאִים מִמֶּנּוּ שְׁיַעֲנִישׁ, כְּמוֹ הַמְּלַךְ,
 45 וְנִתְנַהֵג עִמָּהֶם כְּמוֹ שְׁנִתְנַהֵג עִם מֵי שִׁירָאִים מִמֶּנּוּ,
 46 וְחוֹשִׁים פֶּן יַעֲשֶׂה לָהֶם דְּבַר בְּלִתי רְצוּי, וְהוּא אָמְרוּ
 47 יִתְעַלֶּה: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (ויקרא יט, ג) וּלְשׁוֹן
 48 סִפְרָא (פרשת קדושים שם): "אֵיזְהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב
 49 בְּמִקוּמוֹ (המיוחד לו) וְלֹא מִדְּבַר בְּמִקוּמוֹ וְלֹא יִסְתּוֹר
 50 אֶת-דְּבָרָיו". וּכְבֹר נְתַבְּאָרוּ גַם דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּקִדּוּשֵׁין
 51 (לה:).

יום שני כ"ז אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קצה.

מצות עשה לו.

52 הַמַּצְוָה הַקְצ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְהִיּוֹת זוֹלֵל
 53 וְסוֹבָא (שקוע ולהוט) בְּמֵאֲכֵל וּמִשְׁתֵּה בִימֵי הַנְּעוּרוֹת
 54 בְּתַנְאִים הָאֲמוּרַיִם בְּבֵן סוֹרֵר (סר מדרכו) וּמוֹרָה (ממרה פי
 55 אביו), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֵאֲכְלוּ עַל-הַדָּם" (ויקרא
 56 יט, כו) וּבְאוֹר עֲנִין זֶה שֶׁבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרָה מְכַלֵּל מְחַיֵּב
 57 מִיתַת בֵּית דִּין וּמִפְרֵשׁ בְּתוֹרָה (דברים כא, כא) שֶׁהוּא
 58 בְּסִקְלָה. וּכְבֹר בְּאַרְנוּ בְּהַקְדַּמַת מֵאָמֵר (ספר) זֶה (סוף
 59 הַכֹּלל הִיד) שֶׁכָּל-מֵה-שְׁחִיב בּוֹ הַכְּתוּב כְּרַת אוֹ מִיתַת בֵּית
 60 דִּין הָרִי הוּא מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן-הַפֶּסֶח וְהַמִּילָה,
 61 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ (בהקדמה שלאחר הַכֹּלל הִיד). וְכִינּוּן שֶׁדִּין אֵת
 62 זֶה הִזְלוּל וְהַסּוֹבָא בְּתַנְאִים הָאֲמוּרַיִם בְּסִקְלָה יִדְעֵנוּ שֶׁזֶה
 63 מַעֲשֶׂה שֶׁמְזַהְרִים עָלָיו בְּהַחֲלֵט, וְהָרִי נְתַבְּאָר הַעֲנֵשׁ,
 64 וְנִשְׁאַר לָנוּ לַחֲקוֹר עַל הַאֲזַהְרָה לְפִי הַכָּלֵל שֶׁלָּנוּ: לֹא עֲנֵשׁ
 65 הַכְּתוּב אֶל־אִם-כֵּן הִזְהִיר. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סְנִהֲדְרִין (ג:):
 66 "אֲזַהְרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרָה מִנֵּין? תְּלִמוּד לּוֹמֵר: לֹא תֵאֲכְלוּ
 67 עַל-הַדָּם", כְּלוֹמֵר: לֹא תֵאֲכֵל אֲכִילָה הַגּוֹרְמַת לְשׁוֹפֵךְ דָּם,
 68 וְהִיא אֲכִילַת זֶה הִזְלוּל וְסוֹבָא שְׁחִיב בּוֹ מִיתָה. וְאֵם אֲכֵל
 69 אוֹתָהּ הָאֲכִילָה הַרְעָה בְּאוֹתָם הַדְּרָכִים הַבְּלִתי טוֹבִים —
 70 הַרְיָהּ עוֹבֵר עַל לָאו, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁזֶה לָאו שֶׁבְּכָלֵלוֹת,
 71 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּכָלֵל הַתְּשִׁיעִי, אֵין בְּכָף כְּלוּם. שֶׁכִּינּוּן
 72 שֶׁהַעֲנֵשׁ מִפְרֵשׁ, לֹא נִחַשׁ (נִפְקַפֵּק) לְאֲזַהְרָה אִם הִיא
 73 מִן-הַדִּין אוֹ מִן לָאו שֶׁבְּכָלֵלוֹת. וּכְבֹר בְּאַרְנוּ אֶת-זֶה כְּמָה
 74 פְּעָמִים וְקָדְמוּ מִמֶּנּוּ דְּגִמְאוֹת. וּכְבֹר נְתַבְּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ
 75 בְּפֶרֶק ח' מִסְנֵהֲדְרִין.

יום ראשון כ"ו אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה שית. שיט.

מצות עשה רי. ריא.

1 הַמַּצְוָה הַשִּׁי"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר כָּל-אָדָם מִמֶּנּוּ
 2 מְלַקְלֵל אֵב וְאֵם, וְהִנֵּה הַעֲנֵשׁ מִפְרֵשׁ בְּתוֹרָה, וְהוּא אָמְרוּ:
 3 "וּמְקַלְל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמַת" (שמות כא, יז) וְהוּא מְכַלֵּל
 4 הַנְּסַקְלִין וְאֶפְלוֹ קָלֵל אֶחָד מֵהֶם בְּשֵׁם לְאַחַר מוֹתוֹ בְּמִזִּיד
 5 — נִסְקֵל. אֲבָל הַאֲזַהְרָה לֹא נְתַבְּאָרָה בְּכַתוּב בְּפְרוּשׁ, שְׁלֹא
 6 אָמַר: לֹא תִקְלֵל אָבִיךָ; אֲלֵא כְּבֹר קָדָם שֶׁבָּאָה הַאֲזַהְרָה
 7 מְלַקְלֵל כָּל-אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — וְזֶה כּוֹלֵל אֶת-הָאֵב וְזוּלָתוֹ.
 8 וּבְמִכְלֵמָא (פרשת משפטים שמות כא, יז) אָמְרוּ: "מְקַלְל
 9 אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמַת", עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנוּ, אֲזַהְרָה מִנֵּין? תְּלִמוּד
 10 לּוֹמֵר "אֲלֵהִים לֹא תִקְלֵל", אִם דִּין הוּא אָבִיךָ — הָרִי הוּא
 11 בְּכָלֵל אֲלֵהִים; וְאֵם נְשִׂיא הוּא — הָרִי הוּא בְּכָלֵל נְשִׂיא;
 12 וְאֵם בּוֹר (אדם פשוט) הוּא (הרי הוא בכלל). "לֹא תִקְלֵל
 13 חֲרַשׁ". הָרִי אֶתָּה דִּין בְּנֵין אֵב (אחת מהמדורות שהתורה
 14 נדרשת בהן — שפרט המובא בפסוק מסויים הוא כ"אב" ויסוד
 15 להעתיקו למקומות נוספים שבאותו ענין) מְשַׁלְשֵׁתֵן וְגו' עַד
 16 הַצֵּד הַשְּׁנִי שֶׁבָּהֶם שֶׁהֵם 'בְּעַמֶּךָ' וְאֶתָּה מְזַהֵר עַל קָלֵלְתָם,
 17 אֶף אָבִיךָ שֶׁבְּעַמֶּךָ אֶתָּה מְזַהֵר עַל קָלֵלְתוֹ". וּבְסִפְרָא (פרשת
 18 קדושים): "כִּי-אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלֵל אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ"
 19 וְגו' (ויקרא כ, ט) עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנוּ, אֲזַהְרָה לֹא שְׁמַעֲנוּ! תְּלִמוּד
 20 לּוֹמֵר: "אֲלֵהִים לֹא תִקְלֵל", שֶׁזֶה לְלִשׁוֹן הַמְּכַלֵּמָא. וּכְבֹר
 21 נְתַבְּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵהֲדְרִין (ג:).

22 הַמַּצְוָה הַשִּׁי"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְהַפּוֹת אֵב
 23 וְאֵם. וְגַם כֵּן לֹא נְתַבְּאָרָה בְּכַתוּב אֲזַהְרָה מִיַּחַדָּת לְמַעֲשֶׂה
 24 זֶה; אֲבָל הַזְּכִיר אֶת-הַעֲנֵשׁ וְאָמַר: "וּמִפְּהָ אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
 25 יוּמַת" (שמות כא, טז), וְלִמְדוּנוּ הַאֲזַהְרָה לְמַפָּה אָבִיו עַל
 26 הַדְּרָךְ שֶׁלְּמַדְנוּ לְמַקְלֵל אָבִיו, וְהוּא שֶׁכְּבֹר בְּאַרְנוּ בְּמַצְוָה
 27 הַמְּשַׁלְּמָה שֶׁלֵּשׁ מֵאוֹת שְׁאֲנוּ מְזַהְרִים: עַל כָּל-אָדָם
 28 מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלֹא לְהַכּוֹתוֹ, וְאָבִיו בְּכָלֵל. וּלְשׁוֹן הַמְּכַלֵּמָא
 29 (פרשת משפטים שם): "מִפָּה אָבִיו וְאִמּוֹ" וְגו' עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנוּ,
 30 אֲזַהְרָה לֹא שְׁמַעֲנוּ! תְּלִמוּד לּוֹמֵר: אַרְבַּעִים יִכְנוּ לֹא יִסְרִי"
 31 (דברים כה, ג). וְהָרִי דְּבָרִים קֵל וְחֲמֹר: אִם מִי שְׁמַצְוָה
 32 לְהַכּוֹתוֹ הָרִי הוּא מְזַהֵר שְׁלֹא לְהַכּוֹתוֹ, מִי שְׁמַצְוָה שְׁלֹא
 33 לְהַכּוֹתוֹ — דִּין הוּא שֶׁהָא מְזַהֵר שְׁלֹא לְהַכּוֹתוֹ". וְהַעוֹבֵר
 34 עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמֵר: הַמַּפָּה אָבִיו וְאִמּוֹ בְּמִזִּיד וְיוֹצֵא מֵהֶם
 35 דָּם — חַיֵּב חֲנֻקָּה. וּכְבֹר נְתַבְּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּסוֹף
 36 סְנֵהֲדְרִין (פה:).

37 הַמַּצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה מְאִתִּים וְעֶשֶׂר — הַצּוּי
 38 שְׁנַצְטוּיֵינוּ לְכַבֵּד אֵב וְאֵם וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כְּבֹד

מתוך מהדורת חזק

1 המצוה הל"ז — הצווי שנגצטוינו ש'יתטמאו ה'כהנים
 2 לקרובים הנזכרים בתורה (שם כא, ב-ג). שכן מאחר
 3 ש'מנעם הכתוב מלהתטמא למת בלבד (ולא לשאר
 4 הטומאות), כדי לכבדם, והתיר להם להתטמא לקרובים,
 5 ה'ה אפ'שר לחשב ש'זה תלוי ברצונם וש'זו רשות בלבד:
 6 רוצה — יתטמא; אינו רוצה — אל יתטמא, לפיכך גזר
 7 עליהם גזרה וחיוב בחיוב, והוא אמרו יתעלה: "לה
 8 יטמא" (שם) כלומר לאחותו. ולשון ספרא (פרשת אמור
 9 שם): "לה יטמא — מצוה. לא רצה להתטמא, מטמאין
 10 אותו על כרחו. ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב
 11 הפסח ולא רצה להתטמא לה, ודחפוהו חכמים וטמאוהו
 12 על כרחו". וזו עצמה היא מצות אכל, כלומר: שכל-אדם
 13 מישראל חייב להתאבל על קרוביו, רצוני לומר ששה
 14 מתי מצוה (אב, אב, בן, בת, אח, ואחות). ומחמת חמך חייב
 15 זה פ'רש בכהן, שהוא מזהר על הטמאה, ש'יתטמא
 16 על-כל-פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדיני
 17 האבלות. וכבר נתבאר (זבחים ק.) ש'אבלות יום ראשון
 18 דאורי'תא. ובפרוש אמרו במועד קטן (יד:): "אכל אינו
 19 נוהג אבלות ברגל, אי אבלות דמעקרא (מלפני-כן, על מי
 20 שמת קודם הרגל) הוא — א'תי (בא) עשה (של) וש'מחת
 21 (בחגך)" דר'בים (המוטל על כלל ישראל) ודחי עשה ד'חיד"
 22 (האבלות — המוטלת על האבל בלבד). הנה נתבאר (מכך
 23 שנקרא "עשה"), ש'חייב האבלות דאורי'תא ושהיא מצוה
 24 עשה, אף ד'וקא ביום ראשון בלבד: אכל שאר השבועה
 25 — מדרבנן, וש'אפלו הכהן ינהג אבלות ביום ראשון
 26 ויתטמא לקרוביו; והבן זה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 27 (אבלות וטומאה) במסכת משקין (מועד קטן יט ואילך)
 28 ובכמה מקומות בבבכות (יח.) וכתבות (ה) וביבמות (כב):
 29 (ועוד) ועבודה זרה (יג.) ובספרא בפ'רשת "אמר אל
 30 ה'כהנים". וחיוב זה שאנו מחייבים את-הכהן להתטמא
 31 לקרובים אינו חובה לנשים — לפי שמי שהזהר שלא
 32 יטמא לזולת הקרובים, הוא שנגצטנה להתטמא לקרובים;
 33 אכל ה'כהנת כיון שלא הזהרה על טמאת מת, כמו
 34 שאבאר במקומו (לא תעשה קסו), כך אין עליה צווי ולא
 35 חיוב להתטמא. אמנם ח'בת היא באבלות, אכל הטמאה
 36 תלויה ברצונה. והבן זה.

יום רביעי כ"ט אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קסז.

55 המצוה הקס"ז — האזהרה שהזהר כהן גדול
 56 מלהמציא עם מת תחת תקרה אחת ואפלו מתי מצוה,
 57 כלומר: קרוביו, והוא אמרו: "ועל כל-נפש מת לא
 58 יבא" (ויקרא כא, יא) ואם נטמא, ואפלו לאביו ולאמו —
 59 לוקה.

יום חמישי א' תשרי ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קסו.

60 המצוה הקס"ו — האזהרה שהזהר כהן גדול
 61 מלהטמא לשאר מתים חוץ מן-הקרובים המפרשים
 62 בכתוב, והוא אמרו יתעלה: "לנפש לא-יטמא בעמיו"
 63 (ויקרא כא, א). והעובר על לאו זה ונטמא לזולת חמשה
 64 [ששה] מתי מצוה — חייב מלקות. ולא זה אינו חל על
 65 הנשים; בא בקבלה (ספרא ריש פרשת אמור): "בני אהרן
 66 — ולא בנות אהרן".

יום שישי ב' תשרי ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קסו.

67 המצוה הקס"ו — האזהרה שהזהר כהן גדול
 68 מלהטמא לשאר מתים חוץ מן-הקרובים המפרשים
 69 בכתוב, והוא אמרו יתעלה: "לנפש לא-יטמא בעמיו"
 70 (ויקרא כא, א). והעובר על לאו זה ונטמא לזולת חמשה
 71 [ששה] מתי מצוה — חייב מלקות. ולא זה אינו חל על
 72 הנשים; בא בקבלה (ספרא ריש פרשת אמור): "בני אהרן
 73 — ולא בנות אהרן".

יום שלישי כ"ח אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קסח.

37 המצוה הקס"ח — האזהרה שהזהר כהן גדול
 38 מלהטמא למת מן המתים באיזה אופן שתהיה הטמאה,
 39 בין בבגיעה בין במשא (הרים חפץ שהמת מונח עליו בלי
 40 לגעת במת), והוא אמרו: "לאביו ולאמו לא יטמא"

יום ש"ק ג' תשרי ה'תשע"ח

מצות עשה קעג. מצות לא תעשה שסב.

שסד. שסג. שסה.

מקומות ביבמות (יח. ואילך) וסנהדרין (מה): וסוטה (מא). 40
ונדה (מט):. 41

המצוה השס"ד — האזהרה שהזהר המלך 42
מלהרבות נשים, והוא אמרו יתעלה: "ולא ירבה-לו 43
נשים" (שם, יז). והגבול לכך, שלא יוסיף על שמנה 44
עשרה נשים בכתבה וקדושין. וכבר נתבאר גם דיני 45
מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא); וכל-זמן שמוסיף 46
עליהן — לוקה. 47

המצוה השס"ג — האזהרה שהזהר המלך 48
מלהרבות סוסים, והוא אמרו יתעלה: "לא-ירבה-לו 49
סוסים" (שם, טז). והגבול לכך, שלא יהיו לו סוסים 50
(פנויים) שרצים לפניו, ואפלו סוס אחד לא יהיה אצלו, 51
וזלת בהמה שהוא רוכב עליה בלבד, או סוסים שיהיו 52
בארות שהם מוכנים אצלו למלחמה שירכבו עליהם 53
הצבא; אבל לעצמו — רק בהמה אחת בלבד. וכבר 54
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא):. 55

המצוה השס"ה — האזהרה שהזהר המלך 56
מלהרבות ממון מיוחד לעצמו, והוא אמרו יתעלה: 57
"וכסף וזהב לא ירבה-לו מאד" (שם). והגבול לכך הוא, 58
שלא יהיה לו למעלה מכדי להוציא הוצאות על מרפכתו 59
ועבדיו המיחדים לו. אבל לקבץ ממון שיהא לצרכי 60
כל-ישראל — הרי זה מתור. וכבר באר ה' יתעלה בכתוב 61
טעם שלש מצות אלו, כלומר: "לא-ירבה-לו סוסים (כדי 62
שלא ישיב העם מצרימה)" ולא ירבה-לו נשים (כדי שלא 63
יסור לבבו). וכסף וזהב לא ירבה-לו מאד". ולפי שנודע 64
טעמן הגיעו בהן לידי בטול במפרסם מענין שלמה 65
(המלך) עליו השלום, על אף גדל מעלתו במדע ובחכמה 66
ושהוא ידידו (שהתיר לעצמו באמרו "לא אסור" "לא אסור" 67
— ונבשל). אמרו (סנהדרין כא): שיש בזה הערה לבני 68
אדם, שאלו ידעו טעמי כל-המצות היו מוצאים להם 69
דרך לבטולן שהרי אפלו זה השלם הגדול (שלמה המלך) 70
טעה בזה וחשב שלא יאה מעשה זה סבה לעברה בשום 71
פנים, כל-שכן ההמון בדעתם החלושה, שהיו באים לידי 72
ולזול בהן ויאמרו: לא אסר דבר זה ולא צוה על דבר 73
זה אלא בגלל כך וכך — אנו נזהר בדבר שבעבורו נתנה 74
מצוה זו ולא נקפיד על המצוה עצמה, וכך היו באים 75
לידי הפסד הדת. לפיכך הסתיר ה' יתעלה טעמיהן; אבל 76
אין מהן גם אחת שאין לה טעם וסבה, אלא שרב אותם 77
הסבות והטעמים לא ישיגום דעות ההמון ולא יבינום. 78
ובלם הם כמו שהעיד הנביא: "פקודי ה' ישרים משמחי- 79
לב" (תהלים יט, ט). 80

המצוה הקע"ג — הצווי שנצטוינו למנות עלינו 1
מלך מישׂראל שיקבץ את כל-אמנתנו ויאחד את דברתנו 2
(ידבר דבר אחד בשם כולם). וינהיג את פלנו, והוא אמרו 3
יתעלה: "שום תשים עליך מלך" (דברים יז, טו) וכבר 4
הזכרנו מקדם (מצות עשה כ) את-דבריהם בספרי (דברים 5
יז, טו) "שלוש מצות נצטוי ישׂראל בשעת כניסתם לארץ: 6
למנות להם מלך, ולבנות בית-הבחייה, ולהכרית ורעו 7
של עמלק". עוד אמרו בספרי (דברים יז, טו): "שום תשים 8
עליך מלך — מצות עשה". ובא הפרוש, שזה שנאמר 9
"שום תשים עליך מלך — תהא אימתו עליך" ושיהיה 10
בלבנו בתכלית הכבוד והגדלה והרוממות שאין למעלה 11
ממנה, עד שתהיה מעלתו אצלנו גדולה ממעלת נביא 12
מבין הנביאים שבוורו. ובפרוש אמרו (הוריות יג): "מלך 13
קודם לנביא". וכשמצוה המלך הנה איזה צווי שלא 14
יהיה סותר מצוה מן התורה — חובה לקיים את-פקדתי; 15
והעובר על פקדתי ואינו מקימה, רשות יש למלך להרגו 16
בסיף, כמו שקבלו אבותינו על עצמם ואמרו: "כל-איש 17
אשר ימנה את-פיך וגו' יומת" (יהושע א, יח). וכל-מורד 18
במלכות — יהיה מי שיהיה — דמו מתר למלך הממנה 19
על פי התורה. וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו בפרק ב' 20
מסנהדרין (ט): וכריש ברותות (ה): ופרק ז' מסוטה (מא):. 21

המצוה השס"ב — האזהרה שהזהרנו מלהעמיד 22
עלינו מלך, איש שאינו מזרע ישׂראל, אף-על-פי שהוא 23
גור צדק, והוא אמרו יתעלה: "לא תוכל לתת עליך איש 24
נכרי אשר לא-אחיד הוא" (דברים יז, טו). ולשון ספרי 25
(פרשת שופטים שם): "לא תוכל לתת עליך איש נכרי — 26
זו מצות לא-תעשה". וכן שאר המנויים אסור שנמנה 27
עלינו בשום דבר מן הדברים — לא מנוי תורה (דיין, 28
ראש ישיבה וכדומה) ולא מנוי מלכות — אדם שהוא 29
מקהל גרים עד שתהא אמו מישׂראל. שהרי אמר יתעלה: 30
"שום תשים עליך מלך מקרב אחיד" (שם), אמרו (יבמות 31
מה): "כל-משומות שאתה משים עליך לא יהיו אלא 32
מקרב אחיד". אבל המלכות בלבד, כבר ידעתי מפסוקי 33
ספרי הנבואה (נ"ך) שזכה בה דוד. ובפרוש אמרו (יומא 34
עב): "כתר מלכות זכה בו דוד", וכן ורעו אתריו עד סוף 35
כל-הדורות. אין מלך למי שמאמין בתורת משה רבנו 36
אלא מזרע דוד, מזרע שלמה דוקא; וכל שהוא מזולת 37
הזרע הנקבד הזה לענין מלכות — נכרי" קרינא ביה. 38
וזה ברור ואין בו ספק. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה 39

ישעיה פרק מח א-ז

א שְׁמְעוּ־זאת בֵּית־יַעֲקֹב הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל וּמִמִּי יְהוּדָה יֵצְאוּ הַנְּשָׁפָעִים | בְּשֵׁם יְהוָה וּבֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִזְכְּרוּ לֹא בְּאֵמֶת וְלֹא בְּדַקָּה: ב פִּי־מַעִיר הַקֹּדֶשׁ נִקְרָאוּ וְעַל־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נִסְמְכוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: (ס) ג הָרֵאשֹׁנוֹת מֵאֵז הַגְּדִתִי וּמִפִּי יֵצְאוּ וְאֲשִׁמְעֵם פִּתְאֹם עֲשִׂיתִי וּתְבֹאֲנָה: ד מִדַּעְתִּי כִּי קִשָּׂה אֶתְּהָ וְגִיד בְּרוּל עֲרַפְדִּי וּמִצַּחֲךָ נְחוּשָׁה: ה וְאֶגִּיד לְךָ מֵאֵז בְּטָרִם תְּבֹאֵה הַשְּׁמַעְתִּיךָ פֶּן־תֹּאמַר עֲצָבִי עָשָׂם וּפְסָלִי וְנִסְפִי צִוּם: ו שְׁמַעְתָּ חֲזָה כְּלָה וְאַתֶּם הֲלוֹא תִגְדּוּ הַשְּׁמַעְתִּיךָ חֲדָשׁוֹת מַעֲתָה וְנִצְרוֹת וְלֹא יִדְעֶתֶם: ז עֲתָה נִבְרָאוּ וְלֹא מֵאֵז וּלְפָנֵינוּם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם פֶּן־תֹּאמַר הִנֵּה יִדְעֵתִין:

רש"י

ותבאנה. כמו שהגדתי תחלה על פי נביאי: (ד) מדעתי כי קשה אתה. מאשר ידעתי אותך כי קשה אתה ואם יבא הנס ולא הגדתי תחלה תאמר עצבי עשם ולא מאת הקב"ה הם לפיכך אגיד לך מאז בטר' תבא וגו', מדעתי מ"ם זו משמשת נתינת טעם כמו לפי שידעתי ודוגמתו כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה (דברים ז): (ו) שמעת חוזה כלה. שמעת הראשונות שהגדתי ראה שבאו כולם: ואתם הלאו תגידו. ותעידוני אשר לא נפל דבר: השמעתך חדשות מעתה. עתה אני חוזר ומשמיעכם חדשות שהם חדשות לכם ולפני הם גלויות מעולם ונצורות ושמורות באוצרותי ואתה לא ידעתם: (ז) עתה. נבראו ולא מאז הם: ולפני יום. היותם אני משמיעכם: ולא שמעתם. עד היום ולפני יום מוסב על השמעתך האמור למעלה:

(א) שמעו זאת. שני שבטים העתידין ללכת בגולה לבבל: בית יעקב הנקראים בשם ישראל. הוא שבט בנימין שאינם נקראים על שבט יהודה אלא על שם סתם שבטי ישראל: וממי יהודה יצאו. ושבט יהודה שיצאו ונזלו מימי דליו של יהודה כמה דאת אמר יזל מים מדליו (במדבר כד): לא באמת. כמו שאמר (ירמיה ה) ואם חי ה' יאמרו לכן לשקר וגו' כלומר לא הייתם כדי ליגאל אלא על כי מעיר הקדש נקראו והיא גרמה להם שלא גלו עשרת השבטי' בימי סנחריב בחלח וחבור שאין להם גאולה: (ב) על אלהי ישראל נסמכו. בימי חזקיהו שנאמר בו בה' אלקי ישראל בטח (מ"ב יח) היא גרמה להם שלא גלו אלא בימי נבוכדנצר שהגלים לבבל ותהי להם גאולה על ידי כורש: (ג) הראשונות. שעברו גאולת מצרים ותשועת חזקיהו מיד סנחריב מאז הגדתי מטרם היותם ופתאום עשיתם:

מצודת ציון

(ד) וגיד ברזל. רצה לומר שבט ברזל ולפי שיש בעורה גיד בשר לזה אמר לשון גיד. ערפך. ר"ל אחורי הצואר: ומצחך. מלשון מצח: נחושה. נחושת: (ה) עצבי. כן יקרא העכו"ם ע"ש שמעציב לב עובריו קורא אליו ואינו נענה. פסלי. גלולים הנפסל מאבן: ונסכי. הנתך ממתכת: (ו) חוזה. ענין ראייה: ונצורות. שמורות כמו נוצר תאנה (משלי כ"ו):

אלה לא היו כדאים להיות נגאלים מבבל: (ב) כי מעיר וכו'. אבל מחמת שהם נקראים אנשי ירושלים עיר הקדש ובעבור שסמכו על אלהי ישראל ששמו ה' צבאות בעבור שתי אלה יגאלו שלא יחולל שמו באמרם הלא המה מעירו ובטחו בו ומדוע לא גאלם אין זה כ"א מוקצר יד: (ג) הראשונות. זהו מפלת סנחריב: מאז הגדתי. מכבר טרם בואה הגדתיים: ומפי יצאו הדברים ההם יצאו מפי והשמעתי לכולכם וכפל הדבר במלות שונות: פתאום עשיתי. בסנחריב עשיתי פתאום מה שגורתי עליו כי בלילה אחת נפלו פגרים מתים. ותבאנה. כפל הדבר במ"ש: (ד) מדעתי. מחמת שידעתי שאתם קשה לב וערפך הוא כגיד ברזל מבלי פרקים ולא גיד בשר ר"ל לא פנית פניך אלי כאילו ערפך מגיד ברזל שא"א להחזיר הפנים: ומצחך נחושה. כן יאמר על מי שהוא מעיז ביותר שהוא מרים מצחו ומחזקו נחושה וכן נאמר חזקו פניהם מסלע (ירמיה ה): (ה) ואגיד לך. בעבור כל אלה הגדתי לך מפלת סנחריב מאז והשמעתך טרם בואה כי פן תאמר כבואה העכו"ם עשה הדברים האלה ולא ה' פעל זאת לכן הקדמתי להשמיעך. צוה. צוה את הדברים ההמה וכפל הדבר במ"ש: (ו) שמעת. מפי הנביאים שמעת מה שגורתי על סנחריב ועתה ראה הכל כי כן באה. ואתם הלא תגידו. אשר לא נפל דבר: השמעתך. מעתה אשמיע אותך חדשות והוא מפלת בבל: ונצורות. שמורות עמדי ואתם לא ידעתם אותם: (ז) עתה נבראו. כי בעת שיצאו הדברים מפי ה' היא עת בריאתם: ולא מאז ולפני יום. ולא מכבר ולא אפי' לפני יום הזה ולא שמעתם הדברים האלה עד הנה: פן תאמר. שמא תאמר הנה ידעתי וכאומר זה לא היה כי עתה נבראו ואיך א"כ תדעו:

מצודת דוד

(א) שמעו זאת. אל יהודה ובנימין ידבר: הנקראים וכו'. זהו בנימין הנקרא בשם סתם שבטי ישראל: וממי וכו'. זהו שבט יהודה אשר יצאו מזרע יהודה הדומה אל המים ודוגמתו במקלות וכו' ממקור ישראל (תהלים סח): הנשבעים וכו'. הרגילים לשבע בה' ולא יאמתו דבריהם ולא יצדיקו מאמריהם וכן נאמר ואם חי ה' יאמרו לכן לשקר ישבעו (ירמיה ה): יזכירו. לשבע בו וכפל הדבר במ"ש וכאומר ע"פ מעשיהם:

איוב פרק לא בג'לד

כג כִּי פָחַד אֱלֹהֵי אִיד אֶל וּמִשְׁאֲתוֹ לֹא אוֹכַל: כד אִם־שְׁמֹתַי זָהַב פֶּסֶלִי וְלִפְתָּם אֲמַרְתִּי מִבְּמַחֲוִי: כה אִם־אֲשַׁמַּח פִּירְבַּ חִילִי וְכִי־כִפִּיר מִצָּאָה יָדִי: כו אִם־אֲרֹאֶה אֹרֶךְ יָמַי וְיִרְחַק יְקַר הַלֵּךְ: כז וַיִּפְתַּח בְּפִתְרוֹ לִבִּי וַתִּשָּׁק יָדַי לִפְנֵי: כח גַּם־הוּא עֲנֹן פְּלִילִי פִּי־בְחַשְׁתִּי לְאֵל מִמְעַל: כט אִם־אֲשַׁמַּח בְּפִיד מִשְׁנָאִי וְהִתְעַרְרִיתִי פִּי־מִצָּאוֹ רַע: ל וְלֹא־נִתְּתִי לְחֶטֶא חֲפִי לְשֹׂאֵל בְּאֵלֶּה נִפְשׁוֹ: לא אִם־לֹא אֲמַרְוּ מִתִּי אֱהֵלִי מִיִּיתָן מִבְּשָׂרוֹ לֹא נִשְׁבַּע: לב בַּחוּץ לֹא־יִלְוֶן גַּר דְּלִתִּי לְאֶרֶח אֶפְתָּח: לג אִם־כִּפְתִּיתִי כְאֲדָם פִּשְׁעֵי לְטָמוֹן בְּחִבֵּי עֲוֹנִי: לד כִּי אֶעְרוֹץ | הֶמוֹן רַבָּה וּבֹזִי־מִשְׁפָּחוֹת יַחְתַּנִּי וְאֲדָם לֹא־אֵצֵא פֶתַח:

רש"י

קצת עובדי כוכבים הנדחים (ועובדים) לכל צבא השמים: (ל) ולא נתתי לחטוא חכי. להקניט שונאי ולתובעו ממון שאין לי עליו כדי להשביעו ולשאול באלה נפשו של שונאי: (לא) לא נשבע. מתוך שנאה שהיו שונאים אותי על שהייתי מטריחם בהכנסת אורחים: (לב) לארח. לא היה דלתות ביתי פנימיים ומוקפין בית שער מבחוץ או מוסבין בקרני זוית להשבית את האורחים מלבא אלא פתוחין לאם דרך לבוא כל הבא: (לג) בחובי. בנחבואי: (לד) כי אערוץ. מתחילה הייתי מכניע המון רבה של רשעים ועתה אף בין כשדיים זה העם לא היה (ישעיה כג): יחיתני. מיראני:

(כג) כי פחד אלי וגו'. פחד היה בעיני אידו שהוא מביא על הרשעים לכן חדלתי מעשות: ומשאתו. ומכבודו: (כד) כסלי. כמו אשר יקוט כסלו (לעיל ה) תקותי ומחשבתי וע"י שכליות על הכסלי הם והכליות יועצות נקראת המחשבה כסל: ולכתם. קבוצות זהב ואוצרות: אמרתי מבמחוי. להתחזק בהם על העניינים: (כה) אם אשמח כי רב חילי. לא הייתי נוהג שמחה בפני העניינים בעשרי שלא להקניאם בי: (כו) אם אראה אור כי יהל. חמה בתקופת גבורתה והילה: וירח יקר הולך. מגיה והולך כמו אור יקרות (זכריה יד) כיקר כרים (תלים לו): (כז) ויפת בסתר לבי. לשמש ולירח לאמר אלוהות הם

מצודת ציון

(כד) כסלי. ענין בטחון כמו הלא יראתך כסלתך (לעיל ה): ולכתם. הוא הזהב הטוב: (כה) כביר. הרבה כמו מזער לא כביר (ישעיה טו): (כו) יהל. יאיר ויזרח כמו בהלו נרו (לעיל כט): יקר. ענין הארה ובהירות וכן אור יקרות (זכריה יד): (כז) ותשק. ענין חבור ודבוק והוא מושאל מל' נשיקה שהוא דבוק השפתים: (כח) לאל. באל ובאה הלמ"ד במקום הבי"ת וכן בוחר אתה לבן ישי (ש"א ב) ומשפטו בבן ישי: (כט) בפיד. ענינו כמו איד וכן אם בפידו להן שוע (לעיל ל) וענינו שבר ומקרה רעה: והתעוררתי. מל' ההערה והתגברות: (ל) ולא נתתי. לא עזבתי כמו ולא נתן סיחון (במדבר כא): (לב) לאורח. הוא שם משותף להאיש הבא מהדרך ולהדרך עצמו: (לג) בחבי. כמו בחבאי באל"ף והוא מל' מחבואה: (לד) אערוץ. אשבור כמו בערוץ נחלים (לעיל ל): המון. עם רב ולתוספת ביאור אמר רבה: יחתיני. מל' חתת ושבר: ואדום. ואשתוק כמו וידום אהרן (ויקרא ט):

מצודת דוד

(כג) כי פחד אלי. נמנעתי להניף יד כי היה אלי פחד מאוד אל הבא לשלם גמול אף לא אוכל לעשות כזאת מרוממות האל ר"ל מלבד יראת העונש שהיה לי מאז היה בי עוד יראת הרוממות: (כד) אם שמת. האם שמת בטהוני בזהב האם אמרתי על הכתם שהוא מבטחי וחדלתי מלבטוח בה: (כה) אם אשמח. האם שמחתי אשר היה רב עשרי ואשר מצאה ידי מרבית הון וכאמר הלא קנייני עוה"ז לא היו נחשבים בעיני למאומה לשמוח בהם: (כו) אם אראה. האם כאשר ראיתי אור השמש אשר יזהיר ביותר והירח המאיר והולך ומוסיף אורה: (כז) ויפת. וכי בעבור אורם הרב היה נפתה לבי בסתר המחשבה לומר שיש בהם אלהות ואך שמת את ידי לפי לסותמה לבלי הוציא את הדבר הרע הזה מן השפה ולחוץ ור"ל וכי כן היה בתמיה הלא כמו שלא דברתי בפי מאומה רע כן לא היה לבי נפתה במחשבה: (כח) גם הוא עון פלילי. כי אמרתי גם המחשבה לבדה הוא עון הראוי להשפט עליו כי בזה הייתי מכחיש בהאל היושב ממעל

לתלות האלהות במעשה ידיו: (כט) אם אשמח. האם שמחתי בעבור פיד שונאי וכי התעוררתי לקום עליו לשלם לו גמול כאשר מצאו רע בחושבי כאשר החל לנפול לא יוסיף לקום: (ל) ולא נתתי. ר"ל לא סוף הדבר שלא שלמתי לו אז גמול אלא אפילו אם היה לי עליו מה מתביעת ממון לא עזבתי אז את חכי לחטוא בו לשאול נפשו בשבועת האלה למען ישבע לשקר ויחטיא נפשו: (לא) אם לא. האם לא אמרו עלי אנשי אהלי ונערי מי יתן לנו לאכול מבשרו ונאכל ולא נשבע כי כ"כ נאכל לתאוה עד כי נחשוק לאכול עוד כי לאויבים היו לי: (לב) בחוץ. והסבה היה כי במקומי לא לן מעולם בחוץ הגר הבא מארץ נכריה ובעצמי פתחתי דלתי ביתי להאורח הבא כי לא האמנתי למתי אהלי שהם יכניסו לבית את כל הבא, או ר"ל פתחתי הדלתות אל מול הדרך להעיר לב אנשים לבוא אל ביתי ובעבור זה רבו כמו רבו אנשים הולכי אורח והיה להם לטורח להתעסק ולזה היו לי לאויבים: (לג) אם כסיתי. האם כסיתי פשעי כדרך שאר בני אדם אשר יכסו פשעם ויחששו בהם כי הלא אם קרה לי מה מדבר פשע לא כחשתי בה: לטמון. מוסב על אם לומר האם היה דרכי לטמון עוני במחבואי לכל יודע למי והוא כפל ענין במ"ש: (לד) כי אערוץ. ר"ל וכי עשיתי כזאת עד שיבוא עלי הדבר הזה אשר מאז היה הכח בידי לערוץ ולשבר המון רב מן האנשים ועתה הבווי מן המשפחות משבר ומפחד אותי ובע"כ אשתוק ואסכול ולא אצא מפתח ביתי ליראתי ממנו:

ג מסרו למי שהיה מוליכו. הפל בשרין והוליו, אלא שעשו הפתנים גדולים קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליו. אמר רבי יוסי: מעשה והוליו ערסלא, וישראל היה. ד וכבש עשו לו מפני הבבליים שהיו מתלשים בשערו, ואומרים לו: מל וצא, מל וצא! מיקורי ירושלים היו מליון אותו עד ספה הראשונה. עשר סכות מירושלים ועד צוק, תשעים רים, שבעה ומחצה לכל מיל. ה על פל ספה וסכה אומרים לו: הרי מזון והרי מים; ומליון אותו מספה לספה, חוץ מאחרונה שבהן, שאינו מגיע עמו לצוק, אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו. ו מה היה עושה? חולק לשון של זהורית, חציו קשר בסלע וחציו קשר בין שתי קרניו, ודחפו לאחוריו; והוא

פירוש ברטנורא

ג אלא שעשו הפתנים קבע. להיות משלחין אותו ולא היו ב"ד של הכנים מניחין את ישראל להוליו; ערסלא. שם האיש; ד וכבש. כמין מעלה עשו, שהוא גבוה ויוצא דרך הכבש חוץ לעורה חוץ לעור, כדי שלא יוכלו הבבליים ליגע במשלח. לפי שהיו רגילין לחלוש בשערו ואומרים לו מול מהר וצא ואל תשהא עונותינו אצלנו עוד: מיקורי ירושלים. מחשובי ירושלים: עד סוכה ראשונה. סוכות עשו לו בדרך והולכין בני אדם לגור שם לפני יוה"כ שמליון אותו מסוכה לסוכה: תשעים רים. היו מירושלים ועד הצוק. כל הר גבוה וקוף קרוי צוק: שבעה ומחצה. ריסין לכל מיל. אני שמעתי דרום גרסינן ביו"ד. והם מאתים וס"ו פסיעות כחשבון רום. נמצאו ר' ריסין ומחצה אלפים פסיעות פחות ה', קרוב למדת תחום שבת, וצ' רים הם י"ב מיל:

ה הרי מזון והרי מים. לא היו אומרים לו כך אלא כדי שיישב לבו, שמי שיש לו פת בסלו אינו רעב כמי שאין לו פת בסלו, אבל מעולם לא הוצרך אדם לכך: ומליון אותו מסוכה לסוכה. שמירושלים ועד סוכה ראשונה מיל, ועשר סוכות ובין כל סוכה וסוכה מיל, הרי מירושלים עד סוכה אחרונה עשר מילין. נשאר מסוכה אחרונה לצוק ב' מילין, מליון אותו מיל כמדת תחום שבת ועומדים מרחוק ורואין את מעשיו: ו חציו קשר בסלע וחציו קשר בין קרניו. לא היה קושר כל הלשון של זהורית בסלע שמא תלכין מוד קודם דחיפת השעיר, ומשמחת לבון הלשון של

משניות מבוארות – קהתי

יום שני

באור משנה ה

על פל ספה וסכה אומרים לו – היו יושבי הסוכה אומרים למוליך את השעיר: הרי מזון והרי מים – וכתב הרמב"ם: "שאם כשל כחו וצריך לאכול, אוכל"; ובברייתא בגמרא מובא: "מעולם לא הוצרך אדם לכך, אלא שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו". ומליון אותו מספה לספה – שהמרחק ביניהן היה רק מיל, היינו אלפיים אמה, כתחום שבת שמתר ללכת בו ביום הכיפורים, כמו שבארנו במשנה הקודמת, חוץ מאחרונה שבהן – מהיושב בסוכה האחרונה, שאינו מגיע עמו לצוק – לפי שמן הסוכה האחרונה עד לצוק היו שני מילין, אלא עומד מרחוק – מלוח אותו מיל אחד, ועומד בסוף התחום, ורואה את מעשיו – מרחוק. בעל "תוספות יום טוב" מבאר הטעם שלא היו עושים אחת עשרה סוכות, שאם כן לא היתה נקראת "ארץ גזירה", מאחר שרשאים לילך מן הסוכה עד לשם בו ביום.

באור משנה ו

מה היה עושה – המוליך את השעיר, כשהגיע לצוק? חולק לשון של זהורית – שקשר הכהן הגדול בין קרניו (כדלעיל ד, ב), לשני חלקים, חציו קשר בסלע וחציו קשר בין שתי קרניו, ודחפו לאחוריו – בשתי ידיו; בגמרא מבואר, שהואיל והלשון של זהורית היה מלבין לסימן שנתכפרו עונותיהם של ישראל, לפיכך היה קושר חציו בסלע, כדי שיהא לנגד עיניו ויכול לראותו כשהוא מלבין, שכן אם היה משאירו כולו בין קרניו, אפשר שיכוף השעיר ראשו תחת גופו ולא יראה אם הלבין, ונמצא לבו נוקפו. ומפני מה לא קשר כל הלשון בסלע? שמא ילבין מיד, קודם שידוהף את השעיר, ומתוך שמתחו על שנתכפרו העונות ישכת מלדחפו, או ידמה שכבר נשלמה המצוה, ואין צורך לדחפו, מאחר שכבר הלבין הלשון; הלכך היה חולק את הלשון לשניים, חציו קשר תחילה בסלע מהטעם שהבאנו לעיל, כדי שיהיה לנגד עיניו, ולא היה חשש שילבין עד גמר המלאכה כולה, ואחר כך קשר חציו בין קרניו, ומתוך שעוסק בשעיר דוחפו מן ההר, והוא מתגלגל ויורד – במורד הזקוף של ההר, ולא

יום ראשון

באור משנה ג

מסרו – לאחר שהתוודה עליו, מסר הכהן הגדול את השעיר, למי שהיה מוליכו – למדבר, שהיה מזומן לכך מאתמול. הפל בשרין להוליו – ואפילו ישראלים, שנאמר בו (ויקרא טז, כא): "ושלח ביד איש עתי המדברה", ודרשו: "איש" – להכשיר את הזר, אלא שעשו הפתנים גדולים קבע – מנהג קבוע, ולא היו מניחין את ישראל להוליו – אלא דווקא כהן, אמר רבי יוסי: מעשה והוליו ערסלא – שם איש, וישראל היה.

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת בענין שילוח השעיר. וכבש – כמין גשר משופע מן העזרה לחוץ לעיר, עשו לו – למוליך את השעיר, מערב יום הכיפורים, מפני הבבליים שהיו מתלשים בשערו – של המוליך את השעיר, ואומרים לו: מל וצא, מל וצא! – טול מהר את השעיר וצא, ואל תשהא את עונותינו אצלנו; וכדי שלא יוכלו לנגוע בו היו עושים לו את הכבש הזה. בגמרא אמרו, שהמתלשים בשערו לא היו בבליים אלא אלכסנדרים, ומתוך ששונאים היו את הבבליים, היו קורין אותם (את המתלשים בשערו של המוליך את השעיר) על שם בבליים (שהשם "בבליים" נעשה בפי בני ישראל כינוי לכל קלי הראש ועושי דבר שאין רוח הבריות נוחה הימנו). מיקורי ירושלים – מחשובי העיר, היו מליון אותו – את המוליך את השעיר, עד ספה הראשונה – שעשו סוכות בדרך והושיבו בהן בני אדם מערב יום הכיפורים, שיהו מלויים אותו. עשר סכות מירושלים ועד צוק – ההר הזקוף שממנו היה דוחף את השעיר, תשעים רים – היה המרחק מירושלים עד הצוק, שבעה ותשעים רים לכל מיל – כל מיל הוא שבעה ומחצה ריסים, נמצא שתשעים רים הם שנים עשר מיל. בין סוכה לסוכה היה מיל, שהוא אלפיים אמה, כתחום שבת שמתר ללכת בו ביום הכיפורים, וכן מירושלים עד הסוכה הראשונה מיל. ומן הסוכה האחרונה עד הצוק היו שני מילין. זהו ששינו במשנתנו שיקורי ירושלים היו מלויים אותו עד הסוכה הראשונה, ואחר כך אנשי כל סוכה היו מלויים אותו עד לסוכה הקרובה (כדלהלן במשנה הבאה).

מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר, עד שנעשה אברים אברים. פא וישב לו תחת ספה אחרונה עד שתחשף. ומאימתי מטמא בגדים? משיצא חוץ לחומת ירושלים. רבי שמעון אומר: משעת דחיתו לצוק. ז בא לו אצל פה ושעיר הנשרפין. קרען והוציא את אמוריהן, נתן בפגים והקטירן על גבי המזבח. קלען במקלעות והוציאן לבית השרפה. ומאימתי מטמאין בגדים? משיצאו חוץ לחומת העזרה. רבי שמעון אומר: משיצאת האור ברבן. ח אמרו לו לכהן גדול: הגיע שעיר למדבר. ומנין היו יודעין שהגיע שעיר למדבר? דרפיות היו עושין,

פירוש ברטנורה

זהוית שמראה שכבר נתכפרו העונות ושכח מצות הרחיפה וידמה שכבר נשלמה המצוה מאחר שהלבין הלשון, ולא היה קושר כולה בין קרניו, שמה בשעת רחיפה יכוף השעיר ראשו תחת גופו כשיפול לאחוריו ולא יוכל לראות הלשון כשתלבין ויהיו כל ישראל ענינין, לפיכך קשר חציה בסלע והיא לא תלבין לחצאין עד שתגמר מלאכת כולה. וכשקושר באחרונה חציה בין קרניו אע"פ שתלבין מיד לא יניח מלדחפו הואיל והוא עסוק בה: פא וישב לו. חזר עד סוכה אחרונה. ואע"פ שהוציא חוץ לתחום אפילו ברשות חכמים אין לו אלא אלפים אמה ממקום שיצא לשם ברשות, לזה התירו לפי שראו לעמוד במדבר משתחשף: מטמא בגדים. דכתיב (ויקרא י"ז) והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו: רבי שמעון אומר כו'. ואין הלכה כר"ש: ז בא לו. אחר שמסר כהן גדול השעיר המשתלח למשלה, בא לו אצל פה ושעיר העומדים לשרף, וקרען והוציא אימוריהן: ונתנם במגים. בקערה של כלי שרת: והקטירם. אי אפשר לומר שהיה מקטירן עכשיו, דהא בבגדי לבן הוא לבוש ועדיין עליו לקרות הפרשה בבגדי לבן. אלא הכי קאמר, נתנם במגים כדי להקטירן אחר כך כשיגיע זמנו לאחר שיטבול וילבש בגדי זהב: קלען במקלות. כמין קליעה, ושלמים הם עם עורותם ובשרם ופרשם אלא שנקרע כרסם להוציא אימוריהן: והוציאן לבית השריפה. חוץ לירושלים: ומאימתי מטמאין בגדים. העוסקין בהם, כדכתיב (ויקרא ט"ז) והשורף אותם יכבס בגדיו: רבי שמעון אומר כו'. ואין הלכה כרבי שמעון:

ח הגיע שעיר למדבר. שאינו ראוי להתחיל בעבודה אחרת עד שיוגיע שעיר למדבר, שנאמר (שם) ושלח את השעיר למדבר. ואחר כך ואת חלב החמאת

משניות מבוררות – קהתי

במגיס, קלע אותם במוטות כמין קליעה, שארבעה אנשים היו נושאים שני מוטות, שניים לפנים ושניים מאחור, והפר והשעיר נתונים עליהם קלועים ומשולבים זה על זה, ושלמים היו עם עורותם ובשרם ופרשם, אלא שנקרע כריסם להוציא אימוריהם (רש"י). ויש מפרשים, שהיה מחתך אותם לחתיכות גדולות מעורות זו בזו כמין קליעה, אלא שלא פשט את עורם ולא פרקם, והניחן על שני מוטות הנשואים על ידי ארבעה אנשים (רמב"ם, המאירי), והוציאן לבית השרפה – כלומר: ומסרם להוציאם למקום שריפתם, היינו לבית הירושן שמתוך לירושלים, כמו שכתוב (ויקרא טז, כז): "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקודש יוציא אל מחוץ למחנה, ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם". ומאימתי מטמאין בגדים – שכן נאמר (שם טז, כח): "והשורף אותם יכבס בגדיו", ושואלת משנתנו: מאימתי העוסקים בהוצאתם לבית הירושן מטמאים בגדים? משיצאו חוץ לחומת העזרה – שנאמר (שם): "יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו..." ושנו בכרייתא בגמרא (יומא טז, א): "להן" (בשאר הנשרפים) אתה נותן להם שלש מחנות (שצריך לשרפם חוץ לשלש מחנות, היינו עזרה ופר הבית וירושלים), וכאן אתה נותן להם מחנה אחת (והלא למדים מהו ושעיר של יום הכיפורים משאר הנשרפים, שאף אלו נשרפים חוץ לשלש מחנות?) אם כן למה נאמר: "אל מחוץ למחנה" (ומשמע חוץ למחנה אחת)? לומר לך: כיון שיצא חוץ למחנה אחת (היינו חוץ לעזרה) המתעסקים בהם מטמאים בגדים (כלומר שמה שכתוב "יוציא אל מחוץ למחנה" לא לענין שריפה נאמר אלא לענין טומאת בגדים). רבי שמעון אומר: משיצאת האור ברבן – העוסקים בהוצאתם לבית הירושן אינם מטמאים בגדים אלא לאחר שהתחילו בשריפתם, משעה שאחזה האש ברובם, שנאמר (שם): "והשורף אותם יכבס בגדיו", ומשמע כשורפו ממש; ומה שנאמר "יוציא אל מחוץ למחנה" דורש רבי שמעון לענין אחר (עיין בגמרא). ואין הלכה כרבי שמעון.

באור משנה ח

אמרו לו לכהן גדול: הגיע שעיר למדבר – שלא היה ראוי להתחיל בעבודה אחרת עד שהגיע השעיר למדבר, שנאמר (ויקרא טז, כז): "ושלח את השעיר למדבר", ואחר כך (שם טז, כח): "ואת חלב החטאת יקטיר" (רש"י). ומנין היו יודעין שהגיע שעיר למדבר?

היה מגיע לחצי ההר, עד שנעשה אברים אברים – מחמת גובה ההר או מפני צוקים שיצאו ממנו. פא וישב לו תחת ספה אחרונה – לאחר שדחף את השעיר חזר עד לסוכה האחרונה, וישב בה עד שתחשף – ואף על פי שהוציא חוץ לתחום אפילו ברשות חכמים, אין לו ממקום שיצא לשם ברשות אלא אלפיים אמה, מכל מקום התירו לזה שיחזור שני מילין עד הסוכה האחרונה, מפני הסכנה לשהות במדבר עד שתחשף. ומאימתי מטמא בגדים – שכן נאמר (ויקרא טז, כז): "והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים, ואחרי כן יבוא אל המחנה", ומכאן שואלת משנתנו: מאימתי הוא מטמא בגדים? משיצא חוץ לחומת ירושלים – בדרכו למדבר, שהואיל וכתוב "והמשלח", משמע משעה שהתחיל להיות משלח, והיינו משיצא חוץ לחומת העיר. רבי שמעון אומר: משעת דחיתו לצוק – שהואיל וכתוב "והמשלח... לעזאזל", דורש רבי שמעון, שדחיפתו וזריקתו של השעיר היא שילוחו, ולכן אין המוליך את השעיר מטמא בגדים אלא משעה ששילחו לעזאזל בדחיתו מראש הסלע. ואין הלכה כרבי שמעון.

יו ם ש ל י ם

באור משנה ז

פא לו – הכהן הגדול, לאחר שמסר את השעיר המשתלח למוליכו (כמו ששינונו לעיל משנה ג), אצל פה ושעיר הנשרפין – העומדים להישרף, היינו הפר והשעיר שכבר היה דמם בקודש, כפי ששינונו לעיל (ה, ג-ו), וגופם היה תלוי בעמודים שבבית המטבחים. קרען והוציא את אמוריהן – החלבים הקריבים על המזבח, נתן בפגים – נתן את האימורים בקערה, שהיא מכלי השרת, והקטירן על גבי המזבח – שבעזרה; בגמרא מבואר, שאין לפרש שהקטירן עכשיו, שהרי עדיין לבוש הוא בגדי לבן, ולא הקטירן אלא לאחר שלבש בגדי הזהב ועשה את אילו ואת איל העם, כמו שכתוב (ויקרא טז, כג-כח): "ובא אהרן אל אוהל מועד ופשט את בגדי הבד... ורחץ את בשרו במים במקום קודש ולבש את בגדיו, ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם... ואת חלב החטאת יקטיר המזבח". אלא יש להגיה במשנה: להקטירן (במקום והקטירן). כלומר שנתנו במגיס כדי להקטירן אחר כך על גבי המזבח החיצון, כשיגיע זמן הקטרתן. קלען במקלעות – ויש גורסים: במקלות, כלומר שלאחר שנתן אימוריהם

וּמְנִיפִין בְּפוּדְרִין, וְיֹדְעִין שְׁהֵגִיעַ שְׁעִיר לְמִדְבָּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְהָלֵא סִימָן גְּדוֹל הִיָּה לָהֶם! מִירוּשָׁלַיִם וְעַד בֵּית חֲדָדוֹ שְׁלֹשָׁה מִלִּין; הוֹלְכִין מִיָּל, וְחוֹזְרִין מִיָּל, וְשׁוֹהֵין בְּדֵי מִיָּל, וְיֹדְעִין שְׁהֵגִיעַ שְׁעִיר לְמִדְבָּר. רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אָמַר: וְהָלֵא סִימָן אַחַר הִיָּה לָהֶם! לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית הִיָּה קָשׁוּר עַל פֶּתְחוֹ שֶׁל הַיְכָל, וּבִשְׁהֵגִיעַ שְׁעִיר לְמִדְבָּר הִיָּה הַלְשׁוֹן מְלֻבֵּן. שְׁנָאֵמַר (ישעיה א, יח): "אִם־יְהִי חֲטָאִיכֶם בְּשָׁנִים בְּשִׁלְגַּי יִלְבִּינוּ".

פ ר ק ש ב י ע י

א בֵּא לֹו פֶּתֶן גְּדוֹל לְקָרוֹת. אִם רָצָה לְקָרוֹת בְּבִגְדֵי בּוּץ – קוֹרָא, וְאִם לֹא – קוֹרָא בְּאַצְמֵלִית לְבָן מְשֻׁלוֹ. חֲזַן הַכֹּהֵנֶת נוֹטֵל סֶפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָה לְרֹאשׁ הַכֹּהֵנֶת, וְרֹאשׁ הַכֹּהֵנֶת נוֹתְנָה לְסֶפֶן, וְהַסֶּפֶן נוֹתְנָה לְכֹהֵן גְּדוֹל, וְכֹהֵן גְּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרָא עוֹמֵד, וְקוֹרָא "אַחְרֵי מוֹת" וְ"אֵךְ בְּעֵשׂוֹר". וְגוֹלָל סֶפֶר תּוֹרָה וּמְנִיחֹהּ בְּחִיקוֹ, וְאָמַר: יוֹתֵר

פירוש ברטנורא

יקמיר: דורכיותא. אבנים גדולות ובוהרות זו על זו, ששם השומרים עומדים ומניפים בסודרין: ועד בית חדרו. הוא ראש המדבר. וס"ל לרבי יהודה שמשנהגעי השעיר שם נעשית מצותו אע"פ שלא הגיע לצוק. ואין הלכה כר' יהודה: הולכין מיל. כדאמרין לעיל מקמיר ירושלים מלון אותו עד סוכה ראשונה. וכשחזרין ושוהין אחר כך כדי הלך מיל כבר ידעו שהגיע שעיר למדבר:

א בא לו כהן גדול לקרות. פרשת היום: בבגדי בוץ. שעבר בהם עבודת היום: קורא. שמותר לכושב בגדי כהונה אפילו שלא בשעת עבודה, דבגדי כהונה נתנו ליהנות בהן: באצמלית. לכוש עשוי כמין חלוק לבן: משלו. שקריאת הפרשה אינה עבודה: חזן הכנסת. חזן הכנסת. על פיו נחתיים כל צרכי הכנסת, מי מפמיר ומי פורס על שמע ומי עובר לפני התיבה. ונתנים ס"ח מזה לזה משום יקרא וכהן גדול להראות שיש שררות הריבה למטה ממנו: עומד ומקבל. מכלל דעד השתא יושב הוה, נמצינו למדים דבעורת נשים היה קורא, דאי בעורת ישראל וכ"ש במקום המקודש יותר ממנה אסור לישב אלא למלכי בית דוד הותר להם לישב בעורה, דכתיב (שמואל ב' י) ויבא המלך דוד וישב לפני ה': וקורא אחרי מות ואך בעשור. שבפרשת אמור. שמותר לדלו בתורה בענין אחד כשהוא קרוב בכדי שלא יפסק התורגמן. אבל אם קורם שיגלו ס"ח עד מקום הדלוג יפסק התורגמן המתרגם פסוק שקרא הקורא, אסור לדלו ולגלו, שנמצאו צבור וישיבים ומצפים ואין זה כבוד הצבור: יותר ממה שקריית לפנינים כתוב כאן. שלא להוציא לעז על ספר

משניות מבוארות – קהתי

למדבר, לְקָרוֹת – בתורה את פרשת היום. אִם רָצָה לְקָרוֹת בְּבִגְדֵי בּוּץ – בבגדי לבן שעבר בהם עד עתה, קוֹרָא – רשאי הוא לקרוא בהם, וְאִם לֹא – שלא רצה לקרות בבגדי לבן, קוֹרָא בְּאַצְמֵלִית לְבָן מְשֻׁלוֹ – מין חלוק ארוך; הטעם מבואר בגמרא, לפי שקריאת הפרשה אינה עבודה, ומכל מקום מותר לו לקרוא גם בבגדי לבן, לפי שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם במקדש וללכשם שם אפילו שלא בשעת עבודה. חֲזַן הַכֹּהֵנֶת – השמש של בית הכנסת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, ונקרא "חזן" מלשון "חזוה", שצריך הוא לראות מה הם צרכי הציבור ולהכין הכל, נוֹטֵל סֶפֶר תּוֹרָה – מבית הכנסת, וְנוֹתְנָה לְרֹאשׁ הַכֹּהֵנֶת – הוא הקובע בכל ענייני בית הכנסת, כגון מי ירד לפני התיבה, מי יקרא בתורה, מי יפטיר וכדומה, וְרֹאשׁ הַכֹּהֵנֶת נוֹתְנָה לְסֶפֶן – היינו הממונה תחת כהן גדול, שיהא ממלא מקומו אם יארע בו פסול (כמו ששנינו בתחילת מסכתנו). וְהַסֶּפֶן נוֹתְנָה לְכֹהֵן גְּדוֹל – טעם כל זה, כדי להרבות בכבודו של כהן גדול, שכל אלה באים לשרתו, לקיים "ברכ עם הדרת מלך", וְכֹהֵן גְּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל – ספר התורה מיד הסגן, וְקוֹרָא עוֹמֵד – קורא בעמידה; מלשון המשנה "עומד ומקבל" מסיקה הגמרא שהיה מקורם יושב, ומכאן שהיה קורא בעזרת נשים, שכן בעזרת ישראל הלכה היא שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, וזהו שבארנו לעיל: בא לו כהן גדול – לעזרת נשים. וְקוֹרָא – בספר התורה, "אַחְרֵי מוֹת" – היינו פרשת העבודה של יום הכיפורים (ויקרא טו, א-דל). וְ"אֵךְ בְּעֵשׂוֹר" – שבפרשת המועדות בסדר "אמור" (ויקרא כג, כו-לב); ואף על פי שצריך לגלול את ספר התורה מ"אחרי מות" לפרשת המועדות, ואין זה כבוד לציבור שהיא מחכה, מכל מקום הואיל והפרשיות סמוכות הן, הרי אפשר לגלול בעוד שהמתורגמן מתרגם פסוק אחרון של "אחרי מות". ולאחר שקרא "אך בעשור" צריך עוד לקרוא "ובעשור לחדש השביעי" (בפרשת "פינחס"), אלא משום כבוד הציבור, הואיל וצריך הרבה לגלול מ"אך בעשור" עד "ובעשור", מפסיק הכהן את קריאתו בתוך ספר התורה, וְגוֹלָל סֶפֶר תּוֹרָה – לאחר קריאת "אך בעשור", וּמְנִיחֹהּ בְּחִיקוֹ – תחת זרועו, וְאָמַר – לעם: יוֹתֵר מִמָּה שֶׁקְרִאתִי לְפָנֶיכֶם פְּתוּב כָּאֵן – כלומר שמודיע לציבור, שאין הספר שבידו חסר כלום, וגם מה שעומד לקרוא בעל־פה כתוב בו, כדי שלא יחשבו שחסרה בו אותה פרשה.

הַרְפִּיּוֹת הִיוּ עוֹשִׂין – ויש גורסים: דירכאות או דידכאות. היינו שהיו עושים בכל הדרך מקומות מצפה שהיו עומדים שם צופים, וּמְנִיפִין בְּפוּדְרִין – ומנפנים במטפחות זה לזה, וְיֹדְעִין שְׁהֵגִיעַ שְׁעִיר לְמִדְבָּר – שהעומד סמוך לצוק, משראה שהמוליך את השעיר דחפו מן ההר, היה מנפנף לחברו וחברו לחברו עד שהגיע הסימן לירושלים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְהָלֵא סִימָן גְּדוֹל הִיָּה לָהֶם! מִירוּשָׁלַיִם וְעַד בֵּית חֲדָדוֹ שְׁלֹשָׁה מִלִּין – בית חדרו הוא מקום בתחילת המדבר, שבו היה מוליך את השעיר לצוק, ולדעת רבי יהודה משהגיע השעיר למדבר נעשתה מצוות שילווחו, אף על פי שעדיין לא הגיע לצוק, וכיון שהמרחק מירושלים עד בית חדרו שלושה מילין, הוֹלְכִין מִיָּל – ללוות את המשלח, כמו ששינונו (לעיל משנה ד): "מיקירי ירושלים היו מלווים אותו עד הסוכה הראשונה", וְחוֹזְרִין מִיָּל, וְשׁוֹהֵין בְּדֵי מִיָּל – כשיעור מהלך מיל, וְיֹדְעִין שְׁהֵגִיעַ שְׁעִיר לְמִדְבָּר – ורשאי הכהן להמשיך בעבודתו. רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אָמַר: וְהָלֵא סִימָן אַחַר הִיָּה לָהֶם! לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית הִיָּה קָשׁוּר עַל פֶּתְחוֹ שֶׁל הַיְכָל, וּבִשְׁהֵגִיעַ שְׁעִיר לְמִדְבָּר הִיָּה הַלְשׁוֹן מְלֻבֵּן – לסימן שנתכפרו העוונות, שְׁנָאֵמַר: "אִם־יְהִי חֲטָאִיכֶם בְּשָׁנִים בְּשִׁלְגַּי יִלְבִּינוּ" – וכך ידעו שנעשתה מצותו של השעיר המשתלח. בברייתא בגמרא מובא (יומא טו, ב): "בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ; הלבין – היו שמחין, לא הלבין – היו עצבין ומתביישין. התקינו שיהיו קושרין על פתח האולם מבפנים, ועדיין היו מציצין ורואין; הלבין – היו שמחין, לא הלבין – היו עצבין. התקינו שיהיו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו". לפי זה יוצא, שרבי ישמעאל שבמשנתנו מתכוון לאותו נוהג שהיה בראשונה, ואילו תנא קמא דן לאחר התנה האחרונה, כפי שגם שינונו לעיל (משנה ו), ולכן הוא סובר שהעמידו צופים בכרך שהיו מניפים בסודרים זה לזה להודיע שהגיע השעיר למדבר (יחטפות יום טוב). יוש נסתות שאין גורסים במשנתנו את דברי רבי ישמעאל.

י ו ס ר ב י ע י

ב א ו ר מ ש נ ה א

בֵּא לֹו פֶּתֶן גְּדוֹל – לעזרת נשים, לאחר שהודיעו לו שהגיע שעיר

ממה שִקְרָאתי לַפְנֵיכֶם כְּתוּב כָּאֵן. "וּבְעֵשׂוֹר" שִבְחוּמֵשׁ הַפְקוּדִים קוֹרָא עַל פֶּה. וּמִבְרַךְ עֲלֶיהָ שְׁמוֹנֵה בְרָכוֹת: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה, וְעַל הַהוֹדָאָה, וְעַל מַחִילַת הָעוֹן, וְעַל הַמְקַדֵּשׁ בְּפָנָי עֲצֻמּוֹ, וְעַל יִשְׂרָאֵל בְּפָנָי עֲצֻמּוֹ, (וְעַל יְרוּשָׁלַיִם בְּפָנָי עֲצֻמָּה), וְעַל הַפְּהָנִים בְּפָנָי עֲצֻמּוֹ, וְעַל שְׂאֵר הַתְּפִלָּה.

ב הַרְוָאָה כִּהֵן גְּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרָא, אֵינּוּ רוֹאֶה פֶּר וְשְׁעִיר הַנִּשְׂרָפִים; וְהַרְוָאָה פֶּר וְשְׁעִיר הַנִּשְׂרָפִים, אֵינּוּ רוֹאֶה כִּהֵן גְּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרָא. וְלֹא מִפְּנֵי שְׂאֵינּוּ רִשְׁאֵי, אֶלָּא שֶׁהֵיחָה דְרָךְ רְחוּקָה, וּמְלֹאכֶת שְׁנִיחָה שְׁוֹהַ פְּאַחַת.

ג אִם בְּכַגְדֵי בּוּץ קוֹרָא – קִדְשׁ יְדֵיו וְרַגְלָיו, פֶּשֶׁט יָרֵד וְטָבַל, עֲלָה וְנִסְתַּפַּג. הִבְיָאוּ לוֹ בְּגָדֵי זָהָב, וְלִבְשׁ וְקִדְשׁ יְדֵיו וְרַגְלָיו, וְיִצֵּא וְעָשָׂה אֶת אֵילּוֹ וְאֶת אֵיל הָעֵם, וְאֶת שְׂבַעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִים בְּנֵי שָׁנָה; דְּכָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

פירוש ברטנורא

תורה, כשרואין אותו קורא פרשה שלישית על פה יהיו סבורים שם"ת חסר אותה פרשה: ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. שהיא רחוקה מפרשת אחרי מות ואך בעשור, ויותר מכדי שיפסק התורנמן, לפיכך אינו יכול לגלול ספר תורה עד שם, לפי שאין גלולים ס"ת בצבור מפני כבוד הציבור, וס"ת אחר אינו יכול להביא משום פגמו של ראשון שלא יאמרו הראשון חסר הוא: על התורה. שתי ברכות אחת לפני אחת לאחריה כדרך שמברכין בבית הכנסת: על העבודה ועל ההודאה. רצה ומודים: ועל מחילת העון. סלח לנו: ועל המקדש. שתשרה בו שכנינו: ועל הכהנים. שיתברכו ויהיו קרבנותם לרצון: ועל ישראל ועל שאר התפלה. מפרש בגמרא. תחנה רנה בקשה מלפניך שעמך ישראל צריכין להוושע ברוך אתה ה' שומע תפלה: **ב** לא מפני שאינו רשאי. דמהו דתימא הוואה עבודה אחת אינו רשאי להניחה כדי לילך לראות עבודה אחרת דאין מעבירין על המצות, וראיית עבודה מצוה היא משום ברוב עם הדרת מלך, קמ"ל דלא מעבר מצוה הוא, כיון שאינו עוסק בה:

ג אילו ואילו העם. מטעמא דר"א, משום דאילו ואילו העם ואימורי המאת והוצאת כף ומחתה כל הני דכתיבי ברישא בתורת כהנים בפרשת היום, עבד להו ברישא, והדר עבד מוספין פר העולה ושבעה כבשים ושעיר הנעשה בחוץ, כולן עם תמיד של בין הערבים דכתיב לבסוף, בחומש הפקודים: ור"ע

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ג

להבנת משנתנו יש להקדים דברים אחדים בענין הקרבנות הקרבים ביום הכיפורים. שש עשרה בהמות מפורטות בתורה שהיו קרבות בו ביום: תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים הקרבים בכל יום, הרי שתי בהמות. — פר ואיל של כהן גדול, כמו שכתוב בפרשת עבודת היום (ויקרא טז, ג): "בזאת יבוא אהרן אל הקודש, בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה". הרי ארבע בהמות. — שעיר ואיל של ישראל, כמו שכתוב (שם שם, ה): "וימאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עוים לחטאת ואיל אחד לעולה". ואין השעיר המשתלח לעזאל בכלל המנין שלנו, שאין אנו מונים אלא הבהמות שהיו קרבות, הרי שש בהמות. — פר ואיל ושבעה כבשים, כולם עולות, ושעיר אחד לחטאת (הנקרא במשנתנו "שעיר הנעשה בחוץ"). שהם קרבנות המוסף של יום הכיפורים, כמו שכתוב בפרשת פינחס (במדבר כט, ז-ח; יא): ובעשור לחודש השביעי הזה... והקרבתם עולה לה... פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים... שעיר עוים אחד לחטאת". הרי כאן עשר בהמות; נמצא בין הכל שש עשרה בהמות.

ברם לדעת רבי (רבי יהודה הנשיא). לא היו קרבות ביום הכיפורים אלא חמש עשרה בהמות, שכן סובר הוא, ש"איל אחד לעולה" האמור בפרשת עבודת יום הכיפורים (ויקרא טז, ה) הוא אותו "אחד" האמור בפרשת המוספים (במדבר כט, ח). — בגמרא מבואר, ומשנתנו היא איל כדעת רבי. ויש חולקים עליו וסבורים ששני אילים היו (עיין גמרא יומא ע, ב).

מכל מקום לפי משנתנו היו קרבות ביום הכיפורים חמש עשרה בהמות. שלש מהן חטאות. והן: פרו של כהן גדול, השעיר של ישראל שעלה עליו הגורל לה' ושעיר החטאת של המוספים. שתי החטאות הראשונות נקראות "חטאות פנימיות", שמתן דמן בפנים והן נשרפות, כמו ששנינו כבר במסכתנו; והחטאת השלישית נקראת "חטאת חיצונית", שדמה נורק על המזבח החיצון שעמד בעזרה, ונאכלת היא לערב. שאר שתיים נעשרה בהמות כולן ועולות. והן: תמיד של שחר, ותמיד של בין הערביים, ואילו של כהן גדול, ואיל העם (היינו האיל הנזכר גם בפרשת "אחרי מות" וגם בפרשת "פינחס"), ופר ושבעה כבשים של מוסף.

ראשון לקרבנות היום היה התמיד של שחר, ואחרון היה התמיד של בין ערביים. אחר תמיד של שחר היו נשחטים פרו של כהן גדול והשעיר של שם, היינו החטאות הפנימיות, כמו שלמדנו לעיל במסכתנו.

משנתנו עוסקת בסדר הקרבתם של שאר הקרבנות. ואין המשנה מוכיחה הקטר האימורים של הפר והשעיר הפנימיים (עיין לעיל ו, ז), שכן מפורש בסדר היום שקרבים הם לאחר אילו ואיל העם, שנאמר (ויקרא טז, כה-כ): "ועשה את עולתו ואת עולת העם... ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה".

אם בְּכַגְדֵי בּוּץ קוֹרָא – כהן גדול את פרשת היום, ולא באיצטילת שלו (עיין לעיל משנה א), קִדְשׁ יְדֵיו וְרַגְלָיו – לאחר הקריאה, והרי זה קידוש רביעי. פֶּשֶׁט – בגדי הלבן, יָרֵד וְטָבַל – במקווה שבלשכת בית הפרווה, עֲלָה וְנִסְתַּפַּג – וניגב גופו. אבל אם היה

"וּבְעֵשׂוֹר" שִבְחוּמֵשׁ הַפְקוּדִים – פרשת "ובעשור לחודש השביעי" הכתובה בחומש במדבר, והוא נקרא "פקודים", על שם הכתוב "מבן עשרים שנה ומעלה... תפקדו אותם". שבו פותח חומש זה, קוֹרָא עַל פֶּה – מהטעם שכבר בארנו לעיל, וּמִבְרַךְ עֲלֶיהָ – על קריאתו בתורה, שְׁמוֹנֵה בְרָכוֹת – דלקמן: עַל הַתּוֹרָה – ברכת התורה, שלפניה ושלאחריה (ושתיהן מנויות כאחת – "המאידה") כדרך שמברכים בבית הכנסת, וְעַל הָעֲבוּדָה – ברכת "רצה ה' אלהינו", וחותם בה: "הבותר ונכנסת עמו ישראל ברחמים", וְעַל הַהוֹדָאָה – "מודים אנחנו לך" כמו בשמונה עשרה, וְעַל מַחִילַת הָעוֹן – ברכת "סלח לנו", וחותם בה: "מוחל עוונות עמו ישראל ברחמים" (ירושלמי). וְעַל הַמְקַדֵּשׁ בְּפָנָי עֲצֻמּוֹ – ברכה מיוחדת על המקדש, שיעמוד על מכונו ותשרה בו שכנינו, וחותם: "השוכן בציון" (סם); וְעַל יִשְׂרָאֵל בְּפָנָי עֲצֻמּוֹ – שלא יסלק ה' שכנינו מישראל, וחותם: "הבותר בישראל" (סם); (וְעַל יְרוּשָׁלַיִם בְּפָנָי עֲצֻמָּה) – לפי הברייתא בגמרא אין גורסים פיסקה זו; וְעַל הַפְּהָנִים בְּפָנָי עֲצֻמּוֹ – שיקבל ה' קרבנותיהם ברצון, וחותם: "מקדש הכהנים" (סם); וְעַל שְׂאֵר הַתְּפִלָּה – תחינה ובקשה על עם ישראל שצריכים להיוושע, וחותם: "ברוך אתה ה' שומע תפילה" (בדייתא יומא ע, א).

באור משנה ב

משנה זו באה ללמד, שבאותו זמן שקרא כהן גדול פרשיות היום היתה נעשית עבודת שריפת הפר והשעיר, וכל מי שרצה לראות שריפת הפר והשעיר, מותר היה לו להניח את קריאת הפרשיות וליילך לשם.

הַרְוָאָה כִּהֵן גְּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרָא – פרשיות היום בספר התורה, אֵינּוּ רוֹאֶה פֶּר וְשְׁעִיר הַנִּשְׂרָפִים – כשהם נשרפים חוץ לירושלים (כמו ששנינו לעיל ז, ו), וְהַרְוָאָה פֶּר וְשְׁעִיר הַנִּשְׂרָפִים, אֵינּוּ רוֹאֶה כִּהֵן גְּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרָא – כמו שהמשנה מפרשת והולכת. וְלֹא מִפְּנֵי שְׂאֵינּוּ רִשְׁאֵי – שאין אדם רשאי להניח עבודה אחת כדי לילך לראות עבודה אחרת, מטעם שם מעבירין על המצות (וראיית עבודה מצוה היא משום "ברוב עם הדרת מלך"). שכן מי שאינו עוסק במצוה אלא בראייתו בלבד, אין בו משום איסור העברה על המצוות, ורשאי הוא להניח ראיית עבודה אחת ולראות עבודה אחרת, אֶלָּא שֶׁהֵיחָה דְרָךְ רְחוּקָה – ביניהם, שהרי פר ושעיר נשרפו מחוץ לירושלים, וּמְלֹאכֶת שְׁנִיחָה שְׁוֹהַ פְּאַחַת – נעשתה בזמן אחד, ולכן אי אפשר היה לראות את שתיהן.

רבי עקיבא אומר: עם תמיד של שחר היו קרבין, ופר העולה, ושעיר הנעשה בחוץ היו קרבין עם תמיד של בין הערפים.

ד קדש ידיו ורגליו, ופֶשֶׁט, וירד וטבל ועלה ונסתפג. הביאו לו בגדי לבן, ולבש, וקדש ידיו ורגליו. נכנס להוציא את הפך ואת המחטה. קדש ידיו ורגליו ופֶשֶׁט, וירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ונכנס להקטיר קמרת של בין הערפים ולהטיב את הגרות. וקדש ידיו ורגליו, ופֶשֶׁט. הביאו לו בגדי עֶצְמוֹ, ולבש. ומליון אותו עד ביתו. ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקדש.

פירוש ברטנורא

אומר. פר העולה ושבעה כבשים של מוספין: עם תמיד של שחר היו קרבין. דכתיב (במדבר כ"ח) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד וגו', אלמא מוספין עם עולת הבקר נעשים בסמוך לה, ואחר כך עבודת היום, ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ, ואף על פי שהוא מן המוספין אינו יכול להקדים לעבודת היום לפי שנאמר בו (שם כ"ט) מלבד חטאת הכפורים, למדנו ששעיר הפנימי שהוא מעבודת היום קודמו, ואחר כך אילו ואיל העם, ואחר כך אימורי חטאת, כל אלו כטבילה שלישית. ואח"כ הוצאת כף ומחתה ואח"כ תמיד של בין הערפים. והלכה כר' עקיבא: **ד ולהטיב את הגרות.** הטבה זו, הרלקה היא:

משניות מבוארות – קהתי

בחוץ עם תמיד של בין הערביים (ואין גורסים "היו קרבין"), ולא דווקא עם תמיד בין הערביים ממש, שכן תמיד של בין הערביים היה קרב בטבילה חמישית, אבל השעיר הנעשה בחוץ וכן אילו ואיל העם ואימורי הפר והשעיר הפנימיים היו קרבים בטבילה שלישית, שהואיל וכתוב "מלבד חטאת הכיפורים" משמע על כל פנים שיהא השעיר הנעשה בחוץ סמוך לו (ובטבילה הרביעית כהן גדול מוציא כף ומחתה. כמבואר במשנה הבאה). ולא נקט רבי עקיבא "עם תמיד של בין הערביים" אלא כדי להשיענו שאינו קרב כאשר המוספים עם תמיד של שחר. כך מפרש רש"י. וכן מפרשים גם המאירי והרב מברטנורא ואחרים. ויש מפרשים לדעת רבי עקיבא, שאימורי הפר והשעיר הפנימיים היו קרבים עם תמיד של בין הערביים ממש (תוספות). ולשיטת בעלי התוספות כך פירושו של דברי רבי עקיבא: עם תמיד של שחר היו קרבין – שבעת הכבשים של מוסף היום, ופר העולה – וכן פר העולה של מוסף קרב עם תמיד של שחר, ושעיר הנעשה בחוץ – קרב אחר כך בזמנו עם אילו ואיל העם שהזכיר כבר רבי אליעזר, ועוד היו קרבין – היינו אימורי הפר והשעיר הנשרפים, עם תמיד של בין הערבים. ולא הזכיר את האימורים במפורש מטעם שגם רבי אליעזר לא הזכירם (עיין "תוספות יום טוב"). אבל הרמב"ם מפרש, שאף השעיר של מוסף ואילו ואיל העם היו קרבים עם תמיד של בין הערביים ממש, אלא שלדעת הרמב"ם אף תמיד של בין הערביים היה קרב בטבילה שלישית (עיין הל' עבודת יום הכיפורים ד, ב; ועיין "תוספות יום טוב" שמבוארות שם הדעות השונות). מכל מקום הלכה כרבי עקיבא.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

קדש ידיו ורגליו – קידוש ישי, ופֶשֶׁט – בגדי זהב, וירד וטבל – טבילה רביעית, ועלה ונסתפג – וניגב גופו בסדין. הביאו לו בגדי לבן, ולבש – וכבר שנינו (לעיל ג, ז) שבגדים אלו היו מבר פחות מעולה מאשר בגדי הלבן שלבש בשחר, וקדש ידיו ורגליו – קידוש שביעי, נכנס – לקודש הקדשים, להוציא את הפך ואת המחטה – שהניח שם עד שיתאכלו כל סממני הקטורת. קדש ידיו ורגליו – קידוש שמיני, ופֶשֶׁט – בגדי לבן, וירד וטבל, עלה ונסתפג – והרי זו טבילה חמישית. הביאו לו בגדי זהב ולבש, וקדש ידיו ורגליו – קידוש שלשית, ונכנס להקטיר קמרת של בין הערפים – על מזבח הזהב שבחיל; לפי פירוש רש"י וכן לדעת התוספות שהבאנו לעיל, היה מקריב תחילה תמיד של בין הערביים ואחר כך נכנס להקטיר קטורת; ברם, לדעת הרמב"ם משנתנו כמשמעה. ולהטיב את הגרות – היינו להדליקם (ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"), וקדש ידיו ורגליו – קידוש עשירי, ופֶשֶׁט – בגדי הזהב. הביאו לו בגדי עֶצְמוֹ, ולבש – ויצא מן העזרה

קורא באיצטלית לבן משלו, כבר קידש ידיו ורגליו קודם שפשט את בגדי הלבן, ולא היה צריך עתה אלא לפשוט את איצטליתו ולטבול. והרי זו טבילה שלישית של היום. הביאו לו בגדי זהב, ולבש וקדש ידיו ורגליו – קידוש חמישי, ויצא ועשה את אילו ואת איל העם – שהם קרבנות עולה, כמו שכתוב (ויקרא טז, כד): "ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם". ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה – קרבנות המוסף של היום (כמפורש בפרשת פינחס), דברי רבי אליעזר – כמבואר מובאת ברייתא, שלדעת רבי אליעזר אינו מקריב בטבילה זו (טבילה שלישית) אלא אילו ואיל העם, ואף מקטיר הוא את אימורי הפר והשעיר הפנימיים. אבל פר העולה ושבעת הכבשים והשעיר לחטאת היה המוספים הקרבים עם תמיד של בין הערביים; וטעמו, שצריך היה להקריב את קרבנות היום לפי הסדר שנכתבו בתורה, והרי אילו ואיל העם ואימורי פר ושעיר הכבשים בפרשת עבודת היום (ויקרא טז), ופר העולה ושבעת הכבשים והשעיר הנעשה בחוץ כתובים בפרשת המוספים (במדבר כט). מכאן מפרשים דברי רבי אליעזר שבמשנתנו כמפורש בברייתא: ויצא ועשה את אילו ואת איל העם – וכן הקטיר את אימורי הפר והשעיר, שהרי כך נאמר בסדר היום (ויקרא טז, כד-כה): "ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם... ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה"; וכבר בארנו בהקדמה למשנתנו, ש"איל העם" היינו אותו איל הנזכר בפרשת עבודת היום (פ' אחרי מות) וגם בפרשת המוספים (פ' פינחס); ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה – וכן שאר קרבנות המוספים היינו פר העולה ושעיר החטאת הנעשה בחוץ, הקריב כולם אחר כך עם תמיד של בין הערביים (עיין "תוספות יום טוב" שמבואר שם, משום מה נקט שבעת הכבשים ושייר פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ). רבי עקיבא אומר: עם תמיד של שחר היו קרבין – שבעת הכבשים, ופר העולה, ושעיר הנעשה בחוץ היו קרבין עם תמיד של בין הערפים – כמבואר בברייתא: "רבי עקיבא אומר: פר העולה ושבעת כבשים עם תמיד של שחר היו קרבין. שנאמר (במדבר כח, כג): "מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה" (מכאן משמע, שמוספים קרבים עם תמיד של שחר; ואף על פי שזה נאמר במוספי כל הרגלים מכל מקום למדים מהם גם מוספי יום הכיפורים), ואחר כך עבודת היום (הקטרת הקטורת ומתן דם הפר והשעיר), ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ. שנאמר (במדבר כט, יא): "שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכיפורים" (משמע שהשעיר הפנימי שהוא מעבודת היום קודם לשעיר הנעשה בחוץ), ואחר כך אילו ואיל העם. ואחר כך אימורי חטאת (לפי הסדר הכתוב בפרשת "אחרי מות"). ואחר כך תמיד של בין הערביים. מכאן מפרשים דברי רבי עקיבא שבמשנתנו: עם תמיד של שחר היו קרבין. ופר העולה – כלומר שבעת הכבשים וכן פר העולה היו קרבים עם תמיד של שחר, ושעיר הנעשה

ה פהן גדול משמש בשמונה בלים, וההדיוט פארפעה: בכתנת ומכנסים ומצנפת ואבנט. מוסיף עליו פהן גדול: חשן ואפוד ומעיל וציץ. באלו נשאלין באורים ותמים; ואין נשאלין אלא למלך ולבית דין ולמי שהצבור צריך בו.

פ ר ק ש מ י נ י

א יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה ובחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. והמלך והפלה

פירוש ברטנורא

ה באלו נשאלים. כהן הנשאל באורים ותמים צריך ללבוש שמונה בגדים. וכיצד שואלים באורים ותמים השואל פניו אחורי הכהן הנשאל והנשאל פניו כלפי הארון, והשואל אומר האעשה דבר פלוני או לא אעשה. ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלבו, אלא בקול נמוך. ורוח הקודש לובשת את הכהן ומביט בחושן, ורואה אותיות בולטות בחושן כנגד פניו עשה כך או לא תעשה כך. לפי שהיו כתובים על אבני החושן שמות של י"ב שבטים ואברהם יצחק ויעקב ושבטי יה, נמצאת כל האלפא ביתא שם, ורוח הקודש היתה מודיעה לכהן איך יצרף האותיות הבולטות זו עם זו, עד שיבין משמעותן של הדברים: אלא למלך וכו'. דכתבי (במדבר כ"ז) ולפני אלעזר הכהן יעמוד וגו', הוא זה מלך. וכל בני ישראל אתו, מי שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה. אחרי, זה משוח מלחמה [דהיינו] למי שצורך הצבור בו. וכל העדה, אלו סנהדרי גדולה:

ח א יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה. אע"ג דבאכילה ושתיה ענוש כרת משום דבעי למתני שאר ענייני דלית בהו כרת הנא אסור. והני ה' ענייני

משניות מבוארות – קהתי

האורים ואת התומים והיו על לב אהרן בבואו לפני ה', ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד, 'ואפוד' – ארוג מחמישה מיני חוטים כמו החושן, והוא כמין סינר שלובשו על בגדיו מאחוריו וחוגרו מלפניו כנגד לבו, ופרטי מעשהו מפורשים בפרשת "מצווה" (שם שם, ו-יח), ו'מעיל' – עשוי מתכלת בלבד, ועל שוליו פעמוני זהב, כדי שישמע קולו בבואו אל הקודש (שם שם, לא-לח), ו'ציץ' – כמין טס של זהב, וכתוב עליו "קודש לה". ונתון היה על מצחו, כמפורש בתורה (שם שם, לו-לח). פאלו נשאלין באורים ותמים – כלומר שאין נשאלים באורים ותמים אלא בכהן גדול כשהוא לבוש שמונה בגדים אלו. וכיצד שואלים באורים ותומים? כהן גדול עומד כשפניו כלפי הארון, והשואל עומד מאחוריו ופניו לאחורי הכהן (ויש סוברים שהשואל פניו כלפי הכהן – רש"י), ואומר השואל: האעשה דבר פלוני או לא אעשה? ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלבו אלא בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו, ומיד רוח הקודש לובש את הכהן ומביט בחושן, ורואה אותיות בולטות בחושן כנגד פניו: עשה כך או אל תעשה כך, שכל אותיות האל"ף ב"ת היו נמצאות בחושן, שהרי כתובים היו על אבני החושן שמות שנים עשר השבטים, ואחריהם "שבטי י-ה" וכן היה כתוב שם: "אברהם יצחק יעקב". וברוח הקודש שהיתה שורה עליו ידע הכהן כיצד לצרף את האותיות הבולטות זו עם זו כדי להבין משמעותן, וזהו שאמר: כל כהן שמדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו, שואליו בו; ושאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין שואלים בו (גמרא יומא עג, אב; רמב"ם בפירושו למשנתנו; רמב"ם הל' כלי המקדש י, יא). ואין נשאלין – באורים ותמים, אלא למלך ולבית דין – או לבית דין הגדול, ולמי – או למי – שהצבור צריך בו – שנאמר (במדבר כו, כא): "ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני ה', על פיו יצאו ועל פיו יבואו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה". ודרשו: "הוא" זה מלך (שהרי ביהושע מדבר הכתוב), ו"כל בני ישראל אתו" – זה משוח מלחמה (שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה אחריו – רש"י); והרמב"ם מוסיף: או מי שצורך הציבור בשאלתו; ו"כל העדה" – אלו סנהדרין, שכן סנהדרין נקראו "עדה", כמו שכתוב (במדבר לה, כד): "ושפטו העדה".

ב א ו ר מ ש נ ה א

כבר הזכרנו, שפרק זה – הפרק האחרון במסכתנו – דן בעניני יום הכיפורים, וכן בענייני תשובה וכפרה. משנתנו באה ללמד, שעניני יום הכיפורים כולל חמישה דברים. יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה ובחיצה – במים, ובסיכה – בשמן, ובנעילת הסנדל – של עור, ובתשמיש המטה – בגמרא מבואר, שאכילה ושתיה נחשבות כדבר אחד, הואיל ושתיה

ההלך לביתו, ומלחין אותו כל העם עד ביתו. ויום טוב היה עושה לאוהביו – משתה ויום טוב היה עושה במוצאי יום הכיפורים לאוהביו, בפעשה שפצא בשלום מן הקדש – על שיצא בשלום ולא אירע לו פסול וכל מקרה רע.

כפי שהזכרנו בבאר משנתנו והמשנה הקודמת, שלש שיטות הן בסדר העבודה, והרי סיכומן בקצרה (לדעת רבי עקיבא. שהלכה כמותו).

לשיטת רש"י:

בטבילה ראשונה (בבגדי זהב) – תמיד של שחר, פר העולה ושבעת הכבשים של מוסף היום.

בטבילה שנייה (בבגדי לבן) – עבודת היום, היינו: הוידוים, ההגלה, הקטרת הקטורת בקודש הקדשים, מתן דם הפר והשעיר, שילוח השעיר לעזאזל, קריאת פרשיות היום.

בטבילה שלישית (בבגדי זהב) – שעיר החטאת של מוסף היום, אילו ואיל העם, אימורי הפר והשעיר הנשרפים.

בטבילה רביעית (בבגדי לבן) – הוצאת כף ומחתה.

בטבילה חמישית (בבגדי זהב) – תמיד של בין הערביים, קטורת בין הערביים והטבת הנרות.

לשיטת התוספות:

בטבילה ראשונה ובטבילה שנייה – כמו למעלה.

בטבילה שלישית – שעיר החטאת של מוסף היום, אילו ואיל העם.

בטבילה רביעית – כמו למעלה.

בטבילה חמישית – הקטרת אימורי הפר והשעיר הנשרפים, תמיד של בין הערבים וכו'.

לשיטת הרמב"ם:

בטבילה ראשונה ובטבילה שנייה – כמו למעלה.

בטבילה שלישית – שעיר החטאת של מוסף, אילו ואיל העם, אימורי הפר והשעיר הנשרפים, תמיד של בין הערביים.

בטבילה רביעית – כמו למעלה.

בטבילה חמישית – קטורת של בין הערביים, הטבת הנרות.

י ו מ ש ו י

ב א ו ר מ ש נ ה ה

פהן גדול משמש – כל השנה, בשמונה בלים – בגדים; וההדיוט – משמש פארפעה – בגדים: בכתנת ומכנסים ומצנפת ואבנט – כמו שכתוב (שמות כח, מ; מ). ולבני אהרן תעשה כתנות ועשית להם אבנטים, ומגבעות תעשה להם... ועשה להם מכנסי בד"; וכולם היו עשויים מפשתן לבן. "ומגבעת" האמורה בתורה נקראת במשנתנו "מצנפת". מוסיף עליו פהן גדול – עוד ארבעה בגדים הנקראים בגדי זהב, והם: חשן – ארוג מחמישה מיני חוטים; זהב ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש, ומעשהו מפורש בפרשת "מצווה" (שמות כח, טו-כו), וכתוב בו (שם שם, ל): "ונתת אל חושן המשפט את

יִרְחֲצוּ אֶת פְּנֵיהֶם, וְהִתְחִיָּה תִנְעַל אֶת הַסְּנַדְלִי; דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְחֻכְמִים אוֹסְרִין.
ב הָאוֹכֵל כְּכֹתֶבֶת הַגֹּסֶה כְּמוֹהָ וְכִגְרָעִינֶיהָ, וְהַשּׁוֹתֶה מְלֵא לִגְמוֹ – חֵיב. כָּל הָאֹכֵלִין מִצְטָרְפִין לְכַפּוֹתֶבֶת וְכָל
הַמְשַׁקֵּין מִצְטָרְפִין לְמֵלֵא לִגְמוֹ. הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה אִין מִצְטָרְפִין.
ג אֶכֶל וְשָׁתָה בְּהֶעֱלֵם אֶחָד – אֵינוֹ חֵיב אֲלֵא חֲטָאת אַחַת. אֶכֶל וְעָשָׂה מְלֵאכָה – חֵיב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת. אֶכֶל

פירוש ברטנורא

כנגד ה' עניין הכתובים בתורה, דשבת שבתון דאמור אל הכהנים, ושבת שבתון דאחרי מות, ובעשור לחדוש דחומש הפקודים, ואך בעשור לחדוש דאמור אל הכהנים, והיתה זאת לכם לחקת עולם דאחרי מות, בכלוהו כתיב תענו ועניתם. והני דמתנייתן נמי המשה עניין ניהו, דשתייה ואכילה אחת הן: המלך. צריך שיתראה נאה דכתיב (ישעיה ז') מלך כיפיו תחונה עיניך: והכלה. צריכה נוי כדי לחבבה על בעלה. וכל שלשים יום קרויה כלה: והחיה. יולדת: ותנעול. מפני הענה: דברי ר"א. אכלוהו קאי, אמלך וכלה וחיה. והלכה כר"א:

ב ככותבת. תמרה גסה. והיא פחות מכביצה. ואף ע"ג דכל שעורי אכילה בכזית, היינו משום דכתיב כהו אכילה, אבל הכא דלא כתיב אלא אשר לא תעונה, גמורי דכביצור מככותבת לא מיתבא דעתיה והוי מעונה. ומיהו קי"ל דחצי שעור אסור מן התורה אלא שאין חייבין כרת ולא לוקין אלא על כשעור: כמלא לוגמיו. כל שאילו יסלקנו לצד אחד יהיה אותו הצד בולט ונראה נקרא מלא לוגמיו. ושעור זה באדם בינוני הוא פחות מרביעית: **ג אינו חייב אלא חטאת אחד.** דמחד קרא נפקי אכילה ושתייה וחד שמא הוא: אבל ועשה מלאכה. מתרי קראי נפקי ותרי שמות ניהו:

משניות מבוארות – קהתי

האֹכֵל – ביום הכיפורים, **כְּכֹתֶבֶת הַגֹּסֶה** – כשיעור תמרה גדולה, **כְּמוֹהָ וְכִגְרָעִינֶיהָ** – כפי שהיא עם גרעינה, והיא פחות מעט מ"כביצה" (ויותר מ"כזית") **וְהַשּׁוֹתֶה** – ביום הכיפורים, **מְלֵא לִגְמוֹ** – מלאו חלל פיו, ומבואר בגמרא: כל שאילו יסלק את המשקה שבפיו לצד אחד, יהיה אותו הצד בולט ונראה כמלאו לוגמיו; ושיעור זה באדם בינוני הוא פחות מרביעית; **חֵיב** – במזיד כרת, ובשוגג קרבן חטאת. טעמם של השיעורים הללו (אף על פי שכל שיעורי אכילה הם בכזית ושיעורי שתייה הם ברביעית) לפי שביום הכיפורים לא כתוב לשון אכילה אלא לשון "עינוי" ("כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה", לא נאמר אלא על אכילה ושתייה בלבד, אבל שאר העינויים אין בהם עונש כרת. ונחלקו המפרשים בטעם הדברים: יש סוברים, שאמנם כל העינויים מן התורה הם, שכן שנו בבביתא: "מניין ליום הכפורים שאסור ברחיצה, בסיכה ובעניית הסנדל ובתשמיש המיטה? תלמוד לומר: "שבתון" ("שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשתיכם" – ויקרא כג, טז); והרי זה בא לרבות אף עינויים אחרים מלבד העינוי של אכילה ושתייה, אבל מכל מקום עיקר "עינוי הנפש" אינו אלא באכילה ובשתייה (כפי שגם למדיים בגמרא מן המקראות). ועל עינוי זה בלבד נאמר בתורה עונש כרת (הרי"ן). ויש סוברים שלא נצטיינו בתורה אלא על עינוי הנפש, שהוא באכילה ובשתייה בלבד, ועל זה נאמר עונש כרת; אבל שאר העינויים אינם אלא מדרבנן, וכל הדרשות מן הכתובים, אסמכתות בלבד הן (ותוספות: המאירי). מכל מקום אף לדעת הסוברים, שאף שאר העינויים מן התורה הם, הואיל ואינם מפורשים בכתוב (שהרי הכתוב מדבר ב"עינוי הנפש", שמשמעו באכילה ובשתייה בלבד), אלא נדרשים הם מריבוי הכתוב "שבתון", כמו שהבאנו לעיל, לפיכך קלים הם יותר מאכילה ושתייה, ומסרס הכתוב לחכמים, והם יכולים להקל ולהתיר בהם כפי מה שנגאיה להם (הרי"ן). **וְהִתְחִיָּה וְהִתְחִיָּה וְהִתְחִיָּה אֶת פְּנֵיהֶם** – מותרים לרחוץ את פניהם ביום הכיפורים; המלך משום שנאמר (ישעיה לג, יז): "מלך כיפיו תחזינה עיניך", והכלה כדי שלא תתגנה על בעלה, ומבואר בגמרא, שכל שלושים יום לאחר החופה נקראת כלה לענין זה. **וְהִתְחִיָּה** – היולדת, **תִנְעַל אֶת הַסְּנַדְלִי** – מותר לה לנעול את הסנדל ביום הכיפורים, משום שהצינה קשה לה (גמרא); **דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – מוסב גם על המלך והכלה, **וְחֻכְמִים אוֹסְרִין** – אפילו במלך ובכלה לרחוץ את פניהם, ואפילו בחיה לנעול את הסנדל. והלכה כרבי אליעזר.

בכלל אכילה היא, והרי חמישה עניינים ביום הכיפורים, שהם כנגד חמישה "עינויים" האמורים בתורה: א. "בחדוש השביעי בעשור לחדוש תענו את נפשתיכם" (ויקרא טז, כט); ב. "שבת שבתון היא לכם וענייתם את נפשתיכם" (שם טט, לא); ג. "אך בעשור לחדוש השביעי הזה יום הכיפורים הוא... וענייתם את נפשתיכם" (שם כג, כז); ד. "שבת שבתון היא לכם וענייתם את נפשתיכם" (שם טט, לב); ה. "ובעשור לחדוש השביעי הזה... וענייתם את נפשתיכם" (במדבר כט, ז). ברם, מה שכתוב (ויקרא כג, כט): "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה", לא נאמר אלא על אכילה ושתייה בלבד, אבל שאר העינויים אין בהם עונש כרת. ונחלקו המפרשים בטעם הדברים: יש סוברים, שאמנם כל העינויים מן התורה הם, שכן שנו בבביתא: "מניין ליום הכפורים שאסור ברחיצה, בסיכה ובעניית הסנדל ובתשמיש המיטה? תלמוד לומר: "שבתון" ("שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשתיכם" – ויקרא כג, טז); והרי זה בא לרבות אף עינויים אחרים מלבד העינוי של אכילה ושתייה, אבל מכל מקום עיקר "עינוי הנפש" אינו אלא באכילה ובשתייה (כפי שגם למדיים בגמרא מן המקראות). ועל עינוי זה בלבד נאמר בתורה עונש כרת (הרי"ן). ויש סוברים שלא נצטיינו בתורה אלא על עינוי הנפש, שהוא באכילה ובשתייה בלבד, ועל זה נאמר עונש כרת; אבל שאר העינויים אינם אלא מדרבנן, וכל הדרשות מן הכתובים, אסמכתות בלבד הן (ותוספות: המאירי). מכל מקום אף לדעת הסוברים, שאף שאר העינויים מן התורה הם, הואיל ואינם מפורשים בכתוב (שהרי הכתוב מדבר ב"עינוי הנפש", שמשמעו באכילה ובשתייה בלבד), אלא נדרשים הם מריבוי הכתוב "שבתון", כמו שהבאנו לעיל, לפיכך קלים הם יותר מאכילה ושתייה, ומסרס הכתוב לחכמים, והם יכולים להקל ולהתיר בהם כפי מה שנגאיה להם (הרי"ן). **וְהִתְחִיָּה וְהִתְחִיָּה וְהִתְחִיָּה אֶת פְּנֵיהֶם** – מותרים לרחוץ את פניהם ביום הכיפורים; המלך משום שנאמר (ישעיה לג, יז): "מלך כיפיו תחזינה עיניך", והכלה כדי שלא תתגנה על בעלה, ומבואר בגמרא, שכל שלושים יום לאחר החופה נקראת כלה לענין זה. **וְהִתְחִיָּה** – היולדת, **תִנְעַל אֶת הַסְּנַדְלִי** – מותר לה לנעול את הסנדל ביום הכיפורים, משום שהצינה קשה לה (גמרא); **דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – מוסב גם על המלך והכלה, **וְחֻכְמִים אוֹסְרִין** – אפילו במלך ובכלה לרחוץ את פניהם, ואפילו בחיה לנעול את הסנדל. והלכה כרבי אליעזר.

ב אור משנה ג

אֶכֶל וְשָׁתָה – ביום הכיפורים, **בְּהֶעֱלֵם אֶחָד** – שנעלם ממנו שהוא יום הכיפורים או שלא ידע שאסור לאכול ולשתות ביום הכיפורים, ולאחר שאכל ושתה נודע לו, **אֵינוֹ חֵיב אֲלֵא חֲטָאת אַחַת** – קרבן חטאת אחד לפי ששתייה בכלל אכילה היא, ונמצא שלא עבר אלא

שבת קודש

ב אור משנה ב

משנתנו באה ללמד, מהו שיעור האכילה והשתייה ביום הכיפורים שחייבים עליו כרת.

אֶבְרָהָם שְׂאִינָן רְאוּיָן לְאֹכִילָהּ וְשִׁתָּהּ מִשְׁקִין שְׂאִינָן רְאוּיָן לְשִׁתָּהּ, וְשִׁתָּהּ צִיר אוֹ מְרִים – פְּטוּר.

משניות מבוארות – קהתי

וכל הנפש אשר תעשה מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש
 ההיא מקרב עמה". אַבְרָהָם שְׂאִינָן רְאוּיָן לְאֹכִילָהּ – כגון
 עשבים מרים, שאינם ראויים למאכל אדם, וְשִׁתָּהּ מִשְׁקִין שְׂאִינָן
 רְאוּיָן לְשִׁתָּהּ – כגון חומץ חי, וְשִׁתָּהּ צִיר – או כגון ששתה
 ציר, היינו מוהל היוצא מדגים מלוחים, או מְרִים – רוטב של דגים
 כבושים, פְּטוּר – מן הכרת. ברם, עבר על איסור מדרבנן ומכין אותו
 מכת מרדות (מלקות מדרבנן).

על איסור אחד, שלא התענה. אבל אם נודע לו בין אכילה לשתייה,
 או בין אכילה לאכילה, וחזר ושכח, הריהו חייב שתי חטאות, לפי
 ששני העלמות הם. אַבְרָהָם וְעֵשָׂה מְלֹאכָה – ביום הכיפורים, אפילו
 בהעלם אחד, חֵיב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת – לפי ששני איסורים שונים הם,
 שנאמר (ויקרא כג, כז-ל): "אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכיפורים
 הוא... ועניתם את נפשותיכם... וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום
 הזה... כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' א

לכבוד המולך. אך אם פָּסַר את בנו למשרתי המולך ולא יָעֵבִיר
 אותו בְּאֵשׁ, או יָעֵבִיר אותו בְּאֵשׁ ולא מָסַר אותו למשרתי המולך,
 אינו חַיִּיב עַד שְׂיִמְסֹר לְמוֹלְךְ וְיָעֵבִיר בְּאֵשׁ.

גמרא

מבארת הגמרא: קָהְנִי – שנינו במשנה לעיל (ג). חיוב סקילה על
 כל עובד עֲבֻדָה זָרָה, וְקָהְנִי – שנינו שם חיוב בפני עצמו על הנותן
 מזרעו לְמוֹלְךְ, מדוע הוצרכה המשנה לפרט חיוב מולך בלחוד
 הלא אף הוא בכלל עבודה זרה. אָמַר רַבִּי אֲבִי, תָּנִן – שנו זאת
 בְּמֵאָה דָאָמַר – כשיטת רבי אלעזר ברבי שמעון הסובר שמוֹלְךְ לֹא
 עֲבֻדָה זָרָה הִיא – אינו בכלל עבודה זרה ואין דיניהם שוים כלל.
 דְתַנְיָא, אָחֵד הַמַּעֲבִיר בְּנו בְּאֵשׁ לְמוֹלְךְ, וְאָחֵד הַמַּעֲבִיר לְשָׂאִיר
 עֲבֻדָה זָרָה, חַיִּיב, כִּיּוֹן שְׂמוֹלְךְ בְּכֻלָּל עֲבוּדָה זָרָה הוּא, וְאִזְהַרְתָּ
 הַתּוֹרָה שְׂלֵא לְהַעֲבִיר בְּאֵשׁ, אֵף עַל שָׂאֵר עֲבוּדָה זָרָה הִיא. רַבִּי
 אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, הַמַּעֲבִיר בְּנו לְמוֹלְךְ חַיִּיב, וְהַמַּעֲבִיר שְׂלֵא
 לְמוֹלְךְ פְּטוּר, מִשּׁוּם שֶׁאִסְרָה זֹאת תּוֹרָה רַק בְּמוֹלְךְ שִׁדְרָכוּ בְּכָךְ,
 וְלֹא בְּשָׂאֵר עֲבוּדָה זָרָה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים אם רבי חנינא בן אנטיגנוס
 סובר כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון: אָמַר אֲבִי, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי
 שְׁמַעוֹן וְרַבִּי חֲנִינָא בְּן אֲנִיטִינּוֹס אָמְרוּ דְבַר אָחֵד, כְּלוּמַר שִׁיטַתְּם
 אַחַת הִיא, שֶׁהַחַיּוּב עַל הָעֲבָרָה בְּאֵשׁ הוּא דוּוּקָא לְדַבַּר
 שֶׁהַמְּלִיכּוּהוּ עֲלֵיהֶם וְקִרְאוּ שְׂמוֹ מוֹלְךְ, וְלֹא לְשָׂאֵר עֲבוּדָה זָרָה, רַבִּי
 אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר זֹאת בְּהָא דְאָמְרִין – בְּמָה שֶׁהוּבָא לְעֵיל
 בְּשִׂמּוֹ, שֶׁאִם הַעֲבִירוּ לְשָׂאֵר עֲבוּדָה זָרָה פְּטוּר. וְכֵן רַבִּי חֲנִינָא בְּן
 אֲנִיטִינּוֹס אָמַר שִׁיטָה זוֹ, דְתַנְיָא, רַבִּי חֲנִינָא בְּן אֲנִיטִינּוֹס אָמְרוּ,
 כְּשֶׁהוֹדִירָה תּוֹרָה שְׂלֵא לְהַעֲבִיר מִזְרַעוֹ בְּאֵשׁ לְמוֹלְךְ (ויקרא יח כא),
 מִפְּנֵי מָה תִּפְסָה הַתּוֹרָה דוּוּקָא לְשׁוֹן מוֹלְךְ, אֲלֵא לְשׁוֹן זֶה בָּא
 לְהַרְוֵת שֶׁאִסּוּר לְהַעֲבִיר לְכַבּוּד כָּל דְּבַר שֶׁהַמְּלִיכּוּהוּ עֲלֵיהֶם דְּהִיבּוּ
 שְׂקִירָאוּ לוֹ מוֹלְךְ וְאֶפְּסִילוּ צִירוֹ (אבן ואפילו קָסָם קָסָן מַעֲיָן,
 שאינו ראוי לעבודה קבועה, והם עבדוהו. אך אין איסור להעביר
 לכבוד שאר עבודה זרה. רַבָּא חֵלַק עַל אֲבִי וְאָמַר, רַבִּי אֶלְעָזָר
 בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי חֲנִינָא בְּן אֲנִיטִינּוֹס אֵינִם שִׁיטָה אַחַת, שֶׁהָרִי מוֹלְךְ
 עָרָא אֵיבָא בְּיַנְיָהוּ – רבי חנינא מחלוקת במולך שאינו קבוע, כגון
 אבן או קיסם, אם חייב עליו משום מולך או לא. שְׂרַבִּי חֲנִינָא בְּן
 אֲנִיטִינּוֹס מַחֲזִיב עֲלָיו מִשּׁוּם מוֹלְךְ, כִּיּוֹן שֶׁסוּף סוּף הַמְּלִיכּוּהוּ
 עֲלֵיהֶם, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן סוֹבֵר, שֶׁאִינוּ חַיִּיב אֲלֵא בְּמוֹלְךְ
 הַקְּבֻעַ תְּמִיד לְכָךְ, וְלֹא עַל כָּל דְּבַר שֶׁהַמְּלִיכּוּהוּ עֲלֵיהֶם.

זו מְקַלְטִין לוֹ – משבחים אדם זה וְאֹמְרִים, מַעֲוִלָם לֹא הָיָה אֲדָם
 שְׁעָבְדוּ לְעִבּוּדָה זָרָה זוֹ כְּכֶךְ – בדרך משובחת זו, שאף קִינַח בַּהּ.
 שִׁנְיָנו בְּמִשְׁנָה: הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ – מטיל רעי דרך בזיון לְכַעַל פְּעוּר, חֲרִי
 זֶה עֲבֻדָתוֹ, וְחַיִּיב חַטָּאת בְּשׁוּגַג וּמִיתָה בְּמוּדִי. מְבֹאֵרֵת הַגְּמָרָא:
 כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה שֶׁחַיִּיב אֵף עַל גַּב דְּמִיפְּנִין בְּמַעֲשֵׂה זֶה לְעִבּוּדוֹ בְּדֶרֶךְ
 בִּיזוּי וְלֹא לְכַבּוּד, מִשּׁוּם שׁוֹז דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ.

עוד שנינו במשנה: הַזּוֹרֵק אֶנְךָ דֶּרֶךְ בִּזְיוֹן לְעִבּוּדָה זָרָה שְׂשֵׁמוֹ
 מְרְקוּלִים, זוֹ הִיא עֲבֻדָתוֹ וְחַיִּיב. מְבֹאֵרֵת הַגְּמָרָא: כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה
 שֶׁחַיִּיב אֵף עַל גַּב דְּמִיפְּנִין לְמִרְגְּמִיָּה – לרגום את המרקוליס ובכך
 לְעִבּוּדוֹ בְּבִזְיוֹן, מִשּׁוּם שׁוֹז עֲבוּדָתוֹ.
 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַב מְנַשֶּׁה הָיָה קְאָוִיל – היה הולך
 לְמָקוֹם הַנִּקְרָא בֵּי תוֹרְתָא. כְּשֶׁהִגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם אָמְרוּ לוֹ מְלוּוִי
 עֲבֻדָה זָרָה הִיא דְקָיָא הָכָא – עבודה זרה עומדת כאן. כְּשֶׁשָׁמַע זֹאת
 רַב מְנַשֶּׁה, שָׁקַל פִּיסָא – נטל בידו גוש עפר שְׂדָא בֵּיהּ – וחרקו על
 הַעֲבוּדָה זָרָה כְּדִי לְהַכּוֹתָהּ. אָמְרוּ לוֹ מְלוּוִי, הֲלֹא זוֹ מְרְקוּלִים הִיא,
 שֶׁעֲבוּדָתוֹ בּוֹרִיקַת אֲבָנִים לְפָנָיו, וְאֵף אַתָּה שׁוֹרֶקַת עֲלָיו גּוֹשׁ עֵפֶר,
 עֲבַדְתָּ אוֹתוֹ בְּכָךְ. אָמַר לְהוּ רַב מְנַשֶּׁה, לֹא עֲבַדְתִּי בְּכָךְ, שֶׁכֵּן הַזּוֹרֵק
 אֶנְךָ לְמְרְקוּלִים תָּנִן – שנינו שחייב בּוֹרֵק בּוֹרֵק לְמְרְקוּלִים בְּאוֹת
 לְמִדָּה, וְהִינוּ בּוֹרֵק אֲבָן לְפָנָיו כְּדִי לְכַבּוֹדוֹ וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָךְ, וְאֵילוֹ אִנִּי
 זֹרֶקְתִּי עֲלָיו כְּדִי לְהַכּוֹתוֹ, וְאֵין בְּכָךְ כָּל אִיסוּר. וְעַדִּין לֹא הִיא
 הַדְּבַר בְּרוּר לוֹ כֹּל צָרָכוֹ, אֲתָא שָׂאֵל בֵּי מַדְרָשָׁא, וְאָמְרוּ לֵיהּ
 הַחֲכָמִים, אֵין דְּבַרְיָךְ נְכוּנִים, שֶׁכֵּן בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה הַזּוֹרֵק אֶנְךָ
 בְּמְרְקוּלִים בִּבְיַת תָּנִן – שנינו, וְהִינוּ אֵף עַל גַּב שׁוֹרֵק עֲלָיו וְלֹא
 לְפָנָיו דְּמִיפְּנִין לְמִרְגְּמִיָּה בְּכָךְ וְלֹא לְעִבּוּדוֹ, חַיִּיב, מִפְּנֵי שׁוֹז דֶּרֶךְ
 עֲבוּדָתוֹ. אָמַר לְהוּ רַב מְנַשֶּׁה לְחֲכָמִים, שְׂמָא אִזִּיל אִישְׁקֵלָהּ – אלך
 וְאִטּוֹל מִשֶּׁם אַתָּה גּוֹשׁ הָעֵפֶר שׁוֹרֶקְתִּי עַל הָעֲבוּדָה זָרָה, כְּדִי שְׂלֵא
 יִתְנַאֵה בּוֹ. אָמְרוּ לֵיהּ, אַל תַּעֲשֵׂה כֵן, מִשּׁוּם שֶׁאָחֵד הַנְּמַלְטָה לְאֲבָן
 מִהַמְּרְקוּלִים וְאָחֵד הַנְּתַנְּה עֲלָיו חַיִּיב, כִּיּוֹן דְּכָל תְּרָא וְתָרָא – בכל
 אַחַת וְאַחַת מִהָאֲבָנִים שְׁנוּטֵל, רְוּוּתָא לְתַבִּירְתָּהּ שְׂבִיק – משאיר הוא
 רִיחַ לְאֲבָן אַחֶרֶת שִׁזְרָקוֹ עֲלָיו עֲבוּדָיו, וּבְכָךְ הוּא מְכַבְּדוֹ וְעוֹבְדוֹ.

משנה

המשנה ממשכה לבאר את דיני חייבי סקילה המפורטים במשנה
 לעיל (ג): הַנּוֹתֵן מוֹרְעוֹ לְמוֹלְךְ, שִׁדְרָךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָךְ שֶׁמַּעֲבִירִים אֵת
 הַבֵּן בֵּין שְׁתֵּי מִדּוּרוֹת אֵשׁ לְכַבּוּדוֹ, אֵינוֹ חַיִּיב סְקִילָה עַד שְׁגָם וְיִמְסֹר
 אֵת בְּנוֹ לְמוֹלְךְ, כְּלוּמַר לְמִשְׁרֵתִי הַמּוֹלְךְ, וְגַם יָעֵבִיר אוֹתוֹ בְּאֵשׁ

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

נהילא — כמו קיטמא נהילא (חולין נא,ב) שהיא דקה, גשמים דקים כקמחא נהילא, שהיא דקה, הבאין תחילה למטר, ואח"כ בא מטר. **אתי מיטרא** — גשמים יורדין לרוב, ואין פוסקין מהר. אבל בא מטר תחילה ומתחילין דקין לבוא — פוסקין מיד. **מהולתא** — שמתחילה יוצא קמח דק, ולבסוף סובין גסין. **חריא דעיזי** — ריעי של עזים. בתחילה יוצאה גסה, ולבסוף דקה, ופוסק. **דתמרי** — דבש עושין מהן. **ובבלאי לא עסקי** — כלומר, יכולין הן לעסוק תמיד, שיש להן מזונות בזול ובלא טורח. **מצערים** — בשלשול, דאמרו (גיטין ע,א): תמרי משחנן ומשלשולן. **מלא צנא דסכיני בזווא** — שמתוך שלוקחין אותו בזול אוכלין מהן הרבה, ומצערים אותן. **ממימי אוקיינוס** — כלומר: ממים של מטה, ולא ממים של מעלה, שנאמר "ואד יעלה מן הארץ", ששתה בארץ ועלה. **מלוחין הן** — ואין תבואה גדילה מהן. **יזקו מטר לאדו** — רקיעין מוציאין מים לעבים. **יזקו** — כמו "יצוקו", "צק לעם ויאכלו" (מלכים ב ד). **חשרת מים עבי שחקים** — העבים מחשרין, כלומר: משירין המים לארץ.

דף ט ע"ב: סימן נוסף לירידת גשמים: **אמר רב יהודה, נהילא מקמי מיטרא** - גשם דק הבא לפני המטר, **אתי מיטרא** - סימן הוא שעתיד לבוא מטר רב. אך אם הוא בא **בתר מיטרא** - לאחר המטר, **פסיק מיטרא** - סימן הוא שעומד הגשם ליפסק. הגמרא נותנת סימן לדבר: **מקמי מיטרא אתי מיטרא, וסימניד מהולתא** - נפה של קמח, שכאשר מנפים קמח תחילה יוצא קמח דק ולבסוף סובין גסים. **דכתר מיטרא פסיק מיטרא, וסימניד חריא דעיזי** - רעי של עזים, שבתחילה יוצא גס ולבסוף דק, ופוסק.

מביאה הגמרא מעשה בענין פרוחות. מספרת הגמרא: **עולא איקלע לבלבל** - נזדמן לבלבל, **חזא** - וראה עננים פורחות, **אמר להו** לאנשי המקום, **פנו מאני** - כלכם מהחצר, **דהשתא אתי מיטרא** - שבה כעת מטר ועלול להזיקם. **לסוף לא אתי מיטרא** - לא ירדו גשמים, **אמר עולא, פי היכי דמשקרי בבלאי, הכי משקרי מיטרייהו** - כשם שהבבלים משקרים, כך גשמים משקר, ואף כשיש סימנים לגשם אינו מגיע.

מעשה נוסף שאירע לעולא בבבל. מספרת הגמרא: **עולא איקלע [הזדמן] לבלבל, חזי מלא צנא דתמרי בזווא** - ראה סל מלא תמרים [המיועדים לדבש] נמכר בזוז, תמה **ואמר**, מזונותם של הבבלים מצויים להם בנקל וברוח עד כדי כך **שמלא צנא דרובשא** - סל מלא דבש נמכר במקום **בזווא**, ואף על פי כן **בבלאי לא עסקי באורייתא** - אינם עוסקים בתורה כראוי. **בליליא צערוהו** - בלילה הכאיבו לו התמרים וקלקלו את קיבתו. חזר בו עולא **ואמר** בהתפעלות, **מלא צנא דספינא בזווא** - סל מלא סכינים נמכר כאן בזוז. כלומר, אדרבה מתוך שמחיר התמרים זול קונים ואוכלים מהם הרבה ומצערים אותם בבטנם כסכינים, ומכל מקום **בבלאי עסקי באורייתא** - הבבלים עוסקים בתורה.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה במקור מי הגשמים: **תניא, רבי אליעזר אומר, כל העולם כולו ממימי אוקיינוס הוא שותה** - ממים של מטה המכונסים בימים ובהרות, שאותם מים עולים לעננים והם מוריקים מימיהם על העולם, **שנאמר** (בראשית ב ו) **'ואד [ענן] יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה'**. **אמר לו רבי יהושע** לרבי אליעזר, וכי יתכן לומר כדברך **והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן ולעומת זאת מי הגשמים מתוקים. אמר לו רבי אליעזר**, אכן בתחילה הם מלוחים, אולם לאחר עלייתם הם **(ממתקין) [מתמתקין] בעבים**, ופגה מליחותם.

רבי יהושע אומר, כל העולם כולו ממים העליונים שברקיע הוא שותה. שנאמר (דברים יא יא) **'והארץ וגו' למטר השמים תשתה מים'**, הרי שמקור המטר בשמים. **אלא מה אני מקיים** - כיצד אני מפרש את הפסוק **'ואד יעלה מן הארץ'**, שמשמע ממנו שמקור העננים מן הארץ. הרי הוא **מלמד שהעננים מתגברים ועולים** [כשהם ריקים] מן הארץ **לרקיע, ופותחין פיהן כנוד, ומקבלין מי מטר מן השמים, שנאמר** (איוב לו כז) **'יזקו מטר לאדו'** - הרקיעים יוצקים מים לתוך הענן, מבואר שהענן בתחילה ריק ומתמלא מן הרקיע. **ומנוקבות הן** - העננים **ככברה** [נפה] **וכאות ומחשרות** [משירות] **מים על גבי קרקע, שנאמר** (שמואל ב' כב יב) **'חשרת מים עבי שחקים'** - משירי מים ענני השחקים. **ואין בין טיפה לטיפה אלא כמלא נימא.**

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

1 עיקורי קטניות מהיות רעות - קטניות שנעקרו ולא נקצרו, אינן
 2 מתליעות ואינן מרקיבות.
 3 תנו רבנן, 'מנחש' זה האומר כיון שפתו נפלה מפיו צריך לדאוג
 4 מדיזק באותו היום, או האומר, כיון שמקלו נפלה מידו, או שפגו

אגרות קודש

בי"ה, כ"ט אלול, תיש"א

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו עם הפ"נ המוסגר בו, ואקרא את הפ"נ - בל"נ - על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לפני ר"ה הבע"ל.

בנוגע לשאלתו אם לבקר את אה"ק ת"ו אחר חג הסוכות הבע"ל, אסתפק מה מקום לזה בשנת השמיטה וכו'?

אתענין לדעת מהנעשה עם בנו ש"י בהמשך להדברים שנדברנו יחד כשהי' כת"ר עמו כאן זה מזמן.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב"ב שיחיו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

בי"ה, יום ג' דסליחות, ה'תש"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ וכו' מוהר"י ש"י

שלום וברכה!

שלוח בזה הקונטרס לר"ה הבע"ל, וכאמור בהקדמה, בודאי ישתדלו ללמדו בחבורה ובדיבוק חברים. ויהי רצון אשר, בהיות שזהו אחד מהדברים שהתורה נקנית בהם,

- וידוע הדקדוק בשינוי הלשון **דברים**, ולא **מעלות** כמו בתחלת המאמר שם - כי הם ענינים של הכנה ושפלות, ואל יאמר הלומד מה יוסיף לי חברי בלימודי, ואני כחי רב לי, ואדרבה הזולת יבלבלני וכו' וכו' -

הנה יעשה לימוד זה קנין בנפש הלומדים, שתהי' נקראת על שם שלו, תורתו, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע: לא רק שהוא למד תורה, אלא שהתורה לימדה אותו.

סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר: כ"ק אאמו"ר הרה"ק הנה המאמר חסידות דיום שני דר"ה הי' ממשך באמירתו ונכנס בליל מוצאי יו"ט. והטעם - כדי להמשיך ההמשכות דארבעים ושמונה שעות דר"ה בעולם, אשר בכל הענינים יהי' נשמע (זיך הערין) ויאיר אור החסידות.

ואני בהצעת, אשר גם כאו"א ינהוג כן לחבר שעות דר"ה והתחלת מוצאי ר"ה בלימוד החסידות, ובשביל אשר סללו לנו נשיאינו - יומשך גם לנו בכל ענינינו אור החסידות עד למטה מטה.

המברך ומתברך בכתיבה וחתימה טובה,

מנחם מענדל בן חנה

שניאורסאהן

60 כגון ויבית וקפסור וניסוף לעבודה זרה, כיון שנאמר גבי
61 חיוב חטאת (ויקרא ד כב) 'עֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲלֵהֶיוּ, בלשון
62 עשיה. וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מֵאַן תֵּנָא - מי הוא התנא ששנה בברייתא
63 זו שחייבים אף על השתתואה לעבודה זרה, רבי עקיבא היא, דְאָמַר
64 (כריתות ז:) גבי מגדף את ה', לֹא עֵינֵינוּ מַעֲשֵׂה - אין צריכים שיעשה
65 מעשה גמור כדי להתחייב קרבן, אלא די בעקמת שפתים שהיא
66 מעשה מועט כדי להתחייב, וכל שכן כאן שכפית קומתו
67 בהשתחואה (שהיא מעשה גדול יותר) תחייבו בקרבן אף שאינה
68 מעשה גמור. ומדייקת מכך הגמרא, מְפַלֵּל - מתוך כך יוצא, דְרַבְנִין
69 החולקים על רבי עקיבא (שם ב.), ופוטרים את המגדף מקרבן מפני
70 שאין בו מעשה, סְכָרִי עֵינֵינוּ מַעֲשֵׂה - סוכרים שצריך מעשה גמור
71 כדי לחייבו בקרבן, ולכך גם גבי עבודה זרה כפית קומה אינה
72 נחשבת מעשה, ואין לחייב את המשתחאה בקרבן. ואם כן קשה על
73 רב, מדוע אמר בסתם שהאומר לעבודה זרה 'אלי אתה' חייב
74 בקרבן, הרי לדעת חכמים עקימת שפתיו אינו מעשה גמור ואין
75 חייבים על כך.
76 מתרצת הגמרא: כִּי קָאָמַר רַב נְמִי - גם כאשר אמר רב שהאומר
77 לעבודה זרה 'אלי אתה' חייב בקרבן, לְשִׁיטַת רַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר
78 זאת, שרבי עקיבא אכן סבר שאמירה נחשבת למעשה שחייבים
79 עליו קרבן, אך לשיטת חכמים אף רב מודה שאינו חייב קרבן.
80 שואלת הגמרא: אם רב אמר זאת רק לְשִׁיטַת רַבִּי עֲקִיבָא, הרי
81 פְּשִׁטָא - הדבר פשוט הוא ואין בכך חידוש, שהרי האומר 'אלי
82 אתה' היינו ממש כְּמַגְדֵּף, שבשנינו ואין בו מעשה של עקימת שפתים,
83 וכיון שחייב על מגדף, פשוט שחייב גם על האומר לעבודה זרה
84 'אלי אתה', ומדוע הוצרך רב לחדש זאת.
85 מתרצת הגמרא: הוצרך רב לחדש שחייב אף באומר 'אלי אתה'
86 לפי רבי עקיבא, שכן מהו דְהִימָא - שמא תאמר שעדין כָּאֵן לֹא
87 מְחִיב רַבִּי עֲקִיבָא קִרְבָּן, אֲלֵא רַק כְּמַגְדֵּף, דְכַתִּיב בֵּיה חִיבוּ כֶּרֶת
88 במיד (נדבדר טו ז) בסמוך למה שנאמר חיוב קרבן בשוגג (שם טו כז),
89 ולכן ניתן לומר שבשמיטת הכתוב לאו שאין מעשה מקרבן לא
90 מיעט את המגדף, וחייב קרבן אף שאין בו מעשה, אֲבָל הֵקָא - כאן
91 בעבודה זרה דְלֵא כְּתִיב בֵּיה חִיבוּ כֶּרֶת במזיד בסמוך למקום
92 שנאמר בו חיוב קרבן, אֲמִימָא לֹא - תאמר שלא יהיה חייב קרבן
93 בשוגג כשאין בו מעשה כגון באומר לו 'אלי אתה', לכן קָא מְשַׁמְע
94 לָן רַב שאין הדבר כן, ובאמירת 'אלי אתה' לעבודה זרה חייבים
95 קרבן, משום דְאִתְקוּשׁ אִתְקוּשׁ - שאמירת 'אלי אתה' הוקשה
96 לזביחה, דְכַתִּיב בחטא ישראל בעגל (שמות לב ה) וַיִּשְׁתַּחֲוּ לֹא וַיִּזְבְּחוּ
97 לו וַיֹּאמְרוּ וְגו' אֵלֶה אֱלֹהֵינוּ, ונסמכה אמירתם לזביחתם,
98 להקיש שני מעשים אלו וללמד, שכשם שעל זביחה בשוגג חייב
99 חטאת, כך גם על אמירה בשוגג חייב חטאת, ואף שאין בה כרת
100 במזיד כזביחה.
101 הגמרא מביאה דרשה על המשך הפסוק האמור: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
102 נאמר בפסוק (שם) על ישראל 'עֲשׂוּ לָהֶם עֲגֹל מִסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ
103 וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, וְאֲלֵמָּא
104 אֹתוֹ וַיֹּאמְרוּ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ, שהפכה את דבריהם ללשון רבים,
105 ובכך מוכח שלא כפרו לגמרי בה, אלא
106 שתפו וקיבלו עליהם אלוהותו ואלהים אחרים יחד, נְתִיבֵינוּ
107 רְשָׁעֵינוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שחטאו בעגל כְּלִיָּה, כיון שאלמלא הווי' היו
108 אומרים על העגל 'העלך' בלשון יחיד, ואז היו כופרים לגמרי.
109 מבאר הגמרא: כְּתָנָא - מה שאמר רבי יוחנן שמחמת השיתוף
110 לא נתחייבו ישראל כליה, שנוי במחלוקת תנאים. ששינוי
111 בברייתא, אַחֲרֵים אֲמָרִים, אֲלֵמָּא האות וי' שֶׁבְּהַעֲלוּנוּ המוכיחה
112 שעברו לה' בשיתוף ולא כפרו בו לגמרי, נְתִיבֵינוּ רְשָׁעֵינוּ שֶׁל
113 יִשְׂרָאֵל שחטאו בעגל כְּלִיָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, וְהֵלֵא כֵּל
114 הַמְּשַׁתֵּף בַּקְּבֵלֹת אֱלֹהוֹת שֶׁשֶׁם שְׁמִים וְדָבָר אַחֵר יַחַד עֲנֵקָךְ מִן הַעֲלֹם,
115 שְׁנָאָמַר (שמות כב ט) 'זָבַח לְאֱלֹהִים יָרָם כְּלִיָּה לַה' לְבָדוּ, ואם כן אף
116 לדברייך שיתפו שם שמים ודבר אחר ראויים היו להתחייב כליה.
117 אֲלֵא צִרְיָן לְפָרֵשׁ באופן אחר, מַת תְּלָמוּד לֹמַר 'אֲשֶׁר הֶעֱלוּנוּ' בלשון
118 רבים, שְׁאִיוּ אֱלֹהוֹת חֲרָבָה - שרצו וקיבלו עליהם גם אלהים

1 אָמַר רַבִּי אָמִי, וַיִּבֶחַ וְקִיפֵר וַיִּנְסֹף לעבודה זרה הַעֲלֵם אֶחָד -
2 בשגגה אחת, שלא ידע שאסור לעשותם לעבודה זרה, אִינּוּ חֵיב
3 אֲלֵא חטאת אחת. אָמַר אָמִי, מֵאַיִן מַעֲמָא דְרַבִּי אָמִי שחייב על כולן
4 רק חטאת אחת, דְאָמַר קָרָא גבי איסור עבודה זרה (שמות כ ה) וְלֹא
5 הַעֲבֹדֶם, וכיון שיתר הַתְּנוּבוּ פסוק זה וכלל בו את כל העבודות,
6 הרי עֲשָׂאן בְּזוּלָה כְּעֹבְדֵי אֶתְהָ, ולכן חייב על כולן רק חטאת אחת.
7 מקשה הגמרא סתייה בדברי אביי: ממה שביאר אביי טעמו של
8 רבי אמי שחייב על כולן רק חטאת אחת, משמע שסבר כמותו. וְמִי
9 אָמַר אָמִי הָכִי - וכי יתכן שאביי אמר כך, וְהָאָמַר אָמִי, שֶׁלֹּשׁ
10 הַשְּׁתַּחֲוֹאוֹת נאמרו בְּעֹבְדֵת בּוֹכְבִים, אחת בדיברות הראשונות 'לא
11 תִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֶם' (שמות כ ה), השניה בפסוק (שמות כג כד)
12 'לא תִּשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם', והשלישית בפסוק (שמות לד יד) 'כי לא
13 תִּשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר', לָמָּה נאמרו, אֶחָת באה לְאִסוּר הַשְּׁתַּחֲוֹאָה
14 בְּדִרְבָּה - כשדרך אותה עבודה זרה בכך, וְאֶחָת לְאִסוּר הַשְּׁתַּחֲוֹאָה
15 שֶׁלֹּא בְּדִרְבָּה - כשאין דרכה של אותה עבודה זרה בכך, וְאֶחָת
16 לְחֵלֶק - ללמד שכשם שחלוקה ההשתחואה משאר העבודות
17 לגבי חיוב חטאת, שאם השתחאה ועבד עבודה אחרת בהעלם
18 אחד חייב שתיים, כך בכל שאר העבודות אם עשה כמה מהם
19 בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת. ומבואר שאביי סובר שחייב
20 חטאת על כל עבודה בפני עצמה, וכיצד יתכן שאמר כרבי אמי
21 שחייב על כולן רק אחת.
22 מתרצת הגמרא: מה שדרש אביי מִיָּלָא תַעֲבֹדֶם' שאם עשה כמה
23 עבודות בהעלם אחד חייב רק אחת, לְדִרְבָּיו דְרַבִּי אָמִי קָאָמַר -
24 לפרש טעמו של רבי אמי אמר זאת, וְלִיהָ לֹא כְּבִינָא לִיהָ - אך הוא
25 עצמו אינו סובר כך, אלא סובר שחייבים על כל אחת ואחת.
26 הגמרא דנה בדברי אביי בענין שלש השתחואות: נִפְסָא, אָמַר אָמִי,
27 שֶׁלֹּשׁ הַשְּׁתַּחֲוֹאוֹת שנאמרו בְּעֹבְדֵת בּוֹכְבִים, לָמָּה נאמרו, אֶחָת
28 לְאִסוּר הַשְּׁתַּחֲוֹאָה בְּדִרְבָּה, וְאֶחָת לְאִסוּר הַשְּׁתַּחֲוֹאָה שֶׁלֹּא בְּדִרְבָּה,
29 וְאֶחָת לְחֵלֶק את העבודות לגבי חיוב חטאת, שאם עשה כולן
30 בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת.
31 שואלת הגמרא: מדוע נצרך פסוק מיוחד לְאִסוּר הַשְּׁתַּחֲוֹאָה
32 בְּדִרְבָּה, הרי מִהַפְּסוּק (דברים יב ז) 'אִיכָּה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת
33 אֱלֹהֵיהֶם וְאָעֲשֶׂה בָן גַּם אֲנִי נִפְסָא - למדים זאת, שהרי משמעות
34 פסוק זה שכל עבודה זרה שדרך הגוים לעבדה אסור לעשותה,
35 ואף השתחואה כדרכה הרי היא בכלל איסור זה.
36 מבאר הגמרא באופן אחר: אכן אין צריך פסוק לְאִסוּר
37 הַשְּׁתַּחֲוֹאָה כדרכה, אֲלֵא כוונת אביי, הַשְּׁתַּחֲוֹאָה אֶחָת נאמרה
38 לְאִסוּרֵהָ באופן שהיא בְּדִרְבָּה וְשֶׁלֹּא בְּדִרְבָּה, כלומר, כשמשתחאה
39 לעבודה זרה שאין דרכה בהשתחואה, אלא דרכה בעבודה
40 הדומה להשתחואה, כגון מגנף ומנשק וכדומה, שכולן עבודות
41 בדרך כבוד, וְהַשְּׁתַּחֲוֹאָה אֶחָת באה לְאִסוּר הַשְּׁתַּחֲוֹאָה שֶׁלֹּא
42 בְּדִרְבָּה כלל, והיינו שרגילים לעבודה דרך בזיון, כגון פעור
43 שעבודתו בהוצאת רעי, או מרקוליס שעבודתה בזריקת אבנים,
44 והוא עובדה בהשתחואה דרך כבוד ואינה דרכה כלל, שאף בכך
45 אסור, וְהַשְּׁתַּחֲוֹאָה אֶחָת נאמרה לְחֵלֶק כמבואר לעיל.
46 שינו במשנה: גבי אופני העבודות לעבודה זרה שחייבים עליהם
47 סקילה, הַמְּקַבְּלוּ עֲלֵיוּ בְּאֵלוֹתָ, הָאָמַר לוֹ 'אֵלֵי אֶתְהָ', הגמרא מביאה
48 את דברי רב בענין זה, ודנה בהם: אָמַר רַב נְחֶמְיוֹן אָמַר רַב פְּרַבְּהָ בְּרַבִּיהוּ
49 אָמַר רַב, בֵּינָן שְׁאָמַר לוֹ - לעבודה זרה 'אלי אתה', חֵיב. מבררת
50 הגמרא: לָמָּא - לאיזה ענין אמר רב שחייב, אִי לְקַבְּלָא - אם לענין
51 שהעושה כן במזיד חייב מיתה, הלא מְתִיבֵינוּ הָיָא - משנתינו כבר
52 אמרה זאת בפירוש שהאומר 'אלי אתה' חייב מיתה. אֲלֵא צִרְיָן
53 לְפָרֵשׁ, שדינו של רב נאמר לְעֵינֵי קִרְבָּן, שהאומר 'אלי אתה'
54 בשוגג חייב קרבן חטאת.
55 מקשה הגמרא: כיון שרב אמר זאת בסתם משמע שלפי כל
56 השיטות הדין כן, וכי ניתן לומר זאת אֲמִילּוּ דְרַבְנִין הַסוֹבְרִים גבי
57 מגדף את ה' שעקימת שפתיו בשעת הדיבור אינה נחשבת למעשה
58 המחייב בקרבן כפי שיבואר, וְהִתְנָא - הלא שינו בברייתא, גבי
59 עובד עבודה זרה שאינו חייב קרבן אֲלֵא עַל דְבַר שֵׁשׁ בּוּ מַעֲשֵׂה,

1 **אמר** ר' אמי ויבן וקיסר וניסך. פירש הקונטרס דלא גרסינן והשתחוה דלאו עבודה
2 היא ולפיכך בחך דר' זכאי לעיל נמי ל"ג ליה וקשה אמאי א"ל פוק תני לברא
3 אפילו ר' נתן דאמר התם לחלק הכא מודה ללאו יצאת כדמפרש אביי טעמא הכא
4 מכתוב לא תעבדם מיהו אפשר הא דאמר ליה פוק תני לברא משום דלא דריש ליה
5 לא תעבדם ולרב שמואל בר יודנה דכתיב תנא
6 קמיה אקומתא קמיתא ארבי דרבי זכאי מלא
7 תעבדם בר' אמי ולר' תני נראה דרבי דברך זכאי
8 והשתחוה ובר' אמי ל"ג דקסבר ר' אמי דלחלק
9 על עצמה יצאת דלא תעבדם אשאר עבודות
10 קאי דכתיב לא תשתחוה להם ולא תעבדם
11 והא דפרך הא אמר אביי שלש השתחוואות
12 למיל' לחלק על עצמה לא קאמר דמקמבר
13 לחלק על כל אחת משמע אבל לר' זכאי דתנא
14 השתחווא ע"כ ללאו יצאת ס"ל מולא מחייב
15 שתני ואי עבדה באפי נפשה לא מחייב כלל
16 כיון דללאו יצאת ולא תני ליה כהדי אחריני
17 אלא לאשמועי' היא גופה דללאו יצאה ואמר
18 ליה ר' יוחנן פוק תני לברא דלחלק יצאה אפי'
19 כל אחת ואחת כיון דלא דרשת לא תעבדם
20 מדמ"ל השתחוואה ללאו יצאה.
21 **אחת** לשלא כדרכה. הא לא מיבעי לן קרא
22 (לעז) ואזרחא דמבחים כדמיבעי לן
23 לעיל (דף ק) ויחנן פוק תני לברא דלחלק כדרכה
24 דמכובדים כיון דגלי לן באזרחא דכל שלא
25 כדרכה שוין הוא הדין בעגשה.
26 **אלא** על כל דבר שיש בו מעשה. פ"ה דגבי
27 חטאת כתיב ועשה אחת ולא דק
28 דבפ' דברייתו (דף ב.) מייית אידך קרא דתנן
29 לעושה בשגגה יצא מנדף. **ב** קאמר רב נמי
30 לר"ע. אליבא דר"ל קאמר הכי דלר' יוחנן דאמר
31 לקמן (דף סה.) כפיפת קומתו ועקמת פיו הוה
32 מעשה ממוקמא דרב אפילו כרבנן.
33 **כל** המשתף שם שמים. לא דמי להא דכתיב
34 (שופטים ו) חרב לה ולגרעון וכן (במדרב)
35 (כא) דברנו בה' דלא אסור אלא במידי
36 דאלהות.
37 **משום** דהוי לאו שבכללות. תימה ת"ל דהוי
38 לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דהוי
39 אזהרה לבן סורר ומורה ועוד תימה הא בן סורר
40 ומורה לוקה כדנתן ב' פ' סורר ומורה (לקמן דף
41 עא.) וילפינן בגמרא וסורו מיסורו וע"כ אזהרתה
42 מלא תאכלו על הדם וכיון דגלי רחמנא אהאי
43 לאו דלוקי ה"ל למימר בכל דוכתי דלוק לכל
44 הפחות היבא דאין יכול לבא לידי מיתה.
45 **על** כולם אינו לוקה. אפי' למיז כס"פ כל שעה
46 (פסחים דף מא.) דלוק אבא ואמבשל
47 משום עלי אש ואזו חרצין משום כל אשר
48 יעשה מגפן תבזו מיפרש טפי מקרא דלא
49 תעבדם דלא מפרש קרא דאיירי במגפן ומנסק
50 והא דאמרין בפ' דביצה (דף יב.) דמבשל גיד
51 הנשה ב"ש לוקה חמש וחד מנייהו ומבשל
52 ב"ש לוקה חשבין לחו לאו שבכללות דכתיב כל
53 מלאכת עבודה לא תעשו כמו לא תעבדם
54 דהכא דהתם מפרש טפי דכתיב עבודה
55 דמשתמע כל מלאכה שהיא עבודה.
56 **שלא**

1 ה"ג א"ר אמי ויבן וקיסר וניסך כהעלם אחר וכו'. ול"ג והשתחוה והשתחוואה לאו
2 בכלל שאר עבודות היא דעל כרחק לית ליה לר' אמי השתחוואה לחלק יצאה
3 מדקאמר אינו חייב אלא אחת: מ"ב דר' אמי. דלית ליה השתחוואה לחלק יצאה: לא
4 **תעבדם**. כללן כולן באחד ולא תעבדם יתיירי כתיבי ודרשינן חד מינייהו להכי: מי אמר
5 אביי. כרבי אמי דאינו חייב אלא אחת: שלש
6 השתחוואות. לא תשתחוה להם דעשרת
7 הדברות (שמות ב) כי לא תשתחוה לאל אחר
8 (שם לד) לא תשתחוה לאלהיהם (שם כג)
9 והשתחוואה דדברות אחרונות לא חשיב
10 דאחרורי קא מהדר ליה משה לישרא מה
11 ששעה בסיני: אחת לדרכה וכו'. ודאי כתיב
12 הוה הוא אמינא לא אסר אלא בעבודה והוה
13 דרך עבודתה בהשתחוואה: לדבריו דר' אמי
14 קאמר. אביי לך דרשה דלא תעבדם אבל
15 אביי לא ס"ל מוקים לה ללאו יתיירי ור' אמי
16 מוקי לך השתחוואה לומר ללאו יצאה:
17 **לדרכה** ושלא כדרכה. שהשתחוואה היא
18 לך עבודה והוה כדרכה ושלא כדרכה כגון
19 שדרכה לעבוד דרך כבוד ולא בהשתחוואה
20 ואי כתיב חד לא הוה מרבינן אלא כי האי גונא
21 אבל משתחוה לפעור לא כתב רחמנא
22 השתחוואה יתירא שניה לשלא כדרכה כגון
23 פעור ומרקוליס ועבודתה בבביון והא דא"ר
24 אלעזר לעיל (דף סא.) זובח למרקוליס חייב
25 מלא יזבחו ואע"ג דחד קרא יתירא הוא
26 דאיכא ולא מוקים לה בזובח למקסר'
27 דעבודתו דרך כבוד דסבר כיון דגלי
28 בהשתחוואה ק"ו בזביחה מיהו כולה מילתא
29 לא לפינן מהשתחוואה דא"כ הוה מרבינן כל
30 עבודות כבוד אע"ג דלאו עבודת פנים לכך
31 יצאה זביחה לומר שלא חיביה אלא עבודות
32 פנים: כיון דאמר אלי אתה חייב. אע"ג דלא
33 פלחה: לקרבן. אם שגג. ואפילו לרבנן. בתמימה
34 דפליגי רבנן בכריתות (דף ז.) במגדף עליה
35 דרבי עקיבא דאמי מגדף אינו מביא קרבן
36 דבעינן מעשה: והתניא אינו חייב אלא על
37 דבר שיש בו מעשה. דגבי חטאת כתיב (ויקרא
38 ד) ועשה אחת מכל מצות ה': ר' עקיבא היא
39 דאמר דלא בעינן מעשה גמור. דמגדף מחייב
40 משום עשה וזאת דעקימת שפתינו הוה
41 מעשה והכא נמי כפיפת קומתו הויה מעשה
42 והאי דקתני אינו חייב אלא על דבר שיש בו
43 מעשה לאפוקי הרהורא דלא מחייב עלה:
44 מגדף. מברך את השם: אתקושי אתקוש. אלי
45 אתה בוכייה דכתיב ויתחוה לו ויחבו לו
46 ויאמרו אלה אלהיך ישראל: אלמלא וי'
47 שכהעוקר. דהא לא כפרו בהקב"ה לגמרי
48 שהרי שתפרוהו דבר אחר. שאינו אלהויות
49 הרבה. אף לאלהויות אחרים וקבלו עליהם:
50 **אבל** המגפה וכו' עובר בלא מעשה. ואל
51 תלכו אחרי אלהי אחרים (רמיה עה.) אי נמי
52 אל תפנו אל האלילים (ויקרא ט) וכגון שאין
53 דרכן בכך. הנודד בשמו. ושם אלהים אחרים
54 לא תזכירו: המקיים. הנשבע דמתרגמיני קיים:
55 **לאו** שבכללות. דכולהו משתמעי בחד קרא:
56 ועדיין הדם כמזבח. הקרבנות: שאין מברין.
57 את האבלים ברחבה כדרך שמברין את
58 האבלים בסעודה בראשונה משל אחרים
59 כדאמרין במועד קטן (דף כז.) על הדם. על
60 הנרצח ומסבא מוקמינן לה אחרוני בית דין
61 בשתחיה: על עונש שלא ינהו בהם כבוד
62 משום הקרה: לבן סורר ומורה. דלא ענש אלא
63 א"כ הויהי דהיין אחרון לא תאכלו על הדם
64 לא תאכלו אכילה שתהרגוהו עליה: לאו
65 שבכללות. דכל הני משמע מנייה:
66 לומר

1 **אמר** רבי אמי, ויבן וקיסר וניסך בהעלם אחר אינו
2 חייב אלא אחת, אמר אביי, מאי מעמא דרבי אמי, אמר
3 קרא לא תעבדם, הפתוב עשאן פולן עבודה אחת.
4 וכו' אמר אביי הכי, והאמר אביי, שלש השתחוואות
5 בעבודת פוכבים, למה. אחת לפדריקה, ואחת שלא
6 פדריקה, ואחת לחלק. לדבריו דרבי אמי קאמר, וליה
7 לא סבירא ליה. גופא, אמר אביי, שלש השתחוואות
8 בעבודת פוכבים, למה. אחת לפדריקה, ואחת שלא
9 פדריקה, ואחת לחלק. לפדריקה, מאיכה ועבדו הגוים
10 האלה' נפקא. אלא, אחת פדריקה ושלא פדריקה, ואחת
11 לשלא פדריקה, ואחת לחלק: המקבלו עליו באלוה,
12 האומר לו 'אלי אתה': אמר רב נחמן, אמר רבא בר
13 אבהו אמר רב, כיון שאמר לו 'אלי אתה', חייב. למאי,
14 אי לקמלא, מתניתין היא. אלא לקרבן, ואפילו לרבנן.
15 והתניא, אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה, כגון
16 ויבן וקיסר וניסך והשתחוואה. ואמר ריש לקיש, מאן
17 תנא השתחוואה, רבי עקיבא היא, דאמר לא בעינן
18 מעשה. מפלל, דרבנן סברי בעינן מעשה. כי קאמר רב
19 נמי, לרבי עקיבא קאמר. לרבי עקיבא, פשיטא, היינו
20 מגדף, מהו דתימא, עד פאן לא מחייב רבי עקיבא קרבן,
21 אלא במגדף, דכתיב ביה פרת. אבל הכא דלא פתיב
22 ביה פרת, אימא לא, קא משמע לן, דאתקושי אתקוש,
23 דכתיב וישתחוה לו ויזבחו לו ויאמרו' וגו'. אמר רבי
24 יוחנן, אלמלא וי'ו שב'העוקר', נתחייבו רשעיהם של
25 ישראל בלייה. פתנאי, אחרים אומרים, אלמלא וי'ו
26 שב'העוקר', נתחייבו רשעיהם של ישראל בלייה. אמר
27 לו רבי שמעון בן יוחאי, והלא כל המשתף שם שמים
28 ודבר אחר, נעקר מן העולם, שנאמר ב'לתי לה' לבדו'.
29 אלא, מה תלמוד לומר 'אשר העוקר', שאינו אלוהות
30 הרבה: אבל המגפה והמגשק המכפר והמרבץ כו': כי
31 אתא רב דימי, אמר רבי אלעזר, על פולם לוקה, חוץ
32 מהנודד בשמו ותמקיים בשמו. מאי שנא הנודד בשמו
33 ותמקיים בשמו, דלא לן, משום דתנהו ליה 'לאו שאין
34 בו מעשה'. הני נמי, לאו שבכללות הוא, ואין לוקין על
35 לאו שבכללות, דתניא, כגון לאוכל מן הפתמה קודם
36 שתצא נפשה, שהוא בלא תעשה, תלמוד לומר 'לא
37 תאכלו על הדם'. דבר אחר, 'לא תאכלו על הדם'
38 לא תאכלו בשר ועדיין דם בפניך. רבי דוסא אומר,
39 מניין שאין מברין על הרוגי בית דין, תלמוד לומר 'לא
40 תאכלו על הדם'. רבי עקיבא אומר, מנין לסנהדרין
41 שהרגו את הנפש שאין טועמין פלוס כל אותו היום,
42 תלמוד לומר 'לא תאכלו על הדם'. [רבי יוחנן אומר],
43 לומר 'לא תאכלו על הדם'. ואמר רבי אבין בר חיאי, ואימימא רבי אבין בר פתנא, על פולם
44 אינו לוקה, משום דתנהו ליה 'לאו שבכללות'. אלא, כי אתא רבין, אמר רבי אלעזר, על פולן
45 אינו לוקה, חוץ מן הנודד בשמו ותמקיים בשמו. מאי שנא אהך דלא לן, דתנהו ליה 'לאו
46 שבכללות', הני נמי 'לאו שאין בו מעשה' ניהו. והוא, כפרין יהודה דאמר לאו שאין בו
47 מעשה לוקין עליו. דתניא, 'לא תותירו ממנו עד בקר' בא הפתוב ליתן עשה אחר לא תעשה,
48 לומר

1 **שלא** ידור בשמו ולא יקיים בשמו. א"ע דהני ב' מלא ישמע נפקי ובסמוך נמי אמרינן
 2 ולא ישמע אזרה למדיח און זה לא שבכללות דהרא מילתא היא שמשמע
 3 שם עבודה זרה הוא דלא נפקי כולוה מלא תזכירו משום דאי לא כתיב אלא חד קרא
 4 הוה מוקמינן ליה לנודר ומקיים א"נ משום עבודה זרה הכתובה בתורה דמותו להזכיר
 5 שמה איצטריך ואפ"ה לנודר ולקיים אסור מיהו

6 קשה ולא ישמע הוי לאו שנינן לאזהרת מיתת
 7 ב"ד וי"ל דמשום הכי קאמר ד"א לאוקמי לא
 8 ישמע אזרה למדיח ומעיקרא לא פלגינהו בב'
 9 קראי אלא לאסובכינהו בעלמא דעיקר דעיקר מילתא
 10 דכולוהו מלא תזכירו נפקא

11 **אסור** לאדם שיעשה שותפות. אמר ר'
 12 שמואל ב"ש שבועה עצמה דאין
 13 לקבל הימנו ור"ת אמר מותר לקבל הימנו
 14 השבועה קודם שפיסיד כדאמר בפ"ק דמס' ע"ג
 15 (ף ה) דמלוה ע"פ פירעון ממנו מפני שהוא
 16 כמציל מידם ולא חיישנן דילמא אדיל ומודה
 17 ואע"ג דהתם ספק והכא ודאי מ"מ בזמן הזה
 18 כולן נשבעים בקדשים שלחן ואין תופסין בהם
 19 אלהות ואע"פ שמה שמוכרין עמהם ש"ש
 20 וכוונתם לדבר אחר מ"מ אין זה שם עבודה זרה
 21 גם דעתם לעושה שמים ואע"פ שמשתפין שם
 22 שמים ודבר אחר לא אשכחון דאסור לגרום
 23 לאחרים לשתף ולפני עור ליכא דבני נח לא
 24 הזכירו על כך.

מרקוליס

17 **שלו**, והתורה אמרה 'לא ישמע על פיך'. כי אתא עולא, בת קלנבו. אמר ליה רבא, והיכא
 18 בת מר. אמר ליה, בקלנבו. אמר ליה, והכתיב 'ושם אלהים אחרים לא תזכירו'. אמר ליה, הכי
 19 אמר רבי יוחנן, כל עבודת פוכבים הפתובה בתורה, מותר להזכיר שמה. והא, היכא פתיבא,
 20 דכתיב 'פרע בל קרם נבו'. ואי לא פתיבא, לא. מתיב רב משרשיא, ראה אחת מרובה בשלש
 21 שהיא כמו 'ג'וין' ל'שילה', שהן שתי טבילות ושני ספוגין, הרי זה זב גמור. אמר רבינא, 'גד' נמי
 22 מכתב פתיב, דכתיב 'הערכים לגד שלחן'. אמר רב נחמן, כל ליצנותא אסירא, הוין מליצנותא
 23 דעבודת פוכבים דשריא, דכתיב 'פרע בל קרם נבו קרסו כרעו יהודי לא יכלו מלט משא' וכתב
 24 'דברו לעגלות בית און יגורו שכן שמרון פי אבל עליו עמו וכמרוי עליו יגילו על כבודו', אל
 25 תקרי 'כבודו' אלא 'כבדו'. אמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'עתה וספסו לחטא ויעשו להם מסכה
 26 מפספס פתבונם עצבים' וגו'. מאי 'פתבונם עצבים', מלמד, שכל אחד ואחד עשה דמות וראתו
 27 ומניחה בכיסו, בשעה שזוכרה מוציאה מתוך חיקו, ומתפקה ומנשקה. מאי 'זוכי אדם עגלים
 28 ישקון', אמר רבי יצחק דבי רבי אמי, שהיו משרתי עבודת פוכבים נותנים עיניהם בבגלי קומן,
 29 ומרעיבים את העגלים, ועושין דמות עצבים ומעמידין בצד אבוסיהן ומוציאין אותן להוין, כיון
 30 שראו אותן רצין אחיהן וממשמשין בהן, אומרים לו, עבודת פוכבים חפץ בך יבא ויחב עצמו
 31 לו. אמר רבא, האי 'זוכי אדם עגלים ישקון', עגלים ישקון לזבוח אדם' מיבעי ליה. אלא אמר
 32 רבא, כל הזבוח את פנו לעבודת פוכבים. [אומרים] לו דורון גדול הקריב לו, יבא וישק לו.
 33 אמר רבי יהודה אמר רב, 'ואנשי כבל עשו את סכות בנות', ומאי ניהו, תרנגולת. 'ואנשי כות
 34 עשו את נרגל', ומאי ניהו, תרנגול. 'ואנשי חמת עשו את אשימה', ומאי ניהו, פרקא קרחא.
 35 'והעוים עשו [נכחו] ואת תרתק', ומאי ניהו, כלב וחמור. 'והספרוים שורפים את בניהם
 36 [ואת בנותיהם] באש לאדרמלך וענמלך אלהי ספרוים', ומאי ניהו, הפרד הפוס. 'אדרמלך',
 37 דאדר ליה למריה במעינה. 'וענמלך', דעני ליה למריה בקרבא. אף חזקיה מלך יהודה, ביקש
 38 אביו לעשות לו פן, אלא שפכתו אמו. 'סלמנדרא', אמר רב יהודה אמר רב, יודעין היו
 39 ישראל בעבודת פוכבים שאין בה ממש, ולא עבדו עבודת פוכבים אלא להתיר להם עריות
 40 בפרהסיא. מתיב רב משרשיא, 'כופר בניהם מופחותם' וגו', ואמר רבי אלעזר, פאדם שיט
 41 לו נגעויעין על בנו, בתר דאביקו ביה. תא שמע, 'ונתתי פגריכם על פגרי גלולכם', [אמרו].
 42 אליהו הצדיק היה מתור על תפוחי רעב שבירושלים. פעם אחת, מצא תינוק שהיה תפוח
 43 ומופל באשפה. אמר לו, מאיזה משפחה אתה. אמר לו, ממשפחה פלוגית אני. אמר לו, כלום
 44 נשתתיר מאותה משפחה. אמר לו, לאו, הוין כמנוי. אמר לו, אם אני מלמדך דבר שאותה חי בו,
 45 אתה למד. אמר לו, הן. אמר לו, אמור בכל יום 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד'. אמר לו, הם

1 לומר שאין לוקין עליו. דמשמע שזה עונשו של לאו שאם הותרו ישרפנו ויפטר:
 2 לא מן השם הוא זה. כלומר טעם זה אינו מן העיקר: שמור לי. המתן: לא יגידם
 3 לאחרים. לגוים: וכל ישראל ישמעו ויראו. ולא יסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה
 4 בקרבך: בת בקלנבו. לן באותה עיר והיא נקראת על שם עבודה זרה שבה: ראה
 5 אחת מרובה כשלש. זב שראה ראה ארוכה
 6 שהוא שופע בני' ראיתו שנעשה בך זב גמור
 7 שהוא כמגדוין לשילה כשיעור מהלך
 8 מאותה עבודה זרה ששמה גדיון עד שילה
 9 שהן שתי טבילות ושני ספוגין שכן נתנו
 10 חכמים שיעור בין ראה לראה כדי לטבול
 11 ולהסתפג באלונית דהיינו בין ראה
 12 ראשונה לשניה טבילה וספוג וכן בין שניה
 13 לשלישית: קרם. נתרו כלומר כרע על רכיוו
 14 נתרו דהיינו ליצנותא דאישתעי ביה קרא
 15 ולא יוכלו מלט משא הרעי שבנקביהם לא
 16 יוכלו לטבול ונתרו: לעגלות בית און. על
 17 עגלים שבבית אל: יגורו שכן שומרין. ידאנו
 18 שוכני שומרין: כי אבל עליו עמו. שיתלם
 19 סתריב ויחל לו: וכמרוי. שהיו נושאין אותה
 20 עליו יגילו. ששמחים על כבוד משא שגלה
 21 מהם: אלא כבדו. משא שגנבוהו ורעי
 22 שבוך ואע"ג דלא חייב חיים ניהו ואין
 23 להם ריעי משתעי בהו קרא ל' גנאי:
 24 מרעיבים את העגלים. בעלי חיים שהיו
 25 עובדין אותן והיו מרעיבין אותן ועושין דמות
 26 עצביהם של בעלי ממון כלומר דמות דיוקנם
 27 ומעמידין אותן בצד אבוסיהן על עגלים
 28 ומחמת שהיו רואין את הדמות תמיד היו
 29 מכירין אותן ורצין אחריהם וממשמשין בהן
 30 כלומר האכילו ואומרין להם החומרים
 31 עבודה זרה חפץ בך וכי' וכו' אדם. משמע
 32 אותן שזבוחו האדם: עגלים ישקון. לאחר
 33 מכאן לעגלים ישקון: ישקון לזבוח אדם
 34 מבעי ליה. להם הם החומרים אומרים
 35 עגלים הללו נושקין אתכם לזבוח עצמכם
 36 להם: ואנשי כבל עשו את סכות בנות.
 37 פסוק א' בס' מלכים באותן אומות שהושיב
 38 סתריב בשומרין ובעריה ועשו להם עבודה
 39 זרה: תרנגולת. דמות תרנגולת היו עובדין
 40 ובבלשום קורין לתרנגולת סכות בנות:
 41 ברהא קרחא. עיר ברהא קרוי כל צאן והעו
 42 קרי ליה קרחא ע"ש שאין לו צמר כל כך
 43 נחן. כלב נובה: דאדר ליה למריה. מהדר
 44 את אדוניו ומכבדו שמשליך עליו משאו
 45 שהיה צריך לטעון על צוארו אדר מלך
 46 מהדר את מלכו כלומר את אדוניו לעשות
 47 לו כן. לשרופ באש כמו הספרוים:
 48 סלמנדרא. דזה קטנה שנוצאה מתור:
 49 שהיא בערת בו שבע שנים והסך מדמה
 50 אין האור שולט בו ובאחו מצינו כתוב (מ"ב
 51 טו) גם את בנו העביר באש ולא מצינו לו כן
 52 אלא חזקיה: אלא להתיר להם עריות
 53 בפרהסיא. שהיה יצרן תקפן על עריות אמרו
 54 נפרוק כל על תורה מעלינו ואל יזכינוהו על
 55 העריות אבל על עבודה זרה לא תקפן יצרן:
 56 כזכור בניהם מופחותם. משמע שהיו להם
 57 נגעויעין עליהם כאדם שיש לו נגעויעין על
 58 בנו ובזכור נאמח והכי משמע כזכור בניהם
 59 דומה להם זכירת מופחותם ואשריהם: כתר
 60 דאביקו ביה. אחר שנתקשרו בה מעצמן
 61 תקפה חיבתן עליהן: תפוחי רעב. כמו נפוח:
 הם

60 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, גַּר נְמִי מְקַבֵּל כְּתִיב – שם העבודה
 61 זרה 'גדיין' כן מוזכר בתורה, שהרי 'גד' שהוא קיצור השם 'גדיין'
 62 מוזכר בתורה, דְּכָתִיב (ישעיה סה יא) 'אַתֶּם עֹבְדֵי ה' וגו' הַעֲרִיכִים לְגַד
 63 שְׁלֵחִין, כלומר, אתם העובדים את ה' וכופרים בו, ועורכים מאכלים
 64 על השולחן כדי להקריבם לעבודה זרה ששמה 'גד'.
 65 הגמרא מביאה דין הנלמד מהפסוק 'כרע על קרס נבו' שהוזכר
 66 לעיל: אָמַר רַב נַחֲמָן, כָּל לִיצְנֹתָא אֲסִירָא, כלומר אסור לגחך
 67 ולשחוק על שום דבר בעולם, חוץ מליצנותא אסירא, לעבודת אסורים –
 68 מליצנות על עבודה זרה דְּשָׁרְיָא – שמוותרת, דְּכָתִיב (ישעיה נא א-ב)
 69 'כָּרַע בַּל קָרֶס נְבוֹ וגו' קָרֶסוּ כָרְעוּ יַחְדוּ לֹא יִבְלוּ מִלֵּט מִשָּׂא, כלומר
 70 בל ונבו שהם אלוהותיהם של בני בבל, כרעו וקרסו כמי שיש לו
 71 חולי מעים שאינו מספיק לישב בבית הכסא לפני הוצאת הרעי,
 72 והוא לשון שחוק מעבודה זרה. וְכָתִיב במקום אחר (הושע י-דה)
 73 פסוק נוסף של ליצנות מעבודה זרה, 'דְּרִיבּוּ דְּכָרִים וגו' לְעִנְלוֹת בֵּית
 74 אֱוִן וגו' שְׂכָן שְׂמֵרוֹן כִּי אֲבָל עֲלִיו עֲמֹ וּכְמִרְיֹו עֲלִיו יִגְלוּ עַל כְּבוֹדוֹ
 75 כִּי גִלָּה מִמֶּנּוּ, כלומר, על עגלי העבודה זרה שבבית אל ידאגו
 76 שוכני שומרון, כשיטלם סנחריב וילך לו, והכמרים הנושאים את
 77 העגלים ישמחו כשיטול מהם אותם, ויגילו על כבודו כי גלה
 78 ממנו, ויש לדרוש אֵל תִּקְרֵי בפסוק 'כְּבוֹדוֹ' אֵלָּא 'כְּבִירֹו', הדיינו
 79 כובד משא עגבותיו הרעי שלו שגלה (ניטל) מהם. ואף זו ליצנות
 80 מעבודה זרה, שאף שעגלים אלו לא היו בעלי חיים שיש בהם רעי,
 81 אלא היו עגלי כסף וזהב, כינה בהם הכתוב לגנאי כאילו יש בהם
 82 רעי.
 83 הגמרא ממשיכה בביאור העבודה זרה שהיתה בישראל באותו
 84 זמן: אָמַר רַבִּי יֶצְחָק, מָאֵי דְּכָתִיב בפסוק (הושע יג א) 'עֲתָה יֹסְפוּ לְחַמֵּא
 85 וְיַעֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה מִכֶּסֶף מִכֶּסֶף כְּתוֹנִים עֲצִיבִים וגו' לָהֶם הֵם אֲמָרִים וְזָבְחֵי
 86 אֲדָם עֲגֻלִים יִשְׁקֹון, מָאֵי – מה פירוש התיבות 'כְּתוֹנִים עֲצִיבִים',
 87 מְלֵמָה, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַחֻטָּאִים בַּעֲבוּדָה זָרָה עָשָׂה לַעֲצֵמוֹ צֵלִם
 88 כְּדָמוֹת יִרְאָתוֹ – עבודה זרה שלו, וכאילו נאמר בפסוק 'כְּתוֹנִים
 89 עֲצִיבִים, כלומר תמונת עצבי' ופסליו עבודה זרה, וּמִנִּיחָה לְאוֹתָהּ
 90 דְּמֹת כִּבְיִים, וּבְשַׁעָה שְׂוִיבָהּ מוֹצִיאָהּ מִתּוֹךְ חִיקוֹ, וּמִחֲבָקָהּ
 91 וּבְנִשְׁבָּקָהּ.
 92 הגמרא מבארת את המשך הפסוק: מָאֵי – מה הפירוש 'וְזָבְחֵי אֲדָם
 93 עֲגֻלִים יִשְׁקֹון', אָמַר רַבִּי יֶצְחָק דְּבִי – מבית מדרשו של רבי אמי,
 94 כוונת הפסוק שְׂהִיּוּ מִשְׁרְתֵי הָעֹבְדוֹת פּוֹכְבִים נוֹתְנִים עֵינֵיהֶם כְּבַעֲלֵי
 95 מְמוֹן, ורוצים ליטול ממנום, ולכן היו מְרַעֲבִים אֶת הָעֲגֻלִים של
 96 עבודה זרה, וְעוֹשִׂין דְּמוֹת עֲצִיבִים – צלם כדמות דיוקנם של בעלי
 97 הממון, וּמַעֲמִירִין אוֹתוֹ כְּצַד אֲבוֹסִיתִין של העגלים, ובכך היו
 98 העגלים רגילים לראות את דמויות בעלי הממון כמי שהם
 99 מאכלים אותם, וכאשר היו הכמרים מוֹצִיאִין אוֹתָן – את העגלים
 100 לְחוּץ, בֵּין שְׂרָאוֹ הַעֲגֻלִים אוֹתָן – את בעלי הממון, היו רָצִין אַחֲרֵיהֶן
 101 וּמְשַׁמְשֵׁשִׁין בְּהֵן כְּדִי שִׂיאֲכִילוּם, והכמרים עובדי העגלים היו
 102 אוֹמְרִים לוֹ – לבעל הממון, עֹבְדֵת פּוֹכְבִים חֲפִין כְּךָ שְׂתַעֲבַדְנָה, ולכן
 103 ראוי שִׁבְאָה אוֹתוֹ אדם וכלומר בעל הממון וְיִזְבַּח עֲצֵמוֹ לוֹ –
 104 לעבודה זרה, ונמצא שגרמו לבעלי הממון לזבוח עצמם לפני
 105 העבודה זרה, כדי שיוכלו ליטול ממנום.
 106 רבא דוחה את דרשו רבי יצחק, ומפרש באופן אחר: אָמַר רַבָּא,
 107 אם הפסוק נדרש כן, יִקְשֶׁה הָאֵי – הלשון 'לָהֶם הֵם אֲמָרִים וְזָבְחֵי
 108 אֲדָם עֲגֻלִים יִשְׁקֹון' אינו מדויק, שמשמעו שלאחר זובחו אדם
 109 ישקו לעגלים, ולפי דבריו 'לָהֶם הֵם אֲמָרִים עֲגֻלִים יִשְׁקֹון לְזִבּוֹת
 110 אֲדָם' מִיֵּבֶץ לֵיה – היה הכתוב צריך לומר קודם 'עֲגֻלִים יִשְׁקֹון'
 111 ואחר כך 'לְזִבּוֹת אֲדָם', כלומר שגרמו לזביחת האדם על ידי
 112 שגרמו שהעגלים ישקו לו, שהרי כך הכמרים היו אומרים לבעלי
 113 הממון, 'העגלים הללו נושקים אתכם כדי שתזבחו עצמכם להם'.
 114 אֵלָּא אָמַר רַבָּא, יש לדרוש את הפסוק לענין אחר, שֶׁכָּל הַזֹּבְחֵת אֶת
 115 בְּנֵי הָעֹבְדוֹת פּוֹכְבִים, היו (אמר) [אומרים] לוֹ מִשְׁרְתֵי הָעֹבְדוֹת זָרָה,
 116 דְּרוּזִין גְּדוֹל – מתנה גדולה הקריב לוֹ הזובח לעבודה זרה, ולכן ראוי
 117 שגם יִבָּא וְיִשְׁקָ לוֹ. וזה פירוש הפסוק, שאומרים לזֹבְחֵי אֲדָם'
 118 לעגלי העבודה זרה, שראוי גם שלְעֲגֻלִים יִשְׁקֹון.

1 כדי לומר שֶׁרַק זה עונשו של המתיר שחייב לשרוף אך אין לזקן
 2 עֲלָיו – על לאו זה, דְּרַבִּי רַבִּי הִזְדָּה. רַבִּי יַעֲקֹב אֹמְרָה, לֹא מִן הַשָּׁמַיִם
 3 הָאֵל זֶה – אין זה עיקר הטעם שאינו לוקה, אֵלָּא הַטַּעַם מִשּׁוּם דְּהָזָה
 4 לֵיה לֹא שָׂאִין בוּ מַעֲשֶׂה, שהרי כשותויר לא עשה שום מעשה,
 5 אלא ישב ולא אבל, וְכָל לֹא שָׂאִין בוּ מַעֲשֶׂה אֵין לִזְקִין עֲלָיו.
 6 מדייקת הגמרא: מְקַלֵּל – מזה שרבי יהודה לא ביאר שפטור משום
 7 שאין בו מעשה, מוכח דְּרַבִּי יְהוּדָה כִּכְרַ שְׂאֵף כְּשֵׂאֵף בוּ מַעֲשֶׂה
 8 לִזְקִין עֲלָיו, וכשטונו סבר רבי אלעזר, ולכן אמר שהנדר והמקיים
 9 בשם עבודה זרה לוקה.
 10 שנינו במשנה: הַנּוֹדֵר בְּשֵׁמוֹ של עבודה זרה וְהַמְקַיֵּם – הנשבע
 11 בְּשֵׁמוֹ, הֵרִי זֶה עוֹבֵר כְּלֵא תַעֲשֶׂה.
 12 מבארת הגמרא: הַנּוֹדֵר בְּשֵׁמוֹ וְהַמְקַיֵּם בְּשֵׁמוֹ, מְנַל – מנין שעובר
 13 בלא תעשה, דְּתַנַּיָא בְּבֵרֵיתָא, מִמָּה שְׂנֵאֲמֹר בתורה (שמות כג יא) 'וְשָׂם
 14 אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ, למדים שאין להזכיר כלל שם עבודה
 15 זרה, ולכן לֹא יֵאמָר אֲדָם לְחִבְרִיו שְׂמֹור – המתן לי כְּצַד עֹבְדֵת
 16 פּוֹכְבִים פְּלוֹנִית', וממה שנאמר בהמשך הפסוק 'לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ',
 17 למדים שֶׁלֹא יִדוּר בְּשֵׁמוֹ וְלֹא יִקְרִים – ישבע בְּשֵׁמוֹ, וְאֵף לֹא יִגְרוֹם
 18 לְאַחֲרֵיהֶם נִכְרִים שְׂרִירֵי בְּשֵׁמוֹ וְיִקְרִימוּ בְּשֵׁמוֹ, שזוהו 'לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ'
 19 כלומר על ידך ובגרימת מעשרך. דְּכָר אַחֲרֵי – ביאור אחר בפסוק,
 20 מהנאמר 'לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ' למדים אֲזַהֲרָה לְמִסִּית את היחידים
 21 וְלְמִדִּיחָ את כל בני העיר לעבוד עבודה זרה, שלא יעשו כן.
 22 הגמרא דנה בדברי רבי הברייתא. שואלת הגמרא: מדוע דרשו התנא
 23 אזהרה למסית ממה שנאמר 'לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ', הלא הִרְדִּיא כְּתִיב
 24 בִּיה – מפורש נאמרה אזהרה בפרשת המסית (דברים יג יא) 'וְכָל
 25 יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ' וגו' ולא יֹסְפוּ לַעֲשׂוֹת כְּדָבָר הַרַע הַזֶּה
 26 בְּקִרְבְּךָ, והדבר הרע' היינו ההסתה לעבודה זרה המובאת
 27 בפסוקים הקודמים. משיבה הגמרא: אֵלָּא צָרִיךְ לוֹמַר בְּבֵרֵיתָא,
 28 שְׂמֵלֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ' למדים אֲזַהֲרָה רַק לְמִדִּיחָ את כל בני העיר
 29 לעבוד עבודה זרה, שלא יעשה כן.
 30 מוסיפה הגמרא לבאר: מה ששינוי בהמשך הברייתא וְלֹא יִגְרוֹם
 31 לְאַחֲרֵיהֶם נִכְרִים שְׂרִירֵי בְּשֵׁמוֹ של עבודה זרה וְיִשְׁקִימוּ וְיִשְׁבַּעוּ
 32 בְּשֵׁמוֹ, מְסִייעָא לֵיה – דין זה מסייע לְאַבּוּה דְּשִׁמּוּאֵל דְּאָמַר אַבּוּה
 33 דְּשִׁמּוּאֵל, אֲסוּר לְאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲשֶׂה שׁוֹתְפוֹת עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים,
 34 שְׂמָא מַחֲמַת הַשׁוֹתְפוֹת וְתַתִּיב לוֹ הַנִּכְרִי שְׂבִיבָה, וְנִשְׁבַּע לוֹ בְּשֵׁם
 35 עֹבְדֵת פּוֹכְבִים שְׂלוֹ, ונמצא שהישראל גרם לנכרי להזכיר שם
 36 עבודה זרה בשבועתו, וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה 'לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ', כלומר,
 37 אף מפי אחר לא ישמע על ידי מעשרך.
 38 הגמרא מביאה מעשה בנין הזכרת שם עבודה זרה, ודנה בזה: כִּי
 39 אָתָּא – כשבא עוֹלָא מארץ ישראל לבבל, בַּת – לן בעיר הקרויה
 40 קְלִינְבוֹ על שם עבודה זרה שהיתה בה ששמה 'נבו'. אָמַר לֵיה רַבָּא
 41 לעולא כשפגשו, וְהִיא בַּת מַר – היכן לן הרב, אָמַר לֵיה עולא,
 42 בעיר קְלִינְבוֹ. אָמַר לֵיה רבא, מדוע הזכרת שם עיר זו, וְהַכְּתִיב (שמות
 43 כג יא) 'וְשָׂם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ', ואף שם עיר זו אסור להזכיר,
 44 משום שקרויה כשם עבודה זרה ששמה 'נבו'. אָמַר לֵיה עולא,
 45 עבודה זרה זו מותר להזכיר את שמה, כיון דְּהָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
 46 כָּל עֹבְדֵת פּוֹכְבִים כְּתוּבָה מְפֹרֶשׁ בְּתוֹרָה, מוֹתֵר לְהוֹכִיר אֶת שְׂמָה,
 47 ואף 'נבו' מוזכרת בתורה. מבארת הגמרא: וְהָא – 'נבו' הִיא
 48 כְּתִיבָא בתורה, דְּכָתִיב (ישעיה נא א) 'כָּרַע בַּל קָרֶס נְבוֹ', ולהלן הגמרא
 49 תבאר פסוק זה.
 50 מקשה הגמרא: וְאֵי לֹא כְּתִיבָא – אם אין העבודה זרה כתובה
 51 בתורה לֹא – אסור להזכיר את שמה. מַתִּיב – הקשה רַב מִשְׁרְיָא,
 52 שנינו במשנה (ובין פ"א מ"ד), זב שְׂרָאָה ראיית זביה אֶתָּה מְרַבָּה כל
 53 כָּר, ששופעת כשיעור זמן של שָׁלֹשׁ ראיות, שבשיעור זה נעשה זב
 54 גמור המחויב בקרבן כשנטהר, והיינו שְׂרָאָה – שראייתו היתה
 55 מרובה כשיעור מהלך הדרך מ'גדיין' עד ל'שילה', שְׁהֵן שיעור שלש
 56 ראיות וְשִׁתֵּי מְבִילוֹת וְשִׁנֵי סְפוּנִין – ניוגובים אחר הטבילות, על אף
 57 שהיתה זו רק ראיה אחת הֵרִי זֶה זָב גְּמוּר כאילו ראה שלש ראיות.
 58 ונמצא שהזכיר התנא מקום הנקרא 'גדיין' שהוא על שם עבודה
 59 זרה, אף שלא מצינו שהוא כתוב בתורה, וקשה לרבי יוחנן.

60 שסילקו את יצר עבודה זרה מן העולם, אָמַר אנשי כנסת הגדולה,
 61 הוֹאִיל וְעַתָּה רָצוֹן הוּא מֵאֵת ה', שִׁמְסַר בִּידֵינוּ אֶת יֵצֶר עֲבוּדָה זָרָה,
 62 נִבְעָר רַחֲמִים - נִבְקַשׁ רַחֲמִים מֵאֵת אֵף אִיצְרָא דְעֵבְרָה - עַל יֵצֶר
 63 אִיסוּרֵי עֲרִוּת, שִׁמְסַר בִּידֵינוּ וְנִסְלַק מִן הָעוֹלָם, וְנִצֵּל עֲצֻמְנוּ
 64 מֵאִיסוּרֵי הָעֲרִוּת. וְאִכּוֹן כְּעוֹן רַחֲמֵי וְאִימָסַר בִּידֵיהֶוּ - בִּיקוּשׁ רַחֲמִים
 65 וְנִמְסַר יֵצֶר הָעֲרִוּת בִּידֵיהֶם. חֲבֻשְׁהוּ תִלְתָּא יוֹמֵי - אִסְרוּהוּ שְׁלֹשָׁה
 66 יָמִים, שִׁבְחָה לֹא פִיתָה אֲנָשִׁים לַעֲבִידָה. אֲךָ מַחֲמַת כֵּן פִּסַּק חֲזִימוֹם
 67 הַזְכּוֹרִים מִלְּהוֹרֵיעַ וְהַנְּשִׁים מִלִּילָה, וְבִאוּתָה עַת אִיבְעִי - חִפְשׁוּ
 68 בְּיַעֲתָא בְּתָ יוֹמָא - בִּיצֵה שְׁנוּלְדָה בְּאוּתוֹ יוֹם, לְהֵאֲכִילָה לְחֹלְיָה
 69 לְצוֹרֵךְ רְפוּאָתָה, וְלֹא אֲשַׁכְּחֵי - לֹא מִצָּא, כִּיּוֹן שִׁפְסַק חֲזִימוֹם וְכַח
 70 הַהוּלְדָה. כִּשְׂרָאוּ זֹאת אֲנָשִׁי כְּנִסַּת הַגְּדוּלָה אָמְרוּ, הִיבֵי נְעִיבִיד -
 71 כִּיצַד נַעֲשֶׂה, אִם נִיבְעִי פְלָגָא - נִבְקַשׁ מַה' שִׁמְסַר בִּידֵנוּ רַק חֲצִי
 72 כּוּחוֹ שֶׁל יֵצֶר הָעֲרִוּת, כְּלוֹמַר, יִמְשִׁיךְ לְהִיטֵי חֲזִימוֹם וְכַח הוּלְדָה,
 73 אֲךָ לֹא יֵהָיֶה הַיֵּצֶר שׁוֹלֵט בְּאִיסוּרֵי עֲרִוּת, זֶה אִי אִפְשָׁר, שְׁכֵן פְּלָגָא
 74 מְרִיקָעָא לֹא יִהְיֶי - מִן הַנְּשִׁים אִין נוֹתָנִים מִחֲצִית דְּבַר. וְלִכֵּן לֹא
 75 סִילְקוּדוּ כֹּל מִן הָעוֹלָם, אֲלֵא פְחֻלְיָהּוּ לְעִינָה - סִימְאוּ אֶת עֵינָיו
 76 בְּמַכּוּחַל הַמְּלוּבֵן בְּאֵשׁ, וּבְכֵן הִחְלִישׁוּ אֶת כּוּחוֹ, אֲהֵי בִיה -
 77 הוֹעִילָה תְּקֵנָה קִטְנָה זֶה, דְּלֵא אִינְרֵי אִינְיֵשׁ פְּקוּדָתֶיהָ - שְׁלֵא
 78 יִתְפַּתָּה אָדָם לְאִיסוּרֵי עֲרִוּת בְּקִרְבוּתֵיהֶן הָרַאשׁוֹנוֹת כְּגוֹן אִמּוֹ
 79 אַחוּתוֹ וּבָתוּ, אֲךָ עֲדִיין מִתְּפַתְהוּ הַיֵּצֶר לְהַתְּגַרּוֹת בְּעֲרִוּת אַחֲרוֹת כְּגוֹן
 80 אִשְׁתֵּי אִבֵּי וְנָדָה.
 81 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מֵאִמְרוּ בַעֲנִין עֲבוּדָה לְבַעַל פְּעוּר: אָמַר רַב יְהוּדָה
 82 אָמַר רַב, מַעֲשֶׂה בְּנְכָרִית אֶתָּה שְׁוִיָתָה חוּלָה בְּיוֹתֵר, וּמִתּוֹךְ שִׂרְצָתָה
 83 לְהִירְפָא נִדְרָה וְאִמְרָה עַל עֲצֻמָּה, אִם תַּעֲמִיד הֵיאָה - אוֹתָהּ אֲשֶׁה
 84 וְתִירְפָא מְחֻלְיָהּ, תִּלְךָ וְתַעֲבֹד לְכָל עֲבוּדָה זָרָה שְׁבַע עֹלָם. לְבִסּוּף אִכּוֹן
 85 עָמְרָה אוֹתָהּ נְכָרִית וְנִרְפָּאָה מְחֻלְיָהּ, [תְּלַבְחָה] וְעָבְדָה לְכָל עֲבוּדָה
 86 זָרָה שְׁבַע עֹלָם, וְכִיּוֹן שְׁהֵינָעָה לְעֲבוּדָה זָרָה שִׁמְסָה פְּעוּר, שְׂאֵלָה
 87 לְבוֹמִיָּם - מִשְׁרַתֵּי הָעֲבוּדָה זָרָה, בְּמָה עוֹבְדִין לוֹ. אָמְרוּ לָהּ
 88 הַכּוֹמְרִים, אוֹבְלִין תְּרִידִין וְשׁוֹתִין שְׂכָר שְׂכָר חֲדָשׁ, שְׁאֵלוּ מִשְׁלֹשִׁים אֶת
 89 הַמַּעֲמִים וְגוֹרְמִים לְהֵם לְהוֹצִיא פְּסוּלָתָם, וּמְתִירִין בְּפָגְיָה - מוֹרְצִים
 90 רַעֵי בַפְּנֵי הָעֲבוּדָה זָרָה. כִּשְׁמַעְמָה זֹאת אוֹתָהּ נְכָרִית אָמְרָה עַל
 91 עֲצֻמָּה, מוֹשְׁבַּ שְׁתַּחֲוֹד הֵיאָה - אוֹתָהּ אֲשֶׁה לְחֹלְיָהּ, וְלֹא תַעֲבֹד
 92 עֲבוּדָה זָרָה בְּכָךְ - בְּכִיּוֹן כּוֹזֵה. וְהוֹסִיף רַב יְהוּדָה עַל כֵּךְ, נְכַכְרִית זֶה
 93 מִצִּינָה שְׁעַל אֵף שְׁהִיתָה קְשׁוּרָה לְעֲבוּדָה זָרָה, מְכַל מְקוֹם לֹא רִצְתָה
 94 לְעֲבֹדָה בְּדֶרֶךְ מְבוּזָה כֹּל כֵּךְ, אֲךָ אֲתָם בֵּית יִשְׂרָאֵל אִינּוּן בְּהוּ, שְׁהִי
 95 אֲבוּתִיכֶם לֹא שָׂמוּ עַל לִיבֵם שְׁבַע עֹלָם עֲבוּדָה זָרָה מְגוּנָה הִיא
 96 בְּיוֹתֵר, אֲלֵא נִצְמַדוּ אֵלֶיהָ, כְּפִי שְׁנֵאמַר פְּעוּר (מְבַרֵּר כַּה ה) 'וְהַנְּצִמְרִים
 97 לְבַעַל פְּעוּר, וְהִינּוּ בְּצִמְרֵי שְׁתִּיל, שְׁהוּא בִּיסוּס הַמְּמוּרָה בְּטִיט אִו
 98 שְׁעוּדָה עַל גְּבִי כְּלִי, וְדוּבּוֹק חֹזֵק עַל הַכְּלִי. וְאִילוּ אֵל ה' לֹא נִצְמַדוּ כֹּל
 99 כֵּךְ, אֲלֵא כְּפִי שְׁאִמְרוּ עֲלֵיהֶם מִשָּׁה (דְּבִרִים ד ד) 'וְאֲתָם הַדְּבָקִים בְּה'
 100 אֱלֹהֵיכֶם, וְהִינּוּ בְּשִׁתֵּי תְּמָרוֹת הַדְּבָקוֹת זֶה בְּזוֹ, שְׁאִינּוּ דְּבוֹקוֹת
 101 כְּרֹאֵי וְעוֹלוֹת לְהַפְרֵד זֶה מִזֶּה. וּמְבוּאֵר שֶׁרַב יְהוּדָה דִּרְשׁ פְּסוּקִים
 102 אֵלוּ לְגַנְאֵי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל. הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא הַדּוּרֹשָׁת אֶת
 103 הַפְּסוּקִים לְשִׁבְחָה: בְּמִתְנִיתָא תָּנָא - בְּבִרְיִיתָא שְׁנִינוּ לְהִפְיֵךְ,
 104 שֶׁהַחִילּוֹק בֵּין פְּסוּקִים אֵלוּ שִׁבַּח הוּא אֲצַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלְעֲבוּדָה זָרָה
 105 לֹא נִדְבְּקוּ יִשְׂרָאֵל לְגַמְרֵי, אֲלֵא כְּפִי שְׁנֵאמַר (מְבַרֵּר כַּה ה) 'וְהַנְּצִמְרִים
 106 לְבַעַל פְּעוּר, וְהִינּוּ בְּצִמְרֵי עַל יָד אֲשֶׁה, שְׁאִינוּ דְּבוֹק אֵלֶיהָ. וְאִילוּ עַד
 107 אֵל ה' הֵם דְּבוֹקִים לְגַמְרֵי, שְׁנֵאמַר (דְּבִרִים ד ד) 'וְאֲתָם הַדְּבָקִים בְּה'
 108 אֱלֹהֵיכֶם, דְּהִינּוּ דְּבוֹקִים בּוּ בְּמִשׁ.
 109 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִעֲשֶׂה בִּישְׂרָאֵל שְׁעַבַד לְבַעַל פְּעוּר: תַּנּוּ רַבְּנָן,
 110 מַעֲשֶׂה בִּישְׂרָאֵל שְׁשִׁמוּ סְבָמָא שְׁהִיָּה בֵּין מְקוֹם שְׁשִׁמוּ אֵלִים, שְׁהַשְׁפִּיר
 111 אֶת הַמּוֹדוֹ לְנְכָרִית אֶתָּה לְהִרְכִּיבָה עַל גְּבִי הַחֲמוֹר לְמִקְוָמָה. בְּכִיּוֹן
 112 שְׁהֵינָעָה לְבֵית עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל פְּעוּר, אָמְרָה לוֹ מְלֻשְׁכֵי, מִתְּנָן עַד
 113 שְׂאֲבָנִים לְבֵית זֶה וְאֲצֵא מִמֶּנּוּ. נְכַסְסָה הַנְּכָרִית, וְלֵאחֲרַי שְׂנִינָא אָמַר
 114 לָהּ אוֹתוֹ אָדָם, אֵף אֶת הַמִּתְנִי לִי כֵּאֵן עַד שְׂאֲבָנִים לְבֵית הַפְּעוּר
 115 וְאֲצֵא. אָמְרָה לוֹ הַנְּכָרִית, וְכִי לֹא יְהוּדֵי אֶתָּה וְאִסוּר עֲבוּדָה זָרָה,
 116 וּמִדּוּעַ רִצְתָה אֶתָּה לְהַכְּסוּ וּלְעַבְדָה. אָמַר לָהּ, וְמֵאִי אִיבְּתָה לָהּ,
 117 הַנִּיחָה לוֹ הַנְּכָרִית וְנִבְנְנָם לְבֵית הַפְּעוּר, פְּעוּר - הוֹצִיא רַעֵי בְּפָגְיָו שֶׁל
 118 פְּעוּר, וְקִינָח אֶת הָרַעֵי בְּחֻטְמוֹם שֶׁל פְּעוּר. וְהָיוּ מְשַׁרְתֵּי עֲבוּדָה זָרָה

1 הם - שתוק שלא לתקור בשם ה', והטעם שאמר כן משום שלא
 2 לימדו אותו אביו ואמו להזכיר את שם ה' אלא להידבק בעבודה
 3 זרה ולעבוד לה, וכדלהלן. מיד לאחר מכן הוציא התינוק את
 4 ידאָתוֹ - עבודה זרה שירא ממנה מחיקו, וכתבקה ופנשקה עד
 5 שנקקה בריסו ומת מרוב רעבונו, ונפלה ידאָתוֹ לאָרְיָ, ונפל הוא
 6 עליה. וענש בכך כדי לקיים מה שנאמר (ויקרא כו ב) וְנִתְּתִי אֶת
 7 פְּנֵיבָכֶם עַל פְּנֵי גְּלוּלֵיכֶם. מוכח מברייטא זו שהיו ישראל דבוקים
 8 בעבודה זרה, והיה להם יצר לעבודה, ומדוע אמר רב שלא היה
 9 יצר לעבודה זרה עצמה.
 10 מתרצת הגמרא: אף בברייטא זו יש לומר שבאמת לא היה להם
 11 יצר לעבודה זרה, והמבואר שהיו דבוקים בה, היינו בְּתֵר דְּאִבְיָקוּ
 12 בִיה - אחר שנקשרו אליה בעבודתם, כלומר, מתחילה עבדו כדי
 13 להתיר את העריות, ומתוך כך גברה חיבתם אליה ונדבקו בה.
 14 הגמרא מוסיפה להקשות על רב: תָּא שְׂמַע, נאמר על אנשי כנסת
 15 הגדולה (נחמיה ט ז), וְיִזְעֻקוּ בְּקוֹל בְּדוּל אֵל ה' אֱלֹהֵיהֶם. מבארת
 16 הגמרא: מֵאִי אָמַר - מיה אמרו ובעקתם. אָמַר רַב יְהוּדָה, וְאִיתִימָא
 17 רַבֵּי יוֹתָן, זַעֲקוּ בְּיָמֵי בִיאָא - אהא אהא, הרי יצר הרע זה המפתנו
 18 לעבוד עבודה זרה, הִינּוּ דְּאֶחָרְבִיהָ לְבִיתָא - הוא זה שגרם
 19 שהחייב ה' את בית מקדשו, וקָלָא לְהִיבְכָא - ושרף את היכלו,
 20 וקָלָא לְהוֹצִיָהוּ לְצִדִּיקוֹן - והרג את צדיקי ישראל, וְאִנְגְּלִיָהוּ לְיִשְׂרָאֵל
 21 מְאִירְעִיהוּ - והגלה את עם ישראל מארצו, וְעֲדִין הוּא - יצר זה
 22 מְרִיקֵי בִינּוּ וּמִתְּפַתָּה לְעֲבוּד עֲבוּדָה זָרָה. בְּלִיּוֹם יִהְיֶיהָ לָן - הרי כל
 23 הסיבה שנתת לנו ה' יצר זה, אִינְהָ אֵלָא כְּדִי לְקַבּוּלֵי בִיה אִמְרָא -
 24 לקבל שכר על ידו במה שנכופו ונתגבר עליו, אִנּוּ לֹא אִיהוּ בְּעִינָן
 25 וְלֹא אִנְרִיָּה בְּעִינָן - איננו רוצים לא אותו ולא את השכר שאנו
 26 מקבלים על ידו. וביקשו שימסר בידם היצר המפתה לעבודה זרה.
 27 ומפורש בדרשת הפסוק, שתקפם יצר לעבוד עבודה זרה, ולא
 28 כדברי רב שעבדוהו רק להתיר להם עריות. מתרצת הגמרא: אף
 29 כאן יש לומר שמדובר בְּתֵר דְּאִבְיָקוּ בִיה - אחר שהחלו לעבוד
 30 עבודה זרה ונקשרו אליה מחמת שרצו להתיר להם את העריות,
 31 שאז אכן תקפם יצר הרע לעבודה זרה כמבואר בדרשת הפסוק
 32 האמור.
 33 הגמרא מביאה את המשך מעשה זה: הוֹסִיפוּ אֲנָשִׁי כְּנִסַּת הַגְּדוּלָה
 34 וְהִתְּבוּ תִלְתָּא יוֹמֵי בְּתַעֲנִיתָא - ישבו שלשה ימים בתענית, בְּעוֹר רַחֲמֵי
 35 - ביקשו רחמים שימסר יצר עבודה זרה בידם. נִפְּל לְהוּ פִּיתְקָא
 36 מְרִיקָעָא - נפל להם פתק מן השמים דְּהוּן בְּתִיב בְּתִיב בְּתִיב אֲמַת',
 37 כלומר שה' מסכים על ידם ששבו לעבוד את יצר העבודה זרה.
 38 אָמַר רַבֵּי תַנְיָנָא, מַעֲשֶׂה מִיָּהָ - ממעשה זה, שוֹתְוִמְוּ שֶׁל תְּקוּדוֹשׁ בְּרִיךְ
 39 הוּא הוּא אֲמַת', שהרי כשהמלך מסכים עם עבדיו בדבר מסוים,
 40 חותם הוא את חותמו עמהם בתקנתם, וְאִם ה' הִסְכִּים עִם חַכְמֵי
 41 יִשְׂרָאֵל לְסַלֵּק אֶת הַיֵּצֶר עַל יַדֵי תִיבַת אֲמַת', מוכח שזהו חותמו.
 42 לאחר מכן, נִפְּס - יצאה דמות בְּנִדְרָא דְנִדְרָא - בגור אריה של אש,
 43 מְבִית קְרִישֵׁי תְּקַנְשִׁים. אָמַר לְהוּ זְכִרְיָה הַנְּבִיא לְיִשְׂרָאֵל, הִינּוּ - דמות
 44 זו היא יצרא דְעֵבְרָה זָרָה. בְּהִדֵּי דְקַתְּפִי לִיה - בזמן שתפסו אנשי
 45 כנסת הגדולה ביצר זה כדי לסלקו מן העולם, אִישְׁתְּמִיט בְּנִיתָא
 46 מִיָּהָ - נשמט שיצור ממנו, צַעַק צַעַקָה אֲדִירָה, וְאִזֵּל קְלִיָּה - והלך
 47 קולו כמרחק מהלך אַרְבַּע מֵאָה פָּרְסֵי. אָמְרוּ אֲנָשִׁי כְּנִסַּת הַגְּדוּלָה,
 48 הִיבֵי נְעִיבֵד - כיצד נעשה, דִּילְמָא מְשַׁמְיָא מְרַחְמֵי עֲלֵיהּ - שמא מן
 49 השמים ירחמו עליו מחמת צעקתו, ולא נוכל לסלקו מן העולם.
 50 אָמַר לְהוּ זְכִרְיָה הַנְּבִיא, שְׁרִייהוּ בְּדוּדָא דְאִבְכָא - השליכוהו אל תוך
 51 דוד של עופרת, וְכִסְיָה בְּאִבְכָא - ותכסוהו בכיסוי של עופרת,
 52 משום שרִיף קְלִיָּה - העופרת שופתה את הקול, ומעכבתו
 53 ליצאת יותר משאר מתכות, וְכַן תוּכְלוּ לְסַלֵּקוּ מִן הָעוֹלָם בְּלֵא
 54 שִׁיתְמַלְא ה' רחמים עליו. והיכן מצינו שאמר זכריה כן, דְּבִתִּיב
 55 בְּנִבְוִאתוֹ (זכריה ח ח), וְיִאמַר זֹאת הַרְשָׁעָה וְיִשְׁלַךְ אֶתָּה אֵל תוֹךְ הַאִיפָה
 56 וְיִשְׁלַךְ אֶת אֶבֶן הָעוֹפְרָת אֵל פִּיָּה, כלומר, הַרְשָׁעָה' זהו יצר הרע,
 57 והשליכוהו אל תוך הדוד וכסוהו באבן העופרת השואפת את
 58 קולו.
 59 הגמרא מביאה שמתוך כך רצו לבטל גם יצר הרע של עריות: אחר

1 הם. שתוק כמו (במדבר יג) ויחס כלב השתיים: ויצעקו בני ישראל בקול גדול.
 2 באנשי כנסת הגדולה כתיב: ביאי ביאי. בלשון ארמי הוי לשון גנח וצעקה כמו
 3 אהה בלשון הקודש: היינו האי דחריבה לביתיה. למקדשה: (ובעו רחמי). היו
 4 מנקשים הרמים שימסר בידם יצר הרע של עבודה זרה: לקבלי ביה אנרא. לבוך
 5 את יצרנו ולקבל שכר על כך: לא איהו
 6 בעינו וכו'. אלמא יצר תתקן: יתבי תלתא
 7 יומין וכו'. מלתיה דרב יהודה נסיק: אמת.
 8 משמע מסכים אני עמכם בתקנה זו שטוב
 9 הדבר לסלקו: חותמו של הקב"ה אמת.
 10 שהמלך נאות ומסכים עם עבדיו חותם
 11 עמכם בתקנתם את חותמו: כגוריא. ארי קטן.
 12 ביניא. שער: דורא דאברא. קלחת של
 13 עופרת: אברא אמר קליה. שואף את הקול
 14 ומעכו לצאת יותר מכל כלי מתכות: ואת
 15 הרשעה. זהו יצר הרע ובנבואת זכריה כתיב
 16 שהיה בתחילת בית שני: דעבירה. של עריות:
 17 הכשוה תלתא יומין וכו'. ומתוך כך פסק
 18 המום הזכרים מלהוליד והנקבות מלילד:
 19 איכשה ביעתא בת יומא (ולא אשתכח)
 20 נתבקשה ביצה שגולה בו ביום: ולא
 21 אשתכח. שאפילו אותן שהיו גמורות קודם
 22 לכן פסקו מלצאת: לבעו פלגא. שלא היא
 23 שולט במקום עבירה כדי שלא היא תובע
 24 עריות: בחלינהו לעיניה. סמו עיניו בכחול:
 25 אהני ביה. הך תקנתא פורתא דלא איגרי
 26 בקריבתה באמו ובאחותו אבל מתגרה הוא
 27 באשת איש ובגדה: תרדן. בלד"ש בלע"ז
 28 ומשלשלין את המעים וכן שכר חדש: אתם
 29 בית ישראל אינן כן. רב יהודה קאמר לה
 30 למדרשה לקרא: הנצמדים לבעל פעור.
 31 כלומר אבל אבותם לא השיבו זאת על לבם
 32 ע"ז מגונה היא מכל ע"ז שבעולם ונצמדו
 33 ואדברו בה כצמיד פתיל המוקף ע"פ כלי
 34 שממרחין אותו בשעור יפה ואל המוקם לא
 35 היו נצמדים אלא דבוקים כתמרות
 36 המדובקות שדבוקות ואינן דבוקות:
 37 כמתניא תנא. שבת הוא אצלם דבוק
 38 משמע מחובר טפי מנצמד צמידין אינן
 39 מחוברין ומנמשין חוץ אילך ואילך דבוק
 40 משמע יפה פיה: סבטא. שם יהודי הוא: כן
 41 אלם. בסמך ושם מקום הוא: וקינח בחוטמו.
 42 של פעור. מלפסין. משבחין: ואע"ז דמכיון
 43 לבווי. חייב קרבן על שגגתו ואם התרו בו
 44 חייב מיתה: לבי תורתא. מקום: פיסא.
 45 בלשט"א בלע"ז: מרקולים הוא. זה חדרו
 46 עבודתה למרקולים תנן. לפניו לבדו ואני
 47 זרקתי לזכות בגופה: כמרקולים. עצמו
 48 להכותה: אישקליה. אע"ג שכבר עבד ואין
 49 השבון לדבר קא בעי למשקליה כדי שלא
 50 תתנאה בעבודה שלו: הוהא לחבירתה
 51 שביק. מפנה לה מקום לזרוקים: מתני'
 52 שימסור למולך. מוסרו ביד משרתי ע"ז
 53 ועיבדי באש. בגמרא מפרש היכי הווי עובדי
 54 וילפי מקראי התרויהו בעיני: גמ' קתני
 55 מתניתין (דף נג) בחייבי סקילה ע"ז באנפי
 56 נפשה העובד ע"ז וקתני מולך אלמא מולך
 57 לאו בכלל ע"ז ונפקא מינה דאם זבח וקטר
 58 לפניו פטור אי נמי העביר מורעו לשאר ע"ז
 59 ואין שרבה בכך לא מחייב דמולך דוק
 60 כתוב ששמו מולך: אחד למולך ואחד לשאר

1 **מרקולים.** אור"ת קילוס שמה לשון שבת אלא שחכמים בינו אותה לגמא וקראוה
 2 קוליס לשון לעג וקלס (תהלים מד) וגמ לשון חילוף כמו במר דשחוטח
 3 (חולין דף צד.) במר דפרולא (ב"ק דף קיג.) במר דנתא (בכורות דף ל.) כלומר חילוף
 4 קילוס שהחליפו שמה: **אע"ז** דקמיון לבויה. ולעובדה בבויו דאי לא קמיון אלא
 5 לביות הא אפילו עובד מאהבה ומיראה פטור
 6 לרבא ואפילו לאבי דמחייב התם הכא מודה
 7 דפטור:
 8 **קתני** ע"ז וקתני מולך. אף על גב דקתני ע"ז
 9 וקתני פעור ומרקוליס לא דמי התם
 10 לפרושי דינא קאתי אבל הכא דייק מרישא
 11 דקתני אלו חו הנסקלין עובד ע"ז והנתון מורש
 12 למולך ולא קתני פעור ומרקוליס.
 העביר
 13 **הם שלא להזכיר בשם ה', שלא לימרו אביו ואמו.**
 14 **מיר, הוציא וראתו מחיקו, ומחבקה ומנשקה עד**
 15 **שנבקעה פריסו ונפלה וראתו לארץ, ונפל הוא עליה,**
 16 **לקיים מה שנאמר 'ונתתי פגריכם על פגרי גלוקים'.**
 17 **בתר דאביקו ביה. תא שמע, ויצעקו בקול גדול אל**
 18 **ה' אלהיהם. מאי אמור, אמר רב יהודה, ואיתימא**
 19 **רבי יונתן, 'ביאי ביאי, היינו דאחרביה לביתא, וקליא**
 20 **להיכלא, וקמלינהו לצדיק, ואגלינהו לישראל מארעיהו, ועדיין הוא מרקד בינן. פלום**
 21 **יתביתיה לן אלא לקבולי ביה אנרא, לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן. בתר דאביקו ביה.**
 22 **יתבו תלתא יומי בתעניתא, בעו רחמי, נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה פתיב בה אמת.**
 23 **אמר רבי חנינא, שמע מינה, חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת. נפק כגוריא דגורא מבית**
 24 **קדשי הקדשים, אמר להו נביא לישראל, היינו יצרא דעבודה זרה. בהדי דקתפסי ליה,**
 25 **אישתמיט ביניתא מיניה, ואול קליה בארבע מאה פריסי. אמרו, היכי נעבד, דילמא משמיא**
 26 **מרחמי עליה. אמר להו נביא, שריהו דודא דאגרא, וכסויה פאגרא דשריף קליה, דכתיב**
 27 **'ויאמר זאת הרשעה וישלך אתה אל תוף האפסה וישלך את אבן העופרת אל פיה'. אמרו,**
 28 **הואיל ועת רצון הוא, ניבעי רחמי איצרא דעבירה. בעו רחמי, אימסר בדייהו. חבשהו**
 29 **תלתא יומי, איבעו ביעתא בת יומא לחולה, ולא אשפחו. אמרו, היכי נעביד, ניבעי פלגא,**
 30 **פלגא מרקיעא לא יחבי. פחלינהו לעיניה, אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובתיה. אמר רב**
 31 **יהודה אמר רב, מעשה בנכרית אחת שהיתה חולה ביותר. אמרה, אם תעמוד תהיא אשה**
 32 **מחוליה, תלך ותעבוד לכל עבודה זרה שבעולם. עמדה, (הלכה) ועבדה לכל עבודה זרה**
 33 **שבעולם. ביון שהגיעה ל'פעור', שאלה לכומרים במה עובדין לו. אמרו לה, אוכלין תרדן**
 34 **ושותין שכר ומתיריין בפניה. אמרה, מוטב שתחזור תהיא אשה לחוליה, ולא תעבוד עבודה**
 35 **זרה בקך. אתם בית ישראל אינן כן, 'הנצמדים לבעל פעור', 'צמיד פתיל'. 'אתם הדבקים**
 36 **בה' אלהיכם, בשתי תמרות הדבקות זו בזו. במתניתא תנא, 'הנצמדים לבעל פעור',**
 37 **צמיד על יד אשה. 'אתם הדבקים בה' אלהיכם, דבוקים ממש. תנו רבנן, מעשה בסבטא**
 38 **בן אלם, שהשכיר חמורו לנכרית אחת, ביון שהגיעה לפעור, אמרה לו המתן עד שאפנס**
 39 **ואצא. לאחר שיצאה, אמר לה, אף את המתניני עד שאפנס ואצא. אמרה לו, ולא יהודי**
 40 **אתה? אמר לה, ומאי איכפת לך. נכנס, פער בפניו וקינח בחוטמו, והוי משרתי עבודה זרה**
 41 **מקלסין לו ואומרים, מעולם לא היה אדם שעבדו לזו בקך. הפוער עצמו לבעל פעור, הרי**
 42 **זה עבודתו, אף על גב דמיופיו לביווי. הוזרק אבן למרקולים, זו היא עבודתו, אף על גב**
 43 **דמיופיו למורגמיה. רב מנשה הוה קאזיל לבי תורתא. אמרו לו, עבודה זרה היא דקאי הקא.**
 44 **שקל פיסא, שדא ביה. אמרו לו, מרקולים היא. אמר להו, 'הוזרק אבן למרקולים', תנן. אתא,**
 45 **שאל בי מדרשא. אמרו ליה, 'הוזרק אבן במרקולים' תנן, אף על גב דמיופיו למורגמיה. אמר**
 46 **להו, איזיל אישקלה. אמרו ליה, אחד הנוטלה ואחד הנותנה חייב, כל חדא ותדא רווחא**
 47 **לחבירתה שביק: מושנה הנותן מורעו למולך, אינו חייב עד שימסור למולך, ויעביר באש.**
 48 **מסר למולך ולא העביר באש, העביר באש ולא מסר למולך, אינו חייב עד שימסור למולך**
 49 **ועביר באש: גמרא קתני עבודה זרה, וקתני מולך. אמר רבי אבון, תנן פמאן דאמר,**
 50 **מולך לאו עבודה זרה היא. דתניא, אחד למולך, ואחד לשאר עבודה זרה, חייב. רבי אלעזר**
 51 **ברבי שמעון אומר, למולך חייב, שלא למולך פטור. אמר אבני, רבי אלעזר ברבי שמעון**
 52 **ורבי חנינא בן אנטיגנוס, אמרו דבר אחד. רבי אלעזר ברבי שמעון, הא דאכרן. רבי חנינא**
 53 **בן אנטיגנוס, דתניא, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, מפני מה תפסה תורה לשון 'מולך',**
 54 **כל שהמליכוהו עליהם, אפילו צרור ואפילו קיסם. רבא אמר, מולך עראי, אישא ביניהו.**
 55 אמר

60 ע"ז. העביר זרעו חייב קסבר מולך נמי ע"ז הוא ולא איצטרך לאזהורי עלה בכדרכה דמאיכה יעבדו (דברים יב) נפקא אלא
 61 לומר לך שאם עשה שלא כדרכה חייב: שלא למולך פטור. דמולך דווקא כתיבי שדרכה בכך ולא משום ע"ז אוהר עליו דהא מאיכה יעבדו נפקא אלא חוק הוא להם
 62 והתורה הקפיד על חוק זה בסקילה לפיכך הוצרך לכתוב: כל שהמליכו עליהם. שקרא שמו מולך: רבא אמר. לא אמרו דבר אחד דמולך עראי איכא ביניהו כגון צרור
 63 וקיסם שאינו ראוי לכך זה לפי שעה המליכוהו עליו להעבירו לו בנו זה לרי"א בר' שמעון לא מחייב אלא במולך קבוע וכו':

העביר כל זרע פטור. וא"ת מקמא מיחייב ליה וי"ל בגון שאין לו אלא בן אחד או שהעבירים בבית אחת:

ש"ש כריתות בע"ז. פ"ה שתיים גבי מולך בקדושים והשלישי בשלח לך כי דבר ה' בזה וקשה (לר"י) דאית ליה בריש מי שהיה טמא (פסחים ד' צג.) מנוף היינו מברך

השם ובסוף פרק קמא דשבועות (דף יג.) מוקי בי דבר ה' בזה לפורק עול ומגלה פנים בתורה כרת בע"ז שלא כדרכה מנולך ויש לומר דכרת ג' בפרשת אחרי מות דכתיב מולך גבי עריות ואכולו כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות וגו' ואף על גב דהוי ליה טפי לאוקמי לגופיה למעביר בנו שלא כדרכה נידא ליה לאוקמיה בע"ז באם אינו ענין כיון דהשתא סבירא ליה מולך לאו היינו ע"ז וזקוק בעלמא הוא אלא מסתבר לחיובי עליה אלא כדרכה: למעביר בנו ובתו שלא כדרכה. תימה כיון דמולך ע"ז הוא ת"ל מהוהא כרת דמוקמינן ע"ז שלא כדרכה ויש לומר דלא הוה מוקמינן ליה ע"ז כיון דגבי מולך כתיב אי לאו דאשכחן קרא אחרינא למולך:

ובי שלשה עולמות יש. לאו לר' עקיבא פריך דאיתו מוקי לה במבשר את השם אלא אליבא דנפשיה קאמר כדפ"ה ואם תאמר לרבי עקיבא נמי תקשה ובי שלשה עולמות יש דלעולם הוה נפקא לן מקראי דמולך בע"ז מיהו ר' עקיבא איבא למימר דלא דריש כי דבר ה' כזה בע"ז אלא כדררשינן פ"ק דשבועות (שם) אבל מרבי ישמעאל קשיא דרדיש בחלק דאבתי דיבור ראשון שנאמר בסניי דהיינו ע"ז דמולך תקשה ליה ובי שלשה עולמות יש דע"ז נפקא ליה מקראי דמולך וי"ל דרבי ישמעאל הוה דריש קראי דמולך תרתי ע"ז שלא כדרכה משום עולם הוה ולעולם הבא אי נמי חד ע"ז שלא כדרכה ותרתי למולך לעולם הוה ולעולם הבא:

הנשאל

בנו ובתו חייב, אביו ואמו, אחיו ואחותו, פטור. העביר עצמו, פטור. ורבי אלעזר ברבי שמעון מוחיב. אחד למולך, ואחד לשאר עבודה זרה, חייב. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, למולך חייב, שלא למולך פטור. אמר עולא, מאי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון, אומר קרא 'לא ימצא בך', 'בך' בעצמך. ורבנן לא דרשי 'בך', והתנן אבידתו ואבידת אביו, שלו קודמת ואמרנו, מאי טעמא. ואמר רב יהודה, אומר קרא 'אפס פי לא יהיה בך אביון', שלו קודמת לשל כל אדם. והתם, מאי אפס. אומר רבי יוסי ברבי חנינא, שלש פריחות בעבודה זרה, למה. אחת לפדרפה, ואחת לשלא פדרפה, ואחת למולך. ולמאן דאמר, 'מולך' עבודה זרה היא, כרת במולך למה ליה? למעביר בנו שלא פדרפה. ולמאן דאמר, 'מגדף' עבודה זרה היא, כרת במגדף למה ליה? לפדנתיא, 'הפרת הפרת', 'הפרת' פעולם הוה, 'תפרת' לעולם הפא, דברי רבי עקיבא. אומר לו רבי ישמעאל, והלא כבר נאמר ונכרתה, וכי שלשה עולמים יש, אלא, 'ונכרתה' פעולם הוה, 'הפרת' לעולם הפא, 'תפרת', דברה תורה פלשון בני אדם:

אמר רבי ינאי, אינו חייב עד שימסרנו למשרתי עבודה זרה, שנאמר 'ומורעך לא תתן להעביר ולא מסר בו' ולג' בברייתא ברישא נמו חכי, יכול העביר ולא מסר, והא חייב, תלמוד לומר 'לא תתן'. מסר למולך ולא העביר, יכול יהא חייב, תלמוד לומר 'להעביר'. מסר והעביר שלא למולך, יכול יהא חייב, תלמוד לומר 'להעביר'. מסר והעביר למולך, ולא פאש, יכול יהא חייב, נאמר פאן 'להעביר' ונאמר 'להלן' לא ימצא בך מעביר בנו ובתו פאש, מה להלן פאש, אף פאן פאש, ומה פאן מולך, אף להלן מולך. אומר רב אחא פריה דרבא, העביר כל זרעו פטור, שנאמר 'מורעך' ולא כל זרעך. פעי רב אשי, העבירו סוקא, מהו. ישן, מהו. בן בנו וכן בתו, מהו. תפשוט מיהא חדא, דתניא 'פי מורעו נתן למולך', מה תלמוד לומר, לפי שנאמר 'לא ימצא בך מעביר בנו ובתו פאש', אין לי אלא בנו ובתו, בן בנו וכן בתו מנין, תלמוד לומר 'בתתו מורעו'. תנא פתח 'פי מורעו', וסלק 'בתתו מורעו', דרשה אחרתא. הוה זרעו' אין לי אלא זרע פשר, זרע פסול מנין. תלמוד לומר 'בתתו מורעו'. אומר רב יהודה, אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברה. היכי דמי, אומר אביי, שרנא דליבני במיצעי, נורא מהאי גיסא ונורא מהאי גיסא. רבא אומר, כמשוורתא דפוריא. תניא פותיה דרבא, אינו חייב עד שיעבירונו דרך [העברתו]. [העבירו] ברנל, פטור, ואינו חייב אלא על יוצאי ירכו. הא ביצה,

משנה

לידי עניות נימא הוהו סתמא דלא כרבנן: התם מאפס כי לא יהיה בך אביון. דאי לאו לאזרהא אתא אלא להבטחה שמבטיחם שלא יהיה בהם אביונים וכתוב לא יהיה בך אביון מדכתיב אפס לאזרהא אתא כלומר אפס חדל וכלה עניות ממך אפס לשון חדלה וכליה כמו (במשיכה) וכלה (מו) כי אפס כסף: שלש כריתות בע"ז. תרתי גבי מולך בקדושים תדיו וניא אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו ושמתו אני את פני באיש ההוא ובמשפתו והכרתי אותו ואת כל הזונים וגו' (ונתתי את פני וגו') וא"כ סבירא ליה דמולך לאו ע"ז הוה מכל מקום קרי ליה ע"ז והשלישית בשלח לך אנשים כי דבר ה' בזה ואת מצונו דפר הכרת הברית הנפש ההיא וגו' ותניא לקמן באלו שאין להם חלק לעולם הבא דבר ה' בזה זה דבור ראשון שנאמר בסניי והוה ע"ז והא דכתיב הכרת הברית חדא חשיב ליה כדמפרש לקמן דברה תורה כלשון בני אדם את ה' הוא מנוף ונכרתה לקמן מפרש: אחת שלא כדרכה. כרת יתירא גבי מולך אם אינו ענין לו נתנה ענין לזבוח וקטור ונסוך והשתחוואה שהוא חייב עליהם אף שלא כדרכה. ואחת למולך. דאף על פי שזרכן בכך מביעי ליה למכתבה באפי נפשיה דמולך לאו ע"ז הוה והקפידה תורה עליו: ולמאן דאמר מולך ע"ז הוה והי בכלריה דכל שאר עבודות מאיבה יעבדו נפקא בא הכתוב לחייב עליו אף בשאר ע"ז שאין דרכו בכך שלא מצינו אלא זבוח וקטור ונסוך והשתחוואה: ולמאן דאמר בכריתות מנוף זה העובד ע"ז כגון מזורר לע"ז: כרת דכתיב במנוף למה לי. אחרי שזרכה בכך ופלוגתא היא בכריתות (דף ז.) איתור למאן דאמר מנוף היינו מברך את השם: לבריתא. כדמוקים ליה רבי ישמעאל אחד לעוה"ו ואחד לעוה"ז: והלא כבר נאמר ונכרתה. באותה פרשה עצמה יבי מגוף רבי עקיבא מנוף היינו מברך את השם כדאמר בכריתות ועולם הבא לא נפקא ליה בע"ז אלא מהכרת הברית ור' ישמעאל לאו לר"ע פריך והלא כבר נאמר ונכרתה דהא ר"ע במברך את השם מוקים לה אלא טעמא דנפשיה קאמר והלא כבר נאמר ונכרתה ואנא סבירא ליה דבע"ז כתיב: וכי שלשה עולמות יש וכו'. ודומה לו בשחיטת חולין והלא במקדשין האומר רגלה של זו עולה כולה עולה דהא פרכא לאו לכשנגודו פריך דאיתו ס"ל אפילו במקדשין דאין כולה עולה אלא טעמא דנפשיה אומר בפרק (בהמה המקשהו)

ר' ינאי. לפרושי עד שימסרו דמתני' אתא למימר דרך מסירה למשרתי ע"ז קאמר: לא תתן להעביר. לא תתן לאחרים להעביר וסתמא דמילתא שמשין שלה קא מעבירין לה: ה"ג תניא נמי הכי יכול העביר ולא מסר בו' ולג' בברייתא ברישא ומורעך לא תתן דתו לא יכול למיתני יכול העביר ולא מסר דהאי לא תתן מסירה משמע אלא הכי קנני יכול העביר ולא מסר יאה חייב ותיפוק ליה מלא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש דלא כתיבא מסירה ת"ל לא תתן להעביר פירש לך הכתוב על העברה שאינה אלא דרך נתינה: לא תתן להעביר. משמע ליה לתנא נתינה הבאה לכלל העברה ולא משמע ליה נתינה על מנת להעביר לחיוביה על נתינה לחוד: מסר והעביר. לע"ז אחרת שלא למולך יכול יהא חייב: העבירו. לבנו סומא או ישן מי הוה דרך העברה בכך ככה"ג דאינו יכול לעבור בעצמו אם היה רוצה: פשוט מיהא. מתניתי: חדא. מהנך שאלות דבן בנו ובן בתו כבנו: כי מורעו נתן למולך מה ת"ל. פשיטא דהאי כרת על עובדא דהא במעביר למולך כתיב (ויקרא כ) ואני אתן את פני וגו' ולעיל מיניה כתיב ואשר יתן מורעו למולך מות יומת: ת"ל כתיב מורעו. קרא אחרינא הוה ולא זה שהתחיל התנא לדרוש ופרכינן תנא פתח לדרוש כי מורעו נתן למולך ובסוף דבריו סיים ת"ל בתתו מורעו ומשני דרשה אחרינא דרשן במתתו מורעו דרשה קמייתא דבן בנו בתו מבי מורעו נפקא ליה והדר תנא זרעו פסול מנין שהיה לו ממזר והעבירו ת"ל בתתו מורעו ואם העלם יעלימו וגו' ולא היה צריך למכתב בתתו מורעו דהא במעביר מורעו משתעי אלא לךך דרשה: דרך העברה. שלא שינה מן החוק אלא כדרך מנהגם ונכרתה המולך: שריא דלבני. שורת לבנים אבתי לבנה על גבי לבנה והאש ומכאן ומכאן ומעבירין עליו ואינו שורפו מדתני לקמן המעביר עצמו פטור אלאמא לאתור העברה הוא חי והא דאמרין (לעיל דף סג.) גבי חזיקה שכתבו אמר סלמנדרא ליה מולך היה אלא לאלתי ספרים ההם שריפה כתיב: רבא אומר כמשוורתא דפוריא. אינו מעבירו ברגליו אלא קופץ ברגליו כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים שהיתה חפירה בארץ והאש בויער בו והוא קופץ משפה לשפה: דרך העברתו. עבודתו של מולך: העבירו ברגל פטור. אלמא דרך עבודתו בקפיצה: מאי טעמא דר' אלעזר. במעביר עצמו: ורבנן לא דרשי כך. בתמיה לאזורה למשמע מינה אזהרת עצמו: לא יהיה בך אביון. הזהר בעצמך שלא תבא

60 בפסוק 'בְּתַתּוֹ מְזַרְעוּ לְמוֹלָךְ', שממנו למדים לרבות חיוב בעברת
 61 בן בנו ובן בתו, ולא ביאר מה למדים מהפסוק הראשון המיותר.
 62 מיישבת הגמרא: כוונת הברייתא שאת החיוב בהעברת בן בנו ובן
 63 בתו אכן למדים מהפסוק הראשון 'כִּי מְזַרְעוּ נֶתַן לְמוֹלָךְ', שאף הם
 64 בכלל 'זרעו', ומה שסיים התנא בפסוק 'בְּתַתּוֹ מְזַרְעוּ לְמוֹלָךְ',
 65 דְּרִשָּׁה אֲחֵרֵינָא הוּא. והיינו, מהאמור בפסוק הקודם 'זֶרְעוּ' לענין
 66 עונש שבת במעביר למוֹלָךְ, אִין לִי לְחַיִּיב אֱלָא אֵת הַמַּעֲבִיר זֶרַע
 67 כְּשֶׁר, שהרי סתם זרע האמור בתורה הוא כשר, אך זֶרַע מְסוּלָּה נִקְטָא
 68 מִמּוֹר, מִנֵּינן שחייבים עליו, תְּלַמּוּד לִזְמַר יְתוּר הַכְּתוּב 'בְּתַתּוֹ מְזַרְעוּ
 69 לְמוֹלָךְ', שאף על זרע פסול חייב מיתה.
 70 הגמרא מבארת באיזה אופן של העברה חייב מיתה: אֲמַר רב
 71 יְהוּדָה, הַמַּעֲבִיר אֵת בְּנוֹ לְמוֹלָךְ אִינוּ חַיִּיב, עַד שֶׁיַּעֲבִירֵנוּ בְּדֶרֶךְ
 72 הַעֲבָרָה שֶׁל הַמוֹלָךְ. מבארת הגמרא: חַיִּיב דְּמִי – מהו דרך העברה
 73 לְמוֹלָךְ. אֲמַר אֲבִי, מַעֲמִידִים שְׂרָאָא דְלִבְנֵי – שורת לבנים בבודהה,
 74 לְבַנָּה עַל גְּבִי לְבַנָּה כְּמִצְעָא – באמצע, ומבעירים נִירָא מְסוּלָּה נִקְטָא
 75 – אש מצד אחד של שורת הלבנים, וְנִירָא מְסוּלָּה נִקְטָא – ואש מצד
 76 שני שלה, ומעבירים את הבן ברגליו על שורת הלבנים. דְּבָא אֲמַר,
 77 לֹא הִיוּ מַעֲבִירִים אֵת הַבֵּן בְּרַגְלָיו, אֲלֵא הִיךָ קוֹפֵץ מֵעַל הָאֵשׁ,
 78 כְּמַשׁוּוֹרְתָא דְפִיּוּרָא – כדרך קפיצת הילדים בפורים, שהיתה
 79 חֲפִירָה בְּקִרְקַע שֶׁבְּתוֹכָהּ בַּעֲרָה אֵשׁ, וְקוֹפְצִים מִשֶּׁפֶת הַחֲפִירָה
 80 הַאֲחָת לַשֶּׁפֶת הַשֵּׁנִיָּה.
 81 מביאה הגמרא ראייה לרבא: תְּנִינָא כְּוֹתִיהֵי דְרַבָּא, הַמַּעֲבִיר לְמוֹלָךְ
 82 אִינוּ חַיִּיב עַד שֶׁיַּעֲבִירֵנוּ דְרֶךְ (עֲבֵרָה) [הַעֲבָרָתוֹ] שֶׁל הַמוֹלָךְ,
 83 (הַעֲבֵרָה) [הַעֲבִירוּ] כְּשֶׁהוֹלֵךְ בְּיָמָיו, מְסוּר, וּמְבֹאֵר שֶׁדֶרֶךְ הַהֶעֱבֵרָה
 84 שְׁחַיִּיב עֲלֶיהָ הִיא בְּקִפְצָה דוּקָא, כְּדַבְּרֵי רַבָּא.
 85 מוסיפה הברייתא: וְאִינוּ חַיִּיב אֱלָא עַל הַעֲבֵרָתוֹ יוֹצֵא יָרִיבוֹ וְהִינּוּ
 86 צֹאצְאוֹ בְּלִבָּד, הָא כִּיצַד, עַל בְּנוֹ וּבִתּוֹ חַיִּיב, אוֹלָם עַל אֲבִיו וְאִמּוֹ
 87 או אֲחֵיו וְאֶחָתוֹ, מְסוּר, כִּיּוֹן שְׂאִינִים יוֹצְאֵי יָרִיבוֹ. וְכֵן אִם הַעֲבִיר אֵת
 88 עַצְמוֹ לְמוֹלָךְ מְסוּר, שֶׁהַאִיסוּר נֹאמְרֵי רַק עַל יוֹצְאֵי יָרִיבוֹ, וְלֹא עַל
 89 עַצְמוֹ. וְרַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי מְחִיבֵי אִפֵּי הַמַּעֲבִיר אֵת עַצְמוֹ
 90 לְמוֹלָךְ, וְיִתְבָּאר טַעְמוֹ לְהֵלָן. עוֹד מוֹסִיפֵי הַבְּרִייתָא: אֶחָד הַמַּעֲבִיר
 91 לְמוֹלָךְ, וְאֶחָד הַמַּעֲבִיר לְשֹׂאֵר עֲבֹדָה זָרָה, חַיִּיב. רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי
 92 שְׁמַעוֹן אֹמְרֵי, הַמַּעֲבִיר לְמוֹלָךְ חַיִּיב, וְשֵׁלָא לְמוֹלָךְ מְסוּר.
 93 הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת במעביר עצמו: אֲמַר עוּלָא,
 94 מֵאִי מַעֲמָא דְרַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁחַיִּיב אֵת הַמַּעֲבִיר עַצְמוֹ
 95 לְמוֹלָךְ, דְּאֲמַר קְרָא (דְּרַבִּים י"ח ע"ג) 'לֹא יִמְצָא כָּךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ',
 96 וְדַרְשׁ 'כָּךְ' הִינּוּ בְּעֵצְמָא, כְּלוּמַר, לֹא תַעֲבִיר עִמָּךְ בֶּאֱשׁ לְמוֹלָךְ.
 97 וְהַכּוּמִים שֶׁפְּטַרְוּהוּ לֹא דַרְשׁוּ דַרְשׁוּ זוֹ מִתִּיבַת 'כָּךְ'. עִמָּךְ הַגְּמָרָא:
 98 'כִּי רַבֵּנָן לֹא דַרְשֵׁי תִיבַת 'כָּךְ', וְהִתְנֵן – הרי שנינו במשנה (ב"מ לג.)
 99 מִצָּא אֵת אֲבִידָתוֹ, וְאֵת אֲבִידַת אֲבִיו, וְאִינוּ יוֹכֵל לִטְוֹל שְׂתִיחָן
 100 כֹּאחַת, אֲבִידָה שְׁלוֹ קוֹדֶמְתָּ, וְיִטְלֵנָה אֵף שֶׁבְּכָךְ לֹא יוֹכֵל לְהַשִּׁיב אֵת
 101 אֲבִידַת אֲבִיו. וְאֲמַרְנֵן מֵאִי מַעֲמָא. וְאֲמַר רַב יְהוּדָה, דְּאֲמַר קְרָא
 102 (דְּרַבִּים טו ד') 'אִפְסֵי כִי לֹא יִהְיֶה כָּךְ אֲבִיוֹן', וְדוֹרְשִׁים תִּיבַת 'כָּךְ'
 103 לְאוֹהֲרַת עַצְמוֹ, כְּלוּמַר, הַזֶּהר בַּעֲצֻמָּךְ שֶׁלֹּא תְּבֹאֵל לְהִיּוֹת אֲבִיוֹן,
 104 וְלֹכַן הַאֲבִידָה שְׁלוֹ קוֹדֶמְתָּ לְשֵׁל כָּל אֲדָם. וְכִי נֹאמַר שֶׁסְתָם מִשְׁנֵה
 105 זוֹ אִינָה כְּחֻכְמֵינוּ, כִּיּוֹן שְׂאִינִים דוֹרְשִׁים שִׁבְרָא הַכּוּוֹנָה לְעַצְמוֹ.
 106 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הָתָם – גְּבִי אֲבִידָה אִין הַדְּרַשָּׁה מִתִּיבַת 'כָּךְ', אֲלֵא
 107 מִתִּיבַת 'אִפְסֵי', שֶׁאִם כּוּוֹנֵת הַפְּסוּק לְהַבְטִיחַ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֲבִיוֹן
 108 בְּיִשְׂרָאֵל, הִיךָ דִּי לומַר 'לֹא יִהְיֶה כָּךְ אֲבִיוֹן', וְכִיּוֹן שֶׁנֹּאמַר 'אִפְסֵי כִי
 109 לֹא יִהְיֶה' וְגו', כּוּוֹנֵת הַפְּסוּק הִיא 'אִפְסֵי וְכֹלָה מִמָּךְ עֵינִית', שֶׁאִדָּם
 110 מוּזַהֵר לֹא לְהִיּוֹת אֲבִיוֹן, וְלֹכַן אֲבַדְתּוֹ קוֹדֶמַת.
 111 אֲמַר רַבִּי יוֹסִי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שְׁלֵשׁ פַּעְמִים שֶׁנֹּאמְרוּ בְּתוֹרָה עוֹנְשֵׁי
 112 בְּרִיתוֹת כְּעֲבֹדָה זָרָה, שְׁתֵּים מִלְּשָׁל, וְאַחַת בַּעֲבֹדָה זָרָה עַצְמָה.
 113 לְמָה נֹאמְרוּ. כֵּרַת אַחַת לְעוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה בְּדִרְבָּקָה, שֶׁאִם עֵבֵד
 114 בְּמוֹיֵד וְלֹא הִיוּ עֵדִים וְהִתְרַאָּה נַעֲשֵׂה בְּכֵרַת, וְכֵרַת אַחַת לְעוֹבֵד
 115 עֲבֹדָה זָרָה שְׁלֵא בְּדִרְבָּקָה, וְהִינּוּ בַּעֲבֹדוֹת שְׁחַיִּיבִים עֲלֵיהֶם אֵף
 116 שֶׁלֹּא כְּדַרְבָּה, שֶׁחַן זְבִיחָה וְקִיּוּר וְנִיטוּךְ וְהַשְׁתַּחֲוָּא, כְּמִבּוּאָר
 117 לְעֵיל (ס). וְכֵרַת אַחַת לְמַעֲבִיר בְּנוֹ לְמוֹלָךְ, שֶׁאִם הַעֲבִירוֹ בְּמוֹיֵד בְּלֹא
 118 עֵדִים וְהִתְרַאָּה נַעֲשֵׂה בְּכֵרַת.

1 שנינו במשנה, הנותן מזרעו למוֹלָךְ אינו חייב עד שימסור. מבארת
 2 הגמרא: אֲמַר רַבִּי יְנָאי, כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה שֶׁאִינוּ חַיִּיב עַד שֶׁיַּמְסְרֵנוּ
 3 לְמִשְׁרְתֵי הַעֲבֹדָה זָרָה שֶׁל הַמוֹלָךְ. שְׁנַאֲמַר (ויקרא יח כא) 'וּמְזַרְעֶךָ לֹא
 4 תֵתֵן לְהַעֲבִיר לְמוֹלָךְ', כְּלוּמַר לֹא תִיתֵן לְאֲחֵימִים שֶׁיַּעֲבִירוּהוּ לְמוֹלָךְ,
 5 שֶׁדֶרֶךְ בְּסֵתָם שֶׁמִּשְׁרְתֵי הַמוֹלָךְ מַעֲבִירִים אֵת הַבְּנִים הַנִּמְסָרִים
 6 לְהַם לְכַבּוּדָה.
 7 מביאה הגמרא ראייה: תְּנִינָא גְמִי חַכִּי כְּדַבְּרֵי רַבִּי יְנָאי, שֶׁמִּפְסוּק זֶה
 8 לְמַדִּים שֶׁאִינוּ חַיִּיב עַד שֶׁיַּמְסְרֵנוּ לְמִשְׁרְתֵי הַמוֹלָךְ. מִמָּה שֶׁנֹּאמַר
 9 (דְּרַבִּים יח ע"ג) 'לֹא יִמְצָא כָּךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ', יְכּוּל – שֶׁמָּא
 10 תֹאמַר, שֶׁאֵף אִם הַעֲבִיר אֵת בְּנוֹ בְּאֵשׁ לְמוֹלָךְ וְלֹא מְסַר אוֹתוֹ
 11 לְמִשְׁרְתֵיהֶ, יְהֵא חַיִּיב מִיתָה, תְּלַמּוּד לִזְמַר (ויקרא יח כא) 'וּמְזַרְעֶךָ לֹא
 12 תֵתֵן לְהַעֲבִיר לְמוֹלָךְ', שֶׁאִינוּ חַיִּיב אֲלֵא דֶרֶךְ נִתְיָנָה, דִּהִינּוּ שֶׁיַּמְסוּר
 13 אֵת בְּנוֹ לְמִשְׁרְתֵי הַמוֹלָךְ שֶׁיַּעֲבִירוּהוּ לְכַבּוּדָה.
 14 מוסיפה הברייתא תנאים נוספים לחיוב על העברה למוֹלָךְ: מְסַר
 15 בְּנוֹ לְמִשְׁרְתֵי הַמּוֹלָךְ עַל מִנַּת לְהַעֲבִירוֹ לְכַבּוּדָה, וְלֹא הַעֲבִיר אוֹתוֹ
 16 לְמוֹלָךְ, כְּלוּמַר, מִשְׁרְתֵי הַמוֹלָךְ לֹא הַעֲבִירוֹ אֵת בְּנוֹ לְכַבּוּדָה, יְכּוּל
 17 יְהֵא חַיִּיב, תְּלַמּוּד לִזְמַר 'לֹא תֵתֵן לְהַעֲבִיר', אִינוּ חַיִּיב אֲלֵא בְּנִתְיָנָה
 18 הַבָּאָה לְכַלֵּל הַעֲבָרָה, כְּלוּמַר שֶׁיַּעֲבִירוֹ אֵת בְּנוֹ לְמוֹלָךְ בְּפוּעַל. וְכֵן
 19 אִם מְסַר בְּנוֹ לְמִשְׁרְתֵים וְהַעֲבִיר אוֹתוֹ בְּאֵשׁ, אֵךְ עֵשָׂה כֵן שְׁלֵא
 20 לְמוֹלָךְ אֲלֵא לְעֹבֹדָה זָרָה אַחֲרָת, יְכּוּל יְהֵא חַיִּיב, תְּלַמּוּד לִזְמַר
 21 'לְהַעֲבִיר לְמוֹלָךְ', אִינוּ חַיִּיב עַד שֶׁיַּעֲבִירוֹ לְמוֹלָךְ דוּקָא. וְכֵן אִם
 22 מְסַר הַעֲבִיר אֵת בְּנוֹ לְמוֹלָךְ, וְלֹא הַעֲבִירוֹ בְּאֵשׁ אֲלֵא כְּדַבַּר אַחַר,
 23 יְכּוּל יְהֵא חַיִּיב, שֶׁהִרִי בְּפִסּוּק זֶה לֹא נֹאמַר שֶׁצִּרְךָ לְהַעֲבִיר דוּקָא
 24 בְּאֵשׁ, אֲלֵא כִיּוֹן שְׁנַאֲמַר כָּאֵן – בְּפִסּוּק זֶה (ויקרא יח כא) 'וּמְזַרְעֶךָ לֹא
 25 תֵתֵן לְהַעֲבִיר לְמוֹלָךְ' וְנֹאמַר בְּפִסּוּק לְהֵלָן (דְּרַבִּים יח ע"ג) 'לֹא יִמְצָא כָּךְ
 26 מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ', יֵשׁ לְלַמּוּד מִכָּךְ גּוֹרֵיָה שׁוּה 'הַעֲבָרָה
 27 הַעֲבָרָה', מֵה לְהֵלָן הַאִיסוּר הוּא שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר בְּאֵשׁ דוּקָא. אֵף
 28 כָּאֵן הַאִיסוּר שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר לְמוֹלָךְ הֵם בְּאֵשׁ דוּקָא, וְמָה אֵף
 29 הַאִיסוּר הַעֲבָרָה נֹאמַר דוּקָא לְמוֹלָךְ וְלֹא עֲבֹדָה זָרָה אַחֲרָת, כָּאֵן
 30 לְהֵלָן הַאִיסוּר לְהַעֲבִיר אֵת בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ נֹאמַר דוּקָא לְמוֹלָךְ.
 31 הגמרא מביאה דין נוסף בענין העברה למוֹלָךְ: אֲמַר רַב אֶחָא בְּרִיה
 32 דְרַבָּא, הַעֲבִיר אֵת כָּל זֶרְעוֹ מְסוּר, שְׁנַאֲמַר (ויקרא יח כא) 'וּמְזַרְעֶךָ לֹא
 33 תֵתֵן', וְיֵשׁ לְדִידִיק מִכָּךְ שֶׁדוּקָא עַל הַחֵק מְזַרְעֵךְ חַיִּיבִים, וְלֹא עַל כָּל
 34 זֶרְעֶךָ.
 35 הגמרא מביאה כמה ספיקות בענין העברת בנו למוֹלָךְ: כְּעִי רַב
 36 אֲשֵׁי, הַעֲבִירוֹ לְבַנּוֹ הַסּוּמָא (עִירוֹן) לְמוֹלָךְ, מָהוּ, הֵאֵם כִּיּוֹן שֶׁהָבֵן
 37 בַּעֲצָמוֹ אִינוּ יוֹכֵל לְעֹבְדָה מַחֲמַת עִירוֹנוֹ, אֵף אִם הַעֲבִירוֹ אֲבִיו אִין
 38 דֶרֶךְ הַעֲבָרָה בְּכַךְ וּפְטוּר. וְכֵן יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּךְ בַּמַּעֲבִיר בְּנוֹ יֵשׁ מָהוּ,
 39 הֵאֵם כִּיּוֹן שֶׁהָבֵן עַצְמוֹ אִינוּ יוֹכֵל לְעֹבֵד בְּשֵׁנָתוֹ, אֵף הַעֲבִירוֹ אֲבִיו
 40 אִין דֶרֶךְ הַעֲבָרָה בְּכַךְ וּפְטוּר. עוֹד נִסְתַּפֵּךְ רַב אֲשֵׁי, הַעֲבִיר אֵת בְּנוֹ
 41 בְּנוֹ וְכֵן בְּתוֹ לְמוֹלָךְ, מָהוּ, הֵאֵם הֵם כְּבַלל 'זֶרְעוֹ' הַאֲמוֹר גְּבִי אוֹהֲרַת
 42 הַעֲבָרָה לְמוֹלָךְ (ויקרא יח כא) וְחַיִּיב, או כִּיּוֹן שֶׁנֹּאמַר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה
 43 (דְּרַבִּים יח ע"ג) 'בְּנוֹ וּבִתּוֹ', דוּקָא עַל הַעֲבָרָתָם חַיִּיב וְלֹא עַל הַעֲבָרַת
 44 שֶׁאֵר זֶרְעוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵף שֶׁאִין רֵאִיָּה לְפִשּׁוּט אֵת כֹּל
 45 הַסְּבִיקוֹת, תְּפִשּׁוּט מִיָּה חֲדָא – אַחַת מִן הַסְּבִיקוֹת, וְהִינּוּ אֵת הַסְּפֵק
 46 בְּמַעֲבִיר בן בנו או בן בתו, דְּתִנָּא בְּרִייתָא, נֹאמַר גְּבִי עוֹנֵשׁ כֵּרַת
 47 הַאֲמוֹר בְּמַעֲבִיר לְמוֹלָךְ (ויקרא כ ב) 'כִּי מְזַרְעוּ נֶתַן לְמוֹלָךְ', וְיֵשׁ לְשֶׁאוֹל
 48 מָה תְּלַמּוּד לִזְמַר פְּסוּק זֶה, הֵלֵא כְּבַר נֹאמַר בְּפִסּוּק הַקּוֹדֵם (שם כ ב)
 49 אִישׁ וְגו' אֲשֶׁר יִתֵּן מְזַרְעוֹ לְמוֹלָךְ וְגו', וְעַל כֵּךְ נֹאמַר הַעוֹנֵשׁ בְּפִסּוּק
 50 הַבֵּא 'זָנְיִי אֲתָן אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וְהַכְּרַתִּי אֹתוֹ' וְגו'. אֲלֵא לְפִי
 51 שֶׁמִּלְשׁוֹן הַפְּסוּק שְׁנַאֲמַר בְּאוֹהֲרַת הַעֲבָרָה לְמוֹלָךְ בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה
 52 (דְּרַבִּים יח ע"ג) 'לֹא יִמְצָא כָּךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ', אִין לִי לְלַמּוּד מִכָּךְ
 53 אֱלָא עַל מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ לְמוֹלָךְ, אֵךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וְכֵן בְּתוֹ
 54 לְמוֹלָךְ מִנֵּינן שְׁחַיִּיב, תְּלַמּוּד לִזְמַר – לְכַךְ לִימְדוּנוּ הַכְּתוּב הַאֲמוֹר גְּבִי
 55 מַעֲבִיר לְמוֹלָךְ (ויקרא כ ד) 'בְּתַתּוֹ מְזַרְעוּ לְמוֹלָךְ', שֶׁאֵף עַל בן בנו ובן
 56 בתו חַיִּיב, כִּיּוֹן שֶׁאֵף הֵם כְּבַלל 'זֶרְעוֹ'. וּבְכַךְ נִפְשַׁת סַפְקוֹ הָאֲחֲרוֹן
 57 שֶׁל רַב אֲשֵׁי.
 58 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא עַל בְּרִייתָא זֶה: הַתְּנָא פְּתַח בְּתַחֲלִילָה בְּפִסּוּק 'כִּי
 59 מְזַרְעוּ נֶתַן לְמוֹלָךְ', לְבֹאֵר מַה לְמַדִּים מִמֶּנּוּ, וְאִילוּ פְּלִיק – סִיּיִם

משנה

1 במשנה לעיל (גג) נמנו אוב וידעוני בין חייבי הסקילה. המשנה
 2 מבארת ענינם: **בְּעַל אֹב, זֶה מִכְשַׁף שִׁמְשׁוֹ מִיתוּם הַמְדַבֵּר מִשְׁחֵיז**
 3 – מעלה את המת מהארץ ומושיב אותו בשחיו מתחת זרועותיו,
 4 והמת מדבר משם על ידי כישוף. **וְיָדְעוֹנִי, זֶה הַמְדַבֵּר בְּפִיו, כְּלוּמֹר**
 5 **לֹקַח עֵצִם שֶׁל חַיָּה שֶׁשֶׁמָּה יָדוּעַ, וּמְכַנְסֶיהָ לְפִיו, וְעַל יְדֵי כִשְׁפִים**
 6 **הַעֵצִם מְדַבֵּרֵת מֵאֲלֵיהֶּן. הָרִי אֵלֹו בְּסִקְלָה, וְהַנְּשֹׂאֵל בְּהֶם – וּמִי**
 7 **שִׁפְנָה לְמַכְשָׁפִים אֵלֹו שִׁיאֲמָרוּ לוֹ עֲתִידוֹת, בְּאַחֲרָה – עוֹבֵר בְּלֹאוֹ.**

גמרא

8 הגמרא דנה מדוע לגבי חייבי סקילה נמנו אוב וידעוני, ואילו לגבי
 9 חייבי כריתות נמנה רק אוב. מקשה הגמרא: **מֵאִי שְׁנָא הָבָא דְקָתְנִי**
 10 **– מדוע כאן, כשנמנה התנא בפרק זה חייבי סקילה (לעיל גג), שנה**
 11 **גם בְּעַל אֹב וְגַם יָדְעוֹנִי, וּמֵאִי שְׁנָא – ומדוע התנא לנבי כריתות**
 12 **(כריתות ב) כשנמנה את העבירות שהעובר עליהם במיזד חייב כרת**
 13 **ובשווג חטאת, דְקָתְנִי בְּעַל אֹב וְשִׁירִיה לְיָדְעוֹנִי – שנה רק בעל אוב**
 14 **ושירי ולא מנה ידעוני.**

15 הגמרא מביאה שני תירוצים: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הוֹאִיל וְשִׁנְיָהּ – אוב**
 16 **וידעוני, בְּלֹאוֹ אַחַר נִאֲמָרוּ בְּתוֹרָה, שְׁנֵאמַר (ויקרא טו לא) 'אֵל תִּפְנֹו אֶל**
 17 **הָאֵתָב וְאֶל הַיְדְעָנִים' וגו', על כן אם עבר על שניהם בהעלם אחד,**
 18 **חייב רק חטאת אחת. והמשנה בכריתות מנתה רק עבירות שאם**
 19 **עבר על כולם בהעלם אחד חייב חטאת על כל אחת ואחת, ולכן**
 20 **לגבי אוב וידעוני שיש בהם רק חטאת אחת מנתה רק אחד מהם.**
 21 **רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, שהמשנה בכריתות לא מנתה את הַיְדְעוֹנִי, לְפִי**
 22 **שְׁאִין בּוֹ מַעֲשֵׂה בִשְׁעַת הַכִּישּׁוֹף, שהעצם שבפיו מדבר מאליו, ואינו**
 23 **חייב על עבירה זו קרבן חטאת, אפילו אם יעבור על עבירה זו**
 24 **לבדה, וכפי שנאמר בפרשת חטאת (במדבר טו כט) 'תוֹרַח אֶתָּה יִדְּהָה**
 25 **לְכֶם לַעֲשֵׂה בְּשִׁגְגָה', מלמד שחייב חטאת אוב רק במעשה.**

26 מקשה הגמרא: **וְלִתְיֹרְצוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן שְׁבֵאֹב אִם יִדְעוֹנִי לְחוּד יֵשׁ**
 27 **חטאת, ובכריתות לא נמנה ידעוני כיון שכשעבר על שניהם יחד**
 28 **חייב רק אחת, מֵאִי שְׁנָא בְּעַל אֹב דְקָתְנִי – מדוע נקט התנא אוב**
 29 **והשמיט ידעוני, הלא מאותה סיבה יכול היה לכתוב ידעוני**
 30 **ולהשמיט אוב.**

31 מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּפִתַּח בֵּיהּ קְרָא – כיון שבתורה נזכר האוב**
 32 **תחילה בכל מקום, לכן הוזכרו התנא.**

33 מקשה הגמרא: **וְרִישׁ לְקִישׁ מֵאִי מַעֲמָא לֹא אָמַר בְּתִירוּצוֹ שֶׁל רַבִּי**
 34 **יוֹחָנָן, מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שְׁשֵׁא רִישׁ לְקִישׁ טוֹבֵר שְׁחִלּוּקִין הֵן**
 35 **בְּמִיתָה, כְּלוּמֹר, אִף שְׁאוּב וְיָדְעוֹנִי בְּלֹאוֹ אֶחָד נִאֲמָרוּ, מִכֵּל מְקוּם**
 36 **לגבי חיוב מיתה התורה חילקה אותם, שנאמר (ויקרא כ כז) 'אֹב אוֹ**
 37 **יָדְעוֹנִי מוֹת יִמָּתוּ בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם' וגו'. ומשם נלמד שחלוקים הם**
 38 **לחטאות, ואם היה חטאת בידעוני והיה עושה אותה עם בעל אוב**
 39 **בהעלם אחד, היה מביא שתי חטאות, והמשנה בכריתות היתה**
 40 **מונה אותה. אולם המשנה בכריתות לא כתבה ידעוני משום שאין**
 41 **בעבירה זו חטאת כלל לפי שאין בה מעשה.**

42 הגמרא מבארת מה יענה רבי יוחנן לטענה זו: **וְרַבִּי יוֹחָנָן טוֹבֵר,**
 43 **שְׁחִלּוּקָה דְלֹאוֹ – כאשר הפסוק מולק בין שתי עבירות באוהרת**
 44 **לא מיוחדת לכל אחת, שְׁמָה חִלּוּקָה – חלוקה כזאת מחלקת**
 45 **לחטאות, אבל חלוקה דְמִיתָה – כאשר הלאו משותף ורק בעונש**
 46 **המיתה התורה מחלקת ביניהם, לֹא שְׁמָה חִלּוּקָה.**

47 שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יוֹחָנָן מֵאִי מַעֲמָא לֹא אָמַר בְּתִירוּצוֹ שֶׁל רִישׁ**
 48 **לְקִישׁ שִׁידְעוֹנִי פְטוֹר מִחֲטָאָתָהּ. משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן,**
 49 **מִתְּנִיתִין דְּכְרִיתוֹת בְּשִׁיתֵּי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְאָמַר לֹא בְּעִינֵי וְשִׁאֵין**
 50 **צְרִיךְ מַעֲשֵׂה לַחֲיִיב חֲטָאָתָהּ, ולשטינו יש להביא חטאת אף על**
 51 **עבירת ידעוני.**

52 הגמרא מבארת את תשובת ריש לקיש לטענת רבי יוחנן: **וְרִישׁ**
 53 **לְקִישׁ יֵשִׁיב עַל כֶּךָ, אֲכַן הַמְשַׁנָּה בְּכְרִיתוֹת הִיא כְּרִבֵּי עֲקִיבָא, ומכל**
 54 **מקום נְהִי דְלֹא בְּעִי רַבִּי עֲקִיבָא מַעֲשֵׂה רַבָּה – אף שרבי עקיבא אינו**
 55 **מצריך שיעשה מעשה גדול כדי לחייב חטאת, מַעֲשֵׂה וּזְמָא בְּעִי –**

56 אבל מעשה קטן הוא מצריך שיעשה, וכיון שידעוני אינו עושה
 57 מעשה כלל אין בו חיוב חטאת.

58 שואלת הגמרא: לריש לקיש הסובר שגם רבי עקיבא צריך
 59 מעשה קטן להתחייב חטאת, מִנְּהָה – המקלל את ה', שנמנה
 60 במשנה בכריתות בחייבי חטאות, מֵאִי מַעֲשֵׂה אִיבָא – איזה מעשה
 61 יש בו.

62 משיבה הגמרא: עֲקִיבָא שְׁפָתָיו וְנַעֲנֹעַן בִּשְׁעַת הַדִּיבּוּר הָיוּ מַעֲשֵׂה,
 63 אבל בידעוני אין כלל מעשה.

64 מוסיפה הגמרא לשאול על ריש לקיש: **בְּעַל אֹב שהמשנה מונה**
 65 **בכריתות, מֵאִי מַעֲשֵׂה אִיבָא. משיבה הגמרא: הַקְּשֵׁת וְרוֹעֲתָיו שֶׁל**
 66 **בעל האוב שגורמת למת שיושב תחת שחיו לדבר, הָיוּ מַעֲשֵׂה.**

67 במשנה במסכת כריתות, נחלקו חכמים על רבי עקיבא רק במגדף,
 68 שלשיתם אין הוא מביא חטאת לפי שאין בו מעשה. אבל באוב
 69 שהמשנה מונה שם, לא נחלקו חכמים, ועל כרחך שאף לדבריהם
 70 הקשת הזרועות באוב נחשבת למעשה. הגמרא תמדה על כך
 71 מדברי ריש לקיש במקום אחר: **וְכִי אֶפְיָלוּ לְרַבָּנִין אָמַר רִישׁ לְקִישׁ**
 72 **שהקשת הזרועות נחשבת למעשה, וְהִתְנַיָּא לגבי העובד עבודה**
 73 **זרה בשוגג, שְׁאִינוּ חֲיִיב חֲטָאָתָהּ אֶלָּא עַל דְּכָר שִׁישׁ בּוֹ מַעֲשֵׂה, בְּגוֹן**
 74 **זְבוּחַת – שחטיה, קִישוֹר – הקטרה על המזבח, וְנִפְסוּר יִין וְהִשְׁתַּחֲוֶיְתָהּ,**
 75 **שעשאם לשם עבודה זרה.**

76 **וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מֵאִן תָּנָא – מי הוא התנא שמחייב על הַשְׁתַּחֲוֶיְתָהּ,**
 77 **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְאָמַר לֹא בְּעִינֵי מַעֲשֵׂה גְדוֹל אֲלֵא דִי בְּמַעֲשֵׂה קֶטָן,**
 78 **לְכֵן הִשְׁתַּחֲוֶיְתָהּ אִף שְׁאִינָה אֲלֵא מַעֲשֵׂה קֶטָן, מִחֵיבַת חֲטָאָתָהּ. וְרַבִּי**
 79 **יֹחָנָן אָמַר, אֶפְיָלוּ תִּיקָא (זאתאמרן) שבריייתא זו כְּרַבָּנִין הַמְצַרִּיכִים**
 80 **מעשה כדי להתחייב בחטאת, מִכֵּל מְקוּם בְּסִפִּיתָ קוּמְתוֹ בִּשְׁעָה**
 81 **שהוא משתחוה, לְרַבָּנִין הָיוּ מַעֲשֵׂה ולכן חייב.**

82 הגמרא מסיימת את הקושיא: **הַשְׁתָּא – ומעתה יש לתמוה, שאם**
 83 **לְרִישׁ לְקִישׁ בְּסִפִּיתָ קוּמְתוֹ לְרַבָּנִין לֹא הָיוּ מַעֲשֵׂה, שהרי העמיד את**
 84 **הבריייתא כרבי עקיבא, אם כן, איך יתכן שלרבנן הַקְּשֵׁת וְרוֹעֲתָיו**
 85 **דְּבַעַל אֹב הָיוּ מַעֲשֵׂה, הלא הקשת הזרועותיו שהיא רק בידיו,**
 86 **פחותה מכפיפת קומה שהיא בכל גופו.**

87 מתרצת הגמרא: אֲכַן, כִּי קָאָמַר רִישׁ לְקִישׁ נְפִי שהקשת זרועותיו
 88 נחשבת למעשה, היינו לְרַבִּי עֲקִיבָא, אֶבְל לְרַבָּנִין לֹא נחשב למעשה
 89 ופטור מחטאת.

90 מקשה הגמרא: **אִי הָכִי שְׁלַחְכָמִים גַּם בְּעַל אֹב פְטוֹר מִחֲטָאָתָהּ,**
 91 **מדוע במשנה בכריתות שנחלקו חכמים על רבי עקיבא פטרו רק**
 92 **את המגדף, בְּצֵא מִנְּהָה וְבְעַל אֹב' מִיבְּעִי לִיה – היו צריכים חכמים**
 93 **להזכיר לפטור גם את בעל אוב עם המגדף.**

94 מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר עוֹלָא, בעל אוב שזוכר במשנה**
 95 **בכריתות, הוא בְּמִקְטָפֵי לְשׁוֹר שֶׁמְמוֹנָה על הכישוף הזה שגורם למת**
 96 **לדבר, וההקטרה היא מעשה, ולכן מודים בו חכמים.**
 97 **רבא מקשה על עולא: אָמַר לִיה רַבָּא לעולא, והלא מְקָטֵי לְשׁוֹר**
 98 **עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוּכָבִים הִיא, והמשנה כבר מנתה שם חיוב כרת**
 99 **בעובד עבודה זרה, ומדוע מנתה גם בעל אוב.**

100 **אֶלָּא אָמַר רַבָּא, המשנה שכתבה שבעל אוב שחבר בעלי חיים**
 101 **עוסקת אינו חייב לְחַבֵּר, כְּלוּמֹר, בבעל אוב שמקטיר קטורת כדי**
 102 **לאסוף את השדים למקומו ועל ידי זה נעשה הכישוף, ואין זו**
 103 **עבודת כוכבים, כיון שאין ההקטרה לשם אלוהות.**

104 **אָמַר לִיה אַבְיִי לְרַבָּא, הלא מְקָטֵי לְחַבֵּר, חוֹבֵר חֶבֶר הוּא שֶׁאֲסוֹר**
 105 **בלאו בלבד, ואין חייבים עליו כרת במיזד וחטאת בשוגג, ומדוע**
 106 **נזכר במשנה בכריתות בין חייבי החטאות.**

107 **תִּירֵץ רַבָּא לְאַבְיִי: אֵין – אכן חובר חֶבֶר שמחבר בעלי חיים**
 108 **בכישוף, אינו אלא בלֹאוֹ וְהַתּוֹרָה שֶׁכְּתוּבָה חֵיב סְקִילָה בבעל אוב,**
 109 **אָמַרָה שְׁחוֹבֵר זֶה, שמחבר את השדים בכישוף, דינו בכרת**
 110 **וּבְסִקְלָה כשעשה במיזד, וכל שזדונו במיתה בשוגג חייב חטאת.**

111 הגמרא מביאה ברייתא שמלמדת מהו 'חובר חֶבֶר' שאין בו אלא
 112 **לא: תְּנִי רַבָּנִין, 'חוֹבֵר חֶבֶר' שהתורה אסרה, אֶחָד חֶבֶר גְּדוֹל – בין**
 113 **אם מחבר בכישוף בעלי חיים גדולים, וְאֶחָד חֶבֶר קָטָן – ובין אם**
 114 **מחבר בעלי חיים קטנים כשקצים ורמשים. וְאֶפְיָלוּ אם מחבר**

1 **מתני'** פיתום. שם המכשף המדבר משחיו מעלה את תמות מן הארץ ומושיב לו
2 בשחיו תחת זרועותיו ומדבר משחיו איש"ל בלע"ז. ידעוני המדבר בפיו. כדמפרש
3 בגמרא היה אחת יש ששמה ידוע ומכניס ממנה עצם לתוך פיו והעצם מדבר
4 מאליו על ידי כשפים: הרי **אלו** בפקילה. כדכתיב (ויקרא כ) באבן ירגמו אותם:
5 והנשאל בהם. שבא ושואל בהם להגיד לו

משנה 'בעל אוב', זה פיתום המדבר משחיו.

1 **וידעוני**, זה המדבר בפיו. הרי אלו בפקילה, והנשאל
2 בהם באזהרה: **גמרא** מאי שנא אלא דקתני בעל אוב
3 וידעוני, ומאי שנא גבי פירות דקתני בעל אוב,
4 ושייריה לידעוני. רבי יוחנן אמר, הואיל ושיניהן בלאו
5 אהד נאמר. ריש לקיש אמר, וידעוני, לפי שאין בו
6 מעשה. ורבי יוחנן, מאי שנא בעל אוב דנקט, משום
7 דפתח ביה קרא. וריש לקיש, מאי טעמא לא אמר
8 קרבי יוחנן. אמר רב פפא, חלוקין הן במיתה. ורבי
9 יוחנן, חלוקה דלא, שמה חלוקה. דמיתה, לא שמה
10 חלוקה. ורבי יוחנן, מאי טעמא לא אמר פריש לקיש.
11 אמר לך, מתניתין דכריתות, רבי עקיבא היא. דאמר
12 לא פעין מעשה. וריש לקיש, נהי דלא פגי רבי עקיבא
13 מעשה רבה, מעשה זוטא פגי. מגדר, מאי מעשה
14 איבא. עקימת שפתיו, הוי מעשה. בעל אוב, מאי
15 מעשה איבא. הקשת זרועותיו, הוי מעשה. ואפילו
16 לרבנן? והתניא, אינו חיוב אלא על דבר שיש בו
17 מעשה, כגון זיבוח, קיטור וניסוח והשתחוואה. ואמר
18 ריש לקיש, מאן תנא השתחוואה, רבי עקיבא היא.
19 דאמר לא פעין מעשה. ורבי יוחנן אמר, אפילו הימא
20 רבנן, כפיפת קומתו, לרבנן הוי מעשה. השתא לריש
21 לקיש, כפיפת קומתו, לרבנן הוי מעשה, הקשת
22 זרועותיו דבעל אוב, הוי מעשה. פי קאמר ריש לקיש
23 נמי, לרבי עקיבא, אבל לרבנן לא. אי הכי, יצא מגדר
24 ובעל אוב, מיבעי ליה. אלא אמר עולא, במקמור לשה.
25 אמר ליה רבא, מקמור לשה, עובד עבודת פוכבים הוא.
26 אלא אמר רבא, במקמור לחבר. אמר ליה אביי, המקמור
27 לחבר, חובר חבר הוא. איך, והתורה אמרה חובר זה,
28 בפקילה. תנו רבנן, 'חובר חבר' אהד חבר גדול ואהד
29 חבר קטן, ואפילו נחשים ועקרבים. אמר אביי, הלכך,
30 האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא, אף על גב דקא
31 מיכין דלא ליקון, אסור. ורבי יוחנן, מאי שנא דכפיפת
32 קומתו לרבנן, הוי מעשה, ועקימת שפתיו לא
33 הוי מעשה. אמר רבא, שאני מגדר, הואיל וישנו בלב.
34 מחיב

1 **הנשאל** בחן. פ"ה באזהרה דאל תפנו ואזהרה דמכשפות נופיה מלא ימצא כך וקשה
2 דאי אל תפנו ואזהרה לנשאל א"כ יתא בו כרת דכתיב בפרשת קדושים
3 והנפש אשר תפנה וגו' והכרתה אותה וי"ל איפכא דאזהרה לנשאל מלא ימצא כך דכתיב
4 בקרא בתריה שואל אוב וידעוני:
5 **הואיל** ושניהם בלאו אחד נאמרו. פ"ה
6 שהלאוים מחלקים לחטאות
7 דכתיב אשר לא תעשיה וסמך ליה או הודע
8 אלו ואף על גב דבס"פ כלל גדול (שבת דף טט)
9 הוא דרדריש ריש לקיש בשגגה עד שישגג בלאו
10 שבה ור' יוחנן ס"ל שגג בברת אע"פ שהודי
11 בלאו מ"מ בלאוין תליא מילתא כיון דאשכחן
12 מפסם וסך דאיבא שני לאוין וברת אחד
13 מסתברא דלכך כתובין שני לאוין כדי לחייבו
14 שני חטאות: **מאן** תנא השתחוואה ר' עקיבא
15 היא. תימה הא לא מחיב ר"ע במגדר אלא
16 משום דכתיב כרת במקום קרב דכתב בספ"ק
17 דכריתות (דף ז) וא"כ בהשתחוואה דלא כתיב
18 ביה כרת במקום קרבן לפיטר וכן ידעוני אליבא
19 דר' יוחנן לר"ע אמאי חיב הא לא כתיב ביה
20 כרת במקום קרבן וי"ל דר"ע אליבא דדבריהם
21 דרבנן קאמר להו לדידי לא בעינן מעשה
22 לדידכו אודו לי מיהת במגדר דכתיב ביה כרת
23 במקום קרבן א"כ כיון דחיב רחמנא במגדר ש"מ
24 דבכל דוכתי לא בעי מעשה לענין קרבן כלל
25 דעקימת שפתיו לרבי יוחנן אליבא דר"ע לא
26 חשיב מעשה הואיל וישנו בלב כדלקמן ולר"ל
27 אליבא דר"ע מעשה איבא דלית בה מעשה
28 רבה אלא זוטא: **יצא** מגדר ובעל אוב מיבעי
29 ליה. בריש כריתות (דף ג.) משני חדא מתרתי
30 נקט וליתני בעל אוב מגדר איצטרך ליה סד"א
31 הואיל וכתיב כרת במקום קרבן אימא מודו ליה
32 לר"ע קמ"ל דרך הש"ס בכמה מקומות כן
33 כדאשכחן בספ"ק חלוץ (דף כב.) ושם ידו
34 הימנית מדרבה בר בר חנה נפקא ומשני כהונה
35 בעיא אצבע ובסוף התורה (מנחות דף פג.) משני
36 כדי נסבא ובסוף דם החטאת (ובחים דף צח.
37 ושם) משני הך ב' שנייה: **הואיל** וישנו בלב
38 פ"י קבונט' שאפי' מברך השם כל היום ואין לבו
39 כלפי מעלה אלא לדבר אחד ומכנהו בשם
40 המיוחד אינו חיב וקשה השתא השתחוואה נמי
41 ששה בלב דאמרינן (לעיל דף סא.) גבי
42 אנדרטא אי לא קיבלה באלוה לאו כלום הוא
43 וי"ל מדכתיב גבי נינהו (נחום א) ממך יצא חושב
44 על ה' רעה הדיינו רבשקה שגידף שדיה שלוחו
45 של סתריב מלך אשור ונינהו בארץ אשור
46 ותלאו הכתוב במחשבה ולפי מאי דפרישי
47 לעיל (שם ד"ה רבא) דבסתם עבודה זרה
48 מאבהה ומיראה חביב ינחא דאין תלויה בלב.
49 יצאו

50 תנא למתניה ושייריה לידעוני ולא נקט ידעוני ולשייריה לבעל אוב: משום דפתח ביה קרא. בכל דוכתי אוב כתיב ברישא: חלוקין הן במיתה. כשפירש סקילתן חלקן
51 הכתוב כי יידיה הן אוב או ידעוני מות יומתו באבן ירגמו אותם דמיהם בס ולא כתיב וידעוני הלכך אי הוה ידעוני בר קרבן הוה מיחייב עליה נמי כי עביד ליה בהדי
52 אוב: מ"ם לא אמר כריש לקיש. דפטר ליה לגמרי מקרבן הא ודאי בעינן מעשה: ר"ע היא. דקא חשיב מגדר בההוא מניא ופליגי רבנן עליה במגדר משום דאין בו
53 מעשה הלכך ר"ע עקיבא מחייב עליה ולא שייריה אלא משום דלא מחייב תרתי אתרויהו: עקימת שפתיו. שעוקמין ומנענין כשהוא מדבר חשיב ליה ר"ע מעשה אבל
54 ידעוני עקימת שפתים לכא: ואפי' לרבנן, קאמר ריש לקיש דהוה מעשה בתמייה כלומר מדרא פליגי רבנן עליה התם אלא במגדר אבל בעל אוב מודו אלמא
55 הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה: אינו חיב. קרבן על שגגתו: מאן תנא השתחוואה. לענין קרבן: ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה. רבה אלא מעשה זוטא: כי אמר
56 ריש לקיש. דהקשת זרועותיו לבעל אוב הוי מעשה לר' עקיבא קאמר: אי הכי. מתני' דקתני התם במילתא דרבנן יצא מגדר שאינו מחייב על שגגתו חטאת לפי שאין בו
57 מעשה וגבי חטאת כתיב תורה אחת יידיה לכם לעושה בשגגה ואי הכי יצא מגדר ובעל אוב מבעיא ליה: במקמור לשה. בעל אוב דקתני בכריתות דמודו ביה רבנן בהכי
58 עסקין שמקטר לפני חשד הממונה על אותו דבר דהוי מעשה גמור: עובד עבודה זרה הוא. ועובד עבודה זרה הוא קתני לה התם: ומשני במקמור לחבר. אינו מקטר לשם
59 אלוהא אל"ע"י הקטרה נעשה המכשפות לחבר השדים לכאן: חובר חבר הוא. ואינו אלא בלאו: והתורה אמרה חבר כגון זה בפקילה. תירוק הוא מאחר שמחבר את
60 השדים במודי אמרה התורה שיהא כשוקלה ובל שדונו חיוב מיתה על שדונו מביא קרבן כדי אמר' חובר חבר אינו אלא באזהרה זה המחבר חיות ובהמות נחשים
61 ועקרבים למקום אחד ע"י לחשים: אחד חבר גדול. מאספ חיות ובהמות גדולות: חבר קטן. מחבר שקצים ורמשים: ואפי' נחשים ועקרבים. לגרותן זה וזה הוא למקום
62 מדבר שלא ימצאו ביישוב וזיקה: אסור. וכגון שאין רצין אחריו שאין כאן משום פקוח נפש: הואיל וישנו בלב. עיקר חיוב הבא עליו תלוי בלב שמתכוין לברך השם
63 שאפילו מברך את השם כל היום ואין בלבו כלפי מעלה אלא שהעלה את השם לדבר אחר ומכנהו בשם המיוחד ומקללו אינו מתחייב:

1 יצאו עדים. תימה למ"ל למעוטי עדים וזממין מקרבן הא אפילו בשוגג מיקטלי דלא
2 בעי התראה וי"ל דמשכחת לה שזהומו קודם גמר דין דאין נהרגין עד שיגמר
3 הדין א"נ כגון שחורו בהן מעצמן ואמרו מברדין אנתו: הוואיל וישנו בקול. תימה כי
4 הדר ביה משיניא דקול ומסיק שאני עדים וזממין הוואיל וישנן בראיה מאי משני מכל

5 הני דתני בת"כ בהדיא עדים וזממין דממעט
6 מועשה מקלל אביו ואמו ומסית ומריח גוביא
7 השקר ובספרים ישנים ל"ג עדים וזממין וה"ג
8 אלא אמר רבא שאני מגדף הוואיל וישנו בקול
9 וכי פריך וק"ל לרבי יוחנן לאו מעשה הוא לא
10 פריך אלא מעדים וזממים לחודיה דמדה ר'
11 יוחנן בכלולה דקול לאו מעשה הוא אלא דוקא
12 גבי חסמה משום דברבורו קא עביד מעשה
13 כשהבמה שוחא לאכול הואו גוער בה זוקפת
14 ראשה וה"נ עדים וזממין בדברייהו עביד
15 מעשה לחייב הגדון תרע (דפרק בתרא דמכות
16 דף טו) א"ל רבי יוחנן לתנא לא תיתי מימר
17 דבריבוריה עבר מעשה אלמא לא חשיב עקימת
18 שפתיו מעשה אלא היכא דבריבורו עביד
19 מעשה הלכך שיניא דקול קאי ולא הדרא ביה
20 אלא מעדים וזממים מיהו בפי' דכריתות (דף
21 ד.) קשה דאיכא התם כל דף סוגיא ושיניא
22 דקול ליתא התם כלל וא"כ תקשה ליה מכל הני
23 דתורת כהנים:

24 ריש לקיש אמר פטור. אליבא דמ"ד לאו שאן
25 בו מעשה אין לוקין עליו פליגי בפרק
26 הפועלים (ב"מ דף צ' שם) דהא ר"ל אית ליה
27 פרק שבעות שתי' (שבעות דף כא.) לוקין
28 עליה
29 מעלה בזכורו. פ"ה מעלה ומושיב המת על
30 זכורו ולא יתכן בבעל אוב דשאל
31 אלא נראה דשם מכשפת כן הוא תרגומו דאוב
32 וידענו מתרגומין בדין וזכורין ומיהו יש לתמה
33 קצת דהוה ליה למנטק המעלה בדין שהוא
34 תרגומו של אוב:

המחלל

25 בעל אוב יוכיה, קברו של אביו יוכיה, שאין מעלה עשן בשבת. אמר לו, בייתו, בישתו
26 וקוללתו. 'שואל אוב' היינו 'ודורש אל המתים'? דורש למתים, כדתניא, 'ודורש אל המתים',
27 זה המרעיב עצמו והולך לן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה. וכשהיה רבי עקיבא
28 מוגיע למקרא זה, היה בוכה. ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה, שורה עליו
29 רוח טומאה. המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה, על אחת כמה וכמה. אבל מה
30 אעשה שעונותינו גרמו לנו, שנאמר 'כי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם'.
31 אמר רבא, אי פעו צדיקין, פרו עלמא, שנאמר 'כי עונותיכם היו מבדילים' וגו'. רבא פרא גברא,
32 שרירה לקמיה דרבי וזרא, הוה קא משתעי בהדיה, ולא הוה קא מהדר ליה. אמר ליה, מן
33 חבריא את, הדר לעפריד. רב הנינא ורב אושעיא, הוו יתבי פל מעלי שבתא ועסקין בספר
34 יצירה, ומיברו להו עיגלא תילתא, ואכלי ליה. תנו רבנן, 'מעונן' רבי שמעון אומר, זה המעביר
35 שבעה מיני זכור על העין. וחקמים אומרים, זה האוחז את העינים. רבי עקיבא אומר, זה
36 המחשב עתים ושעות ואומר, היום יפה לצאת, למחר יפה ליקח. לימודי ערבי שביעות, חיפון
37 יפות. עיקורי קטניות, מהיות רעות. תנו רבנן, 'מנחש' זה האומר, פתו נפלה מפיו, מקולו נפלה
38 מידו, בגו קורא לו מאחריו, עורב קורא לו, צבי הפסיקו בפרד, נחש ממינו, ושועל משמאלו,

1 מתיב רבי יורא יצאו עדים וזממין. אצל חטאת היא שנויה בתורת כהנים גבי פר
2 כהן משיח אחר שראינו דברים שהן כעובד עבודה זרה ודברים שהן שאינן כעובד
3 עבודה זרה למה נאמרה עובד עבודה זרה לומר לך מה עבודה זרה מיוחדת
4 שחיבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת אף כל שחיבין וכו' אי מה עבודה זרה

5 מיוחדת שחיבין עליה מיתת ב"ד אף אני
6 מרבה חיביי מיתות ב"ד ואת מי אני מרבה
7 מקלל לאביו ומסית ועדים וזממין ת"ל ועשה
8 יצאו עדים וזממין שאין בהם מעשה ואמאי
9 לא הויה עקימת שפתיו מעשה הא לא תליא
10 בכונת הלב: ה"ג אמר רבא שאני עדים
11 וזממין הוואיל וישנן בקול. עיקר חיובן
12 בשמיעת קולם לפני ב"ד הוא בא וקול לית
13 ביה ממש הלכך הוי כמגדף דתלוי בלב:
14 חסמה בקול. לפרה דשה וכשרוצה לאכול
15 חסמה בקולה: והנהיגי בקול. מנהג בכלאם
16 דחיבי משום לא תחרשו בשור ובחמור
17 (דברים כב:) כראייה. עיקר חיובא בא ע"י
18 הראייה שמעדין שראו וראיה לית בה
19 מעשה: מנין הפרקים. מעלה את המת
20 ויושב לו באחד מבין פרקי העצמות של
21 מכשף כגון על פרקי אצבעותיו או על פרקי
22 כרבי: ידוע שם חזי: כי אורחיה. מתוך
23 קברו ומתוך כך קולו נמוך: לא דסליק ויתבי
24 בין הפרקים. ומיהו קולו נמוך לפי שאין בו
25 חיותא: בזכורו. מעלה ומושיב את המת על
26 זכרותו: בגולגולת. המוטלת מן המת לארץ
27 וענה מה ששואלין אותו ע"י כישוף: אינו
28 עולה כרבו. אלא רגליו למעלה: עולה
29 כרבינו. ולא סליק למיתב בין הפרקים: מה
30 היום מיומים. למה תחשב יום שבת יותר
31 משאר ימים: ומה נבר מנובין. מה לאיש
32 כמורך להיות שר וגדול מכל אנשים: דמי
33 צבי. אדני חפץ לגדלני המלך קיסר
34 המשליני: שבת נמי דמי צבי. הקב"ה חפץ
35 והזוהר על כבוד: דמי יימר דהאיניא
36 שבתא הוא. ודילמא אחד משאר ימים הוא
37 שבת: נהר כסמיון יוכיה. נהר אחד של
38 אבנים ובכל ימות השבת שוטף והולך בזים
39 השבת שוקט ונה: בעל אוב יוכיה. שאינו
40 עולה בשבת: קברו של אשן. דטרונסורפוס
41 כל ימות השבת היה מעלה עליו שיהיה נדון
42 ונשקר ובשבת פושעי גיהנם שותבין: בייתו
43 בישתו קללתו. דך קללה אינה אלא גזוף
44 וכן היה לשונם כמו (מלכים א ב) קללה
45 נמרצת שלא היה שם קללה אלא גזוף: היינו
46 דורש אל המתים. ולמה נכתבו שניהם
47 במקום אחד: שתשרה רוח טומאה עליו. שד
48 בל בית הקברות יאה אורחו ומיטעו
49 בכשפיה: המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו
50 רוח טהרה. נבואת שכניה: עאכ"ל. שהיא
51 המדה נתנת שע"י תענית ובקשה תשרה
52 עליו שכניה דהא מדה טובה יתירה על מדת
53 פורענות ואנו צועקין על כך ואין אנו נענין
54 פרעל מה אעשה וכו': אי בעו צדיקין. אלא

55 נקיים מכל עון: הוו כרו עלמא שנאמר כי אם עונותיכם היו מבדילים. הא אם לא היו בהם עונות אין כאן הבדלה: ברא
56 של שם: ולא היה מהדר ליה. שלא היה בו דבור: מן הבריא. הנבראים ע"י החברים אתה: עינלא תילתא. גדול כאלו הגיע שליש שניו וגמרה גדילתו דחבי שביח
57 ומעלי למיכל כמו (ב"מ דף טח.) ומגדלין אותן עד שיהו משולשין. ל"א שהיה טוב ובעל טעם כאלו הוא שליש לבטן: שבעה מיני זכור. שבת זרע מז' בריות ומעביר
58 על עינו ועושה כשפים: אוהו את העינים. אוהו וסוגו עיני הבריות ומראה להם כאלו עושה דברים של פלא והוא אינו עושה כלום: המחשב עתים ושעות. לשון מעונן
59 כמו בעל עונות שמבחין את עונה ואומר היום יפה לצאת לדרך ויצליח למחר יפה ליקח מקח וישתכר בו הלוקח: לימודי ערבי שביעות למדין
60 ורגילין להיות חטין יפות: עקרי קטניות מהיות רעות. כלומר העוקר קטנית ואינו קוצרן שוב אינן מתליעות ואין מרקבות: פתו נפלה מפיו. צריך לדאג היום מהדיק:
61 נחש בא מימינו או שועל משמאלו. סימן רע הוא לו: צבי הפסיקו. שהיה הולך ממרחק למערב והצבי הולך מצפון לדרום והפסיק דרכו.

60 וְאִם שְׂאֵלָה זוֹ שְׂאֵל מוֹרְנוֹסְרוּפוֹס הִרְשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ
 61 טורנוסרופוס לרבי עקיבא, ומה יום מ'ומים – מדוע אתם מחשיבים
 62 את יום השבת יותר משאר ימים. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא וְמָה נִבְרַח
 63 מְנוֹבְרִין – ומדוע איש כמורך הוא שר וגדול וחשוב יותר מאנשים
 64 אחרים. אָמַר לוֹ טורנוסרופוס, דְּמָרִי צְבִי – אדוני הקיסר חפץ בי
 65 ועשה אותי למושל. ענה לו רבי עקיבא, שְׁבַת נָמִי – גם שבת כך,
 66 דְּמָרִי צְבִי – אדון העולם הקדוש ברוך הוא חפץ בחשיבות השבת
 67 והזהיר על כבודה. אָמַר לוֹ טורנוסרופוס הֲכִי קְאָמִינָא לָךְ – כך
 68 התכוונתי בשאלתי, מִי יִמַר דְּהָאִידִנָא שְׁבַתָא – שהשבת היא
 69 דווקא ביום זה מימות השבוע. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, נַהֲר סַבְטִין
 70 יוֹכִיחַ – הוא נהר של אבנים, ששוטף והולך כל ימות החול ואילו
 71 בשבת שקט ונח. וכן בַּעַל אוֹב יוֹכִיחַ, שבשבת אין המת עולה. וכן
 72 קָבְרוּ שֶׁל אֲבוֹי של טורנוסרופוס יוֹכִיחַ, שְׂאֵן מַעֲלָה עָשָׂן בְּשַׁבַּת, לפי
 73 שפושעי גיהנום שובתים בו, ואילו בימות החול מעלה עשן
 74 מהגיהנום שבו הוא נשרף. אָמַר לוֹ טורנוסרופוס בְּיָדוֹ וְיָאֵת אַבִּי,
 75 בְּיָשָׁתוֹ, וְקִילְלֵתוֹ וְגִידְפַתּוֹ.
 76 הגמרא מבארת את ההבדל בין אוב לבין דורש אל המתים: נאמר
 77 בתורה (דברים יח יא) 'לא ימצא בך וגו' וְחָבַר חָבַר וְשָׂאֵל אוֹב וְיִדְעֵנִי
 78 וְדָרַשׁ אֶל הַמֵּתִים'. שואלת הגמרא: הרי 'שואל אוב' היינו 'דורש
 79 אֶל הַמֵּתִים', שהרי בעל אוב במעשהו שואל מהמתים, ומדוע
 80 נכפלו באותו פסוק.
 81 משיביל הגמרא: דורש לַמֵּתִים הוא ענין אחר, בְּתַנְיָא, 'וְדָרַשׁ אֶל
 82 הַמֵּתִים, וְהַ תְּפָרַעִיב עֲצָמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלֹן בְּבֵית הַתְּפָרַת כְּדִי שִׁתְּשָׂרָה
 83 עֲלָיו רוּחַ מוֹמָאָה, כלומר כדי שהשד של בית הקברות יהיה אהובו
 84 ויעזור לו בכשפיו. וְכַשְׁתִּיה רַבִּי עֲקִיבָא מְנַעַץ לְמַקְרָא וְהָ הִיָּה בּוֹכָה
 85 ואומר, וְמָה תְּפָרַעִיב עֲצָמוֹ כְּדִי שִׁתְּשָׂרָה עֲלָיו רוּחַ מוֹמָאָה, אֲכַן שוֹרָה
 86 עֲלָיו רוּחַ מוֹמָאָה, תְּפָרַעִיב עֲצָמוֹ – המתענה כְּדִי שִׁתְּשָׂרָה עֲלָיו רוּחַ
 87 מְהָרָה – נבואה מאת ה', ומבקש על כך, עַל אַחַת כְּפָה וְכַפָּה
 88 שתתמלא בקשתו, שהרי מדה טובה מרובה ממדת פורענות. ואילו
 89 אנו עוֹבְקִים עַל כֶּךָ ואין אנו נענים. אָבֵל מָה אַעֲשֶׂה שְׁעוֹנוֹתֵינוּ גְרַמּוּ
 90 לָנוּ שְׁלֵא תִשָּׂרָה שְׂכִינָה עֲלֵינוּ, שְׁנָאֲמַר (שעיה נט ב) 'כִּי [אם]
 91 עוֹנוֹתֵיכֶם הִיוּ מְבַדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם'.
 92 אָמַר רַבָּא, אִי קָעוּ צְדִיקֵי בְּרוּ עֲלָמָא – אם היו רוצים הצדיקים
 93 להיות בלי עוון, היו יכולים לברא העולם, שְׁנָאֲמַר 'כִּי עוֹנוֹתֵיכֶם הִיוּ
 94 מְבַדִּילִים וְגו' בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם, משמע שולוא העוונות לא
 95 היה הבדל ביניהם.
 96 הגמרא מביאה מעשים באמוראים שבראו בריות: רַבָּא לַמַּד בַּסַּפֵּר
 97 יצירה צירוף אותיות של השם שבהם נברא העולם, וְרַבָּא נִבְרָא –
 98 וברא אדם. שְׁבַרְיָה לְקַמְיָה דְּרַבִּי וְרַבָּא – שלחו לפני רבי זירא, וְהָהּ
 99 קָא מְשַׁתְּעֵי בְּתַרְיָה וְלֹא תָהּ קָא מְהַרֵּד לִיָּה – היה רבי זירא מדבר
 100 אליו והנברא ההוא לא ענה לו, כיון שלא היה בו כח הדיבור. אָמַר
 101 לִיָּה רַבִּי זִירָא לֵאדוֹתוֹ אַדָּם, מִן תְּכַרְבֵּא אֵת – נראה שאתה
 102 מהנבראים על ידי חכמים, תְּרַד לְעַפְרִיָּה – חוזר לעפרך.
 103 רַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשְׁעִיא הוּוּ יָתִיב בַּל מַעֲלֵי שְׁבַתָא – היו יושבים כל
 104 ערב שבת, וְעַסְקֵי בְּסַפְרֵי יְצִירָה, ועל ידי צירוף האותיות מִבְּרִי לְהוּ
 105 עֵינָלָא תִלְתָּא – היה נברא להם עגל גדול כאילו הוא בשליש
 106 שנותיו וגמרה גדילתו, שאו בשרו משובח וטעים, וְאֲבָלִי לִיָּה
 107 לכבוד שבת.
 108 אמרה התורה (דברים יח ט) 'לא ימצא בך וגו' מְעוֹנָן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף,
 109 הגמרא מבארת מהם דברים אלו: תְּנִי רַבְּנָן, 'מְעוֹנָן' מִהוּ, רַבִּי שְׁמַעוֹן
 110 אֹמְרָה, וְהַ תְּפָרַעִיב שְׂכֵפָה מִינֵי וְכוּר – שכבת זרע משבע בריות על
 111 הַעֵינִי, ועושה כשפים על ידי כך. וְתַכְרִימִים אֹמְרִים וְהָ הָאוֹתוֹ אֵת
 112 הַעֵינִים – כאילו הוא אוחז את עיני האנשים וסוגרם שלא יבחינו
 113 בתרומית, שמראה להם שעושה דברי פלא, ובאמת אינו עושה
 114 כלום.
 115 רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרָ שְׁמַעוֹנָן הוא מלשון 'עונות', כלומר זמנים, וְהָ
 116 מְכַשֵּׁב עֵתִים וְשַׁעוֹת וְאוֹמְרָ, הַיּוֹם יִפֵּא לְצֵאת לְדָרַךְ וּיְצִלֵהוּ, לְמַחֵר
 117 יִפֵּא לְיָמָח – לקנות חפץ פלוני, והקונה אותו ירויח. לְיַמְדֵי עֲרִיבֵי
 118 שְׂבִיעִיּוֹת – רגילות היא שבערבי שנות השביעית החיטין יפוא.

1 הגמרא מקשה מברייתא על תירוצו של רבא, שרק במגדף עקימת
 2 שפתים אינה נחשבת למעשה, כיון שעיקר החיוב הוא בלב: מְתִיב
 3 רַבִּי וְרַבָּא, שנינו בברייתא יִצְאוּ עֵרִים זֻמְמִין מְכַלֵּל כָּל חֵיבִי
 4 החטאות, שהם אינם מביאים קרבן על חטאם, משום שְׂאֵן קָהֵן
 5 מַעֲשֶׂה אֵלָא דִּיבּוּר, וחיוב חטאת בא רק על ידי מעשה. וְאִמָּא –
 6 ומדוע לא תחשב אצלם עקימת שפתים למעשה, הָא לִתְנַהּוּ בְּלָב
 7 – הלא בעדים זוממים אין עיקר החיוב בלב כמו במגדף, אלא
 8 בהגדת העדות בבית דין, ומדוע עקימת שפתיהם אינו כמעשה.
 9 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, לעולם עקימת שפתים נחשבת
 10 למעשה, וְשֹׁאֵנֵי עֵרִים זֻמְמִין, הוֹאִיל וְיִשְׁנֵנוּ בְּקוֹל – עיקר חיובם אינו
 11 באמירת העדות, אלא בקול עדותם הנשמע לדיינים שעל פיו
 12 הדיינים מחייבים את הנידון, והקול אין בו ממש.
 13 מקשה הגמרא: וְכִי קוֹל לְרַבִּי יוֹתָן לֹא מַעֲשֶׂה הוּא, וְהָ אִיתְמַר
 14 בענין האיסור לחסום שור בדישו (דברים כה ד), ובענין האיסור
 15 לעשות מלאכה בכלאי בזהב, שאם תִּקְמָה בְּקוֹל – צעק על פרטו
 16 בזמן הדישה ומנעה בכך מלאכול, וְהַנְחִיזָהּ בְּקוֹל – היו שור וחמור
 17 קשורים יחד, והרים קולו עליהם והלכו מחמת כן, רַבִּי יוֹתָן אָמַר
 18 חֵיבִי מַלְקוֹת, וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר פְּטוּר.
 19 מבארת הגמרא: רַבִּי יוֹתָן אָמַר חֵיבִי מַלְקוֹת, כיון שעקימת פיו הוּוּ
 20 מַעֲשֶׂה, וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר פְּטוּר, עַקְמִית פִּי לֹא הוּוּ מַעֲשֶׂה, ולכן פטור
 21 ממלקות. ומוכח שרבי יוחנן סובר שדינים את הדיבור כמעשה
 22 מחמת עקימת פיו, ואף במקום שעיקר החיוב הוא בהשמעת הקול,
 23 ואם כן, מדוע בעדים זוממים דברים אלו נחשב למעשה.
 24 אֵלָא אָמַר רַבָּא, שֹׁאֵנֵי עֵרִים זֻמְמִין, הוֹאִיל וְיִשְׁנֵנוּ בְּרִאָה – עיקר
 25 החיוב בא על ידי שמעידים שראו, וראייה אין בה מעשה.
 26 הברייתא מבארת את פעולתם של בעל אוב וידעוני: תְּנִי רַבְּנָן,
 27 בַּעַל אוֹב, וְהַ מְדַבֵּר בֵּין הַתְּפָרַקִים, כלומר בעל האוב מעלה את
 28 המת, והמת יושב על פרקי אצבעותיו או פרקי ברכיו, וְמִבְּיָן אֲצִילֵי
 29 יָדָיו – או תחת שחיו של המכשף ומדבר. וְדַעוֹנֵי, וְהַ תְּפָרַעִיב עֲצָם של
 30 חיה ששמה מְרִדֵי, בְּפִי, וְהוּוּ 'הַעֲמֵם' מְדַבֵּר מֵאֲלוֹי.
 31 מקשה הגמרא: מִיָּתִיב, והלא הנביא מדויר את ישראל שיענשו
 32 והיו שפלים כל כך, עד ש'וְהָיָה פֹּאֹב מֵאֲרֵץ קוֹלָךְ' (ישעיה כט ד),
 33 כלומר, קולם ישמע כקול האוב שמדבר מהארץ. מֵאֵי לֹא – האם
 34 אין משמע בפסוק דְּמַשְׁתַּעֵי בִי אוֹרְחֵיהּ – שהמת מדבר כדרכו מתוך
 35 קברו ולכך קולו נמוך, ואילו בברייתא נאמר שבעל האוב מעלה
 36 את המת לבית שחיו. מתרצת הגמרא: לֹא, הַפְּסוֹק מְדַבֵּר דְּסִלְקִי
 37 וְיָתִיב – שהמת עולה ויושב בֵּין הַתְּפָרַקִים של המכשף וּמַשְׁתַּעֵי –
 38 ומדבר, אלא שקולו נמוך ונשמע כאילו הוא בארץ, משום שאין
 39 בו חיות.
 40 קושיא נוספת: תָּא שְׁמַעֵנּוּ, נאמר נביא בענין בעלת האוב שהעלתה
 41 את שמואל לפי דרישת שאול המלך, (שמואל א' כח א) 'וְתִמָּרֵךְ הָאִשָּׁה
 42 אֶל שְׂאוּל, אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים רְאִיתִי עוֹלִים מִן הָאָרֶץ, מֵאֵי
 43 לֹא דְמַשְׁתַּעֵי בִי אוֹרְחֵיהּ – שהמת מדבר כדרכו מהמקום שעלה בו,
 44 ואינו מתיישב בין הפרקים של המכשף. מתרצת הגמרא: לֹא, גם
 45 שם שמואל לא דיבר ממקומו, אלא המעשה היה דְּיָתִיב בֵּין
 46 הַתְּפָרַקִים וּמַשְׁתַּעֵי.
 47 הברייתא מביאה סוגי בעל אוב: תְּנִי רַבְּנָן, איסור בַּעַל אוֹב, אָמַר
 48 הַמַּעֲלָה בְּכוּרֵי – בין אם מעלה את המת ומושיבו על אבר וזכרותו
 49 של המת, וְאָמַר הַנְּשָׂאֵל בְּגוֹלְגוּלָתָּהּ של מת המוטלת בארץ, ועל ידי
 50 כישוף היא עונה על מה ששואלים אותה. מבררת הברייתא: מָה
 51 בֵּין זֶה לְזֶה. ומבארת: כאשר מַעֲלָה בְּכוּרֵי, אֵינוּ עוֹלָה בְּדָרְכָּהּ בֹּאֲפֹן
 52 שראשו למעלה ורגליו למטה, אלא רגליו למעלה, וגם אֵינוּ עוֹלָה
 53 בְּשַׁבַּת אֹלָם הַנְּשָׂאֵל בְּגוֹלְגוּלָתָּהּ, עוֹלָה בְּדָרְכָּהּ וְעוֹלָה בְּשַׁבַּת.
 54 מקשה הגמרא: איך אפשר לומר בנשאל בגולגולת שהמת 'עוֹלָה',
 55 לְהִיבָא סִלְקִי – להיכן הוא עולה, הָא קָמִיָּה מִנָּה – הלא המת מונח
 56 לפניו על הארץ. משיבה הגמרא: אֵלָא אִמָּא – כך צריך לשנות
 57 בברייתא, הנשאל בגולגולת 'עוֹנָה' בְּדָרְכָּהּ מִמְּקוֹם שִׁמּוּטָל עַל
 58 הַקְּרָקַע, ואינו יושב בין הפרקים, וְעוֹנָה בְּשַׁבַּת.
 59 הגמרא מביאה ברייתא שאוב אינו עונה בשבת: נאמר בברייתא,

48 שְׁפִירוּם לְךָ הַתְּנוּב ויאמר במפורש שהכוונה לשניהם 'תְּדוּ', שרק
 49 אם היה כתוב 'איש כי יקלל אביו ואמו יחדיו', היינו למדים שכדי
 50 להתחייב צריך שיקללם בבת אחת.
 51 'מות יומת', בסקילה. מבררת הברייתא: אֵתָה אֹמֵר בְּסָקִילָה, או
 52 אולי נאמר שאינו בסקילה אלא בְּאֵתָה מִכָּל הַמִּיתוֹת הַאֲמֹרוֹת
 53 בתורה. משיבה הברייתא: נֹאמֵר כֵּן בְּסוּף הַפְּסוּק דְּמִיּוּ בּוֹ' וְנֹאמֵר
 54 לְהֵלֵךְ בְּעֵנֵי מִיתַת אוֹב וְיִדְעוּנִי (ויקרא כ ב) 'מות יומתו בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ
 55 אֹתָם דְּמִיָּהם בְּסוּף, מִה לְהֵלֵךְ ב'דְּמִיָּהם בּוֹ', הַכוּנָה בְּסָקִילָה שְׁהִי
 56 מְפֹרֶשׂ בְּהֶם שִׁירְגָמוּם בִּאֶבֶן, אָף כֵּן ב'דְּמִיּוּ בּוֹ' הַכוּנָה בְּסָקִילָה.
 57 מבררת הברייתא: אֵת הַעֲזוּשׁ לְמַקְלָל אֲבִיו וְאִמּוֹ שְׁמַעְנֵנוּ וְלִמְדוּנוּ,
 58 אֶךְ אֲזַהֲרָה וְלֹאֵן עַל כֵּךְ מְצִינִי, והרי אין עונשים אלא אם כן
 59 מזהירים. תְּלִמּוּד לֹמֵר (שמות כב כ) 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל', וְגוֹ', המילה
 60 'אלהים' מתפרשת כתואר לדיין, ולכן אם הִיָּה אָבִיו דְּיִין, הִרִי הוּא
 61 מוֹזֵהר בְּכָלֵל הַלֹּאֵן אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל, וְאִם הִיָּה אָבִיו נְשִׂיא, הִרִי הוּא
 62 בְּכָלֵל הַלֹּאֵן (ש) 'נְשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תֹאדֹר', וְאִם אִינוּ לֹא דְיִין וְלֹא
 63 נְשִׂיא מְצִינִי שֶׁאִסוּר לְקַלְלוֹ. אֶמְרַת – תֹּאמֵר, הִרִי אֵתָה הֵן – לֹמֵד
 64 זֹאת בְּכֵן אֵב מְשִׁנִּיָּה, ומבארת הברייתא: לֹא רִאִי נְשִׂיא בְּרִאִי דְיִין,
 65 וְלֹא רִאִי דְיִין בְּרִאִי נְשִׂיא, כלומר, אין חומרתו של זה כחומרתו של
 66 זה. כִּי־צֵד, לֹא רִאִי דְיִין בְּרִאִי נְשִׂיא, שְׁהִי הַחֹמְרָא שֶׁל הַדְּיָן הִיא
 67 שֶׁאֵתָה מְצִוּוֹה עַל קַבְלַת הַיּוֹרְאָתוֹ וְאִינְךָ רִשְׁאֵי לְפִסּוּק אַחֲרָת,
 68 והחולק על הוראתו חייב מיתה. בְּרִאִי נְשִׂיא שֶׁאִי אֵתָה מְצִוּוֹה עַל
 69 הַיּוֹרְאָתוֹ, וְלֹא רִאִי דְיִין בְּרִאִי נְשִׂיא, שְׁהִנְשִׂיא, הַחֹמְרָא שֶׁלּוֹ הִיא
 70 שֶׁאֵתָה מְצִוּוֹה עַל הַיּוֹרְאָתוֹ – שֶׁלֹּא לְהַמְרֹת אֵת זִי וְלֹא לְמַרְדּוֹ בּוֹ,
 71 והממרה את פי הנשיא ומורד בו, חייב מיתה. בְּרִאִי דְיִין שֶׁאִי אֵתָה
 72 מְצִוּוֹה עַל הַיּוֹרְאָתוֹ. נִמְצָא שֶׁאִין לֹמֵר שֶׁהַחֹמְרָא שֶׁל הַדְּיָן גֹּרֵמַת
 73 אֵת אִסוּר קַלְלָתוֹ, שְׁהִי אֵינָה בְּנִשְׂאֵי וְאָף עַל פִּי כֵן גַּם אוֹתוֹ נֹאסֵר
 74 לְקַלְלוֹ, וְכֵן אִין לֹמֵר שֶׁהַחֹמְרָא שֶׁל הַנְּשִׂיא גֹרֵמַת אֵת אִסוּר
 75 קַלְלָתוֹ, שְׁהִי אֵינָה נִמְצָאָת בְּדִיָּן וְגַם קִילְלָתוֹ נֹאסְרָה, הַצֵּד הַשְּׁנִי
 76 שְׁכִּיָּהֶם – הַדְּבַר שְׁבוּ הֵם דּוֹמִיִּים, שְׁהֵן בְּעַמְּךָ, כלומר הם שומרי
 77 מצוות, וְאֵתָה מוֹזֵהר עַל קַלְלָתוֹ – וְנֹאסֵר עַלְיָךְ לְקַלְלֵם, אָף אִנִּי
 78 אָבִיא – אָף אִנִּי אֲלַמֵּד מֵהֶם לְאָבִיךָ שְׁבַעְעָמָה – שְׁהוּא שׁוֹמֵר מִצְוֹת
 79 וְאֵתָה מוֹזֵהר עַל קַלְלָתוֹ.
 80 הברייתא מוצאת חומרא משותפת לדיין ונשיא, ופורכת בכך את
 81 הלימוד: מִה לְהַצֵּד הַשְּׁנִי שְׁכִּיָּהֶן – יֵשׁ לְשִׁנִּיָּהֶם חֹמְרָא מְשׁוֹתֶפֶת שְׁכֵן
 82 גְּדוּלְתָן גְּרָמָה לְהֵן – גַּם הַדְּיָן וְגַם הַנְּשִׂיא יֵשׁ לְהֶם חִשְׁבּוֹת וְגִדּוּלָה,
 83 ולכן הקפיד הכתוב על קיללתם, ומנין לאסור מקלל אביו סתם.
 84 משיבה הברייתא: תְּלִמּוּד לֹמֵר (ויקרא יט יד) 'לֹא תִקְלָל חֲרָשׁ',
 85 בְּאֲמֹלִילִים – בְּשִׁפְלִים שְׁבַעְעָמָה כְּמוֹ הַחֲרָשׁ הַתְּנוּב מְדַבֵּר, וּמוֹכַח
 86 שֶׁהָאִסוּר לְקַלְלוֹ אֵינוֹ קָשׁוֹר לְגִדּוּלְתוֹ שֶׁל הַמְּקוּלָל, וְשׁוֹב אִפְשָׁר
 87 לְלַמּוֹד לְאִסוּר גַּם קִילְלַת אֲבִיו. הברייתא פורכת את הלימוד
 88 מחרש: מִה לְחַרֵּשׁ שְׁכֵן חֲרָשׁוֹ וְחֲרָשׁוֹתוֹ גְּרָמָה לוֹ שֶׁתֹּאסוּר
 89 הַתּוֹרָה לְקַלְלוֹ שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף צָרָה עַל צְרוּתוֹ שִׁיִּצְטַעַר יוֹתֵר עַל
 90 שְׁפִלוּתוֹ, וְאִין לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ לְאֲבִיו שֶׁאֵינוֹ חָרֵשׁ וּשְׁפַל. משיבה
 91 הברייתא: נְשִׂיא וְדְיָן יוֹכִיחוּ שֶׁאֵף שֶׁאֵינָם שְׁפִילִים אִסוּר לְקַלְלֵם,
 92 וּמוֹכַח שֶׁלֹּא שְׁפִלוּת חָרֵשׁ גִּרְמָה לְאִסוּר קִילְלָתוֹ. וְאִם תְּפָרוּךְ מִה
 93 לְנְשִׂיא וְדְיָן שְׁכֵן גְּדוּלְתוֹ גְּרָמָה לְהֵן, כֹּאמֹר לְעֵיל, אִשִּׁיב לְךָ שְׁחָרֵשׁ
 94 יוֹכִיחַ שֶׁאִין לוֹ גִּדּוּלָה כֻּלָּ וְאִסוּר לְקַלְלוֹ, וְאָף אִנוּ נִלְמַד לְאִסוּר
 95 קִילְלַת אֲבִי. וְחֹזֵר הַדְּיָן – מַעֲתָה שׁוֹב נִיתָן לְלַמּוֹד אִסוּר קִילְלַת אֲבִי,
 96 מִהַצֵּד הַשְּׁנִי שֶׁבְּשִׁלְשָׁתָם, שְׁהִרִי לֹא רִאִי זֶה בְּרִאִי זֶה וְלֹא רִאִי זֶה
 97 בְּרִאִי זֶה – לֹא חֹמְרָתוֹ שֶׁל זֶה כְּחֹמְרָתוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁלֹּכַח אַחַד מֵהֶם,
 98 נְשִׂיא וְדְיָן וְחָרֵשׁ, חֹמְרָא אַחֲרָת, וְזוֹ הוֹכַחָה שֶׁלֹּא חֹמְרַת כֻּל אַחַד
 99 גֹּרֵמַת אֵת הָאִסוּר לְקַלְלוֹ, הַצֵּד הַשְּׁנִי שְׁכִּיָּהֶן – הַמְשׁוֹתֶפֶת בְּדִיָּן
 100 וְנִשְׂאֵי וְחָרֵשׁ שְׁהֵן בְּעַמְּךָ – שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת וְאֵתָה מוֹזֵהר עַל קַלְלָתוֹ,
 101 אָף אִנִּי אָבִיא אֲבִיךָ, שְׁבַעְעָמָה הוּא, שְׁהוּא שׁוֹמֵר מִצְוֹת, וְאֵתָה מוֹזֵהר
 102 עַל קַלְלָתוֹ.
 103 פורכת הברייתא: מִה לְצַד הַשְּׁנִי שְׁכִּיָּהֶן וְבִשְׁלֹשָׁתָם שְׁכֵן הֵם מְשׁוּנִין
 104 מִשָּׂאֵר בְּנֵי אָדָם, הַדְּיָן וְהַנְּשִׂיא מְשׁוּנִים מִשָּׂאֵר בְּנֵי אָדָם בְּגִדּוּלְתָם,
 105 וְהַחֲרָשׁ בְּאוֹמְלּוּתוֹ. וְנִמְצָא שֶׁאִין לְלַמּוֹד מֵהֶם כֻּלָּ לְמִי שֶׁאֵינוֹ
 106 מְשׁוּנָה.

1 וכן אם בא אליו הגבאי לגבות חוב או תשלום שקצבו לבני העיר,
 2 ואומר לו אל תתחיל את הגביה פי, מפני שסימן רע הוא להיות
 3 ראשון המשלמים שהוא דבר הפסד. או שחבירו בא לגבות ממנו
 4 חוב, ואומר לו שחרית הוא, או ראש חודש הוא או מוצאי שבת הוא,
 5 וסימן רע הוא להתחיל בהם בפרעון חוב, הרי זה מנחש.
 6 ברייתא נוספת בענין זה: תְּנֵן רִבְנֵן, נֹאמֵר (ויקרא יט כו) 'לֹא תִנְחָשׁוּ
 7 (ולא תענונו)', כֵּן אֵלוֹ הַמְּנַחְשִׁים קוֹדֵם יִצִּיאָתָם לְדֶרֶךְ אוֹ הַתַּחֲלַת
 8 דְּבַר מִהַ הַחֲוִלָּה, בְּעוֹפּוֹת וּבְדָגִים, שְׁקוֹבַעִים אִם יִצְלִיחוּ עַל פִּי
 9 הַתְּנַהּגוֹתָם.

משנה

10 המשנה מבארת את האמור לעיל (ג). שמחלל את השבת נסקל:
 11 הַמְּחַלֵּל אֵת הַשַּׁבָּת נִסְקַל אִם חִילְלָה בְּדָבָר וְבַמְּלֹאכָה שְׁחִיבִין עַל
 12 דְּוִנוֹ וְעֵשִׂיתוּ בַמִּידוּן בְּרַת, וְעַל שְׁנֵיתוֹ וְעֵשִׂיתוּ בְּשׁוּגָן קֶרֶב
 13 הַמַּטָּה, וְהֵינּוּ שֵׁשׁ בּוֹ מַעֲשֵׂה וְהוּא מְלֹאכֶת מַחֲשַׁבַת (נעשה בכונה
 14 ולא בדרך אגב).

גמרא

15 במשנה נאמר 'המחלל את השבת בדבר שחייבים על זדונו כרת
 16 ועל שגגתו סתאת'. שואלת הגמרא: מִכָּלֵל וְיֵשׁ לְדִיָּין דְּאֵיבָא מִיָּד
 17 – שֵׁשׁ מְלֹאכָה דְּחִילּוֹל שַׁבָּת הֵוֹ וְכַבֵּל זֹאת אִין חִיבִין לֹא עַל שְׁנֵיתוֹ
 18 הַמַּטָּה, וְלֹא עַל דְּוִנוֹ בְּרַת, מֵאִי הִיא. משיבה הגמרא: אִסוּר
 19 תְּחֻמִּין, כלומר יציאה אל מחוץ לתחום שבת, שהוא אלפיים
 20 אמה, וְאֵלִיבָא דְרַבִּי עֲקִיבָא הַסּוֹבֵר שְׁהוּא אִסוּר תּוֹרָה, וְהוּא מוֹדָה
 21 שֶׁאִין בּוֹ כֶּרֶת וְסָקִילָה. וְכֵן מְלֹאכֶת הַבְּעֵרָה שֶׁל אֵשׁ בְּשַׁבָּת, וְאֵלִיבָא
 22 דְרַבִּי יוֹסִי הַסּוֹבֵר שֶׁאִין חִיבִים עֲלֵיהָ כֶּרֶת וְסָקִילָה.

משנה

23 המשנה מבארת את האמור לעיל (ג). שמקלל אביו ואמו נסקל:
 24 הַמְּקַלָּל אָבִיו וְאִמּוֹ אֵינוֹ חִיב סָקִילָה עַד שְׁיִקְלָלֵם בְּשֵׁם הַיְיִה אוֹ
 25 בְּשֵׁם אֲדוֹנָת. קָלָם כְּכֹנִי, כְּגוֹן שְׂדֵי, צְבָאוֹת, חַנוּן וְרוּחֹם, רַבִּי מֵאִיר
 26 מְחִיב סָקִילָה וְהַקְּטִיָּם פּוֹרְיָן.

גמרא

27 מבארת הגמרא: מֵאֵן וְמִי הֵם הַקְּטִיָּים, רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי הוּא.
 28 רַבִּי תַנְיָא, רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, נֹאמֵר בַּמְּבַרֵךְ הַשֵּׁם, (ויקרא כד טז)
 29 'בְּקִבּוֹ שֵׁם יוֹסֵף' – כִּיּוֹן שְׁקִילָל בְּשֵׁם יוֹמֵת, מִה תְּלַמּוּד לֹמֵר 'שֵׁם'
 30 אַחֵר שֶׁכָּבַר נֹאמֵר מִתְחִילָה (ש) 'וְנֹקַב שֵׁם ה' מוֹת יוֹמֵת', וְהִיא דִּי
 31 לֹמֵר 'בְּנִבְקוֹ יוֹמֵת', אֵלֹא לִימַד הַכְּתוּב עַל מְקַלָּל אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ
 32 חִיב עַד שְׁיִקְלָלֵם בְּשֵׁם הַיְיִה אוֹ בְּשֵׁם אֲדוֹנָת אֲבֵל לֹא כְּכֹנִי.
 33 הַגְּמָרָא מְבַיָּא בְּרִייתָא הַדּוֹרֶשֶׁת אֵת הַפְּסוּק שֶׁנֹּאמֵר לְעֵנִין 'מְקַלָּל
 34 אֲבִיו וְאִמּוֹ', וּמְבַרְרַת אֵת הַמְּקוּרָה לְאֲזַהֲרָתוֹ: תְּנֵן רִבְנֵן, נֹאמֵר (ויקרא כ
 35 ט) 'אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֵת אִמּוֹ מוֹת יוֹמֵת, אָבִיו וְאִמּוֹ
 36 קָלָל דְּמִיּוּ בּוֹ'. דוֹרֶשֶׁת הַבְּרִייתָא: 'אִישׁ', מִה תְּלַמּוּד לֹמֵר אִישׁ אִישׁ
 37 – פְּעַמִּים, לְרַבּוֹת בַּת שְׁקִילָה. וְכֵן טוֹמְטוֹם – אָדָם שֶׁאִין יָדוּעַ אִם
 38 הִיא זָכָר אוֹ נְקִיבָה, וְאֵנְדְרוּגִינִים – אָדָם שֵׁשׁ לוֹ גַּם סִימְנֵי זָכָר וְגַם
 39 סִימְנֵי נְקִיבָה.
 40 'אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֵת אִמּוֹ', אִין לִי לְחִיבֵי מִיתָה אֵלֹא אִם כֵּן קִילַל
 41 אֵת אָבִיו וְאִמּוֹ כְּאַחַד, אוֹלָם קִילַל אָבִיו שְׁלֹא וְלֹא לְקַלְלוֹ אֵת אִמּוֹ,
 42 אוֹ אִמּוֹ שְׁלֹא אָבִיו, מְצִינִי שְׁחִיבֵי, תְּלַמּוּד לֹמֵר 'אָבִיו וְאִמּוֹ קִילַל דְּמִיּוּ
 43 בּוֹ', כֵּן נִסְמַכָּה מִילַת קַלְלָה ל'אִמּוֹ' וּבִפְתִיחַת הַפְּסוּק נִסְמַכָּה מִילַת
 44 קַלְלָה ל'אֲבִיו', שְׁכֵן אִם רַק אָבִיו קִילַל וּבִינָן אִם רַק אִמּוֹ קִילַל, חִיבֵי
 45 מִיתָה, דְּבָרֵי רַבִּי יִאֲשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אֹמֵר, אִין צוֹרֵךְ בְּלִימּוּד הָאִמּוֹר
 46 מִשּׁוֹם שֶׁבִּלְמַד מִקּוֹם שֶׁנֹּאמֵר 'פְּלוּנִי וּפְלוּנִי' (כְּמוֹ כֵּן אֵת אֲבִיו וְאֵת
 47 אִמּוֹ) מְשַׁמְעֵי שְׁנֵיהֶן בְּאֶחָד וּמְשַׁמְעֵי גַם כֻּל אֶחָד בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, עַד

אל תתחיל ב. כשבא הגבאי לגבות מס ממנו או קיצת העיר אומר לו בבקשה ממך אל תתחיל בי להיות ראשון בדבר הפסד שטימון רע הוא לו: שחרית הוא. שהיה תובע ממנו חוב אמר לו שחרית הוא ולא אתחיל תחלת מעשה היום בפירעון: ראש חדש הוא. המתן לי עד מחר: מוצאי שבת הוא. ראשון לימי השבוע: המנחשין. כשיצאין לדרך או כשמתחילין בשום דבר: מתני' המחלל את השבת. דחשיב ליה תנא בנסלקין כגון שחללו במלאכה גמורה: שחייבין על זדונו ברת ועל שגגתו חטאת. כגון דבר שיש בו מעשה ומלאכת מחשבת ולא המתעסק: גמ' תחומין ואליבא דר"ע, דיליף להו מקראי במסכת סוטה (דף כז): הכערה ואליבא דר' יוסף. דאמר ללאו יצאת ור"ע מודה נמי בתחומים דאין חייבים עליהם ברת דתנת (שבת דף עג.) אבות מלאכות מ' חסר האתן ולא פליג ר' עקיבא: מתני' עד שיקללם בשם. שיקלל בשמות הגמורין: קללם בכנוי. כגון שדי צבאות חנון רחום: גמ' נקבבו יומת. היה לו לכתוב מה ת"ל שם אם אינו ענין לו דהא כתיב ונוקב שם תהוה ענין למקלל אביו ואמו ור' מנחם לא ס"ל דהא דדרשינן לעיל (דף נו.) מהאי קרא עד שיברך שם בשם ואפי' לא ברך שם בשם אלא יתברך יוסי ר' מנחם בר' יוסי מדייב עליה: איש איש כי יקלל וגו' לרבות בת. שקללה או טומטום שקלל: אין לי אלא אביו ואמו. כחאה: דאיש שלא אביו ואמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קלל. כלומר סמך קללה בראש המקרא אביו ובסופו סמך לאמו: ר' יונתן אומר. מתחלת המקרא משמע את אביו ואת אמו דאע"ג דריו' מוסיף על ענין ראשון משמע נמי א' מהם עד שיפטר לך הכתוב יחידיו כדרך שהוצרך לפורט בכלאים שכתוב בו (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור ופרט בו יחידיו שלא תאמר אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו ואביו ואמו קלל דסיפא דריש ליה רבי יונתן לקמן באלו הן הנחנקין לרבות את המחלל לאחר מיתה: מה להלן בפקילה. דכתיב באבן ירימו אותם: בנין אב משניהם. דמחזק מביניהן לא אתיא דאיכא למיפטר כל איש לדין שכן אתה מצווה וחיוב מיתה על הוראתו שנאמר (דברים יז) ושמרת לעשות ככל אשר יורוך והאיש אשר יעשה בודן לבלתי וגו' ובנשיא איכא למיפטר שכן אתה חיוב מיתה עלו המראתו שלא למרוד בצויו ולהמרות את פיו שנאמר ביהושע כל איש אשר ימרה את פיך וגו': לא ראי דיין כראי נשיא. לא ראייה שז' זה צד חמור שנא' בדין ישנה בנישא אפילו הכי הוזהר על הנשיא: שהן בעמך. עושין מעשה עמך: באומללים. שפלים כמו היהודים האמללים בס' עזרא (נחמיה ג.) חירושו ריגמה לו. מתוך שהוא שפל הוזהר עליו הכתוב שלא תבוזהו ולא תצערנה מפני שנתן צרתו על לבו ומיצר על שפלותו: שכן משונין. משאר ב"א אלו לאמללות ואלו לגדולה וקיי"ל בשחיטת חולין (דף סטו) כל מה הצד פרכינין כל דהוא כגון שכן משונין דאינו צד חמור דאי צד חמור פריך לאו פירכא היא דאביו נמי אית ביה צד חמור שהוקש בכודו לכבוד המקום: ה"ג א"כ נכתוב אלהים וחרש או נשיא וחרש. פ"י אלא לא אתיא אביו בבנין אב אלא באם אינו ענין נכתוב אלהים וחרש ונתיי שנייה בהעד שהוה לא ראי דיין שהוא גדול שאתה מצווה על הוראתו כראי חרש שאי אתה מצווה על הוראתו ולא ראי חרש ששפלותו גרמה לו כראי דיין שפלותו גרמה לו הצד שחוק בעמך אף אני אבאי נשיא והכא למיפטר שכן משונין דהא נשיא נמי משונה הוא: אי נשיא וחרש. ונתיי דיין מנייה: אלהים חול. דהא אלהים דהכא חול הוא ולאזהר דיין אתא: אלא למאן דאיכא קודש. ובאן הוזהר על ברכת השם מאי איכא למימר כן כאן קרא יתירא: ומשני מאן דאמר אלהים חול על כרחיך גמר קודש מחול דהא לא אשכחן אוהרה לברכת השם אלא מהכא הלכך מאן דאמר קודש גמר נמי חול מקודש ויש כאן אוהרה לדין דיליף לה מאוהרה דקודש וקס"ד במה מצוניו גמר ומשום הכי פריך דילמא אקודש הוזהר אחול לא הוזהר:

המחלל שבת. לאו למימר דכל שחייב על שגגתו חטאת חייב על זדונו מיתה דהא איסי דאמר בפ"ק דשבת (דף ו) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ואינו חייב על אחת מהן ופי' הקונטרס וכן ר"ת היינו מיתה אבל חטאת מדייב אבולדו אלא אתא למימר דכל שאין חייבין חטאת אין חייבין מיתה: לרבות בת. הא דאמר (ב"ק דף טו.) השוה הכתוב אשה לאיש היינו היכא דכתיב בלשון זכר אבל היכא דכתיב בלשון איש ממעטינן אי לאו דכתיב ב' זימני דאין מיעט אחר מיעט אלא לרבות ואם תאמר הא אמרינן בפרק ארבעה וחמשה (שם דף מד:) גבי שור שהמית שור שור שבעה להביא שור האשה אע"ג דלא כתיב שור איש וי"ל משום דדרשינן התם נגיחה למיתה נגיחה לנזקין וזהו ילפינן מיתה מנזקין משום דכתיב (שמות כא) וכי יגוף שור איש: עד שיפטר לך הכתוב יחידיו. פירש הקונטרס כדרך שפרט בכלאים ותימא אם בו לרבי יאשיה אמאי כתיב בזה יחידיו אלא על כרחך אי לאו יחידיו הוה אמיתא דלא יחרוש בשור ותמור כחאה אף על פי שאין קשורין ולא ילבש בגד של צמר ושל פשתים אף ע"פ שאינן קשורין ופטרם כדרשינן (יבמות דף נה) תכיפה אחת אינה חיבור שתי תכיפות חיבור והיינו מדכתיב יחידיו אלא מסברא קאמר עד שיפטר לך הכתוב יחידיו.

אל תתחיל בי, שחרית הוא, ראש חודש הוא, מוצאי שבת הוא. תנו רבנן, לא תנהשו ולא תענוגו, פגון אלו המנחשים בחולדה, בעופות ובעדנים: משנה המחלל את השבת, בדרך שחייבין על זדונו פרת, ועל שגגתו חטאת: גמרא מפלל, דאיכא מידו דחילול שבת הוי, ואין חייבין לא על שגגתו חטאת, ולא על זדונו פרת. מאי היא, תחומין, ואליבא דרבי עקיבא. הבערה, ואליבא דרבי יוסי: משנה המקלל אביו ואמו, אינו חייב עד שיקללם בשם. קללם בכנוי, רבי מאיר מחייב וחקמים פוטרין: גמרא מאן חקמים, רבי מנחם ברבי יוסי הוא. דתניא, רבי מנחם ברבי יוסי אומר, 'בנקבו שם יומת', מה תלמוד לומר 'שם', לימוד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם. תנו רבנן, 'איש', מה תלמוד לומר 'איש איש', לרבות בת טומטום ואנדורגיגוס. 'אשר קלל את אביו ואת אמו', אין לי אלא אביו ואמו. אביו שלא אמו, אמו שלא אביו, מניין. תלמוד לומר 'אביו ואמו קילל דמיו בו', אביו קילל, אמו קילל, דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר, משמע שניהן פאחד ומשמע אחד בפני עצמו, עד שיפירוט לך הכתוב 'יחידיו'. 'מות יומת', בפקילה. אתה אומר בפקילה, או אינו אלא פאחת מפל מיתות האמורות בתורה. נאמר פאן דמיו בו, ונאמר להלן דמיהם בס', מה להלן בפקילה, אף פאן בפקילה. עוגש, שמענו. אוהרה, מניין. תלמוד לומר, 'אלהים לא תקלל'. אם היה אביו דיין, הרי הוא בכלל 'אלהים לא תקלל'. ואם היה אביו נשיא, הרי הוא בכלל 'ונשיא בעמך לא תאור'. אינו לא דיין ולא נשיא, מניין. אפרת, הרי אתה דן בגין אב משניהן. לא ראי נשיא פראי דיין, ולא ראי דיין פראי נשיא. לא ראי דיין פראי נשיא, שהרי דיין אתה מצווה על הוראתו, פראי נשיא שאי אתה מצווה על הוראתו. ולא ראי נשיא פראי דיין, שהנשיא, אתה מצווה על הוראתו, פראי דיין שאי אתה מצווה על הוראתו. תצד השוה שבהם, שהן בעמך, ואתה מוזהר על קללתן. אף אני אבאי אביד, שבעמך ואתה מוזהר על קללתן. מה להצד השוה שבהן, שפן גדולתן גרמה להן. תלמוד לומר 'לא תקלל חרש', באומללים שבעמך הכתוב מדבר. מה לחרש, שפן חרישתו גרמה לו. נשיא ודיין, ויכחיו. מה לנשיא ודיין, שפן גדולתן גרמה להן. חרש ויכחיו. והוור הדין, לא ראי זה פראי זה ולא ראי זה פראי זה. תצד השוה שבהן, שהן בעמך ואתה מוזהר על קללתן. אף אני אבאי אביד, שבעמך ואתה מוזהר על קללתן. מה לצד השוה שבהן, שפן משונין. אלא, אם פן נכתוב קרא, או אלהים וחרש או נשיא וחרש, 'אלהים' למה לי. אם אינו ענין לגופו, תנהו ענין לאביו. הניחא למאן דאמר 'אלהים' חול, אלא למאן דאמר קודש, מאי איכא למימר. דתניא, 'אלהים' חול, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, 'אלהים' קודש, ותניא, רבי אלעזר בן עקיבא אומר, אוהרה למכרך את השם מניין, תלמוד לומר 'אלהים לא תקלל'. למאן דאמר 'אלהים' חול, גמר קודש מחול. למאן דאמר 'אלהים' קודש, גמרינן חול מקודש. בשלמא למאן דאמר 'אלהים' חול, גמר קודש מחול. אלא למאן דאמר 'אלהים' קודש, גמר חול מקודש. דילמא, אקודש אוהר, אחול לא אוהר. אם כן, לכתוב קרא 'לא תקלל' מאי

מאן דאמר קודש מחול. מאפיקה בלשון אלהים דאי מקו' למיד' קודש נמי לא איצטרך לגופיה דיליף מנשיא וחרש אלא איכא למיפטר מה לבשר ודם שכן דואגים ומתיישבין בכך. מבי

מאי לא תקלל ש"מ תרתי. ומקלל חבירו גמרינן או מאב ונשיא או מאב חורש דליבא למפרך שכן משונים דאביו אינו משונה אע"ג דבפ' שבעת העדות (שבעות דף לו. ושם ד"ה מקלל) משמע דמורש לחודיה גמר לא וא"ת וניגמר אביו ממקלל עצמו וחורש דבפרך שבעת העדות (שם) גמרינן ממקלל עצמו מדכתיב השמר לך ושומר נפשך

יש לומר דאי לאו דאשכחן אביו דגמרינן מניה חבירו לא הוה גמרינן בעצמו מה שלא מציינו שאתור בחבירו.

עד שיהיו שניהם שוין. פ"ה בני עונשין וקשה תקשה לרבנן דמחייבין אפי' סקילה וי"ל דלרבנן ניהא דידיה בסקילה כנערה המאורסה דלא קיל מומתו גם שניהם דבנשואה כתיב אבל לר"מ דידיה כנשואה בחנק ה"ל למפטרה מהאי קרא והשתא בין לר"מ בין לרבנן בנשואה פטור ומתני' דמיתיה לעיל (דף גה) וחיביב עליה משום אשת איש לא אתיא כותיהו אי' כרבנן ובאורסה ומיהו כיון דרייקין לעיל אפי' בהמה כל שכן נשואה אלא כר' יונתן אתיא כיון דלא מוקי גם שניהם אלא למעוטי מעשה הורדוס ועוד י"ל דלרבנן כיון דאין דינם משתנה בשביל קטנות מסתברא שפיר לאוקמי גם שניהם לדרשה אחרייה ומתני' דלעיל כרבנן אבל לר"מ דמשתנה דינו מסקילה לחנק בסקנה ארוסה סברא הוא דבנשואה דרשינן גם שניהם לפטור לגמרי ור"ת מפרש דלא קאמר שניהן שוין בני עונשין אלא שוין במיתה אחת והשתא לרבנן דבא על הקטנה בסקילה שפיר כיון דאם היתה היא בת עונשין והו' שוין במיתה אחת אבל לר"מ בא על הקטנה בחנק דאם היתה בת עונשין היתה בסקילה ואין זה שוין במיתה אחת אי"כ נשואה קטנה לכ"ע במיתה אחת שוין וא"ת בת כהן שהיא כשריפה ובעולה בחנק לפטרה לגמרי כיון דאין שניהם שוין במיתה אחת וי"ל דלמפטור לגמרי אי אפשר משום דרשינן לגבי וזממים לעשות לאחיו ולא לאחיות.

מעשה חידודין. קשה דבפרך הבא על יבמתו (יבמות דף גה) משמע דלא בעי קרא דפריך פשטא פריצתא קאטר רחמנא ולגירסת הספרים מעשה הורדוס נמי קשה דהוא ממעט מדכתיב (ויקרא יט) שכבת זרע פרט למשמש מתה.

והאי לבדו מאי דרש ביה לכדתניא. וא"ת הא ר"מ אית ליה דך ברייתא דקתני מתני' הראשון בסקילה והשני בחנק וא"כ היכי קאמר שמואל מ"ט שתיק רב לימא ליה ומת האיש הא לר"מ מביעי ליה לאידך דרשה ויש לומר דתרתיה שמעת מניה: רבינא

קרא. הָבָא נְמוֹי בְּתַחֲלוֹת בִּיאָה קְמִשְׁתַּעֵי קְרָא. אָמַר לִיה רַב יְבִיב פֶּר אַבְיָי, מִר לֹא הָכִי אָמַר, וּמְנֹו רַב יוֹסֵף. רַבִּי פֶּרְבִי מְאִיר סְבִירָא לִיה, דְּאָמַר גִּשְׁאֵת לְאַחַד מִן הַפְּסוּלִין, מִיתְתָּהּ בְּחֻנֵּךְ. וְהָכִי קְאָמַר, אִם תְּחִילֵת אַחֲלַתְהָ בְּגוּנָה, בְּשִׁרְפָהּ. וְאִידָךְ, בְּחֻנֵּךְ. וַיֹּאמֶר יְבִיב, סִימָנָא

לא תקלל. שתי קללות במשמע ואלהים נמי ב' לשונות יש בו הלכך לא תקלל דרשינן אתרווייהו: מתני' אינו חייב. סקילה: עד שתהא נערה. אבל קטנה שקדשה אביה הבא עליה בסקנותה אינו בסקילה ופולגתא דתנאי היא איכא למ"ד בחנק ואיכא למ"ד פטור לגמרי: בתולה. ולא בעולה: מאורסה. ולא נשואה ואפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה דקרינא ביה בתולה מיהו לא קרינא ביה מאורסה: והיא כבית אביה. למעוטי מסרה האב לשלוחו הבעל וניתנה בדרך: כנא עליה שני. ועדיין היא בתולה כגון שבאו עליה שלא כדרכה: הראשון בסקילה. דמשכבי אשה כתיב (ויקרא יט): והשני בחנק. דבעולה היא והא סתמא רבי היא דאמר שלא כדרכה נפקא ליה מכלל בתולה לקמן: גמ' ת"ר נערה ולא בוגרת. קרא קאי כי תהיה נערה בתולה מאורסה וגו' (דברים כב) וסקילה כתיבא התם נערה משתביא שתי שערות עד שירבה שחור על הלכך ואין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים בלבד: בית אביה. בפרשת מוציא שם רע כתיב (שם) לזנות בית אביה והתם נמי סקילה כתיבא: ו' דברי ר"מ. אמרנתיין קאי דקתני עד שתהא נערה ומשמע למעוטי קטנה ו' דברי ר"מ דאמר בכתובות באלו נערות (דף כט). קטנה אין לה קנס חמשים כסף דנערה דוקא כתיב ולא קטנה הלכך גבי נערה המאורסה אין קטנה במשמע: אבל הכמים. שנחלקו עליו ואמרו יש קנס במקום מכר חולקין עליו אף כאן ואומרים קטנה ארוסה בסקילה ולא מיעט הכתוב אלא בוגרת: דילמא. למעוטי בוגרת ותו לא אתא למעוטי מדי: א"ל. אי"כ האי עד שתהא נערה האי לישוב משמע בהדיא למעוטי קטנה דהכי משמע אינו חייב בסקנותה עד שתגדיל ותהא נערה ואי למעוטי בוגרת לחודא אתא הכי איבעיא ליה למתני אינו חייב אלא על נערה בתולה וכו': ותו לא מדי. אין עוד להקניט דבר דודאי מתנ' ר"מ היא: לר"מ. דאוקמה למתני' דמעט קטנה אליביה: לגמרי קא ממעט ליה. דמפטרין ליה לגמרי במיתה הואיל ויהא פטורה דלאו לא עונשין אלא ולא קרינן בהו ומתו גם שניהם דכתיב גבי שוכב עם אשה בעולה בעל: או דילמא מסקילה ממעט ליה. אבל חנק מחייב: שתיק. רב: ונימא ליה ופת האיש השוכב עם האשה לבדו. באורסה כתיב ואם בשדה ימצא האיש את הנערה המאורסה והחזיק בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר שכב עמה לבדו למא לי אילימא למעוטי לדידה הא בהדיא כתיב ולנערה לא תעשה דבר אלא להביא את הבא על הקטנה מרעתה ואע"ג דפטור דידיה לאו משום אונס אלא משום קטנות דאידי לאו בת עונשין לגמרי איהו מיהו מחייב: שניהם שוין. שני בני

מאי לא תקלל, שמע מינה תרתי: משנה הבא על נערה המאורסה, אינו חייב עד שתהא נערה, בתולה, מאורסה והיא כבית אביה, באו עליה שנים, הראשון בסקילה, והשני בחנק: גמרא תנו רבנן, 'נערה', ולא בוגרת. 'בתולה', ולא בעולה. 'מאורסה', ולא נשואה. בבית אביה, פרט לשמסר האב לשלוחו הבעל. אמר רב יהודה אמר רב, זו דברי רבי מאיר. אבל חכמים אומרים, 'נערה המאורסה' אפילו קטנה כמשמע. אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא, ממאי דמתניתין רבי מאיר היא, ולמעוטי קטנה נמי. דילמא רבנן היא, ולמעוטי בוגרת, ותו לא. אמר ליה, האי 'אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה', 'אינו חייב אלא על נערה בתולה מאורסה' מיבעי ליה, ותו לא מדי. בעא מיניה רבי יעקב בר אדא מרב, בא על הקטנה מאורסה, לרבי מאיר, מהו. לגמרי ממעט ליה, או מסקילה ממעט ליה. אמר ליה, מסתברא, מסקילה ממעט ליה. והכתיב 'ומתו גם שניהם', עד שיהיו שניהן שוין. שתיק רב. אמר שמואל, מאי מעמיא שתיק רב. ונימא ליה 'ומת האיש אשר שכב עמה לבדו'. כתנאי, 'ומתו גם שניהם', עד שיהיו שניהן שוין, דברי רבי יאשיהו. רבי יונתן אומר, 'ומת האיש אשר שכב עמה לבדו'. ואידך, תהיא 'ומתו גם שניהם', מאי דרש ביה. אמר רבא, למעוטי מעשה חידודים. ואידך, מעשה חידודים לאו כלום היא. ואידך, האי 'לבדו', מאי דרש ביה. כדתנאי, באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה, פולס בסקילה. רבי אומר, הראשון בסקילה, וכולן בחנק. תנו רבנן, 'ובת איש כהן כי תחל לזנות', רבי אומר 'תחילה', וכן הוא אומר 'ומת האיש אשר שכב עמה לבדו'. מאי קאמר, אמר רב הונא בריה דרב יהושע, רבי פרבי ישמעאל סבירא ליה. דאמר, ארוסה, יצאה לשריפה, ולא נשואה. והכי קאמר, אם תחילת ביאה בגנות, בשריפה. ואידך, בחנק. מאי 'וכן', כי התם. מה התם, בתחילת ביאה קמשחתי

עונשין: למעוטי מעשה חידודין. מחד ומקשה אברו בשרה מבוהין דהוא נהנה והיא אינה נהנית להכי כתיב שניהם שיהיו שניהם שוין נהנין ומיהו שלא כדרכה אף על גב דהיא אינה נהנית ממשכבי אשה איתרבאי לחיובא: לא כלום הוא. ולא איצטרך למעוטי ואיכא דאמרי מעשה הורדוס (בבא בתרא דף ג) שהטמינה שבע שנים בדבש: ועדיין היא בתולה. שבאו כולם שלא כדרכה: וכולן בחנק. דגבי סקילה לבדו כתיב וקרא יתירא הוא למעוטי כי האי גוונא דאף על גב דקרינא ביה בתולה אין בסקילה אלא אחד מהם אותו ששכב עמה לבדו דהיינו ראשון שביאתו היתה יחידית: ו' אומר. כי תחל לשון תחלה ולקמיה מפרש לה: דרבי ישמעאל. בריש פירקין: אם תחלת ביאתה בגנות. שזו היא ביאה ראשונה שנבעלה: כי התם. מה מציינו כנערה המאורסה שיצאה מחנק לסקילה ולא יצאה אלא בביאה ראשונה וכתיב לבדו למעוטי שני אף בת כהן לא נשתנית מיתתה אלא בביאה ראשונה הלכך כנערה בתולה היא ארוסה הכתוב מדבר: כר"מ ס"ל. דאמר בת כהן נשואה לכשר בשריפה אבל נשאת לאחד מן הפסולין שנחללה משעת נשואין שוב אינה אלא בחנק והיא תחלה דקאמר רבי ר"ה ק"א מן תחלת חילולה בשריפה ואם לאו בחנק: ומאי 'וכן', דכא לא קפיד אלא אתחלת חלול ולא אתחלת ביאה והתם אתחלת ביאה נמי קפיד:

נערה מאורסה, הוא בכלל פרשת אשת איש שזינתה, על כן לְמַדְרֵי
 מְמַעֵיט לִיה את הבעול, לא רק מסקילה אלא גם מחנק, לפי
 שהקטנה פטורה ממיטה כיון שאינה בת עונשים ועל כן גם הוא
 פטור, שבנות של אשת איש נאמר 'ומתו גם שניהם', או שרבי
 מאיר רק מְסַקִּילָהּ מְמַעֵיט לִיה, אבל חייב חנק כדן בא על אשת
 איש. אָמַר לִיה רב לרבי יעקב בר אדא, מְסַתְפְּרָא מְסַקִּילָהּ מְמַעֵט
 לִיה, אבל חנק חייב. חזר והקשה רבי יעקב בר אדא לרב, וְהַכְּתִיב
 (דברים כב כג) 'ומתו גם שניהם', ודרשו חכמים 'עד שִׁיהוּ שְׁנֵיהֶן שְׁוִין',
 דהיינו שיהיו שניהם בני עונשים, וגם האשה נהרגת כמו הבעול,
 ואם כן איך מחייבים את הבעול קטנה מאורסה בחנק, בעוד שהיא
 פטורה. שְׁתִּיק רב ולא השיב.
 שמואל תמה על רב: אָמַר שְׁמוּאֵל מַאי טַעְמָא שְׁתִּיק רב, וְנִימָא לִיה
 – והלא יכול היה להשיב לו, מהפסוק בפרשת אונס את נערה
 מאורסה (דברים כב כה) 'ומתו האיש אָשֶׁר שָׁכַב עִמָּה לְבָדוּ', כלומר כיון
 שהנערה היתה אנוסה, היא אינה נהרגת ורק הבעול חייב מיתה,
 שתיבת 'לְבָדוּ' מיותרת, ללמד על הבא על קטנה מאורסה
 מרצונה, שאף שהיא אינה נהרגת כיון שהיא קטנה, מכל מקום
 הבעול נהרג.
 הגמרא מבארת שנחלקו תנאים בדבר: פְּתַנְיָא, נאמר בפסוק בענין
 הבא על אשת איש, 'ומתו גם שניהם', עַד שִׁיהוּ שְׁנֵיהֶן שְׁוִין, כלומר
 בני עונשים, שאם אחד מהם אינו בן עונשים שניהם פטורים, דְּבָרֵי
 רְבִי יִאֲשֶׁה. רְבִי יוֹנְתָן אָמַר, נאמר 'ומתו האיש אָשֶׁר שָׁכַב עִמָּה'
 לְבָדוּ, לחייב גם את הבא על קטנה ארוסה.
 שואלת הגמרא: וְאֵיךְ – והשני, כלומר רבי יונתן, תְּהִיא – הפסוק
 'ומתו גם שניהם', מַאי דְרִישׁ בִּיה אָמַר רַבָּא, לְמַעוּטֵי מַעֲשֵׂה חִדּוּדִים,
 שאין לחייב מיתה רק על ביאה ששניהם נהנים ממנה, ולא באופן
 שרק מתחכך בבשרה להנאתו והיא אינה נהנית.
 שואלת הגמרא: וְאֵיךְ – ורבי יאשיה מנין ילמד לפטור במעשה
 חידודים. משיבה הגמרא: רבי יאשיה סובר שְׁמַעֲשֵׂה חִדּוּדִים לְאוּ
 כְּלוּם הֵיא וְאִין צוּרַךְ בַּפְּסוּק לַפְּטוּר בּו מִמִּיתָה.
 שואלת הגמרא: וְאֵיךְ – והשני, כלומר רבי יאשיה, הֵיא וְיָמַת
 הָאִישׁ אָשֶׁר שָׁכַב עִמָּה לְבָדוּ' מַאי דְרִישׁ בִּיה. משיבה הגמרא: רבי
 יאשיה דורש את הפסוק פְּתַנְיָא – כמו ששנינו בברייתא, כָּאוּ
 עֲלֵיה – על נערה המאורסה, עֲשֶׂהָ בְּנֵי אָדָם שלא כדרכה וְעֲרִיין
 הֵיא פְּתוּלָה, בּוּלְם בְּסִקִּילָהּ, כיון שביאה שלא כדרכה אינה עושה
 אותה לבעולה. רְבִי אָמַר, הָרֵאשׁוֹן בְּסִקִּילָהּ, וְכֹלן – וכל התשעה
 האחרים נידונים בְּחֵנֶק, וטעמו שנאמר 'ומתו האיש אָשֶׁר שָׁכַב עִמָּה'
 לְבָדוּ, ותיבת 'לְבָדוּ' מיותרת, ללמד שאם באו עליה כמה בני אדם
 רק הראשון שבא עליה לְבָדוּ, דהיינו שעדיין לא באו עליה
 אחרים, דינו בסקילה, והשאר נידונים בחנק. גם רבי יאשיה ידרוש
 את הפסוק 'לְבָדוּ' לענין זה.
 הגמרא מביאה ברייתא שבה נתפרשה דעת רבי: תַּנּוּ רַבְּנָן, נאמר
 בפסוק (ויקרא כא ט) 'ובת איש בְּהֵן בִּי תַחַל לְזִנוּת', רְבִי אָמַר שְׁתִּיבַת
 'תַּחַל' משמעותה 'תְּחִילָה', וְכֵן הוּא אָמַר בַּפְּסוּק 'וְיָמַת הָאִישׁ אָשֶׁר
 שָׁכַב עִמָּה לְבָדוּ'.
 שואלת הגמרא: מַאי קָאָמַר – מה כוונת רבי בדבריו. אָמַר רב הונא
 בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, רְבִי רַבְּבִי שְׁמַעְיָל סְבִירָא לִיה, דְּאָמַר בְּדִין בַּת
 כַּחן שִׁזְנִתָּה, שְׁדוּקָא כְּשֵׁהיא נערה בתולה אֲרִיפָה, אַז יִצְאָה מִכְּלָל
 כָּל הָאֲרוֹסוֹת שִׁזְנִי שִׁזְנִין סְקִילָה, והיא נידונית לְשִׁרְפָה, וְלֹא אִם
 זִינְתָה נְשׂוּאָה, שְׁדִינָה בַּחֲנֹק כְּשֵׁאֵר אִשְׁת אִישׁ שִׁזְנִיתָה. וְהָכִי קָאָמַר
 רְבִי, אִם תְּחִילַת בִּיאָה בְּזִנוּת – אם זו ביאה ראשונה שלה, כלומר
 שִׁזְנִיתָה בהיותה ארוסה שעדיין לא בא עליה בעלה, דִּינָה
 בְּשִׁרְפָה, וְאֵיךְ – אבל בביאה שניה, כלומר שִׁזְנִיתָה לאחר שכבר
 נִשְׂאָתָה, דִּינָה בְּחֵנֶק.
 שואלת הגמרא: מַאי יִבְּן הוּא אָמַר וּמַת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּה
 לְבָדוּ, שאמר רבי. משיבה הגמרא: בא רבי לומר שדין בת כַּחן בִּי
 הָתָם – כאמור בנערה מאורסה, מָה הָתָם – כשם שבנערה
 מאורסה, בְּתִחִילַת בִּיאָה קָמְשָׁתַעֵי קָרָא – הפסוק מחייב סקילה רק
 בביאה ראשונה, אבל בביאה שניה חייבת חנק, ורבי לשיטתו שאם

דרשה נוספת: מַאי – מדוע נכתב לֹא תִקְלָל, אלא שהאות למ"ד
 הנוספת, מלמדת על שתי קללות, ומאחר וגם מילת 'אלהים'
 מתפרשת בשני אופנים, השם ודיין, לכן שְׁמַע מִיָּה תִרְיָה – גם
 ברכת השם וגם קיללת דיין.

משנה

המשנה מבארת את האמור לעיל (ג.) שהבא על נערה מאורסה
 נסקל: הַבָּא עַל נְעָרָה הַמְּאֻרְסָה אִינוּ חַיִּיב סְקִילָה, עַד שְׁתֵּהָא נְעָרָה,
 כלומר מעת שימלאו לה שנים עשרה שנה ויום אחד ותביא שתי
 שערות עד שיעברו ששה חדשים ותהא בוגרת, ושתייה פְּתוּלָה
 ולא בעולה, מְאֻרְסָה ולא נשואה, כלומר שלא נכנסה לחופה,
 וְהֵיא עֲדִיין בְּבֵית אֲבִיהָ.
 כָּאוּ עֲלֵיה שְׁנַיִם שלא כדרכה, הָרֵאשׁוֹן דִּינוּ בְּסִקִּילָה, כיון שבא על
 בתולה, ואף שהיתה זו ביאה שלא כדרכה, וְהַשְּׁנִי בְּחֵנֶק כיון
 שבביאתו כבר היתה בעולה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המקורות לדיני המשנה: תַּנּוּ
 רַבְּנָן, נאמר בפסוק (דברים כב כג) 'כי יִדְהָה נְעָר בתולה מאַרְשָׁה
 לְאִישׁ וּמִצְאָה אִישׁ בְּעִיר וְשָׁכַב עִמָּה וגו' וְסָקְלָתֶם אֹתָם בְּאֲבָנִים'
 וגו'. מבארת הברייתא: מה שנאמר 'נְעָרָה', בא ללמד שאינו נסקל
 אלא על נערה וְלֹא כשכב על פּוֹנְרָת, והיינו ששה חדשים ויום
 אחד לאחר שהביאה שתי שערות. 'פְּתוּלָה', וְלֹא אִם בא עליה
 והיא כבר בְּעוּלָה מביאה קודמת. 'מְאֻרְסָה', כלומר מקודשת, וְלֹא
 כשהיא כבר נְשׂוּאָה, כלומר שנכנסה לחופה. ונאמר עוד בפרשת
 מוֹצִיא שֵׁם רַע (שם כ"ב) שאם הוברר שזינתה נסקלת 'כִּי עֲשִׂתָּהּ
 נְקִלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוּת בֵּית אֲבִיהָ', ויש ללמוד שְׁדוּקָא בְּבֵית אֲבִיהָ,
 פְּרָט 'לְמַעַט' לְאוּפֵן שְׁמֶסֶר אוֹתָהּ הָאֵב לְשְׁלוּחֵי הַכַּעַל, שאף שעדיין
 לא נכנסה לחופה, מכל מקום אם זינתה כדרכה לבית בעלה, אינה
 בסקילה, כיון שביאה עוד בבית אביה.
 הגמרא מביאה את דין הבא על הקטנה המאורסה ודנה בדעת
 משנתנו: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, משנתנו זו שאמר שהבא על
 נערה מאורסה, אינו חייב עד שתהא נערה, ומשמעות הלשון היא
 למעט אף קטנה מאורסה. דְּבָרֵי רְבִי מַאִיר הֵיא, הסובר שהאונס את
 הקטנה, אינו משלם קנס חמישים כסף. וטעמו, לפי שבפסוק (דברים
 כב כ"ח) נאמר כי יִמְצָא אִישׁ נְעָר וגו' וְהִפְשִׁיחַ וְשָׁכַב עִמָּה וגו', וְכֵן
 הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאֵי בְּהַעֵר חֲמִשָּׁה כֶּסֶף וגו'. ומדייק רבי מאיר
 מלשון הפסוק 'שהאונס קטנה אף לה קנס. ולכן גם לענין
 נערה מאורסה שנאמר בה 'נְעָרָה', יסבור רבי מאיר שאין קטנה
 במשמע, והבא על קטנה מאורסה פטור. אֲבָל חֲכָמִים שְׁחֹלְקִים עַל
 רבי מאיר לענין קנס, וטוברים שהאונס קטנה יש לה קנס, כיון
 ש'נְעָרָה' הכתובה בפרשת אונס, כלולה גם קטנה, אֲמַרִים גם
 כֵּן שְׁנַעֲרָה הַמְּאֻרְסָה' לאו דווקא נערה, אלא אֲפִילוּ קַטְנָה
 בְּמִשְׁמַע, ולא בא הפסוק למעט אלא בוגרת.
 אָמַר לִיה רַב אֶהָא מְדַפְּתֵי לְרַבִּינָא, מַמַּאי דְּמַתְּנִין רְבִי מַאִיר הֵיא,
 וְכוּנְתָה לְמַעוּטֵי קַטְנָה נְמִי וְגַם כּוֹן וְלֹא רַק בּוּגְרָת, דְּיִלְמָא – אולי
 משנתנו רַבְּנָן הֵיא, וְכוּנְתָה לְמַעוּטֵי רַק בּוּגְרָת, וְתוּ לֹא – ולא עוד,
 כלומר ולא למעט גם קטנה. אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אחא מדיפתי,
 אִם כּוּבְרִין, הֵיא – לשון זו שנכתבה במשנה, 'אִינוּ חַיִּיב עַד שְׁתֵּהָא
 נְעָרָה פְּתוּלָה מְאֻרְסָה', אינה מדייקת, שמשמע עד שתגדל ותהא
 נערה, שְׁהֵרִי 'אִינוּ חַיִּיב אֲלָא עַל נְעָרָה פְּתוּלָה מְאֻרְסָה' מִכַּעַי לִיה
 – הדין צריך לכתוב, שלשון זו כוללת גם קטנה וממעטת בוגרת.
 מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: וְתוּ לֹא מִיָּד – אין עוד לדון בשאלה זו, מפני
 שברור שמשנתנו בשיטת רבי מאיר היא.
 הגמרא דנה בכוונת רבי מאיר שפותר את הבא על קטנה מאורסה:
 בְּעָא מִיָּה – שאל רבי יעקב בר אָדָא מְרַב, בָּא עַל הַקַּטְנָה מְאֻרְסָה
 לְרְבִי מַאִיר, מָהוּ דִּינוּ, האם מאחר ולרבי מאיר יצא מכלל פרשת

54 שהסית ומדיחי עיר הנדחת. רבינא מיישב את ההלכה השניה, 55 'המסית את ההדיוט': רבינא אמר, בולח – גם המשנה שאמרה 56 שהמסית את ההדיוט דינו בסקילה, כשיטת רבנן היא, שסוברים 57 שגם מדיחי עיר הנדחת בסקילה. ויש לשאול, אם כך מדוע שנה 58 התנא את דינו של המסית את ההדיוט, הלא במשנה הבאה נכתב 59 חידוש גדול יותר שאפילו מדיחי עיר הנדחת בסקילה, ולא כרבי 60 שמעון שמחייב חנק, על כך יש להשיב, ולא זו אף זו קתני, שדרך 61 התנא לשנות תחילה את הדין הפשוט שלא נחלקו בו תנאים, 62 שהמסית את היחיד דינו בסקילה, ובמשנה הבאה ממשיך התנא 63 ואומר שלא רק מסית את היחיד דינו בסקילה אלא גם מדיחי 64 הרבים, כגון עיר הנדחת, דינם בסקילה, וכשיטת חכמים, ואין 65 מקום לדייק שאם הסית את הרבים דינו בחנק. 66 רב פפא מיישב את ההלכה הראשונה, 'המסית זה הדיוט': רב פפא 67 אמר, כי קתני מסית זה הדיוט, היינו לענין הכמנה. כלומר, שאין 68 הכוונה בתיבת 'הדיוט', לאיש פשוט ולמעט נביא, אלא הכוונה 69 לכינוי גנאי של המסית, והיינו שהמסית הוא הדיוט ושוטה, 70 ומקילים בערך חייו ואין משתדלים בהצלתו, שהרי התירו להכמין 71 לו עדים ולהורגו בלי התראה. דתניא, ושאר כל תיבי מיתות 72 שבתורה אין מקמינן עליה, כיון שצריכים התראה, הוין מזו – 73 ממשית. ביצד עושין לו, המסית והניסית יושבים בחדר פנימי, משום 74 שהמסית ירא לדבר בגלוי, שמא ישמע אדם זר את דבריו, 75 ויבדליקין לו את הנר בפני הפנימי, ומושיבין לו עדים בפני החיצון. 76 והצורך בנר הוא כדי שיהיו הן 'העדים' רואין אותו – את המסית 77 לאור הנר ושומעין את קולו שאומר דברי הסתה, והוא אינו רואה 78 אותן. והלא 'הניסית' אומר לו, אמור מה שאמרת לי ביהוד, והוא 79 אומר לו. והלא 'הניסית' אומר לו, היאך נניח את אליהו שבשמים 80 ונעבוד עבודת פוכבים. אם המסית חוזר בו, מוטב, ואם אומר כך היא 81 חובתנו וכן יפה לנו, העדים ששומעין מפחין מביאין אותו לבית דין 82 וסוקלין אותו.

משנה

83 המדיח שנמנה לעיל (ג). בין חיבי סקילה, זה האומר נלך ונעבוד 84 עבודת פוכבים, בלשון רבים, ולא כמסית שחייב גם בלשון יחיד. 85 המכשף שנמנה (ש) בין חיבי סקילה, העושה מעשה ממש בכישוף 86 תיב, ולא האוחז את העינים ונראה כאילו עושה דבר מה פלאי 87 ואינו עושה כלום. 88 רבי עקיבא מפרש את דברי תנא קמא: רבי עקיבא אומר משום רבי 89 יהושע, שנים לוקטין קשואין על ידי כישוף, אחד לוקטין ופטור 90 מסקילה, ואחד לוקטין ותיב סקילה. כיצד, העושה מעשה ממש, תיב 91 סקילה. האוחז את העינים, שרק נדמה לרואה שהוא לוקט אותם, 92 פטור.

גמרא

93 שנינו במשנה שהמדיח שחייב סקילה זה האומר נלך ונעבוד 94 עבודת כוכבים: אמר רב יהודה אמר רב, מדיחי עיר הנדחת שנו 95 כאן. 96 שנינו במשנה: המכשף זה העושה מעשה וכו': הגמרא מביאה 97 ברייתא הדנה באיזו מיתה דנים את המכשף: תנו רבנן, 'מכשפה' 98 האמורה בפסוק (שמות כב ט) 'מכשפה לא תחיד', לאו דווקא, אלא 99 אחד האיש המכשף ואחד האשה המכשפת חייבים. אם כן מה 100 תלמוד לומר 'מכשפה', מפני שרוב נשים מצויות 'ועוסקות' 101 בכשפים. 102 מיתתן של המכשפות פטה, רבי יוסי הגלילי אומר, יש ללמוד גזירה 103 שזה, נאמר כאן 'מכשפה לא תחיד', ונאמר להלן בענין שבע 104 האמונות שבארץ כנען (דברים כ טו) 'לא תחיד כל נשמה', מה להלן 105 הכוונה להורגם כפייה, כמו שנאמר במלחמת סיחון ועוג (במדבר כא 106 כ) 'ויבהו ישראל לפי חרב', אף כאן כפייה. רבי עקיבא אומר, נאמר

1 משיבה הגמרא: כוונת רבי לסימנא גלמא, כלומר כדי שנדע 2 שתיבת 'תחיל' משמעותה התחלת דבר מה (התחלת חילולה), נתן 3 לנו רבי סימן בענין נערה המאורסה שגם שם צריכה להיות 4 התחלת דבר מה, והיינו שתהיה זו ביאה ראשונה שלה.

משנה

5 במשנה לעיל (ג). נמנה המסית בין חיבי הסקילה. המשנה מבארת 6 את דינו: המסית זה הדיוט – אדם פשוט, ולא נביא שהסית בשם 7 הקדוש ברוך הוא לעבוד עבודה זרה. והמסית את ההדיוט הוא זה 8 שדינו בסקילה, ולא כשהסית את הרבים, כגון אנשי עיר הנדחת. 9 אמר המסית, יש ראה 'עבודה זרה' במקום פלוני, כך היא אוכלת 10 וכך היא שותה, כך היא מטיבה לעובדים אותה וכך היא מרעה 11 לכל מי שאינו עובד אותה. כל תיבי מיתות שבתורה, אין מקמינן 12 עליהם – אין מעמידים עדים שיארבו להם, ויראו כיצד הם עושים 13 את העבירה, שהרי הם צריכים להתרות בהם, הוין מזו – ממסית, 14 שאינו צריך התראה, ומעמידים עדים על ההסתה בלי ידיעת 15 המסית, וכפי שיבואר להלן.

16 אם אמר לשנים ביחד לעבוד עבודה זרה, הן עדין על ההסתה, 17 ומביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו בלי להתרות בו. אמר לאחד, 18 הוא 'הניסית' אומר למסית בערמה, יש לי תבירים שגם הם רוצים 19 בכך, אמור בפניהם מה שאמרת לי, וכשחוזר על דבריו בפניהם, 20 סוקלים את המסית על פי עדותם. ואם היה המסית צרים – 21 ערמומי, שחושש לדבר בפני חבריו מאימת בית דין, ואומר שאינו 22 יכול לדבר בפניהם, מקמינן לו עדים מאחורי הגדר, והוא אומר לו 23 'למסית' אמור מה שאמרת, ואין לך לחשוש מבית דין, לפי שאנו 24 כאן ביהוד – לבדינו ואין מי שיעיד עליך. והלא 'המסית' אומר לו 25 את דבריו ומסיתו שוב לעבוד עבודה זרה, והוא 'הניסית' אומר לו, 26 היאך נניח את אליהו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים. אם 27 המסית חוזר בו, תרי זה מוטב, ואם אומר, כך היא חובתנו, כך יפה 28 לנו, העדים שעומדין מאחורי הגדר מביאין אותו לבית דין וסוקלין 29 אותו.

30 גם הניסית מהמסית חייב סקילה, אף שעדיין לא עבד עבודה זרה. 31 המשנה מביאה את הלשונות שאם ישתמש בהן הניסית כדי 32 להסכים להסתה, היא חייב: ניסית האומר למסית, אעבוד עבודה 33 זרה, או אלך ואעבוד, או נלך אני וחברי ונעבוד. וכן האומר אופת, 34 או אלך ואופת, או נלך ונאפה, אקטיר, או אלך ואקטיר, או נלך 35 ונקטיר. אנפה, או אלך ואנפה, או נלך וננסף. אשתתה, או אלך 36 ואשתתה, או נלך ונשתתה.

גמרא

37 הגמרא מקשה על משנתנו מהמשנה הבאה: נאמר במשנה 38 שהמסית זה הדיוט, ויש לדייק מעמא 'דווקא' דהדיוט המסית דינו 39 בסקילה, הא נביא שהסית, כלומר שהתנבא בשם הקדוש ברוך 40 הוא לעבוד עבודת זרה, דינו כהנך. עוד נאמר במשנה והמסית את 41 ההדיוט, ויש לדייק מעמא דהסית את היחיד דינו בסקילה, הא הסית 42 את הרבים, כגון אנשי עיר הנדחת, דינו כהנך. ואם כן מיתנין מני 43 – בשיטת מי נאמרה, ודאי רבי שמעון היא. דתניא, נביא שהדיח, 44 דינו בסקילה, רבי שמעון אומר, כהנך. מדיחי עיר הנדחת, דינם 45 בסקילה, רבי שמעון אומר, כהנך. נמצא שהמשנה היא כשיטת רבי 46 שמעון. אימא – אמור את הסיפא, כלומר את המשנה הבאה, 47 המדיח שדינו בסקילה, זה האומר נלך ונעבוד עבודת פוכבים. ואמר 48 רב יהודה אמר רב, במדיחי עיר הנדחת שנו 'ועוסקת המשנה', וזה 49 המדיח שמנתה המשנה לעיל (ג). בין חיבי סקילה. משנה זו איתן 50 לרבנן – בשיטת חכמים היא, שאמרו שמדיחי עיר הנדחת בסקילה. 51 נמצא שהרישא 'המשנה הראשונה' כרבי שמעון, והסיפא 'ו' 52 המשנה השניה' כרבנן. 53 בשתי הלכות דייקנו שהמשנה הראשונה היא כרבי שמעון, מנביא

סנהדרין. ארבע מיתות – פרק שביעי דף סז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכה רש"י תוספות

1 סימנא בעלמא. ובתחילת שום דבר הכתוב מדבר דתחלת חלול מיהא הוה: מתני' המסית זה הדיוט. מסית דחשבנין ליה בנסקלין זה הדיוט שהסית אבל נביא שהסית
2 אינו בסקילה אלא בחנק כדמפרש בגמרא: המסית את ההדיוט. הוא דבסקילה אבל מסית את הרבים כגון עיר הנדחת בחנק כדמפרש בגמרא והוא ליכא למידק אבל
3 מסית את הנביא בחנק דלא מצינו חלוק בין מסית את הנביא למסית את ההדיוט אבל מצינו חלוק בין נביא שהסית להדיוט שהסית חסית כתיב (דברים יג)
4 וסקלתו באבנים ובנביא כתיב (שם) והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת ומיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק: אמר לשנים. יחד הן עצמן נעשו עדים ואין
5 צריכין להתרות בו כשאר חייבי מיתות אלא
6 מביאין אותו לבית דין דכתיב (שם) לא
7 תחמול ולא תכסה עליו: אמר לאחד הוא
8 אומר יש לי חברים רוצים בך. הניסת
9 צריך להשיבו יש לי חברים רוצים בך בא
10 ואמור לי בפניהם: ואם היה המסית ערום
11 ואינו יכול לדבר בפניהם. כלומר אומר איני
12 יכול לפרסם הדבר מפני יראת ב"ד: מכמינין
13 לו. דמתרגמינן וארב לו וכמן ליה (דברים
14 ט) מעמידין ליה מארבין אחורי הגדר
15 לשמוע דרבי: ביחוד. כלומר אין איש
16 עכשיו עמנו ויכול אתה לומר מה שאמרת
17 לי: האומר מעבוד וכו'. באחת מכל
18 הלשונות הללו היה מסית וחייב: גמ' הא
19 נביא. אם מסית זה נביא שהיה מתנבא בשם
20 הקב"ה לעבוד עבודה זרה: טעמא. דמסית
21 את ההדיוט כלומר את היחיד הוא אם מסית
22 את הרבים כגון אנשי עיר הנדחת את
23 בסקילה הוא אלא בחנק דהא ליכא למידק
24 דהא דקתני והמסית את ההדיוט למעט
25 מסית את הנביא קאמר דלא אשכחן תנא
26 דמפליג בין מסית את הנביא למסית את
27 ההדיוט אבל בין נביא המסית להדיוט
28 המסית אשכחן חלוק כדמפרש ואילו: טעמא
29 דר"ש ורבנן מפרש באלו הן הנחנקין: מדיחי
30 עיר הנדחת שנו. במשנתנו זאת ואשמעינן
31 סיפא מדיחי דרישא במדיחי עיר הנדחת
32 קאמר ה"ק המדיחי דתנן לעיל (דף נג) בהדי
33 נסקלין זה האומר לרבים נלך ונעבוד עבודה
34 זרה: רבנא אמר גרס ולא גרס' אמר רבינא
35 דאיהו רב פפא לא פליגי אלא מר מתרין
36 חדא ומר מתרין חדא ולא פליגי דהא בתרי
37 מילי אוקימנא לרישא כר"ש ואתו הנך
38 אמוראי לתרובה כרבנן דהכי פירושה רבינא
39 תרצה לחדא ואמר רישא נמי רבנן והמסית
40 את ההדיוט לאו למעטי מסית את הרבים
41 אתא אלא תרויהו תנא להו תנא רישא
42 מסית את היחיד והדר תנא סיפא המדיחי זה
43 האומר לרבים נלך ונעבוד עבודה זרה: ולא
44 זו אף זו קתני. כלומר אי קשיא לך ליתני
45 מסית את הרבים ולא ליתני מסית את היחיד
46 דהא פשיטא דכולהו מודו בה דבסקילה
47 אורחא לתנא למתני הכי תנא מילתא
48 ברישא דפשיטא ליה והדר תנא רבותא ולא
49 זו דמסית יחיד בלבד בסקילה אלא אף זו

50 דמסית רבים בסקילה ודלא כר' שמעון ורב פפא אתא אף לתרוצי לדקתני המסית זה הדיוט לאו למעטי נביא המסית קתני אלא כל המסיתים קרי הדיוטות משום הכמנה
51 כלומר מסית הדיוט ושוטה הוא ומדת הקלין נוהג בו שמקלין בחייו שכל חייבי מיתות צריכין התראה וזה נהרג בהכמנה: בבית הפנימי. בחדרי חדרים לפי שהוא ירא
52 לדבר בגלוי: הן רואין אותו. לאור הנר שעמו דאי לא מצוי חוץ ליה לא מצוי מסהדי עליה לחיוביה קטלא ואף על גב דשמעי קליה דמצי למימר לא הואי אנא: ושומעין
53 קולו. שהוא אומר דברי הסתה: מתני' המטריח זה האומר וכו'. בגמרא מוקים לה במדיחי עיר הנדחת: העושה מעשה. ממש בסקילה: ולא האוחז את העינים. מראה
54 לבריות כאילו הוא עושה ואינו עושה כלום: שנים מלקטין קשוואין. במכשפות לפנינו אחד מהן לוקט וחיובי וחברו לוקט ופסור: העושה מעשה. שהיתה כאן שדה קשוואן
55 ולקטה ממש בכשפים חייב: האוחז את העינים. מראה לנו כאילו התקבצו כולם במקום אחד והקשוואין לא זזין ממקומן פסור: גמ' מכשפה אחד האיש ואחד האשה.
56 דהא גבי אוב וידעוני דמכשפים הם לא חלק בין איש לאשה דכתיב (ויקרא כ) איש או אשה: לא תחיה כל נשמה. בשבע אומות כתיב: מה לחלן בסיוף. דכתיב בסיוחן
57 ועוג ויכהו ישראל לפי חרב (במדבר כא). מה לחלן. בסיוף. דכתיב (שמות ט) כי סקול יסקל או ידה יירה: שריבה בהן הכתוב מיתות הרבה. ומצינו בסיוני
58 שנבחרה בהן סקילה:

1 וכי מפני שמסמו. מהבא דייק בריש יבמות (דף ד. ו) ושם דר' יהודה לא דריש סמוכין
2 בעלמא וא"ת שאני הבא דלא דריש משום דאיבא ג'ש דמפקא מסמוכין כדדריש
3 רבי יוסי הגלילי דדריש לא תחיה מלא תחיה כל נשמה דבסיף תדע דאטו רבי עקיבא
4 דיליף מלא תחיה דבסקילה מי נימא דלא ס"ל כרבנן דדרשינן סמוכין אלא ע"כ משום
5 דאיבא ג'ש דלא תחיה כל נשמה דמפקא

6 מסמוכין וי"ל דדייק מלישנא דרבי יהודה דאמר
7 וכי מפני שמסמו משמע דבשום מקום לא
8 דרשינן:

9 לחלוץ
10 אָמַר לו רבי יהודה, וכי מפני שפסמכו ענין לו, נוציא

11 לֹוה בַּסְּקִילָה. אֵלָּא, אוֹב וְיִדְעוּנִי, בְּכָל־מְכַשְׁפִּים הָיִו. וְלָמָּה יֵצְאוּ, לְהַקְשִׁי אֵלֵיהֶן, וְלֹאמַר לָךְ,
12 מָה אוֹב וְיִדְעוּנִי בַּסְּקִילָה, אִף מְכַשֵּׁף בַּסְּקִילָה. לְרַבִּי יְהוּדָה נָמוּ, לִיהוּוֹ אוֹב וְיִדְעוּנִי, שְׁנֵי
13 פְּתוּבִים הַבָּאִים פְּאַחַד, וְכָל שְׁנֵי פְּתוּבִין הַבָּאִין פְּאַחַד, אִין מְלַמְדִין. אָמַר רַבִּי יְכָרְיָה, עָדָא
14 אָמְרָה, קִסְפָּר רַבִּי יְהוּדָה, שְׁנֵי פְּתוּבִין הַבָּאִין פְּאַחַד, מְלַמְדִין. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא
15 שְׁמוֹן בְּשָׂפָיִם, שְׁמֹכְחִישִׁין פְּמִלְיָא שֶׁל מַעְלָה. 'אִין עוֹד מְלַבְדוּ', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אִפִּילוּ לְדַבֵּר
16 בְּשָׂפָיִם. הֵחִיא אִיתְתָּא, דְּהוֹת קָא מְהַדְרָא לְמַשְׁקַל עֲפָרָא מִתּוֹתֵי פְרַעְיָה דְרַבִּי חֲנִינָא. אָמַר
17 לָהּ, אִי מְסַתֵּיעֵתָּ, זִילִי עֲבִידִי, 'אִין עוֹד מְלַבְדוּ' פְּתִיב. אִינִי, וְהָאֵמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא
18 שְׁמוֹן בְּשָׂפָיִם, שְׁמֹכְחִישִׁין פְּמִלְיָא שֶׁל מַעְלָה. שְׁאֲנִי רַבִּי חֲנִינָא, דְנִפְשִׁי וְכוּתִיהָ. אָמַר רַבִּי אִיבִיב
19 בַר נַגְרִי, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר אָבָא, 'בְּלִטְרֵיהֶם', אֵלוּ מַעֲשֵׂה שְׂדִים. 'בְּלִטְרֵיהֶם', אֵלוּ מַעֲשֵׂה
20 בְּשָׂפָיִם, וְכֵן הוּא אָמַר 'אֵת לְהַטְרֵב הַמִּתְהַפֵּכֵת'. אָמַר אֲבִי, דְקִפִּיד אֲמַנָא, שֵׁד. דְּלָא
21 קִפִּיד אֲמַנָא, בְּשָׂפָיִם. אָמַר אֲבִי, הַלְכוֹת בְּשָׂפָיִם בְּהַלְכוֹת שֶׁבֶת. וְשֶׁ מִהֵן בַּסְּקִילָה, וְיֵשׁ מִהֵן
22 פְּטוּר אֲבָל אֲסוּר, וְיֵשׁ מִהֵן מוֹתֵר לְכַתְּחֵלָה. הַעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה, בַּסְּקִילָה. הַאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, פְּטוּר
23 אֲבָל אֲסוּר. מוֹתֵר לְכַתְּחֵלָה, בְּדַרְבַּן חֲנִינָא וְרַב אִישְׁעִיָא, כֹּל מַעֲלֵי שֶׁבֶתָא הוּוּ עֲסָקִי בְּהַלְכוֹת
24 יִצְרָה, וּמִיבִירִי לְהוּ עוֹיְגָלָא תִּילְתָא וְאֲכִילִי לִיה. אָמַר רַב אִשִּׁי, חוֹינָא לִיה לְאַבּוּה דְקִרְנָא, דְנִפְיִן
25 וְשָׂדֵי פְרִיכִי דְשִׁירָאִי מְנַחֲרִיהָ. וְיִאמְרוּ הַחֲרֻטּוּמִים אֵל פְּרַעְיָה, אֲצַעֲבֵ אֱלֹהִים הַיּוֹ, אָמַר רַבִּי
26 אֲלִיעֶזֶר, מִיבֵן, שְׁאִין הַשֵּׁד יְכוּל לְבַרְאוֹת בְּרִיה פְּחוֹת מְכַשְׁעוֹרָה. רַב פִּפְּא אָמַר, הַאֱלֹהִים,
27 אִפִּילוּ פְגַמְלָא, נָמוּ לֹא מְצִי בְרִי. הַאי, מִיבִינֵף לִיה. וְהַאי, לֹא מִיבִינֵף לִיה. אָמַר לִיה רַב לְרַבִּי
28 חֲנִינָא, לְדִידִי חוּזִי לִי הֵחִיא מִיֵּיעָא, דְשָׁקֵלְיָה לְסַפְסִירָא וְגִידִידָה לְגַמְלָא, וְטַרְף לִיה בְּטַבְלָא וְקָם.
29 אָמַר לִיה, לְכַתֵּר חֲכִי, דָּם וּפְרַתָּא מִי תּוֹאִי. אֵלָּא, הֵחִיא אַחֲזִית עֵינַיִם הֵתָּ. זְעִירִי, אִיִּקְלַע
30 לְאַלְפַּסְגָּדִירָאִי שֶׁל מְצָרִים, וְכֵן חֲמָרָא. כִּי מְטָא לְאַשְׁקוּיָהּ מִיָּא, פֶּשֶׁר, וְקָם גְּמִלָא דִּוסְקִינְתָּא.
31 אָמְרוּ לִיה, אִי לֹא זְעִירִי אַתָּה, לֹא תוֹה מְהַדְרִינֵן לָךְ. מִי אִיפָא דִּוְבִין מִיַּדִּי הַכָּא, וְלֹא בְרִיךְ לִיה
32 אֲמַנָא: יִנְאִי, אִיִּקְלַע לְהֵחִיא אוֹשְׁפִיזָא. אָמַר לָהּ, אֲשַׁקֵּן מִיָּא. קְרִיבִי שְׁתִּיתָא, חוּזָא דְקָא מִרְחֵשֵׁן
33 שְׁפוּתָהּ. שְׂדָא פּוֹרְתָא מִינֵיהּ, הוּוּ עֲקִרְבִי. אָמַר לָהּ, אָנָּא שְׁתֵּאִי מִדִּידְכֹו, אַתּוֹן נָמוּ שְׁתֵּי מִדִּידִי.
34 אֲשַׁקֵּיָה, הוֹאִי חֲמָרָא. רַבְבָּה, סִלִּיק לְשׁוּקָא. אַתָּא חֲבַרְתָּהּ, פֶּשֶׁרָה לָהּ. חוּיָה דְרַבִּיכִי, וְקָא
35 אַאִיתָתָא בְּשׁוּקָא. 'וְתַעֲלֵ הַצְּפַרְדֵּעַ וְתַכֵּס אֶת אֲרֶץ מְצָרִים', אָמַר רַבִּי אֲלֶעָזֵר, צְפַרְדֵּעַ אַחַת
36 הָיְתָה, הַשְּׂרִיצָה וּמְלָאָה כֹּל אֲרֶץ מְצָרִים. כְּתַנָּא, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה וּמְלָאָה
37 כֹּל אֲרֶץ מְצָרִים. אָמַר לוֹ רַבִּי אֲלֶעָזֵר בֶּן עֲזַרְיָה, עֲקִיבָא, מָה לָךְ אֲצֵל הַגְּדָרָה. פְּלָה מְדַבְרֵוֹתִיךְ
38 וְלָךְ אֲצֵל נְגַעִים וְאַהֲלוֹת, צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, שְׂרַקָה לָהֶם וְהֵם בָּאוּ: אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כּוּ:

מִיתָה אַחַת. כֹּל מִיתָה אַמּוּרָה לְבַנֵּי נַח אִינוּ אֵלָּא סִיף: סַמְכוּ עֵינֵי לוֹ. סַמְך עֵינֵי
הַמְכַשֵּׁף לְשׁוֹכֵב עִם בְּתוּמָה עֵינֵי פִרְשׁוּהּ: שׁוֹכֵב עִם בְּתוּמָה בַּסְּקִילָה. הַא לִּפְנֵין לָהּ
בְּהַאי פִּרְקֵין מְדַמִּייהָם בַּם דְּכַתְּבִי בַם בְּפִרְשַׁת קְרוּשִׁים תְּחִיזוּ וְגַמְרִי לָהּ מֵאוֹב וְיִדְעוּנִי
דְּכַתְּבִי בְּהוּ בַּבָּן יִרְגַמוּ אוֹתָם דְּמִייהָם בַּם (וְיִקְרָא ב: רַבִּי יְהוּדָה. לֹא דְרִישׁ סַמּוּכִין:
נּוּצִיא: אַתּוּ זֶה מִדִּין מִיתוֹת קְלוֹת לְסַקִּילָה
הַחֲמוּרָה מְכוּלָּן: אֵלָּא. מְכַלל וּפְרַט אַתּוּ לַמַּד
בּוּ בַּסְּקִילָה: בְּכַלְל. כֹּל הַמְכַשְׁפִּים הָיִו וְכוּבַר
חֲזִיב, וּבְכַל דּוּכְתוּב דַּאמְרָה כְּדַכְּתִיב לֹא תִחִיה
לְמָה יֵצְאוּ לְהוֹכִיחַן בְּעַצְמָן וּלְכַתּוּב בְּהֵן
סַקִּילָה לְהַקְשִׁי לָהֶם אַתּוּ הַכְּלָל וְהוּ מְדָה
בְּתוֹרָה כֹּל דְּבַר שְׂדִיָּה בְּכַלל יִצְאָן מִן הַכְּלָל
וְכוּ: שְׁנֵי כְּתוּבִין. הוּוּ לִיה לְמַכְתֵּב חַד או
אוֹב או יִדְעוּנִי וּלְשִׁתּוֹק: עָדָא אֲמַרְהָ. כְּמו
הַדָּא אֲמַרְהָ זֹאת אוֹמְרָתָּ: קִסְפָּר ר' יְהוּדָה
וְכוּ, וּבְכַל דּוּכְתוּב דַּאמְרָה אֵלָּא לְמַד לְמַלְמַךְ
מֵאִי אִיבָא לְמִימַר ר' יְהוּדָה הֵיא וּמַהבָּא
לִפְנֵין: כְּשִׂפִים. נְטוּרִיקוֹן חַכֵּשׁ פְּמִלְיָא שֶׁל
מַעֲלָה שַׁעַל מִי שְׁנַגְרוּ לְחַיּוֹת מִמִּיתָן: אִפִּילוּ
כְּשִׂפִים. אִין בְּהֵן כַּח לְפַנֵּי גִוְרָתוּ שְׁאִין כַּח
מְלַבְדוּ: מִתּוֹתֵי בְרִיעֵתָּ. לַעֲשׂוֹת לוֹ מְכַשְׁפוֹת:
אַם כְּסַתֵּיעֵי. מְלַחֲיָן אִין אַתּוּ מַלְמַלְתָּ
לַעֲשׂוֹת לִי מְכַשְׁפוֹת עֵשִׂי: אִין עוֹד מְלַבְדוּ
כְּתִיב. וְאֵם הַמְקוֹם חֲפֵץ בִּי לֹא תוֹכְלִי לְהַרְע
וְאֵם תוֹכְלִי מֵאִתּוּ יֵצֵא וְאֵנִי מְקַבֵּל: דְנִפְשִׁי
וְכוּתִיהָ. וּמְסַרִי נְפִישָׁה מְשַׁמַּי לְאַצְלוּי:
כְּלִימֵיהֶם. כְּמוּ (שׁוּפְטִים ד) וְתַבָּא (בִּלְט)
בְּתַת: זֶה מַעֲשֵׂה שְׂדִים. שְׁנַסְתֵּרִים וְאִינן
נִרְאִין כֹּל מְקוֹם שְׁנַאמַר בְּלִטְרֵיהֶם הָיִו
הַחֲרֻטּוּמִין עוֹשִׂין בְּלַחֲשִׂיהֶם ע"י שְׂדִים:
בְּלַחֲשִׂיהֶם אֵלוּ מַעֲשֵׂה כְּשִׂפִים. שְׁאִינוּ עוֹשֵׂה
עַל יַדִּי שְׂדִים אֵלָּא מַעֲצָמָּ: לְהַטְרֵב
הַמִּתְהַפֵּכֵת לְשִׁמּוֹר אַתּוּ דְרַךְ עֵין הַחַיִּים.
וּמִתְהַפֵּכַת מֵאִלְיָה דְרומָה לְכַשְׁפִּים (וּלֹא) ע"י
שְׂדִים הִיתָה מִתְהַפֵּכַת אֵלָּא מֵאִלְיָה וְקָרִי לִיה
לְהַטְרֵב דְקִפִּיד אֲמַנָא שֵׁד. מִי שְׁמַקְפִּיד עַל
הַכְּלִי שְׁאִינוּ יְכוּל לַעֲשׂוֹת דְבַר בְּלֹא כְלִי
הֵרְאוּ לְאוֹתוֹ דְבַר כְּנֹון שְׂרִי בּוֹהֵן שְׁצַרִיכִין
סַכֵּן שְׁקַתּוּ שְׁחוֹר וְשִׁרִי כּוֹס שְׁצַרִיכִין כּוֹס שֶׁל
זְכוּכִית: דְלֹא קִפִּיד אֲמַנָא. שְׁבַכְל כְּלִי הִידָּה
עוֹשֶׂה: כְּהַלְכוֹת שֶׁבֶת. דְמַלְאכּוֹת בַּסְּקִילָה
וּשְׁבוֹת פְּטוּר אֲבַל אֲסוּר וְצִדְתָּ עֲבִי וְצַפּוּר
שְׁנַכְנַסַת לוֹ תַחַת כְּנַפֵּי יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר עַד
תַּחֲשַׁךְ וּמְפִיס מוֹרְסָא לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה לְחַה
הַכִּי אִיתָא בְּפִרְק רַבִּי אֲלִיעֶזֶר דְּאוּרַג (דף קו.)
וְכֵן צַד נַחֵשׁ בְּמַתְעַסֵּק בּוּ שְׁלֹא יִנְשַׁכּוּ אוֹתוּ
מוֹתֵר לְכַתְּחִילָה הַבָּא נָמוּ הַעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה
מִמֶּשׁ בַּסְּקִילָה: הַאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. מְרָאָה
כַּאֲלוּ עוֹשֶׂה וְאִינוּ עוֹשֶׂה כְּלוֹם פְּטוּר אֲבַל אֲסוּר: עֲסָקִי בְּהַלְכוֹת יִצְרָה. וּמְמִילָא אֲבַרו לָהּ עַגְלָא תִּילְתָא עַל יַדִּי שְׁהִי מְצַרְפִּים אוֹתִיתָא הַשֵּׁם שְׁבַחָם בְּרַבֵּר הָעוֹלָם וְאִין
כַּאֵן מְשׁוּם מְכַשְׁפוֹת דְמַעֲשֵׂה הַקְּבָ"ה הֵן ע"י שֵׁם קְרוּשָׁה שֶׁלוּ הוּא: אֲבוּה דְקִרְנָא. מְכַשֵּׁף הִידָּה: מְנַפְיָן. חוֹטְמוּ בַּכּח מוֹקִי"ר בְּלַע"ו: וְשָׂדֵי פְרִיכִי דְשִׁירָאִי מְנַחֲרִיו. מְשַׁלֵּךְ
חַתִּיכוֹת שֶׁל מַעֲלִים: אֲצַעֲבֵ אֱלֹהִים הַיּוֹ. מְכַה זֶה שֶׁל כְּנִים לֹא עַל יַדִּי מְכַשְׁפוֹת בָּאָה אֵלָּא עַל פִּי הַקְּבָ"ה דַּאֵין לְחֲרֻטּוּמִים יְכוּלֵת בּוֹ: לֹא מְצִי בְרִי. אִין יְכוּל לְבַרְאוּ אִפִּילוּ
בְּרִיה גְדוּלָה אֵלָּא כְּשֶׁהִשֵּׁר צִרִיךְ לְבְרִיתוֹ גְדוּלוֹת הוּא מֵאִסַּף וּמְבִיא מִן הַהַפְקֵר: הַאי מִיבִינֵף לִיה. בְּרִית גְדוּלוֹת נַחִים לְקַבֵּצַם וְנֹאסְפִים יַחַד אֵלִיו אֲבַל בְּרִיה קִטְנָה אִינָה
נֹאסַפַת שְׁאִין בַּה כַּח לְבַא מִמְקוֹם רְחוֹק: חֲכִי גִרְסִין אָמַר לוֹ רַב לְרַבִּי חֲיִיא. וְלֹא גִרְסִין אִינִי: מִיֵּיעָא. סוֹחַר עֲרַבִי: שְׁקַל סַפְסִירָא וְגִידִידָה לְגַמְלִיתָּ. נָטַל חֲרַב וְחַתֵּךְ גַּמַל
לְאַבְרָם גִּידִידָה כְּמוּ רֵאוּהוּ מְגוּיִד דְּבַפְרַק בְּתַרָּא דִּיבְמוֹת (דף קכ:.) וְטַרְף לִיה בְּטַבְלָא וְקָם. קִשְׁקֵשׁ לוֹ בּוֹזֵג אֲסַקְדִּיא בְּלַע"ו עוֹמֵד לוֹ עַל רְגִלּוֹ: אָמַר לוֹ. רַבִּי חֲיִיא לְרַב: לְכַתֵּר חֲכִי דָם וּפְרַתָּא מִי תּוֹאִי. אַחַר שַׁעֲמוֹד הַגְּמַל כְּלוֹם נִבְמַצַּת שֵׁם לְכַלּוֹךְ מִן הַדָּם וּפְרִישׁ: הוּוּא אַחֲזִית עֵינַיִם הוּוּא. וְלֹא מְגוּיִד הוּא שְׁאִינוּ יְכוּל לְהַחֲזִית הַמּוֹת: פְּשִׁרָה.
נִמַּס הַמְכַשְׁפוֹת כֹּל מִלֵּי מְכַשְׁפוֹת נִבְדָּקֵן עַל מִים חַיִּים וּנְמוּחִין: קָם גְּמִלָא דְקִסְנוּתָא. נַעֲשֵׂה הַחֲמוּר דָּף שֶׁל גֶּשֶׁר שַׁעֲשׂו תַחֲלָה אַתּוּ הַדָּף חֲמוּר גְּמִלָא גֶּשֶׁר סְקוּנִיתָא מִין
עַץ הוּא: אִיבָא דִּוְבִין מִידְעָם הַבָּא וְכוּ'. כְּלוֹמַר יֵשׁ לּוֹקַח בְּעִיר הַזֹּאת שְׁמוּחֻקַת בְּכַשְׁפִּים שׁוּם סוֹחְרוֹה וְאִינוּ בּוֹדָקָה עַל הַמִּים: יִנְאִי אִיִּקְלַע לְהַחֲזִיא אוֹשְׁפִיזָא. וְלֹא גִרְסִין
רַבִּי יִנְאִי דְלֹא אִינִשׁ מַעֲלִיא הוּא שַׁעֲשֵׂה כְּשִׂפִים: שְׁתִּיתָא. קַמַּח טְרוּף בְּמִים: חוּיָה דְמַרְחֵשֵׁן שְׁפוּתָהּ. רָאָה יִנְאִי הַאֲשֵׁה הַמְבִיאָה לוֹ מַהֲשַׁקָּה שְׁהִי שְׁתִּיתָה נְעוֹת הַכִּזֵּר
שְׁכַשְׁפִּית הִיא: שְׂדָא פּוֹרְתָא. מִן הַמְשַׁקָּה לְאַרְץ וְנַעֲשׂו עֲקִרְבִים: אָנָּא שְׁתֵּאִי מִדִּידְכֹו. לֹא גִלָּה לְהַטְרֵב שְׁהַבֵּן דְּבַר וְהֵרָאָה עַצְמוּ כַּאֲלוּ שְׁתָּה: הוּוּא מְרָאָה הַאֲשֵׁה
נַעֲשִׂית חֲמוּר: רַבְבָּה. יִנְאִי וְסִלִּיק בְּשׁוּקָא: פְּשִׁרָא לָהּ. מִיחַת אַתּוּ הַכְּשִׁפִים וְחוּרָה לְקַדְמוֹתָהּ: הַצְּפַרְדֵּעַ. אַחַת מְשַׁמְעוּ: הַשְּׂרִיצָה. מְמַעִיָה וְיֵצְאוּ וְלוֹדוּ: מְדַבְרֵוֹתִיךְ. מִי מְדַבְרִיךְ
פּוֹנֵה לְהַלְכוֹת נְגַעִים וְאַהֲלוֹת שְׁחָן חֲמוּרִים וְבָהֶם אַתָּה מְחַדְדֵר וְלֹא בַּהֲגַדָּה: שְׂרַקָה לָהֶם. וְשַׁמְעוּ קוּלָה כֹּל הַצְּפַרְדֵּעִים שְׁבַעוֹלֵם וְהֵם בָּאוּ:

1 מיתה אחת. כל מיתה אמורה לבני נח אינו אלא סוף: סמכו עיני לו. סמך עיני
2 המכשף לשוכב עם בתומה ענין פרשה: שוכב עם בתומה בסקילה. הא ליפנין לה
3 בהאי פרקין מדמיהם במ דכתיב במ בפרשת קדושים תחיו וגמרי לה מאוב וידעוני
4 דכתיב בהו באבן ירגמו אותם דמיהם במ (ויקרא ב: רבי יהודה. לא דריש סמוכין:
5 נוציא: את זה מדין מיתות קלות לסקילה
6 החמורה מכולן: אלא. מכלל ופרט את למד
7 בו בסקילה: בכלל. כל המכשפים היו וכבר
8 חייב, ובכל דוכתיב דאמר כאלא למדי ר' יהודה
9 למה יצאו להזכירן בעצמן ולכתוב בהן
10 סקילה להקיש להם את הכלל וזו מדה
11 בתורה כל דבר שדיה בכלל יוצא מן הכלל
12 וכו': שני כתובין. הוה ליה למכתב חד או
13 אוב או ידעוני ולשתוק: ערא אמרה. כמו
14 הדא אמרה זאת אומרת: קספר ר' יהודה
15 וכו', ובכל דוכתיב דאמר כאלא למדי ר' יהודה
16 מאי איבא למימר ר' יהודה היא ומהבא
17 ליפנין: כשפים. נטריקון חכש פמליא של
18 מעלה שעל מי שנגרו לחיות ממיתין: אפילו
19 כשפים. אין בהן כח לפני גורתו שאין כח
20 מלבדו: מותי ברעיה. לעשות לו מכשפות:
21 אם כסתייע. מלתיך אין את מלצות
22 לעשות לי מכשפות עשי: אין עוד מלבדו
23 כתיב. ואם המקום חפץ בי לא תוכלי להרע
24 ואם תוכלי מאתו יצא ואני מקבל: דנפיש
25 וכוותיה. ומסרי נפשיה משמיא לאצוליי:
26 בלמייהם. כמו (שופטים ד) ותבא (בלט)
27 בתת: זה מעשה שדים. שנסתרים ואינן
28 נראין כל מקום שנאמר בלטיהם היו
29 החרטומין עושין בלחשיהם ע"י שדים:
30 בלחשיהם אלו מעשה כשפים. שאינו עושה
31 על ידי שדים אלא מעצמו: להט החרב
32 המתהפכת לשמור את דרך עין החיים.
33 ומתהפכת מאליה ורומה לכשפים (ולא) ע"י
34 שדים היתה מתהפכת אלא מאליה וקרי ליה
35 להט: דקפיד אמנא שד. מי שמקפיד על
36 הכלי שאינו יכול לעשות דבר בלא כלי
37 הראוי לאותו דבר כגון שרי בוהן שצריכין
38 סכין שקתו שחור ושירי כוס שצריכין כוס של
39 זכוכית: דלא קפיד אמנא. שבכל כלי היד
40 עושה: כהלכות שבת. דמלאכות בסקילה
41 ושבות פטור אבל אסור וצדית עבי וצפור
42 שנכנסת לו תחת כנפיו יושב ומשמר עד
43 שתחשך ומפיס מורסא להוציא ממנה לחה
44 הכי איתא בפרק רבי אליעזר דאורג (דף קו.)
45 וכן צד נחש במתעסק בו שלא ינשכו אותו
46 מותר לכתחילה הבא נמי העושה מעשה
47 ממש בסקילה: האוחז את העינים. מראה
48 כאלו עושה ואינו עושה כלום פטור אבל אסור: עסקי בהלכות יצירה. וממילא אברו להו עגלא תילתא על ידי שהיו מצרפים אותיות השם שבהם ברבר העולם ואין
49 כאן משום מכשפות דמעשה הקב"ה הן ע"י שם קדושה שלו הוא: אבוח דקרנא. מכשף היד: מנפין. חוטמו בכח מוקי"ר בלע"ו: ושדי פריכי דשיראי מנחיריו. משליך
50 חתיכות של מעלים: אצבע אלהים היא. מכה זו של כנים לא על ידי מכשפות באה אלא על פי הקב"ה דאין לחרטומים יכולת בה: לא מצי ברי. אין יכול לברוא אפילו
51 בריה גדולה אלא כשהשר צריך לבריות גדולות הוא מאסף ומביא מן ההפקר: האי מיבינף ליה. בריות גדולות נחמים לקבצם ונאספים יחד אליו אבל בריה קטנה אינה
52 נאספת שאין בה כח לבא ממקום רחוק: חכי גרסין אמר לו רב לרבי חייא. ולא גרסין איני: מייעא. סוחר ערבי: שקל ספסירא וגידידה לגמליה. נטל חרב וחתך גמל
53 לאברים גידידה כמו ראוהו מגוייד דבפרק בתרא דיבמות (דף קכ:.) וטרף ליה בטבלא וקם. קשקש לו בוזג אסקדיא בלע"ו ועמד לו על רגליו: אמר לו. רבי חייא לרב: לכתר חכי דם ופירא מי הות. אחר שעמד הגמל כלום נבמצת שם לבלוך מן הדם ופרש: הווא אחיות עינים הווא. ולא מגוייד הוא שאינו יכול להחיות המת: פשר. פשר.
54 נמס המכשפות כל מילי מכשפות נבדקן על מים חיים ונמוחין: קם גמלא דקסנותא. נעשה החמור דף של גשר שעשו תחלה את הדף חמור גמלא גשר סקוניתא מין
55 עץ הוא: איבא דובין מידעם הבא וכו'. כלומר יש לוקח בעיר הזאת שמוחזקת בכשפים שום סוחרו ואינו בודקה על המים: ינאי איקלע להחיא אושפיזא. ולא גרסין
56 רבי ינאי דלא איניש מעליא הוא שעשה כשפים: שתייתא. קמח טרוף במים: חויה דמרחשן שפוותה. ראה ינאי האשה המביאה לו מהשקה שהיו שפתיה נעות הכיז
57 שכשפית היא: שדא פורתא. מן המשקה לארץ ונעשו עקרבם: אנא שתאי מדידכו. לא גלה להם הדיבר שהבין דבבר והראא עצמו כאילו שתה: הווא מראא האשה
58 נעשית חמור: רבבה. ינאי וסליק בשוקא: פשרא ליה. מיחת את הכשפים וחוורה לקדמותה: הצפרדע. אחת משמעו: השריצה. ממעיה ויצאו ולדו: מדברותיך. מי מדברריך
59 ופנה להלכות נגעים ואהלות שחן חמורים ובהם אתה מחודד ולא בהגדה: שרקת להם. ושמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו:
60

60 הגמרא מביאה שלש דרגות במעשי כשפים: אָמַר אֲפֵי, הַלְכוֹת
 61 בְּשֵׁפִים בְּהַלְכוֹת מֵלֹאכֹת שֶׁבֶת, וְשׁ מִן וּמִמְלֹאכֹת שֶׁבֶת
 62 שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹן דִּינוֹ בְּסִקְלָה, כִּגוֹן שְׁעוֹשֶׂה בִשְׁבֶת אַחַת מִשְׁלָשִׁים
 63 וְחֹשֶׁע מֵלֹאכֹת שֶׁהוּי בְּמִשְׁכּוֹן. וְשׁ מִן שֶׁהוֹשֵׁעֵה אוֹתוֹן פְּטוֹר
 64 מֵהַתּוֹרָה, אֲבָל אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מִדְּרַבָּנָן. וְשׁ מִן שֶׁמֵּיִקֵּר הַדִּין הִיָּה
 65 אֲסוּר לַעֲשׂוֹת בִּשְׁבֶת מִדְּרַבָּנָן, אוֹלַם חֲכָמִים אִמְרוּ שְׁמוּתָר לַעֲשׂוֹת
 66 לְבִתְחִלָּה, כִּיּוֹן שֶׁבִּמְקוֹם צֶעַר לֹא גִזְרוּ.
 67 גַּם בְּהַלְכוֹת כִּישׁוּף יִשְׁנִם שְׁלֹשׁ דְּרָגוֹת, הַעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַל יַדִּי
 68 כִּישׁוּף, בְּסִקְלָה. הַאֲחוּז אֶת הַעֵינַיִם וְנֹרָאָה כֵּאִילוֹ עוֹשֶׂה דָבָר מֵה
 69 וְאִינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, פְּטוֹר אֲבָל אֲסוּר. וְהַכִּישׁוּף הַמוֹתֵר לְבִתְחִלָּה,
 70 הֵיינו כְּשֶׁעוֹשֶׂה דָבָר פְּלֵא עַל יַדִּי שִׁימוּשׁ בְּשִׁמוּתוֹי שֶׁל הַקְּדוֹשׁ
 71 בְּרוּךְ הוּא, בְּדָרְבַּן חֲנִינְא וְרַב אוֹשְׁעִינָא שֶׁכֵּל מַעְלֵי שֶׁבֶתא וְעֵרַב
 72 שֶׁבֶתוֹ הוּוּ עֲסָקָן בְּהַלְכוֹת יִצְיָהוּ, וְהִיוּ מִצְרָפִים אוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם שֶׁבָהֵם
 73 נִבְרָא הָעוֹלָם, וּמִיִּבְרֵי לָהּ – וְנִבְרָא לָהֶם מֵאֵלֵיו עֵינְיָא וְתִלְתָּא – עֵגֶל
 74 גְּדוֹל כֵּאִילוֹ הוּא בְּשִׁלְשׁ שְׁנוֹתָיו שֶׁאֵז בְּשֵׁרוּ מִשׁוּבָה וְטַעֲמִים, וְאֲבָלִי
 75 לָיָה – וְהִיוּ אוֹכְלִים אוֹתוֹ לִכְבוֹד שֶׁבֶת. וְאִין בּוּזָה מִשׁוּם כִּישׁוּף,
 76 מִשׁוּם שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל יַדִּי שִׁימוּשׁ בְּשִׁמוּת קְדוּשִׁים שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 77 הוּא.
 78 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְּבָרִים אֹדוּת כּוּחוֹ שֶׁל הַכִּישׁוּף: אָמַר רַב אֲשֵׁי,
 79 חֲנִינְא לִיָּה לְאֹבֵיהּ דְּפָרְקָא – רֵאִיתִי אֶת אַבְיוֹ שֶׁל קְרָנָא שֶׁהִיָּה מְכֻשָׁף,
 80 דְּנִפְשִׁין – הִיָּה מִקְנָה אֶת אִפּוֹ בְּכַח, וְשָׂדִי בְּרִיבֵי דְּיִשְׂרָאֵל מְנַחֲרֵיהּ –
 81 וְהִיָּה מִשְׁלִיךְ חֲתִיכוֹת שֶׁל מַעֲלִים מְנַחֲרֵיו.
 82 נִאֲמַר בְּפִסְקוֹ בְּמִבְת כִּינִים (שְׁבוֹת פ ח טו), שֶׁלֹּא יִכְלוּ הַחֲרֻטוּמִים לְבְרוּא
 83 כִּינִים, וְיִאֲמְרוּ הַחֲרֻטוּמִים אֶל פְּרָעָה, אֲצַנְעֵךְ אֱלֹהִים הָיָה, וְלֹא נַעֲשֶׂה
 84 הַדָּבָר עַל יַדִּי כִּישׁוּף. אָמַר רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר, יֵשׁ לְלַמּוֹד מִיָּבֵן, שְׁאִין הַשֵּׁד
 85 יָכוֹל לְבְרָאוֹת בְּרִיָּה שְׁחֹת מְכַשְׁעוֹתָהּ. רַב פֶּסָא אָמַר, הַאֲלֵהִים – הַרִינִי
 86 נִשְׁבַּע, שֶׁאֲפִילוֹ בְּרִיָּה בְּנִמְלָא – גְּדוֹלָה כִּגְמֵל נְמִי לֹא מְצִי כְּרִי – גַּם
 87 כֵּן אִינוֹ יָכוֹל לְבְרוּא, וְכֹאשֶׁר הוּא זֹקֵק לְבְרִיּוֹת כֹּל שֶׁהוּן, הוּא אוֹסֵף
 88 אוֹתוֹן וּמְבִיאֵן מִמְקוֹם רְחוֹק. אֵלֹא דְהָא מִיִּבְנֵיף לָיָה – בְּרִיּוֹת גְּדוֹלוֹת
 89 נוֹחַ לֹא תְּהִיָּאן מִרְחוֹק וְלֹאֲסוּפֵן אֵלֵיו, וְהָאֵל לֹא מִיִּבְנֵיף לָיָה – אֲבָל
 90 בְּרִיּוֹת קִטְנוֹת אִינוֹ יָכוֹל לֹאֲסוּפֵן, כִּיּוֹן שְׁאִין בּוֹן כַּח לְבוֹא מִרְחוֹק,
 91 וְלִכְּן לֹא יִכְלוּ הַחֲרֻטוּמִים לְהִבְיֵא אֶת הַכִּינִים.
 92 הַגְּמָרָא מְבִיאָה עֵינֵינִי כִּישׁוּף שׁוֹנִים: אָמַר לִיָּה רַב לְרַבִּי חֵיָּא, לְדִידִי
 93 חַיִּו לִי – אֲנִי בַעֲצֵמִי רֵאִיתִי הָהוּא מִיָּעִיא – אוֹתוֹ סוּחַר עֵרֵבִי,
 94 דְּשִׁקְלָה לְסַפְסִירָא וְנִיִּדְיָה לְגַמְלָא – שֶׁנִּטְלַ אֶת חֲרָבוֹ וְחִתַּךְ אֶת גְּמֵלוֹ
 95 לְחִתִּיכוֹת. וְנִרְפָּה לִיָּה בְּמִטְלָא – לֵאחֹר מִכֵּן הִקִּישׁ בַּפַּעֲמוֹן, וְקָם הַגְּמֵל
 96 לְתַחֲתָיָה. אָמַר לִיָּה רַבִּי חֵיָּא לְרַב, לְבִתְרֵי דְּבִי הָאֵל וּפְרָתָא מִיָּה – הוּאֵי –
 97 הָאֵם לֵאחֹר שֶׁקָם לְתַחֲתָיָה רֵאִיתִי בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם סִימְנֵי לְכַלּוֹךְ שֶׁל דָּם
 98 וּפְרַשׁ שׁוּבוֹ מִהַגְּמֵל. אֵלֹא אֵם לִרְאִיתִי, סִימֵן דְּהָיָא – שֶׁמַּעֲשֶׂה
 99 הָעֵרֵבִי אֲחִיּוֹת עֵינַיִם הוּוּ, לְפִי שֶׁמְכַשֵּׁף אִינוֹ יָכוֹל לְהַחֲיוֹת מֵת.
 100 וְעִירֵי אֵיקְלַע לְאֶלְבִּסְנִידֵיָא שֶׁל מְצִירִים, וְזֵן חֲמָרָא – קִנְהָ חֲמוּר, בִּי
 101 מְטָא לְאֲשְׁקוּיָהּ מִיָּא – כֹּאשֶׁר בֹּא הַשְּׁקוּתוֹ מִים מִהַמַּעֲיִין, פֶּשֶׁר –
 102 נִמְטַ הַכִּישׁוּף וְקָם וְיִנְהַפְרֵן הַחֲמוּר לְגַמְלָא דְּיוֹסְקִינְתָּא – לְלוּחַ עֵץ
 103 שֶׁל גֶּשֶׁר הָעֵשׂוּי מַעַץ הַגְּנָרָא סְקוּינְתָּא, כִּי מִתְחִלָּה הִיָּה לּוּחַ עֵץ
 104 וְהַפְּכוּהוּ הַמְכַשְׁפִּים לְחֲמוּר. וְעִירֵי דְרַשׁ אֶת כְּסָפוֹ בְּחוּרָה, אָמְרוּ לִיָּה
 105 הַמוֹכְרִים, אֵי לָא וְעִירֵי אֶת – אֵם לֹא שׁוּחַ אֶתָּה זְעִירֵי שְׂתָאָה אֲדָם
 106 גְּדוֹל, לֹא תָּהוּ מְהִדְרִינֵן לָךְ – לֹא הֵיינו מְחוּזְרִים לָךְ אֶת הַכֶּסֶף, מִי
 107 אִיכָּא דְּבִינֵן מִיָּדִי חָכָא – וְכִי נִמְצָא בְּעִיר זֹו שֶׁמוֹחֲזֵקת בְּכַשְׁפִּים, אֲדָם
 108 שְׁקוּנָה סְחוּרָה כֹּל שְׂחִיא, וְלֹא בְּרִיק לִיָּה אֲמַיָּא – וְלֹא בּוּדַק אוֹתוֹ
 109 בְּמִים לְרֵאוֹת אֵם הוּא מְכוּשָׁף, וְאֶתָּה שֶׁלֹּא דִבַּקְתָּ אֶת הַחֲמוּר,
 110 סִבְרַת וְקִיבַלְתָּ.
 111 אֲדָם שֶׁמְמוּ יָנְא אֵיקְלַע לְהוּא אוֹשְׁפִיָּא – נִקְלַע לְבֵית מְלוֹן. אָמַר
 112 לָהּ לְבַעֲלֵי הַמְּלוֹן, אֲשַׁקֵּן מִיָּא – הַשְּׁקוּנֵי מִים. קְרִיבֵי שְׁתִּיבְתָּ,
 113 הִבִּיאוּ לוֹ קִמְחָ מְעוּרָב בְּמִים. וְהוּא דְּקָא בְּרִתְשֵׁן שְׁפוּתָהּ – רֵאָה
 114 שֶׁהֵאשָׂה שֶׁהִבִּיאָה אֶת הַמִּשְׁקָה הִיָּו שְׁפִתֶיהָ לּוֹחֲשׁוֹת דְּבַר מֵהוּ הַבֵּין
 115 שְׁכִישְׁפָה אֶת הַמִּים. עֵשָׂה עֲצָמוֹ כֵּאִילוֹ שֶׁתָּה מִהִמִּים, שְׂדָא פּוֹרְתָא
 116 מִיָּיָה – וְשִׁפְךָ מֵהֶם מַעַט עַל הָאֵרֶץ, הוּוּ עֲקָרְבִי – וְנַעֲשׂוּ הַמִּים
 117 עֲקָרִיבִים. חֲחִילֵיט יִנְאִי לְהַשִּׁיב לָהּ בְּגוּמְלוּהָ, וְאָמַר לָהּ, אֲנָא שְׂתָאִי
 118 מְדִידְכֵו – אֲנִי שְׁתִּיתִי מִהַמִּשְׁקָה שֶׁלְכֶם, אֶתוֹן נְמִי שְׁתֵּוּ מְדִידִי – גַּם

1 מִיָּתָה אֶתָּה, שְׁכַל מְקוֹם שֶׁנִּאֲמַרְהָ מִיתָה בְּבִנֵי נַח, אִינוֹ אֵלֹא סִיף,
 2 וּמִנֵּין שֶׁבִישְׂרָאֵל שֶׁנִּאֲמָרוּ בָהֶם כִּמְה מִיתוֹת, לֹא תִתְחַיֵּב מְכַשְׁפָה
 3 מִיתָה אַחֲרָת.
 4 עוֹד בַּעֲנִין דִּין מְכַשְׁפָה בְּסִקְלָה: בֵּן עֲזַאי אוֹמְרָה, נִאֲמַר (שְׁמוֹת כב ז)
 5 'מְכַשְׁפָה לֹא תִחַךְ, וְנִאֲמַר בְּפִסְקוֹ אַחֲרָיו (שֵׁם כב ז) 'כֵּל שׁוֹכֵב עִם
 6 בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת, סְמָכוֹ עֵינָן לוֹ – הַתּוֹרָה סִמְכָה עֵינָן זֶה לַעֲנִין זֶה,
 7 לְלַמּוֹד מֵה שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה בְּסִקְלָה, אֶף מְכַשְׁפָה בְּסִקְלָה.
 8 אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁסְּמָכוֹ עֵינָן לוֹ, נִצְיָא לָהּ וְאֶת
 9 הַמְכַשְׁף מְחִיבוֹ מִיתָה קְלָה כִּגוֹן סִיף, וְנִחַיְבוּ בְּסִקְלָה שֶׁהִיא
 10 הַמִּיתָה הַחֲמוּרָה מִכּוֹל. אֵלֹא יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת מִמָּה שֶׁאוֹב וְיִדְעוּנִי
 11 בְּכֹל כֹּל הַמְכַשְׁפִּים הָיוּ, שֶׁעַל כּוֹלָם נִאֲמַר 'מְכַשְׁפָה לֹא תִחַךְ,
 12 וְהוֹצִיאָה הַתּוֹרָה אוֹתָם מִהַכֹּלל וְכַתְּבָה בָהֶם כִּיצַד הַלּוֹרְגָם,
 13 שֶׁנִּאֲמַר בָּהֶם (ויקרא כ ז) 'בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיָּהֶם בָּם, וְלִמָּה יִצְאוּ
 14 שֶׁנִּכְלָל, לְהִקְיֵשׁ אֵלֵיהֶן אֶת כֹּל הַמְכַשְׁפִּים, וְלוֹמַר לָךְ, מָה אוֹב
 15 וְיִדְעוּנִי בְּסִקְלָה, אֶף כֹּל מְכַשְׁפָה בְּסִקְלָה.
 16 הַגְּמָרָא דְנָה דְּבַרְבֵּי רַבִּי יְהוּדָה. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: לְרַבִּי יְהוּדָה נְמִי
 17 קִשָּׁה, לִיָּהוּ – שִׁיחֲשָׁבו פְּסוּקֵי אוֹב וְיִדְעוּנִי שֶׁנִּכְתַּב בָּהֶם דִּין סִקְלָה,
 18 שְׁנֵי בְּתוֹכֵיהֶם הֶבְאִים בְּאֶחָד – שְׁנֵי פְּסוּקִים בְּשְׁנֵי עֵינַיִם דְּוִמִים שְׁדִינִים
 19 שׁוּה, וְהַכֹּלל הוּא שְׁכָל שְׁנֵי בְּתוֹכֵיהֶן הֶבְאִין בְּאֶחָד אֵין מְלַמְדִין – אֵין
 20 לְלַמּוֹד מֵהֶם לַעֲנִין שְׁלִישִׁי הַדּוּמָה לָהֶם. שֶׁמֵּאֲחַר הַתּוֹרָה טְרַחָה
 21 וְכַתְּבָה דִּין אֶחָד בְּשִׁנְיָהֶם, בְּעוֹד שֶׁהִיתָה אִפְשָׁרוֹת שִׁיכְתַּב דִּין זֶה רַק
 22 בְּאֶחָד מֵהֶם וְיִלְמַד בְּחִירוֹ מִמֶּנּוּ, יֵשׁ לְלַמּוֹד מִזֶּה שְׁכוּנוֹת הַתּוֹרָה
 23 שֶׁרַק בְּשֵׁנֵי יוֹמֵה דִּין זֶה וְלֹא בְּאַחֲרֵים. וְעַל כֵּן גַּם כֹּאן, שֶׁנִּכְתְּבָה
 24 סִקְלָה גַּם בְּאוֹב וְגַם בִּידְעוּנִי, וְלֹא כַתְּבָה הַתּוֹרָה בְּאֶחָד מֵהֶם לְלַמֵּד
 25 עַל כֹּל הַמְכַשְׁפִּים, כּוּנוֹת הַתּוֹרָה שֶׁרַק בָּהֶם יִהְיֶה דִּין סִקְלָה.
 26 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי יְחִיָּה, עֲרָא אֶמְרָה – זֹאת אוֹמְרָת, קֶסְבֵּר
 27 רַבִּי יְהוּדָה שְׁנֵי בְּתוֹכֵיהֶן הֶבְאִין בְּאֶחָד מְלַמְדִין.
 28 הַגְּמָרָא מְבִאֵרְתָּ אֶת הַמִּלֵּי 'כְּשִׁפִּים': אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא
 29 שְׁמֵן בְּשִׁפִּים, לְפִי שֶׁמְכַחִישִׁין אֶת כּוּחָה שֶׁל פְּמִלְיָא וְצַבֵּא שֶׁל מַעְלָה,
 30 שֶׁהֶם מְמַתִּים אֵם מִי שֶׁנִּגּוֹר עֲלָיו לְחַיּוֹת, וְכִשְׁפִּים פִּירוּשָׁה 'כַּחַשׁ
 31 פְּמִלְיָה שֶׁל מַעְלָה'.
 32 נִאֲמַר (דברים ד לה) 'אֵין עוֹד מְלַבְדוּ, אָמַר רַבִּי חֲנִינְא, אֲפִילוֹ לְדָבָר
 33 בְּשִׁפִּים אֵין מְלַבְדוּ, שֶׁאִינִם עוֹמְדִים בְּפִנֵי גִזְרֵתוֹ יִתְבַּרַךְ. הָיָא
 34 אִיתְתָּא – מַעֲשֶׂה בְּאוֹתָהּ אִשָּׁה דְּהָתָה קָא מְהַדְרָא וְשֶׁהִיתָה מְחוּרְתָן
 35 לְמִשְׁקַל עֲפָרָא מִתּוֹתֵי פְּרָעִיָה וְלִטְוֹל עֶפֶר מִתַּחַת רִגְלֵיו דְּרַבִּי
 36 חֲנִינְא, אֲדִי לַעֲשׂוֹת לוֹ כִּישׁוּף וְלִהְמִיתוֹ. אָמַר לָהּ, אֵי מִסְתַּיְעֵת יוֹלִי
 37 עֲבִידִי – כִּי תְּצַלְחִי לַעֲשׂוֹת לִי כִשׁוּף, עֵשִׂי, וְאִנִּי מִקְבֵּל זֹאת, לְפִי
 38 שֶׁכֵּן נִגּוֹר עֲלֵי בְּשָׁמִים, אוֹלַם 'אֵין עוֹד מְלַבְדוּ' בְּתִיבָה, וְאֵם הַקְּדוֹשׁ
 39 בְּרוּךְ הוּא חָפֵץ בִּי, לֹא תְּצַלְחִי לְהִרְעֵ לִי.
 40 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵינִי – הָאֵם אִכְּן כִּךְ הוּא, וְהָאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה
 41 נִקְרָא שְׁמֵן מְכַשְׁפִּים, שֶׁמְכַחִישִׁין מְפִלְיָא שֶׁל מַעְלָה, מִשְׁמַע שִׁישׁ לָהֶם
 42 כַּח פֶּלְעוֹל נִגְדַּ הַכּוּחוֹת הַטְּבַעִיִים שֶׁבְּעוֹלָם. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: שְׁאִנִּי
 43 (יְשׁוּנָה) רַבִּי חֲנִינְא מִשָּׂאֵר בְּנֵי אָדָם דְּנִפְיֵשׁ זְבוֹתָיָה – לְפִי שִׁישׁ לוֹ
 44 הִרְבָּה זְכוּיּוֹת, וּמִתְאֲמַצִּים בְּשָׁמִים לְהַצִּילוֹ.
 45 הַבְּדֵל בֵּין מַעֲשֶׂה שְׂדִים מַעֲשֶׂה כְּשִׁפִּים: אָמַר רַבִּי אֵיבֵוּ בַר נַנְרִי
 46 אָמַר רַבִּי חֵיָּא בַר אֲבָא, נִאֲמַר בְּחֲרֻטוּמֵי מִצְרַיִם שֶׁהִפְכוּ אֶת הַמִּים
 47 לָדָם (שְׁמוֹת זכב) 'וַיַּעֲשׂוּ בֶן חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלִמְיָהֶם, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁעֲשׂוּ
 48 כֵּן בְּהַסְתֵּר וּבִשְׁקֵט, אֵילוֹ מַעֲשֶׂה שְׂדִים שֶׁנִּסְתָּרִים וְאִינִם נִרְאִים, וְהֵיינו
 49 שֶׁהִפְכוּ אֶת הַמִּים לָדָם בְּעוֹרַת שְׂדִים. וְבַעֲנִין הַמַּטָּה שֶׁהַחֲרֻטוּמִים
 50 הִפְכוּהוּ לְתַנִּין נִאֲמַר (שֵׁם זא י) 'וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם
 51 בְּלִמְיָהֶם, וְאוּלוֹ הִיוּ מַעֲשֶׂה בְּשִׁפִּים, שֶׁעֲשׂוּ זֹאת בְּכִישׁוּף בְּכוּחוֹת
 52 עֲצָמוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמְרָה (בראשית ג כד) 'וְאֶת לֶחֶם הַחֵרֶב הַמִּתְתַּפְּכָתָה,
 53 שֶׁהַחֵרֶב הִתְנַפְּכָה מִעֲצָמָה וְלֹא עַל יַדִּי שְׂדִים, וְהִי זֶה דּוּמָה
 54 לְכִישׁוּף, וְעַל כֵּן נִקְרָא 'לַחֵט'.
 55 הַגְּמָרָא נוֹתַנָּת סִימֵן לְהַבְחִין בֵּינֵיהֶם: אָמַר אֲפֵי, דְּקָפִיד אֲמַנָּא – אֵם
 56 הַמְכַשֵּׁף מִקְפִיד לַעֲשׂוֹת מֵלֹאכְתוֹ כְּכִלֵי מִיּוּחַד, סִימֵן שׁוּה מַעֲשֶׂה
 57 שֶׁל שָׂדֵי. דְּלָא קָפִיד אֲמַנָּא – וְכֹאשֶׁר הַמְכַשֵּׁף אִינוֹ מִקְפִיד עַל כִּלֵי
 58 מִיּוּחַד וְעוֹשֶׂה אֶת מַעֲשָׂיו בְּכֹל כִּלֵי שְׁהוּא, סִימֵן שׁוּה מַעֲשֶׂה
 59 בְּשִׁפִּים.

60 שלא יצא המילוי, ותולים את הקמיע על הצואר לנוי. וצירור
 61 המְרַקְלִית – עוטפים מרגלית בעור ותופרים אותו שלא תפול ממנו,
 62 ותולים על צואר הבהמה לרפואה. וּמְרַקְלִית קִמְנָה שעוטפים
 63 אותה בעור כדי שלא תישחק. בכל הכלים האלו נחלקו רבי
 64 אליעזר וחכמים האם הם מקבלים טומאה. חכמים סברו, שאין הם
 65 מקבלים טומאה, לפי שהם כלים שעשויים מעור וצריך שיהיה
 66 להם בית קיבול. וכלים הללו, יש בהם אמנם בית קיבול, אולם הוא
 67 עשוי כך שיהא מלא באופן קבוע, ואין לזה שם של בית קיבול.
 68 ורבי אליעזר סבר, שבית קיבול העשוי למלוי באופן קבוע, שמו
 69 בית קיבול, ומקבלים כל אלו טומאה. ועתה רצו חכמים לראות
 70 האם חזר בו רבי אליעזר מדבריו, ולכן שאלוהו, מהו – מה דינם,
 71 האם הם מקבלים טומאה.
 72 אָמַר לָהֶן, הֵן טָמְאִין, ואני מחזיק בשיטתי שבית קיבול העשוי
 73 למלאות, שמו בית קיבול, וּמְרַקְלִית כְּמָה שָׁהֶן. כלומר, במקרה
 74 שהכלים הללו נקרעו, ומעתה יש אפשרות לרוקן את המילוי
 75 ולחזור ולמלאות את החלל, והם נטמאו ורוצה עתה לטהרם
 76 בטבילה במקוה, אין צורך לרוקן את המילוי קודם הטבלתם
 77 במקוה, אלא מטבילים כך כמו שהם.
 78 מחלוקת נוספת הייתה בין רבי אליעזר לחכמים, בעל שעל
 79 האימוס, והנעל מוכנה ללבישה, אלא שעדיין לא הוריד אותה
 80 מעל הדפוס, האם נעל במצב זה מקבלת טומאה. חכמים סברו,
 81 שנגמרה מלאכת הנעל, לפי שהורדתה מעל הדפוס אינה דורשת
 82 מעשה אומן, ורבי אליעזר סבר, שכל עוד לא הורדה הנעל מעל
 83 הדפוס לא נגמרה מלאכתה והנעל אינה מקבלת טומאה. ורצו
 84 חכמים לראות אם חזר בו רבי אליעזר מדבריו, ולכן שאלוהו, מַנְעֵל
 85 שָׁעַל נָבִי הָאֵמוּס – הדפוס, מהו, האם נגמרה מלאכתו ומקבלת
 86 טומאה. אָמַר לָהֶן, הוּא וְהַנְעֵל כְּמָהוּ. וַיִּצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּתַהֲרָה –
 87 באומרם מילת 'טהור'.
 88 עָמַד רַבִּי הוֹשֵׁעַ עַל רִגְלָיו וְאָמַר, הוֹתֵר הַנְּדָר וְהַנִּדְרוֹן, הוֹתֵר הַנְּדָר.
 89 לְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת כְּשֶׁהוּ יוֹשָׁאִים אֶת אֲרוֹנוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְקַבּוּרָה,
 90 פָּנֵעַ בּוֹ רַבִּי עֲקִיבָא בֶּאֱרוֹנוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּדֶרֶךְ מִן קִיסְרֵי לְלוּד,
 91 וְהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מְכָה כְּכִשְׁדוֹ מְרֻב צַעַר, עַד שֶׁדָּמָה הָיָה שׁוֹתֵת
 92 לְאַרְצֵי. פָּתַח רַבִּי עֲקִיבָא בַּהֲסַפֵּד עָלָיו וַיֵּל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּשֶׁעָמַד
 93 בְּשׁוּרָה סְבִיב הַמִּיטָה קֹדֶם הַקַּבּוּרָה, וְאָמַר, אָבִי אָבִי רַבִּי יִשְׂרָאֵל
 94 וַיִּפְרָשׂוּ, תְּרַבָּה מְעוֹת יָשׁ לִי וְאֵין לִי שׁוֹקְנֵי וְיִמְחִלֵיךָ מְעוֹת לְתַרְבּוּתִי
 95 – להראות לו אם הן טובות, כלומר הרבה שאלות יש לי ואין לי
 96 את מי לשאול.
 97 עתה חזרת הגמרא לקושיא על משנתנו, שאמרה שרבי עקיבא
 98 למד הלכות נטיעת קישואים מרבי יהושע: אֱלָמָא – מבואר
 99 בבביתא, שרבי עקיבא מרבי אליעזר נִמְרָה – למד הלכות נטיעת
 100 קישואים.
 101 מתרצת הגמרא: רבי עקיבא נִמְרָה וְלָמַד אֹתָהּ מִרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלָא
 102 כְּפָרָה – ועדיין לא הבינה כראוי, וְהָדָר נִמְרָה וְחָזַר וְלָמַדָּהּ מִרַבִּי
 103 יְהוֹשֻׁעַ וְאֶסְפָּרָה נִיחָלִיה – והסביר לו והבין.
 104 הגמרא מבארת את היתר עשיית כשפים לצורך לימוד ההלכות
 105 הקשורות בהם. מקשה הגמרא: הִיכִי עָבִיד הִכִּי – כיצד הותר לרבי
 106 אליעזר לנטוע קישואים ולעוקרם על ידי כישוף. וְהִיאַן הֲגֵן – והרי
 107 שנינו במשנתנו, הַעֲוִשָׁה מְעַשָּׂה עַל יַד כִּישּׁוֹף הִיִּיב. מתרצת
 108 הגמרא: לְהַתְלַמֵּד שְׂאֵנִי – שונה הדין כאשר הדבר נעשה לשם
 109 לימוד, ורבי אליעזר עשה זאת כדי ללמד את רבי עקיבא. דְּאָמַר
 110 מַר – שהרי כבר דרשו בגמרא במסכת שבת (ע"ה), נִאֲמַר בְּתוֹרָה
 111 (דברים יט ט) לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֵבַת הַגּוֹיִם הָהֵם, ודרשו חכמים
 112 'לַעֲשׂוֹת' כִּישּׁוֹף וְלַהֲשִׁימָהוּ בְּלִדְנָתָהּ עֲצֻמָּה, אִי אִתָּה לְמַד, אֲכַל
 113 אִתָּה לְמַד כְּדִי לְהִבְיִן וְלַהֲוִירָתָהּ מִה מוֹתֵר וּמָה אֲסוּר, וְכֵן כִּשְׁבִיבּוֹ
 114 נְבִיא שֶׁקָר וַיֵּאמֶר אֶת דְּבָרָיו עַל יַד דְּבַר פְּלֵא, תַּדַּע שְׂכִישּׁוֹף הוּא.

1 מלשון המשנה משמע שרבי עקיבא למד הלכות לקיטת קישואים
 2 על ידי כישוף מרבי יהושע. מקשה הגמרא: וְכִי הָא – הלכות אלו
 3 רַבִּי עֲקִיבָא מְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נְמִירָה לֵה – למד זאת, וְהִתְנַיָּא, בְּשִׁחְלָה רַבִּי
 4 אֱלִיעֶזֶר, וְנִכְנְסוּ רַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִיּוֹ לְבִקְרוּ, הוּא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיָּה
 5 יוֹשֵׁב בְּקִינּוֹף שְׁלֹו וְמִקּוֹם שְׂבִינְיֹתוֹ עוֹמְדִים אַרְבַּעַ עֶמּוּדִים וְיִוּלוֹן
 6 הַפְּרוֹס מַעֲלֵיהֶם מֵאֲחִיל עֲלִיו, וְהָן וְרַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִיּוֹ הִיוּ יוֹשְׁבֵין
 7 בְּמִרְקָלִין שְׁלֹו – בביתו. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עָרַב שֶׁבֶת הָיָה, קֹדֶם כְּנִיטַת
 8 הַשֶּׁבֶת, קִרְוֵב לַחֲשִׁיבָה, וְנִכְנְסֵם הוֹרְקְנֹס בְּנֵו לְחִלּוּן תְּפִלּוֹי שֶׁל אֲבִיו,
 9 כִּיּוֹן סָסְבַר שְׂמֻצוֹת תְּפִלּוֹן אִינָה נוֹהֶגֶת בְּשֶׁבֶת, וְאֲסוּר מִדְּרַבְנָן
 10 לְהַנְחִים, שְׂמָא יִצָא בְּהֶם לַרְשׁוֹת הַרְבִּים. נְעָר בּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּבְנֵו,
 11 וַיִּצָא בְּנִיפָתָה. אָמַר לָהֶן הוֹרְקְנֹס לְחִבְרִיּוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׂבִאו
 12 לְבִקְרוּ, בְּמִדּוּפָה אֲנִי שְׂדַעְתּוֹ שְׁל אָפָא נְמִרָפָה וְהוּא נוֹטָה לְמוֹת,
 13 שֵׁאם לֹא כֵן הִיָּה מְנִיחַ לִי לְחִלּוֹן לֹו אֶת תְּפִלּוֹי. שִׁמַּע רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 14 אֵת דְּבָרֵי בְּנֵו, וְאָמַר לָהֶן לְחִבְרִיּוֹ, וְעָתָה שֶׁל הוֹרְקְנֹס בְּנִי שְׂלָה
 15 הַמְּנִיחַ הַמֵּאכְלִים, וְדַעַת אֲמֹו שֶׁלֹא הוֹדִיקָה עֲדֵינן נְרוֹת, נְמִרָפָה,
 16 שְׁהִי הֵיאָךְ מְנִיחֵן – עוֹזְבִים וְלֹא מִתְעַסְקִים בְּהַדְלַקַת הַנֵּר וְהַטְמַנַת
 17 הַחֲמִין, שְׁהַעוֹשָׂה אוֹתוֹן בְּשֶׁבֶת עוֹבֵר בְּאִיסוּר סְקִלָה, וְעוֹסְקִין
 18 בְּהַנְחַת תְּפִלּוֹן בְּשֶׁבֶת שְׂאִינָה אֵלֹא בְּאִיסוּר שְׂבִוָת, כְּלוֹמַר אִיסוּר
 19 דְּרַבְנָן, שְׂמָא יִצָא בְּהֵן לַרְשׁוֹת הַרְבִּים, וְאִפִּילוֹ אִם יִטְעָה וַיִּצָא בְּהֵן
 20 אִינֵו עוֹבֵר עַל אִיסוּר תּוֹרָה, לְפִי שְׁהוֹצִיא אוֹתוֹן בְּדֶרֶךְ מְלוּבוֹשׁ הוּא
 21 אִינֵו מְחֻזָּק בִּידוֹ, וְבַחוּל הֵן תְּכִישִׁיט עֲבֻרוֹ, וְלִכֵּן אִינֵן נַחֲשָׁבִים
 22 לְמִשְׁא שִׁיתְחִיבֵי עַל הַעֲבֻרָתָן אַרְבַּע אֲמוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים.
 23 כִּיּוֹן שְׂרָאוֹ חֲקָמִים שְׂדַעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִיּוֹשֶׁבֶת עָלָיו, וְנִכְנְסוּ
 24 לְקִינּוֹף שִׁישׁ בּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַיִּשְׁבּוּ לְפָנָיו מִרְחֹק אַרְבַּע אַמּוֹת,
 25 כְּדִין מְנוּדָה שְׂאֲסוּר לְשֶׁבֶת אַרְבַּע אֲמוֹתָיו. אָמַר לָהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 26 לְחַכְמִים, לְמָה בָּאתֶם. אָמְרוּ לוֹ חַכְמִים, לְלַמֵּד תּוֹרָה כְּאֲנוּ. אָמַר
 27 לָהֶן, וְעַד עַכְשָׁיו לְמָה לֹא בָּאתֶם. אָמְרוּ לוֹ, לֹא הָיָה לָנוּ פְּנֵאֵי. אָמַר
 28 לָהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, תְּמַיָּה אֲנִי – אֶתְפֵּלֵא אִם יִמְוֵתוּ חַכְמִים אֵלֵה מִיתַת
 29 עֲצֻמָּה, כְּלוֹמַר מִיתַת כְּדֶרֶךְ כֵּן הָאֲרַץ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא
 30 לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שְׁלִי מָהוּ – באיזה אופן אמת אני. אָמַר לוֹ רַבִּי
 31 אֱלִיעֶזֶר, הַמִּיתַת שְׁלָךְ תַּהִיָּה קִשָּׁה מְשֻׁלָּהֵן – משל החכמים האחרים,
 32 מפני שאם היית לומד אצלי היית מחכים הרבה יותר.
 33 נִמַּל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶת שְׁתֵּי וְרוֹעוּתָיו וְהִנִּיחֵן עַל לְבֹו, אָמַר, אוֹי לְכֶם
 34 שְׁתֵּי וְרוֹעוּתֵי, שְׁתֵּן דְּמוֹת בְּשֶׁתֵּי סְפָרֵי תּוֹרָה שְׁנִנְלִילוֹן בְּאוֹפֵן שֶׁחֲתַב
 35 שִׁלָּהֶם מְכוּסָה וְאֵין אֲפִשְׁרוֹת לְקִרְאוֹ בְּהֶם, כִּךְ אַחֲרֵי מוֹתֵי תַעֲלֵם
 36 וְתַתְּכַסֵּה הַתּוֹרָה שְׂבִלִיבִי, וְלֹא יוֹכֵלוּ לְלַמֵּד מִמֶּנִּי, כִּיּוֹן שֶׁלֹא לְמוֹד
 37 מִמֶּנִּי תּוֹרָה לְפָנֵי מוֹתֵי. תְּרַבָּה תּוֹרָה לְמִדְתִּי, תְּרַבָּה תּוֹרָה לְיִמְדִתִּי.
 38 תְּרַבָּה תּוֹרָה לְמִדְתִּי מִרְבוּתִי, וְעַם כֵּל מַה שֶׁלְּמַדְתִּי מֵהֶם, לֹא חִסְרִיתִי
 39 מְרֻבּוּתִי – לֹא הִקְטַנְתִּי אֶת יִתְרוֹנִם עַלֵי בַּחֲכַמַת הַתּוֹרָה, אֲפִילוֹ
 40 כְּכֹלֵב הַמְּלַקֵּךְ מִן הַיָּם, שְׂאִינֵו מַחֲסִיר מִן הַיָּם מֵאֲמוּמָה, וְכִשֵּׁם שְׁהִי
 41 בְּתַחֲלִילָה גְדוּלִים מִמֶּנִּי, כִּךְ גַּם עַתָּה. וְכֵן תְּרַבָּה תּוֹרָה לְיִמְדִתִּי
 42 לְתַלְמִידֵי, וְעַם כֵּל מַה שֶׁלְּמַדוֹ מִמֶּנִּי, לֹא חִסְרוֹנִי תִלְמִידֵי – לֹא
 43 הִקְטִינוּ אֶת יִתְרוֹנֵי עֲלֵיהֶם בַּחֲכַמַת הַתּוֹרָה, אֱלָא כְּמַכְהוּל – כְּקִיסִם
 44 שְׂמַכְנִיסִים בְּשִׁפּוֹרְתָה – בתוך קנה מלא צבע, וְכִשְׂמֻצִיאִים אֶת
 45 הַקִּיסִם, אוֹין הוּא מַחֲסִיר מִהַצֵּבַע שֶׁבִּקְנָה אֵלֹא מִטַעַן. וְלֹא עוֹד – וְלֹא
 46 דִי בּוּזָה, אֱלָא שְׂאֵנִי שׁוֹנָה שִׁלָּשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת כְּסוּגִיית כְּהֶרֶת עִזָּה
 47 שְׂבַהֲלִכוֹת נִגְעִים, וְלֹא תִיָּה אֲדָם שְׂשׁוֹאֲלֵנִי בְּהֵן דְּבַר מְעוֹלָם. וְלֹא עוֹד
 48 – וְלֹא דִי בּוּזָה, אֱלָא שְׂאֵנִי שׁוֹנָה שִׁלָּשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת, וְאָמְרוּ לָהּ וַיֹּשִׁי
 49 אוֹמְרִים שִׁלָּשׁ אֲלֵפִים הַלְכוֹת, כְּנִמְעִיעַת קְשׁוּאִין – בהלכות מיני
 50 כִּשְׂפִים שְׁהַעוֹשָׂה אוֹתָם מִתְמַלֵּאת הַשְּׂדֵה כּוֹלָה קִישׁוּאִים. וְלֹא תִיָּה
 51 אֲדָם שׁוֹאֲלֵנִי בְּהֵן דְּבַר מְעוֹלָם, חוּץ מִעֲקִיבָא בְּן יוֹסֵף. שְׂפַעֵם אִתָּת
 52 אֲנִי וְהוּא מְחִלְבֵין הִינֵן בְּדָרָה, אָמַר לִי, רַבִּי לְמִדְתִּי כְּנִמְעִיעַת קְשׁוּאִין.
 53 אָמְרִיתִי שְׁלֹו אַחֲרֵי וְנִתְמַלְאָה כֵּל תְּשַׁדָּה קְשׁוּאִין. אָמַר לִי, רַבִּי לְמִדְתִּי
 54 נְמִיעַתָּה, עַתָּה לְמִדְתִּי עֲמִירָתִי. אָמְרִיתִי דְּבַר אָמַר וְנִתְקַבְּצוּ בּוֹלָן לְמִקּוֹם
 55 אִתָּה.
 56 באותו מעמד, אָמְרוּ לוֹ חַכְמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַכְּדוּר הַעֲשׂוּי מְעוֹר
 57 מִמּוּלָא וְדָחוּס בְּצַמַר שֶׁל אֵיל, וְהָאֲמוּס – דְּפוּס שֶׁל נַעַל, הַעֲשׂוּי עוֹר
 58 בְּצוֹרֵת נַעַל וּמְמַלְאִים אֶת הַחֲלָל בְּשִׁיעַר וְתוֹפְרִים אֶת הַעוֹר שֶׁלֹא
 59 יִצָא הַמִּילוֹי. וְהַקְּמִיעַ שֶׁל עוֹר שְׂמַמְלָאִים אוֹתוֹ בְּדַבַּר מִה וְתוֹפְרִים

סנהדרין. ארבע מיתות – פרק שביעי דף סח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכט רש"י תוספות

1 והא. מילתא דלקיטת קשואין: ר"ע מר' יהושע נמר לה. בתמיהה קינף. ארבעה
2 עמודים וכליה פרוסה עליהם כדאמר' בסוכה (דף י.): לחלוץ תפיליו. של אביו
3 דקסבר שבת לאו זמן תפילין הוא ואסור להניחן שמא יצא בהן לרשות הרבים:
4 שיערתו של אבא נמרפה. וקורב הוא למות שאילו היתה דעתו מיושבת היה חולץ
5 תפיליו: איסור סקילה. הדלקת הגר והטמנת

1 והא, רבי עקיבא מרבי יהושע נמר לה? והתניא,
2 פשחלה רבי אליעזר, נכנסו רבי עקיבא וחביריו
3 לבקר, הוא יושב בקינוף שלו, והן יושבין בפרקלין
4 שלו, ואתו היום ערב שבת היה, ונכנסו הרקנוס בנו
5 לחלוץ תפיליו, נער בו ויצא בנייפה. אמר להן לחביריו,
6 כמדומה אני שדעתו של אבא נמרפה. אמר להן,
7 דעתו ודעת אמו נמרפה. היאך מניחין איסור סקילה,
8 ועוסקין באיסור שבות. פון שראו חכמים שדעתו
9 מיושבת עליו, נכנסו וישבו לפניו מרחוק ארבע אמות.
10 אמר להן, למה פאתם. אמרו לו, ללמוד תורה באנו.
11 אמר להן, ועד עכשיו למה לא פאתם. אמרו לו, לא
12 היה לנו פנאי. אמר להן, תמיהה אני אם ימותו מיתת
13 עצמן. אמר לו רבי עקיבא, שלי מהו. אמר לו, שלף
14 קשה משלחן. נטל שתי ורועותיו והניחן על לבו, אמר,
15 אוי לכם שתי ורועותי, שהן פשתי ספרי תורה
16 שנגלגליו. הרבה תורה למדתי, והרבה תורה לימדתי.
17 הרבה תורה למדתי, ולא הפרתי מרבתי, אפילו
18 כפלב המלך מן הים. הרבה תורה לימדתי, ולא
19 הפרתי תלמידי, אלא כמכחול בשפופרת. ולא עוד,
20 אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה,
21 ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם. ולא עוד, אלא שאני שונה שלש מאות הלכות,
22 ואמרו לה שלשת אלפים הלכות, בנטיעת קשואין, ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם,
23 חוץ מעקיבא בן יוסף. פעם אהת, אני והוא מהלכין היינו בדרך, אמר לי, רבי למדני בנטיעת
24 קשואין. אמרתי דבר אחד, נתמלאה פל השדה קשואין. אמר לי, רבי למדמני נטיעתן, למדני
25 עקירתן. אמרתי דבר אחד, נתקצצו פולן למקום אחד. אמרו לו, הפדור והאמום והקמיע,
26 וצירוד המרגלית, ומשקולת קמנה, מהו. אמר להן, הן מביאין, וטהרתן כמה שהן. מנגל שעל
27 גבי האמום, מהו. אמר להן, הוא מהור. ויצאה נשמתו במהרה. עמד רבי יהושע על רגליו
28 ואמר, הותר הנדר הותר הנדר. למוציא שבת, פגע בו רבי עקיבא, מן קיסרי ללוד, היה מפה
29 בכשרו עד שדמו שותת לארץ. פתח עליו בשורה ואמר, אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, הרבה
30 מעות יש לי ואין לי שולחני לתרצותן. אלמא, מרבי אליעזר נמרפה. נמרפה מרבי אליעזר, ולא
31 ככרה. הדר גמרה מרבי יהושע, ואסברה נהליה. היכי עביד הכי, והאנן תנן, העושה מעשה,
32 חייב. להתלמד, שאני. דאמר מר, לא תלמד לעשות, לעשות' אי אתה למד, אבל אתה למד
33 להבין ולהורות:

6 חמין ועוסקין בדבר שאינו אלא איסור שבות
7 דמניח תפילין בשבת אין כאן איסור מלאכה
8 ואפילו הם לרשות הרבים דהא דרך
9 מלבוש הוא ותכשיטין הוא לו בחול: ברחוק
10 ארבע אמות. מפני הנדיי שברכוהו
11 במחלוקת תנורו של עכנאי בבבא מציעא
12 (דף נט:): שלו מהו. במה תהא מיתתו: שלך
13 קשה משלחן. מפני שלבך פתוח כאלם
14 ואילו שמשני היית למד תורה הרבה: נטל.
15 ר"א שתי ורועותיו: שנגלגליו. כשגולגלן ספר
16 תורה והכתב מכוסה כך תתעלם ותתכסה
17 תורה שלבי כשאמות לפי שלא שמשני
18 ולמדו ממני: ולא חסרתי מרבתי ככלב
19 המלך מן הים. לפי חכמתם שהיתה גדולה
20 אין למודי עולה לחסרם ולקבל מהם חכמה
21 אלא מעט ככלב המלך מן הים וכן תלמידי
22 לא חסרוני ולא קבלו מחכמתי לחסר את
23 יתרון חכמתי מהם אפי' כמו שמחסר
24 המכחול בשפופרת בטבול אחד: ולא
25 חסרתי. כלומר לא חסרתים מחכמתם ממה
26 שהיו מתחילה גדולים יותר ממני וגם עתה
27 גדולים הם ממני לפי שלא מלמדי מחכמתם
28 כי אם מעט מהם: שפופרת. קנה שנותנין בה
29 כחול קיסם של עץ או של כסף שתוחבין
30 מכחול בתוכו ומטבלו בכחול מוציא:
31 כבהרת עזה. בהלכות מראות נגעים:
32 בנטיעת קשואים. הלכות מיני כשפים של
33 ידיהם נתמלא כל השדה קשואים: אמרו לו
34 הכדור והאימום וכו'. כדור פלוט"ה מחופה
35 עור ומלאה מתוכו צמר של איל בדוחק וכן
36 אימוס שלהם של עור היה כעין מנעל
37 וממולא מתוכו שער ופיו תפור וכו' היו
38 עושין המנעלים כמו שעושין הרצענין שלנו
39 בדפוס של עץ: הקמיע. של עור וממולא
40 מתוכו ותלאוהו בלונת: משקולת קמנה.
41 כעין אונקיא שעושין מעופרת ומחפין אותה.
42 בעור כדי שלא תחסר אבל משקולת גדולה
43 אין דרכה לחפותה בעור: וצירוד המרגלית.
44 תופרין המרגלית בעור ותולין אותו בצואר
45 בהמה לרפואה: מהו. לפי שנחלקו באלו רבי
46 אליעזר וחכמים בסדר טהרות (כלים פב")
47 וחכמים אומרים אינן מקבלין טומאה לפי
48 שכלי עור אין מקבל טומאה אלא אם כן יש
49 לו בית קיבול דהא איתקש לשק והני הואיל
50 וקבולן נעשית למלאותן מלוי בתוכו עולמת
51 לא שמה קבול ורבי אליעזר אומר מקבל טומאה דבית קיבול העשוי למלאות שמה קבול ועוד נחלקו בכדור ובאימוס שנקרעו ונראה חלל שלהם דמודו רבנן דמקבלי
52 טומאה דהא איכא בית קיבול ופליגי לענין טבילה שחכ"א מה שבתוכו חוצץ ור' אליעזר אומר מה שבתוכו אינו חוצץ דכולי חד כלי הוא ובשעת פטירתו היו רוצין
53 ליעד אם חור בו ושאלוהו מה אתה אומר באותן שני המחלוקות אמר להם טמאים אפילו שלמים והטומאה נוגעת ממנו: וטהרתן במה שהן. כלומר אם נקרעו בחכמים
54 מודים שמקבלין טומאה וחלוקין עלי לומר שהמלוי חוצץ ועומד אני בדברי שהמלוי אינו חוצץ שמטבילן כמות שהן: מנעל שעל גבי אימום מהו. שאף בו נחלקו בתוספתא
55 דטהרות חכמים אומרין הואיל ואינו מחוסר מלאכה הצריכה אומן שהדיוט יכול לסלקו מעל האימוס כבר שם כלי עליו וטמא ור"א מטהר שערין לא נגמרה מלאכתה
56 הותר הנדר. שברכוהו: בין קסרי ללוד. שהיו נושאין את מטתו מקסרי ללוד: פתח עליו בשורה. שהיו עושין שורה סביבות המטה להספד: הרבה מעות יש לי. להחליף
57 ואין לי שולחני להרצותן. כלומר הרבה שאלות יש לי לשאל ואין למי לשאל: חייב עבדי. ר' אליעזר הכי שעשה מעשה בנטיעת קשואין: להתלמד. בהם ר"ע הוא
58 דעבד ר' אליעזר:

הדרן עלך ארבע מיתות

53 תוספתא
54 תוספתא
55 תוספתא
56 תוספתא
57 תוספתא
58 תוספתא

הדרן עלך ארבע מיתות

בן סורר ומורה. בן הסמוך לגבורתו. וא"ת דילמא שנה שלפני גדלות כדאשכחן (גדה דף מו). במופלא הסמוך לאיש לענין נדרים ומפרת' רחבא דריש לאיש דמשמע לשון גבורה כדכתיב (ב"מ ג) וחוקת הייתה לאיש וא"ת א"כ למה לן במתני' טעמא דשלא בא לכלל מצות וי"ל דהוה אמינא מוקדם הבאת שערות מתחיל הזמן דסמוך לגבורתו של איש ואפי' היו יותר מג' חדשים לא הוה חיישין במה שבימי קטנות כיון דאינו ראוי להוליד דקרינא ביה בן ולא אב:

קמין אי אתה צריך לחזור בו. וא"ת ומנא ליה להאי קטן ממונא האמר' בפרק מי שמת (כ"ב דף קנז). אין זכיה לקטן ואי בשזיכו לו ע"י אתר הא איכא למיד' בפ' מי שמת זכין לגדול ואין זכין לקטן ואפי' למיד' זכין לקטן היינו מדרבנן ולא מדאורייתא דזכיהא מתורת שליחות כדמוכח בפ"ק דבבא מציעא (דף ג ע"ש) דאמר' חצר משום ידה איתרבי ולא גרע משליחות וקטן לא בר שליחות הוא ומיהו בפ' התקבל (גיטין דף סד: ושם) גבי צורז חורקן אנו ונטולו זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים חפץ ומחזירו לאחר שדיה זוכה בין לעצמו בין לאחרים משמע שהיה מדאורייתא מדפריך למיד' אחד זה וא' זה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים מההיא דמערמין על מעשר שני דמשמע דזוכה לאחרים מדאורייתא והא דתנן בהנזקין (שם דף נט:) מציתא חרש וקטן ש' בתן גזל מפני דרכי שלום אבל מדאורייתא לא דעת אחרת מקנה אותן שאני והשתא ניחא הא דאמר בפ' לולב וערבה (סוכה דף מו:) לא ליקני אגיש לולביה לניוקא דניוקא מינקא קני אקניו לא מקני דמינקא קני אפילו מדאורייתא דע"י דעת אחר' מקנה אותן זוכה מדאורייתא לאחרים לרב אסי דגישין ולעצמו לכולי עלמא והא דאמר בריש פ"ב דקידושין (דף מב. ושם) איש זוכה ואין קטן זוכה היינו דאין ממנה אחרים על פסחו אי נמי שאין זוכה לאחרים קאמר אע"ג דדעת אחרים מקנה אותן והלא כרב אסי וא"ת והיאך מדקדק בגישין דזוכה לאחרים מדפודה מעשר שני לאחרים והלא

אפי' לעצמו לא זכי מדאורייתא כשאין דעת אחרים מקנה אותן ובחילול מעשר מי איכא דעת אחרת מקנה לאחרים ע"י זכיה וי"ל דקסבר התנא דכמו שזוכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה ממונת דמופלא סמוך לאיש דאורייתא כמו בן זוכה לאחרים מן התורה וקצת משמע בירושלמי בפרק חלון דאם הוא בן דעת אית ליה זכיה מדאורייתא דאמרין רבנן דקיסרי אמרי כאן בתניקן שיש בו דעת כאן בתניקן שאין בו דעת ובאיחודו נשך (ב"מ דף עא:) משמע דלית ליה זכיה מדאורייתא דגרסי' ברוב ספרים קטן נהי דשליחות לית ליה זכיה מדרבנן אית ליה ויש ספרים דלא גרסי' מדרבנן ועוד משכחת לה שיש לו ממון לקטן כגון שירש את אביו קודם שנתגיר כדאמרין בפ"ק דקידושין (דף יח.) דגוי יורש את אביו דבר תורה שנא' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעי' אי נמי במדע' דיו דמלאכתו ושכר טרוחו שלו מדאורייתא וא"ת היאך יתחייב אדם אשם על גילו והא אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן כדרדשין בהגול קמא (ב"ק דף קו:) ובפרק שבועת הידינים (שבועות דף מב.) כי יתן איש ואין תניתן קטן כלום וי"ל דהני מילי בטענת פמיה והודאת אבל ע"פ עד אחד נשבעים אי נמי בקופץ ותשבע וא"ת והיאך נתגיר כי אמרין נמי דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא ד"מ ישראל אבל

גוי אמרין באיחוד נשך (ב"מ דף עב.) דכיון דאית ליה זכיה אפי' מדרבנן ומיהו הא לאו קושיא היא דא"כ תינקש לן כל גרים המבלין אותן כיון דזכיהו וידו באין כאחד שאני אבל אי קטן לית ליה זכיה מדאורייתא ודאי קשה היאך נתגיר וי"ל כגון שנתגירה אמו כשזאת מעוברת כאמר' (בפרק העיר (יבמות דף עה. ושם) אשת גוי מעוברת שנתגירה בנה אין צריך טבילה ואפשר השתא דאחרי' כן יורש את אמו ומיהו קשה מההיא דפ"ק דכתובות (דף יא. ושם) דאמר' גר קטן מטבילין אותו עד ב"ד ולכל מילי חשיב גר להחירו בבתי ישראל וקידושו קרושין ובניו חולצין ומייבמין ולכל מילי דאורייתא ולא משמע שיהא מטעם דיש כח ביד הכמים לעקור דבר מן התורה חרד דה"מ בשב ואל תעשה והאי קום עשה הוא ועוד מדפריך מאי קמיל תנינא זכין לאדם שלא בפניו ונראה דזכיה דגיריות לא דמי לשאר זכיות דמה שבי"ד מטבילין אותו אינם זוכין בעבור אל אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שבעשה גר ובנסת תחא כפפי השכינה והא דפריך בכתובות (שם) תנינא זכין לאדם שלא בפניו ומשני' מהו דתנינא גוי בהפקרא ניחא ליה היינו משום דאם היתה חובתו לא היתה לב"ד' להתמצע להבניס גופו דבר שיש לו חובה ואפילו בהניקו דלאו בר דעת חשיב בר מדמייתא מקטנה פחותה מבת שלשה שחזקה בעצמו הוא כדפרישתי שהמילה וההיבל גופו וגם מציעו שאבותינו נכנסו לבריה בטבילה והירצאת דמים וכמה קטנים היו בשעת מתן תורה דאלמא דקטן מוליד פליגא עתה (דף עז.) אמר ר"ש גיריות שהמילה פחותה מבת שלשה כשירה לכזוהי כדמוכח בתוליה ומיית' ראי'ה מכתובין בשלל מדין וכל הניק פכישין וכו' והרי פנחס היה עמוק ואע"ג דאמרין בכתובות (דף יא.) הגדילו יכולין למחות את אמרין כדשגדלו שעה אחת ולא מיהו שוב אין יכולין למחות דמועיל להו מילה וטבילה להו קטן שדיתה בגופם ואין חסירים אלא

משנה בן סורר ומורה, מאימתי נעשה בן סורר

ומורה, משיביא שתי שערות, ועד שיקרף וכן התחתון ולא העליון, אלא שדרבו חכמים בלשון נקיה. שנאמר 'פי יהיה לאיש בן, בן ולא בת. בן, ולא איש. קפון פטור, שלא בא לכלל מצות: גמרא קפון, מנלן דפטור. מנלן, פרקתני מעמא, שלא בא לכלל מצות. ותו, היכא אשבתן דעגש הכתוב, דהכא ליבעי קרא למיפטריה. אגן הכי קאמרין, אטו, בן סורר ומורה על המאו נהרג, על שם סופו נהרג. וכפון דעל שם סופו נהרג, אפילו קפון נמי. ועוד, 'בן' ולא 'איש', קפון משמע. אמר רב יהודה אמר רב, דאמר קרא 'וכי יהיה לאיש בן, בן הסמוך לגבורתו של איש: ועד שיקרף וכן התחתון כו'. תני רבי חייא, עד שיקרף עטרה. פי אתא רב דימי אמר, הקפת גיד ולא הקפת ביצים. אמר רב חסדא, קפון שהוליד, אין בנ' נעשה בן סורר ומורה, שנאמר 'פי יהיה לאיש בן, לאיש בן, ולא לבן בן. הא, מיבעי ליה לכדרב יהודה אמר רב. אם בן לימא קרא 'פי יהיה בן לאיש, מאי 'פי יהיה לאיש בן, שמע מינה לכדרב חסדא. ואימא, פוליה להכי הוא דאתא. אם בן, נימא קרא 'בן איש, מאי 'לאיש בן, שמע מינה תרתי. ופליגא דרבה, דאמר רבה, קפון אינו מוליד, שנאמר 'אם אין לאיש גואל, וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל, אלא בגול הגר הכתוב מדבר, ואמר

משמע כשיהיה לאיש בן דהאי איש אבובת קאי ולמעוטי דבנו של קטן פטור לעולם: ואימא כוליה. האי קרא לכדרב חסדא הוא דאית למעוטי בנו של קטן אבל קטן עצמו מייחייב דהא בן כתיב וסמוך לגבורתו של איש מנא לן: ה"ג א"כ לימא קרא כי יהיה בן איש. א"כ כוליהא אבובת קאי לא לכתוב ביה למיד אלא וכי יהיה בן איש סורר ומורה דמשמע בנו של איש ולא בנו של קטן. מאי. וכי יהיה לאיש למה הקדים לאיש ברישא והוצרך להטיל בו למיד: שמע מינה תרתי. משום דהשתא משמע הכי ומשמע הכי כי יהיה בן לאיש כשיגיע לגבורתו של איש ומשמע נמי אבובה כי יהיה לאיש גדול בן ולא שיהיה לקטן בן: ופליגא דרבה. הא דרב חסדא דאמר קטן שמוליד פטור דאלמא דקטן מוליד פליגא דרבה: ואם אין לאיש גואל. גבי גזל ונשבע על שקר דכתיב לעיל מיניה והתירו דהא חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו והאי אשמו קרן של גולה: שאין לו גואלים. אין לך אדם בישראל שאין לו גואלים כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם: בגול הגר. ומת לאחר שנשבע לו ואין לו יורשים: ואמר

מדרבנן ומיהו הא לאו קושיא היא דא"כ תינקש לן כל גרים המבלין אותן כיון דזכיהו וידו באין כאחד שאני אבל אי קטן לית ליה זכיה מדאורייתא ודאי קשה היאך נתגיר וי"ל כגון שנתגירה אמו כשזאת מעוברת כאמר' (בפרק העיר (יבמות דף עה. ושם) אשת גוי מעוברת שנתגירה בנה אין צריך טבילה ואפשר השתא דאחרי' כן יורש את אמו ומיהו קשה מההיא דפ"ק דכתובות (דף יא. ושם) דאמר' גר קטן מטבילין אותו עד ב"ד ולכל מילי חשיב גר להחירו בבתי ישראל וקידושו קרושין ובניו חולצין ומייבמין ולכל מילי דאורייתא ולא משמע שיהא מטעם דיש כח ביד הכמים לעקור דבר מן התורה חרד דה"מ בשב ואל תעשה והאי קום עשה הוא ועוד מדפריך מאי קמיל תנינא זכין לאדם שלא בפניו ונראה דזכיה דגיריות לא דמי לשאר זכיות דמה שבי"ד מטבילין אותו אינם זוכין בעבור אל אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שבעשה גר ובנסת תחא כפפי השכינה והא דפריך בכתובות (שם) תנינא זכין לאדם שלא בפניו ומשני' מהו דתנינא גוי בהפקרא ניחא ליה היינו משום דאם היתה חובתו לא היתה לב"ד' להתמצע להבניס גופו דבר שיש לו חובה ואפילו בהניקו דלאו בר דעת חשיב בר מדמייתא מקטנה פחותה מבת שלשה שחזקה בעצמו הוא כדפרישתי שהמילה וההיבל גופו וגם מציעו שאבותינו נכנסו לבריה בטבילה והירצאת דמים וכמה קטנים היו בשעת מתן תורה דאלמא דקטן מוליד פליגא עתה (דף עז.) אמר ר"ש גיריות שהמילה פחותה מבת שלשה כשירה לכזוהי כדמוכח בתוליה ומיית' ראי'ה מכתובין בשלל מדין וכל הניק פכישין וכו' והרי פנחס היה עמוק ואע"ג דאמרין בכתובות (דף יא.) הגדילו יכולין למחות את אמרין כדשגדלו שעה אחת ולא מיהו שוב אין יכולין למחות דמועיל להו מילה וטבילה להו קטן שדיתה בגופם ואין חסירים אלא

בבלת מצות ומתוך שגדלו ולא מיהו היינו קבלה:

בן סורר ומורה וכו'. סדר נסקלין דתניא בפרקין דלעיל מסיים הלבתי ואילו: משיביא ב' שערות. אבל מקמי הכי לא מיענש כדמפרש ואילו שעדיין לא בא לכלל מצות: עד שיקרף וכן. שיהא זקן מוקף שער סביב כולה: התחתון ולא העליון. לא זקן ממש אלא זקן אותו המוקם אלא שדברו חכמים בלשון נקיה: שנאמר בן ולא איש. וזה מהשקף זקן איש הוא ואע"ג דבן מקטנותו קרוי בן לא מצין לחיובי' מקמי שיביא שתי שערות דקטן פטור שלא בא לכלל מצות הלכך חיוביה בטר הכי הוא ואע"ג דמכי מייתי שתי שערות לענין כל התורה איש היו מיהו כי מיעטיה קרא לאו בתחלת אישותו קא מנעט כדמפרש בגמרא בן הסמוך לגבורתו של איש אלמא בתחלת אישותו חיביה קרא: גמ' היכא אשכחן. בשאר עונשין דעגש הכתוב את הקטן והכא בעי קרא למיפטריה: אטו בן סורר ומורה על שם חטאו נהרג. דנביע בר עונשין וכי מה חטא שיהרג מפני שאכל תרשימר בשר ושתה חצי לוג יין ועל שם סופו נהרג כדמפרש שבלהי פרקין (דף עב.) סוף שמגמר נכסי בזיו ומקסו למודו ואינו מוצא וכו' אמרה תורה מוטב ימות זכאי ואל ימות חיבי: וכי יהיה לאיש בן סורר ומורה. לכשיגיע לכלל איש הבן הזה קורא לו הכתוב בן סורר ומורה: תני ר' חייא. במתניתיה הכי משיביא שתי שערות עד שיקרף וכן עד שיקרף עטרה: כי אתא רב דימי. פרישה דהא דתנא עד שיקרף עטרה לאשמעינן דהקפת זקן התחתון דקתני מתני' הקפת גיד קאמר סמוך לביצים ולא הקפת הכיס של ביצים הדוו לבתר הכי טובא: רב חסדא. סבר קטן שלא הביא שתי שערות מוליד: לכדרב יהודה. דאמר האי לאיש בבן סורר ומורה עצמו קאי והכי קאמר כשיהיה הבן לאיש כלומר כשיגיע לכלל אישות: ה"ג א"כ לימא קרא בן לאיש. דמשמע שפיר דהכי קאמר כי יהיה הבן לכלל איש: מאי כי יהיה לאיש בן. השתא

פרק שמיני - בן סורר ומורה

משנה

42 שנינו במשנה: מאימתי נעשה בן סורר ומורה, משיביא שתי
43 שערות ועד שיקפו וכן התפתחו ב' ולא העליו. תני - שנה רבי היא
44 בברייתא, מה שאמרו חכמים עד שיקפו זקן, הכוונה שהזקן יקיף
45 את העקרה. ועדיין לא התבארה כוונת הברייתא את מה בדיוק
46 הזקן צריך להקיף. בי אהא - כשברב רב דימי מאריך ישראל לבבל,
47 אפר שכונת הברייתא להקפת הגיד סמוך לביצים, ולא להקפת
48 ביצים - ולא שהזקן יקיף את כיס הביצים שהוא במועד הרבה
49 יותר מאוחר.

50 הגמרא דנה בבן סורר שגולד כשאביו היה קטן: אמר רב הירש,
51 קפון שלא הביא שתי שערות, שהוליד בן, אין פנו נעשה בן סורר
52 ומורה, שנאמר 'כי יהיה לאיש בן, ומשמעות הפסוק היא, שדווקא
53 אם לאיש ו'לגדולו' יהיה בן, הבן נעשה בן סורר, ולא אם לבן
54 ו'לקטן' יהיה בן.

55 מקשה הגמרא: כיצד אפשר לפרש את הפסוק כרב חסדא, הלא
56 לפי רב חסדא המילה 'איש' עוסקת באביו של הבן סורר, והיא
57 מיבצי' ליה - והלא פסוק זה נצרך ל'בן' יהיה אמר רב, שדרש
58 שבן סורר צריך להיות סמוך לגבורתו של איש, והמילה 'איש'
59 עוסקת במצבו של בן סורר, ולא באביו. מתרצת הגמרא: אם בן
60 שהמילה 'איש' עוסקת רק במצבו של הבן, ל'איש קרא - יאמר
61 הפסוק 'כי יהיה בן לאיש', שהמשמעות היא שכאשר יבוא הבן
62 לכלל איש, הוא נעשה בן סורר, ומא' 'כי יהיה לאיש בן, אלא שמע
63 מינה ל'בן' חסדא, שמילת 'איש' עוסקת גם באביו שצריך להיות
64 גדול כשהבן נולד.

65 מקשה הגמרא: ואימא בוליה להכי הוא ד'איהא - נאמר שהפסוק בא
66 רק ללמד את דינו של רב חסדא לפטור בן של קטן, ולא לפטור
67 קטן מדיני בן סורר. מתרצת הגמרא: אם בן שהפסוק בא רק ללמד
68 את דינו של רב חסדא ומילת 'איש' עוסקת באב, נ'איש קרא - היה
69 צריך להיות כתוב בפסוק 'וכי יהיה בן איש', שמשמעותו שכן של
70 אב שהוא איש גדול, נעשה בן סורר, ומא' 'לאיש בן - ומדוע
71 הוצרכה התורה להקדים ולהוכיח את ה'איש' בתחילה, ולהוסיף
72 את האות למ'ד, על כרחך שמע מינה תרתי - את שתי הדרשות,
73 כיון שהפסוק מתפרש בשני אופנים, האחד, כשיהיה לאיש בן,
74 ונלמד מזה שכן של קטן פטור, והשני כשיהיה הבן לאיש, שיגיע
75 סמוך לגבורתו של איש.

76 ורב חסדא פליגא דרבה - חולק על רבה וסובר שקטן יכול להוליד,
77 ד'אמר רבה, קפון אינו מוליד, שנאמר (במדבר ח) 'אם אין לאיש גואל',
78 בענין מי שתבע את חברו על ממון שגזלו והנתבע נשבע שלא היו
79 דברים מעולם, ואחר כך חזר הגולן והודה שגזלו, שעליו לשלם
80 לנתבע קרן וחומש ולהביא קרבן אשם, ואם מת התובע לאחר
81 שהגולן נשבע, ואין לו יורש להחזיר לו את הגזילה עם תוספת
82 החומש, עליו ליתנם לכהן. ויש לשאול, וכי יש לך אדם בישראל
83 שאין לו גואל - קרוב שיירש אותו, והלא כל ישראל בני יעקב הם,
84 ועד שלא יכלו כל בני יעקב תמיד יש קרוב שיירשנו, אלא כגול הגר
85 שאין לו יורשים ה'תוב מ'דב, כלומר, הפסוק עוסק באדם שגזל
86 דבר מה מגר שאין לו יורשים, והגר תבעו על הגזילה, ונשבע
87 הגולן שלא היו דברים מעולם, ואחר כך מת הגר והודה הגולן
88 שנשבע לשקר, שבמקרה זה נותן הגולן את הקרן והחומש לכהן.

1 משנתנו עוסקת בפרק הזמן שבו חלים על נער דיני בן סורר
2 ומורה. מבררת המשנה: בן סורר ומורה שנמנה לעיל (ג) בין חייבי
3 הסקילה, מאימתי נעשה - חלים עליו דיני בן סורר ומורה, משביא
4 - משיצמחו לו שתי שערות במקום הערוה, ועד שיקפו זקן - עד
5 שמקום הערוה יהיה מוקף בשיער. חכמים שדיברו על 'זקן'
6 התכוונו לזקן התפתח במקום הערוה, ולא לזקנו העליון שבפניו,
7 אלא שדברו חכמים ב'לשון נקייה'. שנאמר (דברים כא ח) 'כי יהיה לאיש
8 בן סורר ומורה, ודרשו חכמים שדווקא בן נעשה בן סורר ולא בת.
9 ועוד דרשו, שדווקא כשהוא עדיין בן הוא נעשה בן סורר ולא
10 כאשר כבר איש, וכשהקיף זקן הוא כבר איש.

11 וכיון לומר שכונת הדרשה 'בן ולא איש' ללמדנו שכאשר הוא
12 מביא שתי שערות ונקרא 'איש' לכל עניני התורה, שוב אינו
13 נעשה בן סורר, ודיני בן סורר יחולו דווקא בזמן שהוא קטן שאז
14 הוא נקרא 'בן', מפני שקפון אף שנקרא 'בן', פטור מדיני בן סורר
15 כיון שלא פא לכלל חיוב מצות, ועל כרחך שזמנו של בן סורר
16 מתחיל כשמגיע לכלל מצוות, הדינו כשמביא שתי שערות,
17 והמיעוט 'בן ולא איש' מלמד שסוף הזמן של בן סורר הוא משיקיף
18 זקן שאז הוא איש גמור.

גמרא

19 הגמרא דנה מה המקור שאין דין בן סורר על קטן. שואלת הגמרא:
20 קפון שלא הביא שתי שערות, מ'נלן ד'פטור - מנין שלא חלים עליו
21 דיני בן סורר. תמדה הגמרא: וכי יש להקשות מ'נלן - מנין שקטן
22 פטור, הלא ב'ר'קפני מעמא - הטעם הוא כמו ששינו במשנה, שלא
23 פא לכלל חיוב מצות. ותו - ועוד תמדה הגמרא, היכא אשכחן
24 ד'ענש ה'תוב - היכן מצאנו שהתורה מענישה קטן, ד'הכא א'ב'יעי
25 קרא ל'מיפ'ריה - שכאן יהא צורך בפסוק מיוחד למעט שאין
26 מענישים קטן.

27 מתרצת הגמרא: א'נן ה'כי ק'אמרין - כך התכוונו להקשות, א'טו בן
28 סורר ומורה על חסדא נ'ה'ר - וכי בן סורר נהרג על החטא שעשה,
29 והלא הוא רק אבל כמות של בשר ושתה כמות של יין, אלא על
30 שם - על מה שיהיה בסופו הוא נ'ה'ר, כמו שאמרו בברייתא (הלן
31 עב) - סופו יהיה שיכלה ממון אביו וילטם את הבריות, ואמרה
32 תורה שמוטב שימות זכאי ולא ימות חיוב. ובי'ן ד'על שם סופו
33 נ'ה'ר, היה מקום לומר שאפילו קפון נ'מי - גם יחול עליו דין מיתה,
34 כדי שימות זכאי ואל ימות חיוב. ועוד, שהיה נאמר בתורה 'בן ולא
35 נאמר 'איש', ו'בן' גם קפון משמע, והיה מקום לומר שגם קטן י'ה'ר.
36 משיבה הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, המקור שאין על קטן דין
37 בן סורר, ד'אמר קרא (דברים כא ח) 'כי יהיה לאיש בן, ויש לדרוש
38 את הפסוק כך, 'כאשר הבן יהיה לאיש', והכוונה לבן הפסוק
39 ל'גבורתו של איש, כלומר זמן גבורתו של איש הוא בהקפת הזקן,
40 ומעת שמביא שתי שערות עד הקפת זקן, הוא סמוך לגבורתו של
41 איש.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' א

10 לעיל, והמגדף פטור מחטאת כמבואר במשנה בכריתות. מקשה
11 הגמרא: ורבי יהושע מאי שנא - מה ההבדל ביניהם, מדוע אמרנו
12 ד'כפי'ת קומ'תו ל'ר'ב'ן ה'וי מע'שה, ולכן העמיד רבי יוחנן את
13 הברייתא שמחייבת קרבן חטאת על השתחואה כרבנן, ו'עקי'מת
14 ש'פ'ת'יו לא ה'וי מע'שה, ולכן מגדף אינו מביא קרבן לדעת חכמים.
15 מתרצת הגמרא: אמר רבא, שאני מגדף הואיל ו'ש'נו ב'לב - עיקר
16 החיוב במגדף היא מחשבת הלב, שהיא אם מכנה דבר אחר בשם
17 ה' ומגדף, אינו מתחייב, ועל כן במגדף אין עקימת השפתים
18 נחשבת למעשה.

1 נ'ח'שים ו'ע'ק'ר'בים כדי לגרותם זה בזה, או כדי לגרשם ביחד חוץ
2 למקום יישוב, כדי שלא יזיקו, גם זה אסור.
3 אמר אב'י, ה'ל'ק'ה, ה'אי מאן ד'צ'מיד ו'י'ב'ורא ו'ע'ק'ר'בא - מי שמחבר
4 בכישוף צירעה ועקרב, אף על גב ד'קא מ'י'ב'ין ד'לא ל'ז'ק'ו - אף
5 שכונתו שלא יזיקו, הדבר אסור.
6 הגמרא חוזרת לדון בשיטת רבי יוחנן במחלוקת רבי עקיבא
7 וחכמים, שלדעת רבי עקיבא אין צורך כלל במעשה כדי להתחייב
8 בחטאת, ולדעת חכמים יש צורך במעשה, ואף על פי כן לפי
9 חכמים המשתחוה לעבודה זרה חייב חטאת כמבואר בברייתא

60 חדשים.
61 הגמרא מבארת את דברי רבי כרוספדאי: **נִפְסָא, אָמַר רַבִּי**
62 **כְּרוֹסְפַדְאִי אָמַר רַבִּי שְׁבַתִּי, כָּל יְמֵי שָׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָן אֶלְאִי**
63 **שְׁלִישֵׁי חֲדָשִׁים בְּלִבְרֵי. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאֵינָן תַּנְּנִי – וְהֵלֵא שְׁנִינִי**
64 **בְּמִשְׁתַּיִנו, שׁוּמְנֵי שֵׁל בֵּן סוֹרֵר הוּא מְשִׁיבֵינָא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת וְעַד שְׁנִינִי**
65 **זָקֵן, וּמִשְׁמַע שָׁאם לֹא הִקִּיף זָקֵן, נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר אִף שֶׁעֲבָרוּ שְׁלוֹשָׁה**
66 **חֲדָשִׁים. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הַמְּשַׁנָּה מִחוֹדֶשֶׁת שָׁאם הִקִּיף זָקֵן, אִף עַל**
67 **גַּב דְּלָא מְלוֹ – שְׁלֵא מִלְּאוּ שְׁלִישֵׁי חֲדָשִׁים, אֵינוּ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר, וְרַבִּי**
68 **כְּרוֹסְפַדְאִי לְמַד מִתְנַא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְלֵא, שָׁאם מְלוֹ שְׁלִישֵׁי חֲדָשִׁים,**
69 **אִף עַל גַּב דְּלָא הִקִּיף זָקֵן, אֵינוּ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר.**
70 הַגְּמָרָא דְנָה הָאֵם זְמַן הַכְּרַת הָעוֹבֵר שׁוּה בְּכָל הַנְּשִׂימִ: יְתִיב – יִשְׁב
71 **רַבִּי יַעֲקֹב מִמְקוֹם שְׁשֻׁמוּ נְהָר פְּקוּדֵי קְמִיָּה דְרַבִּינָא – לִפְנֵי רַבִּינָא, וְדַן**
72 **עִמּוּ בַעֲנִין שְׁלוֹשֶׁת חֲדָשֵׁי הַכְּרַת הָעוֹבֵר, וְיְתִיב וְנִקְרָא – וְיִשְׁב וְאִמְר**
73 **מְשִׁמִּיָּה דְרַב הוֹנָא בְּרִיהַ דְרַב יְהוֹשֻׁעַ, שְׁמַע מִינָהּ מְדַרְבֵּי כְּרוֹסְפַדְאִי**
74 **אָמַר רַבִּי שְׁבַתִּי, יוֹלֶדֶת לְשַׁבְעָה – אִשָּׁה הַעֲתִידָה לִלְדוֹת בֵּן אַחֲרֵי**
75 **שִׁבְעַת חֲדָשֵׁי עֵיבוֹר, אֵין עוֹבְרָה נִיבָר לְשַׁלֵּשׁ יְמֵיהּ דְּהֵינּוּ בִּשְׁנֵי**
76 **חֲדָשִׁים וְשִׁלִּישׁ חוֹדֶשׁ, אֲלֵא רַק בְּתוּם שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים, שׁוּה הַזְּמַן**
77 **הַקְּבוּעַ בְּכָל מַעוֹבְרָת. דָּאִי פְּלִקָא דְעֵתָהּ – שָׁאם תַּעֲלֵה בְּדַעְתָּךְ**
78 **לוֹמַר שְׁעוֹבְרָה נִיבָר לְשַׁלֵּשׁ יְמֵיהּ, לְמָה לִּי – מְדוּעָה יִכּוֹל לְהִיְתִיב בֵּן**
79 **סוֹרֵר רַק עַד שְׁלִישֵׁי חֲדָשִׁים מִיּוֹם שְׁהִבֵּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, הֵלֵא בְּתַרְיָ**
80 **וְתִילְתָא סְנִינָא – דִּי בִּשְׁנֵי חֲדָשִׁים וְשִׁלִּישׁ חוֹדֶשׁ כְּדִי לִפְטוֹר בֵּן סוֹרֵר**
81 **מַעוֹשֵׁ, מִפְּנֵי שִׁתְּוָב עַל אִשָּׁה אַחֲרֵי הַבַּת שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת**
82 **וְהִיא תַּתְּעֵבֵר, וְאוּלַי תִּלְדַּל לְאַחַר שִׁבְעָה חֲדָשִׁים, וּבְשִׁלִּישׁ מוֹדֵם**
83 **יִזְכַּר עוֹבְרָה וְיִהְיֶה רַאווִי לְקָרוֹתוֹ אַב. אֲלֵא עַל כִּרְחָךְ שְׁלַעוּלָם אֵין**
84 **הָעוֹבֵר נִיבָר בַּפְּחוֹת מִשְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים.**
85 **אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַבִּי יַעֲקֹב, לְעוֹלָם אִמָּא לָךְ – אוֹמַר לָךְ שִׁיּוּלְדַת**
86 **לְשִׁבְעָה עוֹבְרָה נִיבָר לְשַׁלֵּשׁ יְמֵיהּ, דְּהֵינּוּ שְׁנֵי חֲדָשִׁים וְשִׁלִּישׁ, וְאִף**
87 **עַל פִּי כֵּן אֵין לִפְטוֹר בֵּן סוֹרֵר קוֹדֶם שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים, מִשּׁוּם שׁוּיַל**
88 **בְּתַר רֹבָא – יֵשׁ לָךְ לִלְכַת אַחַר רוֹב הַנְּשִׂימִ שִׁיּוּלְדוֹת אַחֲרֵי תַּשְׁעָה**
89 **חֲדָשֵׁי עֵיבוֹר.**
90 **אָמְרוּהּ קְמִיָּה דְרַב הוֹנָא בְּרִיהַ דְרַב יְהוֹשֻׁעַ – אִמְרוּ לִפְנֵי רַב הוֹנָא**
91 **בְּרִיהַ דְרַב יְהוֹשֻׁעַ אַתְּ דְּחֵיית רַבִּינָא דְּלַבְרִינֵי, אָמַר לְהוּ רַב הוֹנָא**
92 **בְּרִיהַ דְרַב יְהוֹשֻׁעַ, וְנִבְרִינֵי נְפִשׁוֹת מִי אֱוִלִּינֵי בְּתַר רֹבָא – וְכִי הוֹלְכִים**
93 **בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת אַחַר הַרּוֹב כְּדִי לְהַרְגוּ אַתְּ הַנִּידוֹן, וְהֵלֵא הַתְּהוּרָה אִמְרָה**
94 **בַּעֲנִין רוּצַח בְּשַׁגָּה (מְבַדֵּי לַה כְּדִינָה) וְיִשְׁפְּטוּ הָעֵדָה וְגוֹ וְהִצִּילוּ**
95 **הָעֵדָה, דְּהֵינּוּ שְׁמוּטֵל עַל הַסְּנַהֲדָרִין לְחַפֵּשׁ כָּל צַד שֵׁל זְכוּת עַל**
96 **הַנִּידוֹן כְּדִי לְהִצִּילוּ מֵעֵילַת בֵּית דִּין, וְאֵילוּ אַתְּ אִמְרַת זֵיל בְּתַר רֹבָא**
97 **– שִׁישׁ לִלְכַת אַחַר הַרּוֹב.**
98 **אֲהֲרִיָּה קְמִיָּה דְרַבִּינָא – חֲחִיזוּרֵי אַתְּ תְּשׁוּבַת רַב הוֹנָא בְּרִיהַ דְרַבִּי**
99 **יְהוֹשֻׁעַ לְרַבִּינָא, אָמַר לִיה רַבִּינָא, וְנִבְרִינֵי נְפִשׁוֹת לָא אֱוִלִּינֵי בְּתַר רֹבָא**
100 **– וְכִי אֵין הוֹלְכִים אַחַר הַרּוֹב בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת כְּדִי לְהַרְגוּ אַתְּ הַנִּידוֹן,**
101 **וְהַתַּנְּנִי (לַעֲלֵי מַ), עַד אֲחֵר אוֹמַר, בְּשָׁנִים בְּחֻדְשׁ בְּיוֹם פְּלוּנֵי בְּשׁוּבַע,**
102 **עַבְר הַנִּידוֹן עֵבִירָה שְׁחִיבֵי עֲלִיהּ מִיתָה, וְעַד אֲחֵר אוֹמַר, בְּשַׁלֵּשׁ**
103 **בְּחוֹדֶשׁ נַעֲשֶׂתָה הַעֲבִירָה, וְכִשְׁשָׁאֲלוּהוּ בְּאִיָּה יוֹם בְּשׁוּבַע, אִמַר אַתְּ**
104 **הַיּוֹם שְׁחִבִירו אִמַר, עֲרִיתָן קִינְיָתָה וְהוֹרִגִים אַתְּ הַנִּידוֹן, מִפְּנֵי שְׁנָה –**
105 **אַחַד הַעֲדִים יוֹדַע בְּעֵיבוֹרֵי שְׁלֵי חֻדְשׁ – שְׁבִית דִּין עֵיבוֹר אַתְּ הַחוֹדֶשׁ**
106 **הַקּוֹדֶם וְרַאשׁ הַחוֹדֶשׁ הַנוֹכְחֵי חַל בְּיוֹם הַשְּׁלוּשִׁים וְאַחַד לְחוֹדֶשׁ**
107 **הַקּוֹדֶם, וְזֶה – וְהַשְּׁנִי אֵינוּ יוֹדַע שְׁבִית דִּין עֵיבוֹר אַתְּ הַחוֹדֶשׁ שְׁעֵבֵר,**
108 **כְּמוֹ שְׁרׁוֹב בְּנֵי אָדָם טוֹעִים בַּעֲנִין זֶה, וְהוּא סַבַּר שְׂרַאשׁ הַחוֹדֶשׁ**
109 **הַנוֹכְחֵי חַל בְּיוֹם הַשְּׁלוּשִׁים לְחוֹדֶשׁ הַקּוֹדֶם, נִמְצָא שְׁאֵין סְתִירָה**
110 **בֵּינֵיהֶם. וְאִי פְּלִקָא דְעֵתָהּ – וְאֵם תַּעֲלֵה בְּדַעְתָּךְ שְׁלֵא אִמְרִינֵי זֵיל**
111 **בְּתַר רֹבָא – שְׁאֵינְנוּ אוֹמְרִים בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת לָךְ אַחַר הַרּוֹב, מְדוּעָה**
112 **עֲדוּתֵם קִימַת, נִימָא – נִאֲמַר הֵינּוּ דְרַבִּי קָא מְסַתְרֵי – שְׁעִידִים אֲלוּ**
113 **הֵם מִהִמְיַעוּט שִׁיּוּעִים אַתְּ הַתְּאִרִיךְ הַמְדוּקִי, וְנִאֲבַחֲוִישֵׁי הוּא דְקָא**
114 **מְכַחְשֵׁי אֲהֲרִי – וְהֵם הַכְּחִישׁוּ זֶה אַתְּ זֶה, אֶלְאִי לָאוּ – אֲלֵא וְדָאִי**
115 **הַטַּעַם הוּא מְשׁוּם דְאִמְרִינֵי זֵיל בְּתַר רֹבָא – שְׁגַם בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת אֲנוּ**
116 **אוֹמְרִים לָךְ אַחַר הַרּוֹב, וְרֹבָא דְאִנְשֵׁי עֲבָדֵי דְמְטוּ בְּעֵיבוֹרָא דִּירְחָא**
117 **– וְרוֹב הַאֲנָשִׁים עֲשׂוּיִים לְטַעוֹת וְלֹא לְדַעַת הָאֵם בֵּית דִּין עֵיבוֹר אַתְּ**
118 **הַחוֹדֶשׁ שְׁעֵבֵר אוֹ לֹא.**

1 **וְאָמַר רַבִּינָא 'אֵם אֵין לְאִישׁ גּוֹאֵל, וְלֹא אֵין לוֹ גּוֹאֵל, וְדוֹרְשִׁים**
2 **שְׂרַק אֵם הַגֵּר הוּא 'אִישׁ' וְגִדּוּל, אַתְּהּ צְרִיךְ לְחַזוֹר עָלָיו – לְבַרֵר**
3 **אוֹדוּתוֹ אֵם יֵשׁ לוֹ גּוֹאֵלִין וְיִוִּרְשִׁים) וְאֵם לָאוּ, שְׁהֵי יִתְכּוֹן שְׁהוֹלִיד**
4 **בְּנִים לְאַחַר שְׁהַתְּיִיר, וְיֵשׁ לַתּוֹת לְהֵם אַתְּ הַקֵּרֵן וְהַחֻמוֹשׁ וְלֹא לְכַהֵן,**
5 **אַבְל אֵם הַגּוֹל הוּא גַר קָטָן, אִי וְאֵין אַתְּהּ צְרִיךְ לְחַזוֹר עָלָיו –**
6 **לְבַרֵר אוֹדוּתוֹ אֵם יֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁים, מִפְּנֵי שְׁבִידוּעַ שְׁאֵין לוֹ גּוֹאֵלִין,**
7 **וְהַקֵּרֵן וְהַחֻמוֹשׁ נִיתְנִים לְכַהֵן, וּמוֹכַח שְׁקֵטֵן אֵינוּ מוֹלִיד, וְלִכֵּן וְדָאִי**
8 **שְׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְאֵילוּ דְּבַרְבֵּי רַב הַסְּדָא שְׁקֵטֵן יִכּוֹל**
9 **לְהוֹלִיד.**
10 **מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִיְתִיבָהּ – הַקְּשָׁה אֲבִי לְרַבָּה מְבַרִייתָא, נִאֲמַר**
11 **בְּפִרְשַׁת שְׁפַחַת חֲרוּפָה 'אִישׁ', וְיִאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אַתְּ אִשָּׁה שְׁכַבְתָּ וְרַע'**
12 **(וְיִקְרָא ט כ), אֵין לִי אֶלְאִי אִישׁ (גְּדוּל) שְׁבֵא עַל שְׁפַחַת חֲרוּפָה**
13 **שְׁמַתְחִיב בְּקִרְבֵּן וְהִיא מִתְחִיבַת בְּמַלְקוֹת, אַבְל קֵטֵן בֵּן תַּשַּׁע שָׁנִים**
14 **יוֹם אֲחֵר שְׂרָאוּי לְבִיָּהּ, מְנַיִן שָׁאם בֵּא עַל שְׁפַחַת חֲרוּפָה, הַשְׁפַּחַת**
15 **לוֹקָה, תְּלָמִיד לִמַר 'אִישׁ', כְּלוֹמַר מִתּוֹסַפַת הָאוֹת ו' יֵשׁ לְרַבּוֹת גַּם**
16 **בֵּיאַת בֵּן תַּשַּׁע. וּמוֹכַח שְׁבֵן תַּשַּׁע שָׁנִים יוֹם אַחַד רַאווִי לְבִיָּהּ וּמֵן**
17 **הַסְּתָם גַּם מוֹלִיד, וְקִשְׁה עַל רַבָּה שְׁאִמְר שְׁקֵטֵן אֵינוּ מוֹלִיד. מִתְרַצַּת**
18 **הַגְּמָרָא: אָמַר לִיה רַבָּה, יֵשׁ לוֹ וְרַע וְהוּא רַאווִי לְבִיָּהּ וְאִף עַל פִּי כֵּן**
19 **אֵינוּ מוֹלִיד, בְּתַבּוּאָה שְׁלֵא הִבֵּיאָה שְׁלִישׁ דְּמֵי – דוֹמָה הַדְּבַר**
20 **לְגַרְעִינִים שֵׁל תְּבוּאָה שְׁעֲדִיין לֹא הִגִּיעָה לְשִׁלִּישׁ בִּישׁוּלָהּ, שָׁאם**
21 **זוֹרְעִים אוֹתָם אֵין תְּבוּאָה צוֹמַחַת מֵהֶם.**
22 **הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְּסִיבָה לְרַבָּה הַסּוֹבֵר שְׁקֵטֵן אֵינוּ מוֹלִיד:**
23 **דְּבִי יַעֲקֹב תְּנָא, נִאֲמַר בְּפִרְשַׁת רוּצַח (שְׁמוֹת כֵּא ד) וְכִי יוֹדֵי אִישׁ עַל**
24 **רְעֻהוּ וְגוֹ, יֵשׁ לְדִיִּיק מִמָּה שְׁלֵא כְּתַבָּה הַתּוֹרָה 'וְכִי יִרְשִׁיעַ אִישׁ',**
25 **שְׁאִישׁ (גְּדוּל) מוֹיֵד – זֶרַעוֹ מִתְּבַשֵּׁל וּמוֹרִיעַ – וּמוֹלִיד, וְאֵין קָטָן מוֹיֵד**
26 **וּמוֹרִיעַ – אַבְל קֵטֵן אֵין זֶרַעוֹ מִתְּבַשֵּׁל וְאֵינוּ רַאווִי לְהוֹלִיד. מְבִאֵרְת**
27 **הַגְּמָרָא: אָמַר לִיה רַבִּי מְדַרְבֵּי לְרַבִּי אִישׁ, מֵאִי מְשַׁמַּע דְּהָאֵ – שְׁמִילַת**
28 **'מוֹיֵד' לִישְׁמַע דְּבִשְׁוֹלֵי – לְשׁוֹן בִּישׁוּל הוּא. וְהִשִּׁיב לוֹ, דְּבִתִּיב (בְּרַאשִׁית**
29 **כֵּא כט) יוֹדֵי יַעֲקֹב נוֹיֵד, שְׁפִירוּשׁוּ שְׁיַעֲקֹב בִּישׁוּל תְּבַשִּׁיל.**
30 **הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה מְבַרִייתָא אַחֲרַת עַל רַבָּה הַסּוֹבֵר שְׁקֵטֵן אֵינוּ מוֹלִיד.**
31 **מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָא תְּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְלֵא, נִאֲמַר בְּתוֹרָה (וְרַבִּים כֵּא**
32 **י) כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, יֵשׁ לְדִיִּיק שְׁדוּקָא 'בֵּן' נַעֲשֶׂה**
33 **בֵּן סוֹרֵר, וְלֹא אֵם כְּבַר הוֹלִיד וְנַעֲשֶׂה אָב. מְבַרֵרְת הַגְּמָרָא: הִיבֵי דְּמֵי**
34 **– בְּאִיָּה אוֹפֵן מְדוּבֵר שָׁאם הוּא לֹא הִיָּה אַב, הִיָּה יִכּוֹל לְהִיְתִיב בֵּן**
35 **סוֹרֵר, אֱוִלִּיָּא דְאֵיעֵבֵר – אֵם נִאֲמַר שְׁהֵאשָׁה הַתַּעֲבֵרָה מִמְּנֵוּ בְּתַר**
36 **דְּאִיְתֵי – לְאַחַר שְׁהִבֵּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְאוּלִיד מְקַמֵּי דְלִקְוָה יָקָן –**
37 **וְיִלְדָה קוֹדֶם שְׁהִקִּיף זָקֵן, וְלֵאחַר שִׁילְדָה נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר, מִי אִיבָא**
38 **שְׁהֵית בּוֹלֵי הָאֵ – וְכִי יֵשׁ זְמַן לְרַבִּי דְּהֵינּוּ תַּשְׁעָה חֲדָשִׁים**
39 **לְהִיעִשׁוֹת בֵּן סוֹרֵר, וְהָא אָמַר רַבִּי כְּרוֹסְפַדְאִי, כָּל יְמֵי שָׁל בֵּן סוֹרֵר**
40 **וּמוֹרֵה אֵינוּ אֶלְאִי שְׁלִישֵׁי חֲדָשִׁים בְּלִבְרֵי מַעַת הַבַּת שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְאִף**
41 **שְׁעֲדִיין לֹא הִקִּיף זָקֵן, וּמְדוּעָה צְרִיךְ לִפְטוֹר מִשּׁוּם שִׁישׁ לוֹ בֵּן, הֵלֵא**
42 **הוּא פְטוֹר כִּיּוֹן שֶׁעֲבָרוּ שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים, אֶלְאִי לָאוּ – אֲלֵא וְדָאִי**
43 **מְדוּבֵר דְאֵיעֵבֵר מְקַמֵּי דְלִיְתֵי – שְׁהֵאשָׁה הַתַּעֲבֵרָה שְׁשֵׁה חֲדָשִׁים**
44 **קוֹדֶם שְׁהִבֵּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְאוּלִיד מְקַמֵּי דְלִקְוָה יָקָן – וְיִלְדָה בֵּן**
45 **קוֹדֶם שְׁהִקִּיף זָקֵן, בְּתוֹךְ שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים לְהַבַּת שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְאֵין**
46 **לוֹ דִּין בֵּן סוֹרֵר כִּיּוֹן שִׁישׁ לוֹ בֵּן. וְשְׁמַע מִינָהּ שְׁקֵטֵן מוֹלִיד, וְקִשְׁה עַל**
47 **רַבָּה.**
48 **מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לֹא, לְעוֹלָם מְדוּבֵר דְאֵיעֵבֵר בְּתַר דְאִיְתֵי –**
49 **שְׁהַתַּעֲבֵרָה אַחֲרֵי שְׁהִבֵּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְאוּלִיד בְּתַר דְאִיְתֵי יָקָן –**
50 **וְיִלְדָה לְאַחַר שְׁהִקִּיף זָקֵן, וְיִקְרָא קְשִׁיָּא דְרַבִּי כְּרוֹסְפַדְאִי – וְמָה**
51 **שְׁהוֹקֶשָׁה מְדַבְרֵי רַבִּי כְּרוֹסְפַדְאִי שׁוּמְנֵי שֵׁל בֵּן סוֹרֵר אֵינוּ אֲלֵא**
52 **שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים בְּלַבְד, יֵשׁ לְתַרְץ שְׁבִאֲמַת מְדוּבֵר שְׁהוּא עֲדִיין**
53 **בְּתוֹךְ שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים וְעוֹד לֹא נוֹדַל לוֹ בֵּן, וְאִף עַל פִּי כֵּן נִקְרָא אַב,**
54 **שְׁהֵי כִּי אֶתָּא – כְּשִׁבָא רַבִּי דִּימֵי מַרְאָךְ יִשְׂרָאֵל לְבַבֵּל אָמַר, אָמְרֵי**
55 **בְּמַעֲרָבָא – בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל פִּירְשׁוּ שְׁתַּנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְלֵא בֵּא**
56 **לְהַשְׁמִיעַ אַתְּ דִּינוֹ שֵׁל רַבִּי כְּרוֹסְפַדְאִי, שְׁדוּקָא בֵּן נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר,**
57 **וְלֹא הִרְאוּ לְקְרוֹתוֹ אָב, דְּהֵינּוּ כְּעוֹבֵר שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים לְאַחַר הַבַּת**
58 **שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, מִפְּנֵי שָׁאם הִיָּה בֵּא עַל אִשָּׁה לְאַחַר הַבַּת שְׁתֵּי**
59 **שְׁעָרוֹת וְהִיא הִיתָה מִתַּעֲבֵרָת, הִיָּה הָעוֹבֵר נִיבָר כְּעוֹבֵר שְׁלוֹשָׁה**

סנהדרין. בן סורר ומורה – פרק שמיני דף סט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלג רש"י תוספות

ואמר רחמנא איש. ולא כתיב ואם אין לו גואל מאי טעמא כתיב איש אלא משום דכתיב ואם דמשמע פעמים יש לו יורשים ולהכי כתיב איש ללמודך איש הוא דאיכא לספוקי שמא יוליד בנים משנתגייר ואיך רשאי להפקיע קרן שלו ולתתו לכהן עד שיתעו שאין לו יורשים אבל קטן גר מסתמא גול שלו שנשבע עליו

ואמר רחמנא איש. איש אתה צריך לחזור עליו, אם יש לו גואלין ואם לאו. קטן, אי אתה צריך לחזור עליו, בידוע שאין לו גואלין. איתביה אפי איש, אין לי אלא איש. בן תשע שנים ויום אחד שראוי לביאה, מיניין. תלמוד לומר, ואיש, אומר ליה, יש לו ואינו מוליד, בתבואה שלא הביאה שלישי דמי. דבי חזקיה תנא, וכי יזיד איש, איש מויד ומוריע, ואין קטן מויד ומוריע. אומר ליה רב מרדכי לרב אשי, מאי משמע, דהאי מויד' לישנא דבשולי הוא, דכתיב ויוד יעקב מויד. והא תנא דבי רבי ישמעאל, בן' ולא אב. היכי דמי, אלימא דאיעבר בתר דאיתיה

שתי שערות, ואוליד מקמי דלקוף זקן. מי איכא שהות פולגי האי, והא אומר רבי פרוספדאי, כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד. דאיעבר מקמי דלייתי שתי שערות, ואוליד מקמיה דלקוף זקן, ושבע מינה, קטן מוליד. לא, לעולם דאיעבר בתר דאיתיה שתי שערות, ואוליד בתר דאקוף זקן, ודקא קשיא דרבי פרוספדאי, פי אתה רב דימי אומר, אמרי במערבא בן' ולא הראוי לקרותו אב. גופא, אומר רבי פרוספדאי אומר רבי שבתי, כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד. והאנן תנן, משיביא שתי שערות ועד שיקוף זקן. הקוף זקן, אף על גב דלא מלו שלשה חדשים. מלו שלשה חדשים, אף על גב דלא הקוף. יתיב רבי יעקב מנהר פקוד קמיה דרבינא, ויתיב וקאמר משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע, שבע מינה מדרבי פרוספדאי אומר רבי שבתי, וילדת לשבעה, אין עובריה ניפר לשליש ימיה. דאי סלקא דעתך, עובריה ניפר לשליש ימיה, למה לי שלשה, בתרי ותילתא סגי. אומר ליה, לעולם אימא לך, עובריה ניפר לשליש ימיה, זיל בתר רובא. אמרנה קמיה דרב הונא בריה דרב יהושע, אומר להו, וברני נפשות מי אזלינן בתר רובא. התורה אמרה ישמעו העדה והצילו העדה, ואת אמרת זיל בתר רובא. אהדרנה קמיה דרבינא, אומר ליה, וברני נפשות לא אזלינן בתר רובא. ואת התנן, אחד אומר, בשנים בחדש. ואחד אומר, בשלשה. עדותן קיימת, שזה יודע בעיבורו של החדש, זה אינו יודע. ואי סלקא דעתך, לא אמרינן זיל בתר רובא, נימא, הני דוקא קא מסהדי, ואכחיש הוא דקא מכחשי אהרדי. אלא לאו, משום דאמרינן זיל בתר רובא, ורובא דאינשי עבדי דטעו בעיבורא דירחא. אומר רבי ירמיה מדפתי, אף אנן נמי תנינא, בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה. ואם בא עליה יבם, קנאה ותייבין עליה משום אשת איש. [ומממאח] את בועלה, לטמא משכב התחתון פעליון. נישאת לכהן, אוכלת בתרומה. בא עליה אחד מן הפסולין, פסלה מן הפהונה. ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, מומתין עליה והיא פטורה.

בידוע שאין לו גואלים. וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאית מוליד וכן בפי אין בין המומד (נדרים דף לה) זאת תורת היולדת בין גדולה בין קטנה ופריך קטנה בת לידה היא מאי קשיא הא אמרינן לקמן בשמעתין דורות הראשונים היו מולידין בתי' שנים ויש לומר דאף ע"פ שבדורות האחרונים נהגו הכמנים סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד דורות הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות היה זמן גדלות מקודם הרבה והוא דקאמר לקמן וכי עבר בצלאל משכן בן י"ג שנה הוה דכתיב איש מלאכתו הם רוצה להוכיח על דורות הראשונים דאפילו כי אולת בתר דורות ההשתא לפי שלא תרצה להוכיח שנחשבים גדולים בפחות א"כ בעל כרחך בר תליסר שנין הוה.

אחד בשנים בחדש. פירשתי לעיל בפרק היו בחוקן (דף מא) ד"ה שזה:

בת ג' שנים ויום אחד. פירשתי בפ' ארבע מיתות (לעיל נה).

דל
ואמר רחמנא איש. ולא כתיב ואם אין לו גואל מאי טעמא כתיב איש אלא משום דכתיב ואם דמשמע פעמים יש לו יורשים ולהכי כתיב איש ללמודך איש הוא דאיכא לספוקי שמא יוליד בנים משנתגייר ואיך רשאי להפקיע קרן שלו ולתתו לכהן עד שיתעו שאין לו יורשים אבל קטן גר מסתמא גול שלו שנשבע עליו ישראל לשקר לכהן הוא בידוע שאין לו גואלים: איש. גבי שפחה חרופה כתיב ויגר: ואיש כי ישכב את אשה שבת זרע וגו': שלא הביאה שלישי. שאם אתה זורעה אינה מצמחת: וכי יזיד. מדאפקיה בלשון מויד ולא כתוב וכי ירשע איש למימר דרוש ביה נמי האי מויד מבשל: בן' ולא אב. לגבי בן סורר ומורה בן ולא אב וקס"ד דממעטין בן שכבר נולד לו בן שדוב אינו נעשה בן סורר ומורה ולא קטן לא מוליד ה"ד דאיצטרך למעוטי: אי נימא דאיעברא. אמיה מהאי בתר דאיתיה שתי שערות ושייה בו ט' חדשים להקוף זקן ובתוך כך נולד בן וקא ממעט קרא דא"ע' דראוי הוא לכהן סורר ומורה נפטר בשביל שנולד לו בן: והא א"ר ברופדאי. כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד ואע"ג דלא הקוף זקן אינו נעשה בן סורר ומורה לאחר ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות והשתאו לא דייק טעמא דרבי כרוספדאי מדיכא ולקמן בעינן ליה מידו קרא לא צריך למעוטי דאפילו לא אב הוא ידה מפטר בג' חדשים: אלא לאו. כי איצטרך למעוטי כגון דאוליד מקמי ג' חדשים בתר שתי שערות ועל כרחיך איבערא ו' חדשים מקמי דאיתיה ב' שערות ואוליד מקמי דאקוף זקן וג' חדשים נמי לא עברו עליו ושבע מינה קטן מוליד. לא לעולם דאיעבר בתר דאיתיה שתי שערות וכו'. והאי דקאמר רבי ישמעאל בן' ולא אב לא כשילדתו אמו כבר לבנו קא ממעט דבלאו הכי מפטר מדיון בן סורר ומורה או בג' חדשים או בחקפת זקן: אלא כי אתה רב דימי. פרשה לתנתא דבי רבי ישמעאל דמתא לאשמעוניה האי דרבי כרוספדאי שתי שנברו עליו ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות פטור הדיק בן ולא הראוי להיות אב והיינו לאחר ג' חדשים אחר שהביא שערות שראוי להיות העובר ניכר אם היה בא על האשה משהביא שתי שערות והיא מתעברת: והא אנן תנן עד שיקוף. אבל בג' חדשים לא מיפטר: הקוף. אשמעוניה מתני דמפטר אפי' מנהר להקוף מקמי דמלוי ורבי

ברופדאי אשמעינן מלוי א"ע' דלא הקוף ונפקא לן מדתנא דבי ר' ישמעאל בן' ולא הראוי להיות אב: ש"מ. מדלא קרי ליה ראוי לקרותו אב עד ג' חדשים ש"מ אפי' אשתו היתה יולדת לשבעה אינו ניכר בפחות מג' חדשים דאי לשליש ימים ניכר בתרי ירחי ותילתא נפטר כל אדם מדין סורר ומורה דהא ראוי לקרותו אב ונפקא מינה לאשה שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת ונתעברה ספק מן הראשון ספק מן האחרון אם הוכר עובריה לב' חדשים ושליש לנשואי האחרון והאי מן הראשון דאפילו היא עתידה לילד לשבעה לאחרון לא היה ניכר לשליש ימיה: זיל בתר רובא. להכי לא מפטר כל אדם בתרי ירחי ותילתא לאחר הבאת שתי שערות דלא קרינן ביה ראוי דאזלינן בתר רוב נשים שילדות לט' ואין עובריה ניכר בפחות מג' חדשים: והצילו העדה. לדונו לזכות ואנן מצנין למפטריה משום האי טעמא דראוי להיות אב ביולדת לו' ואת אמרת זיל בתר רובא ולא מפטר עד שראוי לקרותו אב ביולדת לט' כרוב נשים: בעבורו של חדש. שהיה חדש שפטר מלאו ור"ח ביום ל"א וזה שאמר בג' סבור שהחדש שערב חסר וחשב ר"ח מיזם ל': ואי לא אזלינן בתר רובא. דאינשי דעבידי דטעו בעבורא דירחא אמאי מצרפינן לסהדויהו וקטלינן ליה להאי נימא לא טעה אלא האי דוקא ג' אמר והאי דוקא אמר שנים ואין עדותן מכוונת ליום אחד: אף אנן נמי תנינא. דאזלינן בתר רובא וקטלינן: מתקדשת בביאה. אם מסרה אביה לאחד לבא עליה לשום קדושין אבל לא מדעת עצמה דאין מעשה קטנה כלום: קנאה. לירשה ולטימא לה ולצאת בגט ובלא חליצה ובלבד שיקבל אביה את גיטה: והייבין עליה משום אשת איש. אם קבל אביה קדושה מאיש אחד ובה עליה איש אחר: ופממא את בועלה. בנדתה: לטמא משכב התחתון פעליון. כבר פירשתי בפ' ד' מיתות (דף נה) שהיא תחתונה פעליונו של זב שמטמא אוכלין ומשקין אפילו לא נגע בו מפני ששכב עליו אבל פחותה מבת של האב עליה בנדותה אינו כבועל נדה אלא כבועל בנדה ואין משכבו טעמא אפילו אוכלין ומשקין אפילו נגע בו בנוגע בנדה אינו אלא ראשון לטומאה ואינו מומת כלים אפילו נגע וכו"ש דרבי טעמא משכב בלא נגיעה: נשאת לכהן. ע"י קדושי אביה ואמרו רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה וזו אם נכנסה לחופה אוכלת אבא פאילו נכנסה לחופה אינה אוכלת אבא: גדולה בין ג' חדשים לחופה א"ע"פ שלא נבעלה אוכלת אלמלא לאי בביתא דחליפה מלאת אלא בחופה מידו הראוי לביאה בעינן וכל שאין לה ביאה אין לה חופה: בא עליה אחד מן הפסולין. כגון ג' חלל נתין וממור ושאה חללה ופסלה כדאמרינן ביבמות (דף סח.) כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה: והיא פטורה. מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשין קתני מדיחא חייבין עליה משום אשת איש וקס"ד חייבין

1 דל תרתי שני לתלתא עיבורי. פי בקונט' כלומר פחות מח' חדשים אין שהות לעובר
 2 ו' חדשים להריון וחדש לימי נדות וטהרה אשתבח דכל חד בתמני אלולא אחיתופל
 3 הוליד אליעם לח' שנים וח' חדשים לעיבורו ומשנולד שהה ח' שנים והוליד את בת שבע
 4 וח' חדשים לעיבורה והיא נתעברה לח' שנים וח' חדשים לעיבורו של שלמה הרי כ"ו
 5 כ"כ בקונט' ותימה גדולה פי' דארות חדש של
 6 ימי נדות וטהרה וכי לא היו הבנים גדלים
 7 נמצא כשעברו שנתיים היו בני ח' שנים וחדש
 8 לכך נראה דלא דק בשביל חדש: **אלא** דרך
 9 חכמתן קא חשיב. תימה א"כ ליחשוב חס לבסוף
 10 וקרא קא חשיב שם וחס ויפת:
 ח'

1 **וּמֵאִי, וּמֵאִי אֵילֹנִית הוּא, וְאִדְעָתָא דְהָכִי לֹא**
 2 **קָדִישׁ. אֲלֵא לֹא, דְאֵמְרִינָן זִיל פְּתַר רֹבְא, וְרוּב נְשִׁים**
 3 **לֹא אֵילֹנִית וְיִגְהוּ. לֹא, מֵאִי חֵיב עֲלֶיהָ דְקָתְנָה,**
 4 **קָרְבָּן. וְהֵא 'מוֹמְתִין עַל יְדֵה' קָתְנָה, בְּבֹא עֲלֶיהָ אֲבִיהַ.**
 5 **וְהֵא, 'אִם פֹּא עֲלֶיהָ אַחַד מִכָּל הָעֲרִיּוֹת' קָתְנָה. אֲלֵא**

6 **הָכֹא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, דְקַבְּלָה עֲלֵיהּ. תְּנוּ רַבְּנָן, הַמְסוֹלֶלֶת בְּבִנָּה קָטָן, וְהַעֲרָה פֶּה. בֵּית שְׂמַאי**
 7 **אוֹמְרִים, פְּסָלָה מִן הַכְּהוֹנָה, וּבֵית הַלֵּל מְכַשְׁרִין. אָמַר רַבִּי חֵיָא בְרִיהַ דְרַבָּה פֶּר נַחֲמָנִי, אָמַר**
 8 **רַב הַסְדָּא, וְאָמְרִי לֵה, אָמַר רַב הַסְדָּא אָמַר זְעִיר, הַכֵּל מוֹדִים בְּכֵן תִּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד,**
 9 **שְׁבִיבְתוּ בִיאָה. פְּחוֹת מִכֵּן שְׂמֹנֶה, שְׁאִין בִּיאָתוּ בִיאָה. לֹא נִחְלְקוּ אֲלֵא בְּכֵן שְׂמֹנֶה דְבֵית**
 10 **שְׂמַאי סְבָרִי, גְּמָרִינָן מִדּוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים. וּבֵית הַלֵּל סְבָרִי, לֹא גְמָרִינָן מִדּוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים.**
 11 **וְדוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים, מְנַלְן דְאֹלִיד. אֵילִמְא, מִדְּכָתִיב 'וְהָא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעֶם אִשְׁת'**
 12 **אוֹרְיָה הַחַתִּי, וְכָתִיב (ו') אֱלִיעֶם בֶּן אַחִיתוֹפֶל הַגִּילֹנִי, וְכָתִיב 'וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָחָן הַנְּבִיא וַיִּקְרָא**
 13 **אֶת שְׁמוֹ יְדִידָה בְּעִבְרוֹ (פ') ה' (אָהָבו), וְכָתִיב 'וַיְהִי לִשְׁנַתִּים יָמִים וַיְהִי גוֹזִים לְאַבְשָׁלוֹם,'**
 14 **וְכָתִיב 'וְאַבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיִּלְךְ גְּשׁוּרָה וַיְהִי שָׁם שְׁלֹשׁ שָׁנִים,' וְכָתִיב 'וַיָּשֶׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלַם**
 15 **שְׁנַתִּים יָמִים וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה,' וְכָתִיב 'וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל**
 16 **הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָא [וְאַשְׁלֵם] אֶת נַדְרֵי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לָה' בְּחֶרְבוֹ,' וְכָתִיב 'אַחִיתוֹפֶל רָאָה כִּי**
 17 **לֹא נַעֲשֶׂתָה עֲצוֹת וַיַּחְבֹּשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַקֵּם וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ (ו') אֶל עִירוֹ וַיִּצַּו אֶל בֵּיתוֹ וַיַּחֲנֹק,'**
 18 **וְכָתִיב 'אֲנָשִׁי דְמִים וּמְרֻמָּה לֹא יִחַצוּ יְמִיהֶם'. וְתִנְיָא, כֵּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דּוֹאָג אֵינָן אֲלֵא שְׁלִישִׁים**
 19 **וְאַרְבַּע, וְשֶׁל אַחִיתוֹפֶל אֵינָן אֲלֵא שְׁלִישִׁים וְשֶׁלֶשׁ. כִּמְהָ הוּוּא וְשֶׁלֶשׁ. כִּמְהָ הוּוּא וְהוּא, דֵּל שֶׁבַע**
 20 **דְּהוּהוּ שְׁלֹמֹה, פֶּשׁ לְהוּ עֲשָׂרִים וְשִׁית. דֵּל תְּרִיתִי שְׁנֵי לְתַלְתָּא עַנְבוּרִי, אֲשַׁתְּכַח דְּכֵל חַד וְחַד**
 21 **בְּתַמְנֵי אֹלִיד. מֵמֵאִי, דְלִמְא תְרוּוִיהוּ בְּתִשַׁע אֹלִיד, וְכַת שֶׁבַע אֹלִידָא בְּשִׁית, מִשׁוּם דְאִתְתָּא**
 22 **בְּרִיא. תַּדַּע, דְּהָא הוּוּי לֵה יֶלֶד מְעִיבָא. אֲלֵא מְהֵבָא, 'אַלְהָ תוֹלְדוֹת תַּרְחַ, תַּרְחַ הוֹלִיד**
 23 **אֶת אַבְרָם אֶת נַחֲרוֹ וְאֶת הָרָן,' וְאַבְרָהָם גְּדוֹל מִנְחֹר שְׁנָה, וְנַחֲרוֹ גְּדוֹל מִתַּרְחן שְׁנָה, נִמְצָא**
 24 **אַבְרָהָם גְּדוֹל שְׁתֵּי שָׁנִים מִתַּרְחָן. וְכָתִיב 'וַיִּקַּח אַבְרָם וְנַחֲרוֹ לָהֶם נְשִׁים' וְגו'. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק,**
 25 **יִסְכָּה זֹו שְׁרָה, וְלִמְהָ נִקְרָא שְׁמָה יִסְכָּה, שְׁפֹכָה בְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהִינוּ דְכָתִיב 'כֵּל אֲשֶׁר תֹּאמַר**
 26 **אֵלֶיךָ שְׁרָה שְׁמִעַ בְּקוֹלִי'. דְּבַר אַחַר, 'יִסְכָּה', שְׁהַכֵּל סְכִים בְּיַפְיָה. וְכָתִיב 'וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל**
 27 **פְּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ' וְגו', כִּמְהָ קָשִׁישׁ אַבְרָהָם מִשְׁרָה, עֲשָׂר שָׁנִין. וְקָשִׁישׁ מֵאַבְוָה, תַּרְתִּין**
 28 **שָׁנִין. אֲשַׁתְּכַח כִּי אֹלִידָה הָרָן לְשְׁרָה, בְּתַמְנֵי אֹלִידָה. מֵמֵאִי, דְלִמְא אַבְרָהָם זִמְמָא דְאַחַה**
 29 **הוּהוּ, וְדַרְךָ חֲכָמָתָן קָא חֲשִׁיב לְהוּ. תַּדַּע, דְקָא חֲשִׁיב לְהוּ קָרָא דַּרְךָ חֲכָמָתָן, דְכָתִיב 'וַיְהִי**
 30 **נַח בֶּן חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נָח אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יַפֶּת,' שֵׁם גְּדוֹל מִחֶם שְׁנָה, וְחָם**
 31 **גְּדוֹל מִיַּפֶּת שְׁנָה, נִמְצָא שֵׁם גְּדוֹל מִיַּפֶּת שְׁתֵּי שָׁנִים. וְכָתִיב 'וַיִּנַּח בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַהֲמַבּוּל**
 32 **הָיָה מִיּוֹם עַל הָאָרֶץ,' וְכָתִיב (ו') אֲלֵהָ תוֹלְדוֹת שֵׁם, שֵׁם בֶּן מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת אַרְפַּכְשָׁד**
 33 **שְׁנַתִּים אַחַר הַמַּבּוּל'. בֶּן מֵאָה שְׁנָה? בַּר מֵאָה וְתַרְתִּין שְׁנֵין הוּוּהוּ. אֲלֵא, דַּרְךָ חֲכָמָתָן קָא**
 34 **חֲשִׁיב לְהוּ. הָכֹא נִמְי, דַּרְךָ חֲכָמָתָן קָא חֲשִׁיב לְהוּ. אָמַר רַב פֶּהֲנָא, אֲמַרְיָה לְשִׁמְעָתָא קָמוּיָה**
 35 **דְּרַב יְבִיד מִנְהַרְדְּעָא. אָמַר לִי, אַתּוֹן מְהֵבָא מְתִנְתּוֹ, וְאַנְן מְהֵבָא מְתִנְתּוֹ לֵה 'לִישֵׁם יוֹלֵד**
 36 **גַּם הוּא אָבִי כֵּל בְּנֵי עֵבֶר, אַחִי יַפֶּת הַגְּדוֹל,' יַפֶּת הַגְּדוֹל שְׁבָאֲחִיו הוּוּהוּ. אֲלֵא מְנַלְן, מְהֵבָא**
 37 **וּבְצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִשָּׁה יְהוּדָה, וְכָתִיב 'וְתָמַת עֲזוּבָה (אִשְׁת פֶּלֶב) וַיִּקַּח לוֹ כְּלָב אֶת**
 38 **אֶפְרַת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר'. וְכִי עֵבֶד בְּצִלְאֵל מִשְׁכָּן, בַּר פֶּהֲנָה הוּוּ, בַּר תְּלִיסַר, דְכָתִיב 'אִישׁ**
 39 **אִישׁ מִמְּלֹאכְתוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עוֹשִׂים'. וְתִנְיָא, שְׁנָה רַאשׁוֹנָה, עֲשָׂה מִשָּׁה מִשְׁכָּן. שְׁנָה, הַקִּים**
 40 **מִשְׁכָּן וְשִׁלַּח מְגֻלִים, וְכָתִיב 'בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנְכִי בְשִׁלַּח מִשָּׁה עֵבֶד וְגו', וְעַתָּה הֵנָּה אָנְכִי**
 41 **הַיּוֹם בֶּן חֲמִשׁ וְשָׁמִנִים שָׁנָה,' כִּמְהָ הוּוּא לְהוּ, אַרְבָּעִין. דֵּל אַרְבִּיסַר, דְּהוּהוּ בְצִלְאֵל. פֶּשָׁא**
 42 **לְהוּ, עֲשָׂרִים וְשִׁית. דֵּל תְּרִיתִי שְׁנֵי דְתַלְתָּא עַנְבוּרִי, אֲשַׁתְּכַח דְּכֵל חַד וְחַד, בְּתַמְנֵי אֹלִיד:**
 43 **בֶּן וְלֹא בַת: תִּנְיָא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּדִין הוּא שְׁתַּתָּא בַת רַאֲוִיָה לְהוּיָת כְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרָה,**

1 **וּמֵאִי דִלְמָא אֵילֹנִית. תַּמְצָא וְנִמְצָאוּ קְדוּשָׁה קְדוּשָׁה טוֹת: דְאִדְעָתָא דְהָכִי לֹא**
 2 **קְדִישׁ. וְלֹא אִשְׁת אִישׁ הוּא: קָרְבָּן, וּבְשׁוּגָה דְאֹלִינָן בַּת רֹבְא אֲבֵל מִקְטֵל לֹא**
 3 **קְטִילָנָא מִשׁוּם רֹבְא: כִּכָּא עֲלֵיהָ אֲבִיהַ. קָאמַר דְחִיבָא לֹא מִשׁוּם אִישׁוֹת אֲלֵא**
 4 **מִשׁוּם קוֹרְבָּא: וְהֵא אַחַד מִכָּל עֲרִיּוֹת קָתְנָה. דְמִשְׁמַע אֲפִילוֹ הֵנָּך דַּתּוֹ לֵה לְחִיבָה**
 5 **מִשׁוּם קְדוּשָׁתָן בְּגוֹן חֲמִיהַ וְחוֹרְגָה אוֹ כֵּל אֲדָם**
 6 **מִשׁוּם אִשְׁת אִישׁ: אֲלֵא. אִיבַעֲי' לְדַחֲוִיהַ דְלֹא**
 7 **נִילָף מִינָה דְנִוֵּל בְּקִטְלָא בַּת רֹבְא אוֹקְמָא**
 8 **הָכִי: הָכֹא כִּמְאִי עֲסָקִינוּ דְקַבְּלָה. בַּעֲלָה**
 9 **עֲלֵיהָ דַּפְּי' תַּמְצָא אֵילֹנִית חֲפִץ הוּא בַּה**
 10 **וְקְדוּשָׁה קִדּוּשָׁן: הַמְסוֹלֶלֶת, לִשְׁוֹן פְּרִיצוֹת:**
 11 **הַעֲרָה בַּה. אִיכָא לְמִיד (יְבָמוֹת דָּף נַה)**
 12 **הַעֲרָה זֹו נִישְׁקָה וְאִיכָא לְמִיד זֹו הַבְּנַסַּת**
 13 **טַרְחָה: פְּסָלָה מִן הַכְּהוֹנָה. וּמִשְׁוִיא לֵה זִוּנָה**
 14 **דְּהַעֲרָה גַמְרַר בִּיאָה כְּדַאמְרִי' גַמְרַר דִּיבְמוֹת**
 15 **(דָּף נ.ד.) וּבְפִרְקִין דְלַעֲלִיל (דָּף נ.ה.) וּמִיָּהוּ**
 16 **מִיָּהוּ לֹא מִחִיבֵי כְּגוֹן שְׁלֹא הַתְרוּ בְּדָן: וּכ"ה**
 17 **מְכַשְׁרִין. כְּדַמְפְּרִישִׁי' לְקַמְן דְקָטָן לֹא אוֹ בַר**
 18 **בִּיאָה הוּוּא: מִדּוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים. שְׁהוּ**
 19 **מוֹלִידִין בְּנֵי שְׁמוֹנָה שְׁנָה כִּדְלַפִּינָן לְקַמְן: אִי**
 20 **נִימָא מְדַכְּתִיב כֵּן שֶׁבַע בַּת אֱלִיעֶם וְאֵלִיעֶם**
 21 **בֶּן אַחִיתוֹפֶל וְכָתִיב כִּלְדַת שְׁלֹמֹה בְנָה**
 22 **וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְדִידָה וְסִמְךָ לִיה וַיְהִי**
 23 **לְשַׁנְתִּים יָמִים אַחַר לִידְתוֹ הֵרָג אַבְשָׁלוֹם אֶת**
 24 **אֲמִנוֹן וְכַרַח לְנִשׁוֹר וַיִּשֶׁב שָׁם שְׁלֹשׁ שָׁנִים.**
 25 **הִרִי חֲמִשׁ שָׁנִים לְשַׁלְמָה וּבְשִׁשׁ מִגְשׁוֹר**
 26 **שְׁפִיִים יוֹאֵב אֶת דוֹד עִי' הַתְּקוּעִית לְהַשִּׁיבו**
 27 **יִשֵׁב בִּירוּשָׁלַם שְׁנַתִּים וְאַחֲרֵי מֵרַד דְכָתִיב**
 28 **בְּתַרְיָה וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבַּעִים שָׁנָה וַהֲנִי אַרְבַּעִים**
 29 **שְׁנָה נָקַט לִיָּה לְמַנְיָן שְׁשָׁלוֹ מֶלֶךְ כְּדַאמְרִינָן**
 30 **בְּתַמּוֹרָה (דָּף י.ד.) שְׁחַלְךְ וּמֵרַד וּבְאוֹתוֹן פֶּרַק**
 31 **נַחֲנַק אַחִיתוֹפֶל כְּדַכְּתִיב אַחִיתוֹפֶל רֹאָה כִּי**
 32 **לֹא נַעֲשֶׂתָה עֲצוֹת וַיִּצַּו אֶל בֵּיתוֹ וַיַּחֲנֹק אֶת**
 33 **שְׁלֹמֹה בֶּן שֶׁבַע שָׁנִים: חֲצִי יְמֵיו שֶׁל אֲדָם**
 34 **שְׁלִישִׁים וְחֲמִשָּׁ. דְכָתִיב (תְּהִלָּם י) יָמִי**
 35 **שְׁנוֹתֵינוּ בְּחַם שְׁבַעִים שְׁנָה: פְּשׁוֹ לְהוּ עֲשָׂרִין**
 36 **וְשִׁית. לְאַחִיתוֹפֶל כְּשִׁנּוּלְד שְׁלֹמָה וּבְתוֹךְ כ"ו**
 37 **שָׁנִים נִילְדוּ שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת אֵלִיעֶם וְכַת שֶׁבַע**
 38 **וּשְׁלֹמֹה: דֵּל תְּרִיתֵי שְׁנֵין דְתַלְתָּא עַנְבוּרִי.**
 39 **כְּלוֹמַר פְּחוֹת מַח' חֲדָשִׁים אֵין שְׁהוֹת לְעוֹבַר**
 40 **ו' חֲדָשִׁים לְהַרְיוֹן וְחֲדָשׁ לִימֵי נְדוּת וְטַהֲרָה:**
 41 **אֲשַׁתְּכַח דְכֵל חַד וְחַד כְּתַמְנֵי אֹלִידָה.**
 42 **אֲחִיתוֹפֶל הוֹלִיד אֵלִיעֶם לַח' שְׁנָה וח' חֲדָשִׁים**
 43 **וְאֵלִיעֶם הוֹלִיד בַּת שֶׁבַע לַח' שְׁנָה וח' חֲדָשִׁים**
 44 **וְכַת שֶׁבַע לַח' שְׁנָה וח' חֲדָשִׁים לִידְתוֹ שֶׁל**
 45 **שְׁלֹמָה הִרִי כִּי שְׁנִים: דַּתְתָּא כְּרִיא הוּא.**
 46 **אִשָּׁה דְרַבָּה לְהוּיָת בְּרִיאָה וּמִמְהַרְתָּ לְהוֹרִיעַ:**
 47 **וְתַרְעַ, עַל בְּרוּךְ דַּאֲשֵׁה מִמְהַרְתָּ דַּהֲא הוּוּהוּ**
 48 **לֵה לְבַת שֶׁבַע וְלַד מְקַמֵּי שְׁלֹמָה אוֹתוֹ הוֹלֵד**
 49 **שְׁמַת לְדוֹד שְׁנוֹלֵד רַאשׁוֹן דְכָתִיב בִּיה (ש"ב**
 50 **יב) וְכַאֲשֶׁר מַת הִילֵד קָמַת וְחַאבֵּל לַחֶם:**
 51 **אַבְרָהָם גְּדוֹל מִנְחֹר שְׁנָה. מִמְּקָא חֲשִׁיב לִיָּה**
 52 **קָרָא בְּרִישָׁא: וְכָתִיב וַיִּקַּח אַבְרָם וְנַחֲרוֹ לָהֶם**
 53 **נְשִׁים שֵׁם אִשְׁת אַבְרָם שְׁנֵי וְשֵׁם אִשְׁת נַחֲרוֹ**
 54 **מְלַכָּה בַת הָרָן מְלַכָּה אֲבִי יִסְכָּה.**
 55 **אַלְמָא יִסְכָּה בַּת הָרָן יִסְכָּה זֹו שְׁרָה: דִּילְמָא**
 56 **זִוְרַר דַּאחִי הוּוּהוּ, הָרָן הוּא דְקָשִׁישׁ מִינָה:**
 57 **וַיְהִי נַח בֶּן חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. לְאַחַר שְׁהִיָּה**
 58 **בֶּן חֲמִשׁ מֵאוֹת שְׁנָה הוֹלִיד אֶת שְׁלֹשְׁתוֹן: שֵׁם**
 59 **בֶּן מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַתִּים**
 60 **אַחַר הַמַּבּוּל: בַּר מֵאָה וְתַרְתִּין הוּוּהוּ. הוֹרִיתָא**
 61 **שְׁהַכֵּל**

61 והוא גדול מכולן נמצא שגולד בחמש מאות שנה לנח וכשירד המבול היה בן מאה שנה אלא שמע מינה קטן מכולן הוה ובחמש מאות ושני שנים לאבאה אתילד ודרך
 62 חכמתן חשיב ליה: ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אלמא חור בר כלב הוה ובצלאל היה דור שלישי ליה: וכי עבד משכן היה בן י"ג דקרר
 63 ליה איש איש ממלאכתו וכשנשתלחו המרגלים בשנה השנית כבר היה בן י"ד שנה וכתביב בן ארבעים שנה אנכי היום: שהכל

סנהדרין דף סט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רלה

60 אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֲלֵכָה נָא (ואשלמה) וְאַשְׁלֹם אֶת נַדְרֵי אִשְׁרֵי
 61 נַדְרֵי לֹה' הַבְּהָרִים, וזה היה אחר ארבעים שנה מעת שביקשו
 62 ישראל מלך בזמן שמואל, ובהמשך הענין מרד אבשלום בדוד,
 63 והתייעץ עם אחיתופל באיזה אופן יוכל להגבר על דוד ולהורגו,
 64 וכתוב (שם י"ב) וְאַחִיתוּפֵל רָאָה כִּי לֹא נִשְׁתַּחֲוֶה עֲצוֹתַי וַיִּחַשְׁבֵהוּ אֶת
 65 הַחֲמוּר וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ אֶל בִּיתוֹ (וְ)אֶל עֲרִידוֹ וַיִּצְוֵנו אֶל בִּיתוֹ וַיִּחַשְׁקֵנו, הרי
 66 שאחיתופל מת בשלמה היה בן שבע שנים, וכתוב (ההלים נ"ה ד)
 67 אֲנָשֵׁי דָמִים וּמְרֻמָּה לֹא יִחַצְוֵנו בְּיָמֵהֶם, והיינו שדוד קילל את דוגם
 68 ואחיתופל שלא יגיעו למחצית שנותיו של אדם, שהם שבעים
 69 שנה, וְתִנְיָא בְּבֵרֵיתָא, כֹּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דָּוִד (שהיה בזמן שאול) אֵינָן
 70 אֲלֵא שְׁלֹשִׁים וָאַרְבַּע, וְשֶׁל אַחִיתוּפֵל אֵינָן אֲלֵא שְׁלֹשִׁים וָשָׁלֹשׁ. נמצא
 71 שֶׁבָּמָה הָיְיָא לָהּ – שְׁכָמָה הָיוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל אַחִיתוּפֵל, תִּלְתִּין וְתַלְתָּי
 72 – שְׁלוֹשִׁים וְשָׁלוֹשׁ, ושלמה נינו היה או בן שבע שנים. דָּל שֶׁבַע
 73 דְּהוּא שְׁלֹמָה – הפחת מלוששים ושלוש שנות אחיתופל את שבע
 74 שנות שלמה, פֶּשׁ לָהּ עֲשָׂרִים וָשֵׁשׁ – נשארו עשרים ושש, כלומר
 75 אחיתופל היה בן עשרים ושש בלידת נינו שלמה, ונמצא
 76 שבעעשרים ושש שנים אלו, הספיק אחיתופל ללדת את אליעם,
 77 ובנו אליעם ילד את בת שבע, ובת שבע ילדה את שלמה. דָּל תְּרֵיתִי
 78 שָׁנֵי לְתַלְתָּא עֲבָדֵי – הפחת שנתיים לשלושה עיבורים אלו, של
 79 אליעם, בת שבע ושלמה, שהרי כל עיבור אינו פחות משמונה
 80 חודשים, חודש ימי נדות וטהרה ולפחות שבעה חודשי לידה.
 81 וכשנפחית שנתיים ושש עשרים ושש, נקבל שבעים וארבע שנים,
 82 ונחלק שנים אלו לשלושה אחיתופל, אליעם ובת שבע, אֲשֶׁתְּכָח
 83 דְּכָל חַד וְחַד בְּתַמְנֵי אוֹלֵיד – נמצא שכל אחד מהם הוליד בהיותו
 84 בן שמונה שנים.
 85 דוחה הגמרא: מִמָּאֵי – מנין לך להוכיח מפסוקים אלו ששלושת
 86 הדורות הולידו בגיל שמונה, דְּלָמָּא תְּרִינְיָהוּ בְּתַשְׁעֵי אוֹלֵיד – שמא
 87 אחיתופל ואליעם הולידו כשהיו בני תשע, וְכֵת שֶׁבַע אוֹלֵידָא בְּשֵׁית
 88 – ילדה את שלמה כשהיתה בת שש, ואל תתמה שקבלה יכלה
 89 ללדת בגיל כזה, מִשּׁוּם אֲבָתָא בְּרִיא – ובדרך כלל הנשים
 90 בריאות וממהרות להתעבר. ומוכיחה הגמרא: תַּדַּע שֶׁכַּךְ הוּא, דְּהָא
 91 תָּוִי לָהּ וְלָד מַעֲיַקָּא – שהרי קודם לידת שלמה היה לבת שבע
 92 מדוד ולד אחר שמת, כמבואר בפסוקים (שמואל ב' י" ט"ב), וְאוֹ
 93 כשנתעברה ודאי היתה פחותה מבת שמונה.
 94 הגמרא מביאה מקור אחר שדורות הראשונים היו יולדים כשהם
 95 בני שמונה שנים: אֲלֵא מִתְּמָא – מכאן, שנאמר (בראשית י"ב) וְאַלֶּה
 96 תּוֹלְדוֹת תְּרַח, תְּרַח הוֹלִידָא אֶת אַבְרָם אֶת נְחוֹר וְאֶת הָרָן, וְאַבְרָהָם
 97 גִּזְלוּ מִנְחוֹר לַפְחוֹת שָׁנָה שְׁהָרֵי נֹכַח רֵאשׁוֹן, וְנְחוֹר גִּזְלוּ מִהָרָן לַפְחוֹת
 98 שָׁנָה, נִמְצָא שְׁאֲבָרְהָם גִּזְלוּ שְׁתֵּי שָׁנִים מִהָרָן. וְכַתִּיב (שם י"א ט"ז) וַיִּקַּח
 99 אַבְרָם וְנְחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֲשֶׁת אַבְרָם שָׂרָי וְגו' בַּת הָרָן אֵבִי מֶלֶכָּה
 100 וְאֵבִי יִסְכָּה, וְאֵמֶר רַבִּי יִצְחָק, יִסְכָּה זו שָׂרָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ יִסְכָּה,
 101 מִפְּנֵי שֶׁפְּסוּכָה – רואה ביוצן תְּקִינָה, וְהָיְינּוּ דְּכַתִּיב (שם כ"א י"ג) כָּל אִשְׁרֵי
 102 תֹּאמְרֵי אֱלֹהִים שָׂרָה כְּקוֹלָהּ, דְּכֵר אִתְּרָה, מדוע שרה נקראה
 103 יִסְכָּה, מִפְּנֵי שֶׁחֶלֶל כְּסִים – מסתכלים ביופיה. מכל מקום למדנו
 104 ששרה היתה בת הרן אזי אברהם, וכתוב (שם י"ז) וַיִּפְּל אַבְרָהָם עַל
 105 פְּנֵי וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי הֲלֹכָן מֵאַהֲבָה שָׁנָה וַיֵּלֶד וְאִם שָׂרָה חֶבֶת
 106 תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלַד, וְגו', למדנו שבכמה שנים היה קָשִׁישׁ – זקן
 107 אַבְרָהָם מִשָּׂרָה, עֲשִׂרֵי שָׁנִים וְשִׁנָּים, והיה קָשִׁישׁ מֵאַבְרָהָם – מאביה של
 108 שרה, כלומר מהרן, תְּרִיתִין שָׁנִין – שנתיים כמבואר לעיל, אֲשֶׁתְּכָח
 109 כִּי אוֹלֵידָה הָרָן לְשָׂרָה בְּתַמְנֵי אוֹלֵידָה – נמצא שכשהוליד הרן את
 110 שרה היה בן שמונה, שהרי אברהם הגדול ממנו בשנתיים היה בן
 111 עשר.
 112 דוחה הגמרא: מִמָּאֵי – מנין שאברהם היה גדול מהרן בשנתיים,
 113 דְּלָמָּא אַבְרָהָם וְזִמְנָא דְּאַחֵיהּ תְּהוּ – שמא אברהם היה הקטן
 114 שבאחים, וְדָרַךְ חֲקִמְתָּן קָא חֲשִׁיב לָהּ – והפסוק מנה אותם לפי
 115 גודל חכמתם, ואברהם שהיה חכם מכולם נזכר ראשון. ומוכיחה
 116 הגמרא: תַּדַּע שֶׁכַּךְ הוּא, דְּקָא חֲשִׁיב לָהּ קָא – שדרך הכתוב
 117 למנות אנשים דָּרַךְ חֲקִמְתָּן, דְּכַתִּיב (בראשית ה' ל"ב) וַיְהִי נֶחֱ בֶן חָמֵשׁ
 118 מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד נֶחֱ אֶת שָׁם אֶת חָם וְאֶת יֶפֶת, ולכאורה משמע

1 ומבואר במשנה שחייבים עליה משום אשת איש, והגמרא סברה
 2 שכוונת המשנה היא שהבא עליה חייב מיתה כדן הבא על אשת
 3 איש, ומקשה הגמרא, וְאַמָּא – מדוע חייב מיתה, אִמָּא אֵיילוּנִית
 4 היא – נחשוש שבשתגדל יתברר שהיא אינה ראויה ללדת,
 5 וְאַדְעָמָא דְּהָכִי לֹא קָרִישׁ – ועל דעת כן בעלה לא קידש אותה,
 6 ויתכן שקידושה קידושי טעות הם ומעולם לא היתה אשת איש.
 7 אֲלֵא לֹא דְאָמְרִינָן וְלֵךְ בְּתֵר רֹכָא – שאנו אומרים לך אחר הרוב,
 8 וְרֹב נָשִׁים לֹא אֵיילוּנִית נִינְהוּ – אינן אֵיילוּנִית, ומוכח שהולכים
 9 אחר הרוב בנייני נפשות. דוחה הגמרא: לֹא, מֵאֵי תִּיב עֲלֵיהּ דְּקָתְנִי
 10 – מה שנאמר במשנה שחייבים עליה משום אשת איש, אין זה
 11 חיוב מיתה אלא קָרְבָן חטאת אם אדם בא עליה בשוגג, שלענין
 12 חיוב קרבן ודאי הולכים אחר הרוב שהיא אֵיילוּנִית והיא אשת
 13 איש.
 14 מקשה הגמרא: וְהָא 'מוֹמְתִין עַל יְדֵה' קָתְנִי – והרי בסוף המשנה
 15 נאמר שאם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, הבעל
 16 נהרג, ומבואר שהמשנה עוסקת בנייני נפשות ולא בחיובי קרבן.
 17 מתרצת הגמרא: הסיפא מדברת על עריות שלא מחמת קידושה
 18 אלא מחמת קירבה, כגון בְּמָא עֲלֵיהּ אִבִּיהּ, ולכן הוא מומת על ידה,
 19 אבל ברישא לענין חיובי אשת איש המשנה עוסקת רק בחיובי
 20 קרבן.
 21 מקשה הגמרא: וְהָא 'אִם בָּא עֲלֵיהּ אֶחָד מִכָּל הָעֲרִיֹת' קָתְנִי – והלא
 22 בסיפא של המשנה כתוב שבא עליה אחד מכל העריות, וזה כולל
 23 גם עריות שנאסרו מחמת קידושה, כגון חמייה או בן בעלה מאשה
 24 אחרת או כל אדם שיתחייב משום אשת איש, ומבואר שהולכים
 25 אחר הרוב בנייני נפשות. מתרצת הגמרא: אֲלֵא הָכָא מִמָּא עֲסָקִינָן,
 26 דְּקָבְלָה עֵילוּיָהּ – שבעלה קיבל על עצמו שהוא רוצה בקידושה
 27 גם אם יתברר שהיא אֵיילוּנִית, ולכן הקידושין אינם בטלים והבא
 28 עליה חייב מיתה.
 29 הגמרא דנה בקטן בן שמונה, האם יכול להוליד וביאתו נחשבת
 30 ביאה או לא: תְּנֵי רַבָּנָן, אִשֶׁה הַמְסוּלְלָת בְּבִנָּה קָטָן – שנהגה
 31 בפריצות עם בנה הקטן, וְהָעֲרָה בָּהּ בְּנָה בְּאוֹתוֹ מִקּוּם, בֵּית שְׁמַאי
 32 אוֹמְרִים, פְּסָלָה מִן הַבְּהוּנָה – אסורה להינשא לכהן אם תאלמן,
 33 ונפסלה מאכילת תרומה אם היא אשת כהן, מפני שדינה כדן
 34 אשה שבנה בא עליה שהיא נקראת זונה, וְבֵית הֵלֵל מְכַשְׁרִין אוֹתָהּ
 35 לכהונה, מפני שאין ביאת קטן נחשבת ביאה.
 36 וְאֵמֶר רַבִּי תַּיִמָּא בְּרִיהּ דְּרַבָּה בְּרַחֲמֵי אִמְרֵי רַב חֲסָדָא, וְאִמְרֵי לֵה, אִמְרֵי
 37 רַב חֲסָדָא אִמְרֵי וְעִירֵי, הַכֹּל מִדּוּרִים בְּכֵן תִּשְׁעֵי שָׁנִים יוֹזֵם אֶחָד שְׁבִיבְתָאוֹ
 38 בִּיאָה, וכן בקטן פחות מכן שְׁמֻנָּה שָׁנִים שְׂאוֹן בִּיאָתוֹ בִּיאָה, לֹא נִחְלְקוּ
 39 אֲלֵא בְּכֵן שְׁמֻנָּה, דְּבֵית שְׁמַאי סְבָר, גְּמָרִינָן – שאנו לומדים מדורות
 40 הָרֵאשׁוֹנִים שילדו בנים כשהם בני שמונה שנים, ולכן גם בדורות
 41 האחרונים בן שמונה ביאתו ביאה. וְבֵית הֵלֵל סְבָר, לֹא גְמָרִינָן –
 42 שאיננו לומדים מדורות הָרֵאשׁוֹנִים, ולכן בן שמונה אין ביאתו
 43 ביאה.
 44 שואלת הגמרא: וְדוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים מְגַלְּן דְּאוֹלֵיד – מנין לנו שילדו
 45 כשהיו בני שמונה שנים. אֵיילֵיָא – אם נאמר שלומדים זאת
 46 מְדַבְּרֵיב (שמואל ב' י"א ג) הֲלֵא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת אֲלֵיעָם אֲשֶׁת אוֹרֵיָה
 47 הַחַתִּי, הרי שבת שבע אשת דוד היתה בתו של אליעם, וְכַתִּיב (שם
 48 כ"ג ל"ד) וְ(אֲ)לֵיעָם בֶּן אַחִיתוּפֵל הַגִּילְוִנִי, הרי שאליעם אבי בת שבע
 49 היה בנו של אחיתופל, וְכַתִּיב (שם י"ב כ"ה) וַיִּשְׁלַח בְּיַד נְתָן הַנְּבִיא וַיִּקְרָא
 50 אֶת שְׁמוֹ וַיִּדְרִיבָה עֲבָבוֹר (כ"ב) ה' (אֲהַבֹּ), כלומר שדוד קרא לשלמה
 51 בנו שנולד לו מבת שבע 'ידידיה', וְכַתִּיב (שם י"ג כ"ג) וַיְהִי לְשָׁנַיִם
 52 יָמִים וַיְהִי נְוִזִים לְאַבְשָׁלוֹם, מנחה היה לעשות משתה בעת גזיות
 53 הצאן, ואבשלום הפציר במלך דוד לשלוח למשתה את אמנון,
 54 ושם הרג אבשלום את אמנון, וזה היה שנתיים אחר לידת שלמה.
 55 וְכַתִּיב לאחר הריגת אמנון (שם י"ג ל"ח) וְאַבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גְּשׁוּרָה
 56 וַיְהִי שָׁם שְׁשָׁל שָׁנִים, הרי שבאותו זמן מלאו לשלמה חמש שנים,
 57 וְכַתִּיב (שם י"ד כ"ח) וַיִּשָׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלַיִם שְׁנַתִּים יָמִים וַפְּנֵי הַמֶּלֶךְ
 58 לֹא רָאָה, הרי שבתים שנתיים אלו היה שלמה בן שבע שנים,
 59 וְכַתִּיב באותו פרק זמן (שם י"ט ז') וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ב. ולכן יש נוהגים להרבנות נרות¹⁰ במוצאי שבת יותר משאר לילות החול ונוהגים גם לומר פיוטים
2 וזמירות¹¹ אחר הברכה לילות את השבת אחר שיצא בדרך שמליון את המלך אחר שיצא מן
3 העיר¹²:

חלק ב סימן שיסדר שולחנו במוצאי שבת סעיף ב

ביאורי הלכה

- ח] להרבנות נרות - לקיום מנהג זה די בהוספת תאורה כלשהי בבית⁶, אך יש המדליקים נרות דווקא⁷.
ז] פיוטים וזמירות - בסידור רבינו לא הובאו פיוטים למוצאי שבת⁸ - משום שאין מנהגנו לאומרם⁹.
ז] פיוטים וזמירות - מקובל לספר סיפור מהבעל-שם-טוב במוצאי-שבת¹⁰.
ח] מן העיר - משמע שגם לאחר צאת השבת בהבדלה, עדיין לא הלכה קדושת השבת לגמרי¹².

ציונים והוספות

- 6) ב'התקשרות' גיליון שלא עמ' 15, הובאה שמועה שהרבי לא נהג בהדלקת נרות.
7) סיפור רבותינו נשיאינו אשר הבעל-שם-טוב "האט ליב געהאט ליכטיקייט" [=אהב אור], וכידוע הסיפור איך שהבעל-שם-טוב ותלמידיו הרבו בנרות במוצאי שבת קודש.
(מכתב כ"ק אדמו"ר י"ד מרחשוון תש"כ, אג"ק כרך יט עמ' מא, וראה קונטרס אמרי א"ש אות ב בשם הבעש"ט ז"ע שענין גדול יש להדליק ד' נרות לכבוד סעודה זו).
8) הנה בסידור אדמו"ר לא נמצא שום זמירות למוצאי שבת לבד ויתן לך, ועי' בהקדמת שער הכולל שלא הביא בסידור כל מה שלא מצא לחדש בהם איזה דבר כמו הסליחות והפזמונים והפיוטים וכדומה, והרוצים לאמרם כמנהגם ימצאו אותם בשארי סידורים, ועי' בשער הכולל פ' ל"ב שאדמו"ר הצ"צ נ"ע נשאל אם לומר בויתן לך פסוק ופדויי ה' ישובון והשיב הנה אדמו"ר הזקן לא רצה כלל שיזכירו במוצאי שבת יגון ואנחה, ולפי זה גם הפזמונים שנזכר בהם יגון ואנחה אין לאמרם או לפחות לדלג אלו החרוזים, ובלקוטי תורה פ' בלק דע"ב כתב וז"ל: וזהו מה שאומרים במוצאי שבת אל תירא עבדי יעקב כו', כי בשבת אנו בבחינת ישראל שאין צריך לבחי' עבודה ויגיעה לברר בירורים כי בורר אסור רק אנו אז בבחינת בן בנים למקום, ואח"כ במוצאי שבת שמסתלקת הנשמה יתירה וצריך לחזור ולירד להיות בבחי' יעקב עבדי בכל ששת ימי המעשה לברר בירורים בבי"ע כו', לכך אומר אל תירא עבדי יעקב כו' מליד שם, ובזה נותנים כח ועוז כו', והיא ירידה לצורך עליה בשבת שאח"כ, עכ"ל, מבואר דעת אדמו"ר ז"ל לקיים המנהג של אמירת פסוקי אל תירא. (קצות השלחן סי' ק בדה"ש ס"ק ד).
9) באגרות קודש ח"ג ע' שסא כותב כ"ק אדמו"ר: במה שהעיר בלקו"ת בלק (עב, ב) דאומרים במוצאי אל תירא עבדי יעקב, ומדוע לא נדפס בסידור. הטעם פשוט מפני שלא נוהגים לאומרם. ואעפ"כ נתבאר מנהג האומרים - כיון שכל מנהג יש לו מקום. וע"ד המבואר בפע"ח לענין מנהגי תפילה.
וראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (ח"א ע' יח):
- ולפי דעתי כל אותן הפזמונים שלא הביא בהסידור בודאי אין לאמרם.
ולמעיר שבמוצאי ר"ה תשכ"ה הזכיר כ"ק אדמו"ר מנהג הנשים בבקשות ותפלות (תורת מנחם ה'תשכ"ה ח"א ע' 19): ייתן הקב"ה כתיבה וחתומה טובה ושנה טובה ומתוקה בכל הפרטים, בנים ובני בנים ריבוי ממון, ברכות והצלחות ישועות ונחמות כנוסח ברכת הנשים לאחרי הברכה.
וכן להעיר מהשמועה שכ"ק אדמו"ר נהג לומר בסעודת מלווה מלכה "דא היא סעודתא דדוד מלכא משיחא".
10) אדמו"ר הצמח צדק אמר פעם לכלותיו, שעליהן לקבוע סדר בכל מוצאי שבת לספר סיפור מהבעל שם טוב. על שאלתן האם הכוונה רק להזכיר את שמו של הבעל שם טוב, או לספר איזה סיפור ממנו - ענה הרבי, שבודאי כוונתו לסיפור. מאז היתה אחת הכלות נכנסת אל הרבי במוצאי שבת, הוא היה מספר לה סיפור מהבעל שם טוב, והיא היתה חוזרת על הסיפור לפני כולן. (ספר השיחות ת"ש ע' 173).
אמנם בשמועות וסיפורים (ח"א ע' 4) מובא על המקובל שסיפור מהבעל שם טוב במוצאי שבת הוא סגולה לפרנסה, שאמר על כך אדמו"ר המהר"ש, שלש לאו דוקא: א. לאו דוקא במוצאי שבת, אלא בכל עת. ב. לאו דוקא מהבעל שם טוב, אלא מכל צדיק. ג. לאו דוקא לפרנסה, אלא לכל הענינים.
11) ראה לעיל סי' רצה ס"ה על הזכרת אליהו הנביא במוצאי שבת.
12) משמע מהמשל שהמלווים נמצאים עדיין בקרבת מקום עם המלך, כלומר שקדושת השבת לא יצאה עדיין לגמרי, וכן סעודת מלווה מלכה קשורה לג' סעודות שבת שהרי במדבר הייתה מהעומר מן שהיה מיוחד לשבת, וסעודה זו היא גמר ברכת השבת.
לקו"ש ח"ו ש"פ בשלח שיחה ב, ועד"ז בשחת מוצש"ק בשלח ה'תשכ"א (תורת מנחם - התוועדויות תשכ"א ח"ב ע' 60): כללות הענין דמוצאי שבת (שהוא המשך של השבת) מתבטא בגלוי בסעודה שנערכת בזמן זה - סעודה של מוצאי שבת (שהיא המשך לשלש סעודות דיום השבת), שנקראת "מלוה מלכה", ע"ש שמלווים את המלכה, שבת מלכתא.

ביאורי הלכה

ט] מן העיר - אין אומרים תחנונים ויודי במוצאי שבת¹³, עד חצות הלילה. ולכן אם קורא קריאת שמע שעל המיטה במוצאי שבת קודם חצות - לא יאמר הויודי שבה¹⁴.

ציונים והוספות

וראה עוד להלן על סעיף ג שסעודה זו היא שלימות ג' הסעודות דשבת, ובלקוטי שיחות חלק כ (ע' 294) שיש לערוך סעודת מלוה מלכה בשמחה דוקא, ובשיחות קודש ה'תשל"ה ע' 279 שסעודה זו מבטאת את הגעגועים לשבת).

13) בקצות השלחן סי' ק בדה"ש ס"ק ח הביא מהשערי תשובה שאסור לומר ויודי עד שיעבור חצות לילה כי עד חצות יש קדושת שבת. והרי בשבת א"א ויודי (כדלעיל סי' רפח).

14) לקו"ש חכ"ד ע' 414 ממכתב ו' אייר ה'תש"כ.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום טוב - לפי לוח "רב יומי"

- 1 יח וכיצד הוא הזימון עומד מערב יו"ט ובורר מהן מה
2 שיצטרך לו ביו"ט או אומד בדעתו כמה יצטרך ביו"ט
3 ועושה בהן סימן או טביעת עין שיכירם למחר ויאמר אלו
4 אני נוטל למחר אבל אם לא ברר מערב יו"ט ואמר סתם
5 מכאן אני נוטל למחר אין הזמנה זו מועלת כלום ואסור
6 ליטול מהם ביו"ט ואפילו אם לא ירצה לברור כלום אלא
7 רוצה ליטול מן הבא לידו הן כחושה הן שמינה אסור גזרה
8 שמא יברור השמנות מן הכחושות ויטול את השמנות ויניח
9 את הכחושות ונמצא טלטל את הכחושות שהן מוקצה שהרי
10 לא היה בדעתו להזמין אלא מה שיאכל ביו"ט:
- 11 יט ואפילו אם זימן את כל היונים שבשובך ואמר את
12 כולם אני נוטל למחר ויודע שבודאי לא יאכל את כולם
13 ביו"ט וכן אם אמר אלו שני זוגים אני נוטל למחר ויודע
14 שבודאי לא יאכל ביו"ט אלא זוג אחד אין הזמנתו מועלת
15 כלום לאותם שלא יאכל מהם ביו"ט והרי הם נשארים
16 מוקצה ולפיכך אסור ליקח אפילו פרידה אחת מן היונים
17 שזימן בהזמנה זו ואפילו רוצה ליטול מן הבא לידו אסור
18 גזרה שמא יברור אבל אם אינו יודע שבודאי לא יאכל מן
19 כל היונים שזימן אע"פ שאין ברור לו שבודאי יאכל מכל
20 מה שזימן מכל מקום כיון שאפשר שיאכל מכולם מועלת
21 הזמנתו לכל מה שזימן ולפיכך מותר לברור מהם ביו"ט מה
22 שצריך לו ולהניח השאר ואף על פי שטלטל השאר בידו
23 אין בכך כלום שהרי אינם מוקצה כלל:
- 24 כ זימן שני יונים ומצא שלשה ואינו מכיר אותם שזימן
25 כולם אסורים מפני אחד שאינו מזומן שנתערב בהם
26 ואינו מתבטל ברוב מפני שהוא דבר שיש לו מתירין ואם
27 נאכל אחד מהן או נאבד או נפל לים הרי השנים הנשארים
28 מותרים ועל דרך שנתבאר ביו"ד סי' ק"ע ע"ש:
- 29 כא זימן יונים שחורים בקן אחד ולבנים בקן שאצלו
30 ולמחר מצא לבנים במקום שחורים ושחורים במקום
31 לבנים אם הן יכולין לפרוח מעט כולם אסורים שאנו
32 חוששים שמא אותם שזימן פרחו והלכו להם ואלו אחרים
- 33 הן שבאו ממקום אחר לכאן אבל אם זימן בקן אחד שחורים
34 בצד זה ולבנים בצד זה ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים
35 במקום שחורים הרי הם מותרים שאנו תולין לומר שהן הן
36 הראשונים אלא שהחליפו מקומן:
- 37 כב אם בשעה שזימן את היונים היו בתוך הקן ולמחר
38 מצא אותם על פתח הקן מותרים אף על פי שאינו
39 מוצאן במקומן הרי הזמין מה שיהיו בכל הקן אבל אם
40 מצאן לפני הקן אם הן יכולין לפרוח מעט אסורים שאנו
41 חוששין שמא אלו שהזמין פרחו והלכו להם ואלו הן
42 אחרים שבאו ממקום אחר לכאן.
- 43 אבל אם אין היונים שהזמין יכולים לפרוח אפילו מעט אלא
44 יכולין לדרות מעט מעט אם לא היה אתמול קינים אחרים
45 של יונים תוך חמשים אמה סביבות זה הקן שהזמין היונים
46 שבו הרי אלו היונים שמצאן לפני הקן מותרים כיון שאינן
47 יכולין אלא לדרות וכל המדרה אינו מדרה יותר מן חמשים
48 אמה ואם כן אלו היונים בודאי לא באו ממקום אחר אלא
49 הן הן היונים שהזמין ואפילו יש קינים אחרים של יונים
50 סביבות זה הקן אלא שהן בקרן זוית בענין שאי אפשר
51 לראותם ממקום שלפני זה הקן שמצא בו היונים שזימן הרי
52 אלו מותרים לפי שכל המדרה אינו מדרה אלא עד מקום
53 שיכול לראות משם את קנו שיצא ממנו.
- 54 אבל אם אתמול בשעה שזימן אותם היו קינים אחרים של
55 יונים מוקצים תוך חמשים אמה סביבות זה הקן וביום טוב
56 בשעה שמצא את היונים שזימן לפני הקן לא מצא מנין
57 יונים של מוקצה שבקינים אחרים כמו שהיה מנינם אתמול
58 יש לחוש שמא היונים שזימן הלכו להם ואלו שלפני הקן
59 הן יונים מוקצים שהיו מודין והולכין עד שהגיעו עד לפני
60 זה הקן ולפיכך הם אסורים:
- 61 כג וכן הדין אם זימן לבנים בקן אחד ושחורים בקן
62 שאצלו ולמחר מצא שחורים במקום לבנים ולבנים
63 במקום שחורים אם אין יכולים לפרוח אלא לדרות ותוך

48 **כט** במה דברים אמורים בדורות הראשונים שלא היו
49 טרפות מצויין אבל בזמן הזה שאנו מחמירין הרבה
50 חומרות בטרפות ולפיכך הטרפות מצויין מאד ואם נאסור
51 לטלטל הטרופה מחמה לצל כדי שלא תסרח ימנע ולא
52 ישחוט כלל ונמצא ממצע בשמחת יו"ט לפיכך התירו לו
53 לטלטלה מחמה לצל:

54 **ל** וכן מטעם זה התירו לו למכרה לנכרי על דרך שיתבאר
55 במכירה לישראל דהיינו שלא יטול דמים ולא ישקול
56 ולא יזכור לו סכום דמים ואם אינו מאמינו יקח ממנו
57 משכון:

58 **לא** וכן מטעם זה התירו למכור לנכרי חלק האחורים
59 אפילו מבהמה כשרה במקום שאין מנקה מצוי ואם
60 אפשר להצניע עד לאחר יו"ט בענין שלא יסריח אסור
61 למכור לנכרי טרפה או אחוריים ואם שחטה ערב יו"ט והיה
62 לו שהות למכור לנכרי קודם יו"ט אסור למכור ביו"ט אפילו
63 אי אפשר לשמור שלא יסריח שלא התירו למכור אלא כדי
64 שלא ימנע מלשחוט אם נאסור לו למכור אבל כשנשחטה
65 בערב יו"ט והיה לו שהות למכור קודם יו"ט אף אם נאסור
66 לו למכור ביו"ט לא ימנע מלשחוט בשביל זה שהרי אפשר
67 לו למכור קודם יו"ט:

68 **לב** דבר שאין הטרפות מצוי בו כגון אווזין ותרנגולים
69 אסור לטלטלו מחמה לצל אם נטרף ואפילו יסריח
70 בוודאי וכן אסור למכור לנכרי כיון שאין הטרפות מצוי בו
71 לא ימנע מלשחוט בשביל כך:

חלק ד טימן תצו דין הכנה ביו"ט:

72 **א** אין מראין סכין לחכם ביו"ט לראות אם היא ראויה
73 לשחוט בה כמו שהיה המנהג בימי חכמי הש"ס שמא
74 תהיה פגומה ויאמר לו שאסור לשחוט בה מפני פגומותה
75 וילך ויחדדנה במשחזת ונמצא מתקן כלי ביו"ט אבל החכם
76 יכול לראות סכין כדי שישחוט בה הוא בעצמו ויכול
77 להשאילה לאחרים וכן חכם יכול להראות סכיניו לחכם אחר
78 מפני שהחכם יודע שהשחזה אסורה ביו"ט ולא יבא
79 להשחיתה:

80 **ב** וכן בזמן הזה שכל שוחט בודק הסכין בעצמו אסור לו
81 לבדוק ביו"ט שמא ישחיתה.

82 ויש אומרים שלא אסרו להראות הסכין לחכם משום דשמא
83 ישחיתה אלא משום דבימיהם לא היה אפשר לו לשחוט
84 בלא ראיית החכם את הסכין אפילו אם הסכין יפה ונמצא
85 ראיית החכם לבד היא המכשרת את הסכין והרי זה דומה
86 קצת למתקן כלי אבל בזמן הזה אין ראיית הסכין אלא כדי
87 לברר הספק אם יש בה פגומה אם לאו ונמצא שאין הדבר
88 תלוי בראייה אלא בשלימות הסכין שלא היתה פגומה
89 (קודם שהתחיל לבדוק) וראייה זו בעצמה אינה מכשרת
90 את הסכין אלא מבררת את הספק בלבד ולכן אין לאסרה
91 ביו"ט.

92 והלכה כסברא הראשונה ומכל מקום בשעת הדחק כגון
93 שלא בדק הסכין מערב יו"ט ונצרך לבשר ביו"ט יש לסמוך
94 על סברא האחרונה ומותר לבדוק הסכין ביו"ט:

1 חמשים אמה סביבות אלו הקינים אין שם קינים אחרים של
2 יונים שיהיה אפשר לראותם מתוך הקינים שזימן הרי אלו
3 היונים שזימן מותרים מטעם שנתבאר:

4 **כד** אם זימן שלשה יונים בקן אחד ולמחר לא מצא באותו
5 הקן רק שנים אפילו יש סביבות זה הקן קינים של
6 יונים אחרים ויש לחוש שמא הראשונים הלכו להם ואלו
7 השנים הן של קינים המוקצים אעפ"כ הן מותרים לפי שאנו
8 תולין שהשלישי הלך לו והנשארים הן אותם שזימן ואפילו
9 אם בשעה שזימן אותם קשר את שלשתן זה בזה ולמחר לא
10 מצא רק שנים קשורים זה בזה או מותרין זה מזה הרי אלו
11 מותרין לפי שדרך הבעלי חיים להתפרק ולהנתק מקשירתם.

12 ואפילו לא זימן אלא שנים בקן אחד וקשרן זה בזה ולמחר
13 מצא שלשה קשורים זה בזה הרי כולם מותרים שבודאי אדם
14 קשרן זה בזה ומן הסתם לא קשרן ביו"ט אלא בערב יו"ט
15 ואם כן הרי כל השלשה מוכנין מערב יו"ט ע"י קשירה זו
16 אבל אם למחר מצא שלשה מפורדין זה מזה הרי כולן
17 אסורין שהרי יש כאן אחד שלא זימן אותו מערב יו"ט וכיון
18 שאינו מכיר כולם אסורים ואם מצא שנים קשורים זה בזה
19 והשלישי אינו קשור השנים הקשורים מותרים שאנו אומרים
20 שהן הן אותן שזימן והשלישי שלא זימנו מערב יו"ט אסור:

21 **כה** כל דבר שהוא מוקצה אינו אסור אלא אם כן בעליו
22 הקצו אותו והסיחו דעתם ממנו אבל אם בעליו לא
23 הסיחו דעתם ממנו אינו נקרא מוקצה כלל ולכן נכרי שהביא
24 דורון לישראל בני יונה קטנים שאינם צריכים צידה
25 משוככות שיש לו בתוך התחום מותרים לפי שאין הנכרי
26 מקצה מדעתו כלום כמ"ש בסי' ש"י אבל אם הם גדולים
27 כל כך עד שצריכים צידה אסורים אע"פ שלא צדן בשביל
28 ישראל כיון שצריך לבקש תחבולות כדי לתפסן אין מועיל
29 כלום מה שאין הנכרי מקצה דעתו מהן לפי שאין זה הדבר
30 תלוי בדעתו שמא לא יוכל לתפסן:

31 **כו** הבודק בהמה ביום טוב יבדקנה במקום שיהא באפשר
32 להניחה שם אם תהיה טריפה לפי שאסור לטלטלה
33 כשתמצא טריפה ממקום זה למקום אחר וכן חכם המורה
34 הוראה בדבר שיהא אסור לטלטלו אם יאסר לא יורה עד
35 שיניחוהו מקודם במקום המיוחד לו כי אחר שיאסור יהא
36 אסור לטלטלו:

37 **כז** השוחט בהמה ביו"ט מותר להפשיטה קודם הבדיקה
38 ואין חוששין שמא תמצא טריפה לפי שמעמידין אותה
39 בחזקת היתר שרוב בהמות הן כשרות.

40 וטוב לו שיפשיטנה קודם בדיקה שאם יבדוק ותמצא טריפה
41 לא יהא רשאי להפשיטה שהרי הוא עושה מלאכה גמורה
42 שלא לצורך אכילה:

43 **כח** אם נמצאת טריפה אסור לטלטלה אפילו מחמה לצל
44 לדברי האוסרים נולד ביו"ט שהרי אתמול היתה
45 עומדת ומוכנת לאכילת אדם ועכשיו שנטרפה עומדת
46 לכלבים והרי זה נולד וכבר נתבאר בסי' תצ"ה שיש להחמיר
47 ולאסור נולד ביו"ט:

47 שיפריס על גבי קרקע כמו שיתבאר בסמוך):
 48 וּלְפִי מִנְהַג מְדִינֹת אֱלוֹ שְׁאִין אוֹסְרִין מוֹקְצָה בְּיו"ט אֲלֵא
 49 נוֹלַד יֵשׁ לְהַתִּיר עֵגֶל שְׁנוּלַד בְּיו"ט אֲפִילוּ אִם אִמּוֹ
 50 עוֹמֶדֶת לְגַדֵּל וְלָדוֹת וְאִין לְאִסְרוֹ מִשּׁוּם נוֹלַד כִּיּוֹן שֶׁהַלִּידָה
 51 לֹא עֲשֵׂתָה שִׁנּוּי בְּגוֹפּוֹ כִּלְל שְׁהָרִי אָף קוֹדֵם לִידָתוֹ הִיָּה רֵאוּי
 52 לְאֲכִילָה כְּמוֹ אַחֵר שְׁנוּלַד:
 53 וּמִטַּעַם זֶה אִם הֵם שֶׁבֶת וַיּוֹם טוֹב סְמוּכִים זֶה לְזֶה וְנוֹלַד
 54 בְּאַחַד מֵהֶם מוֹתֵר בְּאֲכִילָה בְּיוֹם שְׁלֹאֲחֵרָיו אָף עַל פִּי
 55 שֶׁהוּא יוֹם טוֹב אוֹ שֶׁבֶת וְאִין שֶׁבֶת מְכִינָה לְיוֹם טוֹב וְלֹא יוֹם
 56 טוֹב לְשֶׁבֶת (עֵינִן סִימָן תְּק"ג) לְפִי שְׁאִין לִידָה זֶה חֲשׁוּבָה
 57 הַכְּנָה כִּיּוֹן שֶׁהִיא רֵאוּי לְאֲכִילָה קוֹדֵם הַלִּידָה כְּמוֹ אַחֵר
 58 הַלִּידָה:
 59 יֵאָּ בַּהֲמָה שֶׁהִיא מְסוּכָּנֶת וְהוּא יֵרָא שְׁמָא תְּמוֹת אִם כֹּבֵר
 60 גָּמַר סְעוּדַת יו"ט וְאִין צָרִיךְ לֵה עוֹד בְּיו"ט אִסוּר
 61 לְשַׁחֲטָה בְּיו"ט שֶׁמִּשּׁוּם הַפְּסֵד מִמוֹנּוֹ לֹא הִתִּירוּ לוֹ מִלֵּאכָה
 62 גְּמוּרָה שְׁלֹא לְצוּרֵךְ יו"ט שִׁישׁ בַּה אִיסוּר מִן הַתּוֹרָה אֲבָל אִם
 63 אִין בְּמִלֵּאכָה אִיסוּר מִן הַתּוֹרָה כְּגוֹן שִׁישׁ שֶׁהוּת בְּיוֹם לְאֲכוֹל
 64 מִבַּהֲמָה זֶה כּוֹזֵית צְלִי אַחֵר שֶׁתִּצָּא נִפְשָׁה (כִּמ"ש בְּיו"ד ס"ו
 65 כ"ז) אַע"פ שְׁאִין שֶׁהוּת בְּיוֹם כְּדִי לְבַדְּקָה קוֹדֵם אֲכִילַת
 66 הַכּוֹזֵית וְאַע"פ שְׁלֹא יֵאֲכַל שׁוֹם אָדָם מִמֶּנָּה כְּלוּם בְּיו"ט מִכֵּל
 67 מְקוּם כִּיּוֹן שִׁישׁ שֶׁהוּת בְּיוֹם כְּדִי לְאֲכוֹל מִמֶּנָּה כּוֹזֵית אִין
 68 אִיסוּר מִן הַתּוֹרָה לְשַׁחֲטָה בְּיו"ט מִפְּנֵי שֶׁאִם הִיּוּ מְזַדְּמָנִים לוֹ
 69 אִוְרָחִים שְׁלֹא אֲכָלוּ עַדִּיין הַיּוֹם וְרוֹצִים לְאֲכוֹל מִבַּהֲמָה זֶה
 70 הִיתָה הַשְּׁחִיטָה מוֹתֵרֶת א"כ שְׁחִיטָה זֶה נִקְרָאת מִלֵּאכַת אוֹכֵל
 71 נֶפֶשׁ וְלִכְּן אָף שְׁאִין לוֹ אִוְרָחִים שְׁרוֹצִים לְאֲכוֹל מִמֶּנָּה מִכֵּל
 72 מְקוּם כִּיּוֹן שֶׁהַשְּׁחִיטָה מֵתֵרֶת וּמְכַשֶּׁרֶת אֶת הַבֶּשֶׂר שִׁיָּהָ רֵאוּי
 73 לְאֲכוֹל בְּיו"ט אִם יִזְדְּמְנוּ לוֹ אוֹכְלִים אִין בְּשַׁחֲטָה זֶה אִיסוּר
 74 מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא שְׁחֲכָמִים אִסְרוּהָ כֵּל שְׁאִין בַּה צוּרֵךְ יו"ט
 75 וּבְמִקּוּם הַפְּסֵד לֹא הָעֵמִידוּ חֲכָמִים אֶת דְּבָרֵיהֶם:
 76 יֵבּ וּמִזֶּה הִטַּעַם הִתִּירוּ לוֹ ג"כ לְהַפְּשִׁיטָה אִם הוּא בְּעֵנִין
 77 שֶׁאִם לֹא יִפְשִׁיטָנָה יִסְרִיחַ הַבֶּשֶׂר כִּיּוֹן שֶׁמִּן הַתּוֹרָה מוֹתֵר
 78 לְהַפְּשִׁיטָה כֶּשֶׁם שְׁמוֹתָה לְשַׁחֲטָה וּמִן הִטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאֵר אֲלֵא
 79 שְׁחֲכָמִים אִסְרוּהָ וְלֹא הָעֵמִידוּ חֲכָמִים אֶת דְּבָרֵיהֶם בְּמִקּוּם
 80 הַפְּסֵד:
 81 יֵגּ וּמִכֵּל מְקוּם הָעוֹר הוּא נוֹלַד כְּמוֹ שִׁתְּבָאֵר בְּסִי תְּצִ"ט
 82 וְאִסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיו"ט אֲלֵא אִם כֵּן שִׁייר בּוֹ אֲבָר אַחַד
 83 שֶׁאֵז הָעוֹר בְּטֵל לְגַבִּי הָאֲבָר וּמוֹתֵר לְטַלְטְלוֹ עִמוֹ:
 84 יֵדּ וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שְׁלֹא הִתִּירוּ לוֹ כִּלְל לְהַפְּשִׁיטָה בְּיו"ט כֵּל
 85 שֶׁאִינוּ רוֹצֵה לְאֲכוֹל מִמֶּנָּה בְּיו"ט וְכֵן הַשּׁוֹחֵט עוֹף מִפְּנֵי
 86 שֶׁהוּא מְסוּכָּן וְאִין דַּעְתּוֹ לְאֲכוֹל בְּיו"ט אִסוּר לְמִרוּט נוֹצְתוֹ
 87 בְּיו"ט וְאַע"פ שֶׁהָעֵיֶקֶר כִּסְבְּרָא הָרֵאשׁוֹנָה מִכֵּל מְקוּם יֵשׁ
 88 לְהַחֲמִיר כִּסְבְּרָא הָאֲחֵרוֹנָה:
 89 טוּ הַשּׁוֹחֵט בַּהֲמָה בְּשֶׁדָּה לֹא יִבְיָאנָה לְעִיר בְּמוֹט אוֹ
 90 בְּמוֹטָה כְּדָרֵךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֹל מִשּׁוּם לְזוּל יו"ט
 91 אֲלֵא מִבְּיָאָה בִּידוֹ אֲבָרִים אֲבָרִים:

חלק ד סימן תצח דין שחיטה ביו"ט:

1 וְכֵל אָדָם אֲפִילוּ אִינוּ תְּלַמִּיד חֲכָם מוֹתֵר לְבַדּוֹק הַסְּכִינַן
 2 אַחֵר הַשְּׁחִיטָה מִשּׁוּם דָּאָף אִם יִצְאָנָה פְּגוּמָה בּוֹדָאֵי לֹא
 3 יִשְׁחִיזָנָה:
 4 דּ הַטְּבַח יִכּוֹל לְהוֹלִיךְ הַסְּכִינַן אֲצֵל הַבַּהֲמָה אֲפִילוּ דָרֵךְ
 5 רִשׁוֹת הַרְבִּים וְכֵן מוֹתֵר לְהוֹלִיךְ הַבַּהֲמָה וְהַסְּכִינַן אֲצֵל
 6 הַטְּבַח וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא יִמְלֵךְ וְלֹא יִשְׁחַט וְנִמְצָא טְרַח
 7 בְּיו"ט שְׁלֹא לְצוּרֵךְ אֲפִילוּ גָדִי קֶטֶן שְׁצָרִיךְ לְהוֹלִיךְ עַל כְּתִיפּוֹ
 8 וְאַע"פ שֶׁהִיא אֲפִשֵׁר לְהוֹלִיכּוֹ מֵאֲתָמוּל לְפִי שְׁלֹא גִזְרוּ עַל
 9 הַהוֹצָאָה שֶׁהִיא אֲפִשֵׁר לְעֲשׂוֹתָה מִעֵרֵב יו"ט מִטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאֵר
 10 בְּסִי תְּצִ"ה:
 11 הּ בַּהֲמוֹת שְׁיוֹצָאוֹת וְרוֹעוֹת חוֹץ לְתַחוּם וְכַאוֹת וְלָנוֹת תוֹךְ
 12 הַתַּחוּם הִרִי אֲלוֹ מוֹכְנֹת וְלוֹקְחִין מֵהֵן וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן
 13 בְּיו"ט אֲבָל בַּהֲמוֹת הַרוֹעוֹת וְלָנוֹת חוֹץ לְתַחוּם כֵּל יְמֵי הַקִּיץ
 14 אָף שֶׁנִּכְנָסִים לְבֵית בַּתְּחִילַת יְמוֹת הַגְּשָׁמִים מִכֵּל מְקוּם כֵּל
 15 יְמֵי הַקִּיץ אִין דַּעַת אֲנִשֵׁי הָעִיר עֲלֵיהֶם וְהִרִי הֵן מוֹקְצִין וְאִם
 16 בָּאוּ בְּיו"ט לְעִיר אִין שׁוֹחֲטִים אוֹתָן בְּיו"ט אִם בְּבִין
 17 הַשְּׁמִשׁוֹת הִיּוּ חוֹץ לְתַחוּם אַע"פ שְׁבָאוּ לְעִיר (מֵאֲלִיהֶם)
 18 בְּיו"ט שְׁלֹא מִדַּעַת הַיִּשְׂרָאֵל אִין שׁוֹחֲטִים אוֹתָן:
 19 וּ בַּמָּה דְּבָרִים אִמּוּרִים בַּבַּהֲמָת יִשְׂרָאֵל אֲבָל בַּהֲמוֹת שֶׁל
 20 נִכְרִי אִין בַּהֵם דִּין מוֹקְצָה כִּמ"ש בְּסִי ש"י וּלְפִיכֵךְ נִכְרִי
 21 שֶׁהִבִּיא בַּהֲמוֹת בְּמִקְוֵי בְּיו"ט אִם הִבְיָאן לְצוּרֵךְ נִכְרִי אוֹ
 22 אֲפִילוּ אִם הִבְיָאן סֵתֵם לְעִיר שְׁרוּבָה נִכְרִים שְׁכֵל הַמְּבִיא מִן
 23 הַסֵּתֵם לְצוּרֵךְ הָרוּב הוּא מְבִיא הִרִי אֲלוֹ מוֹתֵרִים אֲפִילוּ אִם
 24 יָדוּעַ שֶׁלָּנוּ חוֹץ לְתַחוּם שֶׁהִרִי אִיסוּר מוֹקְצָה אִין בַּהֵם כִּיּוֹן
 25 שֶׁהֵן שֶׁל נִכְרִי וּמִשּׁוּם שְׁבָאוּ מִחוּץ לְתַחוּם אִין לְחוּשׁ כִּיּוֹן
 26 שְׁלֹא הִבְיָאן לְצוּרֵךְ יִשְׂרָאֵל:
 27 זּ אַע"פ שֶׁסֶפֶק מוֹקְצָה אִסוּר בְּיו"ט שְׁנֵי שֶׁל גְּלִיּוֹת כִּמ"ש
 28 בְּסִי תְּצִ"ז סֶפֶק תַּחוּמִין מוֹתֵר כִּיִּצַּד בַּהֲמוֹת שֶׁל נִכְרִי שֶׁהֵן
 29 רְגִילוֹת לְלוֹן חוֹץ לְתַחוּם וּבְיו"ט שְׁנֵי נִמְצָאוּ בְּתוֹךְ הָעִיר
 30 מוֹתֵר לִיקַח מֵהֵן וְלִשְׁחַטֵן בְּיו"ט שֶׁאִנוּ תוֹלִין לומר מֵאִמֶשׁ
 31 הַכְּנִיסִין לְתוֹךְ הַתַּחוּם וְחוּץ לְחוּמַת הָעִיר לָנוּ וּלְפִיכֵךְ לֹא
 32 רֵאוּנוֹ אוֹתָם אִמֶשׁ וְכֵל שֶׁכֵּן הַנְּמִצָּאוֹת בְּעִיר בְּבוֹקֵר שְׁחִזְקָה
 33 מֵאִמֶשׁ הַכְּנִיסִים לְתוֹךְ הַתַּחוּם:
 34 חּ עֵגֶל שְׁנוּלַד בְּיו"ט אִם הָאִם עוֹמֶדֶת לְאֲכִילָה מוֹתֵר
 35 לְשַׁחֲטוֹ בְּיו"ט אָף הָאִוְסְרִין מוֹקְצָה בְּיו"ט כִּיּוֹן שֶׁאִמּוֹ
 36 מוֹכְנַת עוֹמֶדֶת לְאֲכִילָה הִרִי הוּא מוֹכֵן אֲגַב אִמּוֹ שֶׁאִם הִיָּה
 37 רוֹצֵה הִיָּה שׁוֹחֵט הָאִם קוֹדֵם שְׁנוּלַד הָעֵגֶל וְאוֹכֵל שְׁנֵיהֶם
 38 בְּיו"ט.
 39 וְאֲפִילוּ אִם יָדוּעַ שֶׁהָאִם הִיא טְרַפָּה מִכֵּל מְקוּם אִינָה מוֹקְצָה
 40 בְּיו"ט שֶׁהִרִי הִיא מוֹכְנַת כֹּבֵר לְכֻלָּבִים א"כ גַּם הָעֵגֶל אִינוּ
 41 מוֹקְצָה שֶׁהִרִי הוּא מוֹכֵן מִעֵרֵב יו"ט לְכֻלָּבִים אֲגַב אִמּוֹ שֶׁאִם
 42 קוֹדֵם שְׁנוּלַד הִיָּה רוֹצֵה לְטַלְטֵל שְׁנֵיהֶם וְלִשְׁלִיכֵם לְכֻלָּבִים
 43 הִיָּה מוֹתֵר וְכִיּוֹן שֶׁהָעֵגֶל מוֹכֵן לְכֻלָּבִים מוֹתֵר ג"כ לְאֲכָלוֹ
 44 שֶׁהִרִי אִינוּ מוֹקְצָה וּמִכֵּל מְקוּם צָרִיךְ שִׁידַע שְׁכָלוֹ לוֹ תִּשְׁעַת
 45 חֲדָשִׁי הָעֵיבוֹר לְגַסָּה וְחִמְשָׁה חֲדָשִׁים לְדָקָה כְּדִי שִׁיִּצָּא
 46 מִתּוֹרַת נֶפֶל כִּמ"ש בְּיו"ד סִי ט"ו (וַיֵּשׁ מִחֲמִירִין שְׁצָרִיךְ

'לקוטי תורה' ראש-השנה - הפרשה החסידית

תקעו בחודש שופר

ראשון כו", ד"כולא קמיה פלא חשיב". ונקרא "המלך המרום לבדו מאז", פירוש: שהוא בבחינת "לבדו כ"מאז", וקודם שנברא העולם. ומה שנמשך גילוי מדת מלכותו יתברך, הוא כמו שכתוב (תהלים צג, א): "ה' מלך - גאות לבש כו", שנתלבש בלבוש "גאות", להיות "מלך שמו נקרא".

שפך עלה ברצונו יתברך - להעלים ולהסתיר אור ושפע אינסוף ברוך-הוא, בכדי שיתהוו עולמות, בירידות והשתלשלות המדרגה, עד שיהיה עולם-הזה השפל הגשמי, שבו נעשה משפן האדם, כדי "לאהפכא חשוכא לנהורא", ויהיה יתרון האור הבא מן החשך.³

ומהו תכלית היתרון הזה של האור שמתוך החשך? כף הוא רצון-העליון ברוך-הוא. למעלה מבחינת חכמה והשגה. ונקרא בזה: "בריש הורמנותא דמלכא כו".

והנה תחלת בריאת העולמות היה "בשעלה ברצונו" - מעצמו, בחסד הנם. כמו שכתוב (תהלים פט, א): "כי אמרתי עולם חסד יבנה". אבל מאז והלאה, הנה המושכת רצון זה תלוי במעשה התחתונים.

והנה עיקר זמן המשכת הרצון זה הוא בראש-השנה, שבו התחדשות החיות כללי של שנה הבאה. והמשכת החיות כללי של שנה שעברה, הוא בבחינת הסתלקות בתחלת ליל ראש-השנה.

ולכן ראש-השנה הוא "יום הדין" - שבו דנין את האדם על מעשיו שעברו בשנה שעברה:

פי להיות עוד התחדשות החיות כללי של שנה זו, יש על זה כמה קטרוגים על האדם, אם ראוי הוא לכך, להיות נמשך על ידו רצון-העליון ברוך-הוא בגילוי מלכותו יתברך. מפני כמה פריקת-עול שיש, שאינם מקבלים עליהם תמיד עול מלכות-שמים באהבה וברצון, פי אם לפרקים ועתים מזומנים, שזוכר את מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך-הוא. מה שאין בן כל היום - פונה למחשבתו, כל אחד ואחד לפום מאי דידע בנפשיה. ובפרט מי שאינו נזהר הן ב"סור מרע", והן

1 "תקעו בחודש שופר, בכסה ליום חגנו. כי חק לישראל
2 הוא, משפט לאלהי יעקב" (תהלים פא, דיה);
3 הנה כל החדשים נקראו "חדשי השנה" (דברי הימים א'
4 כו, א), מה שאין בן תשרי נקרא חודש סתם - חידוש כללי
5 לכללות העולמות, והתהוותם מאין ליש, לפי שבו
6 ראש-השנה, שהוא בחינת ראש ומוחין של השנה.
7 כי הנה בחינת "עולם, שנה, נפש" - שנה. שכמו שיש
8 בנפש ראש ומוחין, שבו גילוי כללות החיות, וממנו
9 נתפשט ונמשך באברים חיות פרטי לכל אבר לפי מזגו
10 ותכונתו, כך הוא בעולם ושנה, "עולם" - בחינת מקום,
11 ו"שנה" - בחינת זמן;
12 שבראש-השנה הוא גילוי כללות החיות, וממנו
13 נמשך חיות פרטי לכל חודש. כי כל חודש הוא
14 התחדשות החיות מאין ליש. אך בכל חודש הוא
15 התחדשות חיות פרטי, ובראש-השנה התחדשות חיות
16 כללי לכל השנה.
17 ובכל שנה מתחדש חיות כללי אחר. וחידוש זה הוא,
18 להיות גילוי מלכותו יתברך בחינת 'ממלא כל עלמין'
19 אפילו בעולמות עליונים.
20 אך הנה גילוי זה תלוי במעשה התחתונים, ועל זה
21 נאמר: "תקעו בחודש שופר כו". וביאור ענין שופר, וגם
22 ענין עשרת ימי תשובה, שאמרו רז"ל על פסוק (ישעיהו נה,
23 ו) "דרשו ה' בהמצאו" - "אלו עשרת ימי תשובה", ולמה
24 הימים האלו הם דוקא ימי תשובה?
25 הנה "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמה, יג)
26 כתיב, פירוש "עולמים" - לשון העלם. שקודם התהוות
27 העולמות היה הוא ושמו בלבד. וכדי שיתהוו העולמות
28 מאין ליש, צמצם והעלים אור שפע אינסוף ברוך-הוא,
29 שלא יהיה - רק גילוי מלכותו יתברך.² שמגילוי מלכותו
30 יתברך לבד, הוא שחיים וקיימים כל העולמות עליונים
31 ותחתונים.
32 והנה צמצום זה אינו אלא לגבי העולמות. אבל לגבי
33 הקדוש ברוך-הוא אין שום שינוי חס-ושלום. וכמו
34 שכתוב (תהלים קלט, יב): "גם חשך לא יחשיך", ו"אתה הוא

1. ונעין ב"פרדס" בערכי הפניונים, ערך שנה: פי י"ב ראש-חודש הם

2. (נעין מה שנתבאר בביאור על פסוק "מנוחת זקב").

3. ו"ביתרון האור מן החשך" (קהלת ב, יג).

(נעין ב"פרדס") בסוף פרשת תצוה, כ"פ"ג, סוף עמוד א'. ונעין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "וידעת היום".

1. (נעין ב"פרדס" בערכי הפניונים, ערך שנה: פי י"ב ראש-חודש הם
בחינת "י"ב בקר" (מלכים א' ג, כח). וראש-השנה הוא בחינת
"יהים עליהם מלמעלה" (שם). ונעין מה שנתבאר מזה בדבור
המתחיל "מי מנה עפר יעקב".

ולכן הוא זמן התשובה, פי התשובה נמשלה ליום. כמו
שכתוב ברבות, באיכה, על פסוק (ג, מג) "סכותה באף" -

פירושו: אברין - להיות מלכא. ואברין פירוש המשכות. כמו על דרך משל, שהאבר הוא המשכת והתפשטות החיות של הנפש בגוף מגילוי כללות החיות שבראש ומוחין, כך המצות הם המשכת בחינת חכמה-עילאה, שנמשך להיות בחינת מלך העולם".

וזהו ענין "מצות צריכות פונוה", שהמצות יש בהן ב' בחינות: הא' - שפך הוא "מצות המלך"⁶ שצוה עלינו. והב' - היא פונוה, שהם טעמי-המצות, שבהם ועל ידם נמשך אור אינסוף ברוך-הוא המלוכב בבחינת חכמה-עילאה?⁷

והוא ענין "לשם יחוד קודשא בריך-הוא ושכינתיה": "שכינתיה" הוא בחינת "מצות המלך", שהוא בחינת מ'מלא כל עלמין. וקודשא בריך-הוא" הוא בחינת קדוש ומובדל, הוא בחינת 'סובב כל עלמין, הוא בחינת המשכת אור אינסוף ברוך-הוא שנמשך במצוה זו. וצריך להיות בבחינת "יחוד", כי נעוץ סופן בתחלתן, דהיינו על ידי שעושה המצוה מפני כי היא מצות המלך - שורה ומתגלה בנפשו אור אינסוף ברוך-הוא הנמשך במצוה זו. :

ב אף מי שפוגם בתורה ומצות, הן בסור-מרע והן בועשה-טוב, כל חד לפום מאי דידע בנפשיה, ואי אפטר לו להמשיך רצון-העליון ברוך-הוא לגילוי מדת מלכותו יתברך, הנה בזה הוא יתרון מעלת ראשי-השנה ועשרת ימי תשובה, שבהם ועל ידם יומשך רצון-העליון ברוך-הוא.

וביאר ענין זה, הנה צריך להבין: איך יש כח בתשובה לתקן כל הפגם שבביטול מצות-עשה?

כי הנה במצות לא-תעשה, ש"אם עבר עבירה אחת - קנה לו קטיגור אחד וכי", כמו ששנינו בפרקי-אבות, מאחר ש"ישוב אל ה' וירחמהו" (ישעיהו נה, ז), מעורר רחמים רבים למעלה, והם בחינת "מים טהורים". שהכתוב אומר (יחזקאל לו, כה): "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים, וְטָהַרְתֶּם". ובתיב¹⁰: "אם רחץ ה' כו", שעל ידי זה אומרים "מחה והעבר פשעינו כו", שעל ידי זה הוא מוחה ומעביר הפשע והקטיגור. וכמאמר: "והרשעה

ב'ועשה טוב", כל אחד ואחד לפי מדרגתו. שאי אפטר להיות המשכת רצון-העליון ברוך-הוא לגילוי מלכותו יתברך, כשיש חסוּשֵׁלום פריקת-עול מלכות-שמים למטה. מאחר שאין מקבלים עליהם עול מלכותו יתברך ברצון".

אלא שעל זה נאמר (תהלים קמה, יד): "סומך ה' לכל הנופלים כו", להיות "עיני כל אליך ישברו" (שם, טו) - להיות ה"שברון", והתחלת⁸, אשר כל אדם ימשוך אחריה, ברצונו ורצונו הוא, שאיר ה' בלב, להיות מקבל עליו עול מלכות-שמים באהבה ורצון.

ועל ידי זה: "פותח את ידיך, ומשביע לכל חי רצון" (שם, טז), שהוא בחינת רצון-העליון לגילוי מלכותו יתברך. והוא - משביע לכל חי רצון, על ידי פתיחת היודין. כי "אל תקרי ידיך אלא יודי"ך כו".

ונמשך להיות: "צדיק ה' בכל דרכיו, וחסיד בכל מעשיו" (שם, יז) - שאפילו "בכל מעשיו", שהוא בחינת עשייה גשמיות, יומשך ויתפשט בחינת "חסיד", הוא חסד-עליון ברוך-הוא.⁹

והנה הדרך להמשכת רצון-העליון ברוך-הוא, להיות גילוי מלכותו יתברך לקיום והתהוות העולמות, הוא בכל השנה על ידי עסק התורה והמצות, שהם הן רצונו והחמתו יתברך. דהיינו, רצון-העליון המלוכב בחכמה. ד'אורייתא מחכמה נפקת", שהם בחינת טעמי-המצות שיתגלו לעתיד, שהוא המשכת אור אינסוף ברוך-הוא הגנוז בכל מצוה לפי בחינתה וערכה. ובדרך כלל, הן המשכת אור אינסוף ברוך-הוא המלוכב בחכמה-עילאה.

ועל דרך זה תיקנו חז"ל לברך קודם כל מצוה: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו כו", פירושו:

כי הברכה וההמשכה מרצון-העליון ברוך-הוא, להיות ה"חן" אלקינו, ולחיות "מלך העולם", הוא לפי אשר קדשנו במצותיו. שהמשכת קדש-העליון, והחכמה-עילאה הוא "במצותיו" עלינו.

ולכן נקראו "רמ"ח פקודין" - "רמ"ח אברים דמלכא",

4. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "יונתי בנגו", בענין "יפתי", "הוד והדר לבשת" (תהלים קד, א).

מה שאין בן כשיש פריקת-עול, זהו בחינת "אלביש שמים קדרות" (ישעיהו נ, א), ואין גילוי, רק מבחינת "וממשלתך בכל דור ודור" (תהלים קמה, ג), שהוא למטה מבחינת "מלכותך". שהמלוכה היא דוקא אשר "ברצון קבלו עליהם".

5. "תוחלת צדיקים שמחה" (משלי י, כח). "תוחלת ממשכה" (משלי יג, יב).

6. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "כי הקרים ימושו".

7. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "והיה לכם לציצית". ומה שנתבאר סוף דבור המתחיל "בשעה שהקדמו ישראל נעשה").

8. "כי מצות המלך היא" - מלכים ב' ית, לו.

9. (ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ועתה יגדל נא").

10. (ישעיהו ד, ד, ו:שם אך)

38 והענין, פי רצון־העליון יש לו ב' בחינות:
 39 הא': המלוכש בחכמה שהיא ראשית
 40 ההשתלשלות¹⁴. שבחינת רצון זה נמשך על ידי תורה
 41 ומצות, שהן הן רצון־העליון ברוך־הוא המלוכש
 42 בחכמה - ד"אורייתא מחכמה נפקת". והוא נמשך על ידי
 43 מעלת ומדרגת צדיקים גמורים, המקיימים תורה ומצות
 44 כל ימיהם לעולם, ולא פגמו בהם חס־ושלום.
 45 והב': הוא בחינת רצון־העליון שלמעלה מעלה
 46 מסדר ההשתלשלות, ואינו מלוכש כלל בבחינת חכמה
 47 עילאה. והוא בחינת "גלגלתא דחפניא על מוחא" על
 48 דרך משל, ד"ג' חללי דגלגלתא" - הם משפן חכמה,
 49 ובינה, ודעת. ועצם החופף על המוחין, שאינו משפן
 50 המוחין כלל - הוא הנקרא "גלגלתא";
 51 כף על דרך משל, בחינת רצון זה הוא למעלה מעלה
 52 ממשפן חב"ד, והוא המתגלה בבעלי־תשובה על ידי
 53 עומקא־דלבא, שהוא גם כן בחינת רצון־העליון שבנפש,
 54 שהוא למעלה מכדי שתוכל נפשו שאת. והוא בחינת
 55 רעותא־דלבא, שעל ידי רצון זה העליון - שלמעלה
 56 מעלה מהשתלשלות - המתגלה בנפש, מתמלא כל
 57 החסרונות והפגמים שבביטול מצות־עשה, שיסודתה
 58 בהררי קדש מחכמה־עילאה.
 59 וכמשל הנהר הנחרב ויבש, שבשרוצין למלאותו
 60 חופרין בעומק במעיין ומקור הנובע, שעל ידי זה חוזר
 61 ומתמלא הנהר; כף על ידי גילוי בחינת רצון־העליון
 62 ברוך־הוא שלמעלה מעלה מסדר ההשתלשלות,
 63 מתמלא ומשלים כל החסרונות והפגמים.
 64 וזהו "ממעמקים קראתיך ה'": שעל ידי בחינת
 65 "ממעמקים" - "קראתיך" להיות המשכת "הוי"ה", מאחר
 66 שנתגלה בחינת המקור והמעין הנובע.
 67 וזהו "סלח לנו אבינו פי חטאנו": דלכאורה אינו מובן,
 68 מהו "פי חטאנו"? וכי זה הוא נתינת טעם על הסליחה?
 69 והנה ליה למימר: "סלח לנו אבינו על אשר חטאנו!"
 70 אף עם הנ"ל יובן: שלפי ש"חטאנו" וחסרנו המשכת
 71 השתלשלות אור אין־סוף ברוך־הוא במצותיו ותורתו,
 72 לכך "סלח לנו" - לעורר מקור הרהמים והסליחות.
 73 דהיינו גילוי רצון־העליון ברוך־הוא שלמעלה מעלה
 74 מסדר השתלשלות, כדי למלאות כל החסרונות.

1 כולה בעשן תכלה, פי תעביר כו', כמו שכתוב (זכריה יג,
 2 ב): "ואת רוח הטומאה אעביר כו'".
 3 אבל מצות־עשה, שהם המשכות "אברין דמלכא",
 4 ומאחר שפגם וגרם חסרון השפעתם, במה איפוא יתוקן
 5 על ידי התשובה, להיות שלימות השפעתם ומילוי
 6 חסרונם?
 7 אף הנה פתיב (תהלים קל, א): "ממעמקים קראתיך ה'",
 8 פירושו: שלחית "קראתיך", מההעלם אל הגילוי -
 9 להיות בחינת "הוי"ה", דהיינו המשכות והשפעות בחינת
 10 "אבריון דמלכא", הוא על ידי "ממעמקים". דהיינו
 11 עומק־העליון, הוא רצון־העליון שלמעלה מעלה
 12 מבחינת השתלשלות, המתגלה באתערותא דלתתא,
 13 בעומקא־דלבא, רצון־העליון שבנפש.
 14 דהיינו, על ידי שיעמיק בלבו ענין המרירות בנפשו
 15 על גודל הפגם והחסרון שגרם, ולצעוק אל ה' בצר
 16 לו¹¹, בבחינת "צעק לבם" (איכה ב, יח) שיהא הלב צועק¹²,
 17 מ'קרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז) מאד מאד מכאשר
 18 תוכל נפשו שאת, מפני שאין פח בנפשו להכיל גודל
 19 המרירות.
 20 ולכן אין צעקה זו אלא בלב - שכל מה שהנפש
 21 מכילה, עדיין יוכל להוציא בשפתיו ורוח פיו, מה שאין
 22 כן בשתגדל המרירות בנפשו במאד מאד, עד שאין פח
 23 הנפש להכיל, אזי אי אפשר "לכלוא את הרוח" (קהלת ח,
 24 ח), וצועק "הלוך וגעו" (שמואל א' ג, יב), עד שאין לו כח
 25 לדבר ולהוציא בשפתיו ורוח פיו. ואין לו אלא צעקת
 26 הלב, לפי שנגעה עד מיצוי הנפש ממש.
 27 וכמעשה דרבי אלעזר בן דורדייא¹³, שגעה בבכיה
 28 וצעקה עד שיצא נשמתו ממש. ולכן אמרו עליו: "יש
 29 קונה עולמו בשעה אחת", שבשעה אחת של תשובה
 30 קונה כל עולמו בעולם־הבא¹⁴. אף על פי שלא היה בידו
 31 תורה ומצות מעולם - לפי שעל ידי בחינת תשובה זו
 32 מעומקא־דלבא, בחרטה ועקירת הרצון, במסירת־הנפש
 33 ממש, הרי על ידי ביטול־רצון זה, בבחינה זו, גורם
 34 ומעורר למעלה רצון־העליון ברוך־הוא, שלמעלה
 35 מעלה מבחינת השתלשלות. ולכן אמרו רז"ל: "במקום
 36 שבבעלי־תשובה עומדים כו'¹⁵ - ד"משכין ליה בחילא
 37 יתיר".

14. (ולשון "קונה" - עיין מה שנתבאר על פסוק "כי תקנה עבד עברי".
 ועיין ב"פרי עץ חיים", בכוננת "קונה הכל").
 15. לצדיקים גמורים אין יכולים לעמוד!
 16. (ועיין מה שנתבאר בענין "עבדים היינו לפרעה ויוציאנו כו'")
 שהלבישו כו'. עיין (שם).

11. וי'שב בצר לו על ה' (דברי הימים ב' טו, ד).
 12. (וכמו שכתוב ברבות בקהלת (דף פ"ז, א'), על פסוק
 "דברתי אני אל לבי" (קהלת א, טו. וְשֵׁם: "עם"): הלב צועק, שנאמר
 (איכה ב, יח): "צעק לבם אל אדני".
 ועיין בזהר שמוות, דף כ', עמוד א').
 13. [בדפוס: דרודייא].

וזהו "סלח לנו" שהחזרת הרצון אינו אותו הרצון
 שהיה תחלה, שהרי אותו הרצון נסתלק על ידי החטא
 ועון, ואיך יחזור וינמשך? אלא שהחזרת הרצון והסליחה
 נמשך מ"רעוא דכל רעוין", היינו מה שלמעלה מעלה
 מבחינת רצון המלוכש בחכמה¹⁷.

וזהו "פי עמך הסליחה למען תורא" (תהלים קל, ד):
 פי "הסליחה" הוא גילוי רצון העליון שלמעלה
 מהשתלשלות, שהוא בחינת "עמך" ממש. וכעין מה
 שכתוב (תהלים לו, י): "כי עמך מקור חיים", שמקור כל
 החיים וחייה החיים נמשכים מ"מקורא דכולא", למעלה
 מסדר ההשתלשלות. ובגילוי הסליחה ורצון העליון
 בבחינה זו, אזי "למען תורא"¹⁸ – שיש קיום לבחינת
 היראה שממדת מלכותו יתברך. שמבלעדי גילוי רצון
 העליון, ובחינת סליחה, אין קיום לגילוי מלכותו יתברך
 למי שפגם בתורה ומצות:

ג והנה גילוי בחינה זו ורצון זה, הוא מתגלה בראש
 השנה. שהוא בחינת ראש, ו"גלגלתא דחפיא על מוחא",
 שהוא למעלה מעלה ממשכן חכמה, בינה ודעת. וגם
 בעשרת ימי תשובה, שבכל עשרת ימי תשובה אומרים
 המזמור "ממעמקים קראתיר".
 ולכן "תקעו בחודש שופר", פירושו:

"תקעו": תקיעה הוא קולי פשוט היוצא מהבל-הלב,
 מפנימיותו. והוא בחינת צעקת-הלב היוצאת מפנימיות
 הלב, שלמעלה מעלה מהחכמה. שאי אפשר להוציא
 בשפתיו בדבור, שהדבור נמשך מבחינת חכמה, כמו
 שכתוב (משל ג, ט): "ה' בחכמה יסד ארץ". ועל זה נאמר
 (תהלים קל, ב): "שמעה בקולי", פירושו "בקולי" – מה שבתוך
 קולי. דהיינו תוכיותו ופנימיותו, שהוא בחינת פנימיות
 הלב. מה שאין כן הקול עצמו, נמשך מחיצוניות-הלב
 שלמטה מן החכמה ודעת.

וזהו "בחדש", פירושו: חדוש העולמות מאין ליש,
 המתחדשים בכל ראש-השנה בדבר ה' ורוח פיו יתברך,
 הוא על ידי תקיעה, שהיא המשכת פנימיות עונג ורצון
 העליון ברוח-הוא, שלמעלה מעלה מבחינת החכמה,
 המתגלה בבחינת "שופר", שהוא ענין "שפרו מעשיכם",
 בחינת "שפרה" (שמות א, טו) – "שמשפרת את הולד"¹⁹.

דהיינו, שבחינת ענג-העליון ורצון העליון שלמעלה
 מסדר ההשתלשלות יהיה בבחינת גילוי, להיות גילוי
 מלכותו יתברך למטה.

וזהו "עלה אלקים – בתרועה, הוי"ה – בקול שופר"
 (תהלים מז, ו), פירושו:
 שהתעלות אלקים מלמטה למעלה יהיה "בתרועה",
 בבחינת חיבה וריעות. והמשכת הוי"ה מלמעלה למטה
 יהיה "בקול שופר", בבחינת ענג-העליון. להמשיך
 "תרועת מלך בו", שיהיה נמשך עלינו ענג, וחיבה,
 וריעות, של מלכותו יתברך.

ואזי כתיב (דברים לג, ה): "ויהי בישורון מלך כו, יחד
 שבטי ישראל": "שבטי" מלשון ענפים, כלומר שאפילו
 בחינת ענפים מתפרדים, יהיו "יחד", בחינת יחוד-עליון –
 להיות "יחד לבבינו כו"²⁰.

אך הנה, ראש-השנה הוא "יום הדין", שדנין את
 האדם על מעשיו משנה שעברה. כי להיות ענג ורצון
 העליון בגילוי מלכותו, צריך לפשפש על מה יחול
 הענג? ובמה יתענג בגילוי מלכותו? אם היה פריקת
 עול-מלכותו יתברך – על זה יש כמה מניעות וכמה
 קטרוגים כו.

ולזה הם עשרת ימי תשובה – להיות בבחינת
 "ממעמקים", לעורר רצון העליון וענג העליון כל ימי
 מונע כו. ועשרה ימים אלו, הם כנגד עשר כחות הנפש,
 שהם שכל ומדות כו²¹.

17. ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ועשית ציין".
 18. "תנרא" – מלשון מורא (מצודת ציון).
 19. "וזהו שם ה' אחת שפרה" (שמות א, טו: "האזנות"): היינו ה'
 עלאה דשם הוי"ה. ומבואר במקום אחר, על פסוק (בראשית
 יב, א): "לך לך", שבבחינת ה' זה יש התגלות בחינה עליונה,
 שלמעלה גם מדיו"ד.
 וברבות, פרשה שמות, פרשה א' ובקבלת, בפסוק ה' (א) טוב
 שם משמן טוב", "דבר אחר, שפרה" – שהעמידה ישראל כו,
 'ברוחו שמים שפרה" באיוב סימן כ"ו, יג. ופירש רש"י: שפרה
 – "איהל". והרמב"ן פירש: "שפר ותקן להעביר מעליהם
 הענין כו".
 וכל בחינות אלו שייך בראש-השנה, שאז הוא התגלות
 המדות עליונות הנקראים "שממים". והיינו על ידי בחינת
 השופר.

20. (ועיין מה שנתבאר מזה: סוף דבור המתחיל "ולא אבה הוי"ה
 אלוקיך לשמוע אל בלעם". וסוף דבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר").

וכמו ש"שפרה העמידה ישראל", כך נאמר בשופר (תהלים פא,
 ה): "כי חק לישראל הוא". וזהו שנקראו (שמות א, טו): "מייזדות
 העבריות" – ששרש המשכה זו היא מבחינת "בעבר הנהר"
 (יהושע כד, ב), ה"יוצא מעדן" (בראשית ב, ט). כמו שכתוב [בזוהר]
 בפרשת אמור צ"ט, א'. והיינו מבחינת מקור התענוג-עליון, "כי
 עמך מקור חיים", שמשם נמשך להיות "משפרת את הולד".
 21. (ועיין מה שנתבאר מענין פירוש "יחד לבבינו", בדבור המתחיל "מי
 מנה עפר יעקב".

1 "בפסטה ליום חגנו" (תהלים פא, ד):

2 פירוש:

3 כי הנה הרצון העליון שמתגלה בראש השנה הוא
4 על ידי "בפסטה" שהוא בחינת ההסתלקות שבתחלת ליל
5 ראש השנה שהוא זמן הסתלקות החיות כללי של שנה
6 שעברה. ובראש השנה, על ידי התפללות והתקיעות הוא
7 מתחדש חיות כללי אחר, ומתעלה בעילוי אחר עילוי
8 מראש השנה ועד יום הכפורים, שאז בנעילה הוא גמר
9 העליות, והוא זמן גמר הסליחה. ואזי בתיב (ויקרא טו, ל):
10 "לפני ה' תטהרו" – למעלה מבחינת הרו"ה כנ"ל.

11 עד שמוזה נמשך "ליום חגנו" הוא חג הסוכות, שהוא
12 זמן שמחננו" – התגלות השמחה, ותהיה השמחה
13 גדולה לאלקים²², ביתר שאת, בגילוי רצון העליון
14 ברוך הוא, על ידי בחינת "בפסטה" שהוא ההסתלקות
15 שבתחלת ליל ראש השנה. וכמשל היוצא מן השביה,
16 ששמחתו הוא ביתר שאת ובכפלים. ולכן בתיב (שעשה יב,
17 א): "ושאבתם מים בששון", שהוא ענין ניסורי המים בחג
18 על המזבח, שהם המשכת גילוי "מים טהורים" שאמר
19 הכתוב (יחזקאל לו, כה): "וזרקתי כו". :

20 "כי חק לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב" (תהלים פא, ה):

21 הנה "ישראל" הוא בחינת "כי שרית עם אלקים
22 כו"²³, דהיינו שכבר נעשה שר ומושל על בחינת
23 "אלקים", שהוא בחינת צמצום והסתר-פנים, להיות
24 גילוי עולם הנה ותענגו; שכבר נתפשטה נפשו
25 האלקית מלבושים צואים, ו"אתהפא מחשוכא
26 לנהורא", ומואס ברע, ובוחר בטוב מצד רצון נפשו
27 האלקית שהיא המושלת בקרבו.

28 ובבחינה זו – "כי חק כו" – שנמשך לו בראש השנה
29 מבחינת גלגלתא, ורצון עליון, להיות "חק" ומזון לכל

30 השנה. כי "חק" הוא לשון מזון. כמו שכתוב (משלי ל, ח):
31 "הטריפני לחם חקי", וגם חק – לשון קביעות; וגם חק –
32 לשון חקיקה, והוא ענין "גליף גליפו בטהירו-עילאה",
33 שהוא בחינת אותיות שבחקיקה, שהם בחינת כלים.

34 (ומשם שרש הנשמה, במאמר: "נשמה שנתת בי טהורה
35 היא" – שנמשכה מבחינת "טהירו עילאה"²⁴).

36 כף תהיה נפשו בחינת כלי ומשכן להשראת אור
37 אין-סוף ברוך הוא בקרבו, ובקביעות – שכל ימיו, תמיד
38 ולעולם, תהיה בבחינת ביטול אליו יתברך. ויהיה
39 בבחינת מרכבה "לשבתו"²⁵, להיות "תורתו אומנתו",
40 יומם ולילה "לא פסיק פומיה מגירסא". וברשפי-אש,
41 "בשלהבת העולה מאליה", לדבקה בו בתפלה, וכיוצא
42 בזה, כל דבוריו ומעשיו ומחשבותיו יהיו לה', בבחינת
43 התקשרות חב"ד בחב"ד כו. שזהו חיותו וקיומו כל ימי
44 חלדו. כמזון המחיה את הגוף, ועליו יחיה האדם²⁶.

45 מה שאין בן בחינת "יעקב" – "יו"ד-עקב: שעדיין
46 נפשו האלקית יורדת בעקב, להתלבש בלבושי העולם
47 הזה. אלא שהוא בבחינת אתכפייא, ויש בזה עליות
48 וירידות ומלחמה כו, כי "לאום מלאום יאמץ כו" (בראשית
49 כה, כג), ו"אלמלא הקדוש ברוך הוא עזרו כו"²⁷.

50 ובבחינה זו נמשך "משפט" – "דאיהו רחמי", להמשיך
51 לו רחמים עליונים על כל השנה, להיות "הקדוש ברוך"
52 הוא עזרו" – לאכפייא כו²⁸.

53 וכל זה נמשך בראש השנה. ולכן נקרא החודש
54 "תשרי" – אותיות "ישרת", דהיינו בחינת "ישרת-לבב"
55 (מלכים א' ג, ו), דהיינו ליישר הלבבות, שיהיה "בכל לבבה"
56 (דברים ו, ה) – "בשני יצריך", שיומשך גילוי רצון העליון
57 ברוך הוא למטה מטה, עד שאפילו היצירה הרע יהיה
58 בבחינת אתכפייא כו²⁹ :

נתן להוריד את כל הדרושים ב'תורהיאור' ו'לקוטייתורה' לפרשת השבוע ההסידית
מנצקדים, מפסקים ועם פתיחות ראשי התיבות בכתובת: docs.com/LikutayTorah

27. ואין יכול לו.

28. (וענין ברבות, באסתר, בפסוק א, א) ויהי בימי": "הוא ה' אלקינו, בכל הארץ משפטיו" (תהלים קה, ז) – שמות רחמי לעולם.

וענין מה שנתבאר על פסוק "ציון במשפט תפודה".

29. וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "כי תשמע בקול" (דברים יג, יט), בענין "לעשות הישר בעיני ה' אלקיך" (שם).

22. [ויעשו . . סכות וישבו בסכות . . ותהי שמחה גדולה מאד" (נחמיה ה, יז). וישמחו כי האלקים שמחו שמחה גדולה" (שם יב, מג).

23. (בראשית לב, כט): "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלקים".

24. וענין מה שנתבאר על פסוק "וכעצם השמים לטהר".

25. (תהלים סח, יז)

26. וענין מה שנתבאר על פסוק "וככלה תעדה כליה".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

39 וכללות ענין הבירורי דרפ"ח דבחכמה אתברירו שהוא
 40 בחי' שם מ"ה גי' אדם דמברר לב"ן כו' ופי' אדם
 41 אדמה לעליון כו' בצלמו כדמותו והוא בחי' ח"ע וח"ת
 42 שבחוץ שירדה למט' מטה בבי"ע לברר ברורי' והן
 43 ל"ט מלאכות דו' ימי המעשה שמחדש בכל יום מעשה
 44 בראשית כידוע וזהו כמשל שילוח הבן למרחקים
 45 שחכמתו תעמוד לו לפרנס א"ע והוא ענין הנ"ל לתקן
 46 דבר מה שזהו יותר מעל' מעצם החכמ' וכנ"ל בפי'
 47 לעשו' לתקן והוא ענין שבת תתאה נייחא ממלאכה
 48 שהוטב בעיניו כל אשר שהצליח מאד בענין עושר
 49 המוצלח הנ"ל ולהיות שיש בו שלימו' האמיתי יכול
 50 לשכון בזה מבחי' העצמות ממש שנק' יום שכולו שבת
 51 בחי' שבת עילא'. ומ"ש ויברך אלקי' את יום השביעי
 52 כי בו שבת מכל מלאכתו דוק' כמשל האב שנותן כל
 53 הון ביתו לבנו שהצליח בחכמה שבמעש' ידיו דוקא
 54 כנ"ל וזהו ברכת ה' לשון נוק' דוקא שהוא בחי' ח"ת
 55 דמל' שעולה למעל' להיות' בדומה לעצמות ממש
 56 לקבל ברכה העצמי' ממש וזהו פי' הפשוט דברכת ה'
 57 היא תעשיר פועל יוצא דהיינו שבחי' המל' קיבלה מן
 58 העצמות הנק' עושר בעצם שתהי' גם היא בבחי' זו
 59 ממש כמשל הבן שע"י הצלחת חכמתו שבמעשה ידיו
 60 זכה והרויח להיות נעש' בית קיבול לקבל העושר
 61 בעצם דאביו המלך וזהו תעשיר פועל יוצא לזולתו
 62 דהיינו אדם אדמה כו' דכמו שמעצמו' הא"ס יומשך
 63 בבחי' א"ס כך ברכת ה' ג"כ תעשיר בבחי' א"ס ממש
 64 והיינו לא יוסיף עצב עמה דמשמע שיש ברכה שיש
 65 בה עצב והוא היפך ההצלחה כנ"ל אבל אין בה עצב
 66 כלל וכלל כמו ברכה העצמית במקורה ממש וחידוש
 67 זה הוא בברכת הוי' דוק' שלא יוסיף עצב (כמאמר
 68 איזהו עשיר השמח בחלקו שתמיד שמח ולא עצב שאז
 69 מצליח בלי שיעור וזהו סימן ברכה ממקור הברכות
 70 שהוא שמח בחלקו ואינו אץ כו') אך הנה עדיין אין
 71 מתיישב פסוק זה דברכ' ה' דא"א שמדבר בברכ'
 72 שבמעש' בראשית בו' יומין דחול שע"ז איך אמר לא
 73 יוסיף עצב כו' הרי אמר הלך ילך ובכה נושא משך
 74 הזוע הרי בעסק העבוד' אין שמחה רק עצב פן יפסיד
 75 הכל רק אח"כ בא יבא ברנה ובכאן אמ' לא יוסיף עצב
 76 עמה רק שמחה לבד כו':

1 **ויובן** כ"ז בתוס' ביאור ע"פ המבואר במ"א במשל א'
 2 שמלך גדול היה לו בן יחיד מושלם בכל חכמה
 3 ואחר שלמדו כל חכמה והי' שלם בתכלי' בה רצה
 4 המלך שיהי' הבן היקר הזה שלם תכלית השלימות ולא
 5 מצא בו שלימות האמיתי עדיין הגם שהי' שלם בכל
 6 הלמודים דעיקר החכמה עד ששלחו למרחקי' דוקא
 7 והי' עני ורש לגמרי וימצא שם פרנסתו ע"י החכמה
 8 שהשיג אם בחכמה שבכלי אומנות או שאר חכמה
 9 שבמסחר וכח"ג עד שימצא טרף לנפשו בחכמתו
 10 ויוכל לפרנס א"ע בה כמ"ש והחכמה תחיה בעליה
 11 וכאשר חכמתו של הבן עמדה לו לפרנס א"ע אז נמצא
 12 בו שלימות האמיתי וזה יקר בעיני אביו מכל השלימות
 13 שהשיג תחלה בלימודו ובאמת לא מצד ההון רב
 14 שירוויח בפרנסתו יקר יותר בעיני המלך מאוצרותיו
 15 הרבי' בכפלי כפליי' שהי' מוריש לבנו יחידו שהכל
 16 שלו שלזה ודאי לא הי' משלחו ומגרשו מכל תענוגי
 17 בית המלך להיות סובל דוחק ועוני ולחץ שזהו צער
 18 גדול לאב שרחמי האב מרובים על הבן היחיד היקר
 19 וחביב לו כנפשו ממש אלא ודאי מה שעשה זה נגד
 20 טבעו לסבול יגון ואנחה על ריחוק גדול לבנו בעירום
 21 וכו' רק למען השלימות האמיתי ששיג מזה הבן שזה
 22 כל חפצו של אב בשלימות הטובה על בנו וכדאי הי'
 23 צערו ויגונו אם מצא בבן כאוות נפשו בשלימות הטוב
 24 והוא רק במה שיוכל לפרנס א"ע ופרנס' זו הגם שקטן
 25 ערך הוא אבל יש בו שלימות האמיתי והוא מה
 26 שבחכמתו יכול להיות' עושר גדול ושלם בשלימות בלי
 27 יצטרך לזולתו שזהו עיקר השלימות עד שהוא בדומ'
 28 לאביו ממש שהרי כל מה שיש עושר בעצם לאביו
 29 יוכל הבן להשיג בחכמתו ואפשר הרבה יותר וכשרוא'
 30 האב שלימות הבן בזה אזי יתן לו כל הון ביתו וכל
 31 אוצרות שלו בסתומים ונעלמים מפני שראוי הבן
 32 לירושה טובה זו מצד שהוא הרויח בה עד שהוא כלי
 33 מוכן לקבל אותה מפני טוב הצלחת חכמתו שעמדה לו
 34 לפרנס א"ע במלאכ' עד שמצליח בכל עסקיו משא"כ
 35 אם לא הי' יכול לפרנס א"ע בחכמתו הגם שהי' יודע
 36 ובקי בכל חכמ' לא הרויח לקבל העושר בעצם הזה
 37 של אביו כו' וד"ל. והנמשל מזה למעלה עמוק עמוק
 38 הוא להבין שורש כללות כל ההשתלשלות דאבי"ע

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

1 וזהו כי תשא את ראש בני, היינו המוחין שבנש"י,
 2 כי תשא אותם לשרשם ע"י התורה לפקודיהם,
 3 כי הנה יש בזה ב' פ"י א' לפקודיהם כמ"ש פקדת
 4 הארץ ותשוקקיה וכמ"ש וה' פקד את שרה שזהו לשון
 5 יחוד, והפ"י הב' לשון ויפקד מקום דוד שנחסר מקום
 6 דוד זהו לשון חסרון, כי הנה כתי' מצרף לכסף וכו'ר
 7 לזהב ואיש לפי מהללו והיינו התפילה, כי תפילה היא
 8 במקום קרבן, וכמו שהקרבן שלוקחי' בהמה ומקריבים
 9 ע"ג המזבח ע"י אש שלמטה ואש שלמעלה ארי'
 10 דאכיל קורבנין כך הוא בתפילה ע"י רשפי אש
 11 שבתפילה הוא מצרף הסיגים והפסולת, וכמו מצרף
 12 לכסף ע"י אש שקודם הצירוף אינו ניכר הפסולת כלל
 13 ואחר הצירוף נכרים הפסולת והכסף הוא כסף נקי

14 ונחסר הפסולת מהכסף כך הוא בק"ש ובתפילה ע"י
 15 רשפי אש אזי נתברר הטוב לבד והרע לבד וניכר הרע,
 16 וזהו שאחר ק"ש מס"נ [באחד] וג"ר שבשמ"ע אומרים
 17 סלח לנו כי חטאנו, מחמת שכל דרך איש ישר בעיניו
 18 ועל כל פשעים תכסה אהבה אך ע"י ק"ש וג"ר בשמ"ע
 19 נתברר וניכר הרע, וזהו סלח לנו כי חטאנו וכידוע לא
 20 יגורך רע כתי' שא"א להיות גילוי אלקות במקום הרע
 21 אך כשנעשה פירוד הרע אזי יבוא יחוד וגילוי אלקות,
 22 וזהו לפקודיהם לשון יחוד וגם לשון חסרון שנחסר
 23 הרע ועי"ז הוא היחוד, וזהו כי תשא את ראש בני'
 24 לפקודיהם ושיהי' יחוד נש"י עם אלקות צריך לנשאות
 25 אותם מלמטה למעלה ממקום הרע ושיהיה יחוד גמור
 26 אצלם.

כי תשא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 וע"פ הקבלה הנה שבת הוא מוחין דאבא, ויו"ט הוא
 2 מוחין דאימא, וצ"ל מפני מה מצות ראי' היא
 3 ביו"ט דוקא, ותירץ בפע"ח שמוחין דאבא הגם כי הם
 4 גבוהים יותר ממוחין דאימא אבל הם מאירים ע"י ב'
 5 לבושי', היינו בחי' נה"י דאבא ונה"י דאימא, משא"כ
 6 מוחין דאימא מאירים ע"י לבוש א' היינו בחי' נה"י
 7 דאימא לבד, לכן הם מאירים בגילוי יותר כו', וגם הנה
 8 באמת פעמים מצינו מעלה יתירה בבחי' בינה מבחכ',
 9 והיינו מפני כי התגלות עתיק הוא בבניה, וביאור הענין
 10 הנה כתי' ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וארו"ל
 11 דאפי' בימי משה לא אשתכח כוותיהו דכתי' הבו לכם
 12 אנשים חכמים ונבונים וידועים כו' ואח"כ ואקח את
 13 ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואלו נבונים

14 בימי משה לא אשתכח, והיינו כי חכם נק' מי שמבין
 15 השכל היטב הגם כי לא יוכל להסבירו לזולתו, אך
 16 מפני כי בעצמו מבין את השכל נק' חכם, אבל נבון
 17 הוא שיוכל להסביר את השכל לזולתו שזהו מעלה
 18 יתירה, וע"ד שמצינו בשלמה שא' שלשת אלפים משל
 19 כתי' עליו ויחכם מכל האדם, שכדי שיוכל להבין
 20 ולהסביר לזולתו צ"ל נמשך מבחי' הגבוה יותר, ועד"ז
 21 הוא ההפרש שבין חכ' לבינה שבינה הוא בחי' השגה
 22 והבנה ויכול להיות בבחי' גילוי למטה והיינו מפני כי
 23 בבחי' בינה מאיר התגלות ע"י, משא"כ בבחי' החכ'
 24 שנק' אב רם שכל הנעלם מכל רעיון, ולכן הי' מצות
 25 ראי' ברגלים שהם מוחי' דאימא דוקא ולא בשבת
 26 שהוא בחי' מוחין דאבא.

ד"ה שלוש פעמים בשנה

בס"ד. (ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

1 וידוע' די"ג פעמים ברוך שאומרים בברוך שאמר הן
 2 בחינת יג תיקוני דיקנא (י"ג המשכות הזקן) שהן יג

3 מדות הרחמים כלומר, שלוש עשרה המשכות של מידת
 4 הרחמים הנרמזות במילים "הוי' הוי' א-ל רחום וחנון

13 ה"ברוך" הראשונים, מ"ברוך שאמר" עד "ברוך אומר
14 ועושה" שהאור נמשך בהם מהשורש הראשון ועד
15 להתהוות בפועל של עולם האצילות. ויש מקיפים דאור
16 חוזר כלומר, האורות כפי שעולים מלמטה למעלה,
17 שהדרגות התחתונות בתנועה של רצוא ועליה למעלה⁸
18 בו, ונרמזות בחמשת ה"ברוך" הבאים, מ"ברוך מרחם
19 על הבריות" עד "ברוך פודה ומציל".
20 וברוך שמו - ה"ברוך" האחד עשר - הוא המקור הכולל
21 כולם בו והוא דרגת ההתעוררות וההמשכה הראשונה
22 (עוד לפני הצמצום) של "עצם האור", והוא לפני
23 ההמשכה בפועל של ההתגלות, וכמו שנתבאר במקום
24 אחר.

אני לדודי ודודי לי הרענה בשושנים
בס"ד. יום ב' דר"ה תער"ג

1 וכו', על כן אומר במקור כל ההמשכות ברחמך
2 הרבים, - "ברחמך הרבים" זה עצמות האור, שמשם
3 נמשכים שלושה עשר אופנים של המשכות, שהם כנגד
4 שלוש עשרה הפעמים שאומרים את המילה "ברוך"
5 שאומרים בברכת 'ברוך שאמר'.
6 ונודע גם כן ביאור באופן נוסף⁷ ב'ברוך שאמר':
7 די"ג ברוך דברוך שאמר - שלוש עשרה ההמשכות של
8 'ברוך שאמר' הנרמזות במספר הפעמים שכתובה
9 המילה "ברוך" - כולם הם בחינת מקיפים
10 ויש בזה אופנים שונים של מקיפים, יש מקיפים דאור
11 ישר - כלומר, האורות כפי שיוורדים מלמעלה למטה
12 (שהן מדריגות הנזכרות לעיל הנרמזות בחמשת

שכאשר לא יבין השכל אחרי העיון וסיבתו הסתלקות הנ"ל אזי אצ"כ ע"י
ההעמקה יומשך השפעת שכל ממקורו והיינו ע"י הסתלקות זו של המקיף
דא"ח מעורר עד בעצמיות המשכיל וממשיך שם שפע חדשה חזרה ג"כ
שאמר הגמרא שתיק רב ואצ"כ השיג להם כמו שני" הקושיא שלהם נסתלק
שכלו בבחינת אור חזרו ונעשה מקיף אזי ממשיך שפע חדשה כו' חזרו
הטעם מילי בסלע שתיקתא בתרין שנמשך ב"פ מכמו שני" הדיבור והיינו
ענין שתיקתא והנה כמו"כ למעלה דעכשיו נק' המלכות מקבלת ונק' כוס
של ברכה כנ"ל וכתר הוא המשפיע ונק' בריכה ולע"ל שיקרא הכתר מל'
יקראוהו כוס והא"ק נק' משפיע וכמו שנתנה יש למעלה מהכתר כך לע"ל
שא"ק יהי במקום כתר א"כ מוכרח שיש למעלה הימנו דהיינו עצמיות האין
סוף כו' ומפני שהכתר יהי' בחינת מקבל א"כ מה שהוא למעלה הימנו והוא
בחינת א"ק הוא כענין בחינת מקיף דא"י עליון וד"ל.

6. ראה לקוטי תורה ואתחנן (ב, א ואל"ך).
7. נתבאר בארוכה בשערי תשובה לכ"ק אדמו"ר האמצעי,
שער התפילה ד"ה אחרי ה' אלקיכם תלכו (כו, א ואל"ך).
8. ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו חלק א' עמוד שמו, וזה
לשונו: אך ביאור הענין הוא שלע"ל שיהא מים חיים יוצאים כו' היינו
שרש מקיפים דאור ישר ומקיפים דא"ח ופי' מקיפים דאור ישר עד"מ
השכל שלמעלה מזיותו מוגבל בכלי השגה והרי זה בחינת העלם של הכלי
ופי' מקיפים דא"ח עד"מ מי שהבין השכל לכאורה לפום ריהטא ואמנם
עדיין לא נתיישב במוחו היטב שיהי' ברור בלי קושיא והנה כאשר ידע
שיתיישב בתוך הכלי אזי יסתלק ממנו מפני שא"א להגביל ולהתיישב
להיות למעלה הרבה והרי זה העלם שבדרך חזרתו מלמטה למעלה והוא
עולה עד מקור הכח היולי המשכיל על כל דבר כו' וכמו"כ אנו רואים

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[תשרי ה'תד"ש]

8 יתברך מקים אותנו שנחיה לפניו, שנהיה חיים, לא כמו
9 הרשעים שאינם עושים תשובה, הנקראים מתים⁴.
10 על-ידי התשובה שעושים לפני ראש השנה ובעשרת
11 ימי תשובה, "יחיינו מיומים" בראש השנה ו"יקימנו
12 לפניו" ביום הכפורים.
13 הפסוק "יחיינו" הוא המשך של הפסוק הקודם,
14 האומר⁵: "לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו, יך

1 "יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו"¹.
2 "יומים" הם שני ימי ראש השנה², כי ראש השנה הוא
3 תמיד יומים, וכך היה פעמים רבות גם בזמן שבית
4 המקדש היה קיים.
5 "יום השלישי" הוא היום הקדוש, יום הכפורים³.
6 "יחיינו מיומים" - החיים שלנו באים אלינו על-ידי
7 שני ימי ראש השנה, ו"ביום השלישי", יום כפור, ה'

ע' 33.
4) ברכות יח, ע"ב. בראשית רבה, פרשה לט, ז. אגרת
התשובה, פרק ז.
5) הושע ו, א.

1) הושע ו, ב.
2) ספר המאמרים תרנ"ט (מהדורה חדשה) ע' יג, ונסמן
בהערה 123. וראה גם תורת מנחם - התועדויות כ, תשי"ז ג, ע'
196.
3) לקוטי תורה, ראש השנה סג, ע"ב. ספר המאמרים תשי"א,

35 רחמנא-ליצלן, לדרגות הנחותות ביותר של גסות,
 36 שבאים לשרירות לב, מרשים לעצמם את כל מה שהלב
 37 משתוקק, מבלי להתחשב עם האיסור והיתר, אם זה
 38 כשר או לא כשר, אם מותר או אסור.
 39 "והרבה חברים רעים עושים"⁸. הרבה תלוי בסביבה
 40 בה נמצאים.⁹
 41 כשנמצאים בסביבה של בני תורה, אור התורה גובר
 42 ופועל שמשנתים קצת, שלכל הפחות לא גסים כל-כך,
 43 אבל כשנמצאים בסביבה של אנשים מגושמים בעלי-
 44 תאוות ההולכים בשרירות לבם, נמשכים כל-כך,
 45 רחמנא-ליצלן, עד שכלל לא חשים בירידה, איך נעשים
 46 נופל, רחמנא-ליצלן.
 47 אבל "לכל עת"¹⁰. לכל דבר מגיע מועד מסוים.
 48 כאשר הורים רואים שילדם נעשה יותר חולה מיום
 49 ליום חס ושלום, הם חשים שותפות רבה בסבל עם
 50 בנם, ועושים כל שביכולתם כדי להציל אותו.
 51 כתוב "בנים אתם לה' אלקיכם"¹¹.
 52 כאשר ה' יתברך רואה שיהודי סו מדרך הישר של
 53 תורה ומצוות, מניחים לו, כי ה' יתברך נתן לאדם
 54 בחירה חופשית והוא יכול לבחור לבד באיזו דרך הוא
 55 רוצה, אבל כאשר רואים בשמים שהוא כבר, רחמנא-
 56 ליצלן, שקוע עד שכבר אינו יכול להנצל מבוין
 57 העבירות המגושם בכוחות עצמו, אזי מסייעים לו מן
 58 השמים לעשות תשובה.
 59 קיצור. "יומיים" הם שני ימי ראש השנה. "יום
 60 השלישי" – יום הכפורים. מבאר שהפסוק "יחינו
 61 מיומיים" הוא המשך לפסוק "לכו ונשובה". כל יהודי
 62 צריך לעשות חשבון-צדק כמה עברה עליו השנה, והוא
 63 מגלה שהיה מין טירוף הדעת של ריצה אחר הון
 64 ועושר. הוא המיר תפילה בציבור וקביעות עתים
 65 לתורה בתענוגים גשמיים והוא התקרר ונעשה גס.
 66 הרבה תלוי בסביבה בה הוא נמצא. אם האדם עצמו
 67 אינו מתעורר ברגש של תשובה, מעוררים אותו
 68 מלמעלה שיעשה תשובה.

ב.

74 הדרגות בהן מתחלקים כל הברואים שברא ה' יתברך,
 75 דומם צומח חי מדבר.
 76 כפי שאנו רואים בצומח, שלכל צמח יש שורש ממנו
 77 הצמח יונק.

1 ויחבשנו". בואו ונשוב אל ה' יתברך, הוא כלכל –
 2 ערכב – אותנו, והוא, ברוך-הוא, ירפא אותנו. הוא
 3 הכה אותנו והוא יחבוש אותנו.
 4 כאשר אדם עושה חשבון נפש מה היה אתו בשנה
 5 שעברה, ומתבונן כמה חלפה השנה – ללא תפילה
 6 בציבור, ללא קביעות עתים לתורה, ללא חיות במצוות
 7 מעשיות; כל השנה הוא היה מבולבל מעניני המשא-
 8 ומתן והענינים הגשמיים שלו להרבות הון ועושר, הוא
 9 המיר את זמן התפילה בציבור וקביעות עתים לתורה
 10 בעשייתו, לפי הבנתו, יותר ויותר הון ועושר –
 11 האמת הרי אינה כזו. האדם אינו יוצר דבר בעצמו.
 12 "ברכת ה' היא תעשיר"⁶, – ברכת ה' יתברך היא
 13 הנותנת את ההצלחה.
 14 אבל הוא הרי מאוד מרומה. בפרט מי שנעשה קר
 15 לתפילה בציבור ומתרחק מסביבה חמה ומוארת,
 16 "ש"אכל בי עשרה שכינתא שריא"⁷, וכל השבוע לא
 17 שומעים ולא אומרים קדושה ו"ברכו" במנין עשרה,
 18 אזי מתקררים ושוקעים למטה יותר ויותר.
 19 בפרט שכאשר לא קובעים עתים לתורה, נעשים בורים
 20 וגסים עד שכלל לא מרגישים את החרפה ובושה של
 21 הבורות והגסות.
 22 כפי שאנו רואים במוחש, שישנם כאלו שאם יאמרו
 23 להם שהם אטומי המוח, ראשים סתומים, שאינם
 24 יכולים לקלוט ענין בעניני העולם – הם מתכעסים
 25 ומתרגזים, הם חשים בכך בושה ובזיון, ואילו בכך
 26 שהם בורים אינם מתביישים כלל.
 27 חלקם כל-כך מגושמים, שלא זו בלבד שאינם
 28 מתביישים בבורות שלהם, אלא הם אומרים שמוחם
 29 אינו מתאים לכך, להבין ענין בלימוד.
 30 אך האמת היא לא כך – הם בודאי יכולים להבין את
 31 החומש, משניות ואגדה הנלמדים, אבל הם לא רוצים
 32 להבין, והם מסתפקים בתירוץ זה וממירים את הזמן
 33 של לימוד התורה בתענוגי עולם הזה.
 34 דבר זה מגשם אותם יותר ויותר עד שמתדרדרים,

69

70 **להבין** ברור יותר את ענין ההתעוררות לתשובה,
 71 שמשמים מעוררים את האדם לתשובה:
 72 בגשמיות אנו רואים, שלכל דבר בגוף הנבראים יש
 73 מקור ושורש מהיכן הוא נובע, ללא חילוק בין ארבע

י"ם...", ל' אדר א.

(10) קהלת ג, א; יז.

(11) ראה יד, א.

(6) משלי י, כב.

(7) סנהדרין לט, ע"א. תניא אגרת הקודש כג.

(8) סוטה ז, ע"א. רמב"ם, הלכות סוטה פרק ג, הלכה ב.

(9) רמב"ם, הלכות דעות פרק ו, הלכה א. וראה לוח "היום

ובפירות. החילוק הוא שהשורש שבגוף הצמח, וגם
 היסוד של הבנין, הם למטה ואילו השורש של הנשמה
 הוא למעלה.
 משורש הנשמה, כפי שהיא למעלה, באה ההתעוררות
 באופן פתאומי לחלוטין.
 היהודי כלל לא חושב על עשיית תשובה, וכלל לא
 יודע מנין ומדוע הוא מתעורר ברגש של תשובה וחש
 מרירות רבה על אופי חייו, שהוא חי כמו בעל-חי,
 שחושב רק על גשמיות וכלל לא חושב על חיים
 רוחניים, חיים של תורה ומצוות. הוא מעריך את עצמו
 שהוא, עם חייו הגשמיים, באמת גרוע מבעל-חי, ולבו
 נשבר מאוד מכך, והוא מתחרט מאוד על העבר, ונעשה
 אצלו חשק חזק לתורה, והוא בא לידי החלטה שמהיום
 והלאה הוא ינהל חיים של תורה ומצוות, ישמור על
 תפילה בציבור ויקבע עתים לתורה, לשמוע איך
 לומדים, והוא דואג לתקן את עברו הרע בכל מה
 שביכלתו לתקן.
 זהו מה שכתוב⁵ "לכו ונשובה אל ד'":
 כאשר האדם עושה חשבון-צדק לעצמו במה עברה
 השנה החולפת והוא עושה תשובה, חרטה על העבר
 וקבלה טובה על להבא, על-ידי כך זוכים ל"יחינו
 מיומים" – בכתיבה טובה, ו"ביום השלישי" –
 בחתימה טובה, בשנה טובה ומתוקה בגשמיות
 וברוחניות.
 קיצור. מבאר, כי כשם שלגופי הנבראים יש שורש
 מהיכן הם באים ומקבלים את הרענונות והחוזק שלהם,
 פרט לקיום הגוף, כמו שגם לשרשי הצמחים יש
 השפעה מסוימת על הפרי, כך גם ביחס לנפשות
 הנבראים, שיש להם שורש ומקור מהיכן הם מקבלים
 רענונות וחוזק. לנפש ולנשמה של היהודי יש שורש
 בחלקים הנעלים יותר של הנשמה שעל ידם באה
 לפעמים התעוררות התשובה פתאום, ללא כל הכנה.
 ועל-ידי תשובה זוכים לכתיבה טובה בראש השנה
 וחתימה טובה ביום כפור.

יחינו מיומים

שורש הצמח הוא באדמה, בה נתן ה' יתברך את
 התכונה של כוח הצמיחה, והשורש הוא במקום נמוך
 יותר מאשר הצמח.
 בדיוק כפי שאנו רואים בבניין. היסוד הוא באדמה
 ועליו עומד כל הבנין.
 ככל שהיסוד עמוק יותר, כך הבנין חזק יותר; כך גם
 בצמח, ככל שהוא יותר מושרש ועמוק, הצמח חזק
 יותר¹², ובודאי שיש חילוק בפירות הצמח, כפי שאנו
 רואים חילוקים בעצי הפירות השונים.
 וכשם שהוא בגופי הנבראים, שיש להם שורשים מהם
 הם מקבלים את צמיחתם ואת קיומם, כך גם בנפשות
 הנבראים, ללא חילוק בין ארבע החלוקות של דומם
 צומח חי מדבר, יש לכל נפש של הנבראים שברא ה'
 יתברך, מקור ושורש ממנו היא מקבלת את חיותה,
 שתוכל להחיות את גוף הנברא.
 אנו רואים במוחש שנפש האדם מחיה את האדם,
 שיחשוב, ידבר, יראה, ילך וכל האיברים יתנהלו כרגיל,
 לפי הענין שה' יתברך מסר להם.
 אך קיום הגוף אינו רק מהנפש, לכן כאשר הנפש
 עוזבת את הגוף, הגוף עדיין קיים במשך זמן מסוים.
 מכאן שקיום הגוף אינו רק מהנפש¹³.
 כאשר הנפש מחיה את הגוף היא מוכרחה לקבל חיזוק
 רוחני וכוחות-רענון מחלקים נעלים יותר של הנשמה,
 כמו שכתוב במדרש שהנשמה נקראת בחמשה שמות¹⁴
 – נפש רוח נשמה חיה יחידה, שבנשמתו של יהודי יש
 חמישה חלקים:
 שלושת החלקים נפש, רוח ונשמה מחיים את הגוף,
 אבל שני החלקים חיה יחידה של הנשמה נשארים
 בשמים¹⁵.
 שני החלקים הללו של הנשמה, חיה ויחידה, הם
 השורש של החלקים נשמה רוח ונפש בנשמתו של
 יהודי, שחלקי החיה ויחידה של הנשמה הם היסוד של
 הנשמה שבגוף היהודי. כמו יסוד של בנין שמחזיק את
 הבנין, וכמו שורש של צמח שמרענן ונותן חיות בצמח

12) ראה פרקי אבות פרק ג, משנה יז.

13) ספר המאמרים תרפ"ח, ע' 107. ה"ש"ת, ע' 31.

14) ראה לעיל ע' 150 הערה 9.

15) לקוטי תורה, האיזנו עא, ג. ספר המאמרים תרפ"ח, ע'

119. ה"ש"ת, ע' 62.

ספר השיחות – ה"ש"ת-תש"א בלה"ק

חסיד חב"ד.
 הוא היה חסיד של הרבי האמצעי ומקושר לרבי
 ה"צמח צדק". קראו לו צדוק המתפלל, שכן היה
 מהמאריכים בתפלה.
 ר' צדוק מקאפוסט בחר לפרנסתו טחינת רוח.

א. הסבא, הוד כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע, עוד
 ראה חסידים של רבנו הזקן ושמע מהם סיפורים.
 אחד מהם היה החסיד ר' צדוק מקאפוסט. הוא
 לא היה מתלמידי ה"חדרים", שכן עדיין היה אז
 אברך צעיר, אך ידע מה רוצה רבנו הזקן איך יהיו

41 והתעמק בו. פתאום נרדם וראה את הרבי האמצעי
 42 שאמר לו:
 43 - צא מארבע האמות שלי.
 44 למחרת שאל ר' שמואל את ר' ברוך, אם גם אצלו
 45 אירע משהו, וענה בשלילה.
 46 כעבור זמן חלם גם ר' ברוך אותו חלום, והם
 47 הבינו שהסיבה לכך היא שאינם מכבדים את הרה"ח
 48 ר' אהרן כראוי, והם הלכו לפייסו.
 49 כשבאו אל הר' אהרן, הנה בתחילה תמה - מתוך
 50 גדול ענותנותו - מה הם רוצים ממנו. אך הם ביקשו
 51 והפצירו בו, והוא סיפר להם, שהרבי הזקן בא אליו
 52 בחלום ואמר לו לקרב את החסידים ר' שמואל ור'
 53 ברוך.
 54 והוא ענה לו, מה שייך שהוא יקרב אותם, הוא
 55 היה מרוצה אם הם היו מקרבים אותו.
 56 אז הבינו החסידים ר' שמואל ור' ברוך את הענין,
 57 מה שהרבי האמצעי אמר להם בחלום.
 58 בהיותם אצלו, סיפר להם החסיד ר' אהרן מה
 59 ששמע מאמו הרבנית פריידא, בתו של רבנו הזקן -
 60 בשם רבנו הזקן:
 61 להתראות עם עצמות אור אין סוף זה רק בתפלה.
 62 והחסיד ר' אהרן סיים: זוהי הסיבה למה שאני מאריך
 63 בתפלה, הוא מחכה בתפלה להתראות עם אור אין
 64 סוף.
 65 ה. בזמנים עברו היו בונים חדר שני שהיו
 66 קוראים לו 'חב"ד'ניצע'. בזמנו של הרבי האמצעי, בנו
 67 מנין בעיירה מקוליענע שליד ליובאוויטש, בלי
 68 'חב"ד'ניצע'.
 69 ואמר הרבי האמצעי שאסור להתפלל שם.
 70 'מנין' בלי 'חב"ד'ניצע' אסור לומר בו קדושה
 71 וברכו. אם מתפללים באריכות או לא, אבל
 72 'חב"ד'ניצע' צריך להיות.
 73 ו. החסידים בהווה שהם חסידים מלידה, אבות
 74 ואמהות, סבים וסבתות, ילדים ונכדים חסידיים, גזע
 75 חב"ד, חושבים שעבודת התפלה משמעה שצריכים
 76 להאריך בה שעות ארוכות, אך לאמיתו של דבר
 77 תפלה חסידית - לא משנה אם חסידי חב"ד או חסידי
 78 חג"ת³ - אינה תובעת כמות בתפלה כי אם איכות של
 79 תפלה.

1 ישנה טחנת מים וטחנת רוח, ור' צדוק בחר בטחנת
 2 רוח, כי בה עסוקים רק מספר חדשים בשנה, כך
 3 שיוכל בזמן הפנוי לעסוק בתורה ועבודה.
 4 הטחנה שלו היתה ליד ליובאוויטש, ובחדשי
 5 החורף, כשהטחנה אינה עובדת, היה יושב
 6 בליובאוויטש, בתחילה אצל הרבי האמצעי ולאחר
 7 מכן אצל ה"צמח צדק".
 8 ב. הסבא - הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש
 9 - שאל פעם את צדוק מקאפוסט, מה הוא מאריך כל
 10 כך בתפלה.
 11 ענה לו ר' צדוק: אני מקיים מצות עשה מן התורה
 12 'לספר ביציאת מצרים', בתפלה יוצאים מהמצרים
 13 וגבולים.
 14 למד הסבא - הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש
 15 - פירוש המלים 'לספר ביציאת מצרים', סיפור הוא
 16 הרי מלשון ספירות ובהירות¹, כלומר שהתפלה
 17 האירה לו בכל כ"ד שעות היום, היה זה כולו יום,
 18 היה זה אור אמיתי.
 19 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" קרא לו:
 20 צדוק ה"בעל" תפלה, הוא היה בעל הבית על תפלה,
 21 שכן התפלה היתה בעלת הבית עליו.
 22 ג. הרה"ק ר' הלל היה אומר על צדוק 'בעל תפלה' -
 23 בעבר לא היו קוראים החסידים זה לזה בשם ר', רק
 24 פשוט בשמו, על דרך גדול מרבן שמו² - מה שהרבי
 25 - אדמו"ר הזקן - רצה, והרבי הזקן
 26 - היינו אדמו"ר האמצעי, כי ר' הלל היה קורא
 27 לאדמו"ר האמצעי, בשם הרבי הזקן, ר' אייזל היה
 28 קורא לאדמו"ר הזקן בשם הרבי שבעבר ולאדמו"ר
 29 האמצעי - הרבי, ולה"צמח צדק" בשם 'שלנו', אבל
 30 ר' הלל היה אומר שעל רבי לא שייך עבר -
 31 מפרש, והרבי - ה"צמח צדק" מאחל - זהו צדוק
 32 המתפלל.
 33 ד. החסיד הר' אהרן - חתן אדמו"ר האמצעי -
 34 בעלה של הרבנית שרה, אמה של הרבנית רבקה נ"ע,
 35 בזיווג שני - היה למדן מופלג וענו גדול. הוא היה
 36 'מתפלל' גדול. גר בקרמנצ'וג. אך החסידים הגדולים
 37 במקום כמו ה"בערעלאך" (ה"דוביים) והחסידים
 38 ברוך ושמואל תמר'עס לא היה להם כלפיו הביטול
 39 כראוי.
 40 פעם אחת למד החסיד ר' שמואל ענין בחסידות

ש"פ וירא, בסעודת היום

(3) חסידי פולין.

(1) ראה סידור האריז"ל על מספרים ביציאת מצרים.

(2) מובא בתוספתא עדות ג.ד. בחסדי דוד, ובערך ערך אביי.

אגרות קודש

[ט"ו אולו, תע"רג]

ב"ה, יום ה'

כבוד ידידי הנעלה הגביר המפורסם

נכבד ומרומם ווי"ח אי"א מוה"ר

שמואל מיכיל שי

1 שלום רב!

2 ברוכים אתם בבואכם.

3 הרב חן ר"א הי' אצל ה' סליאזבערג בדבר ענינו, כפי

4 שיספר לכם כבוד בנכם ידידי הנעלה שי', ובהמשך

5 הדברים הגיד לו, אשר העיקר מדברים אודות חסידות

6 וחסידיים. ולזאת נצטויתי לכתוב לכבוד ידידי אשר

7 יתראה עם ה' סליאזבערג וידבר נא עמו בפרטיות ענין זה,

8 וכבודו יבין הענין היטיב.

9 לפי הנודע הנה האקספערט מצד המזכים נבחר ה'

10 מאזע ממאסקווא, והאיש ידוע לבעל כשרונות נעלים

11 ודברן ויודע בעניני ישראל יותר משארי הרבנים מטעה"מ,

12 אבל בכי"ז בעצם ענין החסידות ולימודה איננו בקי גדול,

13 ונחוץ הוא אשר יהיו לו עוזרים מומחים מהבקיאים

14 בלימוד החסידות ומטרתה האמיתית, אשר הוא להוסיף

15 יראת אלקים באמת ועבודה אמיתית דתורה ותפלה, אשר

16 זהו אמיתית ענין החסידות.

17 וידבר נא כבודו בזה עם הנ"ל, ויתיישבו איך לסדר

18 הענין הזה, ויטיבו להשיב בהקדם האפשרי. יום א'

19 הבע"ל יוכל עוד כבוד ידידי לכתוב לפה, ואח"כ לכתוב

20 לליובי. ומקבלת מכתבי זה ייטיב להודיעני בטע"ג כזה

21 [זאאלזשא, יוסף, קבלתי].

22 והנני ידעו הדו"ש מברכו ומתברך מאתו בכוח"ט

23 בר"ג

24 יוסף יצחק ש"ס

25 הנני פב"ש בניו ידידי הנכבדים יחיו.

אג"ק מוה"ר צ"צ נר"ך טז

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' ב

1 שואלת הגמרא: ולמאן דאמר (לעיל ע"א) שמו"ך עבודה ויה' היא,

2 פרת פמו"ך למה ל', הלא מולך בכלל עבודה זרה כדרכה היא,

3 שהרי הדרך היא להעביר את בנו למולך, ועל עבודה זרה כדרכה

4 כבר למדנו עונש מהכרת הראשונה. משיבה הגמרא: הכרת

5 האמור במולך נצרך למעביר בנו לשלא פדר"ך, כלומר שהעבירו

6 באש לשאר עבודה זרה שאין דרכה בכך, שכיון שלא מצינו חיוב

7 על שלא כדרכה אלא בעבודות הנעשות בפנים כגון זביחה

8 כמבואר לעיל, לכן הוצרכה תורה ללמד שאף המעביר בנו חייב

9 אף שאין דרכה של עבודה זרה בכך.

10 מבררת הגמרא: ולמאן דאמר (בריתות א) ש'מגדף' האמור בפסוק

11 (במדבר טו ז) 'את ה' הוא מגדף ונכרתה' וגו', אינו מקלל, אלא עבודה

12 זרה היא, כגון משורר לעבודה זרה, פרת האמורה במגדף למה ל',

13 הלא דרכה של עבודה זרה בכך, וכבר נאמר כרת על עבודה זרה

14 כדרכה. משיבה הגמרא: הוא יסבור שכרת זו נצרכה לפדתניא

15 בברייתא, נאמר גבי עבודה זרה במזיד (שם טו לא) 'הפרת תפרת'

16 בכפילות לשון, ויש לדרוש מכך, 'הפרת' בעולם הזה, כלומר,

17 יכרתו ויתקצרו שנות חייו בעולם הזה, ו'הפרת' נשמתו לעולם

18 הבא, כלומר, אף המיתה לא תכפר על עונו, דכ"ר רבי עקיבא.

19 אמר לו רבי ישמעאל, אם כדברייך שמכל לשון כרת יש לדרוש

20 שנכרת מעולם נוסף, יקשה, והלא כבר נאמר בפסוק הקודם (שם טו

21 ז) 'את ה' הוא מגדף ונכרתה', וכי שלשה עולמים יש שלצורך

22 העולם השלישי נאמרה כרת בפעם השלישית. אלא ודאי יש

23 לדרוש את הכריתות באופן אחר, ו'נכרתה' היינו שיכרת בעולם

24 הזה, ו'הפרת' היינו גם לעולם הבא, ומה שנאמר בכפילות 'תפרת',

25 אינו בא לדרשה, אלא דפ"ך תורה כלשון בני אדם, שרגילים

26 לכפול דבריהם.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

1 הגמרא מביאה הוכחה ממשנה נוספת שבדיני נפשות הולכים אחר

2 הרוב: אמר רבי ירמיה מדפתי, אף אנו נמי הנינא - גם אנו שנינו

3 במשנה (נדה מד), קטנה בת שלש שנים ויום אחד מתקנשת כביאה

4 אם אביה מסרה לכך,

5 ונעשית בכך אשת איש. ואם בעלה מת ואין לו בנים ממנה, ויש לו

6 אח ועליה להתייבם לו, ובי עליה היתבם, קנאה והרי היא אשתו

7 לכל דבר, הוא יורש אותה במיתתה, ואם הוא כהן מותר לו

8 להיטמא לה, והיא מתגרשת ממנו בגט שיתן לאביה ובלא חליצה.

9 וכן אם מסרה אביה לקידושין וקיבל את כסף קידושיה, מקודשת,

10 והתייבין עליה מיתת משום אשת איש אם בא עליה איש אחר,

11 (ומממא) [ומממאה] את בועלה - והבא עליה בזמן שהיא נידה

12 נטמא כמו בועל נידה גדולה, לממא משקב התחתון - לענין זה

13 שמעתה כל בגד שהוא ישכב עליו, גם אם לא יגע בו, הבגד יטמא,

14 אולם תהיה זאת טומאה קעליון של זב בלבד, כלומר כמו בגד

15 שנישא על גבי זב, שאף אם הזב נגע בו, נעשה רק ראשון לטומאה

16 ומטמא רק אוכלים ומשקים. וכן אם היא בת ישראל ונישאת לב"ה

17 באופן שאביה קיבל את קידושיה מיד הכהן, אוכלת בתרומה. וכן

18 אם בא עליה אחר מן הפסולין להינשא לכהנים, כגון גוי, חלל, נתן

19 או ממזר, פסקה מן הפהונה, ואם היא בת כהן או ישראלית

20 הנשואה לכהן, נאסרת גם באכילת תרומה. וכן אם בא עליה אחר

21 מכל העריות האמורות בתורה שנאמרה בהם מיתת בית דין,

22 מופתין עליה - נהרגים על מה שחטאו בה, והיא פטורה ממיתה,

23 מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשים.

פרשת האזינו

לב א האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ
 אמרי פי: ג יערף כמטר לקחי תגל כפול
 אמרתי בשעירם עלידשא וכרביבים עלי-
 עשב: ג כפי שם יהוה אקרא הבו גדל לאלהינו:
 (ל) ד הצור תמים פעלו כי כל־דרךיו משפט אל
 ימונה ואין עול צדיק וישר הוא: ה שחת לו
 לא בניו מומם דור עקש ופתלתל: ו ה ליהוה
 תגמלו־זאת עם נבל ולא חכם הלוא־הוא
 אביד קנוד הוא עשד ויכננד:

~ נקודות משיחות קודש ~ (190 השיחות תש"א א עמ' 65)

ה'לה' תגמלו זאת (לב, ו) האות ה"א של תבת ה'לה', שהיא תבה של אות אחת, מורה על אחדות. ואות זו מופיעה בהקשר שלילי דוקא (עם נבל ולא חכם), כי הפונה היא לפעל אחדות במקום של התחלקות דוקא. וכידוע, שפסקית הפונה של בריאת העולם היא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, כלומר: שהתחתונים כפי שהם במצב של תחתונים (לא כפי שמתעלים לעליונים) יהיו דירה לו יתברך.

(ישראל) שני ז זכר ימות עולם בניו שנות דר ודר
 שאל אביד ויגדד וקנד ויאמרו־לד: ה בהנחל
 עליון גזים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים
 למספר בני ישראל: ט כי חלק יהוה עמו יעקב
 חבל נחלתו: י ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל
 ישמן יסכבנהו יבוננהו יצרנהו פאישון עינו:
 יא כנשר יעיר קנז על־גוזליו ירחף יפרש כנפיו
 יקחהו ישאהו על־אברתו: יב יהוה בדר ינחנו

ע"ב כמנחת שבת ובהו

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שמחת תורה תשס"ו - תורת מנחם

התועודיות יג עמ' 83)

יצב גבולות עמים למספר בני ישראל (לב, ח) הקשר בין בני ישראל לגבולות עמים הוא, שעל בני ישראל לברר את ארצות העמים, הינו את כל העולם, ביצר עושים זאת? - על־די זה ש"אחד מכם גולה לברבא . . . דומה כמי שגליתם כלכם". והו שאמרו ו"ל צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפון לבין האמות": אין צרך שכל בני ישראל

יגיעו לכל מקום בעולם, אלא די ביהודי אחד ("אחד מכם"). ולפעמים, פאשר יהודי נמצא בפנה שוממה, מתעברת בו נשמת צדיק, נאפילו נשמות האבות ומשה רבנו, כדי שיוכל לברר את המקום ההוא.

שלישי י ירכבהו כתיב על־כמותי קרי על־כמותי ארץ
 ויאכל תנובת שדי וינקחו דבש מפלע ושמן
 מחלמיש צור: י חמאת בקר וחלב צאן עם־
 חלב פרים ואילים בני־כשן ועתודים עם־חלב
 בליות חטה ודם־ענב תשתה־חמר: יב וישמן
 ישרון ויבעט שמנת עבית פשית וימש אלוה
 עשהו וינבל צור ישעתו: יג יקנאהו בורים
 בתועבת וכעיסהו: יד יזבחו לשדים לא אלה
 אלהים לא ידעום חדשים מקרב פאו לא
 שערום אבתיכם: יה צור ילדך תשי ותשבח אל
 מהללך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כו עמ' קסז)

ירכיבהו על כמותי ארץ (לב, יג) על שם שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות (רש"י) זה עתה קבלתי ידיעה . . . משובו של מר לארצנו הקדושה. ואף־על־פי שבא מארץ הרים ובעבות, כמו שאמרו, הרי . . . ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, זאת אומרת ששובו . . . בודאי יש בזה עליה בכל המובנים, הן בגשם והן ברוח, שזה בזה תלוי. ובפרט בנוגע ליהודים, ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לגוי קדוש היושב בארץ הקדש. וביתר שאת על־פי תורת החסידות, אשר תכלית כל עבודת האדם היא הגברת הצורה על החמר והרוחניות על הגשמיות.

רביעי י ירא יהוה וינאץ מפעם בניו ובנתיו:
 כ ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה
 אחריתם כי דור תהפכת המה בנים לא־אמן
 בם: כא הם קנאוני בלא־אל פעסוני בהכליהם
 ואני אקניאם בלא־עם בניו נבל אכעיסם:
 כב כיראש קרחה באפי ותיקד עד־שאול
 תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי
 הרים: כג אספה עלימו רעות חצי אכלה־בם:
 כד מוזו רעב ולחמי רשא וקטב מירי ושן

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות אחרון של פסח תשי"ז - תורת
מנחם התוועדותיית יט עמ' 323)

פי צורם מקרם וה' הסגירם (לב, ל) השמדות ל"ע שהיו
בדורנו - לא היו מצד כחם של אמות העולם, שהרי אין
לגוי שליטה על יהודי, שנשמתו היא חלק אלקה ממעל
ממש. והגע בעצמך: אם בעצי המקדש הגשמי ואכניו לא
שלט האיוב, פכתוב טבעו בארץ שעריה - כל-שפן וקל-
וחמר שאין לו שליטה במקדש רוחני (ושכנתי בתוכם, בתוך
כל אהד ואהד). אלא צורם מקרם וה' הסגירם - מטעם
הידוע ליוצר בראשית. והנה כבוד קדשת מורי וקמי אדמו"ר
אמר פעם, שאין להצדיק את ה' יותר מדאי. . . אכל פתיב
"אודך ה' כי אנפת ביי", הינו שלעתיד יודו לה' על
ה"אנפת".

שישי מ **כִּי־אֵשׁא אֶל־שָׁמַיִם יְדִי וְאִמְרָתִי חִי אֲנֹכִי
לְעֵלָם:** מא **אִם־שָׁנוּתִי בְּרַק חֲרָפִי וְתֵאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּטִּי
יְדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרִי וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשִׁלֵּם:** מב **אֲשַׁכֵּר
חַצִּי מִדָּם וְחֲרָפִי תֹאכַל בְּשַׁר מִדָּם חָלַל וְשִׁבְיָה
מִרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב:** מכ **הֲרִינִי גוֹיִם עִמּוֹ כִּי
דַם־עַבְדֵּי יִקּוּם וְנָקָם יֵשִׁיב לְצָרָיו וְכַפַּר אֲדַמְתּוּ
עִמּוֹ: פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 201)

הוא והושע בן נון (לב, מד) ולמה קוראהו כאן הושע. . .
שאף-על-פי שנתנה לו גדלה השפיל עצמו באשר מתחלתו
(רש"י) באשר יהודי זוכה לגדלה, גדלות של שררה או גדלות
בענין אחר, שזוכה לברכות נעלות מן השמים - הוא עלול
לקשב, שמונה גופא שהוא זכה לקב, סימן שהוא ראוי לדבר,
וכתוצאה מן תהיה אצלו תנועה של הרחבת הדעת
ורוממות. לומדים אנו מיהושע, שאדרבה: דוקא מי שזוכה
לגדלה צריך להשפיל את עצמו באשר בתחלתו. וזהו גם
הכלי לקב שהגדלה תתקיים בידו.

שביעי מד **וַיְבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כְּלִדְבָרֵי הַשִּׁירָה־
הַזֹּאת בְּאוֹנֵי הָעַם הוּא וְהוֹשֶׁע בֶּן־נּוּן:** מה **וַיְכַל
מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כְּלִדְבָרֵי הָאֱלֹהִים אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל:** מו **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַעֲיֵד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר
תִּצּוּם אֶת־בְּנֵיכֶם לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת־כְּלִדְבָרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת:** מז **כִּי לֹא־דַבַּר רַק הוּא מִפֶּה**

בְּהֵמַת אֲשַׁלְחֶכֶם עִם־חַמַּת זַחְלִי עֲפָר:
נה **מִחוּץ תִּשְׁכַּל־חֶרֶב וּמִחֲדָרִים אֵימָה גַם־בַּחוּר
גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שִׁיבָה:** נו **אִמְרָתִי
אֲפֹאִיֵהם אֲשִׁבִיתָה מֵאֲנוּשׁ זָכָרם:** נז **לוֹלִי כַּעַם
אוֹיֵב אֲגֹר פְּנֵינִכֶרוּ צְרִימוּ פְּנֵי־אִמְרוּ יִדְנוּ רָמָה
וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל־זֹאת:** נח **כִּי־יִגְוִי אֶבֶד עֲצוֹת
הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה:**

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ערב ראש השנה תשמ"ז -

התוועדותיית תשמ"ז ד עמ' 430)

חצוי אכלה גם (לב, כג) חצוי כלים והם אינם כלים (רש"י)
חצוי (למוטב) - הינו אהבה ויראה. והם אינם כלים -
בכלות הנפש (בתמיהה)? וכמבאר בחסידות על הפסוק אני
הנוי לא שניתי ואתם בני בעקב לא כליתם, שיש להתפלא:
איך מתבונן יהודי באני הנוי לא שניתי בעת התפלה ולא
מגיע לכלות הנפש? ועל-דרך תורת הבעל-שם-טוב, שזה
חסד מה שאדם נשאר חי אחר התפלה. אמנם, העדר כלות
הנפש הוא לטובה, שהרי תכלית התבונה היא נשמה בגוף
דוקא. ואדרבה, אהבת ה' ויראת ה' מוסיפות חיות בנשמה
בגוף.

חמישי כז **לו חֲכַמוּ יִשְׁפִּילוּ זֹאת יְכִינּוּ לְאַחֲרֵיתֵם:
ל אֵיכָה יִרְדָּף אַחַד אֶלֶף וְשָׁנַיִם יִנָּסוּ רַבְּבָה
אִם־לֹא כִּי־צוּרֶם מְכָרֶם וַיהוָה הַסֹּגֵרֶם:** לא **כִּי
לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרֶם וְאִיבִינוּ פְּלוֹלִים:** לב **כִּי־מִגִּפְן
סֹדֶם גִּפְנָם וּמִשְׁדַּמַּת עִמּוּרָה עֲנַבְמוּ עֲנַב־רוֹשׁ
אֲשַׁכַּלֵּת מִרְרַת לְמוֹ:** לג **חַמַּת תַּנִּינָם יִינָם וְרֹאשׁ
פְּתָנַיִם אֲכֹר:** לד **הֲלֹא־הוּא כָּמֶם עַמְדֵי חֲתוּם
כְּאוֹצְרֵתִי:** לה **לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעַת תִּמּוּט רַגְלֶם
כִּי קָרוֹב יוֹם אִיּוֹם וְחַשׁ עֲתֵדַת לְמוֹ:** לו **כִּי־יִדְוִן
יְהוָה עִמּוֹ וְעַל־עַבְדָּיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי־אֲזַלַּת
יָד וְאִפְסָם עֲצוּר וְעָזוּב:** לז **וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוּ צוּר
חֲסִיו בּוֹ:** לח **אֲשֶׁר חָלַב זִבְחֵימוּ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יִין
גַּסִּיכֶם יְקוּמוּ וַיַּעֲזוּרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:
לט רֵאוּ | עֲתָה כִּי אָנִי אֲנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים
עַמְדֵי אָנִי אָמִית וְאֲחִיָּה מְחַצְתִּי וְאָנִי אֲרַפָּא
וְאִין מִיָּדִי מִצִּיל:**

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שמחות תורה תשכ"ב - תורת

מנחם התוועדות לב עמ' 128)

ובדבר הזה תאריכו ימים (לב, מז) היה מהלך במבואות המטנפות לא יקרא קריאת שמע . . אם היה קורא וקא, פוסק . . עליו הפתויב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים (ברכות כד, ב) יש לתמוה, היכן נרמזה הלכה זו בפסוק. ויש לומר, דהנה דבור ענינו רבוי - הסברה והתחלקות לפרטים. ומזה, ש"דבר" לשון יחיד (בנגוד ל"שימו לבכם לכל הדברים", לשון רבים), מורה על שלילת הדבור, אבל לא שלילה מחלטת, שאז אין זה דבור כלל, אלא הפסקה באמצע הדבור. והיכן מצינו שיש להפסיק את הדבור בתורה - במי שלומד בדרך ובא למבוא שאינו נקי.

מפטיר מה וידבר יהוה אל־משה בעצם היום הזה לאמר: ^מ עלה אל־הר העברים הזה הר־נבו אשר בארץ מואב אשר על־פני ירחו וראה את־ארץ פנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה: ^נ ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל־עמיו באשר־מת אהרן אחיד בהר החר ויאסף אל־עמיו: ^ס על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי־מריבת קדש מדבר־צן על אשר לא־קדשתם אותי בתוך בני ישראל: ^ע כי מנגד תראה את־הארץ ושמה לא תבוא אל־הארץ אשר־אני נתן לבני ישראל: פפפ

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן.

כי־הוא תייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על־האדמה אשר אתם עברים את־הירדן שמה לרשתה: ^פ מה וידבר יהוה אל־משה בעצם היום הזה לאמר: ^מ עלה אל־הר העברים הזה הר־נבו אשר בארץ מואב אשר על־פני ירחו וראה את־ארץ פנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה: ^נ ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל־עמיו באשר־מת אהרן אחיד בהר החר ויאסף אל־עמיו: ^ס על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי־מריבת קדש מדבר־צן על אשר לא־קדשתם אותי בתוך בני ישראל: ^ע כי מנגד תראה את־הארץ ושמה לא תבוא אל־הארץ אשר־אני נתן לבני ישראל: פפפ

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיבון וביומיבון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קרוב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתחדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, השפחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עִי־חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי הפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

ג) קחו עמכם דברים, קבלו עליכם ושימו לבכם אל הדברים שאני אומר לכם. כל תשאלו עון, כל עונותינו תסלח. וכן טוב, מעשה טוב שעשינו וגו' מול העון. ונשלמה פרים שפתינו, במקום פרים לקרבנות ושלמה לפניך ודוי שפתינו. ד) אשור לא יושיענו, וגם תאמרו לפניו,

לא נבקש עוד עזרת אדם, לא מאשור

ולא ממצרים. על סוס לא נרכב,

זו היא עזרת מצרים, שמשם נשלחו

הסוסים. למעשה ירינו, אלו

הפסילים. אשר בך ירחם ותום,

אשר בך ה' לברך תהי תקוננו, אתה

המרחם ותומים. ה) ארפא

משובתם, כאשר יאמרו ישראל

בדברים האלה, אז אסלח להם על מה

שהלכו בדרך שובב וקרוו בי.

אתכם נדבה, אתכם אוקם בנדבת

לבי, אף שלא יהיו ראויים לך.

ו) אהיה כפול לישראל,

כלומר, לא תפסק אהבתי מישראל

כמו שאין הטל נעצר לעולם. וך

שרשיו בלבנון, ושרשיו של

ישראל ותפשטו בשרשי עצי הלבנון.

ז) ילכו יונקותיו, ותפשטו ענפיו

הרפים. כלומר, יתרכו בניו ובנותיו.

בנות, כאלו ינת העלים שלו לחים

כל השנה. ולפי התרגום, הוא רמו על

אור המנוחה של בית המקדש. וריח לו

לוי בלבנון, כמו ריח השדה אשר

ברכו ה'. כלומר, שילך שמו הטוב

למרחוק. והוא רמו על בית המקדש שנקרא "לבנון" על שם שם לבנון עונותיהם

של ישראל. ח) ישבו יושבי בצל, אלו שישבו ויחםו בצל של הקב"ה.

פרוש אחר, "ישבו", בשובה ונחת. יחיו דגן, יחיו את עצמם בכל עת במצות האל ותברך,

ויהיו ברגל המטה את הכרית [פרחו] ותפשטו ברגל זכרו שמו יתה

של ישראל. ח) ישבו יושבי בצל, אלו שישבו ויחםו בצל של הקב"ה.

פרוש אחר, "ישבו", בשובה ונחת. יחיו דגן, יחיו את עצמם בכל עת במצות האל ותברך,

ויהיו ברגל המטה את הכרית [פרחו] ותפשטו ברגל זכרו שמו יתה

של ישראל. ח) ישבו יושבי בצל, אלו שישבו ויחםו בצל של הקב"ה.

פרוש אחר, "ישבו", בשובה ונחת. יחיו דגן, יחיו את עצמם בכל עת במצות האל ותברך,

ויהיו ברגל המטה את הכרית [פרחו] ותפשטו ברגל זכרו שמו יתה

של ישראל. ח) ישבו יושבי בצל, אלו שישבו ויחםו בצל של הקב"ה.

פרוש אחר, "ישבו", בשובה ונחת. יחיו דגן, יחיו את עצמם בכל עת במצות האל ותברך,

ויהיו ברגל המטה את הכרית [פרחו] ותפשטו ברגל זכרו שמו יתה

עטרת מרים

האשם שמרן (ראש ממלכת אפרים) כי מרתה באלהיה וגו': לכן בשובה ישראל שבארץ יהודה עד יהודה אלהיה מן יקרא אתכם בשומרון כי כשלת בעונך בא לך הצרה הזאת: ג קחו עמכם דברים שתתנדו לפנינו ונבו ואלהיה אמרו אליו בתפלה בלתישאל עון מחול נא כל העון וקח במקומו טוב המעשים הטובים שעשינו ונשלמה במקום קרבנות פרים את ודוי שפתינו: ד עוד זאת אמרו לפניו מאשור לא נבקש עוד עזרה כי לא יושיענו על-סוס היא עזרת מצרים לא נרכב ולא-נאמר עוד אלה אלהינו למעשה ירינו אלא אשר-בך לברך ירחם ותום: ה כאשר יאמרו מן, אז ארפא אסלח למשובתם למרים, אתכם אוקם אוקם אהבת נדבה כי שב אפי ממנו: ו אהיה כפול שאין נעצר מעולם לישראל ופרח פרחים נעים בשושנה וך השרישו ותפשטו שרשיו בלבנון בשרשי עצי לבנון: ז ילכו ותפשטו למרחוק יונקותיו ענפיו הרפים ויהי כבית שעליו לחים כל השנה הודו פח לחוהו, וריח לו ורחו ויהי נדף בלבנון המרחם ביותר לפי מרבית העשבים והאילנות הגדלים שם: ח אלו שישבו לארץם יהיו יושבי בצל האל ותברך, יחיו את עצמם בכל עת במצות האל ותברך,

הפטרה לשבת שובה לקריאה בציבור

ולשמו"ת בהושע פרק יד ופרק ז

יְד בְּשׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כִשְׁלַת בְּעוֹנֶיךָ: ג קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱמָרוּ אֱלֹו כִּל־תִּשָּׂא עֵזְו וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלַמְה פְרִים שְׁפִתֵינוּ: ד אֲשׁוּר | לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל־סוֹס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה דִגְוּו אֲשֶׁר־בְּךָ יִרְחַם יְתוֹם: ה אֲרַפֵּא מְשׁוֹבְתָם אֲהַבֶּם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ: ו אֲהִיָּה כַפֵּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח בְּשׁוֹשְׁנָה וְיָךְ שָׂרְשָׁיו בְּלִבְנוֹן: ז יִלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו וְיִהְיִי כְבֵית הוֹדוֹ וְרִיחַ לוֹ בְּלִבְנוֹן: ח יִשְׁבוּ יוֹשְׁבֵי בְצֵלוֹ יִחְיוּ דָגָן

למרחוק. והוא רמו על בית המקדש שנקרא "לבנון" על שם שם לבנון עונותיהם של ישראל. ח) ישבו יושבי בצל, אלו שישבו ויחםו בצל של הקב"ה.

פרוש אחר, "ישבו", בשובה ונחת. יחיו דגן, יחיו את עצמם בכל עת במצות האל ותברך, ויהיו ברגל המטה את הכרית [פרחו] ותפשטו ברגל זכרו שמו יתה

שי למורא

עטרת מרים

וַיִּפְרְחוּ כַגֶּפֶן, שֶהִגְפָן מוֹצִיָּא פְרוֹת בְּכָל שָׁנָה מִבְּלִי וְרִיעָה מִהֲדַשׁ. פְּרוֹשׁ אַחֵר, "יְחִי דָגוּן וַיִּפְרְחוּ כַגֶּפֶן", שֶהִדְגָן וּצִיָּא פְרוֹת מִשָּׁנָה לְשָׁנָה מִבְּלִי וְרִיעָה, כְּמוֹ הַגֶּפֶן. וְזָכְרוּ כִיִּין לְבָנוֹן, רִחוּ כִיִּין לְבָנוֹן מִשְׁבַּח בְּיוֹתֵר. וְהוּא רָמַז עַל נִסְדֵר תַּיִן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַנִּקְרָא "לְבָנוֹן". (ט) אֶפְרַיִם, אֶפְרַיִם יֹאמֵר.

כִּיִּין הַגְּדֵל בְּלְבָנוֹן הַמּוֹזְכֵר לְשָׁבָח: ט בְּשִׂיאֵמֶר אֶפְרַיִם מִהֲלִי עוֹד לִפְנוֹת לְעֶצְבִּים לְעִבּוֹד־הַזֹּרֵת וְכִיר שְׂאוֹן בַּח מִמֶּשׁ, אוֹ אֲנִי עֲנִיתִי אֲעַנֶה אוֹתָם עַל תַּפְלוּתֵיהֶם וְאַשׁוּרְנוּ אִבִּישׁ וְאַשְׁנִים עֲלֵיהֶם כִּרְחוֹק אֲנִי אֶהְיֶה לָךְ כְּבָרוּשׁ רַעֲזָן שְׂבוֹכֵפִין רֵאשׁוּ אֲצֵל שְׂרָשׁוּי, כִּן אֲנִי שׂוֹכֵן כְּרוּם וְאַשְׁפִּיל עֵינִי לְהַשְׁגִּיחַ בָּךְ, מִמְּנֵי פְרִיךְ כָּל פֶּרִי הַצִּלְחָה וְנִמְצָא

וַיִּפְרְחוּ כַגֶּפֶן זָכְרוּ כִיִּין לְבָנוֹן: ט אֶפְרַיִם מִהֲלִי עוֹד לְעֶצְבִּים אֲנִי עֲנִיתִי וְאַשׁוּרְנוּ אֲנִי כְּבָרוּשׁ רַעֲזָן מִמְּנֵי פְרִיךְ נִמְצָא: י מִי חָכֵם וַיְבִן אֱלֹהִים נְבוֹן וַיִּדְעֵם כִּי־יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יְהוָה וְצַדִּיקִים יִלְכוּ כָּם וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ כָּם: ז יח מִי־אֵל כְּמוֹד נִשְׂא עֹן וְעִבֵר עַל־פְּשַׁע לְשֹׂאֲרֵי נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחְזִיק לְעַד אֲפֹ כִי־חֲפִץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יִרְחַמְנוּ יִכְבֹּשׁ עֹנֹתֵינוּ וְתִשְׁלֹךְ בְּמִצְלוֹת יָם כָּל־חַטָּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לַיעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ מִימֵי קָדָם:

לְךָ מִפְּנֵי, לְעִבּוֹדַת הַפְּסִילִים. אֲנִי עֲנִיתִי, וְאִי יֹאמֵר הַקב"ה, אֲנִי אֲעַנֶה לוֹ עַל כָּל מַה שְׂיִבְקֶשׁ מִמֶּנִּי. וְאַשׁוּרְנוּ, אֲסַתְּפֵל וְאַשְׁנִיחַ בּוֹ לַחַת לוֹ כָּל צָרָתוֹ. אֲנִי כְּבָרוּשׁ רַעֲזָן, כְּמוֹ עֵץ הַכְּרוּשׁ הַבְּיוֹתוֹ רַעֲזָן וְלַח, שְׂאֵפֶשֶׁר לְכוּפֵף אֶת רֵאשׁוֹ עַד לְאַרְזוֹ, כִּד יְהֵא הַקב"ה מְצוּי לוֹ לְהַצִּילֵהוּ. מִמְּנֵי פְרִיךְ נִמְצָא, חִרֵי אֲנִי הוּא שְׂכָל מוֹכֶרֶךְ מֵאֲתֵי בָּאֵה (י) וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ כָּם, כְּאֲשֶׁר יָשׁוּבוּ הַפּוֹשְׁעִים לְדְרָכֵי ה', וְלֹא הִיוּ רְגִילִים בָּהֶם כְּמוֹ הַצַּדִּיקִים, וְיִפְשְׁלוּ בָהֶם, כְּאֲדָם שְׂאִינוּ מְכִיר הַדְּרִי. וְהָ נִאֲמַר עַל הַפּוֹשְׁעִים שְׂלָכֶם עוֹד בְּדֶרֶךְ פְּשָׁעִים. אֲבָל הַשְּׂבִים בְּלֵב שְׁלֵם, הַקב"ה יַעֲרֹם. יח) נִשְׂא עֹן, מְכַפֵּר עַל עֹן. וְעִבֵר עַל פְּשַׁע, כְּלוּמַר, אִינוּ עוֹמְדִים עַל הַפְּשַׁע לְהַשְׁגִּיחַ בּוֹ לְשֵׁלֶם עֲלָיו גְּמוּלָה, אֲלֵא עוֹבֵר עַל הַפְּשַׁע כִּאלוֹ לֹא יִרְאֶנּוּ. לְשֹׂאֲרֵי נַחֲלָתוֹ, לְאוֹתָם שְׂשִׂאָרוֹ כְּבוֹא הַנּוֹאֵל לֹא הֶחְזִיק לְעַד אֲפֹ,

אֶרְעִילֵפִי שְׁהִיו חֲבִים שְׂלֵא וְצִאוּ מִתְּלוֹת לִפִּי מַעֲשִׂיהֶם, לֹא יִפְנֶה לְעַד אֵל מַעֲשִׂיהֶם. (יט) יִכְבֹּשׁ עֹנֵינוּ וְנִחְמְנוּ, אֲדָם שְׂבוּכֵב דְּבַר תַּחַת רַגְלָיו שְׂלֵא יִרְאֵה. וְתִשְׁלֹךְ בְּמִצְלוֹת יָם כָּל חַטָּאתָם, כְּלוּמַר, לֹא יִזְכְּרוּ לְעִנְשׁ עֲלֵיהֶם כִּאלוֹ הַשְּׂלֵכָתָם בְּעִמּוֹק תַּיִם שְׂלֵא יִרְאֵה. (כ) תִּתֵּן אֱמֶת לַיעֲקֹב וְגו', כְּלוּמַר, הַאֲמֵת לָנוּ דְכָרִיד שֶהִכְטַחְתָּ לַיעֲקֹב "יִפְרָצֵת יִמָּה וְקִרְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבַּה וְגו'"

הַתַּאֲוָה שְׂלֵא מִצִּד הַמִּדְרָ: כ תִּתֵּן אֱמֶת לָנוּ דְכָרִיד אֲשֶׁר הִכְטַחְתָּ לַיעֲקֹב כִּי לֹא אֶעֱבֹד (בְּרֵאשִׁית כט) חֶסֶד שֶהִכְטַחְתָּ לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר צִוָּה לְבָנוּ לְשִׁמּוֹר דְּרָךְ ה' וְגו' אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ מִימֵי קָדָם בְּעִמְדָה יִצְחָק, כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָאִם ה' יַעֲזֵר אֲשֶׁר עָשִׂיתָ וְגו':

(בְּרֵאשִׁית כח.ד), וְהָ יְהוָה תִּשְׁלֹם לָנוּ חֶסֶדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְכֵאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ מִימֵי קָדָם בְּעִמְדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק "כִּי יִצְחָק... וְיִרְשׁ וְרַעַף אֶת שְׁעַר אוֹיְבָיו וְגו'" (בְּרֵאשִׁית כב.טדו.). "וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ" כּוֹלֵל שְׁלֹשַׁת הָאֲבוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק וְעֵקֵב.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּצָאֵן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׂפָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנִאֲמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֹךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּצָאֵן בְּכָל דְּבָרָיו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהינו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה
יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את
כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי,
מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

עטרת מרים

א וידבר דוד ליהוה את־דברי השירה הזאת ביום הציל יהוה אתו
לעת וקנתו מיד פל־איביו ומכף שאול ונצול מכלם: ב ויאמר יהוה
סלעי מחסי ומצדתי מכר חוק ומפלט־לי ומציל אותי: ג אלהי צורי חוקי
אשר אחסה מתפסה בו מגני מגן לי וקרן ותקף ישעי משגב ומנוסי עד

לנו מאיים האויב מִשְׁעֵי מַחְסָם
מאנש חמם תשעני: ד כאשר מהלל
בהלל כשאני מתפלל ואקרא אל יהוה
או ומאיבוי אושע אני נושע: ה כי
אפפני הקיפני משברי פאבי מות
מנחלי מנסות שוטפות פנחל, של
אנשי בלעל יבעתני מפירים אתי:
ו חבלי פאבי שאול סבני קדמני
אויבי לשים בדרךי מקשי המולכים אל
מות: ז בצר־לי או אקרא יהוה
ואל־אלהי אקרא וישמע מהיכלו
מן השמים קולי וישועתי וצחקתי פאה
באזני: ח ויתגעש נעו ותרעש
וישיב הארץ מרוב הפחד, מוסדות
השמים ירגזו וירדו ויתגעשו כי
כאשר חרה לו לקחת מהם נקמות:

הפטרה לפרשת האזינו לשמו"ת

בשמואל ב פרק כב

א וידבר דוד ליהוה את־דברי השירה הזאת
ביום הציל יהוה אתו מכף פל־איביו ומכף
שאול: ב ויאמר יהוה סלעי ומצדתי ומפלט־
לי: ג אלהי צורי אחסה־בו מגני וקרן ישעי
משגב ומנוסי מִשְׁעֵי מַחְסָם תשעני:
ד מהלל אקרא יהוה ומאיבוי אושע: ה כי
אפפני משברי־מות נחלי בלעל יבעתני:
ו חבלי שאול סבני קדמני מקשי־מות:
ז בצר־לי אקרא יהוה ואל־אלהי אקרא וישמע מהיכלו קולי וישועתי
באזני: ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו

א) ביום הציל ח' אותו מכף כל אויביו, לעת וקנתו לאחר שעברו
עליו כל צרותיו ונצול מכלם. פרוש אחר, ככל עת שבחה עליו צרה ונצל מנפח
היה שר השירה הזאת. ומכף שאול, לפי שהיה אויבו ורודפו מכלם, חזקו
לחוד. ב) סלעי, חוקי, כמו סלע חוק. ומצדתי, מבצרי. ומפלט־לי,
מפלט אותי עם צבא ישראל במלחמת.

וגם בחזתי לבדי. ג) צורי, חוקי,
כמו צור וסלע. וקרן ישעי, הוא לי
לעור כמו קרן לבעל הפרנס. משגב,
סומך אותי. ומנוסי, שהייתי גם אליו
לעזרה. מחסם, מאנשי חמם.
ד) מהלל אקרא ח' ונוי, כאשר
אני קורא אל ח' בהלל, או אני נושע.
ה) אפפני, סבבני. משברי
מות, צרות שוברות מובילות אל מות.
פרוש אחר, גלי מות. נחלי בלעל,
גיסות שוטפות פנחל, מאנשי בלעל.
יבעתני, יכעיתו וחרדו אותי.
ו) חבלי שאול, מכאובי מות.
"חבלי", כמו "חבלי יולדה" (רושע
יגג). קדמני, פאו לפני.
ח) ויתגעש ותרעש הארץ,
געש ורעד ורעש חקפו את אויבי וישעי
הארץ. מוסדות השמים ירגזו,
שהרעיש הקב"ה גם את צבא השמים
משבילי. כי חרה לו, כאשר חרה לו

שי למורא

עטרת מרים

ט עֲלֶה עֲשֵׂן בְּאָפוֹ מִשֵּׁל עַל הַרְוֵן אִפּוֹ בְּאוֹיְבִים וְאִשׁ מִפּוֹ תֹאכַל
 בְּרִשְׁעִים, גַּחְלִים בְּעֵרוֹ מִמֶּנּוּ לְשׂוֹף בְּשׂוֹנֵאֵי יוֹט שְׁמִים וַיִּרְדּוּ
 לְהִקָּם מֵאוֹיְבָיו וְעֶרְפֵּל תַּחַת רַגְלָיו לְהוֹיֹת מִכּוֹן לְהַפְרֵעַ מִקֵּם: יֵא כֹּלֵאוּ
 וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוֹב עַל מִלְאָךְ וַיַּעֲרֵף בְּמַהֲרֹת וַיִּרְא הָיָה נִרְאָה בָּא
 עַל־פְּנֵי־רוּחַ: יב וַיֵּשֶׁת שֵׁם

חֲשָׁד סְבִיבֹתָיו סְבֹת לְהוֹיֹת מִכּוֹן
 לְהַחֲשִׁיד לְאוֹיֵב, חֲשֵׁרֶת רַבּוֹ מִיֵּם
 תִּקְשָׁרִים בְּעֵבֵי שְׁתָּקִים: יג מִנְגֵּה
 מֵהַמֵּוֹדָה נִגְדָּו מֵאִיר לְאוֹהֲבָיו,
 וּלְשׂוֹנֵאֵיו בְּעֵרוֹ גַּחְלֵי־אֵשׁ:

יד יִרְעֵם מִשְׁמִיעַ קוֹל רַעִם מִן־
 שְׁמִים יְהוָה וְעֲלוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ:
 טו וַיִּשְׁלַח חֲצִיִּם הֵם הַאֲשִׁיִּם
 הַבּוֹעִרִים שְׂרָדוֹ בְּתוֹךְ מִתְּעַנֵּן וַיִּפְצֹצֵם
 בְּרֶקֶת וְהֵם מִתְּחַדְּשִׁים מֵגוֹף הַבְּרֶקֶת
 וַיִּהְיֶה: טז וַיִּרְאוּ הֵיוּ נִרְאִים

אֶפְקֵי אִם יִרְקָעוּת מִי הֵיִם כִּי נִבְקָעוּ
 הַמַּיִם יִגְלוּ מִסְּדוֹת תִּבְל כִּי נִבְקָעוּ
 הַתְּהוֹם בְּנִשְׁרֵת יְהוָה בְּקָמִים עֲלֵי,
 מִנְשַׁמֶּת מִנְשִׁיבֵת רוּחַ אִפּוֹ וְהִבֵּל
 הוּא בְּרֶדֶךְ מִשָּׁל: יז וַיִּשְׁלַח מִמְרוֹם

עֲנַנִּי יִקְחֵנִי מִיֵּד הַאֲוִיב וַיִּמְשְׁנִי
 הוֹצִיאֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיֵּד הַרְבִּים
 חֲקִיִּים עֲלֵי: יח וַיִּצְלַנִּי מֵאוֹיְבֵי עַו
 מִשְׁנֵאֵי כִּי פֹאשֵׁר אֲמַצּוֹ הַחֲחֹקוּ
 מִמֶּנּוּ: יט פֹּאשֵׁר יִקְדָּמֵנִי הֲרַע

בְּיוֹם אִיִּדִי בַעַת יִקְרֵנִי מִקְרָה רַע
 וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעַן לִי וְאִף כִּי
 נִפְלַתִי, הִנֵּה קָמְתִי: כ וַיִּצְא לְמִרְחֵב
 לְקִסּוֹם רַחֵב אֲתִי יְחַלְצֵנִי וַיִּצְאֵנִי
 מִן הַמִּצָּר כִּי־חֲפָצַן בִּי: כא וַיִּמְלֵנִי

יְהוָה בְּצַדִּיקְתִּי כִּי־צַדִּיקְתִּי כִּבְר
 בְּנִקְיֹת יְדֵי יֹשִׁיב לִי: כב כִּי
 שְׁמֵרְתִי דִרְכֵי יְהוָה וְלֹא
 רָשָׁעִתִי לִנְסוֹת מֵאֱלֹהֵי: כג כִּי

כָּל־מִשְׁפָּטָיו לִנְגִדִי לִנְגִד עֵינֵי
 חֲמִיד לְתַנְהוּג עֲצִמֵי בָהֶם, וְחֲקִיתִי
 לֹא־אֶסֹר אֶפְלוֹ מֵאֲחַת מִמֶּנּוּ:
 כד כִּשְׁעֵלָה בְּלִבִּי לְחִטּוֹא בְּדָרְךָ, אוֹ

וְאִתְּהָ תָמִים לוֹ וְאִשְׁתַּמְרָה
 מִעֲוֹנֵי גִשְׁמֵרְתִי מֵאוֹתוֹ עוֹן: כה לִבְד
 וַיִּשָּׁב יְהוָה לִי בְּצַדִּיקְתִּי כִּבְרִי לִנְגִד עֵינֵי וְלֹא נִגְד כִּי אֶדָּם
 וְלִתְהִיָּה: כו כִּן דִּרְכָךְ לְתַנְהוּג עַם־חֲסִיד תִּתְחַפֵּד עַם־גִּבּוֹר תָּמִים
 תִּתְמָם: כז עַם־נָבֵר אִישׁ בְּרוּר וְנָקִי תִתְכַבֵּר תַּתְנַהֵג בְּכִרְוֹת וְעַם־עַקְשׁ

עַל מַעֲשֵׂיהֶם וְקָם מִקֵּם נִקְמֹתִי. ט) עֲלֶה עֲשֵׂן בְּאָפוֹ, הוּא עֲנַן פְּעַם. כְּמוֹ
 "אוֹ יַעֲשֵׂן אִף ח'" (דְּבָרִים כְּטִיט). תֹּאכַל, תִּשְׂרַף אֶת הַקָּמִים עֲלֵי. י) וַיִּט שְׁמִים
 וַיִּרְדּוּ, נָטָה אֶת הַשְּׁמַיִם לְמַטָּה לְרַאֲזֵן וַיִּרְדּוּ עֲלֵיהֶם לְהַתְקַרֵּב אֶל שׂוֹנֵאֵי
 לְהוֹיֹת בָּהֶם. כְּלוֹמֵר שְׂתֵיהָ מִמַּהֲרֹת לְהַפְרֵעַ מִקֵּם, וְעֶרְפֵּל תַּחַת רַגְלָיו, שְׂרָדוֹ
 כְּעַב הַעֲנַן לְהוֹיֹת מִכּוֹן לְהַפְרֵעַ מִשׂוֹנֵאֵי.

יא) וַיִּרְכַּב עַל כְּרוֹב וַיַּעֲרֵף
 וַנִּי, הוּא מִשָּׁל עַל מַהֲרֹתוֹ לְבֹא
 לְעִירָה. יב) וַיֵּשֶׁת חֲשָׁד
 סְבִיבֹתָיו סְבֹת, שֵׁם אֶת הַחֲשָׁד
 סְבִיבֹתָיו לְסָפָה לְהַנּוֹן עֲלָיו. כְּעַנְוֹ
 שְׂנֵאֵמֵר "וַיְהִי הַעֲנַן וְהַחֲשָׁד" (שְׁמוֹת

י"ד). שְׂתֵיהָ מִפְּסִיק בֵּין הַמְצָרִים
 לְיִשְׂרָאֵל. חֲשֵׁרֶת מִיֵּם עֲבֵי
 אֶשְׁתָּקִים, קִשּׁוֹר הַמַּיִם כְּעַנְוֵי הַשְּׁמַיִם,
 מִקֵּם בָּא חֲשָׁד. יג) מִנְגֵּה נִגְדוֹ
 וַנִּי, מֵתוֹךְ הָאוֹר שִׁלְפָּנָיו אֲשֶׁר חָפְצוֹ

לְהֵאִיר וְלְהוֹשִׁיעַ לוֹ, מִנְה עֲצִמֵי בְּעֵרוֹ
 גַּחְלֵי אֵשׁ בְּאוֹיְבָיו. יד) יִרְעֵם, יִתֵּן
 בָּהֶם רַעִיִם. טו) וַיִּהְיֶה, עֲשֵׂה בָהֶם
 מֵהוֹמָה. טז) וַיִּרְאוּ אֶפְקֵי יָם,
 וַיִּרְאוּ מִשְׁפָּי תָמִם. כְּלוֹמֵר, נִתְּנָלוּ דְבָרִים
 סְתוּמִים וּנְפִלְאִים, וַיִּגְלוּ מִזְּסוֹדוֹת

תִּבְל, נִתְּנָלוּ הַיְסוּדוֹת הַעֲמֻקִּים שֶׁל
 יִשׁוּב הָעוֹלָם. יז) וַיִּמְשְׁנֵי מִמַּיִם
 רַבִּים, כְּלוֹמֵר, שֶׁהִצִּילָהּ מִצְרֹת
 רַבּוֹת. יח) מֵאוֹיְבֵי עוֹ, מֵאוֹיְבֵי
 שְׂרָדוֹ חֲזֵק. כִּי אֲמַצּוֹ מִמֶּנּוּ, פֹּאשֵׁר
 הַחֲחֹקוּ מִמֶּנּוּ. יט) יִקְדָּמֵנִי בְּיוֹם
 אִיִּדִי, בְּיוֹם שְׂתֵיהָ קוֹרָה לִי מִקְרָה רַע

הוּא אוֹיְבֵי מִקְדָּמִים לְבֹא עֲלֵי.
 כא) כִּבְר דְרִי, כִּי־שְׂעִי בְּרוֹחוֹת
 וְנִקְיֹת מֵעוֹל. כב) כִּי כָל
 מִשְׁפָּטָיו לִנְגִדִי, כִּי כָל מִשְׁפָּטֵי
 תוֹרָתוֹ לִנְגִד עֵינֵי חֲמִיד לְתַנְהוּג לְפִיָּהֶם.

כג) כִּבְרִי לִנְגִד עֵינֵי, כְּכִרְוֹתֵי
 אֲשֶׁר הוּא לִנְגִד עֵינֵי. כד) גִּבּוֹר
 תָּמִים, כְּמוֹ "גִּבֵּר הַמַּיִם". תִּתְמָם,
 אִתְּהָ נוֹדָג עֲמוֹ בְּתִמְמוֹת. כה) עַם
 נָבֵר תִּתְכַבֵּר, עַם אִישׁ בְּרוּר וְנָקִי,

תַּתְנַהֵג בְּכִרְוֹת. וַעַם עַקְשׁ
 תִּתְפַּל, וְעַם אִישׁ הַמִּתְנַהֵג
 בְּעַקְמוּמֹת, תִּבּוֹא עֲלָיו בְּדִרְכֵי הַנְּפִתְלֵת וְהַמְעַקְמוֹת. כז) עַם עֲנִי, מְכַנֵּה כְּעַנִּי.

וַעֲנִיָּד עַל רַמִּים תִּשְׁפִּיל, וְתִתֵּן עֲנִיָּד עַל הַמִּתְנַאֵם לְהַשְׁפִּילֵם. כח) כִּי
 אִתְּהָ נִירִי, כִּי אִתְּהָ תֵאִיר לִי כִּנֵּר. יְגִית חֲשָׁפִי, יֵאִיר לִי אֶת הַחֲשָׁד, כְּלוֹמֵר

תתפלל תשלם לאיש כמעשהו: כח ואתעם עני תושיע ועינד תמן על־רמס על המתנאים ותשפיל אותם: כח כִּי־אתה נִרִי כִּי־יהוה ויהוה יגיה יאר חֲשָׁקִי יוציאני מן הצרה: לִּכְּי בְּכָה בעורתך ארוץ לקראת גִּדּוּד אויבי, באלהי ובמאמר אלהי אֲדַלְּג־שׁוֹר אֶקְפוּץ על התוקה,

לכבוש עירות: לא האל תמים דרבו לגמול לאיש כמפעלו אמרת יהוה צרופה ברורה, שאין בה סינים ודבר לא תועלת מִגֵּן הוא מסכה כמגן לכל החסים בו: לב כִּי מִי־אל מפלעדי יהוה אשר יוכל לעמוד כנגדי ומי צור מפלעדי אלהינו: לג האל מעוני חיל מחנך אותי בכח ויתר מדלג אותי בדרבי, להיות תמים דרבי מבלי מכשול: לד מִשׁוּהָ משים רגלי קלות פאילות לרוץ מהר אחר האויב ועל־במתי יעמידני שם בטוה: לה מלמד ידי למלחמה להלחם בטוב ונתת נחת בי כח לשבר קשת־נחושה ורעתי בעת המתחי לוח: לו ותתנלי מגן ישעך ישעך היה לי למגן וענתך מדה ענותיך תרבני עשה פאלו הייתי עם רב: לו תרחיב הרחבת צעדי פסיעותי, תחתני ולא לכל מעדו קרסלי רגלי לגמול בארץ: לח אֲרַדְּפָה אויבי ואשמידם ולא אשוב עד־פלותם: לט ואכלם ואמחצם ולא יקומון ויפלו תחת רגלי: מ ותזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתני: מא ואיני תתה לי עֲרַף מִשְׁנָאִי ואצמיתם: מב ישעו ואין מושיע וגו', כמו "ישעו אל ה' ולא עזב ואין מושיע", כי הם רשעים וקוראים אל ה' ולכם לא נכון עמו. אֲדַקְּם אֲרַקְּעם, אַעֲשֶׂה אותם דק דק וארדד אותם על פני האדמה. מד מרבי עמי מאנשי מלחמתי אשר בבני עמי הלוהמים נגדי. תשמרני לראש גוים, שמרתני מיד כלם עד שהבאתני להיות לראש גוים. עם לא ידעתי, עמים אשר הם מארץ רחוקה. מה לִשְׁמַע אֶזֶן יִשְׁמְעוּ לִי וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם: מו חִי־יהוה וברוך צורִי

ענם: מן ואשחקם אכתש אותם להיות דק כעפר ארץ כמיט המשלך בחוצות אֲדַקְּם אַעֲשֶׂה אותם דק דק אֲרַקְּעם אֲרַמְסם: מז ותפלמני מרבי עמי כמו שאול ונבל ואחיתפל ואבשלום תשמרני מיד כלם, עד שהייתי לראש גוים עם אשר לא־ידעתי והם יעבדני: מה בני נכר יתכחשו־לי ויכבו לי מראתם אותי, ואמרו לא תמאנו לך, כעבור לִשְׁמַע אֶזֶן של כלם והם יִשְׁמְעוּ לִי על רב כחי ואמן די, והיו נשמעים אלי לכל אשר אצום: מו בני נכר יכלו יהיו כמושם ויחגרו ויפחדו מִמִּסְגְּרוֹתָם מקושי יסורי מסגר שאני נספר בהם: מו חִי־יהוה העושה לי אלה וברוך על כל ברכה

יוציאני מן הצרה. ל) כִּי בְּכָה ארוץ גִּדּוּד, כי בעורתך ארוץ אל גִּדּוּדִי הגוים. אֲדַלְּג־שׁוֹר, אֶקְפוּץ על החומות של ערי אויבי לִכְבֹּשֶׁם. לא) תמים דרבו, לגמול לאיש כמפעלו. צרופה, נקמה מפסלת, כפסה ציונה. לג) מעוני חיל, מחנך אותי בכח. ויתר מדלג אלהי בפלחמה

באמן תמים ושלם, שלא נחסר אחר מאנשי בפלחמה. לד) מִשׁוּהָ רגלי פאילות, משים רגלי קלות לרוץ אחר האויב, פאלה זו שרצה מהר. ועל במתי יעמידני והעמיד אותי על גבתי ורגלתי. לה) ונתת קשת נחושה ורעתי, ונדרכה קשת נחושה על ידי ורעותי. "קשת נחושה" הוא כני לקשת עשויה ממתכת חזקה ומישישה. לו) מִגֵּן יִשְׁעֶךָ, ישעך היה לי למגן וענתך תרבני, הענייה שברך לחשיגים בי, עשתה אותי פאלו הייתי עם רב. לו) תרחיב צעדי וגו', הרחבת פסיעותי, כדי שלא יפגעו רגלי. כלומר, שלא נפלתי ביד שונאי. מ) ותזרני חיל למלחמה, אונת אותי בכח להלחם. תכריע קמי תחתני, ואת שונאי תפיל לכרע תחת. מא) תתה לי עֲרַף, נתת אותם שגסו ונתכבו לי ערפם. מִשְׁנָאִי ואצמיתם, וגם משנאי גיטו, ועם כל זה אשיגם ואכרתם. מב) יִשְׁעוּ ואין מושיע וגו', כמו "ישעו אל ה' ולא עזב ואין מושיע", כי הם רשעים וקוראים אל ה' ולכם לא נכון עמו. אֲדַקְּם אֲרַקְּעם, אַעֲשֶׂה אותם דק דק וארדד אותם על פני האדמה. מד) מרבי עמי, מאנשי מלחמתי אשר בבני עמי הלוהמים נגדי. תשמרני לראש גוים, שמרתני מיד כלם עד שהבאתני להיות לראש גוים. עם לא ידעתי, עמים אשר הם מארץ רחוקה. מה) לִשְׁמַע אֶזֶן יִשְׁמְעוּ לִי

מפני שמעם אונתם בלבר, אפלו שלא בבני, והיו נשמעים לי. מו) בני נכר יכלו, אויבי הגוים יכלו ויכמשו. ויחגרו מִמִּסְגְּרוֹתָם, והיו חגרים ברגליהם ממה שיהיו סגורים גידי בכבלי ברזל. מז) וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם, ויחגרו מִמִּסְגְּרוֹתָם מקושי יסורי מסגר שאני נספר בהם: מו חִי־יהוה העושה לי אלה וברוך על כל ברכה

שי למורא

עטרת מרים

והאלהים שהוא תקף ישעי הוא רם על כל רמים, ולכן לא אירא מאיבי.
 (מח) הנותן נקמות לי, הנוקם נקמתי. מט) ומוציאי מאיבי,
 ומצילי מאויבי. ומקמי תרוממני,
 וכן תקמים עלי תגביהני. ג) מגדול
 ישועות מלכו, מגדל ישועות הוא
 למלכו, ששם שאדם גם במגדליו
 והוא נצול מאויביו, כמו בן נסתי אליו
 ונשעתי מאויבי. ועושה חסד
 למשיחו, כלומר, לא בעבור משלום
 גמול, כראם בחסדו הגדול שהוא עושה
 למשיחו שהוא דוד המלך. ולזרעו
 עד עולם, כמו שעשה לדוד, בן
 עשה לזרעו עד עולם.

והאלה צורי תקפי וחזקי וירם הוא רם על כל רמים אלהי צור ישעי ולה
 לא אירא שתקצר ידו מלהשיעני: מח האל הנתן נקמת לי הנוקם נקמתי
 ומריר עמים תחתני:
 מט ומוציאי ומציל אותי מאיבי
 ומקמי יותר מן קמי תרוממני
 השימיני נשא ורם בממשלה, מאיש
 חמסים חקם תצילני: ג על-כן
 אודך יהוה בגוים שהצילני מאיש
 חקם ולשמך אומר בפרסום לפני
 כל עם ועם: ג דעו אשר ה' מגדול
 עושה ישועות גדולות למלכו
 ועשה חסד ועשה חסדים למשיחו
 בן עשה לדוד ולזרעו עד-עולם:

וירם אלהי צור ישעי: מח האל הנתן נקמת
 לי ומריר עמים תחתני: מט ומוציאי מאיבי
 ומקמי תרוממני מאיש חמסים תצילני:
 ג על-כן אודך יהוה בגוים ולשמך אומר:
 ג מגדול ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו
 לדוד ולזרעו עד-עולם:

ואת-בני לא ידע כי שמרו אמרתך ובקיתך
 ויצרו: י יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל
 ושימו קטורה באפך וכליל על-מזבחתך: יא בך
 יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו
 ומשנאיו מן-יקומון: יב לבנימן אמר ידיד
 יהוה ישכן לבטח עליו חפץ עליו פלהיזם ובין
 כתפיו שכן: יג (ישראל) י וליוסף אמר מברכת
 יהוה ארצו ממגד שמום מפל ומתהום רבצת
 תחת: יד וממגד תבואת שמש וממגד גרש
 ירחים: יו ומראש הררי-קדם וממגד גבעות
 עולם: יז וממגד ארץ ומלאה ורצון שכני סנה
 תבואתה לראש יוסף ולקדקד גיור אחיו:
 יח בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם
 עמים ינגח יחדו אפסי-ארץ והם רבבות
 אפרים והם אלפי מנשה: ט

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 לג ׀ וזאת הברכה אשר בך משה איש
 האלהים את-בני ישראל לפני מותו: ג ויאמר
 יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר
 פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אש דת למו:
 ג אף חכב עמים פל-קדשו בידך והם תכו
 לרגלך ישא מדברתיך: ד תורה צוה-לנו משה
 מורשה קהלת יעקב: ה ויהי בישרון מלך
 בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: ו יחי
 ראובן ואל-ימת ויהי מתיו מספר: ז וזאת
 ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו
 תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: פ (לח)
 ח וללני אמר תמיד ואוריך לאיש חסידך אשר
 נסיתו במספה תריבהו על-מי מריבה: ט האמר
 לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת-אחיו לא הפיר

אגרות קודש

בי"ה, ט"ו אלול, ה'תשי"א
 ברוקלין, נ. י.
 שלום וברכה!

... נשען על מרז"ל שחתנו כבנו, הנה אתפלא תמי' אחר תמי', במה שאינו מעורר את חתנו...
 ש"י ע"ד ההכרח הגמור בדורותינו אלה ללמוד תורת החסידות, היא תורת דברי אלקים חיים, אילנא
 דחיי אשר ב"י יפקון ישראל מגלותא בחסד וברחמים, ואם לא עכשיו אימתי, כי קרב קץ גלותנו וביאת
 משיח צדקנו.

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו - שבת שובה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:12	18:17	19:02	19:10	18:36	18:44	10:32	10:32	9:29	9:29	8:56	8:55	6:30	6:26	באר שבע (ק)
19:12	18:10	19:02	19:10	18:38	18:46	10:31	10:31	9:28	9:28	8:54	8:53	6:29	6:25	חיפה (ק)
19:11	18:00	19:00	19:08	18:39	18:47	10:30	10:30	9:28	9:27	8:54	8:53	6:28	6:24	ירושלים (ק)
19:12	18:18	19:02	19:10	18:36	18:44	10:32	10:32	9:29	9:29	8:55	8:54	6:30	6:26	תל אביב (ק)
19:36	18:34	19:23	19:36	18:50	19:03	10:45	10:44	9:42	9:39	8:58	8:55	6:43	6:34	אוסטריה, וינה (ק)
18:56	18:00	18:45	18:40	18:18	18:13	10:11	10:16	9:09	9:14	8:32	8:38	6:08	6:18	אוסטריה, מלבורן (ח)
19:37	18:37	19:25	19:37	18:53	19:05	10:48	10:47	9:45	9:42	9:02	8:59	6:45	6:37	אוקראינה, אודסה (ק)
19:11	18:09	18:58	19:10	18:25	18:37	10:19	10:18	9:17	9:14	8:33	8:29	6:17	6:08	אוקראינה, דוניצ'ק (ק)
19:22	18:20	19:09	19:22	18:36	18:48	10:30	10:29	9:28	9:25	8:43	8:40	6:28	6:19	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
19:49	18:45	19:36	19:49	19:01	19:15	10:56	10:54	9:53	9:50	9:07	9:03	6:53	6:44	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
19:42	18:38	19:28	19:42	18:54	19:07	10:48	10:47	9:46	9:42	8:59	8:55	6:46	6:37	אוקראינה, קייב (ק)
20:03	19:05	19:50	20:02	19:21	19:33	11:14	11:13	10:11	10:09	9:30	9:26	7:12	7:04	איטליה, מילאנו (ק)
18:40	17:52	18:32	18:34	18:09	18:12	10:05	10:07	9:03	9:05	8:34	8:36	6:03	6:05	אקוודור, קיטו (ח)
19:28	18:33	19:18	19:14	18:52	18:48	10:45	10:49	9:42	9:47	9:07	9:12	6:41	6:50	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:24	19:24	20:13	20:07	19:43	19:37	11:36	11:41	10:33	10:39	9:54	10:01	7:32	7:43	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
19:41	18:45	19:30	19:40	19:01	19:11	10:57	10:57	9:55	9:53	9:17	9:15	6:55	6:50	ארה"ב, בולטימור (ק)
19:31	18:34	19:20	19:30	18:51	19:01	10:47	10:46	9:44	9:42	9:06	9:04	6:44	6:39	ארה"ב, ברוקלין (ק)
19:32	18:35	19:20	19:31	18:51	19:01	10:47	10:47	9:45	9:43	9:06	9:04	6:45	6:39	ארה"ב, גרסי טיטי (ק)
20:09	19:11	19:57	20:08	19:27	19:38	11:23	11:22	10:20	10:18	9:41	9:39	7:21	7:14	ארה"ב, דטרויט (ק)
19:52	19:00	19:42	19:49	19:17	19:25	11:12	11:13	10:10	10:09	9:37	9:36	7:10	7:07	ארה"ב, האוסטון (ק)
19:24	18:30	19:13	19:22	18:47	18:55	10:43	10:43	9:40	9:39	9:06	9:05	6:41	6:37	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
19:50	18:59	19:40	19:47	19:16	19:23	11:12	11:13	10:09	10:09	9:38	9:37	7:10	7:08	ארה"ב, מיאמי (ק)
19:28	18:30	19:16	19:26	18:47	18:57	10:42	10:42	9:40	9:38	9:01	8:59	6:40	6:34	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
19:55	18:59	19:44	19:54	19:15	19:25	11:11	11:10	10:08	10:06	9:30	9:28	7:09	7:03	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
19:27	18:29	19:15	19:26	18:45	18:56	10:41	10:41	9:39	9:37	9:00	8:57	6:39	6:33	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:01	18:11	18:52	18:51	18:29	18:28	10:24	10:27	9:21	9:24	8:51	8:55	6:21	6:26	בוליביה, לה-פס (ח)
20:27	19:22	20:13	20:27	19:38	19:52	11:33	11:31	10:30	10:26	9:43	9:38	7:30	7:21	בלגיה, אנטוורפן (ק)
20:27	19:23	20:13	20:27	19:38	19:52	11:33	11:31	10:30	10:27	9:43	9:39	7:30	7:21	בלגיה, בריסל (ק)
18:37	17:49	18:27	18:25	18:07	18:06	9:58	10:01	8:55	8:59	8:24	8:28	5:55	6:01	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:24	17:33	18:15	18:13	17:51	17:49	9:46	9:49	8:43	8:47	8:12	8:16	5:43	5:49	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
19:46	18:45	19:32	19:46	18:58	19:12	10:51	10:49	9:48	9:44	9:00	8:56	6:48	6:39	בריטניה, לונדון (ק)
19:57	18:52	19:42	19:57	19:05	19:19	10:59	10:57	9:57	9:52	9:06	9:01	6:57	6:46	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
19:53	18:48	19:39	19:53	19:04	19:18	10:57	10:55	9:54	9:50	9:05	9:00	6:54	6:44	גרמניה, ברלין (ק)
20:09	19:05	19:56	20:09	19:21	19:34	11:16	11:14	10:13	10:10	9:27	9:23	7:13	7:04	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:38	17:52	18:28	18:26	18:10	18:08	9:58	10:02	8:56	9:00	8:24	8:28	5:56	6:02	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:06	18:17	18:57	19:03	18:34	18:39	10:30	10:31	9:27	9:28	8:57	8:57	6:28	6:26	הודו, מומבאי (ח)
19:02	18:13	18:53	18:59	18:30	18:35	10:26	10:27	9:23	9:24	8:53	8:54	6:24	6:23	הודו, פונה (ח)
19:25	18:23	19:12	19:24	18:39	18:52	10:34	10:33	9:32	9:29	8:48	8:45	6:32	6:24	הונגריה, בודפשט (ק)
18:37	17:40	18:25	18:35	17:56	18:06	9:51	9:51	8:49	8:47	8:10	8:08	5:49	5:43	טורקיה, איסטנבול (ח)
19:59	19:04	19:48	19:58	19:21	19:30	11:16	11:16	10:13	10:12	9:37	9:35	7:14	7:09	יוון, אתונה (ק)
19:45	18:44	19:33	19:45	19:00	19:12	10:55	10:54	9:53	9:50	9:10	9:06	6:53	6:45	מולדובה, קישינב (ק)

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו - שבת שובה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:03	18:14	18:54	19:00	18:31	18:36	10:27	10:28	9:24	9:25	8:54	8:55	6:25	6:24	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
19:11	18:08	18:59	18:51	18:27	18:20	10:21	10:26	9:18	9:25	8:36	8:43	6:17	6:29	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)
18:34	17:42	18:24	18:31	17:59	18:06	9:55	9:55	8:52	8:52	8:20	8:19	5:52	5:50	נפאל, קטמנדו (ח)
18:50	17:52	18:39	18:49	18:10	18:20	10:05	10:05	9:02	9:01	8:25	8:22	6:02	5:57	סין, בייג'ין (ח)
19:31	18:43	19:22	19:25	19:00	19:03	10:56	10:58	9:53	9:55	9:25	9:27	6:54	6:56	סינגפור, סינגפור (ח)
19:22	18:16	19:08	19:22	18:32	18:46	10:26	10:24	9:24	9:20	8:35	8:30	6:24	6:14	פולין, ורשא (ק)
18:35	17:46	18:27	18:27	18:04	18:04	9:59	10:02	8:57	9:00	8:28	8:31	5:57	6:01	פרו, לימה (ח)
20:20	19:20	20:08	20:20	19:36	19:48	11:31	11:30	10:29	10:26	9:47	9:44	7:29	7:21	צרפת, ליאון (ק)
20:33	19:32	20:20	20:33	19:48	20:01	11:41	11:40	10:39	10:35	9:54	9:50	7:39	7:30	צרפת, פריז (ק)
18:22	17:34	18:14	18:17	17:52	17:55	9:48	9:49	8:45	8:47	8:17	8:18	5:45	5:47	קולומביה, בוגוטה (ח)
19:55	18:59	19:43	19:54	19:15	19:26	11:08	11:07	10:06	10:03	9:25	9:23	7:06	6:59	קנדה, טורונטו (ק)
19:33	18:34	19:21	19:33	18:50	19:02	10:45	10:44	9:42	9:40	9:01	8:57	6:43	6:35	קנדה, מונטריאול (ק)
19:18	18:24	19:08	19:16	18:41	18:49	10:36	10:36	9:34	9:33	8:59	8:57	6:34	6:30	קפריסין, לרנקה (ק)
19:46	18:37	19:31	19:46	18:52	19:08	10:46	10:44	9:44	9:39	8:52	8:46	6:44	6:32	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
19:21	18:14	19:05	19:21	18:29	18:45	10:20	10:17	9:17	9:12	8:24	8:18	6:17	6:05	רוסיה, מוסקבה (ח)
19:02	18:01	18:49	19:02	18:17	18:29	10:12	10:11	9:09	9:06	8:26	8:22	6:09	6:01	רוסיה, ווסטוב-על-הדון (ח)
20:07	19:10	19:54	20:06	19:26	19:38	11:16	11:15	10:14	10:11	9:30	9:27	7:14	7:06	שווייץ, ציריך (ק)
18:45	17:56	18:36	18:41	18:14	18:18	10:09	10:11	9:07	9:08	8:38	8:39	6:07	6:07	תאילנד, בנגקוק (ח)

עירוב תבשילין

ביום רביעי ערב ראש השנה, יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג ויתן ביד אחר, לזכות על ידו לכל הקהל ואומר:

אָנִי מְזַכֵּה לְכָל מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל-עֵרוֹב זֶה:

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח, וחוזר ונוטל מיד הזוכה והמזכה מברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֵרוֹב:
 בְּדִין יְהִי שָׂרָא לָנָא לְאַפּוּי וּלְבִשׁוּלֵי וּלְאַטְמוּי וּלְאַדְלוּקֵי שְׂרָגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעֲבַד
 כָּל-צְרָכְנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבְּתָא לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְּרִים בְּעֵיר הַזֹּאת:
 [=בְּזֶה יְהִי מִתֵּר לָנוּ לְאַפּוֹת וּלְבִשָׁל וּלְהַטְמִין (אֶכֶּל) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְתַקֵּן וּלְעֲשׂוֹת
 כָּל צְרָכְנָנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבְּתָא, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְּרִים בְּעֵיר הַזֹּאת]:**

סדר מצות הדלקת נרות לערב ליל א' וב' דראש השנה ושבת קודש רסג

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בערב ראש השנה נותנים עבור שלושה ימים, עבור שני ימי ראש השנה ועבור שבת קודש) אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר ההבדלה במוצאי שבת קודש.

ערב ליל א' של ראש השנה

יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של ראש השנה.

כן יש להדליק, לקראת סוף היום הראשון של ראש השנה, נר נשמה נוסף (מהנר הדולק), כדי שיהיה אפשר להדליק בסוף היום השני, בערב שבת קודש, את נרות השבת קודש. אסור להבעיר אש חדשה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם הַזְּכָרוֹן:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֵינּוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

ליל ב' של ראש השנה

זמן הדלקת הנרות וכן הדלקה לצורך דברים אחרים - רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני ראש השנה. אסור בשום אופן להדליק על ידי 'צירת אש חדשה (גפרור או מצית).

כן יש להדליק, נר נשמה נוסף (מהנר הדולק), כדי שיהיה אפשר להדליק בסוף היום השני, בערב שבת קודש, את נרות השבת קודש. אסור להבעיר אש חדשה.

בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת 'שהחינו' תביט בו או שתלבש בגד חדש, ותדליק את הנרות סמוך לקידוש ממש, ואת הפרי הנ"ל תאכל תיכף לאחר הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים - בכל זאת תברך 'שהחינו'.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם הַזְּכָרוֹן:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֵינּוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק, ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00595
17/09/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

